రజస్వలా తిథిదోషములు.

పాడ్యమియందు మహాపాపియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చవితియందు వ్యభిచారిణియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపియును, పూర్ణిమయందు దుష్టచారిణియును, అమావాస్యయందు దుష్టచారిణియును అగును.

రజస్వలా నక్షత్రపాదగండములు

భరణి-ఆశ్లేష-పుబ్బ - పూషా - పూభాద్రలయొక్క 1-వ పాదము భర్తృగండ మనియు, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమనియు, 3-వ పాదము ధననాశనమనియు, 4-వ పాద మశుభమనియు చెప్పబడినది. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర ఆశ్లేష, పునర్వసు, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళప్రద మనియు, రెండవపాదము నన్నైన 25 గురుకు భోజనమనియు, 3,4 పాదములు యథావిధి శాంతి యనియు చెప్పబడియున్నది. కృ-మఖ-ఆర్ద్ర-పునర్వసు యీ మొదలగు నక్షత్రములయందును, ఆదివారము, మంగళవారము, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథ్యాదులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయినయెడల శాంతి జరుగవలెను.

ప్రసూతి తిథిగండ విభాగములు

శ్లో॥ కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం ప్రసూతిఫల మష్యతే, చతుర్దశ్యాంతు షడ్భాగం ప్రథమే నచ దోషకృత్. ద్వితీయే పితరంహంతి తృతీయే మాతరంతథా, చతుర్థే మాతులం హంతి పంచమే వంశనాశనమ్, షష్ఠ్యాంచైవ శిశుంహంతి శాంతిం కుర్యా ద్యథావిధి. తా.అనగా కృష్ణపక్షము నందైన చతుర్దశిగడియలు ఆరుభాగములు చేయవలయును అందు 1-వ భాగమునకు దోషములేదు; 2-వ భాగమునకు పితృగండము; 3-వ భాగమునకు మాతృగండము; 4-వ భాగమునకు మేనమామ గండము; 5-వభాగమునకు వంశనాశనము; 6-వ భాగమునకు శిశుగండము.

ప్రసూతి జ్యేష్ఠానక్షత్ర దశగండములు

శ్లో॥ జ్యేష్ఠాదౌ జననీమాతా ద్వితీయే జననీపితా, తృతీయే జననీ భ్రాతా శిశోర్మాతా చతుర్థకే. పంచమేఽత్మనాశాయ షష్ఠేగోత్రక్షయం భవేత్, సప్తమేచోభయకులం అష్టమే జ్యేష్ఠభ్రాతరమ్; నవమే శ్వశురం హంతి దశమే పితరం హరేత్.

నక్షత్రము యొక్క 1 భాగము తల్లియొక్క తల్లికిని, 2 భాగము తల్లియొక్క తండ్రికిని, 3 భాగము తల్లి యొక్క అన్నకును, 4 భాగము శిశువుయొక్క తల్లికిని, 5 భాగము శిశువునకును, 6 భాగము శిశువుయొక్క గోత్రజాలకును, 7 భాగము, ఉభయకులములకును, 8 భాగము శిశువుయొక్క అన్నకును, 9 భాగము మామకును, 10 భాగము తండ్రికిని గండములని తెలియవలయును.

మరణమునకు ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులు

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందిన తావున 3 మాసముల వఱకు దీపము పెట్టటకాని మనుష్యసంచారము గాని చేయగూడదు ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత యీ నక్షత్రములందు మృతి బొందిన తావున 6 మాసములవరకు దీపము పెట్టుట కాని మనుష్య సంచారము కాని చేయగూడదు. [illegible] ఈ తిథులయందును - శుక్ర - శని - ఆది - మంగళవారములయందును, మరణము సంభవించినయెడల దోషకరమయినది.

క్షౌరమునకు యోగ్యనక్షత్రములు, తిథులు, వారములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు సోమ, బుధ, గురువారములు విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, [illegible] క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

వారశూలలు

ఆదివారము శుక్రవారము పడమరకు, సోమవారము శనివారము తూర్పునకు, మంగళవారము బుధవారము ఉత్తరమునకు, గురువారము దక్షిణమునకు వెళ్లగూడదు.

సుశకునములు

ఒకరాజు, ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు, వేశ్య, సపుత్రికాస్త్రీ, ఏనుగు, గుఱ్ఱము, తెల్లనియెద్దు, ఆవు, గోమయము, ఉద్ధృతమృత్తిక, ధౌతవస్త్రరజకుడు, మంగళధ్వని, మండెడి నిప్పు, దీపము, జలపూరితకుంభములు, కల్లు, మాంసము, రక్తము, భక్ష్యములు, మిత్రులు, చెఱకుకట్టలు, తేనె, తాంబూలము, శస్త్రము, అలంకారములు, బంగారము, వెండి, రాగి, అద్దము, అక్షతలు, జెండా, చామరము, గొడుగు, గరిక, దర్భ, రథము, వృద్ధుడు, [illegible], తెల్లనిపువ్వులు, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, అన్నము, [illegible], గోరోచనము, ముత్యములు, [illegible], [illegible], బ్రాహ్మణాశీ, [illegible], ద్వైవజ్ఞుడు, పద్మములు, లాజలు, తెల్లధాన్యము, [illegible], కోడి, [illegible], భరద్వాజము, నెమలి, ముంగిస, మేకపోతు ఇవి మార్గమందు దక్షిణముగ వెళ్లిన సర్వార్థసిద్ధియగును తుమ్మెద, ఒంటె, ఆడుపక్షి, చిలుక, పిచ్చిక యెడమభాగమున వెళ్లిన శుభము.

దుశ్శకునములు

తాను ప్రయాణమునకు పట్టుకొని పోయెడి వస్త్రాదికము భూమియందు పడుట, కఠినవార్తలను, భయవార్తలను వినుట, నుదుట్ట్రి ము మూడు తగులుట, నీరసముగనుండుట, భోజనముజేసివెళ్ళుమని నిర్బంధించుట, ప్రయాణము వెళ్లునప్పుడు వెనుకనుపిల్చుట, పిచ్చివాడు, శత్రువు, ఘాతుకుడు, దుష్టుడు, బోడివాడు, దిగంబరి, సన్యాసి, దొంగ, తైలాభ్యంగుడు, మలినుడు, జాతిభ్రష్టుడు, త్రాడు చేతియందు కలవాడు, గర్భిణీస్త్రీ, వంధ్య, నల్లయెద్దు, పాము, కప్ప, చెవులపిల్లి, పంది, తొండ, తోలు, మాసిన వస్త్రములు, ఎముకలు, ఊక, అమేధ్యము, రాళ్లు, ఉప్పు, నూనె, తెలకపిండి, నువ్వులు, మినుములు, రోదనము, మజ్జిగ, ధూమాగ్ని, ప్రత్తి, యెఱ్ఱని పువ్వులు, పెల్లము, గోక్షుతము, నపుంసకుడు, ఈ శకునములు కార్యప్రతిబంధకములు.

సుస్వప్న ఫలములు.

మేడయును, పర్వతమును, రథమును, గజమును ఎక్కినట్లు, గుఱ్ఱమును, ఆందోళికమును చూచినట్లు, ప్రభువులతో మాట్లాడినట్లు, చంద్రసూర్యులను మాచినట్లు, అమేధ్యములో పడినట్లు, తెల్లని వస్తువుల చూచినట్లు, తనకు వివాహమైనట్లు, శరీరమంతయు పసుపు అయినట్లు, అలంకారములు ధరించినట్లు, తాను మృతిపొందినట్లు, ఫలములు పుష్పములు ఒకరికిచ్చినట్లు, విద్యాధ్యయనము చేసినట్లు, తాను గంగాస్నానము చేసినట్లు, దేవతలను గోవులను ఎఱ్ఱని రక్తమును చూచినట్లు, పరులగృహము కాలినట్లు ఇత్యాది స్వప్నములు గలిగిన శుభము ద్రవ్యలాభము గలుగును.

దుస్స్వప్న ఫలములు

సర్పము మొదలయిన క్రూరజంతువులు, నువ్వులు, నూనె, అముదము, ఎముక, పత్తి, నిప్పు, ఇనుము, మురికినీళ్లు, పడినగృహములు చూచినట్లు, సముద్రమం దున్నట్లు, జలమధ్యమం దున్నట్లు, బురదయందు మునిగినట్లు, క్షౌరమైనట్లు, అవయవములు ఖండించినట్లు, ప్రవాహమున కొట్టుకొని పోయినట్లు, మృతివార్త విన్నట్లు, తనకుటుంబములో చనిపోయినట్లు, గ్రహణస్పర్శ చూచినట్లు, విధవను చూచినట్లు, తనకు రోగమువచ్చినట్లు, వైద్యునిచూచినట్లు, ఔషధసేవచేసినట్లు, ఇత్యాది దుస్స్వప్నము లయ్యేనేని దరిద్రము, ద్రవ్యహాని, ఆపదయును కలుగును. తెలివివచ్చినపిమ్మట నొక మహామంత్రము ౧౦సార్లు ఉచ్చరించిన యెడల అదోషము పోవును. "సహస్రపరమాదేవి" అను మహామంత్రమును ఉచ్చరించి పచ్చనిగరిక తీసికొనివచ్చి యీమంత్రోచ్చారణ చేసి తనశిరస్సునందు ధరించుకొని గజేంద్రమోక్షణమైనను, పంచాక్షరీమహామంత్రమైనను, నారాయణాష్టాక్షరీ మంత్రమైనను, జపము చేసినట్లయిన దుస్స్వప్నదోషము నివారణమై పోవును.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక-ఆషాఢ-ఫాల్గుణ-వైశాఖ మాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ-భాద్రపద-చైత్ర-ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ-శ్రావణ-మార్గశిర్ష-పౌషమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజస్వల-ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినప్పుడు శాంతి కలిగినయెడల గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషప్రాబల్య ముండుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషముసామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆది సోమ మంగ బుధ గురు శుక్ర శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౬ - ౨౭ - ౧౬ - ౧౮ - ౮ - ౯ - ౨౫ ౧౬ - ౧౧ - ౧౨ - ౬ - ౯ - ౧ - ౨

౩ - ౨౪ - ౪౩ - ౪౪   ౨౩ - ౨౪ - ౧౬ - ౧౯ - ౩ - ౪

బల్లిపాటువలన సంభవించెడు శుభాశుభములు

శిరస్సున-కలహము, ముఖమునందు-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మల నడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవిని-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవిని-ధనలాభము, ముక్కు చివర-రోగము, కుడిచెవియందు-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవియందు-వర్తకలాభము, నేత్రములయందు-బంధనము, గడ్డమున-రాజదండనము, నోటియందు-భయము, కంఠమున-శత్రుహాని, కుడిభుజమున-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజమున-స్త్రీసంగమము, కుడిముంజేతియందు-కీర్తి, ఎడమ ముంజేతియందు-రోగము, స్తనయుగ్మమున-దోషము, ఉదరమున-ధాన్యలాభము, నాభియందును-ధనలాభము, ప్రక్కలందు-సుఖము, పాదములయందు-ప్రయాణము, వీపున-దుఃఖము, గోళ్లయందు-ధనవ్యయము, లింగమున-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొనను-మృత్యువు, ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్టి యని తెలియునది.

ప్రసూతివిషయమై తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును, అరగడియ కాలము లగ్నగండమనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్లేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠా మూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విస్తృతముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	ముహూర్తరాజః
అశ్వి	మృ	ఆర్ద్రే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః-ద్రవ్యలాభః
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః-విఘ్నః
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః-హానిః
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః-కార్యసిద్ధిః
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః-ధనవ్యయః
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః-విఘ్నః
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః-రాజ్యలాభః
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	శ	రో	శ్రీవత్సః-లక్ష్మీలాభః
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	వజ్రః-కలహః
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః-మరణం
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం-రాజ్యలాభః
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం-కార్యసిద్ధిః
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః-శ్రీలాభః
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం-కార్యహానిః
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం-భోజనలాభః
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః ద్రవ్యనాశః
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆ	హ	మృత్యుః-హానిః
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కారణం-కార్యహానిః
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః-కార్యసిద్ధిః
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం-శుభకార్యసిద్ధిః
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం-స్త్రీసన్తోషం
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం-భోజనహానిః
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా-అశుభం
ధ	రే	రో	పు	ఉ	విశా	పూ	మాతంగః-స్వర్ణలాభః
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః-క్లేశం
పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః-దుర్వార్తాశ్రవణం
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః-కార్యసిద్ధిః
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః-అతిశయలాభః

గౌరీపంచాంగ కాలము ౧-కి 3¾ ఘడియలు ఘంట ౧ నిమిషం ౩౦.

వారము	పగటి ముహూర్తములు						
లు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వగం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	ఆదా	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

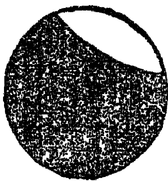
వారము	రాత్రి ముహూర్తములు						
లు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విష
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహ
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగ
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభ

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చుచుండెడి గోచారఫలములను తెలియజేయుచక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయః	సంపత్	మానభంగం	భయః	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగః	భయః	లాభః	ఆరోగ్యం	వ్యయః
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయః	లాభం	రోగం	కార్యనాశః	ధనం	లాభః	వ్యయః	వ్యాకులః	లాభః	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	ఖేదః	వ్యయః	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభః	కలహః	భయః	వ్యయః	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధః	లాభః	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషః	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయః
గురుః	గమనః	ధనలాభః	ఆపత్	నాశనం	సంపత్	క్లేశః	ఆరోగ్యం	హానిః	ధనాగమనం	హానిః	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభః	మానహానిః	క్లేశః	భయః	ధనలాభః	హానిః	సౌఖ్యం	లాభః
శనిః	అఫలః	హానిః	సంపత్	కుక్షిరోగం	బుభుక్ష	లక్ష్మీః	రాజదండం	దుఃఖ	రోగః	జాడ్యం	లాభః	క్లేశః
రాహుః	భయః	కలహః	సౌఖ్యః	మానహానిః	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యుః	సంతాపం	కలహం	లాభః	హానిః
కేతుః	భయః	విరోధః	సుఖం	మానహానిః	ధనక్షయం	సుఖం	భీతిః	హానిః	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హానిః

చంద్రగ్రహణము

ఏతత్సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ భౌమవాసరే శ్రవణ నక్షత్రే దివాభాగే చతుర్థయామే కేతుగ్రస్తముచ్యమానోదయ సోమోపరాగః;

కేతుగ్రస్తః ఉత్తరగోళే ఈశాన్యస్పర్శః వాయవ్య మోక్షః ధూమ్రవర్ణః త్రిపాదాధిక గ్రాసః సూర్యోదయాది స్పర్శకాలః ౨౫-30 గ్రహణ మధ్యకాలః ఘటికాది సూర్యోదయాది ౨౯-౦ సూర్యాస్తమయాది శుద్ధ మోక్షకాలః ౦-3౫ ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౭-౬

గ్రహణమాసఫలమ్: కాశ్మీరాన్ సపుళింద చీన యవనాన్ హూన్యా న్కురుక్షేత్రజాన్, గాంధారానపి మధ్యదేశసహితాన్ దృష్ట్వా గ్రహశ్శ్రావణే, కాంభోజైకశఫాశ్చ శారదమపి త్యక్త్వా యథోక్తానిమా నన్యత్ర ప్రమర న్నిహృష్ట మనుజై ర్ధాత్రీకరోత్యావృతా.

అయనఫలమ్: వైశ్యశూద్రాణా మరిష్టమ్; మాహేంద్రమండల ఫలమ్: మాహేంద్రమండలే గ్రస్తే గ్రహణే చంద్ర సూర్యయోః, రాష్ట్రం సుభిక్ష మత్యర్ఘం ప్రజానాంచ శుభంభవేత్.

పర్వఫలమ్: వారుణే సర్వజంతూనాం క్షేమం సస్య సమృద్ధికృత్.

ధూమ్రవర్ణ ఫలమ్: దుర్భిక్షం భవతి; త్రిపాదగ్రాసఫలమ్: అనావృష్టిః; ముచ్యమానోదయఫలమ్: నృపధాన్య వినాశనమ్.

అస్మిన్ గ్రహణే భోజనప్రత్యాబ్దికాది నిర్ణయః—గ్రస్తే చంద్రేతూదితే తస్య ముక్తిం, దృష్ట్వా తత్రశ్రాద్ధ మన్నేన కుర్యాత్. ఇత్యాదివచన పర్యాలోచనయా రాత్రౌ ముక్త్యనంతరం శ్రాద్ధం కార్యమ్. నిత్యభోజనమపి శుద్ధ మోక్షానంతరం రాత్రౌ కార్యమ్—

కరణములు—ఇవి ౧౧

బవ, బాలవ, కౌలవ, తైతుల, గరజి, వణిక్కు, భద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుఘ్నము.

యోగములు—ఇవి ౨౭

విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మత్తు, సౌభాగ్యము, శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము, గండము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాఘాతము, హర్షణము, వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతీపాతము, వరీయస్సు, పరిఘ, శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుభ్రము, బ్రహ్మము, ఐంద్రము, వైధృతి.

తేది			
25	౧౩	౨౯	బు॥ శుక్లప్రతి౨౯-౪౬ రేవతి౪౮-౪౧ బ్ర౨౧-౩౬ కిం౦-౩౧ గని౨౮-౧౯ యాగకాలః చాంద్రసంవత్సరాదిః తైలాభ్యంగ స్నానం నింబకుసుమభక్షణం నూతనవస్త్రధారణం వసంతనవరాత్రారంభః ప్రపాదానం భు౧-౩౦చ౨౯
26	౧౪	౨౨	గు॥ ద్వి౨౯-౩౨ అశ్వి౬౦-౮౨౧ ఐం౧౮-౧౮ కౌ౨౯-౩౨ రా౨౦-౨౩ దక్షిణశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౧-౩౮చ౩౦
27	౧౫	౨౩	శు॥ తృ౩౦-౩౧ అశ్వి౦-౫౭ వైధృ౧-౧౦ తైం౦-౨౭ వి౨౬-౩౮ ఉభా౪౪ రవిః౨౯-౨౯ అహః౩౦-౧౮ ఉత్తమమన్వాదిః ఆందోళన తృతీయా సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం శివడోలోత్సవః భు౧-౪౬చ౧౪౦ రంజాన్
28	౧౬	౨౪	శ॥ చ౩౨-౩౭ భర౪౪-౫౭ విష్క౧౪-౫౨ వణి౧-౨౯ రా౫౭-౫౦ అమృతయోగః భు౧-౫౪చ౨
29	౧౭	౨౫	ఆ॥ పం౩౫-౪౨ కృత్తి౧-౨ ప్రీతి౧౪-౨౨ బవ౪-౫౮ రా౨౧-౧౩ మత్స్యజయంతిః లక్ష్మీపంచమి భు౨-౩చ౩ [చ౪
30	౧౮	౨౬	సో॥ ష౩౯-౩౪ రోహిణి౩-౧౦ ఆయు౧౪-౩౫ కౌ౭-౩౬ ది౨౮-౨౫ రేవ౧౪ రవిః౩౨-౮ అహః౩౦-౨౨ శుక్రాంభు౨-౧౧
31	౧౯	౨౭	మం॥ స౪౩-౫౮ మృగ౧౮-౪౪ సౌ౫౧౫ గర౧౧-౪౫ రా౧౧-౨౭ అమృతయోగః భు౨-౧౮చ౫ [భు౨-౬చ౬
1	౨౦	౨౮	బు॥ అ౪౮-౪౦ ఆర్ద్ర౨౪-౪౧ శో౧౬-౧౩ భ౧౬-౯౮ రా౨౭-౧౩ త్యాజ్య ౪-౨౩ అశోకాష్టమి భవాన్యుత్పత్తిః
2	౨౧	౨౯	గు॥ న౫౩-౨౧ పున౩౦-౪౨ అతి౧౭-౧౭ బా౨౧-౦ శేష౧-౫౮ రా౨౧-౨౨ రేవ౨౪ రవిః౫౧-౧౬ అహః౩౦-౩౦ శ్రీరామజయంతిః స్మార్తానాం భు౨-౩౪చ౭
3	౨౨	౩౦	శు॥ ద౫౭-౪౬ పుష్య౩౬-౩౪ సు౧౮-౧౫ తై౨౫-౨౯ త్యాజ్యాభావః ధర్మరాజదశమి భు౨-౪౨చ౮ [భు౨-౫౦చ౯
4	౨౩	౩౧	శ॥ ఏ౬౦-౧౦ ఆశ్లే౪౨-౦ ధృతి౧౮-౫౬ వ౩౧-౧౪ ది౧౧-౮ రాత్రాంఘడసీతి మఖో రవిః౫౭-౨౩ త్రిద్యుస్పృక్
5	౨౪	౧	ఆ॥ ఏ౧-౨౬ మఖ౪౬-౪౧ శూ౧౯-౬ భద్ర౧-౨౬ ది౧౪-౨౦ శేవే సర్వేషాం ఏకాదశీ విష్ణుడోలోత్సవః భు౨-౫౭చ౧౦
6	౨౫	౨	సో॥ ద్వా౪-౨౩ పూఫ౫౦-౩౨ గం౧౮-౩౭ బా౪-౨౩ ది౭-౫౮ రేవ౩ రవిః౧౮-౫౦ అహః౩౦-౩౬ విష్ణు దమనోత్సవః అనంగత్రయోదశీ ప్రదోషః భు౩-౫౧౧ [౧౨
7	౨౬	౩	మం॥ త్ర౬-౨౧ ఉఫ౫౩-౧౪ వృద్ధి౭-౨౦ తై౬-౨౧౯ ౨౦౪ వే అనధ్యయనచతుష్టయం శివస్య దమనోత్సవః భు౩-౧౩
8	౨౭	౪	బు॥ చతు౭-౯ హ౫౪-౪౯ ధ్రువ౧౭-౧౦ వణి౭-౯ ది౧౪-౪౭ స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం అన్వాధానం దమనపూజా భు౩-౧౧చ౧౩ [మన్వాదిః చిత్రవస్త్రదానం స్నానేన అశ్వమేధపుణ్యం భు౩-౨౯చ౧౪
9	౨౮	౫	గు॥ ○ పూ౬-౪౭ చిత్త౫౫-౫౫ వ్యా౧౨-౩ బ౬-౪౭ ది౧౪-౫౪ రేవ౪౪ రవి౪౭-౪౮ అహః౩౦-౪౨ యాగకాలః కౌచ్యక
10	౨౯	౬	శు॥ కృప్ర౫-౫స్వా౫౪-౭ హర్ష౭-౫౪ కా౫-౫౮ ది౮-౫౧ శుక్రాంభు౩-౩౭చ౧౫
11	౩౦	౭	శ॥ ద్వి౨-౧౧ ఏవ్య౫౬-౫౮ విశా౫౨ వజ్ర౨-౩౯ సిద్ధి౫౪-౨౨ గర౨-౧౧ ది౭-౪౯ అవమా భు౩-౪౫చ౧౬ చ౧౭
12	౩౧	౮	ఆ॥ చ౫౩-౨౨ అనూ౪౮-౫౭ వ్యతి౫౦-౧౦ బ౨౫-౪౬ ది౧-౧౩ రావే భు౩-౫౪
13	౧	౯	సో॥ పం౪౭-౩౫ జ్యే౪౫-౭ వ౨౪౪ కౌ౨౯-౨౫ ది౨-౧ అశ్వి ప్రథమచరణే పుంస్త్రీనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌ రవిః౭-౨౦ అహః౩౦-౫౦ పూర్వే చపరేచ దశఘటికాః విషువత్పుణ్యకాలః శ్వేతవరాహకల్పాదిః సౌరసంవత్సరాదిః భు౪-౧చ౧౮
14	౨	౧౦	మం॥ ష౪౧-౧౬ మూ౪౦-౪౬ పరి౩౪-౫౪ గర౧౪-౨౪ రా౬-౧౧ భు౦-౭చ౧౯
15	౩	౧౧	బు॥ స౩౪-౪౭ పూషా౩౬-౧౩ శివ౨౬-౪౮ భద్ర౮-౫౭ ది౨-౫౭ రా౨౩-౪౪ సిద్ధయోగః భు౦-౧౫చ౨౦ [చ౨౧
16	౪	౧౨	గు॥ అ౨౮-౧౯ ఉషా౩౧-౪౦ సిద్ధ౧౮-౨౪ బా౧-౩౫ రా౧౯-౫౯ అశ్వి౨ రవిః౩౨-౫౯ అహః౩౨-౦ అష్టమితిథిః భు౦-౨౩
17	౫	౧౩	శు॥ న౨౨-౯ శ్ర౨౭-౨౬ సా౧౦-౫౩ గ౨౨-౯ రా౫-౪౯ తిథిద్వయం శుక్రాం భు౦-౩౦చ౨౨
18	౬	౧౪	శ॥ ద౧౬-౪౧ ధని౨౩-౪౭ శు౩౨-౩౯ భ౧౬-౩౧ రా౯-౪౧ రాశే భు౦-౩౧చ౨౩ [భు౦-౪౬చ౨౪
19	౭	౧౫	ఆ॥ ఏ౧౧-౩౯ శత౨౦-౫౪ బ్రం౫౦-౧౦ బా౧౧-౩౯ రా౫-౨౦ అశ్వి౩ రవిః౫౭-౩ అహః౩౧-౫ శేవే సర్వేషామేకాదశీ
20	౮	౧౬	సో॥ ద్వా౭-౪౪ పూభా౧౯-౧౨ ఐం౪౪-౫౭ తై౭-౪౪ రా౧౧-౩౨ వృషభాయనగతిః ౨౨-౫౬ అహః౩౧-౬ భు౦-౫౪చ౨౫ ప్రదోషః [భు౧-౧చ౨౬
21	౯	౧౭	మం॥ త్ర౪-౫౩ ఉభా౧౮-౧౨ వైధృ౦-౩౫ వణి౪-౫౩ రా౧౭-౨౧ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం సిద్ధయోగః
22	౧౦	౧౮	బు॥ చతు౩-౧౧ రేవ౧౮-౪౨ విష్క౩౭-౨౩ శకు౩-౧౮ త్యాజ్యాభావః అన్వాధానం అమాతిథిః శివసన్నిధౌ స్నానం భు౧-౯చ౨౭ (కూర్మకల్పః యాగకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు౧-౧౭చ౨౮
23	౧౧	౧౯	గు॥ ● అ౩-౨౭ అశ్వి౨౦-౨౭ ప్రీతి౩౫-౧౧ నాగ౩-౨౭ ది౧౦-౬ రా౧౪-౨౫ అశ్వి౪ రవిః౨౩-౧౩ అహః౩౧-౧౧ శుక్రాం

బు-౯		కు	
శు			
	శుక్రమేషేబు శుక్రమీనేకు బుధమేషేరవిః		రా
కే			
గు		శ	

కుజచారః	బుధచారః			
కుజ౪శు రోహిణికుజః౨౬-౪	శు౧బు రేవ ౪బు౨౧-౨	బ౭బుపశ్చాదస్తంబు ౩౪-౨	శు౬సోఉభా౩శు౨౪-౫	బ౧౦శఅశ్వి౨శు౬-౧౫
శు౯గు రోహి౨కు౪౩-౨	శు౪శు అశ్వి౧బు౧౨-౩	బ౧గు అశ్వి౩ వక్రీబు౧౨-౩	శు౯గు ఉభా ౪శు౩-౫	బ౨౨సో అశ్వి౩ శు౪-౧౨
శు౧౩మం రోహి౩కు౫౩-౪	శు౭మం అశ్వి౨బు౧౪-౧	బ౧౩మం అశ్వి౨బు౧౪-౪	శు౧౪ రేవ౧శు౪౪-౧	బ౩౦గు అశ్వి౪శు౩౧-౫
బ౫సో రోహి౪కు౫-౧౨	శు౧౦శు అశ్వి౩బు౫౬-౪	గురుచారః నాస్తి	శు౧౩మం రేవ౨శు౨౫-౬	శనిచారః
బ౧౦శు మృగ౧కు౧౬-౪	శు౧౪బు అశ్వి౪బు౧౧-౫	శుక్రచారః	బ౧శు రేవ౩శు౫-౧౨	బ౧౦శస్వా౪వక్రీ శనిః౪-౬
బ౩౦గు మృగ౨కు౩౩-౪	బ౪ఆ బుధవక్రారంభ౧౪-౩	శు౩శుఉభా౨శు౪౩-౪	బ౪ఆ రేవ ౪శు౪౬-౨	రాహు కేతుచారౌ
			బ౭బు అశ్వి౧శు౨౬-౨	బ౩౦గుపుర రాశ్రి౨కే౪౨-౩

తేది		
24	౧౭	[illegible] ద్వితీయాతిథిః దక్షిణశృంగోన్నతి చంద్రోదయః సిద్ధయోగః భుం [illegible]
25	౧౯	[illegible] త్యాజ్యాభావః శేషే పరశురామజయంతి. భుం [illegible]
26	౧౪	[illegible] స్త్రీనపుంసక నక్షత్రే ప్రార్ణ జల [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] త్రేతాయుగాదిః అక్షతృతీయా కరకప్రదానం సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం ఉదకుంభదానం భుం [illegible]
27	౧౫	[illegible] త్యాజ్యాభావః శుక్రాం భుం [illegible] [నక్షత్రం భుం [illegible]
28	౧౬	[illegible] చతుర్థీతిథిః శంకరజయంతి యాం [illegible] తిరు
29	౧౭	[illegible] పునర్వ [illegible] ధృతి [illegible] శూన్యతిథిః భుం [illegible]
30	౧౮	[illegible] పుష్య [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] సప్తమితిథిః రాక్రాం అమృతసిద్ధయోగః గంగోత్పత్తిః భుం [illegible]
1	౧౯	[illegible] మఘ [illegible] శ్లేష [illegible] సిద్ధయోగః భుం [illegible]
2	౨౦	[illegible] సిద్ధయోగః వైష్ణవానాం శ్రీరామజయంతి. భుం [illegible]
3	౨౧	[illegible] మఖ [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] రవే శేషే కర్తరిప్రవేశః భుం [illegible]
4	౨౨	[illegible] పూర్వఫ [illegible] సిద్ధయోగః సర్వేషామేకాదశీ భుం [illegible] [భుం [illegible]
5	౨౩	[illegible] ఉత్తర [illegible] పరశురామద్వాదశి
6	౨౪	[illegible] హస్త [illegible] వజ్ర [illegible] ప్రదోషః భుం [illegible]
7	౨౫	[illegible] చిత్త [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] నృసింహజయంతిః అనధ్యయనత్రయం భుం [illegible]
8	౨౬	[illegible] పూర్ణిమా [illegible] స్వాతి [illegible] వ్యతీ [illegible] శుక్రాం అన్వాధానం వ్యాసపూర్ణిమ సహస్రన్న వ్యజనదానాని స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భుం [illegible]
9	౨౭	[illegible] విశాఖ [illegible] బాల [illegible] యాగకాలః భుం [illegible]
10	౨౮	[illegible] అనూరాధ [illegible] కృత్తికా ప్రవేశః మధ్యరాత్రే పుంస్త్రీనక్షత్రే నిర్జలం శా [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] మృద్దారుశిలా కర్మాణి వర్జనీయాని భుం [illegible]
11	౨౯	[illegible] జ్యేష్ఠ [illegible] శివ [illegible] సిద్ధ [illegible] త్యాజ్య [illegible] తిథిద్వయం సార్థకల్పాదిః శ్రీముదిగొండ శంకరారాధ్యులవారి ఆరాధన భుం [illegible]
12	౩౦	[illegible] మూల [illegible] సాధ్య [illegible] బాల [illegible] శేషః [illegible] పంచమీతిథిః భుం [illegible]
13	౩౧	[illegible] పూర్వాషాఢ [illegible] శుభ [illegible] తైతి [illegible] భుం [illegible]
14	౧	[illegible] ఉత్తరాషాఢ [illegible] శుక్ల [illegible] త్యాజ్య [illegible] కృత్తి వృషభే రవిః [illegible] అహః [illegible] శేషే క్రాం హరిపదపుణ్యకాలః వృషభప్రభృతి సంక్రమణపర్యంతం ద్వాపరయుగాంశః అవహిః భుం [illegible]
15	౨	[illegible] శ్రవణ [illegible] బ్రహ్మ [illegible] బాల [illegible] శేషః [illegible] సిద్ధయోగః భుం [illegible]
16	౩	[illegible] ధనిష్ఠ [illegible] ఐంద్ర [illegible] తైతి [illegible] త్యాజ్య [illegible] భుం [illegible] [illegible]
17	౪	[illegible] పూర్వాభా [illegible] వైధృ [illegible] శేషః [illegible] కృత్తిక రవిః [illegible] అహః [illegible] భుం [illegible]
18	౫	[illegible] ఉత్తరాభా [illegible] విష్కం [illegible] సిద్ధయోగః సర్వేషామేకాదశీ భుం [illegible]
19	౬	[illegible] ద్వాదశి [illegible] రేవతి [illegible] ఆయుష్మా [illegible] ప్రదోషః భుం [illegible]
20	౭	[illegible] అశ్విని [illegible] సౌభా [illegible] మాసశివరాత్రిః భుం [illegible]
21	౮	[illegible] భరణి [illegible] శోభ [illegible] కృత్తి రవిః [illegible] అహః [illegible] మిథునాయన గతోరవిః [illegible] అనధ్యయనత్రయం భుం [illegible] [illegible]
22	౯	[illegible] అమావాస్య [illegible] కృత్తి [illegible] అతి [illegible] శేషే పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానం భుం [illegible]

చంద్రచారః			
బుధ	శు		
	మిథు	నేపు	రా
	వృష	భేపు	
	వృ	శ్చిరవిః	
కే	మకరేశురుః		
గు		శ	

కుజచారః			శుక్రచారః	
[illegible] అశ్వినక్షి [illegible]	[illegible] అశ్వి [illegible]	[illegible]	బ [illegible] శ కృ [illegible]
[illegible] మృ [illegible]	[illegible] ప్రాగుదయం [illegible]	బ [illegible] సోఅశ్వి [illegible]	శుక్రచారః	బ [illegible] కృ [illegible]
[illegible] మృగ [illegible]	[illegible]	బ [illegible] భర [illegible]	[illegible] భర [illegible]	బ [illegible] కృ [illegible]
బ [illegible] ఆర్ద్ర [illegible]	[illegible] వక్రత్యాగః	బ [illegible] భర [illegible]	[illegible] భర [illegible]	బ [illegible] ఆరోహి [illegible]
బ [illegible] ఆర్ద్ర [illegible]	[illegible]	గురుచారః	[illegible] భర [illegible]	బ [illegible] ఆరోహి [illegible]
బ [illegible] ఆర్ద్ర [illegible]	బ [illegible] అశ్వి [illegible]	[illegible] ఉషా [illegible]	[illegible] సోభరణ [illegible]	శనిచారోనాస్తి
బుధచారః	బు [illegible]	బ [illegible] సో గురువక్రారంభః	[illegible] బు కృ [illegible]	రాహుకేతుచారావమునాస్తి

23 [illegible] శ॥ శు ప్రతి [illegible] యోగకాలః అమృతసిద్ధియోగః భు [illegible]

24 [illegible] ఆ॥ ద్వి [illegible] రోహిణి ప్రవేశము చరకే పుంనపుంసక నక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవి [illegible] అహః [illegible] సోపపదం శౌనకకీకి జయంత్యే సమశ్వంగ చంద్రోదయః భు [illegible]

25 [illegible] సో॥ తృ [illegible] ఆర్ద్రా [illegible] శుక్రాంరంభాగౌరీవ్రతం భు [illegible]

26 [illegible] మం॥ [illegible] ఆర్ద్రా [illegible] భు [illegible]

27 [illegible] బు॥ పం [illegible] పున [illegible] భు [illegible]

28 [illegible] గు॥ షష్ఠి [illegible] పుష్య [illegible] రోహిణి [illegible] అహః [illegible] పశ్చాదుదయం శుక్రః [illegible] శుక్ర [illegible] విష్ణు త్రిః రాత్రాం త్రిద్యుస్పృక్ అరణ్య గౌరీవ్రతం కనిరత్యాగః భు [illegible]

29 [illegible] శు॥ స [illegible] ఆశ్లేష [illegible] త్రై [illegible] దేవే అనధ్యయనవ్యయం భు [illegible]

30 [illegible] శ॥ అ [illegible] మఖ [illegible] హర్ష [illegible] దేవే అనధ్యయనవ్యయం భు [illegible]

31 [illegible] ఆ॥ న [illegible] పుబ [illegible] రోహి [illegible] అమృతయోగః భు [illegible]

1 [illegible] సో॥ ద [illegible] భు [illegible]

2 [illegible] మం॥ ఏ [illegible] పాపహరదశమిభు [illegible]

3 [illegible] బు॥ ఏ [illegible] నిర్జలైకాదశీపూర్వ జయంతిః సర్వేషామేకాదశీ భు [illegible]

4 [illegible] గు॥ ద్వా [illegible] రోహిణి [illegible] అహః [illegible] త్రివిక్రమపూజా చంపకద్వాదశీ ప్రదోషః భు [illegible]

5 [illegible] శు॥ త్ర [illegible] త్రై [illegible] అనధ్యయనత్రయం అమృత సిద్ధయోగః భు [illegible]

6 [illegible] శ॥ చతు [illegible] అమా అన్వాధానం [illegible] మన్వాదిః వట సావిత్రీవ్రతం వృషభపూజా స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భు [illegible]

7 [illegible] ఆ॥ కృ ప్ర [illegible] జ్యే [illegible] మృగప్రవేశము [illegible] పుంనపుంసక నక్షత్రే పాద జలరాశౌ రవిః [illegible] అహః [illegible] యోగకాలః భు [illegible]

8 [illegible] సో॥ ద్వి [illegible] త్రై [illegible] భు [illegible]

9 [illegible] మం॥ తృ [illegible] పునర్వసు [illegible] సిద్ధయోగః భు [illegible]

10 [illegible] బు॥ చ [illegible] భు [illegible]

11 [illegible] గు॥ పం [illegible] త్రై [illegible] మృగ [illegible] అహః [illegible] [illegible] యోగ

12 [illegible] శు॥ ష [illegible] భు [illegible]

13 [illegible] శ॥ స [illegible] పూభా [illegible] దేవే అనధ్యయనవ్యయం భు [illegible]

14 [illegible] ఆ॥ అ [illegible] ఉభా [illegible] మిథునే రవిః [illegible] అహః [illegible] షడశీతి పుణ్యకాలః షోడశఘటికాః పూర్వం భు [illegible]

15 [illegible] సో॥ న [illegible] రేవతి [illegible] భు [illegible]

16 [illegible] మం॥ ద [illegible] అశ్వని [illegible] అమృతసిద్ధయోగః భు [illegible]

17 [illegible] బు॥ ఏ [illegible] భరణి [illegible] సర్వేషామేకాదశీ భు [illegible]

18 [illegible] గు॥ ద్వా [illegible] మృగ [illegible] ప్రదోషః భు [illegible]

19 [illegible] శు॥ త్ర [illegible] దేవే [illegible] అనధ్యయన [illegible] భు [illegible]

20 [illegible] శ॥ చతు [illegible] అన్వాధానం అమృతసిద్ధయోగః భు [illegible]

21 [illegible] ఆ॥ అమా [illegible] ఆర్ద్రా ప్రవేశము [illegible] స్త్రీ స్త్రీ నక్షత్రే నిర్జల రాశౌ రవిః [illegible] అహః [illegible] యోగకాలః [illegible] భు [illegible]

	బు	[illegible]	కు
	[illegible] కుజ వృష [illegible] బుధ [illegible]		రా
కే [illegible]	గురు [illegible] మి [illegible] రవిః		
		శ	

కుజచారః	[illegible] బు భర [illegible]	[illegible] రోహి [illegible]	[illegible]	[illegible] మృగ [illegible]
[illegible] ఆర్ద్ర [illegible]	[illegible] కృ [illegible]	[illegible] రోహి [illegible]	శుక్రచారః	[illegible] ఆర్ద్ర [illegible]
[illegible] పున [illegible]	[illegible] ఆ కృ [illegible]	[illegible] మృగ [illegible]	[illegible] రోహి [illegible]	[illegible] ఆర్ద్ర [illegible]
[illegible] పున [illegible]	[illegible] మ కృ [illegible]	[illegible] సో మృ [illegible]	[illegible] సో రోహి [illegible]	[illegible] ఆర్ద్ర [illegible]
[illegible] మం పున [illegible]	[illegible] కృ [illegible]	[illegible] మృగ [illegible]	[illegible] మృగ [illegible]	[illegible] మం ఆర్ద్ర [illegible]
[illegible] ఆ పున [illegible]	[illegible] ప్రాగస్తంబ [illegible]	[illegible] మృగ [illegible]	పశ్చాదుదయం శుక్రః [illegible]	[illegible] పున [illegible]
[illegible] పుష్య [illegible]		[illegible] ఆర్ద్ర [illegible]		శనిచారః
బుధచారః	[illegible] రోహి [illegible]	గురుచారః	[illegible] మృగ [illegible]	[illegible] స్వాతి వక్ర [illegible]
[illegible] సో భర [illegible]	[illegible] సో రోహి [illegible]	[illegible] ఆ ఉషా [illegible] వక్రీగురుః	[illegible] మృగ [illegible]	రాహుకేతుచారో నాస్తి

22 ౯ ౧౭ సో॥శు ప్ర౧౬-౪౯ ఆర్ద్రా ౨౦-౧౧ వృ౧౬-౩౯ బ౧౬-౪౯ రా౨౧-౫౧ ద్వితీయాతిథిః రక్రాం ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౧-౧౪చ౨౯

23 ౧౦ ౧౮ మం॥ద్వి౨౧-౨౦ పున౧౬-౫౭ వృ౧౭-౪౯ కౌ౧-౨౧ రా౫-౫౦ పూ స్వతిథిః భు౧-౨౪చ౧౭ జీ హే జు

24 ౧౧ ౧౯ బు॥తృ౨౫-౬ పుష్య౩౨-౯ వ్యా౧౯-౧౭౪౨౫-౬ త్యాజ్యాభావః కుక్రాం రాక్రాం దగ్ధయోగః భు౧-౩౪చ౨

25 ౧౨ ౨౦ గు॥చ౨౯-౪౦ ఆశ్రే౩౭-౫ హ౨౦-౫౯ వ౨౯-౪౦ ది౭-౧౩ ఆర్ద్రా౨ రవిః౧-౪౮ అహః౩౨-౧౫ శేషే భు౧-౪౪చ౩

26 ౧౩ ౨౧ శు॥పం౩౩-౩౫ మఘ౪౩-౫౨౧-౪౨౧-౫౭ ది౧౦-౧ స్కందపంచమి భు౧-౫౩చ౪

27 ౧౪ ౨౨ శ॥ష౩౬-౨౪ పూఫ౪౭-౩౦ సిద్ధి౨౦-౪౭ కౌ౫-౧౬-౩౭ కుమారషష్ఠి భు౨-౩చ౫ [చ౬

28 ౧౫ ౨౩ ఆ॥స౩౮-౨౫ ఉఫ౫౦-౫౨ వ్య౨౧-౩౨౪౭-౪౫ ది౬-౩౭ ఆర్ద్రా౩ రవిః౨౦-౫౧ అహః౩౨-౧౪ భానుసప్తమిభు౨-౧౩

29 ౧౬ ౨౪ సో॥అ౩౯-౧౩ హ౫౩-౨౦ వరీ౧౦-౪౧౯-౫౬ ది౧౨-౪౭ భు౨-౨౩చ౭

30 ౧౭ ౨౫ మం॥న౩౮-౫౧ చిత్త౫౪-౨౦ పరి౧౫-౫౭ బా౫-౫౬ ది౩-౪౧ భు౨-౩౩చ౮

1 ౧౮ ౨౬ బు॥ద౩౭-౨౦ స్వా౫౪-౨౧ శివ౧౨-౫౪ తై౮-౨౧ ది౯-౨౬ శుక్రాం చాక్షుషమన్వాదిః శాక వ్రతారంభః భు౨-౪౨చ౯

2 ౧౯ ౨౭ గు॥ఏ౩౪-౨౭ విశా౫౩-౧ సిద్ధం౮-౩౧ వ౬-౧౦ ది౭-౪౯ ఆర్ద్రా౪ రవిః౨-౫౮ అహః౩౨-౧౨ శయనై కాదశీ సర్వేషాం ఏకాదశీ గోపద్మవ్రతం భు౨-౫౨చ౧౦ [ద్వాదశీ భు౩-౨చ౧౧

3 ౨౦ ౨౮ శు॥ద్వా౩౦-౧౯ అనూ౫౦-౩౪ సా౩-౧౧ శుభం౫౪-౧౦౨-౪౪ ది౨-౩౬ మడకేతిముఖః ౨౭-౧౨ ప్రదోషః వాసుదేవ

4 ౨౧ ౨౯ శ॥త్ర౨౫-౧౯ జ్యే౪౭-౧౪౫-౧౦ తై౨౫-౧౮ ది౩-౪౮ త్రయోదశీతిథిః శువే రావే అనధ్యయనచతుష్టయం భు౩-౧౨చ౧౨

5 ౨౨ ౩౦ ఆ॥చతుర్ద-౩ కమూ౪౩-౧౪ బ్రహ్మం౪౨-౩౬ వణి౯-౩౪ రా౭-౪౮ పున ప్రథమచరణే పుంపుంనక్షత్రే నిర్జలరాశౌ రవిః౩౩-౩౦ అహః౩౨-౮ తిథిద్వయం శివశయనం కోకిలావ్రతం అన్వాధానం స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భు౩-౨౧చ౧౩

6 ౨౩ ౩౧ సో॥○ పూ౧౩-౧౬ పూషా౩౯-౪౫ ఐం౩౪-౪౪ బ౧౩-౧౬ ది౫-౨౪ రా౨౪-౫౦ త్యాజ్యప౩-౪౧ వ్యాసపూర్ణిమా యతీనాం క్షౌరకాలః యోగకాలః భు౩-౩౧చ౧౪

7 ౨౪ ౧ మం॥కృ ప్ర౧౬-౪౫ ఉషా౩౪-౯ వై౨౬-౪౮కౌ౧౬-౪౫ శేషః౧-౪౫ రా౧౧-౧౮ ప్రాతుర్మాస్య ద్వితీయా భు౩-౪౧చ౧౫

8 ౨౫ ౨ బు॥ద్వి౦-౮ పుష్య౫౩-౨౯ శ్రవ౨౯-౩౯ విష్కు౧౦-౪౬౭౦-౮౧౬-౫౩ శుక్రాం అనమాదగ్ధయోగః భు౩-౫౧చ౧౬

9 ౨౬ ౩ గు॥చతు౯-౩ ధని౨౫-౩౭ ప్రీ౧౧-౭ బ౨౦-౪౭ రా౧౦-౨౪ పువర్వసు౨౪విర౧౦ అహః౩౨-౬ శేషే భుర౦చ౧౭ [చ౧౮

10 ౨౭ ౪ శు॥పం౪౨-౪౭ శత౨౨-౬ ఆయు౩-౫౮ సౌ౫౩-౧౩ కౌ౧౫-౩ రా౫-౨౦ భుర౧౦

11 ౨౮ ౫ శ॥ష౩౮-౨౬ పూభా౧౯-౩౦ శో౫౧-౨౩ గ౧౦-౩౧ రా౧౦-౪౯ భుర౨౦చ౧౯

12 ౨౯ ౬ ఆ॥స౩౫-౨౦ ఉభా౧౭-౫౫ అతి౫౧-౨౩ భ౬-౫౧ రా౧౫-౩౭ పున౩రవి౩౪-౪౧ అహః౩౨-౪ భానుసప్తభుర౩౦చ౨౦

13 ౩౦ ౭ సో॥అ౩౩-౩౨ రేవ౧౭-౩౨ సుక౨-౫౬ బా౪-౨౦ త్యాజ్యాభావః రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః భుర౩౯చ౨౧

14 ౩౧ ౮ మం॥న౩౨-౪౪ అశ్వ౧౮-౯ వృ౩౯-౫౪ తై౩-౧౪ ది౭-౫౭ రా౧౧-౫౭ అమృతసిద్ధయోగః భుర౪౯చ౨౨

15 ౩౨ ౯ బు॥ద౩౩-౨౧ భర౨౦-౨౩ శూ౩౮-౩ వణ౩-౩ రా౧౯-౫౨ భుర౫౯చ౨౩

16 ౧ ౧౦ గు॥ఏ౩౫-౦ కృ౨౩-౩౧౦ గం౩౭-౧౪౪-౪ త్యాజ్యాభావః పునరకటకే రవిః౫-౧౧ అహః౩౨-౦ సంక్రమణాత్పూర్వం దక్షిణాయన పుణ్యకాలః సర్వేషామేకాదశీ భు౫-౧౦చ౨౪

17 ౨ ౧౧ శు॥ద్వా౩౭-౪౧ రో౨౭-౪౧ వృ౩౭-౨౦ కౌ౭-౨౬ ది౧౧-౧౧ రా౧౦-౫౧ భు౦-౯చ౨౫

18 ౩ ౧౨ శ॥త్ర౪౧-౧౧ మృగ౩౨-౪ ధ్రు౩౮-౨౦ గ౯-౫౦ రా౨౨-౫౧ శనిప్రదోషః భు౦-౧౯చ౨౬

19 ౪ ౧౩ ఆ॥చతు౪౫-౧౫ ఆర్ద్రా౩౮-౩౭ వ్యా౪౦-౬ భ౧౩-౩౦ త్యాజ్యాభావః మాసశివరాత్రిః పుష్యమి ౧ ప్రథమచరణే పుంనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః౩౦-౩౫ అహః౩౧-౫౮ అనధ్యయనత్రయం భు౦-౩౦చ౨౭

20 ౫ ౧౪ సో॥● అమా౪౯-౩౬ పునర్వ౪-౧౪ హ౪౦-౧౨ నా౧౬-౨౧ ది౧౧-౨౫ అమా సోమవారవ్రతం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౦-౪౦చ౨౮

								౪ బు శు
				శు౧౨కటకే బు				శు రా
				శు ౬ కటకే శు				
		శే		బ౧౧కటకేరవిః				
		గు				శ		

కుజచారః	శు౫కు ఆర్ద్రా ౪ బు ౬-౧౫	పశ్చాదుదయంబు ౧౪-౧౨	శుక్రచారః	బ౯మం ఆశ్రే ౨౯-౫
శు౪గు పుష్య౨ శు ౨౨-౪	శు౬శ పున ౧ బు ౫౫-౪	బ౭ఆ ఆశ్రే ౧ బు ౫౪-౩	శు౧సో పున ౨ శు౧౩-౧౨	బ౧౧గు ఆశ్రే౩ శు౫౫-౪
శు౯మం పుష్య౩ శు౩౭-౧౨	శు౮సో పున ౨ బు౪౦-౧౫	బ౯మం ఆశ్రే ౨ బు౫౫-౪	శు౩బు పున ౩ శు౫౬-౧౫	బ౧౪ఆ ఆశ్రే ౪ శు౩౫-౪
శు౧౪ఆ పుష్య ౪ శు౫౨-౫	శు౧౦బు పున ౩ బు ౨౮-౪	బ౧౧గు ఆశ్రే ౩ బు౫౭-౨	శు౬శ పున ౪ శు ౪౧-౩	శనిచారః
బ౬శ ఆశ్రే ౧౯-౧౪	శు౧౨కు పునర బు౧౮-౧౨	బ౧౪ఆ ఆశ్రే ౪ బు౧౪-౨	శు౯మం పుష్య౧శు౨౪-౧౫	
బ౧౧గు ఆశ్రే ౨ శు౨౫-౪	శు౧౪ఆ పుష్య౧బు౩౯-౪		శు౧౨కు పుష్య ౨ శు౧౧-౫	బ౬శు శనివక్రత్యాగః౩౪-౨
బుధచారః	బ౧మం పుష్య ౨ బు ౫-౨	గురుచారః	శు౧౪ఆ పుష్య౩ శు౫౬-౧౫	రాహుకేతుచారౌ శు ౪ గు
శు౧సో ఆర్ద్రా౨ బు ౩౭-౪	బ౨బు పుష్య౩ బు౫౪-౧౨	శు౭ఆ పూషా ౪ వక్రీగురుః	బ౨బు పుష్య ౪ శు౪౧-౫	పుష్య ౩ రాహుః౧ కేతుః
శు౩బు ఆర్ద్రా ౩ బు౨౧-౫	బ౪గు పుష్య ౪ బు౫౨-౧౫	౭-౧౨	బ౬శు ఆశ్రే౧ శు౨౬-౧౨	౩౪-౨

తేదీ			
20	[illegible]	[illegible]	[illegible] ముఖ్య [illegible] కేవేర్ క్రాం కుక్రాం యాగకాలః శైవమాసవ్రతం [illegible]
21	[illegible]	[illegible]	[illegible] త్రికోణ్యోగాన్న ప చంద్రోదయః భుం [illegible]
22	[illegible]	[illegible]	[illegible] పోడశోమ్మావ్రతం సావిత్రీకి స్వర్ణగౌరీవ్రతం తామస మన్వాదిః బలరామజయంతిః భుం [illegible]
23	[illegible]	[illegible]	[illegible] ముఖ్యా [illegible] న్యాయనగతోదని [illegible] అహః [illegible] సామవేదినా ముపాకర్మ వినాయక చతుర్థి భుం [illegible]
24	[illegible]	[illegible]	[illegible] ఋషిపంచమీ భుం [illegible]
25	[illegible]	[illegible]	[illegible] క్రాం సూర్యషష్ఠీ భుం [illegible]
26	[illegible]	[illegible]	[illegible] ముఖ్యా [illegible] అహః [illegible] అముక్తాభరణ సప్తమి
27	[illegible]	[illegible]	[illegible] మూర్వాష్టమి భుం [illegible]
28	[illegible]	[illegible]	[illegible] త్యాజ్యాఖ్యాః నందనవమీ భుం [illegible]
29	[illegible]	[illegible]	[illegible] తిథిద్వయం క్షీరవ్రతారంభః గజలక్ష్మీవ్రతం
30	[illegible]	[illegible]	[illegible] పూర్వఫల్గునీ ప్రథమచరణే స్త్రీపుం నక్షత్రే [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] సర్వేషామేకాదశీ పరివర్తన ఏకాదశీవామనజయంతిః భుం [illegible]
1	[illegible]	[illegible]	[illegible] క్రాం ఆమలకద్వాదశీ ప్రదోషః భుం [illegible]
2	[illegible]	[illegible]	[illegible] అనుష సిద్ధయోగః ఆశ్వలాయనోపాకర్మ అనంత పద్మనాభవ్రతం భుం [illegible]
3	[illegible]	[illegible]	[illegible] పూర్వా [illegible] అహః [illegible] ఆప స్తంబోపాకర్మ అన్వాధానం వృషభమహేశ్వర వ్రతం స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భుం [illegible]
4	[illegible]	[illegible]	[illegible] యాగకాలః మహాలయపక్షారంభః భుం [illegible]
5	[illegible]	[illegible]	[illegible] ఉ భా [illegible] భుం [illegible]
6	[illegible]	[illegible]	[illegible] బృహత్యుమావ్రతంభుం [illegible]
7	[illegible]	[illegible]	[illegible] అహః [illegible] రవే కవే భుం [illegible]
8	[illegible]	[illegible]	[illegible] అవమాభరణీ మహాలయః భుం [illegible]
9	[illegible]	[illegible]	[illegible] భుం [illegible] శ్రీకృష్ణజయంతిః భుం [illegible]
10	[illegible]	[illegible]	[illegible] అహః [illegible] సిద్ధయోగః శ్రీకృష్ణవాసాం
11	[illegible]	[illegible]	[illegible] సూర్యసావర్ణిక మన్వాదిః మధ్యాష్టమి రుద్రాష్టమి భుం [illegible]
12	[illegible]	[illegible]	[illegible] కే కవే అహిర్బుధ్నవమీ శక్రోత్థాపనం భుం [illegible]
13	[illegible]	[illegible]	[illegible] ఆర్ద్ర [illegible] వ్యతీపాత మహాలయః భుం [illegible]
14	[illegible]	[illegible]	[illegible] పునర్వ [illegible] ఉత్తరఫల్గునీ ప్రథమచరణే స్త్రీపుం నక్షత్రే [illegible] అహః [illegible] సర్వేషామేకాదశీ భుం [illegible]
15	[illegible]	[illegible]	[illegible] త్యాజ్యాఖ్యాః యతీనాం మహాలయః క్రాం భుం [illegible]
16	[illegible]	[illegible]	[illegible] సిద్ధయోగః కలియుగాదిః ప్రదోషః భుం [illegible]
17	[illegible]	[illegible]	[illegible] కన్యాయాం రవిః [illegible] అహః [illegible] మధ్యాహ్నకాలః ప్రాణ్యాహ్న ప్రభృతివిషశస్త్రహతానాం మహాలయః మాసశివరాత్రిః అన ధ్యయన చతుష్టయం భుం [illegible]
18	[illegible]	[illegible]	[illegible] అన్వాధానం మహాలయఅమావాస్య భుం [illegible]
19	[illegible]	[illegible]	[illegible] అమా [illegible] క్రాం కుక్రాం యాగకాలః పిండపితృయజ్ఞః దౌహిత్రకర్తృక మహాలయః భుం [illegible]

	బ [illegible] కన్యా యాం కు, బు [illegible] లాయాంకు బ [illegible] కన్యాయాంరవిః		[illegible]
కే			కు బు ర
గు		శ	శు

కుజచారః	బుధచారః			
కుజచారః	బుధచారః	బ [illegible] పునర్వసు [illegible]	[illegible] హస్తగతు [illegible]	బ [illegible] చిత్తగతు [illegible]
[illegible] పుష్యగతు [illegible]	[illegible] ఆవక్రి [illegible]	బ [illegible] పుష్య [illegible]	[illegible] హస్త [illegible]	బ [illegible] స్వాతిగతు [illegible]
[illegible] పుష్య [illegible]	ప్రాగుదయం [illegible]	గురుచారః	[illegible] హస్త [illegible]	[illegible] స్వాతి [illegible]
[illegible] పుష్య [illegible]	[illegible] వక్రత్యాగః	[illegible] పూర్వాషాఢ వక్రి [illegible]	[illegible] హస్త [illegible]	శనిచారః
బ [illegible] పుష్య [illegible]	[illegible]	బ [illegible] వక్రత్యాగః [illegible]	బ [illegible] చిత్త [illegible]	[illegible] స్వాతి [illegible]
బ [illegible] ఉత్తర [illegible]	బు [illegible] మఘ [illegible]	బ [illegible] పూర్వాషాఢ బుద్వే [illegible]	బు [illegible] చిత్త [illegible]	రాహుకేతుచారః
బ [illegible] ఉత్తర [illegible]	బు [illegible] మఘ [illegible]	శుక్రచారః [illegible]	[illegible]	[illegible] పుష్య రాహుః
	బు [illegible] మఘ [illegible]	[illegible] ఉత్తర [illegible]	బు [illegible] చిత్త [illegible]	ఉత్తరకేతు [illegible]

20 ... అహః ౩౧-౧౩ దేవీనవరాత్రప్రారంభః కలశస్థాపనం ... ఫుం-...

21 ... ప్రీతి ద్వితీయా ...

22 ... క్రాం స్తనవృద్ధిగౌరీవ్రతం ఫుం...

23 ... ఉపాంగలలితాద్రతం ... [అమృత ...

24 ... లాయనగతో రవిః ... అహః ...

25 ... అనమఖు ...

26 ... యోగ సరస్వతీపూజ, కాళికాష్టమి దుర్గాష్టమి ...

27 ... హస్తా ... శ్రీపుంనక్షత్రే పూర్ణ జలరాశౌ రవిః ... మహానవమి ... చివమన్వాది దుర్గా బలి సువాసినీపూజా ...

28 ... విజయదశమీ శమీపూజ రాజ్ఞాం పట్టాభిషేకః కలశోద్వాసనం ... ఫుం ...

29 ... సర్వేషా మేకాదశీ ... ఫుం ...

30 ... పద్మనాభద్వాదశీ ప్రదోషః ...

31 ... హస్తా ... రవిః ... అహః ... తిథిద్వయం వృశ్చికం ... [సంవత్సర ...

1 ... అన్వాధానం కౌముదీపూజా శ్రీః ...

2 ... గ్రయణం ...

3 ... హస్తా ... రవిః ... అహః ...

4 ...

5 ... సంకష్టహర చతుర్థీ ...

6 ... హస్తా రవిః ... అహః ...

7 ...

8 ... యోగః ...

9 ... అన్వష్టకా ...

10 ... శ్రీపుంనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః ...

11 ...

12 ...

13 ... సర్వేషా మేకాదశీ

14 ... [ఫుం ...

15 ... చతుర్దశీ ... ప్రదోషః ...

16 ...

17 ... అమా ... అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ... సంక్రమణం ...

కుజచారః	...	...	శుక్రచారః	...
... హస్త ...	... ఉత్తర ...	... హస్త ...	... స్వాతి ...	... అనూ ...
... ఉత్తర ...	... ఉత్తర ...	... చిత్త ...	... స్వాతి ...	... అనూ ...
... హస్త ...	... ఉత్తర ...	... చిత్త ...	... విశాఖ ...	... అనూరాధ ...
... హస్త ...	... ఉత్తర ...	... చిత్త ...	... విశాఖ ...	శనిచారః
... హస్త ...	... హస్త ...	... చిత్త ...	... విశాఖ ...	... విశా ...
బుధచారః	... హస్త ...	... స్వాతి ...	... విశాఖ ...	...
... పూర్వ ...	... హస్త ...	గురుచారః నాస్తి	... అనూ ...	... కేతుచారః నాస్తి

అమృతాంజనము దురదను తొలగించును

అక్టోబరు ౩౧ — తులా

18 | ౨ | ౧౩ ఆ॥శుక్ల ప్రథ౨-౩చి౧౦-౨వి౩౩-౫౦కిం౧.౭ ౧౫ది౨౪-౧౬ క్రాంయాగకాలః కార్తికస్నానప్రారంభః బలిపాడ్యమి
ఆకాశదీపారంభః భుం-౧౧చ.౫౦ [చ౨౯

19 | ౩ | ౧౪ సో॥ద్వి౪౦-౩౬స్వా౧౧-౧ప్రీ౨౯-౫౨బా౧౧-౬ది౭౪-౫౭ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయయమద్వితీయా భుం-౨౧

20 | ౪ | ౧౫ మం॥తృ౩౮-౫౧౧౦-౪౭ఆయు ౨౫-౫తై౯-౨౪ది.౨౦-౩౨చిత్తారరవిః౨౩-౫౦అహః౨౯-౧౧ శక్రాం సిద్ధయోగః
త్రిలోచన గౌరీవ్రతం భుం-౩౧చ౧౪బ్బిలాసాని

21 | ౫ | ౧౬ బు॥చ౩౪-౨౫అనూ౯-౨౧సౌ౧౯-౪౮వ౬-౨౦ది౨౨-౩౨ నాగచతుర్థి అమృతసిద్ధయోగః భుం-౪౨చ౨

22 | ౬ | ౧౭ గు॥పం౨౯-౪౫జ్యే౬-౫౪శో౧౩-౨బ౨-౧౫రా౩౦-౩౫త్యూప్ర౩-౪౬ రవే సిద్ధయోగః భుం-౫౨చ౩

23 | ౭ | ౧౮ శు॥ష౨౪-౧౫మూ౩-౩పూర్వాషా౫౬-౮అతి౬-౧౭సు౫౨-౨౬తై౨౪-౧౫ శేషః౩-౩౨ ౧౨౫-౩౨ స్వాతీ ప్రథమ
చరణే స్త్రీ స్త్రీ నక్షత్రే పూర్వ్యజలరాశౌ రవిః ౪౪-౨౦షష్ఠితిథిః భుం-౩చ౪

24 | ౮ | ౧౯ శ॥స౧౮-౩౦ఉ.షా౫౫-మూ౯తి౫౦-౩౧వ౧౮-౩౦ది౧౯-౨౮ వృశ్చికాయనగతో రవిః౦-౪౦అహః౨౯-౩ తిథిద్వయం
సావిత్రీకల్పః అనధ్యాయనద్వయం భుం-౧౩చ౫

25 | ౯ | ౨౦ ఆ॥అ౧౧-౫౯శ్ర౫౦-౧౯శూ౪౨-౯బ౧౧-౫౪౪-౨౦రా౩౦-౩౧౬ గోష్టాష్టమి కృత్తియుగాదిః భుం-౨౩౬

26 | ౧౦ | ౨౧ సో॥న౫-౩౫ధనిష్ఠ౦౫౩-౮౮౬౪౫-౫౨క౦౩౩-౫౨కా౫-౩౫ శేషః౩-౧౬ రవే అవమ భుం-౩౪చ౭

27 | ౧౧ | ౨౨ మం॥ఏ ౫౩-౧౭శత౪౧-౪౭వృ౨౬-౧౬వ౨౬-౨౦ది౨-౧౦రా౨౭-౨౨ స్వాతీ ౨రవిః ౪-౩౦ స్మార్తానా మేకాదశి
ఉత్థానైకాదశి భుం-౪౪చ౮ [వమన్వాదిః యోగీశ్వరద్వాదశిచిలుకుద్వాదశి క్షీరాబ్ధిమహోత్సవః భుం-౫౫చ౯

28 | ౧౨ | ౨౩ బు॥ద్వా౪౮-౧౨పూర్వాభా౩౮-౧౧ధృ౧౮-౫౩బ౯-౫౪ శేషః౦-౩౭కువేసిద్ధయోగః వైష్ణవానా మేకాదశి స్వాయంభు

29 | ౧౩ | ౨౪ గు॥త్ర౪౪-౮ఉ.భా౩౫-౪వ్యా౧౨-౧౫కౌ౧౬-౫ది౧-౧౧ ప్రదోషః భుం-౫చ౧౦

30 | ౧౪ | ౨౫ శు॥చ౪౧-౮రే౩౪-౯హ౬-౯గ౧౨-౩వి౫-౪ స్వాతీ౩రవిః౨౪-౧౦అహః౨౮-౫౨ అమృతసిద్ధయోగః తులశీవ్రతో
ద్యాపనంవైకుంఠచతుర్దశి భుం ౧౫చ౧౧ [ధాత్రీపూజ వ్యాసపూజ స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం భుం-౨౬చ౧౨

నవంబరు ౩౦ — వృశ్చిక

31 | ౧౫ | ౨౬ శ॥పూ ౩౯-౯ అశ్వ ౩౩-౫౯వ౧-౧౭సి౫౫-౪౨థ౧౦-౨౩ది౨౪-౨౮౯-౩౧ అన్వాధానం జ్వాలాతోరణం

1 | ౧౬ | ౨౭ ఆ॥కృ ప్ర౩౮-౪౬భ౩౪-౫౩వ్యతీ౫౩-౩౦బా౯-౩ శేషః౨-౨౭ యాగకాలః భుం-౩౭చ౧౩ [భుం-౪౮చ౧౪

2 | ౧౭ | ౨౮ సో॥ద్వి౩౯-౨౭కృ౩౬-౫౮వ౧-౫౪తై౯-౫ది౫-౫౫స్వాతీ౪రవి౪౩-౩౦అహః౨౦-౫౧ నాతురాత్రస్యద్వితీయా

3 | ౧౮ | ౨౯ మం॥తృ౪౧-౨౧రో౪౧-౧౩వ౫౦-౪౩వ౧౧-౨౨ది౯-౮రా౨౬-౯ సిద్ధయోగః భుం-౫౯చ౧౫

4 | ౧౯ | ౩౦ బు॥చ౪౪-౧౫మృ౪౪-౨౬శి౫౧-౧౬బ౨-౪౬ త్యాజ్యాభావః కేశభు౩౦చ౧౬

5 | ౨౦ | ౧ గు॥పం౪౮-౨ఆర్ద్ర౪౯-౪౪సి౫౦-౨౨కౌ౧౬-౯ది౭-౧౭సిద్ధయోగః భుం౩-౯
చ౧౭

6 | ౨౧ | ౨ శు॥ష౫౨-౨౩పున౫౫-౩౦సా౫౧-౭గ౨౦-౧౧ది౨౨-౩౭విశాఖ౧ప్రథమచరణే
స్త్రీపుంనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౨-౨౦అహః౨౮-౪౧భుం౩-౩౦చ౧౮

7 | ౨౨ | ౩ శ॥స౫౭-౮పుష్య౬౦-౮శు౫౨-౦భ౨౪-౪౬ది౭-౨౧ భుం౩-౪౦చ౧౯

8 | ౨౩ | ౪ ఆ॥అ ౬౦-౧౦ పుష్యం ౦-౫౬శు౫౨-౫౮ బా ౨౮-౩౬రా౭-౨౭ త్రిదినస్పృక్
ఇంద్రసావర్ణిక మన్వాదిః అనధ్యాయః భుం౩-౫౧చ౨౦

9 | ౨౪ | ౫ సో॥అ౨-౩ఆశ్లే౭-౪బ్ర౫౩-౪౭కౌ౨-౩రా౧౧-౧౫విశా౨రవిః౨౪-౧౦అహః

10 | ౨౫ | ౬ మం॥న౬-౨౮మ౧౨-౪౯వై౫౪-౧౭గ౬-౨౮రా౧౫-౫౩ భుం౪-౧౧చ౨౨ [౨౮-౩౭భుం౪-౧౨౨౧

11 | ౨౬ | ౭ బు॥ద౧౦-౩౨పూర్వాఫ౧౦-౬వై౫౪-౧౭భ౧౦-౩౨౯-౫భుం౪-౨౨చ౨౩ [భుం౪-౩౨చ౨౪

12 | ౨౭ | ౮ గు॥ఏ౧౩-౫౫ఉ.ఫ౨౨-౪౦వి౫౩-౩౭బా౧౩-౫౫౮౧౬ ౨రవిశా౩రవిః౯-౧౨అహః౨౮-౩౦సర్వేషామేకాదశి

13 | ౨౮ | ౯ శు॥ద్వా౧౬-౯హ౨౬-౧౦ప్రీ౫౧-౫౦తై౧౬-౯రా౧౮-౨౩త్రయోదశితిథిః ప్రదోషః యమదీపం భుం౪-౪౩చ౨౫

14 | ౨౯ | ౧౦ శ॥త్ర౧౭-౨౦చి౨౦-౨౧ఆయు౪౯-౧౩వ౧౭-౨౮౧౪-౧౩చతుర్దశితిథిమాసశివరాత్రిఅనధ్యాయచతుష్టయభుం౪-౫౪

15 | ౩౦ | ౧౧ ఆ॥చ౧౭-౨౩స్వా౨౯-౫౪సౌ౪౫-౫౯శ౧౭-౨౩ రా౧౫-౭విశాఖవృశ్చికేరవిః౫౬-౪౪అమాతిథిః శుక్రాం భుం౫-౪

16 | ౧ | ౧౨ సో॥ అమా౧౬-౯విశా౨౯-౫౭శో౪౧-౩౧నా౧౬-౯రా౧౧-౨౪శక్రాంశక్రాంఅన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః
హరిపదపుణ్యకాలఃఉదయప్రభృతిప్రహరద్వయపర్యంతంఅమాసోమవారవ్రతం త్రేతాయుగాంతః భుం౧చ౨౬

	బ౨ తులా కుజ శు౧౫ వృశ్చి కేతు శు౧౫ నుషి శు బా౪వృశ్చి కేరవి		రా
శ			
గు	శు	బు శర	కు

కుజచారః	బుధచారః	బ౨సో అనూ౧బు౧౬-౪	శుక్రచారః	బ౧౧గుపూర్వాషా౧శుర౩-౬
శు౧హస్తారకు౧౬-౧౮	శు౧ఆస్వాతి౨బు౩ ౩-౧౮	బ౪బుఅనూ౨బు౨-౩౪	శు౨సో జ్యేష్ఠ౧శు౫౬-౧౨	బ౧౪ఆపూర్వాషా౨శుర౬-౩
శు౬శుచిత్త౧కు౨౫-౪	శు౪బుస్వా౩బు౨౭-౬	బ౬శుఅనూ౩బు౩౫-౬	శు౫గుజ్యే౨శుర౨-౩	శనిచారః
శు౧౨-బుచిత్త౨కు౩౨-౧౫	శు౬శుస్వా౪బు౨౩-౧౬	బ౮ఆఅనూ౪బు౫౬-౩	శు౮ఆజ్యే౩శు౫౦-౧౫	శు౧ఆపశ్చాదస్తం శనిః ౩౫-౧౮
శు౧౩- గు ప్రాగుదయం కు ౧౫-౧౮	శు౮ఆవిశా౧బు౧౮-౧౨	బ౧౦బుజ్యేష్ఠ౧బు౧౯-౧౫	శు౧౨బుజ్యే౪శుర౭-౧౨	శు౧౫శవిశా౨శని౧౯-౧౯
బ౨సోచిత్త౩కు౩౯-౧౧	శు౧౧మంవిశా౨బు౧౫-౧౮	బ౧౨శుజ్యే౨బు౨౩-౧౪	శు౧౫శుమూ౧శు౩౮-౧౧	రాహుకేతుచారః
బ౭శుచిత్త౪కు౫-౬	శు౧౩గువిశా౩బు౧౮-౪	బ౩౦సోజ్యే౩బు౧౬-౧౨	బ౩మంమూ౨శు౯-౬	శు౧౩గుపుష్య౧రాహు
బ౧౧గుస్వాతి౧కు౪౮-౬	శు౧౫శవిశా౪బు౧౬-౧౮	గురుచారః	బ౬గుమూ౩శు౩౯-౧౭	ఉ.షా౩ కేతుః౨౫-౧౪
	బ౧ఆపశ్చాదుదబు౫-౩౨	శు౧౨బుపూర్వాషా౪గు౩౬-౫	బ౮సోమూ౪శుర౨-౪	

17 — [illegible] మం॥ శుక్ల ప్రతిపత్ [illegible] అనూ [illegible] యోగకాలః ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు [illegible]

18 — బు॥ ద్వి [illegible] జ్యే [illegible] త్యాజ్యాభావః అమృతసిద్ధయోగః భు [illegible] జమాదిలవల్ [illegible]

19 — గు॥ తృ [illegible] మూ [illegible] ధృ [illegible] అనూరాధ [illegible] అహః [illegible] భుం [illegible]

20 — శు॥ చ [illegible] పూ.షా [illegible] అసమ భు [illegible]

21 — శ॥ పం [illegible] ఉ.షా [illegible] స్కందషష్ఠీ శీతస్నానదానాని భు [illegible]

22 — ఆ॥ షష్ఠి [illegible] శ్ర [illegible] అనూ [illegible] మకర రవిః [illegible] యనగతో రవిః [illegible] మిత్రసప్తమీ భానుసప్తమి భు [illegible]

23 — సో॥ అ [illegible] ధని [illegible] వ్యా [illegible] శేవే భు [illegible]

24 — మం॥ న [illegible] శత [illegible] పూ.భా [illegible] ప్రశోయకల్పా భు [illegible]

25 — బు॥ ద [illegible] ఉ.భా [illegible] అనూ [illegible] అహః [illegible] భు [illegible]

26 — గు॥ ఏ [illegible] రే [illegible] తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశీ భు [illegible]

27 — శు॥ ద్వా [illegible] అశ్వి [illegible] వ్యతీ [illegible] త్రయోదశీ [illegible] ద్వాదశీ ప్రదోషః భు [illegible]

28 — శ॥ త్ర [illegible] భ [illegible] హనుమద్వ్రతం [illegible] దత్తాత్రేయజయంతిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు [illegible]

29 — ఆ॥ చ [illegible] కృ [illegible] అనూ [illegible] అహః [illegible] శ్రీశాం చంద్రదర్శనం

0 — సో॥ ○ పు [illegible] రో [illegible] ప్రతిపత్ తిథిః అన్వాధానం భు [illegible]

1 — మం॥ కృ ప్ర [illegible] మృ [illegible] శూన్యతిథిః యోగకాలః శేవే భు [illegible]

2 — బు॥ ద్వి [illegible] సా [illegible] జ్యే [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] ద్వితీయాతిథిః శేవే సిద్ధయోగః అమృతయోగః భు [illegible]

3 — గు॥ తృ [illegible] ఆర్ద్ర [illegible] భు [illegible]

4 — శు॥ చ [illegible] పునర్వ [illegible] సర్వేషుమనీనాం [illegible] త్రీద్రానదీ పుష్కరప్రవేశః [illegible] స్నానాదికం పరేహని ప్రభృతిక [illegible] భు [illegible]

5 — శ॥ పం [illegible] పుష్య [illegible] జ్యేష్ఠా [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] రవేరాక్రాం భు [illegible]

6 — ఆ॥ ష [illegible] ఆశ్లే [illegible] త్యాజ్య [illegible]

7 — సో॥ సప్త [illegible] మ [illegible] వై [illegible] శేషః [illegible] త్రిస్పృక్ కాః భు [illegible]

8 — మం॥ అ [illegible] పూ.ఫ [illegible] వి [illegible] బా [illegible] రా [illegible] జ్యేష్ఠా [illegible] రవిః [illegible] అహః [illegible] సిద్ధయోగః అనధ్యాయః కాలభైరవాష్టమి భు [illegible]

9 — బు॥ న [illegible] ఉ.ఫ [illegible] ప్రీ [illegible] తై [illegible] త్యాజ్యాభావః బు [illegible]

10 — గు॥ ద [illegible] హ [illegible] ఆయు [illegible] వ [illegible] దివి [illegible] భు [illegible]

11 — శు॥ ఏ [illegible] చి [illegible] సౌ [illegible] బ [illegible] సర్వేషాం ఏకాదశీ భు [illegible]

12 — శ॥ ద్వా [illegible] స్వా [illegible] శో [illegible] జ్యేష్ఠా [illegible] భు [illegible]

13 — ఆ॥ త్ర [illegible] వి [illegible] అతి [illegible] సు [illegible] కుక్రాంతక్రాం ప్రదోషః భు [illegible]

14 — సో॥ చతు [illegible] అనూ [illegible] ధృ [illegible] శేష [illegible] మాసశివరాత్రి [illegible] భు [illegible]

15 — మం॥ అమా [illegible] జ్యే [illegible] శూ [illegible] అహః [illegible] సంక్రమణాత్పరతః షడశీతి పుణ్యకాలః [illegible] అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు [illegible]

కుజచారః	బుధచారః			
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] మార్గ [illegible]	గురుచారః	[illegible]	శనిచారః
[illegible]	[illegible] వక్రారంభః	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	మార్గ [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] వక్రీ [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible] కేతుచారో నాస్తి

16	౨	౧౩	బు॥ సుప్రర౩-౪మూ౪౩-౨౪గం౩౮-౫కిం౧౫-౨౩ రా౧౧-౩౪ క్రాం యాగకాలః భుం-౬చ౨౯
17	౩	౧౪	గు॥ ద్వి౩౭-౩౩ పూషా౩౯-౩౪ వృ౩౦-౨౧ బా౧౦-౯దిన-౪౮ రా౩౦-౧౦ త్యాజ్య౩-౪౩ ఉత్తరశృఙ్గోన్నతచంద్రోదయః భుం-౧౮చ౩౦
18	౪	౧౫	శు॥ తృ౩౧-౩౪ ఉషా౩౫-౧౪ వృ౨౨-౩౬ తై౪-౩౫ శేషః ౧-౫౦ రా౧౬-౩౧ మూ౨ రవిః ౪౦-౨౦ కే క్రాం అహః ౨౭-౫౫ భుం-౨౮చ౯రజబ్
19	౫	౧౬	శ॥ చ౨౫-౧౨ శ్ర౩౦-౩౯ వ్యా౧౪-౧౮ భ౨౫-౧౨ రా౧౧-౫౮ చతుర్థీతిథిః అమృతసిద్ధయోగః భుం-౩౦చ౨
20	౬	౧౭	ఆ॥ పం౧౮-౫౪ ధని౨౬-౫౬ ౬-౧౦ వజ్రం౫౧-౫౬ బా౧౮-౫౪ రా౧౪-౫౨ తిథిద్వయం కవే శవే భుం-౫౨చ౩
21	౭	౧౮	సో॥ ష౧౨-౫౦ శత౨౧-౪౭ సిద్ధి౫౦-౭ తై౧౨-౫౦ రా-౪౮ మూ౩ రవిః ౫౫-౪౩ అహః ౨౭-౫౫ భు౧-౨చ౪
22	౮	౧౯	మం॥ స౭-౧౦ పూభా౧౮-౦వ్య౪౨-౪౫ వ౭-౧౦ రా౧౩-౨ మకరాయనగతో రవిః ౧౯-౧౨ అహః ౨౭-౫౪ అనధ్యయనద్వయం భు౧-౧౪చ౫
23	౯	౨౦	బు॥ అ౨-౧౮ ఏవ్యం౫౫-౪౬ ఉభా౧౫-౪వరీ౩౬-౨౫బ౨-౧౮ రా౧౬-౨౨ అనమా నవమీతిథిః భు౧-౨౫చ౬
24	౧౦	౨౧	గు॥ ద౫౫-౪౯ రే౧౩-౭ప౩౦-౪౬ తై౨౭-౪ త్యాజ్యాభావః సూ౪ వి౧౧-౧ అహః ౨౭-౫౪ భు౧-౩౩చ౭
25	౧౧	౨౨	శు॥ ఏ౫౪-౩ అశ్వి౧౨-౪౭ వ౨౬-౩ వణ౨౪-౫౪ ది౨-౧౫ రా౨౦ వైష్ణవమన్వాదిః స్మార్తైకాదశీ భు౧-౪౮చ౮
26	౧౨	౨౩	శ॥ ద్వా౫౩-౫౧ భర౧౨-౩౫ సిద్ధం౨౨-౪౯ బ౨౩-౫౮ రా౧౫-౨౪ శ్రీవైష్ణవఏకాదశీ శ్రీవైష్ణవానాం మధ్వానాం ఏకాదశీ కూర్మద్వాదశీ శ్రీరఙ్గక్షేత్రే ద్వారదర్శన మహోత్సవః భు౨-౦చ౯
27	౧౩	౨౪	ఆ॥ త్ర౪౪-౫౦ కృ౧౪-౮సా౧౯-౨౯ కౌ౨౪-౨౦ రా౨౮-౩ త్యా౪-౧౧ కవే శవే ప్రదోషః భు౨-౧౧చ౧౦
28	౧౪	౨౫	సో॥ చతు౫౭-౩౪ రో౧౬-౫౫ ప౧౭-౩౭ గ౨౫-౨ శేషః ౦-౯ రా౩-౫ పూషా ౧ రవిః ౨౬-౧౭ అహః ౨౭-౫౭ అనధ్యయన చతుష్టయం భు౨-౨౩చ౧౧
29	౧౫	౨౬	మం॥ ◯ పూ౬౦-౧౦ మృ౨౦-౪౧ శుక్ల౧౬-౩౪ భ౨౯-౪౩ రా౧౫-౨౪ కేవే త్రిద్యుస్పృక్ అన్వాధానం స్త్రీణాం చంద్ర[దర్శనం] భు౨-౩౪చ౧౨
30	౧౬	౨౭	బు॥ పూ౦-౨౬ ఆర్ద్రా౨౫-౨౪ బ్ర౧౬-౧౬ బ౦-౨౬ రా౩౧-౧౦ త్యా ప్ర౪-౨౨ రవే యాగకాలః భు౨-౪౬చ౧౩
31	౧౭	౨౮	గు॥ ప్ర౪-౨౯ పున౩౦-౪౭ ఐ౧౬-౩౧ కౌ౪-౨౫ శేషః ౨-౨౭ రా౨౪-౪౬ పూషా౨ రవిః ౪౧-౩౦ అహః ౨౭-౫౯ రా క్రాం భు౨-౫౭చ౧౪
1	౧౮	౨౯	శు॥ ద్వి౯-౦ పుష్య౩౬-౩౯ వై౧౭-౧౦ గ౯-౦ త్యాజ్యాభావః భు౩-౮చ౧౫
2	౧౯	౩౦	శ॥ తృ౧౩-౫౦ ఆశ్లేష౪౨-౪౫ విష్కు౧౮-౦ భ౧౩-౫౦ ది౧౧-౫౪ చతుర్థీ తిథిః భు౩-౨౦చ౧౬
3	౨౦	౧	ఆ॥ చ౧౮-౪౪ మఘ౪౦-౩౭ ప్రీ౧౮-౫౧ బా౧౮-౪౪ ది౧౫-౪౧ పూషా ౩ రవిః ౫౬-౪౩ అహః ౨౮-౦ శూన్యతిథిః భు౩-౩౧చ౧౭
4	౨౧	౨	సో॥ పం౨౩-౧౯ పూఫ౫౪-౧౨ ఆయు౧౯-౨౭ తై౨౩-౧౯ ది౧౦-౨౯ భు౩-౪౩
5	౨౨	౩	మం॥ ష౨౭-౨౪ ఉఫ౫౯-౧౨ సౌ౧౯-౪౬ వ౨౭-౨౪ ది౩-౧౨ భు౩-౫౫చ౧౯
6	౨౩	౪	బు॥ స౩౦-౪౦ హ౬౦-౦ శో౧౯-౪౬ వ౩౦-౪౦ ది౨౧-౩౩ సిద్ధయోగః త్రిస్రోష్టకాః భు౪-౫౧చ౨౦
7	౨౪	౫	గు॥ అ౩౨-౫౭ హ౨-౫౪ అతి౧౮-౩౦ బా౨-౦ ది౩-౫౬ పూషా౪ రవి౧౨-౩ అహః ౨౮-౬ భు౪-౭చ౨౧
8	౨౫	౬	శు॥ న౩౩-౫౫ చి౬-౧౦ సు౬-౨౪ తై౩-౨౭ ది౨౦-౨౪ భు౪-౨౯చ౨౨
9	౨౬	౭	శ॥ ద౩౩-౫౦ స్వా౭-౪౬ శృ౧౩-౧౧ వణ౩-౫౩ ది౨౧-౫౩ షడశీతిముఖః ౪౮-౧౯ భు౪-౪౦చ౨౩
10	౨౭	౮	ఆ॥ ఏ౩౨-౨౦ విశా౮-౨౪ శూ౯-౪౬ బ౩-౨౧ ది౧౮-౧౯ ఉషా౧ రవిః ౨౭-౯ అహః ౨౮-౮ పశ్చాదస్తం గురుః ౪౭-౬ గురుమౌఢ్యారంభః భు౪-౫౧చ౨౪
11	౨౮	౯	సో॥ ద్వా౨౯-౫౬ అనూ౭-౫౬ గం౫-౮ న్యు౫౪-౧౬ కౌ౧-౮ వి౨౧-౪౨ కుక్రాం ప్రదోషః భు౫-౨చ౨౫
12	౨౯	౧౦	మం॥ త్ర౨౬-౧౬ జ్యే౬-౧౨ వృ౫౨-౧౪ వ౨౬-౬ రా౨౫-౧౮ కుక్రాం సిద్ధయోగః భు౫-౧౨చ౨౬
13	౧	౧౧	బు॥ చతు౨౧-౨ మూ౩-౨౭ పూషా౪౬-౨౩ వ్యా౪౫-౩౯ శ౨౧-౨౧ ది౨౫-౪౯ ఉషా౨ మకరే రవిః ౪౨-౪౦ అహః ౨౮-౧౦ తిథిద్వయం అనధ్యయనత్రయం భు౫-౨౪చ౨౭
14	౨	౧౨	గు॥ ● అమా ౧౫-౫౨ ఉషా౫౫-౪౫ హ౩౭-౫౦ నాగ౧౫-౫౨ ది౭-౫౨ క్రాం కేక్రాం యాగకాలః ప్రతిపత్తిథిః పిండపితృయజ్ఞః ఉత్తరాయన పుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతి ద్వావింశతిఘటికాపర్యంతం కూష్మాండదానాని సూర్యగ్రహణం భుం-౩౦చ౨౮

Side labels: డిసెంబరు నెల; పుష్యమాసం; 1926 సం॥ జనవరి నెల; ఉత్తరాయణం

			రా
	కు ౩ నృకు బ౮ ధనుషిబుబ ౭కుం		
గు కే కు	కు శ్రే బా౧౪మక రవిసుగోన్యశనిః		
౪	కు బు	శ	

కుజచారః
కు౩ కు విశాఖకుర-౫
కు౭ మం అనూ౧ కు౫౯-౩
కు౧౩ అ అనూ౨ కు౫౫-౪
బ౨ కుఅనూ౩ కుర ౭-౬
బ౭ బుఅనూ౪ కుర౫-౩
బ౨౫ సోజ్యే౧ కు౩౬-౪

బుధచారః
కుర శ్రవణోదయం బుధః ౫౦-౩౨
కు౬ సోజ్యే౧ వక్రీబు౧౪-౩
కు౯ బుబుధవక్రత్యాగః ౧౮-౩
కు౧౧ కుజ్యే౨ గుజ్యే బు౧౫-
బ౫౬ జ్యే౩ బు౪౯-౩ [౧౯

బు౫ సోజ్యే౪ బు౫-౧౧
బ౮ సుమూ౧ బు౯-౧౪
బ౧౦ శమూ౨ బు౫౭-౧౨
బ౧౩ మంమూ౩ బు౩౦-౧౬
బ౩౦ గుమూ౪ బు౬-౧౫
గురుచారః
కు౫ అఉషా౩ సు౧౫-౧౪

బ౪ ఆఉషా౪ కుర౩-౨
బ౧ ఆపశ్చాదస్తం గురుః ౪౭-౬
శుక్రచారః
కు౧ బుశ్రవ౩ శుర౨-౪
కు౫ ఆశ్రవ౪ శు౩౭-౧౨
కు౧౧ శుధని౧ శు౨౬-౪

కు౧౫ బుధ౨ శు౭-౧౯
బ౭ బుధని౩ శుం శుక్ర౨౬-౪
శనిచారః
కు౧౫ సోం విశాఖశనిః ౧౬-౪
రాహుకేతుచారౌ
బ౧ సుపుభ౪ రాహుః
ఉషా౧ కేతుః ౧౮-౧౪

క్రోధననామ సం॥ మాఘమాస తిథివారాదయః, శాలివాహనశకం ౧౮౪౭, కల్యాది ౫౦౨౬, హూణ 1926.

15 | ౩ | ౧౩ | శు॥ శు ౫౯-౫౧ శ్ర ౫౧-౨౭ వ్రజ ౫౯-౩౦ బ ౫౯-౫౧ ౨౮-౫౯ ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః సిద్ధయోగః మాఘస్నానారంభః భుం-౧౮ చ ౫౯ [అమా భుం-౨౫ వ ౧

16 | ౪ | ౧౪ | శ॥ ద్వి ౩-౪౧ ధని ౫౩-౨౬ శత ౨౬-౩౦ ౨౧-౨౩ కా ౩-౪౧ ఉషా ౩ రవిః ౫౮-౧౧ అహః ౨౮-౧౧ శవే

17 | ౫ | ౧౫ | ఆ॥ చ ౫౦-౫౧ శత ౨-౭ వ్య ౧౩-౧౬ వణ ౨౪-౮ ౩-౧౦ రా ౨౮-౪౮ త్యాజ్య ౩-౪౩ సోపపదం కుందచతుర్థి తిలచతుర్థి వరదచతుర్థి భుం-౩౬ చ ౨

18 | ౬ | ౧౬ | సో॥ పం ౪౫-౩౮ పూభా ౩౭-౫౪ పరి ౫-౨౩ పరి ౫౨-౩౧ బవ ౮-౨౦ శేషః ౦-౪ శ్రీపంచమి మదనపంచమి భుం-౪౭ చ ౩

19 | ౭ | ౧౭ | మం॥ ష ౪౦-౫౧ ఉభా ౩౫-౩ శి ౫౦-౫౭ కా ౧౩-౩౬ ది ౦-౪౨ భుం-౫౩ చ ౪

20 | ౮ | ౧౮ | బు॥ స ౩౭-౧౮ రేవ ౩౨-౪౬ సిద్ధ ౫-౨౯ -౨౨ ది ౩-౫౪ ఉషా ౩ రవిః ౧౩-౪౫ కుంభాయన గతో రవిః ౩౭-౧౨ అహః ౨౮-౧౫ వైవస్వతమన్వాదిః రథసప్తమి సూర్యచంద్రవ్రతం అభోజ్యార్క వ్రతం భుం-౫౯ చ ౫

21 | ౯ | ౧౯ | గు॥ అ ౩౪-౩౪ అశ్వి ౩౧-౪౫ సా ౪౦-౧౫ ౫౦-౨౧ ౫౪-౨౬ ౨౯ భీష్మాష్టమి భీష్మతర్పణం భుం-౧౦ చ ౬

22 | ౧౦ | ౨౦ | శు॥ న ౩౩-౧౦ భ ౩౧-౪౭ శుభం ౩౫-౫౩ బా ౩-౫౨ త్యాజ్యాభావః భుం-౨౧ చ ౭

23 | ౧౧ | ౨౧ | శ॥ ద ౩౩-౨౭ కృ ౩౩-౫ శుక్ల ౩౨-౪౫ తై ౩-౮ ౨౨-౨౬ శవ ౧ రవిః ౨౯-౩౦ అహః ౨౮-౧౮ శవే భుం-౩౨ చు

24 | ౧౨ | ౨౨ | ఆ॥ ఏ ౩౪-౮ రో ౩౫-౩౪ బ్ర ౩౦-౪౧ వ ౩-౩౬ ది ౪-౪౫ ౨౨-౩ భీష్మైకాదశి సర్వేషామేకాదశి భుం-౪౩ చ ౯

25 | ౧౩ | ౨౩ | సో॥ ద్వా ౩౬-౨౦ మృ ౩౯-౨౦ ౨౪ ౫-౧౬ త్యాజ్యాభావః సోపపదం భీష్మద్వాదశి తిలద్వాదశి వరాహద్వాదశి భుం-౫౫ చ ౧౦ [భుం-౬ చ ౧౧

26 | ౧౪ | ౨౪ | మం॥ త్ర ౩౭-౩౭ ఆర్ద్ర ౩-౪౧ వై ౨౮-౫౫ కౌ ౮-౦ ౧-౪ శవ రవిః ౪౫ అహః ౨౮-౨౧ సిద్ధయోగః వరాహకల్పః

27 | ౧౫ | ౨౫ | బు॥ చతుర ౩-౩౯ పు ౪౮-౫౪ విష్కుం ౨౮-౫౯ ౪౧-౪౭ ౧౬-౧౩ రా క్రాం భుం-౧౭ చ ౧౨

28 | ౧౬ | ౨౬ | గు॥ ○ పూ ౪౮-౧౮ పుష్య ౫౪-౪౬ ప్రీ ౨౯-౩౬ భ ౧౬-౧౩ ది ౧౦-౪౫ శవే అన్వాధానం అమృతసిద్ధియోగః వ్యాసపూర్ణిమా మాఘీపూర్ణిమా చంద్రదర్శనం భుం-౨౮ చ ౧౩ [భుం-౩౯ చ ౧౪

శు ౭	బ ౩ ధను కుజ ౧౩ మక బుధ ౩౦ కుం		రా
౭	బు బ ౩ ౦ కుంర వి బ ౧ మక సెను క్ర ౭		
కేతు			
బు	శని		

29 | ౧౭ | ౨౭ | శు॥ కృ ౫౩-౫౧ ఆశ్లే ౬౧-౧౦ ఆయు ౩౦-౨౫ బా ౨౦-౪౫ ౧-౪౩ యోగకాలః

30 | ౧౮ | ౨౮ | శ॥ ద్వి ౫౮-౧౦ ఆశ్లే ౦-౪౯ సౌ ౩-౬ వై ౫-౪ ౫-౨౮ శవ ౩ రవిః ౧-౩౫ అహః ౨౮-౩౦ భుం-౫౧ చ ౧౫ [చం

31 | ౧౯ | ౨౯ | ఆ॥ తృ ౬౦-౧౦ మఘ ౬-౪౯ శో ౩-౯ వ ౯-౨౫ ౦-౧౨ శవే త్రిద్యుస్పృక్ భుం-౨

1 | ౨౦ | ౩౦ | సో॥ తృ ౨-౩ పూఫ ౧-౨౩ ౦ అతి ౩-౨ భ ౨-౩ రా ౩-౩౦ భుం-౧౩ చ ౧౭

2 | ౨౧ | ౧ | మం॥ చ ౬-౩౦ ఉఫ ౧౭-౯ సు ౩-౩౦ బా ౬-౩౦ రా ౧-౫ శవ ౪ రవిః ౧౭-౧౯ అహః ౨౮-౩౫ భౌమ చతుర్థీ మార్తాండ్యోర్ తిథి భుం-౨౪ చ ౧౮ [చం

3 | ౨౨ | ౨ | బు॥ పం ౫-౨౨ హ ౨౧-౪ ధృ ౩౧-౪౭ తై ౨౯-౪౧ ౧౦ పశ్చాదస్తం శుక్రః ౫-౦ శుక్రమౌఢ్యారంభః భుం-౩౫

4 | ౨౩ | ౩ | గు॥ ష ౧౧-౪ చి ౨౫-౨౯ శూ ౩౦-౨ వణి ౧౧-౪౨ రా ౧౦-౪౫ వజ్రయోగః త్రిస్పృక్ భుం-౪౬ చ ౨౦

5 | ౨౪ | ౪ | శు॥ స ౧౨-౪౨ స్వా ౨౭-౧౨ గం ౨౭-౪౩ బ ౧౨-౪ రా ౧౨ ౪౭ రవే క్రాం శని ౧ రవిః ౩౪-౩ అహః ౨౮-౩౭ దగ్ధయోగః అనధ్యయనద్వయం భుం-౫౭ చ ౨౧

6 | ౨౫ | ౫ | శ॥ అ ౧౨-౨౬ విశా ౨౪-౫౯ వృ ౩-౪౭ కౌ ౧౨-౨౬ రా ౯-౯౪ రవే క్రాం భుం-౯ చ ౨౨

7 | ౨౬ | ౬ | ఆ॥ న ౧౦-౫౭ అనూ ౨౭-౪౬ హర్ష ౯-౫౧ కర ౦-౫౭ రా ౨-౫౬ భుం-౨౦ చ ౨౩

8 | ౨౭ | ౭ | సో॥ ద ౧౫-౬౬ జ్యే ౨౬-౧౬ వ్యా ౧౪-౩౧ భ ౧౫ త్యాజ్యాభావః నిరవిః ౫౧-౩ అహః ౨౮-౪౫ భుం-౩౧ చ ౨౪

9 | ౨౮ | ౮ | మం॥ ఏ ౪-౨౯ విష్కుం ౫౫- మూ ౨౩-౫౫ హ ౭-౫౭ ది ౧౯-౫౫ రా ౧౭-౨౭ శు క్రాం అహః భుం-౪౨ చ ౨౫

10 | ౨౯ | ౯ | బు॥ త్ర ౫౪-౫ పూషా ౨౦- వజ్రం ౧-౨ సిద్ధి ౫౭-౫౨ శ ౬-౫౧ రా ౧౦-౧౮ సోపపదం గురుః ౫౬-౪ గురుమౌఢ్యనివృత్తిః భుం-౫౩ చ ౨౬

11 | ౩౦ | ౧౦ | గు॥ చతుర ౭-౫౫ ఉషా ౧౬-౪ వ్యతి ౫-౪౦ భ ౧౧-౧౨ ౫-౩౦ క్రాం మహాశివరాత్రిః భుం-౪ చ ౨౭

12 | ౧ | ౧౧ | శు॥ ● అమా ౪౧-౩౧ శ్ర ౧౧-౫౧ వరీ ౩౭-౩౧ చతు ౧౪-౪౧ ది ౨౧-౫౧ ౩ కుంభే రవిః ౦-౩౯ ప్రాగుదయం శుక్రః ౫-౪ శుక్రమౌఢ్యనివృత్తిః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ద్వాపరయుగాదిః పాదపద్మ కాలః ఉదయప్రభృతి సంక్రమణపర్యంతం భుం-౧౩ చ ౨౮

కుజచారః	బుధచారః			
కు ౨ ను జ్యే ౨ ను ౩౦-౧౪	కు ౨ ను పూషా ౧ బు ౫-౬	కు ౫ గుఊ పా ౬ బు ౬-౮	బ ౩ శ్ర నిబు ౫౭-౪	బు నిబు క్రీను ౩౬-౪
కు గు జ్యే ౩ కు ౨౧-౨	కు ౬ మం పూషా ౨ బు ౧-౨	బ ౨ శే ఉ పార బు ౪-౧౫	గురుచారః	బు పశ్చాదస్తం కు ౫-౦
కు ౧౩ మంజ్యే ౪ కు ౧౮-౧౫	కు గు పూషా ౩ బు ౪-౧౫	బ ౩ సో శ్ర ౧ బు ౬-౧౫	కు గు సో శ్ర ౧ గు ౮-౩	బ ౬ గు ని క్రీను ౩౪-౩
బ ౩ అమూ ౧ కు ౨-౧౨	ప్రాగస్తం బు ౩-౮	బు బు శ్ర ౨ బు ౩౬-౧౫	బ ౩ సో శ్ర ౨ గు ౭-౨	బ ౧ మం శ్ర క్రీను ౫౭-౪
బ ౬ గు మూ ౨ కు ౪౮-౪	కు ౧౦ శు పూషా ౪ బు ౧-౭	బ ౭ శు శ్ర ౩ బు ౬-౪	బ ౧౩ బు ప్రాగుద ౫౬-౪	బ ౬ ఆ ప్రాగుద కు ౨౫-౪
బ ౧౧ మంమూ ౩ కు ౪-౩	కు ౧ సో ఉ పా ౧ బు ౫-౨	బ ౯ అ శ్ర ౪ బు ౯-౧౬	శుక్రచారః	శని వార హూ
	కు ౩ మం ఉషా ౨ బు ౫-౩	బ ౧౧ మం శని బు ౧౦-౧౮	కు ౬ మంగు క్ర పశ్చాదారంభః	శేషనామ సూచనార్థం
		బ ౧౨ గు శని ౨ బు ౧౦-౪	౧౫-౧౮	

13 ౨ ౧౨ శు॥శుక్ర ౩౫-౧౧ ధని ౭-౧౫ పరి ౯-౯ కిం ౭-౫౦ ది ౨౩. ౫౬ రక్రాంశేవేయాగకాలః ఘుం-౭చ౯

14 ౩ ౧౩ ఆ॥ద్వి ౯-౧౦ శత ౨-౫౦ పూభా ౫౫-౫౪ శివ ౨౧-౨౨ బా ౨-౮ ది ౧౬-౪౬ సమశృంగ చంద్రోదయః ఘుం-౧౬చ౩౦

15 ౪ ౧౪ సో॥తృ ౨౩-౪౩ ఉభా ౫౫-౧౫ ౭౧౩-౪౯ గర ౨౩-౪౩ ది ౨౧-౨౫ నిరవిః ౨౬.౫ అహః ౨౮-౫౭ తృతీయ్యా తిథిః ఘుం-౨౫చ౧

16 ౫ ౧౫ మం॥చ ౧౯-౨ రేవ ౫౨-౪౮ సా ౬-౫౧ భ ౧౯-౨ ది ౨౪-౧ తిథిద్వయం సౌమచతుర్థి శాంతచతుర్థి ఘుం-౩౪చ౨

17 ౬ ౧౬ బు॥పం ౧౫-౨౦ అశ్వి ౫౭-౧౫ శుం-౩౬ శుక్ల ౫౪-౩౬ బా ౧౫-౨౦ రా ౧౨-౩౧ ఘుం-౪౩చ౩ [చర

18 ౭ ౧౭ గు॥ష ౧౨-౩౯ భర ౫౧-౦ బ్రహ్మ ౦-౪ తై ౧౨-౩౯ ది ౧౫-౧౫ శత ౧౪ రవిః ౪౩-౫౧ అహః ౨౯-౩౭ వేదగ్ధయోగః ఘుం-౫౨

19 ౮ ౧౮ శు॥స ౧౧-౨౫ కృ ౫౭-౧౩ ఐం ౪౭-౨౦ వణి ౧౧-౨౫ ది ౨౧-౩౬ మీనాయనగతో రవిః ౭-౩౦ అహః ౯-౪ అనధ్యయన ద్వయం ఘు౧-౧చ౫

20 ౯ ౧౯ శ॥అ ౧౧-౨౦ రో ౫౪-౨౬ వై ౪౪-౫౭ బ ౧౧-౨౦ రా ౪-౩౧ అమృతసిద్ధయోగః ఘు౧-౧౦చ౬

21 ౧౦ ౨౦ ఆ॥న ౧౨-౨౮ మృ ౫౭-౪౭ విష్క ౪౩-౨౩ కౌ ౧౨-౨౮ ది ౨ ఘు౧-౯చ౭

22 ౧౧ ౨౧ సో॥ద ౧౪-౮ ఆర్ద్రా ౬౦-౧౦ ప్రీతి ౪౨-౪౮ గర ౧౪-౮ ది ౨౦-౨౦ శత ౨ రవిః ౧-౩౦ అహః ౯-౧౧ అమృతయోగః ఘు౧-౨౮చ౮ [సర్వేషాం యేకాదశి ఘు౧-౩౮చ౯

23 ౧౨ ౨౨ మం॥వి ౧౭-౫ ఆర్ద్రా ౨-౨౧ ఆయు ౪౨-౪౯ భ ౧౭-౫౮ రా ౫-౪౩ ద్వాదశితిథిః నృసింహద్వాదశి ఆమలకపూజా

24 ౧౩ ౨౩ బు॥ద్వా ౨౨-౧ పున ౭-౨౮ సౌ ౪౩-౨౦ బా ౨౨-౧ రా ౦-౧౪ శూన్యతిథిః శాక్రాంసిద్ధయోగః ఘు౧-౪౬చ౧౦

25 ౧౪ ౨౪ గు॥త్ర ౨౬-౩౬ పుష్య ౧౩-౯ శో ౪౪-౯ తై ౨౬-౩౦ రా ౧౯-౧౦ శత ౩ రవిః ౨౦-౩౧ త్రయోదశితిథిః అమృతసిద్ధయోగః కామదహనం ప్రదోషః ఘు౧-౫౫చ౧౧

26 ౧౫ ౨౫ శు॥చతు ౩౧-౯ ఆశ్లే ౧౯-౧౦ అతి ౪౫-౧౨ వ ౩౧-౮ రా ౨౩-౧ శేషఘు౨-౪చ౧౨

27 ౧౬ ౨౬ శ॥○ పూ ౩౬-౧౦ మ ౨౫-౧౪ సు ౪౬-౧౦ భ ౩౫-౧౮ రా ౧౭-౫౪ అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణిక మన్వాదిః వసంతోత్సవః హోళికోత్సవః ఘు౨-౧౪చ౧౩

28 ౧౭ ౨౭ ఆ॥కృప్ర ౪౦-౩౫ పూఫ ౩౦-౫౬ ధృ ౪౬-౪౬ బా ౨౩ రా ౨౧-౧౨ శత ౪ రవిః ౩౯-౨౪ అహః ౯-౨౧ యోగకాలః ఘు౨-౨౨చ౧౪

1 ౧౮ ౨౮ సో॥ద్వి ౪౪.౩౨ ఉఫ ౩౬-౧౨ శూ ౪౬-౫౯ తై ౧౨-౩౭ రా ౯-౨౪ త్యాప్ర ౪-౮ చాతుర్మాస్య ద్వితీయ్యా ఘు౨-౪౦చ౧౫ [సిద్ధయోగః ఘు౨-౪౯చ౧౬

2 ౧౯ ౨౯ మం॥తృ ౪౭-౩౬ హ ౪౦-౪౧౦ ౪౬-౩౧ వణి ౧౫-౫౩ శేషః ౩-౩ బ్రహ్మకల్పః

3 ౨౦ ౩౦ బు॥చ ౯-౩౪ చి ౪౪-౧౫ వృ ౪౫-౯ బవ ౯-౩౦ ది ౧-౫౨ రా ౯-౨ త్యాప్ర ౪-౧౦ పూభా ౧ రవిః ౫౮-౩౬ అహః ౯-౩౦ ఘు౨-౫౮చ౧౭

4 ౨౧ ౩౧ గు॥పం ౫౦-౨౬ స్వా ౪౬-౪ ధృ ౪౩-౧౫ కౌ ౯-౫౮ శేషః ౩-౦ సిద్ధయోగః ఘు౩-౭చ౧౮

5 ౨౨ ౧ శు॥ష ౯-౫ వి ౯-౫౩ వ్యా ౪౦-౬ గర ౨౦-౭ ది ౦-౫౮ రా ౨౮-౧౬ త్యాప్ర ౪-౦ ఘు౩-౧౬చ౧౯

6 ౨౩ ౨ శ॥స ౮-౨౦ అనూ ౭-౫౧ హ ౩౬-౨ భ ౧౮-౯ శేషః ౧-౫౩ శక్రాంత్రిస్పృష్టకాః ఘు౩-౨౫చ౨౦

7 ౨౪ ౩ ఆ॥అ ౫-౨౨ జ్యే ౬-౪౮ వ ౩౦-౪౦ బా ౫-౫౬ ది ౧-౩౭ పూభా ౨ రవిః ౧౮-౨౨ అహః ౯-౩౭ ఘు౩-౩౪చ౨౧

8 ౨౫ ౪ సో॥న ౧-౨౦ మూ ౪-౧౮ సిద్ధం ౨౫-౫౬ తై ౧౩-౨౨ రా ౧౦-౫౧ రావే ఘు౩-౪౨చ౨౨

9 ౨౬ ౫ మం॥ద ౩౬-౨౧ పూషా ౧-౩ వ్య ౧౮-౨౮ వ ౫౪ ది ౭-౩ రా ౩౦-౪ త్యాప్ర ౩-౪౪ క్రాం ఘు౩-౫౧చ౨౩

10 ౨౭ ౬ బు॥ఏ ౩౦-౩౬ ఉషా ౩౭-౬ వర్యా ౧౧-౩ బ ౩-౩౫ శేషః ౩-౨౮ రా ౧౬-౪ పూభా ౩ రవిః ౩౮-౧౪ అహః ౯-౪౦ శుక్రాం శేక్రాం సర్వేషామేకాదశీ ఘు౪-౦చ౨౪

11 ౨౮ ౭ గు॥ద్వా ౨౪-౨౮ శ్ర ౩౨-౪౧ పరి ౩-౧౪ శి ౫౨-౪ తై ౨౪-౨౮ రా ౧౨-౧౫ ద్వాదశితిథిః ప్రదోషః ఘు౪-౯చ౨౫

12 ౨౯ ౮ శు॥త్ర ౧౮-౪ ధని ౨౮-౬ సిద్ధి ౪౬-౧౪ వణి ౧౮-౪ రా ౧౫-౬ తిథిద్వయం మాసశివరాత్రిః ఘు౪-౧౮చ౨౬

13 ౩౦ ౯ శ॥చతు ౧౧-౪౩ శత ౨౩-౩౭ సా ౩౮-౫౩ శకు ౧౧-౪౩ రా ౮-౪౩ పూభా ౪ మీనే రవిః ౫౮-౪౫ అన్వాధానం అహః ౯-౫౦ ఘు౪-౨౬చ౨౭ [యోగః ప్రహరద్వయపర్యంతం షడశీతి పుణ్యకాలః ఘుం-౦చ౨౮

14 ౧ ౧౦ ఆ॥● అమా ౫-౩౯ పూభా ౯-౩౦ శుభ ౩౧-౧౫ నాగ ౩౯ రా ౧౨-౧౬ రక్రాంయోగకాలః పిండపితృయజ్ఞః పద్మక

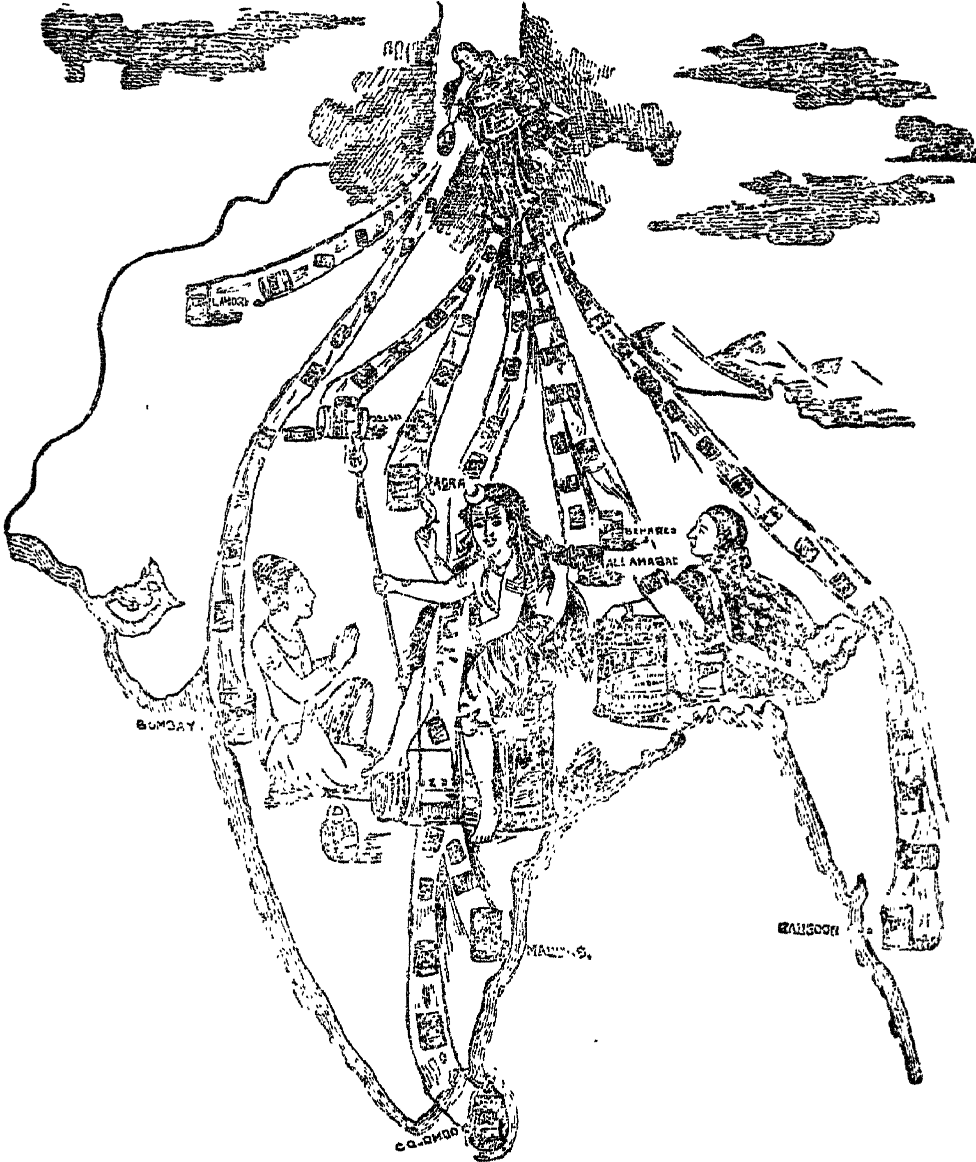
15 ౨ ౧౧ సో॥శుక్లప్ర ౦-౨౦ రేవ్యం ౫౪-౫౨ ఉభా ౧౬-౧౪ శు ౨౪-౧౧ బం ౨౦ అహః ౯-౫౩ అవమా ద్వితీయ్యా తిథిః దక్షిణ శృంగోన్నత చంద్రోదయః సంవత్సరాదిః ఘుం-౮చ౨౯

ఫిబ్రవరి

మార్చి

ర	బ౩౦మకు బ౩		రా
బు	మీనే బు బ౧౪		
కే	మీనేరవిః బ౫మి		
గుశు	ఘు రా ధ కేతుః		
కు	శ		

కుజచారః	బ౩౦ ఆఉషా ౨శు౫౪-౫	శు౧౧మంపశ్చాదుపబు౯-౪	బ౧౦మం ఉభా ౩బు౨౬-౪	బ౩మశుక్ర వక్రత్యాగ ౩౨-౪
శు౨ అమూల కుజః ౨౮-౪	బుధచారః	శు౧౨బుపూభా౧బు౨౬-౪	బ౧౩శు ఉభా౪బు౬-౪	శనిచారః
శు౭శుపూషా౧శు౧౩-౧౮	శు౨ అధనిరబుర౬-౧౫	శు౧౪-౧శుపూ౨బు౨౫-౪	గురుచారః	శు౩సో అనూ౧శనిః ౫౫-౪
శుమ౧౧౦ పూషా౨శు౫౯-౪	శు౪మంశత౧బు౩౯-౪	బ౯ అపూభా౩బు౨౩-౪	శు౪మం శ్రవ౩గురు౮-౧౨	బ౯సో శనిసక్రారంభః ౩౫౬
బ౧౭ ఆపూషా౩శు౪౦-౧౮	శు౬గశత౨బు౩౪-౫	బ౩మంపూభా౪బు౩౫-౪	బ౪బు శ్రవ౪గు౩-౧౫	రాహుకేతుచారా
బ౬శుపూషా౪శు౨౫-౧౫	శు౮శుశత౩బు౨౩-౬	బ౫గుఉభా౧బు ౨౧-౪	శుక్రచారః	బ౫గు పున౩ రాహుః
బ౧౧బుఉషా౧శు౯-౧౮	శు౧౦సోశత౪బు౨౬-౧౫	బ౭శ ఉభా౨బు౫౬-౪	శు౪మంశ్రవ౩వక్రిశు౧౫ ౧౪	ఉషా౨కేతుః౧౪-౧౧

Printed at the Andhra Patrika Press, Madras.

శ్రీ

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే, నిర్మలాయ ప్రశాన్తాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగను ప్రవర్తమానంబైన మహాప్రవృత్తియందు క్షణకాలమునందైనను విశ్వమునందు ప్రవర్తమానంబగుచున్న ప్రవృత్తి సంభావనమును చేయుట దుస్తరము. బ్రహ్మాండభాండ భరితములైన గోళములు, గ్రహనక్షత్రతారాగణములు, మహాభూతములు, చరాచరములు, పంచవింశతి తత్త్వములు విశ్వకల్యాణమునం దాత్మానంద సాధనమును నిరంతరము బోధించుచున్నవి. నిత్యనైమిత్తికవిషయములందు నయితము విశ్వకల్యాణమును సందర్శించుచు బ్రహ్మానందమును బడయుటయే జీవితపరమార్థము. మమకారాహంకారములు విశ్వకల్యాణసందర్శనమునకు ప్రతిబంధకములై బ్రహ్మానందానుభవమును దుర్లభముచేయుచున్నవి. మమకారాహంకారములు ప్రవృత్తికనంతములైన ప్రాకారావరణములను గల్పించుచు దివ్యకల్యాణసందర్శనమును దుర్లభము చేయుచున్నవి. జీవితలక్ష్య మనిత్యములైన ప్రాకారావరణములందు లగ్నమై నిత్యమైన పరమార్థసందర్శనమునందు లగ్నముగాకున్నది. స్వప్రయోజనారాధనపరాయణత్వము స్వకపోలకల్పితములైన ప్రాకారావరణములను విశాలముచేయుచు పరమార్థసందర్శనమును సంకుచితము చేయుచున్నది. స్వార్థారాధనబద్ధమైన మానవలక్ష్యము సంరంభసంక్షోభములకు మూలమై విశ్వకల్యాణసందర్శనమునందు లగ్నముగాకున్నది. వ్యక్తులు, కుటుంబములు, కులములు, సంఘములు, జాతులు స్వార్థారాధనపరత్వమును బూనుటవలనను విశ్వకల్యాణసందర్శనము దుర్లభముగనున్నది. భాగ్యారాధనాయత్తమైన పాశ్చాత్యబలప్రాబల్యము ప్రపంచమును లయావస్థకు బలవంతముగ నాకర్షించుచున్నది. ఈమహాపరివర్తనసమయమునందు సకలజనులును, జాతులును విశ్వకల్యాణమునకు గాంధిమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ నాత్మోద్ధరణసాధనమును బూని పరమార్థమును బడయుదురుగాత!

* * * *

శ్రీపరమేశ్వరాజ్ఞానుసారముగను కాలచక్రమునందొకయేడు గతించినది. సృష్ట్యాది ౧౯౫౫౮౮౫౦౬౬ సంవత్సరములు గతించినవి. కలియుగాది ౫౦౬౬ వర్షములు ముగిసినవి. ప్రభవాదివత్సరములు ౩౮ నిండినవి. ఇకారాంతవర్షసప్తకమున తుదిసంవత్సరమగు రక్తాక్షి సంవత్సరమును గతించినది. గత సప్తకవర్షసంజాతఫలమైన క్రోధన సంవత్సర మారంభమైనది. మహాసంక్షోభారిష్టములకు మూలములైన గుడివర్షములందు దైవానుగ్రహము వలనను రక్తాక్షివర్షము సౌమ్యముగను ముగిసినది. క్రోధనసంవత్సర మారంభమైనది. ఇకారాంతవర్షములందు కాళయుక్తికి శుక్రుడు, సిద్ధార్థికి కుజుడు, రౌద్రికి రవి, దుర్మతికి శని, దుందుభికి బుధుడు, రుధిరోద్గారికి సూర్యుడు, రక్తాక్షికి శనియును నేలికలై ప్రపంచప్రవృత్తియందు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్న విధమును గతవర్షముల వృత్తాంతము విశదము చేయుచున్నది. గతవర్షఫలసంజాతమైన క్రోధనసంవత్సరము సహజశీలమును వదలి సౌమ్యస్వభావమును గలిగి లోకకల్యాణమున కనుకూలపడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగును గాత!

* * * *

క్రోధనసంవత్సర ఫలమును కాలగర్భము ప్రసవింపగలదు. క్రోధనసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, నీరసాధిపతి, పరీక్షకుడు; ఫలము: మధ్యవృష్టి, రాజకోపము, అపరసస్యాభివృద్ధి, వాయుప్రకోపనము, ధాన్యాభివృద్ధి, రత్నవృద్ధి, పరీక్షాసౌఖ్యము, ప్రజలకన్యోన్యమైత్రి; చంద్రుడు మంత్రి,

క్రోధన సంవత్సరము

గ్రామపాలకుఁడు; ఫలము: సువృష్టి, సస్యసమృద్ధి, చోరభీతి సత్వము, ప్రభువుల సత్యపాలనము, వృక్షఫలసమృద్ధి; సూర్యుడు సేనాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, నైవజ్ఞాధిపతి; ఫలము; ప్రభువుల కన్యోన్యవైరము, జలరహిత మేఘములు, రక్తధాన్యసమృద్ధి, అనర్ఘము, అల్పవృష్టి, క్షుద్బాధ, రాజులకన్యోన్యకోపము, మహాభయము, స్వల్పవర్షము, రక్తధాన్యసమృద్ధి, విప్రుల కర్మాచరణము, రక్తభూఫలసమృద్ధి; గురువు సస్యాధిపతి, పురోహితుడు; ఫలము: యవ, గోధుమ, చణక, ఫలవృద్ధి, పీతధాత్రీ ఫలాభివృద్ధి, ప్రజారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి; కుజుడు ధాన్యాధిపతి; ఫలము: శాకధాన్యాభివృద్ధి, రక్తభూమి సాఫల్యము; శని రసాధిపతి; ఫలము: మధ్యవృష్టి, సస్యమాంద్యము, రసక్షయము. పశుపాలకుడు బలరాముడు; ఫలము: సస్యతృణసమృద్ధి, సువృష్టి, మధ్యదేశమునందు సుభిక్షము. సంక్రాంతిపురుషుని అజవాహనారోహణ ఫలము: తృణాది సర్వసస్యాభివృద్ధి.

క్రోధనసంవత్సర సామాన్యఫలము:—

శ్లో. క్రోధనాబ్దే మధ్యవృష్టిః పూర్వసస్యం నతు క్వచిత్,
సంపూర్ణ మితరం సస్యం సర్వే క్రోధపరా జనాః.

పరమేశ్వరుడు క్రోధనాబ్దమునందు బుధరాజ్యాధికారమునందు ప్రపంచమునకు శాంతిసౌఖ్యములను ప్రసాదించి రక్షించుట కనుగ్రహించుగాత!

భగవదనుగ్రహము వలనను ఆంధ్రమహాజనుల యాదరణ సహాయమువలనను క్రోధన సంవత్సరాది సంచికను సకాలమున నాంధ్రలోకమునకు సమర్పింపగలిగినందులకు వందనంబు లర్పించుచున్నారము. క్రోధనసంవత్సరాది సంచికతో పదునాలుగుసంవత్సరాది సంచికల నాంధ్రలోకమునకు సమర్పింపగలిగితిమి. ఆంధ్రపత్రికలును, సంవత్సరాది సంచికలును దేశపరిస్థితులకు దగినరీతిని క్రమవికాసమును బొంది స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుచున్న విధమును పత్రికా సంచికల సింహావలోకనము విశదము చేయుచున్నది. ఈ క్రోధనసంచికయందు ముద్రితమైన వ్యాసము లీవిషయమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. శ్రీయుత సత్తెనపల్లి హనుమంతరావు గారు సంవత్సరాది సంచికలనుగురించివ్రాసినవ్యాసము ముఖ్యముగా నీవిషయమును విశదముచేయుచున్నది. వంగ హృదయమును కలవరపఱచినవంగరాష్ట్ర విభజనము భారతహృదయమునందు ప్రబోధోదయమును గలుగజేసినవిధమును దేశచరిత్ర అనంతవిధములను చాటుచున్నది. రుష్యా, జపాను రాజ్యములసంరంభమునందు జపాను విజయముతో నాసియాఖండ ప్రబోధ ముదయించినది. ఆసియా భారతీయ ప్రబోధములతో ప్రపంచచరిత్రమునందు నవయుగారంభము గలిగినది. పాశ్చాత్య బాహుబలాతిశయమునందు విశ్వాసమంతరించినది. ప్రాచ్యదేశములం దాత్మవిశ్వాసము ప్రతిష్ఠితమైనది. పశుబలమునందు పాశ్చాత్యులకు ప్రాచ్యులు వెనుకబడని విధమును జపానువిజయములు విశదముచేసి ఆసియాఖండవాసులందు ప్రబోధమును ప్రజ్వలింపజేసినది. పాశ్చాత్యులు వ్యాపింపజేసిన సమ్మోహము సడలుట కారంభించినది. ఆసియాఖండరాజ్యములందు ప్రతిఘటన ముదయించినది. ఆ ప్రతిఘటన స్వభావప్రభావములు కాంస్టాంటినోపిలునుండి పెకింగు వఱకునుగల దేశములందు వికసించినవిధమును నాయా దేశములచరిత్రములు చెప్పకను చెప్పుచున్నవి. ఆసియా దేశపు ప్రబోధముతో నారంభమైన ప్రాచ్యదేశముల ప్రతిఘటనము భరతఖండమునందును నుదయించినది. ఐరోపామహాసంగ్రామ మాసియాఖండ ప్రబోధమునకు నుత్తేజనమును గలుగజేసి ప్రతిఘటనశీలము నుద్ధరించినది.

భరతవర్ష ప్రతిఘటనము ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన పశుబల ప్రదర్శనమునందుగాకను భారతీయ సంస్కారమునకు సహజమైన ఆత్మబలప్రదర్శనమునందు వ్యక్తము చేయబడినది. వంగవిభజనోపసంహారమునకు భారతీయులు స్వదేశస్వధర్మవ్రతదీక్ష నవలంబించిరి.

స్వదేశోద్యమము

వంగవిభజన సమయమునందు 1907 సంవత్సరమునం దారంభమైన స్వదేశోద్యమము వర్తమానకాలమునందు స్వధర్మోద్యమమునందు బరిణమించినది. విదేశవస్త్ర బహిష్కారము ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణ ధారణమునందు బరిణమించినది. సాధారణసంవత్సరముతో నారంభ

మైన సంవత్సరాదిసంచిక లీ చరిత్రము వికసించిన విధమును విశదము చేయుచున్నవి. గత సంచికలవలె క్రోధన సంవత్సరాది సంచికయును ప్రజాహృదయమునందు రక్తాక్షిసంవత్సరమునందు బర్యాప్తములైన భావ విషయాదులను పరిస్ఫుటము చేయుటకు ప్రయత్నించిన విధమును నీసంచికయందు ప్రచురితములైన పద్యములు, వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రమాణములుగ నున్నవి. భారతజాతీయజీవితమునందు రక్తాక్షిసంవత్సర చరిత్రము ప్రముఖతను వహింపగలదు.

చిత్రపటములు

గాంధీమహాత్ముని విమోచనమును, స్వాస్థ్యమును రాజ్యాంగజీవనమునం దాశాంకురములను పల్లవింపజేసినవి. బెల్గామునందుగూడిన 39 వ భారతజాతీయమహాసభకు మహాత్ముడు సభాధిపత్యమును వహించి యపూర్వమైన ధర్మసంబోధనమునుజేయగలిగెను. భారతజాతీయమహాసభ సమావేశమైన విజయనగరము నలంకరించిన సింహద్వారము క్రోధనసంవత్సరాది సంచికకు ముఖపటముగను ముద్రింపబడినది. విజయనగరసింహద్వారము భారత హృదయ సంస్కారా దర్శములను విశదముచేయుచున్నది. విజయనగర ద్వారమునందు కళానైపుణ్యము, భావగాంభీర్యము, సంభావనాచాతుర్యము సువ్యక్తములగుచు భారతహృదయాశయములు ప్రత్యక్షము లగుచున్నవి. సభాధిపత్యము వహించిన పుణ్యమూర్తియైన గాంధిమహాత్ముని పటమును విజయనగరపటములును ముద్రితములైనవి. వివిధసభలకు సభాధిపత్యమును వహించినవారల పటములును సమావేశముల పటములును, ఇతరపటములును గలవు. గత సంవత్సరవృత్తాంతమునకు సంబంధించిన సభల పటములును, వ్యక్తులపటములును, మందిరాదుల పటములును ముద్రింపబడినవి.

వ్యాసములు

క్రోధనసంవత్సర సంచికయందు ప్రచురించబడిన వ్యాసములు ప్రజాహృదయము నావరించిన భాషాభిమానమును, భావపరివర్తనమును, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను వెల్లడిచేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని యుత్తమమైన యధ్యక్షోపన్యాసమును, మహాసభల తీర్మానములును సంచికయందు ప్రధానస్థానము. నలంకరించినవి. రాజకీయ సాంఘిక మత నైతిక వాఙ్మయవిమర్శన పరిశోధనాదులకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రత్యేకశీర్షికలయందు చేర్చబడి ముద్రింపబడినవి. వ్యాసములను పరిశీలించి విడదీసి ముద్రించుటయందు ప్రతియేటను గలిగెడి యాటంకము లీయేడునందును గలిగినవి. భాషాభిమానులును, పండితులును మాప్రార్థనను గైకొని వ్యాసములనువ్రాసి సంవత్సరాది సంచికను సకాలమున ప్రచురించుటకు దోడ్పడినందులకు వందనము లర్పించుచున్నాము. వ్యాసములు సకాలమునకు చేరకపోవుటవలనను, విషయవిభజమును, వ్యాసప్రకటనమును దుర్లభములైనందులకు చింతిల్లుచు వ్యాసకర్తలను మన్నింపగోరుచున్నాము. సంచికను పుష్యమాసాంతమునందు ముద్రించుట కుపక్రమించి మాఘ ఫాల్గుణమాసాంతములందు ముగించుటయందుగల సాధక బాధకము లనుభవజ్ఞులైన విజ్ఞులకు విదితములు.

కృతజ్ఞత

మహాసంకల్పమునుజేసి కార్యముల నారంభించుటయును, సామాన్యఫలములను బడయుటయును సామాన్య విషయముగ నున్నది. మనోరథము లనవరతము పుట్టుచు కాలగర్భమునందు లీనములగుచుండును. పరమేశ్వర ప్రసాదితములైన యవకాశములను యథాశక్తిని వినియోగించి ప్రపంచావృతములైన ధర్మకర్మజ్ఞాన యోగసాధనంబులను మానవకల్యాణమునకుగాను నేకస్థలమునందు జేర్చుటయు సంవత్సరాది సంచికలను బ్రచురించుటకుపరమ ప్రయోజనము. ఈ ప్రయోజనమును సార్థకముచేయుటకు వ్యాసములను వ్రాసియును, చిత్రపటములను బంపియును, నితరవిధములను సహాయముచేసియును, దోడ్పడిన మహాజనులకు వందనసహస్రంబుల నర్పించుచున్నాము. చేరినవ్యాసముల నన్నిటిని సమయస్థలాభావముల వలనను ప్రకటింపజాలనందులకు వ్యాసకర్తలను మన్నింపవేడుచున్నారము. భారతిపత్రికయును వ్యాసముల నిర్ణయామోదములకు గారణభూతమైనది. వ్యాసము జనోపయోగకరమై వ్యాసకర్తయభీష్టమును సఫలము చేయుటకు భారతియందును, సంవత్సరాది సంచికయందును ప్రచురించుటయందుగల సాధకబాధక

నిర్ణయింపవలసిన బాధ్యతగలిగినది. ఇట్టి సందిగ్ధపరిస్థితులందు వ్యాసములను ప్రకటించుటయందు గలిగిన లోపములను వ్యాసకర్తలు మన్నించెదరు గాకయని విశ్వసించుచున్నాము. గతకాల సంచితానుభవ మఱియ సంవత్సరాదిసంచికను సంకల్పానుసారముగను బ్రచురించుట కీశ్వరానుగ్రహమునువేడుచు నాంధ్రమహాజనులకు ధన్యవాదముల నర్పించుచున్నాము.

ప్రపంచ ప్రవృత్తి

ఘోరమైన ఐరోపామహా సంగ్రామము ప్రత్యక్షముగ బ్రదర్శించిన దుఃఖానుభవము శ్మశానవైరాగ్యముగ బరిణమించినది. యుద్ధాంతమునందు సంధిసమయమునందు విల్సనుమహాశయుడు ప్రతిపాదించిన శాంతిసూత్రములు దగ్ధాక్షరములైనవి. యూరోపు రాజ్యములందు వైషమ్యములు, వైరములు, స్పర్ధలు దినదిన ప్రవర్ధమానములగుచున్నవి. వ్యక్తులు, సంఘములు, జాతులు పరస్పరవైషమ్యములబూని మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవి. శ్రీమంతులు కోటీశ్వరులై భోగారాధనమును జేయుచున్నను సామాన్యులు పనిపాటులులేకను అన్నవస్త్రములకై పరితపించుచున్నారు. శ్రీమంతులకును సామాన్యులకును, భూస్వాములకును రయితులకును, ధనస్వాములకును కార్మికులకును, నఖండమైన సంరంభము వ్యాప్తమగుచున్నది. యూరపుసందేరాజ్యమునందును క్షమాశీలనమును, శాంతిస్వభావమును గలుగలేదు. ముఖ్యముగ మహాసంగ్రామమునందు లాభనష్టములను బడసిన మహారాజ్యములకు వివేకోదయము గలుగకుండుట భావిదౌర్భాగ్యోదయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జర్మనుదేశము సంగ్రామమునకు మూలకారణమైనను స్థిరశాంతిస్థాపనమునకును, మానవకల్యాణమునకును క్షమార్హమైనను, ఫ్రాంసు గ్రేటుబ్రిటనులందలి రాజ్యాధికారులకు కార్పణ్యమే ప్రధానమై సంక్షోభాంకురములు వికసించుచున్నవి. నష్టపరిహార ద్రవ్యసమర్పణ సాధనములను నిర్ణయించుటయందు గతసంవత్సరమునందు గలిగిన సంయోగమునయిత మీాయే డంతరించినది. జర్మనీయందు స్థిరప్రభుత్వము దుర్లభమైనది. ప్రజలు దివారాత్రములు పనిచేయుచున్నను దేశసంపదలు నష్టపరిహారార్థము వినియోగపడుచు నన్నవస్త్రములులేక కృశించుచున్నారు. శ్రీమంతులు, నిరుపేదలు భోగారాధనపరాయణులై పతితులగుచున్న విధమును వార్తలు తెలుపుచున్నవి. జర్మనీదేశము గతసంవత్సరమునందు ఫ్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను మొదలగు రాజ్యములకు నష్టపరిహారార్థమునకు గాను 27,27,68,150 నవరసులను సమర్పించినను నాదేశములకు సంతృప్తి గలుగకున్నది. ఆరాజ్యముల దృష్టియంతయును ధనగ్రహణమునందు లగ్నమైయున్నది. గతసంవత్సరము కార్మిక ప్రభుత్వ మవలంబించిన సామదానతంత్రము లాప్రభుత్వ పతనముతో నంతరించినవి. కార్మిక ప్రభుత్వము శాంతిస్థాపనమునకును విశ్వాస ప్రతిపత్తి వ్యాపనమునకును చేసిన ప్రయత్నము లన్నియును కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము విఫలముచేసినది. జర్మనీయందు సాంఘిక విప్లవము జరుగుచున్నవిధమును స్థిరములేని ప్రభుత్వములు విశదముచేయుచున్నవి. ఫ్రాంసుదేశమున కీవిప్లవము వర్తమానకాలమునందు రుచ్యముగనున్నను భావికాలమునందు మహాప్రతిబంధకముగ బరిణమించుటయును లోకసంక్షోభమునకు గారణమగుటయును సంభవములు. సాంఘికవిప్లవము మహాతరంగములుగను పొంగిపొరలు నపుడా మహాప్రవాహమును రుష్యారాజ్యమునందువలె నితరరాజ్యములందును నరికట్టుట యసంభవమగును.

రుష్యా పరివర్తనము

రుష్యారాజ్యమునందు సాంఘిక పరివర్తనము స్థిరప్రతిష్ఠను బడసినది. లెనినుమహాశయుడు గతించినను సోవిటు ప్రతిష్ఠాపనలకు చలనము గలుగకను వికసించుచున్న విధమును ప్రేక్షకులు చాటుచున్నారు. రుష్యాయందు వర్తమానసమయమునం దితరరాజ్యములందు భూధన విద్యామతస్వాములకు గల ప్రాబల్యమంతరించినది. యూరపుదేశములు 150 ఏండ్ల సంరంభసంక్షోభ పరంపరలందు స్థాపించిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము రుష్యాయం దంతరించినది. రాజ్యము ప్రజాపోషణభార మాజన్మాంతము నిర్వహించుటకు సమకట్టినది. బాల్యమునందు ప్రజలవిద్యాసంవర్ధనభారమును వయస్సునందు వ్యవసాయ నిర్ణయభారమును,

వార్ధక్యమునందు సంరక్షణభారమును రాజ్యము నిర్వహించుటకు బూనుకొనినది. గుణకర్మవిభాగములను విసర్జించి మానవ సముదాయము నేకగుణకర్మముద్రాంకితముగను జేయుటకు బూనినది. ఆహారవిహారాదులయందును, విద్యావిధానములందును, వివాహసంస్కారములందును, కులీనసామాన్యభేదములును, పండిత పామరభేదమును, శ్రీమంత దారిద్ర్యభేదమును విసర్జించి మానవసమానత్వమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నవిధమును రుష్యా చరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. ఈ ప్రయత్నముల ఫలమును భావికాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. కానివర్తమాన సమయమునందు రుష్యాపరివర్తనము ఫ్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యాధికారుల ప్రతిఘటనమునకు మూలమై యూరపునందు సంక్షోభవ్యాపనమునకు సాధనముగనున్నది. కార్మిక పక్షము రుష్యారాజ్యముతో చేసిన సంధినియమములను కన్సర్వేటివుప్రభుత్వము నిరాకరించి శాంతిస్థాపనమును దుస్తరముచేసినది. రుష్యాయందలి ఆహారపదార్థములు కుళ్లిపోవుచున్నవి. ప్రజలకవసరములైన వస్త్రాదినిర్మాణపదార్థములు దుర్లభములై సంపద్వినిమయము లేకను ప్రజలు కృశించుచున్నారు. ఫ్రాంసు, గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యములందు ప్రజలకాహారపదార్థములు దుర్లభములై, నిర్మాణపదార్థములకు వినిమయము దుర్లభమై ప్రజలు పనిపాటులు లేకను పరితపించుచున్న విధమును దేశపరిస్థితులు వేయిముఖములను బోధించుచున్నవి. ఈసందిగ్ధపరిస్థితులందు యూరపురాజ్యములందు శాంతిస్థాపనము దుర్లభమగుటయందు వైపరీత్య మేమియును గనుపడదు. రుష్యా రాజ్యమునందైనను సాంఘిక విప్లవోద్యమము పశుబలమూలమైన సైనిక బలసాధనమున జరుగుచున్నది. కాని మానవబలమూలమైన ధర్మబలసాధనమునను సాగుటలేదని రుష్యాదేశపరిస్థితులు వేయినోళ్ల జాటుచున్నవి. రుష్యాయందు నిరంకుశభూయిష్ఠమైన జారుప్రభుత్వము పతనమై ప్రజాధికార భూయిష్ఠమైన సోవిట్ ప్రభుత్వము స్థాపితమైనను పరమానర్థములకుమూలమైన సైన్యవ్యయభారము ప్రజాపీడనమును లోకసంక్షోభమును యథాప్రకారము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామమునకును ప్రపంచసంక్షోభమునకును దుర్భరమైనపన్నులకును దుర్వ్యయమునకును మూలమైన సైన్యవిధానము వ్యాప్తమునం దున్నంతకాలమును రుష్యాయందే ప్రభుత్వవిధానము ప్రబలినను రుష్యాకును యూరపునకును ప్రపంచమునకును తరణోపాయము దుర్లభము. ప్రపంచమునందంతటను సోవిటుధర్మమును స్థాపించుటకు రుష్యాప్రభుత్వము చేయుచున్న విశ్వప్రయత్నములు పరమానర్థములకుమూలముగాగలవిధమును గతానుభవము విశదముచేయుచున్నను వర్తమానసమయమునందావిధానమునె యారాధించుట భావిదుఃఖపరిణామమును సూచించుచున్నది. సోవిటుప్రభుత్వము దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నను 6,00,000 సైనికులను వందల వైమానికులను బోషించుచు సంక్షోభమార్గము నవలంబించుట విపరీతధర్మముగ నున్నది.

ఫ్రాన్సు

ఫ్రాన్సుదేశము యూరపురాజ్యములందు దారాశయములను వ్యాపింపజేసిన ప్రతిష్ఠను గణించినటుల యూరపుదేశములందు సైన్యబలవ్యాపనమునకు సయితము మార్గదర్శకమైనది. పదునాల్గవ లూయి నెపోలియనుల సంగ్రామప్రస్థానములను తలంచినపుడు విషాదము సహజముగ గలుగుచుండును. సంగ్రామము ముగిసిపదేండ్లయినను నిర్బంధసైనిక శిక్షణ మంతరింపలేదు. ఫ్రాన్సునందు 5,00,000 సుశిక్షితులైన సైనికులుగలరు. అనేకములైన విమానదళములు, మరఫిరంగులు, యుద్ధమునకు సిద్ధముగ నున్నవి. ఫ్రాన్సుహృదయము సంపూర్ణముగను సైన్యబలమునందులగ్నమైసంక్షోభమార్గము నవలంబించుచున్నది. జర్మనీఫ్రాన్సునకునష్టపరిహారార్థము 8,62,30,050 సవరనులను సమర్పించినది. అయినను ఫ్రాన్సు తృష్ణ తీరునని నమ్ముట కవకాశములు లేవు. ఫ్రాన్సు యుద్ధానంతరము సకలవిధములను నభివృద్ధిమార్గమునుబడసి బాగుపడుచున్నను జర్మను భయముమాత్రము బాధించుచున్నది. ఫ్రాన్సుదేశమున కితరలాభములు గలుగుచున్నను ప్రజోత్పత్తి మాత్రము క్షీణించుచు భావిపరిణామ మంధకారబంధురముగ నున్నది. హెర్రియటుగారి యధికార నిర్వ

హణమునందు ప్రాన్సునిగ్రహమును విశ్వాసమును చూపుట శుభావహముగ నున్నది.

జర్మనీ

జర్మనుల దురాశ దుఃఖమునకు గారణంబైనది. సంగ్రామానంతరము నష్టపరిహారార్థ మితరరాజ్యములకు 27,27,68,150 సవరనులను జర్మని చెల్లించినది. డావెసురిపోర్టు ననుసరించి యర్బుదముల సవరనులను జర్మనీ చెల్లించవలసియున్నది. ఈతరమునందు జర్మనికోలుకొనునని నమ్ముటకవకాశములు గనుపింపవు. జర్మను లహోరాత్రములు పనిచేయుచున్నను జీవయాత్రను గడుపుటయే దుస్తరముగ నున్నది. దేశపరిస్థితు లధ్వాన్నముగ నున్నను జర్మనుల నావహించిన సైన్యాడంబరము మాత్రము యథాప్రకారముగ రాజ్యముచేయుచున్నది. దేశమునందు స్థిరప్రభుత్వము దుర్లభమై సంఘవిప్లవము జరుగుచున్న విధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. జర్మనుల కష్టస్థితియందు సోవిటులమార్గము శరణ్యమైన విచిత్రముండదు.

గ్రేటుబ్రిటను

యూరపురాజ్యముల నావరించిన లోకమునందు సంక్షోభదావానలమును వ్యాపింపజేసిన భూతృష్ణ, ధనతృష్ణ, వ్యాపారతృష్ణ బ్రిటీషుసామ్రాజ్య నీతిధర్మమునందు ప్రత్యక్షముగ గోచరంబగుచు సామ్రాజ్యాభిమాన దుర్ణయ ఫలమును విశదము చేయుచున్నది. భూతృష్ణాపూరణమునకు వ్యక్తులకు వలె జాతులకును మితిమేరలులేవు. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య వైశాల్యము పెరిగి సామ్రాజ్య నిర్వాహణము క్లిష్టమైనది. సంగ్రామము సామ్రాజ్యము నందంతటను ప్రజాప్రబోధమున కుత్తేజమును గలుగజేసినది. ఆపత్సమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులుచేసిన ప్రతిజ్ఞలన్నియును గట్టెక్కిన తరువాతను నిరర్థకములైనవి. అధినివేశ రాజ్యములందును స్వాధీన రాజ్యములందును గ్రేటుబ్రిటనునకును సామ్రాజ్యాంతర్భాగములకును మనస్తాపములు వర్ధిలి విశ్వాసమునకు భంగము గలిగినది. బ్రిటీషురాజ్యాధికారు లధినివేశరాజ్యముల పట్లను సామదానసాధనముల నుపయోగించినను స్వాధీనరాజ్యముల పట్లను భేదదండ విధానము నవలంబించి విశ్వాసరాహిత్యమును వృద్ధిచేసిరి. ఆరంభమునందు కొంతసానుభూతి యుండినను క్రమముగను సానుభూతియంతరించి నిర్దాక్షిణ్యము ప్రవర్ధమానమగుచున్న విధమును ఈజిప్టు ఇరాకు హిందూదేశముల నిత్యవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. భగవంతుడు ప్రసాదించిన స్వాతంత్ర్య సౌఖ్యమును, నాశనముచేసి మానవులను దాసానుదాసులను జేయుటకు బలవంతులును, ధనవంతులును, తంత్రజ్ఞులును, విద్యావంతులును పన్నెడి పన్నాగములకును కుతంత్రములకును నిర్బంధములకును దౌర్జన్యములకును ధర్మసూత్రములకును జ్ఞానధనబలకోశములం దాద్యంతములు గనుపడవు. రాజ్యాంధకారము మానవస్వభావమును నాశనముచేసి రాక్షసస్వభావమును వృద్ధిచేయుట కధికార నిర్వాహణమునకు విపరీత ఫలముగ నున్నది. ధర్మసంరక్షణ వ్యాజమునను మహానుభావులు లోకమునకు జేయుచున్న యధర్మ పరంపరలు స్థిరప్రతిష్ఠను బడయుట ధర్మపతనమును విశదము చేయుచున్నది. సామ్రాజ్యాభిమానము లోకమునందు గలుగజేయుచున్న సంక్షోభ మనుభవైకవేద్యమై రాగద్వేషములను వర్ధిలజేయుచున్నను ధర్మజ్ఞానోదయము గలుగకుండుట సంతాపకరము. మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యము ననుభవించుచున్న గ్రేటుబ్రిటను స్థితి శుభకరముగ నున్నను సామ్రాజ్యాధిపత్యమె కష్టములకు గారణముగ నున్నది. భాగ్యభోగాధికారముల కభ్యస్తమైన ప్రజలకు ధర్మానుష్ఠానము దుర్లభముగ నున్నది.

గ్రేటుబ్రిటను సంపదలతో తులతూగుచున్నను ప్రజలు పనిపాటులులేకను పరితపించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను సంపన్నత్వమునందు ప్రధానస్థానము నలంకరించుచున్నది. గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాదాయము 83,71,69,000 సవరనులు. ఇతర రాజ్యములు 600,00,000 సవరనులును, జర్మని 140,00,00,000 సవరనులును బాకిపడియున్నవి. గ్రేటుబ్రిటను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు 100,00,00,000 బాకియున్నను గ్రేటుబ్రిటను స్థితి బాగుగనున్నది, దేశమిట్టి శుభస్థితి

యందున్నను 20,00,000 ప్రజలు పనిపాటులులేకను కష్టపడుచున్నారు. నిరంతరము దారిద్ర్యమునందు మునిగి తేలుచున్న భరతవర్షమున కిటిస్థితి విచిత్రముగ గనుపడినను మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యమునకిది సహజఫలముగనున్నది. పరదేశాధిపత్యమును పరదేశవాణిజ్యమును పరిశ్రమలును జీవనోపాధియైన దేశమున కిది సహజస్థితియైయున్నది. ప్రతిక్రియస్వహస్తము లందున్నను సామ్రాజ్యాభిమానుల దృష్టిమాత్రము పరదేశములమీదనె ప్రసరించుచుండుట సామ్రాజ్యాధిపత్యమునకు ఫలముగనున్నది. దేశపరిస్థితు లిటులున్నను గతసంవత్సరమునందు మద్యపానమునకై 30,75,00,000 సవరనులు మనుజునకు 7 సవరనులువంతున వినియోగపడినవి. భోగాధికార పరాయణులై భాగ్యబలవంతుల స్వాధీనమునందున్న దేశములకు విమోచనము దుస్తరము.

స్వదేశపరదేశములం దాశాంకురములను గలుగజేసిన కార్మికప్రభుత్వము స్వల్పకాలమే జీవించినది.

కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము

సామ్రాజ్యాధిపత్యమున కాధారభూతములైన విద్యాధనబలముల ప్రాబల్యము పరిస్ఫుటమై కార్మికప్రభుత్వమునోడించినది. కార్మికప్రభుత్వము నణగద్రొక్కుటకు లిబరలు పక్షము ప్రతిపక్షులైన కన్సర్వేటివు పక్షముతో గలిసి యాత్మహత్యను జేసికొనినది. కన్సర్వేటివుపక్షము సంపూర్ణవిజయమును బొందినది. కన్సర్వేటివుపక్ష విజయముతో బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు పరిపాటియైన సామ్రాజ్యాభిమానమునకును పరాధీన జాతుల నిర్బంధమునకును మహోదయము గలిగినది. గతించిన నాలుగుమాసములందును బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు ఈజిప్టున ఇరాకు ఇండియాలపట్ల జూపుచున్న దండనీతి బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు పరిపాటియైన రాజ్యనీతిని విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటిషుప్రజలును రాజ్యాధికారులును పరాధీన రాజ్యముల నిర్బంధములకు దోడ్పడగల విధమునను విమోచనమునకు దోడ్పడరనియును పరాధీనరాజ్యముల తరణోపాయము స్వహస్తములందె కలదనియును బ్రిటీషురాజ్యాంగ వ్యవహారములును పరాధీనరాజ్యాంగ వ్యవహారములును విశదముచేయుచున్నవి.

భరతఖండము

భరతవర్షము సనాతనంబైన మానవసభ్యత్వమును 33 కోట్ల ప్రజలను మహాసంపదలను గలిగి యుండియును దుర్భరదుఃఖము ననుభవింపుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు వేయిముఖములను దెలుపుచున్నవి. భారతీయుల భక్తివిశ్వాసములకు ప్రసాదితమైన మాంటుఫర్డు సంస్కరణశాసనము యాదవకులముసలముగను బరిణమించుచున్నది. సంస్కరణములు బంధనమునకనుకూలించుచున్న విధమునను విమోచనమునకు వినియోగపడకున్నవి. నాయకు లీపరమరహస్యము నయిదేండ్లయనుభవానంతరమున గ్రహించినను ప్రాజ్ఞులీరహస్యము నారంభమునందే గ్రహించి దేశమునకు తరణోపాయమును నిర్ణయించిరి. దేశమోక్షమునకు ప్రపంచమునకుపరిపాటియైన పశుబలమును ప్రయోగించుటకు నిరాయుధులైన భారతీయుల కవకాశములులేవు. నిరాయుధు లాయుధపాణులను నెదుర్కొని విజయములను బడయుటకు దైవధర్మములు సాధనములుగ నుండగలవు. దైవధర్మారాధనమున కనన్యమైన భక్తి సోపానమైయున్నది. సంసారబంధవిమోచనమునకు భగవద్భక్తివలె దేశదాస్యవిమోచనమునకు దేశభక్తియె పరమసాధనముగనున్నది. సంకల్పసిద్ధులును త్యాగపరాయణులును నైన గాంధిమహాత్ముని వంటి దేశభక్తులు దేశమోక్షమునకును ప్రపంచోద్ధరణమునకు సాధకులై ధన్యవాదములకును దైవకృపకును బాత్రులగుచు శాశ్వతప్రతిష్ఠ నధిష్ఠించుచున్నారు.

పవిత్రమైన దేశభక్తిపరిహాస పాత్రమైనవిధమును యూరపురాజ్య తంత్రములు విశదము చేయుచున్నవి.

దేశభక్తి

ఏయుపాయముచేతనైనను నస్థిరములైన స్వదేశప్రయోజనములను స్వజాతీయలాభములను గాపాడినవారు పరమదుర్మార్గులైనను దేశభక్తాగ్రేసరులుగను బరిగణింపబడుచు సన్మానపాత్రులగుచున్నారు. బ్రిటిషుప్రముఖులు క్రూరుడైన డయరుసేనానికి సమర్పించిన ఖడ్గకనకములు రాజ్యధర్మలక్ష్యమునకు నిదర్శనములు. శ్వేతజాతులు శ్వేతేతరజాతులపట్లను జూపుచున్న దుర్నయపరంపరలను సత్కార్యములనుగను

సమర్థించుట యాచారమైనది. పాలకవర్గమునందు పెద్ద దోపిడులు హత్యలు శ్లాఘాపాత్రములై దేశభక్తిరూపమునుదాల్చి సన్మాన పాత్రములైనవి. పాలితవర్గమునందు చిన్నినేరములు స్వాతంత్ర్యభావప్రకటనము రాజద్రోహ రూపమునుదాల్చి దండనార్హములైనవి. పాలకవర్గ ముగ్గుపోసినేర్పిన భావములను పాలితవర్గమునకును నలవడినది. భరతఖండమునందు పరిశుద్ధమైన రాజకీయజీవనము దుర్లభమైనది. ప్రభుత్వోద్యోగ నిర్వహణమె ప్రజాహితజీవన లక్ష్యముగ నేర్పడినది. శ్వేతము ఖులనావహించిన యధికారాభిమానము భారతీయులను ద్విగుణీకృతముగ నావహించినది. విద్యావంతులదృష్టియంతయును నున్నతాధికార పరిగ్రహణమునందు లగ్నమైనది. నిరంకుశప్రభువర్గ ముద్యోగదానములతో భారతీయులను దాసులను జేయుటయందు దక్షత్వమునుబడసినది. దేశారాధనపరాయణులకు సువర్ణశృంఖలబంధనముల్లంఘనీయమైనది. ఉద్యోగములు ధనము గౌరవము సమ్మోహజనకములై ధర్మచ్యుతిని గలుగజేయుట సహజము. మహానుభావులైన గోపాలకృష్ణ గోకలే, బాలగంగాధరతిలకు సమ్మోహమునందు బడకపోయినను సమ్మోహసంలగ్నము భారతరాజ్యాంగజీవనమునందు సహజధర్మమైనది. అధికార నిర్వహణమె పరమావధిగను బరిణమించినది. ఉద్యోగవాంఛలేకను రాజ్యాంగజీవనము దుస్తరమైనది. ఉద్యోగ స్వీకారముతో మహామహులకు సయితము భ్రమరకీటక పరిణామము సంప్రాప్తమగుచున్నది. పరాధీనజాతులకు స్వాతంత్ర్యజాతులకుగల రాజ్యాంగజీవనము గలుగజాలదు. గతించిన నలువదేండ్ల యనుభవమును నీసత్యమును విశదముచేయుచున్నది. పూర్వానుభవ మెటులున్నను మోంటుఫర్డు సంస్కరణముల యనుభవమైనను గుణపాఠము నేర్పదగియున్నది. కాని భారత సంస్కారమునకు గుణపాఠమును గ్రహింపదగిన సామర్థ్యము గలుగకున్నది. రాజ్యాంగమునం దేర్పడిన జడత్వము భారతజాతీయ జీవితమునందంతటను గలిగినది.

భారతోపాఖ్యానములందు జడ భరతోపాఖ్యాన మమూల్యముగ నున్నది. జడ భరతోపాఖ్యానము

భారత జడత్వము

మహోతత్వోపదేశమున కేర్పడినను వర్తమాన జడత్వోపాఖ్యానము యథార్థముగను జడత్వస్థితిని దెలుపుచున్నది. సనాతనమైన, ధర్మబద్ధమైన, మహత్తరమైన, జ్ఞానవిలసితమైన భారతజాతి దుర్దశపాలగుట పురాకృత కర్మఫలముగనున్నది. బ్రిటీషు పరిపాలనము భారతజాతీయ జీవకళలను శుష్కింపజేసినది. ప్రజాపోషణమునకు సాధనములైన సకలాంగములందును పరావలంబన మేర్పడినది. ముప్పదికోట్ల ప్రజలకు మాతృభూమిని సంరక్షించుట కర్హతలేదు. దేశాదాయ వ్యయమును నిర్ణయించుట కవకాశములులేవు. సహజమైన విద్యోపార్జనమును జేయుటకు హక్కులేదు. అవసరమైన పరిశ్రమలను సంరక్షించుట కధికారములేదు. న్యాయమైన భావములను వ్యక్తముచేయుటకు స్వతంత్రములేదు. కర్మేంద్రియములకును జ్ఞానేంద్రియములకును వికలత్వము గలిగినది. సకలాంగములందును నగ్ని మాంద్యమె ప్రవేశించినది. నాడుల బలము క్షీణించినది. చైతన్యము క్షీణించుచు జడత్వము ప్రబలుచున్నది. ఈదుస్తంత్రమునంతయును నిస్సహాయులైన భారతీయులె కీలుబొమ్మలవలె నడుపుచు పరావలంబనులై యానందించుచున్నారు. అధికారాందోళికలయం దుత్సవవిగ్రహములవలె నూరేగుచు సంతసించుచున్నారు. రాజ్యాంగములందును విద్యావిధానమునందును వ్యాపారసాధనములందును న్యాయనిర్వహణమునందును సైన్య వ్యవస్థలయందును నేమి సంస్కరణములు గలిగినను భారతీయులు కీలుబొమ్మలవలె మెలగవలసి యుందురు. మోంటుఫర్డు సంస్కరణములు ప్రసాదించిన రాజ్యాంగ సంస్థాపనలన్నియును నీసత్యమును విశదము చేసినను ప్రజానాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగకుండుట సంతాపకరము.

మోంటుఫర్డువిధానమును నిరంకుశప్రభుత్వమాశీర్వదించుటయే దాని నిస్సారతకు నిదర్శనము. నిరంకు

ద్వంద్వ ప్రభుత్వము

శాధికారము యథేచ్ఛగా విహరించుచున్నంతవరకును సంస్కరణ శాసనములను ప్రసాదించుటకుపాలకవర్గమున కభ్యం

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

"ఆనంద" గ్రంథమాల, తృతీయకుసుమము

వచనము

ఈ మహాభారతము పెద్దగ్రంథ మగుటనుబట్టి మధ్యను విఘ్నములు సంభవింపకుండుటకై శాంతి పర్వమును ప్రారంభించి అచ్చు వేయించుచున్నారము. ఇందు అధ్యాత్మవిద్యయు, ధర్మసూక్ష్మములును, శ్రీ విష్ణుసహస్రనామమును, మఱి పెక్కు విషయములును గలవు. చందాదారులు కొని గ్రంథమును చదివి ఆనందింతురు గాక. ఒక్కొక్క ప్రతియు చక్కని కాగితములపై అచ్చొత్తించి అతిసుందరములైన పటములుచేర్చి చక్కని కాలికో బైండు చేయబడియున్నది.

Vol.	i	ఆదిపర్వము	RS.	1	4	0
Vol.	ii	,,	,,	1	4	0
Vol.	iii	,, సంపూర్ణము	,,	1	8	0
Vol.	iv	సభాపర్వము	,,	1	8	0
Vol.	xxi	శాంతిపర్వము ప్రథమభాగము	,,	1	4	0
Vol.	xxii	,, ద్వితీయభాగము	,,	1	6	0
Vol.	xxiii	,, తృతీయభాగము	,,	1	4	0

శాంతిపర్వము చతుర్థభాగము త్వరలో వెలువడును.

మేము ప్రచురించిన కొన్ని ఇతర గ్రంథములు

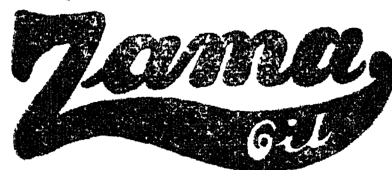
ఉత్తరరామాయణము	(కాలికో బైండు)	౨-౦-౦
ఆచార్యసూక్తి ముక్తావళి	,,	3-౮-౦
వసుచరిత్రము, టీకాతాత్పర్య విశేషార్థసహితము		౪-౦-౦
మనుచరిత్రము ,,	కాలికో బైండు	౨-౦-౦
శ్రీ సీతారామాంజనేయ సంవాదము టీకాతాత్పర్య విశేషార్థసహితము, కాలికో బైండు		3-౮-౦
ఆంధ్రనిఘంటుత్రయము అట్టబైండు		౧-౪-౦
రామదాసుచరిత్రము పేపరుబైండు		౧-౦-౦
డిటో	కాలికో బైండు	౧-౨-౦

పూర్తికాటలాగునకు వ్రాసిన పంపెదము.

ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీ

ఆనంద ముద్రణాలయము

లోకానాధ్స్వ్వర్, మద్రాస్.

ఏజంట్లు కావలెను

తలనొప్పి, యిన్ఫ్లుయంజా, చేయి కాలు పట్టుకొనుట, పంటినొప్పి మొదలగు వ్యాధులను ఒకక్షణములో పోగొట్టగల ఖ్యాతిజెందిన "జామా తైలమునకు" సమమగు మందు వేరేదియు లేదు. చాల యోగ్యతాపత్రములను పొందియున్నది. బుడ్డి 1-కి అణాలు 6 యిచ్చి ఉపయోగించి చూడుడు.

అమర్చెందు శోభాచెందు,

యింగ్లీషుమందు పలసరకు సల్ఫ్యూరిక్, నైట్రిక్

మొరాటిక్ ఆసిడ్లు, వ్యాపారస్థులు,

నెం. 63, నైనప్పనాయునివీథి, మదరాసు.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు

140, బ్రాడ్వే, జి. టి. మదరాసు

ఇచ్చట సకలవిధములగు వ్యాధులకును మందులు దొరుకును. ఇచ్చటి మందులన్నియు ఆయుర్వేదవిద్యావిధులకు ముఖ్యస్థానమగు మళయాళమునుండి రప్పించబడు శ్రేష్ఠములగు మూలికాదులతో సిద్ధ చయ్యబడినవి. కీర్తిశేషులైన వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారి ప్రియశిష్యులలో నొక్కరగు ఆయుర్వేదాచార్య యన్. మాధవమీనన్ గారు రోగులను పరీక్షించి చికిత్సచేతురు. మలేరియాజ్వరము స్ప్లీను, లీవరుభాగలు, కొలుకు సవాయి యీవ్యాధులకు అత్యద్భుతమగు మందులు మా యొద్ద గలవు.

Catalogue free:-TEL, Address "Healthome" Madras

ఇవాన్సు లైమ్సు అండు గ్లిసరైను

శిరోజములు అతిత్వరలో బాగుగా స్వాభావికముగానే పెరుగుటకు తోడ్పడును.

జిడ్డుగానుండు శిరోజములకు దుమ్ము, మసక తగిలిన అంటువ్యాధితప్పకకలుగును. ఇది మీ పుఱ్ఱెను మిక్కిలి ఆరోగ్యముగాను, చల్లగాను నుంచి, శిరోజములను అత్యద్భుతముగా పెరుగుటకు తోడ్పడును. ఇది పురమాషీగా శిరోజముల అభివృద్ధి కొరకే తయారు చేయబడినది. శిరోజములను శుభ్రముగాను, చల్లదనముగాను, ఆరోగ్యముగానుయుంచి, స్వాభావికముగానే శిరోజములుగా పెంచును. ఒకదఫా దీనిని వాడినవారు మరల ఎన్నడును దీనినేవిడువక ఉపయోగింతురను నమ్మకము మాకు గలదు. దీనిని వాడినట్టివారు అడుగకయే వేనకు వేలు యోగ్యతా పత్రికలను పంపియున్నారు. గాన ప్రతియొక్కరును దీనిని తప్పక పరీక్షించి, దీనివలన గలుగు గుణములను పొంద గోరెదము. మీరు దీనిని ఉదయముపూట వాడిన, దినమంతయు మీశిరోజములు అందముగాను, నునుపుగాను నిగనిగలాడుచుండును.

ప్రతి బుడ్డిపైనను ఎఱ్ఱని శీలు ఉండుటనుగమనింపుడు.

పూర్తి వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయకోరెదము.

ఇండియా ప్రతినిధి:—

ఎఫ్. డబు. ఛీన్ షాన్

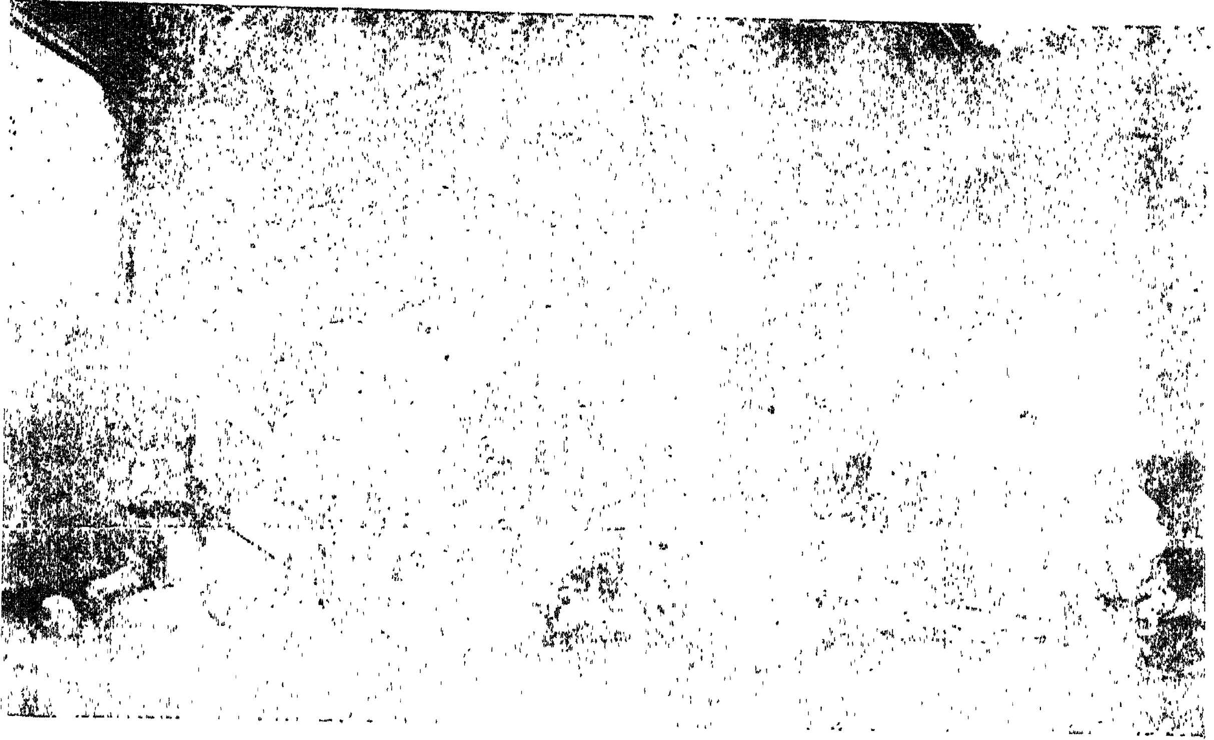
పోస్టుబాక్సు నెం. 313, బొంబాయి.

మద్రాసు ఏజంట్లు:—

ఏ.ఎస్.ఆర్. మూర్తి అండు సన్సు,

9, పోప్‌హామ్సు బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

అమలాపురం తాలూకా మహాజనులు శ్రీయుత అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారిని సన్మానించు సందర్భమున దీసిన ఛాయాచిత్రము.

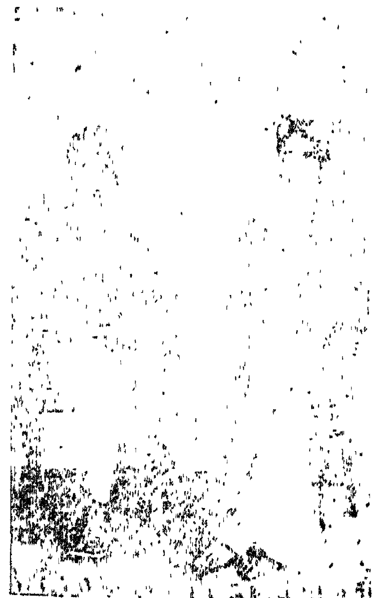
A representative gathering of the people of Amalapur taluq to honour Prof. Appadwedula Lakshmi Narayana M. A., D. Sc., F. L. S., F. M. U.

[illegible]

Sjt. D. Yajnesvara Somayaji Garu, B. A., L. T.,

శ్రీ [illegible]

Sjt. Padmanabham Garu

ఆంధ్రపత్రికాస్థాపకులగు కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి "దేశోద్ధారక" బిరుదమును ఆంధ్రమహాసభవారొసంగుటను
ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయ సభ్యులు సన్మానపత్రము నొసగి గౌరవించిరి.

కీ. శే. వడ్డాది తిమ్మరాజకవిగారు

Late V. Timmaraja Kavi Garu,

కీ. శే. వడ్డాది రంగరావు

Late V. Ranga Rao

కీ. శే. పేరాల లింగరాజుగారు,

Late Perala Linga Raju Garu.

శ్రీ మీర్జా నల్లపరాజు అచ్యుతరామరాజుగారు

Sri Mirja Nallaparaju Atchyuta Rama Raju Garu

కీ. శే. తాళ్లూరి చంద్రశేఖరరావు గారు

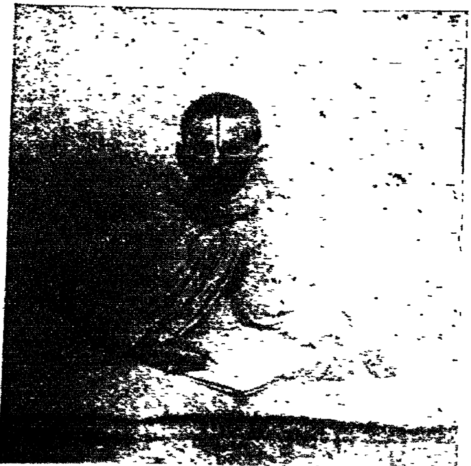
T. Chandrasekhara Rao Garu

శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు

M. Venkataswami Reddi Garu,

వ్యాసకర్త: శ్రీ [illegible]

వ్యాసము: "[illegible]"

వ్యాసకర్త: శ్రీ [illegible] సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు

వ్యాసము: "సంస్కృతిసాహిత్యములలో కామశాస్త్రమునకు స్థానము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ సీరప ఆంజనేయులుగారు

వ్యాసము: "అతిగుణ[illegible] సీత"

వ్యాసకర్త: శ్రీ [illegible]

వ్యాసము: "[illegible]"

1. వ్యాసకర్త: శ్రీ [illegible] శాస్త్రిగారు

[illegible]

2. శ్రీ [illegible]

వ్యాసము: "[illegible]ములు"

వ్యాసకర్త: శ్రీ [illegible] బి.ఏ.

వ్యాసము: "విజయనగర రాజుల మతము"

వ్యాసకర్త్రి: శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతీదేవిగారు

వ్యాసము: "స్వాతంత్ర్యసంపాదనమందు స్త్రీల ముఖ్యకర్తవ్యము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ విద్వాన్ మహావ్వారి వేంకటరమణశాస్త్రి గారు

వ్యాసము: "ఆంధ్రపదముల యర్థవైచిత్రి"

వ్యాసకర్త: శ్రీ ఉమ్రా అలీషా కవిగారు

వ్యాసము: "కవిత్వము"

వ్యాసకర్త: శ్రీయుత కవికొండల వేంకటరావుగారు, బి.ఏ.,బి.యల్.

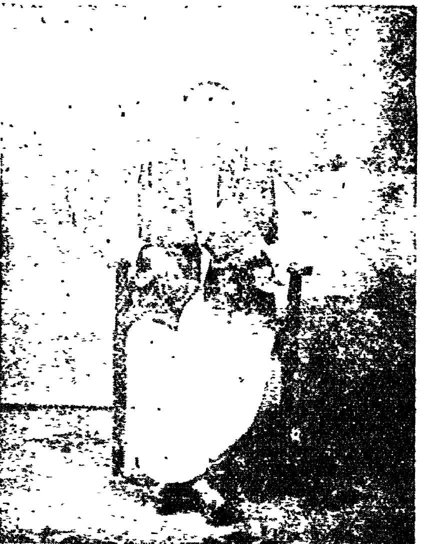
వ్యాసము: "గ్రంథరచనము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ గాజ్జ్లా బాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

వ్యాసము: "క్రోసన"

వ్యాసకర్త: కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

వ్యాసము: "ఆంధ్రవాఙ్మయపరిణామము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు

వ్యాసము: "శింహ ద్రిమాహాత్మ్యము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రి గారు

వ్యాసము: "సత్యాగ్రహ"

వ్యాసకర్త: శ్రీ మండలేముల వేంకటశాస్త్రి గారు

వ్యాసము: "ఛిమ్మప్రశంస"

వ్యాసకర్త: శ్రీ పోమారి రామచంద్రరావు గారు, బి.ఏ.,

వ్యాసములు: "జీర్ణవస్త్రములు; మధుమాసగీతములు"

వ్యాసకర్త: శ్రీ నిడుమనోలు వేంకటరమణ గారు, బి. ఏ.,

వ్యాసము: "శంకరాదిత్య ప్రశంస"

వ్యాసకర్త: శ్రీ సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

వ్యాసము: "సంకీర్తనము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ కొణిదెన బాలకృష్ణయ్య గారు

వ్యాసము: "శబరీ నిరీక్ష[illegible]ము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ నేమాన సూర్యప్రకాశకవి గారు

వ్యాసము: "వసలక్ష్మి వసంతవిలాసము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ యడ్లపాటి వెంకటసుబ్బారావు గారు

వ్యాసము: "రామాయణ నీతిసారము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ దోమా వేంకటస్వామిగుప్త గారు

వ్యాసము: "మాలపిల్ల"

వ్యాసకర్త: శ్రీ రావు వెంకట రావు గారు

వ్యాసము: "మేఘసందేశము"

వ్యాసకర్త: చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు

వ్యాసము: "కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుడు"

వ్యాసకర్త: శ్రీపాద జోగిసోమరాజులుగారు(నేతపు నకమున్న వారు)

వ్యాసము: "కృష్ణుడు"

వ్యాసకర్త: శ్రీ కొణిదెన వెంకటనారాయణగారు

వ్యాసము: "కవిబ్రహ్మ"

వ్యాసకర్త: శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారు

వ్యాసకర్త: శ్రీ కొంతి శ్రీపతిశాస్త్రిగారు

వ్యాసకర్త: శ్రీ పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు

వ్యాసము: "పుట్టి పెరుగుచునుంటి నీభువనమందు" వ్యాసము: "గాలిపటము"

వ్యాసకర్త: శ్రీ ముగ్గురహంతి సీతారామశర్మగారు(కుడివైపునున్న వారు)

వ్యాసకర్త: శ్రీ వేదము [illegible] శర్మగారు (కుడి [illegible] నున్న వారు)

వ్యాసము "పూవులతోట"

వ్యాసము: "ద్వావింశతి శ్రుతిపథకము"

వ్యాసము: "ప్రత్యక్షము"

తరములుండవు. నిరంకుశాధికారమున కేయాటంకము గలిగినను ప్రతిబంధకములు నీడవలె నంటియుండి బహిర్గతము లగుచుండును. మడ్డిమనుకమిటి సమక్షమున సాక్ష్యమునిచ్చిన మంత్రులు వారినిస్సహాయతను విశదము చేసిరి. ద్వంద్వప్రభుత్వమును నిరర్థక మనియును ననర్థదాయక మనియును నేకగ్రీవముగను భారతీయులు ఖండించిరి. ఓలివియరు ప్రభువు మోంటుఫర్డు విధానము నామోదించిన వారెవరును గనుపడలేదని తెలియబల్కెను. సామ్రాజ్యశాసన సభకును రాష్ట్రీయ సభలకును నిరంకుశత్వమును ప్రతిఘటించుటకు శక్తి సామర్థ్యములులేవని గతించిన అయిదేండ్ల యనుభవమును ముఖ్యముగను గత వర్షానుభవము విశదముచేసినది. శాసనసభలు బడ్జెటులను నిరాకరించినను, మంత్రులను నిరసించినను, తిరస్కరించినను, శాసనములను, నిర్మించినను, నిరర్థకమని గతవర్తమాన సంవత్సరములందు సామ్రాజ్యమధ్యరాష్ట్ర వంగశాసనసభల వ్యవహారములు రుజువుచేయుచున్నవి. లిట్టను ప్రభువువలె భేదోపాయము నవలంబించియును యథేచ్ఛగ బ్రవర్తించియును నిరంకుశవర్గము విజయమును బడయగలదు. సంస్కరణ శాసనమునందు సవరణలను మడ్డిమనుకమిటి రిపోర్టు ననుసరించి చేసినను దేశావసరములకు నిరుపయోగమని యనుభవము విశదముచేయుచున్నది. స్వరాజ్యము లేకను దేశారిష్టములను తొలగించుట కవకాశములు లేవని విశదమైనను శాసనసభల సమ్మోహము పదవుల సమ్మోహము భారతనాయకులను బాధించుచున్న విధమును వివిధములైన రాజ్యాంగపక్షముల వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

భారత రాజ్యాంగ పక్షములు

స్వపరిపాలనముగల దేశములందు రాజ్యాంగమునందు భిన్నభావములుగల పక్షములుండుటయును భిన్నధర్మములను సమర్థించుటయును దేశక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. పరాధీనమైన రాజ్యాంగములందు సకలపక్షములకును పరరాజ్య నీతిపోషణ మలంఘనీయమైన ధర్మమైయున్నది. ఏపక్షము పరదేశనీతి కధికతరమైన పోషణము నొసంగునో ఆపక్షము పలుకుబడి గలిగి వర్ధిల్లును. స్వాతంత్ర్యముగల పక్షావలంబనులును నధికార వ్యామోహితులై యధికారావరణమునందు జేరుచుందురు. లిబరలుపక్షచరిత్రము స్వదేశప్రముఖులు నిరంకుశప్రభుత్వమునకు నిర్బంధవిధానమునకు బోషణమొసంగెడి విధమును విశదముచేసినది. మితవాదప్రముఖులు 40,000 దేశభక్తులను నిర్బంధించుటకు వారి యధికారమును వినియోగించిరి. ఇండిపెండెంటు పక్షము స్వరాజ్యపక్షమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రభుత్వముతో నేకీభవించుచున్నది. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు జిన్నాగారి పక్షము స్వరాజ్యపక్షమును ప్రతిఘటించిన విధమును జిన్నానెహ్రూల పరస్పర దూషణమును వివిధ పక్షముల దౌర్బల్యమును విశదముచేసినవి. మధ్యరాష్ట్రములందును, వంగరాష్ట్రములందును, స్వరాజ్యపక్షమునందును, హిందూమహమ్మదీయులందును, గలిగిన విభేదములును రాజ్యాంగపక్షములవిభేదమును విశదము చేసినవి. అధికారజ్యోతి సభ్యులను శలభములరీతిని నాకర్షించుచు ధర్మనాశనమును జేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమునకు ప్రతిష్టంభనతంత్రము దుర్లభమైనది. నిరంకుశాధికారవర్గబలము క్రమముగను వృద్ధినిబొందుచు శాసనసభల దౌర్బల్యమును పరావలంబన ప్రాబల్యమును సువ్యక్తములైనవి. వర్తమాన సందిగ్ధసమయమునం దన్నిపక్షములకును కర్తవ్య మవ్యక్తముగ నున్నది. ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుట కసహాయోద్యమమునకు గల నైతికబలమును గాంధిమహాత్మునకుగల దూరదృష్టియును ననుభవైకవేద్యములైనవి. నిరంకుశప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుటకు దేశమునం దేకపక్ష ప్రయోగమున కవకాశము గలదు గాని, భిన్నపక్ష ప్రయోగముల కవకాశము లేదని విశదమైనది. నిరంకుశప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రజాశక్తిని వ్యక్తముచేయవలసిన యవసరము గలిగినది. ప్రజాశక్తి ప్రభావ మసహాయోద్యమముచ్చస్థితియం దున్నపుడు విశదమైనది. ప్రజాశక్తిని నిర్భయముగను వ్యక్తముచేయుటకు భారతజాతీయమహాసభ 39 ఏండ్లనుండియును జేయుచున్నపని ప్రజాహృదయము

నాకర్షించినది. గాంధిమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు ప్రవేశించిన తరువాతను భారతజాతీయమహాసభ మహాశక్తిని గలిగి విజృంభించినది. కాంగ్రెసునందు స్వరాజ్యపక్ష మేర్పడిన తరువాతను కాంగ్రెసుశక్తి కొంత తగ్గినను నేటికిని స్వరాజ్యసంపాదనమునకు కాంగ్రెసునకు గలశక్తి సామర్థ్యము లితరసంస్థలకు లేవని దేశవ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్య సంపాదనమునకు కంకణమును గట్టుకొని కాంగ్రెసు వ్యవహారములను నడుపుచు కాంగ్రెసు ప్రతిభను దేశమునందంతటను వ్యాపింపజేసెను. గాంధిమహాత్ముడు నిర్ణయించినరీతిని కాంగ్రెసు ప్రతిభను వృద్ధిచేసి స్వరాజ్యమును బడయుట భారతీయులకు పవిత్రమైన ధర్మము గనున్నది.

కాంగ్రెసు మహాసభ

అసహాయోద్యమారంభముతో కాంగ్రెసు చరిత్రయందు నూతనశక ముదయించినది. కాంగ్రెసు వ్యవహారములందు తీర్మానములబదులు కార్యములు ప్రబలుట కుపక్రమించినవి. ప్రజల దృష్టిని గాంధిమహాత్ముడు రాటములమీదను ఖద్దరుమీదను లగ్నముచేసి స్వరాజ్య సంస్మరణమును దేశమునందంతటను ప్రతిధ్వనిల్ల జేసెను. రాటములు స్వరాజ్యగానమును జేయుచు, ఖద్దరు స్వరాజ్యస్వరూపమును జూపుచు ప్రజాహృదయమునందు ప్రత్యక్షముచేసినది. స్వరాజ్యాందోళనమునకు గలిగిన యంతరాయములు చరిత్రాంశములు. స్వరాజ్యపక్ష ప్రతిఘటనము ప్రజాదృష్టిని నిర్మాణమార్గమునుండి శాసనసభలకు మరల్చినది. మాటలయందు నిర్మాణవిధానముపట్ల రెండుపక్షములును నుత్సాహము చూపినను కార్యములందు మాటల కనురూపమైన ప్రయోజనము గలుగలేదు. గాంధిమహాత్ముని విమోచనానంతరము నిర్మాణవిధాన వ్యాపనమునకు మహాత్ముడు చూపుచున్న లక్ష్యము వివిధసభలయందు విశదమైనది. అహమదాబాదు కాంగ్రెసుకమిటి సమావేశమునందు గాంధిమహాత్ముడు విజయమును బొందియును స్వరాజ్యపక్ష ప్రాబల్యమును గ్రహించి తనతీర్మానము నుపసంహరించుకొనెను. స్వరాజ్యనాయకులైన దాసునెహ్రూగారులపట్ల మహాత్మునకు గల గౌరవమును నంగనిర్బంధశాసనము బలపరచినది. కాంగ్రెసునం దేర్పడిన రెండుభాగముల సంయోగమును సమకూర్చుటకు దాసుగాంధిగారలకు కలకత్తాయందొక యొడంబడిక జరిగినది. ఆయొడంబడికనె బెల్గామునందు గూడిన జాతీయమహాసభ యామోదించినది. (క్రోధనసం॰ 64 పుట.) ఈతీర్మానమునకు కాంగ్రెసు సభ్యత్వమునకు సొమ్మునకు బదులు నూలును చందాగా నుండుట ప్రయోజనమేర్పడినది. గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యపక్షము ఖద్దరునందు లక్ష్యమును నిలుపునని సంతసించెను. స్వరాజ్యపక్షముమహాత్మునిబలముగలదనియానందించినది. స్వరాజ్యపక్షమునకు మహాత్ముని యాశీర్వాదము ప్రయోజన కరమైనటులు ఖద్దరునకు స్వరాజ్యపక్షామోదము ప్రయోజనకరముగా లేదు. స్వరాజ్యపక్షలక్ష్యము శాసనసభలయందు లగ్నమగుచున్న విధమునను నిర్మాణవిధానమునందు లగ్నముగాకున్నది. ఈవిషమపరిస్థితులు క్రమాభివృద్ధిని బొందుచున్నవి. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు క్రమముగను జీవన సాధనమునకు వృత్తుల నేర్పరచుకొనుచు పూర్వాశ్రమములను జేరుచున్నారు. ఖద్దరు ప్రచారము మహాత్ముడు తలచినటులు వృద్ధిని బొందుట లేదు. శేషించిన ప్రచారకులకు భావికర్తవ్యము దుర్బోధముగ నున్నది. కాని నిర్మాణ విధానమును సఫలము చేయుట కన్నిపక్షములవారును పనిచేయుట కవకాశము లున్నను తగినరీతిని పని జరుగకుండుటకు గారణము పరావలంబన ఫలమైన మాంద్యమై యుండనోపును. గాంధిమహాత్ముని కార్యపరత్వము భారతీయుల కాదర్శప్రాయమై వారి నావహించిన సమ్మోహమును సడలించి స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు మహోపకారమును జేయుచున్నది.

గాంధిమహాత్ముడు

శ్రీరామనామస్మరణము వలె గాంధినామస్మరణము సుఖదాయకముగ నున్నది. ప్రపంచమునం దంతటను గాంధినామసంకీర్తనము చేయబడుచున్నది. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు, పార్శీలు, బౌద్ధులు, జైనులు, గాంధిసంస్మరణము చేయుచు తరింప గోరుచున్నారు. సుప్ర

సిద్ధులైన పీఠాధిపతులు మఠాధిపతులు తత్త్వజ్ఞులు చక్రవర్తులు, మహారాజులు, కోటీశ్వరులు, మహాకవులు, గాయకులు, కళాకోవిదులు, లోకమునందు విరాజిల్లుచున్నను మహాత్ముని నామము దిగంతములందు మారుమ్రోగుచున్నది. లోకప్రియులై లోకకల్యాణమున కాత్మసమర్పణము చేసిన మహానుభావులను ప్రజలు తాము తరించుటకు సంస్మరింతురుగాని మహానుభావులు పొందగల గౌరవలాభములు లేవు. శ్రీ కృష్ణభగవానులు స్వవిషయమై ప్రియభక్తుడైన విజయున కుపదేశించిన ధర్మార్థము గాంధిమహాత్మునిపట్లను యథార్థముగను నన్వయించుచున్నది.

> నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన,
> నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్తఏవచ కర్మణి.

ఆత్మసమర్పణముచేసిన గాంధిమహాత్ముడు పొందగల ప్రయోజనము గాని పొందదగిన ప్రయోజనము గాని లేకపోయినను భారతకల్యాణమున కనవరతము కర్మయోగాభ్యాసమును జేయుచు భారతీయులకు తరణోపాయమును జూపుచున్నాడు. మహాత్ముని ప్రేమస్వభావము, సత్యవ్రతము, త్యాగశీలము, కర్మయోగము మహాత్ముని లోకప్రియునిజేయుచు విజయధ్వానములు సహజముగను బుట్టుచున్నవి. పవిత్రమూర్తియైన గాంధిమహాత్ముడు భారతరాజ్యాంగరంగమునందు ప్రవేశించి రాజ్యాంగ సంరంభమున కపూర్వమైన ధర్మబలమును గలుగజేసి ధర్మమార్గమునను స్వరాజ్యస్థాపనమును సాధ్యముచేయగలిగెను. "స్వరాజ్యము శాంతియుత ధర్మసాధనముల మూలమునను పొందుట భారతజాతీయమహాసభాశయ" మను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి భారతకల్యాణమునకును స్వరాజ్యసంకల్పసిద్ధికిని శాంతిమార్గమును వ్యక్తముచేసి నిజమైన మాహాత్మ్యమును ప్రపంచమునకు ప్రత్యక్షముచేసి పూజాపాత్రతను బడసెను.

అసహాయోద్యమము కాంగ్రెసు చరిత్రమునందే కాకను ప్రపంచ రాజ్యాంగ సంరంభములందు ధర్మయుగారంభమును ప్రతిష్ఠించినది.

అసహాయోద్యమము

సంకల్పసిద్ధికి హేయమైన పరిపాటియైన పరపీడన మార్గమునుగాకను దివ్యమైన త్యాగమార్గమును గాంధిమహాత్ముడు స్వీయాచరణసాధనమునను సువ్యక్తముచేసెను. ద్వేషస్థానమునను ప్రేమను, భోగస్థానమునను త్యాగమును, హింసాస్థానమునను అహింసను ప్రతిష్ఠించి లోకకల్యాణసాధనమును విశదముచేసెను. గాంధిమహాత్ముడు పరులపాపకార్యములను తన పాపకార్యములనుగను పరులదుఃఖమును తనదుఃఖమునుగను పరులసుఖమును తనసుఖముగను గ్రహించి దైవయోగమును వ్యక్తముచేసెను. పామరుల దౌర్జన్యములకును హిందూ మహమ్మదీయ సంయోగమునకును ప్రాయశ్చిత్తమునకుగాను గాంధిమహాత్ముడు చేసిన కఠినోపవాసములు వారిత్యాగ దయాశీలములను విశదము చేయుచున్నవి. దివ్యవిభూతులైన ధర్మసంయోగమును అధర్మవియోగమును నిత్యజీవనమునందు సాధ్యముచేసి అసహాయయోగ ప్రభావమును గాంధిమహాత్ముడు లోకమునకు వ్యక్తముచేసెను. ఉద్యమము క్షీణించుటకు గారణ మారాధకుల లోపముగాని యుద్యమలోపము గాదు. లోకోత్తముడైన గాంధిమహాత్ముడు బ్రహ్మత్వమును వహించి బెల్గాము కాంగ్రెసును జయప్రదముగను నడిపి కాంగ్రెసు చరిత్రమునందు నూతన ఘట్టమును వ్యక్తముచేసెను.

విజయనగరమునందు కర్ణాటకరాష్ట్రమునందు గాంధిమహాత్ముని యధ్యక్షత క్రిందను జయప్రదముగను ముగిసిన 39-వ కాంగ్రెసు విజయనగర వైభవమును సంస్మరింపజేసినది.

బెల్గాము కాంగ్రెసు

గాంధిమహాత్ముని యుపదేశము భావరూపములందు నూతనరూపమును దాల్చినది. మహాత్మునికార్యనిర్వహణ సామర్థ్యము, విషయపరిజ్ఞానము, నిగ్రహానుగ్రహశీలము, మందహాసభావము నియమితకాలమునను కాంగ్రెసువ్యవహారక్రమమును ముగించుటకు దోడ్పడినవి. బెల్గాము కాంగ్రెసుసభ్యత్వమునకు నూలుచందాను నిర్ణయించి విద్యాధనాభిమానములకు గల ప్రముఖతను తగ్గించి కర్మయోగమునకుగల ప్రయోజనమును స్ఫుటము చేసినది. నూలుచందా నియమము సభ్యత్వనియమమునందు మహాపరివర్తనమును గలుగజేయుచు యథార్థమైన

ప్రజానభృత్వమును స్థాపింపగలదు. ప్రజలకుగల యథార్థమైన స్వరాజ్యాభిమానమును సువ్యక్తము చేయుటకు నూలుచందా పరీక్షగ నున్నది. స్వరాజ్యసంపాదన మన్నిపక్షములకును కామితార్థముగ నున్నది. కామితార్థవిషయమునను భేదాభిప్రాయములు లేకపోయినను సాధన విధానమునందును, కాలపరిమితియందును, స్వరాజ్యస్వరూప స్వభావములందును భేదాభిప్రాయములు గలవు. మితవాదులు స్వాతంత్ర్యవాదులు కన్వెన్షనువాదులు స్వరాజ్యవాదులు బహిష్కారవాదులు భిన్నములైన సాధనములను నారాధించుచు స్వరాజ్యస్థాపనమును గోరుచున్నారు. మితవాదపక్షోదంతము పరాధీనరాజ్యాంగములందు భ్రమరకీటన్యాయముగను పరిణామము సంప్రాప్తమగునని విశదము చేసినది. స్వతంత్రపక్షోదంతమును నీధర్మమునే విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్ష వ్యవహారములును సఫలమునే విశదముచేయుచున్నవి. సర్. నరసింహేశ్వరశర్మగారును, జిన్నాగారును, నకేశముగారును, చేసినప్రసంగములు సంశయాత్ములనైనను నమ్మింప జాలియున్నవి. దేశము స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకును, స్వరాజ్యమును బడయుటకును నిర్మాణకార్యవిధానమే శరణ్యముగనున్నది. హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనమును అస్పృశ్యతా నివారణమును ఖద్దరు వ్యాపనమును స్వరాజ్యసౌధ నిర్మాణమునకు సాధనములు. ఈసాధనములకు మూలాధారములు అహింసా సత్యధర్మములు. గాంధిమహాత్ముడు ప్రేమత్యాగసత్యముల నారాధించుచు దిగ్విజయమును జేయుచు స్వరాజ్యానందము ననుభవించుచున్నాడు. భారతీయులు బెల్గాము కాంగ్రెసు వేదికయందును నితర సందర్భములందును మహాత్ముడుచేసిన యుపదేశములను శిరసావహించి స్వరాజ్యవ్రతమును స్వీకరించి స్వధర్మ నిర్వహణమునుజేసి కృతార్థు లగుదురు గాత!

బ్రిటీషుప్రభుత్వము

భారతీయులు భేదాభిప్రాయములను గలిగి యంతఃకలహములనుబూని ద్వేషరోషావేశమును గలిగి స్వధర్మపరాఙ్ముఖు లగుచుండగను నిరంకుశప్రభుత్వము వజ్రాయుధమునుబూని వజ్రపాశబంధనములను దృఢతరముచేయుచున్నది. వంగ నిర్బంధశాసనమును శాసనసభలు తిరస్కరించినను రాజప్రతినిధియును పార్లమెంటును నిర్బంధశాసనము నామోదించినవి. లీకమిషను రిపోర్టును శాసనసభ తిరస్కరించినను నిరంకుశప్రభుత్వము యథేచ్ఛగను అమలునందు పెట్టుచున్నది. మీదు మిక్కిలి పౌరసేవోద్యోగులవేతనములను సంస్కరణశాసనప్రయోగమునుండి విడదీయుటకు పార్లమెంటొక శాసనముచేయ బూనుకొనినది. సైన్యవ్యయము ప్రతిబంధకము లేకను యథాప్రకారము జరుగుచున్నది. సేనాధ్యక్షుడు సైన్యమును భారతీయమయముచేయుట కవకాశములు లేవని స్పష్టముచేసెను. మడ్డిమను రిపోర్టు రాజ్యాంగ సంస్కరణములను సవరించుటకవకాశములు లేవని విశదముచేసినది. సామ్రాజ్య శాసనసభకు నూలుసుంకమును తీసివేయుటకుగాని, నిర్బంధశాసనమును మడ్డిమను రిపోర్టును చర్చించుటకుగాని యవకాశము లేదని వ్యవహారములు విశదము చేసినవి. సంస్కరణములు నిరర్థకములనియును, ద్వంద్వప్రభుత్వము దురారాధ్యమనియును విశదమైనది. కార్మికప్రభుత్వనిర్గమనమును, కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వ ప్రవేశమును నిరంకుశ ప్రభుత్వమున కపారమైన బలమునొసంగినది. కార్యరంగము డిల్లీనుండి లండనుకు మారినది. నిరంకుశవర్గమును పోషించుటకు కన్సర్వేటివు పక్షము విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. ఈవిషమదశయందు భారతనాయకులు చాలురీతిని తిరస్కారధిక్కారములకు బూనుకొనుట విచిత్రముగ నున్నది. ప్రజానాయకులు గాంధిమహాత్మునివలె త్యాగపరాయణులై దేశప్రయోజనములను పాటించుచు నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వారిదృష్టిని లగ్నముచేసి ఆత్మబలసంపన్నులై స్వరాజ్యసిద్ధిని బడయుదురు గాత!

ఆంధ్రరాష్ట్రము

చెన్నరాష్ట్రమునందు నామరూపములు లేకను నల్లాడుచున్న యాంధ్రరాష్ట్రమునకు కాంగ్రెసు వ్యవస్థలయందు భగవదనుగ్రహమువలనను వ్యక్తిత్వము గలిగినది. కాంగ్రెసు వ్యవహార నిర్వహణమునకుగాను భరతఖండమును భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగను విభజించుటవలనను గలిగెడి

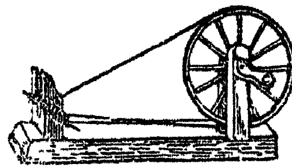
ప్రయోజనమును కాంగ్రెసు వ్యవహారములు సూక్ష్మ రూపముగను వ్యక్తము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగము లందు గాంధిమహాత్ముని విశాలదృష్టికి భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర విభజనము నిదర్శనముగ నున్నది. మోంటుఫర్డు సంస్కరణ నివేదికయును, శాసనమును, భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రనిర్మాణావసరమును గ్రహించి సాధనములను సూచించినను అధికారదేవతలును, దేవతార్చకులును, పరివారమును స్వప్రయోజనారాధకులై దేశాభ్యుదయమున కత్యంతావశ్యకమైన విషయముపట్లను నిరాదరణమును జూపి యాంధ్రదేశాభ్యుదయమునకు స్వధర్మనిర్వాహణమును జేయజాలకుండిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమున కధికారులు పూనుకొనినను బూనుకొనక పోయినను భారత రాజ్యాంగములందు ఆంధ్రరాష్ట్రనామము స్థిరప్రతిష్ఠను బడసినది. కాంగ్రెసు వ్యవహారములం దాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమువలనను ఆంధ్రరాష్ట్రమునకును భారతభూమికిని గలిగిన ప్రయోజనమును గతించిన నాలుగేండ్ల వ్యవహారములును సువర్ణాక్షరములను లిఖించినవి. ఇప్పుడైనను నధికారదేవతలు కన్నులనువిప్పి దేశక్షేమమున కాంధ్ర రాష్ట్రనిర్మాణమున కుపక్రమించి వారి యుద్యోగదశను సార్థకముచేసి స్వధర్మనిర్వాహణమునకు బూనుకొనియెదరు గాక!

ఉదారస్వభావముగల యాంధ్రులు అసహాయోద్యమ నిర్వాహణమునందు ముందంజవేసి యాంధ్రదేశ ప్రతిష్ఠను భారతదేశమునం దంతటను వ్యాపింపజేసిరి. ఖద్దరు నిర్మాణమునం దాంధ్రదేశ మగ్రగణ్యముగ నున్నది. ఆంధ్రదేశఖద్దరు సన్నదనమునకును, మనుగడకును, ప్రశస్తిని బడసినది. వేలకొలది నిరుపేదలకు జీవనోపాధినిగల్పించినది. లక్షలకొలదిరూప్యములుసంప్రాప్తమైనవి. ఖద్దరుధారణము గౌరవచిహ్నమైనది. శుభాశుభ కార్యములందు ఖద్దరువాడుక పరిపాటియైనది. ఖద్దరు వ్యాపనము గాంధిమహాత్ముడు చాటుచున్న ప్రయోజనములను సమకూర్చునను విశ్వాసము ప్రజాహృదయమునందు గలిగినది. అస్పృశ్యతా నివారణమునం దాంధ్ర దేశము ముందంజవేసినది. శ్రీకృష్ణాశ్రమము, ఆనందనికేతనము, పినాకినీ సత్యాగ్రహాశ్రమము, గౌతమీ సత్యాగ్రహాశ్రమము మొదలగు నాశ్రమములు నిర్మాణవిధానమును జేయుచు దేశోద్ధరణమును జేయుచున్నవి. జాతీయ విద్యాలయములు విజ్ఞానాంకురములను వికసింప జేయుచున్నవి. స్వరాజ్య కార్యాలయములు స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును స్థాపించుచున్నవి. ప్రజలు తిలకుస్వరాజ్యనిధికిని గాంధిపూజానిధికిని కానుకలను సమర్పించి స్వరాజ్యాభిమానమును విశదముచేసిరి. నిర్బంధములను స్వీకరించి స్వరాజ్యానుతాపమునుస్ఫుటముచేసిరి. వృత్తులనువిసర్జించి త్యాగప్రభావమును సువిదితము చేసిరి. ప్రజలు స్వయంసహాయమునను ప్రభుత్వప్రతిఘటన మున్నను జేయగల మహాకార్యముల నాంధ్రరాష్ట్ర జాతీయోపసంఘ వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ఈసత్యము మంత్రిపుంగవులును వారియనుచరులును గ్రహించి కార్యసాధనమునకు బూనుకొనుట సమంజసము.

ఆంధ్రుల కార్యభారము

అసహాయోద్యమారంభమునుండియును స్వరాజ్యసంరంభమునం దాంధ్రులు నిర్వహించుచున్న కార్యభారము వర్తమానసందిగ్ధ స్థితియందు వారు నిర్వహించవలసిన కార్యభారమును ద్విగుణీకృతము చేయుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునందును కాంగ్రెసు స్వరాజ్యపక్షవిభేదములును సాంఘిక ప్రాతినిధ్య విభేదములును తలయెత్తినను నీవిభేదములును తీవ్రరూపమును దాల్చకను దేశకల్యాణమునకు భిన్నాభిప్రాయములు గలవారు కలిసిపనిచేయుట శుభసూచకముగ నున్నది. భేదాభిప్రాయము లున్నను నిర్భయముగను వారివారి మతానుసారముగను దేశారాధనమును జేయవలసిన యవసరముగలిగినది. భారత దేశము నావరించిన విషాదావస్థ యాంధ్రదేశమును నయితమావరించినది. శాసనోల్లంఘనాదికమైన యుద్రేక కార్యముల కవకాశములులేవు. ప్రచారకులు నిరుత్సాహపరాయణులై కాంగ్రెసు కార్యములను విసర్జించుటకు బూనుచున్నారు. నిలిచియున్న ప్రచారకులైనను పోషణ సాధనములు లేకను విషాదమును బొందుచున్నారు. నిరుత్సాహపూరితమైనను కాంగ్రెసు

జ్యోతిని గాపాడుటకు నిర్మాణవిధానమె శరణ్యముగ నున్నది. ఖద్దరునిర్మాణమున కాంధ్రదేశమునకుగల యవకాశములను వినియోగించుట కన్నిపక్షములకును నవకాశములు గలవు. ఆయవకాశములను గాంధిమహాత్ముడు నిరంతరము కోరునటులు బ్రాహ్మణులును, బ్రాహ్మణేతరులును, కాంగ్రెసుపక్షమువారును, స్వరాజ్యపక్షమువారును, జస్టిసుపక్షమువారును, శ్రీమంతులును, నిరుపేదలును వినియోగించి స్వధర్మ నిర్వాహణమును జేసి కృతార్థులగుదురు గాక! కాంగ్రెసు వ్యవహారములం దాంధ్రదేశ ప్రతిష్ఠను గాపాడుటకు నూలుచందా దేశసంస్కారమునకు దగిన పరప్రసాదముగ నున్నది. దేశారాధనపరాయణు లందరును నూలుచందాలసాధనమునను వేలకొలది సభ్యులను జేర్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను, ప్రజాసంకల్పమును సువ్యక్తము చేసి త్యాగమూర్తియైన మహాత్ముని సంకల్పమును సఫలముచేసి స్వరాజ్యసిద్ధిని, స్వరాజ్యానుభవమును బడయుటకు పరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాత! క్రోధనసంవత్సరమునందు పరమేశ్వరానుగ్రహమునను సత్యదయాధర్మములు వర్ధిలి సమస్తలోకములు శాంతిసుఖములను బడయును గాత!

చరకాష్టకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు

చరకము విడుచుటతోనే
వరకము సిద్ధించె భరతవర్షంబున కా
చరకము విడుచుట బలునా
గరకమె నరకమ్ముగాక గాంధిమహాత్మా! ౧

చక్రము నిజము సుదర్శన
చక్రము లేములనుదోల చకితంబగు భూ
చక్రము చక్రము నతిదీ
ర్ఘాక్రమమున గొల్తుమేని గాంధిమహాత్మా! ౨

రాటము నిత్యశ్రీలక
రాటము స్థిరశాంతిసీమ జనజేసెడు ధా
రాటము రాటముపై తమి
గాటమగుం గాక మాకు గాంధిమహాత్మా! 3

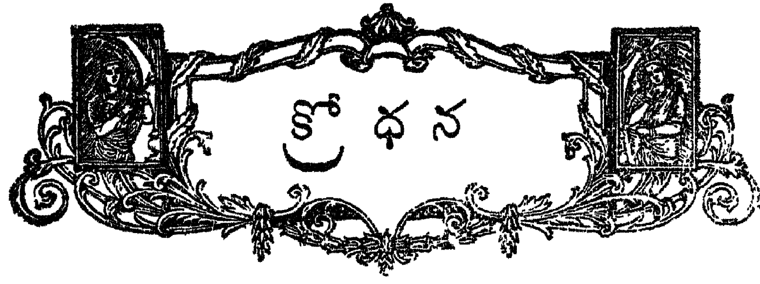
రాటమ్మును నమ్మిన పో
రాటమ్ము లడంగు మదికి శ్రమదెచ్చెడు నా
రాటమ్ములు తొలగు నిరా
ఘాటమ్మగు జీవితంబు గాంధిమహాత్మా! ౪

రాటము చంచలబుద్ధిచ
పేటము భవదావశిఖి కృపీటము సంప
త్కూటము సుఖతరగిరిశృం
గాటము గృహిణులకుగాదె గాంధిమహాత్మా! ౫

* * *

కుదురుగ స్వరాజ్యలక్ష్మిని
కుదురుకొనం జేయునట్టి కుదురై తగుమేల్
చదు రెందుగలదు రాటపు
కదు రొక్కటె కలదుగాక గాంధిమహాత్మా! ౬

కదురును కవ్వము నాడిన
కొదవాదవునె కరవె కరవగును సత్యము గా
కదురెపుడు నిలిచె నప్పుడె
కదిరెను దేశమున కరవు గాంధిమహాత్మా! ౭

క్రోధన

బుర్రా బాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

దుష్టవార్షిక సప్తకానిష్ట వికృత
ఫలరసాస్వాదనము చేయఁ గలిగినాము
పటునిరంకుశ గంభీర భావ మిళిత
హుంకృతుల నల్లనల్లన నోర్చినాము
సకల నిర్బంధవైద్యుతి జ్వాలలందు
నురికి ముక్కాకలం దీరి దెరలినాము
భయద ఝుంఝానిలాహత ప్రళయములకు
నైన సిగపూవు వాడక యలరినాము
క్రోధనా! ఏమి యీపయిఁ గూర్చఁగలవు?
సత్యఫలమునకయి చేయి చాఁచుచుంట

ధర్మపథమునకయి యడ్గు దప్పకుంట
బంధవాగురఁ ద్రెంపఁగాఁ బర్వుచుంట
ముక్త్యమృత పానకాంక్షను బోవుచుంట
దుఃఖములయందుఁ బ్రేమయే దొప్పఁదోగు
బాధలందు విలాసముల్ పట్టువడును
కాలపురుషుఁడు క్రోధసంక్రాంతుఁడగుటఁ
గ్రోధమయముగఁ బ్రకృతిని గూర్చెదునని
యన్నమాత్రాన నుంతయు నడల మేము
క్రోధనుని నాయకత్వంబు కోలఁదికోలఁది
ముందె చవిచూచియుంటి, మాబుద్బుదంబు
తత్‌క్షణవినాశి, కార్యసంస్థాయి కాదు
కాని యొక్కటి మాత్రము కానఁబడును
క్రోధనా! నాయకుఁడవౌట కొదువయైన
యంకములు వేగమే పూర్తియగును; నిజము
సిద్ధఫలములు వెంటనే చేతఁబడును
క్రోధనా! యిట్టి హుంకృతి కూడదుగద!
ఒక్కసంగతి జ్ఞాపక ముంచుకొనుము
క్రోధనాస్వాదనము మాకుఁ గ్రొత్తకాదు
క్రోధనయనంబు నీకును గ్రొత్తకాదు
క్రోధమార్తాండతైక్ష్ణ్యంబుఁ గ్రొత్తకాదు
క్రోధనవ్యర్థతయుఁ గూడఁ గ్రొత్తకాదు
కర్షమాత్రంబు నిల్చి, యాపైని షష్ఠి
ప్రళయములతుది నొకపరి తలనుచూపి
క్షణిక జీవనమైన నీశక్తి మాకుఁ
దెలియనిది కాదు నీవల్ల గలుగుఫలము
తిననిదియుఁ గాదు ఇఁక సిగ్గు గొనుట తగుఁ
క్రోధనా! వట్టిహుంకృతుల్ రోఁతగాదె!
అల్లదే చూడు, మామహాత్మచ్ఛక్తి

భూరినీరంధ్రనిబిడాంధకారపటముఁ
జించి చెండాడి యభినవశ్రీలతోడ
నుదయభానుండు రోదసి నూఁపియూఁపి
పూర్వసంరుద్ధ కిరణ సమూహఝరులఁ
గడల జ్ఞానామృతమయంబుగా నొనర్చె
నైకమత్యద్యుతుల్ లోన నలమికొనియె
శాంతివారిధి భంగనిశ్చలితమయ్యె
ధర్మసూత్రమ్ము పశుబంధన మొనర్చె
పెద్దలు 'తథాస్తు'నుచు నిష్ఠ వెడలినారు
ముక్తికాంతకుఁ దలఁబ్రాలు పోయవలసె
పూర్ణబోధక తూర్యముల్ మ్రోగుచుండె
కాలపురుషుఁడు విజయశంఖంబు నొత్తె
ప్రకృతి రమ స్వాగతోక్తులఁ బల్కుచుండె
యుదయ శాంతియుఁ బెండ్లిపెద్దలుగ నిల్చె
దివ్యమంత్రంబు లాశీర్వదించుచుండె
దైవమా! యని యిఁకఁదలదాఁచుకొనక
క్రోధనా! నీకు ముందంజ కూడదుగద!

నూతనశకంబు నవ్యనంతాతిశయము
నైకమత్యంబు సత్యంబు నవల నివలఁ
గాయ శాంతిసముద్రమార్గంబునందు
ఘనవినిర్మలసిద్ధసంకల్పమందు
ప్రబలధార్మిక వాతావరణమునందు
నవనవోన్మేష దివ్యసన్నాహ మూని
చటులసాత్వికయుక్తవిజ్ఞాన మూని
బహుళబోధకసూత్రసంబద్ధ మగుచు
కార్యతరణి విలాసక గమనములను
గనుఁడు! మోహనమూర్తి చుక్కానిద్రిప్ప
విశ్వసాంక్రామికాశలు వెంటనంటె
అంతలో నాశయము మారె; నంతకంత
కేమిచిత్రంబు! నౌక యదృశ్యమయ్యె;
అందు నమృతప్రవాహంబు లలమికొనియె
సాత్వికైకాగ్ర నిర్మలచ్ఛటలు గ్రమ్మె
షడ్గుణైశ్వర్య విభవముల్ చాలఁ గల్గె
అమృతమయమైన కర్మచంద్రాకృతి యదె!!
ఆసుధామయ మందస్మితాకృతి యదె!!
స్వచ్ఛనిస్తుల నిశ్చలప్రభలు గ్రమ్మె
జగము లానందమయములై చాలవెల్గె
ఇంకఁ దానెందుగలదు? నీవేమిచేతు?
క్రోధనా! వట్టిహుంకృతి కూడదింక.

ధర్మసందేహములు గల్గుతరుణమందు
నీవు చాలఁగ బుసకొట్టినావు నిజము
బుసయొకా దట్లు గర్జించుస్ఫూర్తి తగును
కాని ప్రస్తుత నిర్మలజ్ఞానలలిత
కాలపురుషవిహారకగతులవలన
ధర్మసంస్థాపనంపు వాతములు వీచె
ప్రకృతి కైక్యానుసంధానపటిమ గల్గె
ఏకఫలకాంక్ష భేదంబులెల్ల నవిసె
అక్షయుని సింహనాదంబు లాక్రమించె
కరుణఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
నవయుగాదికి శంకువు నాటుమీవె
కీర్తిచరితంబు వ్రాయ దిగ్భిత్తులందు
క్రోధనా! శాంతి హుంకృతి గొమ్ము రమ్ము.

*　*　*　*　*　*　*　*　*　*

సాక్షి మంగపతి రావుగారు

కాళయుక్తివై, సిద్ధార్థగరిమ నొంది, రౌద్రత వహించి, దుర్మతిఁ గ్రాలి, విజయ
దుందుభిని మ్రోయఁజేసియు, దుండగమున, నంతటను రుధిరోద్గారివై తనర్చి,
యంతటను దృప్తిఁగనక రక్తాక్షివగుచు, నిలిచినంతట భీతిల్లి తలఁకి నావె?
పడినికారాంతవర్షసప్తకముఁ గడచె, నింక నీవైనఁ జేయునదేమి చెపుమ!!
నీవుమాత్రము స్థిరముగా నిలువఁ గలవె?, క్రోధనా! యిట్టిబింకంబు కూడ దింక
శాంతభావంబుఁ బూనుట సరణి, యైన, నిను క్షయమొనర్చి యక్షయ నిలువదొక్కొ!

మ. ధర నాకెందును సాటి యేరనుచు నిస్తంద్రప్రభావంబుతోఁ
గరముల్ గన్నను మిన్నుఁ గానక మహాకార్పణ్యసంయుక్త
నిర్భరభావంబున సంచరించి చనె నారక్తాక్షి రక్తాక్షియై
పోరి నీవేమియశంబుఁ గాంచెదవొ యిప్డుల్ గానమే క్రోధనా!!

చ. ఇలఁ గలియాది నిప్పటికి నెందఱుక్రోధనులైరి నీవు వా
రలవలెఁ గాక యిద్ధరఁ జిరంబుగనుందువె? యక్షయంపుస
ల్లలితచరిత్రతల్ మనక దారుణభంగిని నిట్టిపేరుఁ దా
ల్చి లలిఁ జరించినల్ సుజనశేఖరు లెంతయుఁ దిట్ట నెన్నినా
ళ్లిల మనఁజాలెదీవు? తగ దీక్రియ నీకుఁ దలంపఁ గ్రోధనా!!

శ్రీమాన్ వైద్యరత్నపండిత డి. గోపాలాచార్యులు ఎ. వి. ఎస్., ఎ. ఎం. బి. గారి

ఆయుర్వేదాశ్రమము

151, గోవిందప్పనాయనివీధి, జార్జిటవున్, మద్రాసు.

పోస్టుబాక్సు నెంబరు. 287. బ్రాడ్వే బ్రాంచి:— 183, బ్రాడ్వే; మదరాసు.

(స్థాపితము 1898)

లోకప్రసిద్ధమైన మా ప్లేగుమందులు రమారమి 100 కి 90 గురు వంతున జనులను మరణమునుండి కాపాడినవి. ప్లేగు జ్వరమునకును, మఱి యితర అన్నిరకముల జ్వరములకును

హైమాదిపానకం

(రిజిష్టరు కాబడినది.)

6 ఔ|| రు 1-4-0, 3 ఔ||రు 0-12-0

గడ్డలకు

శతధౌతఘృతము

1 ఔ||రు 0-14-0, ½ ఔ|| రు 0-10-0

REGISTERED TRADE MARK

వేలకొలదిజనుల గాపాడిన మా కలరా మందులు రమారమి 100 కి 95 గురు వంతున రోగులను కాపాడినవి. అనేకులచే పొగడబడి ఖ్యాతి గాంచినవి. మూత్రమును బంధించుట మున్నగు దుర్గుణముల కివి చోటివ్వవు. ద్రావకమును, మాత్రలనుగూడ ఉపయోగించవలెను.

కర్పూరాద్యరిష్టము

(ద్రావకము) 6 ఔ|| 0-12-0

విషూచిసంజీవిని

(మాత్రలు) 12 మాత్రలు 0-6-0

రెండునుకలసి ఒకసెట్టు రు 1-2-0

ఇవియేగాక అన్నివ్యాధులకును శేషములైన మందులిందుగలవు

of

Vaidyaratna Pandit D. GOPALACHARLU A. V. S., A. M. B's

AYURVEDASRAMAM, MADRAS.

అమృతామలక తైలము

కండ్లకును, మెదడునకును, చలవనిచ్చును. శిరోరోగములను, నేత్రరోగములను బోగొట్టును. విద్యార్థులకును, ఉద్యోగస్థులకును, స్త్రీలకును, పురుషులకును, యోచనాపరులగు ఎల్లరకును మంచిది. దీనిగుణము అనుభవజ్ఞులకు తెలుసును.

6 ఔ|| సీసా రు 1-0-0

జీవామృతము

(రిజిష్టరు కాబడినది)

వేసవి వెటపును వెడలగొట్టును. ఎండవేడిమిని తోపనియ్యదు. శరీరమునకు చలవనిచ్చును. ఉష్ణమును పోగొట్టును. నిస్సత్తువను నిర్మూలముచేసి, నరములకును, మెదడునకును బలము నిచ్చును. పిన్నలకును, పెద్దలకును, యోచనాపరులగు యెల్లరకును చాలముఖ్యము. సీసా రు 3-4-0

భృంగువటి

శెగరోగములకు సంజీవిని

బహువత్సరములుగ నుండు తెల్లశెగ, పచ్చశెగ, రక్తశెగ, నీరుచురుకు, నాళవ్రణము, మూత్రము బొట్టుబొట్టుగబడుట, యిటువంటి లక్షణములుగల శెగరోగ సామాన్యములను మొదలంట నివర్తిజేయును.

24 మాత్రలు రూ. 1—12—0

ఇంకను అనేక దివ్యౌషధములు గలవు. అన్నిటికిని ప్యాకింగు పోస్టేజి ప్రత్యేకము. క్యాటలాగు ఉచితము.

చెన్నపురిలో మా మందులు దొరకు ఇతర స్థలములు:— దాదా కంపెనీ, చైనాబజారురోడ్డు, జి. టి. మద్రాసు.

స్వస్తిఫార్మసీ, పెద్దవీధి, తిరువల్లిక్కేణి, మద్రాసు.

కీ. శే. దామెర్ల రామారావు గారు, సుప్రసిద్ధాంధ్రచిత్రకారుడు

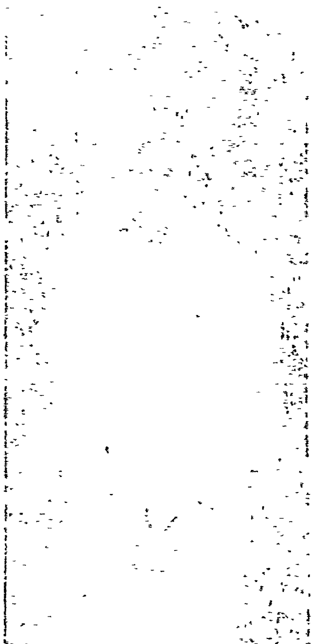

Late Damerla Rama Rao Garu

చామకూర భాష్యకార్లు రావు గారు

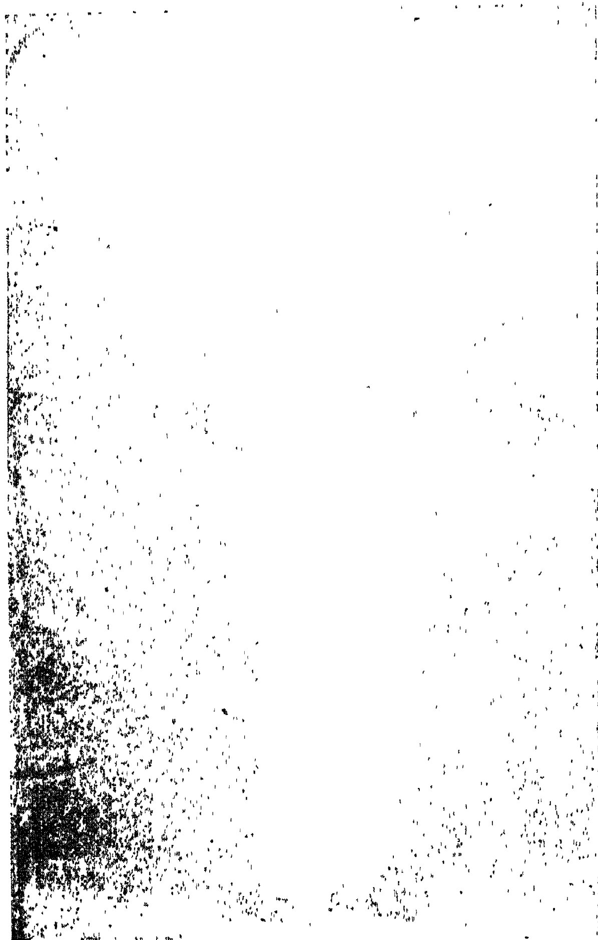
Sj.
Chamakura Bhashyakarlu Rao Garu

శ్రీయుత వరదా వెంకటరత్నం గారు

Sjt. Varada Venkataratnam Garu

కీ. శే. సత్యవోలు గన్నేశ్వరరావు గారు, రాజమహేంద్రవరము

Late Satyavolu Gunneswara Rao Garu, Rajamundry

శ్రీయుత వడ్డాది సీతారామాంజనేయులు గారు

Sjt. Vad[illegible]ulu Garu

మదరాసు గవర్నరుగారికి రాయబార మంపుకొనిన గంజాముజిల్లాలో
కుడినుండి ఎడమకు: కల్లికోట, ధారాకోట, పర్లాకిమిడి, మందసా, చీకటి జమీందారులు

Zamindar representatives of Ganjam District

క్రోధన వత్సరాభినందనము

శ్రీమదాంధ్ర విద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, శతావధాని
దోమా. వేంకటస్వామి గుప్తగారు

శ్రీధరణీ మనోహరవిశేషకృపారస పాత్రవత్సరా!
క్రోధననామకా! క్షితివిరోధిజనాకరదుష్ప్రవర్తన
క్రోధన! లోకసౌఖ్యకృదకుంఠిత సజ్జనమోదదానసం
సాధన! అష్టకష్ట పరిపూర్ణనియోజన లోకవాసిహృ
చ్ఛోధన! ధన్యవాదముఁ ద్రిశుద్ధిగఁ బెద్ద లొసంగి నిన్ను నం
బోధన సేయ వచ్చితి; వమోఘముగా నొకవర్ష మీజగ
ద్బాధ నడంచి, సర్వజనతండ మఖండసుఖంబుఁ గాంచ, నా
నాధనవస్తువాహన ఘనప్రచుర ప్రమదప్రదప్రభా
శ్రీధనదత్వ మూనుటకుఁ జిత్తముఁ బెంచుమ! మేలు నెంచుమా!!

పూవుల తోఁట

వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మగారు

అందమైనపసందుగల్గిన దిందుఁబూవులతోఁటరా!
ఎందుఁగన, మిఁది డెందమునకా నందమిచ్చెడుఁ జూడరా! ౧
రంగురంగుల పూలతోడ నె సంగుపూవుల తోఁటరా!
అంగుఁగని యేకవులు వర్ణింపంగ సాధ్యముగాదురా! ౨
దిక్కులకు వాసనల నిడి, పెంపెక్కు పూవులతోఁటరా!
అక్కజంపడి దీని కన్యలు ముక్కుపై వ్రేలిడిరిరా! ౩
తుమ్మెదల్గుంపులుగ వచ్చి గ్రమ్ముపూవుల తోఁటరా!
ఝుమ్మటంచును దేనెఁ గొంచును నిమ్మలకు నేగెడునురా! ౪
పడినపూవుల విడనివాసన లడరుపూవుల తోఁటరా!
దుడుకులెందఱో గిల్లినను, సొంపిడెడు పూవులుగలదిరా! ౫
పూలువాడిన సొగసువీడని మేలుపూవుల తోఁటరా!
తూలులతలును వ్రాలుకొమ్మలు చాలనిందొప్పారెరా! ౬
కాంతిమాయదు కళను బాయదు వింతపూవులతోఁటరా!
చింతలుడుపును జనములెవ్వరు చెంతఁజేరిన, వేగ రా! ౭
నడుమ నరుగును, నందుఁదొట్టియు నడరుపూవులతోఁటరా!
కనుముదం బిడు దివ్యలతయొక టడరు దానను గాంచరా! ౮
వేగదానిని జేరువారల వెలుఁగుపూవుల తోఁటరా!
భోగులును యోగులును దానిపూలనుంతురు తలలరా! ౯
భృతిని గొననితోఁట మాలి వెలయు పూవులతోఁటరా!
అతఁడెచటికిం దానుబోయెనొ వెతకినను గనరాఁడురా! ౧౦
జీవనం బాతండు గూర్పఁగఁ జెలఁగు పూవులతోఁటరా!
ఈవనం బాతండు గాంచక నేవిధిం బెంపొందురా! ౧౧
ఏమియైనను జూడఁజూడ, నిదేమి పూవులతోఁటరా!
ఏమికాంతి! ఏమివాసన! నామనము లోఁ గొనెనురా! ౧౨

కీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారు

సుప్రసిద్ధాంధ్ర చిత్రకారుడు.

* * *

రామారావుగారు సం. 1897 న జనన మొందినారు. సన్నగ బక్కపలచగ యెత్తుగ పొడుగుగ ఉంటారు. వారు నలుగురు అన్నదమ్ములు, ఐదుగురు అక్కచెల్లెండ్రు. పెద్దామె 'ఇంటర్' పరీక్ష అయి గవర్నమెంటు స్కూలులో ఉపాధ్యాయినిగావున్నది. రెండవయామె క్షయరోగముచే చనిపోయినది. మూడవయామె గాంధిగారి ప్రియ శిష్యుడయిన దిగుమర్తిహనుమంతరావుగారిభార్య. ఈ దంపతు లిరువురు గాంధిమహాత్ముని పవిత్రాదర్శములు శిరసావహించి జీవితము గడుపుచున్నారు. మఱియొక యామె స్కూలు పైనలుపరీక్ష అయినది. విష్ణుభక్తిదేవి యని మఱియొకయామె గలదు. రామారావుగారి అన్నగారు వెంకట్రావుగారు, ఎమ్. ఏ., గవర్నమెంటుకళాశాలలో అధ్యాపకులుగఉన్నారు. రామారావుగారు గాక మఱియిద్దరు కుఱ్ఱవాళ్లు గలరు. రామారావుగారి తండ్రి నేటివుడాక్టరు. వీరు కీ॥ శే॥ వీరేశలింగం పంతులుగారి సంస్కరణోద్యమమునకు సహకారులుగా ఉండియుండిరి. ఆకారణముచేతనే రామారావుగారి తండ్రిగారు సంస్కరణాభిమానులయి కొమార్తెలకుకూడ ఉన్నతవిద్య గఱపించిరి.

రామారావుగారి గృహము రాజమండ్రీ పట్టణము మధ్యను, మిక్కిలి దుర్గంధముగాను, అసహనముగాను ఉండుప్రదేశమున ఎడారిలోని జలాశయమువలెను, ఉద్యానవనములోని రాజమందిరమువలెను, అతినిర్మలముగను, రమణీయముగను అలంకరింపబడియున్నది. వారి తల్లిగారిది గాడిచెర్లవారివంశము. వారి మేనమామలు చిత్రలేఖనమందు అభిమానముగలవారు. ఈ విధముగ రామారావుగారు సద్వంశమునకు చెందినవారై యున్నారు.

రామారావుగారు మంచి కోమలమైన, అందమయిన శరీరముగలవారు. ఆయనచేతివ్రేళ్లు సన్నగపొడుగుగ అజంతా బొమ్మల వ్రేళ్లవలెనుండును. మణికట్టు వెడల్పుగను బలిష్ఠముగను వుండి కుంచె పట్టుకొనుటకే యేర్పడినట్లున్నది. ఆయనచేతి రేఖలు కళాకోవిదుడుగా గలడనిసూచించుచున్నది. చక్కగ సంగీతముపాడగలరు. గవర్నమెంటు కళాశాలాధ్యాపకులుగనున్న వీరి అన్నగారుకూడ మంచి చిత్రకళాభిమానులు. చెన్నపట్టణము పరీక్షకు వెళ్లినప్పుడు సరదాగా డ్రాయింగు పరీక్షకు వెళ్లి రాజధానిలో ప్రథములుగా కృతార్థులయినారు. కాని చిత్రకళయందు వీరు ప్రత్యేక కృషి చేయలేదు. ఆవిద్యమీద పూర్ణమయిన అభిమానముగలరు. తమ్ముని కళా నైపుణ్యము చూచి ఆనందించెడివారు. రామారావుగారు చిన్నతనమునుండి బొమ్మలువేయుట యందు కుతూహలముకలవారై పుస్తకములోని బొమ్మలు చూచి వానికంటె రమ్యముగా బొమ్మలు గీయుచుండు వారు. స్కూలునుండి పారిపోయి కూడబొమ్మలు వేయు వారు. అందువల్ల పెద్దపరీక్షలకు ఆయన చదవలేదు. స్కూలుఫైనలు వఱకు చదివినారు. గామినీమోహనరాయి పాల్ మొదలగువారిపటములు పెద్దపెద్దవి వ్రాసేవారు. అన్నగారు చూచి సంతోషించేవారేగాని తండ్రిగారు చదువుకొనుట లేదని కోపపడుచుండేవారు. ఈ సమయములో కూల్డ్రేగారు కళాశాలా ప్రిన్సిపాలుగా వచ్చినారు. వారికి వెంకట్రావుగారిమీద మంచి అభిమానము. ఎక్కువ స్నేహముగ ఉండేవారు. కూల్డ్రేగారు గొప్ప చిత్రకారులు. మనదేశముపై అంతను అభిమానము ఎక్కువ. తల్లివలె చూచుకొనువారు. వెంకట్రావుగారి మూలమున కూల్డ్రేగారికి రామారావుగారి పరిచయము కలిగినది. ఒకనాడు వెంకట్రావుగారు తమతమ్ముడు వేసిన బొమ్మను దొరగారికి చూపించిరి. అదిటన్నరు

బొమ్మ. అది తాను చూచివేసిన బొమ్మ. ఆబొమ్మకు రంగులులేవు. ఈబొమ్మకు రంగులువేసినాడు. ఆరంగులు చాల పొందికగా వుండి కూల్డ్రేగారికి చాల ఆశ్చర్యము గొల్పెను. గొప్ప ప్రతిభావంతుడని ఆయన తలచి ఆయనను గొప్ప చిత్రకారుని చేయవలెనని సంకల్పించుకొనెను. చిత్రవిద్యకు అప్పట్లో యెక్కువ గౌరవము లేనందునను, డ్రాయింగు మేష్టరుకంటె యెక్కువ ఉద్యోగములులేనందునను తల్లిదండ్రులకు యితను బొమ్మలు వ్రాయుట యిష్టములేకుండెను. కాని కూల్డ్రేగారు ఆయన తండ్రితో పోరాడి చిత్రవిద్యలో రామారావుగారు గొప్ప కీర్తివంతుడు కాగలడనిచెప్పి వారి కుటుంబములో అందరిని ఒప్పించి బొంబాయి పంపుటకు యేర్పాటుచేసెను. కూల్డ్రేగారు రామారావుగారి ఖర్చులో కొంత భరించుచు పుత్రునివలె చూచుకొనుచుండిరి.

కూల్డ్రేగారు రామారావుగారిని బొంబాయి పంపునప్పుడు అచటి ప్రిన్సిపాలుగారికి ఉత్తరము కేవలము మొదటితరగతిగాక 3,4 తరగతులలో దేనికైన తగుదురని చెప్పి పరీక్షించి తగిన తరగతిలో ప్రవేశపెట్టుకొనవలసినదని వ్రాసిరి. ఆయన పరీక్షచేసి 3 వ తరగతిలో ప్రవేశపెట్టుకొనెను. రామారావుగారు అచట విద్యార్థులలో కెల్ల బాగాచిత్రముల వ్రాయుచుండెను. అయిదవతరగతి వారికంటె బాగావేయుచుండెను. మఱియు కేవలము చిత్రముల వ్రాయుటేకాక ప్రకృతి చిత్రములను, ప్రాచీన శిల్ప మందిరములను చూడవలసినదిగ కూల్డ్రేగారు ఆతనిని ప్రోత్సాహపరచుచు దాని కగువ్యయమును తామే భరించుచుండిరి. అంతియెకాక, హిందూదేశము యొక్క గొప్పతనము దెలిసికొనవలెనన్న దేశమంతా తిరగవలెనని ఆయన ఉద్దేశము. అందుకని రామారావుగారిని తీసికొనివెళ్లి హిందూదేశ ప్రాచీనశిల్పసౌందర్యమున కునికిపట్టులయిన అజంతా, ఆబూ, ఎలిఫెంటా, విరూపాక్ష మొదలగు మందిరములను కొండగుహలను కూల్డ్రేగారు స్వంతఖర్చులమీద చూపించిరి. రామారావుగారిని దగ్గర ఉంచుకొని, చిత్రములగూర్చియు, ప్రకృతి దృశ్యములనుగూర్చియు యెక్కువ విశదము తెలియజేసెడి వారు. కేవలము పాశ్చాత్యపద్ధతులకు సంబంధించిన చిత్రములను గాక మాదేశ సంప్రదాయానుగుణ్యములయిన చిత్రముల వ్రాయవలెనని చెప్పి రామారావుగారిని బొంబాయినుండి వచ్చిన పిమ్మట ప్రోత్సాహపరచి కలకత్తాకు పంపించిరి. రామారావుగారు వంగీయచిత్ర రచనావిధానము ప్రాచీన పద్ధతియే అయినను పెడత్రోవనే యున్నదని అభిప్రాయపడిరి.

రాజమహేంద్రవరమువచ్చి ఆంధ్రసొసైటీ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్టు అనుసంస్థను స్థాపించి చిత్రలేఖనమందు అభిమానముగల కొందరిని చేర్చుకొని చిత్రములవ్రాయుటకు పూనుకొనిరి. ఈ ఉద్యమమునకు విద్యావంతులయిన వారి అన్నగారుకూడ తోడ్పడినారు. వీరిపద్ధతి అజంతా పద్ధతి. లలితములయిన రేఖలు ఒక్కటె రంగు దుస్తులు, అలంకారములుకూడ అవియే. బొంబాయిపద్ధతిలో నూనె రంగులతో పెద్దపెద్ద చిత్రములు వ్రాయుదురు. వీరుకూడ మొదట కృష్ణలీల పటము నూనె రంగులతో అజంతా పద్ధతిని పెద్దది వ్రాసిరి. పిమ్మట కృష్ణుని దేశమయిన ద్వారకను చూడవలెనని గుజరాతు దేశమువెళ్లి అచటి ప్రజల వేషభాషల పరిశీలించి స్కెచ్ లను తీసికొనిరి. వారివస్త్రధారణ వైఖరి, వారి రంగులుకూడ గుర్తించిరి. స్కెచ్చివ్రాయుటలో వీరికి చాలయెక్కువయిన ప్రజ్ఞగలదు. ఫోటోగ్రాపు యంత్రమువలె చకచక బొమ్మలవ్రాయుదురు, తర్వాత నీటి రంగులతో కృష్ణలీల పటమును చిన్నసైజున తిరిగివ్రాసిరి. బుద్ధుని రాగోదయమను చిత్రమును రచించిరి. అందు బుద్ధుడు సంసారవిముఖుడయి యుండుటచే ప్రేమానురాగము జనింపజేయుటకై సుందరులయినకన్యలు ఆయన ముందు నాట్యము చేయుచున్నటుల వ్రాసిరి. ఈపటము మద్రాసు ప్రదర్శనములో నొక సింహళదేశస్థుడు రు 600 కు కొనెను.

మనఆంధ్రదేశమున అమరావతి శిల్పనైపుణ్యమునకు ప్రసిద్ధికెక్కిన ప్రాచీనపట్టణము. అందలిచిత్రములు కేవలము భావ ప్రధానములేకాక అవయవపుష్టి కూడ కలిగియున్నవి. ఇవియె మనకు ఆదర్శములు. కావున మనము వ్రాయు చిత్రములందుకూడ భావప్రాధాన్యమును గమనించుచు అవయవవికారములేకుండ సౌష్ఠవముగ చిత్రింపవలెనని రామారావుగారి అభిప్రాయము. వంగదేశ పద్ధతి ప్రాచీనమైనది. నిర్దుష్టమైనదని ఆయన ఒప్పుకొనడు.

అంగసౌష్ఠవము, అందములేని యీనపుల్లలవలె కాళ్లు చేతులుగల వంగదేశ చిత్రములు ఆయనకు నచ్చవు. భావరూపముల సమన్వయము చేయవలెనని ఆయన యత్నించుచున్నాడు. బొంబాయి, అజంతా పద్ధతుల రెంటిని నేర్చుకొనినాడు. కాని యీరెండు పద్ధతులచే కట్టుబడక తన సాధన విశేషముచే యొక నూతనపద్ధతిని కనిపెట్టవలెనని స్వతంత్రించి పనిచేయుచున్నాడు. ఆయనకు ఆపద్ధతి తాను కనుగొనగలననియు తాను హిందూదేశములోకెల్ల గొప్ప చిత్రకారుడు కాగలనను ఆత్మవిశ్వాసము పూర్తిగగలదు. అట్లని గర్వము యేమాత్రములేదు. ఆయన చిత్రములు, కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు ప్రదర్శనములలో ప్రథమబహుమానముం బడసినవి. లండన్ వెంబ్లీ ప్రదర్శనములో మెప్పువడసి యితరదేశము లకు సహితము తీసికొని పోబడినవి.

ఇట్టి అసమానకళాచాతుర్యముగల ఏకపుత్రుని ఆంధ్రమాత గోలుపోనది. ఇంకను సౌరభము వెదజల్లవలసిన మొగ్గమాత్రమే అయియున్నాడు. సంపూర్ణవికాసము గలపుష్పముగా శోభిల్లనుండెను. అట్టిమొగ్గ త్రుంచివేయబడినది. ఈవిద్యలో మనము చెప్పుకొనదగిన గొప్పవాడు మరియెవ్వడును లేడు. భగవంతుడు మనపై నెందుకు కుపితుడయినాడో తెలియదు. పేరెన్నికగన్న ప్రతిభాశీలురు దివంగతులయి పోవుచున్నారు. ఆంధ్రదేశదుస్థితికి మేరలేకున్నది. * * *

ఆంధ్రపత్రిక, రక్తాక్షి సం. మాఘ బ. ౪ గురువారము

పుట్టిపెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు!

శాంతి శ్రీపతి శాస్త్రిగారు

ఆకృతకాత్యంత వత్సలస్వాంత మమర
హృదయపూర్వక నిర్మల ప్రేమ మమర
నన్నుఁ గాంచెడు నుర్వీజనంబుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు!

గీ. కారణములేని కార్యముల్ గలుగనీని
యీశుఁ డెద్ది నాచేతఁ జేయింపఁబూని
జనన మొందించె నయ్యది సలుపుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుఁగుచు నుంటి నీభువనమందు!

గీ. కదలనీయక ముడివైచుగాఢమైన
సకలసంసార మిత్రతాదికములైన
నైజకృతమానవాను బంధములకొఱకుఁ
బుట్టిపెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు!

గీ. ప్రతిఫలాపేక్షతోడి దుర్భ్రాంతి వీడి
శక్తినంచన లేని యాసక్తిఁ బూని
కొంచెమైనను గావించు మంచికొఱకుఁ
బుట్టిపెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు!

గీ. కాలకోశనామక మహాగ్రంథమందు!
సంపుటీకరణంబు గావింపఁబడిన
స్వర్గతుల దివ్యచరితముల్ చాటుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు.

గీ. తమకుఁగల శక్తులెల్లను ధారవోసి
ప్రస్తుతస్థితి నాకు లభ్యపడఁజేసి
చనినవారికథలు నేర్చుకొనుటకొఱకుఁ
బుట్టిపెరుఁగుచు నుంటి నీభువనమందు.

గీ. కవుల గాయకులను జిత్రకారవరుల
శిల్పులఁ గళానిధుల దేశసేవకులను
ననుసరించియొ మించియో మనెడుకొఱకు
బుట్టి పెరుఁగుచు నుంటి నీభువనమందు!

గీ. కేవలస్వర్ణవాంఛాస్వభావ ముడిగి
న్యాయపరిశీలనాభిజ్ఞులైన జనులు
మెలఁగు కాలమా! రమ్మని పిలుచుకొఱకు
బుట్టి పెరుఁగుచు నుంటి నీభువనమందు!

* * * * *

గీ. సకలమనుజైక్యభావవర్తకతకొఱకు
జననసహజస్వతంత్ర వర్తనము కొఱకు
సర్వనీతిశాస్త్రజ్ఞ పూజనముకొఱకుఁ
బుట్టిపెరు గుచునుంటి నీభువనమందు!

గీ. "నీవు మట్టివి; మట్టికే నీవు పోదు"
వనెడు నార్యోక్తి నిక్కువమైనఁగాని,
మట్టికిని నాకుఁ దారతమ్యంబుకొఱకుఁ
బుట్టి పెరుఁగుచు నుంటి నీభువనమందు!

గీ. తతవిశాలాంత రిక్షమధ్యంబునందు
నైహికామలిత మదంతరాత్మకొఱకు
స్వాగత మొసంగ లేచు దివంబుకొఱకుఁ
బుట్టిపెరుఁగుచునుంటి నీభువనమందు!

దీ డక్కన్ మిల్ స్టోర్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్

బెజవాడ

స్థాపితము] (రిజస్టర్డు ఆఫీసు) [1923

మూలధనము రు 3,00000 మూడు వేల వాటాలు. వాటా 1-కి రు 100 లు

దరఖాస్తుతో రు 20 లును అల్లాటుమెంటు అయినప్పుడు రు 20 లు మిగతా రు 60 లు మూడు సమమైన వాయిదాలలో చెల్లించవలయును. యేజన్సీ శాఖాస్థానములు:—

చెన్నపట్నం, బొంబాయి, కలకత్తా, విజయనగరం, తాడిపత్రి.

కంపెనీ ప్రారంభసంవత్సరమే నూటికి నాల్గు చొప్పున డివిడెండు పంచిపెట్టబడినది. చెన్నపురి రాజధానిలో మిల్లు యజమానులయొక్కయు, పెద్ద వర్తకులయొక్కయు, ఆదరణతో స్థాపించి పరస్పర సాయము చేయ కోరికగల మిల్లు స్టోర్సు యిది ఒక్కటియే అయియున్నది.

గుడివాడ, బెజవాడ, ఏలూరు, నిడుదవోలు, తాడేపల్లిగూడెము, పెంటపాడు, రామవరప్పాడు, గణపవరం, దుగ్గిరాల, మచిలీబందరు, పెదవేగి, కవుతవరము, వానపాముల, విజయనగరము గ్రామస్థులనేకులు యీ కంపెనీలో భాగస్వాములుగా చేరియున్నారు.

ఈ కంపెనీకి ఇంగ్లండు, అమెరికా, జర్మనీ దేశములలో ప్రతినిధులు గలరు. వారి ద్వారా ఎవరికెట్టి సామానులు కావలసి యున్నను, విదేశ కమీషను పద్ధతిని సరుకులు తెప్పించి యియ్యబడును.

ఆయల్ యింజనులు, స్టీమ్ యింజనులు, పంపులు, బాయిలరులు, పిండిమెషినులు, డికార్టికేటరులు. డిస్ యిండిగ్రేటరులు, చెరుకు గానుగలు, నూనెగానుగలు, ప్రిన్టింగు మెషినులు, రయిసుహల్లరులు, వల్లరులు, మోటారుకారులు, డైనమోలు, ఇంకా అనేకమైన మిల్లుమెషను సామానులకు సంబంధించిన ఏజెన్సీలతో మాకు యేర్పాటులు కుదిరియున్నవి. మా కంపెనీకి బొంబాయి, చెన్నపట్నము, కలకత్తాలలో మా ఏజెన్సీ శాఖాస్థానము లుండుటను బట్టి ఎవరి కెట్టి సామానులు కావలసియున్నను సరసమైన ధరలకు స్వల్ప కమీషనుతో సప్లయి చెయ్యగలము. రైసుమిల్లు సామానులు కొన్నిటికి ధరలు ఇచట వ్రాయుచున్నాము. ఎమ్రి హ 1-కి రు 25—8—0 సిమెంటు పెట్టె 1-కి రు 35—8—0 సాల్టు డ్రమ్ము 12—8—0 జల్లెడ రేకులు 1-కి రు 8-0-0 హల్లరు 1 కి 150/ వల్లరు 375/ చిల్లర సామానులకు కార్డువ్రాసిన జవాబు వ్రాయబడును.

గుడ్లవల్లేటి గోపాలరావు,
మేనేజింగు డైరెక్టరు.

వి. యస్. చిన్నస్వామి బి. ఏ.
జనరల్ మేనేజరు.

ఈదిగువ స్థలములలో కంపెనీయొక్క శాఖాస్థలములు యున్నవి.

ది ఓరియంటల్ మర్కెంటైల్ ఏజన్సీ

118 ఆర్మీనియన్ స్ట్రీటు,
తంతివిలాసము:-"డక్కన్ కో.,"
చెన్నపట్నం

7/3 ఓల్డుకోర్టు హౌసు కార్నరు,
తంతివిలాసము:- "అజ్మిరర్"
కలకత్తా

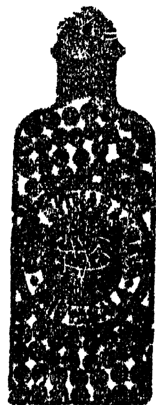
677 లోహార్ చాల్
ఆరబ్ బిల్డింగ్సు,
బొంబాయి

పాళ్యపు వెంకటాచల పండితులవారి

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

ఈమాత్రలు ఉత్తమమైన కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, మున్నగు హెచ్చువెలగల పదార్థములచేతను, వీర్యవంతములు, సపనులు, గుణకారులగు మూలికలచేతను, చేయబడుచున్నవి. ఆక్షేపకరమగు ఏ వస్తువ కాని చేరలేదు. ప్రతిదినము ఈ మాత్రలు 2, 4 తాంబూలముతో గాని, వట్టినోటిలో గాని, సేవించుచు వచ్చిన నోరు నిండాసేపు వాసనగా నుండుటయే గాక ఎట్టివ్యాధిని రానీయదు. మరియు సంచము, జలుబు, దగ్గు, శీతము, శీతవాతము, వివిధజ్వరములు, పళ్లనొప్పి, అజీర్ణము, మలబద్ధము, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, తలనొప్పి, పిల్లలజ్వరములు, ఈడుపు, మాంద్యము, అజీర్ణ భేదులు, శీతవాయువు, మున్నగు రోగములను గుణపరచి శుద్ధరక్తమును వృద్ధిజేయును. బాలింతలకు సంజీవివంటిది 250-300 మాత్రలుగల బుడ్డి 1-కి ధర రు 0-4-0 మాత్రమే. పోస్టేజవేరు. పోస్టేజితో 6 బు॥ రూ. 1-8-0

తమంతటతామేపంపిన వేనవేలు యోగ్యతాపత్రములనుండి కొన్నిటినిమాత్రమే ఈ క్రింద ముద్రించియున్నాము.

మా ఔషధశాల దివ్యౌషధములలో కొన్నిటిని ఈదిగువ తెలిపియున్నాము

ఇంకను అనేక సిద్ధక్రియలగు మందులున్నవి. అన్ని మందులకును ప్యాకింగు పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

1 మ॥ డాక్టరు ప్రభాకర్ ఫెలో ఆయుర్వేదిక్ యూనివర్సిటి గ్రాడ్యుయేట్ ఎన్. వై. ఇన్స్టిట్యూటు ఆఫ్ సైన్సు యునైటుడు స్టేట్సు ఆఫ్ అమెరికా ఎల్. ఆక్సిడి శానిటరీ ఇన్స్టిట్యూటు లండను కన్సల్టింగు కెమిస్టు, ఎగియరిలేన్, నెం 2, బొంబయి, వ్రాసినది:— తమ లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను ఉపయోగించిన దానిలో క్రమక్రమముగ శ్వాసోచ్ఛ్వాసముల వ్యత్యాసము, అజీర్ణము, మలబద్ధము, ప్రక్కలనొప్పి, కడుపునొప్పి, దినజ్వరములు, పిల్లల రోగాద్యు, వాయువుఇవన్నియు గుణమైనవి.

2. మ॥ వి. ఎన్. అమృతరావు సీనియరు, సర్జను, మరియు శాని టరీ కమీషనరు మైసూరు గవర్నమెంటు, వ్రాసినది:—తమచేతయా రుచేయబడిన లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను నేనుపయోగించి యున్నాను ఈ మాత్రలు చాల గుణకరముగ నున్నవి.

3. మ॥ కే. కే. విశ్వాసు కవిరాజ్, విష్ణుచక్ర డిస్పెన్సరి 9-41 ఓక్సె, బొగ్లైబజారు, రంగూన్, బర్మా, వ్రాసినది:—తమలోకామయహర కస్తూరిమాత్రలు నాకును నావద్దకు రాగల రోగులకును సంపూర్ణమైన నిత్య తృప్తి చ్చినవి,

4. మ॥ పరశురాము మహాదేవ జోషి, ప్లీడరు, అమరావతి, బీరార్; వ్రాసినది:—లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలు బాలింతలకు చాల మేలుచేసియున్నది. తోడనే 25 సీసాలను పంపవలయును.

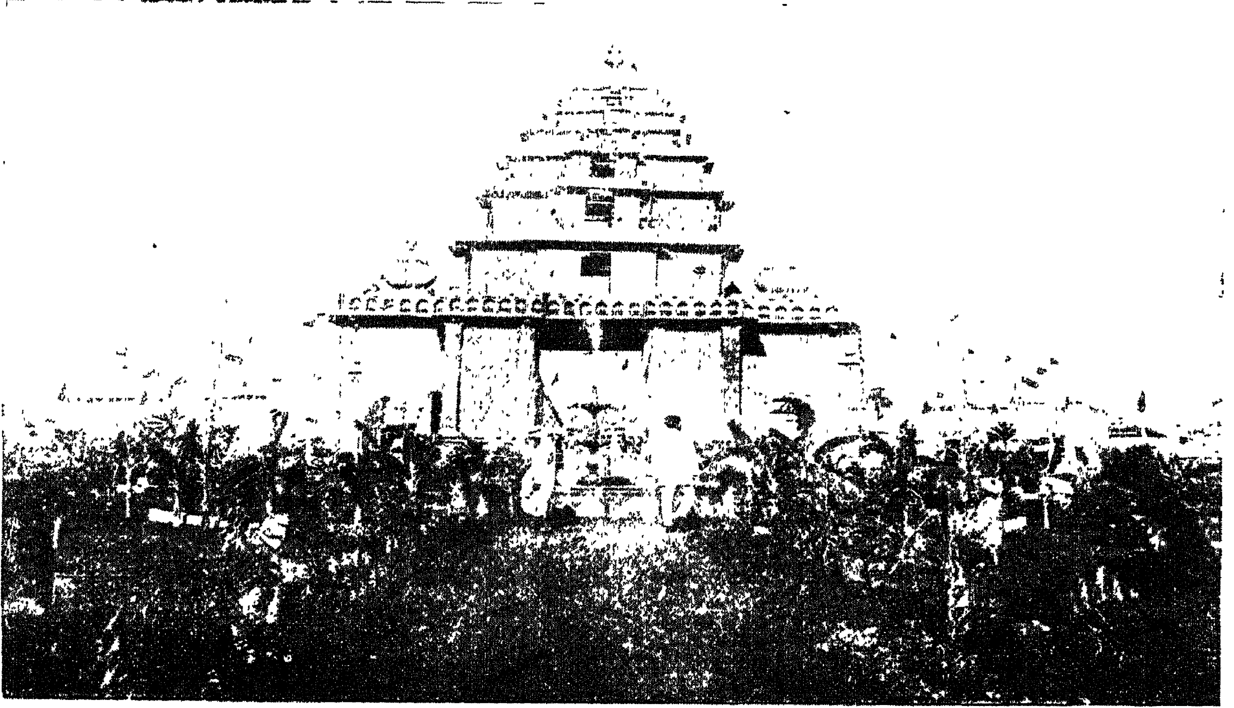
5. మ॥ లాల్ సింగు, మిాఖేసబు అసిస్టెంటుసర్జను, సిరోహి, రాజపుటానా వ్రాసినది:—లోకామయహర కస్తూరిమాత్రలను నేనుఉపయోగించుచున్నాను. చాల గుణకరముగనున్నది. మరి 12 సీసాలను పంపవేసెదను.

6. మ॥ సి. ఎస్. మాధవరావు అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు మనేగుపోస్టు, చిత్తూరుజిల్లా: లోకామయహరకస్తూరి మాత్రలందుసంపూర్ణమైన గుణములున్న వనిశమకుసంతోషముతో తెలియజేసెదను.

తాపాపనోదిని(శీతజ్వరములకు)	64 పొట్లములు ప్యాకెట్టు	రు1-0-0
గోరోచనమాత్రలు (శ్లేష్మమందు)	సీసా-1-కి	0-6-0
బాలసుఖోదయం (తియ్యనిమందు)	4 ఔన్సుసీసా	0-12-0
వాతగజకేసరిలేహ్యం (సర్వవాయువులకు)	24 తులం టిన్	2-0-0
శ్వాసకాశేశ్వరం (ఉబ్బసము క్షయములకు)	24 తులం టిన్	1-8-0
భావనజీలకర రసాయనం (పిత్త, అజీర్ణములకు)	24 తులం టిన్	1-0-0
వృష్యరాజరసాయనం (ధాతువర్ధనకారి)	24 తులం టి	2-0-0
నారికేళాంజనము (నేత్రవ్యాధులకు)	సీసా	0-6-0
బాధాపహారిణి) అన్నినొప్పులకు)		0-6-0
లోలామృతమాత్రలు. (సెగరోగములకు)	సీసా 1-కి	0-12-0
సారస్వతాసవం (బుద్ధిప్రసాదిని)	6 ఔన్సు సీసా 1-కి	1-0-0
కాసకేసరి (సాధారణమైన దగ్గులకు)	4 ఔన్సుల సీసా 1-కి	1-0-0
మహాభృంగామలక తైలం (శిరోవ్యాధులకు)	4 ఔన్సు సీసా	0-8-0
	8 ఔన్సు	1-0-0
దంతోజ్వలమార్జనం	టిన్ 1-కి	0-2-0
అశ్వగంధరసాయనం (రక్తపుష్టికి)	24 తులముల టిన్	1-8-0
మహాసౌభాగ్య శొంఠి (బాలెంతలకు)	20 తు	1-0-0
సుగంధపాలవెళ్ల మరబత్తు.	12 ఔన్సు 1-0-0 6 ఔన్సు	0-8-0
శివకాంతతైలము (సుఖభేదిమందు)	సీసా	0-8-0
దద్రుపరిహారిణి (సకల తీటలకు పొడలకు)		0-4-0
వైశ్వానరాసవం (కలరామందు)	4 ఔన్సు సీసా	1-0-0
వ్రణంమలాము (వ్రణములకు పైన రుద్దునది)		0-8-0
భూనింబారిష్టము (ప్రాతజ్వరములకు)	6 ఔన్సు సీసా	1-0-0
మండూరాదిరసాయనం	24 తులములు	2-8-0

ముప్పది తొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ ముఖ్య సింహద్వారము, బెల్గాము

(వెలుపలిదృశ్యము)

(Outer View)

(లోపలిదృశ్యము)

(Inner View)

Main Entrance of the Congress Pandal

The 39th Indian National Congress, Belgaum

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

మంటప మధ్యమున వేదికపైనుండి మహాత్ముఁ డుపన్యసించుట

Mahatma on Rostrum, Addressing the Congress

ప్రతినిధుల స్నానపానాదులకై గావించిన నీటివసతులు

Water conveniences at the camps of the Delegates

The 39th Indian National Congress, Belgaum

౩౯-వ భారత జాతీయ మహాసభ - బెల్గాము

మహాత్ముని అధ్యక్షోపన్యాసము

హితులారా,

మీరు నాకు నేడొసంగిన గౌరవభారమును వహించుటకు, యెంతయో సందేహముమీద నేను పూనుకొంటిని. ఈయే డీయపూర్వగౌరవము, దక్షిణాఫ్రికాలోను, కెనియాలోను అత్యద్భుతముగ పనిజేసిన, శ్రీమతి సరోజనీ దేవికి దక్కియుండవలసినది. కాని అట్లు జరుగలేదు. బాహ్యాంతరపరిస్థితులను బట్టి నే నీభారమును వహించుట కొప్పుకొనవలసినయవసరము కలిగినది. మీరు నాకొసగిన యీ యున్నతపదవిని చక్కగా నిర్వహించుటకు మీసహాయము నాకుండునని నే నెరుగుదును.

మొదట, యీ సంవత్సరము మరణించిన బీయమ్మ, సర్ అస్తోష్ ముఖర్జీ, భూపేంద్రనాథ బోసు, డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్, దాల్ బహదర్ గిరి, దక్షిణాఫ్రికాలో మరణించిన రుస్తుంజీ, పి. కే. నాయుడుగార్ల మరణములకై చింతించుచు వారి కుటుంబములకు నగౌరవముగా సానుభూతి చూపుచున్నాను.

ఇంతవరకు జరిగిన చరిత్ర

1920 సెప్టెంబరునుంచి జాతీయమహాసభ స్వబలమును వృద్ధిపరచుకొనుట ప్రారంభించెను. తీర్మానములద్వారా యిబ్బందులను తొలగించవలయునని ప్రభుత్వమును కోరుట మానుకొనెను. ప్రస్తుత ప్రభుత్వవిధానమువలన లాభమేమియు లేదని యట్లు చేయవలసివచ్చినది. భారతదేశమందలి మహమ్మదీయుల కవిశ్వాసము కలిగించుటతోనే, ప్రభుత్వము వారిపై ప్రజలనమ్మకము పోవుట ప్రారంభించెను. ఇది ప్రభుత్వముపై ప్రజావిశ్వాసమునకు మొదటి ఘాత. రౌలట్టుశాసనము, ఓడ్వయరు పరిపాలనము వీటి ఫలితములైన జలియన్ వాలా బాగు దురంతములు ప్రజలు కనులు తెరచునట్లు చేసిన ప్రభుత్వ విధాన నిజస్వరూపమును గోచరింపజేసినవి. అప్పుడే యీ ప్రభుత్వవిధానము ప్రజల పైననే సహాయమున కాధారపడియున్న దని గ్రహింపబడినది. ఆసహాయమును ప్రజలు తెలిసి చేయుచున్నారో, తెలియక చేయుచున్నారో, యిష్టముతో చేయుచున్నారో, లేక అయిష్టముతో చేయుచున్నారో, ఎట్లైనను ప్రజల సహాయమే యీ ప్రభుత్వవిధానమున కండయని గ్రహింపబడినది. అందుచే యీ విధానమును మార్చుటకు, లేదా నశింపజేయుటకై సహాయనిరాకరణము చేయుటకు నిశ్చయించుకొంటిమి. 1920 లో కలకత్తా అవసరజాతీయసభలో, బిరుదులు, న్యాయస్థానములు, ప్రభుత్వ పాఠశాలలు, శాసనసభలు, విదేశవస్త్రములు, బహిష్కరించుటకు తీర్మానించితిమి. ఈ బహిష్కారములకు సంబంధించిన పక్షములవా రందులకు పూనుకొనిరి. బహిష్కారము చేయలేనివారు, చేయుట కిష్టపడనివారు జాతీయసభనుండి తప్పుకొనిరి. ఇపుడు సహాయనిరాకరణోద్యమ విచిత్రజీవితమును వివరించుటకు నేను తలపలేదు. ఒకబహిష్కారముగూడ సంపూర్ణము కాకపోయినను, ఏయేసంస్థను బహిష్కరించుటకు తలచితిమో ఆసంస్థలపై గల గౌరవము నిస్సందేహముగా తగ్గిపోయినది.

అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైనది హింసాబహిష్కారము. ఒకప్పుడిది సంపూర్ణవిజయము బడసినను కొంతకాలమున కహింసాతత్త్వము రక్తనాళములందు చొరక చర్మమునుమాత్రమే స్పృశించినదని తెలిసికొంటిమి. వేరు ఆధారములేక తప్పనిసరియై అహింస కొప్పుకొనిరిగాని మనఃపూర్తిగా ధైర్యముగా అహింస నొప్పుకొనలేదని గ్రహించితిమి. సహాయనిరాకరణము చేయనివారిపై అసహనము

తోడికొనుటచే నిది వెల్లడియైనది. ఈ యసహనము గూడ నొకవిధమైన సూక్ష్మహింసయే యగును. ఈగొప్పలోప మున్నప్పటికిని, అహింసాప్రచారము పశుబలమును వినియోగించుట నాపివేసినదనియు, అహింసాప్రచారము లేకపోయినచో, అహింసాయుతసహాయనిరాకరణము లేకున్నచో, తప్పక పశుబలము నుపయోగించెడివారనియు, నేను ధైర్యముగా చెప్పుచున్నాను.

అంతే కాక, దౌర్జన్యరాహిత్యసహాయనిరాకరణము ప్రజలకు తమనిజబలమును గ్రహించునట్లు చేసినదని నేను పూర్ణముగ విశ్వసించుచున్నాను. బాధానుభవముచే ప్రజలయందు దాగియున్న నైజశక్తి నది వెల్లడించినది. ఇంకొక విధాన మేదియు కలుగజేయజాలని ప్రబోధమును ప్రజలలో నది కలుగజేసినది.

దౌర్జన్య రాహిత్య సహాయ నిరాకరణము స్వరాజ్యమును తేకున్నను, బహిష్కరింపవలె నని యత్నించిన సంస్థ లింకనుజీవించుచున్నను, శోచనీయఫలితము లందుచే కలిగినను, అది రాజకీయ మోక్షమును తెచ్చు సాధనముగా నిపుడు లేకున్నను, అదిపనిచేసినంతవరకు దానివిజయము మనలను స్వరాజ్యమునకు దాపుగాజేర్చినదని నేను సవినయముగా తెలుపుచున్నాను. ఒకకార్యమునకై బాధ ననుభవించుశక్తియే ఆ కార్యమును సిద్ధింపజేయు ననుటలో పొరపాటుండదు.

మజిలీ

కాని యిపుడు మనము మజిలీ చేయవలసిన స్థితిలోనున్నాము. వ్యక్తులుకొందరు సహాయనిరాకరణమునందుపూర్ణవిశ్వాసము గల్గియున్నను, దానికింతవరకును సంబంధించిన అధిక సంఖ్యాకులు దానియందు విశ్వాసమును కోల్పోయిరి. న్యాయవాదు లెందరో వృత్తినిమరల స్వీకరించిరి, వృత్తిని వదలిపెట్టినందులకు కొందరిపుడు చింతించుచున్నారు. శాసనసభల బహిష్కరించినవారు మరల శాసనసభల కెక్కిరి. శాసనసభాప్రవేశవాదుల సంఖ్య హెచ్చుదలలోనున్నది. పందలకొలది విద్యార్థులు, బాలబాలికలు, పాఠశాలలను బహిష్కరించి చింతించి మరల పాఠశాలల దూరుచున్నారు. వీరినందఱిని మరల చేర్చుకొనుటకు ప్రభుత్వపాఠశాలలో తావులేకున్నదని నాకు తెలియుచున్నది. విదేశవస్త్రబహిష్కరణము మాత్ర మిపుడు మిగిలియున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులలో ఈ బహిష్కారములు జాతీయకార్యక్రమమునం దుంచి పనిచేయలేము.

ఇట్లు చేయనెంచినచో కొన్నిపక్షములవారు తప్పక జాతీయసభనుంచి విడిపవుదురు. అసహాయవాదులు జాతీయసభలోనుండి, యితరపక్షముల బయటనుంచుట అసంభావ్యము. ఒకపక్షమువారి నొకరు జోక్యముకల్పించుకొనక యీ రెండుపక్షములను జాతీయమహాసభలో నుండితీరవలయును. హిందూమహమ్మదీయసమస్య కేది యవసరమో అదియే వివిధరాజకీయపక్షములకు గూడ యవసరము. ఒకరి నొకరు సహించవలయును. ఒకరి నొకరు నమ్మించి తమపక్షమున చేర్చుకొనుటకు కాలమున కెదురుచూడవలయును. అంతేకాదు, మనమింకను ముందున కంజవేసి యిదివరకీసభలో నుండుట మానుకొనిన మితవాదులను గూడ చేర్చుకొందము. అసహాయోద్యమము నాపివేసినపుడు వారు జాతీయసభకు బయటనుండుటకు కారణములేదు. అందుచే జాతీయసభా సభ్యులే ముందడుగిడి వారల నాహ్వానించి వారీసభలో చేరుటకు సౌలభ్యమును గలిగించవలయును.

ఇపుడు నేను స్వరాజ్యపక్షమువారితో నెందులకు ఒడంబడిక చేసికొంటినో మీరు గ్రహింపగల్గుదురు

విదేశవస్త్రబహిష్కారము

ఒక బహిష్కార మిప్పుడు మిగిలియున్నదని మీకు తెలియును. ఒక ఆంగ్లేయస్నేహితుని భావమునందుగల గౌరవముచే బహిష్కార మనుమాట తీసివేసి విదేశవస్త్రములను తిరస్కరించుటగాని మార్చితిని. బహిష్కార మను మాటయందొక విధమగు అసౌరభ్యము నిస్సందేహముగ గలదు. అందు ద్వేషము అంతర్గతమై యున్నది. కాని నేను ఆమాటను అట్టి భావముతో వాడలేదు.

బహిష్కారము ఒక్క ఆంగ్లవస్త్రములకే కాక విదేశవస్త్రము లన్నిటికిని సంబంధించియున్నది. ఈ బహిష్కారము కేవలము హక్కే గాక ధర్మవిధియు నైయున్నది. హిందూదేశమునందలి నదులలోని నీటికి బదులు పరదేశములనుండి దిగుమతిని జేసిననీటిని బహిష్కరించుట ఎట్టి విధియో పరదేశవస్త్ర బహిష్కారమును చేయుట గూడ అట్టి విధియే. ఇది అప్రస్తుతము.

స్వరాజ్యవాదులతో జరిగిన యొడంబడికె విదేశవస్త్ర బహిష్కరణమును మాత్ర ముంచి నొక్కి చెప్పుచున్నది. హింసావిధానమునకు మారుగ ఇది యేమంచివిధాన మని నాకు తోచుచున్నది. వ్యక్తిదూషణము, ఉద్రేకమును గలిగించుట, అబద్ధమాడుట, అపాయము గలిగించుట, హత్యచేయుట, ఇవి హింసాచిహ్నములు. ఆప్రకారముగనే మర్యాద, ఒకరికి నొప్పిగలుగకుండ జేయుట, సత్యము మొదలగునవి అహింసాచిహ్నములు. అందుచే విదేశవస్త్ర బహిష్కరణము అహింసకు చిహ్నమని నేను తలంచుచున్నాను. తిరుగుబాటొక నేరము. నేరముచేయుటచే బయటనుంచి ఒత్తిడిగలుగును. ఈయొత్తిడి ఒక విధముగ క్రోధముమూలమునను, దుర్భావముల మూలమునను కలుగుచున్నది. కాని అహింసతో గూడినపనులు హింసతో గూడినపనులకన్న ఎక్కువ యొత్తిడిని గలిగించును. ఏలనన అహింస, సౌమనస్యము, మంచితనమువలన జనించును. విదేశవస్త్రబహిష్కరణమట్టియొత్తిడినిగలిగించుచున్నది. లాంకషైరునుంచి దిగుమతియగుబట్ట లన్నిచోటులనుండి వచ్చుబట్టకన్న హెచ్చుగనున్నది. అదియును గాక దిగుమతి యగు సరకులందెల్ల వస్త్రములే ముఖ్యస్థానము నాక్రమించుచున్నవి. పిదప పంచదార హెచ్చుగ దిగుమతిచేయబడుచున్నది. ఆంగ్లదేశముయొక్క కృషికి లాంకషైరు కేంద్రస్థానము. హిందూదేశముతోలాంకషైరుకుగలవ్యాపారముపై ఆంగ్లదేశ మాధారపడియున్నది. హిందూదేశము రైతును, అతనికి అధనముగానున్న వ్యాసంగము నుండి తప్పించి కొంతవర కాతని సోమరినిగజేసి ఆతని నాశనమునకు కారణభూతమైనదీలాంకషైరు వ్యాపారమే. ఆతడు జీవింపదలచినచో విదేశవస్త్ర బహిష్కరణము తప్పక ఉండితీరవలెను. ఇట్లుచేయుటకు విదేశవస్త్రమును బహిష్కరించుటయే కాక ఆరైతులకుగల విరామకాలమునందు రాటముపై నూలువడికి తన గ్రామమునందున్న నేతగాండ్రచేత బట్టనేయించుకొని ఆఖద్దరు వస్త్రములను తాను ధరించి విదేశవస్త్రమును కొనుటకు వెచ్చించు డబ్బును నిలువజేసికొనునట్లు చేయుటయగును. ఇటు లొనర్చినచో నీతడు హిందూదేశమందు తయారగు మరబట్టనుగూడ కొన నావశ్యకముండదు. వడుకుట, నేయుట, ఖద్దరు ధరించుట వీనిమూలమున రైతునకు డబ్బు నిలువయుండుటయేకాక, అతనిని అత్యుత్తమమగు సాంఘికసేవకునిగ నొనరించుచున్నది. ఇదియే విదేశవస్త్రబహిష్కరణమునందుగల పరమరహస్యము. గ్రామస్థులతో మనకు పరిచయము గలిగించునదిదియే. వారికి రాజకీయవిజ్ఞానమును బోధించి స్వయంసహాయులుగ నొనర్చునదిదియే. సహకారసంఘములకన్నను తదితరములగు గ్రామోద్ధరణ నిర్మాణములకన్నను ఖద్దరునిర్మాణమే శ్రేయస్కరమైనది. ఆంగ్లదేశముగలిగించు నీచమగుఆశకు లోబడకుండజేసి అత్యుత్తమమగు రాజకీయ ఫలితములతో తులదూగ జేయజాలునది యీఖద్దరు నిర్మాణమే. లాంకషైరు వర్తకమును నేను నీచమని చెప్పుచున్నాను. ఏలయన ఆవర్తకము లక్షలకొలదిగనున్న హిందూదేశ ప్రజల నాశనముపై నాధారపడి యభివృద్ధిజెందుచున్నది. ఒక నీచమగు పని మరియొక నైచ్యమునకు త్రోవజూపునటుల ఈ నీచమగు ఆంగ్లవర్తకము తక్కిన నీచకార్యముల నన్నిటిని చేయించుచున్నదని రుజువు పరుపబడినది. ఆంగ్లదేశము కల్గించు యీదుర్భ్రమనుండి భారతీయులు స్వయంసహాయముచే తప్పించుకొనిన, భారతదేశమున కది శ్రేయస్కరమగును. అదియే ప్రపంచమునం దన్నిటికంటెను గొప్పశక్తితోనున్న ఆంగ్లదేశమునకును, అంతేకాక మానవులందరకును గూడ శ్రేయస్కరమే.

ఖర్చునుబట్టి యుత్పత్తియుండునను నంశమును నేనంగీకరింపజాలను. ఒకప్పుడు అస్వాభావికముగ నీతిహీనులగు విక్రయదారులు గలిగించు తొందరలను

బట్టి ఖర్చుండును. ఒకజాతివ్యక్తులవలెనే కొన్ని నైతికశాసనములకు కట్టుబడియున్నచో అప్పుడా జాతి తనసహాయమును నాకాంక్షించువారి క్షేమమును అరయవలసి యుండును. త్రాగుట అభ్యాసమైనవారికి మత్తుపదార్థముల నందించుచున్నచో నాజాతి నైచ్యమునకు పాల్పడి గొప్పదోషము నొనరించుచున్నదని చెప్పవచ్చును. మత్తుపదార్థములను గూర్చి ఏమిచెప్పితిమో అదియే ధాన్యమునకు బట్టలకుగూడ వర్తించును. అటులవర్తింపనిచో ధాన్యము బట్టలను దెప్పించుకొను ఆదేశమునందు వ్యవసాయము వస్త్రపరిశ్రమలు నశించి సోమరితనము దారిద్ర్యము సంభవించును. ఈరెండు గుణములును మత్తతకన్న మనిషియొక్క దేహాత్మలను ఎక్కువగ పాడుచేయును. ఇట్లధోగతిపాలగుటగూడ నొక విధమగు నుద్రేకమేకాని ఇది తలక్రిందులుగనుండి దాని ఫలితములం దెక్కువ హానికరముగ పరిణమించును. ఇట్లుండుటకు కారణము మనము సోమరితనము, దారిద్ర్యము వీనియొక్క దుర్గుణములను నీచముగ గణింపకుండుటయే.

ఆంగ్లదేశముయొక్క విధి

హిందూదేశముయొక్క కళ్యాణమును వాంఛించి తన దిగుమతులను నియమప్రకారము సంపుట ఆంగ్లదేశముయొక్క విధి. అటులే తన దిగుమతులను నియమప్రకారము రాబట్టుకొనుట హిందూదేశమునకు క్షేమకరమును, విధియు నైయున్నది. నైతికసూత్రములను లక్ష్యపెట్టని ఆర్థిక సిద్ధాంతములు న్యాయవిరహితములు. అహింసా విధానమును ఆర్థికసిద్ధాంతములందు చొప్పించుటలోగల యర్థము అంతర్జాతీయ వర్తకవ్యవహారములందు నైతికసూత్రములయొక్క ప్రాధాన్యమును గనుపరచుటయే. హిందూదేశముయొక్క ప్రయత్నముల మూలమున అంతర్జాతీయ సంబంధములు నైతికసూత్రములపై నాధారపడియుండునటుల జేయుటయే నాయాశయము. జనసామాన్యము అహింసను ఆచరించరని నేను నిరాశ చెందనవసరము లేదు. మానవస్వభావ మెప్పుడును క్షీణతనే కోరుచుండునని నేను విశ్వసింపను. వడుకుట, ఖద్దరు ధరించుట మూలమున గావించు విదేశవస్త్రబహిష్కరణము రాజకీయ రంగములం దత్యుత్తమ ఫలితములను సమకూర్చుటయేకాక హిందూదేశమునందుగల నిర్భాగ్యులను మగవారైనను సరే, ఆడువారైనను సరే- వారిబలమును వారు గ్రహించునటులజేసి తమ మాతృదేశముయొక్క స్వేచ్ఛాసంరంభమునందు భాగస్వాములుగ నుండునటుల జేయగలుగును.

విదేశవస్త్రబహిష్కరణమా, లేక ఆంగ్లవస్త్రబహిష్కరణమా ?

ద్వేషస్వభావ మటుండ ఆంగ్లవస్త్రబహిష్కరణముయొక్క-కాదు-ఆంగ్ల వస్తుబహిష్కరణముయొక్క నష్టములను నిరూపించు టిప్పు డావశ్యకము. ఆంగ్ల వస్తుబహిష్కరణమును గూర్చి పెక్కురు దేశాభిమానులు ముచ్చటించి యున్నారు హిందూదేశ క్షేమము మదియందుంచుకొని ఆ బహిష్కరణమును గూర్చి నే మాటలాడుచున్నాను. ఆంగ్లవస్తువు లన్నియు మనకు హాని గలిగింప జాలవు. కొన్ని ఆంగ్లగ్రంథములు మనకు ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానలాభములను పొందుటకు సహాయపడును. వస్త్రములను గూర్చి ఒక ఆంగ్లవస్త్రము మాత్రమే మనకు హానిగలిగించునని తలంపజనదు. విదేశీయవస్త్రములన్నియు, అంతేకాక, కొంతవరకు మనమరలపై తయారగు బట్టలుగూడ మనకు హానిగలిగించును. వడుకుట ఖద్దరుధరించుట మూలమున గలిగిన బహిష్కరణముయొక్క ఫలితములు ఒక్క ఆంగ్లదేశ వస్త్రములను ప్రత్యేకముగ బహిష్కరించుట వలన గలుగజాలవు. అందుచే విదేశీయవస్త్రములనే బహిష్కరించు టావశ్యకము. ఈ బహిష్కారము నొక అపరాధముగా నెంచరాదు. భారతజాతి జీవించవలయునన్న విదేశవస్త్రబహిష్కరణ మత్యావసరము.

సందేహ నివృత్తి

రాటము ఉద్రేకమును గలుగజేయు దనియు, వడుకుట ఆడువారిపని యనియు, రాటముపై పని చేయుట పూర్వకాలమునకు మరలుటయనియు,

యంత్రనిర్మాణమునకై సలుపు శాస్త్రపరిశోధన జ్ఞానమునకు రాట మొక ఆటంకము కానేరదనియు విమర్శకులు వాదించుచున్నారు. కాని నా యభిప్రాయము ప్రకారము హిందూదేశమునకు వలయునది గట్టిపరిశ్రమయే గాని ఉద్రేకముగాదు. లక్షల కొలది ప్రజలకు గట్టిపరిశ్రమయే ఒకవిధమగు ఉద్రేకము. అదియే ఉద్రేకమునుగలిగించు పరమౌషధము. రాటముపై మనము తగినంతకృషి సలుపలేదు. అసలు రాటమునుగూర్చి మనము పూర్తిగ ఆలోచించలేదు. మాటిమాటికి తామామోదించిన తీర్మానములను అఖిల భారతజాతీయోప సంఘసభ్యులు తామే ఆచరింప జాలకున్నారు. మనలో అధికసంఖ్యాకులు రాటమునందు విశ్వాసము లేకుండ నున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితులలో ఉద్రేకము గలిగించుశక్తి రాటమునకు లేకపోవుటచే రాటము నిరుపయోగమని చెప్పుట న్యాయముగాదు. అది ఆడువారికి తగిన పనియని చెప్పుట నిజపరిస్థితులను గ్రహింపకుండుట యగును. అసంఖ్యాకములగు రాటముల సముదాయమే యంత్రములు. యంత్రములు పురుషులచే నడుపబడుచున్నవి. పురుషులయొక్క యోగ్యతకుతగని పరిశ్రమలు కొన్నికలవను తలంచు మూర్ఖతనుండి తెప్పరిల్లు కాలము వచ్చినది. మామూలుస్థితిగతులందు రాటముపై స్త్రీలే పరిశ్రమ చేయవచ్చును. కాని ఇకముందుకొందరుపురుషులుగూడ ఎప్పుడును రాటముపై పనిజేయుచు దానిని గృహపరిశ్రమగ అభివృద్ధిలోనికి దేవలసియున్నారు. ఇంతవరకును రాటముపై జరిగినకృషి పురుషుల సహాయము లేకుండ జరిగియుండెడిది గాదు. మనలో కొంతమంది రాత్రింబగళ్లు దానిని గూర్చి యాలోచింప కున్నచో నీ యభివృద్ధి గలిగియుండెడిదిగాదు.

యంత్రములు

యంత్రములగూర్చి గాంధిగారి యభిప్రాయములని ఇదివరకు నాపై యారోపింపబడినవి యిప్పుడు మీ మనసులోనుంచి పారద్రోలుదురుగాక. ప్రప్రథమమున అహింసను దేశీయులెల్లరునుఒప్పుకొనునట్లు జేయుటకు ఎంతప్రయత్నించుచున్నానో యంత్రనిర్మాణమునుగూర్చి అంతకంటె ఎక్కువ ప్రయత్నము చేయుటలేదు. రాటమే ఒకవిధమగుచిత్రయంత్రము. ఈరాటమును గనుగొనిన మహానుభావునకు ప్రతిదినమును నేను వందనము లాచరించుచున్నాను. 15,00 మైళ్లు వెడల్పు గలిగి, 1900 మైళ్లునిడుపు గలిగిన విస్తీర్ణప్రదేశమునందు వేలకొలదిగనున్న గృహములందు ఆకలిబాధలేకుండ జేసినహిందూదేశపు యీ ఒక్కగృహపరిశ్రమనుగూడ కావలయునని, దురుద్దేశముతో నాశనముచేయుటకు నే నెంతమాత్రమును సమ్మతింపజాలను.

నూలుచందా

రాటమనిన నాకీపిచ్చియెందులకో మీరిపుడు గ్రహింపగలరు. దానిని చందాగా ఏర్పాటుచేయుటకెందులకు సాహసించితినో, స్వరాజ్యపక్షము తరఫున దేశబంధుదాసు, పండిత మోతీలాలునెహూౄ గార్లు దానినెందుల కంగీకరించిరో, యిపుడు మీరు వింతపడకుండనే గ్రహింపగల్గియుందురు. నా యిష్టమువచ్చినట్లు నన్ను చేయనిచ్చినచో, నూలువడుకుట కంగీకరింపనివారు, అన్నిసమయములందును ఖద్దరును ధరింపజాలనివారు, ఒక్కరుగూడ జాతీయ సభాసభ్యులపట్టికయం దుండజాలరు. ఏదియెట్లున్నను స్వరాజ్యపక్షమువారు దీని కంగీరించినందులకు వారికి నేను కృతజ్ఞుడను. అందులోగలమార్పు బలహీనతను సూచించుచున్నది. అంతేకాక అవిశ్వాసమునుగూడ సూచించునుగాని యిదే యొకవిధముగా గొప్పప్రయత్నమునకు తోడ్పడగలుగునని నావిశ్వాసము. ఇందు సంపూర్ణమైన నమ్మకము గలవారందరకిని యిది మంచిఫలముల నొసగు ప్రయత్నములచేయుటకు అవకాశము నిచ్చుచున్నది.

వేరుసందేశ మేమియులేదు

భారతీయులకు రాటమువడుకుడని చెప్పుటకన్న వేరుసందేశమును దేనిని నేనీయజాలను. అందుచే రాటమునుగురించి నేనింతగ జెప్పుచున్నాను. న్యాయములును, శాంతియుతములును నగు మార్గములచే స్వరాజ్యము సంపాదింపవలయు ననిన వడుకుటకన్న మంచియుపాయ మింకొకటి నాకు తెలియదు. నే నింతకుముందు చెప్పినటుల హింసకుబదులు రాటమును భారతీయులందరును ఒప్పుకొనవచ్చును. శాసనోల్లంఘనము నాకు పరమసమ్మతము. విదేశవస్త్ర

బహిష్కరణమునందు మనము జయము బడయువరకును శాసనోల్లంఘనముద్వారా స్వరాజ్యమును బడయుట దుస్సాధ్యము. రాటమునుగూర్చిన నా యభిప్రాయములు మీకు సమ్మతము కావేని జాతీయ మహాసభకు నేనేల నిష్ప్రయోజకుడ నగు మార్గదర్శకుడుగ నుండవలెనో మీరే సులభముగ దెలిసికొనగల్గుదురు. రాటమునందుగల మాహాత్మ్యమును మీరు సరిగ గుర్తింపనిచో జాతీయాభివృద్ధికి నేనొక గొప్ప యాటంకమని కొందరు స్నేహితు లనుకొను నటుల మీరుగూడ తలంపవచ్చును.

నేను చెప్పినది మీ మనసులకు నచ్చనిచో, మీ యాలోచనల కనుకూలముగ నుండనిచో మీరు నానాయకత్వమును నిరసింపకుండుట మీవిధిని మీరు గుర్తింపలేదని వెల్లడియగును. "మేము ఒప్పుకొనము" అని వ్యతిరేకముగా చెప్పుటకు ధైర్యముగాని చోరవగాని మనకులేదని విల్లింగుడను ప్రభువు చెప్పినట్లు మరలనిక నెప్పుడును నెవరును చెప్పకుండు నటుల జేయుడు. నా సూచనయందు మీకు నమ్మకము లేనిచో దానిని మీరు ధైర్యముతో నిరసించుటయే స్వరాజ్యసంపాదనయం దొకసోపాన మగును.

హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యత

హిందూ మహమ్మదీయసఖ్యత రాటముకన్న తీసిపోవునదిగాదు.అది మన ప్రాణవాయువు.స్వరాజ్య సంపాదన కిది యావశ్యకమని దాదాపుగ నెల్లరును ఏకగ్రీవముగ నొప్పుకొనుటచే ఈ విషయమై మీ కాలము నెక్కువ వృథపుచ్చదలచుకొనలేదు. 'దాదాపుగ' అని ఏల ఉపయోగించితి ననగా కొందరు హిందువులు మహమ్మదీయులును ప్రత్యేకముగ హిందూరాజ్యముగలభారత దేశముగాని,పూర్ణముగ మహమ్మదీయ ప్రభుత్వముగల భారత దేశముగాని లేకున్నచో ప్రస్తుతపరిస్థితులలోవలె ఆంగ్ల దేశముపై ఆధారపడి యుండుటయే మంచిదని తలంచుచున్నారు. అదృష్టవశమున వారిసంఖ్య చాల తక్కువగ నున్నది.

ప్రస్తుత వైషమ్యములు తాత్కాలిక క్రోధముచే గలిగినవనియు, ఇవిపోయి స్థిరస్నేహమేర్పడుననియు,మౌలానా షౌకతాలీగారికి గల యూహాలే నాకునుగలవు. ఇంతవరకును నిదురించుచున్న ప్రజలందు అసహాయోద్యమము,దానికిపూర్వము మహమ్మదీయులతో సమానముగ హిందువులు గూడ సంరంభము జరిపిన ఖిలాఫత్ ఉద్యమము అన్నిపక్షములకును, ప్రజలందరకును నూతనమగు స్వయంజ్ఞానమును గలుగజేసెను. అసహాయోద్యమము విజృంభణమున నున్నపుడు నిరుత్సాహపడిన కొందరు అసహాయోద్యమమిపుడు తగ్గుదలలో నుండుటచే అవకాశమును గల్పించుకొని మూఢమతవిశ్వాసములచే స్వమతస్వార్థపరత్వముచేతను కలహములకు అవకాశములను గలుగజేయుచున్నారు. వీనిచేగలిగిన ఫలితములు రెండుసంవత్సరముల నుంచియు జరుగుచున్న చరిత్రయందు వ్రాయబడియున్నవి. మతమనుమిషచే చాల అన్యాయములు జరిగినవి. మతమను పేరుతో అల్పవిషయములన్నియు కొండంతలుగ జేయబడినవి. స్వమతవిశ్వాసోన్మాదులు తమహక్కులకు అణుమాత్రము భంగమురాగూడదని తలచుచున్నారు. రాజకీయ, ఆర్థికవిషయము లనుమిషచే వైషమ్యములు పెంపుజేయబడుచున్నవి. కోహాటులో ఈదురంతములు మిన్నుముట్టినవి. అచటి స్థానికప్రభుత్వమువారి అలక్ష్యముచే నీఘోరము మరింత వృద్ధియైనది. అట్టి ఘోరమునకు కారణములు నారసి తప్పులు గలవారివియని నేను నిర్ణయింపదలచుకొనలేదు. అట్లు చేయుదమనినను తగినసామగ్రి నాయొద్దలేదు. ప్రాణములురక్షించుకొనుటకు హిందువులుపారిపోయిరని చెప్పిన జాలును. కోహాటులో మహమ్మదీయులసంఖ్య మిక్కుటముగ గలదు. పారతంత్ర్యప్రభుత్వముక్రింద నెంతవరకు సాధ్యమగునో అంతటి రాజకీయాధికారమును గలిగియున్నారు. అందుచే అధికసంఖ్యాకులైయున్నవారిమధ్య హిందువుల క్షేమమున కేమాత్రమును భంగము గలుగకుండునటుల జూచుట వారివిధి. అచట హిందువులు అధిక సంఖ్యాకులుగ నుండినచో వారెట్లుందురో ఇపుడుగూడ అటులనే వీరుండవలెను. పారిపోయిన హిందువులను తిరిగి కోహాటునకు సురక్షితముగ తీసికొని వచ్చువరకును కోహాటుమహమ్మదీయులు విశ్రాంతి జెందరాదు. ప్రభుత్వమువారు పన్నిన చిక్కు

నందు తగుల్కొనక తమ ప్రాణములకును, ఆస్తులకును సంపూర్ణముగ క్షేమముగలుగునను నమ్మకము కుదురునంతవరకును కోహాటు మహమ్మదీయులవచ్చి వీరిని దోడ్కొనిపోవువరకును, హిందువులు కోహాటునకు పోకుండుటకు నిశ్చయము చేసికొందురుగాక!

మహమ్మదీయు లెంత యధిక సంఖ్యాకులుగ నున్నను వారు హిందువులను తమవలెనే చూచుకొనుచు వారిని స్నేహితులుగభావించిన హిందువులు వారిమధ్య నివసింపగలుగుదురు. హిందువులే యధిక సంఖ్యాకులుగనుండినచో మహమ్మదీయులు గూడ హిందువులయొక్క స్నేహభావముపైనే యాధారపడి నివసింపగలుగుదురు. దొంగలు తోడుమోతుల నుంచి, ప్రభుత్వము రక్షింపగలదు. కాని స్వరాజ్యప్రభుత్వమైనను ఒక మతమువారు ఇంకొక మతమువారిని బహిష్కరింపదలచినచో నేమియు చేయజాలదు. ప్రభుత్వములు అసాధారణ పరిస్థితులందు అక్కరకువచ్చును. కాని వైషమ్యములు సామాన్యమైపోయినపుడు అది దేశీయపరస్పరసంగ్రామమై (Civil war) ఏదోయొకపక్షమునెగ్గువరకది జరుగుచునేయుండును. ప్రస్తుతము మన ప్రభుత్వము పరాయిదగుటచే మన మెందరముకలిసినను మనలనుండి రక్షించుకొనుటకు శక్తిగలిగియున్నది. అది మారువేషముతోనున్న సైనిక ప్రభుత్వము. ఈమతవైషమ్యముల నాపుటకు ఈప్రభుత్వము తలపెట్టినచో అట్లు చేయుటకు దానికి శక్తిగలదు. ఏ స్వరాజ్యప్రభుత్వమైనను ప్రజాసమ్మతమగు ప్రభుత్వముగ నుండదలచుకొనినపుడు యుద్ధమునే పరమావధిగ గలిగియుండజాలదు. స్వరాజ్యప్రభుత్వ మనగా హిందువులు, మహమ్మదీయులు తదితరులు గలసి సఖ్యముతో మంచిభావములతో స్థాపించిన ప్రభుత్వమని నాయర్థము. స్వరాజ్యము కావలెననినచో హిందువులును, మహమ్మదీయులును వారి విభేదములను మృదువుగ స్నేహభావములతో పరిష్కరించుకొనవలెను.

ఢిల్లీలో జరిగిన ఐకమత్య సమావేశము మతవైషమ్యములనుదొలగించుమార్గమును సూచించినది. వివిధనాయకులమహాసభవారు నిర్ణయించినఉపసంఘము. హిందూమహమ్మదీయులలోరాజకీయవిభేదములను తొలగించుసూచనల చేయుటకేకాక అన్నిపక్షములు, అన్నికులములు, అన్నిజాతులవారికి, అన్నిమతములవారికిని గలవిభేదములనుతొలగించుటకుగల నిర్ణయములను జేయవలయునని కోరబడినది. సాధ్యమైనంతత్వరలోజాతిమతవైషమ్యములను తొలగించుటయే మనగమ్యస్థానమై యుండవలయును. జాతిమతప్రాతినిధ్య ముండరాదు ఎన్నికదారులు గుణాగుణములనుబట్టియే పక్షపాతములేక ప్రతినిధుల నెన్నుకొనవలయును. అర్హులైనట్టి పురుషులు, స్త్రీలును, సేవచేయుచుండవలెను. జాతివిద్వేషములును, ప్రత్యేకాభిమానములును విస్మరణీయములగుకాలము వచ్చువరకును అధికసంఖ్యాకులభావములను సంశయించు స్వల్పసంఖ్యాకులకు స్వాతంత్ర్యమీయవలెను. అధికసంఖ్యాకులు స్వార్థత్యాగుల ఆదర్శమును జూపవలెను.

అస్పృశ్యత

స్వరాజ్యమునకు అస్పృశ్యత మరియొక ఆటంకము. స్వరాజ్యమునకు హిందూమహమ్మదీయమైత్రి చేకూరుట ఎంత యావశ్యకమో, ఈ అస్పృశ్యత తొలగుట అంత యావశ్యకము. ఈ సమస్యముఖ్యముగహిందువులకు సంబంధించినది. వారు నిమ్న జాతులకు స్వాతంత్ర్యమును సమకూర్చువరకును స్వరాజ్యమును పరిగ్రహింపరాదు. నిమ్నజాతులను అణగద్రొక్కుటవలన వారును అణగారిపోయిరి. హిందూస్థానమునందు ఆదినివాసులను ఆర్యదండయాత్రికులు, ఆంగ్లదండయాత్రికులవలెనె, అంతకన్న నీచముగ కూడ హింసించిరని చరిత్రకారులు మనకు చెప్పెదరు. అట్లైనయెడల మనము అస్పృశ్యలను తరగతిని కలుగజేసినందులకు మనకీబానిసత్వము తగినశిక్షయే యనవలయును. ఈ కళంకమును ఎంతత్వరగా తొలగించిన మనకు—హిందువులకు—అంత మంచిది. కాని అస్పృశ్యత భగవన్నిర్మాణమని పురోహితులు చెప్పెదరు. హిందూమతమునుగూర్చి నాకును కొంత తెలియును. పురోహితులు చెప్పినది తప్పని నేను గట్టిగ చెప్పగలను. భగవంతుడు మానవాళిలో కొందరను, అస్పృశ్యులుగా విభాగించెననుట అసత్యము. కాంగ్రెసు

సభ్యులైన హిందువులు సాధ్యమైనంత త్వరలో ఈఅడ్డును కొట్టివేయవలయును. వైకం సత్యాగ్రహులు మనకు దారిచూపుచున్నారు. వారు శాంత దృఢమనస్కులై సంగ్రామమును జరుపుచున్నారు. వారలకు ధైర్యస్థైర్యవిశ్వాసములు గలవు. ఏయుద్యమమునందైనను ఈ గుణపుంజ మున్నయెడల అయ్యది తప్పక విజయముకాంచును.

రాజకీయ లాభమునకై ఈకాలమున నిమ్నజాతులను, మోసపుచ్చుట యనునది, హిందూ సోదరులకు తగదని నేను హెచ్చరించుచున్నాను. హిందువులు, హిందూ మతమందు అస్పృశ్యతను తొలగించునట్టి తపస్సు చేయవలసియున్నది. పవిత్రత గాంచవలసినది అస్పృశ్యులుగారు; ఉన్నత జాతివారే. అస్పృశ్యతయందు ప్రత్యేకదుర్గుణ మేమియులేదు. అపరిశుద్ధముగాని, మురికిగాని లేదు. మనము ఉన్నత జాతివారము. ధూర్తులమై మన తప్పులను మనము తెలిసికొనక మనము అణగద్రొక్కి యుంచిన సోదరుల తప్పులను పెద్దచేయుచున్నాము. దేశములవలెనే మతములుకూడా సర్వసమానత్వమును గలిగియున్నవి. భగవంతుని ప్రసాదానుగ్రహములు ఏదో ఒక దేశమునకుగాని మతమునకుగాని ప్రత్యేకపు హక్కులు కాజాలవు. ఆ భగవంతుని సేవించి ప్రతివారును వానిని బడయుచుందురు. అన్యాయ, అసత్య, దౌర్జన్యములను విశ్వసించు దేశముగాని, మతముగాని ప్రపంచమున నామరూపములు లేకుండబోవును. భగవంతుడు తేజోమూర్తి, అంధకారమయుడుకాడు. భగవంతుడు ప్రేమమూర్తి, ద్వేషికాడు. భగవంతుడు సత్యమూర్తి, అసత్యమూర్తి కాడు. భగవంతుడే మహామహుడు. మనము ఆయనచే సృజింపబడినవారము; ధూళితో సమానులము. అట్టి మనము నిమ్నస్థానమందున్న భగవత్సృష్టిని నమ్రతతో గౌరవింపవలయును. సుదాముడు చిరిగినగుడ్డపీలికలతో నున్నను అన్యులను భావింపమిచే శ్రీకృష్ణు డాతిథ్యమొసంగెను. మతమునకు త్యాగమునకును మూలము ప్రేమ యనియు, ఈ క్షణభంగురదేహము స్వార్థమునకును, అధర్మమునకును మూలమనియును, తులసీదాసు చెప్పుచున్నాడు. మనము స్వరాజ్యమును పొందినను పొందకున్నను, హిందువులు వేదములందలి తత్త్వమును పునరుద్ధరించి, కార్యాచరణలో పెట్టుటకుముందు తాము పునీతులు కావలయును.

స్వరాజ్యవిధానము

అయితే, ఈపోరాటము, హిందూమహమ్మదీయమైత్రి, అస్పృశ్యతా నివారణము, ఒక ఆదర్శమును చేరు సాధనములుమాత్రమే. ఆదర్శ మేదో మనకు తెలియదు. నాకు సాధనములు తెలిసిన చాలును. నాజీవితతత్త్వమునందు సాధనములును, ఆదర్శములును ఒక్కటిగనే కాన్పించెను. కాని ప్రజలకు ఆదర్శ మేదియో సరిగా తెలియవలెనని, బాబు భగవాన్‌దాసు దృఢముగ కోరినందువలన నేనును అందుల కియ్యకొంటిని. భారతదేశము కోరి సంరంభముచేయుచున్న స్వరాజ్యవిధానము తన్నిర్వచనమును పూర్తిగ దెలిసికొనవలెనని, ఆయన కోరెను. సర్వపక్షమహాసభచే నిర్మింపబడిన ఉపసంఘమునకు ఈపని నంటగట్టితిని. ఆయుపసంఘము వారు, అన్ని పక్షములకు అంగీకారవిధానమును తయారుచేయుదు రని నమ్మెదను. వారు పర్యాలోచించుటకై నేను ఈక్రింది యంశములను సూచించెదను :—

(1) ఎన్నుకొను అధికారము ఉండుటకు ఆస్తి హోదానుబట్టి కాక కాంగ్రెసు సభ్యత్వమునకు సూచింపబడినటువంటి కాయకష్టమేదో షరతుగ నుండవలెను. ఆస్తి విద్యలవలన ఇచ్చినహక్కు పరీక్షించిచూడగా పనికిరానిదైపోయెను. కాయకష్టము, కోరువారికి ప్రభుత్వమునందు పాల్గొనుటకును, దాని క్షేమము నాలోచించుటకును అవకాశమిచ్చుచున్నది.

(2) శాంతి సమయములందు ఆస్తిని, ప్రాణమును రక్షించుకొనుటకు సరిపోవునటుల వినాశకరముగు సైనికవ్యయము తగ్గింపవలెను.

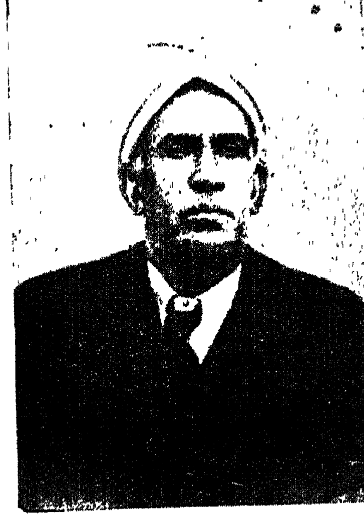
(3) న్యాయపరిపాలనమునకు ఖర్చు తగ్గవలెను. అందులకు చివర అప్పీలుకోర్టు లండనులోగాక ఢిల్లీలో ఉండవలెను. సివిల్‌దావాలలో తగాదాలన్నియు పంచాయతుల తీర్మాన

కెప్టను బి. శ్రీనివాసమూర్తి,
ఆయుర్వేదమహాసభాధ్యక్షులు

Captain B. Srinivasa Murthi

సర్ శంకరన్ నాయరు,
భారతసంస్కరణమహాసభాధ్యక్షులు

Sir Sankaran Nair

బాబు పీయూషకాంతి ఘోషు,
భారత ఆధ్యాత్మికమహాసభాధ్యక్షులు

Sjt. Babu Piyushakanti Ghosh

పండిత మదనమోహనమాలవ్యా,
భారత హిందూమహాసభాధ్యక్షులు

Pandit Madan Mohan Malavya

శ్రీయుత డి. కె. భరద్వాజ, ప్రచురణాశాఖాధికారి,
అఖిలభారత గ్రంథాలయమహాసభా సమ్మాన
సంఘాధ్యక్షులు

Sjt. D. K. Bharadwaj

డాక్టరు కిచులూ,
అఖిలభారత ఖిలాఫత్ మహాసభాధ్యక్షులు

Doctor Kichlu

శ్రీయుత బాబు రాజేంద్రప్రసాదు,
స్వదేశీవస్తు ప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకులు

Sjt. Babu Rajendraprasad

శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి,
[illegible] మహాసభాధ్యక్షులు

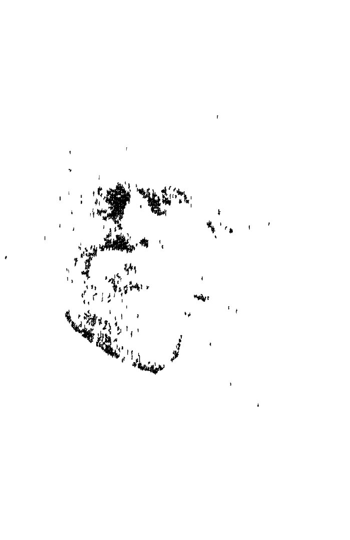
Sjt. Cattamanchi Ramalinga Reddy

శ్రీయుత ఏ. రామస్వామి మొదలియారు
అ. భా. బ్రాహ్మణేతర మహాసభాధ్యక్షులు

A. Ramaswamy Mudaliyar

శ్రీయుత గంగాధర బాలకృష్ణ దేశపాండే,
అ. భా. జాతీయమహాసభాహ్వానసంఘాధ్యక్షులు

Sjt. Gangadhara Balakrishna Desapandai

దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు,
అఖిల భారత గ్రంథాలయ
మహాసభాధ్యక్షులు

Desabandhu C. R. Das

మునకు ఒప్పుకొనునటుల కక్షిదారులకు ఒప్పింప వలెను. పెద్దపెద్ద మోసములు, అన్యాయములు చేసిన కేసులలోతప్ప పంచాయతుల తీర్పులే కాయము కావలెను. మధ్య కోర్టు లేమియు ఉండ రాదు. కేసుల సడుపుతంతు అంతయు [illegible]ము చేయవలెను. మనము ఆంగ్ల విధానమును శాసనల ముగా అనుసరించితిమి. వలసరాజ్యములందు కక్షి దారులు తమ కేసులలో తామే వాదించుకొను నటుల న్యాయవిధానము స్వల్పముచేయు ఉద్య మము గలదు.

(4) మద్యములు, మత్తుద్రవ్యములనుండి ఆదా యము అసలు లేకుండచేయవలెను.

(5) సివిల్, మిలిటరీ ఉద్యోగుల జీవితములు, దేశముయొక్క స్థితిగతులను బట్టి తగ్గింపవలెను.

(6) రాష్ట్రములను, భాషల ననుసరించి విభ జించి ప్రతిరాష్ట్రమును పరిపాలనాభివృద్ధి గాంచు టకు వీలగునటుల సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మీయవల యును.

(7) విదేశీయులకిచ్చిన హక్కులన్నిటినిగూర్చి విచారించుటకు ఒక సంఘమును నియమింపవలెను. ఆవిచారణసంఘము తీర్మానములకు లోనై యుండు నటుల న్యాయార్జితమగు విదేశీయుల హక్కులకు సంపూర్ణరక్షణ మొసంగవలెను.

(8) కేంద్రప్రభుత్వమునుండి ఎట్టి ఆటంకము కలుగకుండ భారత సంస్థానాధీశులహోదాకు సం పూర్ణరక్షణ మొసంగవలెను. అయితే ఈసంస్థా నము నందలి పౌరులు పీనల్ కోడ్ప్రకారం నేరములు చేయకున్నయెడల స్వపరిపాలన మనుభవించు భారత దేశమందు నివాసపుహక్కులుకలిగియుండవచ్చును.

(9) నిరంకుశాధికారము లన్నిటిని రద్దుచేయ వలెను.

(10) సర్వోన్నతమైన ఉద్యోగము, అందులకు తగిన వారందరికిని యియ్యవచ్చును. సివిల్, మిలి టరీసర్వీసుల పరీక్షలు భారతదేశమందేజరుగవలెను.

(11) అన్యోన్యసహన ముండునటుల అన్నిమ తములకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మొసంగవలెను.

(12) రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములందును, శాసన సభలందును, న్యాయస్థానములందును, ఆయారా ష్ట్రముల దేశభాషనే ఉపయోగింపవచ్చును. చివర అప్పీలు కోర్టులో ప్రీవీకౌన్సిలునందు హిందూస్థాని యుండవలెను. లిపి దేవనాగరముగాని, పారసీకము గాని యుండవలెను. కేంద్రప్రభుత్వమందును, కేంద్ర శాసనసభయందును, హిందూస్థానియే వాడవలెను. రాజ్యతంత్రమునందు దేశదేశములతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు ఆంగ్లమునందు జరుపవచ్చును.

పైన తెలిపినవానిలో నాకు తోచినటుల స్వరాజ్యమునకు కావలసినవి కొన్ని చెప్పితిని. ఈ నాభావములు మీకు విపరీతములుగతోచి నవ్వరని నమ్మెదను. నేను చెప్పినపనులను, పరిగ్రహించుటకు గాని చేయుటకుగాని నేడు మనకు శక్తి లేకపో వచ్చును. పోనీ! అందులకు యిష్టమైనగలదా? అట్టి కోరికనైనను కృషిచేసెదము. స్వరాజ్యవిధానమును చిత్తుతయారు చేయుటకు నిర్మింపబడిన సంఘము ఈ విపరీతపు సూచనల యెడల యితరవ్యక్తులు పంపు సూచనలయెడలకంటె ఎక్కువ దృష్టిని విని యోగింప నక్కరలేదని నేను చెప్పుచున్నాను. ఈ నాభావములను ఎక్కడువ్యాప్తి గాంచవలయు ననియే ఈ ఉపన్యాసమునందు చేర్చితిని.

స్వాతంత్ర్యము

పైన వివరించిన విధానమునుబట్టి చూడ బ్రిటిషు సంబంధమును సమానగౌరవ షరతులపై నుంచుకొనునటుల నూహింప వచ్చును. కాని కాంగ్రెసుసభ్యులు కొందరు బ్రిటనుతో సంబం ధములేకుండ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కావలెనని కోరువారున్నారని నాకు తెలియును. వారు సమాన భాగస్వాములుగాకూడ నుండ నొల్లరు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినటులచేసి సమానత్వము నకు మనకు తోడ్పడునెడల బ్రిటిషు సంబంధము పూర్తిగ వదలుకొనుదానికంటె అదియే ఎక్కువ విజయముగాంచును. కాబట్టి నేను సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వరాజ్యమునకే ప్రయత్నించెదను. కాని బ్రిటను తప్పిదమువలన వేరగుట ఆవశ్యకమైనయెడల నే నందుల కేమాత్రమును వెనుదీయను. అట్లు వేరు

చేయుభారమును నేను బ్రిటిషుప్రజలమీదనే పడవేసెదను. ఈకాలమున సంపూర్ణస్వతంత్రదేశములు ఒకటితో నొకటి యుద్ధముచేసికొనక ఒకదానిపై నొకటి ఆధారపడి మిత్రబృందముగ నుండవలెనని విజ్ఞానులు కోరెదరు. అట్టి ఫలితము చేకూరుట కెంతకాలమో కావచ్చును. అట్టిఘనత మన దేశమునకే రావలయునని నేను కోరెదను. కాని మనము స్వతంత్రముగ నుండుటకన్న పరస్పర మాధారపడియుండు స్వాతంత్ర్యమునకు సిద్ధముగ నున్నామని తెలుపుటలో విశేషముగాని అసాధ్యముగాని నాకేమియు గాన్పించుటలేదు. భారతదేశముతో సంబంధమేమియు లేదని చెప్పవలసిన భారము బ్రిటనుమీదనే యుంచవలెను. స్వాతంత్ర్యము మాకు కలదని చెప్పుకొనకుండ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముతో నుండుశక్తిని నేను కోరెదను. బ్రిటను భారతదేశమునకు, సామ్రాజ్యమునందు సంపూర్ణ సమానత్వ మొసంగినను, నేను తయారు చేయు నేవిధాన మైనను మైత్రిపై నాధారపడి యుండునుగాని, అట్లు మైత్రిలేని స్వాతంత్ర్యమును అంగీకరింపను. కావున ప్రతిదానికిని స్వాతంత్ర్యము కావలెనని కాంగ్రెసు సభ్యులు పట్టుపట్టవద్దని నేను కోరుచున్నాను. ఇందేమియు అసాధ్యమున్నదని కాదు కాని బ్రిటనుచేసిన ప్రతిజ్ఞలన్నిటికిని ప్రతికూలముగ తన యధీనములోనే యుంచవలెనను ఉద్దేశ్యము తెలుపువరకును ఇది బొత్తిగ నావశ్యకము లేదని నాతలంపు.

స్వరాజ్యపక్షము

ఇంతవరకును నేను ఒడంబడికయందలి విషయములనున్ను, దానినుండి బయలుదేరు సంగతులను చర్చించితిని. స్వరాజ్యపక్షమున కొసంగిన సమానత్వపుహోదానుగూర్చి యెక్కువ యేమియు జెప్పనవసరములేదు. ఆపక్షమునుగూర్చి యేమియు జెప్పుట యిష్టములేదు. కారణము అర్హత లేదని గాదుగాని శాసనసభాప్రవేశమును గూర్చి ఆ పక్షాభిప్రాయములలో నేను పాల్గొనజాలను. కాని నేను కాంగ్రెసులోనుండి దానిని నడుపవలసియే యుండునెడల ఉన్నసంగతులనున్నట్లు గుర్తింపవలెను. కాంగ్రెసు నుండి విడిపోవుటగాని, యీ అధ్యక్షగౌరవమును తిరస్కరించుటగాని సులభమే. కాని అట్లు గాలేదు. దేశముయొక్క క్షేమమును గమనించియే యిందు కియ్యకొంటిని. స్వరాజ్యపక్షము అధిక సంఖ్యాకముగ లేకున్నను కాంగ్రెసునందు బలముగ నభివృద్ధిగాంచుచున్న స్వల్పసంఖ్యాకపక్షమై యున్నది. దేశములో దానియొక్క హోదానుబట్టి కాంగ్రెసు నందు విభాగముచేయుట నా కిష్టములేదు. అందుచేత నాఅంతరాత్మను భిన్నముగ లేనంతవరకును, ఆపక్షముయొక్క షరతులను నేనంగీకరించక తప్పదయ్యెను. ఆషరతులు కారణరహితములని నాకు దోచుట లేదు. స్వరాజ్యపక్షమువారు కాంగ్రెసు ద్వార తమవిధానమును నడుప గోరెదరు. బహిష్కారపక్షమువారు వారి విధానమునకు బద్ధులుగానుండి అట్లు జరుపుకొనుమార్గము నాలోచింపవలెను. ఇందులకొకమార్గమున వారు తమవిధానమును నిర్ణయించుకొని నిర్వహించుకొనుటకు ఆర్థికవ్యవహార బాధ్యతలు వారివి వారికే వదలిపెట్టుట. కాంగ్రెసు కొంత బాధ్యత వహించకుండ ఆవిధానమును నడుపజాలదు. నేనుగాని, బహిష్కారపక్షసభ్యులు గాని ఆబాధ్యతవహింపజాలము. అందుచేతనే నా విధాననిర్మాణమునందు పాల్గొనజాలను. అంతేను మనస్సునకు నచ్చునంత నిర్మించుట యసాధ్యము. విశ్వాసమెందుగలదో మనసుకూడ అక్కడకే పోవును. శాసనసభాకార్యక్రమవిషయమున కాంగ్రెసు పేరు నుపయోగించుకొనుటకు స్వరాజ్యపక్షమునకు సంపూర్ణాధికారము నొసంగుటవలన కాంగ్రెసు నందు జేరవలెననుకొనిన యితరపక్షములవారిస్థితి వెనుకగనుండునని నాకు దెలియును. కాని అది తప్పనిసరిగ నాకుదోచుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షము తనకుగల అనుకూలములను అర్పణచేయజాలదు. అయినను ఆపక్ష మేలాభములు గోరినను స్వాతంత్ర్యమునకుగాక దేశమునకే గదా. అన్నిపక్షములవారికి అది ఒక్కటే ఆశయుండవలదా. కావున యితరులుకూడ కాంగ్రెసునందుజేరి దేశముయొక్క రాజకీయములకు మార్గమునిచ్చుటకు పనిచేసెదరని నేను నమ్మెదను. డాక్టరు బెసెంటు దీనికి మార్గదర్శకురాలయ్యెను. ఆమె యింకను యెన్నియోపనులు చేసెడిదే కాని

కాంగ్రెసులోనికివచ్చిపనిచేసి యెన్నికదారులను తన యభిప్రాయమునకు త్రిప్పవలెనను అభిలాషగలదు. బహిష్కారపక్షమువారు ఒడంబడికకై యెట్టిసంశయము లేకుండ సమ్మతుల నియవచ్చును. అన్నిపక్షములవారును గలసి పనిచేయవలసిన దేశీయకార్యక్రమము ఖద్దరు, హిందూమహమ్మదీయ మైత్రి, హిందువులు అస్పృశ్యతను దొలగించుట, యైయున్నది. ఇదిమాత్రము వారు కోరుటలేదా ?

సంఘసంస్కరణమేనా ?

ఈ కార్యవిధానముతో కాంగ్రెసు సంఘసంస్కరణసంస్థమాత్రము మారునని సూచింపబడెను. నేను అందు ఏకీభవింపజాలను. స్వరాజ్యమునకు ముఖ్యముగ కావలసిన ప్రతికార్యమందు సంఘసంస్కారముకన్న ఎక్కువైనదిగనున్నది. ఆ పనిని కాంగ్రెసే కావింపవలెను. కాంగ్రెసు, సర్వకాలమును ఈపనినే చేయవలెనని నేను వ్వరును సూచింపలేదు. కాని వచ్చే సంవత్సరము మాత్రము నిర్మాణకార్యమునకే లేదా నేను యిుకోకరీతిని వర్ణించినటుల అంతరభివృద్ధికే కాంగ్రెసుపని చేయవలెనని సూచింపబడెను.

కాంగ్రెసు చేయవలసిననిర్మాణ కార్యక్రమాంశము లింతటితో ఒడంబడికయందు పూర్తిగ దెలుపలేదు. నేను జెప్పబోవునవి మిగుల ముఖ్యమైనవి. కాని వానియందు వివాదమునకు అవకాశము లేకపోవుటచేతను, పైజెప్పిన మూడంశములవలెనవి స్వరాజ్యమునకు కేవల మంత ముఖ్యము గాక పోవుటచేతను ఒడంబడికయందు చెలుపమైతిమి.

జాతీయ పాఠశాలలు

అట్టిది జాతీయవిద్యాలయముల పోషింపు టొకటి. ఖద్దరుతరువాత జాతీయవిద్యాలయములు నడుపుటయే విజయవంత మయ్యెనని ప్రజలకు దెలియక పోవచ్చును. ఏమాత్రము విద్యార్థులు మిగిలినప్పటికిని వీనిని వదలిపెట్టరాదు. రాష్ట్రములన్నియును అందలి కళాశాలలను పాఠశాలలను నిలువబెట్టుకొనుట గౌరవాంశమైయున్నది. అట్లుగాకున్న యెడల వానిని పోషించి బలపరచుటకు యెక్కువ ప్రయత్నములు చేయవలెను. చాలరాష్ట్రము లందు జాతీయపాఠశాలలును కళాశాలలును గలవు. గుజరాతులో జాతీయవిశ్వవిద్యాలయము గలదు. దానికి సంవత్సరమునకు ఒకలక్ష ధనము కర్చగుచు. దానిక్రింద 3 కళాశాలలును 70 పాఠశాలలును, 9 వేలమంది విద్యార్థులును గలరు. అహమ్మదాబాదులో దానికి భూమిదొరకెను. భవనముల కప్పుడే రూ205323 ఖర్చైనవి. దేశమంతట ససహాయ మవలంబించిన విద్యార్థులే సందడి లేకుండ మంచిపనిని జేసిరి. ఇం దద్భుతఘనత్యాగముగలదు. లోకకదృష్టితో జూచినయెడల వారికి ప్రతిభతో వెలుంగు సదృష్టముతో జూచినయెడల వారు పోయినదనుకొను దానికన్న యెక్కువ గెల్చిరని చెప్పవలయును. వారు పాఠశాలలను కళాశాలలను వదలినది పంజాబులో వానిద్వారానే యువకుల నవమానపరచుటచేతనే. మనజాతీయసత్వపుగొలుసులో మొదటిలంకె యీ విద్యాలయములందే నిర్మితమైనది. వానికి ప్రతిసమానములగు జాతీయవిద్యాలయములు పోషణ యెంతతక్కువగనున్నను స్వాతంత్ర్యసాధనములను నిర్మించుచున్నవి. ఇకముందైన అంతయును యీ జాతీయవిద్యాలయములందు జనుచు బాల బాలికలపై నుండును. కావున రాష్ట్రాదాయములనుండి ముందు వీనిని పోషించుటకు వ్యయముచేయవలెనని నేను కోరుచున్నాను. కాని యీ విద్యాలయములు నిజముగ జాతీయములగనుండవలెనన్న హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రి నభివృద్ధిచేయు సంఘములుగ నుండవలెను. హిందూ బాలబాలికలు అస్పృశ్యత మతమునకు గళంక మనియు, మానవాళికి ఘోరనేరమనియు దెలుసుకొనునటుల చేయవలెను. ఈ పాఠశాలలందు నూలువడకువారలకును నేతగాండ్రకును దగిన శిక్షణ మొసంగవలెను. కాంగ్రెసుకు రాటమునందును ఖద్దరునందును పటుత్వము గలదని విశ్వాసముండునెడల యీ విద్యాలయములు రాటము యొక్క శాస్త్రమును సిద్ధముచేయునని తలంపవచ్చును. అవి ఖద్దరు నిర్మాణమునకు ఫ్యాక్టరీలుగ కూడనుండవలెను. దీనికర్థము బాలబాలికలకు మిగిలిన చదువు అక్కరలేదని కాదు. కాని చేతిపను

లుచు మనోవృత్తియును తోడుగ నడుచుచుండవలెను. జాతీయ పాఠశాలయొక్కగాని, కళాశాలయొక్కగాని ప్రయోజనమును ఆధిక్యమును అందలి విద్యార్థుల పాండిత్యమునుబట్టికాక జాతీయగుణబలమునుబట్టియు, దూదేకుటయందును, రాటము, మగ్గము పనిచేయుటలో పట్టుపలయు, వీనిని బట్టియుండును. ఏజాతీయపాఠశాలగాని, కళాశాలగాని మూసివేయుట నాకిష్టమేలేదు, అయితే హిందువులు కాని బాలురను చేర్చుకొనకను, అస్పృశ్యులను రానీయకుండను. ఏకులు చేయుట వడుకుట ముఖ్యశిక్షణములుగ నేర్పనటువంటియు జాతీయపాఠశాలలను మూసివేయుటకు నేనెట్టి ఆటంకమును చెలుపను. పాఠశాలవాకిట బల్లమీద 'జాతీయ' యని యుండుటతోను, దానికి ప్రభుత్వసహాయము యేమియు లేకుండుటతోను, సంతోషించు రోజులుపోయినవి. మరియొక విషయముగలదు. జాతీయపాఠశాలలనేకములందు దేశభాషలును హిందూస్తానియు అలక్ష్యముచేయబడుచున్నటుల గాన్పించుచున్నది. దేశభాషలలో గాని, హిందుస్థానీలో గాని విద్య గఱపుట నావిశ్వాసమని యింకను ఉపాధ్యాయులు చాలమంది తెలియకున్నారు. శ్రీయుత గంగాధరరావుగారు జాతీయవిద్యాప్రచారకులను సమావేశపరచి నేను చెప్పినయంశము లన్నిటిని చర్చించి విద్యాకర్తవ్యముల గూర్చి ఆలోచించెదరని వినుటకు సంతోషమగుచున్నది.

ఉద్యోగములను వదలిన అసహాయవాదులు

దేశసేవకొఱకువృత్తినివదలుకొనిన న్యాయవాదులు, ఉపాధ్యాయులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు మొదలగువారినిగూర్చి చెప్పుట కిదియేతగినచోటు. సంసారమునుగడపుకొనుట కష్టమైనవారుచాలమందిగలరు. వారలకు దేశము సహాయముచేయవలసినదే. ఖద్దరుబోర్డు, జాతీయపాఠశాలలు, కళాశాలలు, కష్టపడిపని చేసి తగినఅలవెన్సునుమాత్రముదీసికొనువారికి అవకాశము గలుగజేయవచ్చును. దేశసేవచేయునపుడు ప్రతిఫలమపేక్షింపగూడదనుభావము నాకు దోచుచున్నది. అందు ప్రతిఫలములేకుండ సేవచేయు కోరికయుండుట ప్రశంసనీయమే కాని అందరును అట్లు చేయజాలరు. ప్రతిపనివానికిని ప్రతిఫలమియ్యాయవలసినదే. ఏదేశమునందుగాని ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనకుండ పనిచేయువారలు వేలకొలదిమంది దొరకరు. కావున దేశభక్తుడు దేశసేవ చేయుచు అందులకు కొంతబత్తెము దీసికొనుట ఉచితమనుభావము అభివృద్ధియగునటుల జేయవలెను.

మత్తుపదార్థములు

దేశమునకు ముఖ్యమైన మరొక విషయము కల్లు నల్లమందువ్యాపారమునకు సంబంధించినది. 1921లో దేశమంతటను వ్యాపించిన మద్యనిషేధప్రచారము దౌర్జన్యరహితముగ సాగియుండినయెడల ఇప్పటి కెంతయో అభివృద్ధి జరిగియుండెడిది. దురదృష్టవశమున చాటుగనో బహిరంగముగనో దౌర్జన్యరూపము దాల్చెను. అందుచేత మద్యనిషేధప్రచారము నాపివేయవలసి వచ్చెను. దానితో మరల యథాప్రకారము కల్లు, నల్లమందు దుకాణములు విరివిగా జొచ్చెను. కాని మద్యనిషేధకార్యము పూర్తిగ జావలేదని వినుట మీకు సంతోషముగ నుండవచ్చును. [illegible] చాలమంది శాంతముగ పనిచేయుచునే యున్నారు. ఐనను మనము స్వరాజ్యప్రాప్తియగునంతవరకు ఈప్రచారము పూర్తిగా సాగింపజేయజాలమని గ్రహింపవలెను. ఈయథార్థాభిప్రాయముతో మనపిల్లలకుచదువు చెప్పుచున్నారని గర్వపడ నవసరమేమియును లేదు. శాసనసభలందు ప్రవేశించిన కాంగ్రెసు సభ్యులు, విద్యనభివృద్ధి చేయవీలులేకపోయినను యీ ఆదాయము పూర్తిగ లేకుండజేసినయెడల వారిని నేను క్షమించెదను. మిలిటరీ ఖర్చును తగ్గింపవలెనని వారు పట్టుపట్టినయెడల నిట్టిదేమియును జరుగదు.

బెంగాలు నిర్బంధములు

ఇంతవరకును లోలోపలనున్న సంగతులను చెప్పితిని. ఇకను బైటివిషయములను చెప్పెదను. ఇందు మనపాలకులు చేయుపనులు ముఖ్యముగ మన యుద్యమమునకు కష్టదములగుచున్నవి. మన మిష్టమున్నయెడల వానిని మన ప్రయోజనములకే మార్చుకొనవచ్చును. లేదా వానికి లొంగిపడవచ్చును. ఈమధ్యనే పాలకులు చేసినపని బెంగాలు నిర్బంధములు. సర్వ[illegible]

మహాసభ దానిని పూర్తిగ ఖండించెను. ఈ దెబ్బ బెంగాలు స్వరాజ్యపక్షముమీద నని ఆ సభవారు కొంతసందేహముతో జెప్పిరి. కాని నా కట్టిదేమి యునులేదు. నేను కలకత్తాకు పోయినపుడు వివిధాభిప్రాయములవారితో మాట్లాడగా యీదెబ్బ స్వరాజ్యపక్షమువారిమీదనే యను నిశ్చయము గల్గెను. పిదప లిట్టనురీడింగు ప్రభువుల ఉపన్యాసములవలన యీ అభిప్రాయము దృఢప డెను. వారిసమర్థన మేమియును నచ్చుటలేదు. అట్టి సమర్థనము ప్రజాభిప్రాయమన్న లెక్కలేని భారత దేశమువంటి చోటనే సాధ్యమగును. లిట్టనుప్రభువు విడుదలజేయుటకు బెట్టిన షరతులు మనవిజ్ఞానమునకు చాల అవమానకరములుగ నున్నవి. ఆ పరిస్థితులలో ఆర్డినెన్సును 1818 రెగ్యులేషనును ప్రయోగింపవలసివచ్చెనని ప్రభువు లనుటలో అపవాదము చేయుచున్నారు. జాతీయవాద మేమనగా;

1. వారుచెప్పినట్టి పరిస్థితు లున్నటుల నిర్ధారణయే కాలేదు.

2. ఒకవేళ అట్టిపరిస్థితులున్నను నివారణోపాయము, రోగమునకుచేయుచికిత్సకన్నను రోగిమే మేలనిపించునట్లున్నది.

3. ఆపరిస్థితులలో పనిచేయుటకు సాధారణ న్యాయసూత్రములే చాలును.

4. ఒకవేళ అసాధారణచర్య అవసరమైనను తామే సృష్టించిన శాసనసభ యంగీకారమునైనను బొందియుండవలసినది.

ప్రభువుల ఉపన్యాసములు దీ విషయములసలే కాన్పించవు. ప్రభుత్వమువా రెన్నియో నిరాధారపు దండనములగావించునపుడు ఆయనుభవముగల దేశము వానిని దైవవాక్కుగ నమ్మజాలదు. ఆ ప్రభువులుచెప్పు మాటలను అసత్యము లనియేకాక అవి కళంకపూరితములై వెలువడినవని పలుమారు తెలిసికొనియుండుటవలన మనము నమ్మమని వారికి దెలియును. కావున వారుచేయు హామీలు ప్రజలను హాస్యాస్పదులజేయుటయే. ఈఉపన్యాసములుచూడ మీయిష్ట మేమిచేసినను సరేయని సవాలుచేసినట్లున్నది. కాని మనము అసహనముతో క్రోధము జెందరాదు. నిర్బంధములుమనలనులొంగకుండ జేసినయెడల స్వరాజ్యము త్వరలోరాగలదు. ఏలనన: ఉపద్రవమెంతగల్గినను స్వార్థత్యాగమును ధైర్యమును గలుగజేయును. నిజమైన మానవుడుగాని దేశముగాని నిర్బంధమువలన, బంగారు నిప్పుతో శుద్ధియగునటుల మారును. 1921లో మనము శాసనోల్లంఘనరూపమున నిర్బంధమునకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిమి. ప్రభుత్వమువా రేమిచేసికొన్నను సరే యంటిమి. కాని యిప్పుడు మనగడ్డి మనము తినవలసివచ్చినది. మనము శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధముగ లేము. అందుకు సిద్ధము గావచ్చును. శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధ మనగా శిక్షణము, ఆత్మనిగ్రహము, అహింస, సత్యాగ్రహము, దైవనిర్ణీతధర్మములకును, మానవనిర్ణీతధర్మములకును విధేయతతోనుండుట ముఖ్యముగనలవడవలెను. దురదృష్టవశమున మనకు ఇందులకు తగినటుల శిక్షణముగాని ఆత్మనిగ్రహముగానిలేదు. మనయందు దౌర్జన్యము గలదు. లేదందుమా నిగ్రహముతో పోరాడగల హింసాశక్తి లేదు. కావలసినంత కూడిక లేదు. ఇకను మనము విధేయతతోనుండుట, భగవంతునకుగాని మానవునకుగాని, నిర్బంధముమీద నైయున్నది. హిందూమహమ్మదీయులమధ్య రోజును అట్టి ధర్మమునకు భంగముగలుగుచున్నటుల జూచుచున్నాము. శాసనోల్లంఘనమునకిది తగినవాతావరణముగాదు. పరాధీనస్థితిలో నణగియున్నవారి కిది యొక్కటియే అసమానఘోరాస్త్రము. ఇక దౌర్జన్యమే విధి. అందులకు వాతావరణ మున్నటుల గాన్పించుచున్నది. అందులకు మనహిందూ మహమ్మదీయ పోరాటములందు శిక్ష గాంచుచున్నాము. దౌర్జన్యమువలన వచ్చునని నమ్మువారు యిట్లు జరుగుపోరాటముల జూచి సంతోషింపవచ్చును. కాని ఆదౌర్జన్యధర్మమునందు నమ్మకముగలవారికి 'మీరు భారతాభివృద్ధికి ఆటంకము గలుగజేయుచున్నారు' అనిచెప్పెదను. అన్నములేకమాడు లక్షలకొలదిమందియెడ మీ కేమైన దయయుండునెడల మిత్రభావ ముండునెడల మీ దౌర్జన్యమువలన వారి కేమియు లాభములేదని తెలిసికొనుడు.

మీ రెవరినైనతే పదభ్రష్టులజేయ దలచుకొన్నారో వారు మీకంటె నెక్కువ కట్టుదిట్టములు గల్గి సిద్ధముగ నున్నారు. మీరు మీ ప్రాణములను లక్ష్యముచేయకపోవచ్చును. కాని దేశమునకై ప్రాణములవిడువ గోరికలేనివారిమాట ఆలోచింపకుండ నుండరాదు. ఈప్రభుత్వము ఆత్మరక్షణకు జలియ న్వాలాబాగువంటి హత్యల కిష్టపడునని మీకు దెలి యును. ఇతరదేశములమాట యెట్లున్నను ఈదే శములో దౌర్జన్యము వృద్ధియగు నవకాశము లేదు. భారతదేశము అహింసకు పరమస్థానమైయు న్నది. మీరు అహింసకై మీప్రాణములను త్యాగముచేయుటవలన జీవితములను మంచిరీతిని గడపుట గాదా?

నేను దౌర్జన్యవిప్లవకారులకు జేయు విజ్ఞప్తి గూడ, దౌర్జన్యయుతమగు అరాజకప్రభుత్వమునకు జేయుదానివలెనే నిష్ఫలమని నాకు దెలియును.

కావున మనము నివారణోపాయము గను గొని దౌర్జన్యమునకన్న పటుతరసాధన మింకొకటి గలదని ప్రభుత్వమునకును దౌర్జన్యవిప్లవకారుల కును దెలియునటుల జెప్పవలెను.

నిర్బంధవిధాన మొక రోగచిహ్నము

ఈనిర్బంధవిధానము ఒకదీర్ఘజాడ్యమునకు గల చిహ్నమని నేను తలంచెదను. ఐరోపీయాధికార మును, ఆసియా లొంగియుండుటయు దీనికి సిద్ధాం తము. నల్లవారు, తెల్లవారు అనికూడ ఒక్కొ-క్క-సారి యందురు. 'శ్వేతముఖునికాడి శ్వేతముఖుని భార' మని కిప్లింగు తప్పుగజెప్పెను. మలయద్వీపకల్ప మున (Peninsula) తాత్కాలికముగా ననుకొనిన వర్ణాటంక మిప్పుడు దాదాపు శాశ్వతమయ్యెను. మారిషియసులో భారతీయకార్మికులునిరాటంకము గపనిచేయవలెను. కెన్యాఐరోపీయనులు నచట నది వరకేహక్కు యేర్పరచుకొనియున్న భారతీయులపై తోటయజమానులకు నధికారమును చలాయించె దరు. దక్షిణాఫ్రికాయూనియను, వెనుకటి బాధ్య తల నన్నిటిని లెక్కచేయక తరిమివేయగల్గినచో ప్రతిభారతీయుని తరిమివేయును. ఈ అన్నిచోట్లను భారతప్రభుత్వమును, సామ్రాజ్యప్రభుత్వమును నిస్సహాయముగలేవు. కాని అచట నివాసమేర్పరచు కొనిన భారతీయుల రక్షణకై వారు తగినశ్రద్ధ పుచ్చుకొనుట కిష్టములేకున్నారు. భారతప్రభుత్వ మువారు తామే నియమించిన ఫిజీవిచారణసంఘనివే దికను ప్రచురించు మర్యాదనైన పాటింపకపోయిరి.

ఆకాలీల అత్యంతస్వేచ్ఛాభావమును అణ చుటకు జేసిన ప్రయత్నము యీ రోగమునకే చిహ్నము. వారు ప్రాణప్రదముగ దలంచిన యుద్య మమునకై తమనెత్తురును నీటివలె ప్రవహింపఁ జేసిరి. వారు తప్పుచేసియుండవచ్చును. ఒకవేళ అట్లుచేసిన యెడల అందు వారే తమరక్తమును ప్రవహింపఁజేసిరి కాని యితరుల కెవ్వరికిని హానిచేయలేదు. నాన్కానా సాహెబు, గురుకాబాగు, జైతులోలు వారి ధైర్య ముతో కష్టము లనుభవించి దేశమునకై ప్రాణము లర్పించిన విషయమును విశదముజేయును. కాని పంజాబుగవర్నరు అకాలీలను అణచివేయ కంకణము గట్టుకొన్నటుల జెప్పెదరు.

నిర్బంధములవలన బర్మాదేశీయుల ప్రాణము గూడ అణగిపోవుచున్నటుల వింటిమి.

ఈజిప్టుస్థితి మనకంటె నెక్కువగ నేమియు లేదు. ఎవరో వెఱ్ఱియెత్తిన ఒక ఈజిప్టుదేశీయుడు బ్రిటీషు ఆఫీసరును చంపెను. ఇది నిజముగా ఘోర నేరమే. అందులకు చేసినశిక్షగూడ ఘోరమైన నేరమే. కాక మానవజాతిద్రోహము గొప్ప నేరముగా నెంచవలయు టగును. ఈజిప్టును దనియొ తనకు లభించిన దా నంతయు కోలుపోయెను. ఎవరో ఒకఁడు చేసిన తప్పు నకు ఈజిప్టుదేశ మంతయును నిర్బంధాగ్నిచే శిక్షింప బడెను. ఈ హత్యయెడ ఈజిప్టుదేశీయులు సాను భూతి జూపవచ్చును. కాని బీభత్సమునుచేసికొని దేశ లాభములను రక్షింపఁ దగిగల దేశములుగూడ నిట్లు బీభత్సమును ప్రయోగించుటన్యాయమా?

కాబట్టి బెంగాలులో నిర్బంధవిధానము ఆశ్చర్యకరమైన విషయము కాదు. అట్టిది అప్పు డప్పుడు ఏదో ఒకమూలనున్న సౌరాష్ట్రములోనో ఒకచోట మనకు స్వతంత్రమువచ్చువరకును జరుగు చునేయుండును.

అంగీకారావసరము

కావున కాంగ్రెసు ఏ వైన వాంఛితములు గోరుటకు ముందు అందుకు బలముగ దానియందలి విశ్వాసమునకు దగినటుల అంగీకారము నొసంగ వలెను. అట్టిదానిని సిద్ధముచేయుటకు ముందు మనము హిందువులము, మహమ్మదీయులము, క్రైస్తవులము, సిక్కులము, పార్సీలము ఏకము గావలయును. అట్లే స్వరాజ్యపక్షము, బహిష్కార పక్షము, మితవాదులు,హోంరూలుపక్షము, ముస్లిం లీగువారు, ఇతరులు అందరును ఏకము గావల యును. అందరమును ఐకకంఠ్యముగ మాట్లాడ గల్గి మనమనస్సును మనము తెలిసికొనునెడల బాగుగనే యుండును. విదేశవస్త్రమును మన దేశ ములోనికి రాకుండ జేయగలశక్తిని విజృంభింప జేసిన యెడల మంచిదే. అప్పుడు మనము స్వీకరణమునకు సిద్ధముగ నుందుము.

నా విశ్వాసము

ఇకను నావిశ్వాసమేమియో జెప్పెదను. నేను కాంగ్రెసుసభ్యుడనై కాంగ్రెసును పటుత్వముగ నుంచుటకుగాను, దేశము సిద్ధముగ లేకపోవుటవలన అసహాయోద్యమమును ప్రస్తుతము విరమింపగోరె దను. కాని నేనుమాత్రము ప్రభుత్వ మావిధముగనే యుండ అట్లుచేయను;చేయజాలను. ఇది నావిషయ మున అనుష్ఠానయోగ్యవిధానముగనేకాక చిర విశ్వాసవిషయముగనున్నది. అసహాయోద్యమము శాసనోల్లంఘనము రెండును సత్యాగ్రహవృక్షము యొక్క భిన్న శాఖలే. అది నాకు కల్పద్రుమమువం టిది. సత్యాగ్రహమనగా సత్యాన్వేషణమే. భగ వంతుడే సత్యము. ఆసత్యమును అహింస యను జ్యోతి నాకు ప్రకటింపజేయును. స్వరాజ్యము నాకు ఆసత్యములో భాగముగ గాన్పించుచున్నది. ఈ సత్యాగ్రహము దక్షిణాఫ్రికాలోగాని, ఖేడాలో గాని, చాంపరానులోగాని మరెక్కడనుగాని నిష్ప్ర యోజనముగాలేదు. ఇందు దౌర్జన్యముగాని ద్వేష ముగాని లేదు. కావున నేను ఆంగ్లేయుని ద్వేషింపను. ద్వేషింపజాలను. వారికాడిని నేను భరింపనుజాలను. భారతదేశమునందు బ్రిటిషువారు తమమార్గములను సంస్థలను ప్రవేశపెట్టజేయు అపవిత్రకార్యములను ప్రతిఘటించి ప్రాణముపోవునరకును పోరాడెదను. ఇందుకు నాకు అహింసయే సాధనము. ఆంగ్లపాల కులతో అహింసాసంరంభము జేయుటకు భారత దేశమునకు సామర్థ్యము గలదని నేను నమ్మెదను. ఈపరీక్ష అపజయము గాంచలేదు. అది విజయమే గాంచెనుగాని అనుకొనినంతగాలేదు. నాకేమియు నిరాశ గల్గుటలేదు. కొద్దికాలములోనే భారతదే శము స్వస్థానమును చేరగలదని నాకు నమ్మకము గలదు. అందుకైనను సత్యాగ్రహమే మార్గము. ఇప్పుడు అసహాయోద్యమమును విరమించుటగూడ ఈ పరీక్షలోభాగమే. నేను తయారుజేసిన విధా నము సఫలమగునెడల అసహాయోద్యమమును మరల ప్రారంభింపనక్కరలేదు. ఈకార్యవిధాన మపజయము గాంచునెడల దౌర్జన్యరహిత మైన అసహాయోద్యమము కాంగ్రెసుద్వారా గాని ప్రత్యేకముగాగాని ప్రారంభింపవలయును. సత్యా గ్రహమెప్పటికిని అపజయముగాంచదనియు, సత్య మును నిరూపించుటకు ఒక్క సత్యాగ్రహియై నను చాలుననియు నే ననేకపర్యాయములు చెప్పియుంటిని. మనమందరమును సంపూర్ణ సత్యాగ్రహులమగుటకు ప్రయత్నము జేసెదము గాక! ఈప్రయత్నమునకు మనలో నిమ్నస్థితియందు న్నవారుగాంచని సుగుణమునేమియు గాంచనక్కర లేదు. ఏలననగా సత్యాగ్రహము మనలో నున్న భావవిశేషమే. అయ్యది మనలో నందరలోను గలదు. స్వరాజ్యమువలెనే అది మనజన్మస్వత్వము. మనము దానిని దెలిసికొందముగాక.

తీర్మానములు

1. పరామర్శలు

శ్రీఅమ్మ, సర్ అసుతోషముఖర్జీ, సర్ అసుతోష చౌదరీ, భూపేంద్రనాథ బోసు, డా. సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు, రాయ బహదూరు గిరి, గోవింద వెంకటేశయాల్గీ, వామనరావు మహాశీరు, టి. వి. గోపాల స్వామి మొదల్యారు, సి. వి. పి. శివముగార్లను, దక్షిణఆఫ్రికాలో రస్తుంజీ జీవనీగూర్కూడు, పి. కె. నాయుడుగార్లను మరణించినందులకు విచారించుచు, వారి కుటుంబములకు కాంగ్రెసుసభవారు సానుభూతి దెలుపుచున్నారు.

2. కలకత్తా ఒడంబడిక నూలుచందా

(1) మహాత్మా గాంధిగారికిని, స్వరాజ్యపక్షము తరఫున దేశబంధు, సి. ఆర్. దాసు, పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారికిని జరిగిన ఒడంబడికను కాంగ్రెసుసభ అంగీకరించుచున్నది.

(2) ఆ ఒడంబడికవలన కాంగ్రెసులోని రెండు తెగలవారికి ఐక్యత కుదురుననియు, యితర రాజకీయ సంస్థల సభ్యులు కాంగ్రెసులో చేరుటకు వీలగుననియు సభవారు తలంచుచున్నారు. నూతన ఆర్డినెన్సు, లేక 1818 రిగ్యులేషను 3 క్రిందను నిర్బంధింపబడిన స్వరాజ్య పక్షమువారిని యితరులను కాంగ్రెసు అభినందించుచున్నది. భారతీయులు తమ పౌరస్వత్వమును స్వేచ్ఛను ప్రకటించుకొను సామర్థ్యము లేనంతకాలము యిట్టి నిర్బంధములు తప్పవనియు, అట్టి సామర్థ్యము ప్రస్తుత స్థితిలో చాలకాలమునుండియు వెనుకబెట్టబడిన విదేశవస్త్ర విసర్జనమువలనగాని రాదనియు, భావించుచున్నది. కావున యీజాతీయాదర్శమును బడయుటకు దేశీయులయందలి ఉత్సాహము కార్యతత్పరతకు చిహ్నముగా నూలువడుకుటను సభ్యత్వపు అర్హతగా నేర్పరచి కాంగ్రెసునందు ప్రతివారిని చేరమని గోరుచున్నది.

(3) పైన దెల్పినవాని కనుకరణీయముగా భారతీయ స్త్రీపురుషులెల్లరు విదేశవస్త్రముల విసర్జించి చేతితో నూలువడకి చేతితో నేయించిన వస్త్రములనే ధరించవలెను. ఆయాదర్శమును సత్వరముగ నెరవేర్చుటకై కాంగ్రెసు సభ్యులెల్లరు నూలువడుకుట నభివృద్ధిచేసి ఖద్దరు ఉత్పత్తిని, ఖద్దరు విక్రయమును హెచ్చించెదరని కాంగ్రెసు సభవారు దలంచుచున్నారు.

(4) సంస్థానాధీశులును, భారతీయులలో ధనికులును, కాంగ్రెసులో ప్రాతినిధ్యములేని యితరరాజకీయసంస్థలసభ్యులును, మునిసిపలు స్థానికపంచాయితీ సంఘములవారును, యితరసంఘముల వారును స్వయముగా నుపయోగించుటవల్లను యితరవిధములను నూలువడుకుటను వ్యాపింపజేసి, ఖద్దరుపై చిత్రికల ముద్రింపగల కళానిపుణులను ప్రోత్సహింపవలెనని దేశీయమహాసభ కోరుచున్నది.

(5) విదేశవస్త్రములు, నూలు వ్యాపారమునందున్న వర్తకులు, దేశశ్రేయము నారసి, విదేశవస్త్రములు నూలు దిగుమతుల మానుకొని ఖద్దరువ్యాపారముచేసి జాతీయగృహపరిశ్రమలకు సహాయముచేయవలెనని దేశీయమహాసభ విన్నవించుచున్నది.

(6) మిల్లులలో ఖద్దరుపేర ముతుకగుడ్డ తయారుచేయు భారతదేశమంతట విక్రయించుచున్నటులు తెలియుచున్నది. కాన మిల్లుయజమానులు ఇట్టి అప్రాచ్యాగారములను మానివేసి భారతదేశమందలి పురాతనగృహపరిశ్రమల నుద్ధరించుటకు ప్రోత్సాహముజేయవలెననియు, కాంగ్రెసుకట్టుబాటులోనికి రానిచోట్లనే తమవస్త్రములను విక్రయించుకొనవలెననియు, యికమీద విదేశపునూలు దిగుమతిజేయ మానుకొనవలెననియు, దేశీయమహాసభ విన్నవించుచున్నది.

(7) హిందూమహమ్మదీయ మతాధికారులను ఇతరమతప్రచారకులను తమతమ సంస్థలయందు ఈసభలయందు ఖద్దరుసందేశమును బోధచేసి విదేశవస్త్రముల విసర్జించునట్లు సలహా యీయవలెనని దేశీయ మహాసభ విన్నవించుచున్నది.

3. కాంగ్రెసు నిర్మాణమునందు మార్పు

(1) 4 వ నిబంధనప్రకారము అనర్హుడుగాని ప్రతివారును రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘముక్రింద నుండు ఏ ముఖ్యసంస్థయందైన సభ్యుడుగా నుండవచ్చును. రాజకీయ లేక కాంగ్రెసు, పనులయందున్నపుడు చేతితో నూలు తీసి చేతితో నేసిన ఖద్దరు వస్త్రముల ధరింపనివారుగాని, సాలునకు 24,000 గజములు సాపుగా తాను వడికిన నూలునుగాని తాము అస్వస్థతగానున్నను, మరి ఏకారణమువలన నైనను ఇతరులచే వడికించిన అంత నూలును చందాగా పంపకుండినను, వారు కాంగ్రెసు సంస్థలయందు సభ్యులు కాజాలరు. ఎవరునుగూడ ఒకేసారి రెండుకాంగ్రెసు సంస్థలలో సభ్యులుగా నుండజాలరు.

(2) సభ్యత్వము జనవరి 1 వ తేదీనుండి, డిశంబరు 31 వ తేదీ వరకు లెక్కచేయబడును. పైనదెల్పిన నూలుచందా ముందుగా గాని, లేకున్న నెలకు 2000 గజములచొప్పున వాయిదాలపైనగాని పంపవచ్చును. సంవత్సరము మధ్యను చేరు సభ్యులు సాలునకగు చందా యంతయు చెల్లింపవలసి యుండును. (తాత్కాలిక నియమము)—1925 సంవత్సరముమాత్రము సాలునకు చందా 20,000 గజములు, మార్చి 2 వ తేదీలోపుగా అంపయుగాని లేదా పైన దెల్పినవిధమున వాయిదాలపై గాని చెల్లింపవచ్చును.

(3) వాయిదాలకు సరిగా నూలు చందాలు చెల్లింపజాలకపోయిన వారు, కాంగ్రెసుసంస్థలలోని సంఘములకు లేక ఉపసంఘములకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనుటకుగాని, ఎన్నుకొనబడుటకుగాని అట్టి సంస్థలసభల యందు పాల్గొనుటకుగాని అనర్హులగుదురు. వాయిదాకు సరిగా చెల్లింపజాలకుండిన సభ్యులు తిరిగి దానిని తరువాతినెలలో చెల్లించి తన సభ్యత్వపు హక్కును మరల సంపాదించుకొనవచ్చును.

మహాత్మాగాంధి, ఇతరనాయకులు స్వచ్ఛందసేవక దళమును తిలకించుట

Mahatmaji and other leaders seeing the Volunteers

జాతీయమహాసభకు విచ్చేసిన మహమ్మదీయ నాయకులు

Moslem Leaders

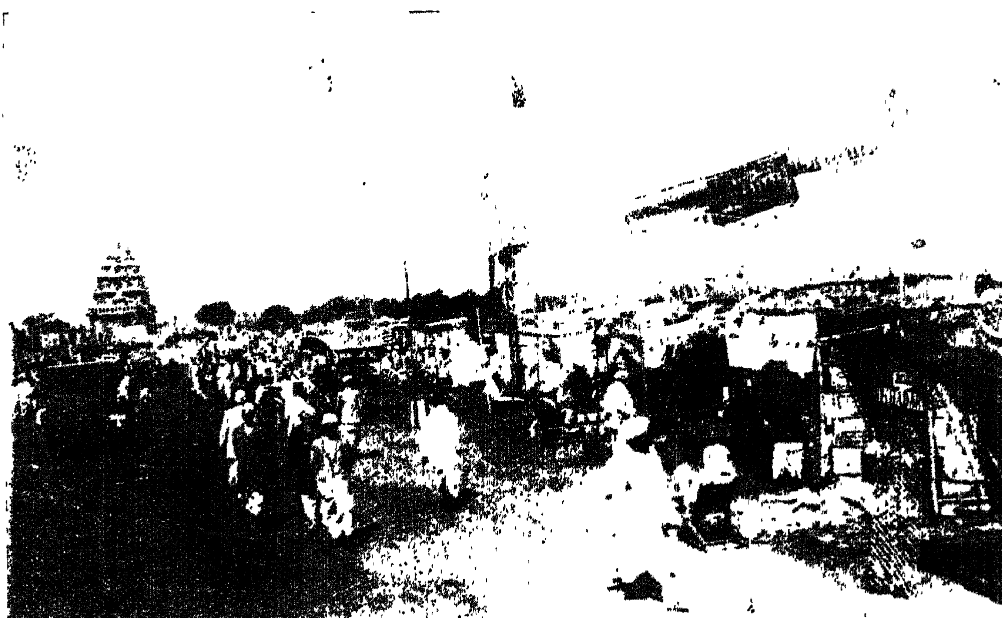
The 39th Indian National Congress, Belgaum

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయ మహాసభ, బెల్గాము

మూడవ అఖిలభారత గ్రంథాలయమహాసభా ప్రతినిధులు

Delegates, The Third All-India Public Libraries Conference

ఖద్దరు-దేశీయ వస్తువుల దుకాణములు

Khaddar and other National Stores

The 39th Indian National Congress, Belgaum

(4) ఈ నిబంధనప్రకారము వచ్చినూలు చందాలెక్కలను ప్రతిరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘము నెలవారిగా అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘు కార్యదర్శి కంపుచుండవలెను. వచ్చిననూలులో 1/10 వ వంతును గాని దానివిలువనుగాని అఖిలభారతజాతీయసంఘమున కంపుచుండ వలెను.

(౫) ప్రస్తుతమున్న 6 వ (ఇ) నిబంధనకు 86 (బి) నిబంధనను విడిచిపెట్టుడు.

4. సరోజినీదేవి సేవను కొనియాడుట

విదేశములందలి భారతీయులవిషయమున సెంతయు సేవజేసి తన వాగ్ధోరణిచే ఐరోపియనుల సానుభూతినిగూడబడసి అచ్చటి భారతీయుల ప్రేమకు పాత్రురాలయిన శ్రీమతి సరోజినీ నాయుడు గారి సేవను దేశీయమహాసభ కొనియాడుచున్నది.

కెన్యానివాసులకై పాటుపడిన వేజి (భారత సేవకసంఘము) బనారసిదాసు చతుర్వేదిగార్లకు గూడ కృతజ్ఞత దెలుపుచున్నది.

5. బర్మనులయెడ సానుభూతి

బర్మనుల కష్టదశయందు దేశీయమహాసభ సానుభూతి దెలుపుచున్నది. ప్రస్తుత నిర్బంధములకు వారు లొంగిపోగూడదని కోరుచున్నది.

బర్మాలోని కొందరు భారతీయులు సాంఘికప్రాతినిధ్యము కొరకై పాటుపడుచుండుటచే అట్టి ప్రత్యేకభావములుండుట మంచిది గాదు గావున అట్టిహక్కుల గోరరాదని కాంగ్రెసు సలహా నొసగుచున్నది.

6. కోహటు గుల్బర్గాతీర్మానము

“ భారతదేశములో అనేకచోట్ల హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు పెరిగి అల్లరులు జరుగుచున్నందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును దెలుపుచున్నది.

ఈమధ్య కోహటులో అల్లరులు జరిగి ప్రాణభంగమును ఆస్తి నాశనమును సంభవించుటయేకాక దేవాలయములును గురుద్వారములును నాశనమైనందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును దెల్పుచు స్థానికాధికారులు ప్రాణమును ఆస్తిని రక్షించు ప్రధానకర్మమునే నిర్వర్తింపలేకపోయిరని అభిప్రాయపడుచున్నది.

కోహటునుండి హిందువులను బలవంతముగ పంపివేసినందులకు దేశీయమహాసభ విచారమును సూచించుచు కోహటు మహమ్మదీయులు హిందూసోదరుల ప్రాణములను ఆస్తిని రక్షించెదమని అభయమొసంగి మిత్రులుగను ఇరుగుపొరుగువారివలెను వచ్చియుండవలసినదని ఆహ్వానింపవలసినదిగ కోరుచున్నది.

కోహటు మహమ్మదీయులు సాదరముగ ఆహ్వానించిననే తప్ప అన్యత్ర శరణుచొచ్చిన హిందువులు మరల కోహటునకు వెళ్లవలదని దేశీయమహాసభ సలహానిచ్చుచున్నది.

హిందువులుగాని మహమ్మదీయులుగాని, భారతప్రభుత్వము విచారణసలిపి కోహటువివాదము పై ప్రచురించిన విషయములు, నంగీకరింపక ఈ దురంతమునుగూర్చి ఐకమత్యమహాసభ నియమించిన సంఘమో లేక లక్నోమానము సర్వప్రాతినిధ్యసంఘమో విచారించి నిర్ణయము గావించునందుకు ఎట్టి అభిప్రాయములను దెలుపగూడదని దేశీయమహాసభ సలహా నిచ్చుచున్నది.

గుల్బర్గా అల్లరులలో నష్టపడినవారియెడల దేశీయమహాసభ సంపూర్ణసానుభూతిని దెల్పుచు దేవాలయములను అపవిత్రములుగ జేసిన కార్యములను ఖండించుచున్నది.”

7. అస్పృశ్యత

హిందువుల యభిప్రాయమునందు అస్పృశ్యతను తొలగించుటకు గూర్చి గలిగిన అభివృద్ధికై సంతసముదెలుపుచు యింకను చాలపని జరుగవలసియున్నదికావున కాంగ్రెసులోని హిందూసభ్యులెల్లరు యింక నెక్కువ పాటుపడవలెనని దేశీయమహాసభ కోరుచున్నది. రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకై యెక్కువ శ్రద్ధను వినియోగించి వారలను నూతుల దగ్గరకును, దేవాలయముల లోనికిని రానిచ్చి, విద్యాభివృద్ధికి వసతు లేర్పరుచవలెనని కోరుచున్నది.

వైకంలో హిందువులలోని ఉన్నతజాతివారికి సరాఘాటముగ రావుటకు నిషేధింపబడిన బాటలపై నడుచు హక్కును సాధించుటకై సత్యాగ్రహమును బూనిన అస్పృశ్యులను, వారి అహింస, ఓర్పు, ధైర్యగుణములకై, అభినందించుచు, తిరువాంకూరు సంస్థానాధీశులు సత్యాగ్రహులు కోరుచున్నదానియందు న్యాయము గలదని గుర్తించి వారికి సత్వరముగ ఉపచారము చేయుదురని దేశీయమహాసభ తలంచుచున్నది.

8. విదేశములందలి భారతీయులు

భారతప్రభుత్వమువారును సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారును విదేశములందలి భారతనివాసులను రక్షించెదమని హామీచేసియు అట్లు చేయజాలక పోవుటకును, అచ్చటివారికి కష్టము లధికమగుచున్నందుకు దేశీయమహాసభ చాల విచారమును దెలుపుచున్నది. అచట నివాసమేర్పరచుకొన్న వారియెడల సానుభూతి దెల్పుచు భారతదేశము స్వరాజ్యము బొందుపరకును యెట్టిసహాయమును జేయజాలనందుకు విచారించుచున్నది.

నేటాలు రాష్ట్రీయశాసనసభయందుగల ఆర్డినెన్సునకును, అచ్చట స్థిరనివాసులగు భారతీయులు మునిసిపలు ఎన్నికహక్కులను పెక్కేండ్లనుండి నిరాటంకముగా ననుభవించుచున్నను వానిని తొలగించు శాసనమును దక్షిణాఫ్రికా గవర్నరుజనరలుగారు ఖాయపరచి

సందులకును, కాంగ్రెసుసభ సంపూర్ణముగ అసంతృప్తిని దెలుపుచున్నది. ఇట్లు ఎన్నిక హక్కును తొలగించుట అన్యాయమేకాక 1914 సం॥ యూనియను ప్రభుత్వమువారికిని భారతీయులకును జరిగిన ఒడంబడికకును నేటాలు ప్రభుత్వప్రకటనలకును విరుద్ధముగ నున్నది. కెన్యాపరిష్కారము అప్పటి భారతీయులను న్యాయమైన హక్కులను తొలగించుట తప్ప వేరేమియు గాదని కాంగ్రెసు తలంచుచున్నది.

9. జాతీయవిద్యాసంస్థలు

భారతదేశ భావ్యభివృద్ధి నేటియువకులపై నాధారపడియున్నది. కావున రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘములన్నియు యిప్పుడున్న జాతీయ విద్యాసంస్థలన్నియు సజీవముగ నుండునట్లు ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో బనిచేయవలెను. ప్రస్తుతమున్నవాటిని స్థిరముగా నుంచవలెననియు, నూతనసంస్థలను స్థాపింపవలెననియు కాంగ్రెసుసభ గోరుచున్నను, దేశభాషలద్వారా విద్య నేర్పుట, హిందూమహమ్మదీయ సఖ్యతను ప్రోత్సహించుట, అస్పృశ్యతను తొలగించి అస్పృశ్యులయందు విద్య వ్యాపింపజేయుట, నూలువడుకుట, ఏకుట, దేశీయపరిశ్రమలను, ఆత్మసంరక్షణవిధానమును నేర్పుట, యీపనులను చేయని పాఠశాలలును 12 ఏండ్లకువచ్చిన విద్యార్థులును ఉపాధ్యాయులును ఎల్లరును దినమునకు ½ గంటకాలము నూలుదీయుట నిర్బంధపరింపకుండు పాఠశాలలును జాతీయపాఠశాలలుగా కాంగ్రెసుసభచే గుర్తింపబడవు.

10. జాతీయప్రచారము-వేతనములు

జాతీయప్రచారమునకై అర్హులగువారు వేతనములు పుచ్చుకొనుటకు ఇష్టపడకుండుటచే తగినంతమంది దేశాభిమానులు లభింపకున్నారు. దేశసేవయొనర్చునపుడు ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనుట మర్యాదకు లోపముగాదనియు విశ్వాసముతో పనిచేసినందువలన ప్రతిఫలము పుచ్చుకొనుట గౌరవముగా భావించి దేశాభిమానులగు యౌవనులు స్త్రీపురుషులు గూడ దేశసేవచేయు నుద్దేశమున్నచో దేశసేవనే కోరి చేయవలెననియు దేశీయమహాసభ భావించుచున్నది.

హిందూమహాసభ తీర్మానములు

1. పరామర్శ

తిరువాంకూరు మహారాజాగారు, సర్ అశుతోషముఖర్జీ, సర్ అశుతోషచౌదరీ, భూపేంద్రనాథబాసు, డా॥ సర్ సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు- లాలా కన్నయ్యలాలుగార్లు కాలముచేసినందుకీ సభవారు విచారించుచు వారి కుటుంబములకు సానుభూతి దెలుపుచున్నారు.

2. స్థానిక హిందూసభలు

ప్రతి జిల్లాయందును తాలూకాయందును హిందూ మహాసభోద్దేశముల నెరవేర్చుటకై శాఖాసంఘముల నేర్పరుపవలెను. హిందువులయందు సాంఘిక మతసంస్కారము ప్రబలజేయుటకును అవసరమగు చోట్ల హిందూసంఘమువారి రాజకీయహక్కులను కాపాడుటకును హిందూ సభలను ప్రతినగరమునందును పల్లెయందును స్థాపింపవలెను.

3. ప్రాంతతీర్మానములు ఖాయపరచుట

1. హిందూమహాసభ కాశీ, ప్రయాగలందు చేసిన తీర్మానములను యీసభవారు బలపరచుచున్నారు.

2. జాతీయాభివృద్ధికి భంగము రాకుండ అన్నివిషయములందును హిందువులు శక్తిపూర్వకముగ మిగతవారితో సంఘర్షణ లేకుండ పనిచేయవలెను;

3. బ్రహ్మచర్యాశ్రమవిధానము ననుసరించుచు బాలబాలికలకు మత విజ్ఞానవిద్యల బోధించవలెను;

4. ఏమైననుసరే బాలికలకు 12 సంవత్సరములు బాలురకు 18 యేండ్లు రానిదే వివాహము చేయగూడదు;

5. శాంతిని నెలకొల్పుటకు యత్నించు మిగత సేవాదళములతో కలిసి పనిచేయుటకు హిందూసభ తరపున సేవాదళముల నిర్మించవలెను;

6. దేవనాగరలిపితో హిందీ నభ్యసింపవలెను;

7. సక్రమముగా మతధర్మములను రక్షింపవలెను;

8. ఖద్దరువ్యాప్తికై ముఖ్యముగా కృషిసలుపుచు స్వదేశివస్తువుల నాదరింపవలయును;

9. మతసూత్రముల బోధించుటకు మంటపముల నిర్మింపవలయును;

10. నిమ్నజాతుల యభివృద్ధి కన్నివిధములను తోడ్పడుచు వారిని ఆలయములలోనికిని, ప్రజోపయోగమునకై యున్న చెరువులు, బావులు, పాఠశాలలు వీటికన్నిటికిని రానీయవలెను; అట్లు లేనిచో వారికి ప్రత్యేకముగా ఆలయములు బావులు కట్టించవలెను; ఉత్సవసమయములందు, తీర్థయాత్రలప్పుడు, వివాహములందు, నావలపై ప్రయాణముచేయునపుడు, యుద్ధమప్పుడు, ఇతర సమయములందును వారిని అభ్యంతరపెట్టగూడదని శాస్త్రప్రమాణము లున్నవి; అను తీర్మానము ఆమోదింపబడెను

4. హిందూ మహమ్మదీయ సమస్య

ఈ విషయమై చేర్కొనబడిన వారిని రాజ్యాంగ విధానసంస్కరణలకు సంబంధించినంతవరకు హిందూమహమ్మదీయ సమస్యలను పరిష్కరించుటకుగాను ఒక ఉపసంఘముగా నియమింపవలెను.

పంజాబు:—లాలా లజపతిరాయి, లాలా హన్సరాజ, రాజా నరేంద్రనాధుగార్లు.

సం|| రాష్ట్రములు:—గౌ|| రాజా సర్ రాంపాలుశింగు, సి. వై. చింతామణి గౌ|| లాలా సుఖవీరసింహగార్లు.

బీహారు:—రా. బ. ద్వారకనాథు, రాజేంద్రప్రసాదుగార్లు.

వంగ:—రాయి యతీంద్రనాధచౌదరీ, వ్రజేంద్రకిశోరరాయి చౌదరీగార్లు.

మధ్యరాష్ట్రి:—డా|| మూంజీ, ఎం. ఎస్. ఆనీగార్లు.

మహారాష్ట్రి:—ఎన్. సి. కేల్కారు, ఆర్. పి. కరేండీకరు గార్లు.

మదరాసు:—ఎస్. సత్యమూర్తి, టి. ప్రకాశం, సి. ఆర్. రెడ్డి గార్లు.

బొంబాయి:—ఎం. ఆర్. జయకరు, డి. వి. బెల్వి, రాజా గోవిందలాలుగార్లు.

గుజరాతు:—డా|| సుమంత, బి. మెహతాగార్లు.

సింధు:—జయరామదాసు, దౌలతరాముగార్లు.

ఈసంఘమునకు లాలా లజపతిరాయిగారు రక్షకులు.

ఈ సంఘమువారి ఖర్చులకై రూ 5,000 ఖాయము జేయవలెను.

5. నేపాలు స్వాతంత్ర్యము

నేపాలు దేశమునకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారు స్వాతంత్ర్యమిచ్చినందులకు హిందూమహాసభవారు సంతోసమును దెలుపుచున్నారు. నేపాలుమహారాజాగారు తమరాజ్యమున బానిసత్వమును తొలగింప నెంచినందులకు అభినందించుచున్నారు.

6. కోహాటు దురంతములు

(1) సెప్టంబరు 9 వ తేదీనను అటుపిమ్మటను కోహాటులో హిందూసిక్కు సోదరులకు స్థానికమహమ్మదీయులచేతను సరిహద్దుజాతుల మహమ్మదీయులచేతను గలిగిన ప్రబలనష్టమునకును 375 హిందూ గృహములును అంగడులును కాల్చివేయబడినందులకును యీసభవారు చాల విచారించుచున్నారు. చాలను దేవాలయములు గురుద్వారములును ధ్వంసముచేయబడుటచే హిందూసిక్కు సోదరులచ్చోటు విడిచి రావల్పిండిమున్నగు స్థలాంతరములకు బోయి శరణుచొచ్చిరి.

(2) స్థానికాధికారులకు యీదురంతము జరుగునని ముందుగా దెలిసినను, అచ్చటి కంటోన్మెంటునుండి కొలదిసంది సైనికుల సహాయమున దీనిని వారణచివేయ గలిగియున్నను అటు లక్ష్యపహించి దుండగీడుల పట్టుకొనలేక అల్లరి నణచజాలకపోయినందులకు చింతిలుచున్నారు.

(3) ఇదివర కెన్నడును జరుగనంతటి దురంతములు జరిగినను యిండ్లువాకిళ్లు విడిచి పటాపంచలై పారిపోయి 4 నెలలనుండి స్వమతస్థుల సానుభూతిపై బ్రతుకుచు 3000 కు పైగా హిందువులు పరితపించుచున్నను సరిహద్దు రాష్ట్రముల ప్రభుత్వమువారు సానుభూతిచూపనందులకు యింతవరకు, హిందూమహమ్మదీయులమధ్య రాజీకుదుర్చలేకుండిన యీప్రభుత్వమువారి అసమర్థతకును, ఈ సభవారెంతయు చింతిలుచున్నారు.

4 హిందువులను విచారింపకయే అసంపూర్ణ సాక్ష్యముల నాదరువుచేసికొని కేసువివరములను తెలిపినట్లు ప్రకటించిన అనుభవములేని చిన్నఉద్యోగియగు మేజస్ట్రీటుమాటలను నమ్ముకొని సరిహద్దురాష్ట్రముల ప్రభుత్వమువారును, శ్రీయుత మహమదుగారును యింతటి అపాయకరమగు విషయమును పరిష్కరింపనెంచినందులకు యీసభవారెంతయు విచారించుచున్నారు.

(5) ఈ విషయమంతయు పరిష్కరించి, హిందువులకు రక్షణయొసంగుటకును, బాధనొంది నష్టపడినవారికి పరిహారమొసంగుటకును ఇట్టి అక్రమకార్యములు యికముందు జరుగకుండ కట్టుదిట్టములు చేయుటకును సూచనల జేయుటకయి ప్రజావిశ్వాసము గల స్వతంత్ర బహిరంగవిచారణచేయుట కొరకు ఉపసంఘమును నియమించుట ఆవశ్యకము.

(6) కోహాటుహిందువులలో ముఖ్యులను కొందరను భయపెట్టి అరెస్టుచేసి సంతృప్తికరమైన షరతులు లేకున్నను మహమ్మదీయులతో రాజీపడవలెనని ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధించినట్లును, ఆ సంధియేర్పాటులు నిష్ఫలముకాగానే తిరిగి హిందువులలో ముఖ్యులగువారిని అరెస్టుచేయుటకులు ఆజ్ఞాపించినట్లును యీ సభవారికి దెలియుచున్నది. సంధిప్రయత్నములు నిష్ఫలమగుటకు తాము బాధ్యులముకామని హిందూప్రతినిధు లనుచున్నారు. గౌరవనీయులగు యీ హిందువులను 3 నెలలకు పైగా విచారణలేనిది ఖైదుచేయుట భావ్యముకాదు. కాన వెంటనే వారిని జామీనుపై విడిచి వారికేసులు పంజాబుకు మార్చవలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

(7) కోహాటులో నష్టకష్టములకు పాలయినవారందరికి యీ సభవారు సానుభూతి దెలుపుచున్నారు. అట్లు సానుభూతి దెలుపువారెల్లరు వెంటనే హిందూమహాసభతరఫున ప్రారంభించబడు కోహాటుసహాయనిధికి తమకుదోచిన ధనసహాయమునుజేసి; పంజాబు నేషనలుబ్యాంకునకుగాని, సెంట్రలుబ్యాంకునకుగాని చెల్లింపవలెనని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

7. గుల్బర్గా దురంతములు

గుల్బర్గాలో మహమ్మదీయులు హిందూదేవాలయములను బుద్ధిపూర్వకముగ కూల్చినందులకు చింతించుచున్నారు. వాటినన్నింటిని తిరిగి కట్టించుటకును యిట్టి అక్రమము యికముందు జరుగకుండచేయుటకును నైజాము ప్రభుత్వమువారు తగిన చర్యదీసికొనెదరని యీ సభవారు నమ్ముచున్నారు.

8. వైకం సత్యాగ్రహము

మనస్వమతస్థులలో తక్కువజాతివారు వైకములో కొన్ని బహిరంగములగు బాటలందు నడచుస్వేచ్ఛకలిగియుండుటకై సత్యాగ్రహము

చేయవలసివచ్చినందులకు యీ సభవారు ఖేదపడుచున్నారు. వారి యెడల సంపూర్ణ సానుభూతి దెలుపుచున్నారు. వైష్ణవగ్రంథముల ననుసరించియు, ఆచార్యులబోధల ననుసరించియు మతశ్రేయమును వారయు పూర్వాచారపరాయణులంపుటు, అట్టినిషేధమును తొలగింపవలెనని తిరువాన్కూరు దర్బారును కోరుటకుగాను తమకు సహాయపడవలెనని యీసభవారు వేడుచున్నారు. ఇప్పుడు నిషేధింపబడుచున్న హిందూ అస్పృశ్యజాతులవారే అన్యమతమును స్వీకరించిరేని అట్టివారిని ఆలయముల వెంట రానిచ్చుచుండగను, యితరమతములవారిని రానిచ్చుచుండగను, వీరినేల ఆటంకపరచవలెననియును, యిదివర కెట్టి అధికారమున్నను యిప్పటి నూతనపరిస్థితులబట్టియైన అట్టినిషేధమును తొలగింపవలెనని యును మహారాణీగారిని యీసభవారు గోరుచున్నారు.

9. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదము

బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరులమధ్య కొన్నిప్రాంతములందు గలిగిన విచారకరమగు విభేదములకయి యీ సభవారు మిక్కల పరితపించుచున్నారు. హిందూసంఘములోని వారికందరికిని సకలసాహిత్యచరిత్ర వేదాంతములకు సంబంధించిన సంబంధమే కలదు. వారికి గల భేదాంశములకన్న ఐకమత్యాంశము లెక్కుడు బలమయినవి. కావున వారు నిజమైన భ్రాతృభావమున మెలగి అన్యోన్యవాంఛలను గుర్తెరింగి సమకూర్చుకొని సహాయపడుచు సంతసించుచుండవలెను.

హిందూసంఘములో పలు తెగల నాయకులు గలసి పరస్పర అపోహలను తొలగించి అన్యోన్య ప్రశంసాభావమును గౌరవమును పెంపొందించి ముఖ్యముగా మనసాంఘిక విషయములందు సంఘాభివృద్ధికై పాటుపడవలెనని యీసభవారు గోరుచున్నారు.

రాత్రి

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

ప్రాణసఖులయును స్త్రీలయు మానసములు
తలఁచి చూడంగఁ జంద్రకాంతములో! యేమొ!
కానిచోఁ జంద్రుఁ డుదయింపఁగానె యేల
ద్రుతములై రసవాహినీభృతము లగును.

అరుణకాంతుల రతనాలహారములను
గాంచనద్యుతివసనముల్ గాన్కలంపి
ముందుముందుగ, రాగవిస్ఫూర్తి గదుర
రాత్రికాంతను గూడఁ జంద్రముఁడు వెడలె.

తన్నిశాకాంత యాంధ్యవక్త్రమును బట్టి
చంద్రుఁ డాత్మకరంబుల సరవి లాఁగ
నబలయాట నేమియును జేయంగలేక
చిఱునగవు మల్లెపూడాలు తెరను డాఁగె.

పొదుపుగుబ్బలిపై నుండి పడమటిమల
పైకి వ్యోమవిమానంబు పైని రాత్రి
యువతితోడ వాహ్యాళి సేయును గడింది
దినదినంబును జంద్రుండు మనసుపుట్టి.

రతివధూమణిఁ దనదు సారథిగఁ బూని
చంద్రికాస్యందనంబును సంతరించి
శాతనారాచముఁ బట్టి చేత మరుఁడు
సకలలోకజిగీషతోఁ జనుచునుండె.

సుమపరిమళముల శరీరమునఁ దాల్చి
మోహనౌషధసముదాయమును గ్రహించి
వాడవాడలఁ దిరుగాడ బయలుదేరె
మానినులకోసమయి మందమారుతుండు.

మోహనులఁగూడఁ దేఁకువ మోహపుచ్చి
యాత్మలావణ్యమున, మహా హర్షమునను
గట్టిగా వారికంఠముల్ కౌఁగిలించి
నవ్వులఁ బొల్చుచుండెఁ బుష్పములసరులు.

పాలవలె మధురంబులై స్వచ్ఛములగు
దంపతుల మానసములు తత్కాలమందు
బ్రణయమానంబు నేఁడిమి పట్టి కాఁగి
మీఁగడ్డం గట్టె సమ్మదాభోగ మనఁగ.

ఒకట బహిరంగముగఁ గాంచి పకపకనగు
నొకటఁ గిటికీలలోఁ జూచి వికవిక నగు
నొకట శశిచాటుగాఁ గని కికకిక నగు
బొమ్మలను శయనించు దంపతులయునికి.

నిదుర లేకుంటఁ దిరుగుట నిలువ కొకట
నలసటం బొందె యేమొ! శుభ్రాంశుమొప్పెఁ
దైలశూన్యప్రదీపంబుపోలెఁ గాంతి
క్రమముగాఁ దగ్గి తెలవాఱుసమయమందు.

మాంటేగు మహాశయునకును హిందూదేశమునకును గల సంబంధము

మోచర్ల రామకృష్ణయ్య గారు, బి. ఏ.

మాంటేగు మహాశయుఁడు పరలోకగతుఁడయ్యెను గదా! హైందవు లతనిమరణమునకై విచారగ్రస్తులై యుండుటకుఁ గారణము లనేకము లున్నవి. హిందూదేశమున కతఁ డేమి యుపకారములొనరించెను? శ్రీమంతుఁడై జనించి, విశేష శేముషీయుక్తుఁడని పేరెన్నికఁగాంచి, యాంగ్ల సాంఘికజీవనమున నున్నతస్థానము నలంకరించుననియు, నాంగ్లజనాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుననియుఁ దలంపఁబడిన 'మాంటేగు'నకును, దాను మున్నెన్నఁడు నెఱుంగని దరిద్రదేవతాపీడితులగు భారతీయ జనసామాన్యమునకు నేటిసంబంధము గలదు? మతముచేతనా యూదుఁడు. జాతిచేతనా శ్వేతముఖుఁడు. ఆతని మరణవార్త భారతీయుల కేల విలాపకారణమాయెను? ఆతఁడు మనభారతీయ ప్రభుత్వమునందు (Reforms) కొన్ని సంస్కరణములను బ్రవేశపెట్టినది వాస్తవమే; అయిన నాసంస్కరణములు భారతీయులకు మొదట సంతోషజనకములుగావు. దేశీయమహాజనసభ(National Congress) మూలమున సంస్కరణములు "అసంపూర్తియైనవనియు, అసంతృప్తికరములనియు, ఆశాభంగజనకము లనియు" భారతీయులు వారిమనోగతమును వెల్లడించిరి. ఆంగ్లేయులు సైతము సంస్కర్తయగు మాంటేగును దూషించిరి. వారిదృక్పథమున నీసంస్కరణములు ఆంగ్లసామ్రాజ్యాభివృద్ధికి వినాశదాయకములై యొప్పారెను. ఆంగ్లేయుఁడుగా నుద్భవించి, యాంగ్లేయులక్షేమమున కితఁడు వినాశకారియాయెనని పలువురు ఆంగ్లేయు లితని నిందించిరి. స్వదేశీయులచే నీతఁడు దూషింపఁబడెననియూ, వారతని నసూయచే భావించిరనియూ హైందవు లతనియెడ స్నేహభావమును జూపవలసినది? ప్రేమగౌరవము లావిర్భవించునది యిట్టి కారణములఁబట్టియా?

మాంటేగు మహాశయుఁడు విశ్వభ్రాతృత్వమును జగన్మిత్రత్వమును గలిగిన లోకపూజ్యులలో నొకఁడు. ఆతని దేశీయులే కొందరు అతనికి స్వదేశాభిమానముతప్ప మరియితర దేశములన్నిటియందును అభిమానము మిక్కుటమని నుడివెడివారు. ఒకవిధముగా నదియే వాస్తవము ప్రపంచమున మానవులకు స్వదేశాభిమానముండుట సహజమే. స్వదేశముపైగల యభిమానప్రేమలు పొంగి పొరలి వెల్లివిరిసి యితరదేశములపైనను, యితరదేశీయులయెడలను జూపఁబడుట ప్రతిసామాన్య పురుషునకు శక్యమైనవిషయము కాదు. దైవిక, ఆధ్యాత్మిక శక్తులచే బలవంతులైనవారుతప్ప అట్టిజగన్మిత్రత్వమును సంపాదింపనేరరు. అట్టి దివ్యతత్వము కొంత మాంటేగుమహాశయునకున్నదని చెప్పుట అతిశయోక్తి కానేరదు. ఆతఁడు తన జీవితమున సంపూర్తిగావించినపని అతివిశాలమైనది కాకపోవచ్చును. తాను ముగించఁదలచిన కార్యములకు సాధనసంపద తానే యొనఁగూర్చుకొనియెను. తాను జేయఁబూనిన కార్యములకుఁ గొన్ని సరిహద్దులు దైవమే యేర్పఱిచెను. చేసిన, ఆసరిహద్దులలోనే తాను దన కార్యముల నొనరింపవలసి యుండెను. అట్లు కానిచో నాతఁ డూరకుండి యుండవలసినవాఁడయ్యెను. తనధైర్యమపారమగుటచే నాతఁడు తాను నిర్దేశించుకొనిన కార్యములను సఫలముచేయుటకు సంసిద్ధుఁడయ్యెను. ఆమహాశయునితో గాఢమైత్రిసలుప నవకాశముకలిగిన "సిన్హా" ప్రభువు (Lord Sinha) మాంటేగువిషయమై ప్రశంసించుచు నిట్లు వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. "నేనాతని నెరిగియుండినంతమట్టుకు, హిందూదేశమును 'మాంటేగు' కంటె గాఢతరముగఁ బ్రేమించిన హైందవుఁ డెవ్వఁడు నుండఁడనని తలచుచున్నాఁడను. హిందూదేశమునకుఁ గానతఁడు పార్లమెంటుచే నిప్పించిన సంస్కరణములవిష

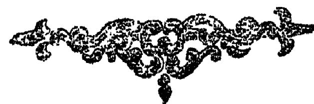
యమై యేమైనఁ జెప్పుదురుగాక. ఒక్కవిలక్షణమగు సందర్భమునుమాత్రము నేను నొక్కివక్కాణించఁగలను. వాని ముఖ్యోద్దేశము హైందవులను స్వపరిపాలకులుగాఁ జేయుటయే!" ఈవిధమున మాంటేగును వానియభిమతములను నిరూపించిన 'సిన్హా' ప్రభువువాక్యములు సమంజసములుగావా ?

మాంటేగు మహాశయుఁడు ప్రప్రథమమున హిందూదేశమును సందర్శింప వచ్చినపుడు కొంతమంది హైందవప్రముఖుల నతఁడు సంవీక్షించి వారితోఁ సంభాషించెను. అట్టిప్రముఖులలో "బాబుమోతిలాల్ఘోష్" అనునతఁడొకఁడు. మాంటేగుగా రాపురుషవర్యునితో సంభాషించుచు తనమనస్సునందుఁగల సంస్కరణములను గుఱించి సూక్ష్మముగా నతనికిఁ దెలియఁబలికెను. బాగుగ నదివిని బాబుగా రతనికొక చిన్నకథను జెప్పిరి. పాపమొక శ్రోత్రియుఁడు. చాలదూరము నడచివచ్చి యాసనంజాత గురుశ్రమచే నడకచందము మందగిలి స్రుక్కి ఆకలిదప్పులచే సొలయుచుండెనట. ఆతనికేమెడ నాహారము దొరకలేదట. కట్టకడకతఁడు మార్గము వెంబడి శూద్రుఁడొకఁడు వంటచేయుచుండఁ జూచెనట. బ్రాహ్మణుఁడు! అందును శ్రోత్రియుఁడు! (ఇప్పటిబ్రాహ్మణులైన నేమియు సందియపడరు.) ఆతఁడు శూద్రునిచేఁ బచనముసేయఁబడిన యన్నముగనుక వెనుకాడెను. అయినను క్షుత్పిపాసలు అత్యధికములుగనుండి ప్రాణాపాయము దెచ్చునట్లుండెను. అందువలన నాభూసురుఁడు శూద్రుని దరిసి "మిత్రమా ! ప్రాణము లాకలిచేఁ బైకెగయుచున్నవి. ఒంటరిపాటున నున్నాను. నను రక్షింతువే!" అని ప్రార్థించెను. శూద్రుఁడంత బ్రాహ్మణుని బిలిచి తనవెంబడిఁ గూర్చుండనియమించి యొక్కకబళ మాతనికిచ్చెను. బ్రాహ్మణుఁ డాత్రముతో దాని నారగించెను. తదనంతరము బ్రాహ్మణుఁడు శూద్రుని మరికొంతయన్నమునకై వేడ నాతెరువరి "పోపోవయ్యా పిచ్చిబాపనోఁడ! ఇంకాయెవరుపెడతారు నీపొట్టకు! మీయయ్య నాదగ్గ రేమన్న మూటగట్టి పడేసిపోయిండాయేం? చాల్చాలు పో!" అని గద్దించెనట. బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదుఁడగు నాశ్రోత్రియుఁ డంతట "అయ్యో ! దేవుఁడా! వ్రతము చెడినను సుఖమైన దక్కవలయుగదా ! కులము జెడితిని పొట్టనిండలేదే!" అని యార్తనినాదములు సల్పెనట. ఈకథ నాలించి మాంటేగుమహాశయుఁడు మందహాసవికసితవదనుఁడై "మోతీబాబూ! నే నాశూద్రునియంత క్రూరకర్ముఁడనా! ఈకబళమును గ్రహింపుము. వెనుక తృప్తిపఱతును" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనట.

మాంటేగుమహాశయుఁడే మరికొంతకాల మతని పదవియందుండిన హైందవుల మహదాశయముల నఫలీకృతము చేసియుండెడివాఁడనుట నిస్సంశయము. కాని "తానొకటితలఁచిన దైవమువేఱొకటితలఁచునుగదా!" భారతీయాభివృద్ధికై యతఁడొనర్చిన మహత్ప్రయత్నమువలన నతనికిఁ బ్రాప్తించిన లాభములెవ్వి? తనమహాధికారపదవి నతఁడు కోల్పోయెను. తుదకుఁ దన జీవికనే భగ్నకృతము చేసికొనియెను. తనసహాధికారుల సలహాను బొందకయే మాంటేగుమహాశయుఁ డొక గొప్ప కార్యమునకుఁ దనయనుమతి యొసంగెను. మసల్మాను ప్రముఖులు హిందూదేశమున, "సెవర్సు" సమాధానసందర్భమునఁ జేయుచుండిన కలవరమువలన తత్సమాధానమును, బునర్నిర్ణయము చేయవలసినదని రాజప్రతినిధి (Viceroy) గారంపిన లేఖను బ్రచురింపవలసినదని మాంటేగు తన సహసభ్యుల యనుమతిలేకయే యాదేశించెను. "కర్జను" ప్రభువు తన పక్షమువారితోఁగలసి మాంటేగుయొక్కచర్యను నిరసించుచు మాటలాడెను. "లాయడుజార్జి" స్వస్థానాభిమానియై మాంటేగును బహిష్కరించుటకు సందేహింపనివాఁ డయ్యెను. హిందూదేశపు తాత్కాలికపు టుపద్రవస్థితిని బ్రచురించుట అసంగతమే యయియుండవచ్చును; ఇంగితమునకు లోపమైనదిగా నుండుననియే యెంచుఁడు. రాజ్యాంగవిధానమున నట్లుండునేమో! కాని మాంటేగుగారి సంస్కరణవిధానమునకంటె నీయలౌకిక ప్రచురణయే (Indiscreet publication) ఆమహాపురుషుని హైందవులకుఁ బ్రేమపాత్రునిగాఁ జేసెను. ఆపురుషుని యసామాన్య మేధాశక్తియు, నశేషమనీషోజ్జ్వలతయు, నతని పేరుప్రతిష్ఠలను, అప్రా

కృతధనాఢ్యతయుఁ నామహామహునికి, నఖిలసామ్రాజ్య పదవీపంక్తులయం దగ్రస్థానమైన యమాత్యశేఖరత్వ మును లభింపఁజేయ వలంతులైయుండెను. అనతికాలము లోనే ఆపదవి నతఁడు వహించియుండెడివాఁడు. కాని యాస్వార్థత్యాగి భారతీయస్వతంత్రార్జనోద్యోగరంగ మున నిజోద్యమ వేదికపై తనసర్వస్వమును ధారవోసెను. ఆంగ్ల హిందూదేశములఁ దమ దివ్యధర్మములను పసిండి బంధములచే బంధించు మహాపురుషులలో మాంటేగు మహాశయుఁ డొక్కఁడని నిస్సంశయముగా నుడువ వచ్చును. అల్పదృగ్గాములగు నాంగ్లేయులు—అట్టివారే కదా బహుళసంఖ్యాకులు — హిందూదేశమునకును ఇంగ్లాండునకునుగల పరస్పర మిత్రధర్మతంతువులఁ దెగఁ గొట్టుటకై సకలవిధములఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. వారి ప్రయత్నము లనతికాలములలో సఫలములగునేమో యెఱుఁగఁజాలకున్నాము. ఎట్లయినను భారతీయులుమా త్రము శ్రీమాంటేగుమహాశయునిబోటి ఆంగ్ల శిఖ మణుల చరిత్రమును గృతజ్ఞతతో స్మరించుచుందుర గాత!

ఆపురుషవరేణ్యుఁడు సజీవుఁడైయున్నపుడు అత నికిఁ జెందవలసిన ప్రశంసను మన మాతని కొసంగిన వారము కాము. ఇప్పుడుమాత్ర మాధీరగుణచంద్రుని యుదారమార్గాదర్శకుని, ఆతనికిఁ దగిన ప్రేమ గౌరవ పురస్సరముగా నభినందించునపుడు నలుబదిమైదువత్సర ముల ప్రాయమునందే పరహితార్థానురక్తియను దివ్య మంత్రమును స్మరించుచుఁ బరలోకగతుఁడైన పురుష పుంగవునికై మన సానుభూతిని బ్రకటించుచు విర మింతము.

సత్యాగ్రహి

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

జ్వలితుఁడయ్యును దీపమ్ముభాతి విమల
తరప్రకాశమ్ముఁ బఱపి యంధత నడంచు
చాల నలఁగియు గోరంటవోలె మిగుల
ఘాతకునిపైన రాగమ్ము గనుపఱచును

వెలుచఁ గ్రుళ్లి కృశించియు బీజమటులఁ
బరుల కెప్పుడు సుస్వాదుఫలము లొసఁగు
కడిఁదిఁ బీడించినను నిక్షుఖండమటులు
విమల మిష్టరసం బిచ్చు పీడకునకు

హృదయము జయించుటను జగంబెల్ల గెలుచు
ఆత్మబలిదానమునను ద్రోహము హరించు
చెఱఁ బ్రవేశించి స్వాతంత్ర్యగరిమఁ బడయు
పూలమాలకుఁబలె మహామోదమునను

ఉచ్చ్రితాళ్లకుఁ దనమెడ నొసఁగుచుండు
ఆకసం బూడిపడఁజేయు నవనియందు
అవని నాకసముగఁజేయు నద్భుతముగ
బళిర! సత్యాగ్రహుని ప్రభావప్రవృద్ధి
చర్మచక్షువులకు నగోచరము సుమ్ము.

మధుమాసగీతము

జోడూరి రామచంద్ర రావు గారు, బి. ఏ.

౧

కంటె! లేగులాబిరంగుసగంట లవిగో !
సుందరీబృందసహితయా మందగమన,
అలరతీదేవి వచ్చెడునదనుసందు
వేచియుండినమొగ్గల విచ్చి, మేలు
కొల్పుచున్నవి వత్సరకుందరదన;
నదె వసంతకాలోచితమైన మధుర
కోకిలాలాపముల కనుకూలగతిని
సహజగాంధర్వగానంబు సల్పుచుండె
హాయిగా నాభరద్వాజ మచట నిలచి;
శీతలాంభఃకణప్రపూరితసమీరుఁ
డెల్లెడల మందగతి జరియించి పుష్ప
సౌరభంబును వెదజల్లి సౌఖ్యమొసఁగె.

౨

వటమహీరుహాచ్ఛాదితతటములందు,
చల్లనౌ నీడ నొసఁగునశ్వత్థవృక్ష
శాఖికాచ్ఛాదిత ప్రదేశములయందు,
రంగదుత్తుంగ లహరీమృదంగనాద
సంయుతాహ్లాదకరనదీసైకతముల,
నన్నుఁగూడి వసించి యీనలువ రాణి
(సహజస్వేచ్ఛానుకూలితాసన మునందు)
ఓజనల్పెడుగావుత! ఉర్వి నరుల
యనుచితానంద పారవశ్యతను గూర్చి
పతితులై, నీచులైన, గర్వితులఁగూర్చి.

౩

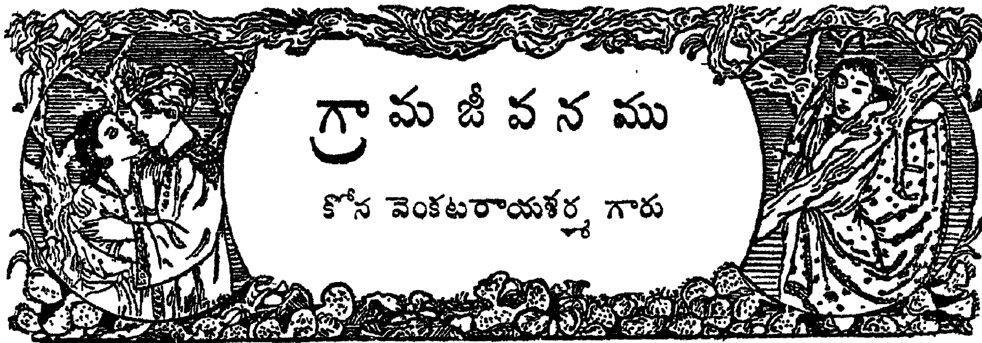
కష్టజీవుల కిప్పుడే గలిగె శాంతి,
పనిని జాలించి శ్రమవాపికొనుచు నుండ్రి;
అల్లదే విను! జనసమూహంబునుండి
వీచువీచికలందున వినఁగవచ్చు
నట్టి యపవాదు తనరెడునట్టితెఱఁగు;
బాలప్రాయంపు బంభరప్రకర మదిగో
మధురమధురసాస్వాదనోన్మత్త మగుచు
సాంధ్యరాగంపుటీరెండ జనముతోడ
నెగురుచున్నవి; యందందుఁ నింక గొన్ని,
చిత్తములయందు కోర్కు లీరెత్తుచుండ,
సదమలహిమాంబుపూరనిర్ఝరిణులందు,
నీదుచున్నవి, మరికొన్ని యింపుగులుకు
వన్నెవన్నెలపక్షుముల్ కన్నుఁగవకు
విందుసేయఁగ రవి కెంతొ వేడ్కగూర్చు!

౪

ధీరులైనట్టి జ్ఞానులదృష్టి కిదియె
మానవుని 'జీవసంబెంపు' మహితసరణి.
ప్రాకువారును, పరుగెత్తువారు తాము,
మొదలువెట్టిన-చోటనే ముగియుచుండ్రు
కార్యవాదులు, నుల్లాసకార్యరతులు
జీవితావకాశము కండకాసరమున
వివిధభంగులఁ దిరుగాడి వెచ్చఁబుచ్చి
'ఆపద' కరాభిఘాతచే నణఁగిపోయి,
లేక, 'జర'చేత వినశులై లేనలేక,
స్వీయ 'నృత్యవిలాసముల్' విడిచిపుచ్చి,
స్వాస్థ్యమును గాంత్రు తుదకు భూస్థాపనమున.

౫

అల్లకేళీవినోదులు మొల్లగాను
నన్ను వీక్షించి కులుకుచు నున్నకరణిఁ
దోఁచుచున్నది నాపీనుపోయి కిల్లు :
"ఓవృథాసీతిసారక! ఒంటిఈగ!
చెప్పగదవోసి, నీగతి చెప్పుమింక!
ఒక్కతెయు నిన్నుఁ గూడదు ఉజ్జ్వలాంగి,
లేదుగద రాగసంయుతమోదకలన,
జూపగలవొక్కొ వస్త్రముల్ సొగసుగలవి"
శీఘ్రగమనంబుతో నీదుజీవితంపుఁ
బ్రాయ మదిరెక్కలం దేలిపోయెఁగాదె?
పశ్చిమాంబుధిఁ గ్రుంకె నీభానుఁడపుడె,
నీదు 'ఆమని' యింతలో నిండుకొనియె,
మేము క్రీడింతు మామని మించ నపుడె."

గ్రామ జీవనము

కోన వెంకటరాయశర్మ గారు

ప్రపంచము నందంతటను నూతనాదర్శములును నూతనదృక్పథమును నూతనజీవనమును గానవచ్చుచున్నవి. దినదినము ప్రపంచపరిస్థితులు వివిధరీతుల మార్పుఁజెందుచు నెల్లరకు దిగ్భ్రమఁ గొల్పుచున్నవి. అందు మూలమున భావిస్థితి యిదమిత్థమని నిర్ణయించుట సుసాధ్యము కాకున్నది. వెనుకటి మనప్రధానమంత్రియగు లాయడు జార్జిగారు నుడివినట్లుల ననేకశతాబ్దములలో మఱుగు నభివృద్ధి యొకదినములలో లభించు కాలమేతెంచినది. తదనుగుణముగ మానవుల భావప్రపంచము నందు మనోవేగముతోఁ బ్రచండపరివర్తనము జరుగుచున్నది. ఇంతవఱకును స్వార్థపరత్వమును ఆధిభౌతిక భావమును బరివ్యాప్తములై మానవసౌఖ్యమునకుఁ గంటకప్రాయము లగుచున్నవను సత్యమును బాశ్చాత్యులు గుర్తింపఁగలిగిరి. ఆధ్యాత్మిక నాగరక విజృంభణముననే మనకు మోక్షముకలుగునని యెల్లరును దృఢముగ విశ్వసించుచున్నారు. ౧౯౪౦ సంవత్సరారంభమున నాంగ్లసామ్రాజ్యమంత్రులు పంపినసందేశమునందీభావములు సువ్యక్తములగుచున్నవి. ఆధ్యాత్మిక భౌతిక సంరంభమున నెల్లపుడును నాధ్యాత్మిక శక్తికే విజయము గలుగును. ధనతృష్ణ రాజ్యతృష్ణ ఇవియే మానవకల్యాణమునకు వేరుపురుగులై యనాదినుండియు హింసకు హేతుభూతములై స్వర్గతుల్యమగు ప్రపంచమును రక్తసిక్తముఁ గావించి రోదన ధ్వానములతో నింపుచున్నది. ౧౯వ శతాబ్దమున నైరోపాఖండమున నెల్లెడల వ్యాపించియున్న జాతీయతాభావము లిందుకుఁ గారణములు. సంఘవ్యక్తులెల్లరు సహోదరులవలె వాత్సల్యముతో మెలంగుట స్వాభావికము. కాని పాశ్చాత్యదేశస్థితిగతు లిట్టి ప్రకృతి పరిస్థితులకు భంగముఁగలిగించినవి. అచ్చట మొదటినుండియు నేకజాతికిఁ జెందినవారేకప్రదేశమున నివసించుచుండుటచే భారతదేశమునందువలెఁ గ్లిష్టసమస్యలెవ్వియు నుద్భవింపలేదు. కావున మనవలె విశాలదృష్టిలేక స్వీయజాత్యభిమానము స్వార్థప్రియత్వము హెచ్చినవి. మఱియును వారి చుట్టుప్రక్కల బలసంపన్నులును సంగ్రామాభిలాషులును నగుజాతులు వసించుచుండుటచే నిరంతర మాత్మసంరక్షణమునకు సన్నద్ధులగుచుండుట వారి కత్యంతావశ్యకమయ్యెను. ఇందు మూలమున వారు స్వీయప్రాబల్యమునకును నితరజాతుల క్షీణతకును గృషిసలుపవలసి వచ్చినది. ద్రవ్యార్జనాకుతూహలము మెండయినది. అన్యోన్యవైమనస్యము లధికమైనవి. ఈస్థితిగతులలో జీవితసారమనందగు పరస్పర ప్రేమభావము లుత్పన్నము లెట్లుకాఁగలవు? ఇట్టి జాతీయత మానవుని యౌన్నత్యమునకుఁ దోడ్పడునా? ఎదుటివారు బలవంతులైన నిది సహింపఁజాలరు. ఎల్లపుడు నితరులు తనకు లోఁబడియుండవలె ననియే తలంపు. అందుచేఁ బ్రపంచమంతటను భ్రాతృభావములకు బదులు శత్రుభావములు ప్రబలియున్నవి. క్రొత్తగఁ దలయెత్తుచున్న జపానుదేశముగూడ పాశ్చాత్య జాతీయతా భావానుగుణ్యముగనే వర్తింపక తప్పదు. మీ రిట్లేల స్వీయ సంప్రదాయవిరుద్ధముగఁ బాశ్చాత్య జాతీయత ననుకరించెదరని ప్రశ్నింపఁగా నొకజపానీయుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అట్టి జాతులు ప్రబలముగ నున్నంతకాలమును మాయాధ్యాత్మిక జీవనౌన్నత్యమును బెంపొందించుకొనుట కవకాశము లేదు. దౌష్ట్యవినాశమునకు మేమే దుష్టులము కావలసివచ్చుచున్నది. ఆధునిక ప్రపంచమునఁ బశుబలముకన్న సాధనాంతరము లేదు." ఇదియే పాశ్చాత్యజాతీయతా ఫలితము. రవీంద్రనాథుఁడు వ్రాసినట్లుల "ఈ జాతీయత అన్యోన్యభయదాయకముగ నున్నది. ఇందుచేఁ గ్రూరకృత్యములనిన లజ్జాభయములు వీడిపోయినవి. అసత్యము లాత్మాభినందన కారకములైనవి. త్రికరణ శుద్ధిగఁ జేయఁబడిన వాగ్దానములు హాస్యాస్పదములైనవి. ఈ ధూమయంత్రము లన్నియు నన్యోన్య సంరక్షణార్థ మొకవేళ ఐక్యతఁజెందినఁ జెందవచ్చును. కాని యీ యంత్ర సమ్మేళనముచే నాత్మయు దైవమును గౌరవింపఁబడుదురా?" ఈ ప్రశ్నకు నైరోపా మహాసంగ్రామమే ప్రత్యుత్తరము. ఈ ఘోర యుద్ధ మైరోపాఖండము నంతను విధ్వంసముఁ గావించుచుండఁ బాశ్చాత్యైశ్వర్యమును బాశ్చాత్య నాగరకతయు శతఘ్నిజ్వాలలలో మిళితములై ఆకసమున కెగయుచుండఁ బ్రతిజీవియు నామమాత్రావశిష్టమై నశించుచుండ, అక్కటా! ఆఖండమున కిట్టి దుర్గతి సంప్రాప్తించుట కేమి పాప మొనరించినదని మన మానసమునకు స్ఫురింపకపోదు. రవీంద్రుఁడు తెలిపినట్లుల నింతకాలము వఱకును దన నైతిక జీవనమును నిర్లక్ష్యముఁజేసి తనహృదయమును బాషాణప్రాయముగ నొనరించుకొనుటచే నాదేశమున కీదురవస్థ ఘటించిన దనుట నిర్వివాదాంశము. సంగ్రామమువలన ననేక ఘోరవిపత్తులు వాటిల్లినను దానివలని లాభములు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్యనాగరక నిజస్వభావము వెల్లడియైనది. పాశ్చాత్యు లాత్మ పరిశోధనముఁ జేసికొనుట కిది పురికొల్పినది. స్వీయ నాగరకము నెడలఁ బశ్చిమఖండవాసులకే రోత పుట్టినది. స్వార్థపరత్వమే జీవిత పరమావధి కాదను సత్యము నచ్చునట్లు వారికి గుణపాఠము నేర్పినది. మానవజాతికంతకును సౌఖ్యసంధాయకమగు విధానాన్వేషణమునకు వారి మానసములఁ ద్రిప్పినది. ప్రపంచమందలి సర్వజాతులును బరస్పరవైరములు మాని నిర్భయముగ స్వయంవికాసము నొందుట కేర్పాటులు జరుగుచున్నవి. ఇదియే కడపటి సంగ్రామముగఁజేసి యికముందు యుద్ధము లంతరించునట్లు కట్టుదిట్టములు

జరుగుచున్నవి. అల్ప అధిక రాజ్యములయందు చాలక పాలితదేశములయందు విభేదము హెచ్చుచున్నది. ఈ భావమును గార్యాచరణయోగ్యము లగుటకు స్వయంనిర్ణయసూత్రానుసార్యముగ బాలిత దేశములకు రాజ్యాంగ నిర్మాణమును బ్రసాదింప వలెనని నిర్వచితమైనది. అన్ని ప్రదేశములందును నిజమగు ప్రజాస్వామ్య భావములు పరివ్యాప్తము లగుచున్నవి. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము సంఘ స్వాతంత్ర్యము దేశస్వాతంత్ర్యము ప్రతి [illegible] కోరుచున్నవి.

భారత దేశము

ఇట్టి స్వాతంత్ర్యతరంగములు భారతదేశ తీరమును గూడ మిగుల నుద్వేగముతోఁ గొట్టుకొనుచు దేశమంతటను నావరించినవి. న్యాయ స్వాతంత్ర్య సంరక్షణార్థము రాజ్య [illegible] [illegible] [illegible] యందు [illegible] అప్రతిహత పరాక్రమముతో సమర మొనరించి మిత్రులంజేరి విజయమునందుఁ గోల్పడిరి. భారతదేశ మందున్న ప్రతిపల్లెయందును గూడ ధనిక దరిద్ర విభేదము లేక సంగ్రామమునకు ౨౦౦ కోట్ల రూపాయల నొసంగి యుండిరి. ఈ రీతిని ధనమును ౧౮ కోట్ల మనుష్యబలమును నొసఁగి మన మాతృదేశము కాటకాదిబాధల ననుభవించినదైనను స్వార్థత్యాగ బుద్ధితో సామ్రాజ్య సంరక్షణ మొనరించి రాజభక్తి [illegible] నిర్వర్తించినది. కాని కష్టమునకుఁ దగిన ఫలితము లేదాయె ! శ్వేతదేశ ములచే [illegible] అల్పజాతుల కనువర్తింపఁ జేయఁబడిన స్వయం నిర్ణయ సూత్రము మనకు గగనకుసుమమైనది. కాని ప్రపంచ సం [illegible] వ్యాపించి యున్న స్వాతంత్ర్య శక్తులు విజృంభించుచున్నవి. [illegible] నిరోధము కలిగిన కొలఁది యవి వ్యాపనము వృద్ధి యగుట సహజము. దేశీయుల న్యాయసమ్మతాదర్శములను సంతృప్తి పఱుచుటకు బదులు అధికారులు కఠినశాసన ప్రయోగముల నవలంబింపఁ [illegible]. అనేక యువకులును యుపతులును విమోచనమునం దాశలేక కారాగృహములలో [illegible]న్నారు. న్యాయస్థానములందు విచారింపకయే ప్రభుత్వమువారు తామనుమానించినవారి నీరీతిని నిర్బంధ ముల పాలుగావించుచున్నారు. శ్రీ సార్వభౌముని ప్రకటనవలన నైనను రాజకీయ నిర్బంధితు లందఱికిని ప్రభుత్వమువారు విమోచనముఁ గల్పింప కుండుట విచారకరము. మఱియు వంగదేశమునందున్న యీ కఠినశాసనాయుధములు చాలక ప్రభుత్వమువారు రౌలటు శాసనమను నూతనాస్త్రమును వయారుచేయఁ బూనినప్పుడు ప్రతి భారతీయుఁడును అట్టి న్యాయశాసనమునకుఁ బ్రతికూలభావమును వెల్లడించెను. ఇట్లు ఏకగ్రీవముగను ప్రబల ప్రాతికూల్య భావమును దృణీకరించి యీ శాసనము నిర్మితమయ్యెను. మానవుని సహజస్వత్వముల నంతరింపఁజేయు నీక్రూర శాసన నిర్మూలనమునకు గాంధిమహాత్ముఁడు సత్యాగ్రహ వ్రతము నవలంబించెను. అటుపిమ్మటఁ బాంచాల దేశమునందును నితర ప్రదేశములలోను జరిగిన ఘోరకృత్యములు మీకెల్లరకుఁ దెలిసియే యున్నవి. వాని నిట వివరించుటకు నోరాడకున్నది. నాగరక ప్రపంచమున నిట్టి యనాగరక విధానము అవలంబింపఁబడి మానవులను బశు తుల్యులుగ భావించుట భుజబల ప్రయోగ మొనరించు మానవజాతి కంతకును లజ్జాకరమని నుడివిన చాలును. కాని నిరోధమంత్రముచే నేజాతియు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను గోల్పోవలేదు. అందుమూలమున స్వాతంత్ర్యాభిలాష హెచ్చి స్వాతంత్ర్యలబ్ధి సులభసాధ్య మగు చున్నది. భారతీయులకుఁగల స్వాతంత్ర్యావశ్యకత అందుమూలమున తేటపడినది. ఎన్నుకొను కష్టపరంపరల ననుభవించిన అనుభవము [illegible] ౧౯౧౯ సంవత్సరమున జాతీయమహాసభ [illegible] [illegible] నిష్ఫలమైనవని [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రసాదము. ఈ పద్ధతి మన ప్రభువులకు [illegible]. ఈ సమయమున నది నిష్ప్రయోజన మైనదని వాదించునట్టి స్థితి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సమష్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ప్రజలు [illegible] నిజస్థితి [illegible] [illegible] యిందులకు [illegible]. నేలకొలఁది [illegible] తులుగల భారతజాతీయ మహాసభ యీ రాజ్యాంగ సంస్కరణములు అసంతృప్తికరములును ఆశాభంగకరములును ప్రయోజనరహితములును నై యున్నవని యభిప్రాయమునిచ్చెను. కలకత్తానగరమున ౧౯౨౦ సంవ త్సరము సెప్టెంబరు నెలలో జరిగిన ప్రత్యేక జాతీయ మహాసభ [illegible] ములను విసర్జింప వలసినదిగా నభిప్రాయ మిచ్చెను. [illegible] నొకప్రశ్న బయలుదేరఁగలదు. మనకు స్వరాజ్యమేల కావలయును? మన [illegible] [illegible] నేల విసర్జింపవలయును? [illegible] [illegible] యును? దారిద్ర్యాది కారణము లెట్లున్నను ఇందుల కొక సంచి హేతువు గలదు. ఆనంద కుమారస్వామి తెలిపినట్లు "[illegible] మన జాతీయతయొక్క పరమావధి. రాజకీయ ఆధ్యాత్మిక విషయము లందు మనము పాశ్చాత్యనాగరకము [illegible] [illegible] కాలమును మనము మానవసేవఁ జేయుట దుస్సాధ్యము. కాన ఆత్మస్వాతంత్ర్య లబ్ధికై కృషిసల్పుట మనవిధ్యుక్త ధర్మము." [illegible] నైతిక దాస్య ముచే మనజాతీయాత్మవికాసమున కవకాశము [illegible]. విదేశ ప్రభుత్వము ప్రజలను బానిసత్వాభిమానులఁ గావించుటవలన మన యందుఁ గార్యోత్సాహమును స్వాతంత్ర్యాభిలాషయు నశించుచున్నది. కావున ఆంగ్లప్రభుత్వమువలన మనకెన్ని లాభములు చేకూరి నను అది మనలను నిరంతరము పాలించుచుండుట మన యాశయము కాదు. ౧౯౨౦ సంవత్సరము డిసంబరులో జరిగిన నాగపురపు జాతీయ మహాసభ సామ్రాజ్యస్థ స్వపరిపాలనము గాని సామ్రాజ్యేతర స్వపరిపాలనముగాని మన మభిలషించుచుంటిమని శాసించి నది. ఇంతకుఁ బూర్వము ప్రభుత్వమువారు మన యాశయము న్యాయసమ్మతమని యంగీకరించి తదాశయలబ్ధికై ప్రథమాంతరముగ నీరాజ్యాంగసంస్కరణముల నొసఁగి యున్నారు. అవి ప్రథమాంతరముగ లేకున్నను దశాంతరముగ నైన నున్నవాయను విషయము మాత్రము సంశయాస్పదము. ఎట్లున్నను నాగపుర జాతీయమహాసభ మన

మీ సంస్కారములను ద్రోసిపుచ్చ వలయునని శాసించినది. అనేకవేల యేండ్లు విదేశపాలనమునకు మనము లోబడియుండుటచే పెట్టిఁంచినను అనేకదండయాత్రలకు లోనై యనేక యిడుముల ననుభవించినను అతి ప్రాచీన పాలనాయంత్ర నిర్మాణమింకను విషమ పరిస్థితుల నలక్ష్యము చేసి నిలచి యుండుట ఆశ్చర్యజనకముగ నుండక పోదు. ప్రాచీన నాగరకమును ప్రాచీనసంప్రదాయములును ప్రాచీన ప్రతిష్ఠాపనలును పల్లెలయందింకను నామమాత్రము కాలేదు. అందు మూలముననే భారతభావిదశ పల్లెలయందు సురక్షితమై యున్నదని తలంచుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

ప్రజాస్వామ్యము మనదేశమున కిదివఱకుండె నని నేను సూచించి యుంటిని. అది యెట్లని మీకు సందియము కలుగవచ్చును. మనసంఘమునకుఁ బాశ్చాత్య సంఘములందువలె వ్యక్తి ప్రధానాంగము కాదు. కుటుంబమే ప్రధానాంగము. అందుచే సర్వవిషయములును వ్యక్త్యభిప్రాయానుసారముగఁ బోవక కుటుంబమునందలి వివిధవ్యక్తుల యభిప్రాయములను బట్టి నిర్వహింపఁ బడుచుండును. పాశ్చాత్యదేశమునఁ బ్రభుత్వమే వ్యక్తి కవసరమగు పనులఁ జేయును. ఆతఁ డంగవిహీనుఁడైన యెడల నాతనికిఁ దగిన యుపాధిఁ గల్పించును. వృద్ధుఁడైనచో నుచితముగ భోజనాదికముల నొసంగును. తల్లిదండ్రులు లేని బిడ్డలను అనాథశరణాలయములలో సంరక్షించును. ఈవిధముగ సర్వకార్యములను ప్రభుత్వమే నెఱవేర్ప వలసియున్నది. కుమారుఁడు పెద్దవాఁడైన పిమ్మటఁ దల్లిదండ్రులను వీడి వేఱుగఁ గాపురముఁ జేయును. అందుచే నాతఁడు వృద్ధులగు మాతాపితల సంరక్షణము నరయఁబాలఁడు. వారిని ప్రభుత్వము రక్షించును. ఈపద్ధతివలన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము హెచ్చి సంఘమున భిన్నాశయములు బయలుదేరి సంఘవిధానమున కెంతయు హాని కలుగఁజేయుచున్నవి. తండ్రి యాదర్శము వేఱు. కుమారుని యాదర్శము వేఱు. భార్య యాదర్శము వేఱు. స్త్రీ క్షేమము వేఱు. పురుషుని క్షేమము వేఱు. ఎవరి క్షేమము కొఱకు వారే ప్రయత్నింపవలయును గాని యితరుల క్షేమము కొఱ కెవరును బ్రయత్నింపరు. తుదకు బిచ్చగాండ్రనుగూడ ప్రభుత్వమువారే భరింపవలసి వచ్చుచున్నది. మన హిందూసంఘమున నన్ననో పాశ్చాత్యదేశములయందుఁ బ్రభుత్వము చేయు పనులన్నియును గుటుంబమే నిర్వహించుచున్నది. ఒకే కుటుంబములో ననేకులు నివసించి పరస్పర సాహాయ్యముచే స్వీయకర్తవ్యముల నెఱవేర్చుచున్నారు. అందఱును గుటుంబ సంరక్షణమే యాదర్శము గాని వ్యక్తిక్షేమము గాదు. ఇందుమూలమున ముసలితనమునఁ దల్లిదండ్రులను బ్రభుత్వ రక్షణమునకు విడనాడు దురవస్థ మనకుఁ గలుగలేదు. ప్రభుత్వమువారి యుపకారవేతనములు మన కవసరము లేకపోవుచున్నవి. ఒకవేళ అవి యున్నను వానిపొందు వారిసంఖ్య బహు స్వల్పముగ నున్నది. అట్టివారినందఱిని కుటుంబమే పోషించుచున్నది. అనాథలగు శిశువులకుఁ గుటుంబమే శరణ్యమగుచున్నది. కుడువఁగూడులేక కట్ట గుడ్డలేక దుర్భరదారిద్ర్యము ననుభవించుచున్న బిచ్చగాండ్రను గుటుంబమే రక్షించుచున్నది. ఈతీరున పరస్పర సహకారభావములును సోదర వాత్సల్యమును మనసంఘమునఁ బెంపొందుచున్నవి. కాని యాత్మవిరహితమగు స్వార్థపరత్వము మనపై రాజ్యము చేయుటలేదు. కాలవశమున నవి క్రమముగ నశించుచుండుట విచారజనకము. కాని యివి యింకను బూర్తిగ నశింపలేదు. పల్లెలయందివి మిగుల నుత్కృష్టదశయందుఁ గానవచ్చుచుండుటచే వానిని పునరుద్ధరించి దేశౌన్నత్యమున కుపకరించునట్లొనరించుట సులభమని తోఁచుచున్నది. కాని మన సంఘవిమర్శకులు హిందూసంఘమునఁ గుటుంబ యజమానియే సర్వాధికారము గలిగి నిరంకుశవర్తనుఁడై యున్నాఁడనియు, నందుచే సమిష్టికుటుంబము స్వాతంత్ర్యభావ విరుద్ధమనియు, వాదించుచున్నారు. మనసంఘ నిజస్థితి నెఱింగిన వారెవరు నీరీతిని మాటాడరు. దురభిప్రాయప్రేరితమగు విమర్శనమునకు విలువయుండదు. సానుభూతి పూర్వకమగు విమర్శనముగాని ఖండనముగాని లాభదాయకము. ప్రతిప్రజాస్వామ్యమునకును నొక నాయకుఁడుండును. లేనిచోఁ గార్యనిర్వహణము దుర్లభము. ప్రజాస్వామ్యప్రదేశములగు నాధునిక ప్రపంచమునఁగూడ నిట్టిస్థితి తప్పదు. సంపూర్ణప్రజాస్వామ్యముఁబొందిన అమెరికాదేశమున నొక యధ్యక్షుఁడున్నాఁడు. ప్రజాస్వామ్యమునకుఁ బుట్టినిల్లనఁదగు నాంగ్లదేశమునఁగూడ ప్రధానమంత్రియొకఁడు సర్వకార్యములను నిర్వహించుచుండును. ఇఁక ఏకవ్యక్తి నిరంకుశమునకును బ్రజాస్వామ్యమునకును భేదమేమి యని మీరు ప్రశ్నింపవచ్చును. వ్యక్తి నిరంకుశపాలనమున నాయఁకుఁడు తన యిచ్చవచ్చినట్లు వర్తించును. ఇతరుల యభిప్రాయములనుగాని యితరుల క్షేమమునుగాని యాతఁడు సరకుసేయఁడు. ప్రజాస్వామ్యమున నన్ననో నాయకుఁడు తన ప్రజల యభిప్రాయముల ననుసరించి వర్తింపవలెనుగాని తన యిష్టప్రకారము ప్రవర్తింప వీలులేదు. ఈతఁడు ప్రజాభిప్రాయమున కెన్నఁడు భిన్నముగ వర్తించునో యప్పుడే ప్రజలాతనిఁ బదచ్యుతుని గావింతురు. హిందూకుటుంబ విధానమున నేమున్నది. రోమక కుటుంబమునందువలెఁ గుటుంబయజమానునకుఁ గుటుంబమునందలి వ్యక్తులను ఇచ్చవచ్చినరీతిని మరణశిక్షపాలుచేయుటకుఁగాని నిరంతరదాస్యముక్రింద నుంచుటకుఁగాని మనసంఘమున నధికారము లేదు. హిందూకుటుంబయజమాని తనవారి సలహాలేనిదే యేపనియుఁ జేయఁడు. ఆవిధముగ నిరంకుశవర్తనముఁ గావించినయెడల బంధువులును సంఘమును నతని నధిక్షేపించి యాతనిని సరియగు మార్గమునకుఁ దొత్తెత్తురు. రోమకులయందువలె నితఁడు తన జీవితకాలమంతయు నన యాధికారమును జెల్లింపకఁ గుమారుఁడు పెరిగి పెద్దవాఁడైనతోడనే కుటుంబభార మాతని కప్పగించి దైవారాధనముతోఁ గాలముఁ గడపును. ఇది వానప్రస్థాశ్రమమువలన స్పష్టము కాఁగలదు. ఈతని నడతయు కుటుంబములోనివారి యధిక సంఖ్యాకుల యభిప్రాయముననుసరించియుండును. మఱియుఁ గుటుంబములో నొకరికొకరు దాసులను భావములు లేవు. ఎల్లరును ధర్మమును నిర్వహింపవలయుననియే యభిలషింతురుగాని యధికారమును జెల్లింపవలయునని తలంపరు. చిన్నలకు పెద్దల శుశ్రూషయుఁ బెద్దలకు మానవసేవయుఁ బరమధర్మములు. మానవసేవకుపలయు శిక్షణమే సదా హిందూగృహమున జరుగుచుండును. సేవను దాస్యమను

నెడల మనస్థైర్యశక్తి లోపమునే నిందించుకొనవలసియున్నది. ఈవిధముగ హిందూకుటుంబము ప్రభుత్వమునకుఁ దోడ్పడుచుఁ బ్రభుత్వభారమును నిర్వహింపుచున్నదే కాని ప్రభుత్వమునకు గుదిబండవలె నుండలేదు. ప్రభుత్వము గూడఁ గుటుంబమువలెనే యున్నది. రామాయణాది యితిహాసములను బట్టియు, రాధాకుముద ముఖర్జీమున్నగు ఆధునికులు చేసిన పరిశోధనములనుబట్టియు, మనదేశమున సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యము వ్యాపించి యుండెనని నిదర్శనపూర్వకముగ నిరూపింపవచ్చును. కాని యందలి వివరము లనవసరములను నుద్దేశ్యముతోఁ దత్ఫలితములను మాత్రమే యిటఁ బొందుపఱచెదను. భారతదేశమున ప్రాచీనకాలమున సంపూర్ణప్రజాస్వామ్యము ప్రబలియుండెను. ప్రస్తుత పార్లమెంటుసభలలోవలెఁ బ్రజాప్రతినిధులు రాజ్యాంగయంత్రమును నడిపించు నాచారము అప్పుడు లేనే లేదు. ఆకాలమునఁ బ్రతివాఁడును బ్రజాసంఘమున నుండ నర్హుఁడు. తన సమ్మతిని ప్రత్యక్షముగనిచ్చి రాజ్యపాలనమును నడిపింప నర్హుఁడు. రాజు సాధారణముగ నేకవంశమునుండియే వచ్చుచున్నను ఆతని నామోదించునధికారము ప్రజలకే గలదు. అసమర్థుఁడగు రాజును దొలఁగించుటకుఁ బ్రజలు సమావేశమైనట్లుఁ బెక్కు నిదర్శనములు పురాణములందుఁ గానవగుచున్నవి. యువరాజును జేయునపుడు గూడ రాజు ప్రజలను రావించి వారి యనుమతిఁ గైకొనుచుండును. పన్నులను వేయుటకును దీసివేయుటకును రాజు వారిని సంప్రతించుచుండెను. వారు రాజును బ్రత్యక్షముగ సందర్శించి కష్టసుఖములను దెలుపుకొనుట కనువుగలిగియుండెను. ఇఁక రాజ్యపాలనము మంత్రులసహాయమున జరుగుచుండెను. మంత్రులెల్లరును బ్రజావిశ్వాసమునకుఁ బాత్రులైనవారే. వివిధవృత్తులవారును మంత్రివర్గమునను న్నట్లు నిదర్శనములు గలవు. హిందూధర్మసంరక్షణవ్రతధారియగు శివాజీమహారాజుగూడ అష్టప్రధానపద్ధతి నవలంబించెను. ఈరీతిగ రాజు ప్రజాభిప్రాయమునకు మంత్రుల యభిప్రాయమునకును, దనతోడి రాజుల యభిప్రాయములకును, బద్ధుఁడై రాజ్యమును బాలించుచుండ నాతని నిరంకుశవర్తనుఁడని యనుటకు నోరెట్లాడెనో నేనూహింపఁజాలను. అట్లయినయెడల శ్రీరామచంద్రునివంటి నిరంకుశవర్తనుల నెందఱినైనను మనము భరింపఁగలము. ఇఁక రాజన నేమియో యెఱుంగఁ బ్రజాస్వామ్యప్రభుత్వము లనేకములు మనదేశమున నున్నట్లు రాధాకుముదముఖర్జీగారు వ్రాయుచున్నారు.

అలగ్జాండరు దండయాత్రా సమయమున నిచ్చట ప్రజాస్వామ్యము లత్యుచ్ఛదశయం దుండెననియు నవియే యాతనికిఁ బ్రబలతమనిరోధమును గల్గించి యాతనికి లోఁబడక స్వాతంత్ర్యరక్షణముఁ గావించుకొనెననియుఁ దెలియుచున్నది. బౌద్ధయుగమున నివి బాగుగ వ్యాపించి యుండెను. తూర్పుయిండియా వర్తకసంఘమువారు మనదేశమునకు వచ్చినపుడువారిఁగూడ ననేకసంవత్సరములవఱకుఁ బ్రజాస్వామ్యపాలనముక్రిందఁ బ్రదేశములు మనదేశమునన్నవనువార్త మన కెల్లఱకు నాశ్చర్యము కలిగింపకపోదు. ఈరీతిగఁ బ్రజాస్వామ్య మనేక శతాబ్దములు పరాధీనతయందున్నను దనవ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనుట అత్యాశ్చర్య జనకము. ఇట్టి సంప్రదాయములలోఁ బుట్టిపెరిగి హైందవులయ్యు న్యాయమూర్తిపదవి నలంకరించియు, విద్యాధికులయ్యుఁ, గుమారస్వామి శాస్త్రిగారు కౌలతుసంఘనివేదికమున భారతదేశము ప్రజాస్వామ్యము నెఱుంగక యెల్లపుడు నిరంకుశపాలనము క్రిందనే యున్నదని యెట్లు నుడువ సాహసించిరో యూహించుట దుస్తరము. ప్రాచీనకాలమున పల్లెలయందలి గ్రామసంఘములు సంపూర్ణ వికాసము నందియుండెను. గ్రామములో నెల్లరు నొకసంఘముగఁ గూడి యాయాస్థలములలోని విషయములను బరిష్కరించు చుండిరి. ఇప్పటికిని ఆచిహ్నములు సంపూర్ణముగ నశింపలేదు. గ్రామపెద్దలని యిప్పుడు వ్యవహరింపఁబడువారు ఆకాలపు గ్రామప్రజాస్వామ్యపు నాయకులని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇప్పటికిని వారికిఁ బల్లెలయందుఁగల గౌరవమునుబట్టియు నెట్టివిషయమునైనను వారితో సంప్రదింపకుండగనే చేయకపోవుటచేతను బ్రాచీనకాలమునఁ బ్రజానాయకుల కెంతటి యున్నతస్థాన మొసంగఁబడెనో తేటపడఁగలదు. మఱియు గ్రామమున నున్నవారందఱికి నెల్లపుడును సర్వకార్యములను నెఱవేర్చుటకుఁ దగిన తీరిక లేకుండుటచేతను జీవనోపాధికై ప్రయత్నించుకొనవలసి యుండుటచేతను సంఖ్యాబాహుళ్య మున్నయెడల నేపనినిఁ దృప్తికరముగఁ జేయుటకును వీలుకలుగదు గావునను నూరివారందఱును గార్యానుకూల యోగ్యమైన చిన్న యుపసంఘము నెన్నుకొను ఆచారము ప్రారంభమైనది. ఇదియే గ్రామపంచాయతీ యొక్క పుట్టుకకుఁ గారణము. ఇవి యిప్పటికిని నిలచియున్నను వానివలనఁ దగినంతలాభము కలుగకున్నది. ఆపల్లెయందలి తగవులను వారు తీర్చుచుండిరి. పారిశుధ్యమునకు వలయు నేర్పాటులఁ గావించుచుండిరి. తమయూరికి సంబంధించిన సర్వకార్యములను నిర్వహించుచుండిరనుట యతిశయోక్తి కానేరదు. మీ పల్లెలయం దింకను నామమాత్రము గాకయున్న ఈ ప్రజాస్వామ్య ప్రతిష్ఠాపనములను బునరుద్ధరించుటకు మీ బాధ్యత యీ సమయమున ద్విగుణీకృతమగుచున్నది. పల్లెలయందు పాశ్చాత్య నాగరకత వ్యాపింప కుండినచోఁ బట్టణములందువలె గ్రామజనుల కెట్టి క్లిష్టసమస్యలును జనింపలేదు. కావున వారి ప్రయత్నములు నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగఁగలవు. సంఘజీవన సంఘపోషణార్థము వలయు నుపకరణములన్నియు గ్రామస్థులకుఁ గలవు. విద్యను గళలను బరిశ్రమలను దేహదార్ఢ్యమును బెంపొందించుటకు గ్రామస్థుల కెక్కుడవకాశములు గలవు. ఈవిషయమున మీరితరులపై నాధారపడి యుండ నవసరము లేదు. దీనినిఁగూర్చి ముందుఁ గొంతవివరముగఁ దెలుపుదును. జాతిమతభేదములు పట్టణములందువలె నాంగ్లవిద్యాధికుల యందువలె పల్లెలయందుఁ గానరావు. పల్లెలను సోదరవాత్సల్యము రాజ్యము చేయుచున్నవి. స్త్రీస్వాతంత్ర్య సమస్య విషమరూపముఁ దాల్చుటకవకాశములు లేవు. ఏలనన నగరములందు కంటె నిచ్చట స్త్రీలకు సర్వ విషయములందు నెక్కుడు స్వాతంత్ర్య ముండుటయే యిందులకుఁ గారణము. ఇంతటితో ఖిన్నకుండ వలయునని నాయభిప్రాయము కాదుగాని యిట్టి స్వాతంత్ర్యము నాంగ్లవిద్యాధికులు తమ స్త్రీలకొసఁగి

పిదపఁ దక్కువదానికై యాందోళనముఁ జేయవలసినదని సూచించుటకై యిట్లు వ్రాసితిని. ఇట్టి విషయములు అనేకములు కలవుగాని గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ బ్రధానములగు వానినిమాత్రమే తెలిపి సంతృప్తిఁ జెందితిని.

ఇంతవఱకును దెలిపినదానినిబట్టి స్వరాజ్యసమితులు (Home Rule Leagues) విశేషాందోళనముఁ జేసి ప్రజాప్రబోధ మొనరించుటకై యేర్పడియున్నవనియు నిప్పుడా బాధ్యతకుఁ దోడుగఁ బరిపాలనా నిర్వహణముఁ గావించునట్లు వాటివర్తనమును మార్పు చేయవలయుననియు దేలుచున్నదిగదా? అదియే నా నిశ్చితాభిప్రాయము. ప్రాచీనకాలమునందువలెఁ బల్లెలను గ్రామసంఘములను అన్ని విషయములలోను బ్రభుత్వమునుబోలియుండవలెను. ప్రతిపల్లెయు నొకచిన్న ప్రభుత్వమువలె నేర్పడవలయును. స్థానికవిషయములను నిర్వహించుచుండవలయును. పల్లెలయందు నివసించువారెల్లరును జాతిమతాది విభేదములు లేక ఆసంఘమునందు సభ్యులుగ నుండవలయును. అట్టివిశాలసంఘమును బ్రజాసంఘమనుటెంతయు సముచితమని నా యభిప్రాయము. ఈ ప్రజాసంఘమునందు సభ్యులుగనున్నవారు చందాలనీయనక్కరలేదు. గ్రామమునకంతకును సంబంధించిన సాధారణవ్యవహారములఁ గూర్చి యోచించుటకు వీరు నెలకొకపర్యాయము సమావేశమగుచుండవలయును. పదునెనిమిది సంవత్సరముల వయసుకుఁ బైనున్నవారెల్లరును ఇందు సభ్యులు. వీరొక యధ్యక్షు నెన్నుకొని యాతనిమూలమున నీక్రిందఁ దెలుపఁబడినరీతిని కార్యక్రమమును నడిపింపవచ్చును. గ్రామమునకంతకును సంబంధించిన శాసనముల నీ ప్రజాసంఘమే నిర్మింపవలయును. ఇఁక రెండవవిషయము. గ్రామమునకు సంబంధించిన పరిపాలనమును జేయుట కింతటి మహాసభ అననుకూలము. ఎల్లరును అందులకు సమర్థులు కాకపోవచ్చును. గ్రామవ్యవహారముల నీవిధముగ విభజింపవలయును:

౧ రాజకీయము—స్థానికస్వపరిపాలనము.
౨ విద్య—సారస్వతము.
౩ మతము—
౪ సంఘసేవ—సంఘసంస్కరణము.
౫ ఆర్థికము—పరిశ్రమలు

(ఈ మూఁడువిషయములను గూర్చి విపులముగ వ్రాసిన చిత్తుప్రతి కనుపించనందున మిగిలిన విషయములఁ జర్చింపవలసి వచ్చినది.)

ఈశాఖలఁ గూర్చి వేర్వేఱఁ జర్చించుటకుఁ బూర్వము పాలనాయంత్రవిధానమును ముగించెదను. ఒక్కొక్కశాఖ యొక్క సంఘము యొక్క యాజమాన్యముక్రింద నుండవలయును. సంఘమున ముప్వురు సభ్యులకన్న నెక్కువమందియుండరాదు. వీరిని బ్రజాసంఘమెన్నుకొనవలయును. వీరును అధ్యక్షుఁడును ఒకసంవత్సరకాలముండవలయును. ఈ సంఘములయందు సమర్థులగువారిని నియమించునట్లు యేర్పాటుచేయవలయును. ఈ యైదు ఉపసంఘములును దమలోనుండి తమతమ అధ్యక్షుల నెన్నుకొనును. వీరిని మంత్రులని పిలువవచ్చును. కాని వీని యెన్నికను బ్రజాసంఘ మామోదింపవలయును. ఈ యైదుగురును మంత్రివర్గము క్రిందఁ జేరి మొత్తముమీఁదఁ బాలనమునంతను జరుపవలయును. వీరిలో నొకయధ్యక్షు నెన్నుకొని పనులను నడుపవలయును. ఆతఁడె ప్రజాసంఘపు టధ్యక్షుఁడుగఁ గూడ నుండుట మంచిది. ఈరీతిని ఒకటి రెండు సంవత్సరములు పనులు జరుగునెడల భారతీయులకు సంపూర్ణ స్వరాజ్యమును బ్రజాస్వామ్యమును అలవడఁగలదని నేను నిస్సంశయముగఁ జెప్పఁగలను. ప్రజాప్రబోధము సులభముగ జరుగును. నిర్బంధోచిత ప్రారంభవిద్య అనేక వత్సరములలో నొసంగఁగల లాభమును ఈవిధాన మొకటి రెండు సంవత్సరములలోఁ గలుగఁ గలదని నాదృఢ విశ్వాసము. ఈవిధానమును జూచాయగఁ దెలిపినాను. విపుల విషయముల నన్నిటి నిట వివరించుటకుఁ గాలవ్యవధి చాలక పోవుటయే కారణము. ఆవిధానమును ముందుఁ దెలుపుదును. దీనికిని గాంధి మహాత్ముని నిర్మాణ కార్యక్రమమునకును భేదము లేదు. ఒకటి రెండు విషయములఁ జెప్పి ముగింతును.

సంఘసేవ:—ఈ శాఖాకార్యనిర్వహణమే మిగులఁ గష్టతరమైనది. మన రాజకీయ జీవనము వృద్ధిఁ జెందిన కొలఁది నీశాఖయొక్క ప్రాముఖ్యము స్పష్టముకాఁగలదు. అనేకసంఘసమస్యలను వీరు పరిష్కరింపవలసి యున్నది. స్త్రీ స్వాతంత్ర్య సమస్య అందొకటి. ధనిక దారిద్ర్యసమస్య మఱియొకటి. యజమాని కూలీల సమస్య వేఱొకటి. యింక నొకటి నిమ్నజాతులసమస్య. ఈరీతిగ ననేక క్లిష్టసమస్యల నెల్లఁ దృప్తికరముగ నిర్ణయించుభారము వీరిపైఁ గలదు. వీని నన్నిఁటినిఁ గూర్చి యిపుడు చర్చించుటకు దుర్లభము గావున మూఁడవ సమస్యను గూర్చిమాత్ర మించుక వివరించెదను. ప్రపంచ మందంతటను కూలీలు తమ యజమానులలోభత్వముచే శ్రమకుఁదగిన ఫలితముఁ గానక అనేకకష్టముల నందుచున్నారు. దినమంతయుఁ బనిచేసినను వారి కుటుంబ పోషణమునకుఁ దగినంత ఆదాయము లభింపకున్నయది. యజమానులు కర్మాగారములలోఁ గూలీలను వారి శరీరములు నలిగిపోవునట్లుఁ బనిచేయించి యందలి లాభముతోఁ గోటీశ్వరులై సుఖించుచున్నారు. పని మానివేయుటనునిన పొట్ట జరుగుట కష్టము. యజమాను లెన్ని దినములైనను బనిచేయింపకుండ నుండఁగలరు. ఈ స్థితిగతులు మొదటఁ బాశ్చాత్యదేశములలో జనించినవి. అచ్చటి పారిశ్రామిక విధానము నవలంబించిన తరువాత మనదేశమునఁ గూడ నవి కాననగుచున్నవి. అందుచే సమ్మెకట్టు ప్రారంభమైనది. చెన్నపురి, బొంబాయి, మున్నగు నగరములలోఁ గూడఁ గూలీలు పని మానివేసిరనియుఁ జాల గడబిడలు జరిగినవనియు మీరు వినియున్నారు. ఒక దినము పని మానివేసినచోఁ గూడు లభింపకుండుటచేఁ గూలీలంటఱును సంఘముల క్రింద నేర్పడి యొకనిధిని స్థాపించి సమ్మెకట్టు కాలమున ఆనిధినుండి ధనమును గైకొనుచుండిరి. అందుచే యజమానులు బలము తఱిగిపోయి కూలీలకోర్కెలను సఫలపఱుప నారంభించిరి. పల్లెలయందు గూడ నీదుస్థితి లేకపోలేదుగాని పరిస్థితులిట్టి విషమరూపముఁ దాల్పలేదు. ఇచ్చట సాధారణముగఁ గూలిచే జీవనముచేసికొనువారికి వ్యవసాయపుఁబనులే ముఖ్యాధారములు. అవి సంవత్సరమెల్ల నుండవు. ఉన్న సమయములనైనను గూలీల కిచ్చుకూలి అత్యల్పముగనున్నదని యంగీకరింపక తప్పదు. దానితోఁ గూలివాని కుటుంబపోషణము దుర్లభమని

మీకుఁదెలియును. ఈ కఱవుకాలమున ఆకష్టము పదరెట్లధికమైనదని యెల్లరకు స్పష్టమే. కాని మీరుమాత్రము కూలిని హెచ్చింపరు. ఇది మీతప్పుకాదు. మానవప్రకృతి. ప్రతిగ్రామమునందును రెండుపూటలఁ గడుపునిండ భోజనమెఱుఁగని వారి సంఖ్యను దీసికొనినయెడల సగటున నది జనసంఖ్యయందు ¾ వంతున నుండకతప్పదు. ఇదియేనా సంఘసౌఖ్యము! ఇట్టిస్థితిగతులలో దోపడులు దొంగతనము కూనీలు జరిగినందుల కాశ్చర్యమేల? ఈ పరిస్థితు లింకఁ గొంతకాలమున్నయెడల కూలీల సంఘములేర్పడి సమ్మెకట్టులు ప్రారంభించి సుఖప్రదములైన పల్లెలు కష్టములపాలగుట తప్పదు. మీరు కోరినరీతిని స్వపరిపాలనమును బ్రసాదింపకపోవుటచేతనేకదా మీరు కాంగ్రెసుసంఘములను స్థాపించి యాందోళనముఁజేయుచున్నారు? మీకు లోఁబడియున్న కూలీలుమాత్రము అట్టిభావములఁ గలిగియుండరా? ఈస్థితిని దొలఁగించుటకుఁదగిన యేర్పాటులఁ జేయవలయును. కూలిని ప్రస్తుతపు ధరల కనుగుణ్యముగ వృద్ధిఁజేయవలయును. కూలిఁజేయుగంటలను దగ్గింపవలయును. ప్రజాసేవాసంఘమువారు ప్రతిస్థలమునకుఁబోయి యెల్లవారికిఁ దగిన భోజనము లభించెనో లేదో కనుఁగొనవలయును. తిండిలేనివారి కాహార మొసంగవలయును. ప్రతిగ్రామమునను సత్రముల నేర్పఱచి యుచితముగ భోజనముల నొసంగవలయును. ఈతీరున గ్రామములోనున్న వారెల్లరును సుఖముగా నుండునట్లు కృషిసల్పుటకన్న మానవజీవితమున సుఖదాయకమగు కార్యమేముండును? నిమ్నజాతుల సమస్యఁగూడఁ బరిష్కరింపకపోయినచో నదిశీఘ్రము మున్ముందు తీవ్రరూపముఁ దాల్పక తప్పదు. మద్యపాన నిషేధసంఘముల నేర్పఱచి గ్రామములో నెవ్వరును మద్యపానము చేయకుండునట్లుఁ బ్రయత్నింపవలయును. ప్రజాసంఘము ఈవిషయమున నొకశాసనమును గావించినయెడల సంఘాభిప్రాయ విరుద్ధముగా నెవరును వర్తింపఁజాలరు. ప్రతిచోటను జననముల సంఖ్య హెచ్చింపఁబడకుండుటయు, మరణముల సంఖ్య హెచ్చుచుండుటయు, శోకావహముగనున్నది. అనేకవ్యాధులు వ్యాపించుచున్నవి. పల్లెలయం దెంతమాత్రము వైద్యసహాయము లేకయున్నది. కావున నొక ఆయుర్వేదవైద్యుని సమర్థుఁడగువానిని ప్రతిగ్రామమునందునుంచి గ్రామస్థుల ఆరోగ్యము నాతనిచేఁ బరీక్షచేయించుచుండవలయును. అతిబాల్యవివాహములు శుల్కములు మున్నగువానిని ఖండింపుచు సేవాశాఖవారు సంఘసంస్కరణమునకుఁ దోడ్పడవలయును. ఈ రీతిగ ననేకసాంఘికవిషయములను సకాలమున సేవాశాఖవారు పరిష్కరింపవలయును.

ఆర్థికము:—భారతదేశమున వ్యవసాయమే అధిక సంఖ్యాకుల ప్రధానవృత్తి. వ్యవసాయదారుల యైశ్వర్యముమీఁదనే దేశౌన్నత్య మాధారపడియున్నది. ప్రస్తుతము మనదేశమున వీరిస్థితి సంతృప్తికరముగ లేదు. వ్యవసాయదారు లీకాలమునఁగూడ ప్రాచీనపద్ధతులనే యవలంబించి పనిచేయుచుండుటచే మనభూములు తగినంత పంట నిచ్చుటలేదు. వీరు ఆధునికపద్ధతుల నవలంబింపవలెను. అమెరికా మున్నగు దేశములలోని భూము లీపద్ధతుల ననుసరించుటవలన మామూలుకంటె ౫ రెట్లు ౧౦ రెట్లు పంటపండుచున్నవి. మన వ్యవసాయదారుల కీవిషయములఁ గూర్చి బోధించుటకు నొక వ్యవసాయమున సమర్థుఁడగువానిని రప్పింపవలయును. వ్యవసాయదారుల సహాయార్థము వ్యవసాయ సంఘాలను ప్రతిగ్రామమున నేర్పఱుపవలయును. వీరిలో ననేకులకుఁ బెట్టుబడికి ధనములేక సాహుకారులవలలోఁబడి యిల్లువాకిళ్లు నమ్ముకొనవలసివచ్చుచున్నది. ఇందులకుఁ బరపతి సంఘములను స్థాపించి వీరికి ఋణము లిప్పింపవలయును. తిరువాతి నేత పరిశ్రమయున్నది. పారిశ్రామిక విషయములందు మనము చాల వెనుకఁబడియున్నాము. సర్ శంకరన్నాయరుగా రీవిషయమును గూర్చి విశదముగఁ దెలిపియుండిరి.

"భారతదేశము పూర్వము వస్తువుల నెగుమతిచేయు ప్రదేశములలో మిగులఁ బేర్వహించియున్నదనియు, నిచ్చటనుండిన ధనమువలనఁ దూర్పు ఇండియా కంపెనీవారు (కుంఫిణీవారు) ఇచ్చటికివచ్చిరనియు, మనకుఁ దెలిసియేయున్నది. సిపాయి తిరుగుబాటునకుఁ బూర్వము ఈ దేశమునందు నిరుత్సాహము చేసెను, ఆంగ్లదేశమున నపరిమితములగు సుంకములను విధించుటచేతను, భారతదేశపుఁ బరిశ్రమలు బుద్ధిపూర్వకముగ వినాశమొందింపఁబడెను. అందువలన వ్యవసాయమునకును బరిశ్రమలకును నిలయమైన భారతదేశము కేవల వ్యవసాయదేశముగ మాఱినది. ఆంగ్లవాణిజ్యక్షేమమునకై భారతవాణిజ్యక్షేమము నేఁటివఱకు లోఁబఱుపఁబడియుండెను. ఈదేశపు బ్రకృతి సాధనసంపత్తిని విదేశలాభమునకు ఉపయోగించునట్లు చేయుటయు నాంగ్లదేశపు వస్తువు లీదేశమునఁ బ్రవేశపెట్టఁబడుటయుఁ గొనసాగించుచున్నవి. కావున నిది నేఁడే జనసామాన్యమున జీవనోపాయముఁ గలిగింపలేకున్న వ్యవసాయవృత్తియొక్క భారము పరిశ్రమలు కొంచెమైనఁ దగ్గింపకయుండుటచే సంవత్సరములో వేలకొలఁది పనిలేనివారు ఇటునటు భూమిపైఁ బనిచేయుచున్న కూలీలతోఁ బోటీకివచ్చుటయుఁ బటిష్ఠమగుచున్నది." పరిశ్రమలలో నేతపరిశ్రమయందు మనదేశము అసమానసామర్థ్యమును గడించియుండెను. కాని నాయరుగారు తెలిపిన కారణములవలన నది క్రమముగ నశించినది. నేతవస్త్రములను ధరించువారే లేరైరి. ఇందులకు గాంధిమహాత్ముఁడు స్వదేశీవ్రతమవలంబింపవలసినదని దేశీయుల కుపదేశించుచున్నాఁడు. తన సత్యాగ్రహాశ్రమమున నెల్లరకును మగ్గములనిచ్చి నేయుట నేర్పుచున్నాఁడు. తాను స్వయముగ నేయుచున్నాఁడు. ప్రతిభారతీయుఁడు ఖద్దరు వస్త్రములనే ధరించినచో మన పారిశ్రామిక దాస్యము తొలఁగిపోవునని సిద్ధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. పల్లెలయందు నేతపనివాండ్లను రప్పించి ఆగ్రామమునకుఁ దగినవస్త్రములను వారిచేతనే నేయించి వానినే ఆగ్రామవాస్తవ్యులు ధరించునట్లు గాంధిమహాత్ముని యాజ్ఞను సఫలీకృతము కాఁగలదు. ప్రతిగృహమునందును జాతీయధర్మముగ నూలు వడకు పనిని స్త్రీలు నేర్చుకొని పురుషులకుఁ దోడ్పడవలయును. ఇంకను బల్లెలయందీ యాచారము పూర్తిగా నశింపలేదు. ఈవిధముగనే కమ్మరము, వడ్రంగము, మొదలగు వృత్తులను గ్రామవాసులు పోషింపవలయును. పలువిధములగు గనులున్న ప్రదేశములలో నా గనుల నుపయోగింపక గ్రామప్రజలే వానిని త్రవ్వించి అందలి లాభమును పొందవలయును.

న్యాయశాఖ:— ఇంక నొక ప్రధానవిషయము మాత్రము మిగిలియున్నది. న్యాయశాఖానిర్వహణమునుగూర్చి నే నింతవఱకేమియు సూచింపలేదు. పల్లెలయందలి రైతులే కోర్టులకుఁ బోషకులని నిశ్చయముగఁ జెప్పనగును. పట్టువదలక వ్యాజ్యములను వేసి దారిద్ర్యదశకు వచ్చినవారల ననేకులను మనము కన్నారఁ గాంచుచున్నారము. కోర్టు వ్యవహారములలో మనకు జూదముకన్న నెక్కువ ఉత్సాహమును బట్టఁగలవుగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. ప్రతిగ్రామములోను అందున్న ప్రజలు తమ తగాదాలను దమలోనే పరిష్కరించుకొనుట అవసరము. కోర్టులకుఁబోయి అన్యాయము జరిగినను సహించుటగాని యొకరికొకరు చెప్పిన న్యాయము వినుట గుణము. పంచాయతీల నేర్పఱచి గ్రామములలోని తగవులను ఎంతపెద్దతగవులయినను మనలోమనమే నిర్ణయించుకొనుట మనకును గ్రామమునకు మన భావిసంతతివారికిని మనదేశమునకును ఎంతో శ్రేయోదాయకము. గ్రామవాసులును రైతులును బాడుపడుచుండ న్యాయవాదులు ధనవంతులవుచుండుట నాకెంతేయు విషాదకరముగనున్నది. ఇందుల కేర్పఱుపఁబడు పంచాయతీ యిదివఱకుఁ దెలుపబడిన గ్రామపంచాయతికి భిన్నముగనుండుటమంచిది. లేనిచోఁ గార్యభారమధికమగును. కావున గ్రామములో నైదుగురి నెన్నుకొని వారి మూలమున మీ కలహములను బరిష్కరించుకొనుఁడు. ఆసంఘమున న్యాయశాస్త్రమును దెలిసినవా రొకరు కూడనుండుట అవసరము. మనలో నైకమత్యమున్న యెడల నన్నియుఁ జక్కఁబడఁగలవు.

ధనము:— ఈకార్యభారమును నిర్వహించుటకు ధనము కావలయును. అదియంతయు నెక్కడనుండి వచ్చునని మీరడుగవచ్చును; కాని యీ వ్యయము నాలుగైదుసంవత్సరములకు అవసరము. తరువాత వ్యయమంతగా నవసరము లేదు. కొంతకాలమువఱకు నీభారములోఁ గొంత భాగము ధనికులు భరింపవలయును. ప్రభుత్వమువారు యూనియనుల నేర్పఱచియు నితరపద్ధతులఁ బన్నులను విధించినపుడు మనము వాటి నిచ్చుచుందుము. మనంతటమనమే పన్నులను విధించుకొనినచో నెవ్వరును ఇవ్వరు. ఈ భావము తొలఁగవలయును. గ్రామస్థులెల్లరును గ్రామపాలనమునకుఁ గొంత పన్నునిచ్చుచుండవలయును.

౨. ధనికులు విరాళముల నొసఁగి తమతోడివారి సౌఖ్యమునకుఁ దోడ్పడుచుండవలయును.

3. గ్రామమందలి దేవాలయములయొక్క యీనాములను బ్రజాపరముచేసి అర్చకులకు జీతము నేర్పఱచి ఆ ధనమును బ్రజాక్షేమమునకై వినియోగింపవలయును. ౪. సర్వోదయసభలలో గ్రామనిధికిఁ జందాలను సభలు చేయుచుండవలయును. మొత్తముమీఁద నీవిషయము సామాన్యగ్రామప్రత్యేకపరిస్థితులపై నాధారపడియుండును.

ఉపసంహారము

నాకుఁదోచినవిషయములఁ గొన్ని భావములను క్లుప్తముగఁ దెలియఁబఱచితిని. విపుల విషయనిర్ణయము ముందు జరుగవచ్చును. కాని యీయంత్రము నిర్విఘ్నముగ నడచుటకు గ్రామవాసులయందు స్వార్థత్యాగమును సహకారభావములును బరస్పర సహనమును అత్యవసరములు హిందూ బౌద్ధ మహమ్మదీయ క్రైస్తవాది మతముల కన్యోన్య సహనము అలవడిన యీదేశమున వివిధజాతులు సోదరభావములతో మెలఁగుచున్న మన పవిత్రభూమియందు స్వీయగ్రామసౌఖ్యములకు నిట్టి యుదారభావము లుత్పన్నములు కాఁగలవని నాకు దృఢనమ్మకముకలదు. ఎల్లవారును ఏకాశయమే గలరు. ఎల్లరును స్వరాజ్యమునే యభిలషించుచున్నారు. ఎల్లవారికిని భారతదేశమే మాతృభూమి. ఎల్లరును ఏకోదరులే! ఇట్టితరి భిన్నభావములకెడ మీయరాదు. మన కార్యములందును భావములందును వర్తనమందును భారతదేశాదర్శములే భారతీయుల గౌరవమే ప్రస్ఫుటమగుచుండవలయును. జాతీయాత్మగౌరవము నిలచినపుడు స్వరాజ్యము లభ్యమైనదని చెప్పనగును. సర్వేశ్వరుఁడు సమయమునకుఁదగిన కార్యశూరతను ఉత్సాహమును బ్రసాదించుఁగాకయని ప్రార్థించుచున్నాను.

(తిరుగుబోతు)

"కుప్పించి యెగసిన కుండలంబులకాంతి", చిత్రించు మాయాంధ్రశిల్పి వీవు
"హాసలీలానిద్ర" లందూహలను బెంచు, విజ్ఞానరాజ్యకవీంద్రుఁడీవు
"లలితరసాల పల్లవఖాది," కోయిల, నడకించు ఆంధ్రగాయకుడవీవు
"పొడిచిన, గొట్టిన," బడుట నటించిన, నవభావకవితాంధ్ర నటుఁడవీవు

గీ. ప్రకృతి సౌందర్యశోభాస్వభావపటిమ, కొల్లగా బోధ జేసినగురుడ వీవు
భాగవతమానసాంతర్విరాగదృష్టి, తన్మయత్వంబు గన్న వేదాంతి వీవు.

శా. దారిద్ర్యాంబుధి నీదినాడవు స్వతంత్రప్రాజ్ఞభోవీథి నెం
తో రాజిల్లితి రాజురీతి గుణవిద్యుచ్ఛక్తిలేశప్రభన్
రారాజున్ హరిబంటుఁ జేసితి యశోభ్రాజిష్ణు శ్రీనాథు "ఖం
గారున్" పొందగజేసి తాత్మబలదివ్యజ్యానినాదంబునన్.

గీ. పసిడిరేకుల తళుకుల ప్రతిఫలించు, బాలభానుని కరముల ప్రజ్వలించు
పుట్టతేనియసోనలపొరలుచుండు, పట్టుపీతాంబరంబులు పరుగులిడును,
నీదుచూపులు తలపులు నీపలుకులు, నీదువలపులు ఆంధ్రావనీకవీంద్ర!

గీ. శారదావల్లకీస్వరశాంతిగీతి, నాలకించి మహాజ్ఞాన మందినావు
జ్ఞానకాంతి ప్రసారవిస్తారమునను, చీల్చితివి శారదను ముంచు చీకటులను.

సీ. మేఘోదయంబున మినమిన పురివిచ్చి, నృత్యం బొనర్చెడి నెమ్మివోలె
పౌర్ణిమచంద్రికల్ ప్రసరించగనె నింగి, కరుగ పైకెగయు సాగరమువోలె
సూర్యోదయంబైన సొగసుగా రేకుల, సడలించుకొను జలజంబువోలె
చిరకాలవిరహాసంశ్లేషణసుఖముచే, పొంగిపోయెడి లలితాంగివోలె
భవదమృతనామకీర్తనోత్సవమునందు, పరవశత్వంబునొంది, భావముల డింది
మించి యాత్మార్పణంబు గావించుకొందు, పుట్టుకవిరాజ! బమ్మెర పోతరాజ!

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

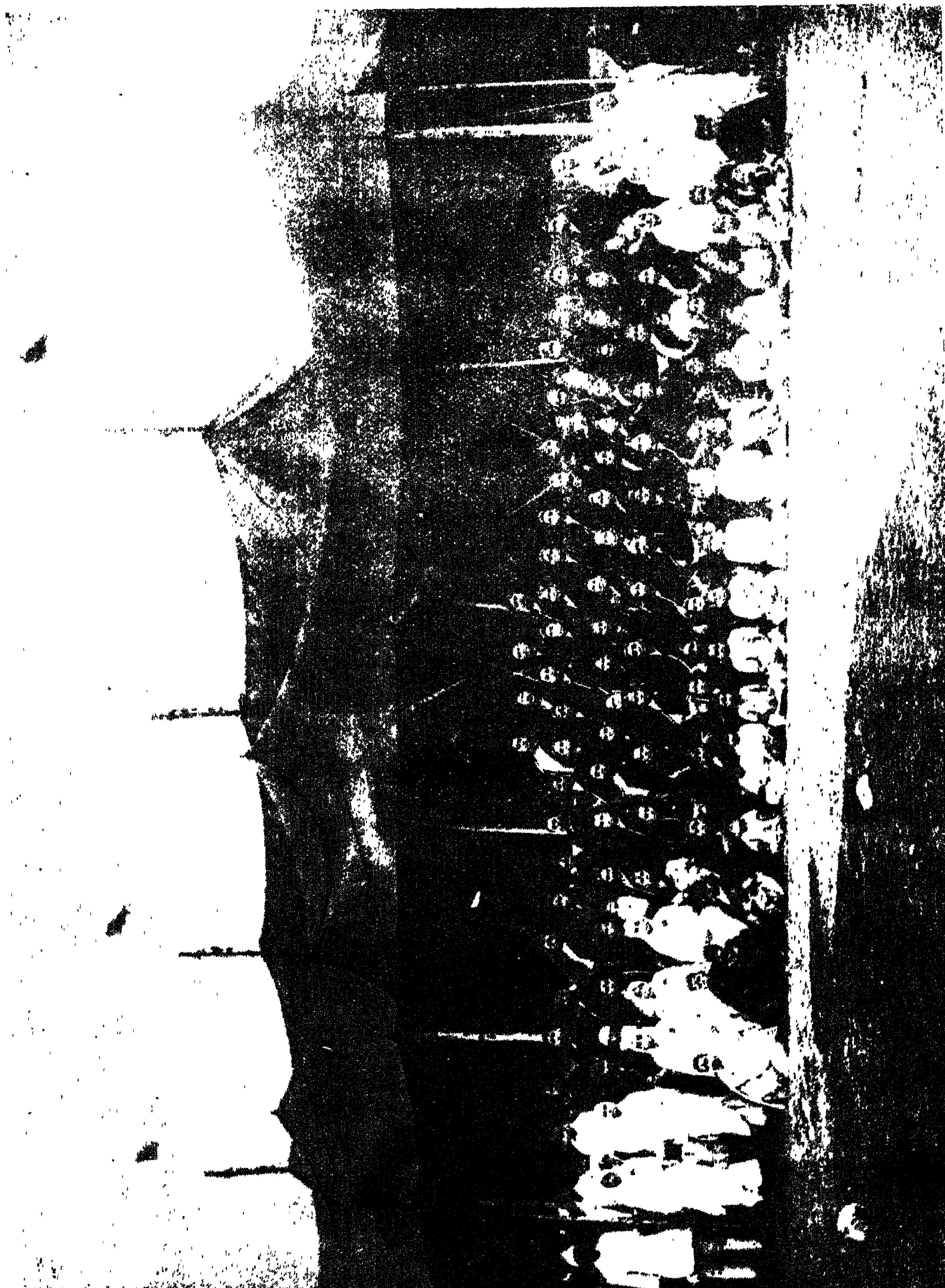
ఆరోగ్యోద్యోగులు Sanitary Workers

ఆహ్వానసంఘము - సభను జయప్రదముగా జరిపినవారు Reception committee & other workers who made the Congress a success

The 39th Indian National Congress, Belgaum

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

స్వచ్ఛంద సేవాయువతీ బృందము

The Lady Volunteers

The 39th Indian National Congress, Belgaum

అసహాయోద్యమ చరిత్ర

పేరి చినవరహాలు గారు

ఈయుద్యమము మహాత్మాగాంధిగారిచే 1920సం॥ న ప్రతిపాదింపబడెను. దీనికి ఖిలాఫతుఅన్యాయము, పంజాబుదురంతములు, సంస్కరణములయొక్క అసంపూర్ణతయు పోషణకారణములుగ చెప్పబడెను. సత్వరస్వరాజ్యసిద్ధికి యీదౌర్జన్యరహితసహాయనిరాకరణ మొక్కటే ప్రధానసాధనమని తీర్మానింపబడెను. ఈ తీర్మానము, మొదట 1920 సం॥ సెప్టెంబరు నాల్గవ తేదీని కలకత్తాలో, శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయిగారి అధ్యక్షతనుగూడిన ప్రత్యేకదేశీయమహాసభలో ఆమోదింపబడెను. అనేకప్రతికూలపరిస్థితులలో, నాగపురము మహాసభలో బలపరుపబడెను

ఈఉద్యమము అహింస, త్యాగము, సత్యము అను మూడింటిపై నాధారపడియున్నది. శాసనసభలను కోర్టులను బహిష్కరించుట, న్యాయవాదులు వృత్తిని విసర్జించుట, విద్యార్థులు ప్రభుత్వ, లేక ప్రభుత్వసంబంధ పాఠశాలలనువదలుట, బిరుదులనునిరాకరించుట, ప్రభుత్వపు దర్బారులు విందులు మున్నగువాటికి దేశీయులు వెళ్లకుండుట, విదేశవస్త్రములను విసర్జించి, వాటిస్థానే ఖద్దరును ప్రోత్సహించి ధరించుట మున్నగునవి ఉద్యమము యొక్క ప్రధానాంగములు. మహాత్ముడు దౌర్జన్యరాహిత్యము, హిందుమహమ్మదీయ సిక్కు పార్సీ సమ్మేళనము, అస్పృశ్యతానివారణము, ఖద్దరుఅభివృద్ధి యను నాల్గింటిని స్వరాజ్యముయొక్క ప్రధాన సోపానములుగా పేర్కొనియున్నాడు. ఇట్టికార్యక్రమముతోకూడిన యీఉద్యమము 1920 డిశంబరు నాగపురమహాసభయందు సర్వజనాంగీకారమయ్యెను.

1921 సం॥ మార్చి 31, ఏప్రిల్ 1 తేదీలందు బెజవాడలో అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ కూడి, జూన్ మాసాంతములోపున కాంగ్రెసుక్రీడున కంగీకరించినట్టియు, పావులాచందా చెల్లించునట్టియు సభ్యులను కోటిమందినిచేర్చుటకును, తిలకుస్వరాజ్యనిధికి కోటిరూపాయలు వసూలు చేయుటకును, దేశమంతటను 20 లక్షల రాట్నములను స్థాపించుటకును తీర్మానించినది. గడువుదాటకముందే తీర్మానము రూపముజెందెను. పైతీర్మానముల ననుసరించి 2000 న్యాయవాదులు వృత్తులవదలిరి. అనేకవేలమంది విద్యార్థులు పాఠశాలల విడచిరి. కుప్పలుకుప్పలుగా విదేశవస్త్రములు దహించబడెను. మూలబడిన రాటములు పైకివచ్చెను. ముతకగుడ్డలు మల్లులాయెను. కాంగ్రెసున కుపశాఖలుగా రాష్ట్రీయసంఘములు, జిల్లా సంఘములు, గ్రామసంఘములు మున్నగున నేకములు నిర్మింపబడెను. నియమబద్ధములగు స్వచ్ఛందసేవాదళములు స్థాపింపబడెను. ఇట్లుద్యమము తీవ్రవేగముతో ప్రజ్వలించుచుండెను.

అట్టిసమయమున, వేలకువేలు ప్రచారకులు, నాయకులు, వాలంటీరులు, 144, 108 మున్నగు సెక్షనుల క్రిందను, రాజద్రోహసభాశాసనము మున్నగు శాసనముల క్రిందను అరెస్టుకాబడి శిక్షలపాలైరి. ఒకవంక శాసనోల్లంఘనోత్సాహముతోడను, వేరొకవంక శ్రీ యువరాజాగమనము, ఆసమయమున హరతాళములు, అందు నాయకుల నిర్బంధములు, విదేశవస్త్ర మద్యవిక్రయశాలల వద్ద గస్తీలలో వాలంటీర్ల నిర్బంధములు మున్నగువాటితోడను ఉద్యమము మున్నతదశయందుండెను. ఆసంవత్సరము అహమదాబాదులో జరుగవలసిన దేశీయమహాసభకు నధ్యక్షుడుగా నెన్నుకొనబడిన, దేశబంధు దాసుగారు సకుటుంబముగా నిర్బంధింపబడి, భార్యాసోదరీ లిరువురుమాత్రము విముక్తులైరి. తండ్రి కుమారులు శిక్షపొందిరి.

ఆవత్సరము హకీంఅజ్మలుఖాన్‌గారి అధ్యక్షతను అహమదాబాదులో సమావేశమైన మహాసభలో, శాసనోల్లంఘనమున కనుజ్ఞ ఈయబడెను. గాంధిగారు, బార్డోలీ తాలూకాను, స్వయముగా శాసనోల్లంఘనమునకు సిద్ధపరచి, నడిపింప బూనుకొని, తన్ను, దేశమంతయు, సమయమునుబట్టి అనుసరింపవలసినదిగా హెచ్చరించెను. ఈమధ్య, కొన్ని రాజీరాయబారములు జరుపబడెను. 1922 జనవరిలో జరిగినపార్టీలసభలో, మాలవ్యా జిన్నా గార్ల కోరికపైని, గాంధిగారు తనశాసనోల్లంఘన ప్రయత్నములను, జనవరి 31 వరకు నాపుట కంగీకరించిరి. కాని విధివశముచే రాజీప్రయత్నములు ఫలించలేదు. మహాత్ముడు తన బార్డోలీకార్యక్రమమునుగురించి శ్రీ వైస్రాయిగారికి ఫిబ్రవరు 4 న యొకజాబు వ్రాసెను. ఇట్లు సర్వసన్నాహ మొనర్చి తన కార్యమును ప్రారంభింపబోవు సమయమున, దురదృష్టవశమున చౌరీ చౌరా దురంతములు సంప్రాప్తించెను.

దక్షిణఇండియాయందును, యువరాజాగమన సందర్భమున బొంబాయియందును తటస్థించిన దౌర్జన్యములకే పరితపించియు యుపవసించియు ఉన్న మహాత్ముడు, యీదురాగతముల కన్నిటికి దానే బాధ్యుడనని మహావేదనను బొందెను. వెంటనే బార్డోలీలో కాంగ్రెసు కార్యసంఘమునుగూర్చి శాసనోల్లంఘన ప్రయత్నములనేకాక గస్తి వ్యక్తి శాసనోల్లంఘనము మున్నగు వాటి నన్నిటిని దేశమందంతటను నిల్పివేయునట్లు తీర్మానించెను. దాన మహాత్ముడు చిన్నలయొక్కయు పెద్దలయొక్కయు ననేక తీవ్రవిమర్శనములకు పాత్రుడాయెను. తుదకు వేటికి చలించని మహాత్ముడు మహమ్మదీయ మిత్రులసంతుష్టికై కొన్ని యాడంబరవాక్యములతో గూడిన తీర్మానమును ఢిల్లీలోగూడిన అ. భా. కాం. సంఘసభలో సంగీకరించెను. అదియె మహాత్ముని నిర్బంధమునకు కారణమాయెననుసంగతి యందరకు నిటీవల విశదమే. ఆసభలలోనే నిర్మాణకార్యక్రమ మేర్పరుపబడెను. ఇందు పైమెరుగులు, ఉత్సాహములు లేనందున దేశము కొంచెము నిరుత్సాహము జెందెను. దీనిని దేశ మనుసరించుచో నీపాటి గమ్యస్థానమును సమీపించియుందుము. ఇంతలో మహాత్ముడు నిర్బంధింపబడుటయు ఆరు సం॥ ల విడికైదు బొందుటయుఁ దటస్థించెను. ఇది 1922 మార్చి సమాచారము. దీనితో నుద్యమమునకు క్రొత్తదశ ప్రారంభమాయెను. ప్రచారము తగ్గిపోయెను. కాంగ్రెసు సంఘములు సభ్యులు లేక శిథిలము కాజొచ్చెను. దేశీయులగతి 'కాపరిలేని గొఱ్ఱెలచంద'మాయె. జైలుకుబోవుచు మహాత్ము డుపదేశించిన ఖద్దరుమంత్రమును దేశము మరువజొచ్చెను. నెహ్రూ మున్నగు నాయకులు విడుదలబొంది రంగమున బ్రవేశించిరి. అంత శాసనోల్లంఘనావకాశముల బరిశీలించుటకు యిప్పటి దుస్థితికి కారణమైన శాసనోల్లంఘన సంఘమొకటి లక్నోలో అ. భా. కాం. సంఘముచే నిర్మింపబడెను. ఆసంఘము దేశమంతయు పర్యటనము సల్పి తుదకు వివాదాస్పదమును అప్రస్తుతము నగు శాసనసభా ప్రవేశసమస్యను లేవదీసెను. సంఘసభ్యులగు హకీంజీ నెహ్రూ పటేలుగార్లు ప్రవేశమును కస్తూరి రంగయ్యంగారు రాజగోపాలాచారి అన్సారిగార్లు బహిష్కారమును సమర్థింప దొడగిరి. దాసుగారుకూడా విడుదలయై ప్రవేశపక్షమును బలపరచిరి. అదివరకే మధ్యమహారాష్ట్రములలో నంకురించియున్న యీ సమస్యకు మరింతబలము చేకూరెను.

ఆ సంవత్సరము (1922) న దేశీయమహాసభ గయలో దాసుగారి అధ్యక్షతను జరిగెను. అందు పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు జరిగి బహిష్కారపక్షమునకు విజయము కలిగెను. ప్రవేశపక్షమునకుజెందిన దాసుగారు తమ అధ్యక్షపీఠమునకు రాజీనామా నొసంగిరి. వారినాయకత్వముక్రింద ప్రవేశపక్షము వారు 'స్వరాజ్యపక్ష'మను పేరుతో నొకపక్షముగా నేర్పడిరి. బహిష్కారపక్షమునకు శ్రీమాన్ సి. రాజగోపాలాచార్యులుగారు నాయకత్వము వహించిరి. ఇక వివాదములు ప్రారంభమాయెను. కాంగ్రెసుకార్యక్రమము స్తంభించిపోయెను.

ఉభయపక్షములమధ్య మధ్యవర్తిపక్ష మొకటి రాజీకై తంటాలుపడుచుండెను. వంగరాష్ట్ర నాయకులగు మౌలానా అబ్దుల్ కలాం అజదుగారు కారాగారవిముక్తులు కాగానే రాజీకై తమ యావచ్ఛక్తిని ధారవోయ దొడంగిరి. ఇందుకై అ. భా. కాం. సంఘము అలహాబాదు, బొంబాయి, నాగపురము, విశాఖపట్టణములలో గూడి తుదకు 15-9-23 న, రాజీకారకులగు అజదుగారి అధ్యక్షతను ఢిల్లీలో అవసరమహాసభ కూడుటకు తీర్మానించిరి. ఇన్నిచిక్కులమధ్యను దేశము అకాలీ, నాగపూర్ పతాక, బోర్సదు మున్నగు సత్యాగ్రహ సంరంభములందు విజయము గాంచుచునే యుండెను.

ఇంతలో లోకవిఖ్యాతులగు ఆలీ సోదరులు మున్నగు నాయకులుకూడ విడుదలయై కార్యరంగమున జేరిరి. ఢిల్లీలో నుభయపక్షములు యేదో యొకవిధముగ సమాధానపడినవి. దానిపై స్వరాజ్యపక్షమువారు గత యెన్నికలందు సామ్రాజ్యశాసనసభలోను వంగరాష్ట్ర సభలోను గొంతమట్టుకును మధ్యరాష్ట్రములో పూర్తిగాను యితరరాష్ట్రములలో స్వల్పముగాను విజయము గాంచిరి. సమాధానము శాశ్వతఫలకారిగాక తిరిగి కాకినాడ దేశీయమహాసభనాటికి వివాదలు తలయెత్తెను. కాని మౌలానా మహమ్మదాలీగారి సామర్థ్యవిశేషముచే ఢిల్లీసమాధానము తుదకు స్థిరపరుపబడెను. కాని మాంద్యస్థితి తొలగదాయెను.

స్వరాజ్యపక్షవిజయములో 'సంస్కరణముల యొక్క నిస్సారము పూర్తిగా వెల్లడియగుట, పేర్కొనదగియున్నది. మధ్యరాష్ట్ర శాసనసభ రద్దుపరుపబడి పరిపాలనా కార్యనిర్వాహకవర్గము (Executive Council) వారి హస్తగతమాయెను. వంగరాష్ట్రమునగూడ ఫలితమదియేయైనను కొద్దిరోజులలో శాసనసభ ప్రస్తుత నిర్బంధముల చర్చించుటకై కూడనున్నదట. ఇతర రాష్ట్రీయసభలందును స్వల్పసంఖ్యాకులగు స్వరాజ్య పక్షము వారు జాతీయవాదులసహాయముతో ప్రాకులాడుచున్నారు. కేంద్రశాసనసభలోగూడ జాతీయవాదుల సహాయముతోడనె కొంతవరకు విజయమును బొందుచున్నారు.

1924 సంవత్సరము ప్రవేశించెను. మహాత్ముడు జైలుకువెళ్లి రెండువత్సరములు కావొచ్చెను. తీవ్రవ్యాధికి లోనైనను దైవకృపచే భారతీయుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులగు కల్నలు మాడకుగారి చికిత్సచే మహాత్ముడు మృత్యుముఖమునుండి బయల్వెడలెను. ఆతరుణముననే నిర్బంధవిముక్తి గాంచెను. దేశము స్వాతంత్ర్యము గాంచి తన్ను విడిపించుననుకొనెను. అట్లు జరుగకుండుటచే యరవాడ జైలుదాటి యంతకంటె విశాలమగు జైలులోనికి వచ్చినట్లు చింతించెను. జూహూ విశ్రాంతిలో నాయకులందరితోడను సంప్రతించెను. స్వస్థశరీరుడై పరిస్థితుల నాలోకించెను. మాంద్యము నాలోకించెను. వెంటనె వాక్శూరుల కార్యశూరుల గావించుటకై అహమదాబాదులో అ. భా. కాం. సంఘమును సమకూర్చి నూలు చందా పంచబహిష్కార పునరుద్ధరణము మున్నగు తీర్మానముల ప్రతిపాదించెను. అందలి చర్చలను, నాయకులయుపన్యాసములను సభ్యులచర్యలను మహాత్ముడాలోకించి తనతీర్మానములు వోట్లచే నెగ్గినను స్వబలములోనె ప్రాతికూల్యము కనబడుటచే మిక్కిలి చింతించి దేశీయులలో తగినవిశ్వాసము కలుగువరకు వివాదము లంతమొందుటకై తన కార్యక్రమములోని ఖద్దరు హిందూ మహమ్మదీయమైత్రి అస్పృశ్యతానివారణము అను మూడింటిని నిలిపియుంచి మిగతవాటి నాపివేయ సమకట్టెను.

మహాత్ముడు కార్యరంగమునుండి తొలగి నిర్బంధితుడుకాగానే మహాత్మునిచే నిర్మింపబడిన ఐకమత్యసౌధములు బిగటబారజొచ్చెను. ఉద్యమమున కాధారభూతములగు అహింసా త్యాగసత్యములకే భంగము కలుగజొచ్చెను. హిందూ మహమ్మదీయ లొకవంకను, మితవాద జాతీయవాదు లొకవంకను, శాసనసభాప్రవేశ బహిష్కారవాదు లొకవంకను, స్పృశ్యాస్పృశ్యు లొకవంకను తగవులాడుచుండ ఉద్యమము సాగుటెట్లు ?

మహాత్ముఁడు యెంతవారించినను యెంతబోధించినను వినక సర్వదా పోరాటములే వృత్తిగాఁగల తుంటరులచే ప్రేరేపింపఁబడిన సహారాన్పూరు కోహాటు మున్నగుస్థలములయందలి ఘోర హిందూ (మహమ్మదీయ) పోరాటములకు తీవ్రమగు మనోవేదనను జెంది యిందు బాధితులగు అమాయిక ప్రజల బాధలకు తానే బాధ్యుఁడనని అందుకు ప్రాయశ్చిత్తముగా ఢిల్లీలో మహమ్మదాలీగారి యింట నతిథిగానుండి 21 రోజుల ఘోర ఉపవాస దీక్షకు 17-9-24 న బూనుకొనెను.

ఈవార్త జపాను భూకంపముకంటె హెచ్చు వడితో ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము నొక్క-రోజులో కలవరపెట్టెను. దాని ఫలితముగా ఢిల్లీలో శ్రీయుత పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారి అధ్యక్షత క్రింద నానామత సభ 26 సెప్టెంబరున కూడెను. వారమురోజులవరకు జరిగెను. ఆసభకు అన్ని రాజకీయములవారు సమస్తమతముల నాయకులు గురువులు తుదకు హిందూదేశస్థ ఆంగ్లమత ప్రధానగురువులగు మెట్రోపాలిటన్ గారు కూడ ఐకమత్యమును సమకూర్చుటకై విచ్చేసిరి. ఐకమత్యసూత్రముల నిర్మించిరి. జాతీయ పంచాయితీ యేర్పరుపఁబడెను. అందలి తీర్మానముల స్థలవిస్తర భీతిచే వ్రాయ బూనుకొనలేదు. మహాత్ముని ప్రాశన దినము (8-10-24) దేశమంతటిచే నైకమత్యదినముగా నెంచఁబడెను. ఆదినము శ్రీ ఇండియామంత్రిగారి యొక్క-యు వైస్రాయిగారి యొక్క-యు యితర గవర్నర్లు మతిగురువుల (Bishops) యొక్క-యు సానుభూతి నందెను. ఇంతటితో కలహనివారణ గాకపోయినను ఐకమత్యమునకు దృఢమగు పునాదు లేర్పడెననుటకు సందియము లేదు. ఐకమత్యావసరము గుర్తింపఁబడెను. 'మానవ హృదయమునుంచి పతితుఁడైన భగవంతుని తిరిగి మానవహృదయపీఠమున నిల్పుటకు' తానుపవసింపవలెనని మహాత్ముఁడు తెలిపినవాక్యము లమూల్యములు. యథార్థములు.

సురక్షితముగా దేశీయుల భాగ్యవశముచే మహాత్ముఁడు దీక్షను గడపెను. చిత్తశాంతిని కొంతవరకు పొందెను. దేశమందలి—ప్రధానముగా మాతృసంస్థయగు కాంగ్రెసునందలి—విభేదము పోఁగొట్టనిది పూర్తిగా చిత్తశాంతి గుదురు టెట్లు? ఈ ఐకమత్యావసరము ఆనిబిసెంటుగారికికూడ తోఁచెను. అదియు శుభప్రదమె. ఐకమత్యము కొఱకై యామె గాంధిగారి సంక్షిప్త కార్యక్రమమున కంగీకరించెను. ఇతర రాజకీయపక్షములలో గూడ కొంతకదలిక బుట్టెను. ముఖ్యముగా కలకత్తాలో స్వరాజ్యపక్షమువారికిన్ని గాంధిగారికిన్ని సమాధానము కుదిరి యొకసమిష్టిప్రకటనను చేసిరి. ఇదియే గాంధి-దాసు ఒడంబడిక.

అందర నిశ్లోకముఖమునకు దెచ్చిన ముఖ్యపరిస్థితుల గమనించవలసి యున్నది. ఇట్టిస్థితికి బెంగాలు నిర్బంధములే ముఖ్యకారణముగా సూచింపఁబడెను. కలకత్తాలో 1818 రెగ్యులేషను 24 ఆర్డినెన్సుల క్రింద ప్రముఖులగు శాసనసభ్యులు వర్తకులు ప్రొఫెసరులు మున్నగువారు 76 మంది నిర్బంధింపఁబడిరి. అందు వంగదేశ స్వరాజ్యపక్ష నాయకులు ముగ్గురు కలరు. అత్యంత మితవాదులున్ను అత్యంత ప్రభుత్వసన్నిహితులు నగు శ్రీయుత చింతామణి వై. ఆ. శాస్త్రి మున్నగువారు కూడా యీ నిర్బంధవిధానమును నిరసించుటయే అందలి యథార్థస్థితిని వెల్లడిచేయుచున్నది. ఎట్లైననేమి యీ పరిస్థితు లన్నిపక్షములందును ఐక్యభావమును కలుగిచేసినవి. అందుకు మనము కృతజ్ఞులము. గాంధి-దాసు ఒడంబడికయు దానిఫలితమే.

ఈ ఒడంబడికను స్థిరించుటకున్ను అన్ని రాజకీయపక్షములను కాంగ్రెసువేదికకు జేర్చుటకు గల యవకాశముల జర్చించుటకున్ను బొంబాయియందు మౌలానా మహమ్మదాలీగారి యాహ్వానముపై కాంగ్రెసుసంఘ సభయు నానారాజకీయనాయక మహాసభయు గత నవంబరు 20, 21, 22 తేదీలలో సమావేశమయ్యెను. గాంధి-దాసు ఒడంబడిక యంగీకరింపఁబడెను. నాయక మహాసభకు మితవాద జాతీయవాద హోంరూలులీగు, స్వతంత్ర, జస్టిసు, స్వరాజ్య, కాంగ్రెసు ఖిలాఫతు, ముస్లింలీగు మున్నగు సమస్తరాజకీయపక్షముల ప్రతి

నిధులు, నాయకులు హాజరైరి. వంగరాష్ట్ర నిర్బంధములు పూర్తిగా ఖండింపబడెను. అన్నిపక్షముల ప్రతినిధులు గల ఐకమత్యావకాశముల సమకూర్చెడి ఐకమత్యోపసంఘమొకటి నిర్మింపబడెను. ఆసంఘమును మార్చి (1925) నెలాఖరులోపున తనరిపోర్టును ప్రచురించును. దానిపై 25 యేప్రెలు 15 తేదీని తిరిగి నాయకసభజరిగి యేదోయొక నిర్ధారణ చేయును. దేశభావిస్థితి దానిపై నాధారపడి యుండును.

కాంగ్రెసు ఆదర్శము (Creed) విషయమై వివాద సూచన లగపడుచున్నవి. మితవాద జస్టిసు మున్నగు పక్షములవారు ఆదర్శమును (Creed) సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వరాజ్యముగా మార్ప నభిలషింతురు. ఇదివరకే స్వరాజ్యమనగా 'సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య' మని ప్రకటింపవలసినదని కాంగ్రెసువారు కొందరు కోరుచున్నారు. వారిసంఖ్య దినదినప్రవర్ధమానమగుచున్నది. మహాత్ముడు అన్ని రాజకీయపక్షములకు స్థానముగల యాదర్శమును నాగపుర మహాసభలో నిర్ణయించెను. అట్టియాదర్శమును యిప్పుడు మితవాదుల సంతుష్టికై మార్పబూనుచో యిప్పటి యుత్సాహమును కార్యదీక్షయు గల్గినట్టి 'సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య' పక్షము వేరగుట నిశ్చయము. అప్పు డైకమత్యఫలము సున్న. మహాత్ముడు చెప్పినటుల ప్రస్తుత విశాలాదర్శమే శ్రేష్ఠతమము. ఐకమత్యోపసంఘమునకు నిదియొక ప్రధానసమస్య. తరువాత నర్ధాంగీకారము బొందిన ఖద్దరుసమస్య గలదు. ఈస్థితిలో నెట్టినిర్ధారణ చేయబడునో? ఎట్టి ఐకమత్యము సమకూడునో? దేశ మాతురతను బొందుట సహజము.

ఈవిధముగా అసహాయోద్యమమందలి బహిష్కారములు నిలిపివేయబడినవి. ఉద్యమజనకు డగు మహాత్మునికంటె ప్రయోగోపసంహార సమయముల నెరుంగువారు లేరు. కాంగ్రెసులో బహిష్కారము లాపివేయబడినను వ్యక్తు లెంతమాత్రము వాటిని విడనాడ నవసరములేదని మహాత్ముడే సెలవిచ్చియుండెను. తగు నవకాశములు లభించగానే ఉద్యమము తిరిగి మహావేగముతో బయలుదేరి విజయముగాంచును. అన్ని తరగతులలోను పల్లెలలోను కాంగ్రెసు రాజకీయములం దభిరుచిని జ్ఞానమును గలుగచేసిన దీయుద్యమమే. మల్లుల వెంబడి పరుగిడు యువకుల మళ్లించి దేశీయపరిశ్రమల నుద్ధరించిన దీయుద్యమమే. సేవావాంఛను దొలగించి స్వాతంత్ర్యభావమును గలిగించిన దీయుద్యమమే. డాంబికమును రూపుమాపి బీదల కన్నవస్త్రముల నొసంగినదియు నిదియే. అహింసా తత్త్వమును బోధించినదియు నిదియే. భౌతికదృష్టినుంచి ఆధ్యాత్మిక మార్గమును బోధించినదియు నీయుద్యమమే. దేశావసరములనుబట్టి తాత్కాలికముగ విరమించబడినను ఉద్యమముయొక్క ఆధ్యాత్మికతత్వము నిలిచియే యున్నది. అది మరువ దగినది కాదు.

సంకీర్తనము

శ్రీ. సూర్యనారాయణ శర్మగారు

ఎన్నేనివిధంబులఁ బరు లెన్ననిమ్ము చెన్నటులై
నిన్నేనమ్మితి గాంధీ నిరుపమగుణరత్నకంధి॥ ఎ॥
ఆపన్నులఁ బ్రోవగ ని-ర్వ్యాపారులనుం గావఁగ
తాపసిజనచక్రవర్తి - ధరలో నవతారమెత్తి॥ తె॥
రాగద్వేషములఁ గోసి - భోగము లన్నిటిని బాసి
సాగరగంభీర! కర్మయోగంబును బోధ సేసి॥ తె॥
విన్నాఁడను నీనామము - వీనులార నీసామము
కన్నులార నీరూపము-గాంచినఁ బోవదె పాపము॥ ఎ॥

ఎప్పటికిని నీదుమాట - తప్పదనుచు సాటసాటఁ
దిప్ప లనుభవించునాఁట-దెలియనగును సుకవిబాట॥ ఎ॥
వింత భవజ్జీవితంబు - వినయగుణసుసేవితంబు
సంతస్సంభావితంబు - సంతతనతదైవతంబు॥ ఎ॥
పరమతపోబలసమేత - వరమణిరత్నఖనివ్రాత (?)
భరతమాతబంధము లెడఁ-బాయుత నీకరుణచేత॥ ఎ॥
క్రూరదారుణాహంకృతిఁ - గూల్చుమహోదారాకృతి
కారణజన్మునిఁ గని మతి-సూరన నేఁడయ్యె సుకృతి॥ ఎ॥

స్వరాజ్య సంపాదనయందు స్త్రీల విధ్యుక్తధర్మము

శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతీదేవిగారు

స్వరాజ్యమన నేమి? చాలమందికి స్వరాజ్యమన నేమియో తెలియనే తెలియదు. కొంత మందికి తెలిసినను దానిని తప్పులుగ నిర్వచించెదరు. ఈ రకపు మనుష్యులు చాలమంది కలరు. మనము స్వరాజ్యము ఎందుకొరకు అడుగుచున్నాము? స్వరాజ్యమును బడయుటకు మనము తగియున్నామా, లేదా? ఏవిధముగ దీనిని బడయవలయును? ఎవరియొద్దనుండి దీనిని బడయవలయును? ఏ ప్రయత్నము చేసి మనము యీ మహాయత్నమును కొనసాగింప వలయును? ఈ యూహలన్నియు ప్రజలమనస్సుల తట్టుచుండును. మనల నేలుచున్నవారు మనజాతివారు కారు. ఆంగ్లేయగవర్నమెంటు మంచిదా చెడ్డదాయనుమాట అటుంచుడు. ఇప్పుడు మనము యోచించనది స్వరాజ్య పరరాజ్యముల విషయమైయున్నది. పూర్వము హైందవ దేశమున చాలరాజ్యము లుండెడివి. కొన్ని రాజ్యములలో మహమ్మదీయులు మరికొన్నింట రసపుత్రులు యింక కొన్నింట హిందువులు తదితరచోట్ల మహారాష్ట్రులు రాజ్యము నొనరించుచుండిరి. ఇవియన్నియు మంచివా చెడ్డవా అను విషయమై మనము పిమ్మట యోచింతము. ఈ రాజ్యములన్నియు అస్తమించిన పిమ్మట బ్రిటీషు ప్రభుత్వము నెలకొల్పబడినది.

ఆరాజ్యము లెట్లు అస్తమించినవో చరిత్రకారులు మనకు తెలుపనే తెలిపియున్నారు. ఇప్పటి పరిపాలనక్రమమును విచారింతము. ఆంగ్లదేశపు కాలేజిలయందు చదువుకొన్న కొందరు యువకులు హిందూదేశమునకు బంపబడుచున్నారు. వారివల్లనె రాజ్యక్రమము నడపబడుచున్నది. చక్రవర్తిత్వము అనునది ఒకపదము. చక్రవర్తియనువాడు వ్యక్తి. ఈ పరిపాలనమంతయు సాగించుచున్నది చక్రవర్తికాదు. ఏదేశమైనను సరియే యేదోఒక విధమైన రాజ్యాంగమును రాజును లేక కొనసాగుట దుర్లభము. ఏదేశమున రాజుండడో యేదేశమున ప్రతినిధిసభవారు నిష్కల్మష హృదయములతో రాజ్యాంగమును నడపరో అట్టిదేశమున బుద్ధిమంతు డుండరాదని మహాభారతము నుడువుచున్నది. అట్టిస్థలముల ప్రజల ఆస్తికి భద్రములేదు. ఏసమయమున స్త్రీలమానము అపహరింపబడునో తెలియరాదు. రాజులేని రాజ్యమునందు దోపిడులు బందిపోటులు విస్తారము జరుగుచుండును. అందుచేత యేదో యొకవిధమైన గవర్నమెంటు ఉండియే తీరవలయును. కృతయుగములో రాజే ఉండెడివాడు కాడు. అప్పటి ప్రజలు ధర్మబుద్ధి కలవారై రాజులేకుండగనే యొకరికొకరు పరోపకార చింతతో నుండెడివారు. కాని చరిత్ర యుద్భవించినదిమొదలు రాజుగాని రాజ్యాంగముగాని లేకుండ జరిగిన దేశములేదు. కనుక ఏదోఒకవిధమైన ప్రభుత్వముండియే తీరవలయును. పూర్తిగా ప్రజలు అందరును కలిసి ప్రభుత్వమగుట దుర్లభము. అందువల్లనే రెండువిధములగు రాజ్యాంగములు కలిసి యొక ప్రభుత్వమగుచున్నది. ఒకటి సలహా చెప్పు ప్రజాప్రతినిధిసభ. రెండవది దాని నమలులో నుంచు రాజ్యప్రభుత్వము. ఈ రెండు రాజ్యాంగములు కలిసియే ఒకదేశమును పరిపాలించుచున్నవి. ఆంగ్లేయులు హిందూదేశమునుండి వెడలిపో నక్కరలేదు. ఆంగ్లదేశస్థుల క్రిందనే ఆంగ్లజాతిక్రిందనే మనము మన హక్కులను సంపాదించుకొనవలయును. ఆంగ్లదేశస్థుల క్రింద మనహక్కులను బడయుట రాజద్రోహము కానేరదు. హిందూదేశ రాజ్యాంగ విషయముల నాలోచించవలసినవా రెవరు? మన దేశము నెట్టుల పరిపాలించవలయునో మనము తెలుపగలుగుదుము. ఇంగ్లండుదేశమున చక్రవర్తి యున్నాడు. రాజ్యాంగవిషయములలో నెట్టితప్పును జేయరాదని యొక నియమము కలదు. చక్రవర్తి యెప్పు

డును తప్పను జేయనేచాలడు. ఎందుకనిన అతనికున్న అధికారము నామమాత్రము. అతనికున్న అధికారమంతయు ప్రధానమంత్రి యెట్లు చెప్పిన అట్లు చేయవలసినదే. అచ్చటి రాజ్యాంగమును నడుపువారు వేరు; రాజు వేరు. రాజు యెల్లప్పుడును ఒకడే. మంత్రులు ప్రతి అయిదేండ్లకు ఒకరు మారుచుందురు. ఈ మంత్రుల యొక్క పరిపాలనను యెవరైన విమర్శించినచో అది రాజద్రోహమగునా? ఇంగ్లండులోనిది ప్రతినిత్యము జరుగుచునే యుండును. ఎప్పుడు ప్రజలకు మంత్రులకు సంఘర్షణ వచ్చునో అప్పుడెల్ల మంత్రులు రాజీనామా యిచ్చుచునే యుందురు. అంతమాత్రమున రాజున కేమి నష్టము ? మన స్వరాజ్యయత్నముకూడ నట్టిదే. మన హిందూదేశమును ఎవరు పరిపాలించుచున్నారు? చక్రవర్తి వచ్చి పరిపాలించుచున్నాడా? ఒకవేళ ఆతడు వచ్చినయెడల దేవతామూర్తి నూరేగించినట్లు ఊరేగించి ప్రజలు భక్తిని కనబరచవలసినదే. అది మనవిధి. అయితే ప్రభుత్వ మెవ్వరివల్ల నడపబడుచున్నది? ప్రభుత్వ సేవకులవల్ల నడపబడుచున్నది. మన హిందూదేశ ప్రభుత్వమును కొనసాగించు చున్న ముఖ్య సేవకుని పేరు స్టేటు సెక్రటరీ. అతనిక్రింద వైస్రాయి, గవర్నరు, కలెక్టరు, పటేలు, పోలీసు మొదలగు ఉద్యోగస్థులవల్ల ప్రభుత్వము నడపబడుచున్నది, 'నేడీ కలెక్టరు మాకక్కరలేదు. మరియొక కలెక్టరు కావలసియున్నది.' అని కోరిన అది రాజద్రోహ మగునా? 'ఈ గవర్నరు అక్కరలేదు; మరియొకగవర్నరు కావలయు' ననిన రాజద్రోహ మగునా? ఎవరును దీనిని రాజద్రోహమని యుండలేదు. స్టేటుసెక్రటరీ యెవరి సేవకుడో మనము కూడా ఆచక్రవర్తి ప్రజలమై యున్నాము. 'ఈ స్టేటు సెక్రటరీ మన కక్కరలేదు. యీ వైస్రాయి మన కక్కరలే'దని తీర్మానములు తయారుచేసినచో అది రాజద్రోహ మగునా? కాజాలదు; కాదు. అటులనే మనమిప్పుడు కోశాధికారమున ఉన్నవారిని తప్పించి ప్రజలచే నెన్నుకొనబడిన ప్రతినిధులకు కోశాధికార మిమ్మని యడుగుచున్నాము. ఇదియే స్వరాజ్యము. అని తిలకుమహారాజు నహమ్మదాబాదు నగరమున నుపన్యసించుచు నుడివెను.

అట్టి స్వరాజ్యమును బడయుటకు గాంధి మహాత్ముడు సహాయనిరాకరణమును ప్రారంభించెను. దేశమున ననేకమంది తమకు తోచినరీతిని సాయపడుచున్నారు. ఇట్టిస్థితియందు భారతస్త్రీల కర్తవ్య మేమి అని మనము యోచింపవలయున్నది.

సహాయ నిరాకరణ తత్త్వమును పూర్తిగ బోధపరచుకొన్నవారు ఆంగ్లేయులను ద్వేషింపజాలరు. సహాయ నిరాకరణతత్త్వమున ద్వేషమునకు స్థానమే లేదు. ప్రేమచేతనే పాలకుల మనసు త్రిప్పుకొనబ్రయత్నింపవలయును. అహింస దీనికి ముఖ్యప్రాణము. అహింస పిమ్మట ఖద్దరు దానిస్థాన మాక్రమించుచున్నది. ప్రతి యేటను ప్రవాహమువలె దేశమునుండి పోవుచున్న అపారధనము ఖద్దరువలన నాపబడును. కావున ప్రస్తుత పరిస్థితులలో ప్రతిస్త్రీయును రాట్నచక్రమును చేపట్టవలయును. శ్రద్ధతో నూలు వడకవలయును. ఏనాడింటింటను రాట్నలక్ష్మి వెలయునో, ఏనాడు హైందవ నారీమణులు ఖద్దరు తప్ప నొండు ధరింపరో నాడు దేశము సుభిక్షమగును. దేశము స్వరాజ్యమును పొందగలుగును. పురుషుల కన్న స్త్రీల కెక్కుడుకాలము తీరుబడి యుండును. ఆ తీరుబడిసమయముల నెల్ల రాట్నమునకై వినియోగించినచో భారతమాతకు దారిద్ర్యము బాపినవారగుదురు.

పురుషుడు ధనసంపాదనాసక్తుడగుటచే ఆతనికి సాధారణముగా తీరికయే యుండదు. స్త్రీకన్నో యట్లు కాదు. దినమున కధమము మూడుగంటలైన స్త్రీకి వ్యవధి యుండితీరును. అట్టిసమయమున నూలువడకినయెడల నెంత బాగుండును? ప్రతియింటను అటులనే చేయుచో మహాత్మునిమన మెంత ఆనందమయమగును! మహాత్ముడు ఇరువదియొక్కదినములు ఉపవసించి మృత్యుముఖమున బడనున్నచో నయితము రాట్నమును వడకుట మానలేదు. మనము వడకినబట్ట మనము గట్టుకొన్నచో మనకెంత హాయిగనుండును! అదియునుగాక ఇంట వడకిన నూలుతో నేయబడిన బట్ట చాలకాలము మనును. చాలమంది పిల్లలు గలవారు తమకు వడకుటకు తీరుబడి

లేనియెడల తుదకు ఖద్దరుబట్టనైన కట్టినయెడల ఎందరో బీదవాండ్రకు అన్నము కల్పించిన వారగుదురు. పాశ్చాత్య వాసనలు, పాశ్చాత్యమోహము మనకు కండ కండకును బట్టుటచే మనవారు ఫ్యాక్టరీలను స్థాపించుచున్నారు. పాటకజనము వానియందుపనిచేయవలసియున్నది. వానియందు స్త్రీపురుషులు పనిచేయుచుందురు. ఫ్యాక్టరీలకేగు స్త్రీలు అనేకకారణములవలన తమ మానమును గోల్పోవవలసి వచ్చుచున్నది. రాట్నమన్ననో యింట గూర్చుండు ఘోషాస్త్రీలకు సయితము అన్న మిడజాలియున్నది. కదురు కవ్వము దిరుగుచున్న కాటక ముండదు. సుప్రసిద్ధ రసాయనిక శాస్త్రపరిశోధకుడగు ప్రఫుల్లచంద్రుడు కాటకస్థలములయం దీరాట్నమును ప్రవేశపెట్టి పెక్కుమంది దీనవనితల కన్నమును గల్పించినాడు. రాట్నము దారిద్ర్య మహాభూతము పాలిటి విష్ణుచక్రము. ఇట్టి సమయమున ప్రతిహైందవ వనితయును రాట్నమును చేపట్టి తనవిధి నెరవేర్చుగాక.

చంద్రప్రశంస

వెలగపూడి దానయ్యచౌదరిగారు

(గీతమాలిక)

చందమామ! తారావళి సార్వభౌమ!
యమలగుణధామ! ధవళధామాభిరామ!
వెల్లఁదనముగ జగమెల్ల వెలుఁగఁజేసి
చలువలను గ్రుమ్మరించెడి జాణవీవు
పేదవాఁడు ధనాఢ్యుఁడ న్భేద ముడిగి
సమత వెన్నెలఁ బఱపెడి జాణవీవు
కష్టసుఖముల భేదంబుఁ గనుట మాని
సస్యములఁ బెంపఁజూచెడి జాణవీవు
దివ్వెయే లేక చీఁకటి దేవులాడు
దీనజనములపాలిటి దివ్వె వీవు
దుఃఖసాగరమునఁబడి తూలిపోవు
నరుల నానందమునఁ దేల్చు నావవీవు
శేల దొంగలుసొచ్చి హరింపకుండఁ
బరుల ద్రవ్యంబుఁ గాపాడు బంటవీవు
నిన్నుఁ గనువారలకునెల్ల నెమ్మితోడ
ఘనతరానంద మొనఁగూర్చు ఘనుఁడవీవు
కీర్తికామ! కృపాధామ! కినిసి నిన్ను
నీకు నీవె ప్రకాశింప నేర వనుచు
నెలనెలకు వృద్ధియును క్షయం బెలయుదనుచు
రేలఁ దస్కరుఁబోలి చరింతువనుచుఁ
జోరు లనిశంబు దూషించుచుందు రనుచుఁ
బద్మములచేత నిరసింపఁబడు దటంచుఁ
దివిరి విరహులఁబట్టి వేధింతు వనుచు
నెందఱో యన్నివిధముల నెంచుచుంద్రు
వారిపల్కులు సర్వంబు వాస్తవములె
యగును; గాని నే నారీతి ననఁగఁబోను
జగతి స్వాభావికంబుగా జనులయందు
దోషచయ మెట్టివారికిం దోఁచుచుండు
నెట్టిదోషంబు లేనివాఁ డీశుఁడొకఁడె
కానదానికి నేమాయెఁగాని చంద్ర!
యెన్నఁగావచ్చు విధుఁడని నిన్ను జగతి,—

అసహాయోద్యమము—పూర్వోత్తర భాగములు

భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు

మనరాజకీయ జీవితమునందును, అదేవిధమున మనజాతీయజీవితమునందును, ఒకశకము ముగియవచ్చుచున్నది. ముగిసినదనియేకూడ చెప్పవచ్చును. గతనాలుగుసంవత్సరములయందును దేశమునందెల్ల గలిగినప్రబోధమేమి, నెలకొల్పబడిన ఉజ్జీవమేమి, మనచరిత్రయందు నిస్సందేహముగ నొకశకముగ నెంచబడదగును. నాలుగుసంవత్సరములక్రిందట అప్పటికి ప్రపంచమునందంతయు అపూర్వమైన సాంఘిక, రాజకీయ పునర్నిర్మాణకార్యక్రమమును మన ముపక్రమించితిమి. మనకు అట్టికార్యక్రమనిర్వర్తనమువలన జయము వెంటనే చేకూరగలదనువిశ్వాసము మనము గలిగియున్నట్లు ఇప్పుడు నొక్కి చెప్పనూలేము, చెప్పకపోనూలేము. ఏయుద్యమమైనను లక్ష్యము లేక పనిచేయదుగదా! దానికి పరమావధి యుండవలెను. అట్టిపరమావధిని చేరుటయే జయమనిపించుకొనును. కాని అఖండమైనసామ్రాజ్యమును ఒక్కసంవత్సరములో తలక్రిందులు చేయగలమని ఏయుద్యమకారకులును చెప్పజాలరు. అందుచే కొంతజయము మనము పొందవలెననుఆశ మనకుండియున్నను, పరిపూర్ణజయము మనకు లభింపలేదని విచారపడవలదు. మన ముద్దేశించిన ఈజయమును ఇందుకైన మనము పొందితిమా? నైతికప్రపంచమునందు కానిమ్ము, భౌతికప్రపంచమునకానిమ్ము—అన్ని యుద్ధములందును, సేనానిఒక్కడే ధ్వజమును ఎత్తుటకుగాని దింపుటకుగాని సమర్థుడు. అయినను ఒక్కసారి యుద్ధము విరమింపబడినపిమ్మట, పూర్వచరిత్రనంతను నొక్కసారి దృష్టిలో నుంచుకొని, అందలిలోటుపాటులను పరిగణించుకొనుటకు ప్రతిభటునకును అధికారము గలదు.

మొదటిలోపములు

ఈ చరిత్రయొక్క వివిధాధ్యాయములను పరిశీలింపగ ప్రతిదశయందును కొన్నితప్పటడుగులు పడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వీనిని గ్రహింపవలెననిన ప్రారంభమునకు బోవలెను. అసహాయోద్యమము ఉపక్రమింపబడినపుడు ఉద్యమస్థాపకుని మనస్సునందు కొన్ని ప్రత్యేకపుఉద్దేశము లుండియుండెను. ప్రజలు వీనిని గ్రహించి వానిసిద్ధికొఱకు పనిచేయవలెనని ఆయన తాత్పర్యము. 1920 వ సం. ఏప్రిల్ తొమ్మిదవ తేదీని, గాంధిమహాత్ముడు ఈ నిరంకుశప్రభుత్వమునకు మనము సహాయముచేయవలదని నిర్ధారణ చేసినపుడు, పంజాబు హత్యలకు పరిహారము నొందవలెననియు ఖిలాఫతుద్రోహము సరిపుచ్చబడవలెననియు మాత్రమే, ఆయన ఉద్దేశించి యుండెను. కలకత్తాలో గావింబడిన ప్రత్యేకపు తీర్మానమునందు మొట్టమొదటనీవిషయము సూచింపబడియున్నది. కాని నూర్లకొలది పోయినప్రాణములను పునరుద్ధారణ చేయజాలనట్టియు, వేలకొలది వైకల్యమునొందిన అంగములను బాగుచేయజాలనట్టియు ఇట్టి పరమావధి ప్రజలకు నచ్చలేదు. గాంధిగారి బావుటాక్రింద చేరవలెనని అనేకులు సంకల్పించినను దొరతనమువారి క్షమాపణమాత్రమే ఇంత యుద్యమమునకు ఫలముగ గోరుట వారికి సంతృప్తిని గలిగింపకపోయెను. ఇంక ఖిలాఫతువిషయమై ఎక్కడనో ఖుస్తుంతునియా (కాన్‌స్టాంటినోపిల్) లో మనము జయముపొందవలెననుట జనులకు అర్థముగాలేదు. అందుచే స్వరాజ్యస్థాపనమే లక్ష్యముగ నుండవలెనని జనులు గోరగ గాంధిమహాత్ముడు, అయిష్టముగనందుల కంగీకరించి నాగపురమునందు తీర్మానమును విపులముచేసెను; కాని లక్ష్యసిద్ధికై వినియోగింప వలసిన సాధనములను ఎక్కువ ఖచితము గావించెను. కలకత్తాయందు విదేశవస్త్ర విసర్జనము మాత్రమె నిరూపింపబడియుండ నాగపురమునందు ఖద్దరులోనికి కాంగ్రెసుయొక్క దృష్టి మరలింపబడి కాంగ్రెసుకార్యక్రమముచుట్టును దౌర్జన్యరాహిత్యమనుగిరి గీయబడెను. ఇట్లు 1920 వ సంవత్సరము డిశంబరులో నాగపురమునందు స్వరాజ్యసిద్ధికొఱకే అసహాయోద్యమము నవలంబింపవలె ననెడుదాసు ప్రభృతులకు లొంగిపోయినట్లు కనుపించుచు ఖద్దరు దౌర్జన్యరాహిత్యము లను రెండు నిర్బంధములను దేశీయమహాసభచే నంగీకరింపజేసి ఒకచేతితో కళ్లెమును సళ్లించినట్లు కనుపించుచు రెండవచేతితో కళ్లెమును బిగించెను.

రెండవ అధ్యాయము

అంతట రెండవఅధ్యాయము 1921-జూలైలో ఆరంభించి అప్పటికే ఖద్దరు జనులదృష్టినేకాక మనంబులను గూడ ఆకర్షింప సాగెను. ఇరువదిలక్షలరాటములు నూటపదిహేనులక్షల రూపాయిలు, అరువదిలక్షల సభ్యులు-స్వరాజ్యస్థాపన కింతకన్న నేమికావలెను? ఇంతియకాక అసహాయోద్యమము కేవలము దొరతనమువారిపై దాడి వెడలుటమాత్రముకాక సంఘమును పునర్నిర్మాణము గావించుకొనుటయనుతత్వము జనుల కలవడి, అస్పృశ్యతానివారణయనియు మద్యపాననిషేధమనియు జనులు వివిధములగు సదుద్యమములను సాగించుచుండిరి. జూలైమాసమునకు సక్రమముగ నాచరణలోనికి రావలసిన విషయము రాటములయనంతరము మగ్నమైయుండ, దీనినిగూర్చి విశేషము శ్రద్ధజరిగియుండక, అప్పటికప్పుడే శాసనోల్లంఘన మనుశబ్దము కాంగ్రెసుమంటపములందెల్ల ప్రతిధ్వనించుచుండెను. శాసనోల్లంఘనఘోష మొట్టమొదట 1921వ సం. మార్చిమాసమునందే బెజవాడలో జరిగినసభలో వినబడి, పిమ్మట సంయుక్తరాష్ట్రములోని హర్దాయిజిల్లాయొక్కయు ఆంధ్రదేశములోని గుంటూరుమండలముయొక్కయు ప్రోత్సాహముచే, ఆసంవత్సరము జూలైమాసములో బొంబాయినగరమునందు తీవ్రముగుచర్చనీయాంశ

మగుచు, కట్టకడపటకు కాంగ్రెసువారిచే సెన్నడును, తీర్మానరూపకముగ సంకల్పింపబడని, మద్యపానపుటంగళ్లవద్ద గస్తీవేయుట మున్నగు రూపముల దాల్చినఉత్సాహముసైన ఆమోదింపవలసిన యావశ్యకతను గల్పించి, భారతప్రపంచమునంతను సంక్షోభపరుప దొడంగెను. అంతట ప్రజలయభినివేశముచేతను నభీష్టముచేతను నింకను నిలుపుదలచేయబడుచున్న శాసనోల్లంఘనము 1921- నవంబరుమాసమునందు దొరతనముు నారిచర్యలచే అనివార్యమయ్యెను. యువరాజుగారు మనదేశమునకు రావలదని మనమెన్నిసార్లు ఎన్నివిధముల ప్రతిఘటించినను, అధికారవర్గమువారు గమనింపక, ఆయన తమపరిపాలనకు చేయూతనిచ్చునట్లు, ఆయననిచ్చటకు రప్పించి, కాంగ్రెసును సందిగ్ధావస్థలోనికి దెచ్చిరి. ప్రజలు ఆయనకు స్వాగతములియ్యవలెనా, లేక యుపేక్షచేయవలెనా? వారిరాకను సందర్భించిన కార్యములన్నిటి బహిష్కరించుటతప్ప కాంగ్రెసువారికి గత్యంతరములేక బొంబాయి కలకత్తా మద్రాసు నగరములయందెల్ల పరిపూర్ణబహిష్కారము అవలంబింపబడెను. అతివరకే దౌర్జన్యరాహిత్యతత్త్వము ఏకారణముచేతనైననేమి, మాలిగాక్, మాటియాలి, ఆలిగర్, మున్నగుకొన్ని ప్రదేశములందు భంగపడి బొంబాయిలో యువరాజుగారి రాకసందర్భమున అనగా 1921వ సం. నవంబరు17వ తేదిని జరిగిన హత్యలవలనను అల్లరులవలనను, గాంధిమహాత్ముడు నాలుగుదినముల ఉపవాసముచేయవలసిన యావశ్యకమును గల్పించెను. అంతకు 12రోజుల పూర్వమే డిల్లీనగరమునందు జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసుకమిటీసభయందు శాసనోల్లంఘనము నిశ్చయింపబడి - అందుకుగాను ఎట్టినిర్ణయము లుండవలెనో ఖచితముగ వివరింపబడియుండెను. వ్యక్త్యుల్లంఘనముచేయు ప్రతిమనుష్యుడును నూలు వడుకగలిగియుండవలెననియు దౌర్జన్యరాహిత్యనియమము వాచా కర్మణా ఆచరింపవలెననియు సమిష్టిశాసనోల్లంఘనమునకు నూటికిఅరువదికి తక్కువకాకుండ ఆప్రాంతమునందుత్పత్తియైన ఖద్దరును కట్టవలెననియు ఆప్రాంతమున మద్యపానమును అస్పృశ్యతయు తీసివేయబడి జాతీయవిద్య వ్యాపకమునందుండవలెననియు డిల్లీ తీర్మానము నిరూపించి యుండ ప్రజలయొక్క ఉత్సాహ మెంతవరకును అధికారతిరస్కారమునకై యత్నించుచుండెను. కాని నిర్మాణకార్యక్రమమునందు కార్యరూపము దాల్చి యుండలేదు. అసహాయోద్యమమునందు సవినయశాసనతిరస్కారము ఉన్నదా లేదాయను విషయము చర్చనీయాంశమై యుండుట యేకాక చర్చనీయాంశమని బొంబాయి, బెజవాడ సభలయందుకూడ అంగీకరింపబడియుండ కాంగ్రెసువారి ప్రత్యేకపు అనుమతిలేకయే సమిష్టిశాసనోల్లంఘనమునకు మూర్తీభావమైన పన్నులనిరాకరణము 1922 వ సంవత్సరారంభమున అవలంబింపబడి దేశమునంతను తల్లడిల్లజేసినది.

నాగపూరు తీర్మానమునందు "గవర్నమెంటుతో స్వచ్ఛంద సాంగత్యము" మొదలు "పన్నులనిరాకరణము"వరకు అసహాయతత్త్వమును నవలంబింపవలెనని నిర్ణయింపబడినమాట నిజమే. కాని యీ చివరను ఆ చివరను చెప్పినవిధులకు మధ్య అనేకతరగతులను, దశలను, సోపానములను దాటవలసియుండెను. ఇట్లు గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థుల అభిమానను సంపాదించి పోలీసువారిని సిపాయీలను గవర్నమెంటుసేవ చేయకుండ నిరుత్సాహపరచుచు చివరకు పన్నులనిచ్చుట మానివేసి దొరతనము వారిని వశీకరణ చేసుకొనవలెనని అసహాయోద్యమపుతీర్మానముయొక్క భావము. ఇందు ననుసరించి "పోలీసువారికి సిపాయిలకు, ప్రజలకును దినదినాభివృద్ధిచెందుచున్న మైత్రిని గమనించుచు వారలు తమపైఉద్యోగుల ఉత్తరవుల ననుసరించుటకొరకు తమదేశమును ధర్మమును వెనుకకు ద్రొక్కుటను తిరస్కరింతురుగాక" యనిమాత్రమే నాగపూరుతీర్మానమునందు సూచింపబడెను. ఒక్క కరాచీపట్నమునందు జరిగిన ఖిలాఫత్ మహాసభయందుమాత్రము ఆలీసోదరులు ఈతీర్మానముయొక్క అంతరార్థమును గ్రహించి సిపాయీలు, గవర్నమెంటుకు పనిచేయరాదని ఉత్సాహపరచుచు తీర్మానము గావించిరి. వీరు 1921 వ సంవత్సరం సెప్టెంబరున పట్టుబడినమీదట అక్టోబరుమాసములో దేశమునం దంతటను 20,30 వేల వేదికలపైనుండి ఈఘోషయే ప్రతిధ్వనించుచుండెను. ఇట్లు వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనము అనివార్యమై 1921 వ సంవత్సరం నవంబరునందు గాంధిమహాత్ముడు తనయొక్క అభినివేశముచేతను, నూతనమార్గమును ఉపక్రమించుటకు బదులు ఉపక్రమింపబడిన నూతనమార్గమునకు సత్యము, దౌర్జన్యరాహిత్యము, అను సరిహద్దులు ఏర్పాటు చేయవలసివచ్చినవారయ్యెను. ఇట్లు నాగపూరుతీర్మానమునందు నిరూపింపబడిన దౌర్జన్యరాహిత్యము "వాచా కర్మణా" అని మాత్రమే నిర్వచింపబడియుండ డిల్లీయందు "ఉద్దేశరీత్యా", కూడా యని నిర్బంధింపబడియుండెను. మరియు డిల్లీయందు శాసనోల్లంఘకుడు స్వయముగా వడకడము నేర్చుకొన్నవాడై యుండవలెననియు, నిరంతరము వడుకునూలుబట్టనే ధరించునట్టు ప్రమాణుకొనియుండవలెననియు, తనయొక్క ప్రవర్తనయందు అస్పృశ్యలను భారతజాతీయతకు కళంకమని భావించువాడుగా నుండవలెననియు కట్టుదిట్టములు చేయబడినవి.

తరువాత అధ్యాయము భావగర్భితమై యున్నను కొద్దికాలమును మాత్రమే, ఆవరించుకొనియున్నది. అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసుకు ముందు ఒకపక్షము దినములును, కాంగ్రెసుజరిగిన పదిరోజులును,— ఈ ఇరువదిరెండురోజులలో నాటకప్రకాంశములైన చర్యలు జరిగియుండినమాట మనమెందు మరువగూడదు. రీడింగుప్రభువుకును, గాంధిగారికిని జరిగినసంభాషణ యవహారములలో "గాంధిపొరబడి పాడుచేసె" నని దాసుగారు చెన్నపట్టణమునందు చెప్పినమాట దేశమునంతను కలవరపరచెను. ఒకవేళ గాంధిగారు రీడింగుగారిషరతుల నంగీకరించి 20-వ డిశంబరు 1921 సంవత్సరపు ఏర్పాట్లప్రకారము రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సుకు ఒప్పుకొనుచు, ఫత్వాఖైదీలయొక్క విడుదలను, కల్లుఅంగళ్లవద్ద గస్తీలకు అనుమతిని కోరనియెడల రౌండుటేబిలుకాన్ఫరెన్సు జరిగియుండెడిదే. సహాయసూత్రపరుడైన ఆంగ్లేయుడు యువరాజుగారి పర్యటనకాలమును శాంతముగ గడుపుకొని ఎప్పటియాట ఆడుచు, కడపటను సంధిప్రయత్నములను భంగపరచెడివాడే. ఇట్టిశిథిలప్రయత్నము నూతనోద్యమమునకు మంచిపునాది అయ్యెడిదే; కాని గాంధి యుక్తిపరుడు కాడు. యుద్ధములోని సేనాని కాడు. స్వల్పకాలములో ప్రజలకు జయముచేకూరినదను విశ్వాసము గలిగించి వారి మనసులను

రంజింపజేయుటచే వారిని వశీకరణచేసికొనవలెనను ఊహాపోహ
లుకలవాడుకాడు. ఆయన తాను స్వయముగబార్డోలీ, ఆనంద్,తాలూ
కాలయందుచేయబూనిన శాసనోల్లంఘనప్రయత్నములచే సత్యము దౌర్జ
న్యరాహిత్యము అనురెండుధర్మములయొక్క జయమును స్థాపించదలచిన
వాడు. ఈయనకు ప్రజలయందుగలవిశ్వాసమమెండు. మేలిగాను,మేటీ
యారీ,ఆలీఘర్, బొంబాయి, మద్రాసు, ధార్వారు మున్నగుప్రాంతము
లయందు చూపబడిన దౌర్జన్యము ఈయనమనస్సును వైకల్యము పొందిం
పలేదు. కాని చౌరి చౌరాయందు అగ్నిహోత్రమునందు కాల్చివే
యబడిన 22 పోలీసువారియొక్కమరణముచే ఈయనకు భావవిప్లవము
గలిగి అది అయిన ఆరురోజులకుబార్డోలీ తీర్మానము మూలమున 1922
సంవత్సరము ఫిబ్రేవరు 12 వ తేదీని అసహాయోద్యమగతిని గాంధిగారు
మరలింపజేసిరి.

ఇంతవరకును గాంధిగారి నిర్బంధముతో అంత్యమైన చరిత్రను
మూడుఅధ్యాయములుగా విభజించి తెలియపరచితిమి. నాలుగవఅధ్యా
యము ఉద్యమముయొక్క అధోగతికిసంబంధించినది. గాంధిగారునిర్బం
ధింపబడిన రెండు సంవత్సరముల కాలమునందును జరిగినవిషయములు
ప్రజలు మరచియుండరు. దేశముయొక్క విముక్తికొరకు నిర్మింపబడనై
యున్న సౌధమును తలపెట్టిన మహాశిల్పి మాయమైనవెంటనే అల్పులగు
వడ్రంగులు, కమ్మరులు, కాశీలు కలిసి ఒకరిపనిని ఒకరును అందరును
శిల్పియొక్క పనిని శిథిలపరచిరి. సౌధముయొక్క పునాది అదివరకే
దుర్బలమై యుండుటచే సౌధముకూడ అచిరకాలములో క్రుంగి
పోయెను. తమయొక్క సౌఖ్యములను త్యజించిన భాగ్యవంతులు చిర
కాలము కష్టములను సహించలేకపోయిరి. వృత్తులను మానుకొనిన మధ్య
తరగతి మనుష్యులు క్షుత్పిపాసలచే పీడితులు కాదొడంగిరి. విశ్వాసపూరి
తులగు పేదవారు భక్తిని గోల్పోయిరి. అందరి మనంబుల యందును
సందేహము పొడసూపెను. నాగపూరు తీర్మానమునందు అసహా
యోద్యమముయొక్క జయమునకు ప్రజలలో పరిపూర్ణ పరస్పర
సహాయభావమును, హిందూమహమ్మదీయ మైత్రియు ఆవశ్యకమని
సూచించియుండ అందులకు విరుద్ధముగ ప్రజలలో తమలో తమకు అస
హాయోద్యమము జనింప ప్రారంభమయ్యెను. ఎట్టివై మనస్యములు 1920-
21 సంవత్సరములందు కాంగ్రెసుచే నిర్మూలముచేయ యత్నింప
బడెనో అట్టి వైమనస్యములను కాంగ్రెసుపేరటనే 1924 వ సంవత్సర
ములో స్థాపింపబడెను. ప్రజలయొక్క ఆదరణచే గాంధి మొదటలో
జయముపొందియుండ వారియొక్క అవిశ్వాసముచే గాంధి పరాజితు
డయ్యెను. అట్టిసందర్భమున గాంధి తనయొక్క పరాజయమును అనా
వశ్యకపు పటాటోపములచే గప్పిపెట్టక సత్యమును వెలిబుచ్చి ప్రజలు
అసహాయోద్యమపు తత్త్వమును గ్రహింపలేదనియు ఆయుద్యమమిపుడు
నడువజాలదనియు,దాసు,నెహ్రూప్రభృతులకు వారి అభిమతములప్రకా
రము ప్రవర్తించుటకు పరిపూర్ణమగు అనుమతి నొసంగవలెననియు దేశ
మునకు సలహాయిచ్చియున్నారు. ఢిల్లీలో జరిగిన కౌన్సిలు తీర్మానము
కాకినాడలో ఆమోదింపబడి బెల్గాంలో బలపరుపబడినది. ఇంకా
కాన్పూరులో ఏమిజరుగనై యున్నదో మన మూహింపజాలము. శాసన
సభలయందు నిర్బంధముగ ఎల్లరును ప్రవేశింపవలసినది కాంగ్రెసుతీర్మా
నించినచో మనము విస్మయము పొందనక్కరలేదు. కాని, ఉద్యమము
ప్రారంభించిన నాలుగుసంవత్సరములకు తిరిగి నిర్మాణకార్యక్రమమును
పూని అసహాయోద్యమముయొక్క పునాదులను బలపరుపవలయునని
దేశము కనుపెట్టినది. ఇందుచే మనఉద్యమము జయము పొందలేదని
మనము నిరుత్సాహపడవలసిన పనిలేదు. ఇంతవరకు అసహాయోద్యమము
యొక్క అపజయములనే వర్ణించియుంటిమి. ఉద్యమముయొక్క జయ
ములనుకూడ మనము గమనించవలసి యున్నది.

ఒకవ్యక్తియొక్కగాని, ఒకజాతియొక్కగాని, భాగ్యభోగ్య
ములు ఇంచుకహీనముగ నున్నచో నీచదశయం దున్నవనియు, ఇంచుక
ఉచ్చదశయం దున్నచో ఉత్కృష్టదశయందున్నవనియు లోకులు భావిం
చుట యాచారము. ఇది ముఖ్యముగ నూతనోద్యమములకు వర్తించును.
ఏయుద్యమమయిన సెలయేటిఉత్పత్తిస్థానమువలె సన్ననిప్రవాహముగ
ప్రారంభించి అతివేగముతో ప్రవహించుచు రానురాను శాఖాసమ్మేళ
నముచే మహానదిగా పరిణమించురీతిని వర్ధిల్లినపుడు ఆయుద్యమము
బహుజనులమనంబుల నాకర్షించుటయేకాక వారియామోదమును మెప్పు
నుగూడ పొందగలదు. భాగ్యవంతునికే ఇంకను ధనము చేకూరినట్లు
జయమార్గమునందున్న ఉద్యమమునకు విజయము దినదినప్రవర్ధమానమగు
చుండును. కాని ఒక్కసారి దుర్గము నురలినచో భాగ్యమంతయు సమ
సిపోయి పేదరిక మెట్లుఅబ్బునో అటులనే విజయము సమసి పరాజ
యము వాటిల్లును. ఏజనులు శిలాగ్రమునుండి లోయలలోనికి దుమి
కియు అగ్నిహోత్ర ప్రవేశము నొనర్చియు తమ త్యాగశీలమును
చాటించిరో వారలే కాలపరివర్తనమునందు విశ్వాసమును, ఉత్సాహ
మును గోల్పోయి అభివృద్ధికంతకును, శత్రువైన "సందేహ"మను గొప్ప
పెనుభూతమునోట బడుదురు. సందేహముచే నిరాశజనించును. ఏఆద
ర్శములు మనలను ఈభౌతికప్రపంచకమునుండి లేవనెత్తి భావప్రపంచ
కమునందు ఓలలాడించెనో అవి స్వప్నతుల్యములుగ కనుపించి మనలోని
యల్పత్వమును పైకిలాగ మొదలిడును. మనపతనము మనకు తెలియు
టకుముందే విధిప్రేరితమైన మనయపజయము నగాగ్రములనుండి
లోకమునకు వెల్లడింపబడును. ఇదియే విధాతయొక్క వ్రాతయని మన
స్సును సమాధానపరచుకొని మనయొక్క సహజమైనట్టి జడత్వములోని
కిని,మాంద్యములోనికిని, స్వార్థములోనికిని మనము తిరిగి, ప్రవేశింతుము.
భారతవర్షము తాను ఈనాలుగుసంవత్సరములను తనఎదుట నుంచుకున్న
ఆదర్శమును పొందియుండలేదను ఆత్మనిందయందు కాలము గడుపు
చున్నది. 1921 వ సంవత్సరమునందు ఒకసంవత్సరములో స్వరాజ్య
స్థాపనము చేయవలెనను నిశ్చయము ప్రజలను ఆవేశపఱిచి యుండెను.
కాని ఈప్రపంచమునందు మనశక్తికిని మనఅవగాహనకునుమించిన గొప్ప
శక్తులు గలవు. వానిబలముచే మనము లక్ష్యసిద్ధి పొందజాలక పోవుట
తటస్థించినది. "ఇంకను తరుణము రాలేదు" అను ఊతపదము అధికార
వర్గమువారియొక్క సామాన్యమంత్రము అయియున్నది. మనకుమాత్రము
అది కేవలము మిషకాక జాతీయఉద్యమమును సక్రమమార్గమున
నుంచు సూత్రముగ పరిణమించుచున్నది. మనము పొందిన గొప్పవిజ
యము మనము గత మూడుసంవత్సరములలో జయించిన విషయము
లలోకన్న మనము ఓటుచెందిన విషయములలోనే ఎక్కువగ ఇమిడి
యున్నదనుమాట నిస్సంశయము. నిజముగ రాంసే మాక్డొనాల్డు మంత్రి
ఇటీవల వ్రాక్రుచ్చినరీతిని "అపజయమువంటి ఆనందదాయకమగు అను
భవము మరియొకటిలేదు." ఎందుచేతననగా అపజయము వచ్చినవెంటనే
దానికారణములను గనిపెట్ట మనము యత్నింతుము. మనగృహమును
మనము సర్దుబాటుచేసి కొందుము. మనభటుల క్రమవరుసను మనము
తిరిగి మార్చుకొందుము. మనసేనానియొక్క అప్రతిహత అధికారము
స్థాపించుకొన యత్నింతుము. ఎంతవరకు యుద్ధవిరామము గౌరవహీన
మగు సంధికి మార్గము కాకుండ నుండునో ఎంతకాలము క్రొత్తపోరాట
మున కది సన్నాహముగ నుండునో అంతకాలము మన పూర్వప్రయ
త్నములు అపజయము గలిగింపనేరవు. నిజమైన జయమునకు పలయము

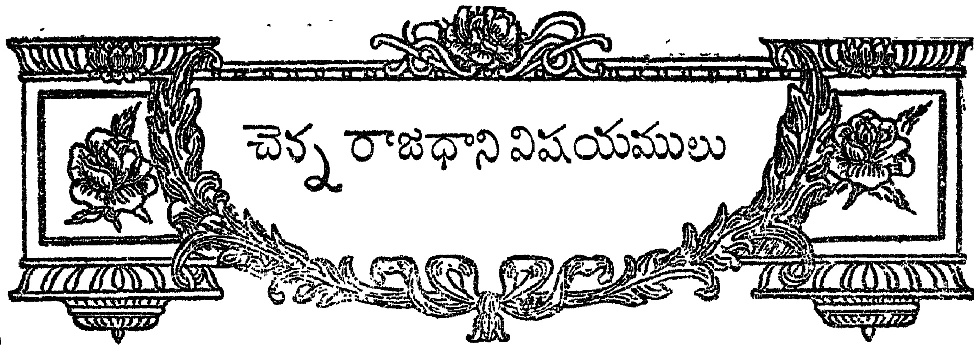
యత్న ప్రమాణము కనుపెట్టునట్లు చేయుటయే అపజయముయొక్క ఉద్దేశమును అర్థమును అయియున్నదని మనము గ్రహింపవలెను. అపజయపరంపరలే జయమని నిర్వచించినచో నది అతివ్యాప్తిదోషమునకు లోనుగాదు.

అసహాయోద్యమము కొఱకు మహాత్యాగములు గావించినవారికి ఇట్టి హేతువాదములవలన సంతృప్తి గలుగకపోవచ్చును. ఆత్యాగములను లోకవిదితము లగుటచే నిచ్చట వర్ణింప నావశ్యకము లేదు. కాని కేవలము వేదాంతమార్గము ననుసరించి మాత్రమే మనము గావించిన ప్రయత్నముల కంతకు ఫలితము గలిగినదని మనము సంతసింపవలసినదా యనుసంశయమును మనము తీర్పవలసియున్నది. అంతేకాదు. ప్రాపంచిక ప్రమాణములనుబట్టికూడ మనకుచేకూరినజయము ఎన్నదగినది. కానిఇంతకంటె ప్రజలు నైతికసందర్భములను, భావములందును పొందినజయము పెక్కుమడుంగులు జాతీయతా నిర్మాణమునకు సహాయభూతముగ నుండుననుటకు సందియము లేదు. ప్రజల దృక్కోణములు పూర్ణముగ మార్పుచెందినవి. జయాపజయములకు ప్రమాణములుగూడ పరివర్తనము పొందినవి. ఇటీవలివరకు జాతీయతయనగ, రాజ్యాంగమునందు అధికారసంపాదనమనియు, ఉన్నతోద్యోగ స్వీకారమనియు ప్రజలు తలంచుచున్నమాట వాస్తవము. కాబట్టి రాజకీయాభిలాషలును, ఆదర్శములును స్వతస్సిద్ధముగ సంకుచితములై యుండుటయేకాక, కొద్దిపాటి ఆంగ్లవిద్యావంతులగు భారతీయులకే కట్టుబాటైయుండెను. ఈపరిస్థితులిప్పుడు మారినవి. ఇప్పుడు స్వరాజ్యమనగ ప్రజాసామాన్యము యొక్క జన్మహక్కు అని నిరూపింపబడినది. ఓటునిచ్చు ప్రతివాదును నభ్యర్థికన్న గొప్పవాడనని గ్రహించుచున్నాడు. రాజకీయవాతావరణమునందు ధనముయొక్క యల్పత్వము స్థిరపరుపబడినది. జాతియొక్క నైసర్గికమగు శక్తిసామర్థ్యములును, లోపములును కనిపెట్టబడినవి. ఇప్పుడు భారతజాతియంతయు తనపాదములమీద తానునిల్చుకొని తనజీవితమును తాను వర్ధిల్లజేసికొనవలెనని నిశ్చయమును పొందినది. ఇట్టి భావప్రాబల్యముచే పూర్వపుఆడంబరములును, పటాటోపములును నమసి పైదుస్తులకన్న లోపలిశీలమే ప్రధానమనువిషయము రాజకీయవాతావరణమును సంచలింపచేయుచున్నది. పదిసంవత్సరములనాటి విద్యార్థికిని పేరునకును, ఇప్పటివారికినిగల తారతమ్యమును ఎవరు కనిపెట్టజాలకుందురు.

ఇదంతయు కంటికి కనుపించుభౌతికవిధానములయందు గల్గిన మార్పు. ఇంక మానసికనైతిక ప్రపంచమునందు గావింపబడిన మార్పులు మనము గమనించినచో నవి అద్భుతముగ గాన్పించును. మనయొక్క మేధాశక్తి విశేషముచే మనము స్వరాజ్యము స్థాపించుకొనగలమనికాని పొందగలమనికాని ఇదివరకు మనకుండియున్న భావము ఇప్పుడు నిర్మూలము చేయబడినది. ఇది తానేషానాటిమాట. ఇప్పుడు మనము రాజకీయపోరాటము చతురంగపు ఆటవంటిదని తలంచుచు, మనము చేయవలసినదంతయు కాయలను గదుపుటయే అని, సంతుష్టి పొందుచుంటిమి. ఈవిధము ఆట కట్టింపచేయగలమని వెర్రిఊహపాలయితిమి కాని, పదిసంవత్సరముల కాలము అహింసననుసరించి జాతీయోద్యమమును మనము నడిపినపిమ్మట, మననైతికబలముచేతనే స్వరాజ్యమును స్థాపించుకొనవలసియున్నదను తత్వమును గ్రహించియున్నాము. కాని ఈనూతన ఆదర్శమునందు ప్రజలకు గలిగినవిశ్వాసము దుర్బలతను జెంది, పూర్వపుసంకుచితాభిప్రాయములకు తిరిగి వారలోనైనారు. కడపటకు తిరిగి చతురంగపునీతికై మనము ఆధారపడుచు 'మహ' అనిచెప్పుటకైన మనకు శక్తికలిగినచో సంతుష్టిచెందవచ్చునని కొనుచున్నాము.

అసహాయోద్యమముయొక్క విజయము నైతికసంబంధమైనదనియు ఆధ్యాత్మికసంబంధమైనదనియు చెప్పునప్పుడు కొందరికి యిది అతిశయోక్తియని సందియము పొడసూపవచ్చును. దీని యర్థమేమన అధికారకాంక్షతోను ఉద్యోగకాంక్షతోనుకూడిన రాజకీయములు పరిశుద్ధము కావింపబడి ఉన్నతాదర్శప్రేరితములైనవని చెప్పవచ్చును. ఇందువలన సామాన్యఅసహాయవాది తోటి ప్రచారకులకన్న ఎక్కువ నీతిమంతుడనికాని నిజాయతి కలవాడనికాని ఎవరును చెప్పజాలరు. అసహాయవాదులలోపములు అనేకములు. వీనిలో ముఖ్యమైనది, అహంకారము. మనము జయము పొందకుండుటకు కారణములుకూడ నివియే. వానిలో మనము పోటీపడక ఒకరితోనొకరు సకాలమున తోడ్పడినచో వీరుచూపినయపూర్వ త్యాగమునకు ఎక్కువ సంతృప్తికరమగు ఫలము లభించెడిది. బాలురపట్టపరీక్షయందుత్తీర్ణులగుటకు రెండుమాసములుముందు తమలక్ష్యమును త్యజించి అసహాయప్రవాహమునందు ఈదసాగిరి. న్యాయవాదులు తాము వర్ధిల్లనై యున్న వృత్తులను వదలివేసి లేమిని దారిద్ర్యమునుస్వీకరించిరి. గవర్నమెంటు ఉద్యోగములను వదలినవారిసంఖ్య అల్పమైనది కాదు. ఇంకవెల్లడిలేకయే న్యాయస్థాన బహిష్కారావలంబనముచే ధనము పోగొట్టుకొని లోలో నిక్కట్లుపడినవారిబాధలు వారికే తెలియును. ఇంక కారాగారవాసములు కావించిన 30000 మందినిగూర్చి ముచ్చటించుట కిది తరుణముకాదు. ముచ్చటింప నావశ్యకమును లేదు.

ఇట్టిమహనీయుల నావేశపరచిన ఆదర్శములెట్టివి? ఒక్క క్షణములో భారతజాతీయతా జీవితలక్షణములన్నియు మారిపోయినవి. భారతవర్షము మరియొక సామ్రాజ్యములో నుండుట నెంతమాత్రము నంగీకరింపదు. ఇంతేకాక తాను విముక్తిచెందిన పిమ్మట సామ్రాజ్యతత్వమును ఎన్నటికిని అవలంబింపదు. పాశ్చాత్యదేశములను పెనుభూతములై పీడించుచున్న సైనికపారిశ్రామిక విధానములను వానికి మూలాధారమైన పోటీభావమును నిర్మూలముచేసి భారతజాతియందేకాక అంతర్జాతీయధర్మముగ పరస్పరమైత్రిని సహాయమును స్థాపింప యత్నించుచున్నాము. సభ్యతకు లక్షణములు గృహపరిశ్రమలు ఏజాతికైన వ్యక్తత గలదన్న ఆజాతికి సంబంధించిన నేతగాడు, కమ్మరి, కుమ్మరి, కాసె, విశ్వకర్మ, మొదలైన ప్రాచీనవిద్యావంతులే ఆజాతికిని ఆసభ్యతను వ్యక్తతను కలిగింపువారని యర్థము. మిల్లుల యజమానులుగాని ఫ్యాక్టరీలను కట్టువారుగాని, ఫిరంగులను పోతపోయువారుగాని మందుగుండుసామానును చేయువారుగాని సభ్యతకు వ్యక్తత నొసంగజాలరు. అంతవరకేల? సభ్యతనే సృష్టింపలేరు. కావున భారతదేశముయొక్క యభినవనమును ఖద్దరుపై పురుకు పరిమితించి నానానిసఅర్థము. ఈదేశముయొక్క ఆర్థికనిస్సహాయత్వమును తొలగించి అన్నవస్త్రములులేని ప్రజలకు తిండిగుడ్డ యిచ్చుచున్నామనియో కాదు. ఈదేశముయొక్క ప్రాచీనతను పునరుద్ధారణచేయుచు పాశ్చాత్యదేశములకు మార్గదర్శకులమైనాము. ఇట్లు జాతీయతాసిద్ధికొరకైకాక అంతర్జాతీయతాసిద్ధికొరకుకూడ మనము తోడ్పడుచున్నాము. స్విట్జర్లెండు అమెరికాదేశములలోని తత్వవేత్తలు గాంధిమహాత్ముని సంస్తరించు కారణమిదియే. మహములు సాచ్చినట్టియు, జనమాన్యచరితులు పుట్టినట్టియు, ఈ ప్రాచీనదేశమునందు సత్యమును పునస్థాపన చేయుటకు గాంధిమహాత్ముడు చేసిన యత్నములయొక్క అర్థముకూడ నిదియే. నిన్న మొన్నటివరకు భారతవర్షము మతావేశముచే రాజకీయమును మరచినదని మనయందు నిందమోపబడియుండెను. అట్టిదేశము ఈరోజున రాజకీయసందర్భములను ఆధ్యాత్మిక తుల్యముగ గావించినందులకు సభ్యతనొందిన యెల్లప్రపంచముయొక్కయు మెప్పునకు పాత్రమైనది.

సింగంపల్లి వేంకటాద్రి గారు

చెన్నరాజధానికి చెన్నరాష్ట్రమనియు, ఫోర్టుసెంటు జార్జి రాజధాని అనియు, మదరాసు ప్రెసిడెన్సీ అనియు అందురు. ఇది హిందూదేశములో దక్షిణ భాగమున విస్తరించి యున్నది. 950 మైళ్లు పొడవును, 450 మైళ్లు వెడల్పును కలిగియున్నది. ప్రాగ్దక్షిణ పశ్చిమభాగములందు హిందూమహాసముద్రముచేతను, ఉత్తరభాగమున మైసూరు, హైద్రాబాదు మొదలుగాగల రాజ్యభాగములచేతను చుట్టబడియున్నది. ప్రాక్పశ్చిమతీరముల నంటి గొప్ప పర్వతశాఖలు రెండు వ్యాపించియున్నవి. ఈరెండును నీలగిరులయొద్ద కరస్పర్శన మొనర్చుకొనుచున్నవి. రాజధానిశీతోష్ణస్థితి వర్షపతనము యీపర్వతశాఖల వ్యాప్తిపైన నాధారపడియున్నవి. పడమటితీర భూములందు ఏటేట 150 అంగుళముల వర్షమును, తూర్పుతీరభూములందు 50 అంగుళముల వర్షమును, లోభాగములందు 23 అంగుళముల వర్షమును కురియుచుండును. తూర్పుతీరమున తరుచుగా తుపానులు వచ్చుచుండును. గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి నదులు ముఖ్యములైనవి. గోదావరి 898 మైళ్లును, కృష్ణ 800, కావేరి 472 మైళ్లును పొడవున ప్రవహించుచున్నవి.

తూర్పుతీరభూములందివి గొప్పముఖద్వారము (డెల్టాలు) లేర్పరచికొనుచున్నవి. ఇవిగాక ఉత్తరపినాకిని, పాలేరు, దక్షిణ పినాకిని, వైఘు, తామ్రపర్ణి నదులు మరికొన్నిగలవు. వరి, చోళ్లు, కంబు, రాగి, ప్రత్తి, చముురుగింజలు, మిరెపకాయలు, పొగాకు, చెఱకు, అరటి, తమలపాకులు, కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు, సింకోనా, సుగంధ ద్రవ్యములు విశేషముగ పండును. వేరుసెనగ యిటీవల విపరీతముగ నభివృద్ధి జెందుచున్నది. ఫలజాతులలో కొబ్బెర, పోక, చింత, మామిడి ముఖ్యమైనవి. పడమటితీరమున లక్షలకొలది ఏకరముల కొబ్బరితోటలు గలవు.

అడవులు

రాజధానిలో 20000 చ. మైళ్ల విస్తీర్ణముగల అడవులు గలవు. ఇవిగాక తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్ మొదలుగాగల స్వదేశరాజ్యముల లోను, జయపురం వెంకటగిరి మొదలగు జమీనులలోను మరికొన్ని అడవులుగలవు. రమారమి 48 లక్షల రూపాయల ఆదాయము ప్రభుత్వమునకు రాగలదు.

కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు, ఏలకులు తోటలు

చెన్నరాజధానిలో మొత్తముమీద కాఫీ, తేయాకు, రబ్బరు, ఏలకులతోటలు 350 గలవు. వీటిలో మిగుల పెద్దతోట విస్తీర్ణము 4,800 ఏకరములు, మిగుల చిన్నతోట విస్తీర్ణము 20 ఏకరములు. ఇంచుమించుగా యిన్నియు విదేశీయులవే. ఈతోటలపై సాలునకు మొత్తముమీద 450 లక్షల రూపాయలు వచ్చును.

స్వదేశ రాజ్యములు

రాజధానిలో తిరువాన్కూరు, కొచ్చిన్, పుదుకోట్టు, బంగనపల్లి, సాంఘూరు అను 5 స్వదేశరాజ్యములుగలవు. వీటిలో నాల్గనది మహమ్మదీయప్రభువుచేతను, మిగిలినవి హిందూ ప్రభువులచేతను పరిపాలింప బడుచున్నవి. వీటిలో మిగులపెద్దది తిరువాన్కూరు. దీని విస్తీర్ణము 7625 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 4006, 602. వీటిలో మిగుల చిన్నది సాంఘూరు. విస్తీర్ణము 160 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 11665. ఇయ్యది బళ్లారిజిల్లాలో గలదు.

రాజ్యమందలి భాగములు

రాజధానిలో నున్న స్వదేశరాజ్యములుపోగా శేషించిన భాగమంతయు 26 జిల్లాలుగ విభజింపబడియున్నది. చెన్నపట్టణము ప్రత్యేకముగ ఒకజిల్లాగ పరిగణింపబడుచున్నది. జిల్లాలన్నిటిలో మిగలపెద్దది విశాఖపట్టణపుజిల్లా. విస్తీర్ణము 16805 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 3192229. మిగులచిన్నది (మదరాసుగాక) నీలగిరిజిల్లా. విస్తీర్ణము 982 చ. మైళ్లు. జనసంఖ్య 126519. రాజధాని మొత్తము విస్తీర్ణము 142260 చ. మైళ్లు. రాజధాని యంతటిలో 52 డివిజన్లును 109 తాలూకాలును, 40 జమీందారీ, ఏజన్సీ డివిజన్లును, 1027 రెవిన్యూ ఫిర్కాలును, 35291 రయితువారీ ఈనాము గ్రామములును, 574 యూనియన్లును గలవు.

జనసంఖ్య-భాషలు-మతములు

స్వదేశరాజ్యములతో కలిపి చెన్నరాజధాని మొత్తపు జనసంఖ్య 42794155. 1911 సం॥ లెక్కతో బోల్చిచూడ 1000 కి 11 చొప్పున అభివృద్ధి గన్పట్టుచున్నది. పురుషులు 21100158 స్త్రీలు 21693997 పురుషులకంటె స్త్రీలు 593839 అధికముగ గలరు. జనులలో 100 కి 89 చొప్పున హిందువులును, 7 మహమ్మదీయులును, 3 క్రైస్తవులును, 1 అన్యులును గలరు. 1911 జనాభా లెక్కతో బోల్చిచూడ హిందువులలో 100 కి 2 చొప్పునను, మహమ్మదీయులలో నూటికి 4 చొప్పునను, క్రైస్తవులలో నూటికి 14 చొప్పునను అభివృద్ధిగలదు. హిందువులలో 100 కి 4 బ్రాహ్మణులును, 17 గురు నిమ్నజాతులవారును గలరు. జనసమ్మర్ద విషయములో హిందూదేశములో చెన్నరాజధాని, బంగాళము, ఐక్యమాగాణములు, బిహార్ & ఒరిస్సా రాజ్యముల తరువాత నాల్గవస్థానము వహించు

చున్నది. రాజధానిలోగల పురుషులలో 100 కి 44 వివాహితులును, స్త్రీలలో 100 కి 43 వివాహితులును గలరు. వివాహమైన పురుషులలో 100 కి 4 చొప్పున భార్యాహీనులును, స్త్రీలలో 100 కి 19 మంది విధవరాండ్రును గలరు. పురుషులలో పునరుద్వాహ పద్ధతి యుండుటయే యింత వ్యత్యాసమునకుగల కారణము. 1911 సంవత్సరము జనాభాలెక్కతో పోల్చిచూడ పట్టణవాసుల సంఖ్య 100 కి 12 చొప్పున హెచ్చినది. పల్లెజనులు పట్టణములకు పూనుచున్నారు.

వలసపోవుట

హిందూదేశములోని యితరరాజ్యములకు వలసపోయినవారి సంఖ్య 917000. విదేశములకు వలసపోయినవారి సంఖ్య 814000. చెన్నరాజధానిలోగల అన్యులు 21000. ఎంత వ్యత్యాసమో చూడుడు! విదేశములకు వలసపోయినవారిలో 100 కి 55 గురు సింహళమునకు బోయియుండిరి.

వృత్తులు

రాజధానిలో 100 కి 71 మంది వ్యవసాయమువలనను, 13 మంది పరిశ్రమలవలనను, 10 మంది యితరపనుల వలనను, 6 వ్యాపారమువలనను జీవనము చేయుచున్నారు. మొత్తముమీద జనులలో 100 కి 49 మంది పాటుపడువారును, 51 మంది కుడిచి తిని కూర్చుండు వారును గలరు.

చేతిమగ్గము

చెన్నరాజధానిలోగల చేతిమగ్గముల మొత్తము. 169403 జిల్లాలన్నిటిలో గుంటూరు, ఉత్తరఆర్కాటు, తిన్నవెల్లి, సేలము, చెంగల్పట్టు, నెల్లూరు జిల్లాలలో ఒక్కొక దానియందు 10000 కంటె అధికముగ గలవు. వీటిలో గుంటూరు అగ్రస్థానము వహించుచున్నది.

వర్తక-వ్యాపారస్థితి

1922-1923 సంవత్సరములో రాజధానియందు 804580000 రూపాయల వర్తకము జరిగియుండెను. దిగుమతి వ్యాపారముకంటె ఎగుమతి వ్యాపారమువలన 2060000 రూపాయలు ఆదాయము వచ్చెను. అనగా మొత్తముమీద ఒక్కొకమనిషికి వ్యాపారమువలన వచ్చిన ఆదాయము 0-1-6 అని చెప్పవచ్చును. 1922-23 లో చెన్నరాజధానినుండి మాత్రమే 391537 పశువులు విదేశస్థులకు విక్రయింపబడి విదేశములకు గొంపోబడెను. ఇక వ్యవసాయ మభివృద్ధి జెందు టెటులు? 14234 టన్నుల తోళ్లు, చర్మములు ఎగుమతి యాయెను. పశుసంఖ్య ఎంత విపరీతముగ క్షీణించుచున్నది! 1653322 టన్నుల వడ్లు బియ్యము ఎగుమతిచేయ బడెను. కఱవుబాధ తప్పుటెట్లు? దిగుమతివస్తువులలో ముఖ్యమైనవి నూలువస్త్రములు, లోహములు, యంత్ర సామగ్రులు మొదలుగాగలవి. 1922-23 లో యునైటెడ్ కింగ్డమ్నుండి మాత్రమే 320 లక్షల రూపాయల వస్త్రములు దిగుమతి యాయెను. 147 లక్షల రూపాయల నూలు దిగుమతి యయ్యెను. 1921-22 లో 242 లక్షల రూపాయల నూలువస్త్రములు దిగుమతి యాయెను. దిగుమతి సరకులలో పట్టు అగ్గిపెట్టెలు తప్ప తక్కిన వన్నియు విశేషముగ ముప్పాతిక ముప్వీసము యునైటెడ్ కింగ్డమ్ నుండియే వచ్చుచున్నవి. బ్రిటిష్‌వస్తు బహిష్కార మెటుల కొనసాగగలదో దురూహ్యము. కాబట్టియే మహాత్ముడు సమ్మతింపకుండెను.

విద్యావిషయములు

కళాశాలలు:— మొదటిరగతి కళాశాలలు (Art Colleges) 19, రెండవరగతి కళాశాలలు 31 యును గలవు. వీటిలో స్త్రీలకు జెందిన మొదటితరగతి కళాశాలలు 2 ను, రెండవతరగతి కళాశాలలు 4 ను గలవు. కళాశాలలో 10 మాత్రమే ప్రభుత్వమువారిచే స్వయముగ పోషింపబడి పాలింపబడుచున్నవి. ఇవిగాక వ్యవసాయ కళాశాల 1, ఎంజనీరింగు కళాశాల 1, ఫారెస్టు కళాశాల 1, న్యాయశాస్త్ర బోధకకళాశాలలు 2, వైద్యకళాశాల 1, బోధనాభ్యాసక కళాశాలలు 5, స్త్రీవైద్య విద్యాలయము 1, వైద్య విద్యాలయములు 6, స్త్రీబోధనాభ్యాసక కళాశాల (ప్రత్యేకము) 1, పశువైద్య కళాశాల 1, యునుగలవు. వీటిలో 8 మాత్రమే ప్రభుత్వముచే పోషింపబడుచున్నవి.

ఉన్నతవిద్యాలయములు:— సెకండరీస్కూళ్లలో 34 ప్రభుత్వమువారిచేతను, 199 స్థానికసంస్థలచేతను, మిగిలినవి ప్రయివేటు సంస్థలచేతను పాలింపబడుచున్నవి.

ప్రాథమిక విద్యాలయములు:—771 ప్రభుత్వమువారిచేతను, 10341 స్థానికసంస్థలచేతను మిగిలినవి యితర సంస్థలచేతను నడుపబడుచున్నవి. 84 బోధనాభ్యాసక విద్యాలయములు ప్రభుత్వాధికారముననడుపబడుచున్నవి.

ఇవిగాక మరికొన్ని పరిశ్రమ విద్యాలయములు గలవు. విద్యాశాఖ దేశస్థుడగు మంత్రి యాధీనమునందున్నను విద్యావ్యాప్తి ఎంతమాత్రము సంతృప్తికరముగ లేదు. విద్యాశాఖకై యీసంవత్సరము ప్రత్యేకింపబడిన ధనము 16681600 మాత్రమే. ఇది అత్యల్పము. దేశాభ్యున్నతి విద్యావ్యాప్తిపైనను, విద్యావిధానముపైనను ఆధారపడి యుండును.

గ్రంథనిలయములు

రాజధానిలో పేరొందిన గ్రంథనిలయములు 117 గలవు. ఇవిగాక కళాశాలలకు, విద్యాలయములకు, న్యాయవాది సంఘములకు జెందిన మరికొన్ని గ్రంథాలయములు గలవు. ప్రఖ్యాతగ్రంథనిలయములు:—(1) తంజావూరునందలి తంజావూరు మహారాజాశరభోజి సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయము. ఇయ్యది 16 వ శతాబ్దమున స్థాపింపబడెను. 4525 ఆంగ్ల, ఫ్రెంచి, జర్మన్, గ్రీక్ గ్రంథములును, 572 సంస్కృతగ్రంథములును, 23000 తాళపత్ర గ్రంథములును, 3562 దేశభాషాగ్రంథములును గలవు. ప్రపంచమునగల గ్రంథాలయములలో మిగుల పెద్దదనియు ముఖ్యతమమైనదనియు ఒకపాశ్చాత్యుడభిప్రాయమిడెను. పిమ్మట మదరాసునందలి సారస్వతసంఘ గ్రంథనిలయము, సర్వకళాశాల గ్రంథాలయము, కన్నెమరలైబ్రరి, రాజమహేంద్రవరమునందలి గౌతమీ గ్రంథనిలయము మిగుల గొప్పవి. కడపటిదానియందు 16000 గ్రంథములు గలవు.

పత్రికలు

చెన్ననగరమునుండి హిందు, స్వరాజ్య, జస్టిస్, న్యూఇండియా, మదరాసు మెయిల్, డైలి ఎక్స్ప్రెస్, టు-డె అను ఆంగ్ల దైనిక పత్రికలు 7 ను, 151 దైనిక, వార, పక్ష, మాస ఆంగ్లదేశభాషాపత్రికలును వెలువడుచున్నవి. వీటిలో ఆంధ్రపత్రిక, స్వదేశమిత్రన్, ఇండియన్ రెవ్యూ అనునవి సుప్రసిద్ధములు. రాజధానిలోని నానాభాగములనుండి 213 దైనిక, వార, పక్ష, మాసపత్రికలు వెలువడుచున్నవి. వీటిలో విశేషభాగము దేశభాషలందు ప్రకటితమగుచున్నవి. మలబారు జిల్లానుండి 29, చెంగల్పట్టు జిల్లానుండి 20, గుంటూరు జిల్లానుండి 18 యును పత్రికలు వెలువడుచున్నవి. మొత్తముమీద రాజధానినుండి 163 పత్రికలు ఆంగ్లమునను, 100 తమిళమునను, 68 మాత్రము ఆంధ్రమునను, 83 మళయాళమునను, 36 కన్నడమునను, 20 ఉర్దూభాషయందును, 4 ఓఢ్రమునను, 109 పలుభాషలయందును వెలువడుచున్నవి. ఆంధ్రులు ఆంధ్రేతరులకంటె పత్రికాపఠనమున వెనుకబడి యున్నారనుటకు లజ్జయగుచున్నది. మళయాళములో పత్రికా ప్రచురణ మెక్కుడుగ గలదు. మళయాళముతో బోల్చిచూడ ఆంధ్రమున కనీసము 400 పత్రికలైనను వెలువడవలసి యుండును. ఆంధ్రులికనైనను మేల్కాంచెదరుగాక!

రాజకీయసంస్థలు

రాజకీయసంస్థలలో మదరాసుమహాజనసభ, గోకలేక్లబ్, నేషనల్ హోంరూల్ లీగు, మదరాసు లిబరల్ లీగు, సౌత్ ఇండియన్ లిబరల్ ఫెడరేషన్, (జస్టిస్పార్టి) 1921 క్లబ్ ముఖ్యమైనవి. వీటిలో మదరాసుమహాజనసభ 1884 సంవత్సరమున స్థాపింపబడెను.

రాజకీయేతరసంస్థలు-సంస్థాపనములు

మత సాంఘిక సారస్వత శాస్త్రీయాది సంఘములు మొత్తముమీద 135 గలవు. వీటిలో భారత స్త్రీమండలి, ద్రవిడమహాజనసభ, ఆంధ్రమహాజనసభ, రామకృష్ణమిషన్, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సంఘము, ఇండియన్ క్రైస్తవసంఘము, హైందవయువజన సంఘము, దివ్యజ్ఞాన సమాజము మిగుల ముఖ్యమైనవి.

రాజధానియందలి రైలుమార్గములు-రోడ్లు

రైల్వేలు:—ఈ సందర్భమున హిందూదేశమందలి రైల్వేలను గురించి యించుక తెలియబరుచుట యుక్తము. హిందూదేశమున మొత్తముమీద 37266 మైళ్ల పొడవున రైలుమార్గములు గలవు. చిన్న చిన్న రైలుమార్గములు మొత్తముమీద 928 మైళ్ల పొడవున నిర్మాణముక్రింద నున్నవి. 1921-1922 లో రైల్వేలమీదవచ్చిన ఆదాయము 9289 లక్షల రూప్యములు. ఈ సంవత్సరమున రైల్వేలలో పని చేయువారిసంఖ్య 754478. వీరిలో 735789 హిందూదేశస్థులు.

ప్రమాదములు:—1922-1923 సంవత్సరములో రైళ్ల ప్రమాదములవలన మృత్యువువాత బడినవారు 3121 మంది, గాయములు పొందినది 3069. ఏటేటను యిట్టిప్రమాదములు జరుగుచునే యుండును.

మదరాసు రైల్వేలు:—2.- (1) ది మదరాసు అండు సదరన్ మరాటా రైల్వే. మొత్తమునిడివి (1921-1922) 3040 మైళ్లు. నికరాదాయము 272 లక్షలు. (2) ది సౌత్ ఇండియన్ రైల్వే. నిడివి 1878 మైళ్లు. నికరాదాయము 162 లక్షలు.

రోడ్లు:—ట్రంక్ రోడ్లు అనగా ఒకజిల్లానుండి మరియొకజిల్లాకు పోవునట్టివి. ఇవి మొత్తముమీద 20 గలవు. వీటిమొత్తపునిడివి 4179 మైళ్లు. ట్రంక్ రోడ్లలో మిగుల నిడుపైనది గ్రేట్ నార్తరన్ ట్రంక్ రోడ్డు. దీనినిడివి 683½ మైళ్లు. ఇయ్యది చెన్నపట్టణమునుండి రంభమీదుగా ఉత్తరదేశమునకు బోవును.

బ్రాంచిరోడ్లు:—అనగా ఒక జిల్లాలోనే నానాభాగములను కలుపునట్టివి. ఇట్టివి 625 గలవు. మొత్తమునిడివి 16334 మైళ్లు. సేలముజిల్లాలో ఎక్కుడుగ గలవు. మొత్తముసంఖ్య 59.

ప్రభుత్వపు ఏర్పాటులు

కౌన్సిల్ ఆఫ్ స్టేటు:—ఇందులోగల 33 ఎన్నిక సభ్యులలో 5 గురు మాత్రము చెన్నరాజధానినుండి ఎన్నుకొనబడుదురు. వీరిలో మహమ్మదీయేతరులు 4 గురు. మహమ్మదీయులు 1 నుందురు.

లెజిస్లేటివ్ అసంబ్లి:—అసంబ్లీలోగల 103 ఎన్నికసభ్యులలో 16 గురు మాత్రము మనరాజధాని నుండి ఎన్నుకొన బడుదురు. 16 గురులో 10 మంది మహమ్మదీయేతరులును, 3 మహమ్మదీయులును, 1 ఐరోపియనుడు, 1 భూస్వాముల ప్రతినిధి, 1 ఇండియన్ వర్తక సంఘముల ప్రతినిధిగను ఉందురు.

లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్:— (రాష్ట్రీయశాసననిర్మాణసభ) లో 98 గురు ఎన్నికసభ్యులును (ప్రజాప్రతినిధులు) 29 గురు ప్రభుత్వ నియమిత సభ్యులును ఉందురు. ప్రభుత్వ నియమితసభ్యులలో 19 గురు ప్రభుత్వోద్యోగులుగను, 6 గురు నిమ్నజాతుల ప్రత్యేకప్రతినిధులుగను ఉందురు. 98 ప్రజాప్రతినిధులలో 65 గురు మహమ్మదీయేతర ప్రతినిధులుగను, 13 గురు మహమ్మదీయులుగను, 5 ఇండియన్ క్రైస్తవులుగను, 1 ఐరోపియను, 1 ఆంగ్లో హైందవుడును, 12 గురు ప్రత్యేక సంస్థలనుండి ఎన్నుకొనబడినవారును ఉందురు. సాంఘిక ప్రాతినిధ్యము పోయినగాని సంఘీభావము కుదురజాలదు. రాజధానిలో స్టేటుకౌన్సిల్ సభ్యులకు సమ్మతు లొసంగగలవారు 2290మందియును అసంబ్లీ సమ్మతు లిచ్చువారు 258864 గురును గలరు. లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ ఓటర్లు 1283923 గురు గలరు. వీరిలో స్త్రీలు 89329. మొత్తముమీద ప్రజాప్రాతినిధ్యము అత్యల్పముగ నున్నది.

గవర్నమెంటు

గవర్నరు:—రాష్ట్రాధిపతి. ఇతనికి సలహాయిచ్చునట్టి సంఘములు 2- (1) కాబినెట్, (2) లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్.

(1) కాబినెట్ (మంత్రాంగము) లో 7 గురుగలరు. వీరిలో 4 గురు కార్యనిర్వాహకసభ్యులు, 3 మంత్రులు. కార్యనిర్వాహక సభ్యులలో 2 ఐరోపియనులు, 1 హిందువు, 1 మహమ్మదీయుడును గలరు. మంత్రులు ముగ్గురు హైందవులు.

ప్రభుత్వముఖ్య(శాఖా)కార్యదర్శులలో 7గురును ఐరోపియనులే.

శాసన సభాధ్యక్షుడు—హిందువే.

రెవిన్యూబోర్డు మెంబర్లు ముగ్గురు ఐరోపియనులు.

ఉన్నత న్యాయస్థానమునందలి న్యాయమూర్తులు 14 గురు. వీరిలో 6 గురు మాత్రము హైందవులు. వీరిలో 2 ఆంధ్రులు.

ప్రధానశాఖలముఖ్యోద్యోగులలో 1 రు మాత్రము హైందవుడు.

26 గురు మండలాధికారులలో 5 గురు మాత్రము హైందవులు. వీరిలో 2 మహమ్మదీయులు, 1 రు ఆంధ్రులును గలరు.

రాష్ట్ర-ప్రభుత్వాదాయ-వ్యయములు (1923-1924)

భూమిశిస్తు	747 లక్షల 35 వేలు
ఎక్సైజు (మత్తుపదార్థములు)	520 లక్షల 44 వేలు
స్టాంపులు	228 లక్షల 83 వేలు
ఫారెస్టు (అటవి)	52 లక్షల 35 వేలు
రెజిస్ట్రేషన్	36 లక్షల 32 వేలు
ఇతరపన్నులవలన	73 లక్షల 26 వేలు

మొత్తమున వచ్చు ఆదాయము 1658 లక్షల 55 వేలు రూపాయలు. వ్యయము—1639 లక్షల 58 వేలు—ఇందులో కేంద్రప్రభుత్వమునకు మాత్రమే చెల్లించినది 348 లక్షలు—పోగా నిలువ మొత్తములో 199 లక్షల 93 వేలు రూపాయలు పోలీసుశాఖకై వ్యయపరుపబడు చున్నది. విద్యాశాఖకు ప్రత్యేకింప బడినది 168 లక్షల 28 వేలు. అనగా విద్యకంటె పోలీసుకు 31 లక్షల 65 వేలు రూపాయ లధికముగ వ్యయపరుప బడుచున్నది. నిజముగ దేశమును పీల్చి పిప్పిజేయు చున్నవి, సైనిక పోలీసు సివిల్ శాఖలే.

రాష్ట్రప్రభుత్వమునకుగాక కేంద్రప్రభుత్వమునకు రాబడి ఉప్పు పన్నులు వగైరాలు మూలమున ఎంతయో చెల్లించుచున్నాము.

కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు రాష్ట్రములు చెల్లించు కప్పములలో చెన్నరాష్ట్రమే అత్యధికముగ చెల్లించుచున్నది. 100 కి $35\frac{1}{2}$ వంతు ఒక చెన్నరాష్ట్రమే చెల్లించుట కడుంగడు శోచనీయము.

వైద్యాలయములు

చెన్నరాజధానిలో తగినన్ని వైద్యాలయములులేవు; మొత్తము మీద 757 వైద్యాలయములు గలవు. వీటిలో 523 స్థానిక సంస్థల చేతను 59 ప్రత్యేక సంస్థలచేతను నెలకొల్ప బడియున్నవి. ప్రజోపయోగమునకై ప్రభుత్వమువారిచే నెలకొల్పబడినవి 48 మాత్రమే గలవు. మొత్తముమీదమనిషి 1కి 26 పైసలుమాత్రము వ్యయపరుపబడుచున్నది. ప్రజారోగ్యమునకై ప్రభుత్వము తగినశ్రద్ధ జూపుచుండుటలేదు.

న్యాయస్థానములు.

సివిల్ దావాలు:—1922 సంవత్సరమున 530538 సివిల్ దావాలు దాఖలు చేయబడెను. చెన్ననగర వాస్తవ్యులలో 30 మందికి 1 దావా చొప్పునను రాష్ట్రవాసులలో 80 మందికి 1 దావా చొప్పునను వేయబడెనని తెలుచున్నది. వ్యాజ్యెములసంఖ్య మలబారునందెక్కుడుగను, బళ్లారినందు మిగుల తక్కువగను ఉన్నవి. ప్రస్తుతము 25 జిల్లాకోర్టులును, 35 సబ్‌కోర్టులును, 164 మునిసిఫ్ కోర్టులును, మరికొన్ని న్యాయస్థానములును, 527 పంచాయతీ కోర్టులును గలవు.

క్రిమినల్ నేరములు:—960 క్రిమినల్ న్యాయస్థానములు గలవు. ఇవిగాక హానరరి మేజస్ట్రేటు కోర్టులును, అసిస్టెంటు సెషన్సు జడ్జికోర్టులును, 7 ఫస్టుక్లాసు బెంచికోర్టులును, 527 పంచాయతి కోర్టులును గలవు. ఇవిగాక మరికొన్ని గలవు. మొత్తముమీద 305042 క్రిమినల్ నేరములు తేబడెను. 210147 నేరస్థులపై శిక్షలు విధింపబడెను. వీరిలో 191 మంది మరణశిక్షకును, 220 మంది ద్వీపాంతరవాసశిక్షకును పాత్రులైరి. జరీమానాలపై 1167000 రూపాయలు ప్రభుత్వ బొక్కసమునకు జేరెను.

జైళ్లు-కారాగారములు

10 కేంద్రకారాగారములును, 4 డిస్ట్రిక్టు జైళ్లును, అనేక సబ్‌జైళ్లును, మరియు కొన్ని ప్రత్యేక కారాగారములును గలవు. మొత్తముమీద సరాసరి హాజరులెక్కనుబట్టి దినము ఒకటింటికి (1922) 24398 ఖైదీలు గలరు.

పోలీసు శాఖ

1923-1924 సంవత్సరమున 19879600 రూప్యములు అనగా రమారమి 2 కోట్ల రూపాయలు వ్యయపరుప బడుటకు ప్రత్యేకింప బడెను. 1923 ను బట్టి 29406 పోలీసుయుద్యోగస్థులు గలరు. వీరిలో 23799 కనిస్టేబిల్సును, 3559 హెడ్ కనిస్టేబిల్సులును, 1456 సబ్ ఇనస్పెక్టర్లును, 293 ఇనస్పెక్టరులును, 33 జిల్లా సూపరిన్‌టెన్‌డెంట్లును గలరు. 1922 లో పోలీసువారిచే తేబడిన 5575 నేరములలో 2468 నేరములు మాత్రము న్యాయపరుపబడి శిక్షార్హములయ్యెను. అనగా నేరములలో సగమునకు పైభాగము అక్రమముగ తేబడినవే. ఇట్టి శాఖకు 2 కోట్ల రూపాయలు వ్యయపరుపనేల?

స్థానిక సంస్థలు

నీలగిరి జిల్లాబోర్డుతప్ప మిగిలిన 24 జిల్లాబోర్డుల అధ్యక్షులు ఉద్యోగేతరులే. వీరిలో 6 గురు మాత్రము ఎన్నుకొనబడినవారుగను మిగిలిన 18 మంది ప్రభుత్వ నియమితులుగను యుందురు. రాజధానిలో 1276 తాలూకాబోర్డులు గలవు. వీటిలో 116 బోర్డులకు మాత్రము అధ్యక్షుల నెన్నుకొనునధికారముగలదు. 526యూనియన్‌బోర్డులుగలవు.

లోకల్ బోర్డువారిచే 1922-1923 సంవత్సరమున 96 మైళ్లు పొడవుగల రోడ్లు నిర్మింపబడెను. 1 సంస్కృత కళాశాలయు, 159 ఉన్నత విద్యాలయములును 8908 ప్రాథమిక విద్యాలయములును స్థానికసంస్థలచే పోషింపబడుచు నున్నవి. 108 ఆస్పత్రులును, 314 డిస్పెన్సరీలును గలవు. విద్యకై 69 లక్షల 38 వేలు రూపాయలును వైద్యాలయములకై 19 లక్షల 2 వ్యయపరుపబడెను. స్థానికసంస్థల ఆదాయము (1922-1923) 329 లక్షల 40 వేలు రూప్యములు వ్యయము ....329 లక్షల 9 వేలు రూప్యములు.

పురపాలక సంఘములు(మునిసిపాలిటీలు)

1922-1923 లో రాజధానిలో 80 పురపాలకసంఘములు గలవు. వీటిలో 73 మాత్రము అధ్యక్షుల నెన్నుకొను నధికారము కలిగియున్నవి. 1 కళాశాలయు, 40 ఉన్నత విద్యాలయములును, 1139 ప్రాథమిక పాఠశాలలును మునిసిపాలిటీల యాజమాన్యమున గలవు. వీటి మొత్తపు ఆదాయము 125లక్షల 18 వేలు; వ్యయము 121లక్ష ల35వేలు.

ప్రభుత్వము కంటె స్థానికసంస్థలును పురపాలక సంఘములు ప్రజావిద్యకై ఎక్కుడు శ్రద్ధవహించుచున్నవి.

ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయమహాసభ, బెల్గాము

మహాత్మాగాంధి మౌలానా మహమ్మదాలిగారలు స్వచ్ఛందసేవకబృందసమక్షమున కేతెంచుట

Mahatmaji with Moulana Mohamad Ali at the parade grounds

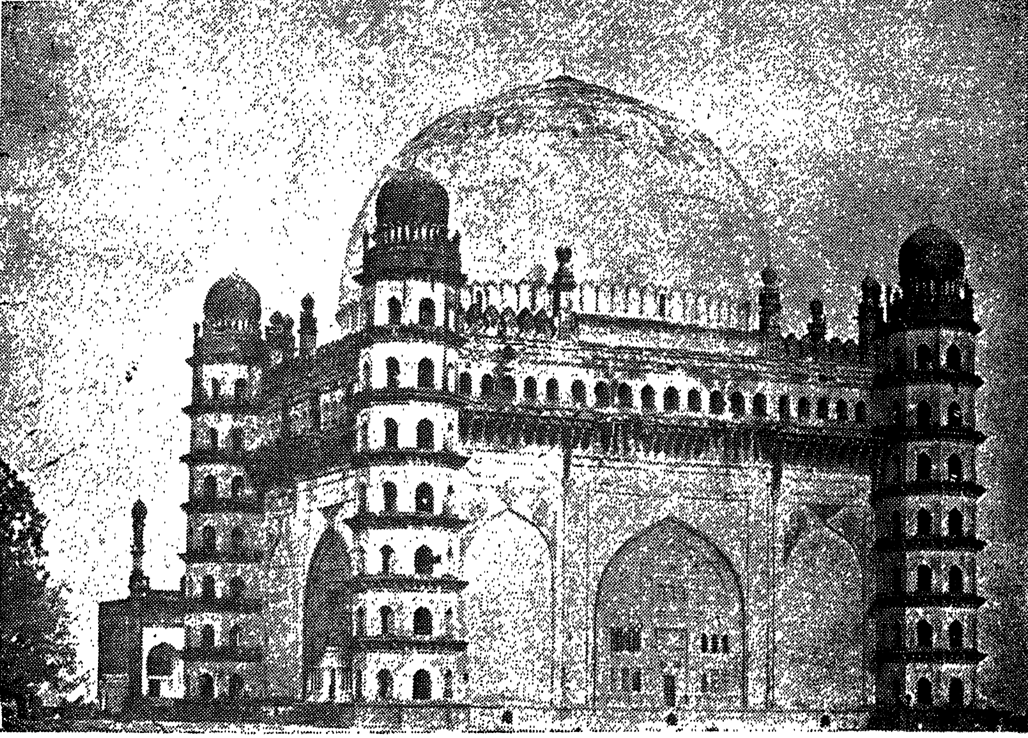
మహాత్మాగారును, ఇతరనాయకులును, స్వచ్ఛందసేవకులను తిలకించుట

Mahatmaji and other Leaders among Volunteers

The 39th Indian National Congress, Belgaum

బిజాపురునందలి గోల్ గుమట్, బెల్గాముకు ఈశాన్యము పదిమైళ్లదూరముననున్న ప్రసిద్ధభవనము

Gol Gumat at Bijapur, ten miles from Belgaum

స్వచ్ఛందసేవకులు, ముప్పదితొమ్మిదవ భారతజాతీయ మహాసభ, బెల్గాము

Volunteers
The 39th Indian National Congress, Belgaum

౨ సారస్వత విమర్శనము.

కావ్యము : నీతి

దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు

మతము, శాస్త్రము, ధర్మము, లలితకళలు మున్నగునవి వానివాని కుచితమైన రీతుల మానవ శిక్షణమునకుఁ దోడ్పడు సాధనములు. కొన్ని బుద్ధిని ఉత్తేజన మొనరించునవి. మఱికొన్ని హృదయమును పరిపక్వపఱచునవి.

ప్రతియుగమునందును బ్రతిసంఘమునందును కాలమునకంటె ముందు నడచు ప్రతిభావంతులు, విప్లవకారులు, దూరదృష్టి గలవారు కొంద ఉద్భవించుచుందురు. అట్టిమహానీయుల భావములు, సృష్టులు, ఆయుగమునకు, ఆ సంఘమునకు ఆదర్శకములుగ నుండును. ఆపురుషపుంగవులు, మార్గదర్శకులు, అస్ఫుటముగను, అవ్యక్తముగ నున్న భావికాలమును మనకన్నులకుఁ బొడకట్టునట్లు చేయఁ గల మహిమావంతులు. వారి పలుకుబడివలన మానవసంఘము క్రొత్తక్రొత్తదారులు ద్రొక్కుచుండును. జాతీయత అట్టి యుదారహృదయుల భావసంపర్కముచేత నంతర్జాతీయతగఁ బరిణమించుచుండును. బుద్ధుఁడు, వాల్మీకి, ఏసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మున్నగు మహాపురుషులీ తరగతికి సంబంధించినవారు. వారిజీవితమే యొక యుత్కృష్టమైన కావ్యము. వారి ప్రవర్తనమే నీతికి ఆదర్శకము.

ప్రతియుగమునం దొక్కొకభావము ప్రముఖమై యుండును. అది యాధ్యాత్మికమైనను, సాంఘికమైనను, రాజకీయమైనను, లేక మఱి యింకేవిధమైన మానవచర్యకు సంబంధించినదియైనను గావచ్చును. ఆభావములందుఁ బ్రజల యాంతరంగికదృష్టి లగ్నమైయుండును. ఇట్టిభావము సార్వజనీనముగ నుండకతప్పదు. దానిని కవియో, చిత్రకారుఁడో, ప్రవక్తయో, తనసృష్టిమూలమున బయలుపఱచును. మన మెల్లర మానాయకుని ననుసరింతుము. ఎందువలన? మనయందు అస్పష్టములుగను నిగూఢములుగను నున్న భావములను ఆయన వెలిఁబుచ్చును. ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క భావములు ఆతని సృష్టియందు ఆదిశేషావతారము దాల్చి రెండువేలనాలుకలతో మాటలాడుచుండును. ఆయనకును మనకును సహానుభూతి గలదు. కావుననే యా నాయకుఁడు మనల నాకర్షించును. అట్టి మహనీయుల యుద్దేశములు, సంభాషణములు, ప్రవర్తనములు విశ్వశ్రేయమును జేకూర్చుచుండును. ఏది విశ్వశ్రేయము సంపాదింపఁగలదో యది నీతిబాహ్యముగ నుండనేరదు.

లలితకళలు జాతీయజీవితమునందు అంతర్వ్యాపినులై ప్రవహించు భావముల రమణీయాభివ్యక్తులే కావున, వానియందు ముఖ్యములును, సర్వజనాదరణీయములును అగు భావములను ఆకర్షించి శిల్పులు తమ రచనాచమత్కృతివలన వానిని ఆదర్శకములుగ నొనరింతురు. ఇట్లనుటవలన మానవసమాజమును కళలును పరస్పరసాపేక్షకము లని మన మూహింపవలయును. తాత్కాలికములైన భావములు కొన్ని ప్రజలను శిల్పులను ఆకర్షింపవచ్చును. అట్టివి క్షణికములు. కాని, కాలపారంపర్యముగ నొకజాతియందు అస్థిగతమై మజ్జలో నాటుకొనియున్న భావములను మూర్తీభవింపఁ జేయుట జాతీయశిల్ప మనఁబడును. అదియే లోకాదరణపాత్రము. తనవ్యక్తిత్వమును బోఁగొట్టుకొనక చిరంజీవిగ నుండును. తాత్కాలికములైన విజాతీయానుకరణములు మన స్వభావమునకుఁగూడ విజాతీయములే కావున సత్యపటుత్వము కొఱఁతపడి కళాప్రపంచమునందు నిరాదరింపఁబడును.

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య శిక్షణమార్గములందుఁ బరస్పర వైరుధ్యము గోచరించుచున్నది. ఒకరికి శాంతియు నిరాడంబరమైన జీవనము ప్రధానము. మఱియొకరికి, తృష్ణ, చిత్తసంక్షోభము, ఆటోపము ముఖ్యము. నేతిచేఁ దడుపఁబడిన అగ్నిహోత్రమువలె భోగము లనుభవింపఁబడుకొలఁది వృద్ధిచెందుచుండుననియు, కావున భోగముల నియతముగ గ్రహింపవలయుననియు నొకరిమతము. భోగముల వీలైనంతవఱకు వృద్ధిపొందించి వాని ననుభవింపనిదే నాగరకత గాదని మఱియొకరి యభిప్రాయము. ప్రాచ్యులకు, జీవితము పరమార్థమును సాధించుటకై యేర్పడిన

యొక్క యనుకరణము. పాశ్చాత్యులకు, జీవితమే యొక్క పరమార్థము. కావున యిట్టి మార్గభేదములు రెండుఖండముల యొక్క లలితకళలయందు నస్థిగతముగ నంకితమై యున్నవి. ప్రాచ్యశిల్పమునందు రూపయాథార్థ్య మంత ముఖ్యముగాదు. ఏలనన, వారి శిల్పము చాలవఱకు సాంకేతికము. సాంకేతికశిల్పమెప్పటికిని కొన్ని శిల్పిసమయములకుఁ గట్టువడియుండును. అజంతాగుహాలయందలి రేఖాచిత్రములు ఈతరగతిశిల్పమునకుఁ బ్రబలమైన నిదర్శనములు. మన శిల్పము ధ్యానమూలకము; వారిశిల్పము ప్రకృత్యనుకరణము.

‘కళలయందు రసరామణీయకములె ప్రధానములు, గాని నీతికిని ఆధ్యాత్మికభావములకును నేమి సంబంధము గలదు’ అని కొందఱు విమర్శకులు ప్రశ్నించుచున్నారు. ఇది మనకు నవీనమును విజాతీయమైన సందేహము. ఆస్కార్ వైల్డు (Oscar wilde) అను నొక ఆంగ్లేయవిమర్శకుఁడు * కళలన్నియు నీతిబాహ్యములనియు, నీతి యనునది యేదో కొద్దిపాటి తెలివితేటలుగల వారికేకాని ప్రతిభావంతులకు నీతి యనవసర మనియు, చెప్పియున్నాఁడు. ధర్మశాస్త్రములయందువలె కావ్యములందు నీతిబోధ యనవసరమనుటయే ఆయనయుద్దేశమైనయెడల మేమిరువురము ఏకాభిప్రాయులమే. కాని నీతికిని కావ్యమునకును ఏలాటి సంబంధము లేదని వాదించువారికిని నాకును భిన్నాభిప్రాయము గలదు. ఈవిషయమును గొంచెము చర్చింతము.

కావ్యమందు రామణీయకము ముఖ్యము; తక్కిన గుణములు అందుకు పోషకములుగ నుండవలయును. రామణీయక మనునది ప్రతిభావంతుఁడైన కవియొక్క రచనానైపుణ్యమునకు సంబంధించినది. గుణ మెప్పుడు తనకాలంబనమైన వస్తువును ఆశ్రయించియుండునుగాన వస్తుగుణములు రెంటికిని ప్రాధాన్యము గలదు. ఒకవేళ నీతిబాహ్యమైన వస్తువు రమణీయమై యుండినయెడల షేక్సిపియరు (Shakespear) మహాకవి సృజించిన క్లియోపాట్రా (Cleopatra) కన్యవలె మానవలోకమున కుపద్రవము గలుగజేయును. శకుంతలవలె అనుభోగ్యము గాదు.

మఱియొక పూర్వపక్షము గలదు. “శిల్పముకొఱకే శిల్పము” (Art for art) అనగా శిల్పమున కేలాటి బాధ్యతలు లేవు. కవి భావోద్రేకమువలనఁ దనకిష్టమైనరీతిని గానము చేయును. అట్లు చేయుట యితరులకొఱకుగాదు; తనసంతోషమునకు. కోకిల కూయుట యెవరిని ఆనందపెట్టుటకొఱకు? ఈవాదము మొట్టమొదట వినుటకు ఇంపుగానే యుండును కాని విమర్శించుకొలఁది యందలి లోపములు బయలుపడును. కోయిలకూతను విని మన మానందించుచున్నాము; నిజమే. దానికూత మధురముగ నుండుటవలనను ఆకూత మనకు సమ్మత మగుటవలనను మనము సంతోషించుచున్నాము. అది తన నిష్టమువచ్చినట్లు కూయుటవలన గాదు. కాకిగూడ తనకిష్టమువచ్చినట్లు కూయును. దానిని మనమేమాత్ర మాదరించుచున్నాము. అటులనే కవి చేయు గానము మానవసమాజము నుద్ధరించుటకు యోగ్యమైనదిగ నుండుటవలననే గౌరవింపఁబడుచున్నది. ‘నాకు నోరున్నది. తిట్టుటకు చాలమాటలు తెలియును. కావున నేను తిట్టుకొనుచుందును’ అని చెప్పి వీథులవెంబడి తప్పదారి కూఁతలుకూయుచుఁ దిరుగుచుండిన ‘ఆతనికి పిచ్చిపట్టిన’దని పిచ్చివారి యాసుపత్రికి పంపుదుము. సమాజ మెట్లు తనయందలివ్యక్తికి బాధ్యమో, వ్యక్తికూడ సమాజమునకు బాధ్యుఁడు.

కవి యొకమూలఁ గూర్చుండి తన సంతోషముకొఱకు నొక కావ్యము రచియించుకొని దానిని బదిలముగ నింటదాఁచుకొని యుండినయెడల నేలాటి యిబ్బంది లేదు. అట్లుగాక కవిరచనలు వ్యాప్తిలోనికి వచ్చి లోకజీవనముపై నధికారము చేయుచుండును. కావున నందఱికంటెను కవికి బాధ్యత యెక్కువ. ఉత్తమకవి సృష్టియందా కాలపు మానవసంఘమునందలి సమంచితభావములు మూర్తీభవించియుండును. ఆతని రచనలందు భవిష్యద్వాణి రహస్యమర్మరరవములతో సంభాషించుచుండును.

మానవజీవితమునకును శిల్పమునకును సహజమైన సంబంధము గలదు. జీవితప్రయోజనము ననుసరించి శిల్పప్రయోజనము గూడ నిర్ణయింపఁబడుచుండును. మన జీవితమును గుఱించి ఓమరుఖయం (Umarkhayam) అను పారసీకకవి యిట్లు నుడివియున్నాడు.

One thing is certain and the rest is lies.
The flower that once has blown for ever dies.

* * * * * * * * * * *

* All the arts are immoral To morals belong the lower and less intelectual sph res. "Intentions"

Many knots unravelled by the road.
But not the knot of human death and fate.
There was a door to which I found no key.
There was a veil past which I could not see.
* * * * * * * * * * *
While you live, drink ; for once dead, you never shall return.

ఓమరుఖయము క్రొంచెమించుమించుగా చార్వాక మతస్థుడు. 'వికసించిన పూవు మరల వికసింపఁబోదు. మరణించిన మానవుడు మరల తిరిగి రాఁబోఁడు. ప్రాణ ముండగనే భోగము లనుభవించెదము. చచ్చినవెనుక యేమగునో ఆవిషయము నాకు తెలియదు. ఆ ముడిని నేనువిప్పఁజాలక పోతి'నని చెప్పె. అట్టివారికి జీవితము భోగమాత్రప్రయోజనము. జీవితము ననుసరించి శిల్పము గూడ విషయభోగముల ప్రతిబింబముగ నుండును.

కాని మన విశ్వాసములు వేఱు. ధర్మార్థకామ మోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములను మానవజీవితము సాధింపవలయునని మన పెద్దలు నిర్ణయించిరి. వారు ఇహపరముల రెంటికిని సమానగౌరవమును చూపియున్నారు. సన్న్యాస మనునది అతీతధర్మము. లోకసామాన్యము గాదు. ధర్మార్థకామమోక్షములు పరస్పరసాపేక్షములు. కావున మన కవిత్వప్రయోజనము, జీవితాదర్శకము ననుసరించి బ్రహ్మానందసోదరమై సపరనిర్వృతిగ నిర్ణయింపఁబడినది. కావ్యము లనఁగాఁ బసిబిడ్డ లాడుకొనుటకై మన మిచ్చు రంగులబొమ్మలు గావు. అనాగరకతాదోషము పాపుకొనుటకు మేజాబల్లలపైఁ బ్రదర్శింపఁబడు భూషణగ్రంథములనుగా కావ్యములను మన మెప్పుడు తలంపలేదు. మనజీవితమునందు కావ్యములు మిళితమై పోయినవి. ఆర్యసాంఘిక జీవనప్రవాహమునకు రెండుతటములుగనున్న రామాయణ మహాభారతములే యిందులకు దృష్టాంతము. సీత, దమయంతి, సావిత్రి, ద్రౌపది మున్నగు పౌరాణికసతీరత్నములు భారతదేశమునం దెందఱు పతివ్రతల సృజింపలేదు? సంసారమందు నిర్భరదారిద్ర్యమును,కష్టపరంపరలను ననుభవించుచున్న సతీమణులకు, దమయంతి, ద్రౌపది చంద్రమతి మున్నగు నిల్లాండ్రచరిత్రము లెంత యూఱట నొడగూర్చి యుండలేదు. ఈ నారీవతంసము లందఱు వ్యాసవాల్మీకి మహాకవుల భావప్రపంచమునఁ బుట్టి పెంపొందిన ఆదర్శకసృష్టులే కదా! అట్టి కవు లెన్నఁటికైన నిర్బాధ్యులగుదురా? వారి రచనలు నీతిబాహ్యము లగునా?

కీట్సు (Keats) అను ఆంగ్లేయకవి (Beauty is truth, truth beauty) అని చెప్పియున్నాఁడు. మన పూర్వికులు సత్యసౌందర్యములకు శ్రేయమునుగూడఁ జేర్చిరి. కావ్యము విశ్వశ్రేయము చేకూర్చునదిగ నుండవలయును. అనీతిదాయకమైన దేదియు లోకకల్యాణము నాపాదింపలేదు.

ఇఁక నీతియననేమి ? దాని నెవరు కల్పించిరి? దానివలనఁ బ్రయోజనమేమి? అను నీవిషయములు మనసున కెక్కనిదే కావ్యములందు నీతి యావశ్యకమా లేదా, యను సందేహమును మనము తీర్చుకొనలేము. నీతి యను పదమును విశాలభావముగలదానిగా నూహించి నే నిచట ప్రయోగించుచున్నాను. దేశకాలపాత్రములకు లోఁబడి నీతులు భిన్నములుగ నుండవచ్చును. ఒకసంఘమువారికి నొకదేశమువారికి ననుకూలమైన నీతులు మఱియొకరికి విరుద్ధముగఁ దోఁపవచ్చును. కాని యిట్టి పరస్పరవిరుద్ధములైన నీతులందు సంతర్వ్యాపియగు నుద్దేశ మొక్కటియే. అదియేదన, మానవజీవితోద్ధరణము,లోకయాత్రాసౌకర్యము. నే నిచటఁ బ్రయోగించిన నీతి అను పదమును దేశకాలపాత్రాచార వ్యవహారములకు వశవర్తి యయి సంకుచితమైన నీతినిగ నర్థము చేసికొనఁగూడదు. అన్ని నీతులకు జన్మకారణమైన యావశ్యకతనుగఁ దలంపవలయును. ఇది జగదేకము.

సంఘసమష్టికిని దదంశమైన వ్యక్తికిని భిన్నభిన్న వ్యక్తులకును గల ప్రవర్తనసామరస్యము, ఆనుగుణ్యము నీతి యనఁబడును. ఈనీతి మానవుల యావశ్యకతను బట్టియు ననుభవము ననుసరించియు, క్రమక్రమముగ రూపము దాల్చి సంఘయంత్రమును నడపుచుండును. ఈనీతులు సకలవిధములైన మానవచర్యలకు సంబంధించి యున్నవి. ఇట్లనుటవలన, విశేషసంఖ్యాకులగు ప్రజల యభిప్రాయము ఘనీభవించి నీతిగను శాసనముగను మాఱును. కాని నీతిశాసనములకుఁ గొంత భేదము గలదు. రాజాధికారముద్రగలది శాసనము. సంప్రదాయసిద్ధమయి మానవుల భావములను బరిపాలించునది నీతి. నాగరకత హెచ్చుకొలఁది అధికారముద్రాంకితము లగు శాసనములకంటె స్వయమారోపితములగు నీతులే మనుష్యసంఘమును బాలించుచుండును. విరుద్ధశాసనమునకు లొంగియుండుట దాస్యమైనను స్వయంకృతనియమమునకు వశవర్తియై యుండుట స్వాతంత్ర్యమనఁబడును.

నీతులును శాసనములును(స్వయంకృతములైనను, పరకృతములైనను) సంఘమును శాసింపనియెడల వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము నశించి మానవజాతికిఁ బ్రళయము సంభవించును. కావున నీతి మానవులయం దన్యోన్యప్రవర్తనానుగుణ్యమును బోషించును.

కళలు సాంఘికజీవితముయొక్క యుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసముల యాదర్శకలేఖనములని యిదివఱకే తెలిసికొనియుంటిమి. కావున జీవిత మొకవంకనుఁ గళలు వేఱొకవంకనుఁ బ్రవహింప నేరవు. సాధారణజీవితమునందు నేవేవి నీతిబాహ్యములుగను నేనము పుట్టించునవిగ నుండునో అట్టివి కళలయందును నింపుగొలుపవు. అట్లగుటఁ గావ్యమునకును నీతికిని సంబంధ మెట్లు తెగిపోవును?

ధర్మశాస్త్రములు వేఱు; కావ్యములు వేఱు; వానివాని ప్రయోజనములును భిన్నములు. పాలనాదండము చేతఁబట్టుకొని "సత్యంవద" "ధర్మంచర" అని వేదములు శాసించును. కవి "సత్యంవద" అని శాసింపక హరిశ్చంద్రుని సృజించెను. "సత్యమేవజయతి" అను ధర్మవాక్యమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము లక్ష్యము. ఆకథను జదివినవారికి హరిశ్చంద్రునిపై భక్తిగౌరవములు గలుగకపోవు. మన మెవరిని ఉత్తములని మెచ్చుకొందుమో వారి ననుకరింపవలయుననియో, వారివలెఁ బ్రవర్తింపవలె ననియో, మన మభిలషింతుము. ఈకోరిక మనయందు సహజముగఁ బుట్టును. సత్కావ్యములయందు ఇట్టి యున్నతాశయములను, ఆసలను బ్రేరించు శక్తి గలదు. *బలాత్కారనీతిబోధనమునకుఁ గావ్యము లెన్నఁడును బూనుకొనఁగూడదు. అట్టివి కావ్యములుగాక మనుధర్మశాస్త్రములవంటి స్మృతులుగ మాఱును. కళలయందలి నీతి యంతర్లీనమై యలక్షితముగ మనహృదయముఁ బ్రవేశించును. దాని పదచిహ్నము లదృశ్యములు. ఇట్లు రచియించుట కళానైపుణ్యము.

కావ్య మర్థింపవలసినది రససౌందర్యములేకదా! అంతర్లీనమైన నీతియైనను వానికెటుల నుపకరించును అను సంశయము కొందఱకుఁ గలుగవచ్చును. నీతిస్పర్శ లేనిదే సౌందర్యము పరిపూర్ణము గాదని నాయుద్దేశము. ఈ దృష్టితో మనము విమర్శింపఁ బూనినయెడల నేదేశముయొక్క యుత్తమశిల్పమునందుఁగాని యనీతిపరత్వముగోచరింపదు. ఒక చిత్రకారుఁడు రమణీయనతియగు కాంతను విగతవస్త్రనుగఁ జిత్రించి మనకుఁ జూపినయెడల ఆసౌందర్యమునంతయు మ్రింగివేయఁగల యసహ్యము పుట్టి మొగము చిట్లించుకొందుము. ఎందువలన? ఆచిత్రపటమునకును జీవితమునందు మన కలవాటుపడియున్న యౌచిత్యమునకును వైరుధ్యము సంభవించినది. అందలి రమ్యత సర్వజనోపభోగ్యమగు నంత లేదు. సభ్యముగ ఇట్టి చిత్రములు ఆహ్లాదమును గలిగించి మనసు నుద్ధరించుటకు మాఱు, ఇంద్రియచాపల్యమును, అసభ్యములగు మనోవికారములను బ్రేరేపించుచుండును. అట్లుచేయుట యుత్తమకళ యొక్క ధర్మముకాదు.

అట్లయినయెడల మానవచర్యలకు సంబంధింపని వనములు, కొండలు, మేఘములు, ఉషస్సులు, సూర్యాస్తమయములు మున్నగు దృశ్యముల ప్రతిలేఖనములు కాంచువారలకు ఆనందము గలిగించునుగదా. అట్టి చిత్రమునందుఁగూడ నీతి అంతర్లీనమై యున్నదా అని కొంద అడుగనచ్చును. అట్టి చిత్రములు అనీతి స్ఫోరకములు గాకుండుటచేతనే వానియందలి రామణీయకమును బ్రతిబంధకము లేక మన మనుభవింతుము. నీతి, సౌందర్యమునకు హేతువు గాదు. పరిపూర్ణతకు ఆవశ్యకమైన యొక యౌచిత్యము.

కావ్యమునందు శిల్పనైపుణ్యము హెచ్చుకొలఁది యందలి కథాభాగమునకుఁ జదువరుల హృదయము నాకర్షించు శక్తియు హెచ్చుచుండును. గుణమెప్పుడు వస్తువు నాశ్రయించియుండును గావున నితరకళల యందువలెనే కావ్యమునందును వస్తుగుణములు రెంటికిని వానివానికిఁ దగిన ప్రాధాన్యము గలదు.

మానవుని ప్రతికోరికకును రెండుదిక్కులు గలవు. మొదటిది వాంఛాపరిపూర్తి; రెండవది తజ్జనితమైన యుపయుక్తి. ఒక యుదాహరణము: మిఠాయినిఁ జూచినపుడు తినఁ గోరిక పుట్టును. ఇది జిహ్వాచాపల్యము. మనదృష్టి కోరిక తీర్చుకొనుట యందే లగ్నమై

* The office of poetry is not moral instruction, but moral emulation; not doctrine, but inspiration. G.H. Lews "The inner life of art"

యుండును గాని, దాని యుపయోగమును గుఱించిన తలంపు సాధారణముగఁ గలుగదు. కాని; మనము తలంచినను, తలంపక పోయినను మిఠాయి తినుటవలన రెండులాభములు చేకూఱినవి. ఒకటి : కోరిక తీరుటవలన గలుగు తృప్తి. రెండు : దేహపుష్టి. ఇచ్చట మిఠాయిలోని మాధుర్యము రుచిచూచుటవలన గోరిక తీరినది. ఆ మాధుర్యము, ఆహారవస్తువు నాశ్రయించి యుండుట వలన దేహమునకు బలము కలిగించినది. కాని మాధుర్యముమాత్రము కోరిక తీర్చునదిగ నుండి తదాశ్రయ వస్తువు అనారోగ్యకరమై యుండినయెడల దాని ప్రతిఫలమును మనము తప్పక యనుభవింతుము. ఈ సాదృశ్యమును కావ్యములో రససౌందర్యములకును, కథాభాగమునకును వాని ననుభవించు మానవసమాజమునకును నన్వయించి చూడుఁడు. అంత్య ఫలితము మీరే యూహింపఁగలరు.

మానవస్వభావనిర్మాణమునందుఁబరిస్థితులు చాల ముఖ్యము లని మనస్తత్త్వశాస్త్రజ్ఞు లెల్లరు నొప్పుకొన్న విషయమే. కావ్యములం దట్టి పరిస్థితులు గలవు. ఇంద్రియగోచరములగు విషయములు మనల నెట్లు లోఁగొనునో, కావ్యాంతర్గత విషయవర్ణనము గూడ నట్లే మనల వశవర్తులఁ జేసికొనును. కావున కావ్యములతోఁ గవికిఁ గల సంబంధము కన్నను దానిని జదివి యానందించు లోకుల కెక్కుడు సంబంధము గలదు.

మతమును శిల్పమును ఒకపూవులోఁబుట్టిన రెండు రేకులని చెప్పవచ్చును. వానిరెంటికి మిక్కిలి సమీపబాంధవ్యము గలదు. ఒకదాని నొకటి యపేక్షించి యవి యన్యోన్యసహకారమువలన నభివృద్ధి చెందినవి.

వైదికఋషుల భావమును, కవిత్వకల్పనాశక్తియు సమ్మిళితముయి, యందుండి యపూర్వ సృష్టులు బయలుదేరినవి. పౌరాణికప్రపంచ మంతయు నిట్టి మతకవిత్వసాంకర్యముయొక్క యద్భుతసృష్టియే కదా! ఇట్టి కల్పనలు లేకున్న మానవజీవిత మెంతసంకుచితముగ నుండి యుండెడిదో!

మతమును, శిల్పమును ఆనంద సాక్షాత్కారమునకై పాటుపడుచున్నవి. గంతవ్య మొకటి; మార్గములు భిన్నములు.

"ఆనందాదేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతి, ఆనందాదేవ జాతాని జీవంతి, ఆనందం ప్రయాన్త్యభి సంవిశంతి."

ఈ భూతసృష్టియంతయు నానందమునుండి యుత్పన్న మగుచున్నది. ఆనందమున వర్ధిల్లుచున్నది. ఆనందము దిక్కునకే ప్రవహించుచున్నది. తుదకా యానందమును బ్రవేశించుచున్నది. శిల్పిసృష్టియు నిట్టిదే. భక్తుఁడును శిల్పియు నేది "సత్యం శివం సుందర"మో దానిని దర్శించుచున్నారు. ఈయంతస్తునందు నిద్దఱికిఁ గల భేదము నశించినది. కవి భక్తుఁడు; భక్తుఁడు కవి, శిల్పము మతము నొక్కటియే యైనది.

మొదటి యనాగరక దశయందు మానవుఁడు పశుప్రాయుఁడై కామ్యసౌఖ్యములతో సంతృప్తిపడియుండును. అంతకు మించిన సంతోషము నతఁ డెఱుఁగఁడు. రెండవ దశయందుఁ బ్రాపంచిక జ్ఞానము కొంత యుదయించి మనోవికృతులు శిక్షితములయి శాస్త్రములు శిల్పములు మున్నగువాని మూలమున నానందముఁ బొందును. మూఁడవదశయందు రానురాను ఆతని జ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధి నొంది పూర్వమున కన్న శాశ్వతమైన యానందము నన్వేషింప మొదలిడును. అదియే యమృతానందము.

"ఏకం రూపం బహుధా యః కరోతి .....తమ్ ఆత్మస్థం యేఽను పశ్యంతి ధీరా, తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషామ్.

ఒకరూపమును బహురూపములుగ నెవ్వఁ డొనరించు చున్నాఁడో, ఆత్మస్థుఁడైన ఆ పరమాత్మను ఏ ధీరులు ధర్శించుచున్నారో వారు శాశ్వతసుఖమును బొందుదురు. అన్యులు పొందరు. * శిల్పము తన యాదర్శకమును గ్రమక్రమముగ మార్చుకొని యెట్టకేల కీశాశ్వత సుఖముచు మానవుల కందింపఁగలయంతటి యున్నతపదవి నారోహించినంగాని కృతకృత్యము కానేరదు.

* Fine art is not real art till it is in this sense free, and only achieves its highest task, when it has' taken its place in the same sphere with religion and philosophy.
"Hegel's philosophy of fine art"

ప్రత్యక్షము

దుర్గమహంతి సీతారామశర్మ గారు

శారదచంద్రికా సాగరాంతరమున, నింపుమీఱఁగ విహరించువేళఁ
బర్వతాగ్రమునుండి ప్రవహించుసెలయేటి, దరులందు హాయిగాఁ దిరుగువేళఁ
బచ్చనివరిచేలపై నాట్యమొనరించు, మొలకతెమ్మెరలతోఁ మెలఁగువేళఁ
బాలభానుమయూఖ పంక్తితోఁ గ్రీడించు, వనధిభంగములఁ గన్గొనెడువేళఁ
జకితహరిణీవిహారవిశాలవిపిన, వీథుల శకుంతగీతము ల్వినెడువేళ
మొగమునందలి ముసిముసి నగవు లలంతిఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్ష మగుచుండెఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. మలయశైలసమీర చలితశాఖాహస్త, యుగ మెత్తిపిలిచిన ట్లొక్కమాటు
తపనీయసన్నిభ స్తబక స్తనముల వ్రీ, డోద్ధతి మూయున ట్లొక్కమాటు
ప్రమద సంచారసారంగేక్షణంబుల, నోరఁజూపులఁ జూచి యొక్కమాటు
మధుకరగీతికా మహితగానంబున, నూఱడించినయట్టు లొక్కమాటు
లలితశాద్వలహరితచేలమును దాల్చి, హాయలఁ బయ్యెద సవరించు నొక్కమాటు
మొగమునందలిముసిముసి నగవు లలంతిఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్షమగుచుండెఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. గంగాస్రవంతీతరంగరంగములందు, లాస్యంబొనర్పఁ దలంచెనేమొ!
మింటఁ జేరుచునుండు మేఘకాంతలతోడ, నయ్యాట లాడఁగాఁ జనెడునేమొ!
వాసంతపికవధూపాధ్యాయియై సుధా, గానంబుఁ గరపఁగాఁ బూనునేమొ!
జలధిగంభీరనిస్వనముతోఁ జేరిచి, ప్రణయగీతంబులఁ బాడునేమొ!
శ్యామలాంబరాలంబనక్షత్రహీర, హారములఁ దాల్చి కూర్మిఁ జెన్నారునేమొ!
కాని మందస్మితాననకాంతు లలంతిఁ, బరఁగఁ బ్రత్యక్షమగుచుండెఁ బ్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. చిఱునవ్వువెన్నెల లురిపించె దిచ్చోటఁ, గన్నీటికాల్వలు గార్చె దచట
బిగికౌఁగిలిని బూని పెనఁగెద విచటఁ గ, న్నెత్తిచూచినను గోపింతు వచట
కనుసైఁగచేఁ బొందుఁ గావించె దిచటఁ జే, వట్టి లాగినను వీ ల్పఱుప వచట
రాగసంయుతవై విరాజిల్లె దిచట వి, రాగమే లెస్సని వేఁగె దచటఁ
దనువిలాసంబులను జూపఁ దలఁచె దిచట, వలసి యవకుంఠనము నూని మెలఁగె దచట
నిట్టిమాయాపథంబు లిం కెవతె యెఱుఁగు, బళి! బళీ! నెఱజాణవే ప్రకృతిలక్ష్మి.

సీ. సంతతాధ్యాత్మిక జ్ఞానాభిమతసమా, వృతులగు పరమయోగీంద్రులైన
మధురభావతరంగ మాలికాతతి నూఁగి, రంజిల్లు సత్కవి రాజులైన
సకలవసుంధరాచక్రపాలనకళా, చతురులై వెల్గురాజన్యులైనఁ
బంచభూతముల సాధించి బంటులుగా నొ, నర్చి మెప్పొందు విజ్ఞానులైనఁ
దావకీనమర్మము లబోధ్యము లటంచు, నిపుణులై పరిశోధింప నేర్వలేక
మోసపోవుచు నున్నారు ముగులగుచు, బళిరె!! కడుమాయలాడివే! ప్రకృతిలక్ష్మి.

యెంకి పాటలు

పురాణం సూరిశాస్త్రి గారు, బి. ఏ.

మానవప్రతిష్ఠాపనమందు చక్రనేమిక్రమ మగుపడుచుండును. ప్రస్తుతకాలమందు తత్వజ్ఞులు, శాస్త్రపరిశోధకులు, నీతికోవిదులు, కళోపాసకులు, చింతించు సమస్యలు మానవచరిత్రలో బలుమారు తలచూపి, యప్పటి మేధావులచే బరిష్కరింపబడుచు వచ్చినవి. మత నైతిక రాజకీయ సాంఘిక సమస్యాసందర్భములం దెటు లన్నో అటులనే కళావిషయములందుకూడ కొన్ని సమస్యలే, కొన్ని సంప్రశ్నములే, యభిరుచులే, ప్రపంచమం దెల్లెడల గోచరించును. కాలవశంబున నొక్కొక్కవిధమగు కళాస్వరూపము, వాఙ్మయరీతి, గౌరవ మొందుచుండినను మహామేధావులగు కవులు, శిల్పకులు, అది వరకు వన్నెకెక్కి ప్రస్తుతము వాసిదప్పిన వాఙ్మయరూపములను జేకొని వానిలో నవ్యభావముల బ్రకటించుచుందురు. ఇందుచేత కావ్యరూపములందు సరళవికాసమునకు బదులు ఆవర్తక్రమము లగుపడును. ప్రకృతిశాస్త్రములందును, వీనిపై నాధారపడిన యాయుర్వేదము, ఎంజినీయరింగు, పారిశ్రామిక ప్రయోగవిద్యలు మున్నగువానియందును,కాలక్రమమున నూత్నపద్ధతు లేర్పడి ప్రాచీనరూపము లంతరించుచుండును. మానవ మానసప్రతిష్ఠితంబులగు మత సాంఘిక రాజకీయ నైతిక కళావిషయములు నాగరికతావికాసములో విష్వొందుచుండినను వేర్వేరు దేశకాలములలో నివి యొక్కొక్క రూపమున జెన్నొందినను, వీని ప్రాచీనరూపములు సంపూర్ణముగ నస్తమించవు. ఈనాటి మానవలోకమును బరిశీలించినయెడల నరు డుత్పన్న మైనది మొదలు నేటివరకును బులకరించిన వికాససోపానము లన్నిటిని నిదర్శించు ప్రతిష్ఠాపన లగుపడును. అభిరుచు లగుపడును. భావము లగుపడును. కావ్య చిత్ర శిల్ప రూపక సంగీతాది లలితకళల వికాససోపానము లన్నియు నీనాడుకూడ సమస్తదేశములలో నిలచియుండి, తద్రూప సంస్కారుల మెప్పువడయుచు, ప్రజానంద మొనగూర్చుచు, వినోదకారులై, జ్ఞానదాయకములై, యుపచరించుచున్నవి. కళాస్వరూపములు అస్తమించవు. ఇవి, వివిధరకముల మానసవికాసమును, అభిరుచులను, దెలుపునవై వాని ప్రభావమున రూపుదాల్చినవి. మానవలోకమందు బహురూపమగు సభ్యతలు, సంప్రదాయములు, అభిరుచులు, వ్యక్తమగుచుండును. అందుచే నన్నిరకముల రుచులను, ప్రకృతులను, రంజింపజేయు కళాస్వరూపము లుండకమానవు.

కళయొక్క యుద్దేశ్యము మనోరంజనము. ప్రయోజనము; పరమార్థమున రసానందమును గలిగించుట; లౌకికార్థమున పరచింత నేర్పరచుట; నీతివర్తనమును పోషించుట. ఇవి సత్కళల నిత్యధర్మములు. మనోరంజకమగు సౌందర్యమంతయు, మానవు లామోదించెడి కళలన్నియు, నీతిమయమే, పరతత్వపూరితమే, పరమార్థసూచకమే. కళాస్వరూపము దానిని రచించెడి శిల్పకుల ప్రయోగచాతుర్యము ననుసరించియు, నాతడు సంబోధించు సామాజిక సంస్కారమును బట్టియు వేర్వేరువిధముల నుండవచ్చును. దేహ మనిత్యము. నిత్యమైన కావ్యాంతస్సారము పవిత్రోదారసద్భావశోభితంబై, వెలుగునపుడు దాని వెలుపలియుడుపు లెట్టివైననేమి? పెద్దయల్లికలలో విచిత్ర బంధ చమత్కారములతో, దుష్కర పదజాలముతో, ప్రకటింపదగు నుత్తమభావములను తేనెలూరెడి లేతపలుకులతో సరసముగ సుబోధకంబుగ వర్ణింపగల ధీయుతులుందురేని వారిని మెచ్చకతీరునా? రససిద్ధులగు కవిగాయక శిల్పకులు, యేరాగమందైనను, వృత్తమందైనను, శిలావర్ణసాహాయ్యమునైనను, సమస్తరసభావావస్థల నుద్దీపింప గలిగియున్నారు. శిల్పకుని క్రియానైపుణ్యము వస్తుపరికరములను, సాధనసౌకర్యములను, అతిక్రమించి సిద్ధధ్వజ మెత్తుచుండును. దీని నెరింగియే మన పెద్దలు 'క్రియాసిద్ధి స్సత్వే భవతి మహతాం నోపకరణే' యని చాటియున్నారు.

కళాప్రపంచ చరిత్రమును పరిశీలించినయెడల కావ్యరూపక నృత్యసంగీతాదులు విద్యాసంస్కారవిహీనులైన ప్రాకృతజనంబుల రసావిష్టప్రలాపములం దుదయించిన ట్లగుపడును. మన దేశవాఙ్మయమునకు వాల్మీకి యాదికవియనియు, పాశ్చాత్యకావ్యములు హోమరురచనలయం దుదయించెననియు, తెలుగుకవితలు వాగనుశాసనుని భారతాంధ్రీకరణముతో మొదలిడెననియు, విశ్వసించువారు కలరు. కాని యీ యాదికవుల కావ్యములు అంతకుపూర్వముండిన ప్రాకృతకవికల్పితంబులగు గేయ మాధుర్యమొప్పారు, గ్రామ్యగీతికా బీజములనుండి యుత్పన్నమైనవనుటకు సందియములేదు. ఆదికవులు చాలవరకు ఆనాటి వాడుక పదములను, సంభాషణరీతులను, అనుసరించియే రచియించిరి. మహాకవికృతులందు గ్రామ్యసంకాశవైఖరు లనంతముగ నగుపడును. రామాయణములో మిక్కిలి సారభూతముగదోచు 'రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్; అయోధ్యా మటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాసుఖమ్.' అను శ్లోకపురీతి సామాన్య సంభాషణక్రమముల నంటియున్నది. ప్రాకృతగీతములలో నగపడు వీరదేవతా కథలు, రసములు, నీతిప్రవృత్తి, రమ్యావస్థాభివర్ణనము, మహాకావ్యములందు విస్తరింపబడినవి. ప్రాకృతగీతములు ప్రకృతిని, కండ్లారజూచి రసావేశమొంది యథారూపముగ జిత్రించిన హృదయవైశాల్యమును, మనోనైర్మల్యమును, చిత్తశుద్ధిని, రసావేశమును, ప్రకటించును. మహాకవులగు వాల్మీకాదులు ప్రాకృతగీతికా మాతృకలకు సద్భావముల

జేర్చి రసవత్సందర్భముల నెంచి, చమత్కారముగ జిత్రించి, నీతిని, పరమార్థమును, పరతత్వమును, ధీరోదారస్వభావములను, ఎక్కువ ప్రశంసించిరి. భావభారమునను, రససమృద్ధిని, ఆవేశ పారవశ్యమునను, వీరి ధోరణి కొన్నితావుల నుదారవిచిత్రపదాలంకృతమై కల్పన సంకీర్ణత నేర్పరచెను. వీరు సందర్భోచితమగు ,సహజపరిభాష నవలంబించిరి కాని, పనివడి నారికేళఫలపాకమునందు కైత లల్లఁ బూనలేదు. ఈ రహస్యమెరుంగక తరువాతికవులు ఆదికావ్యములలోని జటిలగభీర భాగములనే కావ్యాదర్శముగ గైకొని వాని రీతుల నవలంబించిరి. ప్రాకృతకవులు ప్రకృతినే రసభావముల నడబావిగ నెంచి రసావేశ సమృద్ధితో రసప్రధానమగు కావ్యములను గీతములను రచించుచుండిరి. ప్రాబంధికకవులు పూర్వకవికృతుల నాధారపరచుకొని కావ్యప్రపంచన మొనర్చుచుండిరి. ప్రాకృతగీతములు రసప్రధానములు; దేశీయపదసంకలితములు; జాతీయగీతికావైఖరుల ననుకరించునవి. ప్రబంధకావ్యములు, భావప్రధానములై విదేశీయపదజాలమును, విజాతీయవృత్తవైఖరులను, సంకీర్ణకల్పనాచమత్కారములను గల్గియున్నవి. ఇవి రాజపోషితములై పండితాభిమతములై, గ్రంథస్థములై, దేశమందు నిలచియున్నవి. తేటపలుకుల పల్లెటిరుచులీను యాలపాటలు దేశకాలావస్థానుకూలముగ నెప్పటికప్పుడు నవ్యవైఖరుల దాల్చుచు, జనసామాన్యమునకు ప్రధాన జ్ఞానదాయకసాధనములై పరగుచుండెను. వీనికి లౌకికసహాయ మమరకున్నను, స్వకీయరసపాటవముచే గ్రంథస్థవాఙ్మయముకన్న నెక్కుడు వ్యాపకమొంది, కర్ణాకర్ణిగ జనులందు వ్యాపించుచుండెను. ఇవ్విధముగ ప్రతిదేశమందును రెండు వాఙ్మయప్రవాహములు, ప్రభువిద్వత్పోషితమైన లాక్షణికవాఙ్మయము, ప్రజాభిమతమైన ప్రాకృతవాఙ్మయము, స్వతంత్రముగ ప్రవహించుచుండెను. ప్రాకృతగీతములు గ్రంథస్థము కానికతన నంతరించుచుండినవి. కాని యెప్పటికప్పుడు కొందరు విద్వాంసులు, సరసులు, వీని పటిమను గుర్తించి, వీనిని వ్రాసుకొని నిలుపుచువచ్చిరి. కొందరు కవులు వీని ధోరణి ననుకరించి రచించుచుండిరి. శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరితము యిట్టి ప్రాకృతగీతికానుకరణప్రవృత్తిలో, నుదయించె ననుటకు సందియముండదు. కొందఱు రసజ్ఞులు, విమర్శకులు, వీని నభిమానించుచుండిరి, ఇందుచే నిరంతరము లిఖిత వాఙ్మయరూపములనుండి ప్రభవించిన లాక్షణికకవిత్వ మభిమానించువారికిని, ప్రాకృతరసావిష్టగీతికామాధుర్య మభినందించువారికిని, వాగ్వివాదములు జరుగుచుండెను. కాని, ప్రపంచపరిపాలనము రాజాధీనమున నుండి, యధికారిభావములు మెప్పొందుచుండిన కాలములందు, సారస్వత సందర్భములలోగూడ లక్షణాధికార మెసగుచుండెను. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో, సర్వసమత్వము, ప్రజాస్వామ్యము, మానవాదర్శమై పరగుకతన జనసామాన్యమును పెద్దలు గౌరవించుటయేకాక వారికి రుచించు కావ్యకళాదులనుగూడ నామోదించుచున్నారు. ఇంతకును ఈ వివాదమందలి ముఖ్యాంశము భాషావిషయికముకాదు; వృత్తిసంబంధికాదు. కావ్యము, రసమయమా? భావప్రధానమా? రసభావములు శోభిల్లునెడ ప్రాకృతకావ్యస్వరూపము లామోదింపదగునా? లేక యుదారరసభావప్రదీపనమున నుదారకల్పన వైచిత్ర్యము లవసరమా? అను సమస్యలే ప్రధానమైయున్నవి.

తెలుగుదేశము, ఆధునికకాలస్వభావము ననుసరించి ప్రజాభీష్టమగు కావ్యాదర్శముల గ్రహించుచున్నది. కొందరు రసజ్ఞులు ప్రాకృతగీతముల బ్రచురించుచున్నారు. విమర్శకులు, గ్రామ్యపదప్రయోగమును అభిమానించుచున్నారు. సాహితీసభ్యులు మున్నగు కవులు, కథకులు, లక్షణప్రశంసనంటకయే గ్రామ్యరీతులలో రసవత్కావ్యములను చిన్నికథలను గల్పించి వెదచల్లుతున్నారు. లక్షణాభిమానులు కొందరు యెంకిపాటలవంటి పలగాకికైతలు తెలుగుబాసకు ముప్పుదెచ్చునని వెరగొందుచున్నారు. గ్రామ్యగీతము లశ్లీలకథాసందర్భముల జిత్రించి యాంధ్రుల నీతిసత్త్వముల నెకలించునని కొంద రనుమానపడుచున్నారు. మఱికొందరు, ప్రజానురంజకమగు సారస్వత మాదరణీయమయ్యును, విద్వత్కవులిట్టి నీచసారస్వత ముత్పత్తిజేయకూడదనియు, గ్రాంథిక వాఙ్మయంబున, యాలపాటల కాస్కార మొసంగకూడదనియు, విన్నవించుచున్నారు. వాఙ్మయప్రవాహమపారధాటీప్రాబల్యమున రసపుష్టిచే వెల్లివిరిసి దేశముల నాక్రమించుచున్నది.

యాలపాటలు నీతిబాహ్యములనియు, ప్రబంధకావ్యములు నీతిభరితములనియు, చెప్పజాలము. బూతుపలుకులు తేటపదములలో గూర్పబడినను, దుష్కరసమాసగర్భితములయ్యును, నింద్యములే యగును. యాలపాటలు సులభముగ నర్థమగుగాన వీనిలోని నీచరసోద్ధతి యెక్కువ హానికరమని వాదింపవచ్చును. కాని, కళాస్వరూపములవలన నీత్యవినీతులు యేర్పడునని నమ్మజాలము. రామాయణము చదివినందున శ్రీరామసద్గుణము లలవడినవారును, రసావిష్టవాఙ్మయపఠనంబున పోకిరులైనవారును, నాకగుపడరు. జనసాంతర సంస్కారఫలితముగను, యిహలోకసాంగత్యవిశేషమునను, ప్రరెకుపుట్టెడు బుద్ధులే మానవుల నీతిపాతిత్యములకు గారణమగును. మనుష్యుని సాంఘిక మత నైతిక రాజకీయోద్యమముల లేనీడలు కళాస్వరూపముల వెలిగించవచ్చును. కాని, యివి ప్రత్యేకముగ కళాంశములుకావు. వీనిని పోషించవలసిన బాధ్యత కావ్యములకు లేదు. సౌందర్యనిరూపణమందు కళలు లౌకికమర్యాదల నతిక్రమించి నడచినను వానికి భిన్నముగ వర్తించినను లోపములేదు. అయినను, యెంకిపాటలు మున్నగు నవీనఖండకావ్యములలో విశ్వప్రణయసూత్రము లగుపడునే కాని నీచశృంగారసూచన లగుపడవు.

వ్యతిరేకవిమర్శకులు చాలవరకు తా మలవడిన కావ్యకళా సంప్రదాయములకు బానిసలై వానినే పరమప్రమాణములుగ నెంచుదురు. విద్య, విషయపరీక్షకు దోడ్పడు సాధనమై యుపచరించవలెను గాని మనస్స్వాతంత్ర్యమును ద్రుంచు నిర్బంధశృంఖలముగ నాచరించకూడదు. అహంకారాభిమానముల వర్జించి కళాస్వరూపములను వాని ప్రత్యేకసంప్రదాయములలో పరిశీలించి బాహ్యభేషజప్రాగల్భ్యమునకును అంతస్సారపాటవమునకును గల భేద మారసి విమర్శింపవలసి

యుండును. ఇట్టి విశాలావలోకన మేర్పడిన సర్వసములే, రసపిపాసులే, సౌందర్యవిచక్షణులే, రసజ్ఞు లనిపించుకొందురు. వీరే విమర్శక వ్యాపార మవలంబింపదగుదురు.

ప్రాచీనకవులు రసభావపాటవ మేర్పడిన వస్తునిర్దేశములందు కొన్ని తావుల శబ్దవైచిత్ర్య ముపయోగించి మెరుపింపజేసిరి రసవాహిని గురియుచుండు పట్టులలో మిగుమిక్కిలి హృదయావేదనను దెలుప వలసిన సందర్భములందు ప్రసిద్ధకవులందరు గ్రామ్యసంకాశ భాషా ప్రయోగము నవలంబించుచుండిరి. నన్నయగారు, రాజసూయాధ్వర విజయసందర్భమున వర్ణించిన 'మదమాతంగతురంగ' పద్యములోని విషయము పేలవముగుటచే పదశబ్దవిరచితాలంకారసౌందర్య మేర్పరచి రంజింపజేసెను. పోతన 'కలడందురు దీనులయెడ', 'మన సారథి మనసచివుడు' మున్నగు హృదయవిదారక రసవత్సందర్భము లందు సంభాషణవైఖరుల రసవాహకసామర్థ్యమును నిరూపించెను. గ్రామ్యఘణితు లొసంగెడి ప్రీతిని, ఒలికించెడి జీవకళను, గ్రాంథిక రీతు లేర్పరచజాలవు. 'మాకోసము తల్లిదండ్రు లదిగో యిదిగో యని చూచుటాయె' యిందుగల సొగసు, మర్మవిదారక స్వదేశ సంస్కృతి, 'నను నిముసంబు గానకయున్న నూరెల్ల నరయుమజ్జనకుం డెంతడలునొక్కో', యను పెద్దన ప్రయోగమందు గానరాదు. పూర్వ కవులేమి, నవీనులేమి, గద్యపద్యముల జీవప్రతిష్ఠతతో రచించువారం దరు సమకాలికసంభాషణ వైఖరులనే యవలంబింతురు. భాషలు తమంతట దామ మిన్నలై యవతరించలేదు. ధీమంతుల భావపారి తోషికములచే యెలికలబాసలకు సారస్వతగౌరవ మేర్పడినదికాని పదములకు స్వాభావిక నైచ్యోన్నతులు లేవు. యాలపాటల భాషామర్యాదలను ఆక్షేపించవలసిన కారణ మగుపడదు. వాని కథాసందర్భములు, భావములు, రసస్ఫూర్తి నిండార విప్పొందినచో, వానివలన రసానంద మేర్పడి గుండెలు ఝల్లురని సౌందర్య సాక్షాత్కార మొదవినచో, వాని నొక కావ్యరూపముగ నేల యంగీకరింపకూడదో తెలియ కున్నాము.

మర్మమువిడిచి యంతఃకరణతో మాటాడు సందర్భములందు మన ముపయోగించెడి పలుకుతెరవులే మనకు సహజమైనవి. అట్టి పలుకులే వాక్యగతులే వాణీవిలాసములే హృదయమర్మముల దాకి యలరించి, కరగించి విశ్వసనీయముగదోచి యుల్లము నుత్సాహపరచును. మన నిత్యజీవితమునకు సంబంధించని యలంకారచమత్కారము, వ్యాకరణ విశుద్ధత, లాక్షణిక కావ్యఘణతులు, విచిత్రగమనీయములై శిల్పివైపుణ్యసూచకములై యసాధారణకల్పనప్రభావ మును జూపవచ్చును. కాని, హృదయమర్మముల గదలించి రసావేశ మేర్పరచజాలవు ప్రాబంధిక ప్రణయసంభాషణములలో నొక్క టైనను 'నాను నీను జోడు అయితే మల్లెపూలతెప్పగట్టి తెప్పమీద తేలిపోదముపదరా' యను గ్రామగీతికతో నర్థగౌరవమందును, శృంగారమర్యాదలందును, శయ్యామార్దవమందును సెనయైన వగుపడవు. ప్రబంధములలోని రసాడంబరము గుగ్గిలపు మంటవలె మిన్నంటి విప్పారియు గాల్చనేరదు. గ్రామ్యగీతము లత్యంత సుకుమారవాణీ విలాసశోభితములై యాబాలగోపాల మానందింప లలితసౌందర్య మున జెన్నొందుచున్నవి. దేశభాషలందు తెలుగు 'లెస్స.' అందున జనసామాన్య ముపయోగించు వాడుకపలుకు లద్వితీయగీతికా మాధుర్యరాసులై తడియారుచుండును. ప్రాకృతాంధ్రము గానాను కూలమైనభాష. భక్తి శృంగారరసములు గేయకావ్యములందు మిక్కిలి రుచించుచుండును. ప్రాకృతజనంబులగీతికలు జాతీయగానవైఖరు లలో గూర్చబడి, తమభావముయొక్క సంగీతప్రభావమును సంపూర్ణ ముగ వెలిబుచ్చును వీనిలో వైదుషీప్రాగల్భ్యము, విజాతీయ సంపర్కము బొత్తుగ నగుపడదు. ఆంధ్రపదముల తేటసొబగులు ఆంధ్ర జాతీయగీతికాక్రమముల తేటకాంతులతో మేళవించి ప్రాకృత జన నైజముగ విస్పష్టరసస్ఫూర్తితో యాలపాటలందు సాక్షాత్క రించును. వీని సొబగెరింగి, యుపయోగ మెరింగి, నవ్యోదారభావ వాహకసామర్థ్యమును గుర్తించి, ప్రశంసనీయముగ చక్కని గేయ కావ్యము లేర్పరచిన నండూరి సుబ్బారావుగారి నసామాన్య ప్రతి భావిరాజితులుగ నెంచకతీరదు. వీరి 'యెంకిపాటల'లోని గొన్నిటి నీయెడ రసభావ టీకాసమన్వితంబుగ వివరింపనున్నాను.

వలపులాడి, తనచిత్తమంతను ప్రియునకు వశపరచియున్నది లౌకికసంపదలను, ఆభరణాది పారితోషికములను ఆశించుటలేదు. 'సరుకులేమి కావాలి సంతనపిల్లా! నీవు మరమమిడిసి మన సియ్యి నాయుడుబావా' ఎంతపవిత్రమైన, అమాయకమైనకోరిక! ప్రియుని ప్రణయమే యపేక్షించుచున్నది. తన కిట్టిలాభము కలుగకుండినను ప్రియుడు, 'సల్లగుండుటయే' వానియాయురారోగ్యసంపదలనే వాంఛిం చుచున్నది. 'నువ్వు సల్లగుండు పద్దాక నాయుడుబావా' అను వాక్య ములలోకన్న 'ఆయుష్మాన్ భవ, విజయీభవ' మున్నగు గీర్వా ణాశీర్వాదవాక్యములలో గల రస మగుపడదు. ఇందు సావిత్రితక్క, మరి యేప్రబంధనాయికయు, యెంకికి సరిరాదని చెప్పవచ్చును. యెంకి పలుకులు 'సల్లగుం'డనుటలోనే దాని యపారనిర్హేతుక ప్రేమస్వరూ పమును జూపుచున్నది. దాని కడుపుచలువను తేటపరచుచున్నది. 'ఏడనే నీకాపురమెల్తురుపిల్లా! నీ నీడలోనే మేడకడతా నాయుడు బావా!' మనోనాథుని జీవితమున కితరముగ నెంకి వర్తింపనేరదు. వల చిన మగడు స్వతంత్రపౌరుషప్రభావసంపన్నుడగు వాడు. యెంకి, వానితో నైక్యమొందనేరదు. వానిలో జేరజాలదు. కాని వాని ననుసరించి వానిప్రభావమున తనకందు పద్ధతులలో జీవింపగలదు. మరియు నీడ, వస్తుభ్రాంతి నేర్పరచునుగాని వాస్తవస్థితి కలదికాదు. మానవదేహము, జీవితము, నీడవలె చంచలమై, యనిత్యమై యున్నది. ఇట్టి నీటిబుగ్గను లేనీడను వరించి తనమనోవాక్కాయకర్మముల వశ పరచి తదర్పితజీవనయై చరించుటలో నిత్యసద్వస్తువును సాధింపగల యుత్తమప్రణయతత్త్వ మనుభూతమగుచున్నది. ఐహికమైన, సాంసా రికమైన ప్రణయప్రశంసలలో వలపుచేతలలో, పరమార్థసాధకంబగు భక్తిసోపానము లేర్పడుచున్నవి. మేడకడతాననుటలో నఖండమైన,

నిత్యమైన పరమైశ్వర్య మనుభవింతునని యర్థము. ఈ యైశ్వర్యాను భూతికి యలౌకికసాధనములు వేరొండులేవు. బాల్యకౌమారయౌవన జరావస్థలలో ననుకంపితమగు వస్తుప్రపంచమే మనల నాకర్షించి సంగసంపర్క మేర్పరచి, రాగద్వేషపూరితులగావించి, కర్మనిబద్ధుల జేయు లౌకికసందర్భములే, సరియైనరీతిని వాడబడినచో లోతుచూపున జూడబడినచో, నిత్యైశ్వర్యవిభూతు లొసంగగలవు. లోకమంతయు పరమేశ్వరుని నీడ. మన మానవసంకల్పము లిందుననే చెలగాటలాడుచు, మనోరథపరంపరల నూహించి సాధింపుకొనుచు, దురాశా దురోన్మోహనిబద్ధములై లౌకికసంపదల నరయగలవు. అటుకాక నిస్సంగముగ, నిరపేక్షగ, వర్తించువార లీలోకవిషయములందే పరమైశ్వర్య సాధకంబగు విశుద్ధ ప్రణయశిక్ష నొందగలరు. అసత్యానిత్యమగు లోకమే మనల కర్మబద్ధుల గావించుటకును, మోక్షసిద్ధుల నొనర్చుటకును, ఉపయోగించుచున్నది యెంకి పరతత్వసాయుజ్య మపేక్షించు సాధకజీవము. నాయుడుబావ నిత్యసద్గుణసంపద్విలాసితుడగు పరతత్వము. భక్తియోగ రహస్యముల నీ పాటయందు పల్లెటి వలపురూపులో, నమేయభావగాంభీర్యమును, అమాయక ప్రణయాలాపమునం బొందుపరచి చూపియున్నాడు.

> "యెనక జల్మములోన యెవరమో" నంటి,
> సిగ్గొచ్చి నవ్వింది సిలక — నాయెంకి,
> ....
> "ముందు మన కేజన్మముందోలె" యంటి,
> తెలతెల్లబోయింది పిల్ల — నాయెంకి,
> ....
> "యెన్నాళ్లు మనకోలె యీ సుకము" లంటి,
> కంట నీరెట్టింది జంట నాయెంకి"

ప్రాక్తనవాసనాఫలితముగ పశు పత్నీ సుతాదు లేర్పడుచుందురు. మనుష్యుడు కార్యకారణ సంబంధ మరయుచు హేతువాదములో జీవకోటిని అతిశయించుచున్నాడు. ప్రస్తుత మనుభవించెడి సిరిసంపదలతో, ననుకూలపరిస్థితులతో, యదృచ్ఛాసంప్రాప్తములుగ నెంచి సంతసింపక, నవి భూతభవిష్యత్తులందుకూడ నెటులుండెనో, ఉండబోవునో, యను నాలోచనయందు రమించుచుండును. ఈనాటి ప్రియవస్తూపలబ్ధి చిరంతనముగ తనదై తనవెంట వెన్నంటివచ్చినదను తలపులో నొక వింతసంతస మొందుచుండును. లౌకికపదప్రముఖు లగువారు తమ యున్నతపదవికి వంశపారంపర్య మేర్పరచుకొనుచుందురు. యెంకి పూర్వజన్మములోకూడ తన్నాడబాయని యర్థాంగిగ నుండెనని యామెచే చెప్పించుటయం దీనాయకు డుత్సాహియై యుండవచ్చును. లేక, యిప్పటి ప్రణయప్రసంగములు కార్యరూపమును దాల్చియుండినయెడల 'నేను నీభార్య' నని చెప్పించువేడుక యాతని డెంద మున దలయెత్తియుండవచ్చును. ఈతని ప్రశ్నమునకు సూటిగ జవాబిడక 'సిగ్గొచ్చి నవ్వింది సిలక నాయెంకి' యనుటలో పై యర్థమును సూచించుచు వైవాహికక్రియవలన నదివరకు బట్టబయలుగ వలచుచుండిన ప్రియురాండ్ర కేర్పడు లజ్జను రమ్యముగ సరసముగ జిత్రించియున్నాడు. చౌర్యసురతవ్యాపారలీలావిధి యుభయులపట్ల నొకింత వెలుపరింపుతో గూడియుండును. వైవాహికధర్మమందు ప్రణయసందర్భములు భక్తివిశ్వాసలజ్జాసమన్వితములై, రసోద్రేక మెరుంగని, బాహాటోర్భట మంతరించిన, లేతతళుకులతో నగుపడుచుండును. జననాంతరసంబంధవశమున పూర్వతపఃఫలముగ, నిహలోకమందు యెంకి తనమనోనాథుని గూడియుండవచ్చును. భూతస్థితి కార్యకారణసంబంధవిచారణచే కొంతవరకు నిరూపించవచ్చును. కాని, భావిపరిణామ మెటులుండునో? ఇందెవరి సంస్కార మేరీతిగ బరిణమించి భావిజన్మలో నెట్టిరూపము నొసంగునో? ప్రస్తుతానందసంతృప్తిలో పరిచినకష్టముల మరచి, సుఖఫలోపేతములుగ భావించి, సమన్వయించుకొనవచ్చును. కాని భావిస్థితిని యాలోచించుటపు డెవ్వని మానసమైన దల్లడిల్లక మానదు. భావిస్థితి తెలియనందుననే వైవాహికదేహవిసర్జనానురూపమగు మరణము భీతావహ మగుచున్నది. భావిజన్మలో యిష్టార్థసిద్ధి గల్గునో గలుగదో యను శంకచే, యెంకి తెలతెల్ల బోవచ్చు. లేక నాయకుడీ ఐహికసౌఖ్యముల, దేహసంబంధముల, నిరంతరవ్యాప్తి నపేక్షించుచుండ యెంకి (సాధకురాలు, సంసారపరివర్తనముతో విసిగి వేసారిన జీవుడు సత్వరమోక్షోపలబ్ధిని కాంక్షించుచు సంబంధవినాశ మన్వేషించుచు) నాయకు డడిగిన ప్రశ్నమునకచ్చెరువంది వెలవెలబారి యుండవచ్చును. సృష్టిక్రియానిరతుడగు పరమేశ్వరుడు జీవులనెల్ల విశ్వవ్యవహార నిర్వాహక ప్రవృత్తిలో నుండ గోరుచుండును. ముముక్షువులగు సాధకులు సంసారపరివర్తనంబులనుండి తప్పించుకొని విశ్వవ్యాపారములకు దూరముగనుండు నిత్యసంస్థితి నపేక్షించుచుందురు. ఓమార్థయము చెప్పినట్టుల, జీవవాహిని యనంతముగ బారుచు 'అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత! అవ్యక్తనిధనాన్యేవ' అనునటులు భూతభవిష్యత్తు లగోచరములై సంశయాస్పదములై నమ్మరానివై ఛాయారూపులై యున్నవి ఎన్నివిద్దెల గరచినను, విజ్ఞానప్రపంచమెల్ల శోధించి విచారించినను, భూతభవిష్యత్స్వరూపముల దెలియజెప్పినవారు, జీవుని భావిగతు లరసి తేటపరచినవారు, అగుపడరు. అందుచే రేయింబవళ్లు నిష్ప్రయోజనముగ భావిస్థితినిగూర్చి చింతించి, విసుగొంది, దరిగానక విలపించుకన్న నైహికమగు వర్తమాన పరిస్థితులనే నిత్యముగనమ్మి, ఇహలోకఫలములతో సంతుష్టిజెంది, సదానంద భరితులమై, మన జీవితకాలమును గడుపు టుచితమని పారశీకకవిపుంగవు డభిప్రాయపడుచున్నాడు. రసోన్మాదమొంది నిత్యానందములో చీకుచింతలులేక జీవితకాలమును గడుపవలయునని యోమారుఖయ్యా ముపదేశించుచున్నాడు. అపవిత్రదుర్నీతి ప్రసంగములతో పొద్దు చేసుకొనుమని యీతని యభిప్రాయముకాదు. నిత్యానందపరవశులై, జీవయాత్రలో దాపరించెడి మంచిచెడ్డల నన్నిటిని సుఖానందసంధాయకంబులుగ నన్వయించుకొని, యోగులై, నివసింపవలెనని యీతని తలంపు. కొందరు వేదాంతులు 'ఆయుర్నశ్యతి పశ్యతాం ప్రతిదినం యాతి క్షయం యౌవనమ్' మున్నగు భావములతో

'వెలిగీవెలగీజ్యోతీ మలగెపోయేటప్పుడు క్రమిదతో వొకమాట చెప్పి పోయినదా' యను తలంపున నైహికసంబంధము లనిత్యమనియు, నైహికసంసార మొక భ్రాంతియనియు, దీనిలో ముప్పాలమున్నీరు తక్క వేరొండు సుఖమెద్దియు గోచరింపదనియు, 'తస్మాత్ జాగ్రత జాగ్రత' యనుచున్నారు. యెంకికి, వెనుక సంగతి తెలియదు. కాని ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి వెనుకసంగతి యూహింపగలదు. భావిగతి యయోమయము. అందుచే ప్రస్తుతస్థితిలోనే వర్తమానజీవన ప్రపంచమందే తన ప్రణయసాధనను, భక్తిప్రేమములను, ప్రవర్తించి పరమానంద మొందవలయుచున్నది. కాని, భక్తిసాధన ప్రవృత్తిలో నున్న జీవుడు నిత్యానందపరవశుడై, ముందువెనుకల మరచి, చిందులాడుచున్నను, దేహసంబంధమున సంప్రాప్తమగు సుఖదుఃఖములకును, కష్టనిష్ఠురములకును, వగవకమానడు. 'యెన్నాళ్లు యీసుఖము' లనియడుగ నిత్య నిశ్చలసుఖానుభవ మీజగమున దొరకదను సూచనతో సుఖదుఃఖము లీయుపాధిధర్మములనుతలంపుతో, 'కంటనీరెట్టింది జంటనాయెంకి.' యీ గీతికారత్నమందు సుబ్బారావుగారు అసదృశ రసవైభవముతో నగాధతత్త్వార్థముల దెలిపి, యోమరుఖయ్యా మొసంగిన యుపదేశములనే బలపరచియున్నారు. కాని, యీభావములను ఖయ్యాము విచారకరముగ నయోమయముగ వెలువరించియుండ, సుబ్బారావుగారు, మనోహరసుకుమార నిరూపణ మొసంగి యున్నారు. వీరి యెంకిపాటలలో వెలుగొందు తత్త్వార్థములు విశిష్టాద్వైతపరముగ నున్నవనుటకు సందియముండదు. ఇందుననే కాదు. రూపకల్పన మెచ్చట గలవో జీవాత్మపరమాత్మల సంబంధము లేయెడ కావ్యరూపమును దాల్చినవో, చిత్రశిల్పాదినిరూపణ మొందినవో, అచ్చటనెల్ల విశిష్టాద్వైత భావన క్రమములే యగుపడును. అద్వైతసిద్ధాంత మొక నాస్తికవాదము; విశ్వసౌందర్యమును మూలంటు బెకలించు, భక్తినిర్మూలన మొనర్చు శస్త్రవిద్య. భగవద్గీతలు, ఉపనిషత్తులు, వేదాంతసూత్రములు, భాష్యములు మున్నగువానిలో నద్వైతసిద్ధాంతములు రాజిల్లుచుండునుగాని భాగవత రామాయణాది కావ్యములందు జీవుని సాధకుడుగను, వియోగదుఃఖ మనుభవించెడి వలపుకత్తెగను, పరమేశ్వరుని సిద్ధిస్వరూపముగను చింతించు విశిష్టాద్వైతమర్యాదలే గోచరించును.

'యెంకిపయన' మను పాటలో 'పడుకుంటే నాకేటో భ్రమ పుట్టినాదీ కడుపులో సెయ్యేసి కలిపేసినాదీ!'

అని యొకచక్కని స్వప్నవృత్తాంతమును ముచ్చటలీన జిత్రించియున్నారు. 'అంసల్లె బొమ్మల్లె, అద్దాలబరిణల్లె సుక్కల్లె నాయెంకి, సురిగిపోయిం దంట' తిరుపతియాత్రలో ఏడుకొండలవాని జూడబోయెడి పల్లెటియాత్రికుల ప్రయాణసన్నాహ మత్యంతవిలాస యుక్తముగ వర్ణింపబడినది. 'ఆసామీ మీదెన్నో వూసూలాడూకొంటూ, కొండమెట్లెక్కాలి' యనుటలో 'అడుగుఅడుగు దణ్ణాలవాడా, ఆపదమొక్కులవాడా' అను భావమును జూపించియు, యెంకన్న చేయవలసిన ఘనకార్యము; 'రేతిరిపగలేల రెప్పెయ్య కెంకీని సల్లంగ సూడమాని సామితో సెప్పాలి' అనుకుంటున్నాడు మన నాయకుడు. ఇది యెంతస్వభావ సిద్ధముగ నున్నదో చూడండి!

కాని, యీప్రణయపటుత్వము కాలప్రభావమున నొకింత మబ్బుచూపిన ట్లగుపడును. 'సాటునుండే యెంకి సజవు రాజేశావ?' యను పాటలో యెంకికి జబ్బువచ్చినప్పుడు తన విచారమును జూపుచు 'రంగులైన చీరెకట్టి, బజారంచురెవికతొడిగి, బజారుపాలై తిరిగే రమణి ముద్దులగుమ్మ.' 'బందారురైలు యెందుకూ, గుంటూరు మాకామెందుకూ, రాధారి చీటియెందుకూ, పదిమందీ గూడేదెందుకో, అల్లుడా మేనల్లుడా!' మున్నగు జాలికరమగు పాటలలో విలసిల్లు కావ్యధోరణి యగుపడుచున్నది. విరహవేదనలో తన సంచారిభావముల బ్రకటించిన తెరంగు "ఆకాలపు యెంకి" అనుదానిలో నగుపడును.

మనదేశములో జాతియోద్యమ మారంభించినదిమొదలు సుప్రసిద్ధమగు జాతీయగీతికాఘణతులలో నవ్యభావముల బ్రకటింపసాగిరి. పార్శీమట్ల ననుకరించెడి నాటక గీతికాక్రమముల నవలంబించి, యాడువారి పాటలు ప్రాచీనమనోహర లాలిత్యమును దప్పియున్నను, మేలుకొలుపు, జోల, లాలిపాటలు, దసరాపద్యములు, మున్నగు నచ్చతెనుంగు తెరవుల ననేక రమ్యకావ్యము లుదయించినవి. తరువాత యాలపాటలను మాబోంట్లు సాహసించి ప్రచురింపసాగిరి వల్లూరు, జగన్నాథరావుగారు, ప్రాకృతాంధ్రగీత క్రమములలో పెక్కుసంఘసంస్కరణ భావోద్దీపకంబులగు పాటల గల్పించి, గ్రామఫోను సహాయమున ప్రకాశింపజేసియున్నారు. మనదేశములోని యుత్సాహవంతుల మాటచొప్పున కొందరు పండితాగ్రేసరులు, విద్వత్కవులు, యాలపాటల సరసలావణ్య మభినందించియున్నారు. శాస్త్రవాఙ్మయము, భావప్రధానమై ప్రపంచములోని నానాదేశముల విజ్ఞులొసంగిన యనుభవపారితోషికము నందికొనుచు, సంస్కృతాంగ్లేయాది విదేశపద జాలముతో, సమర్థింపబడి యున్నది; కాని, రసప్రధానమగు కావ్యముల కిట్టి యన్యాశ్రయ మనవసరము. మనుష్యుని, రసానుభవముల గమ్మగ, తీయగ, వెలిగించు సుకుమారమనోహర పదజాల మన్నిజాతులకును, జాతీయభావములను, స్వాభావికముగ నేర్పడియున్నది. ఇట్టి పలుకు విరులతో, స్వతంత్రవికాస మొందిన జాతీయ గీతికా గమకములతో- చక్కని, చల్లని, కైతదంత లల్లవచ్చును. సుబ్బారావుగారి, మార్గదర్శక స్వాతంత్ర్య మభినందించుచు, నిట్టితెరవున నశేష ప్రయత్నములు జరుగదగునని వేడుచున్నాము.

ఆంధ్ర బాలరామాయణము

ఆదిపూడి సోమనాథరావు గారు

శ్రీ హరిఁ దలంచి వాల్మీకిఁ బ్రీతి నెంచి
సకలసుకవీంద్రులను మది సంస్మరించి
యాంధ్ర మొనరించి బాలరామాయణమ్ము
సంకితం బిత్తుఁ గైకొనుఁ డాంధ్రులార! ౧

గీ. వేదనిరతుఁ దపోవ్రతు విమలచరితుఁ
జతురవచనవినోదు విజ్ఞానమోదుఁ
బుణ్యు నతిధన్యు నారదమునివరేణ్యు
సత్తపోనిధి వాల్మీకి యడిగె నిట్లు ౨

సీ. సుగుణవారాశియై సొంపుగుల్కెడువాఁడు
వీర్యవంతుండయి వెలయువాఁడు
ధర్మమ్ములెల్లను దఱచిచూచినవాఁడు
మేనును మఱవక మెలఁగువాఁడు
అఖిలార్తులాదవిన నాడితప్పనివాఁడు
దృఢమతిఁ గార్యముల్ దీర్చువాఁడు
పుడమి నెల్లరు మెచ్చు నడవడిగలవాఁడు
కరుణఁ బ్రాణులనెల్ల నరయువాఁడు

గీ. అన్నివిద్దెలనెఱజాణ యైనవాఁడు
ధర్మరక్షణదక్షుఁడై తనరువాఁడు
ప్రజకుఁ బ్రియదర్శనుండయి వఱలువాఁడు
ప్రస్తుతంబున నెవ్వాఁడు వసుధఁ గలఁడు? 3

సీ. ప్రబలమా నాత్మ ప్రభావంబుచే నొప్పి
పరమయోగీంద్రుఁడై పరఁగువాఁడు
భావంబులోఁ జొచ్చి పాపంబులకు నీడ్చు
క్రోధాదులను జెఱఁగొన్నవాఁడు
కమనీయతరదేహకాంతిచే నొప్పారి
యాత్మతేజంబుచే నలరువాఁడు
పరు లెంతవృద్ధిని బడయుచునుండినఁ
గడకింతయు నసూయపడనివాఁడు

గీ. అలుక జనియించి యాజిలో నిలిచెనేని
నమరులనునైన గడగడ లాడఁజేయు
ఘనతరంబైన విక్రమక్రమమువాఁడు
ప్రస్తుతంబున నెవ్వాఁడు వసుధఁగలఁడు? ౪

గీ. ఎఱుఁగఁగల వీవె కావున ఋషివరేణ్య!
తెలియఁ గడువేడ్కపడునాకుఁ దెలుపుమనిన
ముజ్జగమెఱుంగునారదముని చెలంగి
వినుము దెల్పెద నని యిట్లు విశదపఱిచె ౫

గీ. నీవువర్ణించిపేర్కొన్న నిఖిలసుగుణ
గణముగలవాఁడు జగమునఁ గలుగు టరుదు
అయిన నిక్ష్వాకుకులజుఁడై యలరువాఁడు
ఖ్యాతుఁ డొక్కఁడు గలఁడు రామాఖ్యుఁడతఁడు. ౬

సీ. బలిసి విశాలమై పరఁగువక్షమువాఁడు
చెల్వుగులుక్కుచునుండు శిరమువాఁడు
ఎంతయుఁ జెవులంటు నెగుబుజమ్ములవాఁడు
వ్రేలి మోకాల్దాఁకు కేలువాఁడు
కంతువిల్ పోలిన కనుబొమల్ గలవాఁడు
డంబుమీఱెసలలాటంబువాఁడు
సమముగా నొప్పెడు సర్వాంగములవాఁడు
మిసమిసల్ గల నునుమేనివాఁడు

గీ. అగుపడకయుండు బాహుమూలాస్థివాఁడు
చెన్నుమీఱిన చెక్కిలి చెలఁగువాఁడు
శంఖసుందరకంఠదేశమ్మువాఁడు
తమ్మిరేకుల మించునేత్రములవాఁడు. ౭

సీ. కడుగొప్పవిలుదాల్చి యుపరి వైరులగుండె
లవియంగఁ జేయుశౌర్యంబువాఁడు
బహిరంతరింద్రియవర్గంబు నిర్జించి
నిర్మలాత్ముఁడయి నెగడువాఁడు

వేదధనుర్వేద వేదాంతశాస్త్రార్థ
వేదియై వాగ్మియై వెలయువాఁడు
ధర్మజ్ఞుఁడై తాను ధర్మంబులో నుండి
పరుల ధర్మమునందుఁ బఱపువాఁడు

గీ. మించుప్రేమను జనులఁ బాలించువాఁడు
ధైర్యమును వీడి ధీరుఁడై తనరువాఁడు
సిరిగలిగి సత్యకీర్తుల మెఱయువాఁడు
చెప్పుటకు బ్రహ్మసముఁడయి యొప్పువాఁడు. ౮

క. అందఱకును బ్రియదర్శనుఁ
డందఱకుం బ్రియుఁడు సాధు వనవరతంబుఁ
సందర మానదులకువలె
నందఱ కార్యులకు గమ్యుఁడై యతఁడొప్పున్. ౯

సీ. గంభీరగుణమునఁ గడలిఁబోలినవాఁడు
వీర్యంబునను విష్ణువిధమువాఁడు
ధైర్యాన హిమగిరిఁదలఁపుఁగొల్పెడువాఁడు
ఈవిఁ గుబేరుతో నెనయువాఁడు
కోపానఁ బ్రళయాగ్నిఁ దోఁపఁజేసెడువాఁడు
క్షమలోన భూదేవి సాటివాఁడు
సమవర్తనంబున జముఁడనఁ దగువాఁడు
ప్రియదర్శనమున రేఱేనిసముఁడు

గీ. చుఱుకుఁదనమును జ్ఞప్తియుఁ జొరవగల్గు
బుద్ధిచేతను నీతిచేఁ బొదలువాఁడు
ప్రీతిఁ గౌసల్య కెంతయుఁ బెంచువాఁడు
అఖిలశుభలక్షణోపేతుఁ డయినవాఁడు. ౧౦

గీ. ఇట్టినిజమైనవిక్రమ మెసఁగువాని
జనులహితమునె ప్రేమచే సలుపువాని
నుత్తమగుణాళి నెంతయు నొప్పువాని
బ్రియుని రాముని సుతులలోఁ బెద్దవాని. ౧౧

గీ. యౌవరాజ్యాభిషిక్తుఁ జేయంగ నెంచెఁ
బ్రజకుఁ బ్రియమిడ దశరథ ప్రభువరుండు
పరగుచున్నట్టిసంభ్రమ సరణిఁజూచి
యుర్విపతిసతి కైక దా నోర్వలేక. ౧౨

గీ. చేరి నృపతిని దనకు మున్ జేసియున్న
రెండువాగ్దానములచేత రెంటి నడిగె
వనమునకు రామునంపెడు వరము నొకటి
భరతుఁ దనసుతు దొరఁజేయు వరమదొకటి. ౧౩

గీ. సత్యమతి రాజుధర్మపాశమ్ముచేతఁ
గట్టువడి రాముఁ బ్రియపుత్త్రుఁ గాన కనుప
వీరుఁ డతఁడేగెఁ గైకకుఁ బ్రియముఁగూర్ప
జనకునాజ్ఞయుఁ దనప్రతిజ్ఞయును దీర్ప. ౧౪

గీ. వదలిచను ప్రియు నన్నను వదలలేక
ప్రేమ నెంతయుఁ జూపుచు వెంట నరిగె
వరసుమిత్రాంబికానందవర్ధనుండు
లక్ష్మణాఖ్యుండు వినయసల్లక్షణుండు. ౧౫

గీ. చంద్రు వెంబడి రోహిణి చనెడునట్లు
ప్రాణసము విభు రాము వెంబడిని జనియె
సద్గుణోపేత జనకవంశప్రసూత
సత్సతీఖ్యాత దేవ్యంశజాత సీత. ౧౬

గీ. ఎంత యోదవ్వు పౌరులు గొంతదవ్వు
దశరథుఁడు వెంబడింపఁగాఁ దరలి తరి
చేరి రాముప్వురును శృంగిబేరపురము
గంగదరి బోయఱేనిదే కాఁపురమ్ము. ౧౭

గీ. అంత సారథి మరలిపో నాజ్ఞ సేసి
ప్రేమఁజూపిన గుహునితోఁ బ్రియము నెఱపి
దాఁటి రాతఁడు సాయంబుఁ దమకొసంగ
నమలజలవృద్ధిఁ బొదలు గంగాదినదులు. ౧౮

గీ. జానకీదేవితోడ లక్ష్మణునితోడ
నడవులం దాటతోఁటలం దటులు దిరిగి
మునిభరద్వాజునాజ్ఞ రాముండు చేరె
చిత్రకూటంబు మునిజనశ్రీకుటంబు. ౧౯

గీ. ఒప్పమీఱంగ నాకుటి ల్లొకటి గట్టి
యందుఁ గ్రీడించుచుండి రానందముగను
దేవగంధర్వులటులు తేజరిల్లు
జానకీరామచంద్రలక్ష్మణులు మువ్వురు. ౨౦

గీ. చిత్రకూటాద్రివీరు వసించుచుండఁ
బుత్రశోకార్తుఁడగుటను బుత్రమణిని
దలఁచి వగచుచుఁ జనె స్వర్గధామమునకు
సత్యవిభవుండు దశరథక్ష్మాధవుండు. ౨౧

గీ. అవ్వసిష్ఠాదు లెంతయు నర్థిఁ దెంచుఁ
బట్టముం గట్టఁ గడఁగిరి భరతునకును
గాని భరతుఁడు రామసేవానురతుఁడు
దాని కొడఁబడ కడవికిఁ దరలిపోయె. ౨౨

గీ. ఆర్యుఁ డతఁడు మహాత్ముని నన్నఁ జేరి
ధర్మము నెఱింగి వర్తించు ధర్మధుర్య!
రాజ్య మిది నీదిగైకొమ్ము భ్రాతృవర్య!
యంచుఁ బ్రార్థించె సాష్టాంగ మాచరించె. ౨౩

గీ. కీర్తిబలదానకరుణానువర్తి రాముఁ
డాత్మపితృనాజ్ఞఁ దలఁచి రాజ్యంబు గొనక
తనకు మాఱుగఁ బాదుకల్ దయనొసంగి
భరతు మఱిమఱి సమ్మతిపఱిచి పనిచె. ౨౪

క. తనకోర్కిఁ గనమి భరతుఁడు
చని నందిగ్రామ మగ్రజన్మపావముల్
మనసారఁ గొల్చె రాముఁ
గనుఁగొనఁగా వేచెఁ బ్రజల గరుణఁ బ్రోచెఁ. ౨౫

క. అటులంపి భరతు నంతట
నటనుండినఁ దనకుఁ బ్రజల యటమటగలుగుఁ
దిటమని యాసత్యవ్రతుఁ
డట నుండుటమాని దండకాటవిఁ జొచ్చెఁ. ౨౬

క. చొచ్చి మహారణ్యంబును
వచ్చివిరాధాఖ్యు నసురు రఘుకులరత్నం
బచ్చేరువఁ జని కనుఁగొనె
నచ్చెరువిడు నతిశుభాంగు నాశరభంగుఁ. ౨౭

క. కనె రవితీక్ష్ణు సుతీక్ష్ణుఁ
గనుఁగొనియె నగస్త్యు నతఁడు గరుణ నొసంగెఁ
గొనె నక్షయశరనిధిఁ బాది
సునిశితఖడ్గంబు నైంద్ర శుభచాపంబుఁ. ౨౮

క. అంత నగస్త్యభ్రాతఁ
జెంత నగనునంత వచ్చి చేరిరి గుముతై
కాంతారపుమునులందఱు
సంతసమున రఘుకులాబ్ధి చంద్రునిఁ జూడఁ. ౨౯

గీ. అతుల్యచండాగ్నిదీప్తిమండితులు ఋషులు
దండకావాసు లాతనిదండఁ జేరి
రక్కసులఁ గూల్ప నెంతయు నొక్కి తెల్ప
శరణు కరుణాసుధాబ్ధి దాశరథి యొసఁగె. ౩౦

క. అసురజనస్థానంబున
వసియించెడుచుప్పనాతి వాంఛితరూపం
బెసఁగ ధరించెడుటక్కరి
యసమవిరూపంబు నొందె నాతనిచేతఁ. ౩౧

గీ. చని జనస్థానమున కది జగడమునకు
నచటిఖరదూషణత్రిశి రాదిదనుజ
నాయకులఁ గొల్పఁగాఁ బదు నాల్గువేల
మేటిరక్కసు లారాము మీఁదఁ బడిరి. ౩౨

గీ. అంత రాముఁడు ఘోరరణాంగణమునఁ
జెక్కి చెండాడి యందఱ నుక్కడంచె
బంధువధ విని యాదశకంధరుండు
నిండుశోపభరమ్మున మండిపడియె. ౩౩

గీ. రాము సాధింపఁగా నెంచి రావణుండు
ప్రీతితో సాయపడఁగ మారీచు గోరెఁ
దగదు బలవంతుఁపగ యన్నఁ దలఁపఁడయ్యె
హితులమాటలు కాలచోదితుఁడు వినునె? ౩౪

గీ. రామునాశ్రమభూమికి రావణుండు
చనెను మారీచుతోఁ గూడి సత్వరముగ
మాయచేతను రామలక్ష్మణులఁ గొనుచు
దవ్వులకు నేగె మారీచుఁ డవ్వనమున. ౩౫

గీ. రావణుండును రామునిరాణియైన
యంగనామణి జానకి నపహరించె
నద్భుతంబుగ నొప్పుశౌర్యంబుతోడ
నడ్డుపడినజటాయువు నట్టె కూల్చె. ౩౬

గీ. పరమపావనసతి సీత పాపిచేతఁ
బడుటకు జటాయు వడ్డము పడి పడుటకు
నుల్లమెంతయు వగఁ గుంది తల్లడిల్ల
గోలఁ గన్నీరు విలపించె రాఘవుండు. ౩౭

గీ. స్వాంతమును గాల్చుచుండుశోకాగ్ని చేత
వహ్నిసంస్కార మొనరించి పక్షిపతికి
రామ వెదకుచుఁ బోయియారాముఁ డెదుటఁ
గనెఁ గబంధాఖ్యు నసురు వికారు ఘోరు. ౩౮

గీ. వాని వధియించి దహియించి స్వర్గమనిచి
యతఁడు దెల్పినమార్గమ్ము ననుసరించి
శ్రమణి ధర్మానుసారిణి శబరిఁ గాంచి
తన్మహోదారభక్తి కెంతయును మెచ్చె. ౩౯

గీ. అరులఁ దెగటార్ప నేర్పొప్ప నతులభూరి
విక్రమవిహారి సత్పదవీప్రచారి
యమ్మనోహారి పంపాతటమ్ముఁ జేరి
కాంచె హనుమంతు ధీమంతుఁ గాంతిమంతు. ౪౦

క. పావనియగు హనుమంతుఁడు
పావనుఁడగు రాఘవునకుఁ బరమాప్తుఁడు సు
గ్రీవుఁడని చూప నతసు
గ్రీవుని నతఁ డాత్మ నెంచెఁ బ్రియమిత్త్రునిగాఁ. ౪౧

గీ. తనకతను దెల్పి తరువాతఁ దనసతికత
నృపతి వివరింపఁగా విని కపివరుండు
చెలిమి నెఱపంగ నగ్నిసాక్షికముగాఁగ
బాసఁ జేసెను శ్రీరామభద్రుతోడ. ౪౨

గీ. ఆప్తుఁడగు రామభద్రుతో నార్తుఁడైన
కపివరుఁడు వాలివిద్వేషకారణమును
దెలుప విని వాలిఁ జంపగా సలిపెఁ బ్రతిన
రామచంద్రుండు సత్యపరాక్రముండు. ౪౩

గీ. వాలిబలశౌర్యములనెల్లఁ బ్రస్తుతించి
చాలునే వాలిఁ జంప నృపాలుఁ డంచు
సంశయించుచునుండెను స్వాంతమందు
రామశౌర్యానభిజ్ఞుండు రవిసుతుండు. ౪౪

గీ. కొండవలెనుండు దుందుభిదండియొడలు
కపివరుఁడు చూప రాముండు గాంచి నవ్వి
యడుగుబొటనవ్రేలిచే నట్టిమీటె
నదియుఁ బదియోజనములకు నవలఁ బడియె. ౪౫

గీ. శక్తిమతిఁ దేటపడ నొక్కశరము నేసెఁ
ద్రుంచి యది సప్తసాలముల్ దూరి గిరిని
నరిగియరిగి రసాతల మంటి మఱలె
సంశయము దీఱె రామప్రశంసమీఱె. ౪౬

గీ. రామచంద్రునితోఁ గపిప్రవరుఁ డలరి
పైఁడికాంతులతనయొడల్ ప్రజ్వరిల్ల
గిరిపరీవృతమైన కిష్కింధఁ జేరి
దశదిశలు మ్రోయ సింహనాదంబు చేసె. ౪౭

గీ. వాలి విని కీలివలె మండిపడుచు నడరి
తార వారింప దాని నొదార్చియార్చి
పిడుగువలె వచ్చి యనుజుపై వడిగ బ్రాలె
లీల నొకకోల రాముండు గూలనేసె. ౪౮

గీ. ఇట్లు మిత్త్రునిమాట మన్నించి నృమణి
కఱకుటమ్మున వాలిదా శిరముఁ ద్రుంచి
ప్రాజ్యవానరకోటిసామ్రాజ్యమునకుఁ
బ్రభువుగా నిల్పె సుగ్రీవు భవ్యభావు. ౪౯

గీ. ఎల్లవైపులనుండి రప్పించి కపుల
భాగభాగమ్ములుగఁ దీర్చి పతులఁ గూర్చి
వివిధదిశలకు జానకి వెదుకఁ బంపె
రామహితకార్యనిరతుండు రవిసుతుండు. ౫౦

గీ. పక్షికులమణి సంపాతి పలుకువలన
జనకసుత లంకలో నుండు జాడఁ దెలిసి
హనుమ శతయోజనపువార్ధి నట్టెదాటి
లంకఁ జేరంగఁ జనె నకలంకధాటి. ౫౧

గీ. రావణుం డేలునానగరమ్మునందు
శోకసంతప్తయగుచు నశోకవనిని
రామునే ధ్యానమొనరించు రాముసతిని
బావనిం గని పావని భక్తి నెఱిఁగె. ౫౨

గీ. అమ్మ యిదె రామచంద్రునియానవాలు
గొమ్మనుచు రామముద్రికఁ గూర్మి నొసఁగె
విభునివృత్తాంతమెల్లను విశదపఱిచెఁ
దీఱుఁ ద్వరలోన వెతలంచు నూఱడించె. ౫౩

గీ. వని మహాద్వారమిల డుల్లి పడఁగఁగూల్చె
కెరలి సేనానులేవురఁ గీటడంచె
మంత్రిపుత్రుల నేడ్వుర మచ్చమాపె
వ్రచ్చి యక్షుని బ్రహ్మాస్త్రబద్ధుఁడయ్యె. ౫౪

గీ. పూజ్యునజు దయ నస్త్రవిముక్తిఁ గాంచెఁ
గట్టుదనుజుల స్వేచ్ఛగాఁ గట్టనిచ్చెఁ
గాల్చె లంకను సీత నొక్కతెను దప్ప
మఱలె శుభవార్త రామరాణ్మణికిఁ జెప్ప. ౫౫

గీ. సూటిగా వచ్చి యారాముచుట్టుఁ దిరిగి
ముదముతో నమ్మహాత్ముని యెదుట నిల్చి
కంటిసీతమ్మ సీతమ్మఁ గంటి ననుచుఁ
గరములను మోడ్చి తెలిపె సంగతులనెల్ల. ౫౬

గీ. అంత సుగ్రీవుతో రాముఁ డబ్ధిఁ జేరి
యర్కనిభబాణమున వాని నడలఁజేసెఁ
గడలి నిజరూపమును దాల్చి వడిగఁ దోఁచి
సేతువుంగట్టి దాఁటగాఁ జేరి వేఁడె. ౫౭

గీ. అంత వంతెన నలుచేత నమరఁ జేసి
దానిపై లంకమీఁదికిఁ దరలి నృపతి
యరిబలమునెల్ల నాజిలోఁ దఱిగివైచి
రావణాసురపదితలల్ రాలఁగొట్టె ౫౮

గీ. సీత తనుఁజేర రాముండు సిగ్గుచెంది
ప్రజలముందటఁ దెగడి తిరస్కరించె
నందులకు నోర్వఁజాలక యాసుశీల
యమల తానని ప్రకటింప నగ్నిఁజొచ్చె. ౫౯

గీ. అగ్నిదేవుఁడు ప్రజలెల్ల నాలకింపఁ
బ్రవిమలాత్మ పతివ్రత పాపరహిత
సీసతీమణి యనితెల్ప నృపుఁ డెఱింగి
సీత నాధన్యచరితను స్వీకరించె. ౬౦

గీ. అమ్మహాకార్యమునకుఁ జరాచరములు
పొదలు ముజ్జగములు దేవమునులగములు
దివ్యసంతోషవార్నిధిఁ దేలియాడె
నమరతతి మెచ్చ రామునిహర్ష మెచ్చె. ౬౧

గీ. దశదిశలనుండి జయజయధ్వనులు చెలఁగ
రామచంద్రుండు లంకాధిరాజ్యమందు
శాశ్వతంబుగ నవ్విభీషణుని నిల్పి
యఖిలచింతలఁ బాసి కృతార్థుఁడయ్యె. ౬౨

గీ. సురలు దనకు నొసంగిన వరముపలన
నాజిఁబడియున్న వానరరాజి లేపి
సఖులతోఁ గూడ దివ్యపుష్పకము నెక్కి
వెడలె రాముఁ డయోధ్యకు వేడ్కమీఱ. ౬౩

గీ. మునిభరద్వాజునాశ్రమ భూమిఁ జేరి
భరతుదరికి సదాచారనిరతుదరికి
దాంతు హనుమంతు సద్గుణవంతు ననిచె
రామచంద్రుండు సత్యపరాక్రముండు. ౬౪

క. మఱిగతకథలను జెప్పుచు
సురుచిరపుష్పకము నెక్కి సుగ్రీవునితో
నరవరుఁడు రామచంద్రుఁడు
వరనందిగ్రామపురము వచ్చి యెలర్చెన్. ౬౫

గీ. జడలనెడలించి శ్రీరామచంద్రుఁ డచట
రమణ మించు నయోధ్యాపురమ్ముఁ జేరి
వైభవం బొప్పగాఁ బట్టభద్రుఁడయ్యె
మరల నిట్టులు సీతను సిరిని బడసె. ౬౬

గీ. సవితృవంశాబ్ధిసంపూర్ణచంద్రుఁడైన
రామచంద్రుండు రాజ్యభారము నహింప
సృష్టియంతయుఁ దుష్టిని బుష్టిఁగాంచి
శిష్టులందఱుఁ బరమప్రహృష్టులైరి. ౬౭

సీ. సంతోషవంతులై సచ్ఛక్తివంతులై
కడు ధర్మవంతులై క్రాలఁగలరు
ఆరోగ్యయుక్తులై వ్యాధివిముక్తులై
కఱవన్న నెఱుఁగక వఱలఁగలరు.

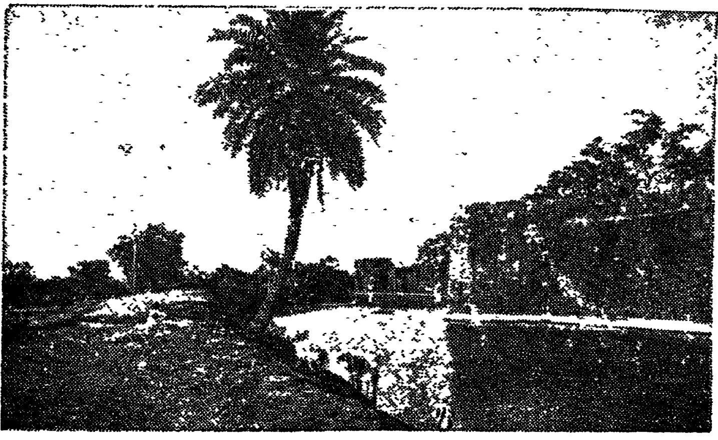
బెల్గాంకోట జంటబురుజులు

జైనదేవాలయము, బెల్గాముకోట

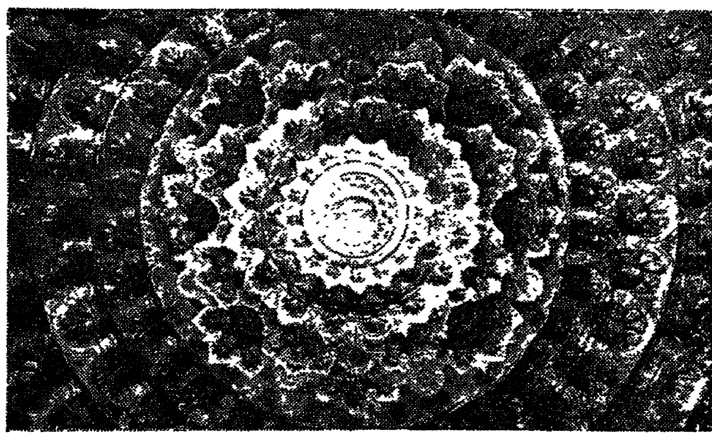

Jain Temple, Fort, Belgaum

Double Eastion, Belgaum Fort

బెల్గాముకోటలో నున్న జైనదేవాలయముయొక్క చిత్రములుచెక్కబడిన లోకప్పు

Carved roof panel, Jain Temple, Belgaum Fort

తిరువాంకూరు

Travancore

రీజెంటు మహారాణీగారు

The Mibarani Regent

నూతన మహారాజుగారు

The New Mabaraja

మహారాజుగారితల్లి

The Junior Rani

చెన్నపురి గౌరవ న్యాయాధికారిణులు

The Honorary Lady Magistrates, Madras

యమ్. హెచ్. స్టాంఫర్డు సతి

Mrs. M. H. Stamford

శ్రీమతి వి. పాండురంగరావుగారి సతీమణి

Mrs. V. Panduranga Rao

శ్రీమతి సదాశివయ్యరుగారి సతీమణి

Mrs. Justice Sadasiva Iyer

శ్రీమతి కోకా కృష్ణవేణమ్మగారు,
పురపాలక సంఘసభ్యురాలు, కాకినాడ
గోదావరిజిల్లా విద్యాసంఘముయొక్క
ఉపాధ్యక్షురాలు

Koka Krishnavenamma Garu,
Member of the Municipal Council, Vice
President, Cocanada, District
Educational Committee, Godavary

తమజీవితమునందుఁ దమపుత్రమరణంబు
పురుషులు పడయక పరఁగఁగలరు
పతులను గోల్పోక పరమపతివ్రతా
తిలకమ్ములై సతుల్ వెలయఁగలరు
గీ. గాలి నాఁకటిచేతను గీలిచేత
జ్వరముచే నీటిచేతఁదస్కరులచేత
భయము గనకుండఁ బ్రజలెల్లఁ బ్రబలఁగలరు
రామచంద్రుఁడు పాలించు రాజ్యమందు. ౧౯

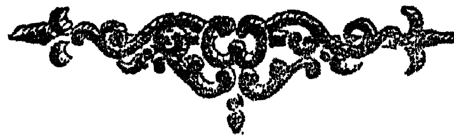
గీ. విప్రవరులకు నగణిత విత్త మొసఁగి
గోవులన్నను పదివేలకోట్లు లిచ్చి
బహుసువర్ణాశ్వమేధాళి భక్తిఁ జేసి
బ్రహ్మలోకంబు రాముండు పడయఁగలఁడు. ౨౦

గీ. పదులకొలందిక్షత్రియవంశమునకు
మూలపురుషుఁడు దానయి పొదలఁగలఁడు
నాల్గువర్ణాలవారికి నాథుఁడగుచు
స్వస్వధర్మమ్ములందిడి వఱలఁగలఁడు. ౨౧

గీ. ఇట్లు పదియునొకండువేలేండ్లు భువిని
రాజ్యమొనరించి కడుఁ బ్రజారంజకముగ
ముదముతో బ్రహ్మలోకంబుఁ బొందఁగలఁడు
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి. ౨౨

గీ. అతిపవిత్రతరమ్ము రామాయణమ్ము
అఖిలపాప హరమ్ము రామాయణమ్ము
అమితపుణ్యకరమ్ము రామాయణమ్ము
అమలవేదసమమ్ము రా మాయణమ్ము. 23.

క. రామాయణమును జదివెడు
నామనుజునిపాప మణుగు నాయువు పెరుఁగున్
గామితసుతపౌత్రాదుల
భూమినిగని యతఁడు స్వర్గపురమున కరుగున్. ౨౪

దుర్మార్గుఁడు

అష్టావధాని మైనంపాటి హనుమంతరావు గారు

శ్రీలమే బ్రహ్మకునైన నీపగు మహత్వంబెన్న నంతర్గతో
జ్జ్వల దుగ్రజ్వలనాంశుమాలికల పీసంబైన బాహ్యావనీ
స్థలికిన్ గానఁగరాని చందమున డాఁచన్ జాలి పైపైన శీ
తల మందానిలచాలనం బొనరుతే దౌష్ట్యాఖ్య దైత్యాధమా!

మ. ప్రళయాభీలహలాహలాఖ్య విషపూర్ణం బయ్యుఁ బైపైన క్షీ
ర లవాచ్ఛాదితమైన కుంభముబలెన్ రాజిల్ల, మేషాననో
జ్జ్వల విద్వేష మదేభకుంభదళన ప్రఖ్యాతసింహంబులోఁ
దులలోఁ దూగఁగ నీకె ధాత్రిఁ దగురా దుర్మార్గ! దైత్యాధమా!

మ. బలవద్గ్రాహ కుళీర మత్స్య కమఠ వ్యాకీర్ణమై రాజితా
చల సంకాశ హిమాద్రిసంచయ చరద్వ్యాళలోలమై యొప్పియున్
జెలువారన్ నిజతుంగభంగకర విక్షేపంబులన్ వాహినీ
బలమేదించు విషాధినేతవుగదా పాపాత్మ! దుర్మార్గుఁడా!

మ. పులు మేయన్ గడుసాధువౌ సురభి తాఁ బోవున్ ధరోపత్యకా
స్థలికిన్; దద్వనకుంజశాద్వలమునన్ దన్విన్ గనన్ గోరుఁ గా
ని లవంబైన నెఱుంగనే యవనిభృన్నిక్షిప్త తీవ్రానలో
జ్జ్వలనం; బట్టిఁడ వీవొకండవెకదా భావింప దుర్మార్గుఁడా!

గ్రంథరచనము

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

మనుజుడు తొలుదొల్త మాతృగర్భమందు ఉన్నప్పుడుకంటె జననమందిన వెనుకను, అంతకంటె ప్రాకుచు నింటిలో నాలుగుమూలల సంచరించునప్పుడును, నంతకంటె నడుచుచు పెద్దవాడై నానాటికి ప్రపంచవిస్తీర్ణము నెఱుంగునప్పుడును నెప్పటికప్పుడు క్రొంగ్రొత్త భావముల సేకరించుచుండును. అట్లు సేకరించిన భావసముదయము నెప్పటికప్పుడు వ్యక్తీకరింప నతఁ డుత్సహించుచుండును. భావోదయము వెనువెంట భావప్రకటనమునకై మనస్సు తత్తరించు. ఇయ్యది పసిపిల్లలయందు విస్తారము కనుపట్టు. వితాకుపుట్టిన ఇట్టె కెవ్వుమని ఏడ్తురు. లాలించిన అట్టె పక్కున నవ్వుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడచ్చెరువుగ నూరక చూచుచుందురు. ఆ పసిపాపయే కనుక మాటలాడ నేర్చునది యగునేని "ఎంతవింత" "అయ్యారే" అని యనియుండును.

ఈ భావోదయభావప్రకటనములు అనాదినిసర్గములు. ప్రతిభావమును ప్రకటింపఁబడు. లోలోపలనో బహిరంగముగనో ప్రతిభావమును వెలువడు. ఈ వెలిపుచ్చుటలో ఆదినిగల మానవులొకానొకభావము నొకానొకరీతి నుచ్చరించి క్రమముగ సర్వసామాన్య మగు భాషను ప్రతిపాదించిరి. ఆభాషను క్రమక్రమముగ విన సొంపుగ సంస్కరించిరి. తుట్టతుదకు వెనుక వచ్చిన కొమ్ములు ముందువచ్చిన చెవులకంటె వాడియను సామెతగ భాష యనునది భావప్రకటనమునకు మూలమై అది లేనిచో భావముల కెడము లేదో యనునంతటి ప్రాముఖ్యత వడసినది. భాషవల్లనే భావము చిరంజీవియగుట కాస్పదము కలిగినది.

ఇట్లైక్యత వడసిన భాషాభావములకు కట్టుబాటులును శైలిని నొడగూర్చి గద్యపద్యద్విపద పదగీతగేయాదులమర్యాద నెలకొల్పి, విజ్ఞానమో రసమో వెల్లడించునెడ నయ్యది గ్రంథరచన మగుచున్నది.

"గ్రంథరచనమునకును సర్వసామాన్యభాషాభావప్రకటనమునకును భేదమేమియును లేదు. సర్వసామాన్యభాషాభావప్రకటనమందు లోపలి యుద్దేశ్యము లెట్లు పుట్టునో అట్లే నిసర్గముగ అంతయూతముగ నయ్యవి తత్క్షణంబ మనుజుడు బయలుపఱచుచున్నాడు. ఆయుద్దేశ్యముయొక్క స్వతస్సిద్ధసారమునెల్ల నడంచి దాని నొకానొక ఛందోనిబద్ధపంజరంబునం జొనిపి శైలిసంకుచితముగ నొనర్చుట కూడనిపని. మనభావము లెంతగొప్ప వయ్యును సామాన్యభాషనే వెల్లడింపవలయును" అని కొందఱ అభిప్రాయపడుచున్నారు. మఱికొందఱు "భావము లెందును సర్వసామాన్యములే. భాషయొక్క యుత్కృష్టతనుబట్టి వాటికి గొప్పగలుగుచున్నది." మొగము చందురునిఁబోలె నున్నదని [illegible]. "నిండు చందురుఁబోలు నీదు నెమ్మొగము" అని ఛందోబద్ధముగ వ్రాయుటయందు గొప్పకలదని కొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ రెండును కుఱుచవాదములే.

గ్రంథరచనమున నుపయోగించిన భావమును భాషయును సర్వసామాన్యభావభాషలనుండి చాలవఱకు భేదించుచున్నది. గ్రంథకర్తయొక్క లేఖిని వేదిక వేఱు. సామాన్యసంభాషణయొక్క వేదిక వేఱు.

[illegible] పరికింపుము; ఎంత అల్యాదిప్రకృతమయ్యెను, [illegible] జుట్టినను, [illegible] నీభార్యకు [illegible]. నీవు దానిని నోట వ్రాసిచేసిన. ఆ [illegible] నీ వొక మానసికవినోదాపహారకమైనగాని [illegible]. నీవు నీమునుముందు నిలుచు నీభార్యతో సల్లాపము లాడునప్పుడు నీ వెంత మనోహరముగ సంబోధించినను నీవు నీ మునుముందు నిలుచు నీభార్యను గోరుచునప్పుడు నీ కెంతటి అహంకారముతో దూషించినను, ఆభావప్రకటనములు ఎంతభాషాపరిపూతము లయినను, అవి తాత్కా

లికములగుగాని గ్రంథరచనములు కానేరవు. ఆ అవస్థను గడచి నీవొకనాటకమును వ్రాయుటకు సంకల్పించుకొని ఏ దుష్యంతుడో శకుంతలను ప్రేమించునప్పుడాడు తరితీపు పల్కులను, శకుంతలను రచ్చనుండి వెడలగొట్టించునప్పు డుబ్బునట్టి రోషపుటుక్తులను వ్రాయుచో అది గ్రంథరచన మగుచున్నది.

గ్రంథరచనమనున దొక ఉద్భిజ్జమువంటిది. సర్వసామాన్య నిత్యపదసంఘటిత ధూళిధూసర దుర్గంధయుత మగు భూమిలోనుండి యొక పచ్చని మొలకెట్లు అంకురించి చిగిరించు ఆకుల, పరిమళించు మొగ్గల, నెట్లానందము లోకులకు కలిగించుచున్నదో అట్లే నిరంతరసంసార వ్యసనాయాస పరిస్థితులనుండి చక్కని యూహల స్ఫురింపజేయుచు సద్ధర్మసమారంభములకు త్రోవజూపుచు మనలను కీర్తిశేషులుగ జేయునది గ్రంథరచనము. అది లేనిచో జీవనమునందు కళలేదు. జీవనమునందు విలువ లేదు.

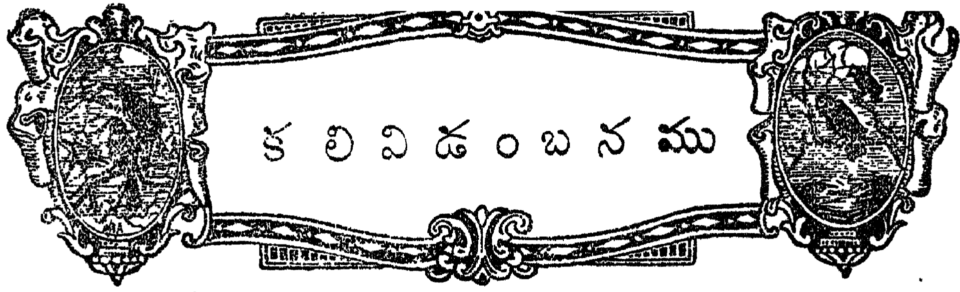
కావున గ్రంథరచనమునం దేదియెట్లువచ్చిన నట్లు వ్రాయుట వల్లెయనువాద మసంభవము. దాని ఆశయము దాని ఉన్నతి దాని హావభావరసలలితపవనసంస్పర్శనము దాని వికసనామోద ప్రపంచము వేఱు. వేఱు అని సామాన్యజీవనముతో సంబంధము లేనిదకాదు. సామాన్య జీవనముతో సంబంధము కలదని చిత్తము వచ్చినట్లు నుడువతగినదియు కాదు.

జీవనపంథ కింద్రియనిగ్రహమెట్టిదో భాషానిగ్రహము భావనిగ్రహమును గ్రంథరచనమున కట్టివి. "నిరంకుశాః కవయః" "రవిగాననిచో కవిగాంచు" అను విశేషణములు భాషానిగ్రహమునందును, భావనిగ్రహమునందును సమున్నతిని గాంచుటలో నిరంకుశులు కవిద్రష్టలని అర్థముగాని మఱియొండుకాదు.

మిక్కిలి చిన్నపదమువాడి అందునుండి విశేష మగుభావమును వెల్లడించుటయ భాషానిగ్రహము. ఒక చిన్నభావమును స్ఫురింపజేసి దానబ్రహ్మాండ రసమును ప్రతిబింబితము సేయుటయ భావనిగ్రహము. పెదపెద్ద సమాసములందును, అలంకారములందును, శ్లేషలందును చమత్కారవచోరచనలందును భాషానిగ్రహము సున్న. మఱియు కొల్లేటి చేదత్రాడులుం బోలెనో భామాకలాపంబుల ఫక్కినో విప్రలంభము మున్నగువవి సముచ్చరింప భావనిగ్రహము హుళక్కి.

పెద్దనార్యుని మనుచరిత్రమున ప్రవరుడొక అమాయక వైదికనిష్ఠాగరిష్ఠుడు. ఆతని మత్తవ్యామోహాత్త వరూధినియను చిన్నది. "ప్రాంచద్భూషణ బాహుమూల రుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగారఁబైయంచుల్ మోవఁగ గౌఁగిలించి యధరంబాసించె." అంత "హా! శ్రీహరీ! యంచున్ బ్రాహ్మణుఁడోరమిడి తదీయాంసద్వయంబంటిపొమ్మంచున్ ద్రోచె." అట్టియెడ ఆప్రవరాఖ్యుని సత్ప్రవర్తనమునుండి నీతిని బోధింపవలెనని వైరాగ్యమును లోకమునకు నూరిపోయవలెనన్న ఎన్నిఎన్ని పద్యములనేని గుప్పింపనగును గదా! శాస్త్రచర్చనంతను నచ్చట విప్పి చెప్పవచ్చును గదా! అట్లుగాక లోకమం దెంతవైరాగ్యము మనస్సునకు తట్టవలెనో అంతవైరాగ్యమును పాఠకునకు తట్టునట్లు "కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్" అని అర్థాంతరన్యాసమున అట్టె చెప్పి చెప్పనట్లు కవి చెప్పి వదలివేసినాడు. ఇదియ భావనిగ్రహమునకు దార్కాణము. మఱియును ఆత్రోపువడి లజ్జాపరవశయైన వరూధిని యవస్థ వర్ణింపవలెనన్న భావయెంతవఱకు ఎన్ని సీసపద్యములు, ఎన్నిచంపకమాలల, ఎంతెంత మంజరీద్విపదల చెప్పవచ్చునో ఊహింపుడు. అట్లుకాక "క్రొవ్వు సవరించి యొడల్ దీపింపనతనిజూచు అఁగోపమునంజూచి గ్రీటుకొనుచుం బలికె" అని చిన్నికందపద్యమున కోపరసమును కురిపించెను. ఇదియ భాషానిగ్రహమునకు తార్కాణము. మహాకవి తిక్కనయొక్క సామర్థ్యమెల్ల ఈభాషా భావనిగ్రహమందకలదని విమర్శకు లుగ్గడించుచుందురు.

భాషను నిగ్రహించి భావమును నిగ్రహించి గ్రంథరచనమునకు దొరకొన్న వ్రాయునదేమి గ్రంథమేమి నడుచునని అడుగుదురేమో. గ్రంథమునకు విస్తరింపు కలిగించునది అంశము. అంశముయొక్క కల్పనమునందు గ్రంథము పెంపొందుచున్నది. రామునియొక్క కథచే రామాయణము విస్తరించినది. కౌరవ పాండవుల గాథచే భారత మంతపాత్తమైనది. కథాకల్పనమునందు జూపు అంతర్భావయ సూక్ష్మసూక్ష్మ ప్రదర్శనకౌశలముచే గ్రంథము వర్ధిల్లుచున్నది.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

[నీలకంఠదీక్షితులకృతి కాంధ్రీకరణము]

భయము వలదు వాదిపలుకులు వినరాదు
విషయ మెఱుఁగవలయు విధియు లేదు
వేగ తోఁచినట్లు వాగుట యొక్కటే
సభల జయముఁ బొంద సాధనంబు.

ఆ. సిగ్గులేమి వాదిఁ జిన్నవుచ్చుటయును
నడుమనడుమ నవ్వ జడియకునికి
అదనెఱింగి సభల నధికారిఁ బొగడుట
యనెడు నైదు జయము నందఁజేయు.

ఆ. మధ్యవర్తి తెల్విమాలినవాఁడైన
గొంతు పగుల నఱచికొనుచు వాది
గెలువవలయు, నతఁడు తెలిసినవాఁడైనఁ
బక్షపాతి యనుచుఁ బలుకవలయు.

గీ. పాఠములు చెప్పి గ్రంథముల్ వ్రాసి యశము
గడన సేయంగ వచ్చునుగాని యతని
కరయ నిజమైన విజ్ఞాన మంతమందు
నేని కలుగునో కలుగదో యెఱుఁగరాదు.

గీ. మూఢమానవు జగమునఁ బొగడువార
లెవ్వ రుందురు? పాప మాహీనబుద్ధి
తన్నుఁదాను నుతించుకోకున్న నతని
చిత్తమున కెన్నఁ డానందసిద్ధి కలుగు?

గీ. వేళ యగుచుండెఁ జదువుఁడు విశదపడును
ముందుముం దిదియని శిష్యులం దఱుముచుఁ
జదువఁ జేసెడునట్టి యాచార్యవరుని
కెట్టికృతినైనఁ గాఠిన్య మెఱుకపడునె?

గీ. తెలిసినట్టులు తలయూఁపి తృప్తిపడుట
యగతికత్వమతిశ్రద్ధ యనెడిమూఁడు
గుణము లబ్బును శిష్యులకును నిజంబు
మూర్ఖుఁడైనట్టి యాచార్యుపుణ్యమునను.

గీ. ఏచదువునందు మాబుద్ధి యెక్కకున్న
మంత్రవేత్తలమో లేక మహితయోగి
వేషధారులమో కాక వినుతికెక్క
యతులమో యయ్యెదము జీవయాత్ర గడప.

గీ. గర్భవిషయంబునన్ ప్రశ్న కలిగినపుడు
తండ్రి యడిగినఁ గొడుకని తల్లి యడుగఁ
గూఁతురని చెప్ప ఖ్యాతిపొందును జగతి
ధనము విజయంబు గాంచును దస్పకుండు.

క. ఆయుర్దాయప్రశ్నము
చేయఁగ దీర్ఘాయు వనుచుఁ జెప్పందగుఁ బూ
ర్ణాయువు పట్టినసత్కృతి
చేయును మృతుఁడైన మరలఁ జేరం డడుగన్.

క. ధనయోగము సధనునకు
ధనహీనునకు మరిం గొన్నేండ్ల యోగము చె
ప్పనజోస్యులు లోకంబున
గనుచుందురు చిన్నపెద్దకానుక లెపుడున్.

గీ. నాల్గుసాగరములకును నడుమనున్న
ధరణియంతయు వెదకుము మరలమరల
నైన దైవజ్ఞుఁ డుండనియట్టినేల
లోఁడితేఁడైనను నీకంటఁ బడదు సుమ్ము.

క. కొందఱు వారంబులు మఱి
కొందఱు నక్షత్రములును గొందఱు గ్రహముల్
పొందుగ నెఱుఁగుదు రీత్రయ
ముం దెలిసినవాఁడు ధరణిఁ బుట్టిన గురుఁడే.

గీ. స్వస్థచిత్తు లరోగు లసాధ్యరోగు
లొక్కదమ్మిడి యీరు వైద్యులకు నెపుడు
దేహచింతారతుంఁడును దీర్ఘరోగి
భాగ్యహేతువు లగుదురు వారి కరయ.

గీ. భయము లేదని ధైర్యంబు పల్కఁబోఁడు
కుదురదంచును భయపెట్టి గోణఁగఁబోఁడు
ప్రాణభయహీనుఁడైన నిరాశుఁడైన
నొసఁగునే రోగి వైద్యున కొక్కరూక.

గీ. మదికిఁ దోఁచినయట్టులు మందొసంగి
కఠినపథ్యంబు చెప్పుట గడుసుఁదనము
కుదిరెనా మందుమంచిది, కుదురకున్నఁ
బథ్యదోషం బటంచును బలుకవచ్చు.

ఆ. ఆదినడుగు వైద్య మారంభ మొనరింప
నడుమ మందుకర్చు నడిగి లాగు
జబ్బుకుదిరినంత సంతుష్టి తీరంగఁ
బారితోషికంబు పడయఁ గోరు.

ఆ. మందు లిచ్చి యిచ్చి మాట దక్కదటంచు
వెజ్జు రోగి విడిచి వెళ్లినంత
నతనియింటియందు నవతరింతురు వాని
జ్ఞాతి మంత్రవేత్త జ్యోతిషికుఁడు.

గీ. తొలుతఁ జెప్పును మంచిమాటలు, నడుమను
గొంచె మిచ్చును, రోగంబు కుదుర
గణనచేయఁడు పిదప రోగంబు కుదురుచుండ
గానె యారోగి వైద్యుమొగంబు గనఁడు.

గీ. భయము దుర్వినయంబు కార్పణ్యవృత్తి
ద్రోహచింత యసత్యదుస్సాహసములు
తుడిచిపెట్టి వర్ణింతురు కడుపుకూటి
కక్కఱతిఁ జేసి కాకవుల్ కాపురుషుని.

క. కారణ మరయక పొగడుట
కారంభింతురు కవీంద్రు లది లేకున్నన్
ఊరక పురపుర లాడును
వారలరసనేంద్రియం బవారితభంగిన్.

గీ. పొగడఁబడినట్టి వానినే పొగడుచుంద్రు
కవులు తద్గుణగణమును గాంచఁబోరు
కనుఁడు తుమ్మెదపురు గెంతఘనగుణంబొ
దానివర్ణన మెన్నిచందాలఁ గలదొ!

క. అరియ నరాభాసుల నె
వ్వరు వర్ణించెదరొ వశ్యవాణిని! వారల్
సురధేనువు దొరకినచో
దొరకొని నాగటికిఁ గట్టి దున్నుదు రకటా!

గీ. దారయును దానియక్క యత్తయును మామ
భావ మఱఁదియు ననువేఱు ప్రాణములను
ప్రాణులకు సృజియించెను బ్రహ్మదేవుఁ
డిదియె సృష్టిరహస్యమం చెఱుఁగననుచు.

గీ. మేనయల్లుఁడు నల్లుఁడు మేనమామ
చెలియ వంక చుట్టాలును దెలియకుండ
నింటిలోఁబడి తినుచుందు రెల్లయెడల
గాదెలోఁ దూఱితినునెలుకలనుఁబోలి.

గీ. అల్లునికిఁ గూఁతురు బలంబు, తల్లిబలము
మేనమామకు, మామకు వానిసతికి
భార్య బలమగు, నింటికి వచ్చినట్టి
యతిథికో గృహమేధిమే యగు బలంబు.

గీ. శ్యాలకుఁడు బాలుఁడైయుండ నల్లుఁ డెసఁగు
నతఁడు పెరుఁగుచు నుండఁగా నణఁగియుండు
నతఁడు పెద్దయినంతనే యాట సాగ
కల్లుఁ డాత్మగృహంబున కల్ల నరుగు.

గీ. అత్తగారు స్వతంత్రురా లగుట, మామ
గారు పరదేశదీర్ఘసంచారి యగుట,
భార్య పెద్దదియగుటయు బావమఱఁది
బాలుఁడగుటయు నల్లునిభాగ్య మరయ.

గీ. పట్టుపుట్టంబులని వెండిపళ్లెములని
కాసులని పుత్రులకుఁ జేతి కడియములని
యాషఁబుట్టువు పుట్టింటి కరుగుదెంచి
వెళ్లినపుడెల్ల నిల్లెల్ల గుల్ల చేయు.

గీ. పిల్లలున్నట్టి యిద్దఱు పెండ్లములును
మగఁడు లేనట్టి భగినియు మందిరమునఁ
గలరయేని, యనారత కలహమనెడి
మహిత యోగంబు గృహయజమానులకును.

గీ. తలఁచినంతనె కాలు సేతులు వణంకుఁ
గనఁబడినయంతనే బుద్ధి కలఁతపడును
ఔర! యేమని వర్ణింపనగునొ తెలియ
దయ్యొ ఋణదాతయనెడి దయ్యంబుచర్య.

గీ. అంతకుండైన మనుజులయంతకాల
మరుగుదెంచెడునంతకు నాఁగియుండుఁ
గాని ఋణదాత కెందును గాలనియమ
మరయరా దంతకునికంటె నతఁడె ఘనుఁడు.

గీ. నోరఁ గోరలు గనరావు ఘోరమగుచుఁ
జేతఁ బాశంబు గనరాదు భీతిగొలుప
నైన నేమి యప్పిచ్చినయయ్యఁ జూడఁ
జిత్త ముత్తలపాటునఁ దత్తఱిల్లు.

గీ. సంచరింపఁగ శక్తి గల్పించుచుండు
శీతవాతాతపంబులభీతిఁ దొలఁగఁ
జేయు జఠరాగ్ని దీపింపజేయుఁ గాన
నరయ నరులకు లేమి దివ్యౌషధంబు.

గీ. లేమిచెంతకు దొంగ పోలేఁడు, రాఁడు
కొండెగాఁడును, జ్ఞాతులు గూడరారు,
ప్రభువు కన్నెత్తిచూడఁ డాప్రక్కనైనఁ
దత్త్వమరసిన రాజ్యంబు దానిసరియె?

కవితా ఋణ విముక్తి

శ్రీమాన్ పాతనాయక సూర్యనారాయణ కవి గారు

పటుతర భవ్యకావ్య పరిపాక యశః కలితాంబరచ్ఛవి
స్ఫురిత దిగంత పర్వకర పూర్ణిమ దా యని పల్కుకోటి యు
న్నట నులివెచ్చ బొప్పముల గన్మని చెప్పలు పొల్పు చేయ ని
నటమట గ్రాఁగి పేరెపఁద సల్లపనారహా సింహ తేనెరో?

హా! పాలిసెక్క గవిప్రసన! పూర్వాంధ్రకవీశ్వర లోకమందున నా
హాత్రుల కల్పనాతిశయహారి చమత్కృతియు గిల్టుపంపు న
ట్టూంతల నూఁచి సర్వకళ లోడనగట్టు ప్రబంధరాజముస్
బ్రాంతిమయక్క సృజించియుడవా? నుడికోటకి పసగట్టుగాక్కి

పింగళిసింగమా! చదువుపెద్దలపెద్ద! త్వదీయభావము
సింగపుఁ బీఠ నత్తమిలి చేసె సరస్వతి కావ్యరాజ్యము
త్తుంగదశ స్థపీశ్వరుఁడ! తొల్లిటి కైసరు లేనికేసు నీ
రంగద పూర్వభావనలు రావవి నిక్కముసూవె? సూరనా!

ఆంధ్రపదముల యర్థవైచిత్రి

విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి గారు

ఒకరియభిప్రాయము లొకరికిఁ దెలియుటకై మనుష్యులు కల్పించుకొనిన సువ్యక్తములగు ధ్వనివిశేషములే భాషలని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టిభాషలను గల్పించుకొనకపూర్వము మనుష్యు లేవో యవ్యక్తములగు ధ్వనులచేఁ దమయాశయముల వెల్లడించుచు నితరుల యాశయములఁ దెలిసికొనుచు మూఁగవారివలె నెట్టెటో లోకయాత్ర నడపుకొనుచుండెడివారని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతము. "భాష్యతే అనయేతి భాషా; భాషవ్యక్తాయాంవాచి" స్పష్టముగా మాట్లాడఁబడునది భాషయని దీనియర్థము. దూర మాలోచించినచో నీవ్యుత్పత్తియే పైసిద్ధాంతమును గొంతవఱకు స్థాపింపఁజాలియున్నది. ఇట్టిభాషలు లోకములోఁ బలువిధములుగా వ్యాపించియున్నవి. ఈభాషలు వ్యవహరింపఁబడు దేశముల భేదములనుబట్టియు వీనినివ్యవహరించు జాతులభేదములను బట్టియు లేదా వీనికిగల యేదోయొక యసాధారణ ధర్మమును బట్టియు వీనికి జర్మని, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము, హిందీ, అఱవము, ఆంధ్రము, కన్నడము, మళయాళము మున్నగు ననేకములగుసంజ్ఞ లేర్పడియున్నవి. ఇట్టివానిలో మనయాంధ్రభాషకూడ నొకటియై యున్నది. దీనిలోని కొన్నిపదములయర్థము కాలక్రమమున నెంతవిచిత్రముగా మార్పునందినదో యావిషయ మొకింతచూపుటయే యిపుడు నాకర్తవ్యము.

మనదేశములోఁ జిరకాలమునుండి సంస్కృతభాష వ్యాపించియున్నది. కావుననే యాంధ్రమునకును సంస్కృతమునకును ననేకవిషయములలో సంబంధము హెచ్చుగా నున్నది. ప్రస్తుతకాలమున నాంగ్లభాషాసంబంధముచే రోడ్డు, కార్డు, మనియార్డరు; పుల్‌స్టాపు, (fullstop) కిరస్తానులు, (christians) ఆఫారము,(halfarm) సబ్బు (soap) (ఇది దేశ్యమని శబ్దరత్నాకరమునఁగలదు. ఉదాహరణ మీయలేదు. ప్రాచీనప్రయోగ మగపడునంతవఱకు నిది (Soap) శబ్దభవమనియే నానిశ్చయము) మున్నగునింగ్లీషుపదము లనేకములు తత్సమరూపముననో తద్భవరూపముననో మనభాషలోనికిఁ జొరఁబడుచున్నట్లే సంస్కృతమునుండి వేలకొలఁది శబ్దములు తెలుఁగులోఁ బ్రవేశించియున్నవి. ఇట్లు ప్రవేశించినవానిలోఁ బ్రాతిపదికములో విశేషముగ మార్పులేకున్నచో నవి తత్సమశబ్దములనియుఁ బ్రాతిపదికము గూడఁ గొంతవఱకు మాఱినచో నయ్యవి తద్భవములనియు లాక్షణికులు వ్యవహరింతురు. ఈరెండుజాతుల శబ్దములలోను నర్థముకూడ మాఱుచుండును. శబ్దముమాఱినను నర్థము మాఱినను నయ్యది సామాన్యముగాఁ బ్రకృతికి సంబంధించినదే యైయుండును. పండితులనక పామరులనక యందఱును నిరంతరముగ దీనిని వ్యవహరించుచుండుటయే యిట్టిమార్పులకుఁ గారణము, అందును బామరజన వ్యవహారమే ముఖ్యకారణ మనఁదగును. ఇట్టి మార్పులు గలుగుచున్న భాషయే సజీవమగు భాషయని చెప్పుట యుక్తము. పైనిజూపిన రెండువిధములలోఁ దత్సమపదములయర్థ మెట్లు విపరీతమైనది ? అట్టి విపరిణామమునకు సరియగు హేతువేమి? అను విషయము మనకుఁ బ్రకృతాంశము.

1. అవధ్యులు:— సంస్కృతము; అవధ్యాః= చంపఁదగనివారు. తెనుఁగులో నీశబ్దము కుంటివాండ్రు, గ్రుడ్డివాండ్రు మున్నగు నంగవికలులనుమాత్రము బోధించుచున్నది. ఇట్టి యంగవికలులను హింసింపరాదు. కావున వీరి కీపేరు రూఢమైయుండును.

2. అసహ్యము:— సం; అసహ్యమ్ = సహింప శక్యముగానిది "అసహ్యశిరోవేదనా"= తలనొప్పి సహింపనలవిగాక మిక్కుటముగా నున్నదని దీనియర్థము. తెలుఁగులోమాత్రము తలనొప్పి యసహ్యముగా నున్నదని సామాన్యముగా వ్యవహరింపరు. ఏవగింపు, రోఁత యను నర్థమున నీశబ్దమును వాడుదురు. ఇదిగూడ సహింపశక్యముగానిదే యగుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా= వాని దుశ్చేష్టలు చూచిన కొలఁదిని నాకసహ్యము కలుగుచున్నది. సామాన్యవాచికిట విశేష పరత్వము.

3. గీర్వాణము:—సం; గీర్వాణాః= దేవతలు. "గీరేవవాణాః యేషాంతే" అని దీని యుత్పత్తి. బాణమువంటి మాటగలవారని దీని భావము. దేవతలు శపించుటకు సమర్థులుగదా! తెనుఁగున నౌద్ధత్యము గర్వమునని దీనియర్థము. పైనిజూపినట్లు శాపదానసామర్థ్యమున్నపుడు గొంతమంది కౌద్ధత్యముండుటగూడ నైసర్గికము గావున నిట్టి యర్థము క్రమముగా వచ్చియుండును. ఉదా= "ఏవో నాలుగుముక్కలు చదువుకొన్నను నంతగీర్వాణము పనికిరాదు".

4. అనుమానము:— సం; అనుమానమ్=ఊహ. ధూమాద్వహ్న్యనుమానమ్= ధూమమును బట్టి వహ్నిగలదని యూహించుట. తెలుఁగున నట్లుగాక సంశయమను నర్థమున వాడుదురు. లౌకికవ్యవహారమే కాక కవులుగూడ నిట్లే వాడియున్నారు. ఉదా;

చ॥ విలసితధర్మచారిణి వివేకవతీమణి సీత; సుస్వభా
వులు యమలార్భకుల్గుశలవుల్ గ్రహియింపుము వీరి ముప్పురన్
వల దనుమానమొంద నిటువంటి మహాసభఁజేరి కల్లలేఁ
బలుకుదునయ్య బొంకినఁ దపంబు ఫలించునటయ్య మానికిన్॥
(ఉత్తరరామాయణము – 8 ఆశ్వా. 88 ప.)

పైనిజూపినరీతిగా నూహించుటలోఁ గొన్నియెడల సంశయముగూడ గలితమై యుండును గాన నిటివాడుక వచ్చియుండును.

5. కర్మ:—సం; కర్మ=పని. ఏపనినిబోధించుటకైనను సంస్కృతభాషలో దీనిని ప్రయోగింతురు. కాని తెలుఁగున శ్రాద్ధకర్మను మాత్రమే బోధించుచున్నది. ఉదా=కర్మచేయుటకొక కుమారుఁడును దగ్గఱ లేకపోయెను. సామాన్యవాచికిట విశేషపరత్వము.

6. ఫలహారము:—సం; (ఫలాహారః) ఫలహారః=ఫలరూపమగు నాహారము. ఏదేని నియమసమయమునం దెల్లపుడును భుజించు నన్నమును విడిచి వేఱొకపదార్థమును దేనిని భుజించినను నయ్యది ఫలహారమనియే తెలుఁగున వ్యవహరింతురు. ఉదా="అమావాస్యనాఁటి రాత్రి శిష్టులు మినపరొట్టెగాని పిండిగాని ఫలహారము చేయుదురు." నియమసమయములందుఁ బండ్లకుబదులుగా భుజించునవిగావున వీని కిట్టివాడుక వచ్చియుండును.

7. సంభావన:—సం; సంభావనా=గౌరవము, మర్యాద. శుభాశుభములందు బ్రాహ్మణులు మున్నగువారికిచ్చు స్వల్పమగు ధనమని యాంధ్రుల వాడుక. పూర్వకాలమున నేనేని శుభాశుభకర్మములందు విప్రుల యాశీస్సును గోరువారు యోగ్యులని తమకుఁ దోఁచినవారి నాహ్వానించి వారికిఁ గొంతధనమిచ్చి గౌరవించి వారి యాశీస్సును బొందుచుండెడి సందర్భమునఁ బైయర్థము దీశబ్దమును [illegible] [illegible]. అప్పటివాడుకకుఁ గొంతవఱకుఁ బ్రకృత్యర్థ సంబంధమే యగపడును.

8. సంతర్పణ:—సం; సంతర్పణమ్=తృప్తిపఱుచుట. ఏవిధమునఁ దృప్తిపఱిచిన సందర్భముననైనను సంస్కృతమున దీనిని వాడుదురు. కాని తెలుఁగున నట్లుగాక యన్నదానముచేఁ దృప్తిపఱుచుసందర్భమున మాత్రమే దీనికి వాడుక గలదు. ధనాదులచేఁ దృప్తి కలిగించినను నప్పుడు సంతర్పణచేసిరనువాడుక లేదుగదా! ఈసంతర్పణను సమారాధననుని యు గొన్నియెడల వ్యవహారముగలదు. వచ్చినవారి నారాధించుటయనఁగాఁ భుజింపఁజేయుటయే యగుటచే [illegible] యిట్టి వ్యవహారముగూడ నుపపన్నముగనే యున్నది.

9. ప్రారబ్ధము:—సం; ప్రారబ్ధమ్=పూర్వ మారంభింపఁబడినది. అనఁగాఁ జేయఁబడినది. అది పుణ్యకర్మయుఁ బాపకర్మయుఁగూడఁ గావచ్చును. కాని తెలుఁగులోఁ బూర్వముచేయఁబడిన పాపకర్మమని మాత్రమే యర్థము. కావుననే పాపకర్మఫలములగు కష్టముల నొందునపుడే "వాని ప్రారబ్ధమట్లున్నది. ఏమిచేయఁగలము?" అని యందురు. అంతియకాని యొకమనుజుఁడు సుఖియై [illegible] వాని నభినందింపఁదలంచి "నీప్రారబ్ధము బాగుగానున్నద"ని యెవ్వరును బ్రయోగింపరు— (సామాన్యవాచి కిట విశేషపరత్వము.)

10. దాహము:—సం; దాహః= కాలుట, తాపము. తెలుఁగులో నిట్లుగాక తాపోపశాంతిసాధనమగు నీరుమున్నగువానికి వాచకమైయున్నది. ఉదా="కొంచెము దాహ మిప్పింపుఁడు" ఆతపతప్తుఁడై వచ్చి దప్పిచేఁ బ్రాణావశిష్టుఁడైయున్న మనుజుని యిట్టివాక్యమంచని దాహశబ్దమునకు సంస్కృతములోనియర్థమే దీనికిని గలదనుకొని మఱింత తాపమును గలిగించుట కెవ్వరును సిద్ధపడుటలేదుగదా! మఱియు నీశబ్దము తాపము, దప్పి యనునర్థమునఁగూడ "నాకు దాహమధికముగా నున్నద" మున్నగువాక్యములలో నగపడుచున్నది.

11. ఉచితము:—సం; ఉచితమ్=తగినది. తెలుఁగున ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యొకవస్తువు నిచ్చినచో నద్దాని నుచితముగానిచ్చినట్లు వాడుదురు. ఉదా="ఒక్కసారి పదిజనుసస్తువులుకొనువారి కొకవస్తు వుచితముగా నీయఁబడును." ఒక్కసారి పండ్రెండువస్తువులు కొని తనకెంతో లాభముగలిగించినపుడా విక్రయికుఁడు కొన్నవారి కొకవస్తువును ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యిచ్చుట యుచితము. అనఁగా న్యాయ్యము. తగినది. కావుననే యుచితశబ్దమున కిట్టివాడుక కలిగినది. "కేటలాగు ఉచితముగాఁ బంపఁబడును" అని యిట్లు వార్తాపత్రికలలోఁ గూడ నీశబ్ద మిట్టియర్థమునఁ బలుమాఱు నగపడుచుండును.

12. గగనము:— సం; గగనమ్=ఆకాశము. (శూన్యము) తెలుఁగులో నప్రాప్యము; అసాధ్యమునని దీనియర్థము. ఉదా:— "అతఁడు చేసినట్లు చేయుటయేమి గగనమా?" అనఁగా శూన్యమా?= ప్రపంచమున నెచ్చటను లేనిదా?= (అట్టి [illegible] మా?) అసాధ్యమా? అను నీక్రమమున దీనియర్థము విపరిణమించియుండును. లేదా "ఆకాశమంత [illegible]" మున్నగు కొన్ని గ్రంథములలో నాకాశమును [illegible] భావించియుండుట గలదు. దానినిబట్టి గగనమా? = [illegible]=([illegible] సాధించుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునదియైనను [illegible] మార్గము కానోపును. దీనినీయర్థమున [illegible] ప్రయోగించియున్నాఁడు. "......గగనమంత [illegible] గగనమయ్యెలతాంగి కాను నపలు..." ([illegible]-3 అ-99 ప.) [illegible] గగనమయ్యె ననఁగా [illegible] యర్థము.

13. [illegible]:— సం; [illegible] = [illegible]. [illegible] వ్యాకులమై [illegible]. [illegible] మిక్కిలియుండునుగాన [illegible] కష్టసాధ్యము [illegible] వాడుదురు.

14. [illegible]:— సం; [illegible] = సామర్థ్యము. "ఈవస్తువులు [illegible] దకృతలేదు" అనఁగా మాకు సామర్థ్యము [illegible] యర్థము. [illegible] సామర్థ్యము లేదు? [illegible]. కావున సామర్థ్యభావము [illegible]. [illegible] బంధమునుబట్టి కాలక్రమమున [illegible] నింట వృద్ధులు లేకుండుటయనునర్థము వచ్చినది. [illegible] నింటనుండు పెద్దలను [illegible]. [illegible] నీశబ్దమును వాడియున్నారు.

"దక్కతలేనియింటికిఁ బదార్థము వేఱొక [illegible] వేలక్షలువచ్చునేనియుఁ బలాయనమైచనుఁ గల్లగాదు ప్రత్యక్షము............" (భాస్కరశతకము.)

15. కైంకర్యము:— సం; కైఙ్కర్యమ్=భృత్యభావము, శుశ్రూష, సేవ. తెలుఁగున దొంగిలించుటయని యీశబ్దమున కర్థము. విష్ణుభక్త శ్రేసరులగు తిరుమంగయాళ్వారు పెరుమాళ్లకు నిరంతర (కైంకర్యము) సేవయొనర్చుచు నొకప్పుడు స్వామియంగుళీయకమును హరించినట్లు ప్రసిద్ధి గలదని వైష్ణవసంప్రదాయజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈతిరుమంగయాళ్వారల చోరప్రక్రియయే కైంకర్యశబ్దమున కపహరణమను నర్థము నవ్వుటలో మూలమైయుండును. మఱియు దేవాలయములందలి యర్చకులు పెక్కుమంది దేవస్థానాధికృతులే గాని తదితరులే గాని భగవద్వినియోగమునకై యీయఁబడిన వస్తువులను స్వామికి వినియోగింపక తామపహరింతురని దేశములోఁ గింవదంతి గలదు. అది సత్యమో కాదో పెరుమాళ్లు కెఱుక. ఇట్లు వారు వస్త్వపహరణము చేయుచుఁ గైంకర్యము చేయుచున్నార మని చెప్పుదురు. కావున నీమార్గమునఁగూడఁ గైంకర్యమనఁగా దొంగిలించుటయను నర్థమునచ్చుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఉదా=అపుడు నేను నాలుగువస్తువులుంచితిని. అందు రెండువస్తువులెవరో కైంకర్యము చేసినారు.

16. ఛాందసుఁడు:— సం; ఛాన్దసః = ఛందస్సు తెలిసినవాఁడు. అనఁగా వేద పండితుఁడు. "శ్రోత్రియ చ్ఛాన్దసౌ సమౌ" శ్రోత్రియ చ్ఛాందసశబ్దములు రెండును బర్యాయములని నామలింగానుశాసనము. తెలుఁగులో నీరెండుశబ్దముల యర్థములకును జాలభేదముగలదు. శ్రోత్రియుఁ డనఁగా సదాచారసంపత్తి శిష్టాగ్రేసరుఁడు. ఛాందసుఁ డనఁగా లోకజ్ఞాన శూన్యుఁడు, మందుఁడు. మనదేశములోఁ జిరకాలమునుండి, యనఁగా గాళిదాసుకాలమునుండియు వేదపండితు లనేకులు నాగరకతా శూన్యులై మాంద్యముతో నుండెడివారని "వేదాభ్యాస జడః కథం ను విషయ వ్యావృత్తకౌతూహలః నిర్మాతుం ప్రభవేన్మనోహరమిదం రూపం పురాణో మునిః." (వేదాభ్యాసమువలన మాంద్యవలబడిన బ్రహ్మ యిట్టి మనోహరరూపమును సృజింపఁజాలఁడు) అను విక్రమోర్వశీయ వాక్యమువలన మనకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. నాఁటికిని నేఁటికిని వేదవేత్తలవిషయమున నీయభిప్రాయమే దేశములో నాటుకొనియున్నది. వేదవేత్తలలోఁ జాలమంది చెప్పినమాటయే పలుమాఱు చెప్పుచుఁ జేసినపనియే పలుమాఱుచేయుచు నిట్లుండుట స్వాభావికము. దీనిని బట్టియే ఛాందసశబ్దము చా(చే)దస్తముగలవారను నర్థమునందు రూఢమైనది. చా(చే)దస్తమను శబ్దమైనను ఛాందసత్వశబ్దభవమే కాని క్రొత్తది గాదు. ఛాందసశబ్దమును పైనిజెప్పిన యర్థములో రామకృష్ణ కవి గూడ వాడియున్నాఁడు.

ఉ. "సారథి ఛాందసుండు బడిసాగదు చక్రయుగంబు...
............తానట మాసరియందుఁ దత్పురిన్
జేరులు నవ్వ శంకరుని తేరిని కేతనకింకిణీధ్వనిన్"
(పాండురంగ మాహాత్మ్యము-1ఆ-115 ప)

17. ముష్టి:— సం; ముష్టిః= పిడికిలి. దీనికిఁ గ్రమముగా బిచ్చగాండ్రకుఁబెట్టు పిడికెడుబియ్యమనియు ధాన్యమనియు వాడుక వచ్చినది. లేదా బియ్యముగాని ధాన్యముగాని గలపిడికిలియని యైనను జెప్పవలయును. ముష్టికివచ్చిరి, ముష్టివేసితిని మున్నగువాక్యములలో సంస్కృతమునఁగల పట్టెడుపిడికిలి యనునర్థము చెప్పుట పొసఁగనేరదు గదా!

18. దండము:— సం; దణ్డః= కఱ్ఱ. ఆంధ్రభాషలో నిది నమస్కార మనునర్థమున వాడఁబడుచున్నది. వినీతుఁడగువాఁడు పెద్దలకు నమస్కరించునపుడు కఱ్ఱవలె భూమిపైని పడవలయు నని నియమము. దీనికే దండప్రణామమని పేరు. దీనినిబట్టి క్రమముగా దండశబ్దమునకు నమస్కార పర్యాయత్వము సిద్ధించినది. ఉదా= "పెద్దలు కనఁబడిన తోడనే దండము పెట్టవలయును." ఈవాక్యములోని దండమనుదానికి సంస్కృతములోని యర్థమే చెప్పినచోఁ బెద్దలు కనఁబడుటకే భయపడవలసియుండును.

19. చిత్తము:—, భాగ్యము:— సం; చిత్తమ్=మనస్సు. తెనుఁగులో నెవరేని యొకవిషయము చెప్పుచున్నపుడు శ్రోతలు 'ఊ, ఊ', అని యూఁకొట్టుచు వినువలవాటు గలదు. అట్లు పెద్దలు చెప్పుచున్నచో 'అయ్యా, అయ్యా' యనుచు విందురు. ఈసందర్భముననే 'చిత్తముచిత్తము' అనియు ననుచుందురు. అది తమ చిత్తములోనున్నట్లే యనఁగాఁ దమ యభిప్రాయము సరియైనదే యని యొప్పుటకొప్పు డంగీకరించుచు వినుచుండుసందర్భ మేమోయని స్ఫురించుచున్నది. ఇదిగాక పెద్ద లేదేని కార్యము నియోగించినప్పుడు 'చిత్తము' అని యందురు. అనఁగాఁ దమ చిత్తము ననుసరించి తప్పక యాకార్యము నెఱవేర్తు నన్నంత యర్థము దానిలో స్ఫురించుచున్నది.

మఱియు నిట్టి సన్నివేశములలో ననఁగాఁ బెద్దలు ప్రసంగించుచున్నయెడ వైష్ణవులు 'భాగ్యము భాగ్యము'నుచు వినునాచారము గలదు. కటాక్షించి దేవరవారీసంగతి సాయించుట దాసునిభాగ్యము. అనఁగా నదృష్టమను మాటతో నీవాడుక పుట్టియుండును. సిరిలోఁ బ్రపత్తి మిక్కుటముగా నుండును గావునఁ బైవాడుక కిట్టి యభిప్రాయమును గన్పించుట యుపపన్నమని తోఁచుచున్నది.

20. స్వయంపాకము:— సం; స్వయంపాకః=స్వయముగా వండుకొనుట. క్రమముగా నీశబ్దము స్వయముగా వండుకొనుట కిచ్చెడి సామగ్రిని బోధించినది. ఇంకను రానురాను స్వయముగా వండుకొనుటకుఁగాక యింటికిఁ దీసికొనిపోయి విక్రయించుకొనుట కయి ననుసరే యొకమనుష్యుఁడు స్వయముగా వండుకొన్నచో సరిపడునట్లిచ్చెడి భోజనసామగ్రికి వాచకమైనది. ఉదా; నేఁడు ద్వాదశిగావున నిద్దఱకు స్వయంపాకము లిచ్చితిమి.

21. ప్రియము:— సం; ప్రియమ్=ఇష్టమయినది. ఏవస్తువైనను బదిమందికి నిష్టమైనపు డందఱును దానినే కోరుట నైసర్గికము. అట్లు పలువురు కోరుచున్న వస్తువునకు విలువ హెచ్చుగుటయు స్వాభావికమే. కావుననే ప్రియమనఁగా హెచ్చుధరగల వస్తువనునర్థము తెలుఁగున రూఢమైనది. "శీతకాల మగుటచేఁగాఁబోలును బజారునఁ గంబళ్లు మిక్కిలి ప్రియముగా నున్నవి."

22 స్వస్తి:— సం; స్వస్తి=మంగళము. తెలుఁగులో స్వస్తి యనఁగాఁ గొంపఱువైదికులు రెండుపక్షములుగా విభక్తులయి వేద

ములో [illegible] భాగము [illegible] వొకరివెంబడి నొక రందలి వాక్యముల నేకరీతిగా పెట్టుట యనునర్థము వచ్చినది. శుభకార్యముల లోను మఱికొన్ని యుత్సవాదులలోను వేదమును బఠింప వలయుననియు నయ్యది శుభప్రదమనియు మనవారి సిద్ధాంతము. ఇట్లు వేదమును నవిచ్ఛిన్నముగా నొక్కరే చెప్పుటలో శ్రమయధికమగును గావున [illegible] భయపక్షములవారు నర్దుకొని చెప్పవాడుక పుట్టియుండును. ఇట్లు చెప్పుట మంగళమునకు హేతు వగుచున్నది. పోను పోను మాటలకుఁ గ్రమముగా [illegible] యిట్లు వేదము నేకరువు పెట్టుటనే స్వస్తియని వాడుచున్నారు. లేదా [illegible]మంత్రములలోఁ గొన్ని 'మంగళము గాక' యనునర్థముగలవి నూడ నుండును గావున నామంత్రములవాలనున స్వస్తి చెప్పుచున్నా [illegible] వచ్చినను రావచ్చును.

23 అన్యోన్యము:— సం; అన్యోన్యమ్= పరస్పరము. ఆంధ్రమునఁ బ్రేమయనునర్థమున దీనిని వాడుదుము. ఉదా= "వారిద్దఱకును నెంతో యన్యోన్యము" ప్రేమయనుభావ మెప్పుడును నొకరిపైనొకరికిఁ బరస్పరము నుండనలసినది గావున నిట్టియర్థమువచ్చుట సమంజసమే యనవచ్చును.

24. అవసరము:— సం; అవసరః = సమయము. తెనుఁగులో నావశ్యకత యనునర్థమున వ్యవహరింతురు. ఉదా; "నేను [illegible] యవసరము లేదు." "ఎవరియవసరము వారిది" ఇత్యాదులలో [illegible] శబ్దమునకు సమయార్థకత్వము చెప్పిన [illegible] వాక్యార్థము [illegible] దు. ఆవశ్యకత యనునర్థమే యిట్టిచోట్ల [illegible] నీకీవస్తువు కావలెనా? నా కవసరము లేదు; అది కావలసినసమయము నాకు లేదు= అది కావలసినసమయ మిది కాదనుట. ఇట్టి [illegible] లలో మొట్టమొదట సమయార్థకత్వమే యుండి క్రమముగా [illegible] యన్వయసారళ్యా [illegible] నావశ్యకత యనునర్థము గలదిగా మార్పఁబడియుండును.

25. ఆగ్రహము:— సం; ఆగ్రహః= పట్టుదల. "[illegible] విజయినా [illegible] మాగ్రహః=" [illegible] యనని [illegible] లేదు. అని సంస్కృతమునందలి [illegible] హారము. ఏదేని యొక విషయమును [illegible] సందర్భమునుబట్టి [illegible] బట్టియే యాగ్రహమనఁగాఁ గోపమనునర్థము తెనుఁగులో [illegible]. ఉదా= "తప్పుచేసిన భృత్యునిపై [illegible] కాగ్రహము జనించును."

26. ఆలయము:— సం; ఆలయః= [illegible], స్థానము, ఇల్లు గ్రంథాలయము, దేవాలయము, వస్త్రాలయము, కార్యాలయము, హిమాలయము, విద్యాలయము మున్నగు సమాసములలోని యాలయశబ్దమునకు స్థానమనిమాత్రమే యర్థము. [illegible] తెనుఁగులో దేవాలయమను విశిష్టార్థమును బోధించుచున్నది. ఉదా: "సాయంకాలము [illegible] వంటఱును నాలయమునకు వెళ్లుదురు." కేవలము (దేవ [illegible] పదసమభివ్యాహారము లేని) నాలయశబ్దమునకు సంస్కృతమున నిట్టి విశిష్టార్థ మెన్నటను గానరాదు.— సామాన్యవాచి కిట విశేషపరత్వము.

27. [illegible]:— సం; [illegible] (విశేష [illegible]) కుశలమ్= క్షేమము. "అయమతీవ[illegible]కుశలః=" ఇత్యాది మిగలనేర్పరి.— 'ఉభయకుశలోపరి' లోని కుశలశబ్దము క్షేమార్థకమని యందఱును నెఱుంగుదురు. [illegible] నాంధ్రభాషలో 'ఇఱుకటము ఇఱుకు,' అనునర్థములో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇది గ్రాహ్యార్థమునకు సంబంధించియున్నట్లు పైకి గోచరించుట లేదు. కాని చిన్న యింటిలోఁ గాపురము చేయువారిని [illegible] యని ప్రశ్నించినచో "[illegible] కుశలముగా [illegible] చేయుచున్నా ము"ని చెప్పుదురు. స్థలము [illegible] వస్తువులను [illegible] వానినన్నిటిని [illegible] యుండును. కాఁగా [illegible] స్థలమున నేర్పుగా నుండవలయు నని తేలినది. ఇట్టి [illegible] 'ఇఱుకటము, నేర్పు' అనువాని కిట్టిసంబంధము కలిగియుండుటచేఁ గ్రమముగాఁ గుశలశబ్దము వ్యవహారమున [illegible] యుండునేమో యని తోఁచుచున్నది.

28. [illegible]:— సం; [illegible] వెలుగలిగించునది. "[illegible]" అప్పటికి శ్రోత కిష్ట [illegible] జెప్పువాఁడును [illegible]. [illegible] భావికాలమున [illegible] యున్నది. [illegible] భావి [illegible] బోధించుచున్నది. [illegible] సామాన్యముగా [illegible]. ఏదేని [illegible] సంభవించునప్పుడే [illegible] తెలుపుటకుగాదు [illegible] లేనట్లు [illegible] యున్నది. ఉదా= "[illegible]"

29. [illegible]:— [illegible] X [illegible]= [illegible]. [illegible] లజ్జాకరమును [illegible] శబ్దముల నుచ్చరిం [illegible] ప్రయోగించుట [illegible]. కావుననే (1) [illegible] (2) [illegible] (3) [illegible] పెరిగి పోయినది. ([illegible]) వచ్చినవి. ఇట్లే [illegible] 'ఆ[illegible]ము = చనిపోయిన [illegible]ము' అనునర్థము [illegible] శబ్దమును వాడుచున్నారు.

30. మంగళసూత్రము:— సం; మఙ్గళసూత్రమ్ - వివాహములో వరుఁడు వధువుయొక్క మెడలోఁగట్టెడు పుస్తెలుగుచ్చిన మంగళకర

మను (త్రాడు) సూత్రము. పుస్తె లెప్పుడును నీమంగళసూత్రముతో సంబంధించియే యుండును గావున వీనికిఁగల యవినాభావసంబంధ ముచే నీరెంటిని నభిన్నములుగా భావించుటవలనఁ గావలయును మంగళ సూత్రమనఁగాఁ బుస్తెలను నర్థముగూడ వాడుకలో రూఢమైనది. ఉదా "మంగళసూత్రములు రెండిటికిని గొంచెము సొట్లు (నొక్కులు) పడుటచే బాగుచేయుటకై కంసాలి కిచ్చిరి" "ఆరెండు మంగళ సూత్రములును నొక్కొక్కటి తులముతులము బంగారముతోఁ జేయఁ బడినవి." ఇత్యాదులలో సూత్రమనఁగాఁ ద్రాడనియర్థము చెప్పుట యెంతమాత్రమును బొసఁగి యుండదు.

31. మధుపర్కము:—సం; మధుపర్కః = తేనె, నేయి, పెరుగు, నీరు, చక్కెర యను నీయైదిటిని గలిపి యతిథికిచ్చు మిశ్రిత ద్రవ్యవిశేషము.—కన్యాదాన సమయమున వరునికిఁ గూడ దీనినిచ్చి సత్కరించు నాచారము గలదు. అల్లుని నిట్లు సత్కరించినపిదప నూతనవస్త్రములఁగూడ నిత్తురు. కావునఁ గ్రమముగా నల్లునికిఁ గన్యా దానసమయమున నిచ్చు వస్త్రములని మాత్రమే యిప్పుడు వాడుక కలదు. అతిథిసత్కారస్వరూప మెట్టిదో యట్టిసత్కార మెందుల కావశ్యకమో తెలియని యీకాలమున మధుపర్క శబ్దమునకుఁగల ప్రకృత్యర్థమును మనవారు మఱచుట వింతకాదు. ఇఁక వివాహ ములలో వరునికిఁ బైరీతిని దేని నున్నగవానిని గలిపియిచ్చు నాచార మున్నను నయ్యది యాతొంపరలో నంతఱుపను దెలియక దానిని సం బంధించి యిచ్చు నూతనవస్త్రములు మాత్రము స్పష్టముగాఁ బ్రేక్షకుల కంటఁబడును నగపడును కాన మధుపర్కమనఁగా వరునికిచ్చు నూతన వస్త్రము లేయను నర్థము నాటుకొన్నది. ఉదా="అల్లునికి జరి యంచు ల్గుగు మధుపర్కములు తెచ్చినారము."

32 అయోమయము:—సం; అయోమయమ్—ఇనుపది.—సర్వ సామాన్యముగా మనవారికిఁ దెలిసియున్న ప్రసిద్ధ లోహములలో నినుము మిక్కిలి సాంద్రమై దట్టముగా నుండును గావున నయ్యది; దుష్ప్రవేశము=దూరరానిది యనునర్థము దీనికిఁ బొసఁగియుండును. ఈ యర్థమునుబట్టియే తెనుఁగులో నేదేని దుష్ప్రవేశముగఁగాని యసా ధ్యముగఁగాని దుర్బోధముగఁగాని యున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు 'మిక్కిలి యయోమయముగా నున్న'దని యందురు.

33. పూజ్యము:— సం; పూజ్యమ్=పూజింపఁదగినది, (విశేష ణము). ఇది తెనుఁగులో శూన్యము (లేనిది) అను నర్థములో వాడఁబడు చున్నది. ఆ బాలునికిఁ దెలివితేటలుగలవా యని ప్రశ్నించినపు 'డాపిల్ల వాఁడు తెలివిలేనివాఁ డయినను 'నన్నియు నున్నవిగాని తెలివితేటలు మాత్రము పూజ్య'మని సమాధానము చెప్పుదురు. ఈ సందర్భమున, 'తెలివితేటలు మాత్రము సున్న'యనియుఁ జెప్పుటగలదు. ఈ సున్న శబ్దము శూన్యశబ్దభవమేకాని క్రొత్తదిగాదు. కాన దీనింగూర్చి యంత గా విమర్శింపఁబనిలేదు. ఈయర్థము పూజ్యశబ్దమున కెట్లు వచ్చినదో యామార్గముమాత్రము మనస్సునకు సరిగా సరిపడకున్నది. పూజ్య శబ్ద మునకు శూన్యమనునర్థము లౌకికవ్యవహారమునందు మాత్రమేకాక గ్రాంథికభాషలోఁగూడ నున్నట్లు;

శా॥ "భక్తుండెవ్వఁడు ముక్తికై శివపయః పానంబుగావించి ని
ర్యుక్తిన్ క్లేశము ముక్తికేళికిఁ గరంబుల్ మోడ్చి సత్యాత్మ
స్సక్తుం గన్గొను నాఁడు గన్నయది నో జన్మంబు మేఁదాల్చియుఁజ
ము క్తుండాతఁడు భావికాలజననంబుల్ దానికిం బూజ్యముల్॥

అను పాండురంగ మహాత్మ్య (?-155 ప) ప్రయోగము చెప్పుచున్నది. కన్నుల నద్దుకొని సంగ్రహింపవలసిన యీశబ్దమును శబ్దరత్నాకర కారు లు మఱచి కాఁబోలు విడచినారు. మఱియు దీనికి సున్న యను నర్థము కన్నడభాషలోఁగూడ సురూఢమైయున్నట్లు కర్ణాటక పండితులు చెప్పుదురు. ఇట్లన్నిరీతుల వ్యాప్తమైయున్న యీయర్థము దీనికి వచ్చు టలో నే దేని మంచిమార్గ ముండితీరవలయును. ఇంకను విమర్శించినఁ గాని నిరూపింప వలనుపడదు.

34. దేవతార్చనము:— సం; దేవతార్చనమ్=దేవునిబూజించుట తెనుఁగున "తాము మాయింటికి దేవతార్చనమునకు దయచేయవలయును." మున్నగు వాక్యములలో దేవతార్చనమనఁగా భోజనమని యర్థము. ఈ వాడుక స్మార్తులలో నధికముగా నుండును. పూర్వము స్మార్తు లెల్ల రును భోజనమునకు ముందుగా దేవతార్చనముచేసి వెంటనే భోజనము చేయు నభ్యాస ముండెడిది. ఇట్లు భోజనము దేవతార్చనా సమనంతర భావిగావున దేవతార్చన మనఁగా భోజనమను నర్థము రూఢమైనది. అదిగాక యేగృహమందు దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చటనే వండిన పదార్థములను దేవునికి నివేదన చేయవలయుననియు నిట్లు నివేదన చేసిన పదార్థములనే తాముగూడ భుజింపవలయుననియు నియమము గావున నెచ్చట దేవతార్చనము చేయుదురో యచట భోజనము తప్పనేతప్పదు. ఇప్పటికి స్మార్తగృహములఁ జాలవఱకు దేవతార్చనావిధానము లైన నెఱుంగ కున్నను వెనుకటివారి యాచారము లూత్రముగా నవ్వలింకను పెక్కండ్రు నీశబ్దమును బైయర్థమున వాడుచున్నారు.

35. భద్రము:— సం; భద్రమ్ = మంగళము. తెనుఁగునదిది జాగ్రత్తయను నర్థమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఎప్పుడైనను జాగ రూకతతో నుండుట శ్రేయస్సునకు, మంగళమునకు హేతువగును. క్రమముగా హేతుహేతుమత్తుల కభేదమును గల్పించుకొనుటచే నిట్టి వాడుక వచ్చియుండును. ఉదా="నేను తిరిగివచ్చువఱకు నింటివద్ద భద్రముగా నుండవలయును."

మనదేశములో సంస్కృతసమములై వ్యవహరింపఁబడుచున్న 'యాంధ్రపదముల యర్థవైచిత్రి'ని స్థాలీపులాక న్యాయమున నిటఁ జూపి నాఁడను. ఇంకను సన్న్యాసి, అవస్థ, సంగతి, సద్గమానము, అద్వై తము, సదుపాయము, దురంతము, అభిజాత్యము, ఉద్యోగము, భ్రమ= (ఆశ)మున్నగు నిట్టిశబ్దము లెన్నియో కలవు. పైనిజూపిన శబ్దములన్నిటి కిని నర్థవిపరిణామము తెలుఁగులో జరిగినదే కాని సంస్కృతములోనిది గాదు. సంస్కృతములోఁగూడ సామాన్యవాచకములగు పంకజాదిశబ్ద ములకు విశేషవాచిత్వమును విశేషవాచకములగు తైలాదిశబ్దములకు సామాన్యవాచకత్వమును రూఢమగుటయు నిట్లింకను ననేకరీతుల నర్థము

మాఱియుండుటయు సుప్రసిద్ధము. ఇట్లే దేశ్యాంధ్రములోఁగూడ వాయు సామాన్య వాచియగు 'గాడుపు' శబ్దము వాడుకలో వేఁడి గాలిని మాత్రము బోధించుచున్నది. ఉదా="గాడుపు హెచ్చుగా నున్నది" ఇటు శబ్దరూపముగూడఁ గొంత మాఱియున్నది. ఏదైనను హెచ్చుగానున్నదని చెప్పునప్పుడా శబ్దములో వత్తక్షరములను (వర్గ ద్వితీయచతుర్థములను) ప్రయోగించుట మనవారి కలవాటై యున్నది. కనుకనే ఘట్టిగా పల్లించితిని" "మొత్తగా నలిగిపోయినది" ఇత్యాదులలో నత్తక్షరములు వచ్చినవి. ఇఁక వివాహమగుచున్న వరుని బోధించు పెండ్లికొడుకను పదము నిడుకె (ఏడుగు) పెండ్లికొడుకనియు, గర్భ ధానపుఁ బెండ్లికొడుకనియుఁ జివరకు బాలసారె పెండ్లికొడుకనియుఁ గూడ నతివిచిత్రముగా వాడుచున్నారు. ఇట్టిమార్పు లన్నిటికిఁ బ్రకాశరూపమున నుండు వ్యవహారమే కారణము. ఈ మహాప్రవాహ మును నివారింప శక్యముగాదు. నివారింప యత్నించుట సమంజసమును గాదు. ఇట్లు మాఱుచున్న శబ్దములను నానియర్థములను గ్రహించుచు దీనినిబట్టి వ్యవహారబలమున నెట్లెట్లో నాని పరిగ్రాహ్యతను లోకమునకు బోధించుచు నానందించుచుండుట మాత్రమే భాషాతత్త్వజిజ్ఞాసువులకుఁ గర్తవ్యము.

పైనిఁజూపిన నిట్టి స్థలములు మాఱిన యర్థములను సరిగా గుర్తింపఁ జాలక నేనే మిని టస్టుప్ప్యగా నిరూపించినవాఁడనే నేమో! అట్టివానిని సూక్ష్మదృష్టితో విచారించి సరించుభారము పండితులదే యని సవినయముగ విన్నవించుచున్నాఁడను.

"గచ్ఛతః స్ఖలనం క్వాపి భవత్యేవ ప్రమాదతః,
హసన్తి దుర్జనాస్తత్ర సమాదధతి సజ్జనాః."

వియోగ రాధిక

(శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు)

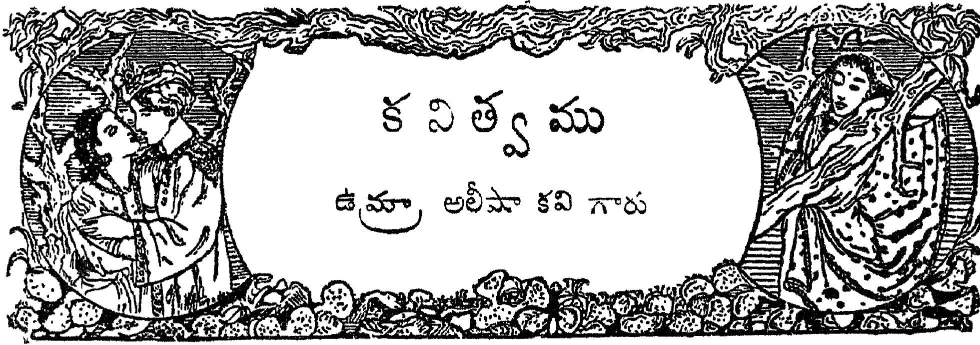
ధేను పరాగ సంహతులు దిగ్వలయంబుల నాక్రమించె మం
దానిల సంచరజ్జలరుహాకరవల్లి [illegible] సం
ధ్యానవకాంతి సంతతులయందు విలీనము [illegible], కృ
ష్ణా! నను బాయ నీకుఁ దగునా? [illegible] నీమోహా.

ఉ. వేణురవామృతంబయిన విశ్వము నేఁడు ప్రశాంతి [illegible]
ద్రాణముగాఁ దనర్చె, మధురాపురి పన్న [illegible], గోపిక
శ్రేణిని వీడి యచ్చటఁ జరించుచునుంటివి! [illegible]
రాజున నాదరించుటకు [illegible], కృష్ణా [illegible]!

చ. వలిపెపుఁ జల్లుదుప్పటపు [illegible] దిక్కులయందుఁ [illegible]
న్నెలలను గూర్చుచుండ రమణీయమనోహర [illegible]
సలుపుచు మామకాంగణమున [illegible] కృష్ణ! నీ
చెలువముఁ జెప్ప [illegible] దోసముఁ [illegible]!

ఉ. పూచెను తామరల్, కడిమిపూలు [illegible] మానము [illegible], సం
ధ్యాచరమారుణప్రభలయందుఁ బ్రపంచము మున్గితేలె, గో
పీచయ మొందనుంటిఁ, గనిపెంచఁదు కృష్ణుఁ, [illegible]
జూచుచునుండె నింకఁ జవిఁ జూపఁగ రాదొకో [illegible].

చ. తలపయి బర్హిబర్హమును దాల్చి, కరంబున వేణువూని, నా
కలపపుఁదావులం బాలయు కాంచనచేలము [illegible] నం
దెలుచిఱుగజ్జియల్ మొరయ దేవకి ముందు నటించినట్లు మా
కెలఁకుల నాడఁగాఁ దగదె కృష్ణ! కృతార్థత కల్గునట్లుగన్.

కవిత్వము

ఉమ్రా అలీషా కవి గారు

కవిత్వము రసావేశము. ప్రేమమయస్వరూపమైన యొక యపురూపము సత్పదార్థము. ఇదమిత్థమని నిర్వచించుట కవకాశములేని ప్రణవాత్మకమైన జ్యోతి. అతీంద్రియములగు మహాపదార్థములలో నొకటి. సర్వాంగసుందరమైన దీని నిజస్వరూపమును దెలిసికొనుట మిగుల దుర్ఘటమైనపనియైనను కొన్ని వాక్యాభాస, యుక్త్యాభాసములవలన విమర్శించి కొంతవఱకు గ్రహింపవచ్చునని తోచుచున్నది.

మానవుని కనంతములగు మహాశక్తులు ప్రకృతిసిద్ధములై స్వభావముగా లభ్యములై యున్నవి. వాని స్వరూపసిద్ధాంతములు వేర్వేరైనను రెండుశక్తులుమాత్ర మన్నిటికన్న నుత్కృష్టములై పరిగణింపఁబడుచున్నవి. అందు మొదటిది వివేకము; రెండవది రసావేశము.

వివేక మనునది సమస్తవస్తునిష్ఠులమైన యీ విశ్వమానవ ప్రపంచమును, నింపది యమూల్యమైన మహాపదార్థములను; వాని గుణాగుణములను వాని యుపయోగానుపయోగములను దెలియుటకు, చతుష్షష్టి కళలు కళాప్రదర్శనములు మున్నగునవి సాధించుటకు, నవ్వయించును.

రసావేశము. ఇది వివేకాదిగుణములతోఁగాని పక్షపాతన వివిధ విధానములతోఁగాని సంబంధములేని యొక మానసిక పరిణామము—అవస్థాభేదము—అనఁగా కష్టపడుట లేక సంకల్పమాత్రమున సంధించుపరిస్థితుల వలనఁ జనించున హృదయమార్ద్రమై పోవును. అనఁగా కడగండ్లయందు దుఃఖమును, సుఖమునం దానందమును, నాశ్చర్యమున నిశ్చలత్వమును బొందుచున్నది. దీనికేపేరే రసావేశము. (feeling)

ఈ రసము—ఈరసావేశము—శబ్దములచేఁ బొదగఁబడినప్పుడే కవిత్వమనిపించుకొనుచున్నది. ఇది పశుపక్షి మృగాది తిర్యగ్జంతుసంతతులయందును నగుపడుచున్నది. సింహము గర్జించుటయు, కోయిలల వ్యక్తమధురధ్వనులు సేయుటయు, నెమిలి పురివిప్పి యాడుటయు, సీతాకోకపురుగు ఱెక్కలల్లలార్చి కేళింతలాడుటయు, నిట్లే ప్రకృతియం దెన్నియో స్వభావచైతన్యము లగపడుచున్నవి. వాని యన్నిటికన్న మానవుని కధిక మగు ధీశక్తిగలదు. అగి యవస్థాభేదములం దాతనివాక్కునుండి వివిధములై భావవ్యక్తములై పెక్కుపదజాలములు ప్రణవముతో నైక్యమై అయాచితమైనను శ్వాసవాయువువలె, మహావాతవేగమునంబడి పొర్లి పొర్లి వచ్చు నదీప్రవాహమువలె, వచ్చివేయును. అదే కవిత్వము.

ప్రణవాత్మకమగు శబ్దముల మూలముననే భావోజ్జ్వలమై దానినుండి రసావేశ ముదయించు చున్నది. అదే కవిత్వ మని కొందఱు తార్కికులమతము. వీమనిన శబ్దసమామ్నాయస్వరూపమైన కవిత్వమును విన్న ప్రేక్షకుల హృదయములుగూడ రసార్ద్రములై సొలుపొందుచున్నవి. అనఁగా కవి యేరసమం దేభావమును శబ్దములచేఁ జిత్రించినాఁడో ఆ రసమును ఆభావమును ప్రేక్షకులు శ్రోతలు పాఠకులు నైతము పొందుచున్నారు. కావున కవిత్వమునకు మఱియొక నిర్వచనముగూడ కలదు.

మానవభావోదయమైన రసస్వరూపమును శబ్దములచే వెలికిఁదీయుటయు, దానిని అక్షరముల సంజ్ఞచేఁ జిత్రించి శాశ్వతముగా నిలుపుటకే కవిత్వమని పేరు. "నిలుకడ నలయుఁ గృతికి" అని అప్పకవి.

మఱియుఁ గొందఱు తత్త్వజ్ఞులు సృష్టియందుఁగల ఏవస్తువు మనసుపై రసమునుగాని ఆశ్చర్యమునుగాని ఆవేశమునుగాని లేక యేలాటిపరివర్తనము, పరిణామములు, ఉదయింపఁజేసినను అవియన్నియుఁ గవిత్వస్వరూపములే యని తమతమ అవ్యక్తములైన వాగ్ద్వారములనుండి కవిత్వమునే చేయుచున్నవని అదే కవిత్వమని వారివాదము. అనఁగా ఆకాశమునందలి గంధర్వమందిరములు, మేఘమునందలి మెఱుపులు ప్రభాతసమయ శీతవాతము, పక్షులకుహూకలధ్వనులు, వసంతవాసరములు, శారదచంద్రికాధవళములైన నిశలు, నవవికసిత సరోజసముదాయము, బంభరగానమున్నగు విశ్వవస్తు ప్రపంచమంతయు కవిత్వమే సమస్తము కవిత్వస్వరూపమే. ప్రతివాణియు ప్రతికళయు ప్రతిపదార్థస్వరూపమును ప్రతియవ్యక్తమధురపదార్థమును కవిత్వమే. కవిత్వమునకు బాహ్యమైన యొక పరమాణువైన లేదన్న నింక నది యతిశయోక్తి కానేరదు.

"కవియె విశ్వము విశ్వమే కవి నిజంబు"

కవి ప్రకృతినిజూచిపాడినగీతములుకలిసి కావ్యమనఁబడుచున్నది.

శ్లో. గుణాలంకారసహితౌ శబ్దార్థౌ దోషవర్జితౌ,
గద్యపద్యోభయమయం కావ్యంకావ్యవిదోవిదుః.
"అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ
కావ్యమితి కావ్యసామాన్యలక్షణమ్"
"రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం"
"సగుణాలంకృతీకావ్యం పదార్థౌదోషవర్జితౌ"

ఇట్లే యెందఱో లాక్షణికులు శబ్దములయందును, అర్థములయందును దోషములుండకుండుటయు గుణాలంకారయుక్తములైన పద్యములుగాని గద్యములుగాని కావ్యము లనఁబడునని వ్రాసినారు. మఱియుఁ గొందఱు:

శ్లో. శబ్దార్థౌ మూర్తి రాఖ్యాతౌ, జీవితం వ్యంగ్య వైభవమ్
హారాదివ దలంకారాః తత్ర స్యు రుపమాదయః".

కావ్యమునకు శబ్దార్థములు శరీరము, ధ్వని జీవితము, ఉపమాద్య లంకారములన్నియు భూషణములు వగలు వంటివి. శ్లేష మొదలగునవి గలవు. మరియు,

శ్లో. రసప్రధానశబ్దార్థా గుణాలంకార వృత్తయః,
రీతయ శ్చేయతీశాస్త్ర ప్రమేయం కావ్యపద్ధతిః.

శాస్త్రము ననుసరించి కావ్యపద్ధతి రసప్రధానములగు శబ్దార్థములు గుణములు అలంకారములు వృత్తులు రీతులతోఁ గూడియున్నది.

శబ్ద సముదాయము-వాచక, లక్ష్యక, వ్యంజకములని మూఁడు విధములు.

అర్థము-వాచ్య, లక్ష్య, వ్యంగ్యములని మూఁడువిధములు.

వృత్తులు - అభిధ, లక్షణ, వ్యంజనలని మూఁడువిధములు. వీనితో శబ్దములు కూడియున్నవి. ఈశబ్దరచనయందు కైశికి, ఆరభటి, భారతి, సాత్వతి అనునాల్గు వృత్తులుగలవు. ఇవి రసావస్థాన సూచకములై యున్నవి. ఇవిగాక వైదర్భి, గౌడి, పాంచాలి, శూరసేని, మాగధి యిత్యాదివృత్తులును గలవు.

శయ్య-పదముల అన్యోన్య మైత్రికి పేరు.

పాకము-అర్థగాంభీర్యమునకు పేరు. ఇది ద్రాక్ష, కదళీ, నారికేళము. ఇత్యాదులు.

వ్యంగ్యము-ధ్వనికి పేరు. వీనితోఁగూడినవే కావ్యములు. ఈకావ్యములలో లాక్షణికమతముల ననుసరించి యనేక భిన్నభిన్న సిద్ధాంతము లేర్పడియున్నవి. ఇవి హృదయమును రంజింపఁజేయుటయందును హృదయాకర్షకములును [illegible] యున్నవి. గానము, చిత్రలేఖనము మున్నగు విజ్ఞానము మున్నగునవిగూడ కావ్య కుటుంబములోనివే యని కొందఱి సిద్ధాంతము; కాని వానియన్నిటికన్నను కవిత్వము మిన్నయనియు కవిత్వమువలనఁ గలుగు మానసికానందము అతీంద్రియమైన భావ రసపూరపూరితమనియు దాని రసస్థాయికన్న మించిన దింకొకటి లేదనియు చెప్పకతప్పదు.

"పశుర్వేత్తి శిశుర్వేత్తి వేత్తిగానరసం ఫణిః,
కోవేత్తి కవితాతత్వం ఈశ్వరోవేత్తివానవా."

అను ఆర్య నిర్వచనము మిక్కిలి గొనియాడదగినది యున్నది.

గానము గానముసేయునప్పు డుండి వినువారికి యానందసంధాయకమై యొప్పుచున్నది.

చిత్రలేఖనమునకు కన్ను లుండకతప్పదు. చిత్రపటము నున్నప్పుడే సాక్షాత్కరించును. సకాలస్థితిజ్ఞానముగూడ నట్టిదే. కాని కవిత్వమున కీనిబంధనముల (షరతుల)తో నిమిత్తములేదు. మానవుని జ్ఞానేంద్రియములయందే దిలోకమున్నను కవితారస సముద్రమున నోలలాడవచ్చును.

మానస సరస్సునందలి రాజహంసము, పాలకడలిలో పెలువడిన వెలవంక, చేఱకువిల్లున నెక్కుపెట్టిన పంచబాణుని పువ్వుటమ్ములు, యోగివీరుని గాయములనుండి స్రవించుచున్న నెత్తురు నుండే వినఁబడు గీతము, మనకట్టెదుటఁ బెట్టి గూర్చించును. చతుర్దశభువన బ్రహ్మాండము లన్నియు నోక నల్లపూసగా మార్చివేయును. తానణువులో నణువై విశ్వరూపమును స్థూలావస్థలోఁజూపించి హర్షించును.

ప్రియురాలి వలపులముద్దు చక్కెరముద్దుగాఁబోల్చినప్పు డారుచి పాయసమ కట్టె పెట్టుచున్నది. అతియతీంద్రియమైన యానందానుభవము. ఇదె కవియొక్కఁడే ప్రపంచమునకుఁ బంచగలవాఁడు. ఇట్టి సన్నివేశ [illegible] వాని జిహ్వాగ్రమున నున్నవి. వాణి వానివాణియై యుండునన్న నింక నేదకొఱంతయుండు. ఇంకొకనికి ప్రసంగమునందు పాలుగూడుటకు నర్హత లేదు. స్థానములేదు. దాని నే నిప్పు డొకింత విమర్శింపవలసియున్నది.

మానవ మానసికానేకములను రసోదయముగ నన్ని [illegible] ప్రకాశపఱచుటకే కవిత్వము యింతవఱకు నల్లవారి లంగీకరించిన ప్రధానాశయము. అనఁగా ప్రకృతియందలి సూక్ష్మాంశముల నేరియేరి సొగసైన పదములను [illegible] ప్రసాదించి పాఠకులయెదుట సాక్షాత్కరింప సేయుటకే యని యర్థము. కావున,

ఉ. [illegible]
[illegible] భాగ్య బం
[illegible]
[illegible] ....

అని నాయికా [illegible] చిత్రించి నాఁడు. [illegible] ప్రకాశించుచున్నవి. [illegible] కావున [illegible]

[illegible] ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానము [illegible] ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము (Science) [illegible] గావించు [illegible]

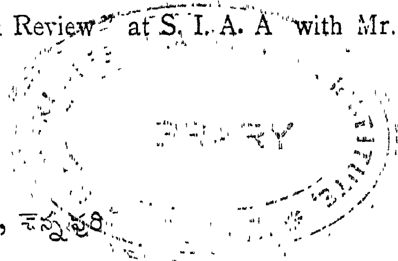
[illegible] సంధాయకమైన [illegible]

[illegible] ప్రకృతి [illegible] గానముసకు ఆలాపనము, చిత్రపటమునకు రంగులు [illegible] కవిత్వమునకు పదము [illegible] కవి

'ఇండియన్ రివ్యూ' పత్రికా పంచవింశద్వార్షికోత్సవము (సిల్వరుజూబిలీ) 24-1-1925, చెన్నపురి

Silver Jubilee of the "Indian Review" at S. I. A. A with Mr. G. A. Natesan, Editor, in the centre

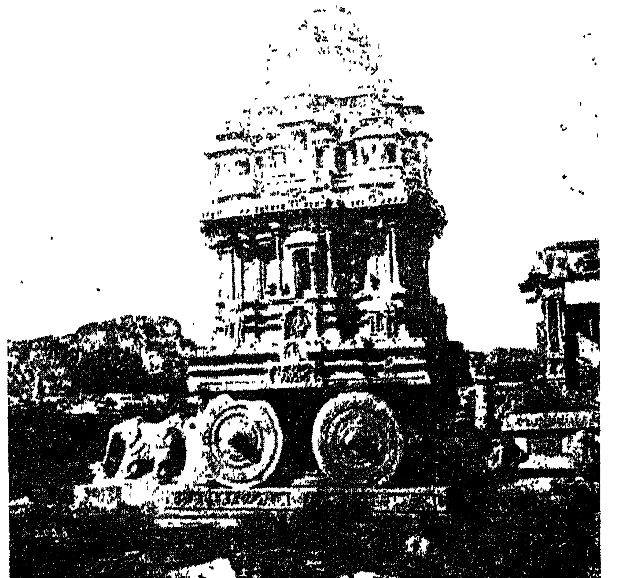

లాలా లజపతిరాయిగారు, 4-1-1925, చెన్నపురి

Lala Lajput Roy, at Madras, 4—1—1925

విఠోబా ఆలయమునందలి రాతితేరు-హంపి

Stone Car in Vitoba Temple at Hampi

అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్వత్పరిషత్తు (మూడవసమావేశము), 1924 వ సంవత్సరము డిసంబరునెల 22 వ తేది, చెన్నపురి

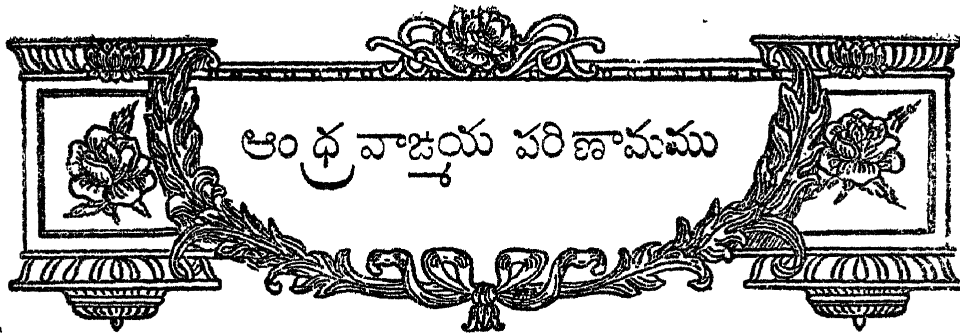

The Third Session of the All-India Oriental Conference at Madras on 22nd December 1924

అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్వత్పరిషత్తువారిచే సన్మానింపబడిన పండితబృందము - చెన్నపురి

Pandit Delegates honoured at the Third All-India Oriental Conference, Madras

ఆంధ్ర వాఙ్మయ పరిణామము

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

మహాకవి కాళిదాసు తన యూహాపోహల నెంతయర్థం బూహించినదో కేవల మనుభవైక నిదర్శనంబుగ "ప్రాయేణ సామగ్ర్యవిధౌ గుణానాం పరాఙ్ముఖీ విశ్వసృజః ప్రవృత్తిః" అని నిర్వచించియున్నాఁడు. తత్సూక్తిం బురస్కరించుకొని యయ్యర్థంబు నాంధ్ర వాఙ్మయపరంబుగ నన్వయింప వలనగునా? యని యహం భావించినను బ్రహ్మసృష్టియే యట్టిదౌనని నొక్కి వక్కాణింపం బడుటంజేసి యిందుక వెనుక త్రొక్కుడి ముందు త్రొక్కుడిగనే యున్నది. సామాన్యముగా విశ్వకర్త యెల్లప్పటికిం జేసినంతఁ జేసి తగినంత మనోహరము వెలువరించి యెందో యొక్కట మాత్రము యత్కించిత్తు లోపము సేయుట సహజమని యెల్లరకుం దెల్లంబ. కాల వ్యత్యయముచే నయ్యయ్యవి యిందుక భేదము గలిగి యుండినను నాది నుండియు నేటివఱకును బరమేష్ఠి సృష్టివ్యాపారము మాత్ర మొక్క పోల్కిగనే యుండి యుండవచ్చును. అట్లగుటంజేసి యధునాతన కాల మున వాడుకలోనున్న విషయములు పూర్వమునుండి యున్నవేయని సిద్ధాంతము సేయవలయునన్నఁ జరిత్రాంశములు సాక్షివాదములు గాఁగల వనుటకు సంశయముండదు. యుగాంతరముల సంపాదితములగు భారత భాగవత రామాయణంబులనేమి తత్పూర్వంగల పురాణాదులయం దేమి దేశప్రస్తావములో సంగవంగకళింగాదులు పేర్కొనుటలో నీదేశ మును నాంధ్రమని పేర్కొనఁబడుచునే యుండెను. ఛప్పన్న దేశము లలో నియ్యదియు నొకటై పేరువడసినదియే. ఆయాయి దేశములలో నాయాయి దేశభాషలు యుండియున్నట్లు లాంధ్రముననను నాంధ్ర భాషయే యున్నదనుటకు సందేహలేశము నుండదు. అయినచో నాఁడున్న యాంధ్రభాషకును నేఁడు వాడఁబడుచున్న యాంధ్రభాష కును దారతమ్య ముండునా? యన్నను విశేషముండఁబోదు. కాదేని యేకొంచెమో మాత్రము మార్పుండునేమో. అదియు నాయాయి దేశము లం దుండు నుచ్చారణభేదమునవే కలిగియుండును గాని యంతయు మార్పుగా నుండదు. ఇట్టి లానాఁటినుండియు నాంధ్రభాష ప్రచార ములో నున్నదియే కాని క్రొత్తదిగాదు. కాని యియ్యది మొదటి నుండియు కేవలము సంభాషణ మాత్రైకఫలము గలదియా? లేక పద్య రూపముగఁ బరిణమించి వాఙ్మయ బోధక మయినదియా? ఇట్లైనలనే దీనికిఁ బద్య పరిణామ మేర్పడినదియా? యని యూహింతము. ఛంద స్స్వరూపము లేనియప్పుడు సంస్కృతములో మహర్షి వాల్మీకి క్రౌంచమిథునములో నొకదాని వధించిన కిరాతుంజూచి పశ్చాత్తాప ముచే నుడివిన మాటలు ఛందోబద్ధములై పరిణమించినందున బ్రహ్మ దేవుఁడు రామాయణము ఛందోబద్ధముగా రచింపుమని యాజ్ఞాపించి యంతర్ధాన మయ్యె నన్నవిషయము ఘంటాపథము. దీనిం బట్టిచూడ మహాముని వాల్మీకి 'మానిషాద! ప్రతిష్ఠాంత్వ మగమః శాశ్వతీః సమాః' అని భాషింపకమున్ను ఛందస్సు లేనట్లుగదా సారాంశము తేలుచున్న యది. అంతకుమున్ను జరుగుచున్న కాలములో నెట్లుండెనో తెలియఁ బడదు. అట్లే యియ్యాంధ్రభాషకును ఛందోమూర్తిత్వ మెప్పటినుండి కలిగినదాయని నిర్ణయించుటకుఁ దగినంతటి సాహాయ్యము లేదనవచ్చును. భాషోత్పత్తినుండియే యుండవచ్చునని చెప్పుటకును నిదర్శనములు కల వేమో తెలియకున్నయది. పాణినీప్రకృతము వాఙ్మయమంతయు మూఁడు పాళ్లు శబ్దబ్రహ్మనుండియే యవతరించినట్లుగదా చాటించుచున్నది. అది మొదలె యాంధ్రము పద్యరూపమయినదని యెట్లు చెప్పనగునని ప్రశ్నిం చువారలకు శబ్దశాసనుఁడు తనకు మున్నున్న యేయాంధ్ర కవీంద్రులం బేర్కొనె నని యుత్తరవాదు లగుచున్నారు. కవికాలమును నిర్ణయిం చుటకుఁ బూర్వకవిస్తుతి యనుకరించి చెప్పుట ముఖ్యాంశముగ నాధునిక పీఠికాకారకులకుతోడయి యున్నదిగదా? కొందఱు, అథర్వణాచార్యాదు లనేకులు కావ్యకర్తలు శబ్దశాసన కర్తలును శబ్దశాసనునికన్న మున్ను భాషాసేవకు లున్నారని చెప్ప నుంకింతురు. గతానుగతికముగా లోక మెంతమార మొక్కత్రోవ త్రొక్కినను నన్నయాచార్యులె తనకు ముం దటివారల మతముల ఖండింపుచుఁ బక్షాంతరీకరించుచు వాఙ్మయమును శాసించుటంజేసి యంతకుఁ బూర్వమందును గవీశ్వరులుండి పద్యరచయిత లయిరని తెలియుచున్నది. కాని కారణమేమో తెలియరాదు. నన్నయ కన్న మున్నున్న కావ్యకర్తల కింతపాటి ప్రాశస్త్యము గలుగక పోయి నది. వాఙ్మయమని యనకముందు భారత కవిత్రయము వారిని మాత్రము ప్రశంసించుచున్నారే కాని వారికిఁ బూర్వులమాట తలంచుట లేనట్టు లాంధ్రలోకమునకు సర్వసాధారణము. నన్నపార్యుఁడు శాసన గ్రంథనిబంధనమ్మునఁ బూర్వాచారము పూర్వ కవిప్రయోగముం బట్టి పక్షాంతరముగా నయ్యయ్యెడలఁ జూపించియున్నాఁడు. అథర్వణా చార్యమతమనియు, కవిభల్లటమతమనియు, వేమాచార్యమతమనియు, మఱికొన్ని తనకుం బూర్వుల మతములను పేర్కొనుచునే పోయెను. ఇట్లు కవిభల్లటాదులమతమని చెప్పుటంజేసి నన్నయార్యునకుఁబూర్వను శబ్దశాసనకర్తలుండియున్నారని నిర్ధారణమయ్యె. ఈశబ్దశాసనకర్తలు శాసనము మాత్రమె చేసియుందురా? లేక శాసనీయం బగు వాఙ్మయం బునుగూడ రచించియుందురా? యని నిర్ణయింతము. గోడలేని చిత్త రువ్రాయుట యసంగతము. మఱియు నొకపదార్థమున్నచో తద్రక్ష

ణార్థమయిన పరివార ముండుంగాని పదార్థములేని పరివార ముండనట్లు వాఙ్మయము వారిశాసనములకు నాధారమయియే యుండును. కాని అయ్యది ప్రకృతకాలములో నున్నట్లుగాని, యుంతి ప్రచారములో నున్నట్లుగాని కనిపించుటలేదు. ఇట్లగుటకుం గాలబాహుళ్యమే హేతు వగునేమో యని సమాధాన పఱచుకొనక చేయునదియు లేదు. అప్పకవి యందుం దుదాహరణంబుగ నథర్వణాచార్యుల విరాటపర్వమం దని యుదాహరించుట వచ్చెను. అంతవఱకును నా గ్రంథ ముండి యుండ వచ్చును గాఁబోలు. కాని యిప్పు డాభాగము పైకివచ్చినట్లు లేదు. ఏమయినదో తెలియదు. తాళపత్రగ్రంథస్థమై యున్నదేమో గ్రంథ శోధకమండలివారికిఁ దెలియఁగలదు. ఇట్లూహింపనగునేని నీవాఙ్మ యమునకుఁ బద్యావతార మెన్నఁడని తెలిసికొనుటకు వీరికంటెఁ బూ ర్వులు మఱొకరు. మఱొకరికంటెఁ బూర్వులు వేఱొకరు. వేఱొకరి కన్న నింకొకరు. ఇట్లుపరంపరాప్రాప్తమయియే వచ్చుచున్న దనిచెప్పక తప్పదు. కావున నన్నయకన్న నెంతయో ముందటికాలమునుండియుపద్య రచనగలిగియేయుండవచ్చుననిఫలితార్థము. 13,14వందలయేండ్లనుండియున్న భారతాదులీనాఁటికిని జెక్కుచెదరక యథాపూర్వముగ నుండ సంతోష మున్నన్నయవి యెట్లు గూపుమాసెనో తెలియ శక్యముగాదు. ఆంధ్ర భారతాదు లేమి? యెన్నఁడో యుగాంతరములందలి గ్రంథములు మాత్రమేమి చెడినవి? ఈర్ష్యాపరవశులయి కొందఱు తమయశంబును నిల్పు కొన నుత్కృష్టంబగుదాని నాశముచేసి యున్నను నుండవచ్చునని యూ హించుట యసంభావ్యము కాఁబోదు. చరిత్రకారకులును [illegible] నిర్మాతలును దమతమరచియించు పొత్తంబుల 'హరిఃఓమ్' అని నన్న యాదిగనె వ్రాసియుండుటంబట్టె యంతకుఁ బూర్వీకుల గ్రంథములు దొరకలేదని దీనితో స్పష్టపడును. పోనీ యెట్టకేలకు శబ్దశాసనునుండియే ప్రధానస్థితికి వచ్చినదనుకొందము. నాఁటినుండి నేఁటివఱకు [illegible] డెట్లెట్లు భాషాపరిణామము గలిగియుండెనో విచారింపవలెను. శబ్దశాసను సృష్టిమాత్రమున భాషావధూటి కేవలము బాల్యదశలో నుండియున్నను, శ్రవణజన్యజ్ఞాన మంతమాత్రముగ లేకుండియున్నను గారవస్థానప్రా ల్యమునం గాఁబోలుఁ గించిత్ప్రౌఢవనితయయి ప్రసరించెను. శబ్ద బ్రహ్మయుఁ దొలుదొల్తనె భాషకేదోషముం బొసంగకుండునట్లు నిర్మా ణింప మొదలిడెను. తర్వాతఁ [illegible] భాషా [illegible] శాసనుఁడు ప్రళయమొందినసంటఁ గొంతవఱకు [illegible] బోయినట్లు దోఁచదు. అనుష్యకాలములో [illegible] దనుట కేమిహేతువో తెలియదు. అట్లయిన తర్వాత సోమయాజిగా రవతరించి మరలఁ బ్రచారములోనికిఁ దెచ్చినట్లుగదా తెలియుచున్న యది. రెండవయవతారపురుషులు సోమయాజిగారును ముపటివారి మతానుసారమునం బోవుచు మఱింత కవితాకుమారికకుఁ జిల్కుపల్కు లతిసొంపు గనుపింపఁజేసి పద్యపరిణామము చేసిరి. వారియనంతరము నను నొక్కింత వ్యవధి గలిగినట్లును నాకాలములోను భారతముం గాని తదన్యముగాని విచారించిన వారు లేనట్లే వరుసక్రమమునం జూపఁ బడుచున్నది. అట్లున్నతఱిఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డవతరించి పైయిద్ద ఱికి నేకమార్గస్థుఁడైయుండెను. ఇప్పటికిని వీరిముగ్గురిమాటయనిన

శిలాశాసనమయి సర్వజనీనమయి యాదరింపఁ బడుచున్న దనుటకు వాఙ్మ యసేవకులకు [illegible] సందియము వొడమదు. వీరియనంతరకాలము నను విచారించినచో [illegible] ప్రసిద్ధికెక్కినకవితారచన లేకుండె నట్లున్నది. అట్లు రాను రాను గ్రమక్రమ మభ్యుదయాభిముఖము నకుఁ దిరిగెను. నాఁటకిని నించుమించుగ నాటకవిశ్రేష్ఠులతోవ నడచుచు నొక్కొక్కరు నొక్కొకవిశేషము స్పష్టముచేయుచు నూత్ననూత్న కలావిలాసంబుం జేపట్టిరనుటలో నతిశయోక్తికాదు. 'పరశు నవమార్గ [illegible] స్వాభావికమార్గము' అన్నట్లు [illegible] చేర్చినను [illegible] విచిత్రములు పుట్టించినను బుట్టింపవచ్చును. తెలు [illegible] [illegible] కవులనాదరించి [illegible] యొక్కొక్క [illegible] యున్నారలు. కవితా [illegible] విశేషము లావిర్భవించెను. [illegible] [illegible] సహాయముగాగుగాన [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఇందులకుం [illegible] [illegible] [illegible] విధానము. [illegible] [illegible] నియ్యది [illegible] ఈ [illegible] సాహిత్యసేవ [illegible] సార్వభౌమ శ్రీనాథ [illegible] పెట్టి [illegible] [illegible] నున్నందటి ప్రశస్తికి వచ్చె. కాని [illegible] పూర్వాపర సంబంధము [illegible] కాలమునకుఁ బరాధ్యయముగా [illegible] గృహస్థ [illegible] స్థానమున సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము [illegible] ప్రచరించినట్లు తెలియు చున్నది. అట్లుట్లు నాటకకావ్య [illegible] సృష్టి చేయఁబడినట్లు కనఁబడు చున్నది. అప్పటికిని నాటకకవులు [illegible] మిన్నగ వాఙ్మయాభివృద్ధికి హేతుభూతముగ [illegible] ముదియించినట్లు

లాధునికదశం బట్టి యూహింప నగునేమో? సరియే, మొదటినుండి యింతవఱకు నీ యావిషయుగ బరిణతి గల్గెంగదా యింక విశేషాంశ ముల నరయుత్రోవకుం బోవుదము. తొలుదొల్త వాఙ్మయమునకుం జేసినదేమి? కట్టు దిట్టమనుశాసనము. అయ్యది పురాతనసంభూతమయి నను మధ్య నెట్లో వృద్ధికి వచ్చినది. అయ్యదియుఁ గవిబ్రహ్మనుండియె విశేషాభివర్ధితమైనది. ఈశాసన ప్రసక్తి యెట్లెట్లో విచారింతము. అన్నిటం గ్రోడీకరించుటకు విస్తారభీతి వచ్చుటచ్చుటఁ గ్రక్కికరించి చూతము. సూత్రకారకు లెంత సూరవృష్టి నారసి చెప్పియున్నను నంత మాత్రనఁ జాలక, వృత్తియనియు, టీకా విశేషాదులనియు, మఱెన్ని ప్రక్కయూఁత నీనలయుట ప్రాచీన సాంప్రదాయక మయియున్నది. వాగను శాసకుఁడు తననూ నాగఫ్రుతేముఁ మీఁదయ ప్రయత్నించెనని యందఱందురు. అందులకు సంశయము లేదు. ఒకానొక పక్షమున నగి యిట్లని చెప్పినవారికి గౌరవము సక్కలేదు. ఇఁక దక్కఁబోదు. భారత ప్రయోగములం దసాధుత్వమునకు నెడము లేదనియే ప్రతీతి. ఒకవేళ నుండియున్న నో 'గుణాయంతే దోషాస్సుజనవదనే' యన్నట్లు ప్రతి ఫలింపఁగలవని కొందఱనలేక లోలోన గొణుగుకొనుదురు. 'ప్రమాదో ధీమతా మపి' యని యొక్కరున్నను కన్పట్టెంబో, తల్లక్రిందులయి తపస్సుచేసి దానిసారము పిండి కవిగౌరవము నసాధుపక్షమున కీష్వం గలందులకుఁ గంకణధారులగు నభిమానులున్నారు. సందేహాంశము గలుగు నోటనో! అచ్చట ననుపపన్నంబయినను ముక్కనను గవ్వగట్టి యీడ్చి యొకానొక సందర్భము గొసంగించు నాదికవి నేనకులుం గొంద ఱున్నారు. భారతమున నెందో కళాంతపదము ద్రుతాంతమై పడెను దనియు నయ్యది యేమిసేయుటకు నెట్లు త్రిప్పుటకు నూపిరాడమి లోలోన గుట్టుమట్టుగ నున్నగనియు యథార్థవాదులు లోకవిరోధు లగుచున్నారు. పోనీ యావిషయమై నాసవారిట్లను మన్నారని యాథార్థ్యము పక్కనబో చాగణింతమునకు మొదలిడుదురు. కాన విశేషము భారతముజోలికిఁ బోరాదు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కవిత్రయములోని వాఁడే. నృసింహాపురాణ మాకవికృతమె. అందు రెండుస్థలములలో,

కం. గరుడాచలాంచలో జ్జ్వల, గరుడాసీనునకు సిద్ధ గరుడా మరుకుఁజా
నరసఖమిగునోద్ధతివి, స్ఫురదపదానునకు నిత్యశుభదానునకుఁజా

(పీఠిక 38.)

చ. అనుటయు దేవమంత్రి దరహాసముతో జవిజేంద్రుఁజూచి యి,
ట్లను నిదియేమి భీతిలగ నంచిత సత్యతపోనిరూఢి నీ,
కనినపదంబు ద్రిప్పఁగ జగత్పతి పద్మజుకైన బాడియే?
వినుదితిసూనుఁ డివ్విధము వేఁడెడ నన్నను నాలుకాడునే?

(ద్వితీయాశ్వాసము 28)

అని యిట్లు షష్ఠికి నుగాగమరహితముగ నున్నది. అవట్లుకా దిట్లని బారలుసాఁచి తల్లక్రిందులు చేయఁబడకుండుటకు ఛందోబద్ధంబగుటవలనైక ల్యముపాలగునేమో యని కొంబోలు కటాక్షింపఁబడెను. లేక వారు వాడిన యాపదములమీఁదమాత్రము లేకున్నను సరియందురేమో తెలి యదు. కొంద ఱభిమానపండితజను లంతటిపాండితి గల్గియుండి యట్లుం డినచో సరియెకాని యల్పపాండిత్యమున నిపమిత్తమని చూపించుట తగ దని సమాధానపఱచువారును గలరు. గుణదోషవిచారణలో యాథార్థ్య ముం గప్పిపుచ్చనేల? మీదుమిక్కిలి రూక్షాక్షులుగూడ నయ్యెదరు. అభి మాన మనునది యంతవనికిఁ దెప్పించును కాని యన్యముగాదు. ఇట్లే సామాన్యముగా రెండుపాళ్లు గ్రంథముల నుండి యుండును. అవన్నియుఁ దప్పని చెప్పుదుగ కాఁబోలు. ఆదికవీంద్రునిచే సంస్కరింపంబడుటం జేసి వికల్పమని యూహింపఁగూడదా యని కొందఱాధునికులు తమ శాస్త్రంబుల నిరాఘాటంబుగ నాడుచున్నారలు. అప్పకవి యీవిషయ ముంతగాఁ బ్రస్తావించినట్టులేదు. 'నాన్యేషాం నైఘర్ష్యస్యం లఘ్వలఘూ నాం నిమోఽస్తు నిత్యంసాత్' అను సూత్రమునుబురస్కరించుకొని యప్ప కవి తనయసూయ వెళ్లపుచ్చెనని యెల్లరనువిషయమే.

కం. త్రిమయక రేఫములకు రే|
ఘములను ఱాలకును ఱాలుఁ బ్రాసములను వి
శ్రేమములను జెప్పఁదగు నీ|
క్రమమెఱుఁగక రెండునుం గుకవి గూర్చుఁగృతిక్?

అనిచెప్పి అందుల కుదాహరణమ్ముగ-

ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృత భాగవతంబు జగద్ధితంబుగా
కిమ్మహి నేమిటం గొదువ యెంతయు నారసి చూడఁగాను రే
ఫమ్ములు ఱాలునుం గలపి ప్రాసములైన కతంబునం గదా
యిమ్ముల నాదిలాక్షణికు లెల్లను మాని రుదాహరింపఁగన్.

అని చూపించియున్నాఁడు. ఆదిలాక్షణికులెల్లను అని నొక్కి చెప్పుట యొక్కనికిని రేఫరకారమైత్రి యిష్టము లేదని తేలుచున్నది.

తే. చెల్లునని ముందు భీమన చెప్పెనుమఁ,
గలుపుదురు రేఫములును ఱకారములును
దుష్టకవు లవి యొకటైనఁ దొంటి పెద్ద,
లందఱును నేల విభజింతురని తెలియరు?

అని భీమన యొప్పినట్లు తానె చెప్పియున్నాఁడు. ఇట్టిమైత్రిగల ప్రాస ము లేగ్రంథమందు లేకున్నవి? వారివారి యభిమానముంబట్టి వారువారు కలిపినవిమాత్రము రెండుగలవని చెప్పసాహసము గలుగను. మతాంతర ములయి యున్నవిషయములంబట్టి కుకవి యని నిర్ధారణముగాఁ జెప్పి పోతనను నిదర్శనముచూపుట యసూయయ ముఖ్యమని తోఁచకపోదు. ఏ లాక్షణికులు భాగవతమును దిరస్కరించినారు? ఆదిలాక్షణికు లెల్ల రనుటచే భీమనాదు లందఱు భాగవతము నిరసించిరనియా? వారి వీరి కాలమున కెంతవ్యత్యాస ముండునో విచారింపఁదగియుండును-అదియే భాగవతమును గూర్చిమంచి తిమ్మకవి యేమిచెప్పెను?

సీ. ఘనుఁడు పోతనమంత్రి మును భాగవతము ర
　　చించి చక్రికి సమర్పించునెడల
సర్వజ్ఞసింగయ క్ష్మావరుం డది తన
　　కిమ్మని వేఁడఁగా నీయకున్న
నలిగి యాపుస్తకం బవనిఁ బాఁతించినఁ
　　జివికి యందొకకొంత శిథిలమయ్యె

గ్రమ్మఱ నడివెలి గండలనారప
రాజును మఱి బొప్పరాజు గంగ

తే. రాజు మొదలగు కవివరుల్ తేజమెసఁగ
జెప్పి రాగ్రంథములయందె తప్పులొనవెఁ
గాని పోతనకవీంద్రుని కవితయందు
లక్షణంబెందుఁ దప్పు నా దక్షహరుఁ!

అని నిర్దోషముగ నన్నిగొనినాఁడు. దీనింబట్టి గూడ నథిగానము ముఖ్యమయినదని తెలుపడినా. ఇన్ని చెప్పినతానే

మ. పురుటింటం బసిబిడ్డనాదమున వాహానంగ నాఁదాత్మలో
మురువొప్పన్ విషదుగ్ధము క్రుసుసయై ముగ్దామురా కాని సు
స్థిరజేఁ గిట్టంబుగఁ బాలుద్రావుమిమచే నిర్వైనకాలంబునం
గరణింగూర్చిన సంపుత్రులనం దారాగ్రి ధర్మస్థితుల్.

ఇచ్చట మైత్రిచేసియున్నాఁడు. దీనికేమి సమాధానమో? తాను గూడఁ గుకవియో కా నగునుగదా? విశేషించి తెలిసిచేయుటం జేసి సుకవి శిరోమణియనిగదా చెప్పనలెనని కొందఱిమతము. మఱొక విషయమునకుఁ బోదము. జైమినీ భారతము, హంసవింశతి, ఆముక్తమాల్యద, పంచతంత్రము మున్నగు గ్రంథములలో ననేకస్థలములు వ్యాఖ్యాతలకుం జేతోహరములు కామిఁ గాఁబోలు దోషపక్షమున కీడ్వఁబడుబడుమన్నయవి. చేసుక, పెట్టుక, కూడుక, పట్టుక ఇత్యాదిపదములు భూయిష్ఠముగా లెక్కకువచ్చును. ఇట్టి యసంగత ప్రసంగమును బహుళముగా వారుమాత్ర మేల వాడుదురు? పొరపాటన్న నొకటిరెండు. ఇట్లు గూడ రూపాంతరములు కలవని కాఁబోలు వారియూహ. అగ్రాహ్యము లయిన బహుళముగా వాడుదురా? ఇది తప్పనుటకుఁ దగిన నిరూపణమున కేమేని యాధారములున్న దేమో? చూడఁజూడ ఎవరెవరి కెట్టెట్టు లూహాప్రపంచమునకుఁ దోఁపట్టునో వారివారి మతానుసారముగ వ్రాయుటయు మతాంతరమును దూషించుటయుఁ బ్రాచీనమే కాని నవీనముగాదు. ఇందువిషయమై అప్పకవి దేశ్యలక్షణములు నిరూపించుచు

క. జలశయన యాంధ్రదేశ్యంబులు రెండు దెఱంగులయ్యె భువి శుద్ధాంధ్రంబులు నన్యదేశజాంధ్రంబులునా............

తే. ఆంధ్రదేశపురస్థాయులైన సకలజనములకును మఱుంగు దేశంబులేక తేటతెల్లమిగాఁ బల్కుమాటలెల్లనని శుద్ధాంధ్రదేశ్యంబులనఁగఁబడును.

ఇందుల కుదాహరణంబుగ,

క. పాలును పెరుగును నేయుని, వాలాయంబుట్టిఁ బట్టి వంచుక త్రాగన్,
అలో లెక్కక నీబిడ్డఁడు, జోలి యిఁకేమున్నదన్న శుద్ధాంధ్రంబుల్.

అని వంచుక, ఎక్కక, అనునవియు సాంకర్యములేని శుద్ధాంధ్రములని యుత్తమోత్తముగ నెన్నియున్నాఁడు. ఇక్కడి వంచుక యెక్కక పదములుగూడ దోషభాక్కులు కావలయును. అప్పుడు శుద్ధాంధ్రములు తప్పు లనవలసియుండును. జాతిసాంకర్యములేక పారిశుద్ధ్యముతో నున్నవానికన్న నన్యదేశ్యసాంకర్యము నొందినపదము లింక సాధువులెట్లో యాలోచింపవలయును. చాలవఱకు నిట్టిపదములు వాడుకలో నున్నవనవచ్చును. అట్లుగుడు నిర్దుష్టంబులగు గ్రంథములు లెక్కడ నెయ్యవి దొరకును? ఇట్టివి యగ్రాహ్యము లయ్యెనేని యప్పకవి యేల యూరకుండును! విచారింప 'అడుసు త్రొక్కనేల కాలు కడుగనేల?' యన్నట్లగుచున్నది. ఇంటిపేరు నసగానున్న గవిత్వము పసగా నున్న దని పండితకవులచేఁ జెప్పఁబడిన చేమకూర వేంకటకవి విజయవిలాసములో క్త్వాంతమునకు గ్రుఘమును దగిలించి

ఉ. పున్నమరేలఁ దత్పురము సొంతన పోశిఖరాళిఁ దాకి వి
చ్చిన్నగతిన్ సుధారసము పండి పయిన్ దిగి ... నంపె నుం
డిన్నల నన్నగిల్లు ... ... ముగా ... ...
గ్వన్నె పసిండిమేడలను ... ...

అని యిట్లు ప్రయోగించియున్నాఁడు. మహాకవి ప్రయుక్తంబగుటచే నిది సాధువా? యసాధువా? యని కొందఱకు సందియ మొదవుచున్నయది. భక్తాగ్రేసరుఁడగు గాన్యవిభ్రయు నగ్రజుఁడగు ధూర్జటికవి కాళహస్తీశ్వరశతకమునఁ బలుతావుల నీ ... ప్రయోగములు చూపియున్నాఁడు. భక్తకవి ... ... మని యన్నఁ జెమోప్పి విరమింపుటయు క్తము. కాని వాఙ్మయవిషయమునకుఁ బోయిన నో మార్గము కొంచెమౌఁ గీ ... స్థలముల గతియేమి యని యడుగ నవకాశములు గలుగకపోవు. ప్రతి ... ప్రయుక్తము విజయవిలాసము మున్నగు పాత్రంబుల మిక్కిలి యనూపదమును ద్రుతాంతమగా వేసినారలు. ఇదియేపదము నవీనఁ ద్రొక్కబడు పదివిని ముక్కునిరుచునారు, ... చిట్లించువారును గొందఱున్నారు. ప్రాచీనకవి ప్రయుక్తమని గ్రాహ్యమో? యాధునికకవి ప్రచారితమని యగ్రాహ్యమో యెట్లు తెలియఁగలదు? కొందఱో మిక్కిలి అనియు నుండునంగగ. ... వాడి యుండను పొరపాటను వారేమయినఁ జేయుటకిఁ ... ప్రతిబంధకమగుచున్నది. (?) విజయవిలాసమున:

ఉ. అభినవ... శుభమతి నేనిందులను ... ... మిక్కిలిన్
సభల గణింప......................(పీఠిక ...).

అని మార్చుటను నీలుగారయే పాఠాంతరమున నున్నది. మఱొకదాని విచారింతము. క్త్వార్థమునకు సంధిలేదు అని కంఠోక్తిగా నిరూపింపబడినది. క్త్వార్థమునఁగా నసమాపక్రియ కన్వయము చెప్పుచున్నారు. అసమాపక్రియ క్త్వాంతమునకును ల్యబంతమునకును నొక్కపోలికనే యుండును. ఎందేని ప్రాచీనమహాకవులు సంధిఁజేసిన నది క్త్వాంతముగాదు ల్యబంతమని సమాధానము చెప్పుదురు. తమకిష్టమయినచో నన్నిదారులకైనఁ ద్రిప్పవచ్చును. అంతమాత్రము సామాన్యుఁడే యైన నట సంసర్గవ్యతిరేకములయినను నేమేమో తోఁచుచుండును. అక్కడనె యభిప్రాయ మెట్లుపోవునో. బాలవ్యాకరణములో ఏగి ఏగియనుచో సంధిలేదని క్త్వార్థపరముగాఁ జెప్పఁబడెను. అయ్యర్థమున 'గత్వా గత్వా' యని యనుటకు మారు 'నిర్గత్య నిర్గత్య' యని ల్యబంతమును గలదుగదా? కాన సంధి చేయనగునా? అట్లయ్యెనేని దానిని నిదర్శనముగఁ జెప్పుటంజేసి యాంధ్రమున నసమాపక్రియకు సంధి గూడదనియే దానియర్థమయి యుండును. ఇట్టి యసమాపక క్రియాసంధు లచ్చటచ్చటఁ గలవు. అవియు వారివారి యూహాపోహలతో అభిమానా నభిమానములఁ బుతక్కరించుకొని సాధ్వసాధు

పథముల కీడ్వఁబడుచున్నవి. ఇట్టిపద్ధతి నేఁటివారికే కాదు. ప్రాచీన సాంప్రదాయ సిద్ధమనియె తోఁచుచున్నయది. 'లుక్సంశ్లేషానాచ ద్రుతస్య సర్వత్ర లుక్సమాసేషు' అనుసూత్రమునకును 'నాన్యేషాం వైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యంస్యాత్' అనుసూత్రమునకును శబ్దాధికారము సామాన్యముగ సమానమె. అప్పకవి రేఫఱకార శ్లిష్టమునకు మాత్రము మిక్కిలి నొక్కి చెప్పినదియును గాక లుక్సంశ్లేషానాచియను సూత్రము జేసికొని సంధిదోషము గాదని నిరాక్షించెను. రేఫఱకారశ్లిష్టము కొందఱికైన సిద్ధమున్నదిగాని ద్రుతలోపము సర్వులకు నసమ్మతమయ్యె. దానివలనఁ గలిగినవిగాఁబోఁడు కాఁబోలు. ఇట్టివల్ల వారివారికుం కు ననూయా గ్రహచాగమునలనఁ గల్గుచుండునని కొందఱిమతము. రేఫఱకారశ్లిష్టమున్న మాత్రనఁగదా యుదాహరణీయము. గావున పోతన నుత్తరించిన పోతేశ్ గాదని సమాధానము చెప్పినది. తానొప్పుకొనిన వానిలో నల్ల లేకుండెనా? తనకు లేకుండెనా? పొరపడినారనియు భ్రమపడినారనియుఁ గట్టిచెప్పుటకు నుభయముండునని యు సమాధానమునకు వచ్చును. అవంతె వారివారి యిష్టానుసారమె గాని మఱియొక్కటి కాదు. ఇఁక నాధునికస్థితి గతుల విచారింతము. కొందఱికొందఱికి నధునాతనదశలో మొదటివారిత్రోవ మొరటు మధ్యవారిమార్గము ముదురు. కడపటివారిత్రోవ యేమంతి గ్రహించుచున్నదని యనుభవైకసిద్ధాంతముగా మనవారిలోఁ గొంద అనఁబోవుదురు. ఒప్పుకోఁ దగియుండునేమో? ఇప్పు డొక్కొక్క నూతనసృష్టి కని పెట్టంబడుచున్నది. గ్రుడ్డుపిల్లను వెక్కిరించుచున్నది. కల్లోలము లుదయించుచున్నవి. పుణికి కొకబుద్ధి. జిహ్వ కొకరుచి. కోటి కొకపాట. నోటి కొకమాట. యన్నట్లుగా నున్నది. సహనము తరుగుచున్నది. రానురాను గాలముకొలందిని బుద్ధులును మారిపోవుచున్నయవి. ఔచిత్య జ్ఞాన మస్తమించుచున్నది. క్రొత్తక్రొత్త విశేష భాషాపరిణతి కని పెట్టు భాషాసేవకుల యాడంబరము హెచ్చుచున్నది. అధునాతనదశలో భాషాకుమారి కే నిబంధనములు లేక స్వచ్ఛందసంచారము కలుగఁబోవుచున్నయది. నిరంకుశత్వము సూచింపఁబడుచున్నది. నీతి నియమములం ద్రోసి యతిసౌలభ్యమార్గమునకు వచ్చుచున్నది. చేయి తిరిగినట్లు కలము వ్రాసినట్లు, నోటికిఁ దొర్లినట్లు సులభముగ నుండే సరి. ఇంత సులభ మార్గమేల పూర్వు లాలోచింపకుండిరో యేమని యూహింపవచ్చును? పూర్వమున్న వ్రాఁతప్రతులకీలిసనె నేఁడుగూడ వ్రాయవలయుననియు నట్లే ముద్రించవలయుననియుఁ గొందఱు పూర్ణదీక్ష వహించుచున్నారఁట. వారిముఖ్యాశయమేమై యుండనచ్చునో. కాని యది పొసంగ నేరదు. వ్రాఁతగానిని బట్టి వ్రాఁత మాఱుట సహజము. అట్లైన మొదట గవీంద్రునివ్రాఁతయుండునా? అట్లేని వారలకు ఛందోనియమముగాని శబ్దోచ్చారణముగానిపరిపాటి నిబంధముగానుండియుండకుండును. ఒక్కొక తాటాకు ప్రతులలోని వ్రాఁతను బట్టిచూడ నెంత యసంగతమో యరయవచ్చును. అందుఁ జదువుట కెట్లయినను ఛందమునమాత్రము కప్పగంతులు వేయవలసియుండును. అట్లని కవీశ్వరునివ్రాఁతయే యట్లని సిద్ధాంతీకరించఁగలమా? మొదటఁ గవిహస్తలిఖితగ్రంథములు చిక్కునా? మధ్యవారు వారివారిపాండిత్య మిరికించి వ్రాసినదానింబట్టి యట్లేయుండవలయుననుట, అట్లే ముద్రింపవలయునని ప్రోత్సహించుట, యెంతబాగున్నదో తెలియదు. ఒక్కొక్కెడ, సంప్పుస్తు, రాముండ్డు, చెంబ్బు, వానిఙ్గని ఇత్యాదులు ఆదినుండి యంత్యముదాఁక సర్వత్రయుండును. అయ్యవి యెల్లఁ గవివ్రాఁతలోనివేనా? ఏదో గ్రంథసంపాదనార్థము పరంపరగా వ్రాసికొనినదానింబట్టి నూతనముగా శాసించుట కేమియుద్దేశ్యమో? అట్లయినఁ నీశబ్దోచ్చారణమునకుఁగాని శబ్దోత్పత్తికిఁగాని యశ్రీనవపాణిన్యాచార్యులనతిరించి యుపక్రమింపవలసినచ్చును. మఱియుఁ శాసనాంతముల 'అన్యోఽడిజ' అనుచో 'అయ్యోఽపెనా' అని యంతటను వ్రాసియున్న పురాతనలిపి బహుళముగా నున్నది. అట్టియెడ దాని నట్లగా గ్రహింతురా? అదిమాత్రము మార్పవలెనా? అందులకున్న యధికార మేచి తీవిశేచన కుంచకుండునా? ఒక్కొక్కచో 'నాఁడు రాఁడు లేఁడు' అనుతావుల 'వాండు రాండు లేండు' అని పైవారివ్రాఁతలలోనే యున్నయవి. వాని నట్లే గ్రహింతురా? అట్టిచోట మార్ప వారి వారి యిష్టముకాఁబోలు? ఇంతమాత్రము ప్రశస్తమగుమ ముద్రణప్రచారములు గల్గినప్పుడు నవరించువారికిఁ దోఁచకయా యన్నియు శాసననిబంధితములు చేసినది? ఇంత పాండితి లేకయా? అట్లు గాకుండెనేని గ్రంథమున కొనవ్రాఁతయయి అల్లకల్లోలము కాక మానునా? శతకోటి జంగాలలో నా బోడిజంగమును జూడమన్నట్లు లెటనోయొకట రెంటుస్వాభిమతంబుగాఁ గనుపట్టువానిం బురస్కరించుకొని సర్వమట్ల యుండవలయునని సిద్ధాంతముగట్టుకొనుట యేమి యుచితమో? ఎంతవాఙ్మయమున కొకటి రెండు తేలినవో యా తారతమ్యము ననుసరించిచూడవచ్చును. మఱింకొకటి. 'ఏగు' ఈపదమునకు మధ్యనొకయఱబిందువు నిరికించవలయునని కొందఱును వలదని కొందఱును తహతహపడుచున్నారలు. ఉభయులకుఁ బూర్వకవిప్రయోగములే యొకచోటనె లక్ష్యములు. ఎట్టకేలకు దరినొరకక పోకులాడుట యగుచున్నయది. అన్నిటికన్న దీనిని సమర్థించుట కడుంగడుఁ గష్టమే. ఎట్లంటేని ఉండనగునను వారి కేయాధారములో యుండఁగూడదనువారల కేమి సాహాయ్యమో తెలియదు. కాని యొకటాలోచింపఁదగియున్నది. అధునికుఁడగు శబ్దరత్నాకరకర్త నిర్బిందువుగనే భారతాది ప్రయోగములతో నిరూపించియున్నాఁడు. వీరిదీమతము, వీరు నవీనులనుడమా? బ్రౌన్ దొరగారు వ్రాయించిన నిఘంటువునందును బిందురహితముగనే యున్నది. దీనింబట్టిచూడ నిట్టివైకల్యము లేమియుఁ బుట్టనికాలములో మహాపండితజనులు నానాగ్రంథములం బరిష్కరించుటంజేసి యప్పటికిని బిందువు లేకుండుటనే యట్లు ప్రయోగించియుందురని యూహించుటయందసంగత ముండదు. త్రిశంకుస్వర్గముగ నిట్టివి కల్పించి చూపుట ప్రాయికమయినది. ఇందుండు ముఖ్యాశయమేమ యని కొందఱి యూహ. మఱియు 'ఏగు' అనుచో నర్ధానుస్వార ముండవలయుననియు 'పరఁగు' అనుచో నుండరాదనియుఁ గొందఱు కీచులాటకు దట్టిగట్టువారు. పరగులో నున్నదాని తీసివేయుటకు నుదాహరణంబులు చూపుదురేమో కాని కర్మము చాలక యిది హ్రస్వముమీఁది దగుడు నెచటనేని పూర్ణబిందు వయినదేమో యాలోచించి పాఠఁజూతము. ఒకటిరెండు స్థలములలోఁ గనఁబడుచున్నది.

కం. ఉత్తమమగు వంశంబున
నుత్తమకులమున నితం డనుత్తముఁడై
యుత్తమనృపతికిఁ బుట్టుట
నుత్తముఁ డనఁగం బరంగు నుర్వినని మునుల్. (మార్కండేయ)

ఇట్టివి గలవే. యిప్పుడేమి సమాధానము రావచ్చును? ఏదో క్రిందుమీదు చేయఁబడునేమో? కొండొక సంపర్కమున నిట్లుండినను సంతసింపవలసి యున్నది లెంకని కొందఱ కానందము. మొదటికే మోసమున్నట్లు మఱి కొన్ని చిత్రవిచిత్రము లుదయించుచున్నవి. ఆదరింపఁ బడుచున్నవి. ఇదంతయుఁ గాలమహిమగాని వేఱొకటిగాదు. ఇవమిథ్యను సిద్ధాంతీకరించుటకుఁ దగినవసతుల నొక్కటైనం గల్పింపలేము. కల్పించిరో యొవరికివారే యగుదురుగాని సమష్టినౌచిత్యప్రసంగము చేయఁబడదు. ఈకాలమునఁ గ్రమముగ నిట్టిదశాపరిణామమునకు జరిగినది. కనుక చెప్ప టికేని నేలోటును గల్గకయుండునది యుండదు. అదినేఁడె కాక మొదటి నుండియు నున్నదని చెప్పనొప్పు. అదన్నెట్లో యింకఁ గొంతమాత్రము. నన్నయ కవిత్వము తిక్కనకవిత్వముం బుష్టిలేదని కొందఱు పేరుపెట్టు చున్నారు. తిక్కన కవిత్వము చదువుటకు ధారాళముగ నడక పడదని మఱికొందఱు లోపమెన్నుదురు. కొందఱు పెద్దనకవితలోఁ జంద్రునిలోఁ గలంకమున్నట్లు వస్తికి నుగాగమరహితముగ నున్నదని తిన్నఁగ నెన్నుదురు. వేఱొకకొందఱు శ్రీనాథుని నైషధముకన్న శ్రీహర్షుని నైషధమె యన్వయించునని వ్యంగ్యాభిప్రాయము వెలిపుచ్చుదురు. పోతన కవిత్వములో నన్నియరేగాని అల్లక్కనే యని రేఫ అకారముల దగ్గఱఁబట్టుకొనెదరు. ఆముక్తమాల్యదలో దుష్టసంధులు చేయఁబడిన వనియుఁ గఠినపాకమనియు కొందఱభిప్రాయ పడుదురు. అదియిదియన నేల? యొక్కొక్కరిని కొక్కొక [illegible] తెలిసేలే దనగును. వారి వారి మతానుసారము దూషణభూషణములు చేయుచుందురు. మఱియుఁ బ్రకృతము ముద్రింపఁబడుచున్న భారతాది గ్రంథములలో బహుళముగ తెలుఁగుమీఁది సాంస్కృతిక పదములను గనుపించుచు వచ్చునట్లుకాన నగుచున్నవి. [illegible] 'తెలుఁగుమీఁది సాంస్కృతిక పదములను గనుపించును రావు' అని [illegible] జెప్పఁబడినదగదా యిప్పుడు గలిగెడిమూ [illegible] కవు. [illegible] పండితమ్మన్యు లెఱింగింపుటకుఁ లేదు. కనుకనే 'ప్రాయేణ సామగ్ర్యవిధౌ గుణానాం పరాఙ్ముఖీ విశ్వసృజః ప్రవృత్తిః' అను కాళిదాసోక్తి సుప్రసిద్ధమయ్యె.

తే. పలికి కొందఱి కొందఱి మాటచేత
నైనతప్పులు నెఱిఁగించు నట్టివారలె
గాని నాదేమియుఁ [illegible] లేమి దీనిచేత
నిండు మన్నించి యార్యులే క్షమింత్రుగాక.

నిత్యసుఖము

పొన్నలూరి నరసింహంగారు

గీ. కామమును క్రోధమును మున్నుగాఁగఁ బ్రబలు
నట్టిశత్రుల నాఱింటి యందుఁ బ్రీతిఁ
జొరక, నిశ్చలచిత్తుఁడౌ పురుషుఁడెపుడుఁ
గాంచు దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

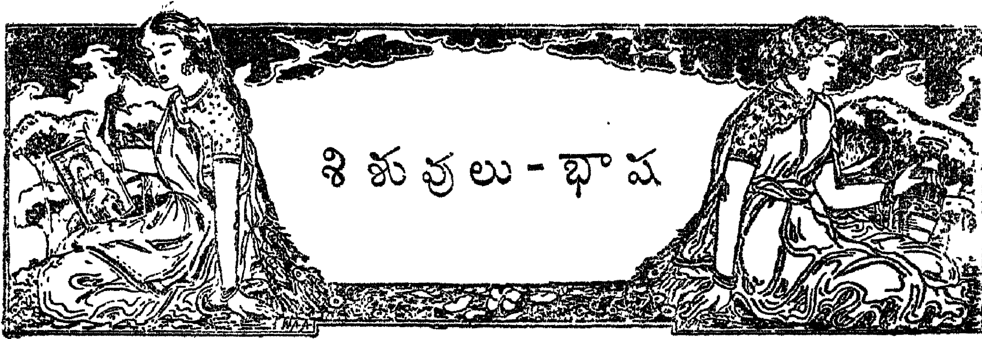
గీ. ఒరుల భూషణ దూషణల్ సరకుఁగొనక
పరుల దుర్బోధనల్ వినవగఁబోక,
పేదసాదులఁ గనిన సంప్రీతిదాన
ధర్మము లొసంగి తనిపెడు ధన్యతముఁడు,
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

గీ. పరసతిని మాతృదేవతవగిదిఁ జూచి,
పరధనంబులఁ దృణముల భాతిఁ గాంచి
స్థిరమతిని సజ్జనక్షేమ మరయువాఁడు,
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

గీ. కులము లెంచక, సద్గుణములు గలట్టి
వారిఁ బొడఁగాంచి, సంతోష వార్ధిఁ దేలి,
సత్యమార్గంబుఁ దప్పక, సకలనైభ
వమ్ము లెల్లను, నిత్యసుఖ మ్మొసంగ
వనుచుఁ, దలపోయుచుండెడు, మనుజవరుఁడు
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

గీ. కలిమి గలవాఁడనని ఘోరకార్యములను
జేయక, శరీర మస్థిరంబే యటంచుఁ,
దలఁచి వర్తించుచుండెడు ధన్యతముఁడు
గాంచుఁ దప్పక నిత్యసుఖంబుఁ బుత్ర!

గీ. సర్వకాలంబులందు నీశ్వరునిఁ గొలిచి,
సర్వభూతంబులందును సమత మెఱఁగి,
సర్వకార్య ఫలంబు లీశ్వరుని కొసఁగు
కలుష రహితుండు నిత్యసుఖంబుఁగాంచు.

శిశువులు - భాష

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

జంతువు భాషమూలమున తన యభిప్రాయములను, ఊహలను కష్టసుఖములను ఇతరులకు తెలియజేయును. కుక్కను మనము కొట్టబోయినపుడు దానికి తప్పించుకొను ఉపాయము లేనియెడల తిరుగబడి మొరుగును; అట్లుచేయుటవలన మనల భయపెట్టుటయే దాని యభిప్రాయము. గ్రామాంతరమువెళ్లి తిరిగి కొన్నిరోజులకు ఇంటికి వచ్చిన మనలజూచి పెంపుడుకుక్క ఎట్లుకూయుచు సన్నముగ నరచుచు తన యుల్లాసమును ప్రకటించి మనకు స్వాగతమిచ్చునో మన మెరిగినదే. పిల్లి యాకలిగొనినప్పుడొకవిధముగా అరచును; ఎలుకలకై వెదకునపు డింకొకరీతి నరచును; ఇంకొకపిల్లితో కలహించునపుడు మరియొక విధముగ నరచును. ఈ యరపులే పిల్లిమాటాడు భాష; అరపుధ్వనియే దాని మాట.

ఇంకను అల్పజీవులగు చీమ మొదలగు కొన్ని జంతువులయందు వాని శరీరముపై వెంట్రుకలవంటివి ఉండును. వాని కదల్చు విధము వలన వానియూహల నితరులకు తెలియజేయును. పరిణామము నొందుటలో తొలిమానవులు మాటలమూలమునగాక ముఖవైఖరివలనను, నటనమూలమునను, అంగచలనముయొక్క తీరుచేతను వారిలోవారు చక్కగ వ్యవహరించుకొనెడివారు. రానురాను మానవులకు వారిలోవారికి సంపర్కము హెచ్చుఆయెను; వ్యవహారములు పెరిగిపోయినవి. సులభముగాను, స్పష్టముగాను ఒకరితోనొకరు వ్యవహరించుటకు భాష,పదసమృద్ధిగల భాష, యావశ్యకత యయ్యెను. ఆ కారణమున వివిధ దేశస్థులు వివిధభాషల నేర్పరచుకొనిరి. అవయవములచే జేయగల సంజ్ఞలకంటె నివి యెక్కువుపయోగముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

పరదేశస్థులతో సంపర్కము మెక్కువయినకొలదియు, జ్ఞానము దినదినాభివృద్ధి యగుటచేతను ఈమధ్య అనగా పదిపదునైదు సంవత్సరములలోపల మన భాషలోని కొన్ని నూతనపదములు అన్యదేశపదములు చేరినవో, పదజాలము ఎంతవృద్ధిఅయినదో చదువరులకే యెరుక.

జంతువులలో నిట్టిపదముల నుపయోగించుట యరుదు. అందు గుంపులుగుంపులుగా సంచరించువానిలో శబ్దములు ప్రయోగమునందున్నవి. కాకికి పదిపండ్రెండు శబ్దములవరకు వచ్చును; ఎప్పుడును గుంపులలో మెలగు కోతులలో సుమారు నూరుశబ్దములు ప్రయోగమునందున్నవట!

తరతరములవారు ఉపయోగించు భాషమూలమున పెంపొందిన ఉచ్చారణ సాధనములు శిశువునందును ఉచ్చారణకు తగినవిగనే యుండును. పరిణామవాదము దీనిని సమర్థించును. ఇట్లు శబ్దోచ్చారణ శిశువునకు సైజసిద్ధమయి యున్నది.

జననమొందగనే ధ్వనినుచ్చరించు సైజగుణమును శిశువు ఏడ్పువలన వెల్లడించును. శిశువున కేమాత్రము నొప్పి యేవిధముగ గలిగినను ఏడ్చును. మొదట కొన్నిసారులు అది యేడ్చినపుడు తల్లి తన్నెత్తుకొని సౌఖ్యముగ నుండునట్లు చేసి తననొప్పిని మాన్పించుటచేత తన బాధ నితరులకు తెలియజేయుటకు ఏడ్చుచుండును. తొలుదొలుత శిశువు ఒకేవిధముగ నేడ్చుచుండును. పిదప ఆకలివేసినపుడొక విధమునను దేహబాధ కలిగినపు డింకొకవిధమునను ఇట్లు వేరుకారణములకు వేరువిధములుగ నేడ్చును. ఆయేడ్పునుబట్టే శిశువున కేమిజరిగెనో ఏమి కావలెనో బాగుగ గుర్తించుశక్తి మనకు గల్గిన తెలిసికొనగలము.

ఏడ్పుతీరునుబట్టి యేకాక ముఖవైఖరినిబట్టిగూడ శిశువులభావములను గుర్తింపవచ్చును. ఏలనన ఒకటిరెండు మాసములు గడచిన శిశువు తనభావములను ప్రకటింప నేర్చి యుండును. పిల్లలాడుకొనునపు డొకవిధముగ చేతులను కాళ్లను కదల్తురు. నొప్పిచేత ఏడ్చునపు డింకొకవిధముగ వాని నూపును.

కొన్నిమాసములు గడచినశిశువు పెద్దవారల భావములను వారి ముఖమునుబట్టి కంఠధ్వనినిబట్టి సరిగా నిర్ణయింపగల్గి యుందురు. ఏడ్చుచున్న 5, 6 మాసములపిల్లవైపు చూచుచు 'ఏమమ్మా ఆకలవుతుందా, అయ్యో పాపము' అనిన చల్లగ నూరుకొనుట గలదు. వారి ముఖముపై ముఖముంచి నవ్వుచు 'ఛీ, ఛీ' యని శిశువుల నవ్వించుట మనకందరకును అనుభవమే. ముఖము ముడిచిపెట్టి కంఠస్వరమెట్టుచేసి వారిని చూచి యరచిన యూరకున్న పిల్లయయిన యేడ్వక మానదు. తరువాత మాటల నేర్పుటలో వాని నుచ్చరించునపుడు మనకంఠధ్వని ముఖవిలాసమును బట్టి మాటల యర్థమును గ్రహించి ఆయర్థముననే వాని నుపయోగింపజూతురు. పిల్లలకు మాటల నేర్పుటలో మనమిట్టి సరియయిన భావముల కనుపరచుట మంచిమార్గము.

రెండుమూడుమాసములు గడచినపిమ్మటనే హల్లులధ్వనుల పలుకుటకు మొదలిడును. ఇందు శిశువున కుద్దేశమేమియు నుండదు. అవయవముల కదపుట శిశువుల సైజము కనుక కాళ్లుచేతుల నాడించునట్లు, నాలుకను పెదవుల కదపుట నేదేనిధ్వని కలుగును; అంతట శిశువున కుత్సాహము జనించి తిరుగ తిరుగ నాధ్వనినే చేయుచుండును. శిశుమానసమునుగూర్చి వ్రాయుటలో దీనిని కేవలము ఆట

యనియే చెప్పవలెను. క్రమక్రమముగా ఇట్టిధ్వనుల కలుగజేయు అవయవములను అవయవభాగములను కొంతవరకు స్వాధీనము చేసికొని క్రొత్తగ వినినశబ్దముల (ధ్వనుల) నుచ్చరించుటకు సమర్థుండును. ఏడెని మిది మాసములు వచ్చినగాని శిశు విట్లు చేయజాలదు

ఇప్పుడు శిశువు ఎదుటివా రుచ్చరించు మాటలయందలి ధ్వనుల బాగుగ గుర్తించి వాటి నుచ్చరింపయత్నించును. ఇందు సులభసాధ్యములైన ధ్వనులనే పలుమారు ఉచ్చరించవచ్చును. 'తా' 'తా' 'తా' 'తా' అని పలుమా రుచ్చరించుట మన మెరుగుదుము. ఈధ్వనిని చేయగలపిల్ల యూరకున్న సమయములో దానియొద్దనువెళ్లి 'తా' 'తా' అని మనమనిన పిల్ల తిరుగ 'తా' 'తా' అని యెన్నియోసారులు అనును. "మా పిల్ల 'తాత' అని అంటుంది" అని జనులు సాధారణముగా చెప్పు అభిప్రాయముతో అనుట వాడుకకలదు. శిశువు అనినది 'తా' 'తా' ఇంతియే. ఈరెండును కలిపిన 'తాత' అవుననియు, 'తాత' అనుపదము ఒకనామమనియు శిశువు కొంతమాత్రమును తెలియదు. 'తా' 'తా' అనునవి శిశువున కేమియు నర్థము నీయవు; కనుక ఏయర్థముతోగాని దానిని శిశువు ప్రయోగించియుండదు.

శిశువులు ధ్వనులచేయునపుడు హల్లులను శక్తికొలది ఒత్తిపలుకుటయు, ఆధ్వనులలో వారిభావములఁ జొప్పించుటయు కలదు. 'త' అని పలుకుటకు మారు, ఒక్కొక్కసారి 'త్త' అని పలుకుదురు. దాని విని, శిశువు 'అత్త' 'అత్త' యనుచున్నదని దాని అత్తలనుకొని యానందించి ముద్దాడుదురు.

ధ్వనులను వానియర్థము నుద్దేశించిపలుకుటకు పూర్వమే యితరులు పలుకుశబ్దముల యర్థము గ్రహించుశక్తి శిశువున కుండును. శిశువు బుగ్గను ముద్దాడినవెంటనే దానినోటివద్ద మనబుగ్గనుపెట్టి 'ముద్దాడు అమ్మా, ముద్దాడు' అని కొన్నిసారులు నేర్పిన అది ముద్దాడుట నేర్చికొని, ఇకముందు ఎప్పుడు ముద్దాడుమనినను అది ముద్దాడగలిగి యుండును. 'దాయి' 'దాయి' అని మనము పిలచినపుడు, చేయిచాచి వ్రేళ్లతో తాను పిలువవలెనని మన యభిప్రాయమైనట్లు గ్రహించి తోడనే తా నట్లు చేయును. పిల్లలకు మాటలు రాకపూర్వమే 'తారంగం' అమ్మా, తారంగం' 'ఏనుగమ్మా యేనుగ' 'గుమ్మాడమ్మా గుమ్మాడి'అనినపాటలు పాడుచు పిల్లలనాడించుట మన మెరిగినదే. కొంత యలవడినపిమ్మట, ఈ పాటలను ప్రారంభించినతోడనే శిశువులు ఉచితరీతిని ఆడుదురు. మన యుద్దేశములను మనము ఆడుమాటలవలన గ్రహించుశక్తి మాటలు రాకపూర్వమే వారికిగలదు.

కాని శిశువుల గ్రహణశక్తికి మేరగలదు. అందు లోపములును గలవు; అది సంపూర్ణమని చెప్పుట కేమాత్రమును వీలులేదు. గిన్నెతో పాలను తెచ్చి శిశువుకు పోసినతరువాత గిన్నెనుచూపి 'గిన్నె ఇదిగో'అని చెప్పినపిమ్మటగిన్నె యేదియనిన శిశువుగిన్నెవైపు చూచును. తల్లిచేతిలో గిన్నెయున్నపుడే దానిని శిశువుగుర్తించి మన మడుగుప్రశ్నను గ్రహింపగలదు. ఇంకొకరు ఆగిన్నెను చేతపట్టుకొని 'గిన్నె యేదీ' అనిన శిశువు కేమియు తోచదు. అనగా మొదట కొన్నిపరిస్థితుల మధ్యను ఒకవస్తువును చూచినచో ఆ పరిస్థితుల మూలముననే ఆవస్తువును గ్రహింపగలదు. ఇట్టి పరిస్థితుల సమూహములను బట్టి శిశువు ఇతరవస్తువులనుగూడ గ్రహింపగలదు. మాటలను గ్రహించలేని కాలమున పరిస్థితులనుబట్టి వస్తువులను ఆనవాలు పట్టియుండుటకొరకు కొంతవరకు శిశువు తనశక్తిని వృద్ధిపరచుకొని యుండును. భాషాజ్ఞానమును సంపాదించుటలో శిశువు ఒకమెట్టు గడచెనని చెప్పవచ్చును.

రెండవమెట్టును జేరినప్పుడు వస్తువు నామమునుగూడ పరిస్థితులతో గలిపి వానినన్నింటిని ఒకేసారి గ్రహించును. ఈపరిస్థితులు సమూహమందేదయిన నొకవేళ లోపించినయెడల శిశువున కెంతయో కష్టముగనుండి యది యేడువసాగును. ఇప్పుడు మనము శిశువులకు నేర్పుమాటలను మనము లేనప్పుడును వారిలోవారే ఉచ్చరించుకొందురు. ఇట్లు నానల ననుసరించి మాట్లాడుచు నచ్చిన కొంతికాలమునకు పరిస్థితులతోపాటు అర్థమును గ్రహించుట క్రమముగ మానివేసి శబ్దమును అదినిరూపించు వస్తువులో గలిపి గ్రహించుసామర్థ్యము వచ్చును. 'దాయి దాయి' అమ్మమ్మ' 'తా, తా' మొదలగు ఒకటియేయగు భాగములగల మాటల నెక్కువ సులభముగా గ్రహింపగలరు. ఈ మాటలచే తెలియబడువానిని మాటలలోనసే శిశు నామముల నుచ్చరింపగలిగి యుండును.

ఈ మెట్టుప్రక్కలనున్న మనుజులెట్లు మాటలమూలమున భావప్రకటనము చేసి వ్యవహరించుదురో శిశువులు చూడవచ్చి వారికి నను[illegible] శక్తి ప్రబల[illegible] మాటల నుపయోగింప యత్నించుచుందురు. పిల్లి 'మీవ్ మీవ్' అని యరచును శిశువు నాకర్షించును. తిరుగవాటి పిల్లినప్పుడు మాటలను 'మీవ్ మీవ్' అని దాని గుర్తించి దానినా పేరితోనే గ్రహించును. కాని 'పిల్లి, పిల్లి' అని చెప్పవారు ఆజంతువు ననుట గ్రహించి తానును 'పిల్లి' అను మాటను వాడుచుండును. తనయింట నున్నవారు మాటాడుభాషనే శిశువులు అనుసరించుటచేతను అలవాటు చేతను నేర్చుకొందురు. చెవిటిశిశువులెట్లు భాషను వినుటకు శక్తినొంది యుండరు గనుక వారికి భాష యలవడుట మిక్కిలి కష్టము.

ప్రపంచ వ్యవహారములందు భాషయొక్క యావశ్యకతను కనిపెట్టి దాని నెట్లు పూర్వులు వాడుకలోనికి దెచ్చిరో యావిధముననే శిశువును తాను లోకమునందలి వస్తువులను గూర్చి నేర్చుకొనుటకును తన సౌకర్యములనేర్పరచు కొనుటలోను, తనకు కావలసినదాని నడిగి తీసుకొనుటకును భాష యవశ్యకమయి యుండును. అవయవములచే చేయు సంజ్ఞలు స్పష్టతరముగా నుండవు శిశువునకు, ఒకమూల కొన్ని వస్తువు లున్నవి. అందొకటి శిశువునకు కావలసియుండిన, మాటలురాకపోవుటచే వ్రేలుతో ఆదెస దానినిమాపు చెలనూపుచు అది తనకు కావలెనని సంజ్ఞచేయును. అప్పుడు శిశువునకు కావలసిన వస్తువు నిచ్చిన సరియే; లేకున్న అది యేడ్చును. ఆమూలనే యున్న వస్తువులలో నొకదానివెంబడి నొకదానిని శిశువునకు చూపవలసియుండును; అందు తాను కోరినవస్తువును చూపినపుడు ఏడ్పును మానును. ఇంత ఆలస్యమును శిశువు సైపలేదు. అందుచే మాటలనేర్చుట దానికెంతయు అవసరము. కొన్ని

మాటలనేర్చినపిల్ల తనకు కావలసినవస్తువును పేరుతో ఒత్తిచెప్పి ముఖ లక్షణములవల్లను దాని సూచించును. అవయవములను శక్తికొలది చూపు టయు కలదు.

వస్తువులపేళ్లను కొన్నింటిని నేర్చినప్పటికిని, ఆయావస్తువుల ప్రత్యేకగుణములను లక్షణములను గుర్తింపక, శిశువు, వాని మూలమున తనయందు జనించుభావములతోనేవానిపేళ్లకు సంబంధ ముందునను కొనును. 'బెల్లము' అనుపేరునేర్చిన పిల్లకు రుచిగల పదార్థమును దేని నిచ్చినను అది బెల్లమేయను ఊహను పొంది ఆపేరుతోనె వానినెల్ల పిలుచును. తరువాత బెల్లముయొక్కరుచి 'తీపి' అనుపేరు నేర్చినపిమ్మట 'జంతికను' ఇచ్చి దానిని శిశువు తినినతరువాత 'ఇది ఏలాఉంది' అని అడిగిన 'తియ్యగా ఉంది' అనిగాని 'తియ్యా, తియ్యా' అనిగాని అని చెప్పును. ఇంటిలో 'అప్పచ్చులు' చేసినరోజున సుమారు మూడుసంవ త్సరములపిల్ల 'అప్పచ్చి, ఏం?' అని తల్లినడిగినది. ఈరోజుపండుగ అని ఆమె సమాధానము చెప్పెను. మరుసటిదినమునుండి 'అప్పచ్చులు' చేసిన ప్రతిదినమునను 'పండుగ, పండుగ' యనుచుండెను. ఇంకొక చిత్రము. తనకు 'అప్పచ్చు'లమీద కోరికగలిగినపుడు 'అమ్మా, పండుగ కాదూ?' అని తల్లిని అడుగుచుండెను. తాను క్రొత్తయంగీని తొడుగుకొనినపు డెల్ల పండుగయే! తనకు హృద్యముగ నుండునది యెల్ల పండుగయే యయి నది! పిల్లిపిల్లలు సంతోషముగా ఆడుకొనుచుండుటచూచి యెంతోఆతు రతతో ఇంటనున్న వారందరితోను 'చూడు,చూడు, పండుగ' అనిచెప్పి యెంతో ఆర్భాటము గావించెను!

పదార్థములందు సామాన్యగుణములను, అవి కలిగించుభావములను వీనిని బాగుగ గుర్తించి వానిని తరగతులుగ విభజించుశక్తి కలుగును.

ఒకవస్తువుయొక్క ప్రత్యేకలక్షణమునుగూడ గుర్తించి దానిని పేరుతో పిలుచుటకు తగినవిచక్షణశక్తి నెలలుగడచినకొలదిపట్టుపడును. తన తండ్రినిచూచి యాతనిగుర్తించి 'నాన్న'యనిపిలుచును. ఏడాదిమాత్రము గడచినపిల్ల ఆకలయినపుడు తన 'బుల్లికంచము'నే తీసి దానిముందర కూర్చొనును. ఇట్లు గుర్తించుశక్తి చాలనపుడు శిశువులు పొరబడు టయు కలదు. పినతండ్రినిచూచి పొరబాటున 'నాన్న' అని పిలుచు టయు, ఒక్కొక్కప్పుడు గలదు. అప్పుడు దగ్గరనున్నవారు 'నాన్న కాదు, 'చిన్నాన్న' అని తప్పును దిద్దుదురు. ఇదేవిధమున మనశిశువు లకు బోధించవలెనను ఉద్దేశము లేకయే బోధించుచుందుము; లక్షణము లందు స్వల్పభేదములనుగూడ వారు గుర్తించగలుగుశక్తి నిచ్చు చున్నాము. మొదట శిశువుల నందరిని 'పాపాయి' అనే పిలుచును. ఈయవస్థయందు సామాన్యగుణమునే గుర్తించును; పిమ్మట ఆపాపా యి సరియయినపేళ్లను తెలుసికొనును. వారియందలి ప్రత్యేకలక్షణ ములనుగూడ గుర్తించును.

వివిధవస్తువులందలి ప్రత్యేకలక్షణముల నెఱుగు సామర్థ్య మట్టు పడినతోడనె ఆయా లక్షణములుగల వస్తువుల కన్నింటికిని సంబంధ మూహించి యొక్కతరగతిగా వానిని జేర్చుచుండుటకు శిశువు గ్రహిం చును. ఇట్టిశక్తి కలిగినకొలది శిశువెఱుగు పదజాలము ఎక్కువగును, ఇట్టిశక్తి శిశుమానసవృత్తిపై నెంతయో ప్రభావము జూపుచుండును. గులాబీ, మందార, గన్నేరు, నిత్యమల్లి, దేవదార, ఈ పుష్పాలన్నియు ఎఱుపురంగుగలవనియే వారి యభిప్రాయము. పిమ్మట వీనియందలి భేదములు నేర్చికొందురు. మొదట సాధారణముగా శిశువులు మొగ్గలను, రేకులను, కాడను, తొడిమ-వీనినన్నిటిని పుష్పాలనియే యనుకొందురు. లోకానుభవములో ఇతరులతో సంపర్కము గలుగుకొలది వానినన్నిటి వేఱుపరచును; వేర్వేరుపేర్లను నేర్చుకొనును. మనమాడుకొను మాట లను ప్రక్కనున్న శిశువులు మనకు తెలియకుండగనే నేర్చుకొం దురు; వానియర్థము స్పష్టముగా తెలియకున్నను పదములతో సంతుష్టి నొందుదురు. ఒకమారు కోపమువచ్చి నౌకరును 'గూస్' అంటిని. శిశువు నాప్రక్కను అప్పుడున్నది కాబోలు. మరికొంత అరగంటపు 'గూస్',గూస్, అని ఆశిశువు తనబొమ్మను అనుచుండెను. ఇంతమాత్ర మున 'గూస్' అనుపదమున కర్థము శిశువునకు తెలియునని మన మను కొనగూడదు. అర్థము తెలియకపోయినను సంపర్కమును బట్టి సహజముగ వానిని ప్రయోగింతురు శిశువులు; కనుక శిశువులయొద్ద మాట్లాడు నపుడు చెడ్డమాటల నెంతమాత్రము ఆడగూడదు.

శిశువులు పదములను సరియయినయర్థమున తగు సందర్భమున ను ప్రయోగించుటలో వారిమనస్సు కొన్ని యవస్థలందు దాటుచుండ వలెను. మొదట వస్తువును చూచినదానిపేరు స్ఫురించును. ఆపేరును పలుకునపుడు ఆవస్తువుయొక్కరూపము దానిమనసు ఎదుట నుండు నని మనము తలపవచ్చును. 'మ్యావ్' అనుదానిని ఇంటనున్న తెల్లపిల్లి పేరని శిశువు తలంచును;తరువాత ఏరంగుపిల్లికనబడినను 'మ్యావ్' అనును. ముందు 'మ్యావ్' అనుధ్వని శిశువునకు తెలియజేయునది యిప్పుడు మారి పోవును. ఈపదము అలవడినపిమ్మట పిల్లియొక్క యాకారము నెంత మాత్రమును మనస్సునకు తెచ్చికొనకయే దానిసరిగా వాడుచుందురు; పరులువాడిన సులభముగ నిట్లే గ్రహింతురు.

తొలియవస్థలో నొకశిశువు తనకుకనబడిన జంతువుల నన్నియు 'తువ్వాయి' (ఆవు) అని పిలచెడిది. 'తువ్వాయికి' నాల్గుకాళ్లుండును. కనుక నాల్గుకాళ్లున్నవన్నియు 'తువ్వాయి'లు అని శిశువుతలచుటయం దాశ్చర్యమేమియు లేదు. శిశువుయొక్క మానసము పెంపునొందుటలో నిదియొక యవస్థయని గ్రహింపనగును. శిశువు ఒకపదమును తప్పుగ ప్రయోగించిన 'ఆపదముకాదు ఈపదము' అని దానిని సవరించి నేర్పు చుందుము. మనము వాడుచుండు భాషను వినినకొలదియు పదప్రయో గమునకు దనంతట నవియే శిశువునకు అలవడును. తాను యితరులతో సంపర్కము గలుగజేసికొనకుండ లేదు; కనుక ఇతరులు వాడుకొనేవే పదములవాడుట శిశువున కావశ్యకతయయి యుండును. పరుల పద్ధతుల ననుసరించునైజము శిశువు కెక్కువగనుండుట భాషాజ్ఞాన సంపాదన మందు ఇది తోడ్పడును. ఈకారణముచే శిశువు మిక్కిలి చురుకుగా భాషను నేర్చుకొనగలదు.

ఇట్లు పదములను వాని ప్రయోగమును నేర్చికొనుట శిశువులకు సులభమని తలంపరాదు, వారెన్నియో పాట్లుపడుదురు. వారి కృషి

యందు మిక్కిలి నవ్వుపుట్టించునట్లు వారు పదములను ప్రయోగింతురు. శిశువులు చూచువస్తువు లనేకము లుండును. వా రెరిగినపదములు కొన్ని మాత్రమే. పేరులు తెలియని వస్తువునకును, పేరులు తెలిసిన వస్తువునకును కొంచెము పోలికయున్నను కనిపెట్టి తెలిసియున్న పేరుతో మొదటిదానిని పిలుతురు. "నాన్నా, నేను క్రొత్తపాకినీ (పరికిణీ) తొడుక్కున్నా. నువ్వూ కొత్తపాకినీ తొడుక్కో!' అన్నదిఒకపిల్ల. శిశువు భాషలో అందరు వేసికొనుదుస్తులును 'పాకినీ'లే. పెనసలు, కలము, బలపము, సుద్దకణిక, ఇట్టి వ్రాయుసాధనముల నన్నింటినిఒకే పేరుతో పిలుచును; వానిలో మొదట ఏపేరు నేర్చుకొనునో దానిని మిగిలిన వానికిని వర్తింపజేయును. బేడకాసును 'బుల్లి రూపాయి 'పాప రూపాయి' అని పిలిచి, రూపాయికిని బేడకాసునకుగల పరిమాణమునందలి తారతమ్యమును సూచించును. ఒకపిల్ల పేరంటమునకుబోయి చేత. పసుపు పెట్టుకువచ్చినది. ఇదియేమి అని దానినడిగిన 'ఇది పేరంటం'అని బదులు చెప్పెను. శిశువు మనస్సునందు పేరంటమునకును, అచ్చటఇచ్చు పసుపునకును, ఎక్కువసంబంధ మున్నట్లు తోచును.

'నిన్న' రేపు; 'కొనుట' 'అమ్ముట' 'వచ్చుట' 'వెళ్లుట'; ఇట్టి పదములలో ఒకపదమునకు మారు రెండవదాని నుపయోగింతురు శిశువులు. శిశువు ఒకరాతిని ఎత్తవలెనని చూచినది; కాని దానినెత్తలేకపోయెను. వెంటనే దానిని 'మొద్దురాయి'అని విసుకొనెను. ఒక నున్నటి రాతిపై తాను కొబ్బరి ఉంగరమును అరుగదీసికొను చుండెడిది. ఆరాయి శిశువుభాషయందు 'ఉంగరంరాయి' అయ్యెను. ఒకసారి శిశువు కాల్వలో పడవపై ప్రయాణముచేయుట తటస్థించెను; అప్పుడు శిశువు దానిని 'కాలవిల్లు' అని పేరుపెట్టి 'బువ్వగది' 'పడకగది' 'నాన్నకచ్చేరీగది' ఇవి యన్నియేవి?' అని వరుసగా నడిగెను. ఇట్టి పేర్లు ఎంతవరకు ఉచితముగ నుండునో శిశువులతో సంపర్కముగల వారికి తెలియకపోదు. వర్షము కురిసినపిమ్మట కప్పలు బెకబెక లాడుట తరుచు వినినశిశువు వర్షము వచ్చుటచూచి "బెకబెక, బెకబెక. అదిగో" అని తల్లికి చూపిచెప్పెను.

మానవులలోని సంబంధములను అచేతన పదార్థములందును ఆరోపింతురు. కొందరు శిశువులు ఒకపిల్లకు 'వంకాయి' పేరుమాత్రమే తెలియును. ఒకనాడు సంతనుండి కూరలనుతెచ్చి సావిటిలో మూలబోసి యుంచితిని. ఆపిల్ల కూరలయొద్దకుబోయి పెద్ద ఆనపకాయలను తీసి గోడకు జేరగిలవేసి నిలువబెట్టెను. దానిప్రక్కను వంకాయను దోసకాయను పెట్టియుంచెను. అప్పుడు నేవెళ్లి 'అవియేమిటి అట్లా పెట్టినావు?' అని అడుగగా 'ఇదివంకాయ; ఇదివంకాయ తల్లి, ఇది అమ్మమ్మ' అని వరుసగా వంకాయను, ఆనపకాయను, దోసకాయను చూపెను. మానవులకుగల బాంధవ్యమును ఇతరజంతువులలోను కల్పించి శిశుగీతములపాడుట మనగృహముల సామాన్యమే. ఇవి శిశువుల కెంతయో సంతోషమును కల్గించును. అందొకటి నిక్కడ వ్రాయుచున్నాను.

కప్ప నీ అప్ప
బల్లి నీ బావ
బొమ్మ నీ అమ్మ
చీమ నీ చెల్లెలు
తొండనీ తోడికోడలు

ఇవి అర్థములేని పాటలయినప్పటికిని [Nonsense Rhymes) పిల్లలకు వీనివలన కలుగు ఉత్సాహమునుబట్టి సారస్వతమందు వీని కుచితమైన స్థానమునకు తగినవి.

తన్ను సంరక్షణచేయు వారందరును తనకు అమ్మవేయని ఒక శిశు వభిప్రాయపడి 'బాయిఅమ్మ' 'బువ్వఅమ్మ' పాలిచ్చు తల్లిని బువ్వపెట్టు పినతల్లని పిలిచెడిది. మేము కాపురమున్న యింటిలో నిక రెండు కుటుంబములవారు కాపురమున్నారు. అందొక కుటుంబములోని యామె తరుచు శిశువునకు 'అప్పచ్చి' పెట్టుచుండెడిది. ఈమెను శిశువు 'అప్పచ్చి అత్త' అని పిలచెడిది. రెండవకుటుంబములోని యామెకు 'పాపాయి' ఉన్నది; కనుక ఈమెను 'పాపాయత్త' అను నామముంచినది!

ఒకశిశువును నిద్రపుచ్చుటకు దానితల్లి 'గండుపిల్లి వస్తుందమ్మా! నిద్రపో' అని భయపెట్టుచుండెను. ఒకనాడు నేను పొరుగూరునుండి వచ్చినస్నేహితునితో భోజనము చేయుచుండ ఆపిల్లి మారాముచేయగా నేను నాస్నేహితునిచూపి "అదుగో! బూచాడు. అల్లరిచేస్తే ఎత్తుకుపోతాడు" అంటిని. పిల్ల తనపెంకితనమునాపి, "బూచాడా? గండు బూచాడా! అని ప్రశ్నించెను. ఆస్నేహితుడు మాయింట కొన్ని దినములుంట తటస్థించెను; ఇన్నిరోజులును బిడ్డ ఆయనను గండుబూచాడనియే పిలుచుచుండెది. ఆయన బిడ్డయందు వాత్సల్యము చూపుచుండుటచే యీశబ్దమందలి యర్థము భయంకరము గాక యుత్సాహకరముగా నుండెను. ఇట్లు కొంతకాలముజరుగ మాయింటికి వచ్చుచుండువారిలో కొందరు పెద్దవాండ్రుగూడ ఆయనను ఈనామముతోనే హాస్యమునకై పిలుచుచుండిరి. ఆబిడ్డ తన చెలికాండ్రకు ఈయననుచూపి 'గండుబూచాడు' అని చెప్పెడిది. ఇట్లు భాషను కూర్చుటయందును బిడ్డలు తమ నైపుణ్యమును జూపుచుందురు,

మాటలురాని యిద్దరుశిశువుల నొకచో నుంచిన వారిద్దరును కొన్ని ధ్వనులను గుర్తులుగాజేసికొని వారి యభిప్రాయముల నొండొరులకు దెలుపును నాడుకొందురు. మూడునాల్గుసంవత్సరముల పిల్లలయినను వారాడుకొనునపుడు కొన్నిమాటలకల్పించి వాడుచుందురు; ఆవశ్యకతయే వారిట్లుచేయుటకు కారణమయియుండును. ఇంటనున్నవారు మాట్లాడు భాష నొల్లక కొందరుపిల్లలు మాటలను తమంతటతాము సృష్టిజేతురు.

శిశువులు పదముల నుచ్చరించుటనుగూర్చిన విషయములగొన్నింటి చెప్పవలసియున్నది. శిరము, గొంతుక, వీనియందలి కండరము కదలుటచే ఉచ్చారణ సాధ్యమగుచున్నది. ఏయేకండరములు కదలునో, ఏతీరున అవి యెంతవరకు కదలునో యను అంశములబట్టి ఉచ్చరింపబడు ధ్వని

యుండును. కనుక ఉచ్చారణ క్రమముగ నుండుటకు శిశువునకు ఆయా కండరములు స్వాధీనముననుండవలెను. శిశువు వానిని స్వాధీనముచేసికొనుటకు కొంతకాలము పట్టును. ఆకారణముననే పదముల నుచ్చరింప గల్గుటకు పూర్వమే వానిని గ్రహింపగలడు. కండరముల సులభముగకదల్చుటచే గల్గుధ్వనులను శిశువు మొదట నుచ్చరించుచుండును. కష్టసాధ్యమని యేధ్వనినిగాని యుచ్చరింపప్రయత్నించుట మానకుండును. ర, డ మొదలయిన ధ్వనుల నుచ్చరింపలేదు. శిశువులు త, ప, అనువానినిగూడ పదప్రారంభముననున్న వాని పలుకుట కష్టమే. అందుచేతనే 'అత్త','అప్ప' అని సులభమయిన ధ్వనిని ముందుచేర్చి యుచ్చరింతురు. అక్షరముల పలుకుటయందు శిశువులు వేర్వేరురీతుల జూపుదురు. ఒక యక్షరమును పలుకుటలోని కష్టము, దానిప్రక్క యక్షరములస్వభావమునుబట్టి గూడ ఉండును. అక్షరసముదాయమును పదములుగ నుచ్చరించుటలో శిశువు లనేకవిఘ్నములుగా పాటుపడుదురు. అక్షరములవరుసను మార్చుచుందురు; కొన్ని యక్షరముల వదలివేతురు; ఒకొ్కకప్పుడు కష్టమైన ధ్వనులకు మారుగ సులభమయినధ్వనులను ఉచ్చరింతురు. ఇంకొక విశేషముకూడ గలదు. క్రొత్తపదమును సంపాదించినతోడనే దాని ధ్వనిని బట్టి తామిదివరకెరిగి యున్న పదములతో జేర్చి జ్ఞప్తియం దుంచుకొందురు. శిశువులు నూతనపదమును గ్రహించుశక్తి అందుచేతనే ఇదివరకు పరిచితములైన పద సముదాయమునుబట్టి యుండును.

ఈక్రింది పట్టీవలన పైజెప్పిన విషయము లుదాహరింపబడినవి.

మాట	శిశువు ఉచ్చరించునది
లాంతరు	తీంతరు
రోకలి	లోకలి
వెండిగిన్నె	ఎండిగిన్నె
తమలపాకు	తాంపాకు
కంబళీ	కమ్లీ
పటికిబెల్లం	కటికిబెల్లం
అట్టు	అత్తు
సీసా	చీచా
పీట	పీత
పుస్తకము	పుత్తకం
పులుసు	పుస్సు
వేపాకు	యేపాకు
పెనసలు	పెస్సలు మొ.

ఒకశిశువు ఉచ్చరించిన మాదిరియే ఇందు కనబరచితిని. శిశువులందరును ఇట్లే ఉచ్చరింతురని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏయీడున శిశువు లిట్లు ఉచ్చరింతురనునది వారివారి పరిస్థితులబట్టియు నైజమును బట్టియు నుండును.

రెండుసంవత్సరములు దాటువరకును శిశువు లంతగ మాటల నేర్చి యుండరు. 20, 30 పదములమాత్ర ముచ్చరింపగలరేమో! మూడునాల్గు సంవత్సరములలో నత్యద్భుత వేగముతో నాల్గయిదువందల మాటలవరకును స్వీకరింతురు. ఎప్పుడును ఒంటరిగ నాడుకొను శిశువు ఎక్కువగ మాటల నేర్చుకొనలేదు. తనకంటె నెక్కువవయసు గలవారితో ఎప్పుడును గూడియుండు శిశువు లతివేగముగ మాటల పట్టుకొందురు. పరిస్థితులనుబట్టియేకాక శిశువుయొక్క ఆరోగ్యము, నేర్చికొనుటకు కుతూహలము, వస్తువులను వానిగుణములను పరీక్షించుటలో ఆసక్తి,వీనిబట్టి కూడ చాలవరకు ఉండును.

అన్ని భాషాభాగములలోను నామవాచకముల నెక్కువ గ్రహింతురని మనకు సామాన్యముగాగల యభిప్రాయము అనుభవమువలన సరిగాదని తెలియుచున్నది. భాషను నేర్చికొనుటలో మొదట నామవాచకములతో ప్రారంభించుట శిశువులపట్ల కొంతవరకు నిజమయి యుండవచ్చును; కాని శిశువులకు ఏదేని పనిని చేయుటయం దాసక్తి యెక్కువగుచుండుటచే వారు క్రియాపదములనే ఎక్కువగా నేర్చియుండుట సహజము. ఈలక్షణమే అనుభవమువలనగూడ స్థిరపడుచున్నది. ఇతర భాషాభాగములలో చేరిన పదములను నేర్చుటలోగూడ వానిని క్రియలకు బదులుగనే యుపయోగింతురు. మేడమీదికి తీసుకొనివెళ్లమని యడుగుటకు శిశువు "మీద,మీద" అనుచుండెను. ఇక్కడ "మీద" అనుశబ్దము క్రియవలెనే ఉపయోగింతురు. ప్రతిపదమును, నామవాచకము సహా, శిశువు ఒకపనితో దృఢమైనసంబంధమును గలుగజేసి, క్రియావాచకముగనె దానిభావించి నేర్చికొని తిరగనట్లే దాని నుపయోగించును.

వాక్యముచే మనము స్పష్టపరచు అభిప్రాయములను ఒక్కమాటలోనే శిశువు తెలియజేయనెంచును. 'జో, జో' అని అనుటలో తన్ను ఉయ్యెలయందుంచి ఊచవలెనని యభిప్రాయము. పిమ్మట రెండుమూడు పదములజేర్చి తన యుద్దేశమును వెల్లడింపజూచును; ఇందు తన అవయవముచే కొంతసంజ్ఞలగూడ జేయును. "నాన్న, తియ్య, లే"అని కలిపి నాన్న మిఠాయితే లేదని తల్లితో చెప్పును. చేతులుత్రిప్పుచు శిశువుల యాచరణలు, చిత్తవృత్తులు, వీనిని కొంతవరకు ఎరిగినగాని వారి భావను తెలిసికొనలేరు. రానురాను వారు అభినయము కట్టిపెట్టి దానికిబదులు మాటలనే ఉపయోగింతురు. వస్తువులయందును, వానిలో వానికి గలసంబంధములను గుర్తెరిగి వానిని విచక్షణచేసి విభజించుటకు శక్తిగలిగినకొలది మాటలను పొందికచేసివాక్యరూపమున తమయూహల తెలియజేయుట సాధ్యమగును. వేర్వేరురీతుల సంబంధముల తెలియజేయుటలో వేర్వేరుభాషాభాగముల నుపయోగించి వాక్యమును కూర్పగలుగుచువత్తురు. వస్తు, క్రియాపరిచయములతో పాటుజ్ఞానాభివృద్ధియు భాషాభివృద్ధియు కలుగును. వ్యాకరణయుక్తముగా పదములవరుసకయి లక్ష్యపెట్టక దానికి క్రియయొక్క యేవిషయములు ముందు తట్టునో వానినే ముందు తెలియపరతురు.

శిశువొక భావమును చెప్పునపుడు దానివ్యతిరేక భావమును గూడ కలిపి ఏకవాక్యమున చెప్పుచుందురు. "నాకిం చక్కమిఠాయి ఉంది; అమ్మకి లేదు." అన్నది ఒకపిల్ల తండ్రితో. "నాకొన్ని అప్పచ్చులో నీకొకటేయని" చెలికాండ్ర నాక్షేపించె నొకసారి. "తాతకి మీసా

లున్నాయినాకులేవు" అని చిన్నపిల్లయొక తన తండ్రితో ఫిర్యాదు చేసినట. స్త్రీలతో నేచాలనెలలు మెలగినపిల్ల మొగవారితో గూడ 'ఇది ఇయ్యావే, ఇలా రావే' అని మాట్లాడును.

చిన్నపిల్ల కొంతకాలము గడచినపిదపగాని తన్నుగూర్చి మాట్లాడునపుడు 'నేను' అనదు; అందరును తన్ను ఎట్లు పిలతురో అట్లే తనను గూర్చి తాను చెప్పును. "చిట్టికి పప్పులు కావాలి" అని అడిగెంది చిట్టి యను పేరుగలపిల్ల. "నాబొమ్మ ఏదీ?" అనుటకు చిట్టిగిబొమ్మ ఏది?" అనును. "చిట్టిని ఏమన్నాంది చూడూ;" అని యనవెను; "చిట్టిని ఏడ్పించును చూడూ!" అనుటకుబదులు.

ఒక్కొక్కప్పుడు వాడుకభాషలో నున్నట్టి పదములను వారం తటువారే కూర్తురు; "వర్షము పోయింది" అందుకు "వర్షము వెలసింది" అనుటకు 'సూదె ఒలికిపోయింది అనుటకు' 'పారిపోయింది' అందురు. నాల్గుసారులు పిలచినను తల్లి వినిపించుకొనక పోవుటను చూచి ఒక పిల్ల "నీకు చెవులు కనపడవా?" అని యడిగెను. పొయ్యిమీదనున్న పాత్రచుట్టు పొగగమ్ముటను చూచి "బువ్వని పొగ మింగివేస్తూంది" అని తల్లితో యోచిచెప్పెను.

'కండచీమవలె ఈపిల్లకు బెల్లమంటే యిష్టం' అనెను ఇంట్లో ఉన్న తాతగారు శిశువును. ఆదినముమొదలు కొన్నిరోజులవరకు ఆపిల్ల అందరిని 'కండచీమ' యనియే పిలచుచుండెను!

"అయ్యో! మాణిక్యంలాటిసూది పారేసావే!" అని తల్లి తన పిల్లపై విసుగుకొనెను. అది జ్ఞప్తియం దుంచుకొని బడిలో ఉపాధ్యాయుడు 'మాణిక్యమును ఎరుగుదురా? అని పిల్లల నడుగగా ఈపిల్ల 'మాణిక్యం సూదిలాగుంటేంది' అని బదులుచెప్పెను.

'కొత్తపల్లి' యన్నగ్రామముపేరు వినగానే ఒకపిల్లవాడు "కొత్తపిల్లి పాతపిల్లి" అని పలుమారు అనసాగెను.

'ఈపప్పులు దీసికెళ్లి వీటితో ఆడుకో' అంది తల్లి ఒకపిల్లను; వెంటనే యెంతో కోపముతో "పప్పుల్తో ఆడుకోం! పప్పులుపెట్టి చిన్నమ్మతోటే వాళ్లతోటే ఆడుకుంటా" అని తల్లివాక్యమును సవరించెను.

శిశువులతో నెక్కువగా కలుగజేసికొనిన కొలది యిట్టి యుదాహరణ లింకను పొందుపరుప వచ్చును. దీనినిగురించి యాలోచించిన కొలది శిశువులు మనము సామాన్యముగా ననుకొనుపాటి బుద్ధిహీనులును తెలియనివారు కారని లోపకమానదు.

కృష్ణుఁడు

శ్రీపాద జోగిసోమయాజులు గారు

(గీతము)

పుడమి యదువంశమందునఁ బుట్టినావు
తల్లిదండ్రులబంధముల్ దఱిగినావు
చన్నుగుడుపంగపూతకిన్ జంపినావు
బాలకులలోన బాలుఁడై పరగినావు

కేలగిరినెత్తి వ్రేతల నేలినావు
దోషియైనట్టి కంసునిఁ ద్రుంచినావు
వనిత ద్రౌపది మానంబు మనిపినావు
రణములోన నధర్మము నణఁచినావు

అరయ గీతలు నరునకుఁ గరపినావు
నిన్ను నమ్మినజనుల మన్నించినావు
సత్యధర్మంబు లిలమీఁదఁ జాటినావు
అట్టి, యోకృష్ణ ! మము నేలుమయ్య నీవు.

నన్నయభట్టు భారతములోని యతులు

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

ఛందోగ్రంథాలలో కవిజనాశ్రయము తెనుగున మొదటిది. అందులో పదియతులుమాత్రమే వివరింపబడ్డవి. విన్నకోటపెద్దన్న పన్నెండుయతులు చెప్పినాడు. అనంతుడు ఇరవైనాలుగు చెప్పినాడు. అప్పకవి నలభైఒక్కటివరకూ పెంచినాడు. సులక్షణసారకర్త ముప్పైఒక్కయతులనిచెప్పి ముప్పైఆరు వివరించినాడు. రంగరాట్ఛందస్సులో ఇరవైయెనిమిదియతు లున్నవి. ఈ యతులను ఒకలక్షణకారునికంటె మరియొకడు పెంచి వ్రాయడముచేత సంఖ్య పెరుగుతూ వచ్చినది. ఆయా యతుల కాయాలక్షణకర్త లేమని పేరుపెట్టినారో ఈ వ్యాసము తుదనున్న పట్టికవల్ల తెలుస్తుంది.

మనవారు అప్పకవీయమును పరమప్రమాణగ్రంథముగా ఎంచుటవల్లను దానిలో యతుల సంఖ్య అధికముగా ఉండుటవల్లను, ఆ గ్రంథములో చెప్పబడ్డ యతులెంతవరకూ నన్నయరచించిన భారతభాగములో కనబడతవో ఉదాహరణములతో ఈ క్రింద చూపుతాను.

I స్వరవళులు

1 స్వరమైత్రివళులు:—

ఆది. I. 15. అనలసువర్ణ శృంగఖుర-మైకపిలంబుసు.

ఆది. III. 187. అతనికి మఱి భ్రూణహత్య - యుసవంద్రుబుధుల్.

2. స్వరప్రధానవళులు:—

ఆది. I. 6. లోకాశ్రయుఁ డాదిరాజనిభుఁ - డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్.

ఆది. III. 46. లోకాంచితుఁ డైనవాఁడు నిఖి-లాగమ పుంజము నేర్పడ వ్యాఖ్యానించి.

3. లుప్తవిసర్గవళులు:—వీటికి ఉదాహరణములు కానరావు.

4. ఋవళి:—

సభా. II. 11. ఋత్విజుండని విచా- రించి పూజించితే, ద్వైపాయనుం డుండ ధర్మయుక్తి.

5. ఋత్వసంబంధవళి:—

దీని కుదాహరణములు కానరావు.

6. ఋత్వసామ్యవళి:—

దీని కుదాహరణములు కానరావు.

7. వృద్ధివళి:—దీనికుదాహరణములు కానరావు. (అ - ఐ లకు యతిపడినప్పుడు స్వరమైత్రివళిలో చేరును. ఇ-ఐ లకు యతి కానరాదు.)

II వ్యంజనాక్షరవిరతులు

1. ప్రాణివిరామము:—

ఆది. I. 4. విమలవిచారుఁడు సుమార-విద్యాధరుఁ డు, త్రపు.

2. వర్గయతులు:—

ఆది I. 4. వివిధా, గమవిజితశ్రముఁడు ఘహీన - కరుఁ డుగు కాంతికై.

ఆది. I. 5. ఘనదురితానుబంధ కలి - కాలజదోషతుషారసంహతిన్.

3. బిందుయతులు:—

ఆది. I. 109. వాంఛితమెయ్యది దానిఁ జెప్పుము - చేయుదు ననినన్.

ఆది. II. 67. వీక్షిం, బఁజూచె వియచ్చరవిమాన - పంక్తులు దూలన్.

ఆది. III. 90. బ్రహ్మలోకం, బుననుండి యనేకదివ్య - ముని సంఘముతోన్.

ఆది. I. 185. శార్ఙ్గవినిర్ముక్తనిశాతసాయకశతా-గ్రచ్ఛిన్న మై.

4. తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు: 5. విశేషవళులు: 6. అనుస్వారసంబంధయతులు: 7. అనునాసికాక్షరయతులు:	వీటి కుదాహరణములు లేవు.

8. ముఁవిభక్తియతులు:—

ఆది. II. 38. బోరన దా నగ్నిసూక్త - ములతో నెగసెన్.

ఆది. II. 68. తీర్థం,బున కరిగె నగంబు లొక్క-మొగి గ్రక్కదలన్.

ఆది. II. 114. భువనంబులయందు సర్వ-ములు ద్రిమ్మరుటన్.

9. ముకారయతులు:
10. మవర్ణవిరామములు: } వీటికుదాహరణములు లేవు.

11. ఋజుయతులు:—

ఆది. I. 16. కృష్ణద్వైపా, యనమునివృష భాభిహితమ-హాభా
త బద్ధ......

ఆది. I. 23. మనో, హరసుచరిత్రపావనప-యఃపరిపూర్ణములై,

12. ప్రత్యేకయతులు:—

ఆది. IV. 29. దా, నిదికలరూ పెఱుంగ నవ-సీపతి యుత్సు
కుఁడయ్యె నాత్మలోన్.

ఆది. VI. 104. అనపాయతఁ బొంది చేయు-నది ధర్మంబున్.

13. భిన్నయతులు:—

ఆది. II. 152. పవనుఁ, రేలును నేమఱక పరిచ-రించుచునుం
డెన్.

ఆది. IV. 226. ఏన యెల్లకాలము భరి-యింతుఁగాన.

ఆది. V. 32. ఇచ్చిననదియును గరము సంత-సిల్లి కుమారుం,
గని...

14. ఏకతరయతి:—

ఆది. I. 3. రాజకులైకభూషణుఁడు-రాజమనోహరుఁ డన్య
రాజ తే, జోజయశాలి...

15. అభేదయతి:—

ఆది. III. 111. భవదగ్నిహోత్రముల్, వోఁడిగ పేల్వఁగాఁబడి
యెఁ- బ్రొద్దునుబోయెఁ గచుండు నేనియున్, రాఁడు...

ఆది. IV. 42. లలితవృకోదరంబు తర-శ్రీవళీయుతరోమరాజి
యున్.

ఆది. IV. 91. సూనృత, వ్రత యొకబావి మేలు మఱి-బావులు
నూటికంటె...

ఆది. VIII. 48. ఆడ నో, డుదురు సన్మును లిందుఁ గ్రోల్మొన-
కు ల్లాము న్వడిఁ జొచ్చినన్.

16. అభేదవర్గయతి:—

ఆది. I. 114. ఇన్నాగ, భువన మెప్పాట వె-ల్వడఁగఁబోలు.

ఆది. I. 125. మహీ, వల్లభ తక్షకాధముచె-పంబున...

ఆర. III. 292. నానాభరణవిభూషిత,
పీనోన్నతకుచముఁ బోలె-వెలిగెడుదానిన్.

17. ఊష్మయతులు:—

ఆది. I. 12. పూజామహో, త్సవమున్ సంతతదానశీలతయు
శశ్వత్సాధుసాంగత్యమున్.

ఆది. I. 14. మదీయవం, శమునఁ బ్రసిద్ధులై విమల-సద్గుణశోభి
తులైన పాండవో, త్తముల...

18. సరసవళి:—

ఆది. I. 3. తే, జోజయశాలి శౌర్యుఁడు వి-శుద్ధయశశ్శరదిందు
చంద్రికా.

ఆది. I. 6. వ, ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణమ-హామహిమన్.

ఆది. I. 19. అమలినతారకాసముద-యంబుల నెన్నను.

ఆది. I. 45. జంబూషండవినిర్మా,
ణం శాదిగహ్వాదయరోచ-నము...

ఆది. I. 59. ... విబుధశ్రే
ణినుతంబై యనుశాస-నికపర్వమిలన్.

ఆది. I. 67. పం, చదివసంబులు గర్భుఁడున్ గివ-సద్వయంబు...

ఆది. IV. 121. సాభిలాషుఁడై చూచె మ-హాభిషుండు.

19. సంయుక్తవిశ్రామము:—

ఆది. I. 6. వి, ద్యాశ్రమలత్త్వవిత్త్వమున-దానగుణాభిరతిన్.

20. అంత్యోష్మసంధివిరమణము:—ఇందు కుదాహరణ
ము లేదు.

21. వికల్పసంధివిరమణము:—ఇందుకుదాహరణములేదు

"జగ, న్నుతసుమహోపపోధను ల-నుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తు లీ
అనుచోట్ల సంధిచేత వచ్చినయక్షరమునకే యతి కనబడుతున్నదిగాని,
సమాసములోని మొదటిపదములోని అంత్యాక్షరముతో యతి కాసరాదు.

III ఉభయవళులు.

1. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవిరతులు:—

ఆది. II. 215. భయ, త్రస్తాత్ములమైన యస్మ-దాదులకెల్లన్.

2. పరరూపయతి:—

ఆది. III. 227, వే, దండగండవిదారిఘోరత - రాసిభాసిభు
జార్గళా.

3. ప్రాదియతులు:—

ఆది. I. 98 ... కుండలము ల
పేక్షించుచు నున్నవాఁ డ-భేద్యుఁడు...

ఆది. I. 72. భా, రత్యమరాపగౌఘము ని-రంతర...

ఆది. I. 80. ము, న్నుఁడుఁ గనికినీస-మాఖ్యనమరు.

" " జౌనిరంతరప్ర-మానుసంఖ్య.

" 89. సురా, న్నాయము నాహుతాహుతిస-మంచిత.

ఆది. II. 40. మడవక నేయుమీవని స-మర్పణసేసె ప్రభుత్వ
మేర్పడన్.

ఆర. IV. 98. పగఱ నిర్జింతు రాహవా-భ్యంతరమున.

4. నిత్యసమాసయతులు లేక అఖండయతులు:—

ఆది. I. 6. ఆశ్రితపోషణంబున న-నంతవిలాసమునన్.

,, 10. శా, శ్రమణులతెఱం గెఱింగితి న-దాత్త...

,, 24. నా, రాయణునట్లు దానును ధ-రామరవంశవిభూష

ణుండు నా,రాయణభట్టు వాఙ్మయధు-రంధరుఁడున్...

,, 31. అధ్యాత్మవిదులు వే-దాంతమనియు.

,, 124. కా, కోదరసంహతిన్ హుతవ-హోగ్రసమగ్రశిఖా

చయంబులన్.

,, 162. విమ, లాదిత్యతనూజవిక్ర-మాదిత్యనిభా.

ఆది. III. 63. అజితశక్తియుతు ల-నాయువనెడు...

,, 160. ఇన్నరలోకభోగము ల-నేకము లందుము...

ఆది. V. 6. కుమా, రాయితశక్తిశాలి ధృత-రాష్ట్రుఁడు...

ఆది. VII. 94. శమహీనుఁడౌచు వి-శ్వామిత్రుచేసిన...

ఆది. VIII. 275. నిరంతరా, నూనపయోధరప్రకర-ముద్ధతమై

హరివంతరంబులన్.

ఆది. IV. 107. పం, చానననాదులఁబట్టి ప్రచండన-నంతబాహు

బలాఢ్యుఁడన్.

5. దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతులు:—

ఆది. II. 232. బో, రనఁ గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదా-రావంబు

రమ్యంబుగన్.

సభా. I. 46. ఆయంబునందు నా-లవభాగమొండె మూఁ-డవ

భాగమొండె నం-దర్ధమొండె.

అర. I. 300. కదలె తద్వనమెల్ల గ్ర-క్కదలుచుండ.

6. నిత్యయతులు:—

ఆది. VI. 47. ఈతఁ డనిసేయఁగాఁ డగఁడేని వీని.

ఆది. VII. 141. ఎన్నఁడు, * స్నేనిమోఘముకాదుదిగ్గర-ణీర

పీందు లెఱుంగఁగాన్.

సభ II. 95. నీవునుజూచి తట్టిసభ - నేనివినంబడ దేయుగం

బులన్.

7. రాగమసంధివళి:
8. విభాగవళి :
9. నామాఖండయతి :
10. పంచమీవిభక్తివిరామము :

} ఇందుకుదాహరణములు లేవు.

11. కాకుస్వరవళి; లేక, ప్లుతయతి:—

ఆది. I. 116. తపోమ్మ,హిమా!యిన్ని దినంబు లేల-మసలితిచెపుమా

ఆది. VIII. 110. మాయిద్దఱిలో, నందెవ్వరివలతు సెప్పు - ఘా

యనవుడు.

12. ప్లుతయుగవిశ్రామము : ఇందుకుదాహరణములేదు.

IV. ప్రాసయతులు.

వీటికి ఉదాహరణము లనవసరము.

కొన్ని విశేషములు.

(1) నన్నయ 'జ్ఞ' అనుసంయుక్తాక్షరమును 'జ్ ఞ' అనేఉచ్చరించేవాడో, ఆకాలములో అతనిప్రాంతాలలో ఉచ్చారణ అలాగేఉండేదో. ఆతనెప్పుడూ 'జ్ఞ' కున్నూ క, ఖ, గ, ఘ లకున్నూ యతివేయలేదు. చూడండి—

ఆర. III. 128. జామదగ్న్యుండు నిర్మల - జ్ఞానవృష్టి

ఆది. I. 157. జ్ఞానము సర్వభూతహిత - సంహితబుద్ధియు...

ఆది. II. 222. అమ్మనుజేంద్రుఁడైననలు-యజ్ఞము ధర్మజు రాజసూయయ,జ్ఞమ్ముఁ బ్రయాగఁజేసినప్ర-జాపతియజ్ఞముఁ బాశపాణియ,జ్ఞమ్మును గృష్ణుయజ్ఞము ని-శాకరుయజ్ఞము నీ మనోజ్ఞయజ్ఞమ్మును నొక్క-రూప విలసన్మహిమం గురువంశవర్ధనా!

ఆది. VIII. 35. కావించు నృజ్ఞులు భూనాథు న కాప్త్రులు

స్సఖులునై - శోషింతు రత్యంతమున్.

సభా. II. 100. ధృతరాష్ట్రినను, జ్ఞానము బడయుడును మన

కు - సమహరు...మాత్రమే

పై ఉదాహరణాలలో 'జ్ఞ' కును చఛ, జఝ, శ, ష, స లకును మాత్రమే యతిఉన్నట్లు మన మూహించవచ్చును.

(2) 'క్ష' కారములో 'క' కారోచ్చారణమే ఆ కాలమున ప్రధానముగాఉండేది. అందుచేతనే నన్నయ 'క్ష' కార 'క ఖ గ ఘ' లకేయతి వేసినాడుగాని,'చ ఛ జ ఝ, శ ష స' లతో యతివేయలేదు. చూడండి—

ఆది. I. 107. క్షేత్రమునం బ్రకామగతి-ఖేలనవొప్పె...

ఆది. II. 163. క్షుణాదమసమన్వితుం గనియెఁ - గానసాంతం

బునన్.

,, 118. క్షముఁడై రక్షించికొని సు-ఖస్థితి నుండెన్.

,, 173. క్షత్రియసంశ్యులై ధరణిఁ-గావఁగ...

క్షత్రియవైశ్యశూద్రులనఁ-గా...

,, 179. త, క్షకకోటుల్ పనిసేయఁగా ఘనతరై-క స్తంభత, క్షకఖేటిన్ రచియింపఁ బంచి దృఢతర-క్షుణ్...

---

* 'ఎన్నడునేని' అనుచోట 'నేని' అనునదే పదమని కొందరందురుగాని, లాక్షణికు లెవ్వరూ అట్లు గ్రహించలేదు.

ఆది. II. 224. స్వా, షాన్వ్యష్ణంచవ నీవు భూపతులలోఁ గౌర వ్యవంశోద్భవా!

ఆది. III. 92. క్షితిభృత్కంబుసదాని భూరిభుజశక్రిం జేసి.

సభా. I. 103. క్షేమంబులు నడుపుచున్న-కృష్ణునియోగంబు...

సభా. II. 25. క్షత్త్రియుంను పూజ్యుంను వి-క్రమునన్పృప.

ఆర I. 155. క్షేమాన్విష్టయనువాసు య-కృత్రిమసాహస...

,, 247. క్షత్త్రియుపర్మములు సుగతి-కారణములు...

,, 253. విక్రమ, క్షమాదానంబొనరింపమీక్షణము వి-ఖ్యాతంబుగా...

,, 262. క్షత్త్రియధర్మసైనసాపంబుఁ-గ్రాఁగివలయు.

ఆర. III. 136. క్షత్త్రియుఁ డుష్కవిల్లియు న-హుక్షయకారణుఁగున్.

రెండుచోట్లమాత్రము 'క్షి' కును 'చ ఛ జ ఝ శ ష స' లకును యతి ఉన్నట్టు కనబడుతుందిగాని, ఆపాఠాలు సరియైనవికావని తోస్తుంది. ఆ రెండింటికిన్నీ 'గౌతమీగ్రంథాలయ' వ్రాతప్రతులలో పాఠాంతరాలు కనబడుతున్నవి.

ఆర. I. 217. క్షమయ తాల్చియుండెఁ-జన దల్లరొద్దుఁ జే, జంబ...

(పాఠాంతరము):—

క్షమయ తాల్చియుండెఁ-గా దెల్లరొద్దుఁ జే,జంబ...

ఆర. III. 136. క్షత్త్రిచరిత్రుఁడై పరఁగు-స త్త్వమునన్...

(పాఠాంతరము):—

క్షత్త్రిచరిత్రుఁడై పరఁగు-గర్వమునన్ (గర్వమునన్...)

3. 'మ-వా' లకుయతి:—

ఆది. II. 234. ముద, మునఁ దలఁచిన నురగభయము-వొందదు జనులన్.

4. నన్నయభట్టులో 'ఇంచుక్క' యతిలేదు, అనఁగా భావించు, సేవించు అనుమొదలైనవాటిలో హల్లుతోనేకాని, అచ్చుతో మైత్రిలేదు. ఇట్లే 'ఏదు' వర్ణకము పరమైనప్పుడుకూడా హల్లుతోనేకాని అచ్చుతోమైత్రి లేదు. మామిత్రులు మ-రా-రా-శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారు;

'ఆది. V. 155. సందియం, బీరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ,'

అనిచూపి నన్నయ కిదిసమ్మతమేఅని చెప్పిరిగాని నేనుచూచినచాలా ప్రతులలో

"సిరలు దైవశక్తిఁ బ్రభవించినవారినుచేమిసందియం

బే? రమణీయకాంతి నుపమింపఁగరన్పు..." అనే ఉన్నది,

ఇది అప్పకవిచెప్పిన కాకుస్వరయతి అవుతుంది.

ఆది. I. 55. లో "పర్వంబుల సేనిటంగృపాయువమై" అని అఖండయతి అచ్చుప్రతులలో ఉన్నదిగాని "కృపాయువమై" అని వ్రాత ప్రతులపాఠము కలదు,

5. 'ర-ఋ' లకు ప్రాసయతిచెల్లును—

ఆది. VII. 86. గారవమున నిచ్చి-గూఋషితోడఁ ఋత్త్వెంచె

6. 'ఋ-రి' లకు యతిచెల్లుతోంది:—

ఆది. VII. 132. కృపకీర్త్యన్వితమెల్ల కృప్తిచేసి,

7. 'ల-ళ' లకు ప్రాసయతి:—

ఆది. III. 27. అళినీలకుటిలకుంతలములు కాంతియు,

ఆర. II. 52. నలునకాని నళిన-నళినేత్ర వరియింప, దట్టి,

8. 'న-ణ' లకు ప్రాసయతి:—

ఆర. I. 49. దుర్నిమిత్తములు పుట్టిన నిర్ణయించి,

9. 'ల-ళ' లకు యతి:—

ఆర. III 109. తనచేతపుష్పములు జల్లిన సంతసంబు జెదరి యవియ-శిప్రకరనిషే, వన మొప్పనున్నయవి,

10. 'ఖ-హా' లకు యతి:—

ఆర. IV. 128. సుఖము నుం, ఖంబు నై నెడి విమోహమును బొందమనికియు...

పట్టిక.

I. స్వరవళులు

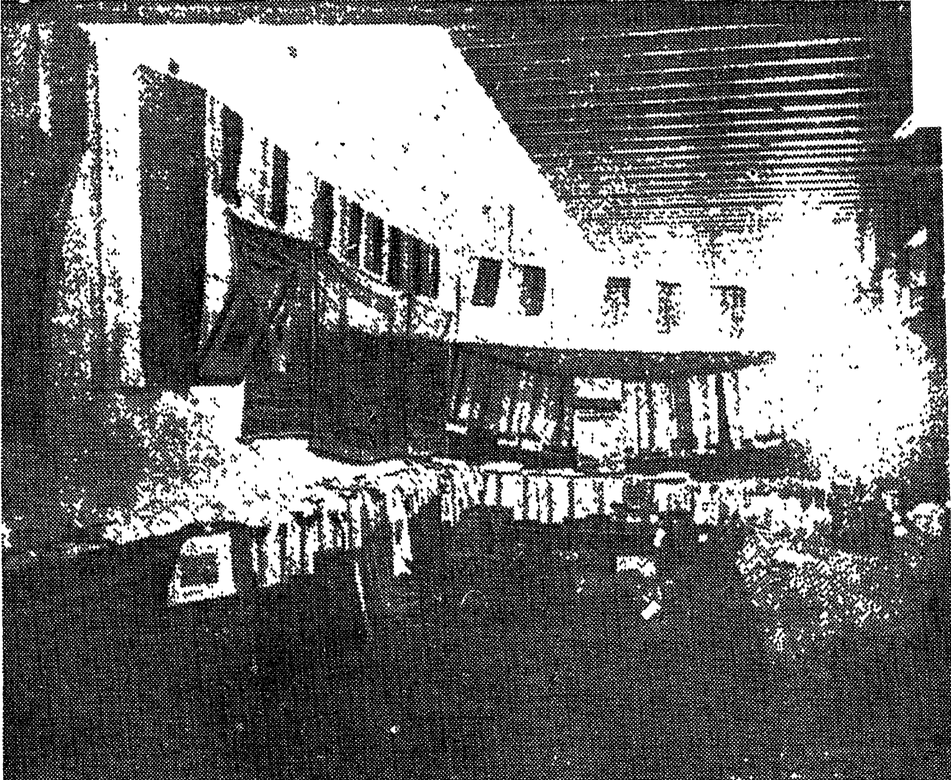
అప్పకవీయము	కవిజనాశ్రయము	కావ్యాలంకారచూడామణి	అనంతునిఛందస్సు	సులక్షణసారము	రంగరాట్ఛందము
1 స్వరమైత్రివళి	1 స్వరవళి	స్వరజయతి	స్వరయతి	స్వరయతి(ప్రాసవడి)	స్వరయతి
2 స్వరప్రధానవళి	...	...	...	సరసస్వరయతి	
3 లుప్తవిసర్గస్వరవళి	...	...	గూఢస్వరయతి	లుప్తవిసర్గకస్వరయతి	గూఢస్వరయతి
4 ఋవళి	...	...	ఋకారస్వరూపయతి	ఋవళి	ఋయతి
5 ఋత్వసంబంధవళి	...	...	రివిరమణము	రివడి	

ఆంధ్ర మహాజనసభాహ్వానసంఘసభాసభ్యులు, అధ్యక్షులు, ఆంధ్రమహాజనసభ ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభల అధ్యక్షులు, ప్రతినిధులు, చెన్నపురి

President and members of the Reception Committee and Presidents and delegates of the Andhra Mahajana Sabha and Andhra Provincial Conference, Madras

ఆంధ్ర ఖద్దరు ప్రదర్శనము - చెన్నపురి, 17-10-1924

The Andhra Khadi Exhibition, Madras

కార్యనిర్వాహక, ఆహ్వానసంఘములు, ఆంధ్రవిద్యార్థి మహాసభ, చెన్నపురి

Executive and Reception Committee of the Andhra Students' Conference, Madras

హిందూ అసోసియేషను గ్రంథనిలయ కార్యనిర్వాహకసభ్యులు, ఇంటూరు, గుంటూరు జిల్లా.

Hindu Association Grandha Nilayam, Intur, Guntur Dist.

అప్పకవీయము	కవిజనాశ్రయము	కావ్యాలంకారచూడామణి	అనంతునిఛందస్సు	సులక్షణసారము	రంగరాట్ఛందము
6 ఋత్వసామ్యవళి	...	...	ఋకారవిరతి	...	...
7 వృద్ధివళి	...	వృద్ధివళి	...	వృద్ధియతి	వృద్ధియతి
II. వ్యంజనాక్షర విరతులు					
8 ప్రాణివిరామము	...	...	...	...	...
9 వర్గయతి	2 వర్గయతి	వర్గయతి	వర్గయతి	వర్గయతి	...
10 బిందుయతి	5 బిందుయతి	సబిందువర్గజయతి	...	బిందుయతి	బిందుయతి
11 తద్భవవ్యాజవిశ్రమము	...	...	తద్భవవ్యాజయతి	ప్లావళి	ప్రాకృతాదేశయతి
12 విశేషవళి	...	...	...	...	...
13 అనుస్వారసంబంధయతి	...	...	అనుస్వారయతి	...	...
14 అనునాసికాక్షరయతి	...	...	...	...	...
15 మువిభక్తియతి	...	...	...	...	...
16 ముకారయతి	9 పోలికవడి	ముకారవళి	పోలికవడి	పోలికయతి, చక్కటియ	పోలికయతి, చక్కటి
17 మవర్ణవిరామము	...	...	మకారయతి	మావళి	(తి మకారయతి (యతి
18 ఋజుయతి	...	...	...	...	...
19 ప్రత్యేకయతి	...	...	దియతి	...	...
20 భిన్నయతి	...	...	భిన్నయతి	అభిన్నయతి, భిన్నయతి	భిన్నయతి
21 ఏకతరయతి	8 ఎక్కటియతి	ఏకతరయతి	ఎక్కటియతి	ఎక్కటియతి	ఎక్కటియతి
22 అభేదయతి	...	...	...	అభేదయతి	అభేదయతి
23 అభేదవర్గయతి	...	...	అభేదవిరతి	...	...
24 ఊష్మయతి	...	...	...	...	...
25 సరసవళి	10 సరసయతి	ఇతరేతరవర్గజయతి	సరసయతి	సరసయతి	సరసయతి
26 సంయుక్తవిశ్రామము	7 సంయుక్తాక్షర		సంయుక్తయతి	సంయుక్తయతి	సంయుంక్తయతి
27 అంత్యోష్మసంధివిరమణం	(యతి		వికల్పయతి	వికల్పయతి అనునాసిక	వికల్పయతి
28 వికల్పసంధివిరమణము	...	...	యుక్తవికల్పయతి	(వికల్పయతి	...
III. ఉభయవళులు.			(రేఫయుతయతి)	...	...
29 యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవిరతి	...	...	...	ఉభయయతి	...
30 పరరూపయతి	...	...	...	సౌభాగ్యయతి శకంధ్వా ఆదేశయతి, శకంధుయ	
	...	...	...	(దిగిణయతి	(తి
31 ప్రాదియతి	4 ప్రాదియతి	ప్రాదియతి	ప్రాదియతి	ప్రాదియతి	ప్రాదియతి (సం॥మొ.)
	...	...	...	...	ప్రాదియతి(ప్ర॥మొ.)
32 నిత్యసమాసయతి	...	ఆదేశయతి	...	నిత్యసమాసయతి, నాదేనఘ సమాసయతి, నిత్య	
(అఖండవడి)	...	...	...	(శయతి	(సమాసయతి
33 దేశ్యనిత్యసమాసవిక్రాంతి	...	దేశీయయతి	నిత్యసమాసయతి	దేశీయయతి	దేశ్యయతి
34 నిత్యయతి	...	...	నిత్యయతి	...	...
35 రాగమసంధియతి	...	(జవరాలు)	...	...	...
36 విభాగవళి	...	...	విభాగయతి	విభాగయతి	విభాగయతి
37 నామాఖండయతి	5 అఖండయతి	(మాచన)	ప్రభునామాంతరయతి	ప్రభుయతి, అఖండయతి	ప్రభునామాఖండయతి,
38 పంచమీవిభక్తివిరామం	...	...	...	...	(అఖండయతి
39 కాకుస్వరయతి	6 ప్లుతయతి	ద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరప్లుతాక్ష	కాకుస్వరయతి	కాకుస్వరయతి, ప్లుతయతి	కాకుస్వరయతి, ప్లుతయ
40 ప్లుతయుగవిశ్రామము	...	(రవళి	...	...	... (తి
41 ప్రాసయతి	...	...	...	ప్రాసయతి	...
				యతిశవర్గద్వయయతి, (దావళి	ఘంఘ యతి

వనలక్ష్మీ వసంతవిలాసము

నేమాన సూర్యప్రకాశ కవిగారు

స్రవీర సహకార సహకార ఫలవార
రసపూర మదకీరరాడ్విహార,
మసమాన మృదుసూన లసమాన రసపాన
మత్తభృంగవితాన మధురగాన
మతిపల్లవసముల్లసితఫుల్ల సుమవల్ల
రీసల్లలితవల్లి కాసమగ్ర
మరవింద నవకుంద హరిచంద నానంద
కరగంధబంధురగంధవాహ
మసమకాంతలతాంతనితాంత మాధ
వీలతాక్రాంత సునిశాంతవీథికాంత
రాంగజాభంగరణసంగతాంగనాభు
జంగ మలరు వసంతవాసరము కరము.

చ. అలికులకేశపాశ సుమహాస లసత్కిసలారుణోష్ఠి యు
జ్జ్వలశుకసూక్తి కుందరద చంపకనాసిక మంజుమంజరీ
లలితకుచాఢ్యయౌచు వనలక్ష్మి యొసంగు మెఱంగి మాధవుం
డలరుచు వచ్చె రాగమున నప్డు మహాగమవేద్యమూర్తియై. 2

శా. చేరన్వచ్చిన మాధవుం గని వనశ్రీదేవి శాఖాభుజా
రారాజుత్సుమభాజనంబుల మధుప్రాంచన్మహాపాద్యమున్
సారోదారపరాగగంధమును కింజల్కాక్షతల్ నించి యిం
పారం బూజయొనర్చె మంజుశుకవాక్యస్ఫూర్తి శోభిల్లగన్. 3

చ. కనకలతావితానకలికాకులదీపము చారుకీరతో
రణము లతాంతకల్పితవిరాజితతల్పము పల్లవావళీ
విమతవితానమై విపినవీథి మనోహరకావసేందిరా
ఘనతరకేళికాగృహనికాయము భంగిఁ జెలంగె నయ్యెడన్. 4

చ. మధుపవినోదనాద పరమశ్రుతియున్ మదకీరశారికా
త్యధిక విరావతాళనికరార్భటియుం గలహంసకోకవా
క్ప్రథుతరమర్దలధ్వనియుఁ బెంపలరం బికగాయకావళుల్
మధురమనోజ్ఞగీతములు మానుగఁ బాడెఁ గల స్వరంబునన్. 5

సీ. తరుణారుణప్రభాభరణారుణకిసాల
ముల లోలపికజాలముల కొసంగి
తాంతకాంతలతాంతకుంతసంతానంబు
నమరక్తిఁ గుసుమసాయకున కొసఁగి
నిష్యందమకరందనిర్ఝరసందోహ
ముల తుందిల మిళిందములకుఁ గూర్చి
మధురరసాధారమంజులఫలహార
ములసాదమదకీరములకు నిచ్చి
బంధురసుగంధ గరిమల గంధవాహ
పోతముల కొనగూర్చి ప్రభూతవిపిన
పాళి సుగసాలములు సురసాలములయి
భాసిలెను లీల నమ్మధుమాసవేళ.

సీ. విరహిసంచయముల వేటాడ నెడలిన
కుసుమాస్త్రుని తుపాకిగుండ్లనంగ
నెనరు పెం పొసరఁ గా వనలక్ష్మి వరునిపై
పరపిన దృక్పరంపర లనంగ
లలి మాధవుఁడు వనలక్ష్మి కొసంగిన
సరిలేని నీలంపు సరులనంగ
సురమంజరీస్తన భరమునఁ దగులతా,
తరుణులకుటిల కుంతలము లనఁగఁ
గ్రొవ్విగుల తేనియలఁ ద్రావి క్రొవ్విక్రొవ్వి
యొడలెఱుంగక కొమ్మల నోలిఁ ద్రాలి
తావులంటుచు మధురగీతములఁ బాడు
చలరె మధుపంబు లపుడు వనాంతరముల.

కం. పల్లవితాశోకములును
ఫుల్ల సుమాంచత్పలాశములును వనములం
బెల్లు వెలిగించుచును విల
సిల్లె మనోజప్రతాప శిఖిశిఖలగతిన్.

సీ. మల్లెపూవుల ద్రావి మకరందమును గ్రోలి
మెదలుచునుండు దుమ్మెదల దండు
ఎలమావులను డాసి తలిరుటాకులు మేసి,
లలిఁ గూయు గండుకోయిలలపిండు
మావిపండ్లను మెక్కి మదమెక్కి కడునిక్కి
చెలువలరారు రాచిలుక బారు
పురివిచ్చి యాడుచుఁ బొరిఁ గేక లిడుచును
మిత్త గరంబు గ్రాలు నెమిళ్లచాలు,
పొగడపూవుల తావియుఁ బొన్నపూల,
పుప్పొడియుఁ గొని దిక్కులు నుప్పరంబు
గప్పుకొని యొప్పు చల్లనిగాలిగలిగి
యలరె వనులెల్ల నవ్వేళ నసమలీల.

3 గ్రంథ విమర్శనము.

కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు

చింతలపూడి శేషగిరిరావు గారు

కవి ప్రశంస

ఈకవి యాఱువేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్య గోత్రుఁడు. తండ్రి రాయనమంత్రి. తల్లి నరసమాంబ. కొండవీటి సీమలోనికనుపఱ్ఱుగ్రామము నివాసస్థలము. ఇతఁడు పదునెనిమిదవశతాబ్దమధ్యమున నుండినవాఁడు. ఆశతాబ్దమునఁగల ప్రబంధకవులలో నితఁడు మిక్కిలిప్రౌఢుఁడు. ఈయన యనిరుద్ధచరిత్ర, కవిరాజమనోరంజనమను రెండు ప్రబంధములను రచించెను. కవిరాజమనోరంజనమునకే పురూరవశ్చరిత్ర మనినామాంతరము గలదు. ఈతనితాత ముత్తాతలు కొండవీటిరాజులకడ మంత్రిపదవు లలంకరించిరి. కవితాను ప్రథమమున రచియించిన యనిరుద్ధచరిత్రమందు తనతాతయైన యబ్బయ్య కొండవీటిరాజులమన్ననకుఁ బాత్రుఁడైనట్లు వ్రాసికొనెను. కాని యీతనికాలము నాఁటికిఁ గొండవీటి రాజ్యము దురుష్కు లాక్రమించియుందురు. ఈ కారణముచేతనే పిమ్మట రచించిన కవిరాజమనోరంజనమం దా ప్రశంస చేయఁడయ్యె. ఈకవికి మంగళగిరి నృసింహస్వామి యిష్టదైవము. ఈతఁడు రచించిన రెండుప్రబంధముల నిలాతలనే తల వర్ణించులాఘవమునకుఁ బాల్పడక మంగళాద్రినృసింహునకే యంకితమిచ్చి కృతార్థుఁడయ్యెను. నిరంతరదారిద్ర్యపీడితుఁడైనను నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై తుచ్ఛసంపదకొఱకు నరస్తుతి 'చేయుట కేమాత్ర మిచ్చగింపక తనయుద్గ్రంథముఁ బరాత్పరుఁడైన భగవంతునకే యంకితమిచ్చి కృతార్థుఁడైన పోతనయోగీంద్రుని మార్గ మీకవి యవలంబించెను. ఈవిషయమున కవివ్రాక్రుచ్చిన వాక్యము లారయుఁడు:—

"క. చదువులకు మేర యెయ్యది, చదివినమాత్రంబె చాలు సరసవచస్సం
 పదఁ దానేర్చినకొలఁదిని, యదనఁ గవితఁజెప్పి హరికి నర్పింపఁదగున్.

క. భగవంతునిసద్గుణములు, పొగడువివేకంబె తమ కపూర్వైశ్వర్యం
 బగుట నరస్తుతిసేయరు, జగతిన్ సత్కవులు తుచ్ఛసంపదకొఱకై.

మ. హరినామాంకితకావ్య మెట్టిదయిన న్నానందమై సజ్జనా
 దరణీయంబగుఁ బుష్పమాలికలలో దారంబుచందంబునన్
 నర నామాంకితమైనకావ్యము రసోన్నత్యస్థమయ్యు న్నిరా
 కరణంబై చను హీనజాతిపురుషుం గైకొన్న వేశ్యంబలెన్.

చ. కృతులు నిజాంకితంబు లొనరించిన నిష్టధనంబు లిచ్చి స
 మ్మతిఁ బ్రభువుల్ కవీశ్వరుల మన్ననసేయుట కీర్తిఁగోరి ని
 శ్చితమతి దేవతాస్తుతియె సేయుకవీంద్రుల నాదరించి స
 త్కృతి యొనరించు సత్ప్రభునికీర్తికిఁ గీర్తి ఘటింపకుండునే." (అనిరుద్ధ)

"గీ. ప్రాజ్ఞులు ప్రబంధకల్పనాపాటవంబు,
 గలుగుటకు సత్ఫలంబుగాఁ దలఁచి కృతులు
 చేయుచుందురు జగదేకనాయకునకు
 నచ్యుతున కంకితముగఁ గృతార్థు లగుచు.

క. ధాతలకు ధాత భువనత్రాతలకున్ ద్రాత శౌరి రక్షకుఁడట యా
 దాతలదాతన్విడిచి యి, లాతలనేతల వరించులాఘవ మేలా."

(కవిరాజ)

కవి రచించిన రెండుప్రబంధములందును కేవల కల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లనియెంచి 'ప్రాచీనకవిక్వచిదుపసూచితకథను' దీసికొని తనరచనసొంపున కనకఘటితరత్నమువలెపాఠకులచిత్తము లలరించునట్లుచేసెను. ఈకవికి సాహిత్యమునందేకాక సంగీతమునందును, జ్యోతిషమునందును, సాముద్రికమందును, వైద్యమందును, బ్రవీణతగలదు. సంగీతమునందుఁ బ్రవీణతగలదనుటకు నిదర్శనము:—

"క. శ్రీమంగళగిరినరసిం, హామేయకృపా విజృంభితాద్భుతకవితా
 శ్రీమంతుఁడ గానకళా, ధీమంతుఁడ దేవతాస్తుతివ్రతపరుఁడన్."

(కవిరాజ)

జ్యోతిషము:—

"గీ. అతనికన్యా సమాగమస్థితితదీయ,
 మిథునవర్తనమును బెంపుమిగిలియుండె

బంధుని కన్యాసమాగమమిథునవర్త,
నములు పెంపు వహించుట నైజము కద.

చ. ఇతఁ డుదయించువేళ నమరేంద్రగురుప్రముఖగ్రహంబు లా
తతకళలన్వెలుంగు హిమధామునిఁ జూచుచునుంటఁజేసి వి
శ్రుతరిపుఁడై ధరాస్థల మశేషము నేలెడు సార్వభౌముఁడై
యతులితకీర్తి నొప్పెడు మహావిభవంబునఁ బెక్కువర్షముల్."
(కవిరాజ)

సాముద్రికమందుఁగూడ దనకుఁ బ్రవేశముగలదని చూపుటకే యనిరుద్ధచరిత్రమందు గ్రంథాంతమున నిష్కారణముగ నారదుని బ్రవేశపెట్టి యాతనిచే యనిరుద్ధున కతనిపుత్రుని భావిదశఁ జెప్పించెను. ఈభాగము వదలివైచినను కథావిధానమున కేమాత్రము భంగము వాటిల్లదు.

వైద్యము: —

"గీ. వాతపిత్తధ్వంససరసౌఖ్య వఱలుకౌష,
ధంబు నాగేంద్రమనుమంత్రితంబుఁ జేసి
వలయు నీపైఁ బ్రయోగింప మలయపవన,
మందు మంత్రంబులనుగాని మట్టుపడవు.

శా. మార్తాండోష్మగసేవచేతను జగన్మర్త్యంబు ప్రాలేయశీ
తార్తిం బాసి తదీయవైకృతివిదాహంబొందఁ బద్మాసి ని
ర్వర్తింపం గ్రియచేసె యుక్తిచెలువారన్ బూర్ణచంద్రోదయ
స్ఫూర్తిం గాలభిషగ్వరుండుపై పైజ్యోత్స్నౌషధముల్ దేరగన్"
(కవిరాజ)

ఈకవికిఁ దనగ్రంథములు సమకాలికులయనాదరణకుఁ బాత్రములగుననియు సర్వవ్యాప్తము కావనియుఁ గొంతసందేహముకలదు. ఇతఁడు తనపుస్తకవ్యాప్తికొఱకుపోద్ఘాతరూపమునను కుకవినిందారూపమునను నెంత ప్రయత్నించెనో చూడుఁడు:—

"చ. చతురకవిత్వతత్త్వతటసంపద యొక్కరిసొమ్ముగాదు భా
రతిదయ పౌఢవార్ధకవిరాజులమూలనముల్ ఘటంబు లా
యతముకొలంది లబ్ధమగునయ్యమృతం బటుగాఁదలంచి య
ద్యతనకవీంద్రులార! కృపదప్పక మత్కృతి నాదరింపుఁడీ."
(అనిరుద్ధ)

"తే. గీ. కాళిదాసాదులకునైనఁ గలవు తప్పు
లనిరి పెద్దలు మాదృశులనఁగ నెంత
తప్పుగల్గిన దిద్దుఁడీ యొప్పుగాను
బాలునకు బుద్ధిసేర్పినభంగిఁ గవులు.

చ. సుకవుల సూక్తులందు సరసుల్ నెరసుల్ వెదుకంగఁబోరు మ
క్షికవితతుల్ వ్రణంబు పరికించుగతిన్ గొదవల్ గణించుటల్
కుకవులనైజబుద్ధి తెరలోఁ గథఁజొప్పున బొమ్మలాడఁగా
నొకకడ హాస్యపుం బ్రతిమ లుండఁగ పెక్కులు వెక్కిరించుచున్.

తే. భగవదర్పితకావ్యంబుపట్ల నెరసు
లున్న దూషింపవలదు మాయన్నలార!
ఘనకిరీటంబు ధరియించు కొనినతలకు
సుల్లు లెక్కలువెట్టుట చొప్పుగాదు." (అనిరుద్ధ)

"ఉ. ఎవ్వరి కెంతబుద్ధి పరమేశుఁడు దాఁ గృపఁజేసె నట్టిదై
నివ్వటిలున్ గవిత్వరుచినేరుపు చాలిన చాలకుండినన్
నవ్వక వర్తమానకవినాథులు చేకొనరయ్య! మత్కృతిన్
బువ్వులు గంపకుండ రసముంగొను తేటులవంటినేర్పునన్."
(కవిరాజ)

ఈ క్రిందిపద్యమున లాక్షణికులయందు దోషారోపణగూడ గలదు:—

"ఉ. చెల్లునటంచు నొక్కకవి చేసినలక్షణ మొక్కరివ్వలన్
జెల్లమిఁజేసి తారొకటి చెప్పఁగ ఛాందసవిస్తరంబు సం
ధిల్లుటఁ గావ్యశంక లవనిన్ బలుచయ్యె రసజ్ఞులార! నా
యుల్లపుసౌధవీథి గొలువున్న సరస్వతి సత్యవాణి నా
తల్లి యొసంగుపల్కు లివి తప్పులు నేయక చిత్తగింపుఁడీ!

గ. పలుమఱుఁ దప్పులే వెతకఁ బొల్పడి యుండుటఁగాక దుష్కవుల్
తెలియఁగఁజాలు రెట్లు రసదీపకకావ్య కిశోరహాస్యముల్
తలఁపఁ బ్రపూతి హేయ కలితవ్రణశోధనవాంఛగాక యీఁ
గలపఁ బటీరసన్నిభ సుగంధలసత్థితి బుద్ధిఁగల్గునే.

మ. చతురుల్ పూర్వకవీంద్రు లన్నిటను నేర్పల్పజ్ఞుఁడన్ స్వామికిన్
హితమో కాదో మదీయకావ్యమని నా కేలా విచారింప న
గ్రతనూజుల్ వ్యవహారకర్త లయినం గానీ కడుంబాలుఁడౌ
సుతు నవ్యక్తపుమాట తండ్రి కొదవించుంగాదె యానందమున్."
(కవిరాజ)

ఇంతటితో విరమింపక గ్రంథాంతములం దిట్లు పురాణఫక్కిని వాక్రుచ్చెను:—

"కం. జననాథ! యిట్లు నాచే, వినిపింపఁగఁబడిన రసవివేకనిధానం
బనిరుద్ధచరిత్రము వ్రాసినఁ జదివిన వినిన వరునిఁ జెందు శుభంబుల్."
(అనిరుద్ధ)

"కం. కవిరాజమనోరంజన, మవునన వక్తకును శ్రోత కతిశుభదంబై
భువినాచంద్రార్కముక్కీర్తివెలుంగఁ బురూరవశ్చరిత్రముదనరున్."
(కవిరాజ)

ఈతఁడు వ్రాసిన రెండు ప్రబంధములలో ననిరుద్ధచరిత్రల్యమున వ్రాయఁబడినదగుట, పిమ్మట వ్రాసినకవిరాజమనోరంజన మంతప్రౌఢముగలేదు. కాన ప్రస్తుత మని

రుద్ధచరిత్రమును వదలి వయసుముదిరినపిమ్మట నితని కవితాలలామ బాలత్వమునువదలి ప్రౌఢత్వమును దాల్చిన వెనుక వ్రాసిన కవిరాజమనోరంజనము నించుక విమర్శింతము.

కవిరాజమనోరంజనము

కవిరాజమనోరంజన మీప్రబంధమునకు సార్థకనామము. వసుచరిత్రకుఁబిమ్మట గొన్నిపిల్లవసుచరిత్రలు బయలుదేరెనుగాని దీనికీఁదుల్యమగు ప్రౌఢప్రబంధము లొకటిరెంటికంటె నెక్కుడు గాన్పింపవు. ఈకవిరాజమనోరంజనము భావములప్రోవు. అలంకారములగని, వర్ణనల కాటపట్టు. జాతీయములపేటిక. లోకోక్తుల కాలవాలము. ఇందుఁ బ్రతిపద్యమును భావగర్భితమై మృదుపదగుంఫితమై, అలంకారసహితమై, ధారాశుద్ధిగలిగి విరాజిల్లుచున్నది.

కథాసంగ్రహము

పురూరవసభామందిరమునకు నారదుఁ డేతెంచి యతనికిఁ గొంతవేదాంతమును రాజనీతియు నుపదేశించి యమరావతికిఁ జనెను. ఇంద్రుఁడు నారదుని విశేషములానతిమ్మని వేఁడెను. ఇమ్మునీంద్రుఁ డమ్మహేంద్రునకు 'శ్రోతవ్యవార్తాలాలిత్య వచస్సుధారససుధాంపూర్తిని' విశేషముల సంశ్రవణం బొనర్చెను. అందు ప్రస్తాపవశమున పురూరవునివృత్తాంతముగూడ గొంత ముచ్చటించెను. ఇంద్రుఁడు నారదుని పురూరవునిపూర్వవృత్తాంతము సవిస్తరముగఁ జెప్పుమని ప్రార్థింప నాతఁ డిట్లు మొదలిడెను:—తారావిధులకు బుధుఁడు జన్మించెను. బుధున కిలాకన్యయందు పురూరవుఁడు గలిగెను. పురూరవుఁడు వసిష్ఠునిచే విద్యాభ్యాస మొనరింపఁబడి యుక్తవయసున పట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. పిమ్మట దిగ్విజయయాత్ర మొదలిడెను. నారదుఁ డీదిగ్విజయయాత్రను వర్ణించుసమయమున నదికర్ణపేయముగ నాకర్ణించినయూర్వశికిఁ బురూరవునియందు వాంఛవొడమెను. భూలోకమున మిత్రావరుణులు తపస్సు చేయుచుండఁ దత్తపోభంగమునకై యింద్రుఁ డూర్వశినిబంపెను. ఊర్వశియాతపోధనులచే శాపగ్రస్తయై పిమ్మటఁ బురూరవునిఁ గూడెను. దీనికిఁ బూర్వ మూర్వశి పురూరవునిచే రెండువరములఁబడసెను. 'తాను మక్కువతోఁ బెంచిన జోడుతగళ్లను దస్కరులపహరింపఁ గూడదు. పురూరవుఁడు విగతవస్త్రుఁడై తనకుఁ గన్పింపరాదు. సమయభంగముజరిగినినాఁడు తా నింద్రలోకమున కేగెద'నని చెప్పెను. పిమ్మట నట్లేజరిగెను. ఊర్వశి గర్భధారిణియై పురూరవుని తేజస్సున నాయువనుపుత్రుని గనెను. పురూరవుఁ డూర్వశీవియోగమునకోర్వఁజాలక గంధర్వులను వేఁడ వారూర్వశీరూపము గల యగ్నిస్థాలియను యువతి నిచ్చిరి. పురూరవుఁ డీమోసము కనుగొని పురందరప్రముఖదేవతల నాశ్రయించి వారిచే నూర్వశిని బడసి నరసురలోకంబుల యథేచ్ఛావిహారంబుల జరియించున ట్లనుగ్రహింపఁబడియె. పిమ్మట శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, జయుఁడు, విజయుఁ డను పుత్రులు కలిగిరి. వీరుగాక నరణులయందు హవ్యవాహనుఁడు జన్మించెను.

ఇదిగాక తారాశశాంకవిజయము, యిలాకన్యకథ, ఊర్వశీ పూర్వవృత్తాంతము, కుమారవన వృత్తాంతము, మొదలగు నుపకథలు గలవు. ఇవియన్నియుఁ గలిపి చదువునపుడు వస్త్వైక్యమునకు భంగము వాటిల్లినట్లు గానిపించునుగాని కథావిధానమునఁ గవి యీయుపకథల మిగులనేర్పుతో నతికెను. శేషము వేంకటకవియొక్క ప్రబంధమున వివరించిన తారాశశాంకవిజయకథ నీకవి రెండుమూఁడుపుటలయందు మిగుల హృద్యముగ వివరించెను.

కథాసంవిధానమందలి లోపములు

కథావిధానమున నొకటిరెండుచోట్ల కవి పప్పులోఁ గాలువైచినట్లు తోఁచుచున్నది. పురూరవుని సరియగు చరిత్ర ద్వితీయాశ్వాసముతోఁ బ్రారంభమగును. గ్రంథమందలి ప్రథమాశ్వాసము దీసివైచినను కథ కెట్టిభంగమును వాటిల్లదు.

విమర్శనసౌకర్యముకొఱకీ గ్రంథమును రెండు ఖండములుగ విభజింపవచ్చును. ఊర్వశీపురూరవసమాగమమునకుఁ బూర్వకథను పూర్వఖండమనియు నుత్తరకథ నుత్తరఖండమనియుఁ బిలువవచ్చును. పూర్వఖండమును పంచమాశ్వాసముతుదివఱకు విపులముగవర్ణించి యుత్తర

ఖండమును గ్రంథాంతమునఁ గొలదిపద్యములలోనిమిడ్చి త్వరత్వరగఁ జెప్పివైచెను. అక్కడతన తుదిభాగము త్రుంచి వైచినట్లుండి విషయవిభాగనిర్ణయమందుఁ గవికిఁ గలలోపమును వెల్లడిచేయుచున్నది. పూర్వఖండమున గల పుష్పాపచయాదివర్ణనల నంతదీర్ఘముగ సాగదీయకున్న నిట్టిలోపము వాటిల్లెడిది కాదు.

వైవస్వతమనువు మిగుల శ్రమపడి పొందిన పుత్త్రుఁడు సుద్యుమ్నుఁడు వేఁటకు వెళ్లెను. పిదప కుమారవనముఁ జొచ్చి శంకరునిశాపవశమున మరల నిలాకన్యయను యువతిగ మారెను. అంతట బుధునియాశ్రమమునకేగి యాతనిగూడి పురూరవుఁడను పుత్త్రునిఁ బడసెను. పిమ్మట వసిష్ఠునివేఁడ నాతఁడుఁ శంకరునిఁ బ్రార్థింప నతఁడు ప్రత్యక్షమై యొకనెల పురుషుఁడుగ నొకనెల యువతిగ నుండునట్లు వరమిచ్చెను.

అప్పుడు పుత్త్రుని వెంటఁబెట్టుకొని సుద్యుమ్నుఁ డింటికి వెడలెను. ఇంతకాలము వేఁటకుఁబోయి రాకతడసినపుత్త్రుని జూడనరయక యిప్పుడు వైభవముతో వైవస్వతుఁ డెదురేగుట దొంగలుపడినయారునెలలకుఁ గుక్కలు మొఱిగినట్లున్నది.

నదీతటమున గంధర్వులు తగళ్ల నపహరించినపుడు కొంతదూరము వెన్నంటిపోయి వారితోఁ బెనఁగులాడి పురూరవుఁడు వస్త్రవిహీనుఁడయ్యెను. విగతవస్త్రుఁడై యాతఁడు పోయినంతదూరము, మఱల వెనుకకుఁ దిరిగి యూర్వశియొద్దకు వచ్చునపుడు మార్గమధ్యమున నొకసారియైనను తనదిగంబరత్వమును జూచుకొనకుండుట మఱియొక లోపము.

ర స పో ష ణ

కవి ప్రథమముననే 'వీరశ్శృంగారరసాదిలీలల ప్రగల్భతకుఁగా బుధులౌననంగ వి, స్తారము సేయఁగాఁదగిన సత్కథ' నేరి తీసికొనెను. మిగిలినరసములు కొంతవఱకచ్చటచ్చటఁ గానిపించుచున్నను ప్రబంధమున శృంగారము స్థాయిరసము. తనకువీలైన ప్రతిసందర్భమునను గవి శృంగారమునుఁ జొప్పించెను. ఈశృంగారము మొదట తారావిధులసందర్భమునను, పిమ్మట పార్వతీశంకరులవిషయమునను, తదుపరి నిలాకన్యాబుధుల విషయమునను, అనంతర మూర్వశీమిత్రావరుణులవిషయమునను, అటు పిమ్మట నాయికానాయకులైన యూర్వశీపురూరవులసందర్భమునను బరిపూర్ణతఁ గాంచెను. కవికి శృంగారవర్ణనమన నల్లేరుమీఁదిబండినడక కాని యిచ్చటను గవి మితమెఱుఁగక కేవలము పచ్చిశృంగారమును వర్ణించెను. ఇతఁడు కొన్నిచోట్ల ప్రథమసురతమును వర్ణించుటతోఁ దనివితీరక గర్భధారణమును, గర్భవతిని, గర్భవతిసంగమమును, బాలింతరాలితనమును, 'ప్రసవితానంతరద్వితీయమాససమాగమాధిక్యసుఖమును' గూడ వర్ణించెను. ఈ సందర్భమున నీపద్యము లెంతయేవగింపును గలుఁగఁజేయుచున్నవో చూడుఁడు:—

"సీ. పాలుబ్బుబిగువుగుబ్బలనెమ్మొనలకొవి
పసపంటుపయ్యెద పై నటింప
కాయంపుముద్దులకారంపుఁదావు లా
స్య నిసర్గవాసన నలమికొనఁగ
నడుమున దిటముగ వడిఁ జట్టికట్టిన,
బంగారుమైజారు కొంగు దనర
సుల్లిపూసలపేరు పచురుమంజిముత్యాల
కుతికంటుదాపునఁ గొమరుమిగుల
గీ. బ్రసవసమయపరిశ్రాంతి బడలియున్న
యంగకములకు నొకవింత యంద మెసఁగ
జూడఁదగియుండె నప్పు డాసుదతియందు
లాలితంబైన బాలింతరాలితనము.

సీ. అర్ధక్షణంబైన నంతరాయములేని
కౌఁగిలి యత్నసంఘటితమయ్యెఁ
గుచపీడనంబు చేకొలఁది సారెకుఁజేయు
మమత హస్తస్పర్శమాత్రమయ్యెఁ
గపురవీడ్యపుఁదావిఁ గ్రమ్ముచుంబనలబ్ధి
కటువస్తుపరిమళకలితమయ్యె
ఘుటచక్రపుంభావనటనలఁజూపునే
ర్పులకుఁ జొక్కట లపరూపమయ్యె
గీ. నతనిహృదయంబు పూర్వహర్షానుభవత
బొడలె బాలింతరాలి సంభోగకేళి
నలవియె యెంచఁ బ్రసవితానంతరద్వి
తీయమాససమాగమాధిక్యసుఖము."

ఇతఁడు శృంగారము నచేతనములైన తరులతాదులకుఁగూడ నంటఁగట్టెననుటకు రెండుదాహరణలు:—

"మ. శుకచంచూపుటఘాతశేఖలకడుఁన్ సొంపొందు శాఖావలం
బక జంబీరఫలద్వయంబుఁ గని కొమ్మా! చూచితే ప్రొఢనా
యకునిం గూడిన బాల చన్గవకు సామ్యంబయ్యె నౌనంచు నొ
క్కకురంగేక్షణ చూపెఁ దోడిచెలికిన్ గంధర్వుఁ డగ్గింపఁగన్.

మ. లతకూసల్ గడుపెంపుమీరి ఋతువేళాపుంరతిక్రీడ సం
తతి గల్గన్ ఫలగర్భభారములఁ జెందంబోలుఁ గాకున్నలం
బితరోలంబకదంబనీవిమము గన్పింపన్ గతంబేమి స
వ్యతరాంతర్మకరందదుగ్ధ సుమగుచ్ఛాంచత్కుచాగ్రంబులన్."

ఇంక నిట్టివి గలవుగాని స్థలసంకోచమునకై వెఱచి విడిచెద.

పాత్రౌచిత్యము

ఉపకథలనువదలి యొక్కపురూరవ శ్చరిత్రమునే తీసికొనిన నందు వచ్చు ముఖ్యపాత్రలు నాయికానాయకు లైన యూర్వశీపురూరవులు, వారలసంయోగకర్తలగు నారదశుకదంపతులు. నాయికానాయకపాత్రలు బాగుగ పోషింపఁబడినవి. నాయకుని విషయమునఁ గథావిధాన మునఁ దెలుపఁబడినలోపముదప్ప వే ఱెద్దియు లేదు.

నారదుఁడు ప్రథమాశ్వాసమునఁ బురవర్ణనానంత రము ప్రవేశించి పురూరవునకు రాజనీతి మిగులనేర్పుతోఁ గఱపెను. ఈపట్టునఁ జూపఁబడిన రాజనీతిచతురతఁ జూడఁ గవికి నామాంతమునఁ గల యమాత్యశబ్దము సార్థకముగఁ దోఁచుచున్నది. పురూరవుని వైరాగ్యమును నారదుఁ డుపదేశించిన వేదాంతమునుఁ జూడ నిది రచియించినది శృంగారప్రియుఁడైన మనకవియేనా యని యబ్బురము దోఁపకమానదు. సంకుసాలనృసింహకవి చెప్పినట్లు శృంగా రవర్ణన చదివిన యోగి భోగిగను వేదాంతవర్ణన చదివిన భోగి యోగిగను తప్పక మారును. ఈపట్టునగల వచన ములు పోతనమహాకవి రచించిన సప్తమస్కంధములోని వేదాంతవిషయముల వర్ణించువచనములజ్ఞప్తికి రప్పించును. మఱల నారదుఁ డింద్రసభయందుఁ గప్పుడి ప్రసంగవశ మున నింద్రునకుఁ బురూరవవృత్తాంతము వినిపించెను. పిమ్మట పురూరవునిశౌర్యప్రతాపాదులు వర్ణించి యూర్వ శికిఁ బురూరవునిపై వాంఛ పొడమునట్లు చేసెను.

శుకమిథునము:— శృంగారనైషధమందలి శ్రీనాథునిమరాళమును జూచియుఁ బ్రభావతీప్రద్యుమ్నమందలి పింగళిసూరన శుచిముఖినిఁ జూచియు నితఁ డీశుక మిథునమును బ్రవేశపెట్టెనుగాని వానియంతప్రాముఖ్య ము వీనికి లేదు. ఈమిథునమునకు 'శారదారమణి ముంజే తిపైనుండు రాచిలుకతోడి సాంగత్యము' గలదు. ఇందలి శుకము త్రికాలవేది. మన్మథవికారమునకు లోనైన యూర్వశికిఁ జెలికత్తె లుద్యానవనమున శిశిరోపచారములు సలుపుచుండ నీమిథునము ప్రత్యక్షమై యూర్వశి పాక శాసనునియోగమున భువికేగినపుడు పురూరవుఁ డీమెపైఁ గూర్మివహించునని జ్యోతిషముఁ జెప్పి యాశీర్వదించును. పిమ్మట యూర్వశి భూలోకమునకు వచ్చి పురూరవసమా గమోపాయ మన్వేషించుచుండ నామెమోహపట మతని యుద్యానవనమున నుంపుడని యుపాయముఁ జెప్పెను. కవిసార్వభౌమునిహంసయు సూరనశుచిముఖియు నాయి కలతోడనే పరిచయముఁ గలిగియుండక నాయకులయొద్ద కుఁగూడ నేగి యన్యోన్యానురాగ ముదయించునట్లు జేసి నవి. కాని యీమిథున మట్లొనర్ప లేదు.

వనపాలకులు పురూరవునితో భాషించిన జాతీయ ము లౌచిత్యసూచకములు:—

"గీ. సామివారితోఁటలో మిద్దెముంగలి
యరుగుమీఁద నుండె నాడ కెవఁడు
దెచ్చిపెట్టినాఁడొ దేవరా! యెఱుఁగము
కానరాదు వింతమానిసడుగు."

అనుకరణము

ఈకవి పూర్వకవుల నచ్చటచ్చట ననుకరించినను మక్కికిమక్కి గ్రుడ్డియనుకరణగాదు. కొంతవఱకు మార్పు చేసి నేర్పుతో ననుకరించెను. కొన్ని యుదాహరణలు:—

"తే. వానిఁ గలలోనఁ గానని వనజముఖియు
వానిమార్పునఁ జేరోక్కని మానవతియు
వానిఁ గా నాత్మభావించి వరునిఁ గవయ
నప్పళింపని సతియు లేదయ్యెనచట." (నైషధము)

"మ. తమప్రాణేశులు గారవింపఁగ నెలంతల్ నిండుకౌఁగిళ్ల నం
దముగా నుండియు నప్పురూరవునిసౌందర్యంబు భావింతురు..." (కవిరాజ)

"చ. ఇతఁడు దరిద్రుఁడౌననుచు నేర్పడ నర్థి లలాటపట్టికన్
శతధృతి వ్రాసినట్టిలిపిజాల మనర్థముగానియట్లుగా

వితరణఖేలనావిభవవిభ్రమనిర్జితకల్పభూరుహుం
డతఁడు దరిద్రతాగుణమునందు దరిద్రునిఁజేయు నాతనిన్."

(నైషధము)

"మ. "అయ మర్థి జన"యంచు యాచకలలాటాంతస్థ్సలిన్ బ్రహ్మ ని
ర్ణయతన్ వ్రాయ వహించునట్టి లిపియర్థంబున్ విశేషాన్వయ
క్రియగా నర్థమవారిగా నొసఁగి యర్థిం జేయు వాగీశ్వరుం
డయు నాత్మీయవితీర్ణియు న్నిజముగా ధాత్రీశు నేర్పెట్టిదో."

(కవిరాజ)

"సీ. కోరి లీలాగేహకుడ్యభాగంబుల,
వ్రాయుదు రమ్మహీశ్వరునిమూర్తి
వ్రాసి కన్యాత్వగౌరవము వీసరవోవ
దర్శింతు రనురాగతరళదృష్టి
దర్శించియతని కేఁదగుదునో తగనో యం
చించుకించుక సంశయింతురాత్మ
సంశయించి కరాంబుజములఁ గ్రొమ్మించుట
ద్దము లెత్తిచూతురు తమ్ముఁదారు
తే. రాజకన్యలు జగతి నాక్రమమునందు
గందు వారల నిట్టూర్పుగాడ్పు వేఁడి
ముకురములు, చారుమోహనమూర్తి యనఁగఁ
బరఁగు దమయంతిచేతి దర్పణముదక్క."

(నైషధము)

"సీ. అమ్మహారాజు వృత్తాంత మాసక్తితోఁ
జెవియొగ్గి వినని రాజీవగంధి
విని వానిభువనమోహనవిలాసస్ఫూర్తి
సారె భావింపని చంద్రవదన
భావించి యతనిసంపర్కంబునకుఁ
జాల ముచ్చటపడని సమ్మోహనాంగి
ముచ్చటపడి చిత్తమున వెన్నవలెఁ గరం
గుచుఁ దన్మయతఁ గీల్కొనని రమణి
తన్మయతచేత నాస్థ్రికందర్పగేహ
యగుచుఁ దెలివొంది యసురుసు రనని వనిత
గానఁబడదయ్యె సురగణికాజనంబు
లో నొకర్తైనఁ దత్సభాస్థానమునను."

(కవిరాజ)

"సీ. ....
గ్రహణవేళలయందు రాహువాహారించి, తృప్తిమైగ్జునఁ ద్రేచెనేని
....
.............................."

(నైషధము)

"క. ఇట్టిందురు మజ్జుఁగురు, వెజ్జులు నీలోనినలుపు విషరాశిసుమీ
జుజ్జుకొని నిన్ను రాహువు, గజ్జునమతిఁ ద్రేన్పకున్నె కాకున్న శశీ!"

(కవిరాజ)

"సీ. నలినసంభవువాహనమువారువంబులు
కులముసాములు మాకుఁ గు వలయాక్షి!
....
.............................." (నైషధము)

అను పెద్దనయనుకరించిన పద్యమునే యీకవిగూడ నిట్లనుకరించెను:—

"సీ. మానివాసము ముక్తిమానివాసంబైన
బదరికావనసీమ భామలార!
మామైత్రి యలకరామామైత్రిఁ బేరైన
శుకతల్లజముతోడ సుదతులార!
మాయింపు ఖేదముల్ మాయింపు భగవత్క
థాప్రసంగంబులు తరుణులార!
మానేత్రములకు సుమానేత్రజాదిలో
కములు దృశ్యంబులు కాంతలార
మానిజగతి దుస్సంగతిమానిజగతి
సత్ప్రచారత నుండుట సకియలార
మామహితప్రోక్తి వినుఁడు సమాహితమున
మీకు శుభవార్త పలికెద మెలఁతలార!"

(కవిరాజ)

పై పద్యము నైషధమందలి హంసపలికినదియు; నీ పద్య మీగ్రంథమందలి శుకము పలికినదియు. పెద్దనయనుకరించిన నైషధములోని శ్రీనాథునిదైన యీక్రింది హృద్యమగుపద్యమును గూడ నీకవి యనుకరించెను:—

"మ. కమలేందీవరషండమండితలసత్కాసారసేవారతిన్
గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై కంటిన్ విదర్భంబునన్
రమణిన్, బల్లవపాణి, పద్మనయనన్, రాకేందుబింబాననన్,
సముపీనస్తని, నస్తినాస్తివిచికిత్సాహేతుశాతోదరిన్."

(నైషధము)

"శా. ధ్యానానందనిమీలనంబులగు నేత్రద్వంద్వముల్ విచ్చి య
మ్మాత్మనల్ గాంచిరి చెంగటన్ నిజసఖీమధ్యంబునం బొల్చుశం
పానైగన్నిగగాత్రి, నీలచికురన్, బంధూకరాగాధరన్,
మీనాక్షిం, దృఢతుందిలస్తని, దరస్మేరాననాంభోరుహన్."

పోతనమహాకవి యంత్యప్రాసమునుగూడ నీకవి పెక్కుచోట్ల ననుకరించెను. రెండుమూఁడుదాహరణములు చూపెద:—

"క. స్నానంబుల నియమాను, ష్ఠానంబుల సిద్ధయోగసల్లక్ష్యహరి
ధ్యానంబుల నానావిధ, దానంబుల హర్షపూరితస్వాంతుండై.

ఉ. కీరములన్ మనోజ్ఞరుచిఖేలనవర్ణవిశేషశోభితా
కారములన్ నవారుణముఖప్రథితాత్మగతానురాగవి
స్తారములన్ జనశ్రుతిరసాయన మంజులవాక్కథాసుధా
పూరములన్ గనుంగొని రపూర్వముదంబున నూర్వశీసఖుల్.

సారస్వతనికేతనము, వేటపాలెము

Sarasvataniketanamu, Vetapalem

శ్రీ ఉ. వెం. శ్రేష్ఠిగారు సారస్వత నికేతనమునకు బహుమతిగా నొసగిన 'సుబ్రాయమహల్' భవనము, వేటపాలెము.

" Subrayamahal " Office Premises of Sarasvataniketanamu a gift of U. V. Sreshti of Vetapalem

శ్రీ ఉ. వెం. శ్రేష్ఠిగారి సతీమణి కమలాంబగారు, వేటపాలెం

Mrs. Kamalamba, Lady of U. V. Sreshti Garu, Vetapalem

శ్రీయుత ఉ. వేం. శ్రేష్ఠిగారు, వేటపాలెము

Sjt. U. V. Sreshti Garu, Vetapalem

బాలికా హిందీపాఠశాలయందు ప్రాథమికపరీక్షలో మొదటితరగతియందు ఉత్తీర్ణలైన బాలికలు

Girls passed in first class at the entrance Examination, Hindi Girls' School, Cocanada

బాలికా హిందీపాఠశాల, కాకినాడ పరీక్షయందు మొదటితరగతియందు ఉత్తీర్ణలైన బాలికలు

Hindi Girls' School, Cocanada, Girls passed at the Madras Hindi Pracharak Entrence Examination in I Class

శ్రీమతి గుమ్మిడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు హిందీ బాలికాపాఠశాల, కాకినాడ

Mrs Gummididala Durgabayamma Ga Tutors, Hindi Girls' School, Cocanada

"ఉ. కాంచనశైలధీరుఁ డటఁ గాంచె నటత్తటకాంచనద్రుశా
ఖాంచలవాలచంచలనవాంబుజసంగలరంగమాలికా
సంచయడోలికాభ్రమణ సంభ్రమలోల మరాళబాలికా
ప్రాంచితకేళికాకలితహంసము నొక్క సరోవతంసమున్."

'వనిత తనంతఁ దావలచివచ్చిన చుల్కనగాదె యేరికిన్' అను పెద్దన పద్యపాదము నెంత రమ్యముగఁ జెప్పెనో చూడుఁడు:—

"క. మానసియ్యకొ యలయించును, దనువలచినరంభ సైనఁ దావలచినచోఁ
జెనఁటికి నైనను వసుఁడై, చనపిచ్చును బురుషుఁ డెంతసు సుందరుఁడైనన్"

"ఉ. చూచి పుళిందపుళికల్కటకసూచితవేగపదారవిందయై
లేచి కుసంబులున్ దుఱుము లేసడు మల్లలనాడ నవ్యోవన్
బూచినయొక్కపోఁకనునుబోదియఁ జేరి విలోకనప్రభా
వీచికలన్ దదీయపదవీకలశాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్."

అను పెద్దనపద్యము నీక్రిందివిధముగ ననుకరించెను:—

"ఉ. దిగ్గనలేచి శంకితమతిన్ శశికాంతశిలావితర్దికన్
డిగ్గి బెడంగుసుబ్బలు నటింపఁగఁ గౌను వడంక వేడ్కతో
సిగ్గు మొగంబునన్ మొలవఁ జెంత నికుంజముచాటుకేగె స
మ్యగ్గమనంబునన్ జకితహంసిక లీల సఖీసమేతయై.

మ. తమిఁ బూఁదీఁగెలఁ దూగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచున్ దూగు నా
కొమరుంబ్రాయపు గబ్బిగుబ్బెతల యంఘ్రుల్ మొక్కగా సాగిమిం
టి మొగంబై చనుదెంచుకీవిఁ గనుఁగొంటే దివ్యతాసంద్ర! నా
కమ్మగినేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకున్ గాల్సాచులాగొప్పెదిన్."

అని 'బహుతపఃఫలము'గాఁ బలికిన సూరనకళాపూర్ణోదయమందలి పద్యము నీక్రిందివిధముగ ననుకరించెను:—

"మ. అరవిందాక్షులు దీఁగయుయ్యెలల నొయ్యారంబుగా నూఁగఁ జొ
చ్చిరి పాదాబ్జము లవ్వనీకిసలయశ్రేణిన్ దలద్భిన్న సుం
దరళోభానఖపఙ్క్తిచుక్కగమిపై దండెత్త మంజీరపుం
జరవం బభ్రధునీమరాళముల వాక్స్తంభంబు గావింపఁగన్."

శైలి

శైలి మృదుపదగుంఫితమై, మిగులధారాళమై యలరారుచున్నది. కవియే కవిత్వస్వరూప నిర్ణయ మిట్లు గావించెను:—

"మ. తనుఁ దా మెచ్చుకొనంగ నేటికిఁ గవిత్వప్రౌఢి యాంధ్రీసున
స్తనకుంభస్ఫురణన్ నవీనమృదుచిత్రశ్రీపదాచ్ఛాదనా
ఛీనవాలంకరణార్థసూచనల సంప్రీతిన్ మనోవీథులం
జొనుపంగల్గిన నింపుతో విని రసజ్ఞుల్ మెచ్చినం జాలదే."

"చ. తపసినవత్సరమ్ములు ధరాస్థలి పైపయి నంటియుండఁగా
నుతివెలసంగ నగోచరంబగు విసూత్నవిలాసవ నొప్పె నప్పు డ
ప్పతిరుల నబ్బనగ్గనలు ప్రౌఢకవీంద్రునిచే రచింపఁగాఁ
బహుమృదుగూఢపాకరసబంధురకావ్యవచస్సమంబులై."

ఇతఁడు గ్రంథమందంతటను జాతీయలోకోక్తుల నతివిరివిగ వాడియున్నాఁడు.

"కలలోన నరసులాడిన కలవే గాయములు"
"ఎంతసాహసు లహహ సీమంతవతులు"
"పువ్వుఁబోఁడి వికృతిపైకొన్న సెగసొంత, వెన్నగాదె"
"కలుగదుగదా వివేకంబు కాముకులకు"
"మదినిదెప్పుడు బ్రహ్మానసి దొనప్పగి పాపము సద్చుకే మెంకో"
"భార్యా రూపవతీ శత్రుః"
"వ్రతముచెడిన సుఖము దక్కఁగవలె"
"ఉష్ణముష్ణేన శీతలం"
"ఖద్యోతనామములం దాల్చుమెఱుంగుకీటములు"

ఒక్క యీక్రిందిపద్యమున నెన్నిజాతీయము లున్నవో చూడుఁడు:—

సీ. అతనిబింబాధరం 'బందని మ్రానిపం'డని
  విచారించె మదాలసాక్షి
యతనికేసోవ సయ్యాట 'లేటావలి
  గిలిగింతలని' వితర్కించె పంథి
యతనితాంబూలగంధాస్వాప్తి 'యేమఁగు
  సూఁడెసున్నం'బని పొనరించె
నతనికృపారసామృతవృష్టి 'పెడగంగ
  యుదక'మంచు స్మృతాంచి మదిఁ దలంచె
జనమనోరమ ధాన్యమాలినిఁ గాఁ వ
తియుఁదిలోత్తమపూర్వచిత్తియుఁ బ్రబోధి
మొదలుగా నింతులకుఁ జింత యొదవె నతని
చిత్రమది 'గట్టుచాటునిక్షేప'మనుచు.

"విషమసంధిఁ, గీడొనర్చుట హీనులజాడగాదె"
"తేనెపూసినకత్తిగాదె"
"సుధ, పుట్టినజలరాశి విషము పుట్టినరీతిన్"
"కుత్తుకను విషంబు నాలుకను బెల్లంబుగాదె పాలసునకు"
"నేతిబీరపస"
"అతివినయ మెల్లధూర్తత యనుట నిజము"
"గురువుకు బొమ్మపెట్టితిరి"
"వింతయి యలరించునెవ్వరిని యత్నము సేయక వచ్చులాభముల్"
"సెగపొంలె వెన్న పురుషుం డౌఁబో వధూచేష్టకున్"
"నిరంకుశేంబులుగదా జవరాండ్రతలంపు లెయ్యెడన్"
"అదృష్టలభ్యములు గావా సుందరీ సౌఖ్యముల్"

"వచ్చుఁగాదె ప్రమాదం బొకవేళ బుద్ధిమంతునకైనన్"
"కల్గునే కామణికిఁ బూర్వజన్మమున గట్టి సత్తపఃఫలంబుదయింపకున్"
"ఎనయఁ జవంబురసాస్వమెవ్వఁడెఱుంగున్"
"కలిమిగలవారి మఱియును గలిమి గలుగు"
"వనితలవలంపు తెలియఁగ నెవ్వరివశంబు"
"వనజముఖులకు బురుషులు వశులుగారె"
"ఎంతిచేసినవారికి నంతిగాదె"
"అనఘులగువారు తనయింటఁ గడుగు పెట్టి, కోరి యనురాగమందిన
వారు గలరె"
"కలవంటిదిగాదె బుణానుబంధములు"
"వారకాంతలవలపు లెవ్వరికి సతము"
"వలచిన, యింతిం బాసిన విచారమింపెసనవశమే"
"భాగ్యవంతుఁ, డెంతఁడలఁచిన సఫలమా నిది సిద్ధము"
"పన్నిదిగిన్న చేదుగతి"
"అహహ, గాసినపస్నెలయట్లు గాదె"

ఎర్ణననైపుణ్యము

ఈతఁడితర ప్రబంధకవులవలెనే ప్రబంధమునకత్యవసరములని యెంచి, పురము, జలక్రీడ, పుష్పాపచయము, వేట, మన్మథవికారము, శిశిరోపచారములు, మన్మథశశ్యనిలదూషణములు, ఋతువులు మొదలగువానివర్ణనల నొక్కటియైన విడువక రచించెను. స్వాభావికవర్ణనలకై కొన్నియుదాహరణలు చూపెద. ఈక్రింది పద్యములవలనఁ బాఠకులమనోఫలకములం బెట్టిచిత్రములు ముద్రితములగుచున్నవో చూడుఁడు:

"సీ. సఖులనాటలను వేసటనొందుమను కెయ్యి
పైఁ లేచి యసదుగాఁ బయఁటఁ జేర్చి
చెదరినకురు లొక్కచేఁ బట్టి సొగసుగా
లనికొప్పు వలసి యొల్లమిని దుఱిమి
బరువంపు ముత్యాలసరములు డవిచి చెం
గటనున్న యింతిపోయిటను వైచి
పలదంపు గిలుకుపావా లవ్వలికిఁ ద్రోచి యలంతి
పాదుక లంఘ్రులందుఁ దొడిగి
యసుఁగు సెచ్చెలిభుజము కరావలంబ
లంబుగా నూది కనకసౌధంబు డిగ్గి
యలపుసోలపున నసురుసురనుచు మంద
మందగతి నేగె వనమున కిందువదన.

సీ. శ్రీదేవి భూదేవి చెలిరెయొక్కచరణంబు
నూరుదేశంబుల నుంచి యొత్తి
సమయోచితంబుగా సరసంపుఁబదంబులు
దివ్యాంగనలు విన్నదేరఁ బాడ
ననకాదు లుపనిషత్సారసంస్తవకదం
బోచ్చైస్త్వనిపాత ముజ్జగింప
సన్నుసన్నసుమ విష్వక్సేనుఁడింద్ర
ముఖ్యులను వేసన్న నవ్వాకిననుప
నఖ్యంతసాగరముగ్గ్య శేషాహితల్ప
భాగమునసౌఖ్యనిరతిచేఁ బవ్వళించి
సిరుచితమిఁ గన్ను లరమోడ్చి నెలసుగిష్ఠ
విష్ణుమూర్తి రచాపాదవేడియందు.

సీ. వనవాటికలయందు విటమిటాంగీవన
గిరివాటికాభిరామం
ద్రోణానికాయముల యందు బాణలోగ్గతభూ
గాలాపగతికా బహుళశరవము
గోష్ఠాంగణములయందు గోపకాహ్వానోత్స
కాలకషసురభికాంభారవంబు
నవనాగరములందు సవనవేదోత్స్వనా
నింపప్రాపంచనలనిర్ఘోషరవము
స్నానసుస్థలములందు మజ్జనవిధాన
నిరతవిశ్వంభరామరనికరపఠిత
సుప్రసిద్ధాపమార్జనమంత్రరవము
ప్రాప్యమై యొప్పు నయ్యగ్రహారములను."

భావగర్భితములై యలంకార శోభితములైన యీ క్రిందిపద్యము లారయుఁడు:—

"చ. దినదినపక్షిజాలయనమిషంబున నొన్నదినంబు లుత్తరా
యణమున గొన్నినాళ్లు గగనాంతరసీమ మెలంగుచుం బురిం
గినఁబడు నట్టు లుల్లయఁ గిగ్గొను సంతసము క్లకాలముగ్
ఘనమగుచుప్పలన్నయసు నైరిపుసౌధనికాయమెందునున్.

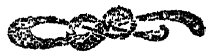
ఉ. శారదవేళయందు సరసంబగుపున్నమనాఁటిరేయి ని
ర్నిద్రపురి చిత్రభవనంబుల వెండినచానము నిండుమన్నచోఁ
జాటువశాక్ష్వుగలు ముదంబునఁ గొంకక పాటిచెప్పఁగా
రూపకదంబులు తోడనెనిగ్గులఁ జాపెలులోన్.

గీ. అమరపతివృప సంతానసరిన శేష
నగవిధంబున తోఁటలను కాంచిహన్య
మునసంహారమునకు గమనసన్న
యగుట తద్వనసంపత్తి యగుటనేమో.

గీ. అతిలోకసుపమ్మక్రింతిముఖారవిందద
మతిమహాస్తాంబుజంబులు తస్వంగిచరణ
కంజములు కొమ్మలమ్మెనికపలసురభి
చాటుచున్నవి పద్మినీజాతి యగుట."

ఇట్టి వనేకములు గ్రంథమంతటను గలవు. శ్లేషయుఁ గొన్నిచోట్ల నుపయోగింపఁబడియె. ప్రబంధమునకు లోపము వాటిల్లుననియో పాండిత్యప్రకర్షకొఱకో, గోమూత్రిక, నాగ, ఛత్ర, అష్టదళపద్మ, పుష్పమాలిక, ఖడ్గ, చక్ర, సర్వతోభద్రబంధములం దొక్కటియు విడువక రచియించెను. బంధకవిత్వముతో విరమింపక ఆంధ్రగీర్వాణభాషాశ్లేషకందము, కందద్వయగర్భసీసపుబవిసితక్రౌంచపదవృత్తము మొదలగు గర్భకవిత్వమును ప్రాసకందము, ఓష్ఠ్యకందము, నిరోష్ఠ్యమహాస్రగ్ధర, వ్యస్తాక్షరి కందము మొదలగునవి రచియించి కవిత్వమున ననేక 'సర్కసు' పనులజూపించెను.

త్వార్థకయిత్తునకుసంధి, పోతనమహాకవివలె 'లుక్సంశ్లేషానాచి' యనుసూత్రమునకు భంగముగ సంధికలుపుట మొదలగు వ్యాకరణవిషయమైన నెరసు లొకటిరెండు గలవుగాని కవిచెప్పినట్లుఁ కాళిదాసాదులకునైన గలవు తప్పులు; కాన నింతగొప్పగ్రంథమున నిట్టినెరసులు పాటింపఁదగినవి కావు.

ఆ త్మా ర్ప ణ ము

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

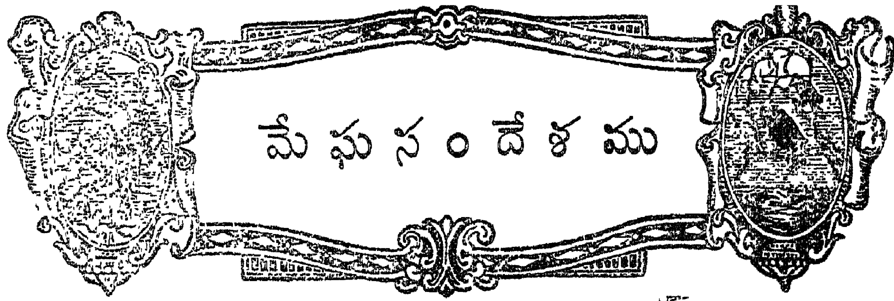
పుడమిని నెవ్వరోఁ గలుగఁ బూరుషుఁ డంతఁ గ్రమక్రమంబుగాఁ
గడుపునకున్ ధనంబునకుఁ గాంతకు నారటమొందు నిట్టు లె
వ్వఁడుఁ గడుదుఃఖమేకనుచు ముక్తిపథంబున నేఁగఁ డక్కటా!
పుడకలఁ గాని పోవదొకొ పుట్టెను బుట్టినబుద్ధి రాఘవా!

మ. వనితార్థంబులఁ దిట్టిపోయుదురు సర్వానర్థమూలంబు లం
చును; సత్యం బరయంగఁ జిత్తమె నరున్ జోద్యంబుగాఁ ద్రిప్పచున్
ఘనకష్టాస్పదుఁ జేయుచుండునని పల్కంగాఁ దగున్; ధీరునె
వ్వనిఁ గాంతాకనకప్రభావము కలంపం జాలెడున్? రాఘవా!

మ. తను మోహించినరంభకున్ శుకుఁడు మున్ దాఁ జిక్కెనాఁడే? సహో
ధిని బల్మిం దనుఁ గౌఁగిలించినను దా ధీరత్వము న్బాసెనే
ఘనుఁడౌ నాప్రవరాఖ్యవిప్రుఁడు? మహాకామార్తయై తన్ను వేఁ
డిన చిత్రాంగిని రాసుతుం డెనసినాఁడే తొల్లి ? యో రాఘవా!

ఉ. మున్ను త్రిశంకభూవిభునిపుత్త్రుఁడు కౌశికహాని మాయచే
నెన్నియొ దుస్సహాపదలనేనియుఁ గాంచెనుగాని కల్మికై
యెన్నఁడు బొంకలేదు; జనకేప్సితసిద్ధికి సర్వరాజ్యమున్
గ్రన్నన వీడి శాశ్వతముగా నవివాహితుఁడై మహాధృతిన్
వన్నెకు నెక్కె భీష్ముఁడును; వారిని మర్వఁదరంబె రాఘవా!

ఉ. ఆసల గెల్వనేరక మనోఽశ్వము ద్రిప్పినయట్టు లేగి యా
యాసము నెంతపొందితినొ, యందుల కెంతవిచారమయ్యెనో
వీసము దాచకుండ వినిపించుచు సర్వము, నీకు మ్రొక్కెదన్
దాసుని తప్పులన్నియును దండముతో సరిగాఁగ రాఘవా!

మేఘసందేశము

రావు వేంకటరావు గారు

కవికాళిదాసకృతకావ్యములలో మేఘసందేశము స్వానుభూతిసంభూతంబగు ఖండకావ్యము. దీని నాదర్శముగా గొని కవులనేకులు హంసదూత నేమిదూతాదికావ్యముల విరచించిరి. అయినను కాళిదాస లేఖినీప్రసూతంబగు మేఘదూతంబే కావ్యరత్నంబు. ఇయ్యది విరహులకుహృదయము; భాషకు గల్పవృక్షము; అలంకారమునకు మూలధాతువు; రసమునకు సాగరము; కవుల కాశ్రయము; కాళిదాసుని కల్పనాచాతుర్య మిందు సువ్యక్తమగును. హనుమత్సందేశమును మనసునం దుంచుకొని కాళిదాసు మేఘసందేశకావ్యరచనకు గడంగెనని ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయమై యుండెను. కాని దీనికిని దానికిని సందేశముమాత్రమే తుల్యముకాని మిగిలిన యీతనికృతుల కాధారము లగు నితిహవృత్తము లున్నట్లుగా దీని కేమూలకథయు గోచరింపదు. ఈత డేయాదర్శము గొనక స్వతంత్రంబగు నూతనభావసంపదగల నీ కావ్యంబు వెలయించె ననుట నిశ్చయము.

ఇయ్యది నూటపదియేను పద్యములు గల చిన్న కావ్యమైనను భావప్రధానంబై యక్షీణరస భరితంబై, సార్వజనీనం బగుచున్నది. ఈ కావ్యమున రసము విప్రలంభశృంగారము; పాకము ద్రాక్షాపాకము; అలంకారము స్వభావోక్తి; సర్వశాస్త్రపారంగతుండగు మల్లినాథసూరి "మాఘే మేఘే వయోగతః; అనుటచే దీని భావగాంభీర్యము ప్రకటింపబడుచుండెను. వేయేల, సర్వశాస్త్రముల కిది గనియని చెప్పదగును.

స్వాధికారప్రమత్తుడైన యక్షుడు కుబేరునివలన శాపమును బొంది భార్యావియుక్తుడై తనశాపకాలమగు నొక్కసంవత్సరమును సీతానిమజ్జన పుణ్యోదకవేణులచే పవిత్రమై నిబిడఛాయాతరుశ్రేణులచే నొప్పారు చిత్రకూటపర్వతమున నునికి గావింపుచుండ నాషాఢమాస ప్రథమదినమున మేఘుని గాంచెను. యక్షుని కప్పుడు భార్య తలంపునకు వచ్చె. విరహులకు మేఘావలోకనము కామాదివికారోద్దీపనముగదా. వియోగార్తిచే గుందుచున్న భార్య వర్షకాలమున నెట్టుల జీవముల నిలుపనోపునో యని సంకోచించి తనసేమమును దెలుప నిశ్చయించుకొనెను. యక్షుని కాపర్వతముపై వార్తాహరులెవ్వరు దొరకుదురు? మేఘు డొక్కడే కనబడుచుండెను. కార్యార్థియగుట మేఘు నర్చించి క్షేమమడిగెను. పుష్కలావర్త ఘనవంశసంభూతుడవని పొగడెను. నీ వంగీకరించి అలకాపట్టణ గమనోన్ముఖుడవై వెడలునప్పుడు ప్రియు లిక రాగలరను సంతోషముతో గాంత లుద్గృహీతాలకాంతలై నిన్ను దిలకింతురు. నీభాగ్య మేమనవచ్చు నని గొప్పచేసెను.

అచేతనుడగు మేఘుని వార్తాహరునిగా గల్పించు టేమి? అని పాఠకులకు సందియము కలుగవచ్చునేమో యని కవియే

> శ్లో. ధూమజ్యోతి స్సలిల మరుతాం సన్నిపాతః క్వ మేఘః
> సందేశార్థాః క్వ పటుకరణైః ప్రాణిభిః ప్రాపణీయాః,
> ఇత్యౌత్సుక్యా దపరిగణయన్ గుహ్యక స్తం యయాచే
> కామార్తాహి ప్రకృతి కృపణా శ్చేతనాచేతనేషు.

కామాంధులు యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యులని విమర్శించెను. ఇక మేఘునిచే వార్త నంప నుద్దేశించుటలో నభిప్రాయభేదము లేదుగదా; కాని అపరిచితుడగు మేఘుడు ప్రియకాంతానురక్తుడగునేమో యని యక్షునకు భయము దోచెను. నీవు నాభార్యను చూచి చిత్త

చాంచల్యము బొందకు సుమీ యనిపలికిన మేఘు డేమను కొనునో? అదియును గాక గౌరవభంగముకాదా ? యక్షు డు దాని కొకయుపాయమును బన్నెను. తన కాంతకును మేఘునికిని వదిన మరది చుట్టరికముల గల్పించెను. అందు వలన బైకి సోదరప్రేమ గనుపరచిన ట్లగును. అంతయుద్దే శ్యముమాత్ర మదిగాదు. "భ్రాతృజాయా మాత్వవ నిశ్శం కం దర్శనీయా" యను న్యాయవ్యతిరేకుడు కాజాల డను తలంపు. తుదకు మార్గనిర్ణ యమున కారంభించెను.

ఇందు కాళిదాసు చిత్రకూటమార్గమధ్య మం దున్న పర్వతములను, నదులను, పట్టణములను, దేవ క్షేత్రములను ఈ క్రిందివిధముగా ప్రాచీనోత్తర హిందూ దేశస్థితిని చక్కగా వర్ణించెను.

"ఓయుత్తమకులసంభూతుడవైన మేఘుడా! నీ వీ చిత్రకూటపర్వతశిఖరమునుండి యుత్తరదిక్కుగా బయలు దేరి మాలమను నెత్తగు క్షేత్రమునెక్కి అక్కడనుండి యుత్తరముగా సుపక్వఫలసంశోభితమైన చూతవృక్షముల చే దనరారు ఆమ్రకూటపర్వతమునకేగి రేవా (నర్మద) నదిని జూచి క్రమముగా దశార్ణ దేశముల బొంది ముఖ్య పట్టణమగు విదిశాపురమును జేరి యచట గల వేత్రవతీ నదీజలమును త్రాగి సమీపముననేకల నీచైరాచలంబున సేదదేరి నిర్వింధ్యానదికి బశ్చిమముగా బోయి యచ్చట నుండి యుత్తరదిక్కుగా మరలుము. నీ కా నదికి తూర్పు దిక్కుగా నున్న యుజ్జయినికి బోవుట చుట్టుదారియైనను తప్పక యానిర్వింధ్యామార్గము ననుసరించి యవంతిదేశ ముల బొంది వాని రాజధానియు శిప్రానదీతీరస్థము నగు యుజ్జయిని జేరుము. ఆపురమున గల శోభ గని దానికి సమీపమున నున్న గంధవతీ తీరమందలి మహాకాల క్షేత్రమునుచేరి మహాకాలనాథుని సాయంకాలపూజ నెరవేర్చుకొని మరలివచ్చి యారాత్రి యుజ్జయినిలో గడపునప్పుడు

"శ్లో.గచ్ఛంతీనాం రమణవసతిం యోషితాం తత్ర నక్తం
రుద్ధాలోకే నరపతిపథే సూచిభేద్యై స్తమోభిః,
సౌదామిన్యాః కనకనికషస్నిగ్ధయా దర్శయోర్వీం
తోయోత్సర్గస్తనితముఖరో మాస్మభూ ర్విక్లబా స్తాః.

నడిరేయి వీథిబడి ప్రియభవనములకు బోవు పూ బోండ్లకు నీవిద్యుత్కాంతిచే దారిచూపింపుము. చిన్కను, మ్రోతయు లేకుండ నుండుము. లేనిచో వార లుల్కి పడుదురుసుమీ.

ఉదయముననే యుజ్జయినినుండి పయన మారం భించి గంభీరానది మీదుగా దేవగిరి జేరి యందు గుమారస్వామి నర్చించి బయలుదేరి చర్మణ్వతీనదినిదాటి బ్రహ్మావర్తదేశము నరసి యం దప్పుని శరవర్షమునకు జోటైన కురుక్షేత్రమును జూచి పిదప నతిరుచ్యమగు సరస్వతీజలమును త్రాగి గనఖలపర్వతమునకు దగ్గరగా బ్రవహించు గంగానది నడ్డముగా దాటి యంత హిమా లయమును జేరి యందు

"శ్లో. శబ్దాయంతే మధుర మనిలైః కీచకాః పూర్యమాణాః
సంసక్తాభి స్త్రిపురవిజయో గీయతే కిన్నరీభిః,
నిర్హ్రాదస్తే మురజ ఇవచే త్కందరేషు ధ్వని స్స్యాత్
సంగీతార్థో నను పశుపతే స్తత్ర భావీ సమగ్రః."

కిన్నరస్త్రీలచేత్రిపురవిజయకీర్తనల బాడునప్పుడు వేణువులు పవనపూరితములై శ్రుతివలె ధ్వనినిచ్చు. నాపై గుహలందు నీగర్జనయు మద్దెలవలె మ్రోగును. అచట నుమాపతికి సంగీతము పూర్తి కాగలదు. ఇంకను విశే షంబు లెల్లంగని యందున్న క్రౌంచరంధ్రమునుండి వెడలి యుత్తరముగా బోయి కైలాసపర్వతమున కతిథివై మానససరస్సుంగని యాగిరిపైనున్న గంగాదుకూలయగు నలకానగరిని జూడగలవు.

అని పూర్వమేఘమున మార్గవిధానమును బోధించి యుత్తరమేఘమున నలకాపట్టణమును యక్షునిగృహం బును చక్కగా వర్ణించెను.

అలకాపట్టణముయొక్క

"శ్లో. విద్యుత్వన్తం లలితవనితా స్సేంద్ర చాపం సచిత్రా
స్సంగీతాయ ప్రహతమురజా స్స్నిగ్ధగంభీరఘోషమ్,
అన్తస్తోయం మణిమయభువ స్తుంగమభ్రంలిహాగ్రాః
ప్రాసాదాస్త్వాం తులయితు మలం యత్ర తై స్తై ర్విశేషైః.

ప్రాసాదాది ఘనసంపదను దెలిపెను.

మరియొకచో

"శ్లో. నీవీబన్ధోచ్ఛ్వసితశిథిలం యత్ర బింబాధరాణాం
క్షౌమం రాగాదనిభృతకరేష్వాక్షిపత్సుప్రియేషు,
అర్చిస్తుఙ్గానభిముఖమపి ప్రాప్య రత్నప్రదీపాన్
హ్రీమూఢానాం భవతి విఫలప్రేరణా చూర్ణముష్టిః."

అని చెప్పెను. దీనిచే యచటి స్త్రీపురుషాదులు సంతతోల్లాసులని తెలియగలదు. ఇట్లనేకవిధముల నలకాపట్టణశోభను వర్ణించుటలో కవి యకుంఠితకవితాశక్తిని కల్పనాసామర్థ్యమును గనబరచెను.

మహాకవి కాళిదాసట్లు సులలితపదజాలంబుచే మనోహరముగ జిన్నకథాబీజము సంకురింపజేసి కావ్యలక్షణముల లక్ష్యమునం దుంచి శృంగారరసముబోసి చక్కగా బెంచిన యీకావ్యకల్పతరు వమృతధారావృష్టిని గురిపించుచున్న దనుట నిస్సంశయము. పూర్వహిందూదేశసంపదను దెలుపుచు నాగరికతావైభవములకు దార్కాణమై శ్రావ్యమందాక్రాంతావృత్త భాసురంబై సదభిప్రాయమంజులంబైన యీకావ్యము సంస్కృతభాషావధూటికి దిలకమని నమ్మతగినది. ఇట్టికావ్యముల విరచించి ప్రసాదించిన కాళిదాసుని * కాళికాదేవి "త్వమేవాహం త్వమేవాహం" అని పలికెననుటలో నతిశయోక్తి, కల్పన లేదనియే నా తలంపు. అట్టి వాగమృతధారలచే దనిపిన కాళిదాసునే మహాకవి యనదగును.

ఈశ్వరారాధనము

బాలకవి అల్లంశెట్టి అప్పయ్య గారు

కేవలభక్తిసంపదలు గీలుకొనన్ గయిమోడ్చి గొల్తుమో
దేవర! మావిపత్తులను దీర్చి కృతార్థులుగా నొనర్పు మీ
భూవలయంబునందు సరిపోలుదు రెవ్వరు నీకు? కర్తవా
దీవెకదా సమస్తము సృజింపను, బెంప, హరింప, నీశ్వరా!

ఉ. కన్నులుగల్గి సస్తుతతిఁ గానఁగలేము నిశీథవేళ మే
మున్న మనుష్యమాత్రుల మహా! నిను నేగతిఁ బోల్చువార మీ
వున్న తెఱంగు నిక్కముగ నొయ్యన మమ్ము దయార్ద్రబుద్ధి నీ
కన్నకుమారులంచు మదిఁ గాంచి మమున్ గరుణింపు మీశ్వరా!

ఉ. అంచితవేడ్క మాదు హృదయాబ్జములందున నిన్ను నిల్పి సే
వించెద మెంచిచూడఁ బృథివీస్థలిఁ గల్గు చరాచరంబులన్
సంచితలీలఁ గాచెదవు సాధుజనస్తవనీయ! మేము గా
వించిన దోసముల్ సయిచి వేఁ గరుణింపఁగదయ్య! యీశ్వరా!

ఉ. పాయనివేడ్కయంచు సదుపాయమటంచుఁ గుమారులంచునున్
జాయయటంచు సంసరణసాగరమందు మునింగియుండి నీ
మాయ యెఱుంగఁజాలమికి మా యపరాధములన్ గణింప కా
మ్నాయనుతాంఘ్రినీరజ, సమాదరణంబునఁ గావు మీశ్వరా!

ఉ. మేలొనగూడువేళ నిను మెచ్చెద మంతియెకాని, నిత్యమున్
హాళిఁ దలంపమైతిమి మహాత్మక! నెమ్మది నెంచిచూడఁగాఁ
గాలము దాఁటుచున్నయది గాని ప్రయత్నము సాగదయ్యొ నే
లీల స్వతంత్రమిచ్చెదవొ లేశమెఱుంగఁగఁ జాల మీశ్వరా!

* కాళిదాసుని చరిత్రలో నొక యితివృత్తము గలదు.

కవిరాజలాంఛనము

శ్రీ వేంకటశేషేశ్వరులు

గరుడధ్వజరాజు లేకమయిపోడుట సంభవమందిదంచు ధీ
వరులు వచించువాక్యములు పల్కుదుగాంచి ఆదియుపుణ్య సం
స్ఫురణముచే నసాధ్యమగుకార్యము సాధ్యముగా గవిత్వముక్
గరుతవహించునందు కవిపల్కుచు పల్కుమగ్రుం కదా తెడుఁక్. ౧

చం. సమయము గుర్తెఱింగి, తనశక్తిగణించి లభించు గౌరవ
క్రమము దలంచి మారమును భ్రాంతముగాఁగొని, గంపెడాసతో
క్షమమెయి నిద్రహారములు సౌఖ్యపరంపరలం ద్యజించుమఁక్
శ్రమపడి యెట్టకేలకెటో రాజపురంబును జేరబోయెడుక్. ౨

ఉం. చనిచనికాంచె తత్కవి యసాధ్య జరామరణామయాద్రి సం
హననసమర్థనద్రికులిశాయుధతుల్య సుధాకరప్రపూ
రనియతపానలోల సురరాజకృతానుపమార్చటే ప్రతి
ధ్వనితదిగంతలోకము, సుదర్శనలోకము, రాజలోకముక్. ౩

శా. ఆలోకంబునగల్గు సౌధములతీ రారాజితోద్యాన ది
వ్యాలంకారము లావిహంగముల గీతానంద మా యప్సరః
స్త్రీలాస్యంబులు తన్నృపాలనగర శ్రీభాగ్య మేతత్పురీ
లీలాచిత్రములక్ గనుంగొనెడు గేళిందేలె దృష్టాత్ముడై. ౪

క. తనకన్న మేటిరాజు భువనముల నేలంగనమ్మ వార్తలు వినుమక్
గినుకవహించుమ పశ్చిమ్మ వననిధి బడిమున్గిపోయె ననబా పొడఁగెక్.

గీ. శత్రుని శ్మశమైన రాజ్యంబు నాక్రమించ రాజన్యుడు సనుదెంచె నంత
తపనుని ప్రభుత్వమందు పెత్తంబులైన
జగములన్నియు మెల్లగా శాంతిజెందె. ౫

సీ. వేదవేదాంగాది విద్యాపయోరాశి
గురుడుపదేశమ్ము గూర్చుచుండ,
వివిధశాస్త్రముల ప్రవీణుండు బుధుడొక్క
సింహాసనం బధిష్ఠించియుండ
సమ్ములై సామంత నరనాయకులు గొంద
రాత్మనియోగంబు లనుసరింప,
వంతువెంబడివచ్చు స్వర్గవాసుల దివ్య
కాంతులు సభలోన గలసికొనగ,

గీ. శుక్లభూషణాంబరవర శోభితుండు
షోడశకళాప్రపూర్ణుండు శుభచరిత్రు
డతులకనకసింహాసనం బాక్రమించి
సరసకవితారసాస్వాదసరణి దేల. ౬

సీ. నిగనిగలాడెడి సరిగపనిపోతి, వెన్కముందును పెంజవెట్టికట్టి
వక్షంబుపై వల్లెవాటుగానొకమేటి, జల్తారుకాశ్మీరశాల్వవైచి
ఫాలప్రదేశ రుద్రాక్షవలయంబు మెడజుట్టి, గండపెండేరమ్ము గాలదొడిగి
బంగారుకంకణ పతకంబులుధరించి, తగినవేత్రంబు హస్తమునదాల్చి

గీ. ఫాలతలమున తిలకంబు ప్రజ్వరిల్ల
జేరుగాంచిన బుధులు ప్రశస్తంబొనర్ప
గిరిజాధవుని దనకు మార్గంబు జూప
రాజు గన్గొన సత్కవిరాజు వచ్చె.

క. వచ్చిన కవిరాజుం గని, మెచ్చుచు నారాజవరుడు మీరిన వినయం
బచ్చుపడ సమస్కృతులిడి, యిచ్చెనుసుస్వాగతంబు నెంతయు జేర్మిక్.

గీ. స్వాగతి మొసంగి యుచితవేత్రాసనంబు
చేర జూపించి యిందు వేంచేయుడనుచు
కవిని గోరగ నాతండు కరుణమెఱయ
రాజు నాశీర్వదించి విశ్రాంతిగొనియె. ౧౦

ఉ. హే! కవిరాజ! త్వద్గమన మీయెడ మాకు శుభప్రదంబ లో
కైకనుతుండ వద్భుత దిగంతవిశాలయశోధనుండవ
స్తోకకవిత్వశక్తిపరిశోధనలబ్ధసుకావ్యరత్నమా
లాకలితుండ వయ్యన వలంకృతికాభరణంబ వెల్లెడక్. ౧౧

గీ. విందు నీకీర్తి వీనులవిందుగాను
అనుభవింతును నీకవితామృతంబు
దేలియాడుదు కావ్య గంగాలహరిని
దర్శనమునర్ప నెంతు నిత్యమ్ము నిన్ను. ౧౨

గీ. ఆవదగినతీర్థ మెత్తురైనయట్లు
మాసుకృతముచే దామె వేంచేసినారు
కావ్యస్వర్గాపకేయూష దివ్యరసము
మాకు బవిజూపుమయ్య ప్రేమంబుతోడ. ౧౩

మ. అని రాజేంద్రుడు పల్కినక్, మనమునం దాశ్చర్య సమ్మోదముక్
మినుముట్టం గవిరాజశేఖరుడు జేర్మిక్ రాజు స్తోత్రంబుచే
య నవీనానుపమానకల్పిత సువర్ణాలంకృతివ్రాత వ
ర్ణనసంశోభిత సత్కవిత్వరచనా నైపుణ్యముం జూపుచుక్. ౧౪

గీ. తారమధురస్వనంబు శ్రోత్రప్రియంబొ
సంగ నానామహారాజ సభలజెప్పి
నట్టిపద్యమ్ములును సమయానుకూల
మైన చాటుపద్యమ్ముల నపుడుచదివె. ౧౫

మ. విని యానందము నొందుచుక్ మరియు పద్యవిద్యావినోదమ్ములం
దనివిం జెందక చాలకాల మిరానందమ్ముల న్మాని త
ద్ఘనసైపుణ్యములం గనుంగొనుచు మోదంబంది తామిష్టు వ
చ్చినకార్యమ్ము వచింపుడంచు కవి నాశీతాంశు డర్చించినక్.

గీ. కవియు శుభవంచు లోనెంచి సవినయంబు
గా వచించెను యుక్తియుక్తంబు దోప
తాను జనుదెంచినట్టి ప్రధానకార
ణంబు రాజుచిత్తమునకు నచ్చునట్లు. ౧౬

గీ. ఆదిపద్యసినారు మహానుభావు
లందు నెవంటివా రొక్కరైన లేరు
నీగుణంబుల జూచి మన్నించి శివుడు
శిరమునందాల్చి లోకప్రసిద్ధుడయ్యె. ౧౭

గీ. పాలసంద్రమ్మునం దుద్భవంబు జెంది
కమలకు సహోదరుండవై కల్పవృక్ష
మునకు చింతామణికి దోడబుట్టువైతి
వమృతమయుడవు నీపుణ్య మసదృశంబు. ౧౮

క. ఎక్కడమానవలోకం, బెక్కడ యీరాజలోక మింతటిమారం
బక్కట నేరాగదెమని, నిక్కము నీమహిమగాదె నీహారాంశా! ౨౦

సీ. అరయంగవిప్రుల కధినాయకుడవీవు
రాజుపోషింప వర్ణములు వెలసె
వర్ణవిభాగంబు ప్రబలంగ బ్రాహ్మణ
కర్మంబులెల్ల సక్రమముజరిగె
యజ్ఞయాగాదుల హవ్యంబు భుజియించి
దేవేంద్రముఖులు సంతృప్తిగనిరి
సంతృప్తిగాంచిన శక్రుండు మాదిడకా
సరణి మేదినికి వర్షమ్ము లొసగె
గీ. వృష్టిచే భూమి సస్యసమృద్ధిగాంచె
దాన నీతిబాధలు మహీతలము విడచె
సర్వసౌఖ్యము లగ్గె విశ్వమ్మునకును
ధర్మమప్పుడు నాల్గుపాదముల నడచె. ౨౧

సీ. ప్రాగ్దిశ నుదయించు రాజు పశ్చిమమందు
బ్రభవించె కాలకర్మమున జేసి
వర్ణవిభాగమ్ము పాటిదప్పెను ధర్మ
పరిపాలకుల సమాదరణలేమి
నిత్యకర్మంబులనియతి నాశనమొంద
వర్ణప్రభేద లోపమున జేసి
నాకౌకసులకెల్ల నాగ్రహం బుదయించె
కర్మానుచరణ విఘ్నమున జేసి
గీ. ప్రతిఫలంబుగ వర్షలోపమ్ముగలిగె
క్షితితలంబెల్ల నూసరక్షేత్రమయ్యె
నీతిబాధలు మిగులబాధించె బ్రజల
సమసె ధర్మంబు నామరూపములు లేక. ౨౨

గీ. ధర్మభాస్కరుం డపరసంద్రమున బడ న
ధర్మగాఢాంధకారము ధరణిగవిసె
గటికచీకటి రాజమార్గమ్ములేక
ధర్మదేవత మూడుపాదములు విరిగె. ౨౩

శా. భూకంపంబులు దోకచుక్కలు మహాంభోరాశి దౌర్జన్యముల్
లోకాధిపులనైరముల్ జనులకల్లోలంబు లాపర్వతా
నికానస్ఫోటనముల్ జలప్రళయముల్ నిందాసురాటోపముల్
వీకం డాకి జగంబునక్కటముగి గప్పెం గాలమేఘమ్ములక్. ౨౪

సీ. మూడుపాదంబులు భూతలంబున మోప
జాలకమిగుల కష్టమ్ముబడుచు
నొంటిపాదములోన కుంటుచు రెండుమూ
డడుగుల నెట్టెట్టొ గడచిగడచి
యట మీద సాగిపోవుటకు నోపికలేక
లేదపడి ధారుణీస్థాని వ్రాలి
కడుపునందున శాంతి గావింపగాలేక
నిటూనకు బడి డొక్కలెగురవైచి
గీ. మునుగుకొనుకిరుకెంబుల విసరలేక
పొడిచిచం పెడ కొరను సడలలేక
మొఱగి పైబడు కుక్కల నదుములేక
గోస్వరూపిణి భూదేవి గుంది మిగుల. ౨౫

గీ. చింతిత నాత్మనమైన చింతగలుగ
'వాసుదేవాత్మజాయ తుభ్యం నమోస్తు
భక్తకష్టహరాయ తుభ్యం నమోస్తు
పాహి మాం పాహి కరుణాలవాల!' యనుచు
నేడ్చు కామధేనువును వీక్షించి నగుచు. ౨౬

సీ. 'వెలలేని రత్నరాసులందెచ్చి యిమ్మంచు'
నొక్క పిశాచంబు హుంకరించె
'మితిలేని క్షీరముల్ పిదుకగావలెను తె'
మ్మంచు వేరొక్కడాగ్రహించె
'మావారి జూపిగా బోసితె వ్యహితార్థ
మనుచు వేరొక్కడావురించె
'నఖిలౌషధీసమూహంబు గావలెనంచు
దైత్యు డొక్కండు వేత్రమున జబవె
గీ. 'మప్రసాదోపేతమైన భోజన మొసంగు'
మంచు నొక్కభూతంబు గర్జించె మిగుల
నసురులు వచించు ఘోరవాక్యంబు లెల్ల
వినియు విననట్లు నటియించె విశ్వమాత! ౨౭

గీ. ధేనురూపిణియౌ ధర్మదేవి పడెడు
బాధలంజూచి సహియించు పటిమలేక
మండుచున్నట్టి క్రోధంబు మాటుపరచి
చంద్రు! వచ్చితి నీమదర్శన మొనర్ప. ౨౮

గీ. ధర్మపాలన మైకత తైలమయ్యె
బ్రహ్మతేజంబు హరిపదప్రసనమయ్యె
శమదమాసక్తి శశకవిషాణమయ్యె
సంకరంబయ్యె చంద్ర! విశ్వమ్మునందు. ౨౯

గీ. ఎవరిలోపంబునంజేసి యిన్నిపాట్లు
సంభవించెనో యెఱుగుదే చంద్ర! యనిన
లనదు లోపంబు గుర్తించి ధర్మరాజు
మారుమాటాడలేక కన్నీరు విడచు. ౩౦

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

పీఠికా విమర్శనము

బండారు తమ్మయ్యగారు

శ్రీనాథకవిసార్వభౌమునికృతిరత్నములలో శివరాత్రిమాహాత్మ్య మొకటి. ఇది శ్రీశైలక్షేత్రమందలి భిక్షావృత్తిమఠమునకుఁ జెందిన ముమ్మయశాంతయ్య యను జంగమున కంకితముగా రచింపఁబడినది. ఈగ్రంథము ప్రతి యొకటి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు, ఆనందసంవత్సరములో లభించువఱకు శ్రీనాథుఁ డీకావ్యము రచించినవిషయ మాంధ్రలోక మెఱుఁగదు. పరిషత్తునకులభించిన ప్రతి పెక్కుగ్రంథపాతములతో మిక్కిలి శిథిలావస్థలో నుండియున్నది. ప్రత్యంతర మెంత ప్రయత్నించినను లభింపనందున దొరకినదానియొక్క ప్రతిని బట్టియే యీగ్రంథము తొలుదొలుత కాళయుక్తిసంవత్సరములో పరిషత్పత్త్రిక 7 వ సంపుటముయొక్క 1, 2, 3, 4 సంచికలలోఁ బ్రకటింపఁబడినది. గ్రంథ మిట్లు ప్రకటింపఁబడినపిమ్మటఁగూడఁ బ్రత్యంతరము లభింపమిచే మరల నీకావ్యమును బ్రత్యేకపుస్తకరూపమున 1923 సంవత్సరములో పరిషత్తువారు విద్వద్బిరుదాంకితు లగు బ్రహ్మశ్రీ కట్టిసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారిపీఠికతో ముద్రించియున్నారు. శ్రీ శాస్త్రిగారీగ్రంథమునుగుఱించి పీఠికలో వ్రాసినకొన్నివిషయములఁగూర్చి నాకభిప్రాయభేదము లున్నందునఁ బండితులపర్యాలోచనార్థమై వాని నిచ్చట విమర్శించుచున్నాను.

ఉపలబ్ధమైనప్రతిలో నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే యున్నవి. నాలవయాశ్వాసముచివరను గథ పూర్తియైనట్లుండక

" గీ. పరమమునులు సూత్యావ్యాసం భవుని సూతు
భక్తిఁ బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ
భటులు ప్రమథులచే భంగపడుట చూచి
చిన్నఁబోయి యముం డేమిచేసెఁ జెపుమ."

అనుపద్య ముత్తరకథాసూచకముగ నుండుటచేఁ బరిషత్తునకు దొరకినగ్రంథ మసమగ్రమని కొందఱు తలంచుచున్నారు. పరిషత్పత్త్రికాధిపతులుగూడ నీగ్రంథమును మొదటఁ బత్త్రికలోఁ బ్రకటించినప్పు డిట్టి యభిప్రాయమునే సూచించిరి. కాని శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారీవిషయమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి.

"ప్రస్తుతము లభించినగ్రంథము నాలుగాశ్వాసములది. దీనితోఁ గవి మొదటఁ బ్రతిజ్ఞ జేసిన "ఈశలింగోద్భవంబును, శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు" ననుకథలు ముగిసిపోయినవి. కాని నాలవయాశ్వాసాంతమున శివదూతలచే యమకింకరులు పరాజితులయి యముని కెఱింగింప "చిన్నఁబోయి, యముం డేమి. చేసె" నని యైదవయాశ్వాసారంభసూచకముగ మునులచేఁ బ్రశ్నింపఁబడెను, దానిచే నింకను గొంత గ్రంథము కలదేమో యని తోఁచును. కాని శ్రీనాథకవి యింతమాత్రమే రచించెననుట సమంజసముగా నున్నది. ఏలన మొదటఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ముగిసినది. పైని యమప్రమథాదుల యుద్ధములు కథ కంతగా నుపకరించునవి కావు. కావున మూలమగు నీశానసంహితాధ్యాయాంత్యపద్యానురోధమున నీమునులప్రశ్న వాక్యమునుగూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించెననుట యుక్తము. రెండవది శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతినొందుటవలన నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే శ్రీనాథరచితములని చెప్పవలయును. అంతియేకాదు. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యము సమగ్రముగనే లభించినదని తలంపనగును."

ఇందులోని కొన్నివాక్యములు శ్రీశాస్త్రిగారు గ్రంథరచనాకాలమునుగూర్చియు గ్రంథమందలి కథనుగూర్చియు గ్రంథముయొక్కయంకితమును గుఱించియు వెలువరించిన యభిప్రాయములకు వ్యాఘాతమును గలిగించుచున్నవి. కావున వీనినిగూర్చి విమర్శింపకపూర్వము శ్రీశాస్త్రిగారావిషయములపై నొసంగినయభిప్రాయములఁగూడ నుదాహరించెదను.

"ఈగ్రంథము హరవిలాసనైషధములకుఁ బిదప, భీమఖండమునకు మునుపు రచించెనని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారి యూహ.

యగాయు, దీనియందు దోషము లత్యధికముగా నుండుటచే నియ్యది శ్రీనాథుని బాల్యకవితయని శ్రీ నాగపూడికుప్పుసామయ్యగారి తలంపనియు" నుదాహరించి శ్రీ శాస్త్రిగా రియ్యెడువ్రర యభిప్రాయములుగూడ సరికావని నిరూపించుచు మునుముందీవిషయమునుగూర్చి కొంతవిమర్శనము సలిపిరి.

హరవిలాసరచనమునకును భీమఖండరచనమునకును మధ్య నున్నయిరువదిసంవత్సరములయంతరములో శ్రీనాథుఁడు రచించినగ్రంథ మేదియుఁ గానరాకుండుట శ్రీవీరేశలింగముగారు నిరర్గళకవితాధారగల శ్రీనాథుఁడు వింశతిదీర్ఘసంవత్సరములు కావ్యరచనమునకుఁ గడంగక యూరకయుండియుండునా యనుశంకను గల్పించికొని, శ్రీనాథుఁడు ధనలోలుఁడను నపభ్రమను గలిగియున్నవా రగుటచే నందుల కనుగుణముగా, శ్రీనాథుఁడాకాలములో నీగ్రంథమును పెదకోమటివేమన కంకితమిచ్చుతలంపుతో రచించుటకుఁ బ్రారంభించియుండుననియు, గ్రంథము పూర్తియగులోపల వేమారెడ్డి మరణించియుండుననియు, ఆతనిమరణానంతరము కొండవీటిరాజ్యము కూలిపోవుటచే శ్రీనాథుఁ డచ్చట నిలువ నీడలేక గ్రంథసామగ్రితో దేశాటనమున కేగి యీగ్రంథమందలి కొఱవడినభాగమును బూరించి యవతారికాదులు వ్రాసి ధనముకొఱకు శ్రీశైలములో జంగముల కంకితమొసర్చె ననియు నూహలపై నూహలు పన్ని యొకవిపరీతసిద్ధాంతము నొనర్చిరి. శ్రీనాథుఁడు స్త్రీలోలుఁడు, ధనలోలుఁడు నని శ్రీవీరేశలింగముగారు మున్నగువారు ప్రకటించినయభిప్రాయములను విమర్శించుచు నేనువ్రాసిన "శ్రీనాథమహాకవి; గుణతత్త్వవిచారము" అనువ్యాసములో శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనమునుగూర్చిన శ్రీపంతులుగారివాక్యములను బరామర్శించుచు "శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనాకాలవిమర్శనము" అను నొకఖండమును వ్రాసి దానిని రెండేండ్లక్రిందటనే ప్రత్యేకముగ నాంధ్రపత్రికలోఁ బ్రకటించియుంటిని.

(దుందుభికార్తిక శు ౧, ౧ సారస్వతానుబంధములఁ జూడుఁడు.)

అందులో నీగ్రంథము మనకుపలబ్ధములైన శ్రీనాథునికృతులలోఁ గడపటిదనియు, అది భీమఖండకాశీఖండములయనంతరమే క్రీ. శ. ౧౪౪౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడియుండుననియు సకారణముగ నిరూపించియుంటిని. ఆవ్యాసమును శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు చూచియుండరనియే తలంచెదను. శ్రీశాస్త్రిగారు తమ పీఠికలో నీవ్యాసమును బేర్కొనకున్నను నేనుదాహరించినకారణములనే గైకొనుచు శ్రీవీరేశలింగముగారి వాదమును విమర్శించి సాయోపర్చిన కాలనిర్ణయమునే స్థిరపఱచిరి. కాని యీసందర్భమున [illegible] శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండములో గుణనిధికథలో మూలగ్రంథానుగుణముగా రచించిన

గీ. అక్కటకట! దుర్గతుల ద్యసనమిట్లు ..... ([illegible])
"సీ. [illegible] ......
([illegible])"

అను పద్యములలో మొదటిదానిని శివరాత్రిమాహాత్మ్యములో విస్తరించి వర్ణించెననియు, రెండవదాని నేమాత్రము మార్పుసేయక యథాతథముగ వ్రాసెననియు నుదాహరించినవాక్యములలో నీ రెండుపద్యములకు [illegible] లేదని మనవిచేయుచున్నాను. పైపద్యములలో మొదటిది శివరాత్రిమాహాత్మ్యములో శ్రీశాస్త్రిగారు చెప్పినట్లు విస్తరించి వర్ణింపఁబడలేదు సరికదా యొకటే యుదాహృతమై యుండలేదు. రెండవపద్యమువాత్రమే [illegible] ముగ మార్పులేకుండఁ జేర్పఁబడినది.

శ్రీ కుప్పుసామయ్యగారివ్యాసమును నేను జూచుట తటస్థింపలేదు. ఈగ్రంథము కాశీఖండరచనానంతరమే రచింపఁబడినదని ప్రబలప్రమాణములచే నేనును శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారును నిరూపించినను [illegible] గ్రంథమందలి దోషములఁబట్టి యది శ్రీనాథుని బాల్యరచనమైయుండు నను శ్రీకుప్పుసామయ్యగారి యభిప్రాయము నిలువఁజాలదు. అట్లైనచో నిఁక నీగ్రంథమందలి దోషములకు సమాధానమేమి? శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగా రీగ్రంథమందలిదోషములఁ బదమూఁడింటి నుదాహరించి యట్టివేకాక యింక ననేకదోషములును, నప్రౌఢకవితాబంధమును నవతారికాభాగమునమాత్రమే కాని మఱెచ్చటను గాన్పించుట లేదనియు నందులకుఁ గారణముగాఁ దమకు దేశాక

పక్షము స్ఫురించుచున్నదనియు లిఖించి దాని నిట్లు వివరించిరి.

"(పూర్వోక్తములయిన కాశీఖండపద్యములయొక్క) ఈమూల శ్లోకములు కాశీఖండమందు నీశానసంహితయందు నొకరీతినే యుండునా? ఈశానసంహిత యెందున్నదో యగపడదు. కాశీఖండమే యీశానసంహితయనినఁ దప్పు కాఁజాలదు. కావున నీగ్రంథము కాశీఖండముగూడ రచించినపిమ్మటనే ౧౪౪౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడె నని నానిశ్చయము. అయినచో నవతారికాభాగమందలి యప్రౌఢ శైలికి నలాక్షణికప్రయోగములకును గతి యేమందురా? శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమునందుఁ గుబేరపూర్వస్మృతికథనావసరమున శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును గుణనిధిచరిత్రరూపమున వర్ణించెను. తనగ్రంథములం దటనట బాణకాదంబరిలోని వాక్యముల నుపయోగించెఁగాని యీరెంటియందును దనివిసనక కాదంబరిలోని గసవంతములగు భాగముల విరివిగ గ్రహించి సుకుమారచరిత్రమును గల్పించి శివరాత్రి మాహాత్మ్యమును సమగ్రముగ వర్ణించెను. గ్రంథమును పూర్తిచేసి యవతారిక రచింపకమునుపే కైలాసమున కేఁగెను. పిదప శ్రీశైలవాసియగు శాంతయ యెట్లో యీయేకైకలిఖితప్రతినిసంపాదించి కొంతధనము వెచ్చించియో లేకయో స్వయముగనో లేక తనయాశ్రితుఁడగు నొకయప్రౌఢకవిచేతనో యుపోద్ఘాతము నద్దు వింపఁజేసి జనకవియుక్తయై నిరాలంబయైన యీకృతికన్యను దనసొంటఁగట్టుకొనియెనని యూహించుట సాహసము కానేరదు. గ్రంథారంభమునందలి యిష్టదేవతాస్తుతియుఁ గవిస్తుతియుఁ గృతిపతి కృతికర్త నుద్దేశించి పలికినవాక్యములును గవి ప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రథమపురుషప్రయోగములును, వేయేల, సకలవిధదోషాకరంబైన యవతారికయెల్లను శ్రీనాథుని యితరసర్వగ్రంథములకు భిన్నమార్గముగలదై పైసిద్ధాంతమును బోషించుచున్నది. కావున నిందలి యవతారిక శ్రీనాథవిరచితము కాదనియుఁ గథాభాగము నాలుగాశ్వాసములుమాత్రము కాశీఖండానంతరము ౧౪౪౦ ప్రాంతమున శ్రీనాథుని చరమదశయందు రచింపఁబడెననియు నీకృతియే శ్రీనాథుని యంత్యకృతి యనియు (దీనికంటె నర్వాచీనకృతి కనఁబడువఱకు) నూహింపవచ్చును."

గ్రంథముయొక్క యంకితమునుగూర్చి తా మూహించిన విపరీతాభిప్రాయము సాహసముకానేరదని శ్రీశాస్త్రిగారు తలంచిరిగాని యది తప్పక సాహసమగుననియే నాతలంపు. గ్రంథమునకు దొరకినది యొక్క ప్రతి. అదియైనను గ్రంథపాతములతో శిథిలమైయున్నది. అందునను నవతారికాభాగము మఱియు శిథిలమైనది. అట్టిదానినూఁతగాఁ గొని శ్రీశాస్త్రిగా రిట్టియభిప్రాయమును వెలువరించి కీర్తిశేషుఁడైన యొకసుకృతివరేణ్యున కపకీర్తి ఘటించుట సాహసముగాక మఱేమగును? కృతిభర్తగా సంభావింపఁబడు శాంతయ నేఁడు శ్రీశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము ప్రకారము కృతిహర్తయై యవమానమునకు గుఱియగుచున్నాఁడుగదా! దోషము లవతారికయందే యున్నందున నదియొకటిమాత్రమే శ్రీనాథకృతముగాక శాంతయ్యచే నవతరింపఁజేయఁబడినదనికదా వీరిసిద్ధాంతము. అట్లయినచోఁ గృతినాయకసంబోధకము లగు నాశ్వాసాద్యంతపద్యములమాట యేమి? అవతారికా పద్యములలోఁ గానవచ్చుదోషములుగాని యప్రౌఢకవితాబంధముగాని వీనిలోఁ గానరావు. శ్రీశాస్త్రిగారు వీనినిగూర్చి యేమియు సెలవిచ్చియుండలేదు. అవి శ్రీనాథకృతములందురా లేక శాంతయ్యచేతనే కల్పింపఁబడిన వందురా? శ్రీనాథునియితరకృతులందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములకును వీనికిని బాటింపఁదగిన శైలీభేదముగాని, కవితాబంధశైథిల్యముగాని నాదృష్టికిఁ బొడఁగట్టుటలేదు. మచ్చున కీక్రిందిపద్యములఁ జిత్తగింపుఁడు:

క. శ్రీహర్ష సుకవికవితా, వ్యాహారకథాసుధారసాస్వాదసుఖ
శ్రీహర్షోదయ నిత్యస, మాహితమహితాంతరంగ!మామిడిసింగా!
(నైష. ఆ. 3 ప.)

క. శ్రీహిమవద్గిరిపుత్రీ మ,నోహరపదభక్తిజాత నూతనసరస
వ్యాహారకావ్యనాయక! మోహనతనువిజితజయంత!ముమ్మయశాంతా
(శివ. ఆ. 2 ప. 1)

ఉ. భానుసమాన! మానగుణబంధుర! బంధురమానిదాన! దా
నానుకృతాంబువాహఘనదాంబుదవాహనకామధేనుసం
తానకకర్ణ! కర్ణసుఖదాయివచోరచనాధురీణ! కీ
శానతరాజ! రాజమకుటాంఘ్రిసరోరుహభావితాత్మకా!

మ. పరశైవైకవిధానపాత్రకవితా వ్యాపారపారంగత
స్థిరలక్ష్మీనవశారదోదయ! దయాధీనాయతాలోక! లో
కరమాపాదన! పాదపద్మవినతక్ష్మాపాలసంశీల! శీ
లరతిప్రస్ఫుటకాంత! శాంతనవకల్పద్వీరశీలాగ్రణీ!
(శివ. ఆ. 2 ప. 111)

మాలిని. అచలవిపులధైర్యా! హారివిద్వత్సపర్యా!
ఖచరవినుతకీర్తీ! కామినీహృద్యమూర్తీ!
యుచితజనవివేకా! యూరుజన్మప్రవేకా!
సుచిరశుభవినోదీ! సుస్థిరశ్రీప్రమోదీ!
(హర. ఆ. 7 ప. 90)

మాలిని. సరససుఖవినోదా! సారశైవార్థమోదా!
పరమపదవివేకా! భానుతుల్యప్రభాకా!

ధరణీధరసుధైర్యా! పంచసంగ్రామశౌర్యా!
నిరుపమసుధామా! నిత్యకల్యాణసీమా!

(శివ. ఆ. 3. ప. 135)

విమర్శకదృష్టితో వీక్షించువారికి పద్యము లేక కవిత్వములుగాఁ బొడగట్టకమానవు. ఇఁక నీగ్రంథమందలి షష్ఠ్యంతములఁగూర్చి విచారించినను నవికూడ శ్రీనాథకృతములు కావని యనుమానింపఁదగిన కారణములు లేవు. ఈక్రిందివానిని దిలకింపుఁడు:

క. శైవాగమశాస్త్రార్థ, ప్రావీణ్యానిత్యపుణ్య భరితాత్మునకున్
భావాభావవివేకికి, భావితసంసారతారపరగాత్మునకున్.

క. జంభాంతకవైభవునకు, సంభృతశాస్త్రప్రతాపశైలాగ్రాగ్రనికిన్
శుంభత్ప్రాభవరతికిన్, సంభావితసృష్టిరీతిప్రవరగుణునకున్.

శ్రీనాథునియితరకృతులందలి షష్ఠ్యంతములకును వీనికిని గమనింపఁదగిన భేదమేమియుఁ గానరాదు. కావున గ్రంథమందలి షష్ఠ్యంతములుగాని, యాశ్వాసాద్యంత పద్యములుగాని శ్రీశాస్త్రిగారొనర్చిన పైసిద్ధాంతమున కేమియు నుపకరింపక యందులకు బాధకములగుచున్నవి. మఱియు ముమ్మయశాంతయ్య శ్రీనాథునియితరకృతిపతు లందఱవలెనే వీరశైవుఁడు. శ్రీనాథుఁడు వీరశైవుఁడై యుండుననియు నందుచే "తస్మై దేయం. తస్మాద్గ్రాహ్యం" అను తన్మతరహస్యమును గ్రహించి తనకృతులన్నింటిని దనమిత్రులు బాంధవులు నాశ్రయులు నగు వీరశైవులకే యంకితమొసంగెననియు నాయభిప్రాయము. ఈవిషయమై విశేషాంశములు దెలియఁగోరువారు "శ్రీనాథుఁడారాధ్య బ్రాహ్మణుఁడా?" అనుశీర్షికతో ఆంధ్రపత్రిక పదునాల్గవ సంవత్సరాదిసంచికలో నేనువ్రాసిన వ్యాసమును దానిపై శ్రీ కాశీభట్టబ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు అభినవసరస్వతి జూలయినెల సంచికలో వ్రాసిన విమర్శనముపై "శ్రీనాథుఁ డారాధ్యబ్రాహ్మణుఁడుకాఁడా" యను శీర్షికతో నేను మరలవ్రాసినవ్యాసమును (కళాపత్రిక సం. 2 సంచి. 5, 6 లలోఁ బ్రకటితము), నా శృంగారశ్రీనాథ విమర్శనములో "శ్రీనాథునిమతము" అనుశీర్షిక క్రింది విమర్శనమును (సారస్వతసర్వస్వము సం. 1 సంచి. 7) చిత్తగింపఁగోరెదను. మఱియు శ్రీనాథునికాలములో శ్రీశైలమున భిక్షావృత్తిమఠము వైభవప్రాభవములతోఁ దులఁదూఁగుచుండినట్లు లాధారములు పెక్కులుగలవు. శ్రీనాథుఁడు తనసహజశివభక్తి కనుగుణముగాఁ జిఱుత నాఁటినుండియుఁ దఱుచుగా శివరాత్రికి శ్రీశైలమహాపుణ్యక్షేత్రమునకు యాత్రసలుపుచు నచ్చటిభిక్షావృత్తి మఠస్థులతో స్నేహసంబంధమును గలిగియుండును. ఈ విషయమును సూచించుచ్ఛాయ లాతనియితరకృతులయందుఁ గూడఁ బొడఁగట్టుచున్నవి. చూడుఁడు.

శ్లో. నానా కోమటిసోమనాథనృపతేః [illegible]
స్థానం శ్రీపర్వతాద్రౌ [illegible] :
[illegible]
శ్రీశైల [illegible]

(సింహాచల తామ్రశాసనము 1405 A.D., శృంగారశ్రీనాథము పుట 119)

శ్రీనాథుఁడు తనకు శ్రీశైలము నందలి భిక్షావృత్తి మఠజంగములయందుఁ గలయభిమానముచేత నే [illegible] హరవిలాసములో శివాభిషేకమునకై చిఱుతొండనంబిని [illegible] కోరిన [illegible] భిక్షావృత్తిజంగమునిగనే వర్ణించినాఁడు.

శా. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!

(ఆ. 2. ప. 7)

జంగములందఱును సహజగుణ [illegible] గలవారిగాను [illegible] భిక్షావృత్తి [illegible] శైత్యము వృత్తిగాఁగల జంగమములు [illegible] సారస్యము [illegible]. శ్రీనాథుఁడు భిక్షావృత్తిమఠజంగముల మనమున నిడికొనియే [illegible] పదమును [illegible] తలంచుట యుక్తమని నాయభిప్రాయము. మఱియు శ్రీనాథకృతమని శ్రీ [illegible] శాస్త్రి [illegible] శివరాత్రిమాహాత్మ్యకథాభాగములో

సీ. [illegible] జంగములకు

(ఆ. 4 ప. 55)

అనివ్రాసి శ్రీనాథుఁడు తనకు జంగములందుఁగల భక్తిగౌరవములు 'వెల్లడించినాఁడు'. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యము శ్రీనాథుఁడే శివరాత్రి [illegible] రచించి భిక్షావృత్తిమఠస్థజంగముఁడగు ముమ్మడి శాంతయ్యకుఁ

దానే యంకితమిచ్చి యుండును గాని శ్రీశాస్త్రిగారభిప్రాయపడినట్లు శ్రీనాథునిమరణానంతరము శాంతయ్య దాని నెట్లో హరించి తన కంటఁగట్టుకొనెననుట సమంజసము కానేరదు.

ఇఁక దోషపూరితమని శ్రీశాస్త్రిగారు సెలవిచ్చిన యవతారికవిషయ మాలోచింతము. పరిషత్తునకు దొరకిన యీగ్రంథప్రతియొక్క లేఖకుఁడు గుడిమెట్లగ్రామకరణముగు వెంకనయఁట. ఆతనిభాషా సంస్కారము మేపాటిదో మనకుఁ దెలియదు. శ్రీసాంబమూర్తి శాస్త్రిగారెత్తి చూపినదోషములలోఁ గొన్ని లేఖకదోషములు కావచ్చును. వెంకనగాని తత్పూర్వలేఖకులుగాని తమకు దొరకినమాతృకలలో నవతారికాభాగము శిథిలమై యుండఁగా దానిలోనిశిథిలభాగములను దమసొంతకవిత్వముతోఁ బూరించి తమప్రతిని వ్రాసియుండిరేమో! శ్రీశాస్త్రిగారెత్తిచూపినదోషములు చాలవఱకు స్వల్పపు సవరణములతో నిర్బాధకము నిర్దుష్టము లగునవియే. చూడుఁడు:

తప్పు	ఒప్పు
సుతునిన్నుద్యుక్తశాంతాత్మునిక్	సుతు మొహళోన్మత్త శాంతాఖ్యునిక్
ఆనిని బుక్కిటంబెడి	ఆపని బుక్కిటంగొని
కృతిపతులగు కవిముఖ్యుల	కృతిపరులగు కవిముఖ్యుల
వసిప్రాసవిడంబబంధమై	వశిప్రాసవి డంబబంధమై
నేర్పరతఁడు	నేర్పుతోడ
మహిలపంచాక్షరీమంత్రమానసాత్మ	.....మానితాత్మ
పరమపాత్రప్రత్యభావంబుతలఁపంగ	...భావంబుపరికింపగౌరి
	కాంబోలు నీగరిమిన్న
గౌరికాంబోలునీకాంతతలఁప	

మఱియు వీరుదాహరించినదోషములలో "నప్పాటు చింత" (ఆ. 1 ప. 56) "కాకోదరగ్రామణికంఠగ్రైవేయు" (ఆ. 1 ప. 58) అనుచివరవిరెండును నవతారికాభాగములోనివిగాక కథాభాగములోనివేమైయున్నవి. గ్రంథము ప్రథమాశ్వాసములో నేపద్యమునుండి శ్రీనాథకృతమో వీరు తమపీఠికలో వివరించియుండలేదు. కథాభాగము ఆ. 1. ప. 44 లోఁ బ్రారంభమైయుండఁగా శాస్త్రిగారుదాహరించిన పై రెండు దోషములకు గతియేమి? "కాకోదరగ్రామణికంఠగ్రైవేయు" ఇదివచనములోని భాగము. ఇందు కంఠశబ్దమును లేఖకుఁడు ప్రమాదమున ననవసరముగ హెచ్చుగా వ్రాసినాఁడు. అంతియేకాని యది కవిప్రయుక్తము కాదు. దానిని దీసివేసిన వాక్యము నిర్దుష్టమగును. 56 పద్యములో "నప్పాటు" అనునది లేఖకుని పూరణమైయుండవచ్చును. లేదా, యది శ్రీనాథకృతమైనఁ గానవచ్చును. ఈపదము శ్రవణసుభగముగా లేకున్నను నిందలి సంధిమాత్రము దుష్టముగాదు. ఇట్టిప్రయోగములు శ్రీనాథుని యితరకృతులందును గలవు. "శోకిక్, భుజియింపంగా నొగ్గునారఁటిది యొంగుంగల్గునే యుద్ధరక్" (కాశీ. ఆ. 1 ప. 97) కావున కేవలము శ్రీశాస్త్రిగారుదాహరించినదోషములను బట్టికూడఁ గృతిపతియగు ముమ్మయశాంతయ్యకు వారంటఁగట్టినదోషము సాహసైకమూలకమనియే తలంపఁదగును. శాంతయ్య మెచ్చటనో శ్రీశైలప్రాంతములనుండినవాఁడు. గ్రంథమన్ననో (శ్రీశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము సరియైనచో) శ్రీనాథునిచే నేరాజమహేంద్రవరప్రాంతముననో రచింపఁబడియుండవలెను. అట్టిచో నది శ్రీనాథునిచే స్వయముగా నంకితమొసంగఁబడి యుండనిచో శాంతయ్య దానినెట్లో హరించి కృతిపతిత్వము తన కంటఁగట్టించుకొనుట యసంభవము గాకమానదు. అయినను నవతారికాభాగమందలి దోషముల మాట యెట్లున్నను నందలికవిత తరువాతి కథాభాగమందలి కవిత్వముకంటెను, శ్రీనాథుని యితరకృతులలోని కవితకంటెను నప్రౌఢముగనున్నమాట మాత్రము సత్యసమీపముగనే యున్నది. ఈవిషయమును గూర్చియు నవతారికయందలిదోషములఁగూర్చియు సమర్థించుటకుఁ బయి సమాధానముకంటెను సమంజసమయినది మఱియొకపక్షము నాకు స్ఫురించుచున్నది. విజ్ఞులు దానిని బర్యాలోచింతురుగాక! గ్రంథము శ్రీనాథునిచే ముమ్మయ శాంతయ్యకు నంకితమయి సమర్పింపఁబడిన తరువాత శాంతయ్యకాలములోఁగాని యాతనియనంతర మాతని వంశీయులకాలములోఁగాని వారిఁకజాగ్రత్తచేత షష్ఠ్యంతములకు ముందుఁగల గ్రంథభాగము క్రిమిదష్టమయి యుండవచ్చును. అందులకు వారు విచారించి యాభాగమదివఱకుఁ దాము చదివి వినియున్నదియే యగుటచేతను,

అందు వర్ణింపఁబడిన వంశావతారాదులు తమకు తెన్నుగాఁ దెలిసినవియే యగుటవలనను, మరల నావిషయములను దమస్వంతకవిత్వముతోఁ బూరించియో లేక యొకసామాన్యకవివలనఁ బూరింపించియో యాభాగమును బూర్తి చేసియుందురు. కృతిపతి కృతికర్త నుద్దేశించి పలికినవాక్యములును, గవి ప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రథమపురుష ప్రయోగమును శ్రీనాథునియితరకృతులందలి మార్గమునకు భిన్నములై యుండుటకుఁ గూడ నిదియే కారణము కానోపును. కావునఁ బైనివ్రాసినసంగతులన్నిఁ బర్యాలోచింప నీవిషయమునుగూర్చి యీయభిప్రాయమే సర్వవిధముల సమాదరణీయము కాఁదగునని నాయాశయము. షష్ఠ్యంతములనుండి యావద్గ్రంథము శ్రీనాథరచితమే యనుట కెట్టియాక్షేపణములు నుండరాదు.

ఇఁక నీకావ్యమందలికథనుగూర్చి శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రకటించినయభిప్రాయములనువిమర్శింతము. గ్రంథమంతఁ గథకు మూలముగాఁ జెప్పఁబడిన యీశానసంహిత యెందున్నదో యగపడదనియు, కాశీఖండమే యీశానసంహితయనినఁ దప్పుకాఁజాలదనియు, శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమున గుణనిధిచరిత్రమునఁ దానువర్ణించినశివరాత్రిమహత్త్వమునందును దనయితరకావ్యములలోఁ దానచ్చటచ్చట ననుసరించిన బాణునికాదంబరియందలి రసాస్వాదమునందును దనివిసనక వానిని విస్తరించుతలంపుతో నాకథనే సుకుమారచరిత్రమనుపేరితో విస్తరించి యీగ్రంథరూపమున వ్రాసెననియుఁ గదా శ్రీశాస్త్రిగారియభిప్రాయము. ఇదియుఁ బైదానివలె సాహసమనియే నా తలంపు. ఈశానసంహిత వీరికిఁ గానరానంతమాత్రమున నిట్లుతలంచుట సమంజసముకాదు. పురాణములలో సమాన సాదృశ్యముగలకథలు వేర్వేఱుతావుల నుండుట యసామాన్యముగాదు. అందునను మహార్ణవములో నుపమింపఁబడిన స్కాందపురాణవిషయమునఁ జెప్పవలసినదే లేదు. ఈశానసంహిత యనఁగా శంకరసంహితయేకాని వేఱు కాదు. శంకరసంహిత స్కాందపురాణమందలి షట్సంహితలలో నొకటి. ఈవిషయమును శ్రీనాథుఁడే వినరించినాఁడు.

"ఇమ్మహాస్కాందమున్ను సనయనంబు లాఱు సంహితలవిక్రమంబున సనత్కుమారసంహిత పంచపంచాశత్సహస్రిక, సూతసంహిత షట్సహస్రిక, శాంకరసంహిత త్రింశత్సహస్రిక, వైష్ణవసంహిత పంచసహస్రిక, బ్రహ్మసంహిత త్రిసహస్రిక, సౌరసంహిత [illegible]సహస్రిక ......"
(కాశీ. ఆ. 1 ప. 80)

శ్రీనాథుఁడు తెనిఁగించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము శంకరసంహితలోనిది. ఈ విషయము కథాభాగములోని యీ క్రిందిపద్యములో శ్రీనాథుఁడే స్పష్టమొనర్చినాఁడు.

ఉ. తాపససార్వభౌములు [illegible]
[illegible]
[illegible] శంకరసంహితా[illegible]
[illegible]

(ఆ. 1 ప. 49)

"ఈశానసంహిత" యనునది శ్రీనాథకృతముగాదని త్రోసిపుచ్చినయవతారికలోనే కాని కథాభాగములో నుదాహృతమయి యుండలేదు. "స్కాం[illegible] నీశానసంహితం జెప్పంబడ్డ [illegible], శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును, ...కథా[illegible] [illegible]రుఁగా [illegible]" (ఆ. 1 ప. 38) ఇవి షష్ఠ్యంతములను [illegible] వాక్యములు. [illegible] కథయు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును [illegible] [illegible]నే కాని [illegible] శ్రీనాథుఁ డిట్లు విస్తరించి [illegible] కాదు. [illegible] [illegible]. అయిననేమి? అది శ్రీనాథునకుఁ [illegible] కావ్యము సందలి యభిమానమునే సూచించునుగాని శ్రీశాస్త్రిగారి పైయభిప్రాయమున కేమియు [illegible].

ఇఁక [illegible] శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినవాక్యములను [illegible]తము. శ్రీనాథుఁడు రచి[illegible] [illegible]లు మాత్రమే యనుటకు శాస్త్రిగారు [illegible] కారణము కవి మొదటఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన.

"[illegible] శివరాత్రిమాహాత్మ్య[illegible]"

ననుకథలంతయు [illegible] : ఈకవి ప్రతిజ్ఞయనునది శాస్త్రిగారు శ్రీనాథకృతము గా[illegible]

త్రోసిపుచ్చిన యవతారికలోనిది. కావున నది శ్రీనాథుని ప్రతిజ్ఞయే యనితలంచుటెట్లు? ఇంతియేకాక యా వాక్యములలోఁగూడ

"శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును" "తథావిధానంబున కధీశ్వరుఁగా"

ననుపదములకు మధ్యగ్రంథపాతమున్నది. లుప్తభాగము లో మఱేమి పేర్కొనఁబడినవో? కావున శాస్త్రిగారి యీవాక్యములు స్వవచనవ్యాఘాతమునకే తోడ్పడును గాని వారియభిప్రాయమున కుపకరింపనేరవు. నాలవ యాశ్వాసాంతమున సూచింపఁబడిన యమప్రమథాదుల యుద్ధములు కథ కంతగానుపకరించునవి కావుట. కావున వానిని శ్రీనాథుఁడు వర్ణింపలేదనియే తలంపవలెనుట. మూలమగు నీశానసంహితాధ్యాయాంత్యపద్యానురోధమున మునులప్రశ్నవాక్యమునుగూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించెననుట యుక్తమమఁట. ఈశానసంహితయనునది లేనేలేదనియుఁ గాశీఖండమే యీశానసంహితయనియు విపరీతముగ వ్రాసిన శాస్త్రిగారు స్వవచనవిరుద్ధముగ మరల నిట్లువ్రాయుట మఱింత విపరీతముగనున్నది. మఱియు శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతి నొందుటవలన నాలుగాశ్వాసములుమాత్రమే శ్రీనాథరచితములని చెప్పవలయుననికూడ శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. శ్రీనాథుఁడు గ్రంథమును ముగింపకమునుపే మరణించెనని యేలతలంపవలెనో నాకు బోధపడుటలేదు. గ్రంథము శ్రీనాథునిచే ముమ్మయశాంతయ్యకు స్వయముగా నంకితమీయఁబడక శాంతయ్యచే సపహృతమయియుండునని వాహూహించుటయే యీయభిప్రాయమునకుఁ గారణము కాఁబోలును. శాంతయ్యపై వీరొనర్చినదోషారోపణమును విమర్శించి గ్రంథ మాతనికి శ్రీనాథునిచేతనే యంకితమై యుండవలెనని యిదివఱకే నిరూపించియుంటినిగదా! కావున శ్రీనాథునిమరణముచే గ్రంథము పూర్తిగా రచింపఁబడలేదని తలంచుటకూడ సమంజసముగాఁ దోఁపదు. పైకథాభాగము లనవసరమగుటచే వానిని విడిచిపెట్టి కవి యంతమాత్రమే రచించెనని యొకపరి వ్రాసి మరల నిట్లువ్రాయుటగూడ స్వవచనవిరుద్ధమే. కథారంభమున,

"గీ. గ్రంథసంఖ్యఁ బురాణసంఘంబుఁగూడి
నాల్గులక్షల నీపురాణములలోన
నాలువేల్గ్రంథములతోనె నుతివహించి
శ్రీమహాస్కాందసంహిత శివునిఁజెప్ప" (ఆ. 1 ప. 47)

వ. అందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు చెప్పంబడియుండు నమ్మహావ్రతం బెట్టి దెవ్వరాచరించి రేఫలంబునొసంగు మాకుం బరిపాటి తేటపడ వివరింపుమనిన" (ఆ. 1వ 48)

అనియున్నది. వ్రతచర్యాప్రకారము ప్రథమాశ్వాసమున 111 వ వచనమునఁ జెప్పఁబడినది. దాని పిమ్మటిపద్యములో వ్రతమహత్త్వము చెప్పఁబడి దృష్టాంతమునకై సుకుమారునిచరిత్ర ముదాహృతమయి తరువాతియాశ్వాసములో వర్ణింపఁబడినది. అంతియే కాని పైనిబేర్కొనినవచనములో మునులు కోరినప్రకారము వ్రతము నాచరించి ఫలము నందినవారిచరిత్ర మేదియు మన కుపలబ్ధమయిన నాలుగాశ్వాసములలోను జెప్పఁబడలేదు. సుకుమారుఁ డలవోకగా శివరాత్రిని జాగరణము చేసినవాఁడేకాని వ్రతము నాచరించినవాఁడు కాఁడు గదా! సుకుమారునిచరిత్రములోఁ గూడ నాతనిశివసాయుజ్యానంతరము యమప్రమథాదులకు ఘటిల్లిన యుద్ధవిశేషములు కొఱవడియేయున్నవి. కావున నీకారణములనుబట్టి శంకరసంహితాదీపితమయిన కథ యంతయు మనకు లబ్ధమయినగ్రంథములోఁ బూర్తిగా వర్ణితము కాక మఱికొంతగ్రంథ మింకను గొఱవడియేయున్నదని గోచరము కాకమానదు. శ్రీనాథుఁడు కథనంతను బూర్తిగనే యాంధ్రీకరించి యుండును. ఆతని యితర కావ్యములేవియు నయిదాఱాశ్వాసములకంటెఁ దక్కువ కలవికావు. ఈగ్రంథమునఁగూడ మఱికొన్నియాశ్వాసము లుండియేయుండును. వానిని లేఖకుఁడే వ్రాయవిడిచెనో లేక యాతనికి దొరకినప్రతిలోఁగూడ నవి కొఱవడి యుండెనో తెలియరాదు. కాఁబట్టి మనకుదొరకిననాలుగాశ్వాసముల గ్రంథము నసమగ్రమనియే తలంపనగునని నాయాశయము.

శ్రీశాస్త్రిగారు పీఠికాంతమున నితరుల కనేక సంస్కరణములు దోఁపవచ్చుననియు నవియెల్లను దృతీయ ముద్రణమున గ్రహింపఁబడుననియు వ్రాసియుండుటచే నాకుఁ దోఁచినయభిప్రాయములతో నీవ్యాసమును లిఖించితిని. గ్రంథమందలిపాఠములు కొన్నిటికి నాకుదోఁచిన సంస్కరణములను వేఱొకపరి వివరించెదను. విజ్ఞులు క్షమింతురు గాక!

వ్యాజోక్తి చమత్కారము

కావ్యకలానిధి చిదంబరశాస్త్రిగారు

ఏఁపఁగనేల నీకుఁ బెడదారులు చూపిరి పాప మెవ్వరో
పావులు తావకీనగుణవైభవరూప విలాస భాసురా
టోపముఁ జూచి రోగ్యని కఠోరమనంబున ముద్దరాల వీ
వేపగిదిన్ గ్రహింపఁగల విట్టి కుయుక్తుల నెల్ల భామినీ!

చ. సారుఁడవని నెవ్వఁడేని హృదయంబున నీవు దలంచికొంటివో
సురుచిరగాత్రి! వాఁ డపరిశుద్ధుఁడు బూడిద మేనితో దిగం
బరుఁడయి కాటిలోపల నివాసముఁ జేసెడి భూతనాథుఁ డా
సరసుని పొందుకై యఱుతిసాఁచితి వెంతటి వెఱ్ఱిదానవో.

చ. వనజదళాక్షి పెండ్లియను పల్కుల నానల నుండనిమ్ము ను
న్నను గయిఁ గేలఁ బట్టుకొనఁ బూనినకాలమునందు బుస్సు బు
స్సనుచుఁ బయింబయిం బడెడు నాతని మేనున నుండు పాములన్
గనుఁగొని తల్లడంపడి వికారము నొందక నిల్చియుందువే?

చ. కుశలసమాగమంబనినఁ గొంత విచార్యము దీనికేమి యా
పశుపతి కౌఁగిలింత సులభంబుగ నీకు లభించెఁ గాని యో
శశిముఖి! కప్పురంబు లెగఁజల్లెడు నీయురమెల్ల ఘర్షణ
ప్రశిథిలమైన తద్భసిత పంకములోఁ బడి మున్గిపోలునో.

చ. అమృతశిలా నిబద్ధములు నాలయమందు ఘుమంఘుమాస్పదశ్రీ
సముచిత గంధవాహ మెగఁజల్లుచు నెల్లెడనుండు పూలలోఁ
దమకము మైఁజరింప నుందానవు నీవు కపాలశల్యకే
శములకు నాస్పదంబగు శ్మశానములోఁ జరియింప సేర్తువే

ఉ. పువ్వులు లాజలట్లు పువుబోఁడులు పైఁబయి జల్లుచుండఁగా
మువ్వపు శేన్గనెక్కి పదముంచెదకోఁగూడ హృద్యసంతరంబులం
దువ్వెడు లూరునట్లు దన నొప్పెడి నీ పోక ఱెద్దునెక్కి రా
సన్వనివార లుండరని నాకు స్ఫురించుచునుండెఁ గోమలీ!

చ. గణనకునెక్కి పేర్వడిన గట్టుల ఱేనికిఁ బుట్టి పుణ్యల
క్షణనగు నీవమంగళునిఁ బట్టుకొనం దలపెట్టి యెల్ల నో
గుణవతి! పుష్పమాలికను గ్రోతికిఁ జుట్టిన చందమాయె నిం
దణువున సత్యమాడితి సబంధిముఁ దలంపకు మాత్మలోపలన్.

ఆ. వే. అతని నాశ్రయించి యాత్మీయ గుణమెల్లఁ
దొలఁగిపోవఁ జంద్రు శి కృశించి
శోచనీయ యయ్యె నీచరిత్రము గూడ
నంతదశకు వచ్చె నక్కటకట!

సీ. కులము నైనను జూచి కోరుదు మందుమా
తలిదండ్రులెవ్వరో తెలియరాదు
రూప మాలోకించు బ్రాపింతు మందుమా
మూఁడుకన్నులు పైకి బాడివెడలు
భాగ్యంబు నాసించి పడయుదు మందుమా
భైక్ష్యంబు దానికిఁ బ్రబలసాక్షి
లక్షణంబులు గోరి వీక్షింతు మందుమా
దెసమొలయే వానిఁ జేటుపఱుచు
ఇట్టి మహనీయుఁ డెటుగ వరుఁడెట్లు చిక్కె
పట్టితివి మంచికొమ్మనే పట్టుబట్టి
యెన్ని నోములు నోఁచితి వెంతతపముఁ
జేసితివి వీనికోస మోచిన్నదాన!

ఉ. కేసరసీరుహాక్షి! వినుమొక్క [illegible]
[illegible] భాసుర విలాసము [illegible]
ద్రాసన మెక్కఁగాఁ దగినదానవు నీవట [illegible]
[illegible]సనమందు జోగియయి నాతని [illegible]!

ఉ. జాణవు నీవు నిక్కముగఁ [illegible] దాని నాతఁడో
[illegible]ణువు, నీవు సుందరి వతండు విరూపుఁడు, నీవు [illegible]
[illegible] నతం డమంగళుఁడు, హాస్యము గాదిది నీవు [illegible]
రాణివటన్న నెవ్వరయినన్ [illegible]!

ఉ. తెల్లియఁడాలవు [illegible]
[illegible]శృంగార రసంబులెల్ల [illegible]
గళసూత్రంబును గట్టఁగాఁ దగిన [illegible]
కలికీ! కాలభుజంగమున్ పిదప నీకు [illegible].

చ. అహరసగాత్రి! నీకొక రహస్యముఁ జెప్పెద [illegible]
భిక్షమునకుఁ దుష్కరించినది. పాపము దీనికి [illegible]
[illegible] దేవతలు [illegible]
సమ్మతిని [illegible] యెవఁడైనను గాని [illegible]?

చ. [illegible] వరిగ్రహించుటకు [illegible]!
[illegible] జేరిన [illegible]
గటి [illegible]
[illegible] యుందు నాతనే!

శా. పుట్టిన నాఁటనుండి బహు [illegible]
పుట్టు [illegible]
గట్టి [illegible]
[illegible]

ఉ. [illegible]! వింటివా [illegible]
నున్నది [illegible]
యిన్నిటికేమి గాని వచియింపను [illegible]
నన్నపు నీవు పాపము కపాలములోఁ [illegible]?

ఉ. సామ్ములు గోరనట్లయిన సుందరి! నీకతఁ డిచ్చుఁ గాలస
ర్పమ్ములు; చందనంబుపయి భావము గల్గినఁ గాల్చినట్టి భ
స్మమ్ములు మైనఁ జల్లు [illegible]
చ్చమ్ములకే యింతపట్టు; నిధి [illegible] సేయు నేటికిన్.

చ. ఫసిలము గోరితో [illegible] గోరితో [illegible] పలన్
వసనము గోరితో [illegible]
[illegible]
వసితన [illegible] పలుపాట్లపడ్ గ్రోఁచితి [illegible]?

క. [illegible]!
వానితోఁగూడి చేనొక చానవనుచుఁ
గాపురం బెట్లు చేయుదో కాని నీవు
చెలువ ఓడిపిన్న నవ్వుల [illegible]!

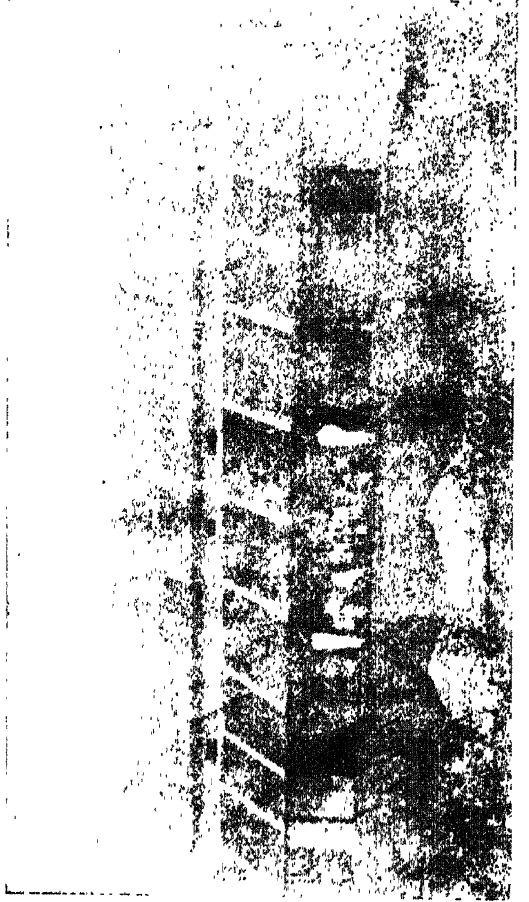
క. ప్రాచీనుండాతం డా, యాలోచింపుము [illegible] లోలాక్షీ! నీ
సాచీకృత ముఖదృగ్వ్యాప్తి [illegible] పువుసుమా,

దైవప్రార్థనము

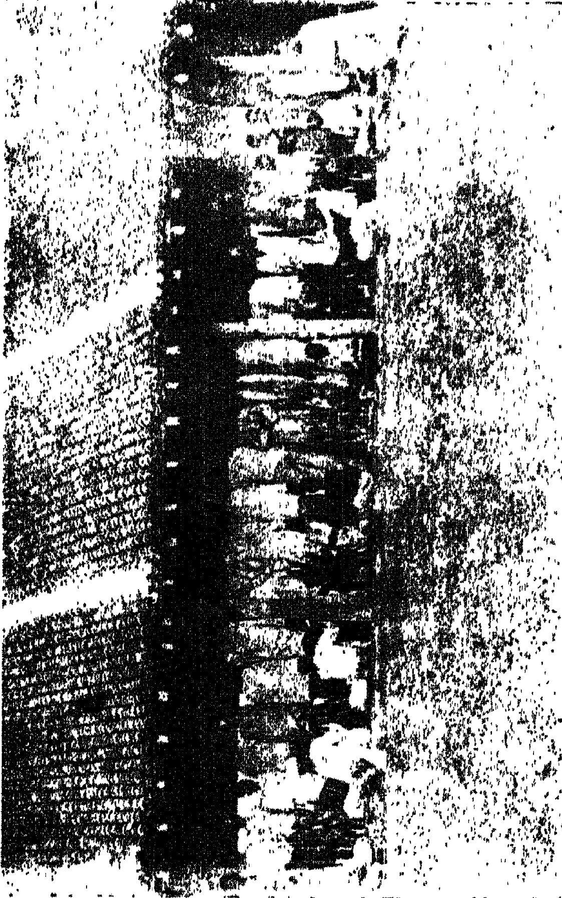

Prayer class

ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

ఆశ్రమముయొక్క ప్రక్కదృశ్యము

A side view

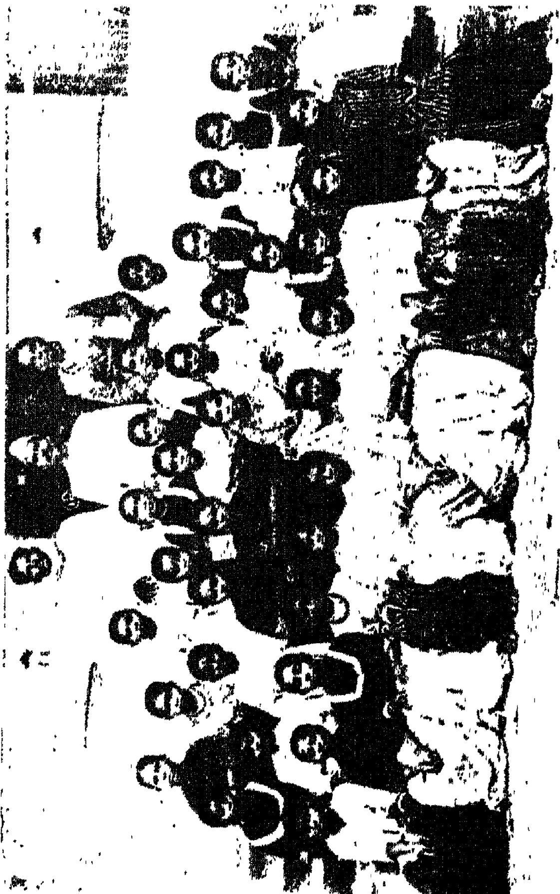
విద్యార్థుల భోజనము

శ్రీ జిట్టా అప్పయ్యగారు, వారు స్థాపించిన పది ధర్మపాఠశాలల బాలురు
చెన్నరాజధాని విద్యాశాఖమంత్రిగారు ౨౧-౧-౧౯౨౫ నాడు బాపట్లకు వచ్చినప్పుడు [illegible]

Ten Free Schools of Mr. Jitta Appayya Garu, Bapatla

శారదానికేతనమునందలి బాలికలు, గుంటూరు

Girls, Sarada Niketanamu, Guntur

భాగవతప్రాశస్త్యము

సేపూరి లక్ష్మీనరసయ్యగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

ఆంధ్రదేశమునఁ బేరెన్నికవడసిన పవిత్రగ్రంథరాజములలో భారతభాగవతములు ముఖ్యములు. అందు రెండును సర్వాంగసుందరమగు గ్రంథములు. వానికింతటి పవిత్రత వానికథాంశములవల్లను, వానియందలి యుత్తమకవిత్వసరణిఁబట్టియు వచ్చినది. ఈవ్యాసమునందు భాగవతప్రాశస్త్యమును గొంతవఱ కరయుదము.

భాగవతమునందలి ప్రధానకథ భగవంతుని లీలావతారకథ. ఇందుఁ దఱుచుగ భగవద్భక్తులగు రాజన్యులయొక్కయు, భగవంతునకు ముందుఁ బిమ్మట నున్న మనువులయొక్కయుఁ జరిత్రములు మనోహరముగ వ్రాయఁబడియున్నవి. భగవద్భక్తులమహిమలు, భరతఖండమునఁగల రాజులపూర్వచరిత్రములు దివ్యావతారప్రభావములు నీగ్రంథమునఁ జేర్పఁబడినట్లితర పురాణగ్రంథములలోఁ గానరావు. ముఖ్యముగ భాగవతమున శ్రీకృష్ణావతారప్రభావమే యెక్కువగా నభివర్ణింపఁబడియున్నది. మొత్తము నిరువురియొక్క యవతారముల ప్రభావముసైతము సంగ్రహింపఁబడినది. కావుననే యీగ్రంథము పురాణములలోనెల్ల నెక్కువగాఁ బఠింపఁబడుచున్నది. హైందవులతత్త్వసార మీగ్రంథమున సంగ్రహముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. దానంజేసి ప్రతిహైందవునికి నీగ్రంథము పవిత్రమైయున్నందున దీనికీప్రశస్తి కలిగినది.

భాగవతకవితాశిల్ప మిఁక విచారింతము. దీనియందలి భావవైశద్యము, రసౌచిత్యము, అలంకారసంపద, కల్పనాచమత్కారము, పాత్రపోషణము, భావనాశక్తి, అర్థబాహుళ్యము లోనగునవి వర్ణనాతీతములు.

పోతరా జవసరములగుచోటుల సమయానుసారముగ రసపోషణ చేసియున్నాఁడు. ఎట నేరసము వ్యక్తీకరింపవలయునో, పోతనకంటె నెఱింగినకవి యింకనొకఁడు గానరాఁడు. ప్రథమస్కంధములో నశ్వత్థామ యవమానసమయమునందు భయానకబీభత్సరసంబులును, కృష్ణనిర్యాణవార్తదెలుపునప్పుడు శోకకరుణరసంబులును, సప్తమస్కంధములో ప్రహ్లాదవధయందు శాంతకరుణరసంబులును, నృసింహావతారఘట్టంబునందు వీరరౌద్రాద్భుతరసంబులును, దశమస్కంధములోని రుక్మిణీకల్యాణమునందు శృంగారభక్తిరసంబులును, నరకాసురయుద్ధమందు వీరశృంగారరసంబులును, అత్యద్భుతముగా వర్ణించియున్నాఁడు.

ఉదాహరణములను జూడుఁడు. తనయొద్దకు పట్టితెచ్చిన అశ్వత్థామను ద్రౌపది యాడినమాటలు వినుఁడు:

శా. ఉద్రేకంబున రాఁడు శస్త్రధరుఁడై యుద్ధావనిన్ లేఁడు కిం
చిద్ద్రోహంబును నీకుఁ జేయఁడు బలోత్సేకంబుతోఁ జీకటిన్
భద్రాకారులఁ బిన్నపాపల రణప్రౌఢక్రియాహీనులన్
నిద్రాసక్తుల సంహరింప నకటా, నీచేతు లెట్లాడెనో! (1. 162)

ఉ. అక్కట, పుత్రశోకజనితాకులభారవిషణ్ణచిత్తయై
పొక్కుచునున్నభంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటిని బద్ధుఁ జేసి తేఁ
డిక్కడ కీడ్చితెచ్చుట సహింపనిదై భవదీయమాత నేఁ
డెక్కడ నెట్టిశోకమున నేక్రియ నేడ్చుచుఁ బొక్కుచున్నదో!
(1. 163)

పైపద్యము లెంతకఠినహృదయునికైనను జాలిఁ గొలుపఁజాలియున్నవి. ఇట్టిమాటలు విన్నతర్వాత శిశుహంతకుఁడగు నశ్వత్థామ యెంతటిమనోవేదన నైనను జెంది యుండును. ఇట్టి తరుణములో నశ్వత్థామను దిరుగుచెప్పకుండునట్లు చేయుటయందు రసౌచిత్యమెంతయుఁ గాపాడఁబడినది.

ద్రౌపది పరమయోగ్యతయు, అశ్వత్థామసంపూర్ణపరాభవము వర్ణింపఁబడిన పద్యమును దిలకింపుఁడు.

ఉ. ద్రోణునితోడ శిఖిం బడక ద్రోణకుటుంబిని యున్నదింట న
క్షీణతనూజశోకవివశీకృతయై విలపించుభంగి నీ

ద్రౌణిఁ దెరల్చి తెచ్చుటకు దైన్యము నొందుము సెంతపాక్కునో
ప్రాణవియుక్తుఁడైన నతిపాపము బ్రాహ్మణహింస మానరే.
(1. 165)

ఎక్కడ దాగినను అశ్వత్థామకే కాదు, మఱి యెవ్వరికైన నీపరాభవము భరింపరానిది. విక్టరుహ్యూగో (Victor Hugo) గారి 'దురదృష్టవంతులు' (Les Misarables) అను నవలయం దొకపోలీసు, దొంగనుండి యోగ్యుఁడుగా మారినవానివలన గొప్పసహాయమును బొంది, ఆదొంగను బట్టవలసిన బాధ్యత రాజధర్మమై యొకవైపునను, కృతజ్ఞత రెండవవైపునను బాధింప, రెంటికిని సంధి పొసఁగింపలేక, సముద్రమునఁబడి చచ్చెను. ఈసందర్భములో నశ్వత్థామ యేమిచేయవలసినవాఁడో తెలియకున్నది. పాంచాలిపలుకులభావవైశద్య మెంతమనోహరముగ నున్నదో చూచితిమి.

కృష్ణనిర్యాణవార్తతో ద్వారకనుండి వచ్చుచున్న తమ్మునిం గాంచి, సంభ్రమంబున "అన్నా! ఫల్గున..." (1. 350) అనిపిలిచిన ధర్మజునిమనస్సునందు దమ్ముఁడు కన్నీరుదెచ్చినప్పటినుండియుఁ గృష్ణనిర్యాణవార్త వినువఱకు, పొరలినతలంపులు మిక్కిలి మనోహరముగా వర్ణింపఁబడినవి.

క. మనసారథి మనసచివుఁడు
మనవియ్యము మనసఖుండు మనబాంధవుఁడున్
మనవిభుఁడు సురుఁడు దేవర
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా! (1. 358)

అనుపద్యము కుతూహలమును, భయసంభ్రమాదులను మిక్కిలి చమత్కారముతో వినువారికి గలుగఁజేయుచున్నది. అర్జునునియందుఁ గొంతశమించిన శోకము, గుణగ్రహణశక్తి కనఁబడుచున్నవి. పోతరాజుకవిత్వమునకు నష్టమస్కంధమునుండి క్రొత్తమెఱుఁగు వచ్చెను. ధార నిగ్గుదేలెను. ఈస్కంధముననే పోతరాజు తనకభిమానరసమగు భక్తి నెక్కువగాఁ బోషించెను. నవరసములలో భక్తిరస మొకటికాకపోయినను, పోతరాజు దాని నొకరసస్వరూపముగ నిర్ణయించి సజీవముఁజేసెను. భగవంతుఁడు రసస్వరూపుఁడని యామ్నాయములు దెలుపుచున్నవి.

"రసోవై సః" అనుసూక్తి నెఱిఁగినవాఁ డగుటచే రసస్వరూపుఁడగు భగవంతుని దివ్యమంగళవిగ్రహమును భాగవత రచనారంభముననె వర్ణించెను. ఆమంగళమూర్తిని వర్ణించుటలోఁ బోతరాజు తన్మయుఁడై తనివిదీఱ కవితారచనము గావించుచు, కావ్యప్రపంచమునుసైతము మఱచిపోవుట కలదు. కేవలము ఔచితి పోతరాజుకవిత్వములో నెంతకలదో పరికించురసవిదులకు అది వెగటుగఁ దోఁచినను, పాఠకులకు, భక్తలోకమునకు, నాయాభాగములు సుధావర్షములనంటివని చెప్పవచ్చును. పోతరాజు వర్ణించు భగవద్వర్ణనలు ప్రత్యేకించి భగవంతునిసాకారములను వర్ణించునవికావని నిర్జీవములగు ప్రతిబింబపద్యములు కావు. తేఁప తేప కొకనూతనమార్గము ద్రొక్కుచుఁ బారవశ్యముఁగూర్చు భక్తిరసద్యోతకపద్యముల నిటులొనరించుట యనితరసాధ్యము.

సీ. మందారమకరందమాధుర్యమునఁ దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు... (7. 150)

సీ. కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ... (7. 169)

సీ. కంజాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే
పవనగుంఫితచర్మభస్త్రిగాక... (7. 170)

సీ. సంసారజీమూతసంఘంబు విచ్చునే
చక్రిదాస్యప్రభంజనము లేక... (7. 171)

క. చాలదు భూదేవత్వము, చాలదు దేవత్వ మధిక శాంతత్వంబుం
జాలదు హరిమెప్పింప విశాలోగ్రభుజులారా! భక్తి సాధకంబగున్.
(7. 244)

క. చిక్కఁడు వ్రతములఁ గ్రతువులఁ
జిక్కఁడు దానముల శౌచశీలతపములఁ
జిక్కఁడు యుక్తిని, భక్తిని
జిక్కినక్రియ నచ్యుతుండు చిక్కునె యొరులన్! (7. 248)

ప్రహ్లాదుని వివిధోపాయంబుల హింసించుటయందును, ఆహింసల నన్నిటిని దీనభావములేక ప్రహ్లాదుఁడు భరించుటయందును శాంతకరుణాద్భుతబీభత్సరసములు వర్ణించినట్లుండును. నిదర్శనములను గాంచుఁడు:

ఉ. తన్ను నిశాతశూల తతి దైత్యులు... ...(7. 198)

అను పద్యమునయందు శాంతకరుణారసంబులును,

సీ. ఒకమాటు వైకుంఠభావనాగతిఁ జొక్కి
ఆరతి లంఘకునిఁ ద్రొక్కుండఁ బంతు... (7. 198)

చ. ఎఱుఁగఁడు జీవనౌషధము లెవ్వరు భర్తలు లేరు బాధలం... (7. 202)

లోనగుపద్యములం దద్భుతబీభత్సరసంబులు వెద చల్లఁబడినవి. అదియును గాక, కుళింగపక్షిశోకమునందు జాలిదైన్యము నెట్లుమేళవించినవో తిలకింపుఁడు:

చ. అడవుల మేతమేసి మనమన్యుల కెన్నఁడు నెగ్గసేయ కి
క్కడ విహరింప నేఁడకట కట్టిఁడిబ్రహ్మ కిరాతుచేతిలోఁ
బడుమని వ్రాసెనే నుదుటఁ బాపపుదైవము కంటి కింతయి
క్కడుబరువయ్యెనే బ్రదుకు గోమలి! యేమననేర్తుఁ జెల్లరే! (7. 61)

"అక్కఁలురావు..."(7. 63) అనుపద్యముఁగూడఁ జూడనగు.

గజేంద్రమోక్షణకథయందు గజేంద్రుని భక్తి, ఆయాసము, సందేహము, భయము, నిపుణతతో నీ క్రిందిపద్యములం దిముడ్పఁబడినవి.

క. కలఁడందురు దీనులయెడఁ
గలఁడందురు పరమయోగిగణములపాలం
గలఁడందు రన్నిదిశలను
గలఁడు కలం డనెడువాఁడు గలఁడో లేఁడో. (8. 86)

క. వినుదఁట జీవులమాటలు
చనుదఁట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యనుదఁట పిలిచిన సర్వముఁ
గనుదఁట సందేహమయ్యెఁ గరుణావార్ధీ! (8. 91)

గజేంద్రుని మొఱయం దెంతకరుణరసమున్నదో యరయుఁడు:

సీ. కలుగఁడే నాపాలికలిమిసందేహింపఁ
గలిమిలేములు లేక కలుగువాఁడు...... (8. 87)

శా. లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలంబయ్యె... (8. 90)

వామనమూర్తి విశ్వరూపము నొందినవిధంబు బ్రహ్మాండంబంతయుఁ గన్నులగట్టినట్లు మనోజ్ఞముగా వర్ణింపఁబడెను.

శా. ఇంతింతై వటుఁడింతయై మఱియుఁ దానింతై నభోవీథిపై
నంతై తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రుని కంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుండగుచు బ్రహ్మాండాంతసంవర్ధియై. (8. 622.)

మ. రవిబింబం బుపమింపఁ బాత్రమగుఛత్రంబై శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై సౌవర్ణకేయూరమై
ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలి నుదంచద్ఘంటయై నూపుర
ప్రవరంబై పదపీఠమై వటుఁడు దా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్. (8. 623.)

నవమస్కంధములోని రామావతారకథయందును, దశమస్కంధములోని రుక్మిణీకల్యాణ కథయందును రసోజ్జీవము తాండవమాడుచున్నది.

ఇఁకఁ గుచేలోపాఖ్యానమునందలి దరిద్రావస్థ దైన్యస్థితివర్ణన సర్వవిధములఁ బోతనజీవితముతోఁ బోలి యున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

సీ. ....కుచేలుండు
నానొప్పు విప్రుండు మానధనుఁడు
విజ్ఞానరాగాదివిరహితస్వాంతుండు
శాంతుండు ధర్మవత్సలుఁడు ఘనుఁడు
విజితేంద్రియుఁడు బ్రహ్మవేత్త దారిద్ర్యంబు
బాధింప కోరులఁ గార్పణ్యవృత్తి
నడుగఁబోవక లేనఁ దా నబ్బినట్టి
కాసు పదివేలనిష్కముల్ గాఁ దలంచి
యాత్మ మోదించి పుత్రదారాభిరక్షు
యొకవిధంబున నడపుచునుండునంత. (10. ఉత్త 965)

సీ. లలితపతివ్రతాతిలకంబు వంశాభిజాత్య
తద్భార్య దుస్సహదరిద్ర
పీడచేఁ గడునొచ్చి పెదవులు దడుపుచు
శిశువు లాఁకటిచిచ్చుచేఁ గృశించి
పలమలమాఁడుచు మానసం బెరియంగ
బట్టెఁడోరెము మాకుఁ బెట్టుమనుచుఁ
బత్రిభాజనధృతపాణులై తనుఁజేరి
వేఁడిన వీనులు సూఁడినట్టు
లైన నొకనాఁడు వగచి నిజాధినాథుఁ
జేరి యిట్లనిపలికె నోజీవితేశ!
తట్టుముట్టాడు నిట్టిపేదటికి మిట్టు
నొంప దీనికుపాయ మూహింప వైతి. (10. ఉత్త. 966.)

నరకాసురయుద్ధము వర్ణించుటయందుఁ గనుపఱచిన భావప్రకటనము, కల్పనాసౌష్ఠవము ప్రశంసనీయములై మనోజ్ఞములై యున్నవి.

సీ. వీణఁ జక్కఁగఁ బట్టు వెరవెఱుంగనికొమ్మ
బాణాసనం బెట్లు పట్టనేర్చె
మ్రాఁకునఁ దీఁగెఁ గూర్పంగ నేరని లేమ
గుణము నే క్రియ ధనుఃకోటిఁ గూర్చె

సవరి ముత్యము గ్రువ్వఁజాలనియబల యే
నిఘ్నాతి సంధించె నిశితశరముఁ
జిలుకకుఁ బద్యంబు సెప్ప నేరనిలన్వి
యస్త్రమంత్రము లెన్నఁ డభ్యసించెఁ
బలుకవానిసఁ బెక్కుపలుకని ముగుద యే
గతి నొనర్చె సింహగర్జనములు
ననఁగ మెఱసెఁ ద్రిజగదభిరామసుగుణధాము
చారుసత్యభామ సత్యభామ. (10. ఉ త్త. 181)

కృష్ణునితో సత్యభామ వచ్చెదననుటయుఁ గృష్ణుఁడు వలదనుటయుఁ గల కథాంశమును పోతరాజు సరళముగ వ్రాసెను.

సీ. సమదప్రత్యంగయమృతకారములు గావు
శేషభుజంగేంద్రబృంహితములు... (10 ఉ త్త. 174)

అనుపద్య మాంధ్రజనులచే గౌరవింపఁబడుచున్నది.

సత్యభామవీరాకారము, ధనుస్సు సగుణముగాఁ జే యుట లో నగునవి యీక్రింది పద్యమునం దిముడ్చఁబడి యున్నవి.

శా. ఆవిల్లందు బలంబునొంది తొడగెన్ బాణ [illegible]
పావిన్యాలిహత ప్రతాపయున [illegible] దుర్గ [illegible]
తావేగంబ [illegible] జేసె ధనువుం దన్వంగి [illegible]
గ్రీవాసంప్రాసము నిగ్గ [illegible] రాక్రీడా [illegible]. (10. ఉ త్త 175)

యుద్ధరంగమున కుఱికి భయంకరమృత్యుదేవిని నరకాసురునికొఱకు కాహ్వానించు సత్యభామా [illegible] నరకాసురుని కెటులు గనవచ్చుచున్నదియుఁ బ్రేమమూర్తి యగు కృష్ణుని కెటులఁగనవచ్చుచున్నదియుఁ బోతరాజొకమాత్రె మనోజ్ఞముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. వీరశృంగార రసములు సాంకర్యమునొందనీక ప్రత్యేకత సంఘటించి యొకపద్యములో రచించుట పోతరాజువంటి కౌచిత్యునకుఁ దప్ప మఱియొకనికి సాధ్యముకాదు.

సీ. రాకేందుబింబమై రవిబింబమై యొప్పు
నీరజాతేక్షణ నెమ్మొగంబు
కందర్పకేతువై ఘనధూమకేతువై
యలరుఁ బూఁబోఁడి చేలాంచలంబు
భావజుపరిధియై ప్రళయార్కపరిధియై
మెఱయు నాకృష్టమై మెలఁతచాప
మమృతప్రవాహమై యనలసందోహమై
తనరారు నింతిసందర్శనంబు
[illegible] దాయియై [illegible] దాయియై
పరఁగు ముద్దరాలి బాణవృష్టి
[illegible] నరికిఁ జూడ సంపంగి [illegible]
[illegible] లోని [illegible]. (10. ఉ త్త. 183)

ఒకవ్యక్తియందు [illegible] ననేకవిధములై [illegible] భావనాశక్తి మెండుగాఁ గానఁబడును. అట్టిశక్తి పోతన యందు మిక్కుటముగఁ గానఁబడుట నిక్కము. [illegible] దిక్కఱనియమముతోఁ బద్యములు [illegible] చేసి [illegible] గాంపాటినవారు [illegible]. తెలుసుకొంచి [illegible] గూర్చనెంచి కృతార్థులు [illegible] ములఁ బూరించువారిని [illegible]. [illegible] లో నెట్టిమక్కుఱనియమమేని [illegible] పోతరాజు సర్వవిధముల ప్రశంసింపఁదగినవాఁడే.

భక్తిప్రదేశములచేఁ [illegible] యందు [illegible] శాస్త్రములు మిక్కుటముగ [illegible] తములతో [illegible] కవిత్వము [illegible] నము కవమవిచిత్రము.

సీ. ఒకచోటకాసి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] పట్టిన
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
గనిరి [illegible] (10. ప్ర [illegible]. 861.)

భక్తులయందు [illegible] యనురాగము "సిరికిం జెప్పఁడు" (8. 96.) అను పద్యము [illegible] పడుచున్నది.

రుక్మిణీదేవియందు [illegible] మైవిధముగ నున్నదో

మ. ఘనుఁ డాభూసురుఁ డేగెనో ... (10. ప్ర [illegible]. 1725.)

అనుపద్యమునఁ జూడనగును.

మఱియు నీ క్రిందిపద్యమునందలి వర్ణన క్రమమును, శయ్యామార్దవమును జవిచూడుఁడు.

సీ. దేవకీసుతుకోర్కి తీఁగెలు వీడంగ
వెలఁదికి మైదీఁగె వీడఁదొడఁగెఁ
గమలనాభునిచిత్తకమలంబు వికసింపఁ
గాంతి నింతికి ముఖకమల మొప్పె
మధువిరోధికి లోన మదనాగ్ని సొడచూపఁ
బొలఁతికిఁ జనుదోయి పొడవునూపె
శౌరికి ధైర్యంబు సన్నమై పయ్యంగ
జలజాక్షిమధ్యంబు సన్నమయ్యెఁ
హరికిఁ బ్రేమబంధ మధికంబుగాఁ గేశ
బంధ మధికమగుచు బాల కమరెఁ
బద్మనయనువలనఁ బ్రమదంబు నిండార
నెలఁతయౌవనంబు నిండియుండె. (10. పూర్వ. 1690.)

పోతరాజు శబ్దాలంకారప్రియుఁడు. అంత్యనియమము నేర్పుగ గూర్పుచేయుటయందు మత్తేభపద్యముల రసవంతముగ రచించుటయందు, సంస్కృతాంధ్రముల సమముగ మేళవించుటయందు నీకవి యసమానుఁడు. పోతరాజువలె, ధారాశుద్ధిగల కవితలో నంత్యనియమాది శబ్దాలంకారములు భావానుకూలముగ వ్రాయుట దుష్కరము.

క. అడిగెదనని కడువడిఁ జను
నడిగినఁ దను మగుడ నుడువఁడని నెడ నుడుగున్
వెడవెడఁ జిడిముడి తడఁబడ
నడుగిడు నడుగిడదు జడిమ నడుగిడు నెడలన్. (8. 103.)

ఇట్టిపద్యములు పోతరాజు కవిత్వములో ననేకములు గలవు. ఈపద్యములోఁ దనకవితాశిల్పము ప్రకటించుటకై సర్వలఘునియమము శుద్ధాంధ్రభాష, వృత్త్యనుప్రాసము కాపాడి రసముగూడ జీవము నెలకొల్పియున్నాడు. ఇట్టికూర్పుబిగి, కయితవిన్నాణము, పలుకుపొందిక, తఱచుగ నితరులలోఁ గానరావు. కేవలము స్వాభావికమగు కవిత కీనియమములు కవితాశిల్పములు అనవసరములే కాని, నిరంకుశమగు పోతనకవితలో నీమెఱుగు లనవసరములనియుఁ దెచ్చిపెట్టుకొనినవనియుఁ దెలుప వీలుండదు. పద్యమునందేకాక గద్యమునందు నిట్టిశబ్దార్థాలంకారములు, రసపుష్టి గాననగును.

పదప్రయోగమునందుఁ గొందఱు సంస్కృతపద బాహుళ్యకవితాభిమానులు. మఱికొందఱు ఆంధ్రపద బాహుళ్య కవితాభిమానులు. ఈ రెండు తెగల రసజ్ఞుల "మెప్పింతు కృతుల నయ్యెయెడల" నని పోతరాజు ప్రతినఁబూని, సర్వజనసమ్మతముగఁ బండితపామరుల కుపయోగించున ట్లుభయభాషలను సమముగ సంధించి భాగవతము జనాహ్లాదకరముగ వ్రాసెను. ఇతనియందు సలక్షణశైలి, ధారాశుద్ధి, శయ్యామార్దవము గలవు.

భాగవతములోని కథాంశములు భారతాదిగ్రంథములలోఁ గొన్ని కలవు. ఆయాపద్యములతోఁ బోతరాజుపద్యములు పోల్చినచోఁ బోతరాజు శక్తిసామర్థ్యములు ద్యోతకము కాఁగలవు.

ఈ క్రిందివానిని బోల్చిచూడుఁడు:

1. మ. అమితాఖ్యానక శాఖలంబొలిచి... (భార. ఆది. 1. 65)
మ. లలితస్కంధము కృష్ణమూలము... (భాగ. 1. 22.)

2. యయాతిచరిత్రమున దేవయానను నూతినుండి పైకెత్తు సందర్భమున,

చ. జలధివిలోలవీచివిలసత్కలకాంచిసమంచితావనీ
తలవహనక్షమంబయిన... (భార. ఆది. 3. 144)

శా. సప్తాంభోనిధిమేఖలావృతమహాసర్వంసహాకన్యకా
.... (భాగ. 9. 527.)

వీనియందు నన్నయభట్టుశైలి మార్దవము లేకపోయినను, వృత్త్యనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములు మనోహరముగ సమకూర్పఁబడి భావవంతములై యున్నవి.

ఇటులె భీష్ముఁడు శరతల్పగతుఁడై శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుఘట్టమునఁ దిక్కనపద్యమునకుఁ బోతనపద్యములకుఁ గల పోలికఁ జూడుఁడు:

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుని.....గృష్ణాత్మునిన్. (భారతము)

మ. త్రిజగన్మోహననీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింపఁ బ్రాభాతనీ
రజబంధుప్రభమైన చేలముపయిన్ రంజిల్ల నీలాలక
వ్రజసంయుక్తముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా
విజయుం జేరెడు వన్నెకాఁడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్. (భాగ. 1. 218.)

సీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబులకాంతి
గగనభాగంబెల్లఁ గప్పికొనఁగ
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులోనున్న
జగములవ్రేఁగున జగతి గదలఁ

జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచురయమున
బైనున్న పచ్చనిపటము జాఱ
నమ్మితి నాలావు నగుఁబాటు సేయకు
మన్నింపుమని క్రీడి మరలఁ దిగువఁ
గరికి లంఘించు సింహంబుకరణి మెఱసి
నేఁడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాతు
విడువు మర్జున! యనుచు మద్విశిఖవృష్టి
దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కునాకు. (1. 222)

పోతన భీష్మునిపై కుఱుకుచున్న శ్రీకృష్ణుని దివ్య మంగళవిగ్రహమును కన్నులఁగట్టినట్లు చిత్రించియున్నాఁడు. తిక్కనపద్యమందు కథను వచించుటతప్ప, క్రొత్తవిశేష మేమియు లేదు. ఇట్టిదే యీక్రిందిపద్యము.

సీ. వీఁడటే రక్కసి విగతజీవఁగఁ జన్నుఁ
బాలు ద్రావిన మేటిబాలకుండు... (10. పూర్వ. 1249.)

దీనిని

సీ. ప్రాణంబుతోఁగూడ రక్కసిచన్నుల
పాలుద్రావిన ప్రౌఢబాలుఁ డితఁడె. (భార. ఉద్యో. 3.)

అనుపద్యముతోఁ బోల్చిచూడఁ బోతరాజు శయ్యామార్దవంబు తెలియవచ్చును.

ఉత్తరహరివంశమునందును, హరివంశమునందును, భాగవతములోనికథాంశములు గలవు. అట్టిస్థలములలో వర్ణనాంశములుగల పద్యములును, వర్ణనలులేని పద్యములును పైగ్రంథములతోఁ బోల్చిచూచిన, భాగవత మే విషయమందును దీసిపోదని చెప్పుటయందుఁ బ్రమాదము లేదు. పోతన నాచనసోమునికి శంభుదాసునికి నీడగునని చెప్పుటలో సందేహము లేదు.

పోతనయం దితరకవులయందు లేనియమోఘశక్తి యొకటి కలదు. దృశ్యప్రబంధము ప్రదర్శించుతఱి నర్తకుఁడు తానే, కథాపాత్రము ననుకొని నర్తనమును గావించినట్లు ఒకభక్తునిచరిత్రము వ్రాయునపు డాభక్తుఁడు తానే యనుకొని తాదాత్మ్యము పొంది యాభాగము రసవత్తరముగఁ దృప్తికరముగ ననన్యసాధ్యముగ వ్రాయును. ఇట్టితాదాత్మ్యమున ప్రహ్లాదచరిత్రమున, గజేంద్ర మోక్షణమున, కుచేలచరిత్రమున, శ్రీకృష్ణజీవితమున పాత్రములలో లీనమై యాయాఘట్టములకుఁ బ్రాణదానము గావించియున్నాఁడు. కావుననే భాగవతమునందలి పైకథాంశములు రసవత్తరములు కాఁగలిగినవి. విచారకరములగు నంశములు కవితాసృష్టిలో నిముద్ద్రితతేఁ దానేడ్చుటయు, శృంగారరసము వర్ణించుతఱి నాయుద్రేకము లోన నడంచుకొనుటయు, వైరాగ్యము వ్రాయుతఱి తన యాశ్రితహితభావముఁ బ్రకటించుటయు, భక్తి వ్రాయుతఱి తన నిశ్చలహృదయముఁ బ్రదర్శించుటయు, ఇంత యేల, ఏరసము వ్రాయునపు డారసములో లీనమగుట పోతరాజకవివర్యునకు సహజస్వభావము. రసములఁ దాదాత్మ్యము పొంది వ్రాయుటచేతనే భాగవతమున కింతయనరాని విలువ గలిగినది.

భక్తునకు సంగీతమునకు నవినాభావసంబంధము కలదు. కాన భక్తకవి, తనకవిత వృత్త్యనుప్రాసములతో నంత్యనియమములతో యమకములతో సంగీతమున కనుకూలముగ నుండుట సాజము. పోతన భక్తుఁడగు గాయకుఁడు గాననే, సంగీతప్రవాహమున కనుకూలముగ శబ్దాలంకారములఁ బోషించెనని తోఁచుచున్నది. ఇటులె దాశరథీశతకకర్తకూడ చేసియున్నాఁడు. దీనిచే భక్తునకుఁ జిత్రకవితకు సంబంధమున్నట్లు తెలియఁగలుగును. కావుననే భక్తుఁడగు పోతరాజుకవిత్వలో శబ్దాలంకారములు ముందుగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. పోతరాజునకు దుష్కరప్రాసములఁ గూర్చుట శబ్దాలంకారములతోఁ బద్యములు వ్రాయుట సహజముకావున భాగవతము పండితపామరులకు శ్రవణపఠనయోగ్యమై మనోరంజకమై యున్నది.

ముఖ్యముగఁ బోతన భక్తిరసము కరుణరసము పోషించెను. శృంగారము కొంత సరసముగ, [illegible]ముగఁ బోషించెను. హాస్యరసము కాదు రసములఁ బ్రచురించుటలో పోతన మిగుల నైపుణ్యముకలవాఁడని చెప్ప వీలులేదు. భక్తిరసమునకు నాంధ్రవాఙ్మయమునఁ బ్రధానపీఠము పోతరాజుదే. అట్టి నాటకమునుండి తెలిగింపఁగలకవి "నభూతో నభవిష్యతి" యని సాహసముతోఁ జెప్పవచ్చును.

శ్రీ పరమేశ్వర స్తుతి

విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి గారు

హరిహరుఁడంచు భేదము లనంతముగా గ్రహియింపనేమి యే
నరుఁ డెవనింగుఱించి మననం బొనరించిన నిన్నె కాదె భా
స్కరశశివహ్నులు న్వెలుఁగుచుండుట నీదగులీలలం గదా?
కరుణాశశాంకమౌళీ! ననుఁ దద్దయుఁ గావు ముమామనోహరా! ౧

మ. ఒకఁ డీలోకము లెల్ల నిత్యములు నా నూహించు దృగ్గోచరా
వికలత్వంబుఁ దలంచి, వేఱొకఁడు దా విశ్వంబు సత్యంబనుం
బ్రకటాధ్యాత్మికసంపదం దలఁచి, యూహాపోహ లిట్లుండ నీ
యకలంకాత్మము నెట్లు నేఁ దెలియఁగా నర్హుండ గౌరీశ్వరా! ౨

శా. నానారూపములంది లోకముల నానాప్రక్రియం జేసి దే
వానేకత్వము దోఁపఁగా మునులచే సర్వప్రథంబొంది వి
జ్ఞానానందము రూపుగాఁ జెలఁగి ప్రజ్ఞాపూరపారీణుఁడై
నానాస్త్రప్రతిరోధియౌ గిరిసుతేశుం డెప్డు నన్నోముతన్. ౩

పంచచామరము. బలా! బలారి గర్వముండ వాని బాహుబంధ ముం
దలిర్చి దేవతాళి గొల్వ దాంతమూర్తిఁ దాల్చి తే
చెలంగి లోకమేచి కాల్చు చిచ్చుఁబోలెఁ గ్రాలు నా
హాలాహలంబు మ్రింగు నీకు హా, విభుత్వ మొప్పదే! ౪

క. పరమదయాకరుఁ డగుటను
బరాత్పరుఁ డవనుచు నిన్ను బ్రణుతింపనగున్
హరిహర భేదంబులచే
విరిసి లోకమెల్ల నీవ విభుఁడఁ జెలఁగఁగదా. ౫

స్రగ్ధర. ఏకో దేవశ్శివో౽యం మిత్తరమనఁగ లే దీప్రపంచంబఖండా
లోకంబై నీదుదీప్తి న్లలితమగు, నిరాలోకమై గాసినొందుఁగా
శ్రీకంఠఖ్యాతినొందన్ శ్రితజనులఁ గృపాచిత్తతం గావ నీకే
కా చేయేకాకికొప్పు స్తునిరయతమసాఖండశోట్యర్క! శర్వా! ౬

మ.స్ర. లయవేలావేలలీలాలహరిఁ బొగడ నేలా? నాబోటి కబ్బున్
వియదుర్వ్యమస్వమం దుద్వీతజనతిమో విభ్రమంబాఁపి బాహా
ద్వయిచే నాకాశ మంతంతనె నిలిపి దిశావారముం ద్రోచి పాద
ద్వయిచే భూమిపాతాలంబు న్వనధి మునిఁచెదో భావభూగర్వహారీ! ౭

ఉ. వేదములెల్లఁ దాన కవిభేదముఁ జెల్ప ననంతశాఖలై
యాదియు నంత్యముం గనని యంతగ వర్ధిలియు న్మహామృషా
వాదములయ్యె నిద్దెలుపు పట్టునఁ గానఁగనౌనె నాకు నీ
భేదము దేవ! యోగిజనవేద్య! గిరీంద్రసుతామనోహరా! ౮

శా. శ్రీశాబ్జాదులకైన నీమహిమము ల్చింతింపఁగా వచ్చునే
క్లేశంబైన భవద్విరక్తమెచట న్లేదే కదా! లోకమే
క్లేశంబైన భజింపఁగాని నినునే లీల న్భజింపంగ లే
దో శశ్వద్ధయమానమానస! విభో! యో చంద్రచూడామణీ! ౯

చ. భవుఁడు భవార్తిహారి యపవర్గసుఖప్రదుఁ డవ్యయుండు స
త్సవనఫలప్రదాత దితిజన్మకృతాంతుఁ డనంతుఁ డాద్యుఁ డు
ద్భవరహితుండు భావభవభంజనుఁ డంచు నినున్నుతింతు రో
శివ! బుధవర్యులెల్ల సురశీకరిణీధర! చంద్రశేఖరా! ౧౦

చ. హరియనియు న్హరుండని యహార్యసుతామణి లక్ష్మియుక్ సురే
శ్వరుఁడనియు న్భవి న్వినుతి సల్పి, ఫలంబుల నొంద నెంతు రీ
వరుస నిజంబె దేవతలవంగడ మింతటి దున్నె దేవుఁ డొ
క్కరుఁడను బ్రాఁతపల్కునుడికారముతప్పునె చంద్రశేఖరా! ౧౧

ఉ. సత్తు నసత్తునాఁ బరగు సారపదార్థయుగమ్ము నీవకా
నుత్తమయోగులెంచెద రనుత్తమధీవిభవంబున న్సురే
శోత్తమ! తథ్యమేని భువి నొక్కటి రెండగు టెట్లొ తెల్పి నా
మత్తతఁ బాఁచి కావు మణిమత్ప్రథమాకర! చంద్రశేఖరా! ౧౨

ఉ. ఆకృతిహీనుఁ డంచు నొకఁ డాడు గుణాకరుఁ డంచుఁ బల్కు నొం
డో కరుణాకరా! భవదనూనమహామహిమంబు లెన్నఁగా
నా కమలాక్షుఁ డోపఁడన నన్యుల కెంతటిశక్తి సర్వలో
కైకనివాస! వాసవమదాపహరా! శివ! చంద్రశేఖరా! ౧౩

చ. ఒకత్రుటిలోన లోకముల నోపికమై సృజియించి మన్చి వే
ఱొకత్రుటిలోన మాపుదట! యొక్కని కింతటి చేత లొప్పునే!
పకపకనవ్వి దానవుల భస్మము సేయుట నీకచెల్లుఁగా
క కలుషభక్తపోష! సుగుణాకర! శంకర! చంద్రశేఖరా! ౧౪

ఉ. అన్నము లేకయున్న ననిలాశనులై చరియింపవచ్చుఁగా
కెన్నివిధంబుల న్విషము నెవ్వరు నెన్నఁడు మ్రింగనోపరీ
వెన్నకఁగాల కూటవిష మెట్లు భుజించితివయ్య! సంశ్రితా
పన్నశరణ్య! నీకతగు భక్తులఁ బ్రోచుట చంద్రశేఖరా! ౧౫

స్రగ్ధర. ఏ దేవాధీశ్వరుం డెల్లెడల వెలుఁగుఁదా నింతభేదంబు లేకిం
ద్రాదు ల్గానంగలే రేయధిపుమహిమ మవ్యాహతప్రజ్ఞ లున్నన్
కాదిక్షాంతాదిమంత్రాక్షరము లెవని యాకారరేఖావిలాసం
బా దివ్యజ్యోతి శంభుం డహరహముఁ గృపాస్వాంతతన్నన్నునోమున్.

శా. రాజార్ధంబుఁ దలస్థరించి గిరిజారాజాననన్ దేహమం
దోజ న్నిల్పి గణాధిరాజు సతులాభ్యుత్సాహితం జూచిరా
రాజద్వేతృణముల్గమారు నెడ సంక్రాంతంబుగాఁ జేయునా
రాజన్మూర్తి శివుండు భక్తిసితి యత్క్రాంతంబు నన్నోముతన్. ౧౭

ఉ. శ్రీమదుమామనోహర! పశుప్రవరప్రతి పద్యమాన ని
స్సీమ మహామహత్త్వ! సురశేకరిణీలసదుత్తమాంగ! దు
స్సామజదైత్యభంజన! లసన్మృగచర్మనిధాన! దేవదే
వా! మము దుఃఖవారినిధిపారముఁ జేర్పుము చంద్రశేఖరా! ౧౮

గీ. విషము తినుటఁజేసి విషధరములు మేనఁ
దాల్చుచుంటఁజేసి తప్ప జడిసి
యమృతకిరణు నొసలందు ధరించితే
పాము విసము వీడ వలదె శర్వ! ౧౯

గీ. నొసలసెగడుమంట విసము గళమ్మున, మేనసెల్ల గాలిమేపరి సెక
వీని సైపనోపహానితెయాడల, నేఱుఁ, గపాలిచూలి, సెసఁగ రుద్ర!

కం. తలయేఱున నొదవెడునో, తలయేరు స్వాలియు, సెలతాల్చితి వేస్గం
బులులవగు చర్మములు, నో, కోమిట్టం నొర్లెడేల గిరిపరశేయనా! ౨౦

గీ. తిరిపెమూడుతినుటనెటియొప్పునుకనీరు, త్రాపుటకునురోసిచావుఁగోరి
విసముమ్రింగి కాటవిసవిసఁ దిరిగెదు, నీకు నాన్నగలదె నీలకంఠ! ౨౧

శివులు

ఉ. శ్రీమదజాండభాండములఁ జేయుచునుందు వెటం [illegible]
స్సీమ మహావిభూతి నజకేశులకైన నెఱుంగనీయు కా
భూమకపాల రూపములఁ బొల్పగ [illegible] యఁడాయనయైన [illegible]
శ్రీమదుమా మహేశ్వరు లశేషసుఖంబులు మాకొసంగుతన్. ౨౨

చ. ఎవరు చరాచరంబులకు నీశులు కర్తలు హర్తలు స్వయం
భవులు భవార్తిదూరులు శుభస్థితి హేతువులెవ్వరే మహో
త్సవము లొసంగి భక్తులను సంతతసౌఖ్యము నిచ్చి ప్రోతురా
భవుఁడు భవానియు న్సకలభవ్యము లెప్పుడు మాకొసంగుతన్. ౨౩

అంబిక

స్ర. శ్రీకేశానాదిదేవాశ్రిత పదకమలన్ శిష్టరక్షావినక్తం
గాశీవాస స్సదాభ్యాగత జనదురితాఖండతాప ప్రణాశన్
శ్రీశక్త్యాద్యర్చితాంఘ్రిశ్రితజనవరద స్ఫీతమాహాత్మ్యదేహా
వాశక్తింబూజ నేతుం బరమలలిత నేత్రకాత్యాయనిన్. ౨౪

ఉ. సర్వజగద్విధానచణచారువిభూతిఁదిర్చి బ్రహ్మమై
గర్వవనోద్యమంబున వికుంఠతలేసుఁడునాఁ జెలంగి యా
శర్వుఁడు నాఁ బెలింగి లయచర్యలఁ జూపెడ విట్టి దైవముల్
పార్వతి! నీక చెల్లుమునివాఙ్మనసా విషయప్రశక్తికిన్. ౨౫

మ. జలరాశిప్రతిమానమా భవమునం [illegible] జాంచల్యమంబువాని నే
నలసత్వంబున నీపదాంబుజముల న్ధ్యానింప లే[illegible]
ద్విలసత్పూర్ణకృపాలరంగముల సద్విజ్ఞానమెంబంచి యో
లలితాంబా! నను నెప్పుడు న్మదముతో లాలించి పాలింపుమా. ౨౬

చ. హరిహరపద్మభూమువిరహాతిరోమణి దీప్తలగ్నమై
చిరము భవత్పదాబ్జము లిసీ కసనీక చెలంగుచుండ నే
పరణి భవత్పదంబులకుఁ జాఁగిలి మ్రొక్కెడుఁవాఁడ నమ్మగో!
వరదయ నన్నుఁ బ్రోచుట నివార్యము నీకుఁ బురారిభామినీ! ౨౭

గీ. మహిషమహాసురు మర్దించి తనియదు, [illegible] లెక్క నేఁటికైన
మన్మనోతిపంకమగ్న మాత్సర్యాది మహిషనితతిని బరిమార్పవేని. ౨౮

ఉ. శుంభనిశుంభదైత్యు లతిశూరులఁ ద్రుంచితినంచుఁ బల్కెదీ
[illegible] లేల నాకడ [illegible] వ్య[illegible]
[illegible] దాది [illegible] పరితాపరి[illegible]
[illegible] నిలవేణి! [illegible] త్తలయెంతుఁ గావవే. ౨౯

శా. అంబా! నీకడ [illegible]
[illegible] లంబున [illegible] గా
[illegible] ని [illegible] నిన్నా నే
నంబా! యొట్టు [illegible] ౩౦

ఉ. తల్లిరో! నీనుఖిల్ల [illegible]
కల్ల సమే [illegible]
యుల్లల [illegible] ల్లలం
గల్లలపాలు [illegible] ! ౩౧

చ. పతిసగఁబాలు [illegible] గా
నతులమహానుభావు [illegible] న్
నతియొనరింపఁజేని [illegible]
కతన గిరీంద్ర కన్య! [illegible] . ౩౨

గీ. నీకు [illegible] !
[illegible]
[illegible]
[illegible] . ౩౩

కం. అమ్మ! నీ[illegible] బు
[illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] న్. ౩౪

క. అంబ! భవత్పదయుగ[illegible] భావింతు [illegible]
[illegible] . ౩౫

శా. లోకాలోక [illegible]
[illegible]
[illegible] శ్రీహ్రీం[illegible]
[illegible] . ౩౬

క. ఓంకార[illegible]
శ్రీం[illegible]
హ్రీం[illegible]
శ్రీం[illegible] . ౩౭

శా. అం[illegible]
[illegible] న్
[illegible]
శంభూ! పార్వతి! [illegible] . ౩౮

గీ. [illegible]
[illegible]
కాంచు[illegible] భక్తి [illegible]
[illegible] భక్తి. ౩౯

శ్రీకృష్ణుడు - గయోపాఖ్యానము

పాలకోడేటి వెంకట్రామ శర్మ గారు, బి. ఎ.

మానవ జన్మమెత్తి ప్రజాసమూహమున కుపకారము గావించిన అవతారపురుషులలో శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తముడని పలువురు చెప్పుదురు. విష్ణ్వంశసంభూతులగు శ్రీకృష్ణశ్రీరాముల చరిత్రలు హిందూసంఘమును చిరకాలమునుండి పోషించుచున్నవి. వారిజీవితము బహువిపులముగా వ్రాయబడి పలువురచే పఠింపబడు చున్నది. హిందూబాలురు బాలికలుకూడ వీరిచరిత్రమును గ్రహింపక నుండజాలరు. హిందూమతమంతయు వీరి చర్యలపై నాధారపడిన ట్లగపడును. శ్రీరామశబ్దమును శ్రీకృష్ణశబ్దమును ప్రతిహిందూగృహమందెల్లపుడును తాండవమాడుచుండును. శ్రీరాముడు బహుసాధువు; న్యాయ పరిశీలుడు; సుగుణమూర్తి. మఱియు బాహుపరాక్రమమందు సత్యసంధతయందు ఏకపత్నీవ్రతమందు దుష్టశిక్షణమందు పరిపాలన శక్తియందు అద్వితీయుడు. శ్రీకృష్ణుడు సాధుపురుషుడు గాడు. ఎల్లప్పుడును యుక్తులను పన్ని దురాత్ములను శిక్షించుచుండును. యుక్తిచే నితరులగుణములను ఊహలను తెలుసుకొనగల శక్తిగలవాడు మఱియు శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడలు, మహాభారత యుద్ధములో పాండవుల కాతడుగావించిన అపరిమితసహాయము, దురాత్ములగు శిశుపాలనరకాసురజరాసంధాదిరాక్షసులను బరిమార్చి దేశమును ప్రజలను ఉద్ధరించుట, ఆతడు అర్జునునితో గావించిన సంవాదసారాంశమగు భగవద్గీత మొదలగు చర్యలు ప్రజలదృష్టుల నాకర్షించెను. అందుచే నాతడు అందరిచే పూజింపబడుచుండెను.

అట్టి భగవత్స్వరూపుడనబడు శ్రీకృష్ణుని ప్రజలు వివిధవిధముల పూజించుచుండగా ఇప్పటిబాలురలో నీతివాదులు కొందఱు ఆతనిచర్యలలో కొన్నిటిని ఖండించి భగవత్స్వరూపుడగువాడు అట్టి పనులు చేసియుండడని వాదించుచున్నారు. శ్రీకృష్ణునిచర్యలలో ఖండితములని చెప్పబడెడు ముఖ్యాంశముల నిచ్చట పొందుపఱచు చున్నాను. (1) శ్రీకృష్ణుడు బావమఱదియగు శిశుపాలుడు వరించిన కన్యను వివాహమాడుట, (2) ధర్మరాజును అసత్యము పలుకవలసినదని బోధించుట, (3) భీమునకు దుర్యోధనుని తొడమీద కొట్టి చంపుమని కనుసన్న జేయుట, జరాసంధాదులను యుక్తిచే చంపుట మొదలగు కృత్యము లన్నియు భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడు చేయదగినపనులు కావని నీతివాదులు చెప్పుదురు. శ్రీకృష్ణుని చర్యలనీతిని గమనించుటకు ఇది సమయముగాదు.

కాని గయోపాఖ్యాన కర్తయగు శ్రీయుత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు, శ్రీకృష్ణుని సామాన్యమానవునిగా తలచిరా లేక భగవత్స్వరూపుడని బోధించిరా యని యాలోచించవలసి యున్నది. పార్థుడు శ్రీకృష్ణుని చర్యలను మందలించునటుల యీనాటకమందు సృష్టింపబడెను. పార్థుడు కోపోద్రేకముచే ఒడలు తెలియక శ్రీకృష్ణుడు గావించిన చర్యలనన్నిటిని ఏదోవిధముగ ఖండించెను. మహానుభావుడగు శ్రీకృష్ణుడు తాను గావించిన సత్కార్యము లన్నియు అవమానకరములని పార్థుడు తలంచుటగాంచి ఆశ్చర్యపడెను. వాటికి తగు సమాధాన మీయకపోయెను. కాని ఆతని ఆశ్చర్యము మందహాసము చూచి శ్రీకృష్ణుడు పార్థుని అజ్ఞానుడని తలంచినటు లగుపడుచుండెను. శ్రీకృష్ణుడు ఎత్తిపొడుపులచే పార్థుని కోపమును రెచ్చజేసెను. పార్థుడన్నమాటలకు కొన్నిసమయముల శ్రీకృష్ణునకు పట్టరాని ఆగ్రహము గల్గెను. ఇట్లు ఆగ్రహము గలుగుటచేతను విదూషకుడగు కౌశికునిచర్యల చేతను రుక్మిణీ సత్యభామాదుల నడవడికలచేతను ఈ నాటకమందలి శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడా లేక క్షత్రియవీరుడాయని ఆలోచింపవలసి వచ్చును.

ఆగ్రహమును పొందనంతవఱకు శ్రీకృష్ణునకు ఈ ప్రపంచ నాటకమంతయు లీలగా నుండెను. కాని ఆగ్రహము గలిగినచో చక్రాయుధమును ప్రయోగించుటకు సిద్ధమగును. మహాభారత యుద్ధమందుగూడ తనప్రతినకు విరుద్ధముగా మిక్కుటమైన కోపముచే చక్రాయుధమును ప్రయోగింప సమకట్టెను.

భగవత్స్వరూపుండగు శ్రీకృష్ణునకు ఇట్టిగుణము లుండవచ్చునా, భక్తవత్సలుడగు గయుని సంహరించుట తగునా యని పలువురుచేయు పరిహాసములకు యీకవి యిట్లు సమాధానము నాంద్యంతమున చెప్పియుండెను.

"మ. వసుధం బుట్టినవారిలో నొకడు సర్వజ్ఞుండు లేడెందు, మా
నిసి కావించిన కార్య మెట్టిదయిన న్నిర్దుష్ట మౌనంట వి
శ్వసనీయంబగు మాటగాదు; కృతులో ప్రాశస్త్యముం గాంచినన్
రసముం జిమ్మిన పౌరుషేయములెకాన న్దోషభూయిష్ఠముల్.

గీ. నిండుదివ్వెలతోడ క్రీనీడలట్లు
ఉలరు గురువెందపూసల నలుపునట్లు
గుణగణముతోడ దోసముల్ గూడియుండు
ప్రాజ్ఞులుక్షమింతు రితరులు పరిహసింత్రు."

మానవజన్మమెత్తినతరువాత ఎంతధీమంతుని చర్యలయందైనను పొరపాట్లుండకపోవు. హరహరాదులు సత్కార్యములు గావించి ప్రజాసమూహమున కుపకారము గావించుటకై భూలోకమున నవతరించినపుడు మానవ సాంఘికాచార సంపర్క-

ములచే ప్రజాసమూహమున కనుకూలముగా ప్రవర్తించవలెను. ఏకాలమున వా రవతరించిరో ఆకాల సాంఘికనిర్ణయములను పాటించి సాంఘికదురాచారములను ఖండించి దుర్మార్గులను శిక్షించినపుడే ఆసక్త దేశోద్ధారకుడనియు భగవత్స్వరూపుడనియు పిలువబడును. అట్టిలోపములే లేకున్నచో మానుషసంఘమందావక్త గౌరవముతో సంచరింపజాలడు. అవతారపురుషులందఱు నట్టివారే. ద్రౌపది పంచ పాండవులను వివాహమాడినను ఇప్పటి ఆచారముల ననుసరించి అట్టి చర్య అవమానకరమైనదైనను కాలము ననుసరించి ప్రవర్తించుటచే శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడైనను ఆవివాహమును ఖండించలేదు. ఇటులనే అవతారపురుషులలో స్వల్పలోపములను పాటింపరాని దోషములను మనము చూచుచున్నారము. రామునియందును బుద్ధుని యందును దోషములు బహుస్వల్పము. వారియందైనను కొన్నిలోటు పాటులు అగుపడుచుండెను. ఏసుక్రీస్తు మహమ్మదు, గాంధియు అట్టి అవతారపురుషులే. ఇట్టి మహాపురుషులను భగవత్స్వరూపులందు దోషములుండినను ప్రాజ్ఞులు వాటిని పాటింపరు.

ఈకవికి విశ్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణునియందు భక్తి నిక్కుటము: వీరి నాటకములందు శ్రీ కృష్ణుని చర్యలను వర్ణించుట సహజము. ఈ గయోపాఖ్యాన నాటకమందు శ్రీకృష్ణుని బాల్యదశయు గయుని మూలమున శ్రీకృష్ణునకును పార్థునకును జరిగిన సంవాదమును సంగ్రంథ మును వర్ణింపబడియె. తాత్కాలికముగా శ్రీకృష్ణునకు పరస్త్రీసంపర్క ముతో ఎట్టిసంబంధముగలదో శ్రీకృష్ణుడు గావించిన చర్య లెట్టివో, శ్రీకృష్ణునిబల మెట్టిదియో బహుచమత్కారముగా బహుజనులు చిర కాలము నానందించునటుల వర్ణింపబడెను. మానుషలక్షణములందు యింగ్లాడు నాటకకర్తలలో షేక్స్పియరున కెట్టిపరిచయమో అట్టి పరిచయము ఆంధ్రదేశమునం దీకవికి గలిగినట్లు మరెవరికిని లేదు.

శ్రీకృష్ణుని ఆగమనమునుగురించి సాత్యకి ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు బాల్యంబున గొంతకాలము వ్రేపల్లెలో నందయశోదల పెంపుడుబిడ్డడై పెరిగెను. ఆయన నిప్పుడు చిన్ననాటి తల్లిదండ్రులగు నందయశోదలు చూడగోరి పిలువనంపిరి. వృద్ధులగు గోపాలకమాతా పితలనుసందర్శించుటకును శైశవంబున దనకుం గ్రీడాస్థానమైనయమునలో సకుటుంబముగ జలక్రీడామహోత్సవము సలుపుటకును సంకల్పించి యాదుకుంజరు డిపుడు బృందావనమునకు విచ్చేసియున్నాడు. ఇపుడే మేలుకాంచి, కాల్యకృత్యంబుల నిర్వర్తించి ప్రాభాతికమందమారుతం బుల నించుక సేవించి, ప్రభాకరునకు విధివిధానముగ నర్ఘ్యప్రదానము చేసి, యనంతరము జలకేళి సవరించి సాయంకాలమగునప్పటికి వ్రేపల్లె కుంజని, తల్లిదండ్రులదర్శనము చేసికొని, మూడునాళ్లచ్చటనుండి ద్వారక కుంబోవును. ఇట్లు ఎన్నడో పెంచిన ముసలిగొల్లలజూచుటకై బయలు దేఱుట శ్రీకృష్ణుని సుగుణమును వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్రీకృష్ణకాశి కుల సంవాదముచే శ్రీకృష్ణుడు హాస్యశృంగారరసములందు పరిచయము గలవాడని బోధపడుచున్నది.

శ్రీకృష్ణుడే తనబాల్యస్థితి ఇట్లువర్ణించుచున్నాడు. నా జనకుడు వసుదేవుడు నేను జనియించిన కొన్నినిమేషములను నాకు లోకత్ర యనృశంసుడగు కంసునివలన ప్రాణాపాయంబు శంకించి శిశువగు నన్ను నొడిసిచేర్చుకొని యర్ధరాత్రంబున మధురాపురంబునుండి వ్రేపల్లెకుం జని పురుటాలగు యశోదాదేవిమంచమున నన్నుం బొఱలించి యొరు లెఱుంగకుండ నమ్మహాత్ము డరుగుటయు, నేను నందునియింటం బెరుగు టయు జగద్విదితవృత్తాంతములుగదా! అదినములలో.

చ. బుజములఁ జద్దిచిక్కములు వ్రేలిని పిల్లనగ్రోవి [illegible]
క్కజముగ బ్బాగిబ్బగములు కంచముదం [illegible]
ల్గఁజఱుతగజ్జియ ల్గరుల న్మునికోలలయు నొప్పయుండఁగా
నిజముగ గొల్లకందునయి నే విటఁగాచితి నాలమందలన్.

ఉ. హాయిగ మేపి పచ్చికబయళ్లను [illegible] నిమ్నగానదీ
తోయములం బ్రతూహలముతో జలకేళియొనర్చి సందడుల్
సేయుచు నాకలంబఱచి చిక్కములన్నియు విప్పి, యీనగ
చ్ఛాయల నారగించితిమి సద్దుల బువ్వగు బంతి బాములన్.

అనంతరమందు

మ. అనుమానంబులు లేని చెందములతో, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

సీ. మచ్చికచేసిన [illegible]
[illegible]
మంత్రౌషధంబుల మహిమంబు చెబికెఁ
ప్రామాణికులు మెచ్చి [illegible]
జాబిల్లి వెలుఁగులు జంద్రకాంతములట్లు
[illegible] తెల్లఁ జెమ్మగిల్ల
[illegible]
వేదమంత్రముల బండి ముగ్గతోడుగ
హరిణములంగూడి పారవశ్యమును జెంద
వలనములు మాని మోహబాష్పములు విడువ
[illegible]
మురళి మ్రోయించితిని జగన్మోహనముగ.

ఇట్లు శ్రీకృష్ణునిచర్యలను [illegible] చిత్రలేఖనము వాదిరి కన్నులకు ప్రత్యక్షమగునటుల మిగుల [illegible] వర్ణించెను.

మఱియు పలువురచే శ్రీకృష్ణుడు భగవత్స్వరూపుడని ప్రజ నీయుండని చెప్పించెను. తెరలోనినుండి వైతాళికులు స్తుతించుచున్నారు.

మ. నినుధ్యానించి వినుతించి [illegible] మహానిష్ఠాగరిష్ఠాత్ములై
చనుచున్నారు మునీంద్రు లీయమునలో స్నానంబు గావింపఁగా
నినుసేవించి కృతార్థులౌటకును [illegible] వందమం జే
రినవారివనమందు మేలుకొనవే కృష్ణా! జగన్నాయకా!

తమ్ముడగు సాత్యకియు అన్నగారగు బలరాముడును భార్యలు సత్యభామా రుక్మిణులును సోదరియగు సుభద్రయు కాశికాద్యనుచరులును శ్రీకృష్ణుని విష్ణ్వంశ సంభూతుడని పిలుచుట యొక యాశ్చర్యముగాదు. తమకు నిర్హేతుకజాయమానకరుణాకటాక్షముతో సహాయపడుచున్న శ్రీకృష్ణుని పాండవులు పూజించుటయు సహజమే. కాని గయుడుగాని పుష్పదంతాదులుగాని యమునాతరంగిణిగాని బ్రహ్మాదులుగాని శ్రీకృష్ణుని పూజించుట అతని సుగుణవిశేషముచేత నని చెప్పక తీరదు.

సాత్యకి తనఅన్నయగు శ్రీకృష్ణుని మహాత్ముడనియు త్రిలోకైకపూజ్యుండనియు భగవత్స్వరూపుడనియు సంబోధించెను. వైతాళికుడు మునులు చక్రవర్తులు భగవంతుడగు జగన్నాయకుని పూజించు నిమిత్తము వేచియున్నారని చెప్పెను. కౌశికుడు శ్రీకృష్ణుని జగత్త్రియైకపూజ్యుడనెను. సహదేవుడు శ్రీకృష్ణుని సకలలోక సౌఖ్యసంధాయకుడనియు జగన్నాథుడనియు, అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునిగూర్చి యాపద్బాంధవుడనియు, అనిర్వాచ్యప్రభావుండగు మహానుభావుడనియు, గాండీవాదిమహాదివ్యాయుధసంప్రాప్తికారకుడనియు, పాండవక్షేమంకరుడనియు విపులసభాంతరాళమున కౌరవులు పాంచాలీవస్త్రాపహరణము సల్పుచుండ మనల కటాక్షవీక్షణంబున రక్షించినవాడనియు, భీముడు,

ఉ. గంధగజేంద్రతుల్యబలగర్వతృణీకృతశాత్రవుఁ జరా
సంధు నెదుర్చునాఁడును విషాదమెఱుంగ నొకించుకేని ద
ర్పాంధులు కౌరవుల్ వనికి నంపిననాఁడును గుండెఁగాని స
ద్బంధుఁడు కృష్ణుఁ డిష్ట సగవాఁ డగునంచును గుండెదన్ మదిన్.

అనియు, నకులుడు,

తే. గీ. మహిత కార్యగతులు దెల్పు మంత్రియగుచు
శుభము లొనగూర్చు గారాబు చుట్టమగుచు
నాపదలయందుఁ బాయని యాప్తుఁడగుచుఁ
జెలఁగు హరి దాయయగు నన్నఁజింత గాదె.

అనియు, యుధిష్ఠిరుండు శ్రీకృష్ణుని లోకైక పూజ్యుడనియు, జగత్త్రాణుండనియు, వైకుంఠేశుడైనట్టి సరసిజాక్షుడనియు, దైవమనియు, సద్గురుండనియు, మధుసూదనుండనియును, హరియనియు చెప్పుట చూడ పాండవులకు శ్రీకృష్ణునియం దెట్టి అభిప్రాయముగలదో తెలియగలము.

ఇక గంధర్వులలో పుష్పదంతుడు శ్రీకృష్ణుని భగవంతుడనియు, చిత్రరేఖ

తే. గీ. దేవకీసూతి సుజనవిధేయుఁడండ్రు
భక్తవత్సలుఁడండ్రు కృపాళుఁడండ్రు
అసురకంఠలుంఠకమైన యతని చక్ర
మనపరాధుల మీఁటి కొట్టుకొనునొక్కొ! యనియు,

గయుడును శ్రీకృష్ణుని శిష్టవత్సలుఁడనియు, నీ వాసమయంబున మహీతలంబున నున్నవార్త విన్న నీచరణాబ్జంబులకడ వ్రాలక మిన్నకుందునే" యనియు "నీ సందర్శనముకంటె సత్యలోకావలోకన మెక్కుడు ఫలదాయకమే యనియు, నీదు భక్తుడననియు, అన్యకాంతలు తల్లులని మనంబున నెంచు పరమపావనుడును, అపకారులకునేని హానిచేయగలేని పరకృపాళుండును, మూడుమూర్తులసేవముప్రసిద్ధులొనరించుభక్తశేఖరుండును, జగము గ్రుంగినగాని సత్యంబుదప్పని ప్రథమాన కీర్తిమంతుడును, వేదములు నాల్గు శాస్త్రంబు లైదునొకటి క్రమత నేర్చిన ఘనుడును, అయినట్టి గయుడు, చక్రాంకుఁడు వధియింపఁ బ్రతినఁబూన హంసవాహనుఁ డాబంటుముచేసి శరణు నొసంగఁజాలనే యనియు, భగవంతుడును, త్రిమూర్త్యాత్మకుడును, త్రిలోకోపకారపరాయణుడును నగు యశోవంతుడనియు, సర్వప్రపంచంబున విష్ణువ్యాపనము లేనితావు కలదే యనియు,

సీ. పాతాళమున కేగి బ్రతుకవచ్చు నటన్న
బలిచక్రవర్తి న న్బట్టి యిచ్చు
మర్త్యలోకముఁ జేరి మనవచ్చు ననుకొన్న
నాలోకమునఁ గృష్ణుఁ డవతరించె
స్వర్గలోకముఁ జొచ్చి సౌఖ్య మొందెదనన్న
సుత్రాముఁ డాతని సోదరుండె
నక్షత్రపథమున నక్కియుండెద నన్న
భానుమండలమునఁ బరగు నతఁడు
ఆకాశగంగలో నడఁగియుండెద నన్న
నతనిపాదములందె యది జనించె
జలధినాయకు వేఁడి శరణుచొచ్చెద నన్న
వటపత్రశాయియై యటవసించు
వనభూములందున వసియించెద నటన్న
నగ్ని నన్మ్రింగు సేకాహుతిగను
గుహలలోపల డాఁగికొనవచ్చు ననుకొన్న
సింహరూపము దాల్చి చెలఁగునటు,

తే. గీ. గడచె కైలాస సత్యలోకముల యాస
లెందుఁబోవుదు? గతియేమి? యెవఁడు ప్రోచుఁ?
బదియు నాలుగు భువనము లెవ్వదికి చూడ
నేను సలదాఁచుకొనఁదగు నెలవు లేదు.

అనియు, ఓజగన్నాథా! ఓ దేవకీగర్భ జలధి రాకాసుధాకరా! ఓ భక్తవరదా! నాపై నీకింత యలుక పొడముటకు నా నిష్ఠీవనకారణము తగిన కారణము గాదనియు విలపింపదొడగుట చూడ శ్రీకృష్ణునియందు గంధర్వుల కెట్టి అభిప్రాయము గలదో విశదపడుచున్నది.

ఇపుడు శ్రీకృష్ణునిగూర్చి మనమందరము గౌరవించు నారదాదుల అభిప్రాయముల తెలుసుకొనవలెను.

(తెరలో ఆకాశవాణి ఏమనిచెప్పెను.)

గీ. అవని భారము హరియింప యదుకులమున
నవతరించిన యాదినారాయణుండు
దేవకీసూతి నీపల ద్రవ్వనేయఁ
జండతరమౌ సుదర్శన చక్రధార.

గయునకు సత్యలోకమందలి బ్రహ్మ యిట్లుపదేశించెను. "నీ చరిత్ర సింహమున కలుకపుట్టించి యేనుఁగు శరణంబువేఁడు లేడి కనవలె నున్నది. ప్రతినఁబూనినవాఁడు పద్మనాభుఁడు. ప్రయోగింపఁబడునది మహాచక్రము. అది యెవ్వరు నివారింపఁగలరు? అతఁడు మహావిష్ణువు, కాని మనుష్యుఁడు కాఁడు. అతని మహిమల సంగ్రహముగాఁ జెప్పెద వినుము.

ఉ. వేదము లుద్ధరించె, బృథివీసం మెత్తె ధరిత్రిదాల్చెఁ, బ్ర
హ్లాదుని నేలె, నబ్బలినడంచెను, మాపెను క్షత్రియాన్వయం
బాదశకంఠునిం దునిమె నబ్ధికి సేతువుగట్టి, యాతఁడే
యాదవుఁడయ్యె భూభరము నంతయుఁబాపఁగ ద్వాపరంబునన్.

తే. గీ. పద్మనాభుఁడు నినుఁగూల్ప బ్రతినదాల్ప
వాని కడుపునఁబుట్టు నర్భకుఁడ నేను
శరణ మెటులీయనేర్తు నీసమయమందుఁ
గాచినను మానినను నీలకంఠుఁ డొకఁడె.

అచ్చటునుండి గయుఁడు కైలాసమునకేగి శంకరుని శరణువేఁడెను. కాని ఆ మహాదేవుడు కూడ నాతనికి అభయమిచ్చుట కంగీకరింప లేదు.

తే. గీ. నళిననాథు విరోధులు నాకుశత్రు
లతనిభక్తులు నాభక్తు లగుచునుందు
రతనికిని నాకు వేఱులే దరసిచూడ
నతనికైరికి నీకెట్టు లభయ మిత్తు?

ఆతని చక్రప్రయోగంబు మరల్ప నాతఁడె సమర్థుండు కావున, నాని పాదంబులే యాశ్రయింపుము అని మహేశ్వరుఁడు గయునకు సెలవి నిచ్చుటఁజూడ శ్రీకృష్ణునిమహిమ లోకంబునకు విదితంబగు.

ఇన్ని కారణములచే గ్రంథకర్త యుద్దేశము శ్రీకృష్ణుని చర్యల ఖండించి అతనియందు భక్తినిలేకుండ జేయుటకుగాక శ్రీకృష్ణునియందు గల అపోహలను బోగొట్టి ఆ మహానుభావునియందు ప్రజలభక్తిని యీ గ్రంథరాజముచే ద్విగుణముగావించెను. మననాటకకర్తలలో ఇట్టి నేర్పు మఱొకరియందు కానరాదు.

మనమింకను కొన్నిసందేహముల నివృత్తి చేయవలసియున్నది. భక్తుడగు గయుడు పొరపాటున నుమియగా శ్రీకృష్ణునకింతటి ఆగ్రహము గలుగుట న్యాయమా, పార్థుని అన్నుటు న్యాయమా, యను విషయముల నాలోచించి ఈవ్యాసమును విరమింతును.

దుర్వారపరాభవజనితక్రోధంబున నిట్లనియుంప వచ్చునని పార్థుడు చెప్పెను. గయుడు, భీముడు, తుదకు పరమేశ్వరుడు గూడ నట్లనే తలచెను. కాని భగవానునికి అర్ఘ్యప్రదాన మిచ్చుసమయమున నిష్ఠీవనమువైచుట ఆగ్రహకారణమే యయినను భగవత్స్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడు అట్టి అఖండప్రతిజ్ఞ బాల్చుట న్యాయమా? అందుచే పరమేశ్వరు డేమనెను?

చ. ధరఁగలవారి జూడకయె తొ నుమియక్ గయుతప్పు; చూడకే
కరణి నొనర్చువాని నరకంగ నరకంబునకు నీడితప్పు; తా
నవయక ముందుగా శరణు నాతని కిచ్చుట పాపతప్పు; న్నో
సరసిజనాభ! యక్కటన సంధిగొనుట యొప్పు ని క్కలన్.

కృష్ణునిజూచి పరమేశ్వరుడు దేవా! శరణాగతుడు నీకు పరమభక్తుడే [illegible] ఇలలో వెరవ గంధర్వుడు. నీవు కానంబగనవాడు. ఈ యజ్ఞమందు నీకు రక్షణీయుడు, అని చెప్పెను.

శ్రీకృష్ణుడు [illegible] అయినను తన ప్రతిజ్ఞ ఎట్లు పరిహరమగును? అని [illegible] [illegible] ఏమన,

ఉ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

అంత పరమేశ్వరు [illegible] ప్రతిజ్ఞ [illegible]

సీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రతిన [illegible]
[illegible]! [illegible]! [illegible]!

అని ప్రతిజ్ఞ [illegible] అప్పుడు అందఱు [illegible] చేత శ్రీకృష్ణుడు [illegible] భయపడకుండ [illegible]

మ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!"

ఆహా! [illegible]? [illegible] ప్రతి [illegible] [illegible] కాని [illegible] సంతోషము [illegible] గయుడు చూచుచుండ నుమియుటచే [illegible] ననుభవింపవలసెనే.

ఆతని సత్యసంగతచే తుదకు సంతుష్టాంతరంగుడాయెను. అది ఎట్లనిన గయుడే యిట్లు పలుకుచున్నాడు.

మ. తపముల్ నోములు తీర్థయాత్రలు మహాదానంబులుం హోమముల్
జపముల్ యాగశతంబు పావననదీ స్నానంబు లెవ్వారి స
త్కృపకుం బాత్రములౌటకు న్నరుఁడు భక్తింజేయు నా దేవతా
ధిపులం గంటి నుమారమాపతుల నాదిష్టంబు సామాన్యమే!

ఇక పార్థుడు శ్రీకృష్ణునిచే తన్నులుతినినను,

సీ. గజ్జెలందియలును ఘల్లుఘల్లుమనిమ్రోయ
నహిమౌళిఁ దాండవంబాడె నెద్ది?
భువన పావనమైన దివిజస్రవంతికిఁ
బ్రభవ కారణమౌచుఁ బరగె నెద్ది?
స్వారాజ్యముఁగొన్న వైరోచనుని ద్రొక్కి
పాతాళభూమికిఁ బంచె నెద్ది?
పతిశాపవశమున గతిలేక పడియున్న
చట్రాతి నాతిగా సలిపె నెద్ది?
యాదిలక్ష్మి నిచ్చెడువేళ నబ్ధిరాజు
కనకపుం బళ్లెరంబునఁ గడిగె నెద్ది?
యట్టి నీపాదపంకజం బమలచరిత!
నాకతన దేహమునుదాఁకి నవసియుండు!

శ్రీకృష్ణుడు కాఠిన్యమువహించి ఎంత కన్ని చెప్పినను వినపట్టు వీడక, అమితాగ్రహము గలిగినటుల నటించుటచే సోదరులుగాని స్త్రీ జనముగాని పాండవులుగాని సత్యమును గ్రహింపకపోయిరి. విష్ణుచర్యలు అతిసంభవలు దురూహ్యములు గదా. అంత కాఠిన్యమే చూపకపోవుచో పాండవాదులుగాని బలభద్రాదులుగాని యుద్ధసన్నద్ధులగుటకు ముందంజవేయరు. దుర్యోధనాదులు సమబలములతో కపటమైత్రితో పాండవుల సహాయార్థము రాకపోవుదురు గదా. ఒక వ్యూహము పన్ని శ్రీకృష్ణుడు ఎన్ని సంగతులు కనిపెట్టగలిగె? తుదకు గయుడుగాని పార్థుడుగాని చంపబడలేదే. తనయొత్తిసాడుపులచే పార్థునకు ఆగ్రహము గలుగునటుల జేయుటకు శ్రీకృష్ణుడు యత్నించెను. సామ, దాన, భేద, దండోపాయములచే ఆతనిమదిని తెలుసుకొనుటకు శ్రీకృష్ణుడు యత్నించెను. తుదకు విష్ణ్వంశసంభూతుడగు తననే యెదుర్చ పుచ్చగల శక్తిగలిగినపుడు శ్రీకృష్ణుడు లోలోన సంతోషించియు తన నిజశక్తిజూపిన బాగుండునని మహా కోపముతో

శా. నేనే శ్రీహరి యంశ సంభవుఁడ నేని న్విశ్వనిర్మాణ ర
క్షా నిర్మూల చణుండ నేని యిద లోకద్రోహి పై తేయసం
తానారణ్య దవానలాయితకనత్సాదర్శన జ్వాలలన్
మేనింబాసి పరేటి హస్తకము భూమిం బ్రెళ్లుఁపట్ల ఘోరసన్.

అని చక్రము ద్రిప్పుచున్న సమయమున శంకరుడు ప్రవేశించి వారిని వారించెను. ఆ చక్రఘాటకు తాళగలవారు లేరు. ఇదంతయు శ్రీకృష్ణుని లీలయే. పార్థుని కిందుమూలముగా శ్రీకృష్ణునిమహిమ తెలియుటయే కాక తాము నర నారాయణాంశముల జన్మించిన విధమును చూచుట గలిగెను. మత్స్యావతారమును శ్రీకృష్ణుడు పార్థునకుజూపెను. తుదకు శంకరుని జూచుటచేతను తనప్రతినకు భంగము వాటిల్లకుండుటచేతను శ్రీకృష్ణుడు తన్ను క్షమించుటచేతను కృతార్థుడాయెను.

పార్థుడు తుదకు తనసంతోషము నిట్లు వెలిపుచ్చెను.

తే. గీ. భిన్నమయ్యును నేకమై వెలయు నెద్ది
యేకమయ్యును భిన్నమై యెసఁగు నెద్ది
యమ్మహా దివ్యతేజంబు హరిహరులుగ
ద్వివిధమయి తోఁచె మనపుణ్య విభవమునను.

తానరయక శరణిచ్చినందున పార్థునకును తత్కారణమున పాండవులకును స్త్రీజనమునకును గలిగిన స్వల్పసంక్షోభమునకు యీఫలితము పదిరెట్లధికమైనదికాదా? యుధిష్ఠిరుడు శంకరునిజూచి చాల ఆనందము పొందెను. శంకరుని ఆశీర్వచనముచే పాండవకులమంతయు పావనమాయెను. అతని కోరికలు ఫలించెను. ఎందులకనిన,

సీ. ఫాలనేత్రముతోడ ఫణిభూషణముతోడ
కాలకూటాంచిత గళముతోడ
బాలచంద్రునితోడ శూలహస్తముతోడ
మందాకినీలసన్మౌళితోడ
ధవళదేహముతోడ నవవిభూతులతోడఁ
బ్రకట రుద్రాక్ష మాలికలతోడ
పులుక దండలతోడఁ బులిత్రోలుసముతోడ
మునికోటి నలరించు మూర్తితోడ
కరుణవెదచల్లు శాంత విగ్రహముతోడ
భువనజార్తిఁ దొలంగించు బుద్ధితోడ
తొల్లి పార్థునిఁ గృపఁగన్న భిల్లుఁడహహా!
కనుల పండువుగాగ సాక్షాత్కరించె.

సీ. విసము మెక్కినవాని మిసిమి మెక్కినవాని
భజియింపఁగల మహాభాగ్య మొదవె
కరిఁగూల్చువాని మకరిఁగూల్చువానిని
సేవింపఁగల మహాశ్రీ లభించె
చర్మచేలమువాని ధర్మచేలమువాని
వినుతింపఁగల మహా విభవ మబ్బె
తెల్లమేనుగలవాని నల్లమేను గలవాని
పూజింపఁగల గొప్పపున్నె మొదవె
ఎద్దునెక్కువాని గ్రద్దనెక్కెడువాని
సోమధరుని హరుని శ్యామధరుని
కన్నులారఁజూచు కనుము మా కొనగూడె
నొక్క కొలువునందు నొక్కసూరె.

ఇట్లు గంధర్వులు, పాండవులు, యదువంశజులు, దేవతలు, సర్వవిధముల

యీ యుద్ధఫలితమును గాంచి సంతోషించిరి. మఱియు ప్రజాసమూహము సంతోషించుటకుగాను,

ఉ. పాడియుఁ బంటయుం గలిగి భాగ్యముతోఁ దులదూఁగుచుండి దా
శేడులు నిన్నుఁ గొల్చుచు మహీజనముల్ సుఖియింత్రుగాక! తా
రాడినమాటఁ దప్పక భయంపడివచ్చెదు వారిగాచుచు
న్నాబడిఁదొరంగ కించుక నృపాలురు మేదిని నేలుగావుతన్."

అని ధర్మరాజు కోరుటచే శంకరుడు దానికి అంగీకరించెను. ఈగయోపాఖ్యాన నాటకమందు శ్రీకృష్ణుని అనిర్వ్యాజ మహిమచే సకలజనులు తృప్తిపొంది సంతోషభరితులైనటుల గ్రంథకర్త అన్వయించుటచే ఆగ్రంథకర్తయొక్క యుద్దేశ మూహ్యంబు.

శ్రీకృష్ణునిగూర్చి సద్వర్ణనగావించిన సప్రసిద్ధగ్రంథ రాజములలో నీ నాటకమును గూడ ఒకరత్నముగా భావింపవలెను. శ్రీకృష్ణుని గుణ విశేషము లింత మధురముగా వర్ణింపగల కవులు అరుదు. ఈ గయోపాఖ్యాన నాటకము షేక్స్పియరు గారి నాటకములవలె ప్రఖ్యాతి వహించినది. మన సప్రసిద్ధ ఆంధ్ర నాటకములలో ఇగయోపాఖ్యానము.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మ - రాధ

బుక్కపట్నం తిరుమల నరసింహాచార్యులు గారు

తే. గీ. కృష్ణుఁ డొకనాఁడు భామతోఁ గేళి సల్పు
చుండుపట్టున స్ఫురియించె నొకటి యతని
కంత భామను జేరి కార్యాంతరమునఁ
బోవవలయును మధురకుఁ బోలఁతిమిన్న.

వ అనవుడు సత్యభామ యవునా! నట ముగ్ధత పల్లవీజనంబనయము వంత నొందెద రహా! యిఁక మీ రటు లేగకున్నచో ఘనముగ కార్యముం జెడును గావున వెళ్లుఁడు వేళమించెదుఁగనుక ని ప్రేమ భామయయి కష్టపరంపర గాసి జెల్పనే.

గీ. అట్టి యదనునఁ గృష్ణుఁ డాయతివ భావ
మిట్టిదని యూహసేసి తా నెలమి గల్గ
వేళ లేదింకఁ గార్యంబు విప్పి చెప్ప
నతివరో వత్తు శైఘ్రంబ యనుచు వెడలె.

చ. చనిచని కాంచెనాదట రసాలకిసాలలతావితానసం
జనితసుగంధవాయుపరిసంభృతహర్షము నేత్రయుగ్మకం
జనముఁ గలక్వణన్మధురసస్వరసంగత భృంగమాలికా
వనపికశారికాశుకనివాసము నొక్క వనప్రదేశమున్.

గీ. కాంచి యొలమిని బూఁదోటఁ గౌతుకమునఁ
జేరి యందందుఁ దన సృష్టి చిత్రములను
ఒమిని బరికించు చొకకూఁతపవ్వు నొక
నచట నొకలేమ కాన్పించె నబ్బురముగ.

గీ. పొన్నగున్నల జాబిల్లి వెన్నెలలను
జీర్ణమైనట్టి చెంగావి చీర గట్టి
పరమశాంతితో భక్తిపై బరలుచుండి
సాధుగుణశీల రాధ సాక్షాత్కరించె.

గీ. అటులు సాక్షాత్కరించిన యతివఁగాంచి
యసమశరుబారి కోడి యత్యాతురమున
మేనియందునఁ బులకలు మీఱ మిగుల
సంతసంబునఁ దలపంగ సాగెనిట్లు.

గీ. భక్తియే తన కెనలేని పాయముగను
నన్నుఁ గీర్తించుటే తన తెన్నుగాఁగ
నన్ను ధ్యానించుటే తనయోగ్యనిధిగను
[illegible] భక్తయీ [illegible] యదగో.

సీ. చంద్రికా[illegible]లను జగ్గు[illegible]ల [illegible]
ముఖ[illegible] [illegible]
యంగజా[illegible]గముల [illegible] [illegible]
మాపుఁ గోపుల కన [illegible]
ఇందిందిరా[illegible] [illegible]
[illegible]వేణి సరివోల్ప [illegible]
చెండిగుబ్బలి [illegible]
వక్షోరుహాంబుల పోటి [illegible]

గీ. కమ్మతేనియ సోనలఁ జిమ్ము వావి
మోవి బంగారు[illegible]వన్నెల [illegible] దు
లలిత [illegible]కాంతిఁ [illegible] [illegible]!
[illegible].

శా. [illegible] నాయొ[illegible] [illegible]! [illegible]
నాశీరత్నమునందుఁ గాన [illegible]! [illegible]
న్నారాటం [illegible] మానవ యిఁక! [illegible] జేరి యీ
[illegible] [illegible] [illegible].

గీ. [illegible] [illegible]
యట్టి భువనై[illegible]సుంవికి యట్టి[illegible]
లేదు లేదింక [illegible] నీఁదు గాంచ
రాధ [illegible]యే సాటి రాఁగఁ జనును.

గీ. అనుచుఁ గృష్ణుండు తమకంబు నాఁచలేక
'రాధ రాధా' యటంచును రాధఁ జూచి
'అహహా! మెచ్చితి నీభక్తి కాత్మలోన
నక్కటా! యెంత డస్సితి' వంచుఁ గదిసె.

ఉ. ఆనృదు మంజులాతిశయ హస్తము లాకుచపాళి సోకినన్
భావ హృదంతరాళమునఁ బాయని కామవికార మొందుచున్
మోమున ఘర్మబిందువులు ముత్తెములట్టులు నుప్పతిల్లఁ దా
వామకరంబుచేఁ దుడిచి పయ్యెద సర్దుచు నిల్వఁ గృష్ణుఁడున్.

ఉ. ఓనళినాక్షి! చింతయిఁక నొందకు మేను కృశించుచుండె నీ
మానసమందు నెంచునల మామకరూపముచిక్కె నీకుఁ బో
ఆనన మెత్తి చూడు మిటు లంచని యంగన చెక్కుటద్దముల్
దా నటు నొక్క రాధయును దద్దయుఁ గృష్ణుని జూచియంతటన్.

గీ. కీలుగంటునఁ దాల్చిన పూలు చెదరఁ
జైఁటకొంగును గంగేలఁ బదిలపఱచి
పిఱుఁది కడుగుల నిడుమ దాఁటెంపెసంగ
వెంటనే కృష్ణు కౌఁగిలి వీడి చనియె.

గీ. అల్లనల్లన నరిగెడు నతినఁ గాంచి
'ఏటి కీబింక మింక? నీకేటి లజ్జ?
వెలఁదిరో! నన్నుఁ గూర్చి నీ విరహమెల్లఁ
గాంచినాఁడను కనులారఁ బొందియుండి.

చ. అనిశముఁ 'గృష్ణ! కృష్ణ!' యని యాడెడు పల్కుల నాలకించి నే
ననువగు నీదు కోరికను హర్షముతోఁ దగఁ దీర్పరాఁగ నీ
వవవినరాని పల్కులనునమ్మలఁ గ్రుమ్మఁగ నెట్లు నైతు నో
వనితరో! ఊహసేయు మిది భావ్యమె మోసమునే కుఁజూచుటల్.

ఉ. అండజయాన! నీవు నను నంగజుబారికిఁ ద్రోసిపుత్తువో
నిండుమనంబుతోఁ దటిసి నీబిగికౌఁగిట గారవింతువో
రెండిటిలోన నిష్టమగు రీతిని సేయుము సమ్మతంబె నీ
వొండును జేయకుండ నిటు లూరక యేగుట న్యాయమౌనొకో.

గీ. సత్యభామాప్రియా! చాలు చాలు నీకు
పెఱనెలఁతతోడఁ బలుకుట తెలుఁగు గాదు
నిన్ను వలచినదానను నేను గాను
తలఁప సత్యయె నీకిష్డు వలపుటాలు.

గీ. అంతఁ గృష్ణుండు ప్రాన్పడి కొంతనడికి
వెలఁది! యిటులాడు టేమిది వింతయరయ
'లాఁతులను డాయు టిద్ది యే లాగు నయ్యె?
లాఁతి వీవెట్లు లౌదువో లలన! చెపుమ.

గీ. అనుచుఁ బ్రశ్నింప, రాధ యాహ్లాదమెసఁగ
మేనియందునఁ బులకలిం పెసఁగ గద్గ
దస్వరముతోడఁ జిఱునవ్వు తనరఁ గృష్ణుఁ
జూచి చెప్పఁగఁ దొడఁగెను జోద్యముగను.

సీ. నల్లనిమేనితో నల్లనల్లన నాలఁ
జేలకుఁ ద్రోలుచుఁ జెలఁగువాఁడు
వేణీభరంబున వెలయు పింఛముతోడ
నాటలాడెడు నట్టియందగాఁడు
అలిమోద్బ్వకనులచే యానవకామినీ
జనము నాకర్షించు ఘనుఁడువాఁడు
చివురుఁజేతులఁ బట్టి శృంగాముగఁ బిల్లఁ
గ్రోవి నూదెడునట్టి మోవి వాఁడు.

గీ. అంగముల కెల్ల నందమై యలరువాఁడు
లలితగోపాలబాల వల్లభుఁడునైన
బాలగోపాలకృష్ణుని పాదపద్మ
బంభరంబను నేనె నా భాగ్యమతఁడె.

గీ. అనఁగఁ గృష్ణుఁడుఁ బెల్లుబ్బి యాత్మలోన
మగువ పల్కెడు నొక్కొక్క మాట యందు
వేదశాస్త్రార్థవితతుల విషయమెల్ల
నిండియున్నది యేమన నేర్చువాఁడ.

కం. అని తలపోయుచుఁ దా నటు
మనమున నానందమొంది మగువను గనుమన్
గొనకొని పరీక్ష సేయఁగ
ననువుగఁ దానిట్లుపలికె నంత రయమునన్.

శా. బాలా! బేలవు నీవు; నన్నెవనిగా భావించి యిట్లాడెదో
నాలాయంబుగ నీవు నెవ్వనిని సంభావింతు వద్రూపమా
లీలామానుష విగ్రహుం డితఁడె పో లేఁ బ్రాయమందప్పుడి
క్రీలాగయ్యెను ఈడునచ్చి యిఁక సంప్రీతిన్ ననున్ గావుమా.

వ. అనుటయు నోమహాత్మ! యిది యంతయు నిక్కమొ, కాదొ, కాని నామనమది బాలకృష్ణముఖమండలమందున వ్రాలుచుండె; నన్నుఁ బనిలేదు; మానసమె యన్నిటి కుత్తరవాది యయ్యెడున్ ననునీకఁబోవనిండు సుగుణాఢ్యులు మీరనఁ గృష్ణుఁడాత్మలోన్.

గీ. గంగిరెద్దుకు బొంతను గప్పినట్లు
లెట్టివసనంబు దాల్ప నింతేమి ఫలము?
జ్ఞానరత్నమె యసఁగింపఁ జాలువీని
భానుముందట దీపంబు పగిది గాను,

గీ. అనుచుఁ గృష్ణుండు నెంతయు నాత్మ నలరి
నాదుమానస మనువెన్న నాతిభక్తి
యనెడు నగ్నిని ద్రవరూప మంది ప్రేమ
రసముజిల్కెడు నీభక్తు రాలిపయిని.

గీ. శిఖిశిఖాయుతమౌళియై చెలువు మీఱి
సలలితంబగు మురళి హస్తమునఁ దాల్చి
యఖిల జీవులు చైతన్య మంద మోవి
నూఁదు చంతటఁ బ్రత్యక్ష మొంది దయను.

గీ. అతివరో! నీవు జీవించు నంతదనుక
నిటులె కాన్పించి నీమది కెలమిఁ గూర్తు
దేహయాత్రను ముగియింపఁ దివురువేళ
లేమ! నా తేజమును జేరి లీనమౌదు

రామాయణ ప్రాముఖ్యము

భారతీయ వివిధవాఙ్మయములందు రామాయణము మహోన్నత ప్రస్థాన మలంకరించుచున్నది. భారతీయ నీతిసరస్వ[illegible]మును జీవితరహస్యములను స్పష్టముగ విశదీకరించు గ్రంథరాజములకు శిరోమణియై తనరారుచున్నది. అందు రాజకీయ మత సాంఘిక ధర్మములు భారతజాతి పూర్వుల ఉచ్ఛస్థితికి కారణములై ఇప్పటి వారికి ఆదర్శప్రాయములై భారతదేశమునందేకాక ఖండాంతరములందు సైతము [illegible]గాంచినవి. రామాయణము నీతులకు పెన్నిధి. అవి భారతసంప్రదాయప్రసిద్ధములు. రామాయణమువంటి ఉత్తమగ్రంథ రాజమును బడయగలిగిన భారతీయులు ధన్యులు.

రామాయణము అయస్కాంతమువలె భారతీయుల హృదయా కర్షణమొనర్చుటకుగల కారణమెద్ది? భవభూతి ఉత్తరరామచరిత్ర వ్రాయుచు రసములలో కరుణరసమే ప్రధానమని వక్కాణించి యున్నాడు. శృంగారరసప్రాధాన్యమును నిరసించెను. కరుణరసమునకుగల మహాశక్తిని భవభూతి సంపూర్ణముగ గ్రహించెను. అందులకే దాని సారమును గ్రోలి దానిని భారతీయులపై ప్రసరింపజేసెను. ఏదైన కరుణభూయిష్ఠమైన ప్రదర్శనమును తిలకించినపుడు మానవహృదయము లందు ఒకవిధమగు అనిర్వచనీయమైన దయారసము వెల్లివిరిసి సానుభూతి కలుగుచుండుట సహజము. అందులకుకారణము చిత్తసంస్కారము. ఆచిత్తసంస్కార మెందుచేత కలుగునో విచారించినయెడల కరుణ రసము ప్రభావము, తన్మూలమున కరుణరసప్రధానమైన రామాయణ నైతికస్వరూపము మనకు విస్పష్టమగును.

రామాయణావతరణమునకు మూలకారణమేది? బోయబాణ మున విగతజీవులై భూమిపైబడిన క్రౌంచమిథునము వాల్మీకి దయార్ద్ర హృదయమును కరగించి అందునుండి శోకరసపూరితవాక్కులను వెడ లింపజేసెను. అవియే రామాయణావతరణమునకు కారణము. హృదయ పరివేదన మెంతపవిత్రమైనది! దరిద్రుడు, నిరాధారుడు, కష్టపరంపరా పీడితుడు దీనవదనముతో మనయెదుట ప్రత్యక్షమైన మానవహృదయము జాలికిలోనై వానిదుస్థితికి పరితపించును. దానితో ఒకవిధమైన చిత్తసంస్కారముకూడ కలుగును. ఆస్థితికి మనమువచ్చినపుడు మన గతియు నింతయేకదా! వీనికి మనమేల దయ చూపరాదు? ఇట్టిభావ ములు మనోవీథిని ప్రచారము చేయుచుండును. ఆభావములు మనలను వానివైపునకు నీడ్చుకపోవును; కాని శృంగారమున కీమహత్తరశక్తి లేదు. విలాసదంపతులను చూచినపుడు, వారిచర్యల విలోకించినపుడు భావములు వేరు. అవి క్షణికములు. వానివలన చిత్తసంస్కారముగాని ప్రపంచానుభవముగాని [illegible] అవి తాత్కాలిక[illegible] నోలలాడించి అంతర్ధానమగును. కాని [illegible] నీతిసంపదలను [illegible] రహస్యము రామాయణ[illegible] [illegible] సర్వమును [illegible] దుఃఖపరంపరలను [illegible] [illegible] జనింపజేయునని [illegible] [illegible] ప్రాణము విడువజాలినప్పుడు [illegible], "[illegible]" అను [illegible], భారతీయుల [illegible] కదా! [illegible] [illegible] గ్రహింపజాలము?

రామాయణప్రధానపాత్రలు [illegible] అవి భారతీయులహృదయములను [illegible] రింపగలిగినవి. అవి ప్రపంచ[illegible] భారతీయుల [illegible] ప్రబోధించుచున్నవి. ఓ భారతీయులారా! [illegible] జన్మించినందులకు [illegible] జగమునని తలంపుము. [illegible] [illegible] [illegible] దిశలు గ్రమ్మి ప్రకాశించును.

సీతారాములు — దాంపత్యము

[illegible] [illegible] [illegible] భవింప [illegible] భార్యకు సుఖముండదు. [illegible] భోగభాగ్యములున్న [illegible] [illegible]

గౌతమీ గ్రంథాలయము, రాజమహేంద్రవరము

Goutami Grandhalayam, Rajahmundry

కార్యనిర్వాహక సంఘసభ్యులు

Working Committee

కార్యాలయము

Office Premises

గాంధీ హిందీమందిర గ్రంథాలయము, గుంటూరు

Library, Gandhi Hindi Mandiram, Guntur

గౌరవకార్యదర్శులు

Honorary Secretaries

Second Anniversary Our Association, Vizagapatam

పాలకొల్లు పురపాలకసంఘము ([illegible])

Municipal Council, Palacole, Vizagapatam

ప్రేమామృతపూరితములై అన్యోన్య భావదీపితములై తనరారవలెను. అటులుగానిచో ఆసంసారము సుఖకరము కాజాలదు.

సీత ప్రేమస్వరూపిణి. భర్తృ సహధర్మచారిణి; రాముడు వనవాస ప్రయాణమునకు సిద్ధమయ్యెను. రామునకు సీతవచ్చుట యిష్టము లేదు. రాముడొక్కడే వెళ్లుటకు సీత కిష్టము లేదు. ఒకరిమీద ఒకరికున్న అత్యధిక ప్రేమయే కారణము. సీత కష్టము లనుభవింపవలసివచ్చునే యని రామునివిచారము. రాముని విడబాసి సీత యుండగలదా! రాముడు అరణ్యములో కష్టములనుభవించుచుండ తానెట్లు గృహమందు భోగము లనుభవింపగలదు? భర్తృదర్శనము లేని నిముసము అంధకార ప్రాయము గదా! సీత కిదియే విచారము. రాముడుమాత్రము సీతాముఖసందర్శనము లేనిది ఒక్క నిముసమైన నుండగలడా? కాని సీతకష్టములుమాత్రము సహింపజాలడు. అందువలన రాముని ప్రేమ సీత గృహమందుండవలయు ననియే కోరెను. 'సీతా! అరణ్యవాసముతో చెరలాటము నీసుకుమార దేహమునకు తగదు. కటికినేల శయనింపజాలవు. నీమృదుపాదములు కంటకబాధ కోర్వజాలవు. మృదుమధురరవముల కలవడిన నీ కర్ణపుటములు భీకరసింహగర్జనములను సహింపజాలవు. పంచభక్ష్యముల కలవడిననీవు కందమూలము లెట్లు భుజింపగలవు? మృదులకుసుమములు ధరించు నీవు బిరుసునారచీర లెట్లు ధరింపగలవు? చండ భాస్కర కిరణములు నీముఖాబ్జ మధువును స్వేదబిందు వ్యాజమున హరించుచుండ నేసహింపగలనా? నీకీ శ్రమయేల? సుఖముగ గృహమందుండుము. నీవు సుఖినియై యుండ నాకదే పరమానందము. అప్పుడు నాహృదయము దుఃఖమున కెడమీయదుసుమా?'

సీత కేదికష్టము? గృహమందు భర్తృవియోగముననుండుటయా? అరణ్యమున భర్తృసహవాసముతో నుండుటయా? ఇక్కడనే భారత నారీమణిధర్మము నిలిచియున్నది. ఈ సందర్భమున సీత కనుపరచిన హృదయము ప్రేమామృతమయము; నిర్మలము; నిష్కళంకము. ఆమె వాక్కునుండి వెలువడిన పలుకులు అమృతబిందువులు. శోషితభర్తృ హృదయక్షేత్రమును ఫలవంతముగ జేయునవి అవియేగదా. ప్రతిభారత నారీమణి హృదయఫలకమందు ఆపవిత్రాక్షరములు స్వర్ణాంకితములై తేజరిల్లుచుండునుగదా!

'నాథా! నేను మీవెంట వచ్చెదను. నన్నాటంకపెట్టవలదు. సతీ ధర్మము నిర్వహింపనిండు. జననీ జనకులు, సోదరసోదరీమణులకన్న నాకు నీవే ప్రాణాధికవు. నిన్ను విడచి నేనొక్క నిముస ముండజాల. నీవు లేనప్పుడు నాకంతయు అంధకారము. నీసామీప్యమున నుండ నప్పుడు నాకీరత్నకంబళములు, ఈహంసతూలికా తల్పములు, ఈదుకూలములు, ఈ ఆభరణములు సుఖమునిచ్చునా! నీవు నాకన్నులపండువు చేయుచుండ మహారణ్యము మహారాజ్యమగును. పర్ణశాలయే సౌధ రాజము; పర్ణశయనమే హంసతూలికా తల్పము; కందమూలములే పంచ భక్ష్యములు; పక్షిధ్వనులు మేలుకొల్పులు; సింహగర్జనములు వందిమాగధ స్తోత్రములు. ఇంక నాకు కావలసినదేమున్నది? మహాభోగ మక్కడ లేదా? అవచ్చికబయళుల నీతో విలాసముగ విహరించెదను. మర్మర ధ్వనితో ప్రవహించు ఆసెలయేళ్ల నేత్రపర్వముగ విలోకించెదను. మార్గమధ్యమునున్న కంటకములు తొలగించి నీకు శ్రమలేకుండ జేసెదను. ఘుమఘుమ సౌరభములు వెదజల్లు పుష్పములు సమకూర్చి పుష్పహారములు నీకంఠమున వైచెదను. పూపొదరిండ్ల నీతో విహరించెదను. కాసారమనోజ్ఞప్రదర్శనముల విలోకించెదను. హంసహంసికల క్రీడావిలాసముల గాంచెదను. ప్రకృతి సౌభాగ్యము లనుభవింతు. ఆయావిషయములనుగూర్చి నిన్ను ప్రశ్నించి నీకు ఆనందము గూర్తును. నేను లేకున్న నీకాయానందమెట్లు కలుగును? నీవున్నచోట నుండుటయే నాకు స్వర్గము. అదియే ఆనందదాయకము. వచ్చుటకనుజ్ఞ నొసంగుము. నిన్ను ప్రార్థించెదను!

ఈప్రేమ అగాధము; వర్ణనాతీతము; మధురము; పవిత్రము; సౌశీల్య సమన్వితము. ఈ ప్రేమ భారతస్త్రీలకు ఆదర్శకమై నిరంతర స్మరణీయమై మురిగొందబంగారమై తళతళలాడుచున్నది. ఆహా! భారతీయుల దాంపత్యమన నెట్టిదో సీతారాముల చరిత్రవలనగదా ప్రపంచమునకు వెల్లడియగుచున్నది!

రాముడు-పితృభక్తి

రామాయణమునవచ్చు ముఖ్యపాత్రలన్నియు మానవసౌజన్యమునకు ప్రధానములైన నీతులను బోధించుచున్నవి. ఒక్కొక్కనీతికి ఒక్కొక్కపాత్ర పట్టుగొమ్మయై యొప్పుచున్నది. రామునివలన లోకము తెలిసికొనవలసిననీతి పితృభక్తి. రాముడు పితృభక్తి స్వరూపుడు. వాని మనోవాక్కాయ కర్మల పితృభక్తియే తాండవించుచున్నది. తనయుని విధికృతములందు పితృభక్తియే ప్రథమస్థాన మలంకరించవలయునని రామునిచరిత్ర ఉద్ఘోషించుచున్నది. రాముడు మహారాజకుమారుడు; సకలభోగము లనుభవించుచున్నవాడు; జ్యేష్ఠుడు; సింహాసనాధిష్ఠాతను సర్వాధికారి; ప్రజాహృదయములను చూరగొన్నవాడు. అట్టిరాముడు కామప్రేరితుడై కైకమాయావలనగరం జిక్కిన పూర్వమెన్నడో చేసిన వాగ్దాననిర్వహణమునకు నిర్బంధింపబడిన జనకుని కీర్తికి కళంకమొదవునేమో యనుభయమున తానె కైకకోరికలను నిర్వహింప బూనుకొనుటకు ఎంత భక్తివిశ్వాసము, వినయవిధేయత, హృదయనైర్మల్యము కావలయునో విచారించిన రామునిసచ్చరిత్ర యేమి ప్రబోధించుచున్నదో విశదము కాగలదు. కైకవాంఛ దుష్టము. దశరథునివాక్యనిందార్హము. కాని రామునికి దశరథుడు తండ్రి. కైక సవతితల్లి. తల్లిదండ్రులను మనోవాక్కాయకర్మల నిరసించుట పాతకము. జరిగినదానినిగురించి విచారించలేదు. తండ్రిని దూరలేదు. తల్లిని నిందించలేదు. పదునాలుగువత్సరములు సకలభోగములువీడి కాననముల సంచరించవలయునే యని చలించలేదు. జనకుని దూరుచున్న లక్ష్మణుని నివారించెను. కైకపై వానికిగలిగిన ఆగ్రహము శమించునట్లు చేసెను. ఎంతసహనము! ఎంత ధీరహృదయము! కష్టసముద్రము నెదురీదబోవుచు ముఖకళ వీడడు. దీనవదనుడు కాడు. మందహాసచంద్రిక యెప్పటియట్లే ముఖచంద్రబింబమున ప్రకాశించుచుండెను. మనస్సులో వ్యాకులమున్నగదా ముఖమున ప్రతిఫలించుట! సంతోషభాగ్యకముగ

[illegible] [illegible] వీక్షింగ రాని [illegible] [illegible] అరణ్యమున [illegible]. [illegible] తుడువచ్చి ప్రార్థించెను. ప్రేమదృక్కులచే వానిని వీక్షించి తన స్వాభి[illegible] ప్రాయము తెలిపెను. కైకకు వరములిచ్చిన తండ్రి మరణించెను. [illegible] ముల ననుభవించు [illegible] విముఖుడై స్వయముగ రాముని ప్రార్థించెను. రాముడు రాజ్యము స్వీకరించినను దోషము లేదు. కాని రాముడు పితృవాక్యపరిపాలకుడు. జనకుడు స్వయముగ ఆజ్ఞాపించ కున్నను ఆయన వాగ్దానమే [illegible]. దానిని శిరసావహించ వలసిన విధి వానియందున్నది. ఆపదల నాలు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] లేదు. అగ్నిసాక్షిగ స్నేహముచేసిన సుగ్రీవుని కిష్కింధాధిపతినైనను [illegible] [illegible] లేను. పితృవాక్యపరిపాలన కింతకంటె ప్రబలనిదర్శన మేమికావలయును?

సీత — పతిభక్తి

రాముడెట్లు పితృభక్తిస్వరూపుడో సీతయట్లు పతిభక్తి స్వరూపిణి. భారతనారీమణులకు పతిభక్తియే పరమాభరణము. ఆ భరణమును హృదయ పేటికయందు పదిలపరచి ఎట్టికష్టము వచ్చిననూ దానిని విడువరు. అది వారికి ప్రాణాధిక్యము. సీత భారత స్త్రీలకు అదర్శక; సాధ్వి; పతిభక్తియే పరమవ్రతమని నమ్మిన నారీమణి. పతితోడిదే లోకమని విశ్వసించిన సహధర్మచారిణి. పతిసుఖము తన సుఖము. పతికష్టము తనకష్టము. మహాభోగములను త్యజించిన సీత స్వాంత. [illegible] [illegible] నారచీరవస్త్రధారిణియై [illegible] శయనయై [illegible] [illegible] కాలముగడిపిన [illegible]. [illegible] [illegible] తన్ను భర్త విసర్జించినప్పుడు సైతము నాథు నిందింప [illegible] [illegible] [illegible]. ఇదిగో నిజమైన పతిభక్తి. అగ్నిపరీక్షయందు జయముగాంచిన [illegible] సీతామహాదేవియే. సీత శీలమును భారతనారీమణుల పవిత్రమైన స్త్రీత్వ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], [illegible] [illegible] ల్యము, ఆపదలందనము, ఆనందము, [illegible] [illegible], సీతా [illegible] [illegible] [illegible] విద్యుల్లతలవలె [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

లక్ష్మణుడు, భరతుడు — భ్రాతృవాత్సల్యము

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వాత్సల్యము, భక్తి, విశ్వాసము; అగ్రజుడు [illegible] [illegible] బహుకష్టము లనుభవింపవలసి వచ్చునేయని [illegible] తాను భరించి అన్న కేవిధమైనకొరతయు లేకుండ ప్రవర్తించి మార్తి బొందించు సద్దేశముతో లక్ష్మణుడు అడవులకేగ సంసిద్ధు డయ్యెను. అగ్రజుని సాంజ్యాదసుభోగము [illegible] హృదయక్షేత్ర మున ముద్రితమై అనన్యసామాన్యభక్తిప్రేమలు నాటుకొనజేసినవి. తనకు రాముడు దశరథతుల్యుడు; సీత సుమిత్రాసమానురాలు; కనుక వారిద్దరను జననీజనకులవలె సేవించవలయును. అటులు సేవించి లక్ష్మణుడు కృతార్థుడయ్యెను.

భరతుడు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ముగ [illegible] మహా[illegible] [illegible] రాముని రాజ్యస్వీకారముచేయ ప్రార్థించి [illegible] [illegible] [illegible] చేయనొల్లక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] దీక్షా నిష్ఠాగరిష్ఠుడై, పదునాల్గువత్సరములు [illegible] [illegible] నందిగ్రామ మునకేగి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]యదు! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మహా పాపి! ఎంతపనిచేసితివి, నా [illegible] [illegible] రాముని అడవులకంపి తివి. [illegible] జనకుని ప్రాణములను [illegible] తివి. రాముడు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నివారించుకొనుచు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రాగు నుండి [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] రాజ్యముచేయుచు మృష్టా న్నము భుజించుచు [illegible] [illegible] [illegible] మహాభోగము లనుభవింపగలనా! అక్కటా! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] చూడగలను? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]మువల్ల విశేషముగ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అనసాన కాలము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తాను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ములను ప్రేమతో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రేమించి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. బహుభా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గాన రాదు. ఆమె [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. అంతటితో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]నది. [illegible] [illegible] [illegible] లేమి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

సుగ్రీవుడు — మిత్రత్వము

రామునకు సుగ్రీవునితో మైత్రి బహుకార్యసాధకమై వాలివధ కారణమైనది. రామసుగ్రీవులమైత్రి నిష్కళంకమై నిర్మలమై అకళంకమై

సుఖాస్పదమై యుప్పెనది. మైత్రియనగా నెట్టులుండవలయునో అందువలనగలుగు లాభము లెవ్వియో స్పష్ట మగుచున్నవి. సుగ్రీవుడు నూత్నప్రాప్తభోగపరుడై తాత్కాలికాజ్ఞానమునబడినను లక్ష్మణప్రబోధితుడై తెలివినొంది మైత్రీవిధానమునను సరించి రామకార్యధురంధరుడై సకలసేనలతో సహాయపడి మిత్రునకు జయము చేకూర్చెను. రాముడు సుగ్రీవమైత్రి లేనిచో సముద్రము దాటుటగాని రాక్షసుల జయించుట గాని పొసగకపోవును.

హనుమంతుడు—భృత్యత్వము

నిజమైన భృత్యుడెవరనిన హనుమంతుని పేర్కొన నగును. భృత్యధర్మములన్నియు హనుమంతునియందు మూర్తీభవించి యున్నవి. రామసుగ్రీవుల మైత్రి చేకూర్చి సుగ్రీవునకు చేయవలసిన భృత్యధర్మము నిర్వహించెను. రామునికి భృత్యుడై నిరంతర రామకార్యాసక్తుడై రామునియందే మనస్సు లీనముచేసి రాముడేయై మెలగినవాడు. భృత్యున కుండవలసిన భక్తి, విశ్వాసము, వినయవిధేయతలు కార్యజ్ఞానము, చాతుర్యము, ధైర్యము, సహనము, నిరీక్షణము, మెలకువ మొదలగు గుణరత్నములు లేకున్న హనుమంతుడు ఒంటరిగ లంకజొచ్చి సీతాక్షేమ మరయ లేకపోయెడివాడు. యజమానుని నోటనుండి యేమాట వెలువడునో, యేమి యాజ్ఞాపించునో యని మెలకువతో కనిపెట్టి చరించుట భృత్యుని ధర్మము. అందు హనుమంతుడు మేటి. ఎంతటి సాహసకార్యమునకైనను వెను కంజవేయువాడు కాడు. ప్రాణములకైన తెగించి దుర్ఘటకార్యముల నైతము సాధించువాడు. ఇవియే భారతభృత్యధర్మములు. హనుమంతుడు మార్గదర్శియై వీనిని భారతీయులకు చూపుచున్నాడు.

ధర్మమే జయము

ఇందుకు నిదర్శనము రావణుడు. రావణుడు సాధారణ పురుషుడు కాడు. మహాబలశాలి; ముల్లోకములను గడగడలాడించిన కార్యధనుడు; వేదరహస్య జ్ఞాన ధురంధరుడు; మహాతపశ్శాలి; అద్వితీయ శివభక్తుడు. కోటి శివలింగ పూజాతత్పరుడు; అగణితపర సంపన్నుడు; అహంబ్రహ్మ యనువాడు. అట్టివాడు పరాజితుడగుటకు కారణమేమి? అతని అధర్మప్రవర్తనమే ముఖ్యకారణము. ధర్మమార్గావలంబకుడై చరించినంత కాలము జయలక్ష్మి వానిని వరించినది. ధర్మమార్గ ప్రవర్తనమనగా స్వధర్మనిర్వహణము. రావణుడు రాక్షసజాతికి రాజు. తనవిహిత కృత్యమును నెరవేర్పవలసినబాధ్యత వానియందున్నది. విరోధుల నోడించి తనకుదాసులనుగా జేసికొనుట రాజధర్మము. ఇంద్రాదులు విరోధులు. కనుక వారి నోడించి తనభుజశక్తిని చాటెను; రాజ్యము విస్తరింప జేసెను; అధికారమును బలపరచికొనెను; స్వమతస్థాపన మొనర్చెను; స్వమతభిన్నుల హింసించెను. క్రూరబాధలకులోనుజేసి తనమతమునకు త్రిప్పుకొనెను. కాని వారిని హతమొనరించెను. ఇవన్నియు స్వధర్మనిర్వహణార్థము చేసినపనులు. అధర్మమార్గప్రవర్తన మనుటకు వీలులేదు. స్వధర్మము ఘోరమైనను దోషరహితమనియు న్యాయసమ్మతమనియు ధర్మవ్యాధుని చరిత్ర తెలుపుచున్నది. తాను మహాజ్ఞానియై యుండియు నిజధర్మము ననుసరించి కులవృత్తియగు మాంసవిక్రయముజేసెను. ఆవృత్తి విసర్జించుట పాతకమని తెలియజేసెను. రాజైనవాడు స్వమత స్వధర్మస్థాపనార్థమై ఎన్ని అకృత్యములు ఈ కాలమున చేయుటలేదు? పశ్చిమదేశముల నెంతమంది రాజులు స్వమతేతరులను ప్రచండదండనముల పాలొనరింపలేదు! ఎంతయోమంది స్వమతమును వీడక ప్రాణము లర్పించిరి. రాజ్యము లాండోళింటి కబళింప జూచుట వింతకాదు. జర్మని బెల్జియమును మ్రింగజూచినది. ఫ్రాన్సును మాపుమాప దలచినది. ఆస్ట్రియాను కీలుబొమ్మగ నాడించినది. హిందూదేశము పారతంత్ర్యమున అల్లాడుచున్నది. ప్రస్తుతకాలముననే ఈవిధముగ జరుగుచుండ అవి రాజకీయతంత్రములని సమర్థింపబడుచుండ ఇక ప్రాచీనకాలపు సంగతి చెప్పవలయునా?

రావణుడన్ని ఘోరకృత్యములు చేసినను వానినణచ రాముడు ప్రయత్నము చేయలేదు. ఎందువలన? కలహకారణము లేకపోవుట వలన రావణుడు చేసినవన్నియు కలహకారణములుగావా! కావనియే చెప్పవలెను. రావణుడు స్వధర్మ ప్రతిష్ఠాపన చేసికొనుచుండ పరరాజు అనవసరముగ జోక్యము కలుగజేసికొనుట రాజధర్మముకాదు. అటుల చేయుటచే ధర్మముగాదనిన సీతాపహరణపర్యంతము రాముడేల యూరకుండవలయును? అప్పటికి రాముడు అరణ్యవాసము చేయ మొదలుపెట్టి పదుమూడు వత్సరము లయ్యెను. రావణుని దుర్న్యయములను వినియుండెను. ఋషులెందరో మొరలిడుకొనిరి. కాని రాముడవి అధర్మములుగ భావించి యుండలేదు. తనధర్మమును నిర్వహింప తానేవిధముగ పాటుపడుచుండెనో ఆవిధముననే రావణుడు పాటుపడు చుండెనని తలచియుండవచ్చును.

కలహకారణము రావణుని అధర్మప్రవర్తనతో ప్రారంభమైనది. పరనారీహరణముతో రావణునికి ధర్మచ్యుతి కలిగినది. ఇంద్రియజితుడై అహంకారసమన్వితుడై అజ్ఞానాంధకారమున మునిగెను. అదియే వాని అధర్మప్రవర్తనకు మూలము. అధర్మప్రవర్తనతో అధఃపతితుడయ్యెను. జయలక్ష్మి వానిని విడిచెను. అంతటితో బలము నశించెను. శౌర్యము పోయెను. తన దుష్కార్యమే గాలమై వానిని కలతపెట్టెను. అసంతృప్తియే వానిని నిర్జీవునిగా జేసెను. రామరావణులయుద్ధము ధర్మాధర్మ సంఘర్షము. రాముడు ధర్మస్వరూపుడు. రావణుడు అధర్మస్వరూపుడు. ధర్మ స్వరూపమునకు ఆత్మవిశ్వాసము, ధైర్యము, ఉత్సాహము, ఆసక్తి మొదలగునవి తోడ్పడును. అధర్మ స్వరూపమునకు ఆత్మవిశ్వాససంశయము, అధైర్యము, నిరుత్సాహము, నిరాశ ప్రత్యక్షమై వెనుకకు లాగుచుండును. కనుక ధర్మమునకే జయము.

మంత్రాలోచన—హితము

రామాయణకథవలన రాజనీతులు గొన్ని స్ఫురించుచున్నవి. రాజునకు మంత్రాలోచన ముఖ్యము. తానెంత సమర్థుడైనను రాజు మంత్రులసలహా గైకొనవలయును. దీనికి నిదర్శనము విభీషణునికి శరణమిచ్చు సందర్భమున రాముడు తానుసర్వస్వతంత్రుడై యుండియు

విభీషణునియొక్క మనస్సును వానిముఖముననే గ్రహించియు సుగ్రీవాదులను వారివారి యభిప్రాయమును గురించి ప్రశ్నించెను. వారు ప్రతివాదముల నొసఁగిరి. దశరథుఁడు రామ పట్టాభిషేక ప్రయత్నములకు ముందు మంత్రులతోను పురోహితులతోను ప్రజలతోను సంప్రతించి కార్యమునకు పూనుకొనెను.

ఇక మేలుగోరి హితవాక్యముల నుడువువారిని గర్హించి వారిహితము గైకొనక స్వబుద్ధి ననుసరించువారు చెడిపోవుదురు. లంకాధీశ్వరుఁడు తనహితము గోరుచు న్యాయమార్గమును జూపిన విభీషణుని వదలఁగొట్టి రావణుఁడు అధోగతి పాలాయెను.

రాజు — ప్రజలు

రాజప్రవర్తన ప్రజాప్రవర్తనకు మార్గదర్శకమని రాముని రాజ్యపాలన తెలుపుచున్నది. ఈసత్యమే సీతారాముల పునర్వియోగమునకు కారణమైనది. సీతను పాతివ్రత్యప్రతిష్ఠాపనకై అగ్నిపరీక్షచే పవిత్రురాలగు సీతను— పూర్ణగర్భిణిని, రజకుని ప్రల్లదమున రోసిన సుదతిని మానసము కలఁతపెట్టి వెనుకముందు లాలోచింపక ప్రజాపరిపాలకుఁడగు రాముఁడు ఘోరారణ్యమున కంపవలసినవాఁడయ్యెను. తననడవడియే తనప్రజల నడవడికి మార్గదర్శకమని విశ్వసించినవాఁడు. తనయందే మాత్రము కళంకమున్నను, ఉన్నదని ప్రజలు కనుమానము తోచినను, అది ధర్మపరిపాలనకు కొఱఁతవచ్చునంటఁబడును. సీత పవిత్రయని తానెరుఁగును. కాని లోకము నేని! ప్రజలు నమ్మలేరు. కనుక సీతను విసర్జింపవలయును. లేకున్న పాలకుని అపకీర్తిమార్గప్రవర్తనము పాలితులకు మార్గదర్శకమగును. ప్రజాభ్యుదయముగోరినరాజు స్వసౌఖ్యము నైనను విడనాడవలయును.

రాజు — స్వమతస్థాపకుఁడు

మతస్థాపనచేసి దానిని రక్షించుట రాజవిధులలో నొకటి. మతమున లోపములున్న దానిని ఖండించుచును, మతభేదప్రవర్తకులను శిక్షించుచును రాజు ప్రసిద్ధుఁడైయుండెను. అప్పటివేదమతప్రకారము బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్ర విధి నిర్వహణము జరుగుచుండెను. శద్ధర్మప్రవర్తకులు శిష్టాచారులు. శంబూకుని వంటి శూద్రులు తపమొనరింపరు. శూద్రులకు తపస్స్వాధ్యాయాదులను జేయుటను నిషేధించిరి. తద్వ్యతిరేకముగ తపస్సుచేయుచున్న శూద్రుని వధించి వేదమతమును కాపాడవలసినభారము రామునియందున్నది. అంతియే కాని రాముఁడు కోరి స్వప్రకారము ప్రజాస్వాతంత్ర్యము హరించినవాఁడు కాదు.

భారతీయులకు రామాయణము పవిత్రగ్రంథము, ముక్తిప్రదము. వారి హృదయములందు చిరస్థాయిగ నిలిచిన పాత్రములు రామాదులు. సీతారాముల కల్యాణము శ్రీరామాయణము. ఆబాలగోపాలమును భారతీయులు సంస్మరించుచున్నారు. రాముని పితృభక్తి, పితృవాక్యపరిపాలన, ఏకపత్నీవ్రతము, స్నేహవాత్సల్యము, సీతాపాతివ్రత్యము, లక్ష్మణుని భ్రాతృభక్తి, భరతుని భక్తి, హనుమంతుని స్వామిభక్తి భారతీయులను పవిత్రులనుగ జేసి ప్రజ్వలింపజేసి ఆచంద్రార్కస్థాయిగా దివ్యత్వము నొందనున్నది.

ఆంధ్రలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి గారు

శ్రీసుతవార్ధివాస! సురశేఖర! చక్రవిరాజమానస
త్పాణిపయోజ! శేషఫణిభవ్యఫణాగ్రమణిప్రకాశితాం
గా! నిఖిలాత్మ! యోగివరదా! భవసాగరయానపాత్ర! ల
క్ష్మీనరసింహా! నా కొసఁగుమీ భవదీయకరావలంబముల్.

ఉ. శ్రీనలినోద్భవేంద్రశశిశేఖరమారుతభాస్కరాది గీ
ర్వాణకిరీటకోటి మణిరాజి విరాజితపాదసరోజ! భార్గవీ
పీనకుచాబ్జహంస! సుకవిప్రకరస్తుత! సచ్చరిత్ర! ల
క్ష్మీనరసింహా! నా కొసఁగుమీ భవదీయకరావలంబముల్.

ఉ. ధీనిలయా! భవాఖ్యజలధింబడి, కామకరాళనక్రసం
తానముపాలు చేసితిఁగదా తనువంతయు, రాగవీచికా
శ్రేణినిపడితుండ నయి చిక్కితి దిక్కెవ రింక నాకు? ల
క్ష్మీనరసింహా! ....

ఉ. గానకళావిశేష! శివగాయకవర్ణితదివ్యవిగ్రహా! గతిం
గానక మారభీకరమృగంబు ముఖంబునఁ జిక్కి మత్స్యమా
నానదిదాఘపీడనల నొందుచు నుండుమనుష్యవాంఛిత ల
క్ష్మీనరసింహా! ....

ఉ. శ్రీపతి! శ్రీప్రసిద్ధ! భవదాయకమాయములోనఁ జిక్కి నా
ప్రాణి సమూహగంబులను బాయలనైతి పరిఁ గానలేక నీ
ధ్యాన మొనర్పుమంటఁ గనుదాసుఁడనంటి నమ్మంబు గంటి ల
క్ష్మీనరసింహా!.........

ఉ. మానసనాథ్య! సంసరణము త్తరించ్ర కరాళఘోర సం
తానముచేత దేహము యథాయథమై చని సక్రమా! యిఁకఁ
బ్రాణము లుండఁజాల పతిబాధ జనించె సహింపఁజాల ల
క్ష్మీనరసింహా!.........

ఉ. భానుసహస్రతేజ! ఫణిభంజనవాహ! సుధాపయోధివా
సా! నిఖిలేశ! సంసరణసర్వవిషానలదగ్ధమూర్తినై
దీనతఁ జెందితిన్ భవపదీనుఁడ నైతిని జాలమేల లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. జ్ఞాననిదాన! సంసరణజాలము లోపల నైహికాభిలా
షానికురుంబనామ బడిశంబునఁ జిక్కి తపించి మోక్షమున్
గానఁగలేక చేపవలె గాసటబీసటఁ జెందుచుంటి లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఓనిగమాంతవేద్య! దురితోత్కరబీజ మనంతకర్మశా
ఖానిబిడంబు నింద్రియనికాయదళాన్విత మంగజాత స
త్పూనయుతంబు దుఃఖఫలశోభితమైన భవాఖ్యభూరుహం
బే నిపు డెక్కి క్రిందఁబడి యేడ్చెను దుర్గతిఁ జెందియుంటి ల
క్ష్మీనరసింహ! నాకొసఁగుమీ.........

ఉ. ఏ నిఁక నేమిసేతు జగదీశ! భయంకరమై భవాఖ్యదా
వానలకీల లిప్పు డకటా ననుఁ జుట్టె నిఁకెందుఁ జొత్తు ని
న్నేనఁ గచంబులుం గమర మీచరణాసగ నమ్మినాఁడ లక్ష్మీనర...

ఉ. నే నిపు డీభవాబ్ధిని మునింగితి నాపిరి సాగదాయె నీ
దీనునిఁ గూర్మిఁ గన్గొనఁగదే యిసుమంత మొరన్ వినంగదే
దానవపుత్రి కష్టసముదాయ వినాశపరావతార! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. దానకళానిదాన! కలదైత్యభయంకర! జన్మమృత్యుసం
తానవనాగ్నిహోత్ర! భిదసంతివిపాటనకర్త నీరజా
ననన! భక్తలోకవరదా! మునిదానవగర్వభంగ! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఆనతవైరి! సింధుతనయాకుచలిప్త మృగీమదార్ద్రవ
క్షా! నిఖిలేప్సితంబులును సంసృతియందుదయించు నందు నేఁ
బూనితిసర్వకర్మములఁ బొందితి బాధల నెల్ల నింక లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. ఓనళినాక్ష! మిన్నదరు హుంకృతులన్ యమకింకరుల్ గళ
స్థానమునందు బంధనవితానముఁ జుట్టి బిగించి లాగుచో
దీనుఁడు నొంటివాఁ డగుట దిక్కెవ రీతని కీవు దక్క ల
క్ష్మీనరసింహ! ....

ఉ. జ్ఞానధనంబు నంధుఁడను గావున నింద్రియనామచోరసం
తానము తస్కరించి బలదర్పములం బ్రకటించి మించె న
జ్ఞాన మహాంధకారమయకందరమందునఁ జిక్కినాఁడ లక్ష్మీనర...

ఉ. ధీనిధి! మాధవా! సురపతీ! సకలాత్మ! మఖాధిపా! మధు
ప్రాణహరా! జనార్దన! కృపాకర! కేశవ! వాసుదేవ! సు
జ్ఞాన! మహామహా! బుధసఖా! జగదాకృతి! పద్మనాభ! ల
క్ష్మీనరసింహ! ....

ఉ. దానవపుత్ర, నారద, సుధర్మ, పరాశర, పుండరీక, శ్రీ
శౌనక, కీరనామఋషిసత్తమ, సాత్యవతేయ, హృన్నివా
సా! నిరవద్య భాగవత సంచయపాలన పారిజాత! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. మానుగ నొక్కకేల నసమంబగు చక్రముఁ దాల్చి శంఖమున్
బూని మఱొక్కచే జలధిపుత్రిక నొండొకకేల నూని యా
పై నొకసవ్యహస్తమున భక్తజనాభయముద్రఁ బూను ల
క్ష్మీనరసింహ! ....

ఉ. శ్రీనిధి! జన్మమృత్యుగజసింహ! దినేశగిరీశవేద వం
ద్యానుపమప్రభావ! కమలాననపద్మ మరందమత్తభృం
గా! నిను నమ్మితిం దురితకర్ముఁడ నంచుఁ దలంచఁబోక ల
క్ష్మీనరసింహ! ....

ఉ. మీన! కిటీంద్ర! కచ్ఛప! యమేయగుణాఢ్య! రమాదికామినీ
ప్రీణన! పాకశాసనవిరించి హరాదిసురాభివంద్య! సు
జ్ఞానవిరాజమానయతిసత్తమచిత్తసరోజహంస! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. నే నిరతంబు నాదు జననీ జనకుల్ గురుమిత్రసోదరుల్
జ్ఞానము విత్తమున్ నృపశిఖామణియున్ సకలంబు నొక్క నీ
వే నిజమంచు నమ్మితిఁగదే జగదీశ! రవిప్రకాశ! లక్ష్మీనరసింహ!...

ఉ. దానవపుత్రచిత్తనవతామరసాంతర మత్తభృంగ! గం
గానిభనిర్మలాంగ! మణిక్రమ కిరీటవిరాజితోత్తమాం
గా! నళినాలయావదనకంజపతంగ! దయాంతరంగ! లక్ష్మీనర...

మ. అనవద్యంబయి శంకరాచార్యరచితంబై యొప్పు నీస్తోత్రమున్
ఘనభక్తిన్ బఠియించువాఁడు దళితాఘస్తోముఁడై మానివం
పనుఁడై నిర్మలచిత్తుఁడై యభవుఁడై తా శాశ్వతానంద భా
జనమై రాజిలునట్టి విష్ణుపదవీసంప్రాప్తియై యుండఁడే?

ఉ. ఏనరు లీభవాంబునిధి నీదఁగ లేక తపించి తీరమున్
గానఁగ లేరొ వారి కనుకంప జగద్గురు శంకరార్య శ్రీ
శ్రీనరసింహసంస్తవముఁ జెప్పిరి యొప్పగు తెప్పయౌ నటుల్
గానఁ బఠించి దీని భవకంధిఁ దరింపుఁడి సద్వ్యానవుల్.

ఉ. శ్రీనరసింహ! సర్వవిభుశేఖర! ఖేచరరాట్పతాక! తా
పానలవర్ష రూప! భుజగానలవృశ్చికనీరరోగ తృ
ష్ణానిచయార్తినాశ! కరుణాజలధీ! దురితాంతకా! నిమన్
ధ్యాన మొనర్తు వందనశతంబులనిత్తు ననుగ్రహింపుమా.

సీ. అపరశంకర శంకరాచార్యరచితమై, భారతావనిలోనఁ బేరుగన్న
నీస్తోత్రమును భవన్నిర్హేతుకదయాప్తి నాంధ్రీకరించితి నంచితముగ
నల్పజ్ఞుఁడను గాన నస్మత్కవిత్వంబు దోషభూయిష్ఠమై తోఁచుచుండు
నైనభక్తియె ముఖ్యమగుటఁ దప్పుల నెంచు, కావ్యకన్యాపరిగ్రహమొనర్చి

గీ. ఘోరసంసారదుఃఖముల్ గూల్చివైచి, భవ్యశాశ్వతసంతోషపదవినొసఁగి,
వెలఁగ నీదాసులందున నేర్పుమయ్య! శ్రితజనావనరంహ! లక్ష్మీనృసింహ!

సీ. గుంటూరుసీమ నెక్కుడు సంపదల నొప్పు
కొప్పూరునామ సద్గ్రామ వాసి
కమ్మవంశభవుండు తుమ్మలనారయా
హ్వాయుఁడు శ్రీమతి చెంచమాంబయందుఁ
గనినట్టి కొమరుఁడు కలితసీతారామ
మూర్తినాముఁడు బంధములు త్రెంగోరి
రక్తాక్షిసంవత్సరమునఁ గార్తికమాస
శుద్ధపంచమి సుప్రసిద్ధమైన
శాలివాహశకంబు శాస్త్రవేదగజేందు
సంఖ్యలం దలరారు సమయమందు
శ్రీశంకరోక్త లక్ష్మీనృసింహస్తోత్ర
మాంధ్రీకరించెఁ దా నంచితముగ.

గీ. జగతి నీగ్రంథమాస్తికజనములందు, నతిశయవ్యాప్తినందిశోభిలఁ జెంది
యాదివాకరతారాసుధాకరంబు, శ్రీనృసింహుని కరుణారాజిల్లఁగాత!

రామాయణము - భారతము

(వినోదపాఠము)

కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు

ఏదానికిని సాజాత్యము, సాహాయ్యము, వివాదము లేక ప్రతిఘటనము లేకున్న గుణాగుణములు తెలియరావు. సాజాత్యంబున సమానగుణంబులుంగల గురుత్వాగురుత్వములు వెల్లడి యగును. సాహాయ్యంబునఁ దనతోడునందలి సుగుణంబులు దెలుప దుర్గుణంబుల వెలిపఱుప యత్నించును. ప్రతిఘటనంబున సామర్థ్యాసామర్థ్యములు తేటపడును. వివాదంబున రెండుపక్షంబు లేర్పడును. పక్షంబులవారు యిరువురుఁగల యోగ్యతాయోగ్యతలఁజర్చించి విషయనిర్ధారణము చేయుదురు. కొందఱు ప్రతిపక్షులలోపంబు లెంతురు. కొందఱు మేళ్ళంజూపనెంతురు. శాంతచిత్తులు రెండునుం జేటపడ వివరింతురు. పండితులందఱి మేలేర్చి సత్యనిర్ధారణము గావింతురు. కావున నొక్కొక విషయంబున నోగుబాగులు తెలిసికొనుటకు సమయమగును. చీఁకటి యనుభవమున్నపుడే వెన్నెల యుపయోగము గోచరించును. "ఏపమాతృలుగల్గ భూమిశసభలలోఁ గవులకు నధికవిఖ్యాతి గల్గు". అద్దెపుబొట్టలకొళ్ళు రెండున్నపుడే బందరద్దకము గొల్లపాలెపుటద్దకముల మంచిచెడ్డలు తేలును. ఇట్లెన్నియో పిచ్చిమాటలు వ్రాయవచ్చును. ప్రస్తుత మేమనః—

వాల్మీకిరామాయణముంగాంచి దానివిఖ్యాతిం దిలకించి యిటీవల వ్యాసుఁడు రచియించినభారతమునకు వచ్చిన గౌరవముఁ దద్ద్వితీయమునకుఁ గలసమానగౌరవము మున్నగునవి గొన్ని యిచ్చో వివరింపఁదలఁచితిని. బారెఁడు మూరెఁడు పీఠిక లెందుకు?

కాలనిర్ణయము:— రామాయణము ముందుపుట్టినదా భారతము ముందుపుట్టినదా యను విచారమునకుఁ దగినయాధారములు దొరకవు. అదిముందని యిదిముందని మాచిన్నిసోదరులు కొందఱు వెడవ్రాఁతలువ్రాయుదురు. శాసనాధారము, చరిత్రాధారమును గల యిలగకవులు మొదలగువారివిషయములలో నాల్గుమూఁడుశతాబ్దములనాఁటివానికే కాలనిర్ణయము కుదరక పండితులు తికమకలాడుచున్నారు. అట్టిచో నెవ్వారేమని తలంచినను యుగములు దాఁటిపోయినవని మేముతలంచు నీరెండుగ్రంథములకుఁ గాలనిర్ణయము చేయుటకు శక్తి నాకు లేదు. ఎన్నికవులచరిత్రములున్నను నెన్నిగ్రంథములున్నను మాయూరిక దగ్గఱనుండు కాచిరాజుపేట జగ్గకవి కృతియిచ్చిన పిమలకొండసీనయ్య యేయూరివాఁడో తెలియరాలేదు. కావునఁ గవిజీవితములు కవులచరిత్రలు నాకు నచ్చలేదు. ఇట్లని యూహలను బోఁగొట్టుకొనవచ్చునాయని యొక్కుంటి యూహిచ్చి యూహలను గ్రంథస్థము చేయఁదలఁచితిని. నమ్మినసమ్మవచ్చును; మానిన మానవచ్చును; నాకావిషయమునఁ బట్టుదలలేదు. ఇతరులపూర్వపక్షములకు సిద్ధాంతముచేయఁబూనను. రామాయణ మెప్పుడు పుట్టినది? వేద

ములలో రామశబ్దము లేకున్నను [illegible] ములు [illegible] రాముఁడే యనిపించునవి కనఁబడుచుండుటచే— నతిప్రాచీనకాలమునుండి రాముఁడుతలంపునకు వచ్చుచుండెనుగదా. [illegible] మునిగారిచే వ్రాయఁబడిన శ్రీమద్రామాయణము కాలమెప్పుడైనను— ఎట్లయిన వేదకాలమున కీవలనే పుట్టియుండును. [illegible] చెప్పవలెనే కాని [illegible] గాంధ్రకు [illegible]. కావున [illegible] పాండవులపేరులు వేదములలోఁ [illegible]. నీవు [illegible] యనియడిగి తిరా యెన్నోప్రశ్నలు [illegible] ముననున్న [illegible] సంశయ [illegible]. ఇతరాధారములు మనభాషలో మనదేశములో లేవు. అన్యదేశభాషల లోనున్నను, యింతకాలము [illegible]? [illegible] బ్రాహ్మణ్యమునకుఁ దగినభాషా [illegible]. [illegible] దము. పూర్వము హిందూర్యులలో [illegible] లలో [illegible] యార్యులనార్యులై [illegible] జీవించుట [illegible] తోటపల్లి [illegible] లంబాడీలు, [illegible], [illegible], [illegible] కట్టుకొనుట నేర్చి [illegible] రామాయణము మనవారు [illegible]. [illegible] నా కంగారపనిలో [illegible] గాలిపోయి నపుడు చంద్రునిలోని [illegible] దుర్జి తీరఁగలేని వా [illegible] [illegible] దాఁచుకొన్నాఁడను గావున తోఁచుట [illegible]. భారతము మనదేశమునకు వచ్చినదానికి [illegible] లేదు. కాఁబట్టి పాశ్చాత్యదేశాధారము [illegible]. ఒక్క యక్షుఁడు శాస్త్రజ్ఞుఁడు "[illegible]" [illegible] నాఁడు. ఆశాస్త్రజ్ఞుఁడు [illegible] పుట్టినది [illegible]. తోఁ కలు ప్రమాదమునఁ [illegible] మనుష్యులు [illegible] భావము [illegible] వ్రాసినాఁడు. [illegible]. అబ్రహాము [illegible] యిల్లు [illegible] బట్ట [illegible]. [illegible] వ్రాయఁబడెను. అందు "[illegible]" [illegible] నారదుని వ్యాకరణమునకు వ్యాఖ్యవ్రాసి సహజపండితుఁడై [illegible] జీవహింసను విరసించుచు రావణుఁడను గొనఁగు నాస్తికభావముల నిక్షేపించినట్లు తెల్పఁబడినది.

కప్పదాఁటులువైచుచు సంస్కృతమునూట యంటెత్తఁబడినది. ఫుల్ మూన్-అనుదానినుండి పూర్ణిమ పుట్టినట్లొప్పుకొనవచ్చును గాని పూర్ణిమకుఁ దెనుఁగుపున్నమకు సన్నిహితసంబంధము కానరాదని యతఁడు శాస్త్రముచే రుజువుచేసినాఁడు. నాకు నచ్చలేదు. కోకనాడ, కాకినాడ, రాజమండ్రీ, రాజపుటానా, మసూలిపటేమ్, బోదగావకుబోడ్ గోడ, గొల్లప్రోలుకు గాలప్రోల్-ఇట్టి రైలుస్టేషను (భాష) బల్లలు చూచిన మీకేవిశదము. ఈశాస్త్రజ్ఞుఁడు చెప్పినదానికిసరిగా పిట్టపూర్ పిఠాపురము, పిత్తాపురము కాఁగలదు. ఇంతకంటె లోఁతునకిప్పుడు దిగవలదు. ఇదియంతయు నాయాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహములోఁ బూర్తిగా విమర్శించి నిర్ధారించినాఁడను. పెద్దల యభిమానమున్న స్వల్పకాలముననే యిందువెంట బైటఁబెట్టెదను. లోఁతునకు దిగితిమా తలమున్కలై యొడ్డుఁజేరలేక యేట్లో ఘటముఁ జేరవేయవలసి వచ్చును.

రామస్ బాతమ్సు నేనిట్లర్థముచెప్పి నాపక్షమునకు సమర్థించెదను. రామ + స్=రామసు; రామస్ (s) రామః- సుప్పులోపమైన రామ యైనది. భాను బా పూర్వస్వేచ్ఛాగమము- చూ- గృహ్ణామి తేసుప్రజా- పరుమశత సమృద్ధిరస్తు- గోకూలాతిలూకం, ఇత్యాదులు. దీనినిఛాందస మందురు. ఇట్టి ప్రమాదములు పూర్వము చాలఁగలవు.

"రసనైవ రతిప్రియస్యనూనం రశనాసావితి లేఖకప్రమాదః", "ప్రమాదోధీమతామపి" యనికలదుగదా. దీనినిబట్టియో లేక వర్ణలోప వర్ణాగమ ఇత్యాదిసూత్రముచేతనో రకారము లోపించినది. అపుడు భారతము బాతమయ్యెను. రామశబ్దముపిమ్మట భారతశబ్దముండుటచే రామాయణముకంటె భారతము తరువాతిదని యాపదమే చెప్పుచున్నది. ఇది యొక్క శాస్త్రజ్ఞుఁడు వ్రాసిపెట్టినది. ఇక గాలిప్రోగుచేసి మేము చేయునూహ. రాముఁడు వేదములోనున్నాఁడట. బ్రాహ్మణశబ్దము వేదములోనున్నది. ఈరెంటిలో నేదిమొదటిదియని తేలవలయును. బ్రాహ్మణబాలురు (వైదికబ్రాహ్మణబాలురుమాత్రమే) రామశబ్దమును ముందుగానేర్చుకొనుటచేత "రామోహరిఃకర" యను ప్రాచీనశ్లోకము నాధారముచేసికొని బ్రాహ్మణులకంటె లేక బ్రాహ్మణబాలురకంటె నొకటిరెండుశతాబ్దములు రామశబ్దమే ముందని చెప్పవచ్చును. రామశబ్దముముందా శబ్దమంజరిముందా- యిది యిపుడు తెమలదు. ఎంతసాహసించినను రామాయణముకంటె శబ్దమంజరిని ముందుఁ బెట్టుటకుఁ దగిన పూర్వాధారము చిక్కలేనిదే మనసొప్పలేదు.

నిర్మాణకాలము:—ఒక్కదానినిబోలినది వేఱొక్కటియుండ వచ్చును. కథనుబోలినకథలు ప్రతిదేశములోనుగలవు. పింగళిసూరన్న పేకి వంటిది- ఇంగ్లండులోనొక దొరసానినాశ్రయించి యెన్నిచెప్పినను— పనిచెప్పు పనిచెప్పుమనిబాధించి యిసుక సన్నగా జల్లించి త్రాఁడుపేడి కొనిరమ్మన్నఁ బాఱిపోయినట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. ముంగిబ్రాహ్మణుని కథవంటిది ఇంగ్లీషులో "కుక్క యజమాని" యనికలదు. రావణాసురునివల్ల కాదునుబట్టి బైబిలులో, అఖామకుటుంబము - అఖోనులో నిప్పటికిని దగులఁబడిపోవుచున్నట్లు వ్రాయఁబడినది. దీనినిబట్టి క్రీస్తుకాలము రావణునికాలముకంటె నిటీవలిదని నేను నిర్ణయించితిని.

దిగినఁగాని లోఁతుతెలియదు. చర్చించినకొలఁది నాక్షేపములెన్నియో సమాధానమగుచున్నవి. సామెతలంజూడుడు. రాణియందలమెక్కినఁ గుమ్మరి యెల్లి గుడిసె యెక్కినది. పులినిజూచి నక్కవాతపెట్టుకొన్నది. నెమలివలె గ్రుడ్డుపెట్టవలెనని పూరేడు యత్నించినది. ఎద్దునాకంటెఁ బెద్దదియాయని కప్ప యుబ్బి తబ్బిబ్బయినది. లోకోక్తులననుసరించి లోకములో వ్యవహారముగనుండు- బట్టలయంగడి యొక్కఁడుపెట్టినా వానిప్రక్కనో వానికెదురుగనో యింకొక్కయంగడి- ముద్రాయంత్రములలో పోటీ- ఉగాదిసంచికకుపోటీ- గ్రంథమాలలలో ప్రతిఘటనము - జంటకవులలో నుద్రేకము- ఇవుడేమి, యపుడేమి-యసూయ యేనాఁటనుగలదు. ఒక్కఁడురచించిననవల సమయానుగుణముగా లేదు. పూర్వకాలవిషయ మిప్పటిదానిం బోలినట్లు వ్రాసినాఁడని దూరదృష్టిలేకయందుము- వెట్టివారముగాని-యన్నియు నన్నికాలములలోను గలవు. కావునఁ గవులు నిరంకుశులు గావలసినదే. ఒక్కదానిప్రక్కనింకొకటి లేచినపుడు మొదటిదానికంటె రెండవది మిన్నగానుండునట్లు యత్నింపవలయును. ఈయత్నము ప్రతిచోటను గలదు. ఈతలంపుచేఁ బ్రతిమానవుని హృదయమునను దావులేకయున్నది. వసిష్ఠునికంటె గొప్పవాఁడననిపించుకొన విశ్వామిత్రుని యత్నము. పేరుబలము- అమృతాంజనముపేరు- న్యూరలైనుకు నచ్చినదా! తక్కినబాము లెన్నిబాములుపడినవి? దేనికొ యొక్కదానికిగాని రెంటికిసమాన గౌరవమునువృద్ధియును దఱుచుతోఁచుటలేదు. నేను వ్రాయఁబోవునది రెంటికి సమానగౌరవమును వృద్ధియును గలదియని నమ్ముచున్నాఁడను.

పుట్టలోఁబుట్టిన వాల్మీకి రామాయణమును రచించెను. రాముఁడు పుట్టిన తర్వాతనే రామాయణమునురచించెనని కొందఱి మతము. "కోన్వస్మిన్ సాంప్రతం లోకే" యనుదాని కర్థమేమి? 'స్థాపయిష్యతి' 'నియోక్ష్యతి' 'బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి' యనువానికర్థమేమని వర్తమానవాదు లడుగుచున్నారు. లోతునకు దిగవలదు. పైపైమాట చెప్పుకొందము. రామాయణము ఋషిప్రోక్తము. దీనివంటి మహాకావ్యము జగత్తులోలేదు- (జగత్తనఁగా నాప్రమాణములనుబట్టి యిండియా) వేదతుల్యముగా నెల్లవారును బఠించుచున్నారు.

కినింగాంచి తిట్టలోఁ బుట్టినవ్యాసుఁడు భారతమును రచియించెను. భారతమును పాండవులు స్వర్గారోహణము చేసినపిమ్మట వ్రాయఁబడినట్లు చెప్పుచున్నారు. కారణము తమ పెద్దలవృత్తాంతము జనమెజయుఁడడుగుటయే. ఒకమంచివస్తువున్నపుడు, దానికంటెమంచిదని కాని, తుల్యమనికానిఁ యనిపించుకొనుట కెన్నెన్నో ప్రకటనలు, యెంతమందినో నిర్బంధపెట్టి యోగ్యతాపత్రికలు పుచ్చుకొనుట, మంచిది మంచిదని తామేయుపన్యాసములిచ్చుట, ఇట్టికష్టములు పడవలయును. వ్యాసుఁడు భారతమువ్రాసి శిష్యులకు నేర్పి యొకొక్కరి నొకొక్కచోటఁ జదువుమని పంపి పంచమవేదమని తానే వ్రాసికొని ప్రసిద్ధికై యెన్నియోకష్టములు పడినాఁడు. కొందఱు వ్యాసుఁడిట్లు కష్టపడుట వాల్మీకి కుశలవులచే రామాయణమును రాముని యొద్దఁ జదివించు

టువంటిదని చెప్పెదరుగాని, యాతని యుద్దేశ్యము వేఱు. వాల్మీకి కంటె వ్యాసుఁడు స్వాతంత్ర్యము గనఁబఱుచుచున్నాఁ డనవలయును.

రామాయణమును వ్యాసుఁడెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడని కొందఱు వాదించుచున్నారు. ఎఱుఁగకున్న, భీముఁడు హనుమంతుఁడు [illegible] నతోఁ కను "శతయోజనవిస్తారంబైన సముద్రంబు లంఘించి లంకకు బోయిన హనుమంతుఁడవు నీవు నీ పర్వతంబు లంఘింపఁబోదు" ననుచెప్పి నట్లు కలదేయని ప్రతిప్రశ్న లడుగుచున్నారు. సంస్కృతమున [illegible] తినుచ్చల-"యుత్తాప్రగ్రహరామాయణమునెఱుఁగాలేను. భారతములోని [illegible] యనికొందఱు, "పత్రికలు తాలుకాలుగా గ్రుచ్చఁబడిన భారతపు పర్వము చివర వ్రాసిన రామాయణమునే యుప్పుడు ప్రతి వ్రాసినారని [illegible] కార్యపర్వములోఁ మార్చివ్రాసి మనలనందఱఁ బద్మిన్చుచేసినారని కొందఱు. ఎఱుఁగకపోఁడు; తాసంబంధము నేమునీమ [illegible] యేయిటికాపములోని చరిత్రశోధకులు [illegible] తీయఁగలరు. [illegible] భాష చదివినవారు జందోవస్తాలోనున్నదని చెప్పిరి. నేను కొట్టుపేగు చెప్పి కాయలమ్ముట యిప్పుడిప్పుడే నేర్చుచున్నాఁడను.

వాల్మీకి నైజకి. లౌకికనైజ [illegible] నలువుడలేరు. వ్యాసుఁడు పరమలౌక్యుఁడు. వాల్మీకి కులబ్రాహ్మణుఁడు; వ్యాసుఁడు లోకజ్ఞుఁడు. కావుననే వేదసారమంతయు నింపిమిడ్చి లోకములోని పిట్టకథలు పెట్టి గమసరికావున సంసర్గనాశమున రామాయణము నేయం [illegible] క్రించెను. అంతియకాని రామాయణము నెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడన రాదు. వాల్మీకి వ్రాసిన విషయములట్టివే [illegible] రామాయణమునే యందుఁ జేర్చినప్పుడు వేఱు చెప్పనక్కఱలేదు.

ఈ రెండు గ్రంథములపై [illegible] వ్రాయుచున్నానే [illegible] మైనను మన మేమి చదివినాము? [illegible] పురుషులు చక్కఁగాఁ జదివినారు. కొన్ని కొన్ని సట్టులు [illegible] గంధ పాఠముగా వచ్చును. ఇప్పటికిని కొన్ని పల్లెటూళ్లలోఁ [illegible] వినుండు, తాతలు "ఇతిశ్రీ [illegible] మహాభారతే భీష్మపర్వణి కృష్ణార్జునసంవాదే" మొదలుకొని యధ్యాయముల కధ్యాయములు పఠించె దరు. ఏదీ! రామాయణముపై [illegible] భాగవతమునైనఁ జదివినవారెందఱున్నారు? [illegible] వానినవ్య లెల్లనున్నవో యెఱుఁగము- పుస్తకాలేక! ఎంతశ్రద్ధగఁ జదువకున్న, బాలరామాయణము, భగవద్గీత, రుక్మిణీకళ్యాణము, గజేంద్రమోక్షము, మొదలైనవి యెట్లువచ్చినవి? సాగిపోఁజేయుచున్నారు. ఎంతశ్రద్ధగాఁజదువకున్న [illegible] వారేమైనను [illegible] సక్తిగలిమైయున్న కొన్ని విషయములపై (striking points) (నేను [illegible] సంగ్లిషు [illegible] మాభాషలో లేదు.) లోకోక్తులు [illegible]. కనుఁడు.

రామాయణలోకోక్తులు:—౧. ఓసీతై, ౨. అగస్త్యభ్రాతృ, ౩. రామునివంటి రాజున్న హనుమంతునివంటి బంటుండును, ౪. సీతమ్మ శోకము, ౫. తాటకరాయిడి, ౬. చుప్పనాతిర, ౭. [illegible] గాల్చివచ్చెను, ౮. రంభారావుళ్లు. (రంభారావణులు), ౯. అలాలక్ష్మణాయని, ౧౦. రామరావణయుద్ధము, ౧౧. కుంభకర్ణనిద్ర, ౧౨. సేలకుఁగోలకుఁ [illegible], ౧౩. అంగదరాయబారము, ౧౪. కాలనేమిజపము, ౧౫. (ఓ [illegible] వచ్చినప్పుడు) కబంధుల నామ [illegible] విక్రమంబు [illegible], ౧౬. [illegible], ౧౭. రావణాసురునిగ [illegible], ౧౮. [illegible], ౧౯. లంకలోఁ [illegible], ౨౦. [illegible] కట్టినాఁడు [illegible], ౨౧. [illegible] మాన్యాన్యు, ౨౨. [illegible] ప్రయత్నము, ౨౩. [illegible], ౨౪. పంచినట్లు లంకనుఁ [illegible], ౨౫. [illegible] గ్రహాతిమును, ౨౬. సుగ్రీవాజ్ఞ, ౨౭. [illegible], ౨౮. [illegible], ౨౯. [illegible], ౩౦. రామాయణము [illegible] భారతము [illegible], ౩౧. రామాయణము [illegible] భారతమున [illegible], ౩౨. [illegible] లంక [illegible] ననుట, ౩౩. [illegible], ౩౪. [illegible], ౩౫. ఏమిటా రావణాకాశాలు, ౩౬. [illegible] 'ఇక్కడి [illegible] పండితుఁడైనను చెప్పఁ గలుగు పండితులేకారు [illegible] నున్నవి.

భారతలోకోక్తులు:—౧. [illegible], ౨. [illegible] భారతము, ౩. [illegible] గ్రంథము, ౪. [illegible], ౫. గొంతెమ్మ కోరికలు, ౬. [illegible] —౭. మోసమా [illegible] అక్షీయ [illegible] ౮. [illegible], ౯. దుష్ట [illegible], ౧౦. [illegible], ౧౧. [illegible], ౧౨. భీము బలము, ౧౩. [illegible], ౧౪. అజ్ఞాతవాసము, ౧౫. [illegible], ౧౬. [illegible], ౧౭. [illegible], ౧౮. [illegible] ౧౯. [illegible] శల్యసారథ్యము, ౨౦. [illegible] వుల [illegible], ౨౧. [illegible], ౨౨. [illegible], ౨౩. [illegible], ౨౪. [illegible], ౨౫. [illegible], ౨౬. [illegible], ౨౭. [illegible], ౨౮. [illegible] వ్యాసప్రోక్తము, ౨౯. [illegible], ౩౦. [illegible] విదురుఁడు విస్తరివేసినట్లు [illegible], ౩౧. [illegible] సంపత్తి; [illegible]. ఇట్టివి [illegible] నేను గ్రంథ [illegible] పఠనము [illegible]?

కథాసాదృశ్యములు:— [illegible] భారతము [illegible] రామాయణము గాయత్రీ మంత్రమును [illegible] గ్రంథముల [illegible] భాగవతము [illegible] 'భారతశ్రావ్యము' భారతమయ్యెను. రామరావణయుద్ధము [illegible] జరిగినది కావున [illegible] ధార్తరాష్ట్రయుద్ధము [illegible] జరిగెను. ఏడుకాండముల రామాయణమున కేడు [illegible] ముల యుద్ధము.

పదునెనిమిది పర్వముల భారతమునకుఁ బదునెనిమిది దినముల యుద్ధము- బదునెనిమిది యక్షౌహిణులసేనయు. దశరథునకు ముగ్గురు భార్యలవలన నలువురు కొడుకులు నొక్కకూఁతురుఁ బుట్టిన, పాండురాజున కిద్దఱు భార్యలవలన నైదుగురు పుత్రులే పుట్టింపఁబడిరి. మఱి ధృతరాష్ట్రునకు నూర్గురు కొడుకులకుఁ గడగొట్టొక్కకూఁతురు. దశరథునకు జాల కాలము సంతానము లేదు. కావున నేకారణమునైననేమి భారతకథా నాయకులకును సంతానముగలుగలేదు. దశరథుఁడు వేటకేఁగెనని పాండురాజును వెళ్లెను. అతఁడు నీరుముంచుచున్న మునిబాలుని సారంగము (ఏనుఁగు) అనిచంపెను. ఈతఁడు విహరించు మునిదంపతులను సారంగము (లేళ్లు) లనిచంపెను. దశరథునకుఁ బుత్రవియోగమున మరణమని శాపమువచ్చిన పాండురాజునకు భార్యాసంగమమున మరణమని శాపమిప్పించెను. మొదటిరాజు పుత్రకామేష్టియను జన్నము చేయఁగాఁ బాయసపుముద్దలను యజ్ఞపురుషుఁ డొసంగెను. రెండవ రాజుభార్యకే యొకముని మంత్రముపదేశించె. రెండుముద్దలు ముగ్గురుస్త్రీలు నాలుగుభాగములుగాఁ బంచుకొని నలువురుబిడ్డలంగనినట్లు రామాయణముంజదివి యొకమంత్రముననే యిద్దఱుస్త్రీలకు నైదుగురు పుత్రులుపుట్టినట్లు చెప్పెను. (ఇందును బాయసపుముద్దలవలె మంత్రోచ్చారణములును నాలుగే). లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు కవలవారైనందున నకులసహదేవులునైరి. రామాదులకుఁ బ్రథమమునగురువు సుధన్వుఁడు. పిమ్మట విశ్వామిత్రుఁడు. సగస్త్యుఁడునూరకయే విలువిద్యనేర్పిరి. భారతములో మొదటఁగృపాచార్యుఁడు, తర్వాత ద్రోణాచార్యులు జీతగాండ్రై నేర్పిరి. ఇంద్రుఁడు, శివుఁడును సాయపడిరి. తనబాహుబలమున యుద్ధాదులలో దశరథుఁ డింద్రునకు సాయపడిన [illegible] ష్ఠునొక్కచోఁ గూర్చుండబెట్టి పాండురాజు తనబాహుబలమున రాజ్యమునడపెను. అతనికొడుకు కర్జునుఁ డింద్రునకు సాయపడి నివాతకవచాదులనుజంపెను. తనపుత్రుఁడగు భరతునకేరాజ్యముకావలయునని కైక తంత్రములెక్కుడ (సవతితల్లి) చేసి చెడుపనులమూపై రాము నడవికిఁ బంపఁగాఁ జిన్నతండ్రికొడుకులకు పాండవులకు భాగమీయవలసివచ్చునని పెద్దతండ్రికొడుకులు కొంతసారులు జూదమాడి యోడించి యడవికిఁబంపిరి. ప్రోత్సాహకులగు మంథరయు మామ శకునిం జెప్పవచ్చును. దశరథుఁడు మృతినొందినప్పుడు ముగ్గురుపుత్రులు మిన్నకుండిరని పాండుని మృతియప్పుడు చిన్నభార్యను సహగమనము చేయించెను. దశరథునిమృతి యప్పటి తైలద్రోణిసంరక్షణము వ్యాసుఁడు దుర్యోధనాదులు పుట్టినప్పుడు కుండలలోఁబెట్టించుటగా చనుకొనవచ్చును. రామునిపట్ల మువ్వురుతల్లులు నెంతభక్తిగలిగియుండిరో ధర్మరాజునిపట్ల నలుగురుతమ్ములు నంతభక్తిగలిగియుండిరి. శాంత మొదటఁబుట్టిన నామెను రాజునకుఁ బెంచిచ్చి బ్రాహ్మణునకుఁ బెండ్లిచేసినందునఁ బెండ్లికాకమున్నె కుంతికిఁ బుట్టినకర్ణుని సూతపాలకువారు పెంచుకొనిరి. రామాయణములో సూర్యవంశపురాజులు, భారతములోఁ జంద్రవంశపురాజులు. రామాదులు విష్ణ్వంశము; పాండవులు ధర్మ, వాయు, శక్రాదుల యంశములు. ధార్తరాష్ట్రులు కలిద్వాపరాదుల పాళ్లనలనఁ బుట్టిరి. వాల్యర్జును లింద్రపుత్రులు; సుగ్రీవకర్ణులు సూర్యపుత్రులు; హనుమంతుఁడు భీముఁడు వాయుపుత్రులు. ఇట్లే యంశముల జన్మములెఱుంగునది. రామలక్ష్మణులు మునివేషము వేయఁగాఁ బాండవులు బ్రాహ్మణవేషము వేసిరి. భరతుఁ డన్నరాజ్యము నేనెట్లు హరింతునాయని విచారించెను. దుర్యోధనుఁ డన్నదమ్ముల రాజ్యము నెట్లు హరింతునాయని విచారించెను. (ధ్వనియందుఁబ్రధానము). లంకాదహనమునకే లాక్షాగృహదహనము- స్వయంప్రభగుహకే యుప్పరిత్రవ్విన భూబిలము. శూద్రముని తపంబునుండి బ్రాహ్మణబాలుని రాముఁడు రక్షించెను- (చచ్చినవానిని బ్రతికించెను). భీముఁడు బకాసురుని నోటఁబడి నానఁబోవు బ్రాహ్మణబాలుని బ్రదికించెను. ఇంక నెన్నియేనిఁ జెప్పవచ్చును.

వివాహములు:-సీతపూర్వజన్మమునఁ దన్నవమానపఱచినరావణునిఁ గొండవజన్మమునఁ దనభర్తచేఁజంపింపఁబ్రతినపట్టి తొలిమేను నగ్ని కర్పించి యజ్ఞప్రదేశమున నేలలోఁజాలులో నుద్భవించినది. మఱిద్రౌపది తొలిపుట్టువున వివాహమునకు భంగము కావించిన భీష్మునిమఱుజన్మమునఁ దనభర్తచేఁ జంపించుటకై తొల్లింటిమేను నగ్నికిచ్చి ద్రుపదుని యజ్ఞకుండములోనుండి పుట్టుటయేకాదు; తనతండ్రిని బరాభవించిన ద్రోణునిఁ జంపుటకన్ని యొకసోదరుని వెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చినది. దశరథుని పుత్రకామేష్టిలో కుండమునుండి యజ్ఞపురుషుఁడు వెడలెను. ద్రుపదుని యజ్ఞకుండములోనుండి దృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రౌపదియు నిద్దఱువచ్చిరి. జనకుఁడు పెంచుట, భూమిలోఁ బుట్టుట, చాలులో నగపడుట-యీ కారణములచే సీత-జానకి, భూపుత్రి-సీత యైనందున ద్రౌపది- ద్రుపదుని పెంపుచే ద్రౌపది. యాజ్ఞసేని, ఇత్యాది. సీతా ద్రౌపదులు రాముని నర్జునుని పెండ్లియాడఁబుట్టిరి. రావణుని జంపునట్టి బలవంతుని వెదకుటకు దైవప్రేరితుఁడై జనకుఁడు శివుని విల్లెక్కునెట్టినవానికి సీతనిచ్చుటకుఁ బ్రతినచేయ, ద్రుపదుఁడు, నర్జునుఁడు మాఱువేసములతో నెక్కడనైన నున్నాఁడా, లక్కయింటఁ గాలినాఁడా, యని తెలిసికొనుటకు మత్స్యయంత్రము-అక్కడను విల్లెక్కువెట్టుట-ఇట్లు కల్పించెను. అక్కడను బలువురు రాజపుత్రులు విల్లును బట్టలేక భంగపడిరి. ఇక్కడనునట్లే. రాముఁడును క్షత్రియపుత్రుఁడు బ్రహ్మర్షియగు విశ్వామిత్రునితో విల్లెక్కువెట్టుచోటికి వచ్చెను. పాండవులను క్షత్రియకుమారులే బ్రాహ్మణవేషములతో బ్రాహ్మణబృందములోఁ గలసివచ్చిరి. విల్లు విఱిచిన రాముని మూలమున నలుగురన్నదమ్ములకు నలువురు కన్యలతోఁ బెండ్లియైనది. అర్జునుని మూలమున నైదుగురన్నదమ్ములకు నొక్క కన్యతోఁ బెండ్లిచేయఁబడినది. విశ్వామిత్రుఁడు రాముని పేరు వినిపించి కావలెనని రామలక్ష్మణులను దండ్రినడిగి తీసికొనివెళ్లెను. ద్రోణాచార్యుఁడు శిష్యులసంఘము నిచ్చి ద్రుపదునిబట్టువా రెవ్వరని వెదకెను. చెట్టుచివర మాయపక్షిని బెట్టి ద్రోణాచార్యులు చేసిన చిత్రము- (వ్యాసుఁడు సమయము వచ్చినప్పుడెల్ల రెండుమూఁడు విధములఁ జమత్కరించుచుండును). వాలింజంపుటకు సమర్థుని వెదకుటకు దుందుభి కళేబరము-సప్తతాళములు సుగ్రీవుఁడుకల్పించుట కావచ్చును.

వనవాసము:—వనవాసమునకు వాల్మీకి యొక్కకాండము నరణ్యకాండము రచించెను. వ్యాసుఁడొక్క యారణ్యపర్వమును

వ్రాసెను. చిత్రము, రాముని వనవాసము పదునాలుగేఁడులు. పాండవుల వనవాసమున వ్యాసుఁడొక్క యేఁడు తగ్గించి పండ్రెండేఁడులు సాధారణము-నొక్కయేఁడు కఠినము-ఈ యేఁడే యజ్ఞాతవాసమని యెంతచిత్రముగానైన నల్లినాఁడు. రాముఁడు పద్నాల్గేండ్లు వనములోఁ దిరిగివచ్చునప్పటికి భరతుఁడు నాఁటుకొనునని కైకతలంపు. పాండవులుమరల రానేలేరు. అజ్ఞాతవాసములోఁ బట్టుకొందుమని దుర్యోధనాదులతలంపు. రాముఁడువచ్చినను జనులు భరతుని పాలనము లెస్సగా నున్నదందురు. కాని రాముఁడు బలవంతుఁడని కైకెఱుఁగదు. పాండవులు; బలవంతులు ధర్మరాజువచ్చినా,నన్ను జనులు వలపెందురు. పదుమూఁడవయేఁ డెక్కడ నున్ననుఁ బట్టుకొనుదుమంటిమా వారికెప్పటికి వనవాసము, నాకెప్పటికి రాజ్యలాభమని దుర్యోధనుఁడు-ప్రక్క బెదరుచేఁజేసినది. రావణుఁడు దుర్యోధనుఁడు, నొక్కరీతిగాఁ జూపవచ్చును గాని గుణభేదముకలదు. రామాయణ భారతములు చదివిన వారి సారవంతమైన వాక్యరాజమున రావణుఁ'డెఱిఁగిన మూర్ఖుఁడు' 'దుర్యోధనుఁ డెఱుఁగని మూర్ఖుఁడు' నని నిర్ణఁదేల్చినారు. అడవులలో రామునకుఁ బాండవులకు మునులు మేల్లొనరించిరి. జంతువులంగొట్టి తెచ్చికొని తినినంత తిని పిదప మిగిలినమాంసము నెండఁబెట్టి దాఁచుట సీతపనియైనది. పాపము ద్రౌపది కేయాకులు నలములు తెచ్చియిచ్చిననుఁ బంచభక్ష్యపరమాన్నములు చేయువర మొసంగఁబడినది. తల్లులతో వసిష్ఠాదులతో సదుద్దేశమున భరతుఁ డడవికి రాముంజూడఁబోయిన దురుద్దేశముతో దుర్యోధనుఁడు గోవులను జూచుటకనుమిష పై స్త్రీజనముతో బాండవులంజూడఁ వెల్లి "కాఁదలఁచినపనిని గంధర్వులుతీర్చ" నట్లుచేసికొనివచ్చెను. విషయము తెలియని సహోదరులుభరతునిపైఁగినిసిరి. తెలిసిన మునులు మొదలగువారు దుర్యోధనుశపించిరి. రాముఁ డయోధ్యకు రాననిన భరతుఁడు నేను నిందేయుందునని పలికి నీవునత్తునని చెప్పవాఁక నేలఁబండుకొందునని పట్టుపట్టినదానికే గంధర్వులవమానించిరని దుర్యోధనుఁడు ప్రాయోపవేశము చేయఁబోయినది. మాయలేడిని సీతకోరెను. సౌగంధికమును ద్రౌపదికోరెను. సీతను రావణుఁడు హరించెను. ద్రౌపదిని సైంధవుఁడు పట్టికొనిపోయెను. సీతయొద్దలక్ష్మణుని గాఁపుంచెను. ద్రౌపది యొద్ద ధౌమ్యునిబెట్టెను. జటాయువు ధౌమ్యుఁడు సమానధర్మము గలవారు. రాక్షసస్త్రీ శూర్పణఖ రామునిఁబెండ్లియాడఁ గోరినది. పొసఁగలేదు. హిడింబ భీమునిఁబెండ్లియాడినది. రామునికిదియుపకారము, పాండవులకిదియుపకారముచేసిరి. కిష్కింధ- విరాటునిపట్టణము. సుగ్రీవుఁడు- విరాటుఁడు; వాలివధాదులు సుగ్రీవునకు రామునకుఁ దోడుపడెను. గోగ్రహణాదులఁ బాండవులు విరాటునకుఁ దోడైరి. లాలించిసీతనుగొన రావణుఁడుతలఁచెను. బలవంతముగ ద్రౌపది నవమానపఱచి దుర్యోధనాదులు చేయఁబోయినదిచాలక సింహబలుఁ డొక్కఁడు దాఁపరించినాఁడు. సీతను వెదకుటకు సముద్రలంఘనాదులుఁ బాండవులను వెదకుటకు గోగ్రహణ పాంచరాత్రాదులును.

యుద్ధము :—రావణునిచేష్టలు విభీషణునికి నచ్చక రామునితోఁజేరుటకే విదురుఁడు- యుయుత్సుఁడును బాండవులంజేరుట. రావణుఁడు తమ్ముఁడగువిభీషణునిఁ దన్నినదానికే ధృతరాష్ట్రుఁడు తమ్ముఁడగు విదురుని దఱిమివేయుట. నాపక్షములోని వారాపక్షమునకు బోవువారు, ఆపక్షమునుండి నాపక్షమునకు రాఁగోరువారుఁ గలరాయని ధర్మరాజు పలికినపలుకులు వ్యాసునికొంటెయుక్తులలోనివి. మఱియుఁ బాండవులలోఁ జేర్పవలెఁ గర్ణుని నెంతటినుండియు విరోధిపక్షమునసే యుండెను. తఱిమివైచిన విదురుని నావలఁ బిలుచుకొనియెను. అంగదునిరాయబారమునకు, శ్రీకృష్ణునిరాయబారము, సంజయునిరాయబారమును. మీఁదుమిక్కిలి విరాటునిపురోహితుఁడు, తొడలు విఱుఁగ శాపమిచ్చినముని. అందు హనుమంతుఁడు పోరియలసి కాఁబోలు నిందు ధ్వజమెక్కి చూచుచుండెను. శ్రీహరి నరుఁడై క్రోఁతులుకొంచెముచ్చులతోఁగూడి యుద్ధముచేయ శ్రీకృష్ణుఁడై శ్రీహరి తాను గత్తిముట్టక మనుష్యులచేఁ బోరించెను. అందును శక్తిప్రయోగము నిందునను శక్తిప్రయోగము. అందు నాగబాణప్రసంగము, నిందునాగబాణప్రసంగము. బ్రహ్మాస్త్రములు రెంటనుగలవు. రావణునిపాతాళహోమము దుర్యోధనుహ్రదప్రవేశము. నాగురువు విల్లువిఱిచినాఁడని పరశురాముఁడు రామునిపైఁ గినిసిన నాశిష్యునన్యాయముగఁ దొడలు విఱిచినాఁడని బలరాముని కోపము. విరోధివధయు పట్టాభిషేకము అశ్వమేధము (రాజసూయము) నిందునందునుగూడఁ గలవు.

విశేషములు:—సంగ్రామములో [illegible] సభానిర్మాణమును దానింజూచి యోర్వని దుర్యోధనుని [illegible] పోల్పవచ్చును(తృప్తిగాఁబోపదు). దశరథుఁడు రామునియుద్ధము స్వర్గమునుండి వచ్చి విమానమునిఁద నిల్చిచూచెను. పాండురాజు ధర్మరాజునొద్దకు నారదునిచేత స్వర్గమునుండియే వార్తపంపెను. అశ్వమేధమున భరతుఁడు వచ్చినపుడు రాముఁడు నీవంటిఁ [illegible] ములు నెలనెల కిచ్చుచున్నావా యని యొక్క యధ్యాయము చెప్పినదానికి నారదుఁడే యారీతిగా ధర్మరాజు నడిగినాఁడు. ధారాగ్రాహిణి మొదలగు సముద్రసత్త్వ గ్రహాదులను [illegible] నర్జునుఁడు సముద్రమధ్యమున నుండు [illegible] శాపభూతము చేత [illegible] బ్రాహ్మణుఁడు [illegible] కుశలవులు వనమున ఋష్యాశ్రమమునఁ బుట్టిరి [illegible] పాండవులను మునివాటికలలోఁ బుట్టినారు. [illegible] కిచ్చిన ధృతరాష్ట్రుఁడు ద్రౌపదికిఁ [illegible] గాని [illegible] సూత్రములు గనఁబడినవి. [illegible] ద్రౌపదిని [illegible] రావణాదులు [illegible] తపస్సున [illegible] మెప్పించెను. రామాయణములోని రాక్షస మాయలను పైశాచికముచేఁ గొన్ని [illegible] చేయించుచుండఁగా నొక్కరాక్షసుని బెట్టెను. హనుమంతుని విశ్వరూపము శ్రీకృష్ణపరమాత్మ విశ్వరూపము. దుష్టుల (రావణాదుల) బాధలకు బ్రహ్మాదులు విష్ణుమూర్తికడ మొఱపెట్టుకొనుటచే భూభారము దీర్పఁ గోరఁబడినది. రాక్షసకులక్షయము. సర్పకులక్షయము, ధృతరాష్ట్రవంశక్షయము.

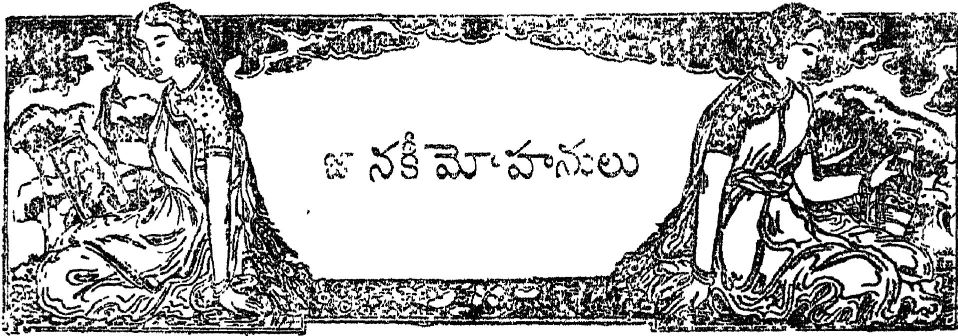
అందు నిందు దేవదానవాంశములఁ బలువురు పుట్టిరి. అనసూయ సీతకంగరాగాదులిచ్చుట పతిభక్తి బోధించుట సత్యాద్రౌపదీ సంవాదముతో సరిపెట్టుకొనవచ్చును. మండోదరి మొదలగు రాక్షసస్త్రీల యేడ్పునకు స్త్రీపర్వమే. లక్ష్మణవిదురుల దేహత్యాగ మొక్కజత. రాముఁ డయోధ్యావాసుల నందఱ సరయూనదీమార్గమున స్వర్గమునకుఁ బంపిన వ్యాసుఁడు భారతరణమృతుల గంగానదిలో నుండి లేవదీసి వారివారి విధవలను వారివారితో గంగలోఁద్రోసి పంపెను. ఈతనికి విడోల (విధవలు) మీఁద దయయెక్కుడు. బ్రహ్మ పంపున రాముని యొద్దికి యముఁడు వచ్చెను. ధర్మరాజు నొద్దికిఁ గాలుఁడు కుక్కవేషముతో వచ్చెను. ఇందునందు మహాప్రస్థానము. రామాయణములో రామునియొద్ద వసిష్ఠుఁ డన్నిటికిని-ధర్మరాజునొద్ద వ్యాసుఁడు మంత్రాలోచనాదు లన్నింటికి. వాల్మీకి రామాయణగ్రంథకర్త మాత్రమే. వ్యాసుఁడో యనేకగ్రంథకర్త - భారతములోఁ గథానాయకుఁడే యాతఁడనవచ్చును. రాముఁడు కథానాయకుఁడును శ్రీహరియు; భారతమునఁ గథానాయకుఁడు వేఱు; శ్రీహరివేఱు. దశరథుని కొఱకే పుత్రకామేష్టియని రహస్యముగా నొకరుచెప్పిరి. సర్పయాగము "నీతదర్థముగాఁగ దేవవినిర్మితము" అని సర్పయాగము నెవ్వరుం జేయలేదు. సర్పయాగం బిట్టిదని శాస్త్రవిధానంబు లేదని ఋత్విజులుచెప్పిరి. సీతను బెండ్లి యాడినపిదప వచ్చి రామునిపైఁ గోపించిన పరశురాముఁడే భారతములో భీష్ముని నీ యంబను బెండ్లియాడుమని కోపించెను. ఇందువిశేష మేమన నొక్కఁడు నాకు నలవనివిడిచినకన్యను బ్రహ్మచర్యవ్రతభంగముచేసికొని పెండ్లియాడుమనుట. గురువుగారివిల్లువిఱిచినందున శిష్యుఁడు రామునితోఁగయ్యముచేయరాఁగా గురువు శిష్యునితోనే (భీష్ముఁడు, బరశురాముఁడు) పోరవచ్చెను. తెల్లవారకుండ ద్రోణపర్వతముందెచ్చినంగాని లక్ష్మణుఁడు బ్రదుకఁడని ప్రొద్దుగ్రుంకకుండ సైంధవుని జంపకున్న నర్జునుఁడు బ్రదుకఁడఁట. రామాయణములో ద్రోణపర్వతమునకు మహాభారతములో ద్రోణపర్వము. (మహాభారముద్రోణపర్వతము) తండ్రినిజంపినకారణమునఁ బరశురామునిచే క్షత్రియ సంహారము చేయఁబడినది. తండ్రిఁజంపినకారణమువనే యశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నుని జంపినది. ఇద్దఱును బ్రహ్మచారులు; ఇద్దఱుబ్రాహ్మణులు; ఇద్దఱుఁజిరంజీవులు. శివశిష్యుఁడొకఁడు శివభక్తుఁడొకఁడు. పరశురాముఁడు స్వర్గమునకుఁబోకుండ రాముఁడు మార్గనిరోధముచేసిన నశ్వత్థామను స్వర్గమునకుఁబోకుండ వ్యాసుఁడు దనతోన భూలోకమున నుండఁగొనియెను. సీతయుందుగాఁ భూమిలోఁజొచ్చినది. ద్రౌపదిముందుగా భూమిమీఁదఁ బడినది. రాముఁడు లక్ష్మణుని బ్రతికియుండఁగనే తఱిమివేయునపుడు కొంచెమునించెనని ధర్మరాజుతమ్ములు భూమిమీఁదఁబడినపిమ్మట వీనికిట్టిగర్వము వీనికిట్టి స్వాతిశయమని నిరసించి విడిచిపెట్టెను.

చిత్రములోఁజిత్రము :— క్రొత్తవాల్మీకులు క్రొత్తవ్యాసులు పైలుదేఱిరి. క్రొత్తవాల్మీకులు,విచిత్రరామాయణములు, ఆనందరామాయణములు, అద్భుతరామాయణములు, హనుమద్రామాయణములు, అధ్యాత్మరామాయణములు, శతకంఠరామాయణములు, సహస్రకంఠరామాయణములు (అర్థములేనిపేరులు) రచియించిరి. క్రొత్తవ్యాసులు చిత్రభారతములు మొదలయినవి లిఖించిరి. ప్రక్షిప్తము లిందునుగలవు. నవీనవాల్మీకుల వింతలు చెప్పనలవి గాదు. వాల్మీకిరామాయణములోని రామునిచారిత్రమునకు భంగముందెచ్చు గాథలువ్రాయఁబడినవి. వారుచెప్పినభాగము నొకదానిసత్తి బడులలోఁ బాఠము పెట్టినారు. దానిపేరు "వేడుకయే నెలగోలుపును". చిన్నతనమునఁ దనతమ్ములు పాలుత్రాగకున్నఁ దానుత్రాగనిరాముఁడు కుంటిదనిగూనిదని మంథరను వెక్కిరించి గూనుమీఁదఁగొట్టి కైకకుఁ గోపమురాఁగా నింతకష్టపడినాఁడని వ్రాసెను. ఆహా! ఇక్కవి రాముగుణములెంతగా విమర్శించినాఁడు. నాయనా, నీవు రామాయణము లెన్ని చదివితివి? వాల్మీకి లక్షణము నీవెట్లు తెలుఁగుదువు. విషయ వినాశమగునన భయముచే సందర్భముదొరకినచోటనెల్లఁ గథాచ్ఛలంబున నితరగాథలందెల్పు వాల్మీకి- విశ్వామిత్రునిచేతనే విశ్వామిత్రచరిత్రముం జెప్పించినవాఁడు- రాముఁడు మంథరఁ గొట్టినఁ దిట్టిన వేళాకోళము చేసినఁ జెప్పఁడా? రామునినోట నొరులు నొచ్చుకొను పరిహాస వచనమే వెడలదే; యట్టివాఁ డాఁడుదానిఁ గొట్టునా! తిట్టునా! అట్టి వచనమే వెడలిన వాల్మీకి చెప్పకమానఁడు. త్రిజటుఁడను బ్రాహ్మణునితో రాముఁడు "తమువాచ లతో రామః పరిహాససమన్వితమ్" అని కూడఁ దెల్పినాఁడు. ఆపరిహాస మెంతచక్కని సందర్భమున నున్నదో రామాయణముఁ జదువుఁడు. మైనమువలె నూబిలోని ,రాటలవలె నెటువంచిన నటువంగును. బాలురహృదయములలో నిట్టు రాముని దోషగుణములు కల్పించి చెప్పు వాల్మీకులకు నమస్కారము.

ఆర్యులారా! ఇట్టివి వ్రాయుటకుఁ జిరకాలముక్రిందట (1896 లో) కీర్తిశేషులు బ్ర. శ్రీ. గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పండితులుగారు విజయనగరములో శ్రీవ్యాసనారాయణస్వామి యాలయముకడఁ బర్వతముమీఁద గూర్చుండి చెప్పిన కొన్ని బీజవాక్యము లాధారమైనవి.

౪ కథలు

"ఒక సోదరుఁడు"

౧
పరిచయము

బాల్యమునందె మోహనరావు తనతలిదండ్రులఁ గోల్పోయెను. నాఁటినుండియు నాతని మేనమామయగు మాధవరావుగారాతనిని, తలిదండ్రులు లేనిలోపము లేకుండఁ బెంచుచుండిరి. ఈయనకు విజయవాడలో మూఁడు నాలుగువందల రూపాయల వేతనముగల యొక గొప్పయుద్యోగము గలదు. చిరకాలమునుండి విజయవాడయే నివాసస్థలమైనందునఁ, గృష్ణయొడ్డునఁ 'ఇంద్రభవన'మను పేరిట నొక సుందరమగుభవనమునుగట్టించి యందుండిరి. ఆయన కొకపుత్రిక గలదు. ఆమెయే మనకథానాయకియగు జానకి! ఈమె మోహనునికన్న నాలుగేఁడులు చిన్న. లేక లేక కల్గిన యొక్కపుత్రికపైఁ దల్లిదండ్రులగు మాధవరావు, కామేశ్వరమ్మగార్లకుఁగల ప్రేమయింతయని వేఱుగ వర్ణించి వ్రాయు టనవసరము. మోహనరావునుగూడ వారు తమకన్నబిడ్డకన్న నెక్కుడు ప్రేమాతిశయముతోఁ బెంచుచుండిరి. వారికిఁ బురుషసంతానము లేకపోవుటయె దీనికిఁ గారణము.

మాధవరావుగారియోగ్యత, మేధాశక్తి, మొదలగునవి, ఆయనకుఁ బ్రజలయందు బ్రఖ్యాతి గడించిపెట్టినవి. ఎల్లరకు నీయనయనిన నమితమగు భక్తి. తాను కలుగఁజేసికొన్న ప్రతివిషయమునందు నీయన యగ్రస్థానమువహించి ప్రజలగౌరవాదరణలకుఁ బాత్రుఁ డగుచుండెను. ఇఁకఁ గామేశ్వరమ్మగారిమార్గము వేఱు! ఈమెను జిన్ననాఁటినుండియుఁ బట్టుదలయనుపిశాచము బాధించుచుండెను. తాను పట్టినపట్టు మంచిదైనను, చెడ్డదైనను, విడువదు. దూరమాలోచించుస్వభావ మీమెయందు లేకపోవుటచే నీపట్టుదల తఱచు విషమావస్థగాఁ బరిణమించుచుండెడిది. ఈమెకుఁగలఛాందసము, వానికి మఱింత సాయమయ్యెను.

తలిదండ్రులమఱపించు మాధవరావుగారిప్రేమకుఁ గృతజ్ఞుఁడై, మోహనరావు మెలఁగుచుండెను. అతనిసహజసద్గుణసంపత్తియు, బుద్ధిసూక్ష్మతయు, చారుసౌందర్యవిగ్రహమును, మేనమామనేకాక యెల్లర నాకర్షించుచుండెను. జానకి గుణరూపములందు మోహనునకుఁ దీసిపోదు. ఆమె బాలికయైనను బుద్ధిసూక్ష్మతయందును, సుగుణసంపత్తియందును బెద్దయే! ఇంకను వికసింపని యామెయౌవనకుసుమ మప్పుడే సౌరభముల వెదఁజల్లుచుండెను. జానకీమోహను లొక్కచోఁ దినుచు, నొక్కచోఁ జదువుకొనుచు, ఒక్కచో నాడుకొనుచు, నిముసమాత్రమైన నొండొరుల నెడఁబాయక పరస్పరప్రేమారూఢులై మెలఁగుచుండిరి. వారిపరస్పరప్రేమాతిశయమునకు మాధవరావుగారెంతయు సంతసించుచుండిరి.

౨
మాధవరావుగారి మరణము

మోహనరావునకుఁ బదునాలుఁగేండ్లు నిండినవి. జానకికిఁ బదియవయేఁడు. మొదటనుండియు మాధవరావుగారికి, జానకీమోహనులకు వివాహముసేయవలయునని యూహ గలదు. అందులకే జానకీమోహనుల పరస్పరప్రేమాతిశయమునకు సంతోషించెడివారు. తమకు మగపిల్లలు లేరు. మోహనునకుఁగల పిత్రార్జితము బహుస్వల్పము. మాధవరావుగారికి వలసినంతయాస్తి గలదు. కనుక జానకి[illegible] నితరులు లేరు. అందుచే మోహనునకుఁ బిత్రార్జితము స్వల్పమయినను ఇబ్బంది లేదు. బుద్ధిమంతుఁడును, రూపవంతుఁడును, నగు మేనల్లుఁడే మాధవరావుగారికిఁ గావలయును. ఇవన్నియు మోహనునియందుఁ జక్కగ నమరినవి. దానికిఁదోడుగ జానకీమోహనులలోఁ బరస్పరప్రణయము ప్రబలియున్నది. ఇంతకన్న మాధవరావుగారికిఁ గావలసిన దేమున్నది? ఆయన యీవిషయమై కామేశ్వరమ్మగారితోఁగూడ వీలయినప్పుడెల్ల మాట్లాడుచుండిరి. ఆమె తన అయిష్టమును జూపకుండినను తటస్థముగా నూరకొనుచుండెను. ఇందులకు గారణము లేకపోలేదు. ఈమె మిగులఁ బూర్వాచారపరాయణ. మోహనుఁడు నవీనాచారపరాయణుఁడు. బ్రహ్మసమాజమునం దెక్కుడభిమానముఁ జూపుచుండెడివాఁడు. హిందూ దురాచారములఁ బెక్కింట నామె యెదుట సకారణముగ ఖండించుచుండెడివాఁడు. ఈమె నిజస్థితి గ్రహింపలేక దురాగ్రహముఁ జెందుచుండెడిది. ఇది నిత్యము జరుగుచుండుటచేత నామెహృదయమున మోహనునిపై నసహ్యభావము నాటుకొనిపోయెను. మాధవరావుగారిట్టివిషయములందు నిర్లక్ష్యభావముఁ జూపెడివారు. జానకిగూడ నొక్కొక్కసారి మోహనునివైపు మాట్లాడి తల్లికిఁ గోపము తెప్పించుచుండెడిది. బుద్ధిపూర్వకముగ, గాదు; సరియైనకారణములు చెప్పి యామె నొప్పింపవలయునని జానకి ప్రయత్నము.

జానకి విద్యావతి. మోహనుఁడామెను దన ప్రక్కకుఁ ద్రిప్పుకొని కామేశ్వరమ్మగారితో వాదించుచుండెడివాఁడు. ఈతనివలన జానకికూడఁ జెడిపోవుచున్నదని తల్లియూహ. అందుచే వారివివాహమామె కంత యిష్టములేదు. కాని వారిద్దఱును మంచిమార్గమునఁ బడిన నిద్దఱకు వివాహము సేయవచ్చునని తలంచుచుండెను.

మాధవరావుగారు తమయుద్దేశ్యమును జానకీమోహనులకుఁ దెలియనీయలేదు. సమయమునఁ దెలియనీయవచ్చునని యిన్నకుండిరి. జానకి మాత్రమెట్లో తలిదండ్రుల రహస్యసంభాషణ విని గ్రహించెను. అప్పు డామె పొందిన హృదయానందము వర్ణనాతీతము. తానాసంగతి మోహనునకుఁ దెలియనీయలేదు. మోహనుఁ డాసంగతి నేమియు నెఱుఁగఁడు. తనకు జానకివంటి భార్య దొరకుట దుస్సాధ్యమని తలంచుచుండెను. ఆమెపైఁ దనకుఁగల యనురాగము మరల్పఁ బ్రయత్నించెను గాని నిష్ఫలమయ్యెను. తనవంటివాఁడు జానకినాసించుట పరిహాసాస్పదమని భావించుచుండెను. కాని యెట్లు? ప్రేమ మరలదు. ఇట్టియాలోచనలతోఁ గాలము గడపుచుండెను.

మాధవరావుగారు తమకోర్కె నెరవేర్చుకొనుటకుఁ బ్రయత్నములు మొదలిడిరి. కాని తానొకటి తలఁచిన దైవమొకటి తలఁచును. జానకీమోహనుల దురదృష్టవశమున నాయన యకస్మాత్తుగా వ్యాధిగ్రస్తుఁడయ్యెను. వైద్యులకు లోటులేదు. ఔషధములకుఁ గొదువలేదు. కాని రోగము నానాఁటికి దుర్భరమై మరణావస్థకు దింపెను. గృహమున నెవరికిని ధైర్యములేదు. వైద్యులు తమతమశక్తిసామర్థ్యముల నుపయోగించిరి. కాని కార్యము లేకపోయెను. మన మెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను విధివ్రాఁత తప్పదుగదా! మాధవరావుగారి కవసానకాలము సమీపించెను. అప్పుడు భార్యనొక్కతెను బిలిచి తనలోనున్న బాధ నంతయుఁ బ్రయత్నముమీఁద నణఁచిపెట్టి యామెతో నిట్లనెను: "నాకిఁక భగవంతుని యాజ్ఞయైనది. పోయివచ్చెదను. నీవుమాత్ర మధైర్యముఁ జెందక జానకీమోహనులను జాగ్రత్తగాఁ బెంచుము. సాధ్యమగునంతత్వరలో వారిరువురకు వివాహమొనర్చియందఱును సుఖముగ నుండుఁడు. నాచేతులతో నేను వారిద్దఱకు వివాహము సేయవలయునని యత్నించితిని గాని నా కాయదృష్టము లేకపోయెను." భార్య మాఱాడలేక కంటనీరువెట్టుకొని యేడ్వఁదొడఁగెను. తరువాత జానకీమోహనులఁ బిలిచి తనప్రక్కఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని "అమ్మా, జానకీ! నాయనా, మోహనా! నేను బోయివచ్చెదను. ఇఁకముందు మీజీవితము లెట్లుండునో కదా! అన్నిటికిని అమ్మయున్నది. మీరుమాత్రము భద్రము. మీ వివాహము చూచుభాగ్యము నాకు లేనందుకు విచారించుచున్నాను." అనియెను. లోనుండి పొంగిపొరలివచ్చుచున్న దుఃఖము కన్నీటిగుండ బయటఁబడెను. జానకీమోహనులు మాధవరావుగారిమీఁదఁ బడి కౌఁగిలించుకొని హోరున నేడ్వఁదొడఁగిరి. అందఱకును మనోధైర్యము వాడెను. ఇఁక వారికి ధైర్యము చెప్పువారెవరు? మాధవరావుగారిని బాధించుచుండిన రోగ మొక్కపెట్టున భయంకరమృత్యురూపము దాల్చి ఆమహామహుని నోటవైచికొని పోయెను.

3

జానకి - మోహనరావు

మూఁడేండ్లు గడచినవి. కామేశ్వరమ్మగారు జానకీమోహనులను బెంచుచుండిరి. మోహనరావు కాలేజీచదువునకై రాజమహేంద్రవరమేఁగెను. కృష్ణయొడ్డున వారి చంద్రభవనముననే జానకి, కామేశ్వరమ్మగారు నివసించుచుండిరి. మోహనరావు సెలవులకు వచ్చుచుండెను. అతఁడు రాజమహేంద్రవరములో నున్నన్నినాళ్లును జానకి కేమియుఁ దోఁచుటలేదు. ఇంతనుండి యొకరినొకరు వదలియుండనివారి కిప్పు డెడఁబాటుగల్గినఁ గష్టమేకదా! కాని తప్పదు. వారిద్దఱు నెట్లో దినములు గడపుచు వచ్చిరి. సెలవులనిన వారికి పండుగ. ఎప్పుడు సెలవుదినములు వచ్చునా, ఎప్పుడు విజయవాడకుఁ బోవుదునా, యని మోహను డాలోచించుచుండును. ఎప్పుడు మోహనుఁ డింటికివచ్చునా యని జానకి తపించుచుండును.

క్రిస్టమస్ సెలవులు వచ్చినవి. మోహనరా వింటికి వచ్చెను. ఇఁక జానకీమోహనులకుఁ బండుగే! వారొండొరులఁగాంచి సంభాషించుకొను నప్పుడు శశాంకునిజూచి జలధి యుప్పొంగునట్లు వారి హృదయములానందముచే నుప్పొంగును. వీరి ప్రవర్తనము కామేశ్వరమ్మగారి కంతఁగా నిష్టములేదు. మోహనుఁడు బ్రహ్మసమాజమునం దభిమానియగుటయే యిందుకుఁ గారణము. బ్రహ్మసమాజమనిన జందెములఁ ద్రెంపి వితంతువివాహములఁ జేసికొనుటయనియే కామేశ్వరమ్మగారి నమ్మకము. కాని సమాజముయొక్క నిజము మోహనుఁ డెన్నిమార్లు బోధించినను ఆమె తల కెక్కినది కాదు. మోహనుఁడే తన తనయను దుర్మార్గమునఁ బెట్టుచున్నాఁడని యామెయొక్క నమ్మకము. ఈసంగతి జానకి గ్రహింపలేకపోలేదు. చాలసార్లు చెప్పిచూచెను. కాని, యత్నము నిష్ఫలమయ్యెను. ఏమిసేయఁ గలదు?

నాఁటిసాయంకాలము చంద్రభవనోద్యానవనము వివిధ తరులతాపుష్పాదులతో, సంధ్యారాగపుటెఱెండలో నూత్నశోభఁ గాంచుచుండెను. పుష్పసుగంధవాహినులై చిరుగాలులు మెల్లన నాకుల నాడించుచు హృదయాహ్లాదకరముగ నుండెను. అస లుద్యానవనమే మనమున కాహ్లాదకరము! ఆ వివిధవర్ణపుష్పలతాదులే మనోరంజకములు! ఆ పుష్పసుగంధములే ఆనందదాయకములు! వీనికిఁదోడుగ సంధ్యారాగము, కృష్ణవేణీ ప్రవాహము, ఆ తరంగమాలికలగానము! ఇఁకఁ గావలసినదేమున్నది? అప్పుడుండు ఆనందము, సౌఖ్యము అనుభవైకవేద్యములు! ఇట్టి యానందము ననుభవించుటకే జానకీమోహనులు విహారార్థము బయలుదేరిరి. వారివిమలసౌందర్యకాంతులచే నాయుద్యానవనము, ఆ సంధ్యారాగము, ఆ కృష్ణవేణీతరంగిణి, ఆస్నిగ్ధసైకతస్థలములు, మఱింత శోభఁగాంచినవి. వానికి ఆజానకీమోహనులే తగుదురు.

ఆ యుద్యానవనము కృష్ణయొడ్డుననే యుండుటచే దానికిఁజేరి యొక యిసుకతిన్నె గలదు. జానకీమోహను లటకేగి కూర్చుండిరి. ఒకవైపునఁ గృష్ణవేణి! ఒకవైపున నుద్యానము! చంద్రభవనము! పైనిసంధ్యారాగము! మధ్యమధ్య మందమారుతము! ఇఁక నేమి కావలయును?

"మోహనా, ఈ ప్రకృతిసౌందర్యము నా భావతరంగముల నుప్పొంగఁజేయుచున్నది సుమా! ఈకృష్ణవేణి, ఈ యుద్యానవనము, ఈ సంధ్యారాగము, మనమున కెంతయానందమును గూర్చుచున్నవో కాంచితివా?" అని జానకి తన నెమ్మోమునఁ జిఱునగవుతో మృదుమధురస్వరమున ననెను.

మోహనుఁడు మందహాసముతో, "జానకీ! నీవు చెప్పినది నిజమే కాని, నీవు పరిహాసముగాఁ దలంపకున్నచో నే నొకసంగతిఁ జెప్పెదను. నీ విటనుండుటవలననే నే నీయానందమును బొందుచున్నాను. నీవు లేనియెడల నన్నీప్రకృతి సౌందర్యము లెవ్వియు నాకర్షింపలేవు. నీవు నమ్మినను, నమ్మకపోయినను, నా హృదయాంతరాళమున నుండి వెలువడిన భావమిది" అనెను.

"మోహనా, ఇట్టిపరిహాసము లేడ నేర్చికొంటివి?"

"నామాట పరిహాసమా? నా యంతరాత్మసాక్షిగఁ జెప్పుచున్నాను."

"పరిహాసము గానిచో నాదర్శనమాత్రమున నీకుఁ గలుగు నానందమునకుఁ గారణమేమి?"

"అది నే నెట్లూహింపనేర్తును? నీపై నాకుఁగల వినిర్మల ప్రేమయే కారణమని తలంతును."

జానకి మోమునఁ గొంచెము కోపముగనుపడుచు "ఏమీ! కన్యకను, అస్వతంత్రను, నన్నీవిధముగఁ బ్రేమింపవచ్చునా? ఇదియన్యాయముగాదా!" అనెను.

"జానకీ, క్షమింపుము. పొంగిపొరలు నామనోభావము నాఁపుకొనలేక యట్లంటిని. నాహృదయము నాస్వాధీనమైయుండినచో నినుఁ బ్రేమింపకపోయియేయుందును. ఈ దరిద్రుఁడు జానకిని బ్రేమించుటనకర్హుఁడని, నేనిదివఱకే యెఱుంగుదును; కాని, మనస్సు స్వాధీనము కాకుండుటచేఁ బ్రేమ మరల్పలేకుంటిని."

జానకి, "మోహనా!" అని యాతనికంఠమును గౌఁగిలించుకొనెను. వారిరువురిమేను లేకమై పరవశతఁగాంచెను. నేత్రములనుండి యానందబాష్పములు వెల్లువలై ప్రవహించెను. క్షణకాలము వారిరువురు మైమఱచిరి.

కొంతసేపటికిఁ గౌఁగిలివీడి, జానకి "మోహనా, నన్ను నీ వెట్లు ప్రేమించుచుంటివో నిన్నును, నే నట్లే ప్రేమించుచున్నాను. ఇది ముమ్మాటికిని సత్యమని నమ్ముము. జానకికి నీవే సర్వమును; నీదివ్యదర్శనమే నేత్రానందము; నీవాక్సుధారసమే కర్ణానందము; నీ కౌఁగిలియే మోక్షము. నీకుఁదప్ప జానకిహృదయమున, నన్యునకుఁ దావులేదు" అనెను.

"మనపరస్పరప్రేమకు అత్త యవరోధము గల్పించునేమోయని భయమగుచున్నది"

"అంగీకరించినను, అంగీకరింపకున్నను, మనహృదయభావములకు మార్పులేదు. అమ్మకీవిషయమున నేమియు సంబంధము లేదు."

౪

అవరోధము.

"మోహనా, నీహృదయము మార్చికొని, బాగుపడఁ దలఁచుకొనలేదా?" అనికామేశ్వరమ్మగారు మోహనునిఁ గఠినముగా నడిగెను.

"అత్తా! నాహృదయమున నాటుకొని, పెరిగి, పెద్దదైనమహావృక్షమును బెఱికివైచుటెట్లు? నాయంతరాత్మ నిక్కమని నొక్కిచెప్పునది కాదనుట యెట్లు?"

"నీ విన్నిగాక మఱియెన్ని చెప్పినను, నామనమున కెక్కవు. నీవు నిజముగాఁ బాడైపోవుచున్నావు."

"అత్తా, నీమూఢనమ్మకమే నీదిగాని, నేఁజెప్పువిషయము లెన్నఁడును నీ వించుకంత విమర్శించి యాలోచింపవు. ఇఁక నామాటలు నీమనమున కెట్లునచ్చును?"

"నీ కంతయభిమానమున్న నాసమాజమునకే చేఱరాదా? జందెము త్రెంపివైచి, యొకవితంతువును వివాహమాడరాదా?"

"జందెముఁద్రెంపి, వితంతువును వివాహమాడుటే బ్రహ్మసమాజమని నీనమ్మకము. నిజమును నీకెన్నిమార్లు చెప్పినను బోధపడకున్నది. నే నీరోజునఁగాకున్న రేపైనను బ్రహ్మమతమును దప్పక స్వీకరింతును."

కామేశ్వరమ్మగారు కోపముతో, "మోహనా, చిరకాలమునుండి నీకు జానకినిచ్చి వివాహము సేయవలయునని యనుకొనుచుంటిని. నీ వెన్నఁటికిని బాగుపడునట్లు తోఁపదు. కావున జానకి నింకొకని కిచ్చి పెండ్లిచేసెదను." అనెను.

మోహనుని మోము వెలవెలఁబోయెను. ఈతుదివాక్యము లతనిహృదయమున దారుణాఘాతమై బాధించెను. ఈమనోవేదన భరియించుటెట్లు? కాని, ప్రయత్నముమీఁద దాని నణఁచిపెట్టెను. "అంతమాత్రమున నేను నాహృదయమును మార్చుకొందునా?. నాయదృష్టమెట్లుండిన నట్లగును." అనెను.

కామేశ్వరమ్మగారికి కోపము హెచ్చెను. పండ్లు పటపటఁ గొరుకుచు, "సరె, జానకి నీకుఁదక్కదు. గుంటూరులో నొకసంబంధమున్నది. ఆవరునకు జానకినిచ్చెదను. నీవు బ్రహ్మసమాజము స్వీకరింపు" మనెను.

మోహనరావట్లె తానుగూర్చుండిన కుర్చీలో నిస్తబ్ధుఁడై యుండెను. ఏమిసేయుటకుఁ దోఁపదు. హృదయమునకు భయంకరమగు కత్తివ్రేటు! గత్యంతరమేమి?

కామేశ్వరమ్మగారు గదినుండి వెడలిపోయెను. ప్రక్కగదిలోనుండి వినుచున్న జానకి యొక్కమాఱుగ వచ్చి మోహనునిఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఈకౌఁగిలింత, నిన్నటి యిసుకతిన్నెపైఁ గౌఁగిలింతవంటిదికాదు. అది ఆనందాతిశయమువలన, ఇది పట్టరాని దుఃఖాతిశయమువలన! అప్పుడు వెడలిన కన్నీ రాహ్లాదమువలన, ఇప్పుడు వెడలిన కన్నీరు దుస్సహవిచారమువలన! ఇఁక నేమున్నది? వినిర్మలప్రణయ ప్రవాహమునకుఁ దీరని యవరోధము!

౫

వివాహము

మోహనరావునకు సెలవులు గతించెను. అతఁడు రాజమహేంద్రవరము వెడలెను. వెళ్లిన నేమిప్రయోజనము? మన స్సిక్కడనే యున్నది. అతనిని జిరకాలమునుండి బంధించుచుండిన ఆశాపాశము తెగిపోయినది. మాతృసమానయై తన్నుఁబెంచుచున్న మేనయత్తచేఁ దిరస్కరింపఁబడిన మోహనునిస్వాంత మెటులుండునో వేఱుగ వర్ణింప నవసరములేదు. కాని జానకి తన్ను గాఢముగఁ బ్రేమించుచున్నదనిమాత్ర మాతనికిఁ గొంచెము ధైర్యముగ నుండెను. ప్రేమించుచున్నంతమాత్రమున మేనత్త జానకిని దన్నుఁ బెండ్లాడనిచ్చునా? ఆమెకుమోహనరావుమీద గోపమునకుఁగారణ మాతఁడు బ్రహ్మసామాజికుఁడ నయ్యెద ననుటయే. ఇట్లు బ్రాహ్మణ్యము చెడఁగొట్టునాతనికి దనతనయనిచ్చుట యామెకేమాత్రము నిష్టముగలేదు. మోహనరావు తాను బ్రహ్మసామాజికుఁడగుట మానెదనన్న నీమె మెత్తఁబడునేమో? కాని యాతఁ డసత్యము పల్కుటకు సాహసింపఁడు. ఈసందర్భమున జానకిహృదయ మెట్లుండునో వ్రాయనక్కఱలేదు. ఎట్లైన మోహనునిచే నబద్ధమాడించి యతనిని సామాజికుఁడగుట మానెద ననిపించుట కామె విశ్వప్రయత్నము చేసెను. కాని మోహనుఁ డిందులకు సమ్మతింపఁడయ్యె! తల్లికిఁగూడ నామెచాల దూరము బోధించిచూచెను. కార్యము లేకపోయెను. తన కిఁక నన్యునిఁ జేపట్టవలయునని నిర్బంధము వచ్చెను. ఇదివఱకే తన హృదయమును మోహనుని యధీనముచేసినజానకి ఇప్పు డెట్లన్యునిఁ జేపట్టఁగలదు? పాప మామెకు గత్యంతరము లేదు.

జానకి ధీమతి. గభీరహృదయ. తాను మోహనునిఁ దక్క నితరునిఁ బ్రేమించుటకల్ల. తల్లి తన్ననేకవిధముల నిర్బంధించుచుండెను. అన్యునికిచ్చి వివాహముసేయవలయునని యామెకోర్కె. జానకి ఆమె మాట వినకపోయిన నామె క్రోధానలమునకు భస్మపటలమై పోవును. మొదటినుండియు జానకికిఁ దల్లియనిన భయమెక్కుడు. ఆమెమాట కెదురాడ వెఱచుచుండును. కావున జానకి చిరకాలము దీనివిషయమై యాలోచించెను. ఒక గంభీరమగునాలోచన, భావము, ఆమె హృదయమునఁ దట్టెను. దానికన్న నాచరణీయము వేఱొండు లేదనినిశ్చయించుకొనెను.

జానకికి గుంటూరుసంబంధము స్థిరమయ్యెను. మాఘమాసమున ముహూర్తము పెట్టఁబడెను. ఇందులకు జానకిగూడ నంగీకరించెను. ఉభయపక్షములవారు వివాహప్రయత్నములలోనుండిరి. ముహూర్తము సమీపించెను. గుంటూరునుండి మగపెండ్లివారు ముహూర్తపుదినమునకుఁ దరలివచ్చిరి. ఇరుపక్షములలోను జాలమందిబంధువులువిచ్చేసిరి. మోహనరావుమాత్రము రాలేదు. శుభలేఖఅందక కాదు! అందఱికన్న ముందుగనే యాతనికి శుభలేఖవచ్చెను. దూరమునుండియేయతని హృదయవేదనదుర్భరముగుచున్నప్పుడు, విజయవాడకువచ్చి జానకియెదుట నిలువఁగలఁడా? జానకి కంఠసీమ నన్యుఁడుమంగళసూత్రమునుఁగట్టుటఁ గన్నులారజూడఁగలఁడా? జానకి వరునిపై దలఁబ్రాలుపోయుటఁజూచి సహింపఁగలఁడా? రాజమహేంద్రవరముననే, యీమనోవ్యథ భరింపఁజాలకుండెను. ఇఁక జానకి యెదుట భరింపఁగలఁడా? మేనయత్తపైఁబట్టరానికోపము వచ్చెను. కాని ఏమిసేయఁగలఁడు? జానకి తనహృదయపూర్వకముగా వివాహమునకంగీకరించినదా యనుసందేహ మతనిని సదా పీడించుచుండెను. జానకి తన్నట్లు మోసగించునా? ఏమో స్త్రీలను నమ్మరాదు. అని సందేహించుచుండెను. కాని నిజమగుసంగతి తెలియలేదు. ఈవివాహమున కామె సమ్మతింపదని యాతనికి గట్టినమ్మకము. కాని వివాహము స్థిరపడినది.

ఈసందేహములతో మోహనరావునకు మతిపోయెను. దీనివలన జదువునందుఁగూడ శ్రద్ధతగ్గెను. అతనికి మాటిమాటికి జానకి కౌఁగిలింత, "నీకుఁ దప్పనాహృదయమున నన్యునకుఁ దావులే"దను మృదుమధురస్వరమున వెలువడిన యామెవాక్యము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. అట్లు జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడెల్ల నాహృదయవేదన మఱింత దుర్భరమై పోవుచుండెను.

అటు జానకి నిశ్చలయై యుండెను. విచారసూచన లేదు. సంతోషచిహ్నములును లేవు. ఏవిషయమునుగూర్చియుఁ దనయభిప్రాయము నిచ్చుటలేదు. ఇతరు లేమిచెప్పినను "ఊఁ" యని యూరకుండును. విస్తరించి యెవరితోడను మాటలాడుట మానెను. ఆమె హృదయముయొక్క లోఁతు నెవ్వరును గ్రహింపఁజాలకుండిరి. వివాహము యథావిధి జరిగిపోయెను. వరుఁడు మంగళసూత్రమును దనకంఠసీమఁ గట్టినప్పుడుమాత్ర మామె దుఃఖము నాఁపుకొనఁజాలకపోయెను. కన్నులనుండి కన్నీటిబిందువులు జలజలరాలెను.

౬

జానకిలేఖ - నౌకావిహారము

రాజమహేంద్రవరమున మోహనరావునకుఁ గొంచె మెచ్చుతక్కువగఁ బిచ్చియెత్తినట్లయ్యెను. అతనిహృదయము పలువిధములగు నాలోచనలకు భావములకుఁ దావయ్యెను. ఒకమూల "జానకి నన్నిట్లు మోసగించెనుగా!" యనుదుఃఖము; ఒకమూల మేనయత్తపైఁ గోపము; ఒకమూల జానకి కౌఁగిలింత జ్ఞప్తికివచ్చుట, ఆమె వాగ్దానమువలని ఆశ; ఒకమూల జీవితముపై విముఖత; ఒకమూల పగ; ఒకమూల నసూయ; ఇన్నియు నేకమై యాతనికిఁ బిచ్చియెత్తించెను. చదువు తిన్నఁగ సాగుటలేదు. పరీక్ష లెట్లో గడచెను. వేసవిసెలవులు వచ్చెను. విజయవాడకు వెళ్లుదునా వలదా యని యాతఁ డాలోచింపఁదొడఁగెను. వెళ్లి జానకిమొగ మెట్లు చూడఁగలఁడు? వెళ్లకుండిన నిఁక దిక్కెవరు? మేనయత్తయే తనచదువున కాధారమైయున్నది. పర్యవసాన మేమియు నాలోచింపలేకపోయెను.

ఒకనాఁడు విజయవాడనుండి రెండుత్తరములు వచ్చెను. అందొకటి విప్పిచూచెను. అది తనమేనత్త వ్రాసినలేఖ. అందుఁ దాను పెండ్లికిరాకపోవుటకుఁ గారణ మడుగుచు సెలవులిచ్చిన తక్షణమే బయలుదేరి రావలయునని వ్రాయఁబడియుండెను. రెండవయుత్తరము విప్పిచూచెను. విప్పగనే జానకి కోమలహస్తముతో వ్రాసిన యక్షరములు గాన్పించెను.

అందిట్లుండెను:

"మోహనా!

నావివాహవిషయమై నీకిదివఱలోఁ జెప్పుటగాని వ్రాయుట గాని లేదు. ఈసందర్భమున నీమన స్సెట్లుండునో నాకుఁ దెలియును. నీవుపొందినంత హృదయావేదన నేనును బొందితినిగాన నీబాధ నేను గ్రహింపఁ గల్గితిని.

కాని కొండొకకారణమున నాహృదయము రాయిఁజేసి కొంటిని. అమ్మసంగతి నీవెఱుఁగుదువుగదా! ఆమె ప్రచండక్రోధానలమున కాఁగలేక యట్లొనర్చితిని.

అయినప్పటికిని నాహృదయమునమాత్రము మార్పు లేదు సుమా! నాభౌతికదేహమునుమాత్రమే యానూతనవరుని స్వాధీనము గావించితిని. అతఁడు దానికే మంగళసూత్రమును గట్టెను. హృదయము మాత్రము నీదె. దానికి మంగళసూత్రము నాఁడే నీవు కట్టినావు. అందుచే మనకిఁక నావిషయమున విచారము వలదు. ధీమంతుఁడవగు నీకు విస్తరించి చెప్ప నవసరము లేదు.

నీవు మఱల నెప్పటియట్లనే యుండుము. ముఖభావమునందేమి, చర్యలయందేమి, నీహృదయమును గనుపఱుపకుము. సెలవులిచ్చిన తోడనే రమ్ము. అమ్మ యిప్పటికిని నీకు మాతృసమానయగు మేనయత్త! తక్కిన విషయము లన్నిట నీకామె లోటుజరుగనీయదు. కనుక దయయుంచి వెంటనే రమ్ము.

ఇట్లు ప్రేయసి,
జానకి."

మోహనరావునకు సెలవులనిచ్చి వారమైనది. విజయవాడకు వెళ్లుటకు నిశ్చయించుకొనెను. రైలెక్కి విజయవాడస్టేషనులో దిగి బండిచేసికొని యింటికి బయలుదేరెను. అతనిహృదయ మెందుచేతనో కాని వడిగఁ గొట్టుకొనసాగెను. ఇప్పుడు తాను జూడఁబోవు జానకి మునుపటిజానకి కాదు! వివాహిత; పరకాంత. అట్టిజానకిని మోహనుఁడు చూడఁగలఁడా? ఎట్లైనను దప్పదు. హృదయమును గుదుటఁ బెట్టుకొనఁ బ్రయత్నించెను. కార్యము విఫలమయ్యెను. బండి చంద్రభవనమును సమీపించెను. సమీపించిన కొలఁది హృదయము మఱింతవేగముగఁ గొట్టుకొనసాగెను. చంద్రభవనముఖ ద్వారమున బండి నిలచెను. మోహనునకు శరీరము కంపింప మొదలిడెను. బండినుండి దిగవలసివచ్చెను. దిగుటయెట్లు? దిగిన జానకి కంటఁబడునేమో. అయినను, దిగుటతప్పదు. ఎట్టకేలకు బండినుండిదిగెను. వీధిగుమ్మము తెఱువఁబడియుండెను. అట నెవరును లేరు. అతఁడు లోపల బ్రవేశించెను. అక్కడ నెవ్వరును గాన్పింపలేదు. బండివానికి అద్దెనిచ్చి పంపివేసి, సావడిలో నిటునటు జూచుచుండెను. ఎవరు ముందుఁ గంటఁబడుదురో -జానకియో - మేనత్తయో? ఎవరు గాన్పించిన నెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో? అతని కేమియుఁ దోఁచుటలేదు.

ఇంతలో దొడ్డిలోనుండి యొకవ్యక్తి తన వైపునకు శరవేగమున వచ్చుచుండెను. మోహనునకుఁ గండ్లు చీఁకట్లు గ్రమ్మెను. నిస్తబ్ధుఁడై పోయెను. ఆవ్యక్తి పరుగునవచ్చి, యాతనిఁ గౌఁగిలించుకొనియెను. ఆ వ్యక్తి మనజానకియే. ఇది యూఁడవకౌఁగిలింత! జానకీమోహను లిప్పుడీ లోకమున లేరు.

కొంతసేపటికి వారికి మెలఁకువవచ్చెను. మోహనరావు, తన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనినవ్యక్తి జానకియని తెలిసికొనెను. ఇంతవఱకు నెవరి యెదుటఁబడుట కాతఁడు భయమొందుచుండెనో, ఆమె యేయిగామె! ఆమె పరకాంతయని తనకుఁ దెలిసియున్నను కౌఁగిలి విడిపించుకొనలేక పోయెను. వెంటనే వారిరువురును గన్నీటి సెలలఁ బ్రవహింపఁజేసిరి.

పొరిగింటికేగియుండిన కామేశ్వరమ్మగారు వచ్చి మోహనరావును గుశలప్రశ్నల నడిగిరి. వానికన్నిటికిని మోహనరావు సరియైన సమాధానము నిచ్చెను. తనహృదయభావము నామెకుఁ దెలియనీయక, యెప్పటియట్లనే మెలఁగుచుండెను.

ఒకనాఁటిసాయంకాలము, కామేశ్వరమ్మగారు పొరుగింటికి, జనిరి. జానకీమోహనులిద్దఱు నలవాటుప్రకారము విహారమేగిరి. నేఁడు నౌకావిహారము సేయఁదలఁచిరి. వారికొక చిన్న నావ గలదు. అందులో వారిరువురుమాత్రమే యెక్కి, వారే నౌకను నడపించుకొని నదీగర్భమునకు బయలుదేరిరి.

కృష్ణవేణీస్రవంతి లేఁగెరటములతోఁ బ్రశాంతమై యుండెను. మలయమారుతము మెల్లన వీచుచుండెను. జానకీమోహను లధిష్ఠించిన నౌక, రాజహంసవలె నొయ్యారముగఁ బోవుచుండెను. ఆకాశమున మేఘము లక్కడక్కడ నుండి చూపరుల కానంపమొద విందుచుండెను. పశ్చిమాద్రినున్న లోకబాంధవుఁడు తన సంధ్యారాగము లంబరవీథి వెదఁజల్లి యామేఘమాలికలకు వింతశోభఁ గల్గించుచుండెను. ఆసంధ్యారాగపు టెండలోఁ బ్రకృతియంతయు నవశోభనము గాంచినట్లుండెను. నావ నడచుచుండెను.

భానుఁడు పడమటఁ గ్రుంగిపోయెను. అంధకారంబు లస్తమించెను. నలుగడలఁ జీకట్లలముకొనుచుండెను. ప్రకృతి నిశ్శబ్దముగ నుండెను. నావ నడచుచునే యుండెను.

జానకి తానువేయుచున్న తెడ్డు నాఁపివైచి తనయొడిలో దాఁచియుంచిన రివాల్వరును బైకిఁదీసెను. మోహనుఁ డది చూచి తాను గూడ తెడ్డునాఁపివైచెను. జానకి మందహాస విలసితవదనముతో మోహనుని ప్రక్కఁ జేరి కూర్చుండెను. నావ నడుపుట నాఁపివైచిరి. అది నదీగర్భమునఁ దనదారిఁ బోవుచుండెను.

"మోహనా!" యని జానకి యప్రయత్నముగ నరచెను.

"జానకీ!" యను ప్రత్యుత్తరముగూడ నప్రయత్నముగనే వచ్చినది. వారిరువురి హృదయమధురస్వర మాకృష్ణవేణీతరంగమాలికలపైఁ దేలియాడెను.

"ఇదిగో రివాల్వరు, అందికొనుము, ముందునన్ను-తరువాతనీవు."

"కాదు, కాదు, ముందునేనే, తరువాత నీవు.

"హృదయేశ్వరుఁడవగు నీకన్నముందు నేఁబోయినఁగాని నాకు ముక్తిలేదు".

"జానకీ! నాచేతు లాడకున్నవి. ఆ—అయ్యో!"

ప్రొఫెసర్ జేమ్సుగారి

ఎలక్ట్రో టానిక్ మాత్రలు

దేహమునకు

సంబంధించిన వ్యాధులన్నిటిని, ఆకలిలేకయుండుట, బలహీనము, దారుఢ్యములేకుండుట, జ్ఞాపకశక్తి

లేకుండుట, యింకను అన్ని వ్యాధులన్నిటిని! నివారణచేసి, మాయొక్క

ప్రొఫెసర్ జేమ్సుగారి ఎలక్ట్రో టానిక్ మాత్రలు

దేహమునకు, క్రొత్తరక్తమును, మంచి జ్ఞాపకశక్తిని, జీర్ణశక్తిని, బలమును, దారుఢ్యమును, వీర్యమును, వీటిని మాత్రలు ఉపయోగించిన స్వల్పకాలములోనే

గుణమునిచ్చును

అపూర్వమైన మాత్రలు. వీటికి సాటి లేదు. ఒకతూరి ఉపయోగించుడు.

ధర బుడ్డి 1-కి రూ. 2

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్

కెమికల్ కంపెని

ఔషధ వ్యాపారులు

జుమ్మా మసీదు, బొంబాయి

కా మి ని యా నూ నె (రిజిస్టర్డు)

శ్రేష్ఠమైన మిక్కిలి కాంతిగల సువాసన తైలము

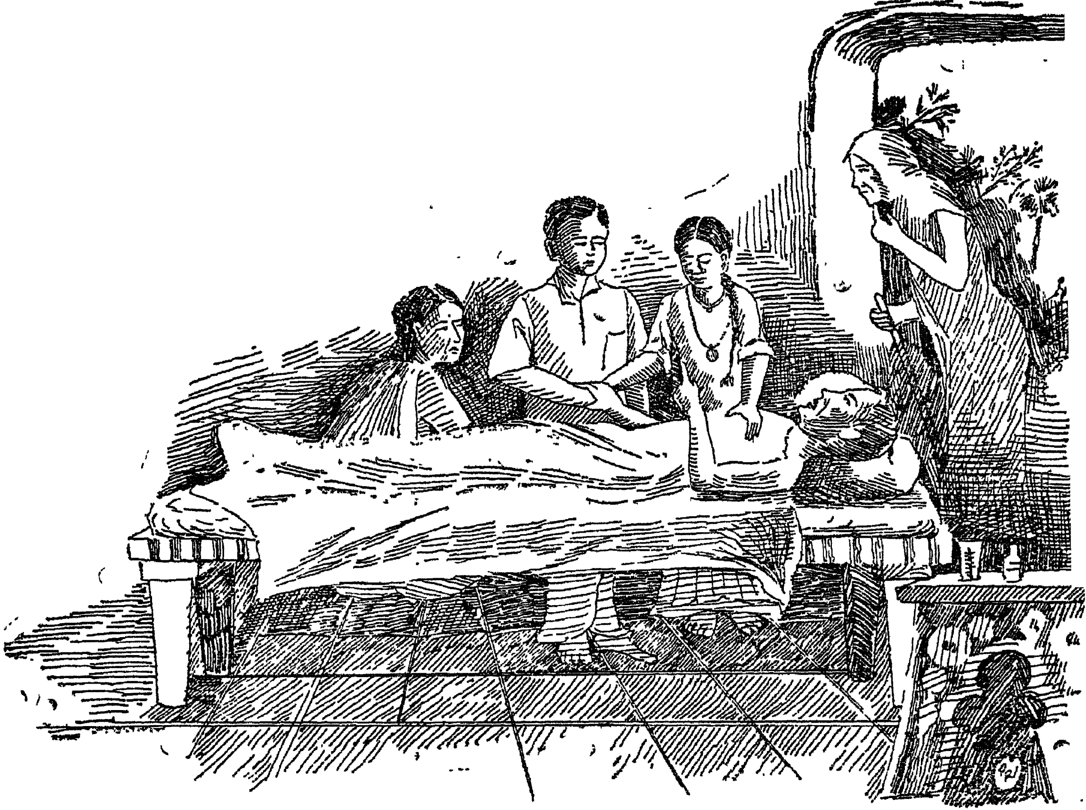
ప్రపంచమునందున్నట్టి వాసనతైలము లన్నిటిలో మిక్కిలి శ్రేష్టతరమైనది. మిక్కిలి కాంతిగలది. సున్నితముగాను వాసన చేర్చబడినవి.

చెన్నపురిలో నున్న ఇండియన్ పేట్రియేటు యిట్లు వ్రాసినది:— కామినియాతైలమును గురించియే ప్రతిగృహమునందును మాట్లాడు చున్నారు. పతిపురుషుడు, స్త్రీదానిని గుఱించి వినుటయే గాక, దాని సువాసనను, ఎచ్చట అది విక్రయమునకు దొరకునది కూడ బాగుగా తెలిసికొని యున్నారు. దాని యొక్క మంచి గుణములు, పరిమళము, యివిగాక యితర మంచి గుణములు మున్నగునవి చేరి అది జనానురంజకమైనది. దాని ఉపయోగముచే గలిగిన గుణములు మిక్కిలి మనోహరముగాను; అకర్షణీయముగా నున్నవి.

ఖ్వాజా షైూలంపిర్, 54 మహోవాహోలి, డక్కా యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— నేను 6 మాసములనుండి మీకామినియా తైలమును వాడుచున్నాను. అది మిక్కిలి చుఱుకు గలది, మెదడును చల్లగానుంచును. నేను అనేకతైలములను వాడితిని గాని యిది ఒక్కటిమాత్రమే నాకు తృప్తిని కలుగజేసినది. దయచేసి 3 బుడ్లు కామినియా తైలమును పంపకోరెదను.

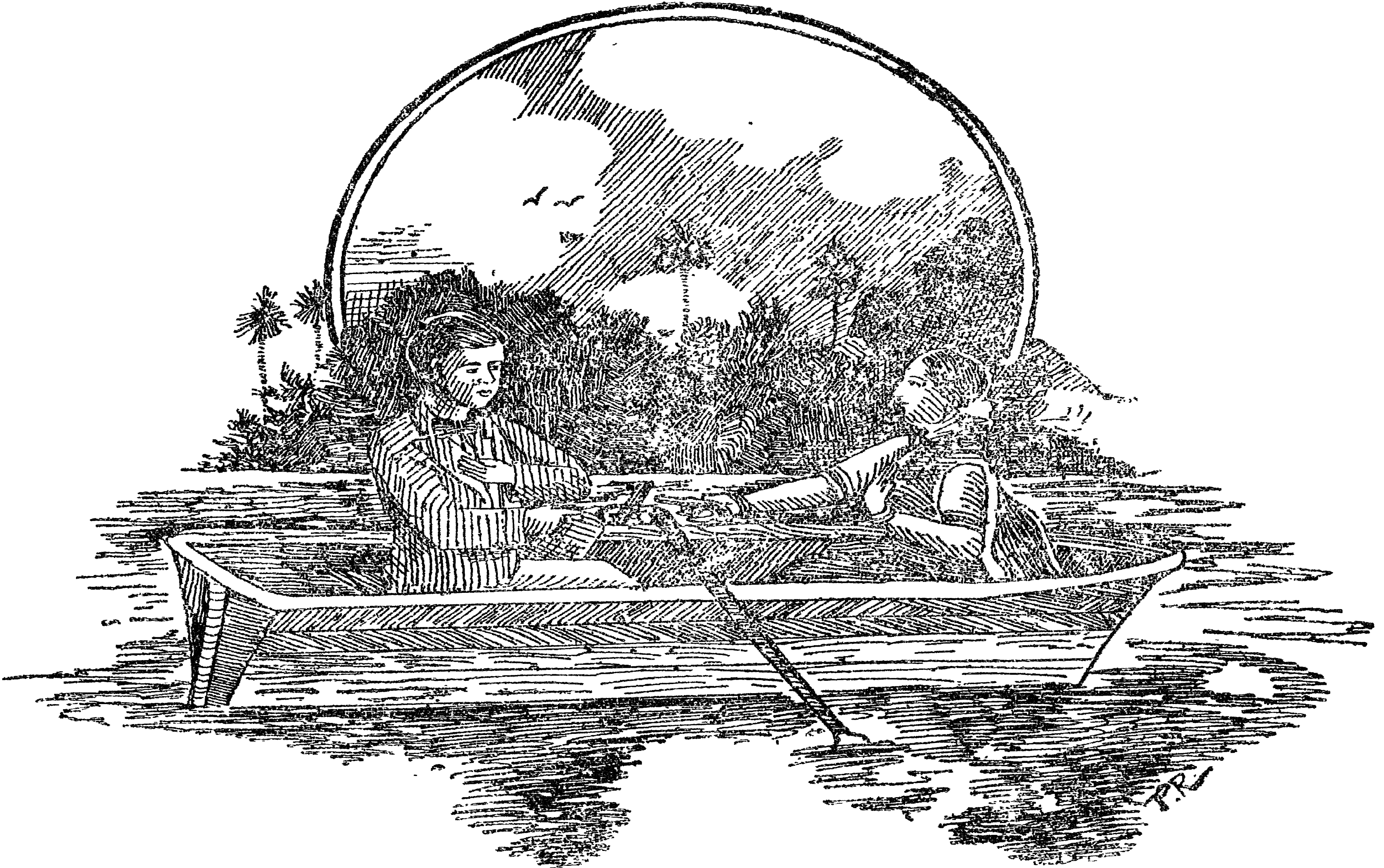
ఠాకర్ సాహెబ్, బహదర్ ఆఫ్ కేరా ఎస్టేటు యిట్లు వ్రాసిరి:—మీరు దయచేసి సుప్రసిద్ధమైన మీ కామినియా నూనె 6 బుడ్లను వి. పి. గా మావిలాసమునకు పంపకోరెదను. దానియొక్క సుగుణమును మంచి సువాసనలను పొగడక మానముగా ఉండజాలను.

“అమ్మా, జానకీ! నాయనా, మోహనా! నేను బోయివచ్చెదను.”—పు. 197

“మన పరస్పరప్రేమకు అత్త యవరోధము గల్పించునేమో యని భయమగుచున్నది”—పు. 198

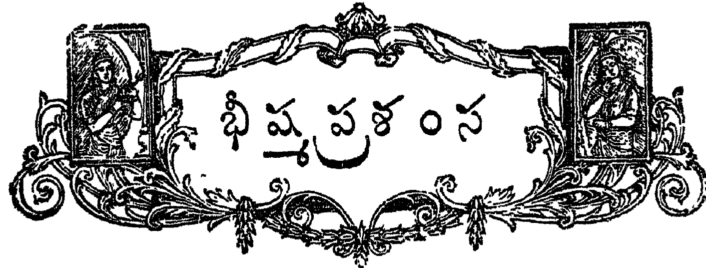

“ ఇదిగో రివాల్వరు, అందికొనుము, ముందు నన్ను-తరువాత నీవు ”—పు. 200

జానకి క్షణమాలోచించెను. చివర కొకయుపాయము దోఁచెను. నౌకయింకను నదీగర్భముననే యున్నది. క్రింద నఘాతమగులోఁతు. జానకి తనరివాల్వరుతో నావయొక్క గర్భమున గురిమాచి "తల్లీ! మమ్ము నీగర్భమున భరించినందులకు నిన్నుఁ గూడ మాతోడఁ దీసికొనిపోవలసి వచ్చినది. ద్రోహమునకు క్షమింపుము" అని ప్రేల్చెను. వెంటనే రెండుమూఁడుకన్నములుపడెను.

నౌకలోనికి నీరు గ్రమ్మమండెను. జానకీమోహనులు గంభీర హృదయులై కూర్చుండిరి. ఒకరినొకరు కౌఁగిలించుకొనిరి; ఒకరినొకరు ముద్దుగొనిరి; కండ్లనుండి కన్నీరుఁగార్చిరి. అదియే కడసారికౌఁగిలింత! అదియేకడసారిముద్దు! అదియే కడసారికన్నీరు! ఆహా! ఆకౌఁగిలి. ఆ ముద్దు; ఆకన్నీరు: ఎంతపవిత్రములైనవో కదా! ఆక్షణకాలముననే వారనుపమానందముగూడ ననుభవించిరి.

కౌఁగిలి వీడనేలేదు. శిరములు వంచిరి. పరమేశధ్యానమునఁబ వశులైరి. నౌకనిండుగ నీరెక్కినది. ఒక్కపెట్టున నానౌక తనతో నాజానకీమోహనుల నాకృష్ణవేణిగర్భమునకుఁ దోడ్కొనిపోయెను. పైన నేమియునెఱుఁగనట్లు కృష్ణవేణి మెల్లగఁ బ్రవహించుచుండెను.

భీష్మప్రశంస

మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఏ. ఎల్. టి.

కారణ జన్ముండై గం, గారమణీమణికిఁ గన్నకడుపై, ధీరో
దారుండై, జితశాత్రవ, వీరుండై మెఱసినాఁడుభీష్ముండిలలోన్.

సీ. భుజవిక్రమక్రమస్ఫురణచే నెవ్వాఁడు
భార్గవరాముగర్వం బడంచె
వేదాంతశాస్త్రార్థ విజ్ఞానమున నెవ్వఁ
డయ్యుధిష్ఠిరు సంశయములఁబాపె,
సాత్త్వికప్రజ్ఞాప్రశస్తిఁ బాండవులకుఁ
బలికెను నిజవధోపాయమెవ్వ,
డమనస్కరాజ యోగారూఢి హృత్పద్మ
మున నిల్పెఁ బరమాత్ము ననఘుఁడెవ్వఁ

తే.గీ. డుత్తరాయణ పుణ్యకాలోదయమ్ము
దనుకఁ బ్రాణములను మేనఁ దాల్చె నెవ్వఁ
డతఁడు వొగడఁదొందు; శంతనుసుతుఁడు ఘనుఁడు
పుణ్యచరితుండు నవతార పూరుషుండు.

క. జితమన్మథవిగ్రహుఁ డం,
చితమతి వేదాంతశాస్త్ర సిద్ధాంతములన్
మతియుతుఁడు బ్రహ్మచర్య,
వ్రతదీక్షాపరుఁడు సుజన వంద్యుఁడు ఘనుఁడున్.

ఉ. సాయకతల్పమందు దివిజస్తుతలీలఁ దనర్చి మానిరై
గాయమువాయఁబూని యుదకమ్మను గ్రోలుచు గాలిఁ బీల్చుచున్
పాయని ప్రేమ, ధర్మజు నపాస్తమనోవ్యథుఁజేసి చేరె గాం
గేయుఁడు సత్వరమ్ము మదిఁ గీలితవిష్ణుపదాబ్జభక్తుఁడై.

క. "నా యిచ్ఛవచ్చినప్పుడు, వాయుదు నీతనువు" ననుచుఁబలికిన ధీరుం
డేయుగమునఁగలఁడే గాం, గేయుండొక్కరుఁడు దక్కఁగీర్తింపంగన్

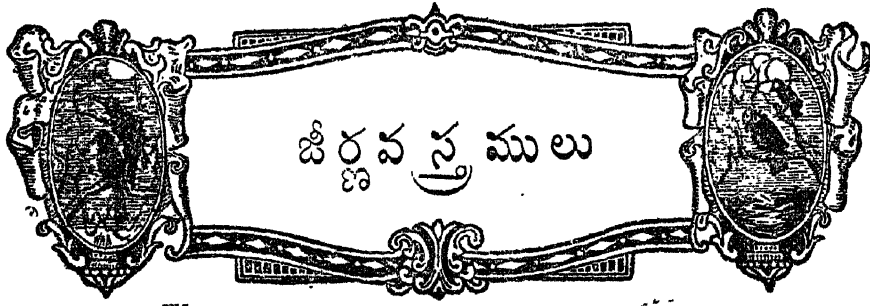
సీ. పుణ్యుఁడై భక్తాగ్రగణ్యుఁడై నారదు
మించినాఁడు ప్రశస్తిఁ గాంచినాఁడు,
దాంతుఁడై, విమలసుస్వాంతుఁడై పరమవే
దాంతుఁడై మునివృత్తిఁ దాల్చినాఁడు,
మాన్యుఁడై శౌరిసన్మాన్యుఁడై సహజసౌ,
జన్యమ్ముఁ బలుమారు చాటినాఁడు,
జ్ఞానియై బ్రహ్మవిజ్ఞానియై సనకాది
జ్ఞానమూర్తులఁ బోలఁ జాలినాఁడు

తే. గీ. భీష్ముఁడని సురలెల్లరు వినుతిసేయ
బిరుదుమగఁడన ధరణిలోఁ బరగినాఁడు
జనకు మెప్పింప సద్బ్రహ్మచర్యమూని
వరముఁ గొనినాఁడు స్వచ్ఛందమరణమునకు.

గీ. బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబున వఱలుచుండి
క్షత్రియుండయ్యు; సద్వ్యాజాశ్రయములైన
నాల్గుపురుషార్థములఁ బొందఁగల్గినాఁడు
తరమె యాతనిమాహాత్మ్యగరిమఁ బొగడ.

చ. జనకునియట్లు బాహుబలసంపదయున్, మఱి తల్లివోలెఁ బా
వనసుచరిత్రముత్, గురునిభంగి మునీశ్వరవృత్తి నొంది, నె
మ్మనమున భక్తిమార్గముఁ గ్రమంబునఁ బూనుచుఁ గర్మయోగియై
జనకుని మించి యొప్పెనట జన్మము లిట్టివి యెందుఁగల్గెనే?

గీ. బాహుబలమును, సలలితవ్రతము బుద్ధి
వైభవమ్మును నిష్కామభక్తియుక్తి
జ్ఞానవైరాగ్యములు మించు శాంతనవుఁడు
భారతీయజనాళి హృత్పద్మముల వ
సించి దేశాభ్యుదయముఁ గల్పించుఁగాత!

జీర్ణవస్త్రములు

పోడూరు రామచంద్రరావు గారు, బి. ఎ.,

('క్లేర్ థారన్టన్'ను అనుసరించి)

౧

ఎక్కడచూచినా అవియే. గది అంతా వాటితో నిండి పోయింది. కుర్చీలమీద, బెంచీలమీద, తలుపుల మీద వ్రేలాడుతున్నాయి. అన్నీ, చీరలు, జాకెట్లు, గౌనులు, వోణీలు- పట్టువి, ఊలువి, నూలువి- వింతవింత రంగులతో, వివిధములగు అల్లికపనులతో- ఎఱ్ఱవి, పచ్చవి, ఊదావి, మబ్బువి, రోజావి, తెల్లనివి, పువ్వులవి, ఇవి అవి, అనిచెప్ప వీల్లేదు. ఆగదిలో ఎక్కడచూచినా కుర్చీలూ బెంచీలూ, తలుపులూకూడా చివురుజొంపముల్లాగు, పూతపూసినట్లు, విరాజిల్లుతున్నాయి. వాటిమధ్య, మేటి రోజాలాగ, వనసుందరిలాగ, వనసుందరి కూర్చుంది తన విశాలనేత్రములతో వాటి నుపలక్షిస్తూ.

"ఇది ఉద్యానవనం లాగుంది. అక్కడక్కడ వాడి పోయిన పువ్వుల్లా, యీరంగులు వెలిసిపోయిన పాత దుస్తులున్నాయి. "పిన్నీ! నాకిన్ని బట్టలున్నాయనే ఎప్పుడూ గోచరించలేదు సుమీ!" అన్నది.

"నీకు దుస్తులమీద మమకారం ఎక్కువ. చూసిందల్లా కొనేస్తావు. ఇంతవఱకూ నీవొక్కతెవే మిగిలావు. మీఅమ్మ పోయినప్పట్నుంచీ నాకు పిల్లల్లేకపోవటంచేత కళ్లల్లో పెట్టుకొని పువ్వులా పెంచుకుంటూ కావాలన్నదాన్నల్లా కొని యిచ్చాను. ఇక ముందు నాయీవి యెవరిక్కావాలి ? మహారాజులాంటివాణ్ణి పెళ్లాడుతున్నావు. కావలసినంత డబ్బు. కావలసినన్ని దుస్తులు. కావలసినన్ని నగలు. ఈపాతవాటి నిక చూడనక్కర్లేదు. ఇక వీన్నేంచేస్తావు?" అని యశోద అడిగింది.

"బీదవాళ్ల కిచ్చేస్తా. పాపం మనసీతకు బట్టలంటే ఎంతో మక్కువ. కాని తల్లితండ్రులు బీదవారు కావటం చేత కొనిపెట్టలేరు. వీటిని దాని కిచ్చేద్దామని ఉంది" "సరే నీయిష్టం. నాకిక పని ఉంది. పోతాను" అని యశోద వెళ్లిపోయింది.

వనసుందరి నిజంగా వనసుందరే. ఆవిణ్ణి మించిన అందగత్తె లావూళ్లో లేరు. అది నవ్వుతూంటే పువ్వులు వర్షించినట్లుండేది. ఆగుండ్రనిముఖమూ, ఆసోగకన్నులూ, ఆఅమాయకత్వం, ఆ ఒయ్యారమూ చూచి ఆనందించని వాళ్లు లేరు. పిల్లలతల్లులందరూ "మాకోడలైతే బాగుండును" అనుకునేవాళ్లు. యువకులలో "దాని పెళ్లాడితే" అని నీళ్లుమ్రింగనివాళ్లు లేరు. నడుస్తూంటే హరిణశాబకములా ఉండేది. దారిని పోతూంటే లక్ష్మిలా ఉండేది. పాపం! వనసుందరి తలిదండ్రులు చిన్నప్పుడే గతించారు. పింతల్లి యశోద దాన్ని గారాబంగా పెంచింది. పింతండ్రికి అదంటే పంచప్రాణాలున్నూ. దానికి కొనిపెట్టని వస్తువుల్లేవు. కుట్టించని దుస్తుల్లేవు. ఒకనాడు మాలతీలత లాగు, ఒకనాడు రోజాపువ్వులాగు, ఒకపొద్దు చంపకమట్లు, ఒకసమయంలో మందారపువ్వను కొనేలాగ, వింతవింత దుస్తులతో అది మిలమిలలాడుతూంటే ఎంతో చక్కగా ఉండేది. ఆమెకిప్పుడు యౌవనం అంకురించింది. మన మోహనుడు పెళ్లిసంబంధాలు వెతుకుతున్నాడు. ఆ గ్రామానికి మొఖాసాదారు బాలీబాబు. వానికినలభైవత్సరములువయసు. విశేషించి, అందగాడుకూడా కాదు. ఇంచుకస్థూలకాయుడు. వానికిచ్చి యీపువ్వును, కాకిముక్కుకు దొండపండులాగ కట్టాలని మన మోహనుడు ఊహిస్తున్నాడు. దీనికికారణం బాలీబాబు కున్నడబ్బే. డబ్బుచేత సుందరికి అన్నీ లభిస్తాయనిన్నీ, దానికి కావలసినవన్నీ కొనుక్కుంటుందనిన్నీ మోహను డనుకున్నాడు.

సుందరి యశోదను తల్లిలా చూసుకునేది. ఆవిడకు కావలసిన పనులన్నీ చేస్తూ సహాయకారిగా ఉండేది.

యశోదానిష్క్రమణానంతరం, సుందరి దుస్తులు చూచుకుంటూ కూర్చుంది. ఇంతలో దానికళ్లల్లో కాంతి తరిగిపోయింది. తల వంచుకుంది. ఈపాతబట్టలు దాని

కేదో పూర్వస్మృతి కలిగించాయి కాబోలు. దానికి విచారం ఉదయించింది. ఆలోచనాప్రవాహాలో పడి కొట్టుకొని పోతూంది సుందరి.

ఇంతలో ఎవరో తలుపు తట్టినట్లు విన్నది. "రావచ్చు" అన్నది. ఒక యువకుడు లోన ప్రవేశించాడు. అతడు పొడగరి. సరుకుచెట్టులాగు, ఈతచువ్వలాగు, బక్కపలుచని శరీరము. పాతబట్టలయినా శుభ్రంగా ఉన్నాయి కట్టుకున్నవి. శరీరము చామనచాయద. కన్నులు తేజోవంతములైనవి. మొత్తముమీద అందగాడనే చెప్పవచ్చు. అతనిది నవ్వుముఖము. నవ్వుతూంటే చంద్రునివికాసంలా ఉండేది. చూచినవాళ్ల మనసు పరవశం అయిపొయ్యేది. అతడు లోనికి రావటంతోనే సుందరి లేచి గంతువేసింది. అతని ఆగమనం ఆశ్చర్యం కలిగించింది కాబోలామెకు.

"శరత్తూ! నువ్వా! బాలీబాబుతో పట్నంపోయావనుకున్నానే." అన్నది నెమ్మదిగా.

శరచ్చంద్రుడు బాలీబాబు పినతండ్రికుమారుడు. "నిజమే. వెళ్లాను. కాని బాలీబాబు, కొంచెం పనిమీద పంపగా వచ్చాను. ఈగొడవంతా యేమిటి? ఈలాదుస్తులు పరిచా వేమిటి? తొడిగి చూస్తున్నావా యేం? "అని నలువంకలా చూస్తున్నాడు శరత్తు. కొంచెం ముఖం చిట్లించి" తొడుక్కోవటం ఏమిటి పాతగుడ్డలు.? ఎవళ్లైనా బీదవాళ్ల కివ్వాలని చూస్తున్నా. కూర్చో! ఆకుర్చీలోవి బల్లమీదపడెయ్యి" అన్నది. "ఓహో! ఆలాగా, సరే, నీపని నీవు చూసుకో. అయితే వీని నిచ్చేస్తున్నావూ?" అన్నాడు.

సుందరి ఒకరోజాపరికిణీ చూస్తోంది. తల పంకించింది.

"ఆ! అది నాకు జ్ఞాపకముంది." అంటూంటే వాని కళ్లు అపూర్వకాంతిని వెళ్లగ్రక్కుతున్నాయి. "జౌను! దాన్ని నేనెఱుగుదును. నాడు వనభోజనాలప్పుడు తొడుక్కున్నదే కాదూ? అప్పుడే మనం మొదటితభా కలసికోవటం."

"అవును. ఆవేళ దీనికి ద్రాక్షపళ్ల మఱకపడింది. పొరపాటున పళ్లెంమీద కూర్చున్నాను."

"అప్పుడు నామీద కోప్పడక ఆపళ్లెం నేనే అక్కడ మఱచిపోయినా, పోనీ ఫరవా లేదులే. ఇది అసలు ఎఱ్ఱనిదే. ఇంకొంచెం ఎఱుపెక్కింది. ఇదోహా అందం," అన్నావు. "అప్పటినుంచీ నువ్వంటే నాకెంతో ప్రేమ"

"అంటే నీకు అందంఅంటే తెలియదన్నమాట. నాఅందం నీకు ప్రేమకలిగించకపోయినా, ఏదో నిర్లక్ష్యంగా అన్నమాటే నీకు ప్రేమకారణం అయింది కాని నాకు లోపల చాలా కోపంగానే ఉంది. అంత విలువైన చీర ఇప్పుడు కాసుకూడా చెయ్యదు. అదేకాక వెలిసిపోయింది కూడాను" అని నిర్లక్ష్యంగా జవాబిచ్చింది.

"అయితే దీనికి ఐదువరహాలిస్తా," అన్నాడు. నిశ్చలంగా ఆమె అతనికేసి ఒకమారు చూచి మళ్లీచూడ్కి త్రిప్పుకుంది.

"ఛీ! ఊరుకో" అని మందలించింది సుందరి "లేదు. వేళాకోళం కాదు. నిజంగా ఇస్తాను" అని లేచి చీర పైకి తీశాడు. "చూడు. ఇది చాలా పాడైపోయింది. అంచులు పూర్తిగా."

"ఛీ! పూరుకో" అని నవ్వుతూ కసురుకొన్నది.

"పోనీగాని ఏమంటావు? ఆచీర"

"కాదు, పోనీ!"

"సరే. ఏదో ఒకటి. దీని కీపేరని ఎవరు బొడ్డుకోసి పేరెట్టారు? ఆచర్చ యెందుకులే. ఐదువరహాలు చాలా లాభసాటిబేరం. ఇంకొకళ్లు దీనిలో సగంకూడా యివ్వరు. సుందరీ! జ్ఞాపకం ఉందీ. "ఎక్కడున్నారు. మళ్లీ చూడవస్తా"నన్నా నావేళ. అంటే నువ్వు కోకిలస్వరంతో "పిన్నీ నేనూ చాలా సంతోషిస్తాం" అని మారు పలికేవు.

"పిన్నీ నేనూ" అంటూ నవ్వాడు కొంచెం. "నువ్వు."

"అప్పుడు నేను మావాళ్లయింట్లో ఉన్నా, మాధవీకుటీరంలో" అన్నా. "ఎంత చక్కని భవనం! కాదూ? ఈపూదాచీర మానీతకు చాలా బాగుంటుంది" అన్నది.

౨

శరచ్చంద్రుడు ఆగులాబీచీర మడతతో అవకతవకగా మడిచి బల్లమీద పెట్టాడు. ఊదాచీరవంక చూడడం మొదలుపెట్టాడు.

"ఊహు! సీత తన కిదిబాగుండదనుకుంటుందని నాభయం. అది దాని వర్ణముకు సరిపడదు" అన్నాడు.

"నువ్వుకూడా, పాపం, సీతకి మల్లే పేదవాడవైతే రంగులు, సరిపోవడం, అందాలు, ఆలోచించవు. నేను." అంటూ విచారంగా పలికింది.

"నిజానికి నాకో బీదచెల్లెలుంది. దానికీచీర బాగుంటుంది. అది చాలా పేదరాలు. వీధిముఖమేనా చూడదు పాపం."

"ఎందుచేత?" అని అడిగింది సుందరి.

బుజాలెగరేస్తూ "వీధిలోకి చూస్తే ఏమొస్తుందో ఏమాశపుడుతుందో అని భయం దానికి. ఈఊదాచీరకు పదిరూపాయీ లిస్తాను."

"ఊరుకుందూ! ఏమన్నా పిచ్చిపట్టిందా ఏం. నీకీలాంటి చెల్లెలుందని నేనెప్పుడూ వినలేదే.?" "అవును. పేద బంధువులను కూర్చి యెవరు వింటారు? అది ప్రపంచ సరణి. గొప్పవాళ్లను గూర్చే ఆలోచిస్తూంటారు. మావాళ్లంతా" అని సాభిప్రాయంగా చూస్తూ "పదిహేను వేలరాబడిగలవాళ్లే ఉంటారాయేం?" అన్నాడు. "పాపం యీపిల్ల-" ఆలాంటిపిల్ల ఉందని నేను నమ్మను" అని నిశ్శంకగా సుందరి అనేసింది.

"పాపం తనస్థితి యీలాంటిదని అదే నమ్మదు. నేను చెపుతూన్నట్లు ఆపిల్ల పాపం తన సవతితల్లికి చాకిరీ ఎప్పుడూ చేస్తూండాలి.

"సవతితల్లా?"

"ఔను! తల్లి చిన్నప్పుడే పోయింది. తండ్రి ఇంక పినతండ్రితో సమానంకదా. దానికితోడు సవతితల్లి పోరు. చాలావిచారకరమైనసంగతి. అన్నట్టు ఆతోపుచీర" అని కొంచెం సిగ్గుపడ్డాడు. శరత్తు సుందరి కుర్చీలోంచి తీసిన తోపుచీరకేసి చూస్తున్నాడు! "ఆనాటి సాయంకాలం మనము సముద్రం దగ్గిరకి పోయినప్పుడు కట్టుకున్నావుకాదూ? మనమిద్దరమే వెళ్లాం. మీపిన్ని రావాలనుకుందిగాని మన అదృష్టంచేత తలనొప్పి వచ్చిందాపెకు. వనమూ! ఆసాయంత్రం! ఆహా! నేను నాజన్మలో మరువలేను సుమా!"

"ఔను!" అని ఆమె కాస్త సిగ్గుపడింది. ఆమె ముఖం జేవురించింది "మన మిద్దరం చిన్నపిల్లల్లాగు ఆడుకున్నాము కాని నాకాదినములింక,— తలుచుకోవడ యిష్టంలేదు." అని మెల్లగా "బట్టలు ఎంతసౌందర్యం కలిగిస్తాయో? కట్టు, జుట్టు, బొట్టు, అన్నారు"

"అప్పుడు నన్ను ముద్దెట్టుకున్నావు. ఆకెరటాలు—" అని ఆవేశంతో అంటున్నాడు.

తన మనోభిప్రాయం దాచుకోటానికి ప్రయత్నిస్తూ "నిజానికి" అని వేళాకోళంగా "అప్పుడు చాలా భయంవేసింది. సముద్రం చాలా భయమైందే" అన్నది. "అప్పుడు సూర్యుడస్తమిస్తున్నాడు. అతని బంగారుచాయలు అద్దంలోవలె నీటిలో ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. ఒకవంక చంద్రబింబము ఆకసమున తెల్లమచ్చవలె కళావిహీనమై కనబడుతూన్నది. నీశిరోజము లాబంగారుచాయలో బంగారువలె మెఱిసిపోయాయి. ఆహా! ఎంత చక్కనిసమయం. ఎంత ఆనందకరమైన సమయం. ఆలాంటికాలం మళ్లీవస్తుందా? ఒకమూలనుంచి గట్టుమీదనున్న ఆకాశ మల్లిపూలవాసనతోకూడిన వాయువులు వీతెంచుతూండడం; ఒకవంక సముద్రగానం; ఒకప్రక్క—"

"అబ్బ! నాకాలం అంతా పాడుచేస్తున్నావు. నాపనికభ్యంతరం కలిగిస్తూన్నావు. నీధోరణి అంతా కవిత్వంగా మారిపోతోంది. నీకవిత్వం వినటానికి పనిలేనివాళ్లెవ్వరైనా ఉంటే బాగుండును. నాకు—"

"చాలా విచారంగా ఉంది. సుందరీ! నేనిక నీపని కభ్యంతరపెట్టను." అని మౌనము ధరించి కూర్చున్నాడాతడు. ఒకటి తరువాత ఒకటిగా సుందరి గుడ్డలను మళ్లీ పరీక్షిస్తోంది.

3

"అది ఆకుపచ్చవోణీకాదూ?" అని అడిగాడు. "లంగా."

"ఏమైతేనేం, అదికట్టుకుంటే కొంతమంది చాలా అందంగా కనబడతారు మొగాళ్లకి. కొందరు పురుషుల ఒళ్లు పరవశం అవుతుంది. మోహజనకంగా ఉంటుంది. నాడు మీమేనత్తగారింట్లో నిన్ను చూస్తే నాకాలాగే అయింది. ప్రత్యూషకాలము పక్షులకలకలములు శీతల మందవాతపోతములు మల్లెపూలఘుమఘుమ ఆలాంటి సమయాలు మళ్లీ వస్తే."

"అవి మాకు సెలవుదినాలు." అని విసుగుతో "కొంచెం జరుగుదూ" అన్నది.

"జరిగే ఉన్నా. కాని నాటి ఉదయం"

"ఉహు! ఈదుస్తులనుగూర్చి ఆలోచింతాం. అది సీతకు పొడుగౌతుందేమో. అదీకాక దానికీలాంటి పసుపు పచ్చ నచ్చదేమో"

"పసుపుపచ్చదా? అలాంటిది తొడుక్కున్నవాళ్లెవరో—ఉహు! అది సీతకు బాగుండదు. మాచెల్లెలు, దానిపేరేం చెప్పాను?"

"ఆ, చూచావా! ఆలాటిదాన్ని సృష్టిస్తూన్నా వన్నమాటే" "అదే సృష్టింపబడింది పాపం. నీవే దానిలాగ రాత్రింబగళ్లు విసుగూ విరామం లేకుండా పని చేస్తూంటే"

"ఏం? పాపం? కాసంత తీరికా లేదూ?"

"తీరికా?"

"అంతపనా?"

"దానిసవతితల్లి దాన్ని ఒక్కక్షణం ఊరుకోనివ్వదు. ఏదో ఒకపని కల్పిస్తూంటుంది. పోనీలే. దాని మాటకేం. అది నువ్వు మునుపు పూలుకోసుకోటానికి దేవాలయంలోకి తొడుక్కొచ్చే దానవుకాదూ?"

"అవును, అపుడు పచ్చలంగాలు తొడుక్కునే వాళ్లు. ఇప్పుడు అవి మోటయిపోయాయి. వాటిముఖం ఎవళ్లూ చూడరు."

శరత్తు ఇంతలో ఒక గోధుమవన్నె జాకట్టు తీసి చూస్తున్నాడు. వాని ముఖమునందు పూర్వస్మృతిచే కాబోలు చిర్నగవు తాండవించింది.

"వనా! ఆదినాలు జ్ఞాపకం ఉన్నాయా? ఆసరోవరంచెంత పూలతోటలో, ఆగులాబులూ, ఆమాలతీ లతలూ, ఆసంపంగిపొదలూ, ఆలేమావిగున్నలూ, వాటి మధ్య నీవొక రోజాపువ్వులాగు, వనసుందరల్లా, మధుమాసలక్ష్మి అన్నట్టు, నీదగ్గర ఆలక్ష్మిని ఆరాధిస్తూన్న భక్తుళ్లాగ నేను, మనమిద్దరమూ, చిలుకాగోరింకల్లాగ, జంటమావిగున్నల్లాగ, మసలుతూన్నపుడు ఒంటిగా, జంటగా, ఆహా! ఆసమయం వేరు; మన భావవృత్తము వేరు. మన-"

"ఏమిటీప్రసంగము." అని కంపితస్వరంతో "అదంతా స్వప్నావస్థ" అంది.

ఆమెకేసి అతడు చూశాడు. వారిచూపులు ఏకీభవించాయి. అతనిచూపులు ఆమెచూపులను అరికట్టాయి. తనచూపులను మరల్చుకుందామని విఫలప్రయత్నం చేసింది సుందరి. కాని లాభంలేకపోయింది. ఆమె చెక్కిళ్లెర్రవారినాయి. ముఖమున ముచ్చెమటలూ పోశాయి. వివర్ణత కలిగింది.

"శరత్తూ! ఈప్రస్తావనవల్ల ఏంలాంభం. ఆరోజులు గడచిపోయాయి. ఆదశమారిపోయింది" అన్నది.

"ఏంమారింది. ఎందుకు మారింది. సుందరీ! మనలో నొకరు మరణిస్తేనేగాని అవిమారిపోలేవు. మనప్రేమ ఆలాంటిది గనుక" అన్నాడావేశంతో.

"నీ వల్లా అనటానికి అధికారంలేదు."

"ఏం? అధికారమా? ఎందుకు లేదు. అది యిచ్చేవా వారెవరు? నీవేకా" అని లేచి నిలబడ్డాడు. చేతుల్లో జాకెట్టుంది. యువకుడు, పొడగరి, బలిష్ఠుడు. విశాలమైన కళ్లు. నూనూగుమీసాలు. మొగము జేవురించింది. కన్నులు ప్రకాశిస్తూన్నాయి. "నీవు నన్ను ప్రేమిస్తూ న్నావు కనుక. ఆలాకాకపోతే నేనిల్లామాట్లాడకపోయే వాణ్ణే. ఆబుంగముఖం, బడుగుదేహం, పదిహేనువేల రాబడి, అన్నీ ఉన్న బాలీబాబును పెళ్లాడనిచ్చేవాణ్ణే. వానికి నలభైయేళ్లు వయస్సు. ఎప్పుడు చూచినా అస్వస్థత. విచారిస్తూన్న ముఖవికాసం. ఆలాటి పిసినిగొట్టు ఇదివరకు పృథివిలో పుట్టలేదు. కాని, నీవు నన్ను ప్రేమిస్తున్నట్లు ఎఱిగియుండిన్నీ ఆలాటివాణ్ణి చెట్టపట్టడానికి ఏలా ఒప్పుకోమన్నావు చెప్పు? సుందరీ! నాప్రణయసుందరీ! నీకు నాతో సంసారసుఖంలభించేటట్టు వానితో ఉంటే లభించదని నాకు పూర్తిగా తెలుసు. ఈఅదనులో ఊరుకోవడం నాకు భావ్యంకాదు. అది దారుణం. నేనాలా చేయలేను. చూస్తో ఊరుకోడం నాశక్యంకాదు. నేను-"

"శరత్తూ! మతిపోయినట్లుంది. ఇది తప్పని తెలియుటలేదూ?"

"ఒకవారంలోగా డబ్బుకోసం తగనిపెళ్లి చేసుకోబోతున్నావని."

ఆమెదేహం కంపిస్తోంది. ముఖం వెలవెలలాడుతూంది. మాట రావటం లేదు. వానిని తేరిపార చూచింది. అంతలో, ఏలాగో, అతడా గోధుమరంగుజాకెట్టును కావలించుకోటం—ఆదృశ్యం—ఆమెకోపాన్ని, ధైర్యాకవ

చాన్ని ఒక్కమారు సడలించేసింది. "శరత్తూ! నిన్నేమీ అనను. నువ్వీవాళ అసందర్భంగా మాట్లాడుతూన్నావు" అంది నింపాదిగా. "ఆశరత్కాలమందు, ఆపుచ్చపువ్వు లాంటి వెన్నెట్లో, మనమిరువురమూ ఉల్లాసంగా ఉండే టప్పుడు—ఈలా అసంబద్ధంగా, అసందర్భంగా మాట్లా డేనా? బాలీబాబు రాకకు పూర్వం, తన ధనసంచు లతో నిన్ను మభ్యపెట్టడానికి పూర్వం, నేనాలా ఉన్నానా?"

సుందరిచేతులు వణకుతూన్నాయి. బాలీబాబు తన వ్రేలికితొడిగిన వజ్రపుప్రధానపు ఉంగరం తళుక్కుని విద్యుల్లతలా మెఱిసింది.

"సుందరీ! నువ్వు బాలీని పెళ్లాడకూడదు. అతని స్థూలకాయాన్నిగుఱించి నేనేమీ చెప్పను. కాని అది మాత్రం వాస్తవం. ఎంతలావు. ఎంతవలయం, రోజుకి రోజూ, వీలయినంతవఱకూ, అన్నివిధాలా బలుస్తూన్నా డు. ఇంకా బలుస్తాడు. పదిసంవత్సరాల్లో ఎంతలావౌ తాడో ఊహించలేం. ఏనుగులుకూడా పనికిరావేమో అని నాఅనుమానం. దానికితోడు తిండికూడా ఆలాగే తింటాడు. అన్నీ పాడుతిళ్లే. ఆలాంటివానిని నువ్వెల్లా సహిస్తావు? నీకు లావంటివాళ్లని చూస్తే అసహ్యం కూడాను. అందులోనూ అందగత్తెవు. శలాకలా ఉం టావు. పాపం!"

సుందరి వానికేసి వెఱ్ఱిచూపులు చూస్తోంది. అప్పుడు శరత్తు ఎంత చక్కఁగా ఉన్నాడో, ఎంత సన్నగా ఉన్నాడో ఎంత పొడుగైనవాడో, ఎంత యౌవనంలో ఉన్నాడో, ఆలోచిస్తోంది కాబోలు. ఆశరద్రాత్రులు, ఆ వనవిహారాలు, ఆసముద్రతీరాలు, సూర్యాస్తమయసమ యాలు, వినోదాలు, ఆటలు, పాటలు తలుచుకుంటూం దేమో. పదేళ్లల్లో గుమ్మాలుకూడా పట్టని బాలీబాబు యొక్క బడుగుదేహాన్నిగూర్చి ఆలోచిస్తూందో; ఏమో? ఆసమయంలో ఆపడుచుపిల్ల ఊహ లెల్లాఉన్నాయో, ఎవడు చెప్పగలడు? "మనకిద్దరికీ ఎంత బాగా అతుకు తుందో నీకే తెలుసు. కాని, నిన్నల్లా ఉండమని నేను కోరటంలేదు. బాలీబాబును చూడకముందు ఆలా చేస్తే చేశావు. అదీకాక నిన్ను మాపల్లెటూళ్లో ఉండమనిన్నీ నేననను." అంటూ మళ్లీ ఉపన్యాసం మొదలెట్టాడు. "అది నీ కిష్టంలేకపోవచ్చు. ఆలాగైతే అక్కరలేదనె య్యొచ్చు. అదికాదు. విను. నాకుద్యోగం ఇచ్చారు. మలబారుదేశంలో, ఒకలక్షాధికారికి ప్రతినిధిని. అక్కడ మనకోచక్కనిబంగాళా యిస్తారు. దాని ఫోటోకూడా చూశాను. చాలా బాగుంది. అది పడమటికనుమల దగ్గర. ఆనారికేళవనాల్లో, ఆతేయాకుతోటల్లో, ఆయే లకిమళ్లల్లో, ఆపిల్లగాలులలో, ఆవృక్షచ్ఛాయలలో, ఆలాటి మనోహరదృశ్యాలు నీకు చాలా యిష్టంకూడాను. అక్కడ, మయూరములు నృత్యాలు చేస్తూండగా, కోయి లలు పాడుతూంటే, చిలుకలు పలుకుతూన్నప్పుడు, ఆశాంతస్థలాలలో—అక్కడ ఒకచక్కని సెలయేరుకూడా ఉందట. నాకు విశేషం జీతం యివ్వారు. అక్కడ యీ లాంటివిందులూ, విహారాలూ, ఇష్టాగోష్ఠులూ, లేక పోవచ్చు. కాని, దైవవశాన్ని నువ్వు నన్ను పెళ్లి చేసుకోటం తటస్థిస్తే, ద్రవ్యంవల్ల సాధ్యంకాని ప్రకృతి సౌందర్యము మనకి లభిస్తుంది. అది నీకే తెలుసు. ఇక బడుగుదేహపు బాలీబాబును చేపట్టితే నీవు దగాపడిపో యావన్నమాటే. నగలు, నాడెములు, దుస్తులు, గుఱ్ఱపు బగ్గీలు, తక్కినవాళ్లకు సంతోషం కలిగించినా,—తప్ప కుండా కలిగిస్తాయి. నాకు తెలుసు.; కాని నీకవి నచ్చవు. కావలసినపని కాస్తా అయిందంటే, నీకు బాలీబాబు మొగు డౌతాడు. అతనిధనానికంతకీ అధికారిణివౌతావు. వెయ్యి రూపాయీలఖరీదైన పట్టుబనాతు చీరకట్టుకుని, బాలీబా బిచ్చిన పదివేలరూపాయీల రత్నాలహారం మెడకు తగి లించుకుని, రత్నకంబళాలుపరిచిన చావడిలో సోఫా మీద కూర్చుని, మనసుకు హాయి లేకపోగా, లోపలి బరువు, పైబరువు సహించలేక, విచారిస్తూ, నాతోపాటు సుఖంగాఁ ఉండలేకపోతింగదా, జరిగినదానికి విచారిస్తే ఏంలాభం అనుకుంటావు. అప్పుడు మనప్రేమ యేలాం టిదో నీకే తెలుస్తుంది."

సుందరి నిశ్చేష్టురాలై కూర్చున్నది. తల వంచు కుంది. వజ్రపుటుంగరం చూస్తూంది.

"అది—ఏమిలాభం శరత్తూ!" అని హీనస్వరంతో పలికింది. "ఏమీ? లాభంలేదూ? బాగుండదూ? వెన్నెల్లో మన ఉద్యానవనంలో విహరించటం బాగుండదూ? మల్లె పూవులపొదరిండ్లలో సల్లాపించుకోవటం బాగుండదూ? అరుణోదయాన్ని సెలయేటికి స్నానానికి పోవటం బాగుం డదూ? మన ముద్దులబాల్యుణ్ణి నీవు కావని నేనూ, నేను కాదని నువ్వూ ముద్దులాడుతూ, యెత్తుకుంటూ, దాని

వెంట పరుగెత్తుతూండడం బాగుండదూ ? వానితో ఆడు కోటం—"

అంటూ అతడు సుందరిదగ్గరకు చేరాడు. మంద్ర స్వరంతో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆమె లేచింది. కిటికి దగ్గఱకుపోయింది. తెలతెలబోతూంది. తడబడుతోంది. కంపిస్తోంది. భయపడుతోంది- అతణ్ణి చూచికాదు- తన్నుగూర్చే.

"శరత్తూ! వద్దు. వద్దు. ఆలాంటిమాటలు నాకు చెప్పకు," అని దీనంగా పలికింది.

"ప్రియా! ఆలా అంటే నీకు బాధగా ఉంటుందా! నన్ను ప్రేమించకపోతే ?" అన్నాడు. ఆమె ప్రత్యుత్తర మీయలేకపోయింది.

"ఇంతకు—ఇంతకుముందే ఎందుకు చెప్పావుకాదు?" "చెప్పవలసిందే కాని—నాకు తెలియదు.—ఏలాగో కొన్ని దినాలక్రితం నీవు చేయదలచిన—ఈఘోరకృత్యం—చేయా లనుకున్న—సుందరీ !"

అంటూ దగ్గిరకెళ్లాడు. భుజంమీద చేయివేశాడు. అతనిస్పర్శతో ఆమె వివశ అయిపోయింది. నింపాదిగా ఏడువ ప్రారంభించింది. అత డామెతల నిమురుతూ ఓదార్చాడు. కాని ఇంకా ముద్దులాడలేదు.

"మన కిరువురకూ విధి వ్రాసిపెట్టాడు, వనా !"

"ఈ! శరత్తూ! నాకుతెలుసు, కాని—"

"కానీలేదు అర్ధణాలేదు"

"బాలీకి కోపం వస్తుందేమో ? నేను—"

"బాలీ భయంనీకులేదు. అదినామీదవదిలెయ్యి"

"భయంలేదు. కాని చివరికి, ఈమోస్తరుగా, ఇది ధర్మంకాదు."

"అతణ్ణి పెళ్లాడ్డంకంటే అన్యాయమా?"

"పిన్ని—విచారిస్తుంది." అన్నది నెమ్మదిగా.

"విచారించదు. మన క్రొత్తబంగాళాలో మనం ఏలా ఉన్నామో చూచిందంటే సరి."

"నేను—బాలీబాబుకు చెప్పటం ఎల్లా?"

"ఆపూచీ నాది"

ఆమె ఆతణ్ణి కౌగలించుకుంది.

"శరత్తూ! నాకెంతో ధైర్యం కలిగించావు! నిజంగా నాకు భయం ఎక్కువ. బాలీ అంటే వణకు—అయ్యో! అతడిచ్చిన ఆవస్తువులు, ఆవుంగరం.—"

"ఓస్, మగవాళ్లకి తమ వస్తువులు తమకొస్తే చాలు, సంతోషిస్తారు. ఇంకొకళ్లని టోపీవేయటానికి పని కొస్తాయి ఆనగలు. విషయం ఆలోచిస్తూన్నావా ఏం?"

"లేదు. లేదు."

సుందరి వానిభుజంమీదనుంచి తల కొంచెం ఎత్తింది. ఇంకా చెక్కిళ్లమీద బాష్పాలు ప్రవహిస్తు న్నాయి.—కాని ఆమె మందహాసం చేస్తోంది.

"శరత్తూ! నీవు సరిగా చెప్పావు"

"అవును. అది సరి అని నాకు తెలుసు"

"మనం సుఖంగా ఉండగలం"

"కావలసినంత"

"కనుక"

"చేస్తావా?"

"అవును. శరత్తూ! చేస్తాను"

అని బాలీబాబు ప్రధానంఉంగరం తన వ్రేలినుండి తీసివేసింది. వారిద్దరూ దుస్తులమధ్య సోఫాపై కూర్చు న్నారు.

"ఈజీర్ణవస్త్రాలు—ముద్దులబట్టలు" అని మెల్లగా గొణుక్కుంది.

"ఎంత చక్కగా నాభావములను కదలించావూ? నా హృదయతంత్రులు ఆడించావు. శరత్తూ! నీవు గొప్ప వక్తవుసుమా! ఇక ఈదుస్తులను ఎప్పుడూ వదిలిపెట్టను. నాముద్దులచొక్కా!" అని గోధుమరంగు జాకెట్టును ముద్దాడింది. ఒక్కక్షణం వారిద్దరూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చు న్నారు. వనసుందరి ఒక్కొక్కదుస్తునే స్వస్నావసలో చూస్తోంది.

"ఇదుగో! సుందరీ! చూడు" అన్న శరత్తు కంఠ స్వరం వింతగా వినిపించింది.

"ఇది చాలా చక్కనిమోసం. కాని నిన్నిది బాధించదు. నీఅభిమానమునుమాత్రమే. ఆహా! నువ్వు అతణ్ణి వదిలేస్తానంటం అదే చాలు పదివేలు. పాపం! బాలీ నన్నెందుకు పంపాడో చెప్పనా?"

"ఏమిటో నాకు తెలియటంలేదు"

ఆమె నడుముచుట్టూ చేయివైచి దగ్గరగా లాగి కొని నిలబడ్డాడు.

"ఎవర్తో రెండు దినాలక్రితం పట్నాన్నుంచి వచ్చింది. దానిమాటల్లో ఎంతనిజంఉందో భగవంతుడికి

తెలియాలి, కాని బాలీ తన్ను పెళ్లి చేసుకుంటానన్నా డని ప్రమాణకం చేసింది"

"ఏమిటీ? బాలీ ఏంచేశాడు?" అని ఆత్రముతో అడిగింది.

"నిన్నరాత్రి పెళ్లి చేసుకున్నాడు. విష్ణ్వాలయంలో జరిగింది. ఇవ్వాళ పట్నం వెళ్లిపోయారు. బాలీకి నీతో చెప్పడానికి సాహసం లేకపోయింది. నన్ను చెప్ప మన్నాడు."

"ఏమిటీ, ఇది నిజమే?"

"ప్రియా! నేను కలిపించుతానా? కాని ఇక దాన్ని గూర్చి ఆలోచించకు. ఏమైతేనేం. తెలియకముందే వది లేశావుగా. వాణ్ణి బాగా మోసగించావు" "శరత్తూ! బాలీని నేను పెళ్లాడాలనుకోటం—" "ప్రియా! ఇక మఱచిపో. ఇక మనకు లెక్కలేనంత సుఖం. మనకేం లక్ష్యం?" అన్నాడు మెల్లగా. "నిజమే, ఇక మనకేం లెక్క. కాని, శరత్తూ! నీవు నాహృదయాన్ని త్రిప్పివేయటం నీయొక్క ఉదారస్వభావమే."

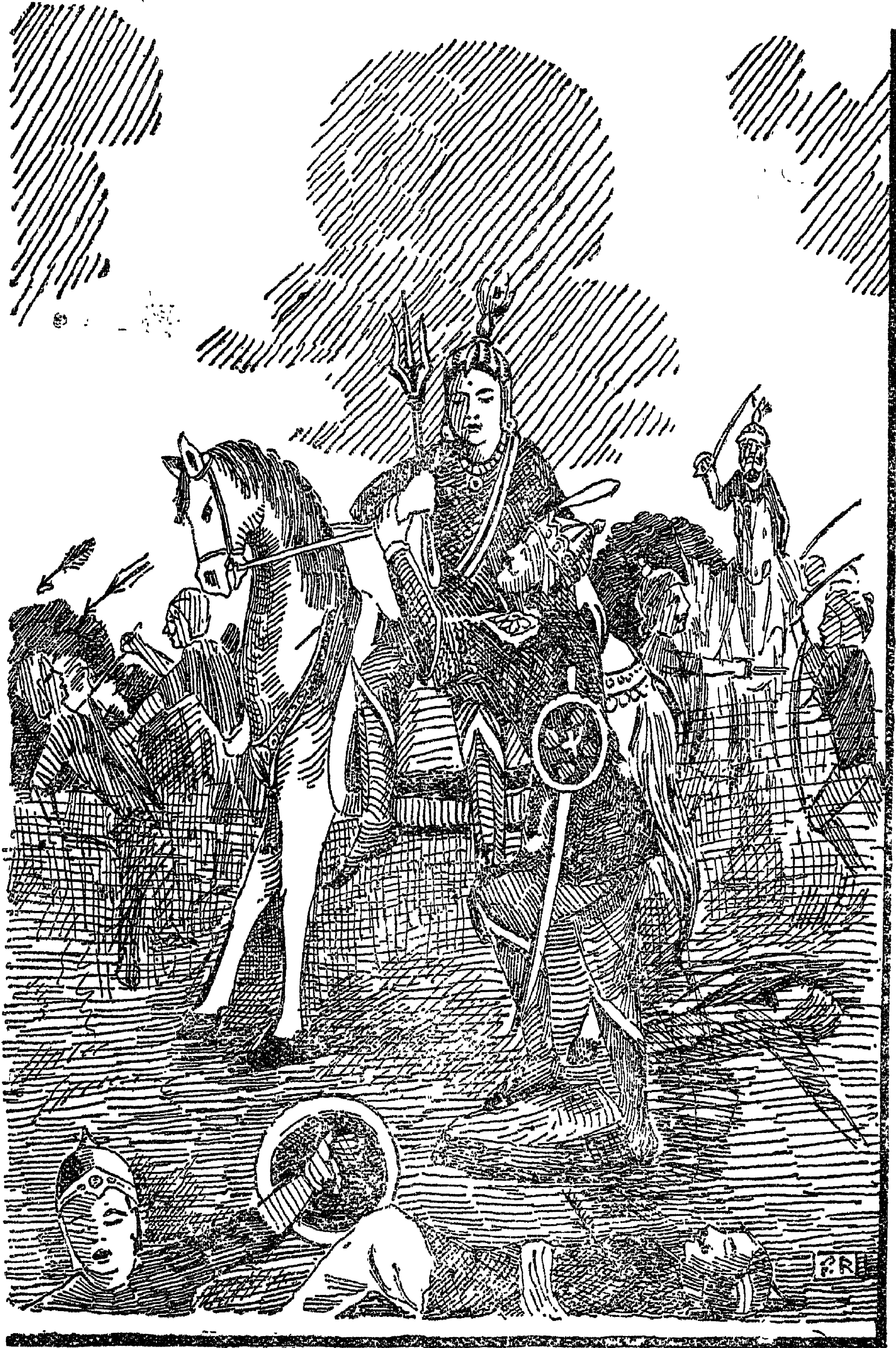
అతనివంక ముఖం ఎత్తింది. తనివితీర ముద్దిడు కున్నాడు. ఆనందంలో తేలిపోయారు వాళ్లు!

ఎటులు నిను మెచ్చుకొనుటయొ యెఱుఁగనమ్మ!

ముక్కవిల్లి వేంకటనారాయణ. బి. ఏ.

ఆఁగు మాఁగుము బాలికా! ఆఁగుమాఁగు
మెంతయో సేపు యేను నిన్నిక్కడాఁప
నిముసమాత్రంబు నీవిట నిలువుమమ్మ!
ఉదయమాదిగఁ జదువులో నొదిగియుండి
వివిధపాఠావలోకన విసిగి విసిగి
ఎట్టకేలకుఁ దెగువతో నిల్లువెడల
నగవులొలికెడు ముద్దునెమ్మొగముతోడ
కళలు చిమ్మెడు కడచూపు కనులతోడ
మహిత కుసుమిత మల్లికా మాలతోడ
చిగురులేమావి పూరెమ్మ చేతఁబూని
అనుపమానంద దాయకవగుచు నెదుట
కానఁబడినావు నాభాగ్య గరిమ వలన;
సంతసమువిూఱ మధుమాస సమయమందు
చిగురుమావుల క్రీనీడఁ జెలఁగుచుండు
విమల పికగాన మాధురీ విశ్రుతిఁగని
పొరలు సంతోషమున నొడల్ మఱచియుండి
ఎన్నినాళ్లాయెనో ఏమి యెఱుకనీకు?
ప్రకృతికాంతా గృహంబునఁ బరిఢవిల్లు
పచ్చతోరణములఁగను ప్రమద మేమొ?
చిప్పరుమావుల క్రీనీడఁ జేరియుండి
అమలపికగానములఁ గ్రోలు హాయియేమొ?
కలువరాయఁడు చంద్రికల్ గాయుచుండ
సైకతస్థలి చరియించు సరస మేమొ?
మఱచి పోతిని బాలికా! మఱచి పోతి!
వలపు గులికెడు నీముద్దు వదన మిపుడు
చూచు తోడనే వికలత లేచిపోయె,
మనము వికసించె, నీరస మణఁగి పోయె,
ఒక్కసారిగ మధుసౌఖ్య మొసఁగి నావు,
ఎటులు నినుమెచ్చు కొనుటయొ యెఱుఁగ నమ్మ!

" శ్యావ్యులుడు ఆమెచేయు గాయముల లెక్కగొనక అశ్వమునుండి ఆమెను దిగిచి బిగ్గ గాగిలించుకొనియెను."

—పు. 2

"గుర్రు పెట్టుచు నా ముప్పన్నె మెకము.........అట్లనే నిలిచిపోయినది. దిట్టముగ కొమ్మవిరిచిన చేతికఱ్ఱ పైకెత్తి గబగబ యాతడు..... కొంతదూరమేగి...... నిర్భయముగ నరచెను."—పు. 210

"ఇరువురు ఒకరినొకరు ఒకనిమేషమాత్ర మట్లనె చూచికొనిరి. ఇరువురు ఒక్క త్రుటిలో నొకరినొకరు పోల్చికొనిరి."—పు. 211

యుగములనుండి నీ కొఱకు కనిపెట్టికొని యుంటిని

అడివి బాపిరాజుగారు బి. ఏ.

(చిన్న కథ)

౧వ భాగము

శ్యావ్యలుడు మహా బలిష్ఠుడు, ఆజానుబాహుడు, ఉన్నత శరీరుడు. ఆతనినవ్వులు వైశాఖమాసంపు మెరుపులు; ఆతని గదాఘాతములు భాద్రపదంపుపిడుగులు; ఆతనిసౌహార్ద్రము కమలదళశీతలము; ఆతని కార్ముక నిర్ముక్తశరము మృత్యుకుమారీలోచనాంచలము. పవిత్రములకు ఋక్కులరచించిన పన్యాంకార మహాఋషి, కుమారుని గని దస్యమారు డీతడేయని గరువము చెందువాడు.

తలిదండ్రుల ఆశీర్వాదముగొని శ్యావ్యలుడు సింధునదీతరంగముల నావలలోదాటి గాంధారమునకావల నసురదేశమునకు మహాసైన్యముల నడపికొనిపోయినాడు. అసురులు మహానాగరికులు; దేవతలకు విరోధులు. వారికోపము దావానలస్వరూపము. ఆర్యరాజగు శ్యావ్యలుడు గాలిలోనెగురు ఉత్తరీయాంచలములుగల ఆశ్వవీరులు, మెరుముల కులలీను అకుంశములగల మావటీలున్న గజముల నెక్కు నాయకుల, హిమవన్నగప్రవాహంపువడిని బోవు రథంబులఁబోవు శూరులనడుపుకొని వచ్చినాడని తెలియగనె అసురులు ఉదయారుణకిరణకాంతులు ప్రసరించు మంచుశిఖరములబోలు కాంతులుగలవారు సైన్యముల సమకూర్చుకొని వచ్చి ఆర్యదళములగవిసిరి.

౨

అసుర రాజుకుమారిత పాంచర నవయౌవనవతి; పదునెన్మిది వర్షముల ప్రాయంపు పడుచు. కాళ్ళకు ముచ్చెలు దాల్చి కవచము శరీరమునకు తొడిగినది. మూడు ధనువులబల్లెము, ముష్టిని బట్టి యుద్ధమునకు తండ్రివెంటనే అరిగినది. ఆమె యందమునకు ఆర్యాంగనలు కేలుమోడ్పవలయునని అసురవీరులతలంపులు. కూడవచ్చు స్ఫురద్రూపులగునాయసురవీరులు అగ్నిపూజావలంబకులు; జెండవిష్టావిదులు; మేరుపర్వత సానువుల మిలుకరింపు లేతదేవదారుతరుసౌష్ఠవము విడంబించు పాంచరను జూచి పులకరాల నందుచుండిరి.

ఆమె యెక్కిన ధవళాశ్వము తన్ను స్వారిచేయు ఉత్కృష్ట వ్యక్తిని దలంచి గరువముగా నమితవేగమున బోవుచున్నది. పాంచర నీలంపుకురులు ఆకాశమున మహావేగంబునబోవు మేఘాల బోలి యామె వదనముం గప్పుచుండ నెడమచేతి చిటికెనవ్రేల నామె యావాజిని నొత్తిగించుకొనునది.

ఇంతలో నిరు సైన్యములు తలపడినవి. అసురులు దృఢకాయులు, మహాబలులు. ఆర్యులు యుద్ధముల నారితేరిన మగటిమిగల బంటులు. అసురులంత ధవళాంగు లార్యులు కాకపోయినను పసిమి బంగారు చాయల పరువమొందియుంట రెండుసైన్యములకు సంకులసమరమైనప్పుడు ఆర్యులెవ్వరో అసురులెవ్వరో ఆవంతయు తెలియదయ్యె. పోరు ఘోరమైనది. బల్లెములు, శూలములు, శరములు, ఖడ్గములు, తరవారులు, ముసల ముద్గర గదాద్యాయుధములు పక్షులవలె రివ్వు రివ్వున ఆకాశ సంచలనముచేయుచున్నవి.

పాంచర తండ్రి ప్రక్కనే యుండి తండ్రిని తన్ను కాపాడుకొనుచున్నది. అసురార్యయుద్ధనాయకులిర్వు రంత యుద్ధానమారొక్కనిరి.

3

యుద్ధమారంభమున నుండియు శ్యావ్యలుడు మేఘాలను చొచ్చి వచ్చు గాలి ప్రవాహమువలె శాగమంచు చీల్చి పోవు సూర్యకిరణంబువలె శంఖమొత్తుచు నమితవేగమున ఆ అసుర సైన్యములఁ జొచ్చి నాయకుల ఘనమగు పోరాటమున నోడించుచు చెండాడుచు గాయములనందుచు మోదుగపూవులధరించినట్లు రక్తధారలు స్రవించుచున్నను లెక్కచేయక ముందుకు తనరథము తోలించుకొనుచుండ అసురనాయకుడు వచ్చి తన్ను దాకినాడు.

వృద్ధుడైనను హిమగిరిశిఖరమువలెనున్న యాతని వీరత్వమును శ్యావ్యలుడు శ్లాఘించుచు యుద్ధమొనర్చెను. శ్యావ్యలుని తీక్ష్ణంపు చూపులలో తళుక్కురని మెరసినది. తండ్రికి చక్ర రక్షకురాలుగా ప్రక్కనుండి తన్ను తదేకదీక్షతో గమనించు పాంచర నాతడు చూచినాడు. బాణములు గుప్పుచునే యాత డామెను రెప్పవాల్పక చూచుచు యుద్ధమొనరించుచుండెను. వారిచూపులు నొండొంటితో మిశ్రమైనవి. వారిహృదయము తేలనో కొట్టుకొన్నవి.

ఇంతలో అనేకాసురసైన్యములు ఆర్యసైన్యములు తమ తమ రాజులకాపాడుకొన ముందుకు వచ్చినవి. పాంచర పకపకనవ్వి ఈనాటికి నామనోనాయకుని కనుగొంటిని. 'ఓఆర్యశూరుడా! నే నీయుద్ధమున కడతేరకమునువు రక్తంపుదారుల నాకడకురమ్ము; నాబాహుబలము చవి చూచెదవుగాక!' అని యామె సంగీతస్వనముల కేక వేసినది.

౪

'ఓదివ్యసౌందర్యగాత్రీ! విజయుడనై యుద్ధమునగెల్చి నిన్ను నేను వేదభూములకు గొనిపోయి వివాహమాడుదును. ఇదిగోవచ్చుచున్నాను.' అని గంభీరస్వనముల నాతడు మారుపల్కినాడు. ముండ్ల

జ్యోంకలవలె, విదల్చుకొని పోవు అడవివృషభమువలె, మహాప్రవాహమున కెదురీదు ఏనుగువలె, నాతడు నరుకుచు, ఖండించుచు, త్రోయుచు విరిగిన రథంబునుండి డిగ్గనురికి పాంచర గుఱ్ఱంబుకెడకు పోయినాడు. కరవీరకుట్మలాధరకాంతుల నవ్యజ్యోతిరింగణాక్షులు మెరుములీన తనబల్లెముతో శ్యావ్యులని పాంచర గవిసినది. తనపలక నా మెధాటికి అడ్డుపెట్టుచు ఇంద్రునివలె బలవంతుడును అశ్వినీకుమారులవలె అందగాడును సవితృనిబోలి కాంతిమంతుడును అగు శ్యావ్యులుడు ఆమె చేయు గాయముల లెక్కగొనక అశ్వమునుండి ఆమెను దిగిచి బిగ్గ కౌగలించుకొనియెను.

ఆమె మహాసంతోషమున అతని దృఢబాహువుల నిరికికొని పోయి ఆతనిని తనవీరులు చూచుచుండ తండ్రినివ్వరగంది కనుగొన 'నాహృదయేశ్వరా! ఎన్ని నాళ్లకు నిన్ను కనుగొంటిని. నాహృదయమును ఆత్మను సర్వస్వము, నిదిగో, నీకు ధారపోయుచున్నా'నని అతని మోము వంచి అధరము తనివితీర ముద్దుగొనియెను. అపవిత్ర చుంబనమే వారి ఆత్మల నైక్యముచేసినది. వారికి గాంధర్వవివాహమైనది. ఈచిత్రము చూచు సైనికులు నాయకులు ఎల్లరు యుద్ధమూమాని జయజయధ్వానములు సలిపిరి. కాని ఆఉత్తరక్షణముననే వారారక్తమయరణాంగమున బహుగాయముల నందియుంట నాఆలింగనముతోడనే నిర్జీవులై క్రింద బడిపోయిరి. హాహాకారములెల్లయెడలను బయలుదేరినవి.

౨ వ భాగము

అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసున కాంధ్రదేశమునుండి ప్రేక్షకులుగా బోయిన వారిలో వైకుంఠరావొకడు తనస్వగ్రామమునుండి బయలుదేరి బెజవాడ సికందరాబాదులమీదుగా ఎల్లోరా అజంతా సాంచిమొదలగు పుణ్యస్థలములదర్శించి ఉజ్జయినినుండి అహమ్మదాబా దతడు స్నేహితులతో చేరినాడు. అఖిలభారతీయ మహాసభయొక్క అఖండోత్సవము, మాతృదేశము నిజరూపసాక్షాత్కారమిచ్చుదానిని, ప్రపంచమునకంతకు సత్యసందేశముల నంపు దివ్యపురుషుడగు మహాత్మా గాంధీమహాని నాయకత్వ మిచ్చుదానిని, ఆతడు కన్నుల వైకుంఠముగఁ జూచి ఇంటికిఁ బోయి తానుచేయు అసిస్టంటు సర్జెనుపనికి రాజీనామానిచ్చి దేశసేవను చేయ యిరువదియైదేండ్ల ప్రాయముగల వైకుంఠరావు మనస్సున నిశ్చయించినాడు.

చిన్నతనముననే తల్లిదండ్రులు పోయినవారగుట తన్ను వివాహ మాడుమని బలవంతముచేయువారుకాని ఇక్కడకాదక్కడనుండుమని ఆజ్ఞలనిచ్చువారుకాని లేరు. ముసలిముత్తవతల్లి పెంచి పెద్దవానినిచేసి చెన్నపట్టణమున బి. యే. లో కృతార్థుడయిన వెనుక వైకుంఠరావుఇంగ్లీషు వైద్యకలాశాలలో చదువుచున్నప్పుడుమిక్కిలిగొప్పదగు తనఆస్తినంతయు వైకుంఠరావునకిచ్చి వైకుంఠమునకేగినది. మనుమనిమాటలే ఆమెకు వేదాక్షరములుగా నుండునవి. అందుకని ఆమె అతడేమన్నవానికి సరేయని ఒప్పుకొనుచుండెను. జబ్బపుష్టికలిగి పొడగరియై పచ్చని దబ్బపండు ఛాయకలిగిన వైకుంఠరావు చిన్నతనమునుండియు అన్నివిధములగు నాటలయందునుఆరితేరి బంగారుపతకములువెండికప్పులు బహుమానం గొనువాడు. ఫుట్బాలులోగాని, క్రికెట్టు, టెన్నిసు, హాకీఆటలలో వైకుంఠరావున్నాడని తెలియగనె ఆరోజు టిక్కెట్లన్నియు అయిపోయి ప్రేక్షకుల సంఖ్య స్థలముపట్టకపోవునది.

౨

అహమ్మదాబాదుకాంగ్రెసైనవెనుక నాతనిస్నేహితులు వెనుకకు బోవుచున్నను పోలేక వారినందరిని ఆబూశిఖరమునకు గొనిపోయెను. వారందరు దిలావరా దేవాలయములు చూచి యింటికివచ్చుచుండ చీకటిపడినది. దారితప్పికొండదిగువ లోయలలోనికిఁ బోవు బాటబడి పోసాగిరి. అయ్యో, దారితప్పితిమని మరలవెనుకకు పోవుచుండ ఇంతలో గాండ్రుమని యొక బెబ్బులి భయంకరముగ నరచినట్లు వినబడినది. ముందునబోవువారు చటాలున నాగిరి. అప్పుడే మన వారందరట్లనే నిలబడిపోయిరి. మోటారుకారు లాంతర్లవలె కన్నులు జ్వలింప గుర్రుపెట్టుచు నా ముప్వన్నె మెకము తోకచివర గాలిలో నాడించుచు అట్లనే నిలిచిపోయినది. ముందు అయిదువురు క్రొత్తపురుషులు, వెనుక వైకుంఠరావు మువ్వురును నిలిచియుండిరి. అందరి గుండెలు తట తట సమ్మెటల పెట్టులవలె కొట్టుకొనసాగినవి. అప్పుడు వైకుంఠుని కన్నులు మిణుగుర్లుగొలిపినవి. దిట్టమగు కొమ్మవిరిచిన చేతికర్ర పైకెత్తి గబగబ యాతడు ముందున్న యాక్రొత్తపురుషుల నలువురగడచి కొంతదూరమేగి యాకర్రను పెలపెలనేసికొట్టె హఠాత్తని నిర్భయముగ నరచెను. పిదప వెంటనే యాకేకవిని యాతని రూపుమాపి ఆ మెకము ఇట్టేపలాయనమైనది. అందరికిని ఒడలుజలదరించి గుండెలపై నుండి పెద్దరాయి తీసినట్లయినది.

వైకుంఠరావు స్నేహితులును ఆ క్రొత్తవారలును త్వరితముగ వచ్చి అబూపట్టణము చేరబోవుచుండ ఇంతలో ఒకభిల్లులమూకవచ్చి వారిని చుట్టుముట్టి ఉన్నధనమంతయును కట్టినబట్టలను అప్పగించుమని బెదరించిరి. వైకుంఠునితోపాటు ఆక్రొత్తపురుషులలో బాలకుడు వారితో యుద్ధమునకు బయలుదేరెను. వైకుంఠుడాతని వెనుకకు త్రోచి నల్గురయిదుగురు భిల్లుల నవలీలగ దూరమునకు గిరవాటువైచినాడు. వారప్పుడీతని గాంధిటోపిచూచి 'ఓరే వీరు గాంధిగారి శిష్యులురా. మనము వీరినేంజేయకూడదురా' యని పారిపోయిరి.

3

నాల్గుదినములైనవెనుక వైకుంఠరావుస్నేహితులతో ఆబూస్టేషను జేరెను. బొంబాయికి రెండవతరగతి టిక్కెట్లుగొని డిల్లీమెయిలు కొరకై కనిపెట్టికొనియుండిరి. బండివచ్చినది. త్వరితముగ వారు రెండవ తరగతి పెట్టెలఁ జూచిరి. అన్నియు క్రిక్కిరిసియున్నవి. ఇటుపరువెత్తిరి; అటుపరువెత్తిరి. వైకుంఠరావునకు మితిమీరిన కోపమువచ్చినది. ఈలవేయుగార్డును పట్టికొని గబుక్కున వెనుకకు తిప్పికొని 'అయ్యా! నమస్కారము- మేము రెండవతరగతి టిక్కెట్లుకొన్నాము. స్థలము అణుమాత్రము లేదు. మొదటితరగతి ఎక్కుచున్నాము. నల్గురము. నమస్కా

ము.' అని యాగార్డు తెల్లబోయి చూచుచుండ మొదటితరగతికడకునిమిషమున వెడలిపోయెను.

గుమ్మము కడ నొక పార్శీబాలుడు చేతికఱ్ఱతో నిలువబడియుండెను. వైకుంఠరావు 'క్షమించుడు' అని ఎక్కంబోయెను. బండి కదలినది. ఆబాలకుడు కన్ను లెఱ్ఱపడ 'వీలులేదు' అనిచేయిఅడ్డముపెట్టినాడు. నవ్వుచు వైకుంఠరావాబాలుని చేయి యవలీలగ తలుపునుండి తీసివేయుచుండ ఆబాలకుడు కుడిచేతికఱ్ఱతో వైకుంఠుని తలపై నమితవేగమున సత్వముతో తాడన మారంభించినాడు. స్నేహితుల బండిని నేలాడుమని వైకుంఠుడు ఎడమచేతినెత్తి కఱ్ఱదెబ్బల నాపుకొనుచు బండి లోనికి ఆబాలకుని త్రోసికొనిపోయి ఆతని చేతికఱ్ఱలాగి అవలకు గిరవాటువైచి యాబాలకుని యెత్తికొనిపోయి యొక్కసోఫాపై కూర్చుండబెట్టి పోవుచుండ యాబాలకునిటోపీ యూడిపడిపోయినది.

౪

రష్టుంజీ మెనక్జీ కోటీశ్వరుడు; గొప్పవర్తకుడు. ఆతని సుందర భవనము మూడంతస్థులది; బొంబాయి నగరమునముఖ్యస్థలమున నుండునది. మెనక్జీ కోటీశ్వరునితనయయగు బకావలీకన్య పాటలనాటల శోభిల్లిపోవుచుండెను. బకావలీకన్య అమితరూపవతి. పార్శీకన్యలందరిలో రెక్కలలోని రేరాజువలె వెలిగిపోవుచు అనేకుల పార్శీయువకుల హృదయముల వ్రక్కలు గావించినది.

ఆబూ పట్టణమున వారికొక పెద్దమేడకలదు. అహమ్మదాబాదు కాంగ్రెసు అయినవెనుక తండ్రి కుమార్తెలిరువు రొకసారి ఆబూపట్టణము జనిరి. అక్కడ ఒక సాయంత్రము వాహ్యాళికిం బోయినప్పుడు రాత్రిపడిపోయినది. మగవీరుడగు బకావలీకన్య పురుషవేషమున సంచరించుట, టెన్నీసు మొదలగు నాటల నాడుట, గుఱ్ఱపుస్వారి చేయుట ఆమెక మితమగుయిష్టము. ఈనాడు నామె పురుషవేషముననున్నది. ఇంతలో ఎట్టయెదుట నొక బెబ్బులి కాన వచ్చినది. ఒక యువకుడు దానిని భయపెట్టిపారదోలినాడు. భిల్లులమూక తమ్ము గదియనుండ వెడలగొట్టినాడు.

ఆమెకాతనిపై అమితమగుకోపమువచ్చినది. నాల్గుదినములుండి వారు బొంబాయి తిరిగిపోవుటకు స్వంత మోటారుపై స్టేషనుకువచ్చి మొదటితరగతినెక్కిరి. బండి కదలుటకు సిద్ధముగానుండ బెబ్బులిని తోలిన యాయువకుడు బండినెక్కవచ్చుట నామె చూచెను. తన్ను చిన్న పసిపిల్లగానెంచి తాను తరుమనెంచిన పులిని తోలినాడని యామె యాతని ప్రహరింప సంకల్పించి యడ్డుపెట్టెను. వారిరువురకు సంకుల సమరమైనది. వైకుంఠరావుచేతిని రక్తముస్రవింప నామె యాతని బాదినది.

౫

అప్పుడా బాలకుని మోము నవయౌవనవతియు మహాసౌందర్యగాత్రియు నగు నొక బాలిక మోమైనది. ఇరువురు ఒకరినొకరు ఒకనిమేషమాత్రమట్లనె చూచికొనిరి. ఇరువురు ఒక్క త్రుటిలో నొకరి నొకరు పోల్చికొనిరి. 'హా! నాహృదయేశ్వరీ! ఎన్ని యుగంబులైన వెనుక నిను కనుగొంటిని,'యని యాతడుచెప్పనమునబలికి ఆమెను బిగ్గగవుంగలించుకొని, తనస్నేహితులు, ఆబాలికతండ్రియగు మెనక్జీ, వెరగంది చూచుచుండ ఆమె కరవీరకుట్మలాధరముల తనవితీర ముద్దుగొనియెను. 'నాథా, ఎన్నియుగములు నీకై పరితపించియుంటినో నేటికి నినుకనుగొన్నాను. ఇప్పుడైనను విడనాడకుమీ' అని యామెజ్యోతిరింగణాక్షుల వైకుంఠరావును కనుంగొని మోముమోమున చేర్చివేసినది. వారి ఆత్మలకు దట్టిన ఆమహాపురాతనచరిత్రము ఇతరుల కర్థముగాక, కొన్నివర్షముల క్రిందనుండి మోహించియుండిరనియు యుగములను నది అలంకారరూపముగా వాడబడినది అని అనుకొనిరి.

వైకుంఠుడన్నిటికి తెగించి కోటీశ్వరుడగు రష్టుంజి మెనక్జీకుమార్తెను వివాహమాడెను. బెల్గాం కాంగ్రెసునకు వైకుంఠరావును భార్యయు వెడలివచ్చిరనియు వారు 'నోచెంజర్స' సభకువచ్చి యుండిరనియు వారామహాత్ముని అమోఘపదంబుల విని తమ లక్షుల ఖద్దరు వ్యాపకమునకై వినియోగింతుమని వాగ్దానముచేసిరనియు బొంబాయి క్రానికలుపత్రిక ప్రకటించినది.

నాటికి నేటికి పాంచరయు శ్యావ్యలుడును మరలగలసికొని మహదానందముల నందుచున్నారుగదా!

త్రాపీ ధర్మారావుగారు, బి. ఏ.

ఉన్నది కన్నటు వ్రాయుట
కన్నఁ గవికిమేలులేదు గదా; తాత్పర్యా
భ్యున్నతి నారసి రసజ్ఞు
లెన్న, నలంకార రచన లేలా నాకున్?

గీ. "స్వాంత విస్ఫూర్తిలేని వాస్తవముకంటె
సత్యముంబోలు కల్పిత సరణిమేలు,"౧
కానఁ, గల్పనా భావసంకలన గరిమ
నిజమెయి వ్రాసెదఁ జదివి చింతింపుఁడనుచు.

గీ. దివ్యగంధిలసద్భావ దృప్తసరస
కావ్యమదిరారసంబును గౌతుకమున
నాని యాని, ప్రమత్తతి నఱనిముసము
దెఱచుఁ గన్నులనిద్రఁ జెందితిని పగలె.

గీ. లలితకౌశేయశాటి డోలగ నొనర్చి
నట్లు; పంచమీచంద్ర రేఖాంచలములు
రెండు నొక్కటఁ గట్టినట్లుండు నొక్క
దివ్యయానంబు నందున్న తీఱుఁగంటి.

ఉ. సారథిసున్న, చక్రములసంగతి శూన్యము, తెక్కలున్న యా
దారియుఁగాదు, ధూమపువిధానముగూడ హుళిక్కి, విద్యుదా
ధారము లేదు, కీలులును దంత్రులు నారయఁబూజ్య, మైన,సం
చారముఁజేయఁ బైకెగసెఁ జయ్యన నద్ది వియత్తలమునన్.

శా. ఆరీతిం జను నావిమానమున కాహా! చుట్టుఁగన్పట్టెఁ, బ్రా
కారాకారము నంది, సూఁదిమొనకుం గాసంత సందీక, నీ
హారాతీతగభీరశైత్యమున జీవాంశంబు ఠాఁజేయు,పెన్
దారిద్ర్యంబన, నంధకార మతిసాంద్రంబై, కరగ్రాహ్యమై.

గీ. ఆవిచిత్రయాన మందున, వింతలై
యమరభూరుహముల సుమము లనఁగ
సౌరభముల మానసంబును లోఁగొనఁ
జాలునలఘు లలరు శతము లగుచు.

ఉ. అందుననొక్కప్రూవు, తన యంతనె జాఱిపడంగ, దాననే
మందును! దివ్యతేజమొకఁ డద్భుతలీల జనించెఁ నందు నా
హైందవ పశ్చిమోత్తరమహా మహీభాగ నిసర్గవైభవం
బందముమీఱఁబాణితలమందునఁ గన్నటు దోఁచె నొక్కటన్.

చ. కనకవిభూషణావళులు, గట్టి యయోమయ పట్టనంబులున్,
ధనములు, సుందరాంగులు, సనాది చరిత్రముఁ గల్గు పాత్రులన్
ఘననిభగాత్రులన్, మిత వికస్వర నేత్రుల, యజ్ఞశత్రులన్
గనుఁగొనఁగల్గెఁ గొందఱను కంధిపరీతమహీశ పుత్రులన్.౩

ఉ. వారలఁబాఱఁదోలి, కృషివర్తను,౪ లావులు నావ లశ్వముల్
తేరులుగల్గి చేరములఁ దేఱిన ధీరులు, గౌరసుందరా
కారులు, దీర్ఘబాహులు, మఖప్రమదాత్ములు, ఉదారచింతనుల్,
బారులఁజొచ్చి నిల్చిరట భవ్యవిచారవిదారితారులై.

క. చక్కనికన్నులుఁ, దిన్నని
ముక్కులుఁ, దీర్ఘైన చిబుకములు, దరహాసం,
బుక్కునుఁ తేజముఁ, గన నీ
కక్కట! చీఁకటులు మాసె నంతన్ వింతన్.

మ. అలరొండుగ్గఁగఁ గంటినొక్క వచనవ్యాపార తుల్యుండు,౫మ
న్నుల బంగారురజంబు మించ నల సింధుప్రాంత మందుండి, యొం
టెలపై నాయిసు మేఁడు నేఁడును వడిన్ నింపించి, దేశంబు నా
వలఁజేరంజని, వైభవంబున నరివ్రాతంబు వేధింపఁటన్.

గీ. కోటకొమ్మల బొమిడికం, బోటలేని
యతనిబలువిల్లు, సఱచట్టు, యసము పదల
మెఱపులం గొల్పు చక్కని గఱులసిడము,
చీకువాలున నంతలోఁ జెన్నుఁదఱిగె.

---

౧. నిజామీ యను పారసీక కవీశ్వరునియూహ క్రీ.[శ. 1250] ౨. ఈపద్యావళిని దస్యుదుల రూపస్వభావ ప్రవర్తనాది వర్ణనలకెల్ల వేదంబులును చరిత్రములును ప్రమాణంబులు. కల్పితములుగావని యెఱుంగునది. ౩. వేదంబులఁగల దస్యులవర్ణనము. ఆర్యులకుఁ బూర్వ మాసేతు శీతనగమును వీరలదే. ౪. ఆర్యుల యీయాకారసముద్రయానాదులు వేదంబులఁగాంచనగు. ౫. ఈతఁడు డెరయస్ అను పారసీక చక్రవర్తి. క్రీ. పూ. 486. పారసీకులభాషయు నాచారములును నార్యులవివలెనుండెననియు నీ యాకారాదులును బెహిస్తూన్ శాసనమునఁ దెలియనగును. వానిసర్వరాష్ట్రాదాయమునందు నీదేశభాగమే మూఁడవపాలును, అనఁగా సం 1కి ఒకకోటి యేబదిలక్షల రూప్యముల నిచ్చుచుండెను.

వ. అంతమఱికొంత వడి కావిమానమందలి క్రొన్ననయొండు నేల ర లుటయు నం దుద్భవించిన ప్రకాశంబున.

చ. బిఱబిఱఁదోఁచ నొక్కఁడు, సుభిక్షము, సాప్య, మమోఘవీర్యమై,
కొఱఁత నెఱుంగనట్టియటకుం జనుదెంచి యొకైననేమి? యా
బిఱుతఁడు[౬] భూషితేభహయ శిర్షిక హేమ కరండకోటితో
గిఱికొనుమబ్బుఁజొచ్చెఁ దులకింప ధనంబులు, పశ్చిమంబునన్.

ఉ. మబ్బుననేఁగుచుండుటఁ, బ్రమాణము నాకనుదోయి కేదిరేని
నబ్బదుగాని, పచ్చికబయళ్లనుఁ బైరులవీచుగాలి దా
నిబ్బడివాసనల్ నెఱప, హృద్యనిరంతర మంగళధ్వనుల్
గుబ్బతిలంగ, వచ్చె, జనకోటి ముదంబును[౭] బెంపుఁదెల్పుచున్.

వ. అట్లు మహావేగంబున నా ద్యోయానంబంధకార విహారంబు సేయుచుండ మఱియొకవిరి యయాచితంబుగ భూస్థలిం బడుటయు,

క. ఇల్లుం దల్లుల నొల్లక,
పల్లంబులక్రింద నుంచు పచ్చిపలలమున్
జొల్లులు గాఱఁగఁ దిని అం
పిల్లెడికల్లరి పిసాసి పిల్లలఁగా గంటిన్.

గీ. ప్రజలఁ బీడించి కాల్చెడి ప్రతిభ, కోట్ల
ధనము దోఁపుఁగైకొనిపోవు ధైర్యమహిమ,
యబలలంగొట్టి చెఱపట్టు న్యాయబుద్ధి
యన్ని, ముసురుఁజీఁకటి నంత నంతరించె.

శా. కాలంబుండిన యంతవట్టు మఱవం గారాని యిక్కట్టులన్
జాలంగాంచియు, దేశకాలముల స్వాస్థ్యం బెట్టిదో నాఁడు! స్వా
ఖ్యాళిన్వైలమ తేలఁజాలెఁ; నిది సత్యంబంచుఁ దెల్పంగ, నా
గాలిందోఁచెను ప్రాభవోదిత కలాకల్యాణముద్రాంకముల్.

ఉ. కమ్మసుమం బొకండు దొఱఁగంబడి, తొల్లిటియట్ల సత్ప్రకా
శమ్మును గ్రమ్మ, నందుఁగనజాలితి సుందర దేవ హర్మ్యబృం
దమ్ములు గుందనమ్ము రతనమ్ములు సొమ్ములు విగ్రహమ్ము లం
దమ్ములు శిల్పముల్ బహువిధమ్ములు దేశపువైభవమ్ములున్.

ఉ. కోరికసోఫటకాంకిత ముఖుండొక దిట్టఁడు, [౧౦] శేఁగి, భీకరా
కారులుఁదోలు దుస్తులమగల్ తనుఁగొల్వఁగ, సారెసారెకున్
జేరి, ప్రసిద్ధగోపురపు శిల్పములం బడగొట్టి, పైఁడి భం
డారము, రత్నరాసులు, బిడారములం గొనిపోయె దవ్వులన్

గీ. అంధకారంబు చూడ నీయక చెలంగె,
మున్ను నెన్నఁడుఁ గన్నది విన్నదియును
గాని యాచూఱధనముల, నైననేమి ?
దేశసంపద మఱలను దేఱికొనియె.

చ. తమి తెఱకప్పి, యంత పతితప్రసవప్రభఁ బాయ, నేయపా
యమున గనసట్లు గ్రమ్మఱ మహావిభనంబునఁ దూఁగు దేశ భా
గముఁగని, దోచెఁ నొక్కగుఁడు [౧౧]; కాంతిలువజ్రసమూహమైదునూ
ర్లు మణుఁగు; లెన్ననేల? యతఁడుం గొనిపోవు ననూహ్యసంపదల్.

వ. మఱల ముసురు నిరుల నాయానం బెగురుచుండ మఱి యొక్కపువ్వము భూమింబడి వెల్గునిచ్చుటయు;

శా. హాహారావము లుప్పతిల్ల జన లోకాలాత విఖ్యాత దు
ర్గాహుండొక్కఁడు, కూళ, కుంటి[౧౨], ప్రజమందారిద్ర్యముంగూర్చి తా
నూహాతీత ధనంబు నందియును గర్వోద్రేకమో! హింస ను
త్సాహంబో!—సానరింపఁబాల్పడె నవాచ్య క్రూర కార్యావళిన్.

ఉ. మిత్తియు నుత్తముండ యన మించి, జనంబులు బీన్గుపెంటగాఁ
గుత్తుకలన్ విలాసమునఁ గోసి, యనాథలనేచి, చేయి నో
వ్వొత్తధనంబుదోఁచి, పరితృప్తిగ నూరులుగాల్చి, కేరు నా
యుత్తముఁ, డుట్టిఁగట్టుకొని యుండక, చేరెను గాల గర్భమున్.

గీ. ఇంతపాటుఁ గనియు, నిల సిరి రేకెత్తి
విరియసాగెఁ[౧౩] గన్ను విందుగాఁగ;
వేఱుచెడకయున్న, వివిధాంగశోభతో
గాసిఁబాసి యలరుగాద లతలు?

ఉ. తొల్లిటి యట్లనే, పసుమధూత తమిస్రమునందుఁ గాంచితిన్
ఢిల్లిపురంబు, శేషుఁడు గణింపఁగరాని సిరిం జెలంగఁగా,
నుల్లసమాడుటో! యతిశయోక్తియొ! నాఁజను ద్రవ్యరత్నముల్
గొల్లున నెన్వఁడో[౧౪] యినుపపెండెల మిండఁడు కొల్లఁగొట్టుటన్.

క. రతనాలా, నాణెములా,
యతిసుందరమైన నగల, యూదోఁపిడికిన్

---

౬. అలెగ్జాండరను యవనరాజు క్రీ. పూ. 326 దేశము సప్తనదీజలమయము (ఆప్ఘను). స్నేహమున నాగరాజాగులవలనను, కయ్యమునఁ బురుషోత్తమాదులవలనను, వానిసేన నొక్కొక్కనికిఁ గిరీటములు స్వర్ణపాత్రలు లోనగునవి చిక్కెను. ౭. చంద్రగుప్తాశోకాదుల కాలము.
౮. వీరే హూణులు. ఘోరాచారములంబట్టి కానోపు, వారుపిశాచులకుఁ బుట్టిరని ప్రసిద్ధి. గిబ్బన్ 'రోమువినాశము'ను జూడుఁడు.
౯. గుప్తచక్రవర్తులును హర్షాదులు నేలినకాలము. ౧౦. గజనీమామూదు 11 వ శతాబ్దము. ఈతఁడు సోమనాథాదిదేవాలయములఁ బడఁగొట్టి, తీసుకొనిపోయినధనము "7000 పౌన్లు బరువుగల బంగారునాణెములు, 6000 పౌ. బరువు బంగారుగిన్నెలు, 15000, పౌ. బంగారుకణికెలు, 129000 పౌ. వెండియు, 150 పౌ. బరువునుమించు వజ్రములు, కెంపులు ముత్యములు పచ్చలు" 25 పౌ. 1మణుఁగు. ౧౧. మహమ్మదుగోరీ. పండ్రెండవ శతాబ్దము. మహమ్మదీయచరిత్రకారులే పద్యమునకుఁ బ్రమాణము. ఆకాలమున గోరీయంత ధనికుఁడగు రాజు లేకుండె. ౧౨. ఈతఁడే తైమూరు, పదునాల్గవ శతాబ్దము. "The Lame Firebrand (అలాతి) of the World" ఈతఁడు స్వీయచరిత్ర వ్రాసెను. ౧౩. మొగలాయి చక్రవర్తుల యైశ్వర్యకాలము. ౧౪. నాదరుషా 18 వ శతాబ్దము. జనుల నపరిమితంబుగఁ బీడించి దోఁచిన ధనములు నలువదియైదుకోట్ల రూపాయ లగును.

మిఠిఁదెల్పఁగ గతిగలదే?
కతవలెఁ గాన్పించునెమిలి గద్దియ యొకటే!

గీ. వీటిడియుఁ సేన,౧౫ యాత్మీయ విపులతృష్ణ
నైతమును మీఱఁ దోకొన్న సంపదలును,
బోయి గాఱడితెఱలోన మూయఁబడియె;
కాని, విహరించుచుండె విమాన మటులె.

శా. ఈదేశంబు వరాలతీవ ౧౬యనఁ జేరెత్తం దగుం గ్రమ్మఱన్;
గాకే, నాసుమకాంతి, నొండొరులకుం గానీక స్వర్థాత్మ నెం
తో దూరంబుననుండి శ్వేతముఖముల్ నోరూర రాసేల? నే
లా దోఁచంగ ననేకకోటి పరిసంఖ్యంబైన ద్రవ్యంబునున్?

గీ. చేరములు, వారి వింతవ్యాపారములును,
సంపదలుఁ గప్పు సంతమసంబు మాన్చి,
యంతఁజూపె లతాంత నితాంత కాంతి
సర్వసాధారణం బనఁ జాలు జగతి.

వ. అవ్వేలుంగునఁ బూర్వరీతి ఘోరవిశేషంబు లేవియుఁ దత్
క్షణంబునఁ గానరామి.

ఉ. క్రూరులురారు; దోఁపిడులుఁ గొల్లలుఁ గానను; కాలవ్రూగులుం
బైరులు; సంకులంబనఁ గనంబడ; దేమిటి కీ సుమవ్యయం?
భారయఁజాల—మూర్ఖ, తెలియంగనకుంటివె? వేముఖంబులన్
బారఁలుగట్టి, చీమలు, నెపంబున, నేమియొకొంచుఁ బోవుటన్.

వ అగునని యింమక పరిశీలించి చూడ.

శా. రారాపిల్ల నగల్ పగల్ గొనఁగ, నోరా! యిల్లులుం గల్లలై
యోరెంబన్నది దూరమై, దినమొలల్ యోగంబు భోగంబునై,
ఘోరాచారమె సారమై, శిశుమృతిం గోడాడుటే పాడుపై,
తీరంబారని లేమిఁ గాంచితిని - బ్రాతిన్నోఁచమో గోఁచికిన్?

క. చిటిపొటిబసువులఁ జీమలు
కుటిలగతిం గొంచుఁబోవు గుణలేశము లె
చ్చటివని లోచనముల నే
నటుద్రిప్పితిఁ; జెప్పనెట్టు లకటా! నాకున్.

ఉ. ఆఁకొనునెల్ల లోకముల కన్నమువారిగఁ బెట్టి, నాకముం
దాఁకు ననేకశాఖల సనాతన సత్కళ లుట్టఁగా, దివిం
బ్రాఁకుచు సర్వశోభఁదనివాఱెడు గట్టివరాల చెట్టుపెన్
గూఁకటివేఱునే షాడిగఁ గొఱ్ఱెఁ బిపీలిక లీతి పోలికల్.

క. ఆకులపాటును, శాఖలు
బోకారుట, నిల్వనీడ పోఁగమి, కఱవున్
జేకూఱుట, మనపాలిటఁ
గాకుండునె? చీమలన్న గాములుగావే?

ఉ. చూడనె తొల్లి యిక్కటుల స్రుక్కియు, నింతటఁబేఱఁబాటితూఁ
గాడు సమస్తసంపదల కాకరమానటు, దేశముండ? ని
ష్ఠేఁదులునున్ శతాబ్దములు నేఁగుట తోఁచునుగాని, లేమి పో
కాడు తెఱంగుఁగాన; బువ్వుఁగాంతియు మాయదు; గానమాఁగగున్

గీ. పొలము, నెపుడో, దృష్టిబొమ్మకుఁ గట్టిన
చింకిపాఁతయైనఁ జిక్కనుచు
దొంగిలించి మానముం గాచుకొనునట్టి
కటికిలేమిఁ గాంచఁగలఁడె నరుఁడు?

వ. ఇంక నీదుస్సహప్రవర్తనంబు మాయింపఁ జీఁకటులు మాయ
కుండుటంజేసి.

చ. అడలు కుమారునిం బొదుగునమ్మకరంబులో, వీతదార్ఢ్యముం
బడిబడిఁగూర్ప రోగలకుఁ బట్టెడునిద్రయొ, దుఃఖరాశి రా
యిడి పరిఁజేర్చు చల్లనగు మృత్యువో నా, నిరులేలగ్రమ్మ వా
క్కుడరున, దేశభక్తనయనాళినిపీడనకంటకాకృతిన్?

ఉ. యానవిలాస మింక సమయం జనుఁగాక! నభాన నిల్వ రా
కేనిఁకఁ దల్లక్రిందుగ మహింబడి చచ్చెదఁగాక, లేమి నా
దీనులఁ జూడఁజాలనని, తెంపఱినై, పుఫునెత్తినైన,౧౭ నా
హా! నెలకొంటి నింటను, సుఖాసన, మెప్పటి పుస్తకంబుతోన్.

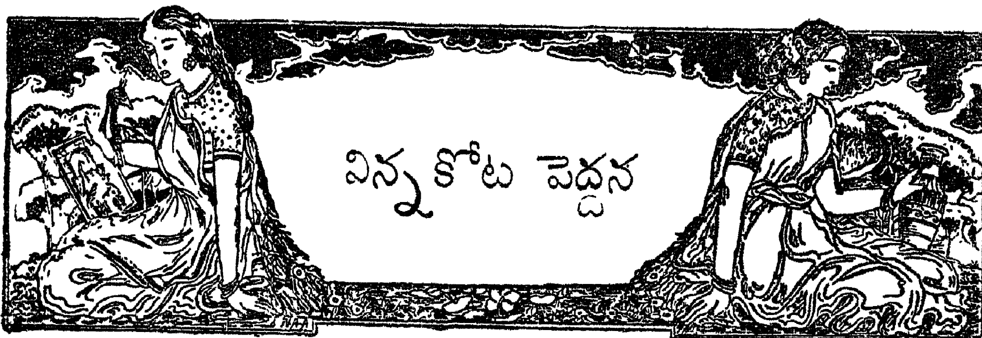
క. మబ్బుతెఱ, లుబ్బువెల్గులు,
జొబ్బిల్లెడుకల్మి, పెఱల చుబ్బన చూపుల్,
దబ్బర తేరుంజనియెను;
నిబ్బరముగ లేమిపగపె నిల్చెందిరమై.

చ. చటుల దరిద్రతాసమ విషాదము ఛేదమునంద, మండునాఁ
కటి పెనుచిచ్చులారఁగ, దిగంబర దుస్సహదైన్యవృత్తి యొ
క్కట మటుమాయమై చన, జగంబు విశంబన లేని శాంతి దో
సుటఁగనఁ జక్రరక్షసమహర్ప్పత వా ప్రణయంపు మూర్తి, సం
కలనమూర్తి, సూర్తిపొల గంగ, సమోసుస మానువర్తియై.

౧౫. నాదర్శానేన యెనుబదవేల జనము. ౧౬. ఐరోపాదేశీయుల కిది 'పెగోడా ట్రీ—వరహాలచెట్టు.' అనాయాసంబుగ వరాల రాల్చికొన, బుడుతగీములు, హులందులు, ఆంగ్లేయులు, పరాసులు ననేకవర్తకసంఘములుగ వచ్చిరి. రాల్చిరి. ౧౭. ఇంతదనుక రాలుమండిన పూలు తమంతఁ దామె పడుచుండెను.

౫ చరిత్ర

విన్నకోట పెద్దన

విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి గారు

కావ్యాలంకార చూడామణియను లక్షణగ్రంథమును రచించిన యీకవి నివాసస్థానమును గూర్చి వ్రాయుచు ఆంధ్రకవులచరిత్రమునందు కీ. శే. రా. బ. కం. వీరేశలింగము పంతులుగారు "ఈకవి రాజమహేంద్రవరనివాసి. పురవర్ణనమున కుదాహరణముగా రాజమహేంద్రవరమును

సీ. గంభీరపరిఖ నాగస్త్రీల కశ్రాంత
  కేళీవిహారదీర్ఘిక యనంగ
నుత్తాలసాల మన్యుల కబ్బి దివిఁ బ్రాఁకఁ
  జేసినదీర్ఘ నిశ్రేణి యనఁగఁ
జతురచాతుర్వర్ణ్యసంఘ మర్థులపాలి
  రాజితకల్పకారామ మనఁగఁ
భ్రాంత సుస్థితయైన భవజటావాహిని
  భుక్తిముక్తిప్రదస్ఫూర్తి యనఁగ
నెప్పుడును నొప్పు రాజమహేంద్రవరము
ధరణిఁ గల్పించె నేరాజు తనదు పేర
నట్టి రాజమహేంద్రుని యనుఁగుమనుమఁ
డెసఁగుఁ జాళుక్యవిశ్వనరేశ్వరుండు.

అనుపద్యమున వర్ణించుట యీకృతికర్తృభర్తల వాసస్థలము రాజమహేంద్రవరమని నిర్ణయించుట కాధార"మని యభిప్రాయమును బొందుపఱిచియున్నారు. (చూ. ఆం. క. చ. ప్రథమభాగము. 285 పేజి. నూతన ముద్రణము). నే నీనడుమఁ గవులచరిత్రమును జదువుచున్నపుడు శ్రీపంతులుగారిసిద్ధాంతము ప్రమాదమేమో యని సంశయ ముదయించుటచే నాకుఁగల సంశయహేతువులను బ్రకటించినచోఁ బండితులు వానిసత్యాసత్యత్వముల నిర్ణయింతురనునాశచే నిటఁ గొంత వ్రాయుచున్నాఁడను.

1. విన్నకోటపెద్దన తన గ్రంథము తొమ్మిదియుల్లాసములందునుగూడ నెక్కడను దననివాసమునుగాని తన యేలికయగు విశ్వేశ్వరరాజునివాసమునుగాని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పలేదు. పురవర్ణనమున కుదాహరించిన పద్యమే యీతఁడు రాజమహేంద్రవరమువాఁడుకాఁడని తెలుపుటకుఁ జాలియున్నది. కృతిపతి రాజమహేంద్రవరమున నే రాజ్యము చేయుచుండినయెడల నట్లు వర్ణించుటయే నాయకోత్కర్షహేతువుగాని నాయకునితాతయో తాతతాతయో రాజమహేంద్రవరమును నిర్మించినారని వ్రాయుట యుత్కర్షాదాయకము గానేరదు గదా? అవతారికాభాగమునందుఁగూడ "రాజమహేంద్రవరస్థాత రాజనరేంద్రుఁ డెక్కువతాతయే విభునకు" అని కృతిపతి వంశములోఁ బూర్వుఁడగు రాజనరేంద్రుఁడు రాజమహేంద్రవరమువాఁడని మాత్రమే తెలిపెను గాని యీ విశ్వేశ్వరరాజునకును రాజమహేంద్రవరమునకును నేసంబంధముగలదో కొంచెమైనఁ జెప్పలేదు.

2. కేయూరబాహుచరిత్రమును రచించిన మంచన కాలనిర్ణయావసరమున "పృథ్వీశరాజుమంత్రి మనుమఁడైన గుండనామాత్యునకుఁ గేయూరబాహుచరిత్ర మంకితము చేయబడియుండుటచే నీకవి తిక్కనసోమయాజికాలములోనో కొన్ని యేండ్లుతరువాతనో యుండవలయును. కాఁబట్టి యీ మంచనామాత్యకవి ౧౩౩౦ సంవత్సరప్రాంతముల యందున్నవాఁడని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇతఁడు రాజమహేంద్రపురనివాసుఁడు. పయిని జెప్పఁబడిన వెలనాటిచోడుఁడులోనయినరాజులు చాళుక్యరాజప్రతినిధులుగా రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా వేఁగిదేశమును బాలించినవారే."

"ఈపాకనాటిరాజ్యమును క్రొత్తగా గెలిచి రాజేంద్రచోడఁడు-("వెలనాటిచోడఁడు") కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడఁడు" అని యీతని నామాంతరములు)— ద్రా[illegible] నమునకరయు శొమ్మనామాత్యుని విను[illegible]

చున్నది. ఈవిజయము ౧౧౭౦ సంవత్సరప్రాంతములం దయియుండవలెను" (చూ. ఆ. క. చ. నూ. ప్ర. 251 పే.)

1. ౧౨౨౮ సంవత్సరమునందు కృష్ణాగోదావరీ మధ్యమునందున్న వేఁగిదేశమంతయు గణపతిరాజుల యధీనమయినది.

కులోత్తుంగచోడదేవునికాలమునుండియు చాళుక్యచోడులందఱును తాము వేఁగిదేశమును విడిచి చోళుల బిరుదావళులను వహించి చోళులుగానే పరిగణింపఁబడుచు వచ్చుటచేత (చూ. ఆ. క. చ. నూ. పే. 29) అనియు వ్రాసిరి. ఈవ్రాఁత లోకదానితో నొకటి సరిపోకున్నవి. చాళుక్యులవంశవృక్షమునందు ౧౧౫౮ మొదలు ౧౨౦౦ వఱకు రాజ్యముచేసిన వెలనాటిచోడనితోనే వారిరాజ్యము రాజమహేంద్రవరమును విడిచినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. వెలనాటిచోడఁడు మొదలయినవారు సైతము చాళుక్యరాజప్రతినిధులుగా రాజమహేంద్రవరము నేలిరి. అంతియకాని వారు చాళుక్యవంశమువారు కారు. ౧౨౨౮కే రాజమహేంద్రవరము గణపతిరాజుల యధీనమయినది. అని వ్రాయుటచేత ౧౨౨౮ తరువాత చాళుక్యులకేకాక చోళులకుఁగూడ రాజమహేంద్రవరము దూరమయినదని స్పష్టమగుచున్నదిగదా?. ఇట్లుండఁగాఁ పదుమూఁడువందలనాలుగవసంవత్సరప్రాంతమందు రాజ్యమేలిన విశ్వేశ్వరరాజు రాజమహేంద్రవరమును బాలించుట యెట్లు? కావున విశ్వేశ్వరరాజు రాజమహేంద్రవాసుఁడయియుండఁడు.

3. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములును దరువాతనాతని మనుమనిశాసనములునుగూడ రాజమహేంద్రవరసమీపమునఁ గాక దూరస్థలములం దున్నవి. వానియందు రాజమహేంద్రవరప్రశంసయే కానరాదు.

4. విశ్వేశ్వరరాజు రాజరాజనరేంద్రున కేడవతరమువాఁడని నిర్ణయించుట కాధారము లేదు. ధర్మలింగేశ్వరస్వామియాలయమునఁ జెక్కింపఁబడిన శాసనము సరియయినదిగా నగపడదు. చాళుక్యులవంశవృక్షమునందు భీమరాజులు ముప్వురుగలరు. 14వ తరము 22వ తరములచాళుక్యభీములకు విజయాదిత్యుఁడు, అమ్మవిజయాదిత్యుఁడు ననుకుమారులు గలరు. 20వ తరమువానికి సంతతి లేదు. కాని వీరిలో నెవ్వరికిని విమలాదిత్యుఁ డను రాల్చికొన, ... లేడు. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనమందు భీమేశ్వరునికొడుకు. విమలాదిత్యుఁడు నాతనితనయుఁడు రాజనరేంద్రుఁడు నని యుదాహరింపఁబడినది.

డిన పూలు తమంతఁ ...

కావున నీవంశక్రమమును సరికాదని చెప్పవలసియున్నది.నన్నయభట్టుచరిత్రమం దుదాహరించినవంశవృక్షమందు భీమేశ్వరులకుసంబంధించినశాఖలు రెండుగలవు.

I. 1. చాళుక్యభీముఁడు 2. దానార్ణవుఁడు, 3. విమలాదిత్యుఁడు 4. రాజరాజు, 5. కులోత్తుంగచోడదేవుఁడు 6. విక్రమచోడఁడు 7. కులోత్తుంగచోడదేవుఁడు 8. రాజేంద్రచోడఁడు, 9. రాజరాజచోడఁడు అనునది.

II. 1. భీముఁడు. వానియన్నకొడుకు సత్యాశ్రయుఁడు. వానిక్రమమునవిజయాదిత్యుఁడు, విష్ణువర్ధనుఁడు, మల్లప్పదేవుఁడు, విజయాదిత్యుఁడు; మల్లవిష్ణువర్ధనుఁడు అనునది రెండవది. విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములో నుదాహరింపఁబడినశాఖ యిది యేదియునుగాదు. 1. భీమేశ్వరుఁడు 2. విమలాదిత్యుఁడు 3. రాజనరేంద్రుఁడు 4. కులోత్తుంగచోళుఁడు 5. విమలాదిత్యుఁడు 6. మల్లప్పదేవుఁడు 7. ఉపేంద్రుఁడు 8. కొప్పభూపుఁడు 9. మనమోపేంద్రుడు 10. విశ్వేశ్వరరాజువంశవృక్షము. ఈమూఁడుశాఖలకును సంబంధము లేమి బాగుగ నగపడలేదా? అట్టితఱి సీతఁడు రాజనరేంద్రుని కేడవమనుమఁడని నిర్ణయించుట కాధారములేమి? వీనినాలోచింపఁగా విశ్వేశ్వరరాజు శాసనములోని వంశవృక్షము సరియయినదికాదని తేలుచున్నది.

III. విశ్వేశ్వరరాజు రాజనరేంద్రుని సంతతిలో సరిగ నేడవతరమువాఁడు గాక మొత్తముమీఁదఁ జాళుక్యవంశమువాఁడుమాత్ర మగునేమోకాని రాజమహేంద్రవరమును బాలించినవాఁడుమాత్రము గాఁజాలఁడు. కావున రాజనరేంద్రుని కాలమునసరించి విశ్వేశ్వరరాజు కాలమును నిర్ణయించుటకు వలనుగాదు. ఈతనివాసస్థానమును నిర్ణయించుటయు సరిగాదు.

విన్నకోటపెద్దన తనకృతియందు కృతిపతిని వర్ణించుచు

సీ. శ్రీకంఠచూడాగ్రశృంగార కరణ మే
రాజున కస్వగారంభగురుఁడు
చాళుక్యవంశభూషణము శ్రీవిష్ణువ
ర్ధనుఁ డేమహీశుతాతలకుఁ దాత
భృశపమారారామ భీముండు చాళుక్య
భీముఁ డేనృపకులాబ్ధికి విధుండు
రాజమహేంద్రవరస్థితరాజన
రేంద్రుఁ డెక్కువతాత యేవిభునకు
ఆంధ్రదళదానవోపేంద్రుఁడగు నుపేంద్ర
ధరణివల్లభు డేరాజు తండ్రితాత

అహింసా జ్ఞాన ప్రచారక సంఘసభ్యులు, పరిగె, హిందూపు. మః

Members of the Ahimsa Jnana prach: haraka Sanghamu

శాంత్యాశ్రమము, రాజమహేంద్రవరము

Santyasramam, Rajamundry

ఆంధ్రసేవాసంఘము, రంగూను

Andhraseva Sanghamu, Rangoon

రాత్రి ధర్మపాఠశాల, దీనపోషకసమాజము, రంగూను

ఘనుఁ డుపేంద్రాఖ్యుఁ డెవ్వని కన్నతండ్రి
యతఁడు విశ్వేశ్వరుఁడు లక్కమాంబ సుతుఁడు.

అని పేర్కొనెను.

దీనియందుఁ జంద్రునకు విశ్వేశ్వరునకు నెట్టిసంబంధముగలదో యట్లేవిష్ణువర్ధనభీమరాజనరేంద్రులతో నీవిశ్వేశ్వరునకు సంబంధముగలదని తెలుపుటకై "తాతలకుఁ దాత, కులాబ్ధికివిధుండు, ఎక్కువ తాత"అనుపదము లుపయోగించి కడపటి వారికిగల సంబంధము విస్పష్టముగనే చెప్పియున్నాఁడు. కావున నీరాజు రాజనరేంద్రున కేడవతరమువాఁడని వ్రాయుట కాధారములు లేవు.

కావ్యాలంకారచూడామణి రచింపఁబడిననాఁటికి చాళుక్యరాజ్యము (తత్రాపిరాజమహేంద్రవరమున) లేదని దృఢముగా నమ్మవచ్చును. ఆకాలమున రాజమహేంద్రవరము కాకతీయులకో వారిసామంతులగు రెడ్లకో యాస్థానమయి యుండుననుటకు సందేహములేదు.

IV. కావ్యాలంకారచూడామణియందు విశ్వేశ్వరుని నివాసము సరిగఁ బేర్కొనఁబడ లేదుగాని కొంతయూహించుట కవకాశముమాత్రము గలదు. విశ్వేశ్వరరాజు కావ్యాలంకారచూడామణియం దెంతయధికుఁడగు చక్రవర్తిగా వర్ణింపఁబడినను నీతఁడు చిన్నసంస్థానమునకు మాత్రమే యేలికయని తోఁచుచున్నది. తమపోషకుల నతిగావర్ణించుట కవులకు సామాన్యవిషయమేకదా? పాండురంగమాహాత్మ్యమునందు తెనాలిరామకృష్ణునిచే నతిగా వర్ణింపఁబడిన విరురివేదాద్రి యొకజాగీర్దారుని మంత్రిమాత్రమేయని యెల్లరెఱింగినదే కదా? అట్లే విశ్వేశ్వరరాజుకూడ మిక్కిలి గొప్పగా వర్ణింపఁబడినాఁడు. ఈతనిరాజ్యము విశాఖపట్టణమండలములోని సర్వసిద్ధికి సమీపముననుండినది.

మాలిని. స్తుతహిమకరజూటా చూర్ణితద్విట్కిరీటా
ప్రతతగుణపరీణా పంచధారాధురీణా
సితకరకులదీపా స్నిగ్ధబద్ధప్రతాపా
సతతలసదభిఖ్యా సర్వలోకాశ్రయాఖ్యా.

(కా. చూ. 9. ఉ. ఆశ్వాసాంతము.)

అనుపద్యమునందు, "పంచధారాధురీణా" యను పదము విశ్వేశ్వరరాజునివాసము నెఱింగించుచున్నది. పంచధారయనునది యొకగ్రామము. ఇదియే విశ్వేశుని యావాసము. ఈగ్రామమందే ధర్మలింగేశ్వరస్వామి యాలయము గలదు. దాననే విశ్వేశ్వరరాజుయొక్కయు నాతని మనుమనియొక్కయు శాసనములు గలవు. విశ్వేశ్వరరాజుయొక్క యుద్ధములుగూడ నీప్రాంతములందే జరగుచుండెడివి.

ఆ. చతురుపాయబాహుశక్తిక్షమావలిఁ
బాఱవిడిచి చిత్రభానుసాక్షిఁ
బాఱె సర్వసిద్ధిపప మేది ధరణీవ
రాహమునకు నోడి రాచకదుపు. (కా. చూ. 7. ఉల్లాసము.)

అనుపద్యమునందు విశ్వేశ్వరరాజు సర్వసిద్ధిని జయించినట్లు స్పష్టముగదా? ఇట్లే

ఉ. ద్వీపులఁ ద్రుంచి విశ్వజగతీపతి యుత్తమశక్తి జాంబవ
ద్వీపమునందు గోవులకు నిమ్ము ఘటించుటయుం బ్రసన్నయై
గోపతిధేను వవ్విభునకుం దనవైభవ మిచ్చెఁగాక యే
భూపతు లీవదాన్యగుణబుద్ధి బ్రసిద్ధివహించి రుర్వరన్.

(కా. చూ. 7. ఉల్లాసము.)

అనుపద్యమునందు విశ్వేశ్వరరాజుచే నిర్మింపఁబడిన గోస్థానము పేర్కొనఁబడినది. ఈగోష్ఠ మిప్పటికిని "గోకులపాడు, గోపులపాడు, గోగులపాడు" అను పేరులతో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇంకనీప్రాంతములందు కొక్కిఱాపల్లి, లక్కవరము, చోడవరము. పులపర్తి, కొప్పాక, (కొప్పభూపునిపేరనిర్మింపఁబడినది), రాయవరము, మొదలయిననామములుగల గ్రామములు చాళుక్యరాజులసంబంధమును సూచించుచున్నవి. వీనియందు శిథిలములయిన దేవాలయాదుల చిహ్నములుగూడ నటనటఁ గలవు. వీనినన్నిటిని జూచిన దప్పక చాళుక్యులు కొంతకాల మిట రాజ్యముచేసిరని తెలియవచ్చును. ఈశాఖ రాజమహేంద్రవరమును బాలించినది కాక పిఠాపురప్రాంతమందున్నవారికి సంబంధించినదై యుండవచ్చును. అయినను దమకులమందు మహాప్రఖ్యాతు లగుటచే రాజరాజాదులను దమశాసనాదులందు వర్ణించికొనియుందురు. పైనివ్రాసినదానింబట్టి యీవిషయము సత్యదూరము కాఁజాలదు. కావునఁ జాళుక్యవిశ్వేశ్వరుని నివాసస్థానము రాజమహేంద్రవరముగాక విశాఖపట్టణమండలములోని సర్వసిద్ధిసమీపముననున్న "పంచధార" యనిననే సమంజసముగా నగపడుచున్నది. కృతిపతినివాసస్థాన మదియగునపుడు విన్నకోటపెద్దననివాసము ఈప్రాంతమైనఁగావచ్చును, లేక, రాజమహేంద్రవరమో మఱియేదో కావచ్చును. కృతిపతినివాసము ననుసరించి యాతనివాసస్థానము నిర్ణయించు టంతసిద్ధాంతము కానేరదు. ఈవిషయమున చారిత్రకులు పరిశీలించిన నింక ననేకనూతనవిషయములు బయలుదేఱి సిద్ధాంతముచేయ నవకాశము లభించును.

వేమనకాలము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపత్రికలో ఒకసంవత్సరముకుముందు "వేమనయోగి దేశకాలములు" అనివ్యాసము వ్రాసితిని. అటుపయిని రక్తాక్షియుగాదిసంచికలో "వేమనకాలనిర్ణయము" అనుపేర శ్రీబండారు తమ్మయ్యగారు వ్యాసము వ్రాయుచు నందు వేమనకాలమునుగూర్చి నేనువ్రాసిన విషయ మంగీకారార్హముకాదని యాక్షేపించిరి. ముందు నేనువ్రాసినదేదో వారుకాదన్నదేదో యించుక తెల్పుచు నా పైవ్రాసినదాని సమర్థించుకొనుచున్నాను. నేను వ్రాసినవ్యాసము ప్రతి నాదగ్గఱ జాగ్రత్తపఱుపలేదు గాన దానివిషయముమాత్రము తెలుపుచున్నాను.

నేను చాటుపద్యమణిమంజరి ప్రథమభాగమున, "పరగరాయనికులు బాచనిధనమెల్ల, భటులపాలు కవులపాలు దలఁప, ధరను లోభివానిధనము దాయాదులపాలు జారకాంతపాలు వేమ!"యను వేమనపద్యమునుబట్టి వేమన రాయనిభాస్కరునికాలమువాఁడయి యుండవచ్చుననియు, రాయనిభాస్కరులు పలువు రున్నారనియు, వేమాభిధానులగు రెడ్డిరాజులకాలమువాఁ డీవేమనకావచ్చుననియు, నందుకుసరిగా కాటయవేమనయొద్ద మంత్రిగా నొకరాయనిభాస్కరుఁ డున్నాఁడనియు, నీరాయనభాస్కరుని వేమనయోగి ప్రశంసించి యుండవచ్చుననియు నిటుచూడఁగా వేమనయోగి క్రీ.శ.1400వాఁ డగుచున్నాఁడనియు వ్రాసితిని. వేమనచరిత్రము రచించిన వంగూరి సుబ్బారావుగారు మొదలగువారీకాలమునే యంగీకరించిరి. ఇటీవల నొకతూరి సవిమర్శనముగా నేను వేమనపద్యములను బఠించితిని. అప్పు డీక్రిందిరెండుపద్యములు వరుసగా నొక్కచోటఁ గన్పట్టినవి.

ఆ. పరగరాయనికులు బాచనిధనమెల్ల
భటులపాలు కవులపాలు దలఁప
ధరను లోభివానిధనము దాయాదుల
పాలు జారకాంతపాలు వేమ!

ఆ. ప్రాకటముగ నిట్టిలోకములోగుంటు
పల్లిముత్తఁ డెన్నఁ బరమగుణుఁడు
అన్నదానమునను హరుపూజచేతను
హరునిఁగాంచె లోన నరసివేమ!

ఇటీవలియచ్చుప్రతులలో నీ రెండుపద్యములును భిన్నస్థలములఁ జేర్పఁబడినవి. 1850 ప్రాంతములముద్రితములయిన యచ్చుప్రతులలోను, వ్రాఁతప్రతులలోనునీరెండు పద్యములు నొక్కచోటనే కలవు. కొన్నిప్రతులలో గుంటుపల్లి యని యుండవలసినదానికి "లోకములో గంటి, పల్లెముత్తఁడెన్న" అని లేఖక ప్రమాదముచే, లోకములోఁ గంటిఁ—పల్లెముత్తఁడెన్న—అని ఛేదము వచ్చునట్టు తప్పువ్రాఁతయున్నది. కొన్నింట గంటుపల్లి అనియున్నది. ఆకాలమున గుంటుపల్లిముత్తమంత్రి విషయము ప్రఖ్యాతముగా గుర్తింపఁబడియుండకపోవుటచేఁ గొందఱు దీని సంస్కరింపఁజాలరయిరి. పయిపద్యములు రెండు నొక్కచోట నుండుటను జూడఁగానే—అప్పటికిఁ గొలఁదికాలము క్రిందటనే చాటుపద్యమణిమంజరి ద్వితీయభాగమున గుంటుపల్లిముత్తమంత్రి చాటుపద్యములఁ బెక్కింటిని బ్రకటించియున్నవాఁడనగుటచే నేను 'పల్లెముత్తఁడు' కాదు 'గుంటుపల్లెముత్తఁడే' యని గుర్తింపఁగల్గితిని. ఈగుంటుపల్లిముత్తామాత్యుఁడు శా. శ. 1545 లోఁ జనిపోయినాఁడు: దీనికిఁ జాటువు

క. పొందుగ శరజలనిధి హరి
చందనతరుచంద్రసంఖ్య శకవర్షములన్
దుందుభి నాషాఢంబున
నందముగా మీరముత్తఁ డరిగెన్ దివికిన్.

చాటుపద్యమేకాక శాసనములు, సన్నదులు మొదలయిన బహుసాధనము లాతనికాలమును దెల్పుచున్నవి.

ఈ ముత్తామాత్యునికాలమునఁగూడ నొకరాయనభాస్కరుఁడుండెను. ఆతఁడును సుప్రఖ్యాతుఁడు, మంత్రి మానాటి కట్టుబాట్లుమొదలయినవి కల్పించినవాఁడాతఁడే. రాయన భాస్కరుని చరిత్రమున నవి చూడఁదగును. ఆతనికొడుకే కొండమంత్రి. ఆతనిమనుమఁడే రామలింగభాస్కరుఁడు. ముత్తామాత్యుఁడును నీరాయనభాస్కరుఁడును నందవర ద్విజులు, సన్నిహితబంధువులు, సమకాలమువారు గాన వేమన వారినిద్దఱను బ్రశంసించినాఁడనుట యుక్తము గదా! వారినిద్దఱను బ్రశంసించిన వేమన క్రీ 1400 కాల మువాఁడు కాఁడుగదా! క్రీ. శ. 1623లోఁ జనిపోయిన ముత్తామాత్యుని వర్ణించిన వేమనకూడ నాకాలము వాఁడే యగును.

దీనిపైఁ దమ్మయ్యగారి యాక్షేపములు:—

వారివ్యాసము కడచినయుగాదిసంచికలోనున్నది గాన దానినుండి కొంతభాగము నుదాహరించుచున్నాఁడను.

"ఈపద్యము ప్రక్షిప్తముగాని వేమనశిష్యులు చెప్పినదిగాని కాక వేమన స్వయముగాఁ జెప్పినదే యని యంగీకరించినను దానిఁబట్టియే వేమన ముత్తనామాత్యుని కాలములోనున్నట్టు తలఁపరాదని నా యభిప్రాయము. రాయనిభాస్కరుని ప్రశస్తినిబట్టి వేమన యాతనియనంత రము చిరకాలమున నాతని నెట్లు పేర్కొనెనో యట్లే ముత్తనామాత్యునిఁగూడఁ దానాతనియనంతరము వెలసి నప్పటికిఁగూడఁ బేర్కొనియుండవచ్చును. అన్నప్రదా తలు నెఱదాతలు నగు పుణ్యాత్ములు స్థిరకీర్తులగుటచే నేకాలమందును గీర్తింపఁబడుచునే యుందురు. కొన్ని పద్యములనుబట్టి వేమన క్రీ. శ. 1623 తరువాతనే యుండెననుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. "శ్లో. అవసరపతి తా వాణీ గుణగణరహితాపి వహతి పరమోదమ్,రతిసమ యే యువతీనాం భూషాహానిశ్చ భూషణం భవతి" అను పండితరాయల శ్లోకమునకు వేమనపద్యములలో నీక్రింది యనుకరణ మున్నది:

గీ. ప్రస్తుతంపువేళఁ బద్యంబుచదివినఁ
దప్పులున్న మిగుల నొప్పియుండు
వెలది (పణఁతి) సురతవేళ బిత్తరై (ప్రౌఢయై)యుండదా
విశ్వదాభిరామ! వినుర వేమ!

వేమ క్రీ. శ. 1412-1480, వఱకు నుండినట్లు తాము తలంచుటచే శ్రీసుబ్బారావుగారు పండితరా యలే వేమన ననుసరించినట్లు వ్రాసిరి. పండితరాయ లాంధ్రదేశమున జన్మించినను......వేమన తెల్గుపద్యమును విని దానిని సంస్కృతీకరించెననుట యసంగతము. పండితరాయలు మొగలుచక్రవర్తియగు షాజహాను (క్రీ. శ. 1682-1658) ఆస్థానమం దుండినవాఁడు. ఆంధ్ర దేశమున నాతనిగ్రంథములకు వ్యాప్తికలిగినతరువాతనే పైశ్లోకార్థమును విని వేమన తెలుఁగుపద్యమును జెప్పి యుండునని తోఁచుచున్నది."

పై యాక్షేపములకు నే నిప్పుడుచెప్పుసమాధానము లివి:-ముత్తమంత్రిమీఁదిపద్యము ప్రక్షిప్తమేమో అని, వే మన శిష్యులుచెప్పినదేమోఅని, యేల సందేహింపవలెను? వేమన స్వయముగాఁజెప్పినదేయని యంగీకరించుటలో "తుష్యతు దుర్జన"న్యాయ మేల? వేమనపద్యము లెప్పటి నుండి ముద్రితములగుచున్నవో అప్పటినుండియు, నీ పద్యము ముద్రితమగుచునేయున్నదిగదా. వ్రాతప్రతుల లోను నున్నదిగదా! ప్రసిద్ధములయిన వేమనపద్యముల నేకారణములచే వేమనస్వయముగారచించినవేయని నిశ్చ యించుచున్నారో, ఆకారణములెల్ల నీపద్యమువిషయ మునను గలవుగదా! ఈపద్యమునుబట్టి నేనీక్రొత్తవిషయ మునుజూపుటకారణమాయేమి ప్రక్షిప్తమనియో, శిష్య కృతమనియో సందేహముచెందుటకు ? "తుష్యతుదుర్జన న్యాయమున"తుదకు వేమనకృతముగాఁగూడ నంగీకరించు ట ప్రక్రమాంతరముచే నేఁజెప్పిన క్రొత్తవిషయము తప్పఁ జెప్పఁగల్గుచున్నాముగదా అనియా? రాయనిభాస్కరునికిఁ దర్వాత నాతనిప్రతీతిని విని వేమన యాతనిఁబ్రస్తుతించె ననుట నంగీకరింపలేదుగదా! అది సాటిగాఁజూపి ముత్తా మాత్యునిఁగూడ నట్లే ప్రశంసించెననుట యెట్లు? వేమన ముత్తామాత్యుని సమకాలమువాఁడగు రాయనిభాస్క రునిఁ బ్రశంసించినాఁడని నే ననుచున్నాను. ఒకకాలము ననే ప్రఖ్యాతులై యొకరాయనిభాస్కరుఁడును ముత్తా

మాత్యుఁడునుండఁగాఁ దత్సమీపకాలమునఁనున్న వేమన యొకరాయనభాస్కరుని ముత్తామాత్యునిఁ బ్రశంసింపఁగా నట్లు ప్రశంసింపఁబడిన రాయనభాస్కరుఁ డాముత్తామాత్యుని తోడివాఁడు కాఁడనుట సంగతముగా నుండునా? ఈరాయనభాస్కరుఁడుమాత్రమేమి యప్రఖ్యాతుఁడా? అట్టి ప్రస్తుతికిఁ దగనివాఁడా?

'అవసరపఠితావాణీ' యను శ్లోకము పండితరాయల దనునమ్మక మింతచేయించినది. కాని యది పండితరాయలశ్లోకము కాదు. ఆయన ముత్తాతపుట్టుకకుఁగూడ నింకనుముందే ఆశ్లోకము పుట్టియున్నది. ప్రసంగరత్నావళిలో, సుభాషితపద్ధతిలో,నీశ్లోకము గానవచ్చుచున్నది. ప్రసంగరత్నావళి శక 1388లో సంకలనముచేయఁబడినది. ఈశ్లోకముపుట్టి అప్పటి కింకనెంతగాలమైనదో! ఇది యాధారముగాఁ బండితరాలకింకను దర్వాతివాఁడు వేమన యనిచెప్పెడుమాట తప్పయిపోయినది. ఇఁక నేను వేమన ముత్తామాత్యునికాలమువాఁడే యగుననుటకుఁ గారణము చెప్పుచున్నాఁడను. ముత్తామాత్యుని కాలమువాఁడే యనఁగా ముత్తామాత్యునితోఁబుట్టి యాతనితో నంతరించెనని యర్థముకాదు. వేమన యాతని ప్రాభవము నెఱిఁగియుండుననియగును. ముత్తామాత్యుని తర్వాతఁగూడ వేమన జీవించియుండెనని యీ వేమనపద్యమే చెప్పుచున్నది గదా? ముత్తామాత్యుఁడు క్రీ.శ.1623లోఁ జనిపోయినాఁడు గాన, వేమన యటుతర్వాతఁగూడఁ గొంతకాలము జీవించియున్నాఁడు గాన, యాతఁడు క్రీ.శ.17-వ శతాబ్దిపూర్వార్థమం దున్నవాఁడగును. ఆతనియునికి నంతకింకనుదర్వాతికిఁ దెచ్చుట కాధారములు కానరావు సరిగదా బాధకము లున్నవి. తంజావూరి సరస్వతీమహాలులో వేమన పద్యముల వ్రాతప్రతు లున్నవి. ఇప్పటికి నూటయేఁబదేండ్లకుముందు సరిచూడఁబడినలిస్టులలో వేమనపద్యములపుస్తకము లున్నవి. అప్పటికవి యింకనెంతో పూర్వకాలమున వ్రాయింపఁబడినవై యుండును. నేఁటికవి యతిశిథిలస్థితిలోనున్నవి. అవి రెండువందలయేండ్లకింకను బూర్వకాలపుప్రతులు. వేమన తంజావూరికి వెళ్లినాఁడని ప్రతీతియున్నది. ఇప్పుడు ప్రకటితమగుచున్న వేమన బొమ్మ తంజావూరి రాచనగరిలోనిదే. మనదేశమున దొరకుచున్న వేమనపద్యముల వ్రాతప్రతులలోఁగూడఁ గొన్ని రెండువందలయేండ్లక్రిందటి వున్నవి. వేమనపద్యములలోఁ గొండవీటిప్రాభవము గానవచ్చుచున్నది. గజపతులరాచఱికము ప్రశంసలున్నవి. ఇవి పదునేడవ శతాబ్ది పూర్వార్థమునకు సంగతములుగా నుండును.

ఈ వ్యాసము తొలుత నేను వ్రాసినవ్యాసము దోషజుష్టము కాదని నిరూపించుటకే వ్రాసితిని.

ఎండమావులు

సాహిత్యసరస్వతి డి. యన్. శర్మగారు

కన్నులు పూయఁ, గుత్తుకదగ న్వసివాఱ, నొడల్సుడుంగ నా
పన్నత నొక్కయిఱ్ఱి కడుబాట మెఱుంగు జలంపు జాడలన్
సన్నిదృష్టిగాంచి యురుసంబున నుబ్బి నవీనయాన సం
పన్నతఁ జూపి యుస్సురని ప్రాణము లొక్కటఁబాయు నక్కటా!

శా. పైపూఁతల్ గులికించి సాధుమృగము న్వంచించు నీక్రౌర్యకు
వ్యాపారంబులు మానకుందువుగ? గోవ్యాఘ్రుంబ! నీగర్భమా
యాపీనత్వము వెల్లనిమ్ము! ఘనమాలాక్రాంతవర్షర్తు స్వే
చ్ఛాపూర్వంబుగ వచ్చుదాఁక మృగతృష్ణా! నీకుఁబూజ్యంబగున్.

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు

[సారస్వత సమాజము.]

తిక్కన నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, ఆతనివంశీయులు లౌకికాధికారధూర్వహులై కీర్తివిస్తారులై వెలుగొందిన శక్తిమంతులు.

కొట్టరువు మాచెనమంత్రి తిక్కనవంశమునకు మూలపురుషుఁడు. ఈతఁడు 'త్యాగవ్రతశీలుఁడు'; 'అమలినాచారుఁడు'; 'నానాగుణమణి'; 'ఆగమకోవిదుఁడు'. మాచెనమంత్రి నందనుఁడు కేతన; ఈతఁడు శూరుఁడు; ధీరుఁడు; 'తేజోవిభవాభిజాత్యముల' గణనకెక్కిన సుప్రసిద్ధపురుషుఁడు. కమ్మనాటిని బరిపాలించిన త్రిభువనమల్లదేవచోడున కమాత్యుఁడు. ఈ కేతనమంత్రి నాచమాంబయందు ౧. గుండన, ౨. భాస్కరుఁడు, ౩. మహేశ్వరుఁడు, అను ముగ్వురుకొమాళ్లఁ బడసెను. ఇట్లు పడసిన పుత్రత్రితయమునందు రెండవవాఁడగు

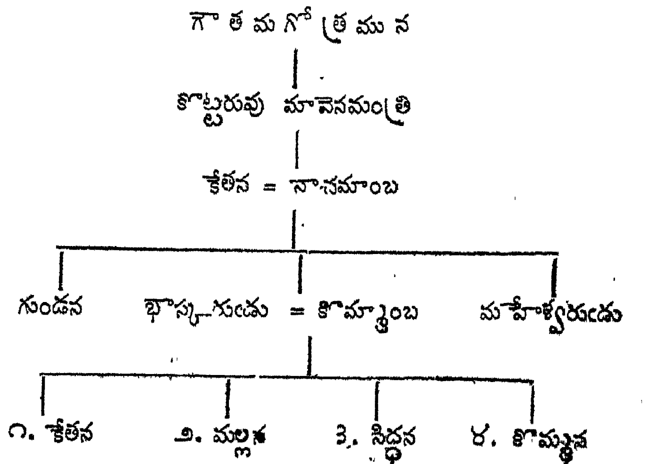
భాస్కరమంత్రి

ఆంధ్రమహాపురుషులగు కవితిక్కన, ఖడ్గతిక్కనలకుఁ బితామహుఁడు; భాస్కరమంత్రి 'ఆర్యశిరోమణి'; గుంటూరివిభుఁడు; 'సారకవితాభిరాముఁడు'; 'శాపానుగ్రహశక్తియుక్తుఁడు'; 'సాహిత్యవిద్యాపారీణుఁడు'; 'విబుధశ్రేయస్కరుఁడు'; 'అర్థార్థిలోకావనవ్యాపారవ్రతుఁడు'; 'అమలాచారుఁడు'; 'గౌరీపతి శ్రీపాదప్రవణాంతరంగుఁడు'; 'ధర్మమార్గపథికుఁడు'.

పండ్రెండవ శతాబ్దాంతమున నాంధ్రభూమి పూర్వచాళుక్యచోడచక్రవర్తుల పాలనములో నుండెను. చందవోలు రాజగు పృథ్వీశ్వరమహారాజు పూర్వచాళుక్యచోడచక్రవర్తులకుఁ బేరునకు మాత్రము ప్రతినిధియై విక్రమసింహపురము మొదలుకొని సింహాచలముపర్యంతమాకాలమునఁ దెలుఁగుమాగాణి నేలుచుండెను. మన భాస్కరమంత్రి ఈపృథ్వీశ్వరమహారాజు నధికారము క్రింద గుంటూరుసీమను బరిపాలించి ప్రథితకీర్తి సముపార్జించెను. కావుననే ఈతఁడు దశకుమారచరిత్రమునందును, నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందును, గుంటూరివిభుఁడుగాఁ బేర్కొనఁబడినాఁడు.

ఈమంత్రిభాస్కరుఁడే ఆంధ్రమునఁ దొలుఁదొల్త రామాయణము రచియించెననియు, ఆపుస్తకమాయన పేరనే భాస్కరరామాయణ మని వ్యవహరింపఁబడుచున్నదనియు, ఏకారణముననో ఆగ్రంథమునం దరణ్యకాండము తప్ప తక్కినకాండములన్నియు నుత్సన్నము లయ్యెననియు, ఆయుత్సన్న భాగములను హుళక్కిభాస్కరాది కవిపుంగవులు పూరించిరనియు, గాళ్లు లేని కథయొకటి మనలో వ్యాపించియున్నది. సత్యప్రియులీకథన మంగీకరింపఁజాలరు.

భాస్కరమంత్రి తాతతండ్రులు కృష్ణామండలములోని వెల్లటూరులో నివసించిరి. ఉద్యోగధర్మమున భాస్కరామాత్యుఁడు తననివాసము వెల్లటూరినుండి గుంటూరునకు మార్చుకొనియెను. భాస్కరమంత్రికి కొమ్మాంబయందు ౧. కేతన, ౨. మల్లన, ౩. సిద్ధన, ౪. కొమ్మన; అను సుతచతుష్టయము కల్గెను. (వంశవృక్షము.)

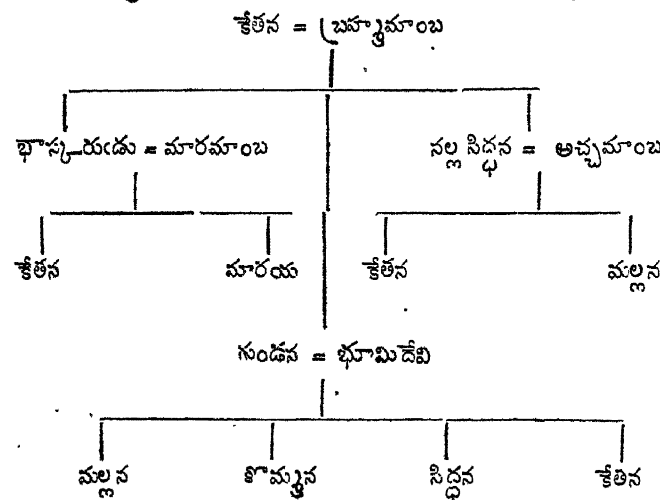

౧
కేతన

ఇతఁడు భాస్కరమంత్రి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు. కేతన పితామహునకువలెఁ గమ్మనాటి చోడరాజాస్థానమునందు గొప్పకొలువులు చేసి ప్రభుసన్మానములంది ప్రసిద్ధి చెందినవాఁడు. అభినవదండివిరచితమైన దశకుమారచరిత్రమం దీకేతనమంత్రి ఇట్లభివర్ణింపఁబడినాఁడు.

చ. కవితకు ముఖ్యుఁ డీతఁ డనఁ గామితవస్తువులిచ్చువాఁడు నా
నవరసభావకుం డితఁ డనఁ బురుషార్థపరాయణుండునా
నవునన రాజనీతివిషయజ్ఞుఁ డితండనఁ గీర్తిచంద్రికా
ధవళితదిక్కుఁడై నెగడె ధన్యుఁడు కేతనమంత్రి యుర్విపైన్.
ఆ. ౧, ప. ౩౬.

ఇతఁడు బ్రహ్మమాంబయందు ౧. భాస్కరుఁడు, ౨. గుండన, 3. నల్లసిద్ధన, అనుముగ్వురుసుతులఁ బడసెను. అభినవదండి వర్ణనమునుబట్టి కేతనామాత్యుని పుత్రులును పౌత్రులును అఖండితశౌర్యదానములచేఁ గీర్తిగౌరవములుపొంది వెలుగొందిరని నిర్ణయించుట సాహసమును సత్యదూరమును గానేరదు. (కేతన వంశవృక్షము)

౨
మల్లన

మల్లన భాస్కరమంత్రి ద్వితీయపుత్రుఁడు. ఇతఁడును అగ్రసోదరునకువలెనే కమ్మనాటి-చోడులయొద్ద మంత్రిత్వము వహించినవాఁడు. మల్లనమంత్రి మిక్కుటమైన దేహదార్ఢ్యము కలవాఁడు; ప్రతాపశాలి; 'భాగ్యసమగ్రుఁడు'; 'పరమదయాపరతంత్రుఁడు'; 'హరిపూజాపరుఁడు'. ఈతఁడు మాచమ్మయందు మనుమసిద్ధియను పుత్రరత్నమును బడసెను. దశకుమారచరిత్రమం దీ మనుమసిద్ధి ఇట్లు వర్ణింపఁబడినాఁడు.

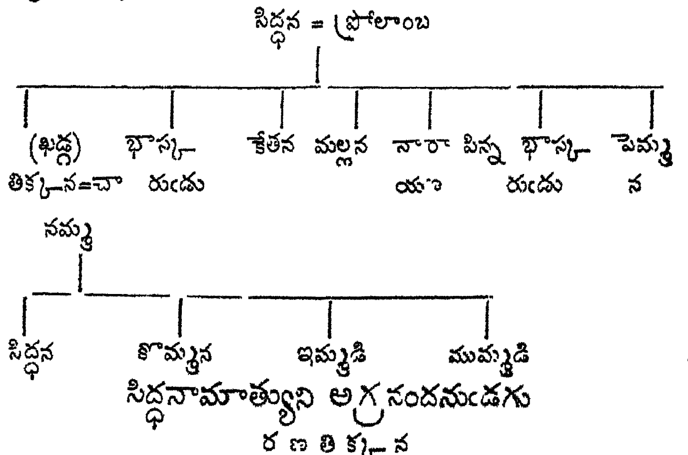
సీ. సుకవిజిహ్వాచకోరికలకుఁ దనకీర్తి
పదనైన చంద్రాతపంబు గాఁగ
నాపదార్తజనసస్యములకుఁ దనకృపా
దానాంబు వమృతంపు సోనగాఁగ
వనితాజనులమాపు లనుతూపులకుఁ దన
ప్రసన్ని మేను లేపంబుగాఁగ
మహనీయ నృపనీతిమణులకుఁ దనమాట
లాలితశాణోపలంబు గాఁగ
ఆ.వె. వినుతి కెక్కెఁ డయ్యె వివిధవిద్యాభ్యాస
చరితుఁ డభవచరణ సరసిజాత
మధుకరాయమాన మానసుం డప్రతి
మానవిమలబుద్ధి మనుమసిద్ధి. ఆ. ౧, ప. ౬౦.

(మల్లన వంశవృక్షము.)

మల్లన = మాచమ్మ
|
మనుమసిద్ధి

3
సిద్ధన

సిద్ధన భాస్కరామాత్యుని తృతీయపుత్రుఁడు. అన్నదమ్ములునలువురిలో నితఁడు మిక్కిలి ప్రయోజకుఁడు. విక్రమ సింహపురవిభుఁడగు తిక్కజననాథాగ్రణి కాప్తమంత్రియు సేనాపతియునై కీర్తికెక్కిన దీసిద్ధనామాత్యుఁడే. ఉదాత్తనృపనీతియం దీతఁడు బృహస్పతిసమానుఁడు; 'సామాద్యుపాయపారగుఁడు'. ఇతని సాయమున తిక్కజననాథుఁడు తనరాజ్యమును గాంచీపురము పర్యంతము విస్తరించెను. సిద్ధనామాత్యునకుఁ బ్రోలాంబయం దేడ్వురు తనయులు జననమొందిరి. (సిద్ధన వంశవృక్షము.)

సిద్ధనామాత్యుని అగ్రనందనుఁడగు
రణతిక్కన

కొట్టరువువారివంశములో సుప్రసిద్ధపురుషుఁడు. ఈతఁడు అన్వయోద్ధారకుఁడు. తిక్కజననాథాగ్రణి

యనంతరమందు విక్రమసింహపురమున రాజ్యమేలిన మనుమసిద్ధిరాజు నొద్ద ఇతఁడు సేనాని; మంత్రిమణి. ఎఱ్ఱగడ్డపాటి యేలికయగు కాటమరాజునకును మనుమసిద్ధి రాజునకును పసులమేపు బీళ్ల విషయమై పొసఁగిన పోరునందు విక్రమపౌరుషాగ్నులు నెఱపి వీరస్వర్గము చూఱలాడిన దీర్ఘన్యచరిత్రుఁడే. ఈతనిభార్య వనితాశిరోమణియగు చానమ్మ. దశకుమార చరిత్రమం దీరణతిక్కన యిట్లు వర్ణింపఁబడినాఁడు:

సీ, వేఁడిన నర్థార్థి వృషపుచ్ఛ నేరని
　　　దానంబు తనకు బాంధవుఁడు గాఁగ
యెదిరినజముసైన బ్రదికిపోవఁగనీని
　　　శౌర్యంబు తన కిష్టసఖుఁడుగాఁగ
శరణుచొచ్చిన శత్రువరుసైన రక్షించు
　　　కరుణయె తనకు నంగదము గాఁగఁ
బలికినఁ బాండవప్రభుసైన మెచ్చని
　　　సత్యంబు తనకు రక్షకుఁడు గాఁగ.
తే. గీ. జగతి నుతికెక్కె రాయవేశ్యాభుజంగ
　　　రాజ్య రత్నాకరస్ఫూర్తి రాజమూర్తి
　　　గంధవారణ బిరుదవిఖ్యాతకీర్తి
　　　దినప తేజుండు సిద్ధయతిక్కశౌరి.　　　ఆ. ౧, ప. ౬౬.

ఖడ్గతిక్కనభవనము నొకకవి కమనీయముగ వర్ణించియున్నాఁడు. చూడుఁడు:

సీ. వీరవివాదంబు వేదనినాదంబు
　　　పాయక యేప్రొద్దు మ్రోయుచుండు
భూసురప్రకరంబు సేసలు చల్లంగఁ
　　　బాయ కెన్నియొ కుటుంబములు బ్రదుకు
బ్రాహ్మణావళికి ధారలు పోసినజలంబు
　　　సతతంబు ముంగిట జాలువాఱు
రిపులకొసఁగిన పత్రికల పుత్రికలను
　　　బాయక కరణముల్ వ్రాయుచుంద్రు
తే. గీ. మాన ఘనుఁడైన తిక్కన మంత్రియింట
　　　మదనసముఁడైన తిక్కన మంత్రియింట
　　　మహిత యశుఁడైన తిక్కన మంత్రియింట
　　　మంత్రిమణియైన తిక్కన మంత్రియింట.

'నెల్లూరు ప్రాంతమునఁగల పట్టుపురాయిగ్రామానకుఁ దూర్పుభాగమునఁ బినాకినీనదీతీరమునఁ దిక్కన పాడను స్థలము గలదు. ఆస్థలమందు గుఱ్ఱముమీఁద రౌతును జెక్కిన శిలయొకటి నేఁటికిని గలదు. అది తిక్కన ప్రతిమయని స్థలజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈవిషయము ప్రాచ్య లిఖితపుస్తకభాండాగారమందలి చారిత్రకసంపుటములందున్నది. (చూడు చాటు పద్యమణిమంజరి: భా. ౧.)

౪
కొమ్మన

కొమ్మన భాస్కరమంత్రి కడగొట్టుతనయుఁడు. కేతన, మల్లన, సిద్ధనల, 'కూరిమితమ్ముఁడు'. తండ్రి యనంతరమం దీకొమ్మన గుంటూరిసీమను బరిపాలించెను. ఈతఁడు 'దండాధీశుఁడు'; 'పవిత్రశీలుఁడు'; 'సాంగవేది.'

గుంటూరిసీమను బరిపాలించుసమయమున నీతఁడు చందవోలురాజగు పృథ్వీశ్వరరాజు అధికారముక్రింద నుండెను. పదమూఁడవశతాబ్దాదిని విక్రమసింహపురాధీశ్వరుఁడైన తిక్కరాజు ఉక్కుమిగిలి పృథ్వీశ్వరరాజు నోడించెను. అట్లగుట నాపృథ్వీశ్వరరాజు తెలుఁగు చోడుల కొలువులోఁ బ్రవేశించుటయు, నేలికతోఁ బాటు కొమ్మన దండనాథుఁడుగూడ తిక్కరాజు కొలువులోఁ జేరుటయు, నిజస్థానము గుంటూరినుండి నెల్లూరునకు మార్పుటయు సంభవించెను.

కొమ్మన లౌకికాధికారధూర్వహుఁ డగుటయే కాక వైదికాచారనిష్ఠాపరుఁడై వేదములను సాంగోపాంగముగ నభ్యసించిన ప్రాజ్ఞుఁడు.
(కొమ్మన వంశవృక్షము)

కొమ్మన = అన్నమాంబ
|
కవి తిక్కన
|
కొమ్మన

దశకుమారచరిత్రయం దీతఁ డీవిధముగ నభివర్ణింపఁబడినాఁడు.

సీ. స్వారాజ్యపూజ్యుఁడో కౌరవాధీశుఁడో
　　　నాఁగ భోగమున మానమున నెగడె
రతినాథుఁడో దినరాజతనూజుఁడో
　　　నాఁగ రూపమున దానమున నెగడె
ధరణీ ధరేంద్రుడో. ధర్మసంజాతుఁడో
　　　యనఁగ ధైర్యమున సత్యమున నెగడె
గంగాత్మజన్ముఁడో గాండీవ ధన్వుఁడో
　　　యనఁగ శౌచమున శౌర్యమున నెగడె

తే.గీ. సూర్యవంశకభూపాల సుచిరరాజ్య
వనవసంతుండు బుధలోకవత్సలుండు
గౌతమాన్వయాంభోనిధి శీతకరుఁడు
కులనిధానంబు కొట్టరు కొమ్మశౌరి. ఆ.౧, ప.౨౧.

సదాచారసంపన్నయు, సుగుణశీలయు, మహా ప్రతివ్రతయు నగు అన్నమాంబ ఈతనికులవధూరత్నము. ఆమెను గేతనకవి ఇట్లని వర్ణించినాఁడు:

సీ. పతిభక్తి నలయరుంధతి పోలెనేనియు
సౌభాగ్యమహిమ నీసతికి నెనయె
సౌభాగ్యమున రతి సరియయ్యెనేని భా
గ్యంబున నీయంబుజాక్షి కెనయె
భాగ్యంబు నందు శ్రీ ప్రతియయ్యె నేనియుఁ
దాలిమి నీలతాతన్వి కెనయె
తాలిమి భూదేవి తగసాటి యగునేని
నేర్పున నీపద్మనేత్ర కెనయె
తే. గీ. యని యనేకవిధంబుల నఖిలజనులు
పొగడ వెగడెఁ గృపాపరిపూరితాంత
రంగ కొమ్మనామాత్యు నర్ధాంగలక్ష్మి
యఖిల గుణగణాలంకృత యన్నమాంబ. ఆ. ౧, ప. ౨౪.

ఈ పూజ్యదంపతుల పుత్త్రుఁడు మహాకవియైన

తిక్కన సోమయాజి

సీ. సుకవీంద్ర బృందరక్షకుఁడెవ్వఁడనిన వీఁ
డను నాలుకకుఁ దొడవైనవాఁడు
చిత్తనిత్యస్థితశివుఁడెవ్వఁడనిన వీఁ
డను శబ్దమున కర్థమైనవాఁడు
దశదిశావిశ్రాంత యశుఁడెవ్వఁడనిన వీఁ
డని చెప్పుటకుఁ బాత్రమైనవాఁడు
సకలవిద్యాకళాచణుఁడెవ్వఁడనిన వీఁ
డనిచూపుటకు గుఱియైన వాఁడు
తే. గీ. మనుమసిద్ధిమహీశ సమస్తరాజ్య
భారధౌరేయుఁ డఖిలరూప భావభవుఁడు
కొట్టరువుకొమ్మ నామాత్య మూర్తిసుతుఁడు
దీనజనతానిధానంబు తిక్కశౌరి.
దశకుమారచరిత్ర, అ. ౧, ప. ౨౨.

ఈతఁడు భారతములోని విరాటపర్వము దొట్టి పదేనుపర్వముల 'ఆంధ్రావళిమోదముంబొరయ', 'బుధ సంతోషంబునిండార' నాంధ్రీకరించిన కవిబ్రహ్మ; కావ్య శిల్పి. 'భారతీసుస్థితిసంభావితవదనసదనుఁడు'; నిఖిల కళాసంవేది'; 'పండితపుండరీకనవపంకజబాంధవుఁడు'; 'దానపయోధారాపల్లవితవిప్రధాత్రీజుఁడు.' తిక్కనశుభచరిత్రుఁడు; నృపమాన్యుఁడు; చతురాననసన్నిభుఁడు; బల సూదనవిభవుఁడు; అమాత్యశేఖరుఁడు.

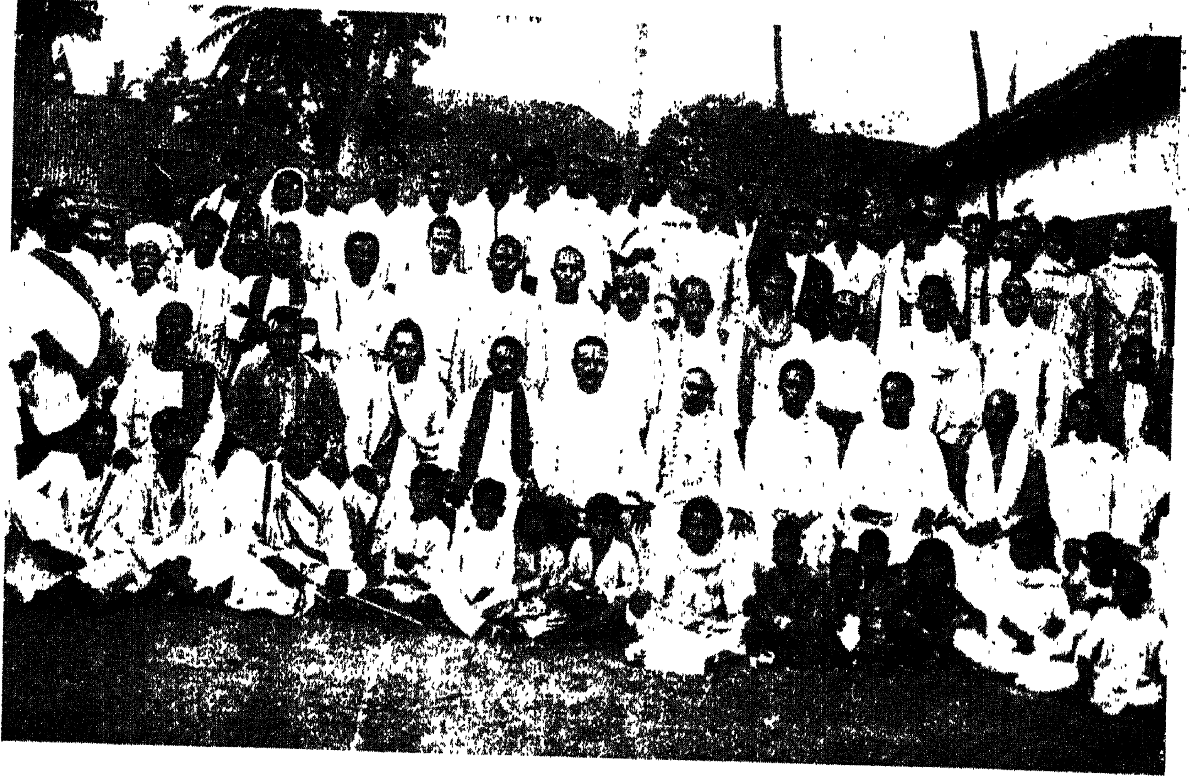
తిక్కనసోమయాజి నిజస్థానము నెల్లూరుపురము. ఆతని తాతయుఁ దండ్రియు గుంటూరిపురవాసులే. అయినను తిక్కన తండ్రి కొమ్మనదండనాథుఁడు తనయేలికయగు పృథ్వీశ్వరరాజపజయమొందిన బదంపడి నిజస్థానము గుంటూరినుండి నెల్లూరునకు మార్చుకొనియెను. మఱియు దశకుమారచరిత్రయందు మూలఘటిక కేతన కవి 'నారచింపంబూనిన కృతి కధీశ్వరుండైన కొట్టరువు తిక్కనామాత్యునకు నిజస్థానంబగు విక్రమసింహపురంబు వర్ణించెద' నని విస్పష్టముగ వ్రాయుచున్నాఁడు. అట్లగుట నెల్లూరే తిక్కనసోమయాజి నిజస్థానమనుటయం దసత్యతాసంశయమునకుఁ దావులేదు.

అభినవదండిచే వర్ణింపఁబడినట్లు తిక్కన 'అభిరూపభావభవుఁడు'. అతని తల్లియగు అన్నమాంబయు, తండ్రియగు కొమ్మనయు సురూపయుతులు. సుందరదంపతులకుఁ బుట్టిన తిక్కకవిరాజు స్ఫురద్రూపియగుటలో విరుద్ధమేమున్నది? కేతనవచనములలో తిక్కన—'కనకగిరితటీసంకాశవక్షస్థలీభాగుఁడు'; 'శ్రీరమణీరమణీయ మహోరస్థలివిజిత కాంచనోర్వీధరవిస్తారితబలుండు; 'కల్పకపరాభవకరణధురీణదీర్ఘబాహుండు'; జలజసుభగ నేత్రుఁడు'; 'వియన్మణితేజుఁడు'; 'పవిత్రమూర్తి'; వీనిని బట్టి తిక్కనామాత్యుఁడు విశాలవక్షుఁడనియు బలకాయుఁడనియు ఆజానుబాహుఁడనియు సువిశాలనేత్రుఁ డనియు, తేజోమూర్తియనియు మనము నిర్ణయింపవచ్చును.

తిక్కనకవిమాత్రుఁడేకాఁడు.ఆతఁడు యోధుఁడు. గంటముబట్టుకొని కవితారంగమున నెంత స్వేచ్ఛగా విహరింపఁగల్గునో కరవాలము గీలించి కదనరంగమున నంత స్వేచ్ఛగా విహరింపఁగల్గిన పరాక్రమశాలి. తిక్కన పితృపితామహులవలె వాహినీపతిత్వము వహించిన వీరుఁడు. 'తిక్కదండాధీశా'; 'తిక్కచమూపా' అని అభినవదండి అనుసంధించిన సంబోధనలబట్టి మనమావిషయము నిశ్చయమని నమ్మవచ్చును.

తిక్కన బొడ్డుమాణిక్యముతోఁబుట్టిన యదృష్టశాలి. ఆతని పితృపితామహులు రాజాస్థానములందు గొప్పకొలువులు చేసి ప్రభుసన్మానము లంది సిరి

శ్రీసీతారామ ఐకమత్యసంఘ ప్రథమమహాసభ, రాజమహేంద్రవరము

First Conference, Sree Seetarama Aikamatya Sanghamu, Rajahmundry

శ్రీరామ బాలభక్త పుస్తకభాండాగారము, రాజమహేంద్రవరము

Sree Rama Bala Bhakta Library, Rajahmundry

శ్రీబాలగణపతి గ్రంథనిలయము, పానంగిపల్లి, రామచంద్రపురం తాలూకా

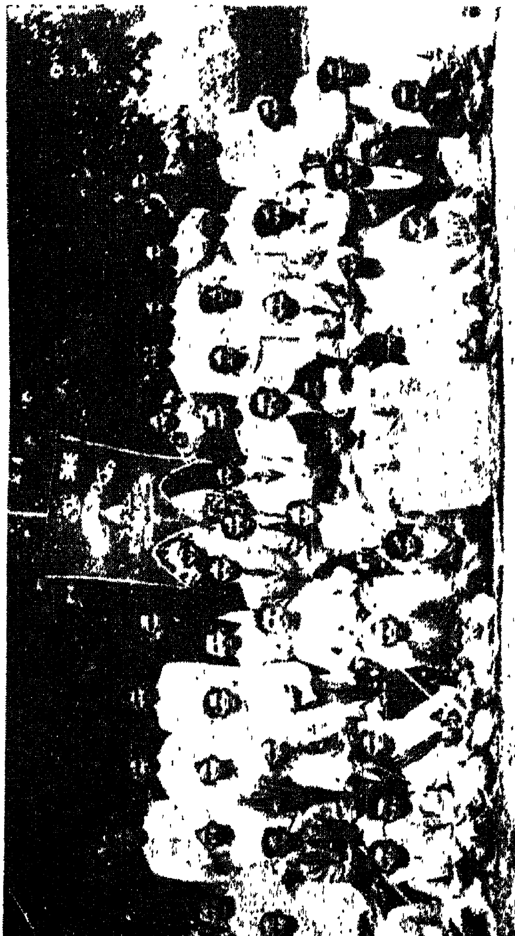
Sree Balaganapathy Grandha Nilayam, Panangipalli, Ramachandrapuram

శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ జాతీయపాఠశాల, గుంటూరు

Sree Kanyakaparamesvari National School, Guntur

శ్రీ బాలభక్తసమాజము, చతుర్థవార్షికోత్సవము, కంబాలపేట, రాజమహేంద్రవరము

Sree Bala Bhakta Samajum Fourth Anniversery Kambalapet Rajahmundry

శ్రీశారదా పుస్తకభాండాగారము, నాగిరెడ్డిపల్లె, కదిరి

సంపదలతోఁ దులఁదూగిన భోగదేవేంద్రులు. తిక్కకవి నాథాగ్రణియు మనుమసిద్ధిమహీవల్లభునకుఁ గరుణా పాత్రుండై నిజకులక్రమాగతమగు మంత్రిపదవి నధిష్ఠించి,

గీ. అందలంబుగొడుగు లడపంబు మేల్కట్టు
చామరములు జమలిశంఖములును
గంబగట్లు భూమికానిక గాఁగఁబెం
పెసఁగు రాచపదవు లెల్లఁ బడసి.

దశకుమారచరిత్ర, ఆ. ౧, ప. ౨౧.

సంపత్సమేతుండై రాజ్యసుఖము లనుభవించిన సుఖవాసి, మన్మభూపాలునివలనఁ బొందిన ఐశ్వర్యమును మాత్రమేకాక కవితిక్కన గణపతిదేవచక్రవర్తివలన నెనిమిది గ్రామములను విశేషమైన యైశ్వర్యలాభమును బొందినాఁడు. కావుననే, ఆతఁడు అష్టైశ్వర్యములఁ జూఱలాడిన అనుభోగి యనుట.

కవి తిక్కన నెఱదాత; 'సతతదానవినోది' పితృపితామహులవలె దానధర్మము లొనర్చి ఆశ్రితభరణుండై పేరుపొందిన విద్వద్భోగ్యభాగ్యుఁడు. యాగాది బహువిధకర్మలొనర్చి భూరిదక్షిణలచే నర్థార్థులఁ దనిపిన ఈవికాఁడు. 'కావ్యరసముం గొనియాడి' విద్వద్దరిద్రులకుఁ బెక్కూళ్లు అగ్రహారములుగా నొసఁగిన 'బుధారాధనవిరాజి'; విశేషించి 'కవిసరోజమార్తాండుఁడు.'

తిక్కన'సుకవీంద్రబృందరక్షకుఁడు.' ఆనాఁటిసారస్వతప్రపంచమునంతను నిరంకుశముగఁ బరిపాలించిన కవిరాజు. ఉభయకావ్యప్రౌఢిఁబాటించు శిల్పమునఁ బారగుఁడగుటచేఁ గవిత చెప్పి యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప నాఁటివారు తపస్సు ధారపోసిరి. సోమయాజి తాను గావ్యశిల్పియుఁ గవిబ్రహ్మయు నైనను సమకాలమువారల కవితారసమును గ్రోలి హృదయపూర్వకముగ వారలకు మెప్పులందించిన రసవిదుఁడు. ఆతఁడు కేతనామాత్యవిరచితమైన దశకుమారచరిత్రకుఁ గృతిభర్త. భోజరాజీయము రచించిన యనంతామాత్యుని ప్రపితామహుఁడగు బయ్యనమంత్రికి 'భవ్యభారతి' అను బిరుద మిచ్చి గౌరవించిన కవితారసజ్ఞుఁడు. మార్కండేయ పురాణము రచించిన మారనకు గురువు. ప్రథమాంధ్రమహాకవియగు నన్నయభట్టారకుని 'ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుఁడ'ని 'విద్యాదయితుండ'ని కొండాడిన విశాలహృదయుఁడు. వ్యాసభగవానుని 'భవ్యకవితావేశుఁడ'ని నుతించిన 'కళావిదుఁడు. తిక్కనశిష్యులఁ జేరఁదీసి కవితాభిక్షపెట్టిన సారస్వతాశ్రమాని.

తిక్కన మనుమసిద్ధిమహీవల్లభుని మంత్రిమాణిక్యుఁడు. అతఁడు 'సామాద్యుపాయవిదుఁడు;' నీతిచాణుక్యుఁడు;' విశేషించి 'నీతినిపుణమతి జితపురుహూతామాత్యుఁడు.' కావుననే యొకప్పుడు మన్మక్ష్మాపాలుఁడు రాజ్యరమఁ బోఁగొట్టుకొనఁగాఁ దిక్కనతన ప్రతిభావిశేషముచేఁ దిరిగి సంపాదించినాఁడు. అక్కన బయ్యనలను సిద్ధిరాజు జ్ఞాతులు పోటరులై నెల్లూరిపై దాడినడచి మన్మభూపాలు నోడించి రాజ్యము నాక్రమించి తమకుఁదామే పరిపాలన చేయఁదొడఁగిరి. తిక్కన 'రాజనయవిధాప్రయోజన విశారదుఁ'డగుట మనుమసిద్ధిపక్షమువహించి గణపతిదేవ చక్రవర్తి సమక్షమునకుఁ బోయి సకలము నివేదించి 'నయవచస్సమగ్రతా చతురాస్యుఁడ'నిపించుకొనియెను. సోమయాజులపటువాక్యశక్తికిమెచ్చి యతని బహుప్రకారంబులఁ బూజించి యెనిమిది గ్రామములొసఁగి, నవలక్షధనమును యజ్ఞకుండలములు నిచ్చి,ఆతని రాయబారమును శిరసావహించి, కాకతీయాంధ్రచక్రవర్తి అపారసైన్యసమేతుఁడై దాడివెడలివచ్చి అక్కనబయ్యనలనుక్కడించి మనుమసిద్ధిని బునరభిషిక్తుని గావించెను. బళిరా! తిక్కనసోమయాజి స్వామిభక్తి, కార్యదక్షత! చేజారిపోయినరాజ్యమునే తిరిగి సంపాదింపఁగల్గెను. సర్వజ్ఞుఁడగు మంత్రిసవదరించినరాజ్యము సుస్థిరమైయుండుననుటలో నాశ్చర్యమేమి? అట్లగుటనే తిక్కనను 'మన్మక్ష్మాపతిప్రాజ్యరాజ్యాంబునిధిశశి' యని కేతన సంభోధించియున్నాఁడు.

తిక్కనబ్రహ్మవేత్త. ఆతఁడు 'వేదాదిప్రకటవివిధ విద్యాభ్యాసాపాదిత మహత్త్వుఁడు'; సకలాగమార్థతత్త్వ విచారోదారుఁడు'; 'నానావేదవేదాంగ తత్త్వజ్ఞుఁడు'. భారతమందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములం దిముడ్పఁబడియున్న ఉపనిషదర్థములఁ బరికించుచో తిక్కన'వేదాది

సమస్తవిద్యావిభాసి' యని తెల్లమగును. శాంత్యానుశాసనికపర్వపాఠకులకు వేదాంతము, సాంఖ్యయోగములందు సోమయాజికిఁగల కుశలప్రవేశము తెలియవచ్చెడిని.

తిక్కన కర్మిష్ఠి. ఆతఁడు గణపతిదేవచక్రవర్తి సభాభవనమున నద్వైతవాదమును సలిపి అనుమకొండ నివాసులైన బౌద్ధులచుల్కనగ నోడఁగొట్టి బౌద్ధదేవాలయములు గూలఁద్రోయించిన హిందూమతాభిమాని. కర్మకాండయం దాతనికి గాఢనమ్మిక మున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. 'మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైకశీలుఁ' డాతఁడు. 'ఉదాత్తశ్రౌతస్మార్తకర్మతత్పరమతి'; 'వేదోదితకర్మప్రవర్తకుఁడు'; 'సతతాధ్వరక్రియాకర్మఠపాణిపద్ముఁడు'; 'అధ్వరాబ్జదిననాథుఁడు'; 'సతతస్వాహాస్వధాదిశబ్దద్వయసంస్కృతహవ్యకవ్యసంతర్పితముఖశిఖిముఖనిలింపపితృవర్గుఁ' డై, 'వైదికమార్గనిష్ఠ మగువర్తనముందగనిర్వహించిన' మహనీయచరిత్రుఁడు.

తిక్కనవినయనిధి. ఆతనిసౌజన్యమును, వినయమును మెచ్చఁదగినవి. నాలుగుముక్కలు నోటఁబట్టగనే కన్నుమిన్నుగానక మాకుసమ మేమేయంచు గర్వించు దుర్విదగ్ధులవలెఁ గాక తిక్కన తానుకవిబ్రహ్మ, కావ్యశిల్పియయ్యు సౌజన్యమును వినయమును గోల్పోవని గభీరుఁడు. ఈతని వినయసౌజన్యముల కీతనిగద్యయే ప్రబలనిదర్శనము. 'బుధారాధనవిధేయ'; 'బుధారాధనవిరాజి' అని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందలి 'నూత్నసత్కవీశ్వరుల సుభక్తిఁగొల్చి వారికృపఁగవితావిలాసవిస్తరమహనీయుఁడైనను' అను వాక్యమే సోమయాజి వినయసౌజన్యములను జాటిచెప్పఁజాలఁగొమ్ము.

తిక్కనకుమారుఁడు కొమ్మన. కొమ్మననుండి యాతనివంశీయులు పాటూరివారయినారు. తిక్కన బహువిధయాగములొనర్చి అర్థార్థులకు ధనము విరఁజిమ్ముటచే నాతనిసంపద క్రమముగా నీడఁబోయినది. కావుననే కొమ్మనజీవయాత్రార్థము పాటూరికరణీకము సంపాదింపవలసినవాఁడయ్యెను. ఈపాటూరు నెల్లూరున కైదారుమైళ్ల దూరములో నున్న పల్లెటూరు. తిక్కన సంతతివా రిప్పటికిని నాగ్రామమున నున్నారు.

తిక్కన ఆంధ్రమహాపురుషుఁడు; కూటనీతి ప్రజ్ఞాధురీణుఁడు; శ్రీమంతుఁడు; నిగ్రహశీలధీమంతుఁడు; ఆముష్యాయణుఁడు; విశ్రుతవిక్రముఁడు; కావ్యకళాజనిభూమి; సారకవితానిర్మాణచాతుర్యుఁడు; నిరతిశయ వివేకోన్నిద్రుఁడు; అన్వయోద్ధారుఁడు. ఆతఁడు ఆంధ్రఋషి; సోమయాజి; రాజ్యాంగవేత్త; బ్రహ్మవేత్త; కృతికర్త; కృతిభర్త; మంత్రిమాణిక్యుఁడు; దండాధీశుఁడు. వేయేల? అతఁడు లోకోత్తరపురుషుఁడు; సర్వాంధ్రలోక పూజనీయుఁడు.

సీ. సకలమహీంద్రుల సత్సభాంతరములొప్పఁ
    గొనునను బుధికకీర్తనకుఁ దిరవు
లలితనానాకావ్యములు చెప్పు నాభయాశ్ర
    మలయందు ననుట ప్రశంస ద్రోవ
యుర్థిమైఁ జెప్పక్కల్గ నగ్రహారంబులఁ
    గానిచ్చుననుట నా గణుతి లసు
మహితవక్షోలతై న బహువిధ సంగములు
    లొనరించుననుట వర్ణనముచారి
తే.గీ. పరునికొక్కని కిన్నియుఁ బ్రకటవృత్తి
    నిజములై పెంపుసొంపారి యగడునట్టి
    కొమ్మనామాత్యు తిక్కని కొలఁదివచ్చు
    డింక నొక్కరుఁడెన్నంగ నెంచఁగలఁడు?

దశకుమారచరిత్ర; ఆ. ౧, ప. ౯౫.

నిజామురాష్ట్రము - పరిశోధనోద్యమము

* కాకతీయ మహోయుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు – శతావధానులు

వచ్చికంతలు నెత్రు పంకిలంబుగఁ జేసి, తెలుఁగుపౌజులు పోరఁ దెగినతావు
సారస్వతసుమంబు సౌరభమంద మంద్రానిలంబుల వీచినట్టిచోటు
వీరశైవమతాసి విశ్వసంహారతాండవ మాడినట్టి క్రీడాగృహంబు
ఆంధ్రశిల్పప్రౌఢి యాంధ్రవిక్రమరేఖ, జాలుగాఁ బాఱిన శాద్వలంబు
తే.గీ. రాచనెత్తుటఁ బితకుఁ దర్పణ మొనర్చి, యాంధ్రభార్గవుఁడు కృతార్థుఁడైన నెలవు
నేఁటియుగమున కేమి సందేశ మొసఁగఁ,జాలదొక్కొ నిజాము వాస్తవ్యులార!

ఆంధ్రకవితారంగస్థలమును, దేశీయరాజన్యులకు మందిరమును, సమృద్ధికైశ్వర్యసంశోభితము నగు నిజామురాష్ట్రమునందుగల యాంధ్రదేశ విస్తృతియు, నచటి సారస్వతరంగస్థలములు, చరిత్ర ప్రదేశములు దేశీయులదృష్టి నంతగా నాకర్షించియుండవనుట సాహసము కాఁజాలదు. నిజామురాష్ట్రములోని తెలుఁగుదేశము నిర్జీవస్థలముగాదు. ఆంధ్రకవిరాజుల రససత్కవితామృతముచేఁ బునీతమైన పుణ్యభూమి; ఆంధ్రవీరుల పరాక్రమరక్తధారలచేఁ బవిత్రమైన స్వర్గణచిహ్నము; ఆంధ్రకాంతల సహగమనశ్మశానవాటికలచేఁ బావనమైన రత్నగర్భ; ఆంధ్రశిల్పులహస్తవిన్యాసముచే సజీవమైన చరిత్రరంగస్థలము. ఇపుడా ప్రాణావశిష్టములగు చారిత్రకచిహ్నములు ఆంధ్రపరిశోధకులదృష్టి నంతగా నాకర్షింపఁబడకపుంట యాంధ్రమాతృదురదృష్ట మనుటకంటె నన్యపద ముపయోగింపఁజనదు.

ఆంధ్రభాగము

నిజామురాష్ట్రమునందు ౧ వరంగల్లు, ౨ కరీమునగరము, ౩ ఆదిలాబాదు, ౪ అత్రాపుబల్దా, ౫ మెదకు, ౬ నిజామాబాదు, ౭ మహబూబునగరము, ౮ నల్లగొండమండలములు పూర్తిగ ఆంధ్రమండలము లనఁదగియున్నవి. ఇంతియకాక రాయచూరుమండలములోఁ గొన్ని తాలూకాలు, ఇందూరుమండలములోఁ గొన్ని తాలూకాలు ఆంధ్రదేశమునకుఁ జెందియున్నవి. తక్కినమండలములలోఁగూడ నాంధ్రులు నివాసముగా నుండెడు గ్రామములు కలవు. నిజామురాష్ట్రమునందుగల యాంధ్రదేశము విస్తీర్ణము ౪౧,౩౪౧ చదరపుమైళ్లు అని దొరతనమువారి లెక్కలవలనఁ దెలియుచున్నది. నిజామురాష్ట్రమునఁ దెలుఁగు మాతృభాషగాఁ గలవారు ౬౧,౧౫,౧౭౪. ఇంతవిశాలము ఆంధ్రజన సమావృతమగు నీ నిజామురాష్ట్రమునఁ గల చరిత్ర స్థలములు, సారస్వతపరిణామములు, ఆంధ్రజాతీయ చిహ్నములు గుర్తించి యాంధ్రతత్త్వము సమగ్రముగా నెఱుంగుట ప్రత్యాంధ్రభాషాభిమానికిని విధియై యున్నది.

తొలుత నిజామురాష్ట్రములోని భూభాగమును జాలవఱకు తూర్పుచాళుక్యులు పరిపాలించిరి. తూర్పు చాళుక్యుల ప్రాచీన శాసనములు అలంపురి, కొలనుపాక, లేములవాడ, పానుగల్లు, కల్యాణపురము, వనవాసి, కరీమునగరము లోనగు గ్రామములలోఁ గలవు. ఈచాళుక్యులెల్ల నాంధ్రులగుటచే నాంధ్రదేశమున విరివిగా నాలయములు దుర్గములు కోటలు నెలకొల్పి దేశమునకు దమయైశ్వర్యమునంతయు ధారవోసి ప్రశస్తినొందిరి. పశ్చిమ చాళుక్యుల ధాటి వలనను, కొల్లాపుర మండలేశ్వరుఁడగు విజయాదిత్యుని వలనను, బిజ్జలుని యవినీతివలనను, బసవేశ్వరుని విజృంభణమువలనను, శైవజైనమతముల కలహములవలనను, చాళుక్యరాజ్యము ప్రాణావశిష్టమయ్యెను. తూర్పు చాళుక్యుల విస్తృత సామ్రాజ్యము పొందిన దైశ్వర్యములను దెలుపు చారిత్రకచిహ్నములు నిజామురాష్ట్రమునఁ బెక్కులు గలవు. హతశేషములగు నాచిహ్నముల నన్నింటి నుద్ధరించి యింతమించుగా నాంధ్రదేశమునంతయు నేకచ్ఛత్రముగాఁ బరిపాలించిన రాజన్యులు † కాకతీయులను నాంధ్రశాతవాహనీయులు.

కాకతీయ సామ్రాజ్యము

కాకతీయులలో ప్రోలరాజుమి గులఁ బరాక్రమశాలి. ఈతఁడు హనుమకొండ రాజధానిగాఁజేసికొని తెలుఁగుదేశమునంతయుఁ దన

---

* ఇది మేము వ్రాయఁబోవు నిజామురాష్ట్రవాఙ్మయచరిత్రమునందు ఒక మహోయుగము. ఇందు క్రీ. శ. ౧౩౨౦ వఱకుఁగల చరిత్రాంశములే చర్చింపఁబడినవి. ఆవలియంశములు పద్మనాయక మహోయుగమునఁ జర్చింపఁబడును.

† కాకతీయులు ఒరంగల్లు పాలించిన యాంధ్రరాజులు. వీరు తొలుత, జైనులు పిదప శైవులు. కాకతియను దేవిభక్తులగుటచేఁగాకతీయులనఁబడిరి. కాకతమ్మగుడి పూర్వమోరుగల్లులోఁ గలదు.

సామ్రాజ్యపతాకము క్రిందికిఁ దెచ్చికొని తీవ్రయత్నములు గావించిన మహాశూరుఁడు. ఈతని మహాయత్నమున కడ్డుపడిన చాళుక్య చూడామణియగు తైలపదేవుఁడు లంకాకవిషయాధీశ్వరుఁడగు గోవిందరాజు, మంత్రకూటపురాధీశ్వరుఁడగు గుండరాజు, మండలేశ్వరుఁడగు జగ్గదేవుఁడు పరాభూతులైరి. ఈప్రోలరాజు నాఁటిన స్వాతంత్ర్య బీజము లాంధ్రదేశమునకు ఆంధ్రజాతికిఁగల ప్రత్యేకజాతీయతకు నమృతభిక్షు పెట్టెననుటలో సాహసము లేదు. కాకతీయరాజన్యునితో బోరునకు దొరకొనిన యరాతివీరులందఱు నాంధ్రులనియు ఓరుగల్లు ప్రాంతములలోనుండు రాజన్యులనియు నూహింపనవకాశములు గలవు.

ప్రథమప్రతాపరుద్రుఁడని వ్యవహరింపఁబడు కాకతీయ రుద్రదేవచక్రవర్తికాలమునుండి కవితాకళకు ఆంధ్రశిల్పములకునిజామురాష్ట్రమున మంచి యవకాశములు తటస్థించెను. రుద్రదేవుఁడు అనుమకొండలో నాంధ్రశిల్పులచే విచిత్రమగు నొకదేవాలయమును గట్టించి దానికి రుద్రేశ్వరమను నామమొసంగి తమవంశచరిత్రమునంతయు రామేశ్వర భట్టారకునిచే శ్లోకరూపముగ నిర్మింపఁజేసి శాసనము వేయించెను. రుద్రదేవుఁడు స్వయముగఁ గవీశ్వరుఁడై సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాట భాషలలోఁ గావ్యములను రచించి కవులఁ బ్రోత్సహించుట చేపాలకుఱికి సోమనాథాది మహాకవులు కాకతీయసామ్రాజ్య వృక్షచ్ఛాయ నమసరించుచు సుఖజీవనులుకా నవకాశము తటస్థించినది. రుద్రదేవునినాఁటి యాంధ్రకవితాగ్రంథము లింతవఱకును బ్రచురణము కాకుంటకంటెఁ జరితాపకరాంశ మింకొకటి లేదు.

కాకతీయగణపతిదేవచక్రవర్తి ఆంధ్రకవితాభిమాని. ఇతనియొద్ద మంత్రిగానున్న విశ్వేశ్వరశివదేశికులు సంస్కృతాంధ్రములలో నఖండ పండితుఁడు. తిక్కనసోమయాజి ఈగణపతిదేవునియొద్దకువచ్చి తనభారతమును వినిపించి యభీష్టఫలముల నొందినటుల నైతిహ్యములు పెక్కులు గలవు. గణపతిదేవుఁడు పాండ్యదేశమునుగూడ ముట్టడించి తనరాజధానిలోఁ గలుపుకొనెను. గణపతిదేవుని సేనానాయకులలో రుద్రసేనాని, మేచయనాయకుఁడు, చౌండసేనాని లోనగువీరులు నెలకొల్పిన శాసనాంకములు, ధర్మములు నేఁటికిని స్థిరముగనున్నవి. రుద్రమదేవిగణపతిదేవుని కొమార్తెయని తెలుపుశాసనములు పానుగల్లునందు, కొలనుపాకలను గనుఁగొనఁబడినవి. రుద్రమదేవి సామ్రాజ్యసమయమున నాంధ్రకవితాకన్యపొందిన శ్రేయోవృద్ధులను గుర్తింపఁదగిన యవకాశములు కానరావు. కాని రుద్రమదేవి చరిత్రముమాత్ర మసామాన్యమైనది. ఆమె పరాక్రమము నొకకవి యిటుల గానముచేసియున్నాఁడు.

> "ఆక్రామంతి తరత్తరంగవిగళద్దుగ్ధాబ్ధి ఫేనావళీ,
> రాచామంతి శరచ్ఛశాంక విసరజ్జ్యోత్స్నా ప్రవాళామృతమ్‌;ఆకర్షంతి సురేంద్ర దంతిదశనప్రాకారలగ్నాం
> శ్రియం, ముక్తాహారలతాయితాః ప్రతిదిశం రుద్రాంబికాకీర్తయః"

మల్కాపురముశాసనము

రుద్రమదేవి యనంతరము ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి రాజ్యమునకు వచ్చినదిమొదలాంధ్రకవితకు మంచియవలంబనము దొఱకెను. పెక్కుమంది కవులు ఓరంగల్లుచేరి కవితాజీవనము చేయసాగిరి. కాకతీయ సామ్రాజ్యకీర్తిచంద్రికలు, ప్రతాపరుద్రపరాక్రమజ్యోతి, నేఁటికిని సజీవముగాఁ జరిత్రపరిశోధకులకుఁ గనంబఱచు ప్రతాపరుద్రయశోభూషణమును వ్రాసిన విద్యానాథమహాకవి నిజామురాష్ట్రములోని వాఁడె. కాకతీయసామ్రాజ్యము ననుసరించి ప్రఖ్యాతిగాంచిన కవులలోముఖ్యుల నామములు తెలిసినంతలో నుదాహరించెదము.

పాలకుఱికి సోమనాథ మహాకవి

ఇతఁడు కర్ణాటాంధ్ర సంస్కృతభాషలలోఁ బెక్కుకావ్యములను వ్రాసినకవి. ఇతనికవిత రసవత్తరము మనోహరముగా నుండును. పిడుపర్తి సోమనాథుఁడు ఈబసవకవి లోనగువారీతని శిష్యపరంపరలోనివారు.

భాస్కరాదులు

భాస్కరరామాయణమువ్రాసిన భాస్కరుఁడు తనకృతి సాహిణిమారున కంకితము గావించెను. సాహిణిమారుఁడు ప్రతాపరుద్రుని కాలములోనివాఁడు. భాస్కరరామాయణమునకు సంబంధించిన మల్లికార్జునభట్టు కుమారరుద్రదేవుఁడు, అయ్యలార్యుఁడు మంత్రిభాస్కరుఁడు, హుళిక్కి భాస్కరుఁడు ఓరంగల్లుప్రాంతమువారె. ?

మారనకవి

ఇతఁడు మార్కండేయపురాణమువ్రాసి ప్రతాపరుద్రునిసేనానాయకుఁడగు గన్నయనాయకునకు నంకితము గావించెను. మారనకవి తిక్కనసోమయాజి శిష్యుఁడు.

కోనబుద్ధారెడ్డి

ఇతఁడు రంగనాథ రామాయణము వ్రాసెను. ఓరంగల్లునకుఁ గొంతదూరములోనున్న బూదపూరు వర్ధమానపురములోనున్న కుప్పాంబశాసనములలో బుద్ధారెడ్డి ప్రశంసింపఁబడియున్నాఁడు. బుద్ధారెడ్డి కాకతీయరాజులకడ సేనానాయకుఁడో సామంతుఁడో యై రామాయణ ద్విపద వ్రాసియుండవచ్చును. దీనివలన ఉత్తరరామాయణ ద్విపద వ్రాసిన కాచవిభుఁడు విఠలరాజు నిజామురాష్ట్రీయులని తెలియును.

రుద్రదేవచక్రవర్తి

ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౧౪౦ మొదలుకొని ౧౧౯౬ వఱకు హనుమకొండలో రాజ్యము పాలించెను. ఈరాజన్యుఁడు సామ్రాజ్య విస్తృతికై సంగరము లొనరించుటయేకాక విద్యాభూషణ బిరుదాంకితుఁడై సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటభాషాకవులకుఁ బ్రోత్సాహ మొనరించి తెలుఁగుభాషలో స్వయముగా నీతిసారమను గ్రంథము రచించినటుల

మా. రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు. రుద్రదేవుఁడు రాజై ధర్మసంస్థాపనమునకుఁ బాటుపడుటయేకాక కవియై మాతృసేవకు ముందుకు వచ్చి కాకతీయసామ్రాజ్యమును ఆంధ్రకవితారంగస్థలముగా మార్చెను. రుద్రదేవుఁడు జైనాలయములలో నొకటియగు హనుమకొండలోని పద్మాక్షీదేవాలయమును శైవాలయముగ మార్చుటకు బ్రాహ్మణులకుఁ జేయూఁతనొసంగెను. రుద్రదేవుని రాజనీతి చతురత కాతని గ్రంథములోని యీక్రిందిపద్యములు దృష్టాంతములు కాఁగలవు.

తే. గీ. ఆజ్ఞ లేనినృపుఁడు నరయ చిత్తరువులో
నున్న రాజు చూడ నొక్కరూప
యానఁ ద్రోయునృపునిసైనను దండింప
కున్న రాజ్య మేల నుండుఁ జెడక.

ఉ. కొందఱ మేలమాడుటలు కొందఱవావులు దేర్చిపిల్చుటల్
కొందఱ ముద్దుసేయుటలు కొందఱ సెయ్యపుఁ జూపునూచుటల్
కొందఱనాత్మ భావమునఁ గొందఱమన్నన భృత్యులందు ని
ట్లందఱ నన్నిభంగుల నృపాగ్రణి వశ్యులఁజేయఁగాఁ దగున్.

జాయసేనాపతి

ఇతఁడు గణపతిదేవుని సేనానాయకుఁడై, కవి సభాశిఖామణి, నాట్య విద్యావిశారద, బిరుదముల నొంది నృత్తరత్నావళియను నాట్య గ్రంథమును రచించెను. జాయసేనాపతి శాసనములు గణపేశ్వరమునందును గుంటూరు మండలములోని చేబ్రోలునందును గలవు. ఇందు ఆంధ్ర నృత్యాదికములు ప్రశంసింపఁబడియున్నవి. ఇది యుత్తమగ్రంథము.

వీరభల్లటదేశికుఁడు

ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములలోఁ బండితుఁడై ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి యాస్థానములో మహాకవిగా నున్నటులు చెప్పుచున్నారు. ఇతని గ్రంథము లింకను లభింపలేదుగాని

ఇతీవ కథయామాస వీరభల్లటదేశికః,
ప్రతాపరుద్రదేవస్య సన్నిధౌ సర్వశాస్త్రవిత్.

అను నొక నాట్యశాస్త్రములోని శ్లోకమువలన వీరభల్లటుఁడు సుప్రసిద్ధుడనియు నాతనిగ్రంథములు కాలగర్భమున నిమిడియున్నవనియుఁ దోఁచుచున్నది.

శాకల్యమల్లభట్టు

ఇతఁడు ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానములోనుండెను. ఇట్లని స్థానిక చరిత్రమునందును ప్రతాపచరిత్రమునను గలదు. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామాయణము రచించెను. కాని యీపుస్తక మిపుడు కానరాదు. భాస్కరరామాయణములోని భాగములరచించిన మల్లికార్జునభట్టే యీతఁడని కొందఱు, అందలి యుద్ధకాండశేషము వ్రాసిన యయ్యలార్యునకుఁ బినతండ్రియని మఱికొందఱు వ్రాసియున్నారు. ప్రసంగరత్నావళియను గ్రంథములోని "పూర్ణ స్తత్కృపయా గజేంద్ర విజయీ శాకల్య మల్లః కవిః" యనుశ్లోకభాగమువలన నీకవి కాకతీయ సామ్రాజ్యపతనానంతరము విద్యానగరరాజ్యము స్థాపించిన హరిహరరాయల వద్దనుండెనని తెలియును. ఇతఁడు ఉదారరాఘవమను సంస్కృతకావ్యమును రచించెను. అందలిగద్యవలన నీకవి సహజపాండిత్యుఁడనియు శాకల్యయనునది గృహనామమనియు నాగనపండితుని కుమారుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇతని గ్రంథము లెన్ని మాటుమడఁగియున్నవో!

శివదేవుఁడు

ఇతఁడు పరతత్త్వరసాయనమను కావ్యమును రచించెను. ప్రకృత మాగ్రంథభాగము మాత్ర మొకచోఁగలదని తెలిసికొంటిమి. ఈకవి రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రులకాలమున నున్నటుల వినికిడిగలదు. ఇతని గ్రంథాదికముజీవితమునుగూర్చి యింకను బరిశ్రమ జరుగవలసియున్నది.

విద్యానాథుఁడు

ఇతనికిది బిరుదనామము కావచ్చును. ఇతఁడు అగస్త్యేశ్వరనామఁడని కొందఱూహించుచున్నారు. కాని యది నిశ్చయముగ నిదమిత్థమనరాని స్థితిలో నుంటచే విద్యానాథుఁడనియే మనము వ్యవహరింతము. ఇక్కవి ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానమునుండి యాసామ్రాజ్యసంపదలను గావ్యముఖమునఁ జిత్రించి యాంధ్రసైనికుల పరాక్రమజీవితములఁ గొనియాడినధన్యుఁడు. ఈతని యితరగ్రంథాదికముగూడఁ గానవచ్చుటలేదు.

ఇంతియకాక విశ్వనాథకవి, అగస్త్యేశ్వరుఁడు, శ్రీరామదీక్షితుఁడు, నృసింహపండితుఁడు మల్లినాథుఁడు లోనగు మహామహులందఱు కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన కవులు పండితులునైయున్నారు. ఏకశిలానగరమును ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు ముఖ్యస్థలముగావించి గణపతిదేవుఁడు, రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుఁడు, అనుమకొండ రాజధానిగఁ జేసికొని ప్రోలరాజు రుద్రదేవచక్రవర్తి ఆంధ్రదేశమునకు ఆంధ్రభాషకుఁ గావించిన యుపకారములు సమగ్రముగాస్తుతింప వీలులేకున్నది.

క్షేత్రములు

జైనులు బౌద్ధులు హిందువులు నెలకొల్పిన దేవాలయములు నిజామురాష్ట్రమునఁ బెక్కులుగలవు. అందనేకములు పూర్వము మిగుల నైశ్వర్యములోఁ దులతూగి యిపుడు నామమాత్రావశిష్టములైయున్నవి. అందలి శిల్పముల వైభవము, విగ్రహముల సౌష్ఠవము, దీర్ఘకలయందము, ప్రశంసాపాత్రములనుటలో సంశయములేదు. ఇంతియకాక యిక్కడి ప్రాచీనములగు చరిత్రచిహ్నములు శిల్పచిహ్నములు నిజామురాష్ట్రమునఁ గలవు. వాని చరిత్రము లార్జించినచో నొకయుత్తమగ్రంథముగా రచింపవచ్చును.

అలంపురి

ఇది నిజామురాష్ట్రములోనున్నది. దీనిని శ్రీశైలమునకుఁ బశ్చిమద్వారమని చెప్పుదురు. ఇట రాష్ట్రకూటులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు స్థాపించినశాసనములు పెక్కులు గలవు. కొన్ని జైనమఠములు గలవు. ఇచట బ్రహ్మేశ్వరునియొక్కయు జోగుళాంబయొక్కయు దేవళములు సుప్రసిద్ధములు. ఇట మంథానభైరవుఁడను శివాగమాచార్యు

డు చిరకాలము నివసించి ఆనందకందళము, మంథానభైరవతంత్రములో నను నుత్తమగ్రంథములు రచించెను. ఇచట నందముగనున్న దేవాలయములు పెక్కులుగలవు. వానినిగూర్చి ప్రత్యేక గ్రంథమునఁ జేర్పఁ దలంచినారము.

కొలనుపాక

ఇది దక్షిణకాశియని స్థలపురాణమునఁ బ్రశంసింపఁబడియున్నది. స్థలపురాణమువలనఁ దొలుత కులుస్థభూపతి సోమదేవుఁడు పాలించినటు లఁదెలియును. ఇచట మిగుల పురాతమగు నొక జైనదేవళముగలదు. అందలి విగ్రహసౌందర్యము ప్రశంసాపాత్రము. కొన్ని కారణములచే నీగ్రామము పూర్వము జైనాలయముగానుండి పిదప చాళుక్యులవశమున ఆస్తికులవశమయ్యెనేమోయని తోఁచుచున్నది. ఇచట మిగుల విశాలమగు సోమనాథదేవాలయము జైనమఠమువలె నున్న వీరనారాయణదేవాలయమేకాక జాతిశొక్కదేవళము గలదు. వీని నన్నింటిని మఠములని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ గ్రామములోఁ బలుతావుల చాళుక్యుల శాసనములు లెక్కకుమించియున్నవి. ఇంతియకాక జైనశాసనములు సైతము గలవు. కొలను పాకసోమనాథుని ప్రశస్తి దిగంతవ్యాప్తమైయున్నది. కొలఁదిగ నిచట కాకతీయుల శాసనములు గలవు. ఇదియొక సుప్రసిద్ధమగు శివక్షేత్రము. కాకతీయరాజ్యములో నీక్షేత్రవైభవమంతరించినది.

లేములవాడ

దీనినే వేములవాడయందురు. పూర్వమిది జైనక్షేత్రము. ఇచటగల జైనవిగ్రహములకు మితిములేదు. గ్రామములో నేచోటచూచినను జైనవిగ్రహములే. రాజేశ్వరాలయ మిచట మిక్కిలి ప్రఖ్యాతిగలిగియున్నది. పూర్వమిదియొక జైనమఠమై శైవులచే నాక్రమింపఁబడెనని చెప్పుదురు. ఈయాలయావరణములోఁ బెక్కు ధ్యానజైనవిగ్రహములు కలవు. చాళుక్యరాజరాజునియొక్కయు, త్రిభువనమల్లునియొక్కయు, శాసనములు కలవు. ఇచట భీమేశ్వరాలయము మిగుల గొప్పది గలదు. ఆలయమునందలి మంటపము మహోన్నతముగ విశాలముగనుండి చూపరులకు దృగ్విను గొలుపుచున్నది. ఇది చాళుక్యరాజులలో నొకఁడగు త్రిభువనమల్ల విజయాదిత్యునిచే నున్నతినొందెను. వేములవాడ భీమకవి కీభీమేశ్వరుఁడే వరప్రదాతయని చెప్పుదురు ఇట భీమేశ్వరాలయముంట యెరుంగక ప్రభాకర శాస్త్రిగారు భీమకవి యీవేములవాడవాఁడు కాఁడని సంశయించిరి. స్థలపురాణములో భీమేశ్వరాలయమునకు దక్షవాటికయను పేరుగలదు.

ధర్మపురి

ఈ గ్రామము పూర్వము చాళుక్యరాజులలో నొకశాఖవారికి రాజధానిగానుండెను. ధర్మపురిరామాయణము, నరసింహశతకము ఇచటిదైవమును గూర్చినవియె. దరిగొండ ధర్మకవి తననిచిత్రరామాయణము ననిచటినృసింహుని బొగడెను. పద్మపురాణమున మడికిసింగన యీ నృసింహస్వామి వైభవములను శ్లాఘించెను. ఈ దివ్యక్షేత్రము ఒరంగల్లునకుఁ బండ్రెండామడలదూరములో గోదావరీతీరమున నున్నది. నిజాము రాష్ట్రీయుల కీక్షేత్రముపై భక్తివిశ్వాసములు మెండు. ఇచటను గొన్ని శాసనములు గలవు.

అయినవోలు

ఇదిఒరంగల్లున కాఱుక్రోసులదూరములోనున్న క్షేత్రము. ఇది వీరాలయము. ఇందు మైలారుదేవుఁడు శివునవతారమనియుఁ బూజనీయుండెనియు శాసనములలోఁగలదు. ఈయాలయమున ఒరంగల్లులో నున్నట్టి శిలాద్వారములు మహోన్నతములునవి చక్కని శిల్పవిన్యాసములతో నిండినవి నాలుగుగలవు. మైలారు పూర్వమున మహావీరుఁడనియు నాతఁడు సంగ్రామములో మరణించినది మొదలు కొని దైవముగాఁ బూజించుచుండిరనియుఁ గాకతీయరుద్రమదేవి విపులమగు నాలయముఁ గట్టించెననియు స్థలజ్ఞులు చెప్పుదురు. తీర్థప్రజలీక్షేత్రమునకు విరివిగా నేతెంచి ప్రాణాచారములు పట్టు నేఁటి కాచారముగ నున్నది. మైలారువీరభటులు గావించు భక్తి పారవశ్య ప్రదర్శనములు క్రీడాభిరామమున నిటులు ప్రశంసింపఁబడెను.

సీ. జవజవమందు నెత్తురుచంద్రమల్లెల, చొప్పంపుగుండాలు నొద్దువారు
కరవాడియులుగల కనరుపాతరలలో, నుట్టచేరులఁగోసి యుగుడువారు
గాలంపుకొంకికంకాళచర్మముగ్రుచ్చి, యుడుసీఁకు గవ్వలుబూనువారు
కటికిరొమ్ముగ్గాళంపు గంటగత్తెరపట్టి, మిసిమింతులుసగాక ప్రమింగువారు

తే. గీ. వీరమైలారుదేవర వీరభటులు
గొండ్లిఁగూడుచునున్నారు గోణగపడుసు
సాహసమునూర్తి గైకొన్న పరణివారు
ధీరహృదయులు మైలారు వీరభటులు.

కాళేశ్వరము

ఇదియొక శివక్షేత్రము. ఇచట కాళేశ్వరుఁడను. శివుఁడుగలఁడు. కాకతీయులు ఈశివునియందు భక్తితాత్పర్యములుగలవారై పెక్కు మాఱులు దానధర్మములు గావించి తులాభారములు తూఁగియున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు సుప్రసిద్ధములగు త్రిలింగ క్షేత్రములలో కాళేశ్వరమొకటి. విద్యానాథుండు ప్రతాపరుద్రీయములో "శ్రీశైలకాళేశ్వర ద్రాక్షారామనివాసినః" యని కాళేశ్వరశివునిఁ బ్రశంసించెను. కాళేశ్వరప్రశస్తి యచటిపూర్వవైభవచిహ్నములు గలుంగనివారు, కాళేశ్వర ప్రతిభ కాశహస్తికి ముడిపెట్టుటలో వింతలేదు. త్రిలింగములలోఁ గాళేశ్వరమును జేర్పక కాళహస్తిసజేర్చుటవలన నాంధ్రదేశవైశాల్యము తగ్గుటయేకాక ఉత్తరసర్కారులన్నియు ఆంధ్రదేశములోఁ జేరకుండునని యోచింపఁజాలకున్నారు. ఇక్కాళేశ్వర ప్రతిభ స్థలమాహాత్మ్యము చూచిన బోధ కాఁగలదు.

ఇంతియకాక - వేల్పుకొండ, యాదగిరి, ఏలేశ్వరము, ఉమామహేశ్వరము, అలవాల, నాగులపరము, ఓరుగల్లు, రామగిరి, మొగిలిచర్ల, మట్టపల్లి, వాడపల్లి, బట్టిప్రోలు, లోనగునవి నిజామురాష్ట్రమున మిగులఁ బ్రశస్తినొందిన పుణ్యక్షేత్రములు. వీని సమగ్రవైభవము కాకతీయ సామ్రాజ్య మున్నతదశలోనున్నతటి వర్ణనీయమ్ముగ నుండెను, ప్రకృ

తము వీని ప్రశస్తి చాలవఱకు పరిశోధన శరణ్యముగ నుండెననుట సత్య మునకించుకేని దూరము కాజాలదు.

శిల్పములు

నిజామురాష్ట్రమున మనోహరశిల్పవిన్యాసములతో నిండిన దేవాలయములు వేలకొలఁది గలవు. అందు పానుగల్లులోని చాళుక్య దేవాలయములోని శిల్పములు మిగుల మనోహరముగ దర్శనీయ ములుగ నున్నవి. ఇందలి దేవాలయ స్తంభములపైగల చిత్రవైఖరి చాళుక్యరాజులనాఁటి శిల్పప్రశస్తిని వేయివిధములఁ గొనియాడు చున్నది. ఈ † పానగల్లే ఆంధ్రదేశమున మిగుల వ్యాప్తిలోనున్న బాల నాగమ్మకథకు జన్మస్థలము. ఇంతటి శిల్పము లాంధ్రులు సృష్టికింకను సంపూర్ణముగాఁ జిత్రము కాలేదనుట సత్యము. ఒరంగల్లునకు నాలుగై దామడలదూరములోనున్న పాలెముపట్టు చెంతగల రామప్పగుడి దర్శ నీయమైనది. అందలి స్తంభములపైఁగల చిత్రనిర్మాణము, ద్వారములపైఁ గల లతాకల్పనము మండపముపైభాగములందుఁగల చిత్రములు స్తంభ ములకు చూఱులకు నెలకొల్పిన స్త్రీవిగ్రహముల చెక్కఁడనము ప్రశంస నీయముగ నున్నది. ఇనటి శిల్పము కాకతీయ గణపతిదేవుని నాఁటిది. ఈదేవాలయమందలి చిత్రములు రసవిదులగు పాశ్చాత్యమహమ్మదీయ శిల్పుల నాకర్షించి వర్ణనీయములుగఁ దనరుచున్నది. హనుమకొండలోని రుద్రదేవుని దేవాలయశిల్పములు, వరంగల్లులోని శంభునిదేవాలయము లోని నందుల చెక్కఁడనము, గణపవరములోని దేవళముల శిల్పప్రశస్తి, పిల్లలమఱ్ఱి, నాగులవరములోని కాకతీయ సేనానాయకులనాఁటి మనో హరచిత్ర విచిత్ర శిల్పదేవళములు కాకతీయరాజుల నాఁటి మనోజ్ఞ శిల్పములకు నగ్రస్థానము గొనియున్నవి. ఒరంగల్లు ద్వార స్తంభములపైఁ గల పనితనము కాకతీయశిల్పములకుఁ బరమావధులని ప్రశంసింపఁదగినవి.

కాకతీయ సామ్రాజ్యసమయమున నున్న దుర్గములలో రామ గిరి దుర్గము మిగులఁ బ్రశస్తమైనది. ఇది మహోన్నతమగు శైలముపై దృఢతరముగ నెలకొల్పఁబడినది. ఓరుగల్లు చుట్టునున్న మట్టికోటయు లోనున్న ఱాతికోటయుఁ గొంచెము దూరముగనున్న పుట్టకోటయు తద్రాజ్య మహదైశ్వర్యమునకు ఆంధ్రుల నిర్మాణకౌశలమునకుఁ దార్కా ణగ నున్నవి. నంగునూరు, హనుమకొండ, వర్ధమానపురము, మంథెన, లోనగు చోటులఁగల పూర్వతరదుర్గములు కాకతీయసామ్రాజ్య దృఢస్థితికి సాక్ష్యములుగా నున్నవి. ఈదుర్గముల కన్నింటికంటెఁ బ్రాచీనముగ దృఢతరముగానున్న నందగిరి-కళ్యాణపురము కోటలు చాళుక్యరాజుల శక్తిసామర్థ్యములకు సాక్ష్యమిచ్చుచు నేఁటికిఁ గనుల పండువుగా నున్నవి. గణపతిదేవుని కాలములోఁ గట్టఁబడిన రామప్ప చెఱువు, గణపవరముచెఱువు, పాకాల చెఱువు, లక్నారముచెఱువు గాజులగట్టుచెఱువు, సముద్రమునుబోలి నిజామురాష్ట్రమును నాఁటినుండి నేఁటివఱకు సుభిక్షము గావించుచున్నవి. పాకాలచెఱువు ఒరంగల్లునకు ముప్పదిమైళ్ల దూరములో నున్నది. దీనికి ముద్గలతీర్థమని పేరుగలదు. గణపతిదేవుని మంత్రియగు బయ్యనామాత్యునికుమారుఁడు జగదాళము ముమ్మడియ్యంగా రీతటాకమును నెలకొల్పెను. ఇది రెండు కొండలనుఁ గలిపి ౨౦౧౦ గజముల పొత్తువేసి నిర్మింపఁబడెను. కట్టవెడల్పు ౫౦ గజములు, నీటిలోతు ౩౦ మొదలు ౪౦ అడుగులవఱకుఁ గలదు. చెఱువువైశాల్యము ౨౫ మైళ్లు చతురము. వేసవిలో నీరుండు ప్రదే శము ౧౩ మైళ్ల చతురము. మామూలుకంటె మూఁడడుగులయెత్తు నీరు రాగానే * చిత్తాపుఖాను గండినుండి ౨౫ అడుగుల వెడల్పుగనీరు ప్రవ హించును. నిజామురాష్ట్రమున కాకతీయులు నెలకొల్పిన తటాక ములు పాకాలచెఱువును మించినవి పెక్కులు గలవు. దీనింబట్టి వాని వైశాల్యమును స్మరింపవచ్చును. నిజామురాష్ట్రమున కాకతీయరాజులు సేనానాయకులు నెలకొల్పిన తటాకములకు లెక్కలేదు.

ప్రాచీనచిహ్నములు

ప్రపంచఖ్యాతి వహించిన అజంతాశిల్పములు నిజాములోని బుద్ధాను తొలుకాలలోనివి. అలెగ్జాండరు స్మిత్తు కీ. శ ౧౮౭౯లో చూచి ప్రపంచమునకు సాటులేని కీశిల్పముల సంగతి లోకమునకుఁ దెలి యదు. ఇట్టులె నైజాములో పర్వతభాగములలో నెన్ని శిల్పము లున్నవో నిర్ణయింపరాదు. ఇప్పటికి పదేండ్లక్రిందట సంగశాయిపేట (ఒరంగల్లువద్ద) లో నొకకొండలో నొక విశాలగుహ విశాలమగు శిలా శాసనము బహిర్గతమయ్యెను. దానిచరిత్రమింకను లోకమునకుఁ దెలి యదు. నలుఁడు నైజాములోని బీదరు (విదర్భ) ప్రాంతము లేలిన యాంధ్రరాజన్యుఁడు. నలుని పేరుతో నలదుర్గ మొకటి కలదు. నలుని వంశీయుండగు భావదత్తుని అయిదవ శతాబ్దము నాఁటి తెలుఁగులిపి సం స్కృతభాషాశాసనము విశాఖపట్టణముజిల్లా జయపురము ఏజెన్సిలోఁ బరిశోధింపఁబడెను. పశ్చిమ చాళుక్యుఁడగు కీర్తివర్మ నలునివంశము రూపుమాపినటు లొకశాసనము గలదు. దీనిచే నలుఁడు విదర్భప్రాంత మేలిన చరిత్రయుగములోని రాజనియే తెలియుచున్నది. ఈయాంధ్ర రాజన్యుని శాసనములు వెదకవలసియున్నది. అశోకుని శిలాశాసన మొకటి క్రీ. పూ. ౨౫౭లోనిది రాయచూరు జిల్లా మాస్కీయను చోట నుండి నీమస్య నైజాము దొరతనమువారు ప్రచురించిరి. గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి కుమార్తెయగునని జెర్మనీ పండితుఁడగు హోల్టజు తెలుపుచు ప్రతాపరుద్రీయమునుండి దృష్టాంతము చూపువఱ కాంధ్రదేశమున కాసంగతి తెలియదు. హోల్టజునకు పిమ్మట రుద్రమ దేవి గణపతిదేవుని పుత్రియని తెలుపుశాసనములు పరిశోధింప నవకాశము.

† ఈపానగల్లు నల్లగొండకు నాలుగుమైళ్లదూరములోనున్నది. ఇదిమహమ్మదీయసామ్రాజ్యమునకుసంబంధించినదిగాదు. చూ. శారద, నవంబరుసంచిక.

* చిత్తాపుఖానునిశాసనము ఒరంగల్లులో గలదు. ఇతఁడు తెలఁగవీరుఁడై స్వతంత్రముగ రాజై పదునాల్గవశతాబ్దమున ఓరుగల్లుప్రాంతము లనుకొంత మెట్టును పాలించెను. ఇతని నిజనామము సీతాపతి. ఇతనిమంత్రి నిమ్మల పెద్దిరాజు చిత్రభారతము చరిగొండ ధర్మకవివలన నంకితమునొందెను. చిత్తాపుఖాను అనునది బిరుదనామమనియు నీతనిపూర్తినామము బహమనీరాజులయొద్ద "చిత్తాపుఖాను" అనివ్యవహరింపఁబడినటులఁ దెలియుచున్నది.

చిక్కినది. ఇటులె పరిశోధించిన నిజామురాష్ట్రమునఁగల చరిత్రచిహ్నము లెన్ని బయలుపడునో చరిత్రాంశములు శిల్పరహస్యము లెన్ని బహిర్గతము కాఁగలవో నాఁటిచరిత్రాంకము లేనాఁటికి గ్రంథస్థముగా నున్నదో నిర్ణయింపఁ గాలపురుషుఁడొక్కఁడె సమర్థుఁడని తోఁచుచున్నది!

పశ్చిమచాళుక్యులకడ దండనాయకుఁడుగానుండి పిదప తురీయాశ్రమము స్వీకరించిన సురుమల్లికార్జున పండితారాధ్యుల వారు నిజామురాష్ట్రములోని తెలుగుదేశవాసియే. ఈతని విపులజీవితము గ్రహింతుమేని పంద్రెండవ శతాబ్దములోని శైవుల విజృంభణము, జైనమతవినాశనము, చాళుక్యరాజపతనము బోధకాఁగలదు. జైనమతసంరక్షణార్థమై బద్ధుఁడైన బిజ్జలుఁడు, శిలాహార రాజవంశ రెండవభోజుఁడు, కల్యాణనగర రాజ్యమేలిన సోమేశ్వరుఁడు, శంకారాముఁడు, ఆహవమల్లుఁడు లోనగు చాళుక్యరాజన్యుల రాజ్య విస్తృతి గ్రహించినగాని కాకతీయసామ్రాజ్య విస్తృతి, ఐశ్వర్యము విస్పష్టముగాదు. వర్ధమానపుర రాజ్యమును జిరకాలము పాలించి రుద్రదేవుని పరాక్రమమువలన నశించిన కరికాల చోడాన్వయులగు భీమరాజు, గోకర్ణుఁడు, ఉదయాదిత్యుడు లోనగు రాజన్యులు భాషకుమిగుల నుపకారముచేసిరి భీమరాజు మిగుల దుష్టుఁడని రుద్రదేవుడు పేర్కొనినను పానుగల్లువర్ధపురాదిశాసనముల వలన నాతఁడు పరాక్రమశాలియనుట కెంతమాత్రము సంశయములేదు. గోకర్ణుఁడుకవియనియు ఛందోశాస్త్రమును రచించెననియు నొక ప్రవాదముకలదు. అదియింకను ఇదమిత్థమని నిరూపింపరానిస్థితిలోనున్నది. ఎటులఁజూచినను పశ్చిమచాళుక్యులు భాషావిషయమున, పరాక్రమమున ఆంధ్రకాకతీయవంశమున కమృతదానము గావించి సార్థకులైరనుటకు సంశయములేదు. ఇట్టిచరిత్రాంశము లింకను గ్రంథములు కాకుంట సంతాపకరము.

తెలంగానా

నిజామురాష్ట్రములోని యాంధ్రదేశమును తెలంగానాయని మహమ్మదీయులు వ్యవహరింతురు. ఈతెలుఁగుభాగములలోనివారు చాళుక్యరాజులకాలమున కాకతీయరాజుల కాలమున సేనాపతులై రాజప్రతినిధులై సైనికులై కన్నడదేశములకు మహారాష్ట్రదేశమునకుఁబోయి యచటనే స్థిరవసతు లేర్పఱచుకొని నిలిచిపోయిరి. అట్టివారు నేఁటికి గృహభాషగా నాయాభాగములందుండియుఁ దెలుఁగునే వ్యవహరించుచు నాంధ్రకావ్యపఠన మొనరించుచుఁ గాలముగడుపుచున్నారు. ఈతెలుగు దేశము పదునాలగవ శతాబ్దమధ్యకాలమునుండి మహమ్మదీయరాజన్యుల హస్తగతమయ్యెను. నాఁడు మొదలు ఆంధ్రుల చిరకాల నివాసములగు పూర్వపట్టణములకు మహమ్మదీయులు తమపేరులుపెట్టి పూర్వనామములు మార్చిరి. కరీంనగర్, అత్రాపుబల్దా, నవాబుపేట, షంషెర్ బాద్, అమీనాబాద్, హస్నాబాద్, మహబూబునగర్, హుజూర్ నగర్ అని యిటులు వ్యవహరింపఁబడు ఆంధ్రనగరములన్నింటికిఁ జరిత్రప్రసిద్ధములగు నాంధ్రనామములుగలవు. ప్రభుత్వ బలాతిశయముచేఁ బూర్వనామములు మాఱుపడియున్నవి. ఇప్పుడాధునికశోధకు లాగ్రామముల పూర్వనామములు గురుతించినఁగాని చరిత్రసంశయగ్రంథులు విడఁజాలవు. ఇందులకుఁ బరిశోధకులు శ్రద్ధఁజేసినగాని ఫలము కనఁబడదు. ఇందువలననే పూర్వచరిత్రములకు సంబంధించిన పెక్కు గ్రామములు శాసనములలోఁ జదువుచుండియు స్థలనిరూపణమున కెంతయో శ్రమ యగుచున్నది.

నిజామురాష్ట్రము కేవలము మహమ్మదీయరాజ్యమనియు నచట నాంధ్రుల యాచారవ్యవహారాదులు వేషభాషలు మనకెంతయో వ్యతిరేకముగ నుండునను వారిని బలువుగను మేమెఱుంగుదుము. నిజాము రాష్ట్రమనుపేరే నాలుగువందల సంవత్సరముల క్రిందినుండి వచ్చినదనియు, నైజాములోని తెలుంగానా యంతయు నాంధ్రదేశమునకు నాయకరత్నమనియు, నాగరికవాసనలఁ దనివార ననుభవించు సోదరు లెఱుంగకుంట పరితాపకరము. పరిశోధకులు విడదీయరాని చరిత్రగ్రంథులు నిజామురాష్ట్రములోని శాసనములవలననే యేనాఁటికైన విడిపోవఁగలవు. కాకతీయసామ్రాజ్య మభ్యున్నతదశలో నున్నతఱి నాంధ్రతత్త్వము సర్వతోముఖముగ వెలుఁగొందెను. పూర్వచరిత్రచిహ్నము లన్నియు సురక్షితము లయ్యెను. కాకతీయులకు దేశీయకళలయందు నిరుపమానమగు నభిమానముగలదు. వారు నాట్యము, భరతము, శిల్పము కవిత, ఆయుర్వేదము, సంగ్రామము, మల్లవిద్య, ధర్మశాస్త్రము, అలంకారము, రాజనీతి, వేదాంతము, మతము లోనగు విషయములలో నాఱితేఱిన మహనీయులఁ జేరఁదీసి యుత్తమ గ్రంథములు రచింపఁ జేసిరి. తెలంగానాలో శాసనములవలనఁ బెక్కండ్రు మనమింతవఱకు నెఱుంగని కవులపేరులు దెలియుచున్నది. పరిశోధించినకొలఁది యాకవిరాజులందఱు గ్రంథకర్తలని తెలియుచున్నది. కాకతీయ సామ్రాజ్యకాలములో సంస్కృతాంధ్రములలో నుత్పన్నములైన మహాగ్రంథములనేకములు గలవు. సమస్తకళలకు సంబంధించిన పుస్తకము లపుడు వెలసెను. జైనగ్రంథములుగూడ నాప్రాంతములలోఁ బెక్కులు సంస్కృతాంధ్రములలో రచింపఁబడెను. రాజవిప్లవములవలన గ్రంథభాండాగారములు కాల్పఁబడినను తెలంగానాలోనున్న యాంధ్రుల గృహములలో నింకను పరజనాలభ్యములైన యుత్తమగ్రంథములు వేలకొలఁది గలవని మాయనుభవముచే గ్రహించి చెప్పుచున్నారము. ఆంధ్రసామ్రాజ్యరంగస్థలములై మూఁడువందల సంవత్సరములు లక్ష్మీసరస్వతీ క్రీడారంగస్థలములైయున్న అనుమకొండ ఓరుఁగల్లు నగరముల నాశ్రయించిన పండితప్రకాండుల కావ్యరత్నము లెట్టివైన పరిశోధకాగమ్యముగనున్న తెలంగానాలో లభింపవలసిన[illegible].

నిజామురాష్ట్రములో లభించిన మహాకావ్యప్రదీపోద్యానమను సంస్కృతగ్రంథ మిప్పుడు కాశ్మీరసంస్థానమునఁ బరిశోధింపఁ బడుచున్నది. ఆదిలాబాదులో లభించిన గర్గసంహిత లండనులో ఇండియా ఆఫీసు వారు భద్రపఱచిరి. పాలకుఱికి సోమనాథుని సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాట గ్రంథములు శైవులగృహములలో జీర్ణించుచున్నవి. పూర్వోక్తులగు

కీ॥ శే॥ పసుమర్తి రామయ్యశ్రేష్ఠిగారు, ఏలూరు

Late Pasumarti Ramayya Chetti Garu, Ellore

శ్రీయుత పసుమర్తి విశ్వపతిశాస్త్రిగారు, కాకినాడ

Sjt. Pasumarti Visvapathi Sastri Garu, Cocanada

శ్రీయుత పల్లె వెంకటసుబ్బారావుగారు, గుంటూరు

Sjt. Palle Venkata Subba Rao Garu, Guntur

శ్రీ శర్మసోదరులు, సుప్రసిద్ధాంధ్రబాలగాయక వైణికశిఖామణులు

Sree Sarma Brothers, Well known Andhra Boy Songsters

బుఱ్ఱా సత్యనారాయణ పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

Sjt. Burra Satyanarayana Pantulu Garu B. A., B.L

కీ॥ శే॥ ఆచంట సుబ్బరాయుడుగారు,
ఇంగ్లీషు సైకిల్, మోటారు ఇంపోర్టింగుకంపెని యజమానులు, చెన్నపురి

Late Mr. A. Subbarayudu Garu,
Proprietor of English Cycle & Motor Importing Co., Madras.

శ్రీయుత ఆర్. సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.

Sjt. R. Subba Rao Garu, B. A.

కాకతీయ సామ్రాజ్యకవుల గ్రంథములింక ననేకము లనుపలభ్యములై నశించుచున్నవి. రుద్రదేవునిచే నిర్జితుఁడైన మేడరాజు (నైజాము) పాకాలతాలూకాలోని కురుపట్టమొదలు గోదావరీతీరమువంతయుఁ బాలించిన రాజన్యుఁడనియు, నితనిమంత్రియగు నాగరాజు నీతఁడు జైనులనియు చరిత్రకారు లెఱుంగిరు. రుద్రదేవు నెదిరించిన పోలవాస రాజగు మైళగిదేవుఁడు ధర్మపురి చెంతగల పోలాస పాలించువాఁడనియు నిజామురాష్ట్రములోనివాఁడనియు చరిత్రవిదు లెఱుంగరు.

ఇంతయేల, కాకతీయసామ్రాజ్యములోఁజేరిన నిజామురాష్ట్రములోని దేశీయచరిత్ర చిహ్నములు సమగ్రముగఁ బరిశోధింపఁబడు వఱకు దేశచరిత్ర మసమగ్రమనియే భావింపవలయును. చరిత్రమునకు భాషకు, శిల్పములకు, రాజనీతికి, ప్రాచీననాగరకతకు సంబంధించిన పవిత్రచిహ్నసముదాయము కాలవాహినిలోఁ గలసిపోకమున్నె నిజామురాష్ట్రములోని, ౮౧,౩౮౯ చదరపుమైళ్లు వైశాల్యము గల యాంధ్రదేశములో అడుగడుగునకొక పరిశోధకుఁడు తిరిగినగాని యాంధ్రదేశామూల్య చరిత్రము గోచరింపదు. అపుడుగాని కాకతీయ సామ్రాజ్యసంపూర్ణచరిత్రము గోచరింపదు. ఇప్పటికె చరిత్రచిహ్నములు చాలవఱకు రూపుమాసినవి. ఆంధ్రశిల్పము నుద్ఘోషించు దేవాలయములు పాడుపడి తుంటరిబాలుర శిలాఘాతములచే దినమునకొక ఛాయగా రూపుమాసి పోవుచున్నవి. శాసనశిల లనేకము లుపయోగము తెలియని భూస్వాములచేఁ దటాకగర్భములందు గోడలందు శకలములుగాఁ జేయఁబడి మరుగుపఱుపఁబడుచున్నవి. ప్రాచీనగ్రంథములు దీపావళి పండుగలలో వినోదసాధనములుగా దహింపఁబడుచున్నవి. కాకతీయ మహాయుగమునకు సంబంధించిన యుత్తమగ్రంథము రచించుటకుఁ దగిన సామగ్రి యిప్పటికే చాలవఱకు రూపుమాసినది. వీనినుద్ధరించుట నిజాము రాష్ట్రవాసుల ప్రథమవిధి. వానివాని సంపూర్ణచరిత్రములు భాషాప్రపంచమున శాశ్వత మొనరించుట ఆంధ్రము మాతృభాషగాఁగల ప్రత్యాంధ్రునివిధి. ఆంధ్రప్రపంచమునకు సర్వస్వము ధారవోసిన కాకతీయులయెడ మనము ప్రాలుమాలిన పశ్చాత్తాపతప్తమై భవిష్యదాంధ్రసోదరలోకమేని తేటిచూడకపోదు. అప్పటి కీస్వల్పచిహ్నము లేని దక్కునో దక్కవో!

శా. తల్లీ! కాకతిరాజ్యలక్ష్మి! భవదుద్యత్కీర్తి సంతానముల్
పల్లీపట్టనభాసమానములు నీప్రఖ్యాతు లాంధ్రావనీ
హృల్లీలామహిమాభిరామములుకావే? తావకోత్సాహపుక్
వెల్లిక్ గైకొని కాలవాహినిని గల్పెక్; దుష్టదైవంబహో!

గా లి ప ట ము

పూడిపెద్ది వెంకట రమణయ్య గారు

మృదులపల్లవశయ్యను మేను వ్రాల్చి
లేఁతనీరెండ దాగుడుమూఁతలాడి
తేఁటతేనియ నాకలిదీరఁ గుడిచి
కమ్మతెమ్మెరతోడి సఖ్యమున మెలఁగి
పుచ్చితిని గొన్నినాళ్లు క్రొంబూవునగుచు
దానసంతృప్తిలేక మార్దవముఁదొలఁగి
కలఁగిశుష్కించి సత్ఫలకాంక్షఁ జేసి
పరితపించి తుదకు ఫలవంతనైతి
అయ్యొ నంతనుబోక మదాశయమ్ము
రసవిహీనమ్ము మాధుర్యరహితమగుట
గుండియలువీడ నేఁ గలగుండువడితి
తావుఁదప్పితి నాస నడంచుకొంటిఁ
గాంతువిడనాడి లోకోపకారమతిని
హృదయవైశాల్యమును బూని మొదటనున్న
సహజకాఠిన్యబీజమ్ము సడల విడిచి
రాపులంబడి మిగులమార్దవముఁ బడసి
యడఁగి మడిగియు విధిలాఁగునంతదనుక
సాగి యన్యులమానరక్షణకుఁ గడగి
శిథిలమై నామమాత్రావశిష్టమైతి
నంతతోఁదృప్తిలేక నయాచితముగ
లభ్యమౌముక్తిసతిచపలమున విడిచి
మాసి రూపరి క్రిందయి మాటువడఁగ
నిచ్చగింపక పయిమెఱమెచ్చులంద
వన్నెకాసించి యారూఢపతితనైతి
దేశములనెల్లఁ ద్రిమ్మరి తెల్వివీడి
కోర్కె తలమున్కలౌట నేఁగ్రుళ్లిక్రుళ్లి
నొక్కులంబడి క్రొత్తమేనునఁజరించి
పూఁతమెరుఁగులఁ బేర్వడఁబూసికొంటి
అంతతోనైన సంతుష్టినందలేక
నెత్తివ్రాతను దాఁటసందియమువీడి
యాత్మబలమున నమ్మకమధికమగుడుఁ
గ్రిందుమీఁదునుగానక కెరలిపడుచు
నాకసమ్మునఁ దయితక్కలాడి విధిని
గడువఁ జూచితినేఁ గీర్తికామమునను
జతనమెట్లున్నఁ బ్రారబ్ధసంచితముల
నవలఁబోఁదోల నెవ్వని కగును జగతి
అన్నిఁటికి నాద కర్తృత్వ మంటిఁ గాని
చూడనయితిని యాజగత్సూత్రధారు
వాఁడు కొనవ్రేలఁ ద్రోవఁజూపకయ మనకు
నడుగుఁ గదలించుసత్త్వమెందైనఁగలదె!

ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞుల లక్షణములు

జీవితకథలు

కానూరి లక్ష్మణరావు గారు

పరమేశ్వరసాక్షాత్కారమునకై ఘోరమైన తపస్సు చేయవలసి యుండును. అష్టకష్టములకులోనై యట్టితపస్సు చేసిన దానివలనఁగలుగుఫలిత మత్యద్భుతము. అట్టితపశ్శాలికి పరమేశ్వరుఁడు ఈయనివరములు లేవు. కోరుకొనినదెల్ల సిద్ధించును. రూపరహితుఁడయ్యు రూపముధరించి, నిర్గుణుఁడయ్యు సగుణుఁడై పరమేశ్వరుఁడు తుదకు ద్వారమునొద్ద నిలువంబడి కావలికాయుమన్నను కాయును. ఇట్లే ప్రకృతియొక్క సాక్షాత్కారమునుకూడ పొందవలెనన్న కష్టములపాలయి, కఠిన నియమములకు, నిర్బంధములకు లోనై తపస్సు చేయవలయును. అట్టిగాఢదీక్షనుబూని తపస్సమాధియందు నిమగ్నుఁడైనవానికేకాని మహాశక్తిమైన ప్రకృతి తనహృదయ మర్మములను దెలియఁజెప్పదు. అట్టి ప్రకృతిసాక్షాత్కారమునకై, మహత్తమమైన అగ్నిపరీక్షకు లోనగువాఁడే ప్రకృతిరహస్యతత్త్వవేత్తయైన శాస్త్రజ్ఞుఁడు.

ఓర్పు–పట్టుదల

శాస్త్రజ్ఞుఁడు ముఖ్యముగా ఓరిమియు, పట్టుదలయు కలిగియుండును. తాను కనుఁగొనిన నూతనవిషయములు తాత్కాలికముగ నుపయోగములేకున్నను ఇంకను భావి పరిశోధనమునకై ప్రయత్నించుచునే యుండును.

ఫారడే విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము నభివృద్ధిపఱచినవారిలో ముఖ్యుఁడు. ఆతఁడు మొట్టమొదట ఇనుపముక్కను అయస్కాంతక్షేత్రములో త్రిప్పినయెడల విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును అని కనుఁగొనెను. కాని అట్లుద్భవించిన విద్యుచ్ఛక్తి బాల్యావస్థయందుండుటచే దైనిక జీవనమున నిప్పటివలె నుపయోగమునకు వచ్చియుండలేదు. అందువలన తనస్నేహితులు ఎందఱు పరిహాసముచేసినను ఫారడే మాత్ర మధైర్యమునుజెందక తాను కనుఁగొనిన విషయము అత్యంత ప్రాముఖ్యమైనదని హృదయపూర్వకముగ విశ్వసించి దానిని లోకమునకు వెల్లడించెను. గ్లాడ్‌స్టను అంతటిగొప్పమంత్రి ఒకనాఁడు ఫారడేతో ప్రసంగించుచు ఆతనితో మీరు కనుఁగొనినవిషయమునలని లాభమేదియో నాకుఁ దెలియుటలేదని చెప్పెను. దానికి ఫారడే నిరుత్సాహము నొందలేదు. ఇది కొలఁది కాలములోనే పన్నువిధించుటకై మీదృష్టినాకర్షించునంతటి అభివృద్ధిదశలోనికి రాఁగలదని ఫారడే చిఱునగవుతో బదులుచెప్పెను. ఇది యాత్మశ్లాఘనము కాదు: జాతకముచెప్పుటయు కాదు. కాని లోకమున కనుఁగొనిన యెట్టియల్పవిషయమునైనను శ్రద్ధతోడను, పట్టుదలతోడను పరిశీలించినచో దానివలన గొప్పఫలితములు కలుగఁగలవను ఆతనికున్న యాత్మవిశ్వాసమే ఆతనిచే నట్లు పలికించెను.

రేలే అను రసాయన శాస్త్రజ్ఞుఁడు నత్రజనము (Nitrogen) అను వాయువుయొక్క తారతమ్య గరిమ (Specific gravity) అనేకపద్ధతులవలన కనుఁగొనెను. ఇట్లు కనుఁగొనునప్పుడు తారతమ్యగరిమ ఒకమాఱు ౧. ౩౧౦౨ను, మఱియొకమాఱు ౧. ౨౫ను వచ్చెను. సామాన్యుఁడు ఇట్టివ్యత్యాసము పరిశోధనయందుపయోగించిన సాధనములందలిదోషములవలన సంభవించినదని తృప్తిచెందును. కాని రేలే అట్లుచేయక, గాలినుండితీసిన నత్రజనమునకు మఱియితరపద్ధతులవలన తయారుచేసిన నత్రజనమునకు భేదముండవలయునని యూహించెను. ఆతఁడనుకొనినట్లే కొన్నిసంవత్సరములైనపిదప గరిమయందలి వ్యత్యాసము వస్తుభేదమువలననని యే తేలినది. గాలిలో నత్రజనమునుబోలు ఆర్గనము (Argon) అను వాయువొకటి కలదని నూతనముగ కనిపెట్టఁబడెను. ఈ యార్గనమనువాయువు కలదని యప్పుడు తెలిసికొనిలేకపోవుటచేతనే ఆవ్యత్యాస మెందువలనఁగలిగినదియు అప్పుడు తెలియలేదు. ఇట్టిఆర్గనమును క్రొత్తపద్ధతుల తయారుచేయవలెనని ప్రారంభింపఁగా హీలియము (Helium) అను

క్రొత్తపదార్థమొకటి కనుఁగొనఁబడెను. ఇది ఇటీవల చాలప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినది. దీనివలన రసాయనశాస్త్రమున క్రొత్తసిద్ధాంతములు చేయవలసివచ్చినది. ఇదియే ప్రస్తుతము బంగారమును ఇతరపదార్థముల నుండికూడ తయారుచేయవచ్చునను ఉద్దేశముకలుగుటకు మూలకారణమైనది. ఇట్లు శాస్త్రజ్ఞుఁడు పట్టుదలతో పరిశోధనము గావించుచు, అల్పవిషయములనుండి, అత్యుత్తమవిషయములలోనికిఁ బోవుచున్నాఁడు.

జాసర్ అనునతఁడు ఒకజ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుఁడు. నక్షత్రమండలమునుగుఱించి పరిశోధనచేయుచు భూమినావరించియున్న గాలి చలనముకలిగియుండుటచే తనపరిశోధనల కభ్యంతరము కలిగించుచున్నదని తెలిసికొనెను. అందువలన కొండమీఁదనుండుగాలి నిశ్చలస్థితిలోనుండునని అచ్చటకరుగుట కాతఁడు వెళ్లుటకు సిద్ధపడెను. కాని యాతఁడు కుంటివాఁడు : ధనమూ లేదు. అయినను కష్టమనియెంచక య్యాతఁడు ఎట్టెటో కొండపై కెగఁబ్రాకెను.

న్యూటను ఇంగ్లాండులో జన్మించిన మహాపురుషులలోనెల్ల అగ్రగణ్యుఁడు. అనేకశాస్త్రములకు బ్రహ్మవంటివాఁడు. సుమారు ఇరువదిసంవత్సరములుకష్టపడి, పరిశోధనలనుగావించి, ఎన్నియోలెక్కలు గుణించి యొకపుస్తకము తయారుచేసెను. అతనిసర్వస్వమంతయు దానిలో నుండెను. ఒకనాఁడది దీపముముట్టుకొని అగ్నిహోత్రుని కాహుతియయ్యెను. అప్పు డాతనిమిత్రులందఱును అతఁడు పిచ్చివాఁడైపోవుననితలంచిరి. కాని జరిగిన దానికి వగవక, ఎంతయోయోరిమివహించి మఱల నాతఁ డాశాస్త్రమంతయు వ్రాసెను.

సూర్యోదయమునకుపూర్వ మొకానొక నదియొడ్డున ఒకపురుషుఁడు కూర్చుండియుండెను. ఆదారినరుగుచు మువ్వురుమిత్రు లాతనిని పలుకరించిరి. మఱల అస్తమయసమయము వచ్చినది. ప్రొద్దుటనరిగినవారు గృహాభిముఖులై నదీతీరమునకువచ్చుసరికి ఆపురుషుఁడచ్చటనే కూర్చొనియుండుటనుగాంచిరి. వారలాతనింగాంచి జాలిపడిరి. పాపము వెఱ్ఱివాఁడు. ఇక్కడ ఏమున్నదనియో తదేకధ్యానముతో కూర్చున్నవాఁడు అని తమలోదాము నవ్వుకొనుచు తమత్రోవను బోయిరి. ఆపురుషుఁడే ఫేబరు అను గొప్పప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞుఁడు. శాస్త్రములన్నిటిలోను క్రిమికీటకములనుగుఱించిన శాస్త్రమునందు పరిశోధనచేయుట చాల కష్టమైనది. పురుగులేవిధమున సంచరించునో, అవి యేవిధమునఁ దమజీవితమును గడపుచున్నవో- ఈవిషయములను పరిశీలించుట మిక్కిలి కష్టము. తేనెటీఁగలలో ఒకరాణియీఁగ యుండుననియు మిగిలినయీఁగలన్నియు దానికి లోఁబడియుండుననియుఁ దెలిసికొనుట చాలపరిశోధనా ప్రయాసములకు సాధ్యమైనది. ఫేబరు శాస్త్రజ్ఞుఁ డట్టివిషయముల నెన్నిటినో కనుఁగొని లోకమునకు వెల్లడించెను.

చలనావస్థయందుండు ప్రతివస్తువునకు కొంత ఉద్వేగము కొంతయుండునుకదా! రైలు గంటకు ౬౦ మైళ్లచొప్పున పోవుననియు, విమానము ౧౨౦ మైళ్లచొప్పున పోవుననియు చెప్పుకొనుచుందుము. అట్లే వెలుతురు ఒకప్రదేశమునుండి మఱియొకప్రదేశమునకు పోవుటకుఁ గొంతకాలము పట్టును. ఇది అనఁగా ఒకసెకను కాలమున ౧౮౬ వేలమైళ్లు పరువెత్తుచున్నది. అందువలననే సూర్యుఁ డుదయించిన ఎనిమిది నిమిషములకుఁగాని సూర్యుఁడుదయించినట్లు మనకుఁ దెలియదు. అట్లే నక్షత్రములలోఁ గొన్ని సూర్యునికంటెను దూరముగానుండుటచే వెలుతురు అచ్చటనుండి భూమినిచేరుటకు ౩౦౦ల ఏండ్లుకూడ పట్టుచున్నది. ఇట్టివెలుతురుయొక్క వేగమును లెక్కించుటకు శాస్త్రజ్ఞులు ఒకచతురపు కాచఖండము నుపయోగింతురు. దానిమీఁద నొకచతురపు ౬ఁగుళములో గ్రాఫ్, పుస్తకములోవలె సుమారు లక్షగీతలు గీచియుండును. ఇన్నిటినిగీయుయంత్రమును చేయుటకు సుమారు పదిసంవత్సరములు పట్టును. ఇట్టి యంత్రమును చేయుటలో శాస్త్రజ్ఞులుచూపినఓర్పు నిరుపమానము. ఏనిమిషముననైనను విసువుచెంది, ప్రమత్తులై పనిచేసినచో ఎన్నియోసంవత్సరములనుండి చేయుచున్న యంత్రము త్రుటికాలములో చెడిపోవునుకదా!

ఉత్తరదక్షిణ ధ్రువములను కనుఁగొనవలెనని బైలుదేఱి ఎందఱో యుత్సాహవంతులైనవారు మృత్యువుయొక్క కోఱలలో చిక్కుకొని మడిసిరి. ఇట్లు కనుఁగొనఁ బ్రయత్నించుటకు వారిపట్టుదలయే కారణము. ౧౮౦౬ వ- సంవత్సరమున ఇరశ్చైర్ అనునతఁడు ఉత్తరధ్రువమునకు పోయియుండెను. ఆతని ననుసరించినవారలు చనిపోయిరి. తినుటకాతనికి భోజనసామగ్రి లేకపోయెను.

చలిబాధ తప్పించుకొనుట కాతనికి పాదరక్షలైన లేక పోయెను. ఆతఁడు ప్రాణావశిష్టుఁడయ్యెను. అయినను తాను సంచారముచేసినట్టి ప్రదేశమునుగుఱించి ప్రపంచమునకుఁ దెలుపవలయునని యెంచి మోకాలిమీఁద ప్రాకుచు శ్వాఁగలిగినంతదూరము వచ్చెను. అచ్చట తానువ్రాసిన దానిని విడిచి యాతఁడు తనప్రాణములను గోలుపోయెను.

౧౯౧౨-వ సంవత్సరమందు స్కాట్టుఅను నొక శాస్త్రజ్ఞుఁ డుత్తరధ్రువము చేరవలెనని బైలుదేఱెను. మఱల నాతఁడు గృహాభిముఖుఁడై వచ్చుచుండఁగా నాతని నంతవఱకు అనుసరించుచుండిన మిత్రులనేకులు పరలోక గతులైరి. శేషించిన యిరువురితో ఆతఁడొకా నొక ప్రదేశమునకు వచ్చుసరికి మంచుదిట్టముగ కురియ నారంభించెను. పటకుటీరమున గూర్చున్నను భోజన పదార్థము లయిపోవుటచే నాతఁడు మరణింపవలసివచ్చెను. తనకు మరణసమయ మాసన్నమగుచున్నదని తెలిసి కొని ఆతఁడు తాను వ్రాయఁదలఁచిన దంతయు వ్రాసి యుంచెను. కొన్ని నెలలకు మఱియొక రచ్చటికి వెళ్లి నప్పుడు స్కాటుచేతిలో గాకితమును పట్టుకొని దీర్ఘనిద్రా ముద్రితుఁడగుటఁ గాంచిరి. ప్రస్తుతకాలమున హిమవత్పర్వతము నధిష్ఠించుటకు పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులు చూపుచున్న పట్టుదల ఆశ్చర్యకరమైనది. మొదటిప్రయత్నము గొప్ప శాస్త్రజ్ఞుల మరణముతో ముగిసినను ఇంకను వారిలోఁ గొందఱు ఏతత్ప్రయత్నమునుండి విముఖులగుటలేదు.

శాస్త్రజ్ఞునికి సాధనాభావము అనుమాట లేదు. సాధారణముగ కళాశాలవిద్యార్థులు ఏగొప్పశాస్త్రజ్ఞుఁడో కనుఁగొనిన యొక్కసూత్రమునందలి సత్యమును పరీక్షించుటకే తమకళాశాలయందలి సాధనములు చాలవనియో వాటియందు లోపము లున్నవనియో చెప్పుచుండుట సహజము; కాని యిది విద్యార్థులమాట. శాస్త్రజ్ఞుఁడట్లుకాదు. వానికి సామగ్రియుండినను లేకపోయినను సరే: విషయమును పరిశీలించును.

డాక్టర్ వూల్స్టన్ గొప్పపేరువహించిన శాస్త్రజ్ఞుఁడు. అతనిపేరు దేశదేశముల వ్యాపించెను. అతనిపరిశోధనాలయమును జూచుటకు ఒకఁడువచ్చి, ఏతత్కార్యమునకు దనకనుమతినీయవలెనని కోరెను. వెంటనే వూల్స్టన్ సేవకునిబిలిచి తనపరిశోధనాలయము నాతనికిఁ జూపవలసినదని చెప్పెను. కొన్నినిమిషములు నిశ్శబ్దముగ గడచినవెనుక నాసేవకుఁడు ఒకపళ్లెరమునఁ గొంత సాధనసామగ్రినుంచి అదియే తనయజమాని పరిశోధన సామగ్రియని చూడవచ్చినయాతనికి చెప్పెను. పాపమా పెద్దమనుష్యుఁ డంతట చిన్నబోయియుండవచ్చును. ఎంతయో గొప్పగా పరిశోధనాలయముండునని వీక్షింపగొండంతయాశ పెట్టుకొనివచ్చిన యాతఁడు చిన్నపళ్లెమును మాత్రమే చూడవలసివచ్చుట నగుబాటుకాదా? కాని వూల్స్టన్ యొక్కసొత్తుఆపళ్లెమొక్కటే. ఆచిన్నిపళ్లెరము నుండియే యాతనిపెద్దపరిశోధనములు మొలకలెత్తినవి.

ఏకాగ్రత

ఏకాగ్రతయనఁగా ఒకవిషయమున మనస్సును లగ్నముచేయుట. తపస్సమాధినుండి వాల్మీకి తాను వల్మీకపరివృతుఁడైనట్లు కనుఁగొనలేకపోయెను. ఇట్లే శాస్త్రజ్ఞుఁడును విషయపరిశోధనమున ఏకాగ్రచిత్తుఁడై తపోనిరూఢినుండును

దూరవస్తువులు చర్మచక్షువులకుఁ గాన్పింపవు. అందుచేత నక్షత్రమండలమును బరిశీలించుటకు ఒకయంత్రము నుపయోగింతురు. ఇట్టిదానినొకటి ఆర్షల్ శాస్త్రజ్ఞుఁడు తయారుచేసెను. అట్టిసందర్భమున నాతఁడు పదునాఱుగంటలకాలము తదేకదీక్షనహించి ఒకరీతిని మెఱుగుపెట్టుచు, చేతులకు విశ్రాంతినీయలేదు. ఇట్టిసమయములందు భోజనముమాటతలపెట్టకుండుటచేత ఆతనిసోదరి ఆతనినోటిలో అన్నపుముద్దలు కలిపిపెట్టుచు ఆతనిని పోషించుచుండెడిది. ఆర్షల్ గొప్పమేధావి. ఆకాశము నంతను మూఁడులక్షలభాగములుగ విభజించి ప్రతిభాగములోనికి వచ్చునక్షత్రమును పరిశీలించుచు కొన్ని యేండ్లు గడిపెను.

న్యూటను తనజీవితమంతయు శాస్త్రపరిశోధనమునందే గడపియుండెను. సూదంటుఱాయినంటుకొనియుండు అయస్కాంతమునుబోలి ఆతనితలంపు లెల్లప్పుడును శాస్త్రపరిశోధనయందే లయమైయుండెడివి. లోకమున పిచ్చివానిని ఏస్త్రీయు వివాహమాడ నిచ్చగింపదు కదా! అట్లగుటచే ఆడంబరబాహ్యాలంకారరహితుఁడును, ఏకాగ్రచిత్తుఁడునైన న్యూటను నెవరువరింతురు? అయినను ఆతఁడు గొప్పవాఁడుగ పరిగణింపఁబడుటచేత ఒకానొకస్త్రీ ఆతనిని వివాహముచేసికొనుట కిష్టపడెను. మొదటిదినముననే వారిరువురు నొక్కయెడకు పోయి

యచ్చటనున్న బల్లలపై నాసీనులై ముచ్చటలు ప్రారంభించిరి. కాని న్యూటను ఏయొకటి రెండునిమిషములో మాటలాడి తాను చేయుచున్న యేదియోయొక పరిశోధనమును గుఱించి యాలోచింపఁ బ్రారంభించెను. స్త్రీసహజముగ మాటకారి. అందులో జీవితమంతయు తనకు సహకారిగ నుండవలసిన మనుష్యునితోగాక మఱి యెవ్వరితో మాటలాడును? ఆమె న్యూటనుతో నేమేమో చెప్పఁ దొడంగెను. గాయకుఁ డెంతమనోహరముగ పాడుచున్నను చెవిటివానికి తెలియదు. అట్లే న్యూటను ఆలోచనాసముద్రమున మునిఁగి తేలుచుండ నా స్త్రీ యొక్కమాట లాతని కెట్లు వినఁబడును? గాఢాలోచనానిమగ్నుఁడై యున్న వాని యవయవములు మఱియొక పనిని దేనినైన కల్పించుకొనును. విద్యార్థు లెక్కువ శ్రద్ధతోఁ జదువుచున్నప్పుడు కూనరాగము తీయుచుందురు. అట్లే న్యూటను ఆనాలోచనాపరుఁడై యుండఁగా పొగచుట్ట త్రావుట యాతని కలవాటు. చుట్ట నుసికట్టఁగా దానిని రాల్చివేయుటకై తనచేయియే యనుకొని యాతఁడు తన ప్రక్కనున్న యాస్త్రీచేతిని పట్టుకొని చుట్టదగ్గఱికిఁ బోనిచ్చుచుండెను. తానంతవఱకుఁ జెప్పిన సంగతులకు సంతోషించి న్యూటను తపచేయిపట్టుకొనెనని యామె సంతోషించుచు ఆతఁడట్లు తనచేతి నెంతవఱకుఁ గొనిపోవునో యని యోజించుచుండెను. న్యూటను ఆమెచేతిని తీసికొనిపోయి నుసిరాల్చుటకై తనచుట్టమీఁద నుంచెను. నుసిరాలి నిప్పురగులుటచే ఆమెచేయి కాలెను. అంతటితో సంతసించి యిఁక నీపెండ్లిముచ్చట యింతటితోఁ జాలునని యాయున్మత్తుని విడిచి వెళ్లిపోయెను. అదియే యాతనివివాహమునకు ప్రారంభమును సమాప్తమునుకూడ.

దేశాచారమునుబట్టి న్యూటను నీళ్లలో కోడిగ్రుడ్డు నుడుకఁ బెట్టి తినుచుండెడివాఁడు కాని యాస్వల్పకాలముకూడ నాతనికి కాలహరణముగఁ గనిపించుచుండెడిది. అందుచేత కోడిగ్రుడ్డు నొకచేతిలోనుంచుకొని నీటిని కాఁగఁబెట్టి తనలెక్కలను గుణించుకొనుచుండెడివాఁడు. ఒకనాఁడిట్టి పరిశోధనలో గడియారమును దగ్గఱఁ బెట్టి చూచుకోవలసివచ్చెను. అందుచే నాతఁడు గడియారము నొకచేతిలోను కోడిగ్రుడ్డు నింకొకచేతిలోను ఉంచుకొని యాలోచించుచుండెను. నీళ్లు కాగెను. అప్పటికి న్యూటనుకు వంటవిషయమై యేకొలఁదిగనో జ్ఞాపకముండుటచే తనచేతిలోనున్న వస్తువును నీటిలో వేసెను. కొన్ని నిమిషములకు కాలము చూడవలసివచ్చినప్పుడు తనచేతివంకఁ జూచెను. కాని అది యచట లేదు. పాపము కోడిగ్రుడ్డుబదులు గడియారము నీటిలో నుడుకుచుండెను.

న్యూటను రెండుపిల్లులను అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుచుండువాఁడు. అందులో నొకటి రెండవదానికంటె పెద్దది. దీర్ఘాలోచనాపరుఁడై యున్నప్పుడు అవి యాతని యొద్దకువచ్చి యాడుకొనుచుండెడివి. అవి వచ్చినట్లు కాని, పోయినట్లుకాని యాతఁడు గమనించుచుండువాఁడు కాఁడు. కాని ఒకదినమున అవి అల్లరిచేయుచుండుటచేత తనపనికి భంగముకలిగింపకుండ అవి తమయిచ్చవచ్చినట్లు సంచరించుటకు గదిగోడయందు రెండురంధ్రములు చేసెను. ఒకనాఁడాతనిస్నేహితుఁడొకఁడువచ్చి యాతనిని రెండుకన్నములేల చేసితివని ప్రశ్నింపఁగా, రెండుపిల్లులకు రెండుకన్నములు చేసితినని చెప్పెను. ఆస్నేహితుఁడు పెద్దపిల్లికొఱకు చేసినకన్నములోనుండి చిన్నపిల్లి పోలేదా? అని నవ్వెను.

ఈకథనే ఇంకొకరీతిని జెప్పెదరు. న్యూటను ఒక పిల్లినిమాత్రమే పెంచెను. అది వచ్చుటకు పోవుటకు రెండురంధ్రములు చేసెను. స్నేహితుఁ డాకన్నములను జూచి నవ్వి యిదియేమి? వచ్చుటకు, పోవుటకు ఒక పిల్లికి ఒకకన్నముచాలదా యని ప్రశ్నింపఁగా, లోపలికివచ్చుపిల్లి ధనరాశి (Positive) వెలుపలికిపోవునది ఋణరాశియు (Negative) నగుటచే రెంటికిని భేదముండుటవలన రెండుకన్నములును పొడవవలసివచ్చెనని చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పటచేత న్యూటనుయొక్క ఏకాగ్రత మఱింత స్పష్టమగుచున్నది.

ఒకానొకదినమున న్యూటను గుఱ్ఱముపై జీనుచేతితోఁబట్టికొని దానినడుపుచుఁ వినోదార్థము కొండపై కెక్కుచుండెను. కాని యాతఁడెల్లప్పుడు నాలోచనానిమగ్నుఁడై యుండుటచే నాతఁడు చేయుచున్నపనిని పాటింపక దేనినిగుఱించియో యోచించుచుండెను. కొంతదూరము పోయినతరువాత చూడఁగా గుఱ్ఱము కొండదిగువనున్న మైదానములో మేయుచుండెను. కాని జీనుమాత్ర మాతనిచేతిలోనే యుండెను!

ఇట్లే న్యూటనుగుఱించి యెన్నియోకథలు గలవు. న్యూటను పిన్నవయస్కుఁడైనప్పుడు పాఠశాలలో మంద

బుద్ధియై చివరచోటు ఆక్రమించుచుండువాఁడు. ఒకనాఁ డాతని సహాధ్యాయి యాతనింజూచి పరిహసింపఁగా వెంటనే ఆతఁడు పట్టుదలతో చదువు ప్రారంభించి తనతరగతిలో ప్రధానస్థాన మాక్రమించెను.

పందొమ్మిదవ శతాబ్ద ప్రారంభదశలో పాశ్చరు అనునాతఁడు ఫ్రాంసు దేశమున జన్మించి సూక్ష్మజీవులు మొదలగువానినిగుఱించి పరిశోధనములుచేసి ఘనతవహించెను. ఆతఁడెల్లప్పుడును తనపరిశోధనాలయమునందే కాలము గడపుచుండువాఁడు. ఆతనిమిత్రులు కొందఱు ఆతనికి వివాహముచేయుటకై ప్రయత్నములుసలిపి ఏదోయొకసంబంధమును వెదకి ఆతనికి సుముహూర్తము నెఱింగించిరి. వివాహముహూర్తము సమీపింపఁగనే మతానుసారముగావధువు మొదలగువారు క్రైస్తవులగుడికి వెళ్లిరి. అక్కడ వివాహము జరుగవలసియుండెను. కాని పెండ్లికొడుకైన పాశ్చరుమాత్ర మచట కనఁబడలేదు. ఆతనికొఱకు నాల్గుదిక్కులు వెదకిరి. తన పెండ్లియేయగుటచేత ఆతఁడు తప్పక బయలుదేఱి యుండునని ఆతని నెవ్వరైన త్రోవలో నాటంకపఱచి యుందురని-ఈ మొదలగు వాక్యములాజనసమూహమున వినఁబడెను. కాని వారిలో పాశ్చరు అంతరంగిక స్నేహితుఁడొకఁడు కలఁడు. ఆతనికి పాశ్చరుయొక్క గుణములు తెలియును. అందుచే జనసమూహముయొక్క మాటలను విశ్వసింపక వెంటనే పాశ్చరు పనిచేయు పరిశోధనాలయమునకు పోయెను. అచ్చట గాఢాలోచనానిమగ్నుఁడై పాశ్చరు స్నేహితునిరాకయే గమనింపక తన పనితాను చేసికొనుచుండెను. అప్పుడు స్నేహితుఁడు తాను వచ్చినసంగతి నాతని కెఱింగింపఁగా ఏదియో యల్పాత్యల్పవిషయమును విస్మరించినవానివలె నాతఁ డాతనితో 'అయ్యో! ఆమాట నేనుమఱచితినే' అని సావకాశముగ జవాబొసంగెను.

విశ్వకల్యాణము

పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు

క్రొత్తతావి పసందు లొత్తుకున్నవి బలే!
నెఱమల్లెతీవ పందిరులయందు
చిఱుతకోయిల భుజించిన కిసాలయములో
స్వాతంత్ర్యరాగముల్ సంపడించె
ఒలికించుకొన్నవి సెలలరాగంబులు
వనలక్ష్మి ప్రేమవాసనలు కొన్ని
మాధుర్యవాహినీమస్తృణవీచికలలోఁ
గవికిశోరుల గీతరవము మొరసె

లాఙలుగఁ బూలఁ దీవయిల్లాండ్రుచల్ల
మాధవుఁడువచ్చినాఁడు బంభరకుమారి
కామనోహరరాగ మార్గములయందుఁ
దేనెలు కరుల్లుకట్టిచిందించుకొనియె.

మార్గమునఁ బోవుచున్నారు మధురమైన
కంఠరవమున గీతముల్ కందళింప
నప్సరఃకన్యకాళి నృత్యములలోనఁ
గ్రొత్తతనపు గీతంబులు కొసరుకొనియె.

విశ్వవాణీనవ్య వీణారవంబులు,
శాంత్యాశ్రమములలో సందడించె
సత్యాగ్రహవ్రతాచరణంబు లుర్వరా
పారతంత్ర్యంబును బారఁద్రోలె
భారతీదేవి సంసేవ్యరఙ్గస్థలిని
గళ్యాణరాగముల్ గ్రమ్ముకొనియె
హృదయవిపంచికాముదిత గీతములలోఁ
బ్రణయవాహిన్యంబుకణములొలికె

విశ్వరంగమ్ము చైతన్యవిస్తృతమయి
నవనవోన్మేష బృందావనంబునందు
బాలగోపాలు వేణుగీతాలలోన
సన్నయనుఁ జేసుకొన్నది హర్షరేఖ.
లేడికన్నియముద్దులాడు శార్దూలంబు
సెనలేని ప్రేమముల్ పెనఁచికొనియె
మత్తవారణమును మర్యాదగాఁజూచె
దత్కుంభపీఠస్థ సక్త మృగరాజు
ఎలుకపిల్లకుముద్దులిచ్చు మార్జాలంబు
కఱకుగోళ్లుల ప్రేమవిరిసికొనియె
పావురంబునుడేగ ప్రబలమత్సర మీఁగి
నీడంబులందుఁ దూఁగాడె

విశ్వకల్యాణగీతికావృత్తిలోన
బ్రోగుచున్నది సుకవితారాగగరిమ
అదిగొ! ఉదయాస్తమయములయందు వెలుఁగు
బాలభాస్వంతురోచిరుద్వేలదీప్తి.

ఆత్మకుసుమము లర్పించునట్టివారి
వదనములయందు హర్షంబు లొదిగికొనుచు
మృత్యుదేవీభయంకర నృత్యములను
లెక్కచేయుటయేలేదులే! పసందు,

అధ్యాత్మరామాయణకర్త సుబ్రహ్మణ్యకవి

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మ గారు

శ్రీమదఖండ మహీమండల పూజ్యంబగు అధ్యాత్మరామాయణకీర్తన ప్రబంధకర్తయగు సుబ్రహ్మణ్యకవి వృత్తాంతము నెంతయుఁ దెలియునవకాశము తద్గ్రంథమున లేకుండుటచే ననేకులు సుప్రసిద్ధగ్రంథకర్తయగు తత్కవి విషయములు తెలియ నభిలషించియుఁ దెలియువసతిలేక విచారపడుచున్నారు. నేనీ వృత్తాంతమును తెలిసికొనఁ గొంతకాలమునుండి ప్రయత్నించుచుండి నేటికిఁ దెలియగలిగినందులకు సంతసించి యిట్లు వ్రాయుచున్నాను.

ఈకవి ములికినాటి వైదికబ్రాహ్మణుఁడు; హారితసగోత్రుఁడు. వీరు సుబ్బన్న వరదన్న శేషన్న యను ముగ్గురన్నదమ్ములు. తంజావూరు మండలములోని మునిపల్లె గ్రామవాసులు. సుబ్బన్నకవి, (సుబ్రహ్మణ్యకవి) పండితుఁడు. వరదన్న వైణికుఁడు. శేషన్న సామాన్యుఁడు ఒకపుడు వీరు శ్రీతిరుపతియాత్రకువచ్చి స్వామిసన్నిధియందు వీరి సంగీతవిద్యావైశద్యమును జూపుచు సభచేసి పాడుచుండ కాళహస్తి ప్రభువో, లేక వారి మంత్రులో, వీరినచటఁగాంచి వారిసంస్థానమున నుండుమనివేడగా వారంగీకరించి కాళహస్తినిజేరి సంస్థానమున నుండిరి. కొంతకాలమునకు సుబ్రహ్మణ్యకవి అధ్యాత్మరామాయణము కీర్తనలు శ్రీశేషశైలేశున కంకితముగ వ్రాసి తిరుమలకేగి వేంకటేశ్వరుల సన్నిధిని గ్రంథము సమర్పించి తిరిగి దిగువతిరుపతికి వచ్చి గోవిందరాజస్వామిని సేవించి బసయందుండెను. నాటిరాత్రి శ్రీవేంకటేశ్వరులు మహంతునకు స్వప్నమందు సాక్షాత్కరించి నాభక్తుఁడొకఁడు కాళహస్తినుండి అధ్యాత్మరామాయణమును మదంకితముగవ్రాసి నాకర్పించి వచ్చెను; కాని వానినెవ్వరును గౌరవింపక సామాన్యునిగఁజూచిరి. కావున నీవతనినిపుడు నాసన్నిధికిఁ గొనివచ్చి గౌరవముతో బ్రహ్మరథముబట్టించి బహూకరించి పంపుమని యాజ్ఞనీయగా మహంతు తత్క్షణమే మేలుకాంచి వెతకించి యామహనీయుని రప్పించి తానును పరివారముతో కవిని గిరిపైకిఁ గొంపోయి మహావైభవముతో నుత్సవముచేసి గౌరవించి తగుబహుమానములతో నంపెను. కర్ణాకర్ణిగా నీవృత్తాంతమును కాళహస్తి ప్రభువగు శ్రీరాజా దామరకుమార వేంకటప్పనాయనింవారు విని మిక్కిలి సంతసించి యిట్టిగౌరవము తనసంస్థానకవికి జరుగుట తనకును గౌరవాతిశయమని యెంచి కవిని రప్పించి రామాయణగ్రంథమును చదివించి విని యీవృత్తాంతము తనకంతకుపూర్వము కవి చెప్పనందులకు విచారపడి కవిని మిగుల సన్మానించి కవిచేయు శ్రీరామోత్సవాదులకై రామానుజపల్లెయు, వీరిభుక్తికై కృష్ణంపల్లెయు నను నీరెండు గ్రామములు శాలివాహనశక॥ 1682 (క్రీ.1760) ప్రమాదిసం॥ శ్రావణ బ ౮ న ధారవోసియిచ్చిరి. ఇవి కాళహస్తికి 7-8 మైళ్ల దూరమునఁ బశ్చిమమున గలవు. ఇందు రామానుజపల్లె అన్యాక్రాంతమైనది కాని కృష్ణంపల్లె మాత్రము వీరి మునిమనుమఁడగు బ్ర॥ మునిపల్లె చెంచు సుబ్బయ్యగారు (సాకిన్ కృష్ణంపల్లె) భుక్తపరుచుకొనుచున్నారు. వీరు సాత్వికులును యోగ్యులునై యతిథిపూజావిశారదులై విరాజిల్లుచున్నారు.

అధ్యాత్మ రామాయణము వ్రాయబడి యిప్పటికి రమారమి 160 సం॥ లగును. ఇట్టి సత్కీర్తిని గడించిన కవియొక్కయుఁ దత్పోషకులగు ప్రభువుయొక్కయు వంశపురుషులను తెలిసినంతవరకు నిందువ్రాయుట యావశ్యకమె కాని యిందు విస్తరించి వ్రాసిన గ్రంథవిస్తరమగునని క్లుప్తముగ నిందుక్రింద వ్రాయుచున్నాను. ప్రభువంశ చారిత్రములు 1894 సం॥ న డిప్యూటి తహశ్శిల్దారగు శ్రీ పుట్రగుంట గురుస్వామయ్యగారు వ్రాసిన తెలుఁగుచరిత్రమును బట్టియు నిటీవల శ్రీ దివాన్ బహదూర్ రఘునాథరావుగారు వ్రాసిన యింగ్లీషు చరిత్రమునుబట్టియు విపులముగఁ దెలియఁగలదు. వీనినిఁ బట్టిచూడ పైనఁజెప్పబడిన శ్రీదామరకుమార వేంకటప్పనాయనింవారు క్రీ. 1745 సం. న ప్రభుత్వమునకువచ్చి 50 సం॥ లు పాలించినట్లు కనుపట్టుచున్నది. కావున

సుబ్రహ్మణ్యకవి కొసఁగిన గ్రామదానకాలము సరియైనట్లు కనుపట్టుచున్నది.

సుబ్రహ్మణ్యకవి పూర్వులపేర్లు తెలియఁగల సాధనములులేవు కాని వారిసంతతి వారిపేర్లుమాత్రము చెంచుసుబ్బయ్యగారు చెప్పినరీతి నిందు వ్రాయుచున్నాను.

1 సుబ్బన్న (సుబ్రహ్మణ్యకవి) 2 శేషన్న 3 వరదన్న సోదరులు. శేషన్నకు సుబ్బన్న, యీసుబ్బన్నకు 1 కాళహస్తయ్య, 2 చెంచయ్య, 3 రాఘవయ్య, 4 రామయ్య, 5 అచ్చమ్మ. ఇందు చెంచయ్యకుమాత్రము చెంచుసుబ్బయ్య (ఇపుడున్నవారు). సుబ్రహ్మణ్యకవి వరదన్నల సంతతి తెలియరాదు. సుబ్రహ్మణ్యకవి పూజింపుచుండెడి శ్రీరామమందిరము (దేవతార్చన పీఠము) ను మఁడు చెంచయ్యగారు భరింపలేక తనయగ్రహారములోని 13 కుంటల (య 1-20 సెంట్లు) పల్లపుభూమిని నైవేద్యాదులకిచ్చి కాళహస్తిపురమున భజనమందిరమున నిల్పెను. ఈ మందిరనిర్మాణమునకేమి శ్రీస్వామివారి వసంత నవరాత్రి మహోత్సవాన్న ప్రదానములకేమి కాళహస్తిపుర బ్రాహ్మణసభవారు ద్రవ్యసహాయమొనర్చి కైంకర్యములు జరిగింపుచున్నారు. ఇదిగాక కాళహస్తి ప్రభువులగు శ్రీరాజా దామర కుమార వేంకటలింగమనాయనిం బహదూర్ వారు నీస్వామియెడల మిగుల భక్తిశ్రద్ధలు కలిగి రథోత్సవాది కైంకర్యములు జరిగింపుచున్నారు. వీరుకాక సుబ్రహ్మణ్యకవినాఁటి ప్రభువుమొదలిప్పటివరకుఁగల ప్రభువులందఱు నీస్వామియెడల భక్తిశ్రద్ధలతోఁ గైంకర్యములు జరిగింపుచు వచ్చిరి.

ఇపుడీమందిరము బ్ర॥ రాళ్లపల్లి ఆదినారాయణయ్యగారి (కాళహస్తి) విచారణక్రిందనుండి ఏకాదశి శనివారములందు భజనలు మొదలగుసేవలు మిగులభక్తిశ్రద్ధలతో జరుపఁబడుచున్నవి. ఈ పీఠమును గాంచినవారెల్లరును సుబ్రహ్మణ్యకవినిఁ గాంచినట్లు సంతసింపుచున్నారు.

ప్రభువంశవృక్షము

దామర తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి కుమార వేంకటప్ప నాయనింవారు (అగ్రహారదాత). వీరికి తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి పెదవేంకటప్పనాయనింవారు. వీరికి తిమ్మానాయనింవారు. వీరికి వేంకటప్పనాయనింవారు. వీరికి (1) ముద్దు వేంకటప్పనాయనింవారు, (2) తిమ్మానాయనింవారు, (3) చెన్నప్పనాయనింవారు, (4) గంగాపుర రామానాయనింవారు, (5) శేషాచలపతినాయనింవారు, (6) చిన వేంకటప్పనాయనింవారు. వీరిలో మొదటివారికి అక్కప్పనాయనింవారు రెండవవారికి వేంకటలింగమనాయనింవారు ప్రస్తుత ప్రభువుగారు.

సుబ్రహ్మణ్యకవి స్తోత్ర పంచరత్నములు

సీ. శ్రీరామపాద రాజీవముల్ భజియించి
యిహపరసుఖముల నెసగితీవు
అధ్యాత్మ రామాయణాఖ్యగీత గ్రంథ
కర్తవై సత్కీర్తిఁ గాంచితీవు
సంగీతసాహిత్యశాస్త్ర బ్రహ్మజ్ఞాన
విదుఁడని బుధులెన్న నెలసితీవు
మునిపల్లెనంశ పావనమూర్తివై రాజ
వరసభాపూజల వరలితీవు.

తే.గీ. మునికినాటి మహీసురముఖ్యుఁ డనఁగఁ
హారితమునివర్యగోత్రజుఁ డనఁగఁ దనరి
పరనివాసుఁడవౌ నిన్నుఁ బ్రస్తుతింతు
కవిశరణ్య! సుబ్రహ్మణ్య కవివరేణ్య!

శా. బ్రహ్మజ్ఞుండనటంచు బ్రహ్మవిదులున్ బ్రఖ్యాతుఁడౌ సత్కవి
బ్రహ్మన్ బోలు కవీంద్రుఁడంచుఁ గవివారం బుజ్జ్వలద్గాయక
బ్రహ్మత్వోద్ధవుఁడంచు గాయకులు స్తోత్రం బెల్లెడన్ సేయఁగా
బ్రహ్మాభేద్యయశంబుఁ గాంచితివి సుబ్రహ్మణ్య విద్వన్మణీ!

సీ. మెప్పించితివికాదా మృదులకావ్య మొసంగి
తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని మొదల
పట్టించితివికాదా బ్రహ్మరథంబును
వేంకటేశుననుజ్ఞఁ గొంకులేక
గడియించితివికాదా గ్రామముల్ రెండు శ్రీ
కాళహస్తి నృపాలు గౌరవమున
వెలయించితివికాదా కలకాలము రహింప
మహిత సీతారామ మందిరంబు

తే.గీ. రామకథగాన కృతిఁ జేసి రక్తి వెలయ
నిలనుఁ గల్పించితివి కదా పలువురైన
గాయకాళికి జీవనోపాయ మొకటి
కలితపుణ్య సుబ్రహ్మణ్య కవివరేణ్య!

మ. హరిభక్తుల్ సుకవుల్ బుధోత్తములు బ్రహ్మజ్ఞాను లావార లె
ల్లరు దర్శించి నినుం దలంచి పరమాహ్లాదంబు నొందంగ సు
స్థిరమై యొప్పఁగఁ గాళహస్తినిఁ బ్రతిష్ఠింపించితో రాఘవే
శ్వరపీఠంబు భవత్ప్రపూజితము సుబ్రహ్మణ్యధీరోత్తమా!

క. అబ్రంబగు నీ మహిమను
నేఁ బ్రస్తుతిసేయ నేర్తునేక విబుధులెం
తేఁ బ్రాంజలిడగ మునిపలి
సుబ్రహ్మణ్యాభిధాన! సుగుణనిధానా!

శ్రీమతి చిరుమామిళ్ల రాధాబాయమ్మగారు, శాఖమూరు లక్ష్మీదేవమ్మగారు

Sreemathi Sakhamooru Lakshmidevamma garu
& Chirumamilla Radhabayamma garu

శ్రీయుత త్రిపురనేని చలమయ్యగారు, ప్రసాదరావుగారు

Sjt. Tripuraneni Chalamayya garu
& Sjt. Prasadarow garu

సయ్యద్ అహమ్మద్ ఆలీషాఖాదర్ వలీ యోగిగారు

Sayyad Ahammad Alisha Khader Valiyogi garu

శ్రీయుత రాజవైద్య కోలా అప్పలనరసింహదేవుగారు,
ఆదిక్షత్రియ పత్రికాధిపతి, రాజమహేంద్రవరము

Sjt. Kola Appala Narasimhadevu garu
Editor, Adikshatriya Patrika, Rajahmundry

శ్రీకాంచీ కామకోటి పీఠాధిప జగద్గురు శ్రీమచ్చంద్రశేఖరేంద్ర
సరస్వతీ శ్రీపాదులవారు, కుంభకోణము

శ్రీయుత పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రిగారు

Sjt. Pisupaty Chidambara Sastry garu

శ్రీయుత తమ్మన వెంకటరత్నముగారు, స్వచ్ఛందసైనికదళనాయకుడు,
ఆంధ్రమహాజనసభ, మద్రాసు

శ్రీయుత నాగులపాటి నరసింహాచౌదరిగారు, శిల్పి

Sjt. N. Narasimhachowdary garu, Silpi

విజయనగరరాజులమతము

[శ్రీకృష్ణరాయలవఱకు]

(The Religion of the Vizianagar Emperors up to Sri Kishna Raya.)

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు బి. యే.,

విజయనగరసామ్రాజ్యమును గుఱించి 'విస్మృత సామ్రాజ్య'మను నర్థమిచ్చు 'ఫర్గాటన్ ఎంపైర్'[1] అను గ్రంథమును వ్రాసిన స్యూయల్ పండితుఁడుకాని తరువాత మూఁడేండ్లకు 'శ్రీకృష్ణదేవరాయ చరిత్రము' వ్రాసిన సుప్రసిద్ధాంధ్రచరిత్రకారుఁడును, అస్మన్మాతులుఁడునైన శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు కాని, విజయనగరరాజ్యచరిత్రముపై నీకేవల రెండుమూఁడు గ్రంథముల విరచించిన డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారుగాని, తద్రాజ్యమునేలిన మహారాజులమతమెట్టిదో, ఆకాలమునాఁటి ప్రజల మూఢమతాభిప్రాయము లెట్టివో విస్తరించి యేమియును వ్రాయలేదు. ఆయాకాలములనాఁటి ప్రజల మత సాంఘిక రాజకీయార్థిక పరిస్థితులఁ జర్చింపని చరిత్ర చరిత్రకాదు.

నేనిటీవల కార్యాంతరమున జీర్ణకర్ణాట రాజధానియగు 'హంపి-విజయనగరము' యొక్క శిథిలములను జూడఁబోవుట భగవదనుగ్రహము వలనఁదటస్థపడుటయు, నచ్చట నొకచోట శివాలయములను ఒకవైపు విష్ణ్వాలయములను మఱియొకవైపు జైనదేవాగారములను, ఎక్కడఁజూచినను నాగశిలలను, గణపతి మారుతి విగ్రహములను జూచుటయు సంభవించెను. ముఖ్యముగా విష్ణ్వాలయములు లెక్కకు మించియున్నవి.

ప్రస్తుత మీవ్యాసమునందు విజయనగరరాజులమతమును గుఱించి నాకు లభించిన ఆధారముల ననుసరించి నాయభిప్రాయముల నాంధ్ర పాఠక మహాశయులకుఁ దెలుపఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడను.

సంగమవంశము

విజయనగరసామ్రాజ్యమేలిన సంగమ వంశజులైన హరిహర బుక్కరాయాదులు శైవులుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. ప్రథమ హరిహర రాయలును, వీరబుక్కరాయలును శైవాగమతంత్రవేదియగు కాశీవిలాస క్రియాశక్తి గురునకు శిష్యులు. ఆదిశంకరులు తరువాత శంకరాచార్య పీఠము నధిష్ఠించినవారిలో మహామహిమాఢ్యుఁడును, విద్యానగర నిర్మాణకారకుఁడును నగు మాధవ విద్యారణ్యులు వీరిమంత్రి. శైవాగమతంత్రజ్ఞుఁడైన మాధవమంత్రి బుక్కరాయల సేనానాయకుఁడు, బుక్కరాయలు సర్వజ్ఞ బిరుదాంకితుఁడును, ఉత్తర హరివంశ కృతికర్తయునైన నాచనసోమునకుఁ బంపాతటంబుననుండిన శ్రీ విరూపాక్షస్వామిసన్నిధిని శా. శ. ౧౨౭౭ తారణసంవత్సర చైత్రశుద్ధ నవమినాఁడు పినాకినీతటమునందలి పంచాకలదిన్నె యను గ్రామమునకు బుక్కరాయపురమని నామాంతరము గల్పించి ధారపోసి శాసనము వ్రాయించెను. ఈ వంశమునకు విరూపాక్షస్వామి కులదైవమయినట్లు తోచుచున్నది. అదిగాక బుక్కరాయలు శైవమతావలంబియైనను పరమత ద్వేషములేనివాఁడైనట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని కాలమునందు 1368 సంవత్సరమున శ్రావణబెల్గోలాయను పట్టణమున వైష్ణవులకును జైనులకును వివాదములు సంభవించినప్పుడు తాను మధ్యవర్తిగనుండి యుభయుల కనుకూలముగాఁ దగవుదీర్చెను.[2]

బుక్కరాయల తరువాత నతనికుమారుఁడైన రెండవ హరిహర రాయలుపరమతములందు వైషమ్యములేక ప్రజారంజకుఁడై పాలించెను. ఇతఁడు శైవుఁడు-కాని యితఁడు మతాంతరులగు జైనులనుసైతము పరిపాలనమునం దున్నతపదవుల నిల్పెను. ఇతని సేనానాయకుల లో నొక్కఁడగు ఇరుగప్ప దండాధిపుఁడు జైనమతస్థుఁడు. జైనాలయమునుగూడ నిర్మించెను.[3] తరువాత ౧౪౨౩ — ౧౪౪౬ వఱకు పాలించిన ప్రౌఢదేవరాయలు జైనమతాభిమానియైనట్లు కనఁబడుచున్నది. శా. శ. 1349 కి సరియైన పరాభవనామ సం. కార్తిక

[1] స్యూయల్ పండితుఁడు తన 'ఫర్గాటన్ ఎంపైర్' అను గ్రంథమును కొన్ని సంస్కరణములతో మఱల క్రిందటి సంవత్సరము ప్రచురించెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

[2] 'Hampi Ruins' by Longhurst, Page 26. ఆంధ్రులచరిత్రము, మూఁడవభాగము పేజి 371.

[3] 1. His name appears on a pillar in a Jain temple near Kamalapura at Vizianagar in an inscription bearing date 13 85 A. D.; which proves that the king was tolerant in religious matters. (Forgotten Empire Page 48.)
2. He (Harihara II) was a worshipper of Siva under the form Virupaksha, but appears to have been singularly tolerant of other religions, Ibid Page 49.)

(3) ఆంధ్రుల చరిత్రము. మూఁడవభాగము పుట 378.

పౌర్ణమినాఁడు వ్రాయించిన శాసనముఁబట్టి జైనాలయమొక్కటి యితఁడు నిర్మించినట్లు తెలియుచున్నది.[1] నేఁటికిని పెక్కుజైన దేవాలయములు పంపాతటముననున్న హేమకూటాద్రి మీఁదను, విఠ్ఠల స్వామిదేవాలయమునకుఁ బోవుమార్గమునందును, మాతంగపర్వత సమీపమునను గాన్పించుచున్నవి. దీనినిబట్టి విచారింపఁగా ఈ జైనాలయముల నిర్మాణమునకు అప్పటి విజయనగరరాజుల పరమతాభిమానము నిష్పక్షపాతబుద్ధియేయని స్పష్టము. ఈ దేవాలయములు ముఖ్యముగా సంగమరాజవంశమునకుఁ జెందిన రాజశిఖామణుల కాలమునందును, అంతకుఁబూర్వము జైనమతము దక్షిణ హిందూదేశమునందుఁ బ్రబలియుండి నప్పుడును నిర్మింపఁబడి యుండవలెను. తరువాత విజయనగరరాజ్యమేలిన సాళువవంశరాజులుగాని తుళువాన్వయ ప్రభువులుగాని జైనమతమునందు శ్రద్ధదీసికొనినట్లు కనఁబడదు. అదియుఁగాక జైనమతము పూర్తిగా క్షీణించినది. నేఁటివఱకును బళ్లారిజిల్లాలో నక్కడక్కడ జైనమతస్థు లున్నారు.

సహగమన దురాచారము -

ఈకాలమునందు ప్రజలయందు సహగమనదురాచారము ప్రబలి యుండినట్లు నిదర్శనములు కలవు. అందొక్కటి ప్రథమహరిహరరాయల కాలమునాఁటి శాసనము. అందు మాలగౌడు అనువాఁడు చనిపోయినట్లును, అతనిభార్య సహగమనముచేసి స్వర్గస్థురాలైనట్లును వ్రాయఁబడినది. ఇది ఆంధ్రులచరిత్రము మూఁడవభాగమునందు పేర్కొనఁబడినది కాని, ఆంధ్రచరిత్రకారుఁ డేకారణమువల్లనో విస్తరించి యీ విషయమై వ్రాయలేదు.

ఇదిగాక సహగమనమును సూచించుచిత్రములు రాళ్లపైఁ జెక్కియుండ, హంపియందు పెక్కులు నేను నాకన్నారఁ జూచితిని. అవి కృష్ణాపురమునకుఁబోవుదారిలో ఉద్దండ వీరభద్రుని దేవళముదగ్గఱ కలవు. హంపికిఁబోవు రాజమార్గము పడమటిప్రక్కనుగూడ కలవు. ఇట్టి శిలలు కల్గుటకుఁ గారణము ఆకాలమునందు ఈదురాచారము ప్రబలియుండవలెను. ఇట్టి సహగమనములు రాజనగరునందుఁగూడ జరిగియుండవలెను. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దలారిగట్టుకు సమీపమున నింబాపురము దగ్గఱ ఎముకలు, బొగ్గుతోఁగూడియుండు పెద్దదిబ్బ యొక్కటి కలదు. అది ప్రస్తుత మిక్కడిజనులు వాలిని (సుగ్రీవుని సోదరుఁడు) దహనము గావించిన స్థలమని చెప్పెదరు. పదునాఱవశతాబ్దమున న్యూనిజ్ 'సహగమనము' విషయమై తాను కన్నారగాంచినట్లు ఒకవర్ణన గావించినాఁడు. అందులో నిట్టికార్యములు సాధారణముగా నొక్కచోటనే కావింపఁబడునట్లు వ్రాసియుండుటచే నీబొగ్గులదిబ్బ సహగమనము గావించెడు శ్మశానవాటికయైయుండును. ఈవిషయమై 'హంపిశిథిలములు' (Hampi Ruins) అను గ్రంథమువ్రాసిన (Longhurst) లాంగుహర్స్టు దొరగారిట్టి యభిప్రాయము పడియున్నారు.[3] విజయనగరమేలిన రాజులు సహగమన దురాచారము నేల మాన్పక యూరకుండిరో తెలియదు. రాజులు సమ్మతింపకయుండినచో నిట్టి దుష్కృత్యములు దేశములో జరుగుటకు వీలుండునా? న్యూనిజ్ వ్రాసిన సహగమన వృత్తాంతము మా చదువరులకుఁ దెలియుటకై ఈవ్యాసమునందే పేర్కొనుచున్నాను.

'ఈదేశమునందు స్త్రీలు భర్తలు మరణమునొందినపుడు వారలతోఁగూడ దాము తగులంబడుట వాడుకగా నుండుటయేకాక యందువలనఁ బుణ్యముకలుగుననియు గౌరవమువచ్చుననియు నమ్ముచున్నారు. వారుభర్తలు చనిపోయినప్పుడు బంధువులతోఁగలసి దుఃఖింతురు... ఏడ్పులు ముగిసినతరువాత వారలబంధువులు సహగమనము చేయవలసినదనియుఁగులమున కపకీర్తిని దేవలదనియుఁ బ్రోత్సాహపఱతురు...... వానిభార్యను ఒక పనికిమాలిన గుఱ్ఱముపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టెదరు. ఒకచేతిలో నద్దమును, రెండవచేతిలోఁ బూలమాలనుఁ బట్టుకొని పెక్కువాద్యములతోను సంతోషసాగరనిమగ్నులగు బంధుబృందముతోను ప్రేతభూమికి నూరేగుచుఁ బోవును......శవము పూర్తిగా తగలంబడినతరువాత మృతునిభార్య పరమానందముతో వచ్చి కాళ్లుగడుగుకొని నిలుచుండును. అంతట నొకబ్రాహ్మణుఁడువచ్చి తమశాస్త్రప్రకారము మంత్రములను జదించును. ఈకర్మకాండ ముగిసినతరువాత ....ఆమె పసుపుబట్టలనుగైకొని తనబంధువు లొకచెయి పట్టుకొనఁగా రెండవచేతిలో రొట్టెగైకొని గోతివద్దకుఁ బాటలుపాడుచు పఱుగులిడుచువచ్చి గోతిచుట్టును ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణములుచేసి యాదరిని గట్టిన తిన్నెపైనెక్కి నిప్పుగనుపించకుండఁ గండ్లకుఁ జాపకట్టఁబడియుండఁగా నిలువంబడి యుండును. ముందుగా నాగోతిలో బియ్యము మూటగట్టఁబడిన వస్త్రమును, తమలపాకులు, దువ్వెన, అద్దము కట్టబడిన వస్త్రమును వానిలో వైచెదరు. తరువాత నామె యెల్లవారియొద్ద సెలవుగైకొని తలనిండ చముగనిముసుకొని యద్భుతములగు ధైర్యసాహసములతో గోతిలోనికి దుముకును. దుమికినవెంటనే బంధువులు కట్టెలతో నామెను గప్పెదరు.........దహనమైన తరువాత పెద్దపెట్టున నేడ్తురు. రాయలు మృతుఁడైనయెడల రాణులెల్లరు నిటులనే చేయుదురు. దేశమునందంతట నీదురాచారమే ప్రబలియున్నది.[4]

---

1 Forgotten Empire Page 78.

2 Epigraphia Carnatica Vol. VIII, St 104, Archaeological Survey of India 1907-1908. The first Vizianagar Dynasty, Viceroys and ministers. Page 240. by H. Krishnasastri. ('A Jaina Sasana dated S 1276 (Vijaya) or A. D. 135 4 from Soraba distinctly says in that year when Mahamandaleswara Hariappa Odeyar was ruling the kingdom, Malagowda died and his wife Chennakka went to Swarga (Heaven) by her sahagamana 'Seti,'

3 Hampi Ruins Page 41. The spot where these cremations took place was in all probability at Nimbapuram close to Talarigattu; where there is a large cinder mound covered over with rank vegetation and trees of considerable size. This mound is composed of alternate layers of slaglike cinders and ashy earth mixed with small frag- ments of calcined bone and there is no doubt that it represents the remains of *those slain in battle or else the recognised' seti' ground of old city.* It will be noticed that Nuniz States' 'at the place where they are all burned,' thus indicating a place where they are always burned.

4 జీర్ణకర్ణాట రాజ్యచరిత్రము—శ్రీ వీరభద్రరావుగారు. పుట 245—247.

సాళువవంశము

సంగమవంశ రాజులలోఁ గడపటివాఁ డగు విరూపాక్షరాయలు దుర్బలుఁడై రాజ్యపరిపాలనమునకుఁ దగక ప్రజలకు నిష్టుఁడు కాక పోవుటచేత, నతని దండనాయకులలోఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన సాళువనరసింహరాజాతనిని జంపించి రాజ్యమాక్రమించుకొనెను. ఈసాళువవంశమునుగుఱించి మనకు 'జైమినిభారతము, వరాహపురాణము, సాళువాభ్యుదయము' మొదలగుగ్రంథములయందుండి కొంచెము తెలియుచున్నది. మొదటి రెండుగ్రంథము లాంధ్రకావ్యములు. ఈ వంశపు రాజులు వైష్ణవమతస్థులుగఁ గన్పట్టుచున్నారు.

ఇందుకు నిదర్శనములు పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవికృత 'జైమినీభారతము'నందె కాన్పించుచున్నది. ఇది విజయనగరరాజ్యమేలిన సాళువనరసింహరాజున కంకితమీయఁబడినది. కృతిపతివంశమును వర్ణించుచు గృతిపతితాతతండ్రియగు సాళువమంగిరాజు నిట్లభివర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. దురములో దక్షిణసురతాను నెదిరించి
  కొనివచ్చి సంపరాయనికి నిచ్చె
సామ్రాజ్యమున నిల్పి సాంపరాయస్థాప
  నాచార్యబిరుదవిఖ్యాతిఁ గాంచె
శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్ఠించి యర్వదివేలు
  మాడ లద్దేవునమ్మడికి నొసఁగె

పైని వివరింపఁబడిన సీసపద్యము మూఁడవపాదమువల్ల నతఁడు వైష్ణవమతాభిమానియైనట్లు స్పష్టము. కృతిపతి యైన సాళువ నరసింహరాజు వైష్ణవమతాభిమానియైనట్లు కనఁబడుచున్నది. నరసింహరాజు కృతికర్తతో నిట్లు పలికినట్లు కవిచెప్పినపద్యము:

కం. నామది నిరతము భారత
  రామాయణకథలఁ బ్రేమ రంజిలు నందున్
  జైమినిభారతమునఁగా
  భూమి నపూర్వము పురాణముల గణియింపన్. (1)

(2) ద్వితీయాశ్వాసము మొదటి పద్యమునందుఁ గవి కృతిభర్తను సంబోధించినవిధము;

కం. శ్రీరమణ చరణకలిత వి, చారణపరభయదఖడ్గశార్దూలమహా
  ధారావఖుముఖదారిత, వీరారికురంగ గుండవిభునరసింగా!

(3) పంచమాశ్వాసము మొదటిపద్యము;

కం. శ్రీవేంకటాద్రినాథ ద, యావర్ధితరాజ్య సన్నుతార్థిజనమహా
  దేవాగవైరి నృపరా, జీవనికరచంద్ర నారసింహనరేంద్రా!

(4) షష్ఠాశ్వాసము మొదటిపద్యము:

కం. శ్రీరామాయణభారత, చారుతరకథా సుధాప్రసన్నమనఃపం
  కేరుహ హంససమాన జయ, శ్రీరుచిరనివేశ నారసింహమహీశా!

ఇతఁడు శ్రీతిరుపతివెంకటేశ్వరస్వామికి అయిదుగ్రామములు దానముచేసిన శిలాశాసనము వల్లఁ దెలియుచున్నది.[2] కాని యితఁడు వీరవైష్ణవుఁడుగాక పరమతస్థులయందుఁగూడ నభిమాన ముంచినట్లు జైమినీభారతములోని యీక్రిందిపద్యమువలనఁ దేటపడఁగలదు.

మ. శివరాత్రి ప్రమదావలోకనతర స్వీక్షోణిభృత్కన్యకా
  ధవసేవానుగ వాలుకాగణన భక్తవ్రాతయాత్రాసము
  ద్భవభారాపగమ ప్రమోదభరదృ ప్యద్రాజ్యతాహార్యవై
  భవలీలాపరపాకశాసనవచః పర్యాయపద్మాసనా!

(చతుర్థాశ్వాసము - పద్యము 143)

తుళువవంశము

విజయనగరరాజ్య మేలిన తుళువవంశపు ప్రభువులు వైష్ణవమతాభిమానులు. అందుకుఁ బ్రమాణములు వారలు కృతినొందిన తెనుఁగుకావ్యములు. వీరలకు శ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వరస్వామి యిష్టదైవము. సాళువనరసింహరాయలయొద్ద సేనాధిపతిగనుండిన తుళువ నరసింహరాయలు (కృష్ణదేవరాయని తండ్రి) నందిమల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, కవులచే రచింపఁబడిన వరాహపురాణమునకుఁ గృతిభర్త. ఈక్రిందిపద్యములవల్ల యితఁడు వైష్ణవుఁడని తోఁచుచున్నది.

(1) కం. శ్రీ వెంకటాద్రిపతిసం, సేవా! హేవాకనిపుణ శేషాహిఫణా
  శీవినమనకరకరి సే, నావిభ్రమ యాశ్వరేంద్రునరసింహ నృపా!

వరాహ పురాణము ఆ. 2; ప. 1.

(2) శా. పుంగ్రామణ్యవతంస వైష్ణవకథాపూతాత్మ ... .

ఆ. 4; ప. 173

(3) మ. కృతనారాయణ పాదపూజన జనక్షేమ క్రియాభోగ......

ఆ. 6; ప. 186

(4) కం. శ్రీరామా వఘుగుణ ల
  క్ష్మీరామా రమణభక్త........ ఆ. 111; ప. 1

తానెంతటి విష్ణుభక్తుఁడైనను హరిహరభేదము లేనివాఁడయినట్లు వరాహపురాణమునందె కవు లిట్లు వ్రాసియున్నారు.

కం. శ్రీద సవనభుగ్భూజాం
  భోదసమత్యాగ మధురిపుత్రిపురహరా
  భేదసపర్యాచర్యా
  హ్లాదసమేతాత్మయాశ్వరాధిప నరసా.

అష్టమాశ్వాసము–మొదటిపద్యము.

[ఆంధ్రభోజుఁడని ప్రఖ్యాతిగాంచిన (ఈతుళువ నరసింహరాయలకుమారుడు) శ్రీకృష్ణదేవరాయలయొక్క మతమునుగూర్చి ఆంధ్రసర్వస్వము సంపుటము ౧, సంచిక ౯ యందు జూచునది.]

---

1 A Little known Chapter of Vizianagar History by S. Krishnaswami Ayyangar, Page 41. 'They seem to have had their head quarters at Chandragiri and *appear to have been Vaishnavas.*'

2 250 of 1904. (A little known chapter of Vizianagar History Page 80.)- Saka 1389 (A. D. 1467). Tirupati-Gifts of 5 Villages Sarvajit *by Saluva Narasingadeva Maharaja.*

అతిదుఃఖితయగు సీత

సాహిత్యసరస్వతి సీరిపి ఆంజనేయులు గారు, బి. టి. యస్.

సలిల మొక్కట నింకిన సరసిమాడ్కి
విస్మృతిని జెంది ఖిలమైన విద్యపోల్కి
మంచుచే సొంపుచెడిన తామరవిధాన
నిట్లు కీడ్పడియుంట యదేల తల్లి?

చలువ పైకొన్న పావకజ్వాలవోలె
గాఢ తిమిరావృతంబగు కాంతివోలె
నుద్ధతినిబాపు దుఃఖంపుటూర్మివోలె
నిట్లు దైన్యవృత్తిని బొంద నేలతల్లి?

కడలి, దుస్తరభంగసంఘములనడుమ
భారమున నీటమున్గెడు పడవమాడ్కి
నశ్రుజలపూర్ణమగు నీముఖారవింద
మిట్లు దుఃఖాబ్ధిఁ గ్రుంకు టదేలతల్లి?

నలఁగి యొంతయు మాసినవలువ గట్టి
శోభదొఱఁగ నలంకారశూన్య వగుచు,
సారసవిహీనమగు నొక్కసరసివోలె
జాలిఁ గొల్పుచు నిట్లుండ నేల తల్లి?

నందనమున నుండెడు సురనారిపగిది
నీవశోకవృక్షపునీడనే వసించి
విజనకాంతారభూమిని విడువఁబడిన
బాలగతి నిట్లు విలపింపనేల తల్లి?

గగనమున వెల్గు గంధర్వనగరమట్లు
తోఁచిన విచిత్రమృగమును జూచి, శంక
పొడమ, సౌమిత్రి చేయు సద్బోధవినక
పొందిన విమోహముఁ దలంచి కుందెదొక్కొ!

ధవుని యార్తనాదముఁ బోలు రవ మెసంగఁ
జపలవై రోదనమున బాష్పములఁ దోఁగి
నాఁడు లక్ష్మణార్యుని దూలనాడినట్టి
కిల్బిషక్రియ నెంచి దుఃఖింతువొక్కొ!

రాక్షసునిమాయ లెఱుఁగక భిక్షువేషి
నసురరాజేంద్రు నర్ఘ్యపాద్యాదివిధుల
భక్తి నర్చింపఁ, గనినదౌర్భాగ్యఫలముఁ
గొంత మదినెంచి యిట్లు శోకింతువొక్కొ!

ఉరుబలోపేతుఁడగు జటాయువుమహేంద్ర
పర్వతమువోలె రాక్షసప్రభునిఁ దాఁకి
ప్రీల మేను నీకయి నేలఁ దూలిపడుట
స్వాంతమునఁ దలపోసి చింతింతువొక్కొ!

రామునిఁ బాసినట్టి యారటముచేత
సర్వసుఖములకును జలాంజలి యొసంగి
విభుని తేజంబె యెపుడు భావించుకొనుచు
నువిద! దుఃఖంపుతుదఁ గానకుంటివొక్కొ!

లోహితాంగ గ్రహమ్మున రోహిణీవ
తల్లి పీడితయైన చందమున, నీవు
రావణుని బారిఁ జిక్కి విరక్త వగుచు
నిట్లు దుఃఖభాజనవైతి వేమొ చెపుము.

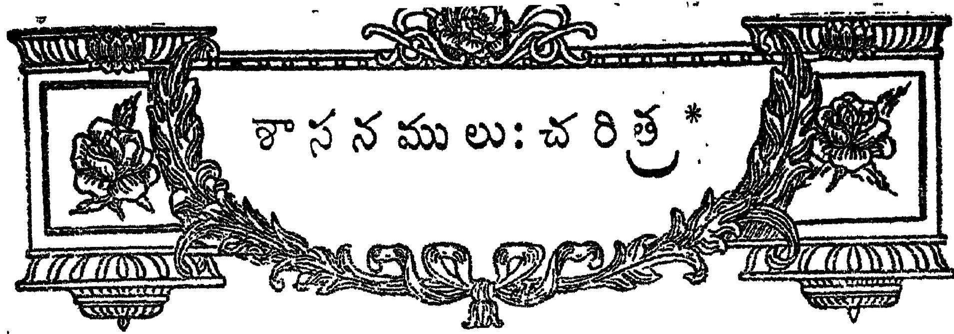
రావణుం డాడినట్టి దుర్భాషణములు
రాక్షసీతర్జనాదు లారావములును
శరములై నాటఁ బీడితస్వాంత వగుచు
నిట్టు లార్తిఁ గుందుచునుంటి వేమొ చెపుమ!

కాంత నవ్యమృణాళసంకాశమగుచుఁ
దనరు సుకుమార కంఠసీమను మనోజ్ఞ
కేశపాశమ్ము బిగిచి, వికీర్ణసార
సాస్యవయి, ఘోరమరణ మిూవంద నేల?

చండవిక్రముఁ డగు రాఘవుండు విభుఁడు
భండనోద్దండబాహుబలుండు మఱఁది
యురుఫలీకృత సకలకార్యుండు మంత్రి
గాఁగ నీకు దుర్మరణంబు కాంత! తగునె?

నీకుఁగానె మహారణ్యాలోకమెల్ల
సమత వర్తించి, యెల్లగండములఁ గడచి
నీకృపాదేశమునకు వినీతుఁ డగుచు
దరిని గేల్మోడ్చియున్న కింకరునిఁ గనుము.

వాఁడె నీబంధనము దుల్చువాఁడుగాన
వాఁడె నీకు స్వాస్థ్యముఁ గూర్చువాఁడుగాన
వాఁడె నిను బతికడఁ జేర్చువాఁడుగాన
వానిఁ గనుమమ్మ! దీవించి పలుకుమమ్మ!

శాసనములు: చరిత్ర *

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

"తాళపత్ర గ్రంథముల విలువ తెలిసికొనలేక కొందఱు నూతిలోఁ బారవేసిరి. కొందఱు చలిమంటల కుపయోగించుచున్నారు. శాసనశిలలు ఇండ్లగోడలకు, చెరువుతూములకు, రోళ్లకు, ఖల్వములకు ఉపయోగించుచున్నారు."

ఇవి హైదరాబాదు ఆంధ్రపరిశోధక సంఘమువారు ప్రకటించిన ప్రకటన పత్రమునందలి వాక్యములు. నిజాంరాష్ట్రమున ఆసంఘమువారు కొంతకాలము పరిశోధన ప్రయత్నములందు కాలము గడపి యనుభవము సంపాదించినపిమ్మట వ్రాసినవాక్యము లవి. ఆ పైవాక్యములు ప్రస్తుతము మనదేశమునందలి తాళపత్ర గ్రంథములయొక్కయు, శిలాశాసనములయొక్కయు స్థితిగతులను జిహ్వాసహస్రములతో ఘోషించుచున్నవి. ఈవిషయమున నిజాంరాష్ట్రమున నెట్లో మనదేశమునను అట్లే. తాళపత్ర గ్రంథములయొక్కయు, శిలాశాసనములయొక్కయు విలువ తెలిసినవారలు చాల అరుదు; తెలియనివారలే యెక్కువగఁ గలరు. కొంతకాలమునుండి చారిత్రకాభిమానులైన మహనీయులు కొందఱు తాళపత్రగ్రంథములను గుఱించియు, శాసనములను గుఱించియు శ్రద్ధ వహించుచుండుట యెంతయు సంతోషావహము.

పుణ్యక్షేత్రములందలి దేవాలయములలో గానవచ్చు శిలాశాసనములు దేవతలు వేసిరనియు, ఆ శాసనములందలి లిపి దేవతాలిపియనియు వాదించువారు కలరు. మంత్రతంత్రము లందు వ్రాసియున్నవనియు, నిధినిక్షేపము లెచ్చటెచ్చటనున్నది యందుఁ దెలుపఁబడినదనియు అమాయకముగ హృదయపూర్వకముగ విశ్వసించువారునుగలరు. పరిశోధకసంఘమువారు తెలిపినట్లు తాళపత్రగ్రంథముల నారీతిని బాడుచేయువారు బ్రిటిషు ఆంధ్రదేశమునఁ గలరాయని సంశయింపవలసి యున్నను శిలాశాసనములను మాత్రము పైనుడివినరీతినే కాక సోపానముల కుపయోగించుకొనియు, అరుగులలో వేసికట్టియు, చాకిరేవులందుబట్ట లుదుకుటకై బల్లలుగ నుపయోగించియు దుర్వినియోగము చేసినవారు చేయుచున్నవారు కలరనిమాత్రము నా యనుభవమువలన నే నెఱుంగుదును. శాసనముల స్వభావము, వాటిప్రయోజనము, విలువ ప్రజలకుఁ దెలియకపోవుటవలన వచ్చినయనర్థక మిది. అందువలన శాసనములం గుఱించిన సంగతులు-వాటి స్వభావము, వాటిప్రయోజనము మొదలగునవి ఈ వ్యాసమునఁ దెలుపఁ బ్రయత్నించెదను.

శాసనములు.

చరిత్రరచనమున కుపకరించు సాధనములలో నత్యంతముముఖ్యమైనవి శాసనములు. ఈవ్యాసమున శాసనములనఁగా నిప్పటి శాసననిర్మాణసభవారి శాసనములవంటివి కావు. దానధర్మములను దెలుపు శాసనములనియే గ్రహించునది.

ఇవి శిలాశాసనములని, తామ్రశాసనము లని రెండు విధములు; ఱాళ్లమీఁద జెక్కఁబడినవి శిలాశాసనములు; రాగిపట్టాలమీఁద వ్రాయించి యొసంగినవి తామ్రశాసనములు. ఈరెండువిధములైన శాసనములుకూడ దానధర్మములను దెలుపునవియే. వీటిలో అరుదుగమాత్రమే ధర్మానుశాసనము లుండును. శిలాశాసనములైనను, తామ్రశాసనములైనను అర్థములేని పట్టిపిచ్చివ్రాఁతలు కావు; సక్రృతి సమ్మతములు.

మొదటి శాసనములు.

మనదేశమునఁ గానవచ్చు మొట్టమొదటి శాసనములు శిలాశాసనములు; బౌద్ధమతము దేశమున బాగుగ వ్యాపించిన కాలమునాఁటివి. అశోకవర్ధనుఁడు తనధర్మానుశాసనముల నన్నిఁటిని ప్రజలకుఁ దెలియుటకై శిలలపైననే చెక్కించెను. అశోకవర్ధనశాసనములకుఁ బిదపఁ బేర్కొనందగినవి ఆంధ్రరాజుల శాసనములు. ఆంధ్రరాజులు క్రీస్తుపుట్టుటకు పూర్వమునుండి క్రీస్తుపుట్టిన తరువాత రెండుమూఁడువందల సంవత్సరములవఱకు ఁబరిపాలించిరి. వీరిశాసనములు కొన్ని ఆంధ్రదేశమునఁ గానవచ్చుచున్నను జాలభాగము కార్లీ, నాసికాది కొండగుహలలోఁ గన్పట్టుచున్నవి.

నివృత్తిమార్గప్రవృత్తులను సత్కరించుట అనాదిసిద్ధమైన భారతవర్షపు ప్రత్యేకలక్షణములలో నొకటి. పాశ్చాత్యదేశమునందుఁ బ్రవృత్తిమార్గమునుండి భౌతికశాస్త్రరహస్యములను గనిపెట్టినవారి కెంతటి గౌరవసమ్మానములు కలవో మనదేశమున నివృత్తిమార్గమునుండి ఆధ్యాత్మికశాస్త్రరహస్యములను గనిపెట్టినవారి కంతటి గౌరవసమ్మానములు కలవు. ఇరువురకు గల భేదమిదే. పాశ్చాత్యులది ప్రవృత్తిమార్గము; ప్రాచ్యులది నివృత్తిమార్గము. వారిది ఐహికసుఖాపేక్ష; మనది ఆముష్మిక

* ఈవ్యాసమునందు శాసనములను సంబంధించిన పురాణేతిహాసస్మృత్యేతరములైన చారిత్రికవిషయములు ప్రత్యేకము ఆంధ్రదేశమునకు గూర్చినంతవఱకు శాసనముల ననుసరించి వ్రాయఁబడినవి.

చింత. ఇంతయేల పడుమర శరీరసౌఖ్యము నపేక్షింప తూర్పు ఆత్మా నందమభిలషించును. ప్రాక్పశ్చిమదేశ నాగరికతలకుఁగల తారతమ్యమింతే. ఇంతమాత్రమునఁ బాశ్చాత్యులలో ఆధ్యాత్మిక తత్త్వవేత్తలు లేరని కాని ప్రాచ్యులగు భారతీయులలో భౌతికశాస్త్రవేత్తలు లేరనికాని నాయభి ప్రాయముకాదు. అట్టివారున్నారు; కాని సకృత్తు. సముదాయమున ఆజాతి ఆపోతలో పోసినది. ఈజాతి ఈపోతలో పోసినది. ఈకారణము ననే సన్యాసియన్నను సాధువన్నను సత్కరించువారము మనము; నిర సించువారు వారు. ఇందువలననే కడుప్రాచీనకాలము నుండియు రాజులు మొదలగువారు సన్యాసులను, సాధువులను దానధర్మములతోఁ దనుపువారు. ఈపద్ధతి మనదేశమున క్రీస్తుపూర్వమునుండియుఁ గలదు. బౌద్ధయుగమునాఁటి నాసిక, కార్లీ మొదలగు కొండగుహలలోఁ గా నవచ్చు శిలాశాసనములన్నియు బౌద్ధభిక్షువులకుఁ జేసిన దానధర్మము లను దెలుపునవే. బౌద్ధభిక్షువులకు భోజనవసతినిమిత్తము, వస్త్రము లనిమిత్తము రాజులు చేసిన భూదాన, సువర్ణదానాదికములను దెలు పు శాసనము లయ్యవి. వర్షకాలమున బౌద్ధభిక్షువులు నివసించుటకై తొలిపించిన గుహలగుటచే వారినిమిత్తమొసంగఁబడిన దానశాసనము లును వాటిలోనే చెక్కింపఁబడినవి. బౌద్ధభిక్షువుల కొసంగిన యిట్టి దానశాసనములకు వేదవిహితమైన ధర్మశాస్త్రాధారము కాన్పిం పదు. బౌద్ధమత ధర్మానుశాసనమే యట్టివాని కాధారము.

బ్రాహ్మణాధిక్యము: తత్కారణములు.

బౌద్ధయుగమునాఁడు బౌద్ధభిక్షువుల కొసంగిన ఈశిలాశాసనము లవిదపఁ గానవచ్చునవి తామ్రశాసనములు. సాధారణముగ నెచ్చటనో తక్క తామ్రశాసనములన్నియు బ్రాహ్మణుల కొసంగఁబడిన భూదాన, అగ్రహారదానములను వివరించును. బౌద్ధయుగపు శిలాశాసనకాలము తరువాతిది తామ్రశాసనకాలమని గాని, బ్రాహ్మణమతాభిమానకాలమని కాని మనువవచ్చును. తామ్రశాసనములు బ్రాహ్మణులకొసంగిన దాన ములనే తెలుపుటకు బ్రాహ్మణునికి అంత యాధిక్యమేల అను ప్రశ్నము వచ్చును. ఇందులకు బౌద్ధమతమే కారణమని నాయూహ.

కాలక్రమమున నాస్తికమతముగ భావింపఁబడిన బౌద్ధమతమును అణఁచివేసి ఆస్తికముగ భావింపఁబడు వైదికమతమును పునరుద్ధరించు టకై భరతవర్షమున అధికభాగము ప్రబలప్రయత్నములం జేసినది. ఇందునిమిత్తము భరతవర్షము తన ప్రతిభాసంపదను, మేధాశక్తిని అంత యు నెన్నెన్ని విధములనో వినియోగింపవలసివచ్చెను. వైదికధర్మాసలం బులగు హిందువులు వేదవిరుద్ధమైన బౌద్ధమతమును చిదిపి చదుముట కెన్నెన్ని సాధనముల నెన్నెన్ని విధముల నవలంబించిరో అవి యన్నియు నాఁటికి బహుదూరమునమన్న నేఁటిమనకుఁ దెలియరాదు. కాని వేద భూమి తన యావచ్ఛక్తిని ధారపోసినదనుట నిశ్చయము.

గంగేచ యమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి
నర్మదే సింధు కావేరి జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు॥

అను శ్లోకమున వైదికధర్మ పునరుద్ధరణ కార్యదీక్షాదక్షుల కర్మ క్షేత్రము నిర్ణీతమయ్యెను. సింధునదినుండి యమునా సరస్వతులవఱకు, గంగానదినుండి కావేరివఱకు నర్మదనుండి గోదావరివఱకు వైదిక ధర్మ మును బునరుద్ధరింప వారు ప్రవృత్తులైరి. భౌతికమును, రాజకీయము నయిన విభేదములెన్నియున్నను వారు భరతవర్షమునంతను ఆధ్యాత్మిక సంబంధమైన ధర్మపాశమున బంధించిరి. నదీను త్తల్లుల కధిదేవతలును, దివ్యసంబంధమును గల్పింపఁబడుటచేత వాటికి పావనత్వము కలిగెను. ప్రకృతి సౌందర్యముతోఁ జెన్నెసలారు పర్వతప్రదేశములు దేవతా నిలయములయి గొప్పపుణ్యక్షేత్రము లయ్యెను. పునస్సృష్టి కర్తలమూశీ యాపర్యానుసారముగ మాస్పనంద పురాణములు మధురాతి మధుర ములై తపనుసారములగు ఉపాఖ్యానములతో నిండి వైదికధర్మమును బోధించుచు, ప్రజాసృష్టి నాకర్షించెను. తిరునాళ్లును, తీర్థములును హెచ్చెను. వైదికధర్మానుప్రయుక్తమైన వర్ణాశ్రమ ధర్మపరిపాలనా ఫలితమును, హరిహరదివ్యకథాకీర్తన సత్ఫలమును ఇతిహాసములును పురా ణములును వ్యక్తీకరించుచు శ్రుతిస్మృతివిహిత పుణ్యకార్యములచే మాన వునికి దేవత్వమును, పాపకార్యములచే నీచజన్మానుభవమును కలుగునని గురునివలెను, హితునివలెను నయమును, భయమును బోధించి జనసామా న్యమున వైదికధర్మము నెడ భయభక్తుల నుద్దీపింపఁ జేసెను. సమర్థు లైనవారలు దేశాచారములను, సంప్రదాయములను, వైదిక ధర్మమును ఇతరమతములయొక్క సంఘర్షము లేకుండ సమన్వయించి హిందూసంఘ మును శాసించి, ధర్మసూత్రానుబద్ధముఁ గావించిరి. వైదికధర్మమున కవాంతరము సంభవించిన యాకాలమున వైదికధర్మానుప్రయుక్త మగు బ్రాహ్మణమతమునకు బ్రాహ్మణులు అండయై నిలిచి పురోగాములై వైదికధర్మ పునరుద్ధరణ మహోద్యమమును దీక్షతో నడుపం దొడంగిరి. తాము వేద వేదాంగపారగులై, యధ్యాపకులై తమశిష్యప్రశిష్య సం తతిమూలమున వైదికధర్మమును బోధించి వేదవిద్యను వ్యాపింపఁజేసిరి; తమ యుద్యమమును సఫలపఱుచుకొనుటకై దేశమున అనాదిసిద్ధముగ నుండిన ఆదిమజాతివారిని గొందఱిని పునీతులంగావించి, ఆర్యసంఘము నఁజేర్చి క్షత్రియత్వమును ప్రతిపాదించి వారికి పౌరాణిక వంశాను సంబంధమును బ్రసాదించి, వారిచేత రాజ్యము లేలించి, తాము మంత్రా గము నెఱపుచు రాజాశ్రయమున రాజదండమును సమాటుచేసికొని వైదిక ధర్మమును విస్తరిల్లఁ జేసిరి. "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" రాజు విష్ణ్వంశాసంభూ తుఁడనిచెప్పి రాజాజ్ఞకు ప్రజాదృష్టిలో పరిమితిలేని బలము కల్పించిరి. రాజాజ్ఞ అనుల్లంఘనీయమసిరి. వైదికమున ప్రాశస్త్యము నెఱుంగని చతుర్ వర్ణమువారు, చతుర్థవర్ణేతరులైనవారు ఎప్పుడు హిందూమతమును విడిచి మతాంతరప్రవిష్టులగుదురో యని వారిపై సంపూర్ణ విశ్వాస ముందలేక బ్రాహ్మణులు వారికి వేదాధ్యయనము నిషేధించిరి*. ఈవిధమైన యుద్య

* నా మిత్రులలో నొకరు బ్రాహ్మణులు శూద్రులకు వేదాధ్యయనాదులు నిషేధించుటకు వారికి ద్విజాతి శుశ్రూషను విధించుటకు వేఱు కారణములను జెప్పిరి. నిరంతరము బ్రాహ్మణునివలె నిష్కారణముగ షడంగ వేదాధ్యయనాదులఁ జేయుటకుగాని, క్షత్రియుని వలె శరీరబలమున నిష్కంటకముగ లోకరక్షణము చేయుటకుగాని, వైశ్యునివలె సర్వవర్ణములకు వలసిన (కృషి, పాశుపాల్య, వాణిజ్యముల ద్వార మున) అర్థసంపాదనము చేయుటకుగాని తగినంత ఓపిక లేనివారిని చతుర్థవర్ణముగ విడఁదీసి వారికి బ్రాహ్మణుల విజ్ఞానసారము, క్షత్రియుల బల

మములో నట్టికాలమున వైదికధర్మమున కవలంబము చూపిన బ్రాహ్మణులకు అత్యంతము ప్రాముఖ్యము గలిగెను. యజన, యాజన, అధ్యయన, అధ్యాపనములు బ్రాహ్మణుల ముఖ్యధర్మ మయ్యెను. వేదవిద్య నభ్యసించినవాఁడు హిందూసంఘమునకుఁ బరమోపకారియై మాననీయుఁ డయ్యెను. ఈవిధమున బ్రాహ్మణుఁడు మొత్తముమీఁద భారతభూమి నగ్రపీఠము నధిష్ఠింపగలుగుటకు స్వమతరక్షణమును, కాలస్వభావమునే చాలవఱకుఁ గారణములు. ఈకాలముననే వైదికమతమున కాలంబము కల్పించి పునరుద్ధరించుటలోను, తద్భిన్నములగు నితరమతముల కవలంబము తొలఁగించుటలోను బద్ధకంకణుఁడైన బ్రాహ్మణునికి అత్యంత గౌరవాధిక్యములు కలిగెను. హిందూసంఘమున బ్రాహ్మణుఁడుప్రముఖుఁడయ్యెను. పుణ్యప్రదములైన కార్యములను దెలుపుట కతఁడు: పాపకార్యము లెట్టివో తెలుపుట కతఁడు; పురాణములనువినిపించుటకతఁడు, వర్ణాశ్రమధర్మ నిరూపణమున కతఁడు; ధర్మనిర్ణయమునకతఁడు; ధర్మాతిక్రమణమున శిక్షించుట కతఁడు; యజ్ఞయాగాదులను జేయించుట కతఁడు; గృహ్యసూత్రములను పేనుట కతఁడు; మంత్రమున కతఁడు; తంత్రమున కతఁడు; ఇంతయేల, తెల్లవారి లేచిన హిందూసంఘము యొక్క బ్రతుకంతయు బ్రాహ్మణునిమీఁద నాధారపడి యుండెను. ఇంతటిశ్రమ తీసికొనినందులకు ఆతనికి ప్రతిఫలమేమి? వ్యవసాయము చేయఁగూడదు. వాణిజ్యము చేయగూడదు, వడ్డీవ్యాపార మసలే పనికిరాదు. ఉద్యోగములను స్వీకరింపరాదు; అధ్యయనమే ఆతని వృత్తి; అధ్యాపనమే ఆతని ధర్మము; యజనయాజనములే ఆతని నిత్యకర్మములు: ఇఁక నాతనికి ప్రతిఫలమో? లేను లేదు: ఉండను ఉన్నది. ధర్మనియంత యాతఁడై, ధర్మాతిక్రమణశిక్షకుఁ డాతఁడై, గురువై, మిత్రుఁడై సమస్తవిషయములకు సర్వవర్ణములవారికి నాధారభూతుఁడై యాచార్యపీఠము నధిష్ఠించిన బ్రాహ్మణుఁడు లేకపోయిన హిందూసంఘమునకు దిక్కుదెస లేకపోవుటవలన నాతనిని భద్రముగఁ గాపాడవలసిన భారము తదితర త్రైవర్ణికుల దయ్యెను. వైదికమతము నవలంబించి వేదవేదాంగములను జదివి, వర్ణవ్యవస్థను జక్కదిద్ది, శక్తినంచనలేక పాటుపడి, వైదికధర్మమును భారతభూమిని శాశ్వతముగ ప్రతిష్ఠాపితముఁ గావించిన బ్రాహ్మణుని దానధర్మాదికములచేతఁ బోషింపవలసిన భారమును మిగిలిన మూఁడువర్ణములవారును కృతజ్ఞతతో వహించిరి. కనుకనే దానప్రతిగ్రహాది షట్కర్మములు బ్రాహ్మణుని విధ్యుక్తధర్మము లని నిర్వివాదముగ నంగీకరింపఁబడినది. బ్రాహ్మణుఁడు దానప్రతిగ్రహములతో షట్కర్మనిరతుఁ డయ్యెను. దానకాండమంతయు నాఁటినుండి ప్రతిష్ఠఁ గాంచినదే.

దానేన ప్రాప్యతే స్వర్గో దానేన సుఖమశ్నుతే,
ఇహాముత్రచ దానేన పూజ్యో భవతి మానవః.

ఈవిధమున దానము చేయుటవలనఁ గలుగుఫలాధిక్యము విశదీకరింపఁబడినది. పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు, ఇతిహాసములు మున్నగునవన్నియు రాజులుచేయవలసిన దానధర్మములను పేర్కొని, అవి యెప్పుడెప్పుడేతీరునఁ జేయవలెనో యావివరములను దెలుపుచున్నవి. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, విష్ణువు, వసిష్ఠుఁడు, నారదుఁడు, బృహస్పతి మొదలగువారందఱు తమస్మృతులందు వీటినిదెలిపియున్నారు. రాజులకు యజ్ఞయాగాదు లెట్లు విధివిహితములని నిర్ణయింపఁబడెనో యట్లే బ్రాహ్మణులకు భూదాన, గోదాన, సువర్ణదానాదికములం జేయుటయు విధ్యుక్తమని ధర్మశాస్త్రములు మొదలగునవి నిర్ణయించినవి. ఈసందర్భముననే తామ్రశాసనములు పుట్టినవి. లేఖ్యములలో శాసన మొకటి.

తామ్రశాసనములు : స్మృతులు.

లేఖ్యములను నిరూపించుచు వసిష్ఠుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:—

లౌకికం రాజకీయంచ లేఖ్యం విద్యాత్ ద్విలక్షణమ్.

రాజకీయములని, లౌకికములని లేఖ్యములు రెండువిధములు; లేఖ్యములనఁగా వ్రాయఁదగినవి (అనఁగా పత్రములు).

లౌకికములన జానపదులకు, అనఁగా గ్రామములం దుండువారికి సంబంధించినవి.

శాసనమని, జయపత్రమని, ఆజ్ఞాపత్రమని, ప్రజ్ఞాపనాపత్రమని రాజకీయములైన లేఖ్యములు నాలుగువిధములని వసిష్ఠుఁ డిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

శాసనం ప్రథమం జ్ఞేయం జయపత్రం తథాపరమ్,
ఆజ్ఞా ప్రజ్ఞాపనాపత్రం రాజకీయం చతుర్విధమ్.

వీటిలో మొదటఁజెప్పిన శాసనమే దానశాసనము.

తామ్రశాసనములు సాధారణముగ బ్రాహ్మణుల కొసంగిన భూదానమును దెలియఁజేయునని యీవఱకే తెలుపఁబడినది. భూదాన, గోదానాదులవలని ఫలములను పురాణేతిహాసాదులు సవిస్తరముగఁ దెలుపుచున్నవి. అట్టిఫలములనుగోరి బ్రాహ్మణులకు భూదానమును జేసిన పిమ్మట రాజవలంబింపవలసిన విధానమేది? ఈవిషయమున స్మృతికర్తలైన యాజ్ఞవల్క్యుఁ డిట్లుచెప్పుచున్నారు.

దత్వా భూమిం నిబంధంవా కృత్వా లేఖ్యంతు కారయేత్,
ఆగామి భద్రనృపతి పరిజ్ఞానాయ పార్థివః.
పటేవా తామ్రపటేవా స్వముద్రోపరి చిహ్నితమ్,
అభిలేఖ్యాత్మనోవంశ్యా నాత్మానంచ మహీపతిః.

సారము, వైశ్యుల అర్థసారము వంశానుక్రమముగ సులభరీతిని క్లేశములేకుండ నలవడుటకై ఇట్లు వారికి ద్విజాతిశుశ్రూష విధించిరనియు, దానివలననే వారికి సర్వశ్రేయస్సులు (ఐహికాముష్మికాదులు) లభింపనట్లు బ్రాహ్మణులు అనుగ్రహించిరనియు, ఇట్లుచేయుట ఆ కాలపువారి సుదీర్ఘదర్శనానుసారముగ సముచితముగ నున్నదనియు నామిత్రులు చెప్పెదరు.

ప్రతిగ్రహపరీమాణం దానచ్ఛేదోపవర్ణనమ్
స్వహస్తకాలసంపన్నం శాసనం కారయేత్ స్థిరమ్.

—యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.

ఏభూమి ఎవరు దానముచేసిరో, ఏభూమి ఎవరిచేత పరిగ్రహింపఁబడినదో ఈవిషయములు ముందువచ్చురాజులకు తెలియుటకై ఒక లేఖ్యమును తయారుచేయవలెను. దానిని కార్పాసికపటము (నూలుబట్ట) మీఁదఁగాని, తామ్రఫలకము (రాగిరేకు) మీఁదఁగాని వ్రాయింపవలెను. అందు రాజుయొక్క వంశమువారిని (ప్రపితామహ, పితామహ, పితరులను), తన్ను, ప్రతిగ్రహీతను, దానమొసంగిన భూమివర్ణన, పరిమాణములను పేర్కొనవలెను. 'శాకనృపాతీతసంవత్సర' రూపమున దానము చంద్రగ్రహణనిమిత్తమునఁ జేయఁబడినదో, సూర్యగ్రహణ నిమిత్తమునఁ జేయఁబడినదో, ఎప్పుడుచేయఁబడినదో ఆదానకాలమును తెలుపవలెను. రాజుసంతక ముండవలెను. రాజుయొక్క ముద్రచేత అంకితము కావలెను. అప్పుడే ఆలేఖ్యము శాసనము నాఁబడును.

ఈవిషయముననే బృహస్పతి యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

దత్త్వా భూమ్యాదికం రాజా తామ్రపట్టే తథాపటే
శాసనం కారయేద్ధర్మ్యం స్థానవంశాది సంయుతమ్. అ. ౘ-౧౨.

రాజు భూమిమొదలగు వాని నొసంగినపిదప స్థానము, వంశము మొదలగువానితోడంగూడిన ధర్మ్యమైన యొకశాసనమును రాగిరేకు మీఁదఁగాని, వస్త్రముమీఁదఁగాని వ్రాయించి తయారుచేయింపవలెను అని పైశ్లోకముయొక్క భావము.

ఈవిషయముననే విష్ణు విట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ భువం ప్రతిపాదయేత్. ౘ౧.
యేషాంచ ప్రతిపాదయేత్తేషాం స్వవంశ్యా న్భూపప్రమాణం
దానచ్ఛేదోపవర్ణనంచ పటే తామ్రపట్టేవా లిఖితం స్వముద్రాంకితం చాగామినృప విజ్ఞాపనార్థం చ దద్యాత్. ౘ౨.

బ్రాహ్మణులకు భూమి దానముచేయవలెను. ఎవరికి ఆతఁడు (రాజు) భూమి నొసంగునో వారికి వస్త్రముమీఁదఁగాని, లేక తామ్రఫలకముమీఁదఁగాని ముందు రాజ్యముచేయువారి యెఱుకకొఱకు ఒక శాసనమును తయారుచేయించి యొసంగవలెను. అందు తనవంశమువారి (అనఁగా తనకు పూర్వులైన ప్రపితామహ, పితామహ, పితరుల) యభివర్ణనము, దానమొసంగిన భూమియొక్కవర్ణన, పరిమాణములు మొదలగునవి వ్రాయించి, యాశాసనమును స్వముద్రాంకితము కావింపవలెను.

బృహస్పతి శాసనమున వ్రాయవలసిన విషయములను మఱియు స్పష్టము చేయుచున్నాఁడు. దానమిచ్చు రాజుయొక్కయు, అతని తండ్రియొక్కయు, తల్లియొక్కయు నభివర్ణనము మాత్రమేకాక, దానకాలమును తెలుపుచు, నది యెవ్వనికుమారున కొసంగఁబడినదియో, ప్రతిగ్రహీతపేరేదియో, యాప్రతిగ్రహీత యేవేదశాఖకు సంబంధించినవాఁడో యందు లిఖియింపవలెననియాతఁడు తెలుపుచున్నాఁడు. (అ. ౘ. ౧౩.)

అట్టి యీదానము నింకను బృహస్పతి యిట్లు వర్ణించుచున్నాఁడు:—

అనాచ్ఛేద్య మనాహార్యం సర్వభావ్య వివర్జితమ్
చంద్రార్క సమకాలీనం పుత్రపౌత్రాన్వ యానుగమ్. అ. ౘ. ౧౪.

ఈదానము అనాచ్ఛేద్యము (అనఁగా ఛేదింపఁదగినది కాదు); అనాహార్యము (హరింపఁదగినది కాదు), సర్వభావ్యములచేతను వర్జింపదగినది; చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు ఉన్నంతకాలము ఉండునది; పుత్రులు పౌత్రులు మొదలగువారు వంశపారంపర్యముగ ననుభవింపఁ దగినది.

రాజశాసనము నెవరు వ్రాయవలెనో వ్యాసుఁ డిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు:—

రాజా తు స్వయ మాదిష్టః సంధివిగ్రహలేఖకః,
తామ్రపట్టే పటేవాపి విలిఖే ద్రాజశాసనమ్.

సంధివిగ్రహలేఖకుఁడు (యుద్ధములను ప్రకటించుటకు, సంధి సేయుటకు ఁడు ప్రాచీన కాలమునుండియు రాజులయొద్ద సంధివిగ్రహి అనుపేర నొక యుద్యోగియుండువాఁడు: శాసనములు వ్రాయుపని ఆతనిది) రాజుచేత స్వయముగా నాదేశింపఁబడినవాఁడై తామ్రఫలకము మీఁదఁగాని, వస్త్రముమీఁదఁగాని రాజశాసనమును వ్రాయవలెను. ఈదానవిషయమున వ్యాసుఁ డింకను నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

సమామాస తదర్ధాహ ర్నృపనామోప లక్షితమ్
ప్రతిగ్రహీతృ జాత్యాది సగోత్ర బ్రహ్మచారికమ్.

ఆశాసనమున రాజుపేరు, సంవత్సరము, నెల, పక్షము, దినము, ప్రతిగ్రహీతయొక్క జాతి, కులము, శాఖ ఈ మొదలగునవన్నియు వ్రాయవలెను; అంతియేకాదు

స్థానం వంశాను పూర్వ్యం చ దేశం గ్రామ ముపాగతమ్,
బ్రాహ్మణస్య తథా చాన్యా న్మాన్యా నధికృతాన్ లిఖేత్.

బ్రాహ్మణునిస్థానము, వంశము, దేశము, ఇయ్యఁబడినగ్రామము, (దానమున) అధికృతులుగఁ జేయఁబడిన యితరులు – ఈమొదలగువాటి నన్నిఁటినిగుఱించియు అందు వ్రాయవలెను. దాన మొసంగునప్పుడు కార్యస్థ, దూత, వైద్య మహత్తరులను, మ్లేచ్ఛ చండాలపర్యంతము గల కుటుంబినులను అందఱిని సంబోధింపవలెనని యిట్లు చెప్పఁబడినది.

కుటుంబినోథ కార్యస్థ దూతవైద్య మహత్తరాన్
మ్లేచ్ఛచండాల పర్యంతాన్ సర్వాన్ సంబోధయ న్నితి.

ఇట్లు సంబోధించి:—

మాతాపిత్రో రాత్మనశ్చ పుణ్యాయాముకసూనవే
దత్తం మయాముకాయాద్య దానం సబ్రహ్మచారిణే.

నా తల్లిదండ్రులయొక్కయు, నాయొక్కయు, పుణ్యము నిమిత్తము 'ఫలాన'వాని కొడుకును, 'ఫలాన' సబ్రహ్మచారియు (అనఁగా ఫలాన వేదశాఖకు చెందినవాఁడును) అగు 'ఫలాన' వానికి నేనీ దానమొసంగితిని అను విషయమునుగూడ వ్రాయవలెను.

గంజాముజిల్లాలో మునగపలస గ్రామమువద్ద నుండు 'దంతవక్త్రుకోట' యను పురాతనస్థలము

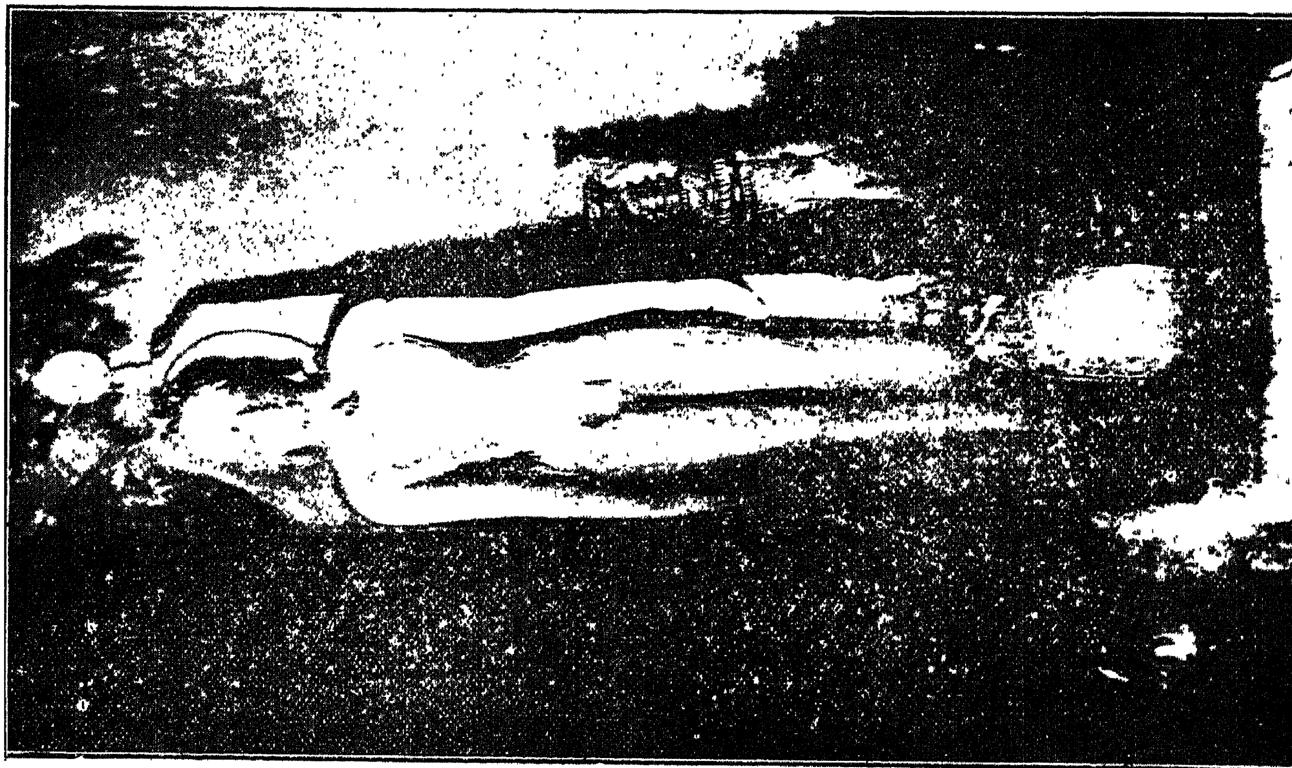

గంజాము జిల్లాలో పైలాడ గ్రామమువద్దనుండు కొండలోని 'సంగమేశ్వర' గుహాలయము. ఇదియథార్థముగ నొక జైనదేవాలయము. లోపలనుండు తీర్థంకర విగ్రహమును గమనించిచూడవలెను.

ఈపౌరాతనముల యొక్క ప్రాముఖ్యమును రక్తాక్షిసంవత్సరాది సంచికలో ప్రచురింపబడిన 'శాసనవాళి' యను వ్యాసమున వివరించియున్నాము.

పై జైనదేవాలయములోని విగ్రహము

మునగపలసకు చెంతనున్న 'పాండవులమిట్ట' మీఁది 'డాల్మెను'లని పిలువబడు '[illegible]'.

భవిష్యన్నృపతుల అవబోధనార్థము ఇట్లువ్రాయవలెనని బృహస్పతివ్రాయుచున్నాఁడు:—

దాతుః పాలయితు స్స్వర్గం హర్తు ర్నరక మేవ చ,
షష్టివర్ష సహస్రాణి దానచ్ఛేదఫలం లిఖేత్.

అఱువదివేలేండ్లవఱకు దానమునొసంగినవానికి,నొసంగిన దానము పాలించినవానికి స్వర్గసౌఖ్యము కలుగుననియు, నిచ్చిన 'దత్తి'హరించినవానికి నరకమనియు దానచ్ఛేదఫలమును వ్రాయవలెను.

ఈవిషయమున వ్యాసుఁ డిట్లు తెలుపుచున్నాఁడు:—

షష్టి వర్ష సహస్రాణి దానచ్ఛేదఫలం తథా,
ఆగామిన్నృపసామంత బోధనార్థం నృపోలిఖేత్.

ముందు పరిపాలింపఁగల నృపతులకు, సామంతులకుఁ దెలియుకొఱకై రాజు అఱువదివేలేండ్లవఱకుఁ గలుగు దానచ్ఛేద ఫలమును వ్రాయవలెను. ఈకారణముననే 'వ్యాసగీత'లని యీ క్రిందిశ్లోకములు తామ్రశాసనములందుఁ గన్పట్టును.

బహుభి ర్వసుధా దత్తా బహుభి శ్చానుపాలితా,
యస్యయస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలమ్.
స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యోహరేత వసుంధరామ్,
షష్టి వర్ష సహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః.
షష్టివర్ష సహస్రాణి స్వర్గే క్రీడతి భూమిదః
ఆక్షేప్తా చానుమన్తాచ తాన్యేవ నరకే వసేత్.

శ్లోకాంతరములుగ నీక్రిందివియు శాసనములందు వ్రాయుటకలదు.

సామాన్యోయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం
కాలేకాలే పాలనీయో భవద్భిః (మహద్భిః),
సర్వానేతాన్ భావినః పార్థివేంద్రాన్
భూయోభూయో యాచతే రామభద్రః.

ఈవిధమున భూదానాదికములును, తద్దానములను దెలుపు శాసనములును స్మృతిసమ్మతములని పైవిషయములవలన స్పష్టము కాఁగలదు.

తామ్రశాసనములు: చరిత్రము.

ఇఁక చారిత్రకముగ శాసనోపయోగమును ఇంచుక విచారింతము. శాసనమెప్పుడు ఎచ్చటదొరకినను అది ఎవరో ఒక రాజుచేత బ్రాహ్మణునికిఁగాని బ్రాహ్మణులకుఁగాని యొసంగఁబడిన దానమును, దానకాలమును, దాతయొక్క వంశానుక్రమ, వంశాభివర్ణనములును, ప్రతిగ్రహీతయొక్క వంశానుక్రమ, వంశాభివర్ణనములును దెలుపునని యెఱుంగవలెను. ఈ రాగిరేకులు దూర్చియుంచు కడియమునకు అతికించియుండు ముద్రికయే రాజముద్రిక. ఆముద్రికపై నుండునదియే ప్రభుత్వలాంఛనము. ఆలాంఛనముతోపాటు కొన్నికొన్ని ముద్రికలమీఁద దాతయైనరాజుయొక్క సుప్రసిద్ధబిరుదము వ్రాయఁబడి యుండుటయుఁ గలదు. ఒక్కొకప్పుడు దాతయైన రాజుపే రుండుటయుఁ గలదు. మొట్టమొదట నీముద్రికపై లాంఛనముమాత్రమే యుండెడిది; లేదా దాతపేరో బిరుదముమాత్రమో యుండెడిది. కాలక్రమమున బిరుదము, లాంఛనము రెండు నుండుటయే కాక ఇంకను సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, అంకుశము, శంఖము ఈమొదలగు నితర చిహ్నములు కూడ నుండెడివి. చేయఁబడినదానము సూర్యచంద్రు లున్నంతకాలము నిలుచుగాత మనుభావముతో ముద్రపై సూర్యచంద్రులను తీర్తురు. అంకుశము, శంఖము మొదలగునవి దాతయైన రాజవంశమువారి సామ్రాజ్య చిహ్నములు. ఇట్లే ముద్రికపైనుండు చిహ్నములకు అర్థమూహింపవలసియుండును. బిరుదముగాని, పేరుగాని, లేక యితరచిహ్నములుకాని ముద్రికపై లేకపోయినను, ప్రభుత్వలాంఛనముమాత్ర ముండి తీరును. దీని ననుసరించి సాధారణముగ నది యేరాజవంశమునకు సంబంధించిన శాసనమో తెలిసికొనవచ్చును. ఒక్కొకప్పుడు అనేకములైన రాజవంశములకు వా రవలంబించిన మతము ననుసరించి ఒకే లాంఛనము నుండవచ్చును. చాళుక్యులు వరాహ లాంఛనము నుపయోగించినవారు; కళింగగాంగవంశజులు తమ ముద్రికలపై వృషభలాంఛనమును ముద్రించినవారు; ఒడ్డాది మత్స్యరాజులది మత్స్యలాంఛనము. ఇట్లే సాధారణముగ వేఱువేఱురాజవంశములకు వేఱువేఱు రాజలాంఛనములు కలవు. శాసనమున దాతయైన ప్రభువునకు పూర్వపుతరములవారిని (సాధారణముగ మూఁడుతరములవారిని అనఁగా ప్రపితామహ, పితామహ,పితరులను)[1] అభివర్ణించుట స్మృతివిహితము; కావున మనకు ఒకే వంశమునందలి వేఱువేఱు రాజులశాసనములు దొరకినయెడల ఆ రాజవంశముయొక్క వంశావతారమును సంపూర్ణముగఁ దెలిసికొనుటకవకాశ మేర్పడుచున్నది. అందువలన ఒక్కొక్కరాజవంశమునుగుఱించి తామ్రశాసనము లెంతయధికముగ లభించిన ఆవంశముయొక్క వంశానుక్రమమును, అందు అభివర్ణనముకూడ నుండుటవలన ఆవంశమునందలి వేఱువేఱు రాజు లొనరించిన దానధర్మములును, సాహసకృత్యములును అంత పూర్తిగఁ దెలిసికొనుటకు వీలగును. అందువలన మనదేశచారిత్రమును రచియించుటలో నీశాసనము లత్యంతసహకారులని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. అది యటుండ శాసనములు దానకాలమును దెలుపుట చాల ఆవశ్యకము. మొట్టమొదట తామ్రశాసనములందు దానకాలము సూర్యగ్రహణనిమిత్తమున ననికాని, చంద్రగ్రహణనిమిత్తమున నని కాని, ఉత్తరాయణపుణ్యకాలమున నని కాని, తెలుపఁబడినది. కాని రానురాను వాటిలో శకనృపకాలాతీత సంవత్సరములు[2] కూడఁ

1 కొన్నివంశములవారు మూఁడుతరములను గూడ అభివర్ణించియుండలేదు. తాతను, తండ్రిని, దాతను మాత్రమే పేర్కొనిన శాసనములు కలవు. శాలంకాయనుల విట్టివే. కళింగగాంగుల కొన్నికొన్ని శాసనములో పితయు, సుతుఁడును మాత్రమే పేర్కొనఁబడియున్నారు. దాతనొకనిని మాత్రమే పేర్కొనిన శాసనములు నున్నవి.

2 ప్రాచీనశాసనములను పరిశోధించిన శకవర్షములకు, శాలివాహనులకు ఏవిధమైనసంబంధము కన్పట్టదు. ఈసంబంధము ఇటీవలిదనుట స్పష్టము. శకనృపకాలాతీత సంవత్సరములనియే ప్రాచీనశాసనములఁ గలదు. అందువలన శాలివాహనులనుబట్టి కాక శక నృపతులనుబట్టియే శక మేర్పడెనేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. దీనిని గుఱించి నే నొకప్పుడు వ్రాసెదను.

దెలుపఁబడినవి. అనఁగా దానము ఏశకవర్షమున, ప్రభవాదిసంవత్సరములలో నేసంవత్సరమున, నేమాసమున, నేనిమిత్తమున నొసంగఁబడినదో విస్పష్టముగఁ దెలుపఁబడుటచేత దాతయైనరాజు ఆశకవర్షముననుండెనని నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనుట కనువగుచున్నది. ఒక్కరాజుయొక్కశాసనములే అట్టివి నాలుగైదు దొరకినచో ఆరాజు ఎప్పటినుంచి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది స్థూలదృష్టిని నిర్ణయింపవచ్చును. శాసనముల ననుసరించి రాజులయొక్కయేకాక ఆరాజులచే దానములను ప్రతిగ్రహించిన కవులయొక్క, పండితులయొక్క కాలమునుగూడ నిర్ణయింపవచ్చును. విజయనగరాధీశుఁడైన బుక్కరాయ లొసంగిన యొకశాసనమున వృత్తులనుబడసినవారిలో ఉత్తరహరివంశకర్తయైన నాచన సోమనాథుఁడు పేర్కొనఁ బడియున్నాఁడు. అందువలన నాతఁడు బుక్కరాయల నాఁటివాఁడని నిశ్చయించుటకు వీలయి, తన్మూలమున ఉత్తరహరివంశకాలము నించుమించుగ నిర్ణయించుటకు వీలుకలుగుచున్నది. అదిగాక మఱియొక్క విషయము. సాధారణముగ రాజు ఏమతము నవలంబించిన నామతస్థులైన బ్రాహ్మణులకు దానము లధికముగఁజేయుట సహజము. ఎట్లన విజయనగరాధీశులలో తుళువవంశము వారు వైష్ణవమతము నవలంబించి, ఎక్కుడాశ్రయాదరముల నొసంగి దాని నభివృద్ధిపఱిచిన వారగుటచే వారిశాసనములు వేదాంతోభయమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యులైన వైష్ణవుల కొసరించినదానముల నధికముగఁ దెలుపుచున్నవి. అట్లే ఓరుగంటి కాకతీయులు శైవమతము నవలంబించి యాదరించిన వారగుటచేత వారిశాసనముల ననుసరించి యాకాలమున శైవ మభివృద్ధివశయందుండినట్లు మనము గ్రహింపఁగలము. ఈవిధమున కవులయొక్కయు, పండితులయొక్కయు, వారికాశ్రయులయిన రాజులయొక్కయు కాలమును నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనుటకును, అప్పటి మతపరిస్థితులను దెలిసికొనుటకును శాసనములు మనకు పరమోపకారకములుగ నున్నవి.

చరిత్రాభిమానుల యుదారాదరాతిశయముల వలన నింతవఱకు పెక్కు తామ్రశాసనములు దొరకినవి. శాసనముల యాకృతి పరిమాణముల ననుసరించియు నవి యేకాలపువో సిద్ధాంతముచేయ నవకాశము కలదని వాటిని బరిశీలించినపిదపఁ దేటపడుచున్నది. అనఁగా స్థూలదృష్టిని అవి యేశతాబ్దములలోనివై యుండునో యూహించుటకుఁ గొంతవీలు కలుగుచున్నది. మొదటవచ్చిన తామ్రశాసనములు కడు చిన్నవి! రేకులు వెడల్పునందును, పొడవునందును చాల చిన్నవిగ నుండెను. తరువాతి తామ్రశాసనములందలి రేకులకువలె మొదటవచ్చిన రేకులకు మడఁచఁగొట్టి అంచులు దిద్దియుండలేదు. ఈ విషయమునందలి యాథార్థ్యము శాలంకాయన, విష్ణుకుండి, పల్లవ, ప్రథమ చాళుక్య ప్రభువుల శాసనములం బరిశీలించిన స్పష్టపడఁగలదు. అంతియ కాక ఇప్పటి పుస్తకములందలి పుటల కంకెలువేసినట్లు కొన్నికొన్ని మొదటి తామ్రశాసనములలో రేకులపై నంకెలు వేయఁబడినవి. కాలక్రమమున రేకులపై నంకెలువేయు నీపద్ధతి పరిత్యజింపఁబడెను. రానురాను తామ్రశాసనములలో సంభవించినమార్పు లింకను చాలగలవు. అవి యేవన (౧) రేకుల పొడవు వెడల్పులు వృద్ధియై రేకులు పెద్దనయ్యెను. ఇట్టి క్రమాభివృద్ధిని పొందిపొంది తుదకు విజయనగర సామ్రాజ్యాంత్యకాలమునాఁటికి తామ్రశాసనములు బాలకులు బడులలోనుపయోగించు నిప్పటిపలకలంతటి వయ్యెను. (౨) రేకుల చివరలు మడఁచఁగొట్టిఅంచులు తీర్పింపఁబడెను. (౩) రేకులకు పెద్దతనము వచ్చుటతోపాటు రాజముద్రికలకును పరిమాణమున పెద్దతనమువచ్చెను. (౪) రేకులపై నంకెలు వేయు నాచారము తగ్గిపోయెను. (౫) పితృ, పితామహులనుమాత్రమే కాక దానమొసంగిన ప్రభువునకు పూర్వము పరిపాలించిన రాజులను జాలమందిని (ఒక్కొకప్పుడు వారి రాజ్యపరిపాలన సంవత్సరములతోఁ గూడ) పేర్కొనుట యాచారమయ్యెను.

రాజులు భూదానాదికములను బ్రాహ్మణుల కెంత శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జేయువారో యంత శ్రద్ధాభక్తులతో యజ్ఞయాగాదికములను గూడ నొనరించుచుండువా రని వారివారి శాసనములే తెలియఁజేయుచున్నవి. శాసనములందలి రాజవర్ణనాభిసందర్భమున నీవిషయము విశదమగుచున్నది. పల్లవులు అగ్నిష్టోమ, వాజపేయ, అశ్వమేధయాగములను జేసినవారు. బాదామి పశ్చిమచాళుక్యులలోఁ గొందఱు తాము అగ్నిష్టోమ, అగ్నిచయన, వాజపేయ, బహుసువర్ణ, పౌండరీక, అశ్వమేధములను జేసినవారమని చెప్పుకొనినను మొత్తముమీఁదవారు అశ్వమేధావభృథస్నానపవిత్రీకృత శరీరులని వారి శాసనములు తెలుపుచున్నవి. విష్ణుకుండిరాజులు అగ్నిష్టోమ సహస్రయాజినులని, అశ్వమేధావభృథావధూత జగత్కల్మషులని వారిశాసనములందు వర్ణింపఁబడియున్నారు. విష్ణుకుండి ప్రభువులలో బహుసువర్ణ, పౌండరీక, వాజపేయ, రాజసూయాదివివిధప్రిథుగురువర శత సహస్రయాగములను మాత్రమేకాక తుదకు పురుషమేధము (పురుషునే పశువునుజేసి వధియించి చేయుయజ్ఞము) చేసినవారుకూడఁ గలరఁట! కదంబులు మొదలగువారుకూడ ఇట్లే బహుయాగములను జేసినవారు.

దానధర్మములు: శిలాశాసనములు

తామ్రశాసనములు రాజులొసంగిన భూదాన, అగ్రహార దానములనుమాత్రమే తెలుపును. క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దమునకు పూర్వము మంత్రులుగాని, దండనాయకులుగాని యొసంగిన తామ్రశాసనములు కనఁబడవు. ఇందువలన అధికారము ననుసరించియు, రాజధర్మ వర్ణధర్మముల ననుసరించియు రాజులకుమాత్రమే, అనఁగా క్షత్రియులకుమాత్రమే అట్టి దానాదికములం జేయుట కెక్కువ హక్కుకలదనియు, అది వారి విధ్యుక్తధర్మములలో నొక్కటియనియునూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది.

రానురాను కాలము గడచినకొలఁది మండలేశ్వరులు, దండనాయకులు మొదలగువారు చేసినదానములును గనఁబడుచున్నవి. పదునొకండవ శతాబ్దమునకు పూర్వము తామ్రశాసనము లెంతయధికముగఁగనఁబడుచున్నవో మనదేశమున అటుతరువాత శిలాశాసనము లంత యెక్కువగఁ గనఁబడుచున్నవి. పదునొకండవ శతాబ్దముతరువాత మనదేశము నేలిన

రాజు లెవ్వరును దాము యజ్ఞయాగాదులను జేసినట్లు చెప్పుకొని యుండలేదు. ఇందులకుఁ గారణమేమి?

పదునొకండవ శతాబ్దమునాఁటికి బ్రాహ్మణమతము బాగుగ పురికొని శాశ్వతముగ భారతభూమిని ప్రతిష్ఠాపితమయ్యెను. ఆదిమజాతి వారిని పునీతులంగావించి, వర్ణాధిక్యముఁ గల్పించి ద్విజులంజేర్చి, వారి యండనిలిచి బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణమతమును వ్యాపింపఁజేయవలసిన యావశ్యకత తప్పిపోయెను. క్రిందితరగతులవారు పైవర్ణములు కౌఁగ బ్రాఁకుట నిలిచిపోయెను. మేధావులైనవారలు తమతమబుద్ధికుశలతనను సరించి వేఱువేఱుస్మృతులకు విపులమైన వ్యాఖ్యానములను, నిబంధను లను రచియించి ఆయాయివర్ణములవారి ధర్మములను సుస్పష్టము గావించి, హిందూసంఘమును కట్టుదిట్టపఱిచిరి. విజ్ఞానేశ్వరుఁడు, అపరా ర్కుఁడు మొదలగు గొప్పవ్యాఖ్యాతలీకాలమువారే. పౌరాణికమతాను గుణ్యమైన దానధర్మముల నాచరింపవలెనను ఆసక్తి హెచ్చెను. యజ్ఞ యాగాదులు సన్నగిల్లెను. అట్లు సన్నగిల్లుటకు, ఈకాలపు భూపతులు వెనుకటివారివలె యజ్ఞయాగాదులుచేయుట కధికారముఁగల క్షత్రి యులమని చెప్పుకొనుటకు వీలులేకపోవుటగాని, సంఘముయొక్కదృష్టి ఆచరించుటకుఁ గష్టసాధ్యములని తోఁచిన యజ్ఞయాగాదులమీఁదనుండి తప్పిపోయి, ఆచరణ సుసాధ్యములైన దానధర్మములమీఁదికి మఱలుట కాని కారణముకావచ్చును. ఎట్లయినను పదునొకండవ శతాబ్దము తరు వాతికాలము యజ్ఞయాగాదులకు భిన్నమయిన దానధర్మముల కాలమని తామ్రశాసనములకు భిన్నమయిన శిలాశాసనముల కాలమని నుడువవలసి యున్నది. ఈకాలమున దానధర్మములకుఁ గలిగినంత ప్రాముఖ్యము యజ్ఞయాగాదులకు లేకపోయెను. పుణ్యయశోభివృద్ధిప్రదములైన సప్త సంతానము లేర్పడినకాల మిదియే. పూర్వము తటాకనిర్మాణ మత్యంత పుణ్యప్రదమైన ధర్మకార్యముగ పరిగణింపఁబడుచుండెను. కాలక్రమ మున నట్టిధర్మకార్యము లింకను హెచ్చి 'సప్తసంతానము' లను పేరఁ బ్రఖ్యాతమయ్యెను. మంచనకవి తన కేయూర బాహుచారిత్ర మున వాటి నిట్లు అభివర్ణించియున్నాఁడు.

> నందనుఁడు, వనమ్ము, నల్లిండ్లు, నిధి, సుర
> గృహము, చెఱువు, మేలికృతి యనంగ
> జగతి వెలయు సప్తసంతానములు వినఁ
> బుణ్యములు యశంబుఁ బొందవచ్చు.

ఈవిధమున దానధర్మములసంఖ్య హెచ్చిపోయెను. దేశకాల మతాచారములను స్మృత్యాదులను బరిశీలించి, సంగ్రహించి పదుమూఁ డవ శతాబ్దము కడపటిభాగమున దేవగిరి యాదవప్రభువులగు మహాదేవ రాజ, రామచంద్రరాజులకు మంత్రిగను, శ్రీకరణాధిపుఁడుగను ఉండిన హేమాద్రి ఈ దానధర్మములను, వ్రతములను తన 'చతుర్వర్గ చింతా మణి' యనుగ్రంథమున దానఖండ, వ్రతఖండములందు సవిస్తరముగఁ దెలిపియున్నాఁడు.

దీపదాన ప్రాముఖ్యము

ఈ దానధర్మాదికములలో సహజముగ గోదాన, సువర్ణదాన ములకు శాసనములు వ్రాయింపవలసిన యావశ్యకతలేదు. గోదాన, సువర్ణ దాన, భూదానములు పురాతనకాలమునుండియుఁ జాలప్రసిద్ధికెక్కినవి. ఈకాలమున అత్యంతము ప్రాముఖ్యములోనికి వచ్చినది దీపదానము. దేవాలయమున నందాదీపమును వెలిగించుట పుణ్యాతి పుణ్యములైన కార్యములలో నొక్కటియయ్యెను. దేవునిసన్నిధినిదీపదానముచేయుట యెంత అత్యంతపుణ్యకార్యమయ్యెనో దీపమార్పివేయుట అంతటి పరమ పాతకకార్య మయ్యెను. దీపదానఫలము మహాభారతమున నిట్లు చెప్పఁ బడినది.

> దేవాస్తేజస్వినోయస్మాత్ ప్రభావంతః ప్రకాశకాః,
> తామసారాక్షసాశ్చైవ తస్మాద్దీపః ప్రదీయతే.
> కులోద్యోతో విశుద్ధాత్మా ప్రకాశత్వంచ గచ్ఛతి,
> జ్యోతిషాంచైవ సాలోక్యం దీపదాతా భవేన్నరః.

కవిబ్రహ్మయైన తిక్కనసోమయాజి వీటి నీ క్రిందివిధముగ నాంధ్రీకరించియున్నాఁడు.

> ఆ. వె. దైవతార్చలవుడు తామసభూత ర
> క్షోముఖంబులైన కుత్సితంపు
> జాతులెల్ల దీపసన్నిధి నడఁగు న
> ట్లగుట దీపదాన మధికఫలము.

> కం. జ్యోతిస్సాలోక్య కులో
> ద్ద్యోతన మహితప్రకాశయోగంబులు పు
> త్త్రా! తెచ్చు దీపదానము
> దాతకొసఁగు నమరపూజిత సుఖిత్వంబుల్.

ఇఁక దీపదానము ఎందునిమిత్తము ఎప్పుడు చేయవలెనో మహా భారతమునసే యిట్లు విశదీకరింపఁబడినది.

> అంధతమస్తమిస్రంచ దక్షిణాయన మేవచ,
> ఉత్తరాయణ మేతస్మాజ్జ్యోతిర్దానం ప్రశస్యతే.

అంధతమస్సని యొక నరకము కలదు. దక్షిణాయనము పాప కాలము. అందువలన ఆనరకమునుండియు, దక్షిణాయన పాపకాలము నుండియు తప్పించుకొనుటకును, తరించుటకును ఉత్తరాయణమున జ్యోతి ర్దానము చేయుట యుత్తమోత్తమమైన కార్యమని పైశ్లోకముయొక్క భావము. ఈకారణమునసే సాధారణముగ మన తెలుఁగుదేశమునందలి శిలాశాసనములను బరిశీలించిన దీపదానములు ఉత్తరాయణ పుణ్యకాల మునసే చేయఁబడినట్లు మనకుఁ దెలియఁగలదు. దేనితో దీపము పెట్ట వలెనో ఆవిషయమునకూడ మహాభారతము సుస్పష్టము చేయుచున్నది.

> హవిషా ప్రథమః కల్పో ద్వితీయశ్చౌషధీరసైః
> వసామేదోస్థినిర్యాసై ర్న కార్యః పుష్టిమిచ్ఛతా

ఇందులకు ఆంధ్రమహాభారతమునందలి పద్య మిది:

తే. అలనేయి ముఖ్యము మహిషాదిమేష
జనితఘృతములు దైలంబు మనుజనాథ!
మధ్యమములగు మేదోస్థి మాంసరసము
లరయ నింద్యముల్ దీప సమర్పణమున.

దీపదానము చేసినందువలనను దీపదానమును, హరించి నందువలనను గలుగుఫలమి ట్లభివర్ణింపఁబడినది.

దీపహర్తా భవే దంధ స్తమోగతి రసుప్రభః,
దీపప్రదః స్వర్గలోకే దీపమాలీ విరాజతే.

దీపమును హరించువాఁడు అంధుఁడై తమోగతుఁడై కాంతి దక్కినవాఁ డగును; దీపదాన మొసంగువాఁడు దీపమాలికవలెస్వర్గలోకమున విరాజిల్లఁగలఁడు అని యీశ్లోకభావము.

శిలాశాసనములు

ఈదీపదాన సందర్భముననే శిలాశాసనములు వర్ధిల్లినవి. [1]అసలు శాసనమన తామ్రశాసనమనికాని వస్త్రముమీఁద వ్రాసిన శాసనమని కాని యర్థము; కాని శిలలమీఁద దానశాసనములు వ్రాయుటవచ్చిన పిదప అవి తామ్రశాసనము లని, యివి శిలాశాసనములని పేర్కొనవలసిన యవసరము కలిగెను.

భూదానమునకు తామ్రశాసనమువలె దీపదానమునకు శిలాశాసనము వ్రాయింపవలెనను స్మృతినియమము లేదు. పురాణేతిహాసాదులే దీపదాన ప్రాముఖ్యమును దెలుపుచున్నవి. అవియైన నిట్టి నియమము నేర్పఱుపవు. అయినను, చేసినదానమునుగుఱించి ప్రజలకుఁ దెలియుటకును, ఆదానము సాగుచుండక పోయినయెడల ఇట్టివాని గుఱించి శ్రద్ధవహించువారు అది ఎందువలన సాగుటలేనిది విచారించుటకు వీలుగ నుండునట్లును దానపత్రముగ శాశ్వతమైన దస్తావేజుగ నుండునట్లు శిలాశాసనములను వేయువారు. ఈసందర్భముననే మనపూర్వపు దేవాలయములు ఇప్పటి 'రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసుల'వంటి వయ్యెను.

తామ్రశాసనములు ఎట్లు సాధారణముగ బ్రాహ్మణులకుఁ జేయఁబడిన అగ్రహారదాన, భూదానశాసనములను దెలుపునో అట్లే శిలాశాసనములు సాధారణముగ దేవాలయములలో దేవళ్లకుఁ జేసినదీపదానమును దెలియఁజేయును. అట్లగుట నవి సాధారణముగ దేవాలయములలోనే చూపట్టును. దేవళ్లకుఁజేసిన యితరదానములను దెలుపు శిలాశాసనములును లేకపోలేదు; కాని వాటికంటె దీపదానమును దెలుపునవియే హెచ్చు; అందు ముఖ్యముగ నిట్టివి పదునొకండు, పండ్రెండు, పదుమూఁడు శతాబ్దములలో నెక్కువగఁ గానవచ్చును.

ఆవునేతితోఁ గాని, గేదెనేతితోఁ గాని, మేఁకనేతితోఁ గాని, గొఱ్ఱెనేతితోఁగాని దీపముపెట్టువారు. పెట్టినదీపము నిత్యము వెలుంగుచు, ఆచంద్రార్కస్థిరముగ నుండవలెనని దాత యాశయము. అందువలన దీపప్రదాత తానుపెట్టుదీపమున కుపయోగింపఁదలఁచు నేతినను సరించి మొదవులనో, గేఁదెలనో, సన్నజీవాలనో కొని తానే క్షేత్రమందలి స్వామికి దీపప్రదానము చేయఁదలఁచునో యచ్చటనుండు బోయలనశమున వాటినిచ్చుట యాచారము. ఆబోయ లామందను పరిపాలించుకొనుచు వంశానుక్రమమున నిత్యముదీపారాధనము నిమిత్తము నేయి 'నడపుచుండు వారు'. మొదవులను గొనియిచ్చియేకాక దీపదానము చేయఁదలంచినవారు రూకలిచ్చి, దానిమీఁదవచ్చు వడ్డిమూలమునను, భూదానముచేసి దానిమీఁదవచ్చు ఫలసాయము మూలమునను గూడ దీపమున కేర్పాటులు చేయువారు. ఈకడపటి సందర్భములందు దేవాలయ శ్రీభండారము (దేవుని ధనాగారము) ఇప్పటి 'ట్రెజరీ' వలె నుపయోగపడుచుండెడిది; ఇక్కడ మఱియొకవిషయము. దీపప్రదాతలు మొదవులు మొదలగు వాటి నిచ్చిన నిత్తురుగాక; వాటికి మేఁతయెట్లు?

ప్రాచీనకాలమున హిందూగ్రామనిర్మాణమునందేఇందులకేర్పాటుకలదు. ప్రతిగ్రామమునను గోగ్రాసమునిమిత్తము కొంతభూమి ప్రత్యేకముగనుండెడిది. అది గ్రామస్థులందఱియొక్క ఉమ్మడిఆస్తి. గ్రామసమూహమునకుఁ జెందిన 'సమూహిఈనాము.' అది ప్రత్యేకము ఒకరి హక్కుకాదు: ఒకరిసొత్తుకాదు. గ్రామమునందలి అందఱిపశువులు ఆ గోగ్రాసక్షేత్రమున నిరాటంకముగ మేయుచుండును. అవి(పశువుల)మందలు మేయుటకు నిర్ణీతమైన పచ్చికబయలు గనుకనే 'మందబయలు' నాఁబరగినది. పూర్వపుఏర్పాటులు చెడిపోయినను ప్రతిగ్రామమున నిప్పటికిఁ గొంతనిర్ణీతక్షేత్రమునకు 'మందబయలు' అనుపేరుమాత్రము అవశేషించియున్నది. గోగ్రాసక్షేత్రమటుండ నిప్పటివలె అరణ్యశాసనములు(Forest Laws)అప్పుడుండెడివి కావు; అడవిపట్టములకుండున మిప్పుడేకాని అప్పుడులేదు. అందువలన దీపప్రదాతలు బోయలవశమున నొసంగినమందల మేతనిమిత్తము ప్రత్యేక మేర్పాటులు కావింపవలసిన యావశ్యకత యుండెడిదికాదు. గొప్పగొప్ప పుణ్యక్షేత్రములలో దేవరకే యిట్టిగోగ్రాసముండెడిది. ఆవులమంద లుండునట్టియు, నీమందలను గాచు గొల్లబోయి లుండునట్టియు చోటికి 'కిలరము' అనిపేరు. దాక్షారామమున భీమేశ్వరస్వామికి ప్రత్యేకము ఇట్టికిలరము ఉండినట్లు అచ్చటి శాసనములవలనఁదెలియుచున్నది. (చూడు: శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకిల రమున').

నేతినిమిత్త మొసంగఁబడిన జంతువులలో ప్రాచీనశాసనములందు మొదవులు (ఈపదము శాసనముల మోదాలు, మోదలు అనురూపాంతరములను బొందినది), గొఱియలు, 'గేందె'లు, 'మేంక'లు గాక 'ఎడ్లు' 'ఇనుపఎడ్లు' అనునవికూడఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈ'ఎడ్లు', 'ఇనుపఎడ్లు' అనుపేరఁ బరగునవి దీపప్రదాన సందర్భమున నేతినిమిత్తమొసఁగబడిన జంతువులనుట నిశ్చయము. అట్లయిన నీపదములిప్పుడేజంతువులకు వర్తించును? ఇప్పుడు నూతనముగఁ బ్రకటింపఁబడిన నాలుగవ దక్షిణహిందూదేశ

[1] పదునొకండవ శతాబ్దమునకు పూర్వముకూడ మన ఆంధ్రదేశమున శిలాశాసనములు లేకపోలేదు, కాని యవి బాహుళ్యముగఁ గాన్పించునది పై నుడివిన శతాబ్దము తరువాతనే; దీపదానము సందర్భముననే.

శాసన సంపుటమునందలి యొకానొక శాసనమునుబట్టి ఈపదముయొక్క యర్థమిప్పుడు విస్పష్టమగుచున్నది. ఆశాసనము కొంతసంస్కృత భాషను, కొంత దేశభాషయగు ఆంధ్రమునను వ్రాయఁబడినది. సంస్కృత భాషాభాగమున నీశ్లోకముకలదు.

"మల్లయ క్షితి లక్ష్మీశో దత్వా పంచశతంగవాం,
సత్యవాక్య స్సచాలుక్య సాముద్ధరణదక్షిణః."

తెలుఁగుభాగమున నీక్రింది వాక్యములు కలవు.

"ప్రోలియబోయినివసమున విడ్చిన ఇనుపఎడ్లు ౫౦ నిత్యమాన ౧."

ఈపైసందర్భములనుబట్టి ఇనుపఎడ్లు గోవులు (ఆవులు) అనుట నిశ్చయము. కొన్నిశాసనముల ఇనుపఎడ్లు అను పూర్తిపేరుగాక ఎడ్లుఅని మాత్రమే వ్రాయఁబడినది. అందువలన ప్రాచీనశాసనములఁ గానవచ్చు ఇనుపఎడ్లుఅన్నను ఎడ్లుఅన్నను ఆవులని యర్థము. ఇట్లు ప్రాచీనశాసనములను శోధించిన ఇప్పుడు మనకు అరముకానట్టియు, పూర్వమువాడుకలోనుండినట్టియు మాటలు చాలఁ దెలియఁగలవు.

అఖండవర్తి దీపమునకు మానెఁడునేయి పెట్టుటయాచారము. ఖండదీపమునకు, అనఁగా అరదీపమునకు తవ్వెఁడునేయి పెట్టువారు. సోలెఁడునేతితోఁ బెట్టినదీపములునుగలవు. సోలెఁడు నేతిదీపమునకు ఏడు మొదవులు, అరదీపమునకు పదుమూఁడు మొదవులు, మానెఁడు నేతితోఁ బెట్టుదీపమునకు ౨౫ మొదవులుకాని, ౫౫ గొఱియలుకాని, ఇట్లు ఏర్పాటుండెడిది. ఇట్లుమొదవులు మొదలగునవి ఎన్నివిలిచి యిచ్చినను అఖండవర్తి దీపమునకు మానెఁడు నేయియుండవలెననియు, అరదీపమునకు తవ్వెఁడు నేయి యుండవలెననియు నేర్పాటు. సాధారణముగ మానెఁడు నేతికి ౨౫ మొదవులు నిర్ణయము. బోయలమీఁది యనుగ్రహమున ఒక్కొక్క దీపప్రదాత ఎక్కువమొదవుల నిచ్చుచు వచ్చినను బోయలోసంగవలసినది మానెఁడునేయిమాత్రమె. ఈనిర్ణయమును, ఏర్పాటును క్షేత్రమునందలి యాచారమునుబట్టియు నుండెడిది. దాక్షారామపుణ్యక్షేత్రమున సాధారణముగ మానెఁడునేతికి ౪౦ మొదవులనిచ్చుట యాచారము. కొన్నికొన్ని క్షేత్రములలో నేతికొలతకు ప్రభునిర్ణీతములైన మానికలుండెడివి. ముమ్మడిభీమనేతిమాన, త్రిభువనాంకుశ నేతిమాన, సానిమానిక (మానయొక్క రూపాంతరము), నందిమానిక-ఇవియన్నియు నిట్టివే.

శిలాశాసనములు: చరిత్ర

ఈశిలాశాసనములు సాధారణముగ ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలమున వేయఁబడినవని యీవఱకే తెలుపఁబడినది. అయినను ఇట్టిదానధర్మములు సూర్యగ్రహణ, సోమగ్రహణ నిమిత్తములను, దక్షిణాయన కర్కాటక సంక్రమణాది పుణ్యకాలములను జేయుటయుఁ గలదు. ఈశిలాశాసనములలో సాధారణముగ శకవర్షమును, ప్రభవాదులలోని సంవత్సరమును, మాస, పక్ష, తిథివారములునుకూడ తెలుపఁబడియుండుటచేత నివి చరిత్రకు చాలయుపయోగము.

రాజులు, రాజులకొడుకులు, భార్యలు, లెంకలు, దండనాయకులు, అమాత్యులు – వీరువారనక యెల్లరు నిట్టిదీపదానములనుజేసి శిలాశాసనములను వేయించియున్నారు. మాదిరి కీక్రిందిశాసనము చూడఁదగు.

"స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౦౯౫ అగు నేంటి విషువసంక్రాంతినిమిత్తమున శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర కొండపడ్మటి మల్లెరాజుకొడుకు మండెరాజు శ్రీకేశవదేవరకు నఖండవర్తిదీపంబునకు నిచ్చిన గొఱియలు ౫౫ వీనింజేకొని చిట్ట గొమ్మనబోయుని కొడుకు మాలెమబోయుండు దనపుత్రాను పౌత్రిక మాచంద్రార్కము నిత్యమానెండు నేయి ఈదీపంబునకుం బోయంగలవాండు||"

ఈవిధముగనుండు శాసనములలో రాజుపేరును, శకవర్షమును పేర్కొనంబడుటచేత ఈరాజును పేర్కొనినమఱినాలుగైదుశాసనములు దొరకెనా, ఆరాజు ఎప్పటినుంచి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది తెలియఁగలదు. ఇట్లే దండనాయకులు, లెంకలు మొదలగువారు తమ్మేలు 'నిజస్వామి'కి ధర్మఫలవు కలుగునట్లు దీపదానములంజేసి తమరాజును పేర్కొనుచువచ్చుటచేత ఒక్కొక్క రాజుకాలమున నాతనిక్రిందనుండు లెంకలెవరో దండనాయకులెవరో–ఈమొదలగువిషయములను దెలిసికొనుటకు వీలగుటచేత నీశిలాశాసనములు చరిత్రనిర్మాణమున కంత్యంతోపయుక్తములైన సాధనములగుచున్నవి. కొన్నికొన్ని శిలాశాసనములందు అమాత్యులయొక్క, దండనాయకులయొక్క, రాజులయొక్క శౌర్యసాహసకృత్యములు అభివర్ణింపఁబడుటకలదు. కొన్నిట ఆయారాజవంశముల వంశావతారమునుగోచరించును. అందువలన చరిత్రరచనమునకు తామ్రశాసనములెంతయుపయోగకరములో శిలాశాసనములునంతయుపయోగకరములే. ఒక్కొక్క తామ్రశాసనమువలన మనదేశమును పూర్వముపరిపాలించిన రాజులనుగుఱించిన క్రొత్తక్రొత్తవిషయములు తెలిసికొనుటకవకాశమున్నట్లే శిలాశాసనములవలనను ననట్టి యవకాశము కలదు.

ఉద్బోధము

అందువలన క్రొత్తగ దొరకిన యొక్కతామ్రశాసనము మఱల నష్టమైనను, శిలాశాసనముల నున్నని యుపయోగించక వాటికి సున్నము వేయించికాని, వెల్లవేయించికాని, లేకవాటిని గోడలలోను సోపానములలోను వేసికాని, మఱియితరవిధములఁగాని నష్టపఱిచినను వాటిలో మనదేశచరిత్రమున కుపయోగించునట్టికాని, మనప్రాచీన నాగరికతౌన్నత్యములను దెలుపునట్టికాని యెట్టి క్రొత్తసంగతులు కనఁబడియుండునో యని యావిపోయినందులకు చాలపరితాపము చెందవలసివచ్చును. అందువలన క్రొత్తగ నొకతామ్రశాసనము లభించినను, ఒక్కశిలాశాసనము కాన్పించినను మనదేశచారిత్రమునకు క్రొత్తగ నొక్కపుట చేర్పఁబడినట్లూహింపనగును. అవి పోయినయెడల దేశచరిత్రమునందలి యొక్కపుట చినిగిపోయి నష్టమైనట్లునమ్మవలసి యుండును. శిలాశాసనములును, తామ్రశాసనములును మనకు ఎంత యథేచ్ఛముగదొరకిన మనమాతృదేశచారిత్రము అంతసంపూర్ణముకాఁగలదు. శాసనములు దొరకినవి, ఇప్పటివఱకు నిలిచియున్నవి నష్టమైనయెడల మనదేశచరిత్రమంత ఖిలమైనది కాఁగలదు. అందువలన శాసనములనుగుఱించి యెక్కుడుశ్రద్ధ తీసికొని వాటిని సంరక్షించుటయు, క్రొత్తశాసనములను సంపాదింపఁ బ్రయత్నించుటయు చరిత్రాభిమానులవిధ్యుక్తధర్మమునివునవిచేయుచున్నాను.

కందుకూరి రుద్రకవీంద్ర స్మృతి

ఆయుర్వేదశాస్త్రి, అష్టావధాని, కందుకూరి వేంకట సుబ్బారావు గారు

పరతత్త్వమునఁ బరబ్రహ్మంబు నే'నంచు, నేయాత్మవిజ్ఞాని యెఱుకపరచె
'కనకకుండల పరిష్కారి నే'నంచు నే, వేదవేదాంగసంవేది పలికె
'పేషిణీహనుమంత బిరుదువాఁడ'నటంచు నే, పౌరుషేయుఁ డెంతే రహించె
'గుఱిమీఱఁగా జగద్గురుఁడ నే'నంచు నే, ఘనమూర్తి జయపతాకంబునెత్తె
గీ. 'సృష్టికర్తను నే'నంచు నేవిభుండు, దివ్యవర్తనవంశ ప్రతిష్ఠ నిలిపె
నట్టి శ్రీకందుకూరి వంశాబ్ధిపూర్ణ, చంద్రుఁ గవిచంద్రు రుద్రకవీంద్రు నెంతు. ౧

సీ. కార్యవిఘ్నప్రీతిఁ గరమునాడించు ద,య్యమునెత్తి నారికేళమునఁగొట్టి
ఏజిహ్వ యెఱుఁగని యోజ నెక్కుడు రస,మ్ములను మూఁడిడి రసజ్ఞులను దనిపి
నాల్గువ్రేళులను గర్ణములనంటించి దు, ష్కృతులకు శష్కులికల విదిల్చి
కఠినపదార్థముల్ గఱవనేరని బాల, కవికులమ్మునకు ద్రాక్షను నొసంగి
గి. విపుల విపులార్థనిధిసల్ల విచ్చలవిడి, వెచ్చమొనరించి కబ్బంపు వెలఁది నొసఁగి
మంచుమలయల్లు నల్లుఁగావించుకొనిన, రుద్రుధీశక్తి నెఱుఁగు నారుద్రమూర్తి.

మ. తనువొప్పారె సుపర్ణసర్షివర గోత్రంబందునం, గందుకూ
రున, శ్రీలింగన చెల్లమాంబల నహో! రుద్రార్య! యుష్మద్యశ
స్తను వొప్పెన్ రజతాద్రి, నింద్రనగరిన్, ధాత్రీనభోద్వంద్వమం
దున; సర్వజ్ఞుఁడవు నిరంకుశుఁడ వెందున్ మమ్ము వీక్షింపవే? ౩

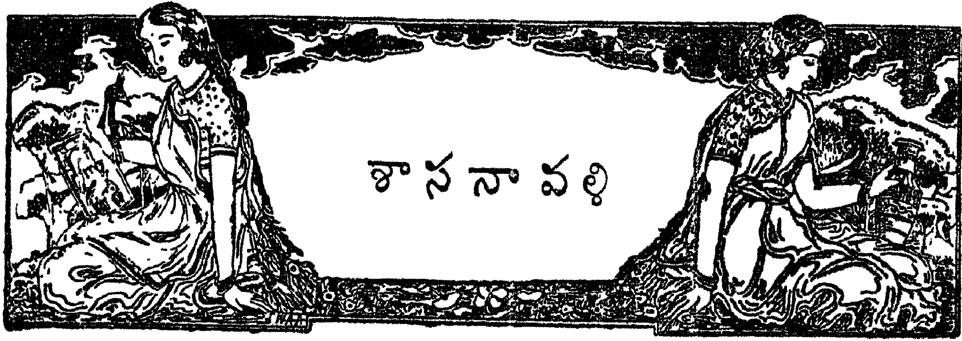
శా. ముఖ్యానేక సుధీకవీంద్ర కులసంభోద్భవ్య నైరంకుశో
పాఖ్యానాచ్ఛ కవిత్వ తత్త్వము భవత్ప్రజ్ఞా ప్రసాదంబుమై
విఖ్యాతప్రభ విశ్వకర్మజులు గర్విష్ఠుల్ విశేషంబు; రు
ద్రాఖ్యా! పట్టఁగఁ బగ్గముండునె? నిజవ్యక్తిం బ్రదర్శించినన్. ౪

గీ. తమను సుగ్రీవ యక్షగానమును జేసి, నావు సుగ్రీవయక్షగానమ్మునాఁగ;
సరసజన మనోరామంబు సలిపితంట, సరసజనమనోరామంబు సలుపకున్నె? ౫

మ. మొదలే శిల్పివి, యంత్రశిల్పకుఁడ వొప్పన్ సత్కవిశ్రాళి, యే
యదనం దేని సువర్ణలోభమనరా, దాయాయలంకార సం
పదలేదెద్దడి, యార్థికాగ్రణివి, లోపం బేమి?—పాపంబు మా
యది, తక్కుంగల దివ్యకావ్య లలితాస్వాదర్శనం బబ్బమిన్.

చ. కరము నృపాలురంగడుపు కక్కుఱితిన్ బతిమాలఁబోక, శ్రీ
హరిహర తారతమ్యము హృదంతరముంజొరనీక వాక్సుధా
పరిపణమున్ సమాన మతిఁబంచితి, కాళిప్రసాదమంచు; నీ
పరుసఁ గృతార్థులైన కవివర్యులు వ్యగ్యులు రుద్రపండితా! ౭

సీ. చామనచాయఁ బచ్చన పెంపుగాఁ బొడు,గునఁ దగ్గదేహపుష్టిని వహించి
గుండ్రని దనియు వాకొనరాని మోమునన్, మునుమున్నగన్పడు కనులుగల్గి
చెమటచేనొసఁటి కుంకుమజాఱ, జాఱని, భూరికుండల యుగంబునుధరించి
నీర్కావిదోవతినింగట్టి, పెడఁదయు,రమ్మునం బట్టుచేలమ్ముగప్పి
గీ. తలఁచుకొనునంత నాదుకన్నులకు నెట్ట,యెదుటఁ దోఁచెడు రుద్రకవీంద్రపాదు
కా ప్రభూళి మత్ఫాలభాగంబు నంట, భక్తిసాష్టాంగ నతుల నర్పణము సేతు.

సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులు గారు

గత సంవత్సరాది సంచికలో **1921-22** సంవత్సరమున చెన్నరాజధాని శాసనశాఖవారు జరిగించిన శాసనపరిశోధనలోని ముఖ్యాంశములను వివరించి యుంటిమి.

ఆ వివరణయందే ప్రతి సంవత్సరాది సంచికయందును తత్పూర్వము వెలువడిన శాసనశాఖయొక్క వార్షిక నివేదికలోని ముఖ్యాంశములను విమర్శించుట యుక్తమని హెచ్చరించియుంటిమి. ఇటీవల కొందఱు మిత్రు లట్లు చేయుట ఆంధ్రప్రపంచమునకు చాల నుపయోగముగ నుండునని తెలియజేసియున్నందున యీ సంచికయందు **1922-23** సంవత్సరమునకు యీశాఖవారి వార్షికనివేదికములోని సదంశముల నీవ్యాసమందు పేర్కొనదొడగి నారము.

ఈసంవత్సరమున నీశాఖవారు 683 శిలాశాసనములను చెన్నరాజధానిలోని యఱవ తెనుగు కన్నడ జిల్లాలలోనుంచి సేకరించియున్నారు. ఇవిగాక **1921-22** సంవత్సరమున సేకరింపబడినవానిలో 80 శాసనములు కూడ యీసంవత్సరపు నివేదికలో విమర్శింపబడియున్నవి. మొత్తముమీద **1922-23** సంవత్సరపు నివేదికలో 763 శిలాశాసనములను గురించి ప్రసంగించియున్నారు. ఇవిగాక 15 తామ్రశాసనములనుగూడపరీక్ష చేసి యిందు విమర్శించి యున్నారు.

తొలుత నీతామ్రశాసనముల లోని ముఖ్యమైన చారిత్రకాంశముల నొకింత చెప్పెదము. ఈపదియేను శాసనములును నివేదికకు ప్రథమానుబంధము (Appendix A) లో వివరింపబడియున్నది. దీనిలో తొలినాలుగును వట్టెఱుత్తు, అను నొకవిధమైన వట్రువాక్షరములలో నఱవ భాషలో వ్రాయబడియున్నవి. ఇందు చారిత్రిక విశేషము లెవ్వియును గనుపించవు. ఇవి తిరునెల్లి యను గ్రామమున దొరకినవట. ఇందుకు నిదర్శనముగ యీశాసనములలో తిరునెల్లిఆళ్వాన్ తిరునెల్లియూర్దేవర్ అను దేవనామములును, తిరునెల్లి, నెల్లికున్ఱమను గ్రామనామములును గానవచ్చుచున్నవి. దేవునికి 'దేవదేవేశన్' అను నపరనామమున్ను కనబడుచున్నది. తామ్రశాసనావళిలో అయిదవది వెనుకటిపల్లవరాజులలో నొకండైన కోవిజయనందివిక్రమవర్మన్ అను ప్రభువుయొక్క దానశాసనము. ఇది యితని 61 వ రాజ్యసంవత్సరములో పుట్టినది. ఈశాసనోద్దేశమేమన మంగలనాడాళ్వాన్అనువాని విజ్ఞప్తిప్రకారము నల్లూరుఅనుగ్రామమున కొంతభూమిని ప్రత్యేకముగ బ్రహ్మదేయముగావించి పట్టత్తాల్ మంగలం అనుపేరిట కొంతమంది బ్రాహ్మణులకు శాశ్వతదానముగ నొసంగుట మంగళనాడాళ్వానునకు మంగలరాష్ట్రభర్త, మంగలజనపదభర్తయనుసంస్కృతబిరుదము లివ్వబడియున్నవి. శాసనమునకు "ఆజ్ఞప్తి" అనగా ప్రకటించినయధికారి ఆలప్పాక్కం అనుగ్రామమునకు సంబంధించిన విజనయల్లుబర్ అనునతడు శాసనలేఖకుడు శ్రీదండి. ఇతడు కచ్చిప్పేడు (అనగా యిప్పటికాంచీపురము) లోని ఐంబనైచ్చేరికి సంబంధించిన విడేల్విడుగు పల్లవపెరుందచ్చన్ అను కంసాలియొక్క కుమారుడు.

ఈశాసనపురేకులు తంజావూరుజిల్లా తిరుత్తురైపూండి తాలూకాలోని కొత్తమంగలం గ్రామమునకు శివారైన పళ్ళిక్కోయిల్ అను నుపగ్రామమున పదియేండ్లక్రింద భూమినుంచి త్రవ్వబడినది. ఇందు విష్ణ్వాదిగ పల్లవులవంశానుక్రమము వర్ణింపబడి యున్నది. వీరకూ

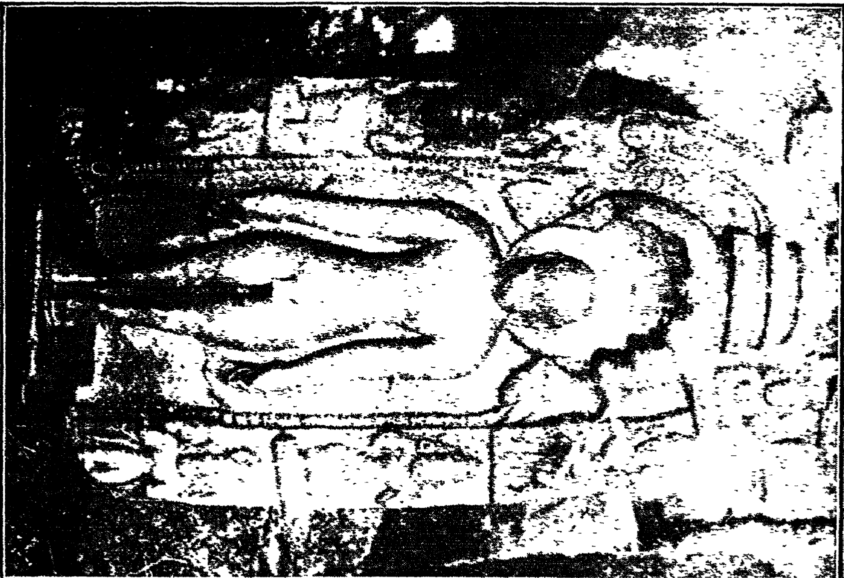
ర్మాది పల్లవప్రభువులయనంతరము హిరణ్యవర్మయను
రాజు రాజ్యముచేసెను. ఇతనికి తర్వాత నందివర్మ సింహా
సనము నెక్కెను. ఇతడు బాల్యముననే పరనృపతులను
జయించి రాజ్యభారమును వహించినట్లు చెప్పబడియు
న్నది. ఇతనిచేత పరాజితులలో వల్లభ, కళభ్ర, కేరళ,
పాండ్య, చోళ, కొంకణ రాజులు ముఖ్యులు. ఈరాజు
చిన్నవయస్సుననే రాజ్యభారమువహించినందున యితని
రాజ్యకాలము సుమారు 65 సంవత్సరములుగ నుండినట్లు
నిదర్శనములు గలవు. మహాబలిపురములోననే నందిపోత
వర్మయనుపేరిట యీరాజుయొక్క 65 వ రాజ్యసంవత్స
రపు శాసనమొకటి (1922 సం॥ 666 శా) దొరకియు
న్నది. ఇతడు పల్లవవంశావళిలోని మూడవనందివర్మయ
గుచున్నాడు. శాసనమున ప్రారంభకస్తుతివిష్ణువును గొని
యాడుచున్నది.

6,7 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు తరువాయి
విజయనగరరాజులలోని వెంకటపతిరాయలచేత నివ్వబడిన
దానశాసనములు. ఇందు మొదటిది శాలివాహనశకము
1513 (అనగా క్రీ. శ. 1591-92) సంవత్సరముననను రెండ
వది ఆశకము 1534 (అనగా క్రీ. శ. 1612-13) సంవ
త్సరమునను పుట్టినవి. తొలిది, అహోబలేశభూపాలుని
కుమారుడును చంద్రగిరిప్రభువును నైన చెంచభూపాలుని
విజ్ఞప్తిప్రకారము చెంచసముద్రమను గ్రామము బ్రాహ్మ
ణులకు దానముగ నివ్వబడినట్లును దానముపొందినవారిలో
ననేకులు శబ్దశాస్త్రవేత్తలును జ్యోతిః శాస్త్రవేత్తలును
నున్నట్లు చెప్పుచున్నది. రెండవది చంగలిపట్టు సీమలోని
మురుగమంగలము అనుగ్రామము గోపాలసముద్రమను
పేరిట, హారితగోత్ర, ఆపస్తంబసూత్ర, యజుశ్శాఖాధ్యా
యియైన రామకృష్ణజోస్యులకు సర్వమాన్యముగ నివ్వ
బడినట్లు తెలుపుచున్నది. రామకృష్ణజోస్యులు స్వరమం
డలంవంశీయుడైన లింగనారాధ్యుని పౌత్రుడు, మల్లికా
ర్జునారాధ్యగంగాంబికలపుత్రుడు. ఇతడు వేద, వేదాంగ,
తర్క, స్మృతివేత్తయు;సూర్యసిద్ధాంతప్రవీణుడును. ఈదా
నము (తిరుపతి) వేంకటేశస్వామివారి సన్నిధిలో చేయ
బడెను. వెనుకటి విజయనగరరాజులదానము లనేకములు
ప్రాయశః శ్రీవేంకటేశ్వర సన్నిధిలోననే జరిగినవి.

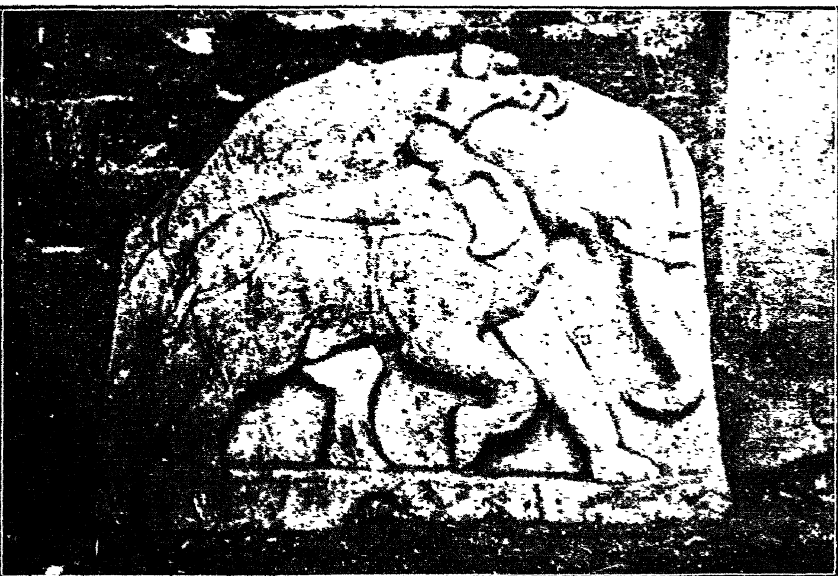
8 వ సంఖ్యగల తామ్రశాసనము చరిత్ర కుప
యోగమైనది కాదు. ఇది బాపట్లతాలూకాలోని ఉప్పు
టూరుగ్రామమున శ్రీఉరుమా శివశంకరరావుగారివద్ద
నుండినది. దీనివహినిబట్టి యిదికేవలము కృత్రిమశాసన
మని చెప్పవచ్చును. ఈకల్పన పదియేనవ శతాబ్దమున
రాజ్యముచేసిన విజయభూపతియను విజయనగరప్రభువు
కాలమున జరిగియుండవలెను. ఈకల్పితశాసనముయొక్క
ఉద్దేశ్యము లవణపురము (ఉప్పుటూరు)ను త్రిణయన
పల్లవరాజు యాజ్ఞవల్క్యశాఖకు చేరిన బ్రాహ్మ
ణులకు కొందఱికి సర్వసామాన్యముగ నిచ్చెనని స్థాపించు
టయే. త్రిణయన పల్లవుడు చోళరాజైన కరికాలునికి సమ
కాలీనుడు; అతిపురాతనుడు. ఇతడు క్రీ. శ. ఆఱులేక
ఏడవశతాబ్దములో నుండియుండవలెను. అంతటి పౌరా
తన్యమును సూచింపదగిన ఛాయలెవ్వియుగాని యీ శాసన
మున గానరావు. ఈభావమునే తెలుపుచు ఉప్పుటూరి
అమరేశ్వరాలయము నెదుట నందిస్తంభమువిూద నొక
శాసనము చెక్కబడియున్నది.(1922 సం—779 వ శాస
నము.)

ఇందు లవణపురమును త్రిణయనపల్లవమహా
రాజు గంగానదీతీరమున నున్న అహిఛత్త్రపురము నుంచి
వచ్చిన వేయిమంది యాజ్ఞవల్క్య బ్రాహ్మణులకు దాన
ముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. గ్రామములోని సోమ
వీధి సూర్యవీధులకొలతయును ప్రతివృత్తికిని సంబంధిం
చిన భూమి తోట నివేశనము మొదలైనవాటి కొలత
యును వివరింపబడియున్నవి. గ్రామములో విభాగములను
వెలివారికి అమ్ముకొను విషయమునను వివాహములలో
కన్యలకు శుల్కమును తీసికొనువిషయమునను అనుసరించ
వలసిన కొన్ని నిబంధనలనుకూడ ఈశాసనము పేర్కొను
చున్నది. చారిత్రకముగ నీశాసనము నిష్ప్రయోజన
మైనను తదుపాంశముల కిది కొంతవఱకు ఆధారముగ
కన్పట్టుచున్నది.

9, 14 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు రెడ్డిరాజు
లకు సంబంధించినవి. ఇవి రెండున్ను అనవేమారెడ్డిచేత
నివ్వబడినవియే. రెండున్ను శా. శ. 1293 సంవత్సరము

నెల్లూరుపురమున వెంకటగిరి రాజాగారి కళాశాలకు చెంతదొరకిన జైన 'పార్శ్వనాథ' తీర్థంకరవిగ్రహము. ఇందలి సప్తఫణి నాగప్రభను గమనించిచూడవలయును.

నెల్లూరుపురమున గోసాసత్రమువద్ద నుండిన పురాతనప్రతిమ. దీనిలో తొండమునకునుముందుకాళ్ళకిని నడుమ శిథిలమయిన యొకపురాతన ఆంధ్ర(తెనుగు)శాసనమున్నది. అక్షరములపోలికనుబట్టి యిది క్రీ.శ.6–7 శతాబ్దములకు సంబంధించియుండునని చెప్పవచ్చును. ఇందు శిల్పనైపుణ్యము హెచ్చు.

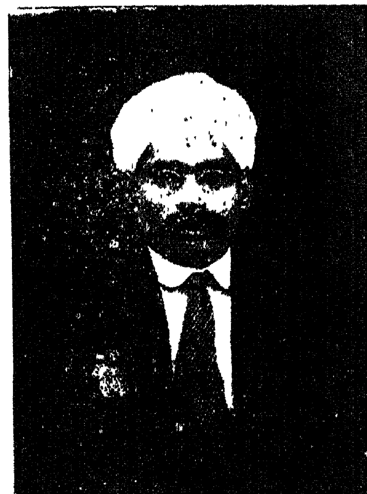

నెల్లూరుపురమున దంపువారివీథిలోనున్న శ్రీనృసింహస్వామివారి యాలయమున నున్న జైన విగ్రహము. దీనినే 'కోనేటి రాయి' అందురు. ఇప్పటి కలెక్టరు ఆఫీసువద్ద నొక పూర్వపుకోనేటిని త్రవ్వుచుండగా అందుదొరకిన కారణమున యీరాతికి పైపేరు వచ్చినది. ఇప్పటిపూజారులు దీనికి ద్వాదశపుండ్రము లనువేసి యొక ఆళ్వారు లని భావించుచున్నారు.

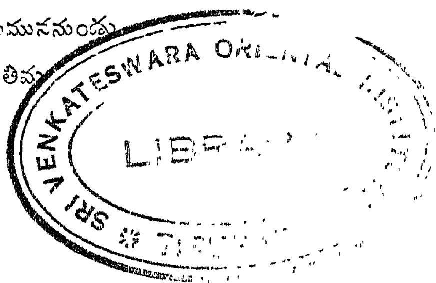
మహాబలిపురములోని ఆదివరాహాలయమునందున్న మహేంద్రవర్మయొక్క ప్రతిమ

శ్రీయుత యర్రమిల్లి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

Sjt Yarramilli Narayanamoorthi Garu, B. A., B. L

పి. కృష్ణమూర్తి ఆచారి గారు

P. Krishnamoorti Achari Garu

పాలవజ్ఝల లక్ష్మీనారాయణ గారు

మహాబలిపురములోని ఆదివరాహాలయమునందున్న సింహవిష్ణుయొక్క ప్రతిమ

Palavajjhala Lakshminarayana Garu

అనగా క్రీ. శ. 1371-1372) లో పుట్టినవియే. తొలిది ఆ సంవత్సరపు వైశాఖమాసమునను, రెండవది పౌష్యమాసమునను నుద్భవించెను. వీటికి రెంటికి ఎనిమిది మాసముల వ్యవధిమాత్ర ముండెను. తొలిదానిలో ఉప్పుగల్లు అను పూర్వదత్తి గ్రామమును అనవేమారెడ్డి బ్రాహ్మణులకు పునర్దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. దీనిని వ్రాసినకవి బాలసరస్వతి. రెండవదిచాలముఖ్యమైన శాసనము. ఇందు అనవేమారెడ్డి తన పురోహితుడైన అప్పయార్య యను బ్రాహ్మణునికిని అతని ముచ్చురుతమ్ము లైన శ్రీరామభట్ట, పిన్నయభట్ట, సూరిభట్ట యనువారి కిని కుర్తిదేశమునసులాపహా యను నదీతీరమున నున్న ద్విజ్జవరము అనుగ్రామమును అనవేమపురమను నపరనా మమున దానముచేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. దానగ్రహీ తలు శ్రీవత్సగోత్రులును, అల్లాడభట్టుయొక్క పుత్రులును వీరిలో పిన్నయభట్టు అనవేమారెడ్డికి ధర్మవాదిగనుండిన వాడు. 10, 11, 12 సంఖ్యలుగల తామ్రశాసనములు ప్రసిద్ధమైన రాచవంశములకుగాని రాజులకుగాని సంబం ధించినవి గావు. ఇవి కన్నడదేశము (బళ్లారి ప్రాంత్యము) న కొన్ని గ్రామములలో మిరాశి మున్నగు హక్కుల ను స్థాపించుటకు పుట్టినదిగ కనుపడుచున్నది. 13 వ సంఖ్యగల తామ్రశాసనము విజయనగర ప్రభువైన అచ్యుతరాయల కాలమున శా. శ. 1455 (అనగా క్రీ॥శ॥ 1533-34) సంవత్సరమున పుట్టినది. దీనిని బట్టి మనకు యిక్కాలమున కొంగురాజ్యము సూర్యవం శపు కాశ్యపగోత్రపు చెన్నరాజుయొక్క కుమారుడు బాలభూపతియొక్క పరిపాలనలోనుండినట్లు తెలియుచు న్నది. ఇతని ముఖ్యపట్టణము రాజరాజనగరము.

పైనివివరింపబడిన తామ్రశాసనముల కన్నింటి కన్నను ముఖ్యమైనది 14 వ సంఖ్యగలదైన పశ్చిమచా ళుక్యపులకేశి పృథ్వీవల్లభమహారాజుయొక్క శాసనము. ఇది కీర్తిశేషులయిన కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారివలన పంపబడినది. వీరే దీనిని భండార్కార్ పరిషత్పత్రికలో తమయభిప్రాయములతోటి ప్రచురించియున్నారు. కాని వారు దీని కిచ్చిన పౌరాతన్యమును ప్రాముఖ్యమును ఇంకను విచారణీయము లని శాసనాధికారిగారు సూచిం చుచున్నారు. అది యెట్లున్నను శాసనము పురాతనమై నదిగాన నది ఆంధ్రదేశమున నరసారావుపేటతాలూకా కొప్పరము గ్రామమున దొఱకినదనువిషయమే గమనించ తగినది. ఇది ద్వితీయపులకేశియొక్క 21 వ రాజ్యసంవ త్సరమున పుట్టినది. కర్మరాష్ట్రములోని ఇఱ్ఱువలియను గ్రామమున కొంతభూమి ముగమూరుగ్రామవాస్తవ్యు డును, శాండిల్యాయనగోత్రుడును ఆపస్తంబసూత్రుడును నైన వేదశర్మయనుబ్రాహ్మణునికి పృథ్వీదువరాజుఅను సామంతప్రభువువలన దానము చేయబడియెను. ఈశాస నముయొక్క ప్రాముఖ్యమునుగుఱించి త్వరలోనచేచర్చిం చుటకు అవకాశ ముండును.

తామ్రశాసనములలోని ముఖ్యాంశములను సూచిం చినారము. ఇక శిలాశాసనములలోని విశేషాంశములను సూక్ష్మముగ వివరించెదము.

ఈసంవత్సరమున మహాబలిపురములోని ఆదివరా హస్వామి గుహాలయమున నపరూపమయిన పల్లవరాజ ప్రతిమలు రెండు కనుఁగొనఁబడినవి. ఈప్రతిమలను శాసనాధికారియైన రా॥ బ॥ కృష్ణశాస్త్రిగారు సుమారు పదియేండ్లకు క్రిందనే గమనించియుండిరి. 1913 వ సంవ త్సరమున వారీయాలయమును పరీక్షించినపుడు ఆలయ మున మంటిదిబ్బలు నిండియుండినందున దగ్గఱకువెళ్లి సంపూర్ణపరీక్ష చేయుటకు వీలుపడకుండినను చిహ్నము లనుబట్టియే వారివి రాజప్రతిమ లయి యుండనోపునని యూహచేసియుండిరి. 1922 వ సంవత్సరమున శాసన శాఖకు సంబంధించిన శ్రీసుబ్రహ్మణ్యఅయ్యరుగారీప్ర దేశమును తనికీచేయబోయి ప్రదేశము శుభ్రముగనుండి నందున బాగుగ పరీక్షించిన యీప్రతిమలకు పైభాగమున పల్లవగ్రంథాక్షరములలో చెక్కఁబడిన యీరాజులపేళ్లు బయలుపడినవి. ఇచ్చట దొఱకిన రెండు ప్రతిమలలో నొకటి ప్రథమసింహవిష్ణునిదిన్ని మఱియొకటి యతని కుమారుడయిన మహేంద్రవర్మదిన్ని యయియున్నవి. మొదటిదానిపైన ‘శ్రీసింహవిష్ణు పోత్తాధిరాజః’ అనియు రెండవదానిపైన ‘శ్రీ మహేంద్రపోత్తాధిరాజః’ అనియు

వ్రాయబడియున్నవి. నామాంతములను బట్టిచూడ వీరికి నళవసంపర్క మున్నదనుటకు సందియము లేదు. సింహ విష్ణుపోత్తాధిరాజు కూర్చునియున్నాడు. ఇతనికి పొడవైన కిరీటమున్ను కంఠాభరణములున్ను, కర్ణాభరణములున్ను, ఉన్నవి. ఇతని కిరుపార్శ్వములలోను నొక కిరీటాలంకృతమస్తకమైన స్త్రీ నిలువబడియున్నది. వీ రిరువురును రాజపత్న్ను లనుటకు సంశయము లేదు. మహేంద్రవర్మ నిలుచుకొని యున్నాడు. ఇతనికి కిరీటాదిరాజాభరణములున్నయవి. తనచెంతనిలిచియున్న రాణికి స్వామిసన్నిధిని చూపుచున్నాడోయన్నట్లు రాజు తనకుడిచేతిని నగమెత్తి వ్రేలితో సన్నిధి వైపు చూపుచున్నాడు. మనరాజధానిలో పూర్వరాజ ప్రతిమలు దొఱకుట యరుదు. అట్టియెడ సుమారు క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దప్రాంతమున రాజ్యముచేసిన సుప్రసిద్ధ పల్లవప్రభువుల ప్రతిమలు వారినామాంకితములతోటి దొఱకుట్యయెంతయో సుకృతము. ఇదియేకాక శిల్పవైఖరిలో పల్లవులశిల్పవైఖరికి ప్రత్యేకముగ నొకగొప్పఖ్యాతి గలదు. దానియొక్క స్వభావప్రదర్శకత్వము, విగ్రహ గాంభీర్యము, వివిధభంగప్రదర్శనము మున్నగునవి గొప్ప యంశములు. ఇవి నైజమునకనురూపములైయుంట వీని యొక్క ప్రధానగుణము. అట్టితరి యీపల్లవప్రభువుల ప్రతిమలనుంచి యకాలపు వేషభూషాదికములు స్థితిగతులుమున్నగువాటిని తెలియుటకు ముఖ్యాధారములయి యున్నవి. కావున నాప్రతిమలను యిందువెంట ప్రచురించియున్నారము.

ఇయ్యది వరాహాలయముననే పల్లవగ్రంథాక్షరములలో దశావతారములను పేర్కొను నొకశ్లోకము చెక్కఁబడియున్నది. అక్షరములనుబట్టి యీశాసనము 7-8 శతాబ్దములలో వ్రాయబడి యుండవలెను.

ఈశ్లోక మిట్లున్నది:—

మత్స్యః కూర్మవరాహస్య (శ్చ) నారసింహశ్చ (శ్చ)
వామనః [।*]
రామోరామస్య (శ్చ) రామస్య (శ్చ) బుద్ధ[ః] కల్కి-
చ తే దశ.

ఈశాసనమునుబట్టి దశావతారభక్తి 8 వ శతాబ్దమప్పటికే నెలకొనియుండవలెను. ప్రాచ్యవిచార పారీణులయిన సర్ రామకృష్ణ భండార్కార్ గారు శ్రీరామ పూజ మనదేశమున క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దమునకు పూర్వమున నుండలేదని యభిప్రాయ పడియున్నారు. ఈశాసనము నాధారముచేసికొని యీయభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసినట్లును, రామభక్తి 8 వ శతాబ్ద మప్పటికే నెలసెననియు రూఢిగ జెప్పవచ్చును. ఇదిగాక అమరసింహుఁడు అమరములో కృష్ణబలభద్రాదులను పేర్కొని రాముని పేర్కొనక పోవుటచేత నతనికాలమున రామభక్తి యుండలేదో యేమో యని కొందఱు సందేహించి యున్నారు. ఇప్పటునను యీశాసనము అమూల్యమైన యాధార మగుచున్నయది. ఇంతియేకాక యిక్కాల మప్పటికే బుద్ధునిగూడ వైష్ణవు లొకయవతారముగ గణించిరనియు దీనివలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టి పురాణాక్షరముల లోననే చెక్కఁబడిన మఱియొక శ్లోక మీవరాహస్వామి యాలయమున కనుగొనబడి యున్నది. పల్లవప్రభువైన పరమేశ్వరవర్మయొక్క శాసనములయంతమునకూడ నీశ్లోకము కానవచ్చును. అది యెట్లన.

ధిక్తేషాన్ధి క్తేషాం పునరపి ధిగ్ధిగస్తుధి క్తేషాం [।*]
యేషాన్నభవతి హృదయే కుపథగతివిమోక్షకో
రుద్రః [॥*]

ఈశ్లోకము కొన్ని సమయములలో రుద్రపరము గానేకాక విష్ణుపరముగకూడ చెప్పబడుచుండును. అప్పుడు 'రుద్రః' యను పదమునకుమాఱుగ 'విష్ణుః'అని ప్రయోగింపబడుచుండును.

ఈసంవత్సరపుశిలాశాసనములలో వెనుకటిపల్లవులలో ప్రసిద్ధుడైన కొప్పెరుంజింగ అనువానిశాసనమొకటి యున్నది. ఇది ఉత్తరఆర్కాడుజిల్లా వాయలూరుఅనుగ్రామమున దొఱకినది. ఇచ్చటనే పూర్వపల్లవులశిలాశాసనమొకటి దొఱకియున్నది. ఇయ్యది పల్లవులవంశక్రమమును వివరించుటచే చాలముఖ్యమైనశాసన

మయినందున త్వరలోననే 'ఎపిగ్రాఫియాఇండికా' యను సర్కారువారి శాసనికపత్రికలో ప్రచురింపబడును. కొప్పెరుంజింగునికాలము క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దము. ఈసంవత్సరము దొఱకిన (1922 సం॥ 418 శా) శాసనములోనితడు మూడవరాజరాజను చోళప్రభువును తెల్లాఱుఅనుగ్రామమున యుద్ధమున నోడించినట్లు చెప్పబడియున్నది. ఇతడు యీచోళరాజును మంత్రివర్గముతోటి పట్టుకొని శేందమంగలమనుచోట బంధించియుంచి చోళరాజ్యమును స్వాధీనముచేసికొనినట్లును తెలియుచున్నది. కొప్పెరుంజింగుడు చోళ, కర్ణాట, పాండ్య ప్రభువుల నోడించినట్లు ఇతని ప్రశస్తిశ్లోకములు చెప్పుచున్నవి. ఇతనికి 'సకలభువనచక్రవర్తి' యను బిరుద ముండెను. 'అవనినారాయణకాడవ పెరుంజింగన్' అని యితని యపరనామము. గోదావరిజిల్లాలోని దాక్షారామమున నొక శాసనమున్ను (1893 సం॥ 419 శా) కర్నూలుజిల్లాలోని త్రిపురాంతకక్షేత్రమున మఱియొక శాసనమున్ను (1905 సం॥ 197 శా) మహారాజసింహు డను వెనుకటి పల్లవప్రభువునకు సంబంధించి యున్నవి. ఈ మహారాజసింహుడు పైనివర్ణింపబడిన కొప్పెరుంజింగుని కుమారు డని తెలియవచ్చుచున్నది. కొప్పెరుంజింగుండు చిదంబరక్షేత్రమునెడ యపరిమిత భక్తిని సల్పుచుండినవాడు. ఇతనికిని చోళరాజునకును జరిగిన కలహములలో నప్పటి హొయ్సళప్రభువైన రెండవ వీరనరసింహుడు చోళరాజు పక్షమును గైకొనుచుండెను.

ఆంధ్ర దేశమున నీసంవత్సరమున దొఱకిన శాసనములలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి గలవు. ఇవి గుంటూరుజిల్లాలోని ఒంగోలుతాలూకాలో అద్దంకి, ధర్మావరము అనుగ్రామములలోనివి. వీటిని యిదివఱకే బటరువర్తి, వేణుగోపాలశెట్టిగారలు 'నెల్లూరుశాసనము' లను గ్రంథమున ముద్రించియున్నను యిపుడు తిరుగ వానిని పరిశోధించుట వలన వానియొక్క భావము విశేషముగ బయలగు చున్నది. ఇవి క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దములో నేలుచుండిన గుణగవిజయాదిత్యుడను తూర్పు చాళుక్యరాజు కాలమునాటివి. ఇవి పద్యాత్మకమయి యుంటచే ఆంధ్రపద్యకావ్య వాఙ్మయముయొక్క చరిత్రకివి చాల విలువగలవి యగుచున్నవి. వీటియొక్క ఛందస్స్వభావమును పూర్తిగ చర్చించవలెనని కీ॥ శే॥ లక్ష్మణరావుగారి కుత్సాహ ముండెను. వీటిపైని యొకవ్యాసమును వీరు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికాలో వ్రాసియున్నారు. ఇది త్వరలో వెలువడును. అటుపైని వారి యభిప్రాయములను చర్చించుచు యీశాసనములను గుఱించిన విమర్శ యాంధ్రమునను ప్రచురించుట యవసరమగును. అయినను వీనిలోని చారిత్రికాంశముల నిపుడొకింత చెప్పవచ్చును. గుణగవిజయాదిత్యుని ప్రథమ రాజ్యసంవత్సరముననే పండరంగుండనువాడు దండాధిపపదవిని పట్టాభిషిక్తుడాయెననియు నితడు సామంతుల సేనలతోటి విజయయాత్రపై వెడలిపోయి పంన్రెండుబోయ కొట్టంబులను సాధించి వేఁగినాటిని జయించి త్రిభువనాంకుశుని (అనగా యీబిరుదును గలిగిన గుణగవిజయాదిత్యుని) యధికారమును స్థాపించి కట్టెపుదుర్గమును శిథిలముజేసి 'కణ్డుకూరును బెజవాడ గావించె'నని యొకశాసనమున చెప్పఁబడియున్నది. పేర్కొనఁబడిన ప్రదేశముల వరుసనుబట్టి చూడ పండరంగుండు తనవిజయయాత్రను నుత్తరమున వేఁగినాటను ప్రారంభించి క్రమేణ దక్షిణమునకు వచ్చి నెల్లూరుజిల్లాలోని కందుకూరువద్ద చేరి నట్లగుపడుచున్నది. అతడు పగులగొట్టిన కట్టెపుదుర్గ మనుప్రదేశము ఇప్పటి తెనాలితాలూకాలోని కతేవరముగ నుండవలెనని నాయభిప్రాయము. కణ్డుకూరును బెజవాడ గావించెననగ చాళుక్య రాజధానియైన బెజవాడకు సమానముగ కందుకూరు నలంకరించెనను భావమున్నట్లగుపడుచున్నది.

ఇచట మఱియొకశాసనము గుణగవిజయాదిత్యుని ప్రతాపముల జెప్పునెడ నితడు అచలపురమును జయించినట్లును కిరణపురమును దహించినట్లును సంకిలయనువానిని కన్నర (అనగా- రాష్ట్రకూటరాజగు రెండవకృష్ణుడు) యనువానినిన్ని జయించినట్లును చెప్పబడియున్నది. ఈయచలపురము రాష్ట్రకూటులశాసనములలో నొకదానిలో వారిముఖ్యపట్టణముగ జెప్పబడియుండు

అచలపురముగ నుండవలెను. అది మధ్యపరగణాలలోని ఎలిచ్‌పూరుగా నుండవలెనని కొంద ఱభిప్రాయపడియున్నారు. సంకిలుడు మదనపల్లిప్రాంతమున దొఱకిన కొన్నిపురాతన శాసనములలోని సంకలియనురాజుగ నుండనోపును.

చిత్తూరుజిల్లా మదనపల్లితాలూకాలోని శాసనములన్నియు ఈసంవత్సరమున పరీక్షజేయబడినవి. వీనిలో ననేకములు క్రీ. శ. ఎనిమిదితొమ్మిదిశతాబ్దముల ప్రాంతమున నేలుచుండిన వైదుంబరాజులకు సంబంధపడియున్నవి. ఈశాసనములభాష యాంధ్రముగనుంటను బట్టి వైదుంబులు ఆంధ్రరాజులని చెప్పనగును. గండత్రిణేత్ర వైదుంబమహారాజు రేనాటిని యేలుచుండినొలంబులతో యుద్ధముచేసినట్లు ఒక శాసనమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. వైదుంబులకు ఱొంకుళులను తెగవారు శత్రువులుగనుండినట్లు కొన్ని శాసనములవలన కనబడుచున్నది. వైదుంబరాజులకును బాణరాజులకును ఒకప్పుడు మైత్రియును మఱియొకప్పుడు విరోధమును నుండినట్లుకూడ స్ఫురించుచున్నది. ఈవైదుంబులకు 'సోటుల'ను వారు శత్రువులుగనుండినట్లున్ను స్పష్టమగుచున్నది. సోటులు యిక్కాలమున కడపజిల్లాప్రాంతమున నేలుచుండిన చోటిరాజులనిచెప్పుటకు యేలాటిసందియమును లేదు. చోటులు తమశాసనములనుబట్టి రేనాటికి ప్రభువులుగ నుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. వైదుంబులున్ను రేనాటికి ప్రభువులుగ నుంటచూడ వీరు చోటులనుజయించి రేనాటిని స్వాధీనముచేసికొని యుండవలయును. కడపజిల్లాలోని చిప్పిలి యనుగ్రామము రేనాటిచోటుల ముఖ్యపట్టణముగ నుండినట్లును కానవచ్చుచున్నది.

బళ్లారి కర్నూలుజిల్లాల ప్రాంతముననున్న తరువాయి పశ్చిమచాళుక్యుల శాసనములు కొన్ని పరీక్షచేయబడినవి. ఇవి కన్నడభాషలో నున్నవి. పంచమ విక్రమాదిత్యుని శాసనమొకటియున్నది. దీనినిబట్టిచూడ యీ చాళుక్యులకును వీరి సామంతులయిన నొళంబపల్లవులకును వైవాహికసంబంధము లుండినట్లు అగపడుచున్నది. ఈశాసనమువలన నితని కాలమున (అనగా క్రీ. శ. 1013-14 సం॥న ప్రాంతమున) నొక మహాకాళదేవాలయ ముండినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈవంశపురాజైన ప్రథమత్రైలోక్యమల్ల సోమేశ్వరుని పట్టపుదేవి మైలలదేవి శ్రీశైలమునకు విజయముచేసి శ్రీమల్లికార్జునస్వామివారిని దర్శనముచేసి పాతాళగంగను సేవించి కాళాముఖగురువైన సురేశ్వర పండితులచేత కొంతదానము చేసెను. ఇందువలన నీమెయొక్క మతమిట్టిది యని తెలియనగుచున్నది. ఈమెయొక్క భర్తకును కాళాముఖ మతమునెడ భక్తియుండినట్లు ఇతరశాసనములుకొన్నింటివలన స్పష్టమగుచున్నది. ఈచాళుక్యులలో సుప్రసిద్ధుడయిన త్రిభువనమల్ల యను నపరనామమునుగల ఆఱవ విక్రమాదిత్యునికి పిరియకేతలదేవి యను నొకరాణి యుండెనని నూతనముగ నీసంవత్సరపు శాసనములలో నొకదానివలన బయల్పడుచున్నది. ఈయమ సంగీతసాహిత్యములలో చాల ప్రవీణురాలయినందున నీమెకు 'అభినవ సరస్వతి' బిరుదముకూడ నుండెనట. మనదేశమునపూర్వమున స్త్రీవిద్యకు ప్రాముఖ్యముండెననుట కిదియొక నిదర్శనము. కర్నూలుజిల్లాలోని నందికొట్కూరు తాలూకాలో కొత్తపల్లిగ్రామములోని కొన్ని చాళుక్యుల నాటి దేవాలయములును శాసనములును యీ సంవత్సరము పరీక్షించబడినవి. ఈప్రదేశమును పూర్వమున శ్రీశైలమునకు పశ్చిమద్వారమని చెప్పుచుండిరి. ఈ జిల్లాలోని త్రిపురాంతకక్షేత్రమును శ్రీశైలముయొక్క పూర్వద్వారమని పూర్వము చెప్పెడివారు. హంపిక్షేత్రములోని శ్రీవిఠలరాయల దేవాలయాంగణములో మధ్వగురువైన శ్రీవ్యాసతీర్థులవారు శ్రీయోగవరద నరసింహస్వామివారి విగ్రహమును ప్రతిష్ఠచేసిన యొక శాసనము పల్కుచున్నది.

మనమిప్పు డెంతనాగరికులమని విఱ్ఱవీగినను మన పూర్వికులకున్నట్టి దృఢమైన నాగరికత మనకిప్పుడు కొన్ని యంశములలో లేదని చెప్పవలసి యున్నది. శిలాశాసనములయెడ వారికుండిన శ్రద్ధాగౌరవములు మనకు లేదని నొక్కిచెప్పవచ్చును. ఇప్పుడు జనసామాన్యమునకు వీని యందు శ్రద్ధలేదు. వానిస్వభావము వారికి తెలియదు.

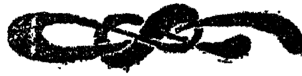
తెలిసిన యుద్యోగస్థులకు వానియెడ యశ్రద్ధమెండు. కనుకనే సుమారు ఇరువది సంవత్సరముల క్రింద నుండిన పురాతనపు శిలాశాసనము లిపుడు వెదకినను కానరావు. ఇదియేకాక మూఢభక్తివలన వీటికి చేటువాటిల్లుచున్నది. దక్షిణదేశమున లక్షలుకొలది పైకమును ఖర్చుచేసి జీర్ణోద్ధారములఁ జేయనుత్సహించు నాటుకోటశెట్లకదేలనో కో పురాతన శాసనములయెడ నతివైరము? వాటిని అరగరాయించిననే వీరికి నిదురరాదు. ఇక్కారణమున నెన్నియో పురాతనశాసనములు నాశము నొందినవి. వీరి కింతటి యైశ్వర్యము నొసంగిన యాదేవు డొకింత వివేచనాశక్తి యివ్వకూడదా! ఇటుగాక పూర్వమున రాజులుగాని తదితరులుగాని జీర్ణోద్ధారమును చేయునెడ పూర్వము శాసనములను తిరుగ యథామాతృకముగ చెక్కించుచుండెడివారు. అట్లుచేయుటకు కారణములనుగూడ చెప్పెడివారు. చంగలిపట్టుజిల్లాలోని తిరుప్పరుత్తికున్రు అనుగ్రామమున త్రైలోక్యనాథాలయములో నొకశాసనము విక్రమచోళునికాలమున తొలుత వ్రాయబడినదియయి యామండపము మూడవకులోత్తుంగుని కాలమున జీర్ణోద్ధారమంబ నపుడు తిరుగ నట్లే చెక్కించబడియెను. ఇట్లే రామనాథ జిల్లాలోని తిరుత్తంగాల్ అనుగ్రామమున నొక పూర్వ శాసనము ప్రథమకులోత్తుంగచోళునికాలమున తిరుగ చెక్కబడియెను. ఈశాసనమును తొలుత చెక్కియుంచిన బండను పగులగొట్టవలసి వచ్చినందున దానిని చెంతనున్న మండపముమీద వ్రాసియుంచుకొనిరి.

ఈవ్యాసమును ముగియించుటకు పూర్వము శాసనములలోని మఱికొన్ని విశేషాంశములను చెప్పెదము. పాండ్యరాజుల శాసనములలో నొకదానిలో, నొకరు మఠము నొకదానిని గట్టించి దానియందు మహాభారతము, రామాయణము, పురాణములు మున్నగువాటిని చదివి వ్యాఖ్యానము సల్పుటకుగాను 'మహాభారతవృత్తి' యను పేరిట కొంతభూమిని దానముచేసిరని చెప్పబడియున్నది. పూర్వమున దేవాలయములలోను, మఠములలోను, నాలుగువేదములను, శాస్త్రములను, పురాణములను వ్యాకరణమును చదివి వ్యాఖ్యానము చేయుటకుగాను వృత్తుల నిచ్చినందులకు శాసనములలో ననేక నిదర్శనము లున్నయవి.

ఈసంవత్సరమున నాంధ్రదేశమున కొన్ని ముఖ్యాంశములు గమనింపబడియున్నవి. గోదావరి జిల్లాలోని తునిగ్రామమున కేడుమైళ్లదూరముననున్న గోపాలపట్టణము గ్రామములోని పాండవులమిట్ట పరీక్షచేయబడినది. ఈకొండలో మూడుగుహ లున్నయవి. ఇందులో పెద్దది 40 అడుగుల పొడవును 20 అడుగుల వెడల్పును 5 అడుగుల యెత్తును కలదియై యున్నది. ఇది చెంత నుండు సముద్రమువైపు చూచుచున్నది. ఈమూడింటిలో నొక్క శాసనముగాని లేక పోయినను పూర్వమున సన్న్యాసులో లేక కొండమనుష్యులో యిందు కాపుర ముండి రనుటకు నిదర్శనములు కానవచ్చుచున్నవి. ఇదిగాక పిఠాపురమువద్ద కొడవలి యనుగ్రామమున తిప్పపైని తొలిచిన బావిలోని పురాతనశాసనమును ఈసంవత్సరమున రా॥ బ॥ కృష్ణశాస్త్రిగారును నేనును రాతినుంచియే నేరుగ చదివి అచ్చుప్రతులలోని సందేహములను నివర్తిచేసికొంటిమి. ఇది సాతవాహనవంశీయుడైన వాసిష్ఠీపుత్రచడసాత (యనగా చంద్రసాతకర్ణి) యనురాజుయొక్క శాసనము. ఇది ప్రాకృతభాషలోనున్నది. త్వరలో ప్రచురింపబడును, ఈ తిప్పపైభాగమును పరిసరములను పరీక్షచేసినమీదట నిచ్చట నొకబౌద్ధస్తూప ముండియుండవలెనని మాకు నమ్మకము పొడమెను. ఈప్రదేశమును త్రవ్వించి పరీక్షలుచేయించుటకు కావలసినప్రయత్నములను శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగా రిదివరకే సలిపియున్నారు. దీనిఫలమును త్వరలోననే మనము వినఁగలుగుదము.

మనదేశమున నిట్టిపురాతనప్రదేశములును తత్సంబంధమైనశాసనములును ననేకములు యింకను సంపాదింపబడి పరీక్షకావలసియున్నవి. వీటిసంపాదనకును పరీక్షకును కావలసిన జనసామగ్రియును ధనసామగ్రియును యిపుడున్నయవి చాలవు. సర్కారువారును దేశాభిమానులును వీనియెడ యెక్కువ శ్రద్ధవహింతురని మానమ్మిక. అంతవరకును సమగ్రమైన శాసనపరిశోధన

పూర్తియై యందుమూలమున దేశపుపూర్వ చరిత్ర వెలువడజాలదు. చదువుకొనినవారుకూడ కొందఱు శాసనశాఖవారి వార్షికనివేదికలను చదువకయే వారు ప్రతిసంవత్సరము జరిగించు పరిశోధనలను గమనించకయే యీశాఖవారిమీద యసూయలను వెలిపుచ్చుకొనుచున్నారు. ఇది న్యాయమును కాదు; సమంజస మంతకును నుపే కాదు. దేశములోని కొన్నినూతనపత్రికల సంపాదకులుకూడ యీయసూయాదుర్గంధము నాఘ్రాణించి దాని వలన యీశాఖవారికార్యక్రమమును లెస్సగ విచారించకయే వారిని నిందించుట దేశాభిమానఘోషణమని యెంచుచున్నారు. అట్టివారికిట్లుసేయుట దేశసేవ కాజాలదనియు, దురభిప్రాయములను తొందరపడి తమపత్రికల వలన వెదజల్లుటచేత వారుసత్యమునకు హానియొనర్చువారగుచున్నారనియు హెచ్చరిక నిచ్చుచు యీవ్యాసము నింతటితో ముగియించుచున్నారము.

ఆత్మానందము

కలచవీడు వేంకట రమణాచార్యులు గారు

ప్రాగ్దిశాకాంత వెల్వెలబాఱకుండ
తూరుపున్జుక్క మింటికి ప్రాకకుండ
ప్రాణపతితన్మయత్వంబు బాయకుండ
నిదురమేల్కాంచి విభునిగాంచెదను గనుల.

"కాల్యముల్దీర్చి, కుంకుమాంకమువహించి,
ముఖము కళలీన, నిదురను బుచ్చి వచ్చు
వల్లభుని పాదములయందు వ్రాలిలేచు
నపుడు, నన్బొందుపారవశ్యము దలంప
విప్రలంభంబుననుఁగాంచు వెలదిలేదు.

"అత్తమామలు, మఱదులు, నాడుబిడ్డ
లాత్మశయ్యల వీడుటకన్న మున్న,
ఇంట బనులెల్లదీర్చి, వారిచ్చుదీవ
నలకు బాత్రతనొందు టానందమరయ!

"నాధుడుదయానలేచి, స్నానంబుజేయు
వేళ, నీరిచ్చి పిండితో వీపుటోము
భాగ్యమబ్బినకాంత యీశ్వరునిబట్టి
స్నానమాడించు భక్తునానందమందు.

"అత్తమామలు విభునికి, నుత్తమోత్త
మంపుదైవంబు లగుట, లేమకు సతంబు,
వారిసేవల మించు శుభంబులేదు,
వారినిరసించుకంటె శాపంబులేదు.

"విభునిపాదములంటి సేవించువేళ,
జలకమాడించుటాదిసేవల బొనర్చు
వేళ, రుచ్యవస్తువు దినుపించువేళ,
అంచనునిల్చి తమలమందించువేళ,
పాదములనంటి శయనింపు భవ్యవేళ,
మల్లెమొగ్గల పలువిచ్చి మాటలాడు
రమ్యతరవేళ, ప్రాణమర్థంబెకాక,
యన్నిమించెడు నాత్మయే యధిప! నీకు
నర్పణమొనర్చితిని విభుడైననీవె,
ప్రేమబెంచినతల్లి దండ్రియునునీవె,
కరుణ ముక్తి మార్గముజూపు గురువవీ?
యంతయేకాదు, యీసృష్టికంతకాది
కారణంబగు నపరావతారమీవె,
నినువినా తల్లిలేదు తండ్రియునులేదు
నినువినా గుర్వుదైవము ల్లేదటంచు,
నిష్ఠగూర్చుండి భర్తధ్యానించి తన్మ
యతనుజెందెడు నానందమంతె చాలు
వలదు తత్పరసౌఖ్యమేపాటిదైన.

డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణ గారు, ఎమ్. ఏ., ఎఫ్. యమ్. యు.

మహారాజశ్రీ అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు, విజయనగరములోని మహారాజావారి కళాశాలయందు పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రోపాధ్యాయులలో ప్రధానులు. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమందు నూతనములగు విషయములను కనిపెట్టినందులకై, కొలదికాలము క్రిందట మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు లక్ష్మీనారాయణగారికి డాక్టర్ ఆఫ్ సైన్సు (Doctor of Science) అను బిరుదమునొసంగి గౌరవించిరి. ఇట్టి గౌరవము సాధారణముగా లభింపదు. విశ్వవిద్యాలయమువారు ఇదివర కొక్కరికి మాత్రమే ఈబిరుదమునిచ్చియున్నారు. లక్ష్మీనారాయణగారు రెండవవారు. లక్ష్మీనారాయణగారిట్టి గౌరవమును పొందుటవలన ఆంధ్రదేశమునకు మిక్కిలిగౌరవమని చెప్ప నక్కరలేదు. ఆంధ్రులందరును గర్వపడవలసిన సమయమిదియే.

గోదావరి మండల మందలి సుప్రసిద్ధమగు కోనసీమలోని ముక్కామల యను గ్రామము లక్ష్మీనారాయణగారి జన్మస్థానము. ఈయన తండ్రిగారు శ్రోత్రియులు. కృష్ణ యజుర్వేదములో క్రమాంతస్వాధ్యాయవేత్త. లక్ష్మీనారాయణగారు యఫ్.ఏ.తరగతులు కాకినాడలోని పిఠాపుర రాజావారి కళాశాలలో జదివిరి. తరువాత, అనగా 1911-1912 సంవత్సరములలో రాజమహేంద్రవరములోని దొరతనమువారి కళాశాలలో బి. ఏ. తరగతులలో జదివిరి. ఈ రెండేండ్లలోనే పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్ర మభ్యసించుట ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఈశాస్త్రమును ఈయన రావుసాహెబు. పి. రాజగోపాల అయ్యరుగారి వద్దనభ్యసించిరి. వారు ఈయనయెడల మిక్కిలి దయగలిగి కావలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండెడివారు. 1912 లో పట్టపరీక్షయందు తేరి, ఆసంవత్సరముననే జూలై మాసములో రాజమహేంద్రవర కళాశాలలో చిన్న ఉపాధ్యాయుడు(Demonstrator)గా, లక్ష్మీనారాయణగారు నియమింపబడిరి. మొదటినుండియు పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమందుగల ఆసక్తిచేతను, వారి గురువులగు అయ్యరుగారి సహాయముచేతను లక్ష్మీనారాయణగారు 1914లో యమ్. ఏ. పరీక్షయందు తీర్ణుడయ్యెను. తరువాత రాజమహేంద్రవర కళాశాలను వదలివిజయనగరమహారాజావారి కళాశాలలో పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రోపాధ్యాయుడుగా నియమింపబడెను. నాటినుండియు శాస్త్రమందలి దీక్షను వదలక ఆసక్తిని గోల్పోక, పట్టుదలతోను, అభిమానముతోను. శాస్త్రమున వ్యాసంగము జేయుచునే యుండెను.

ఇది యిటులుండగా, ఇండియా దేశమందలి శాస్త్రజ్ఞులందరును, సంవత్సరమున కొకసారి ఒకపట్టణమందు సమావేశమై వారివారి శాస్త్రములలో వారు వారు వ్యాసంగముచేసి కనిపెట్టిన నూతన విషయములను గురించి సంప్రతించుకొనుటకై ఒక మహాసభను స్థాపనచేసి కలసికొనుచుండు వాడుక కొద్ది సంవత్సరములనుండి ఏర్పాటైనది. ఆసంఘమందు లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక సభ్యులుగాజేరిరి. ప్రతి సంవత్సరమును శ్రమయని యాలోచింపక ఆ మహాసభకు (Indian Science Congress) పోవుచుండిరి. ఆసభలలో జరుగు చర్చలను బాగుగా గుర్తించి, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రమందొక ముఖ్యమగు శాఖలో తనబుద్ధిని ప్రవేశపెట్టి, అందు, దేశ దేశములవారు పోవు పోకడలను తెలసికొని, సారాంశముల నన్నిటిని చక్కగ గ్రహించి దానియందు కొంత పరిశ్రమచేయ మొదలిడిరి. అందులకు కావలసిన సాధన సామగ్రులు, అనగా విలువగల యంత్రములు మొదలైనవి శ్రీవిజయనగర సంస్థానమువారి దయవలన ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములనుండి తెప్పించుకొని తన తోడియుపాధ్యాయులగు, గున్నయ్య, సుబ్రహ్మణ్యముగార్ల సాహాయ్యముచేత, పనిసాగించుకొనుచు వచ్చిరి. ఆయనచేసిన కృషి ఫలింపసాగెను. సాధకములవలన పనులు సమకూరునుగదా! ఇదివర కెన్నడును శాస్త్రమందులేని అనేక నూతన విషయములను, శాస్త్రజ్ఞుల మహాసభయందు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్యక్తపరచుచు వచ్చిరి. ఇంతియకాక ఇంగ్లాండునందును, అమెరికాయందును, మిక్కిలి పేరుచెందిన శాస్త్రవిషయిక పత్రికలలో (Philosohical Magazine, Nature, Physical Review etc,) నూతనాంశముల గురించిన వ్యాసములను వెలువరింపసాగిరి.. అవి శాస్త్రజ్ఞులందరి దృక్పథమునబడి వారిగౌరవమునకు పాత్రములగుటచేత లక్ష్మీనారాయణగారికి ధైర్యమును, హెచ్చరికయును వృని పొందెను. యీయన కనిపెట్టిన విషయములన్నిటిలో ప్రధానమగు విషయమును గురించి కొంత ముచ్చటించెదను.

భౌతికశాస్త్రమునకును, రసాయన శాస్త్రమునకును మూలమైన విషయమొకటిగలదు. దానిని (Atomic Theory) అందురు. అణువాదమనవచ్చును. స్థూలపదార్థములు స్వతంత్రములైనవి కొన్నిగలవు. వాటికేమియును మార్పులేదు. అవి యనేకరీతుల మార్పుజెంది, కూడుకొని, అనేక వికారములను, జెందుచున్నవి. ఈస్వతంత్రమగు పదార్థములను యలిమెంట్సు (Elements) అందురు. ఇవి అణువుల (Atoms) యొక్క సముదాయములు. ఎన్ని యలిమెంట్సుగలవో అన్ని విధములగు పీటములును గలవు. ఒక్కొక్క పీటమునకు ఒక్కొక్క వ్యక్తిగలదు. ఈపీటములు కంటికి గానరావు. ఎట్టి దుర్భిణి యంత్రమువలనను (Powerful microscope) గోచరింపవు. మిక్కిలి సున్నితములగు త్రాసులలోకూడ తూచుటకు వీలులేని చిన్న ధూళికణువులో సుమారు 10, 000 కోట్ల కోట్లు పీటములుండునని శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. అట్టి పీట

ముయొక్క స్వరూపము బుద్ధిచేతకూడ నాలోచించుటకు దుస్సాధ్యమై యున్నది. అట్టి ఏటములో ఇంకను చిన్నవియగు యలక్ట్రానులుగలవు. అవి సెకండుకు 93, 000 మైళ్లచొప్పున యేటముయొక్క గర్భమందు విహరించు చున్నవట. ఒక్కొక్కయేటములో నొకటిమొదలు 92 వరకు యెలక్ట్రానులుండునట. వాటియొక్క సమావేశము, వాటియొక్కసంఖ్యయే ఆ ఏటముయొక్క స్వతంత్రవ్యక్తికి మూలాధారములట. అట్టి అణువుయొక్క గర్భమందు సూర్యుని చుట్టును సంచరించు గ్రహములవలె నియమము నతిక్రమింపక యెలక్ట్రానులు సంచరించు చున్నవట. యేమి యాశ్చర్యము? యెంతటి సూక్ష్మములు? కాని యెంతటి దీక్ష? యెంతటి యమము? యేమిభగవంతుని యేర్పాటు? యెటుల సూర్యాదిగోళములు తమతమ గతులను నియమము తప్పక పొందుచున్నవో, అటులనే అతి సూక్ష్మములగు అణువులలో నిర్మింపబడిన ఎలక్ట్రానులు కూడ (పరమాణువులలో) చిత్రముగ పొందుచున్నది. ఈయెలక్ట్రానుల సంఖ్యను బట్టియు వాటి వాటి చిత్రములగు సమావేశముల బట్టియు బంగారమునందలి ఏటమునకును వెండియందలి ఏటమునకును గలభేదము పుట్టుచున్నదని చెప్పి యుంటినిగదా! ఈనూతనోద్దేశములను మొట్టమొదట శాస్త్రప్రవేశము నందు బెట్టిన మహా పురుషుడు నీల్ బోహర్ (Nell Bohr) అను యువకుడు. ఈతడు కోపెన్ హేగన్ పురవాస్తవ్యుడు. నిరుపమాన ప్రతిభాశాలి. ఈయన ననుసరించి ప్రతిభావంతులగు ననేకులు శాస్త్రజ్ఞులు ఈ అణు పరమాణు వాదములలో మిక్కిలి క్లిష్టములగు విషయములను పరిశీలించి జ్ఞాన దీపమునకు నూతన కళలను కల్పించు చున్నారు. అట్టివారికి గలిగిన ముఖ్యమగు నొకసందేహమును దీర్చి మన లక్ష్మీనారాయణగారు కృతార్థులైరి. ఇంకనెన్నియో తెలియవలసివిషయము లీవాదమున నున్నవి. వాటిలో కొన్నింటినైన తెలిసికొని ప్రపంచమునకు వెల్లడి చేయగలుగుభాగ్యము లక్ష్మీనారాయణ గారికి గలుగుగాక యని మనము కోరుచుండవలెను.

లక్ష్మీనారాయణగారివంటి వారము కావలెనని ఆంధ్ర యువకులుత్సహించెదరుగాక! పట్టపరీక్షలలో కృతార్థులై ఉపాధ్యాయత్వమును బొందినవారందరును తమ తమ చదువులను స్వస్తిచెప్పక తమకు అభిమానముగల యొకవిషయమందు క్రమవృద్ధిగ వ్యాసంగముజేసి పట్టుదలతోను నమ్మకతోను, ఋజుమార్గమునను పనిచేసినచో తప్పక నూతన విషయములు కొద్దిగనో గొప్పగనో గోచరింపక తప్పవనువిషయము మనలక్ష్మీనారాయణగారిని జూచి ముఖ్యముగ గ్రహింపతగిన విషయమని నాకు తోచుచున్నది.

లక్ష్మీనారాయణగారిపుడు విజయనగరమహారాజావారి (Researdh Laboratories) శాస్త్రపరిశోధనాగారముల మీద పెత్తనమును బొందిరని వినుటకెంతయు సంతసించుచున్నాను. యిది మంచి శుభసూచకము. ఆయనకు మిక్కిలి ప్రోత్సాహకరము. ఆయన వంటి వారు మన యువకులలో నింకనెందరో బయలుదేరగలరను దృఢవిశ్వాసము నాకుగలదు. లక్ష్మీనారాయణగారి కిప్పుడుజరిగిన సన్మానము రాబోవుసన్మానముల నింకెన్నిటినో సూచించు చున్నదని నమ్ముచున్నాను. ఇట్టి నూతనాంశముల గనిపెట్టుశక్తియుక్తులు, భగవంతుని దయవలన చిరకాలము ఆయనకు గలుగుగాక యనికోరుచున్నాను.

విస్సా అప్పారావు,

రాజమహేంద్రవరము. 18-3.24.—శారద.

శబరీనిరీక్షణము

కొణిదెన బాలకృష్ణయ్యగారు

ఏఱుకుల పిల్లఁ గాంచఁ జన నెబ్బెఱికంబుగ దాయటంచు, నే
తెఱువునుబట్టి పోయెదొ కదే; ననుఁడాయకఁ జిన్నిరామ! నీ
కొఱకుఁగ దారిఁగాచి, యడుగో, యిడుగో ననుఁగన్నతండ్రి ద
గ్గఱికి దెవచ్చెఁ జూతమనె కాతలపోయుదు, నెన్నొనాళ్లుగన్.

ఉ. మేలిమితోడ నొండొకరిమించి నుతించెడి యోగులట్లు, నేఁ
జాలను యున్నయట్ల నిను సన్నుతిసేయఁగ రామచంద్ర! యీ
కేలుగవన్ గదించి తలఁ గీకర బాకర బాసతోడ, నా
పోలినయట్లపాడి, నిను బూజయొనర్చెద నో జగత్ప్రభూ!

ఉ. మాసినచింకిచీర, కసుమాలపుజాతి, ధరించుసొమ్ములా
పూసలపేర్లు, రూపుఁ దలపోయఁగఁ జీదరపుట్టు, నిట్టి నా
వేసముఁ జూడ రోఁతయని వెళ్లకు మో రఘువీర! నాదుపే
రాసఁ దలంచి డగ్గఱి దయామతి దర్శనమిచ్చి కావవే. 3

సీ. మునిపంట నొక్కి తీయనిరకంబులనేఱు, పంచియుంచితి మావిపండ్లు రామ!
రుచిఁజూచి వెదకి నేర్పుగఁ దెచ్చి దాఁచితి, పండఁబాఱు ననంటిపండ్లు రామ!
చవులెఱింగి పొలాన సాధించి తెచ్చితి, బాగమాఁగిన రేఁగుపండ్లు రామ!
ఒకగింజఁదిని మఱియుంచితిఁ బదిలానఁ, బక్వంపు దానిమ్మపండ్లు రామ!

గీ. ఇవ్వియేకాదు; కాయ లింకెన్నియేని, వేయురీతుల నాడాడ వెదకివెదకి
తెచ్చి; యిలునింపి నీకుఁగాఁ దెన్నుగాచి, చూచునాగోల రామయ్య! చూడవయ్య!

చ. కనులకువిందుగూర్చుచును కమ్మనివాసనఁ బొల్చు పూవులన్
గని; చిగురాకుజొంపములఁ గాంచియుఁ; బూలఁ జిగుళ్లఁ దెచ్చి రా
ముని నిటఁ బూజసేతు నిట ముచ్చటగాఁ బవళింపఁ జేతు, నం
చును మది నాకు నేనెయనుచున్ దలపోయుచునుంటిగా దొరా! ౫

ఉ. నీలఁపుమబ్బుగుంపులను నింగిఁ గనుంగొని, కాననంబులోఁ
జాలుగ నిల్చి చీఁకటులెసంగెడి కానుగుచెట్లఁ జూచి, నా
యేలిక రామదేవుఁ డిటులేకద నల్లనిమేనిచాయతోఁ
గ్రాలుసటయ్యరే! యతనిఁ గాంచెద నెప్పుడటంచు నెంచెదన్. ౬

చ. అలసటఁదీర్చి, పండ్లఁ దనివారఁగ నీకుఁ దినంగబెట్టి, నా
కులమును నన్నుఁ గూడఁ బలుకూరిమి మంచిగఁ జేయుమంచు నీ
చెలువగు చిన్నిపాదములఁ జేర్చితలన్; మదిఁదోఁచినట్టి మే
ల్పలుకుల నిన్నుఁ బాడఁగఁ దలంచితి; నాయన! రామ! రాఁగదే. ౭

సీ. చిన్నారియడుగుల చెలువెంత కందెనో, యడవిబాటలనీవు నడచుచుండఁ
జెలువలతలకట్టు సీతమ్మ కానలో, నడయాడఁ దానెంత బడలెనొక్కొ
గోనములప్రోవు నీ కూర్పులక్ష్మణుఁ డెంత, యలసెనో పయనంబు సలుపలేక
ననలచందంబుఁగాదను మీతనువు లెంత, వాడియుండెనొ తొంటిపోడిమి సెడి

గీ. ఎట్టులో కష్టమనక నాయింటికడకు, వచ్చితిరయేని, యున్నంతవఱకు మీకు
నోగిరము నీరు నిచ్చి నా యోపినంత, యలతఁ దీర్చెద రమ్మ మాయయ్య కాన. ౮

మ. కలియో, గంజియొ, నాకుఁగల్గినటుగాక నీకు బెట్టంగఁ దేఁ
గఁ నే కమ్మనిపిండివంటలను, శాకవ్రాతమున్ రామ! పె
ద్దలకెందేనియు భక్తియే ఘనముగాదా? కల్మికంటెన్, దయా
కలనన్ నన్ననరావదేలను పరాకా? తండ్రి! యెన్నాళ్లకున్. ౯

మ. పొరబాటొక్కటిలేదు నావలన నెప్డున్ నిన్నె సేవింపనా
కరయుగ్మంబును గాన్కఁజేసితి నిదే కన్గొమ్మ, మున్మంచె మ
ద్గురుఁ డెన్నో భవదీయసత్కథల నాకున్ జెప్పె నోజానకీ
వర, యింకైనను సందియంబు విడలేవా! రావ! రక్షింపవా! ౧౦

ఉ. కొంచెముకాలముండి యెటకోచనుభాగ్యము లేదు మాకు ని
శ్చంచలమై వనేందిర యొసంగెడిఁ దాను సమస్తసంపదల్
గొంచక వాటితోడ నొడగూర్తుము యాకొని వేళలందు మా
పంచలఁజేరు నర్థుల కుపాయనముల్ రఘురామ! నిచ్చలున్. ౧౧

మ. ఇలుసింగారముచేసినాను నిను నెంతేభక్తిఁ బూజింపఁ బూ
వులతోఁబుట్టలు నింపినాను ఇదె యావోవంగఁ బోసేయఁ బం
డులనెన్నింటినో దాఁచినాను; ఇటునేఁడో రేపొ వేంచేయఁ గ
న్నుల నిన్జూడఁగవేచినాను; ప్రణతింతున్ రామ! విచ్చేయుమా. ౧౨

సీ. కోటిబ్రాహ్మణులను కొల్లగామృష్టాన్న, మారగింపఁగఁజేసి నట్టిఫలము
లీలనావులుకోట్లు లేఁగదూడలతోడ, సజ్జనులకునీగి సలుపుఫలము
పెక్కుటఁగన్నెలఁ బేర్మిసింగారించి, పాత్రులకిచ్చు నపారఫలము
పండినపొలముల నిండుపర్వములందు, యోగ్యులకిడుదాన నొస్వఫలము

గీ. "మచ్చలేనట్టి చిత్తాన మంచిభక్తి తోడ నీచేత నొకచిన్నితులసిదళము
నిడిన గల్గు" నటంచు నేనెదనెఱింగి కాంక్షఁజేసితి శ్రీరామ కదలిరమ్మ. ౧౩

మ. అదెయేదో నినదంబు వీనులకువిందై నన్నుఁ దాఁ బిల్చుచు
న్నది "యోసీ!శబరీ! తరించితివి ధన్యత్వంబుఁ గైకొంటి వ
ల్లదె శ్రీరాముఁడు నిన్నుఁడాసె నిఁక నేలాభ్రాంతి నీ" కంచు నేఁ
డిదియేమో విననయ్యె; దాశరథి యేడీ? నాసమీపంబునన్. ౧౪

మ. కనఁగా దూరమునందు, నీలఁపుశలాకన్బోలి యొప్పాఱు ప్ర
క్కన బంగారఁపుఁజాయతోడ నదియో క్రాలంగ నేనున్న ది
క్కునకే యంతకు నంత దాపగుచు నేగుదెరె; నన్గన్న నా
యనయున్, లక్ష్మణుఁడౌదురేమొ; కలదే యాభాగ్య మిప్పేదకున్. ౧౫

మ. అగు నాదేవుఁడు రామచంద్రుఁడె నిజంబయ్యెన్ నిదానించి చూ
డఁగ నాస్వామికి ముద్దుతమ్ముఁడదె దండ న్బొల్చుచున్నాఁడు నె
మ్మొగముల్వాడఁగఁ గాళ్లుకందఁగ శ్రమమ్మున్ సైఁచి వారెల్లొ న
న్నుఁ గనంగా నిటవచ్చుచుండిరిఁక నా నోముల్ఫలించెన్గదా! ౧౬

శ్రీరామ సాక్షాత్కారము

మ. భళిరే! కంటినిగంటి సాధులను గాపాడంగ నిక్కానకున్
బలుపాట్లన్బడి వచ్చు రాఘవుని శ్రీ పాదంబులన్నేఁడు నా
తలఁపుల్పండెఁ గృతార్థనైతి నికఁజింతందక్కి సేవింతుఁ బం
డులనర్పింతును వేడ్కఁ గేలవినుతింతున్ రామచంద్రప్రభున్.

అష్టాదశ పురాణములు

శ్రీ. ద్వై. కోటీశ్వరశర్మ శాస్త్రి గారు

కర్మభూమియగు ఈ భరతఖండమునందు బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను నాల్గు ప్రధానవర్ణములు సృష్ట్యాదినుండి యేర్పడి యున్నవి. ఆయావర్ణములకు నియమింపఁబడిన ఆచారవ్యవహారాది సకల విషయములను పరమేశ్వరుఁడే స్వయముగ నేర్పఱచి సృష్ట్యాదియందు హిరణ్యగర్భున కుపదేశించెను. అవియే వేదములనంబడుచున్నవి. అట్టి వేదములయర్థమును గ్రహించుటకు సాధనభూతముగా శ్రీ మహావిష్ణువే స్వయముగ వ్యాసమహర్షి రూపమున నవతరించి అల్పాయుష్కులును, అల్పమేధగలవారలును అగువారికి గూడ సుబోధమగునటులు వేదములను జక్కఁగా విభజించి లోకమునందు వ్యాపింపఁ జేయుటచేత వేదవ్యాసుఁడనఁ బ్రసిద్ధిని వహించుచున్నాఁడు. అట్టి వేదార్థమును సర్వసాధారణముగఁ దెలుపునవియును; సృష్ట్యాదినుండి సదాచారము, సత్ప్రవర్తనము, వితరణము, శౌర్యము, గాంభీర్యము, సత్యవాక్యము, మాతాపితృభ్రాతృభక్తి, సత్పరిపాలనము మున్నగు సద్గుణములచేత వన్నెకెక్కి యశశ్శరీరులయినట్టియు అనుకరణీయచరితులయినట్టియు మహాత్ముల యొక్క సచ్చరిత్రములకు అద్దమువంటివియును అగు అష్టాదశ పురాణములనుగూడ వేదవ్యాస మహర్షియే రచించి జగంబున కెంతయో యుపకారము సల్పియున్నాఁడు. నానావిధపుణ్యతీర్థముల వివరణము, వ్రతోపవాసాదినియమములు, ధర్మశాస్త్రచర్చలు,రత్న,సాముద్రిక,జ్యోతిష, భూగోళ, ఖగోళ, సంగీత, వైద్య, యుద్ధవ్యూహాది, శాస్త్రములకు సంబంధించిన సకలవిషయములును, అధికారతారతమ్యము ననుసరించి యుపదేశింపఁబడిన నానావిధ దేవతోపాసనలును, సాంఖ్యయోగాది శాస్త్రరహస్యములును వివిధోపాయములచేత వీనియందుఁ జేర్పఁబడినవి. ఇట్టి పురాణములన్నిటిని ఆంధ్రభాషయందు సరళమయిన వచనముగరచించి ప్రచురించినఁగాని మనపూర్వుల యథార్థస్థితిని అందరెఱుంగఁజాలరు. అట్టియూహను మనయాంధ్ర దేశీయులగు విద్వాంసులకు భగవానుఁడు కలుగఁజేయుఁగాక. ప్రకృతమున సంగ్రహముగ ౧౮ పురాణములమాత్రము గూర్చి యొకింత ఇట వ్రాయుచున్నాఁడను.

అష్టాదశ పురాణసంగ్రహ వివరణము

౧. బ్రహ్మపురాణము

అష్టాదశపురాణములలోపల బ్రహ్మపురాణము మొదటి దని ౧౫ పురాణము లంగీకరించినవి. శ్లోకసంఖ్య, ౧౦౦౦౦. మత్స్యపురాణము ౧౩ వేల శ్లోకసంఖ్యయనియు, అగ్నిపురాణము ౨౫ వేల శ్లోకసంఖ్యయనియు చెప్పుచున్నవి. ఈ పురాణమునందు దాదాపు ౮ వేల శ్లోకసంఖ్యగలగోదావరీమాహాత్మ్యము గలదు. వేంకటేశ్వరప్రెస్సువారు గోదావరీమాహాత్మ్యమును ప్రత్యేకముగ ముద్రించిరి. ఆనందాశ్రమసిరీసు, పూనా, వారి ముద్రణమునందు ౭౭ వ అధ్యాయమునుండి గోదావరీమాహాత్మ్యము ప్రారంభింపఁబడినది. ఈరెండుముద్రణములందు గల శ్లోకసంఖ్య దాదాపు ౧౩ వేలకు పైఁగాఁ గలదు. లక్నోయందు ముద్రించిన బ్రహ్మపురాణమునందు గోదావరీమాహాత్మ్యమే లేదు. ఐతరేయబ్రాహ్మణము, శతపథబ్రాహ్మణము, బృహద్దేవత మున్నగు వైదికగ్రంథములందుగల ఆఖ్యాయికలనేకములు అతిప్రాచీన వైదికభాషయందే ఇందు గనంబడుచున్నవి. మహాభారతమునందును, విష్ణుపురాణమునందును ఈపురాణమునందుగల కొన్ని శ్లోకము లట్లే గ్రహింపబడి యున్నవి.

ఆంధ్రీకరణము:— ఇంతవఱ కెవ్వరును యీపురాణమును గద్యయందుగాని పద్యములందుగాని ఆంధ్రీకరించియుండలేదు. 'బ్రహ్మపురాణ విమర్శము' అనుపేర సుమారు ౧౦ సం. క్రిందట నేను ౮౦ పుటలు గల చిన్నగ్రంథమునుమాత్రము ప్రకటించితిని.

౨. పద్మపురాణము

ఈపురాణమును అష్టాదశపురాణములలో రెండవపురాణమునుగా ౧౮ అంగీకరించినవి. కాని స్కాందపురాణముమాత్ర మేలకో ఈపురాణమును అష్టాదశపురాణములలో చేర్చలేదు. శ్లోకసంఖ్యమాత్రము ౫౫ వేలు అని పురాణములన్నియు అంగీకరించినవి.

సృష్టిఖండము, భూమిఖండము, స్వర్గఖండము, పాతాళఖండము, ఉత్తరఖండము అని ౫ ఖండములిందు గలవు. ఈపురాణము దేశభేదములనుబట్టి భిన్న భిన్నముగ కొన్నివిషయములందు చూపట్టుచున్నది. కాళిదాసోపజ్ఞమని మనమతలంచుచున్న అభిజ్ఞానశాకుంతలమునందలి దుర్వాసునియొక్క శాపవృత్తాంత మీ పురాణమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. పాతాళఖండమునందుఁగల రామాశ్వమేధ పర్వమునందు వాల్మీకి రామాయణగ్రంథముయొక్క సారమంతయుఁ జెప్పఁబడియున్నది. కానిఅచ్చట బాలకాండమునుగూర్చిన వివరమంతయుఁ జెప్పి ఆ బాలకాండమునందే అయోధ్యాకాండమునందుఁగల విషయమునుగూడవివరించి అరణ్యకాండమునందలి విషయమును బరామర్శించినాఁడు. ఈవిషయమును సావధానముగ విద్వాంసులు విమర్శించుట యుక్తము.

ఆంధ్రీకరణము:—శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని పితామహుఁ డగు కమలనాభామాత్యుఁడు (౧౩ శక శతాబ్దియందున్న వాఁడు) ఆంధ్రీ

కరించినటుల ప్రసిద్ధిగలదు గాని గ్రంథము లభింపదు. ఉత్తరఖండము నుమాత్రము మడికిసింగన (౧౪ వ శతాబ్దమునందున్నవాఁడు) తెనిఁగించెను. ముద్రితము లభించును.

౩. విష్ణుపురాణము

ఈపురాణము పురాణములలో అతిప్రాచీనమైనదనియు, దీని యందు ప్రక్షిప్తభాగములు లేవనియు ఆంగ్లవిద్వాంసులయభిప్రాయము.

ఈపురాణము పూర్వోత్తరభాగద్వయములు గలిగి ౨౩ వేల శ్లోకసంఖ్య గలిగియున్నది. దాదాపు ౭ వేల శ్లోకములుగల ౬ అంశములుగల గ్రంథమే మొనమొన్నటివరకు ముద్రితమయి లభ్యమగుచుండెను. శ్రీధర విష్ణుచిత్తీయ వ్యాఖ్యానములతో ఆంధ్రాక్షరములందును నాగరాక్షరములందున్ను ఈపురాణము ముద్రితమయియున్నది. దాదాపు ౧౬ వేలశ్లోకసంఖ్యగల విష్ణుధర్మోత్తరగ్రంథమును అతి ప్రయాసముచేత సంపాదించి వేంకటేశ్వరప్రెస్సు బొంబాయివారు ముద్రించిరి. బ్రహ్మగుప్తుఁడను జ్యోతిషశాస్త్రజ్ఞుఁడు తన జ్యోతిష శాస్త్రపద్ధతిని విష్ణుధర్మోత్తరపురాణమునుండి సంగ్రహించినటుల ఐతిహ్యము గలదు. శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యులవారు విష్ణుపురాణమనియు, విష్ణుధర్మోత్తరమనియు వేర్వేఱుగ గ్రహించినను నారదపురాణమునందుఁగల విష్ణుపురాణసూచియందు విష్ణుధర్మోత్తరముకూడ విష్ణుపురాణాంతర్గతమేయని చెప్పఁబడియున్నది. అన్ని పురాణములయందు విష్ణుపురాణశ్లోకసంఖ్య ౨౩ వేలని ఏకగ్రీవముగ చెప్పఁబడియుండుటచేత ఇదియే యుక్తమని తలంచుచున్నాఁడను.

ఆంధ్రీకరణము:—వెన్నెలకంటి సూరన (౧౬ శతాబ్ది) పద్య కావ్యముగను, దాసకవి తుపాకుల అనంతభూపాలుఁడు వచనముగను ఆంధ్రీకరించిరి. మొదటి ౬ అంశములను మాత్రమే వీరు ఆంధ్రీకరించిరి.

౪. వాయు లేక, శివపురాణము

ఈ పురాణవిషయమునుగూర్చి మతభేదము చాలగలదు. కొందఱు శైవపురాణమన్నను వాయుపురాణమన్నను ఒకటియేయని భావించుచున్నారు. విష్ణు, పద్మ, మార్కండేయ, కూర్మ, వరాహ, లింగ, బ్రహ్మవైవర్త, భాగవత, స్కాందపురాణములు శైవపురాణమును ౧౮ పురాణములలో నొకటియని పరిగణించినవి. దేవీభాగవత, మత్స్య, నారదపురాణములు 'వాయు'పురాణము ౧౮ పురాణములలో నొకటియని పరిగణించినవి. వాయుపురాణాంతర్గతమగు రేవా మాహాత్మ్యమునం దీపురాణమునుగూర్చి వివరించుచు, వాయుప్రోక్తమగుట చేత వాయుపురాణమనియు, శివమహిమాప్రతిపాదకమగుటచేత శైవపురాణమనియు,ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య ౨౪ వేలనియుచెప్పఁబడియున్నది. వాయుపురాణమనియు, శైవపురాణమనియు, పేర్లతో వేర్వేఱుగ నాగరాక్షరములందు ముద్రింపఁబడియున్న గ్రంథములందు నారద పురాణమునందుఁగల పురాణసూచియందు చెప్పినవిధముగ సకల లక్షణములు సరిపోవుటలేదు. పూర్వభాగముమాత్రమే ఇప్పుడు ముద్రింపఁబడియున్నదనియు కొందఱు విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము:—బద్దెప్రగడ పెద్దయ్య. (౧౭ శతాబ్ది.)

౫. శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీమద్భాగవతము లేక విష్ణుభాగవతము, దేవీభాగవతము, అని రెండుగా భాగవతగ్రంథములు లోకమునందు వ్యాప్తిచెందియున్నవి. చిరకాలమునుండి విష్ణుభాగవతము అష్టాదశపురాణాంతర్గతమని వైష్ణవులును, దేవీభాగవతమే అష్టాదశపురాణాంతర్గతమని శైవులును శాక్తేయులును వాదించుచుఁ దమమతము నుతము సమర్థించుచు యుక్తి ప్రయుక్తుల నుపహరించి గ్రంథములనుగూడ వ్రాసియున్నారు.

ఈవివాదము నవకాశముచేసికొని దయానందసరస్వతీ ప్రభృతులు విష్ణుభాగవతము ఆర్షేయముకాదనియు ౧౧ వ శతాబ్ది యందుండి బోపదేవుఁడను పండితుఁడే యీవిష్ణుభాగవతమును రచించి గ్రంథప్రశస్తికై వ్యాసకృతమని చెప్పెననియు చెప్ప మొదలిడిరి. కాని వారి వాక్యములన్నియు ప్రత్యక్షప్రమాణవిరుద్ధములు. అష్టాదశ మహాపురాణాంతర్గతము దేవీభాగవతమా? లేక విష్ణుభాగవతమా? యని పూర్వులు సంశయించిరి. కాని రెండు భాగవతములు ఆర్షేయములే యనువిషయమునందుఁ బ్రాచీనపండితులందఱు అంగీకారము గలిగియే యున్నారు. ఈవిషయమునకు సంబంధించిన వివాదమంతయు ఇచ్చట వ్రాయుటకు ప్రత్యేకముగ గ్రంథమగును. కనుక ఆపద్ధతిని విడనాడి భాగవతద్వయమునుగూర్చి యిట కొంచెము వ్రాయుచున్నాఁడను.

విష్ణుభాగవతము:—౧౨ స్కంధములు, ౩౩౫ అధ్యాయములు, ౧౮ వేల శ్లోకసంఖ్యగలిగి యున్నది. భగవద్భక్తియందు సద్వర్తనులను నటుల చేయుటయందు యీపురాణము మిన్నయైయున్నది. లీలా మానుషవిగ్రహుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానుని దివ్యచరితమును వివరించుచు వేదవ్యాసమహర్షి అధ్యాత్మతత్త్వమును జనులహృదయము నందుఁ జక్కఁగా నెలకొల్పియున్నాఁడు. దాదాపు ౧౦౦ వఱకు వ్యాఖ్యానము లీభాగవతమునకు ఆయావిద్వాంసు లొనర్చిరి. మధ్వవల్లభాది వేదాంతులుకూడ యీ పురాణమునందు విశేషగౌరవమును గనఁబఱచుచున్నారు. అష్టాదశపురాణములలోపల ఈపురాణమునకుఁగల లోకప్రీతి మఱియొకపురాణమునకు లేదు.

ఆంధ్రీకరణము:—బంగారమునకుఁ బరిమళమబ్బినటుల భక్తశిఖామణియు, జ్ఞాన, భక్తి, వైరాగ్యములకుఁ బట్టుకొమ్మయునగు బమ్మెరపోతనామాత్యుఁ డీమహాపురాణమును పద్యకావ్యరూపముగ నాంధ్రీకరించెను. సంస్కృతగ్రంథమునందుఁగల విషయమంతయు భాషాంతరీకరణమునందు గనఁబఱచుట సాధారణముగ శక్యముకాని విషయము సుప్రసిద్ధమయినను మహాపోతనామాత్యుఁడుమాత్రము మూలవిషయమునకు గురిగాక సంస్కృతమునందున్న భావమునంతయు భాషాంతరీకరణమునందు గనఁబఱచుటయేకాక శాంతి, భక్తి, వైరాగ్యవిషయముల నుద్బోధించు పట్టులయందు మాత్రము పాఠకులు తన్మయులగునటుల లలితపదమాధుర్యముగ మూలముకంటె నెక్కుడు రసవంతముగ రచించెను. ఆంధ్రభాషయందుఁ బండితపామరభేదము లేక సర్వజనాదరణ

మును గాంచిన గ్రంథము మఱొక్కటి లేదు. వచనము:—శతఘంటము వెంకటరంగశాస్త్రి ప్రభృతులు.

దేవీభాగవతము:—ఇదియు ౧౨ స్కంధములు ౩౧౮ అధ్యాయములు ౧౮ వేలశ్లోకసంఖ్య కలిగియున్నది. నీలకంఠకృతవ్యాఖ్యమాత్రము సుప్రసిద్ధముగ నున్నది. తక్కినవ్యాఖ్యానములుండిన నుండవచ్చునుగాని వానికిఁ బ్రసిద్ధిలేదు. విష్ణుభాగవత పురాణమునందు దేవీభాగవతమునుగూర్చినప్రశంసయే లేదు గాని దేవీభాగవతమునందు మాత్రము విష్ణుభాగవతము ఉపపురాణమని చెప్పఁబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. త్రిపురాన తమ్మయదొర, ౨. ములుగు పాపయ్య, ౩. దాసు శ్రీరాములు, (౧౯ శతాబ్దము) ౪. తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు, ౧౯, ౨౦ శతాబ్దములు, పండిత పురాణము సూర్యనారాయణ తీర్థులవారు యథామూలముగ వచనము వ్రాయఁ బ్రారంభించి ౧, ౨ స్కంధములనుమాత్రము యింతవఱకుఁ బ్రకటీకరించియున్నారు.

౬. నారదపురాణము

పురాణములకు సంబంధించినవిషయములనుగురించి సవిమర్శముగఁ జర్చించువారికి నీ పురాణము మిక్కిలి తోడ్పడును. ఒక్కొక్క పురాణమున కొక్కొక్క అధ్యాయముచొప్పున సంగ్రహముగ పురాణవిషయసూచి, శ్లోకసంఖ్య, అంశములు, పర్వములు, ఖండములు మున్నగు గ్రంథగత విభాగములును ఇందుఁ జక్కఁగ వివరింపఁబడియున్నవి. చాలవఱకు నారదపురాణసూచిననుసరించియే పురాణములందు గ్రంథపాతము, ప్రక్షిప్తము మున్నగువానిని విమర్శకులు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈ పురాణములయొక్క శ్లోకసంఖ్య ౨౫ వేల శ్లోకములని చెప్పఁబడియున్నది. కాని ముద్రితగ్రంథమునందు దాదాపు ౨౩ వేల శ్లోకము లున్నవి. బృహన్నారదీయమని యొకపురాణము ముద్రితము గనంబడుచున్నది. కాని యది యుపపురాణములలోఁ జేరుచున్నది. లఘుబృహన్నారదీయమని యింకొక యుపపురాణముకూడఁ గనంబడుచున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—అల్లాడి నరసింహకవి యనునాతఁడు దీని నాంధ్రీకరించెను.

౭. మార్కండేయ పురాణము

ఈ పురాణమునందు శ్రీవిద్యాపరాయణులందు వేదతుల్యముగ గౌరవింపఁబడుచున్న దేవీసప్తశతి యను గ్రంథభాగము హిందూదేశమునందుఁ జాల ప్రఖ్యాతిగౌరవమునుగాంచి పలువురచేత వ్యాఖ్యాతమై పఠనపాఠనప్రచారములనందియున్నది. ఈ పురాణగ్రంథసంఖ్య ౯ వేల శ్లోకములని పురాణములందంతట చెప్పఁబడియున్నను ముద్రితమయి ప్రచారమునందున్న గ్రంథమునందు దాదాపు ౬౯౦౦ శ్లోకములుమాత్రమే కనంబడుచున్నవి. తక్కిన ౨౧౦౦ శ్లోకము లెట్లులోపించినవో తెలియవచ్చుట లేదు. ఇప్పటి మార్కండేయపురాణముయొక్క చివర సరివ్యంతచరిత్రముగనంబడుచున్నది. నారదపురాణసూచిననుసరించి యింకనుఁ గొంతకథాభాగముండితీరవలయుననితోఁచుచున్నది. ఆకథాభాగముకూడ లభించినయెడల ౯ వేల శ్లోకసంఖ్య పూర్తికావచ్చును. ఆంధ్రాక్షరములయందీపురాణము సంస్కృతశ్లోకములతోఁ దిమ్మరాజు లక్ష్మణరాయలనువారిచేత నాంధ్రభాషయందు సంగ్రహముగ వ్రాయఁబడినవచనముతోడఁజేర్చి ముద్రింపఁబడినది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧౩ వ శతాబ్దియందున్న మారనకవిచేత గద్యపద్యాత్మకముగ ఆంధ్రీకరింపఁబడినది.

౮. ఆగ్నేయ పురాణము

ఈ యాగ్నేయపురాణము ఇతర పురాణములకంటె విలక్షణమయి యున్నది. దాదాపు ప్రపంచమునందుఁగల సకల విషయములు ఇందులో వివరింపఁబడియున్నవి. తర్క, వ్యాకరణ, మీమాంసాది శాస్త్రవిషయములును, నిఘంటువులు మున్నగు సాహిత్యవిషయములన్నియు, వాస్తు, మంత్ర, పాక, శాస్త్రవిషయములును, అవియివియని వచియింపనవసరములేక సకలవిషయములును ఇందుగలవు. నారదపురాణమునందుగల పురాణసూచియందున్న విషయములన్నియు యిప్పుడు ముద్రింపఁబడియున్న అగ్నిపురాణమునందు గలవు. కాని నారదపురాణమున ౧౫ వేల శ్లోకములనియు, మత్స్యపురాణమున ౧౬ వేల శ్లోకములనియు ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య చెప్పఁబడియుండ యిప్పటి ఆగ్నేయపురాణమున దాదాపు, ౧౨ వేల శ్లోకములుమాత్రమే కనంబడుచున్నవి. నారదపురాణసూచియందు ప్రథమమునఁ జెప్పఁబడిన "వసిష్ఠాగ్నిసంవాద" రూపమగు కథాభాగము ఇప్పుడు లభించుచున్న ఆగ్నేయపురాణమునఁ గనంబడుటలేదు. ఆ గ్రంథభాగము లభించునెడల దాదాపు ౧౫ వేల శ్లోకములసంఖ్యకు గ్రంథము సరిపోవచ్చునేమో.

౯. భవిష్యపురాణము

ఈపురాణ విషయమయి చాల గందరగోళము గలదు. నారదపురాణసూచియందు చెప్పఁబడినప్రకారము బ్రహ్మపర్వ, విష్ణుపర్వ, శైవపర్వ, సౌరపర్వ, ప్రతిసర్గపర్వములను ౫ పర్వములుగా విభాగింపఁబడిన గ్రంథ మిప్పుడు వ్యాప్తియందులేదు. ఇప్పుడు మనకు లభ్యమగుచున్న గ్రంథమునందు ప్రథమభాగమగు బ్రహ్మపర్వమునందు ౨౧౬ అధ్యాయములు గలవు. సూర్యస్వరూపుఁడగు పరబ్రహ్మమునుండియే బ్రహ్మ నారాయణుఁడు మున్నగు చరాచరాత్మకమగు జగమంతయు ఉత్పన్నమాయెనను విషముగ సూర్యమహిమయే ఇందు ముఖ్యముగ నిరూపింపఁబడి యున్నది. బ్రహ్మపర్వముయొక్క ౪ వ అధ్యాయమునందు ఉపనయన సంస్కారవర్ణనమును బ్రారంభించి ౧౬ వ అధ్యాయము చివరవఱకు గృహస్థధర్మము, స్త్రీధర్మము, స్త్రీకర్తవ్యము మున్నగు సకలవిషయములును వివరింపఁబడియున్నవి. ఈభాగముచాలవఱకు వాత్స్యాయనకృత కామశాస్త్రమును, బాభ్రవ్యపాంచాలకృత మగు కామశాస్త్రమును చాలవఱకు అనుసరించుచున్నది. నారదపురాణసూచియందుఁగల విష్ణుపర్వ, శైవపర్వ, సౌరపర్వములు గనంబడకపోయినను తత్స్థానమున "మధ్యమపర్వ" మని క్రొత్తవిభాగమొకటి ముద్రితగ్రంథమునందుఁగనంబడుచున్నది. నారదపురాణమునందు ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య '౧౪ వేలు' అని చెప్పియుండఁగా అందుగల పర్వములు రెండిందు

లేకపోయినను ముద్రిత భవిష్యపురాణమునందు శ్లోకసంఖ్య దాదాపు, ౨౭ వేలవఱకు పెఱిగినది.

ఇప్పటి భవిష్యపురాణ గ్రంథసంఖ్య:—

పర్వ.	అధ్యా.	శ్లోకసంఖ్య.
బ్రహ్మపర్వ	౨౧౬	౯౦౩౬
మధ్యమపర్వ	౬౧	౩౧౧౪
ప్రతిసర్గపర్వ	౧౦౦	౬౨౩౨
భవిష్యోత్తరపర్వ	౨౦౮	౭౫౯౨
పర్వ. ౪	అధ్యా. ౫౮౫	శ్లో. ౨౬౯౭౪

ఈ పురాణమునందుఁగల భవిష్య వర్ణనముచూడఁ జాలవఱకు ప్రక్షిప్తమని తప్పక తోఁచుచున్నది.

భవిష్యోత్తరపర్వమునునది ప్రత్యేకపురాణము కాని భవిష్య పురాణమునకుఁ జేరిన గ్రంథభాగము కాదని కొందఱు విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము :— భవిష్యపురాణము (ఉత్తరభాగమును) మాత్రము తిరుమలరాయకవి ఆంధ్రీకరించెను.

౧౦. బ్రహ్మవైవర్త పురాణము

ఈపురాణము బ్రహ్మ, ప్రకృతి, గణేశ, కృష్ణ, ఖండములను ఖండ చతుష్టయముకలిగి ౧౮ వేలశ్లోకసంఖ్య కలదని నారదపురాణసూచి యందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. కాని ప్రచలితబ్రహ్మ వైవర్తపురాణము నందుఁ గొంతవిషయమే కనంబడుచున్నది. కాని అవిషయ మంతయుఁ గనంబడుటలేదు. శరద్రాత్రులందు గోపికలతోడ శ్రీకృష్ణుఁడు రాస క్రీడ సలుపుటయు, రాధామాధవ సంబంధము, మున్నగు కృష్ణావతార సంబంధముగల విషయమంతయు నిందుఁ గృష్ణఖండమున విపులముగ నిరూపింపఁబడియున్నది. గణేశ కృష్ణఖండములం దుండవలసిన విషయ మంతయు నిందుఁగలదు. ప్రక్షిప్తముగాని గ్రంథపాతముగాని యున్న యెడల బ్రహ్మ, ప్రకృతిఖండములందుమాత్రమే కలవని విమర్శకులు తలంచుచున్నారు.

ఆంధ్రీకరణము:—చిలకపాటి వేంకటరామానుజశర్మ, (వచనము.)

౧౧. లింగపురాణము

ప్రచలితమగు లింగపురాణము. మత్స్య నారద పురాణములందుఁ జెప్పఁబడిన పురాణలక్షణము ననుసరించియున్నది. శ్లోకసంఖ్య౧౧వేలు అనిచెప్పఁబడినప్రకార మేకలదు. కేవలముశివలింగమాహాత్మ్యముమాత్రమే కాక గాయత్రీమహిమ, శ్రాద్ధప్రకరణము, నానావిధదానముల వివరణముకూడ నిందుఁగలదు. ఆంధ్రాక్షరములయందుగూడ నీ సంస్కృత పురాణము ముద్రింపఁబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:— ఇంతవఱ కెవ్వరును ఈపురాణము నాంధ్రీకరించలేదు.

౧౨. వరాహపురాణము

ఇప్పుడు లభించుచున్న వరాహపురాణమునందు నారదపురాణ సూచియందున్న విషయమంతయు సమగ్రముగ లేదు. మఱియుఁబురాణసూచియందు ౨౪ వేల శ్లోకసంఖ్య చెప్పఁబడియుండఁగా ముద్రిత గ్రంథమునందు ౧౧౭౦౦ శ్లోకములుమాత్రమే కనంబడుచున్నవి. ఈ ప్రచలితమగు వరాహపురాణభాగము పూర్వభాగముమాత్రమే కావచ్చును. పులస్త్యకురురాజ సంవాదము సవిస్తరముగఁ దీర్థమాహాత్మ్యము మున్నగు కథాభాగముగల ఉత్తరభాగముకూడ లభించునెడల ౨౪ వేల శ్లోకసంఖ్య సంపూర్ణము కావచ్చును.

ఆంధ్రీకరణము:— ౧౫ శతాబ్దియందున్న నందిమల్లన ఘంట సింగనలను జంటకవు లీపురాణమును దెనిఁగించిరి.

౧౩. స్కాందపురాణము

పురాణము లన్నింటిలో అధికశ్లోకసంఖ్య కలిగి శివమహిమా ప్రతిపాదకపురాణమని ప్రఖ్యాతిగాంచిన యీపురాణముయొక్క సంపూర్ణగ్రంథము స్వతంత్రగ్రంథముగ నెక్కడనులభించుటలేదు. అనేక సంహితలు, ఖండములు, నూర్లకొలఁది వేలకొలఁది మాహాత్మ్యములుగలసి స్కాందపురాణమని మనము గ్రహింపవలయునే కాని పురాణసూచి యందున్న క్రమము ననుసరించి క్రమముగాఁగల స్వతంత్రగ్రంథము కనంబడుటలేదు.

కొన్నిగ్రంథములందు స్కాందపురాణము:—

౧. సనత్కుమారసంహిత	శ్లో. సంఖ్య	౩౬	వేలు
౨. సూతసంహిత	,,	౬	,,
౩. శంకరసంహిత	,,	౩౦	,,
౪. వైష్ణవసంహిత	,,	౫	,,
౫. బ్రాహ్మసంహిత	,,	౩	,,
౬. సౌరసంహిత	,,	౧	,,
	మొత్తము.	౮౧	వేలు

అని సిద్ధించుచున్నది. ఆసందర్భమునందు ప్రచలితసూతసంహిత యందు, సనత్కుమారసంహిత ౫౫ వేల శ్లో. సంఖ్యగలదని చెప్పఁబడినది. అప్పుడు స్కాందపురాణము ౧ లక్ష. శ్లోకములు గలవని సిద్ధించును. ౬. సంహితలు. ౫౦ ఖండములు. ౧ లక్ష శ్లోకములు అని శ్రీనాథాది కవివర్యులు తమకావ్యములను సలంపిరి. కాని, నారద పురాణసూచియందు స్కాందపురాణము, ౭ ఖండములుగను, ౮౧ వేల శ్లోకములు కలదిగను వర్ణింపఁబడియున్నది. ఇట్టివిభాగములుగలదానినే వేంకటేశ్వరప్రెస్సువారు ముద్రించి ప్రకటించుచుఁ దాము ముద్రించి నదే స్కాందమహాపురాణమనియు; సంహితాత్మక విభాగముకలిగి లక్ష శ్లోకాత్మకముగల స్కాందపురాణము ఉపపురాణములలో చేరు ననియు ఉపోద్ఘాతమునందుఁజర్చించి నిర్ణయించి యున్నారు. ఈ విషయము విమర్శించఁదగియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—సమగ్రగ్రంథము నెవ్వరు యింతవఱకు ఆంధ్రీకరించి యుండలేదు.

౧. కాశీఖండమును, శ్రీనాథకవియు (౧౪ శతా);

౨. భీమఖండమును, ,, ,,

౩. ధర్మఖండమును, భవానీశుఁడు, ౨. అనుమంచిజగన్నాథుఁడు;

౪. శివరహస్యఖండమును, ౧. కోడూరువేంకటాచలకవి (౧౭ శతా)
౨. వీరభద్రకవి; ౩. శేవూరిఅనంతయజ్వ; ౪. ముదిగొండ బ్రహ్మయలింగయారాధ్యులు;

౫. బ్రహ్మోత్తరఖండమును, ౧. ప్రాతకోటపుల్లయ్య, ౨. ముత్తరాజు వెంకటకృష్ణకవి, ౩. శ్రీసరమల్లి వెంకటకృష్ణస్వామి;

౬. శ్రీశైలఖండమును, ౧. అత్తలూరు పాపకవి (౧౮ శతా) ౨. శేషనారాధ్యుఁడు;

౭. సేతుఖండము, పాప నామాత్యుఁడు;

౮. నాగరఖండము:—జా. పట్టాభిరామశాస్త్రిగారు; (తెనిఁగించుచున్నారు.);

౯. సూతసంహిత, ౧ పట్టమట్ట సోమనాథుఁడు;

౧౦. హాలాస్య మాహాత్మ్యము ; ౧. తిరుమలశెట్టి జగన్నాథదాసుడు, ౨. భూజనంజరాజు, ౩. వేంకటనారాయణకవి, ౪. జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

౧౪. వామనపురాణము

నారదపురాణసూచియందున్న విధముగ ఇప్పుడు ముద్రితమయియున్న వామనపురాణము గనంబడుచున్నను ఉత్తరభాగము మాత్రము ఆనూచీక్రమము ననుసరించి దానియందుఁ గనంబడుటలేదు. పురాణసూచియందుఁ జెప్పఁబడిన విధముగ ౧౦ వేల శ్లోకసంఖ్య గనంబడుటలేదు.

ఆంధ్రీకరణము:—౧౭ వ శతాబ్దియందున్న లింగమకుంటరామకవి యనునతఁడు దీని నాంధ్రీకరించెను గాని లభింపదు.

౧౫. కూర్మపురాణము

బ్రాహ్మీసంహిత, భగవతీ సంహిత, శౌరీసంహిత, వైష్ణవీ సంహిత యను సంహితాచతుష్టయ సమన్వితమయి ౧౭ వేలశ్లోకసంఖ్యగల ఈ పురాణరాజము సమగ్రముగ లభించుటలేదు. నారదపురాణ సూచి ననుసరించి విమర్శించితిమేని మనకిప్పుడు లభించిన ౬ వేల శ్లోకసంఖ్యగల కూర్మపురాణము, పూర్వోత్తర భాగద్వయముగల బ్రాహ్మీసంహిత యను ఒక సంహితామాత్రమే యనియు,

౨.	భగవతీసంహిత	౫ పాదములు.	శ్లో. ౪ వేలు
౩.	శౌరీసంహిత		,, ౨ వేలు
౪.	వైష్ణవీసంహిత	౪ పాదములు	,, ౫ ,,

అనగా, ౧౧ వేల శ్లోకసంఖ్యగల ౨, ౩, ౪ సంహితలు మనకు లభింపలేదనియుఁ దెలియవచ్చెడిని.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. రాజలింగకవి, (౧౭ శతాబ్ది) ౨. మండచిట్టికామశాస్త్రి, (౧౯ శతాబ్ది).

౧౬. మత్స్యపురాణము

ప్రళయకల్పమునందు శ్రీ మహావిష్ణువు మత్స్యావతార స్వరూపియై రాఁబోవుసృష్టికి వలయువానిని బీజరూపముగ సంగ్రహించి సంరక్షించి కాపాడె ననువిషయమును, ధర్మశాస్త్రసంబంధములను, ప్రవరాధ్యాయమునకు సంబంధించిన విషయములను విపులముగ వర్ణించునట్టి ఈపురాణరత్నము పురాణసూచి ననుసరించి ౧౪ వేల శ్లోకములు కలిగియున్నది. ఈ పురాణము ఆంధ్రాక్షరములందు సంగ్రహరూపముగ వచనముతోడ ముద్రింపఁబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧ లింగముకుంట రామకవి. ౨ హరిభట్టు, (౧౭ వ శతాబ్ది) తెనిఁగించిరి.

౧౭. గరుడపురాణము

పురాణసూచియందుఁ జెప్పినతీరుగా ముద్రితమయిన గరుడపురాణమునందు సకలవిషయములు చాలవఱకు సరిపోవుచున్నవి. గ్రంథశ్లోకసంఖ్య ౧౯ వేలున్నా ముద్రితగ్రంథమునం దున్నవి. పూర్వభాగమునందు సూర్యాదిదేవతాపూజావిధానములు, దేవతాప్రతిష్ఠలు, వర్ణాశ్రమధర్మములు, మన్వంతరాఖ్యానములు, ఆయుర్వేదాది సకల శాస్త్రముల సంగ్రహము, ఆహ్నికవిధులు, సాంఖ్యవేదాంతాది తత్త్వనిర్ణయములును, ఉత్తరఖండమగు ప్రేతఖండమునందు యమలోకము, తద్గతి, ప్రేతచిహ్నములు, జన్మాంతరగత కర్మానుసారము జీవుల సుఖదుఃఖములు మున్నగువాని వినిర్ణయము, సుస్పష్టముగఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—౧. పింగలి సూరన (౧౭ వ శతాబ్ది); ౨. వరదరాజకవి.

౧౮. బ్రహ్మాండపురాణము

ఈపురాణమునుగూర్చి మతభేదముచాలగలదు. బ్రహ్మాండపురాణమనునది వేఱుగాదనియు వాయుపురాణమే బ్రహ్మాండపురాణమనియుఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. ఈవిషయమునుగూర్చి సంశయించుటకుఁ దగినకారణముల నిట వివరించుట యనావశ్యకము. ఈపురాణశ్లోకసంఖ్య ౧౨ వేలు. ప్రక్రియాపాదము, అనుషంగపాదము, ఉపోద్ఘాతపాదము, ఉపసంహారపాదము, అని నాలుగుపాదములుగా గ్రంథము విభక్తమయినది. ఈపురాణమునందు 33 వ అధ్యాయము మొదలుకొని ౫౮ వ అధ్యాయమువఱకు బ్రహ్మాండాంతర్గతమగు భూగోళముయొక్క నానాస్థానములనుగూర్చినవర్ణన మిందు విపులముగఁ గలదు. మఱియొకగ్రంథమున నింతవిపులముగ నీవిషయము వర్ణింపఁబడి యుండలేదు. బ్రహ్మాండపురాణమను విషయము ఈవిషయమునందు అన్వర్థనామ మగుచున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:—జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు గద్య పద్యాత్మకముగ ఆంధ్రీకరించిరి.

ఉ ప పు రా ణ ము లు

సూతసంహితయందు ఉపపురాణముల నామము లిట్లుల చెప్పఁబడియున్నవి.

౧. సనత్కుమారపురాణము, ౨. నృసింహపురాణము, ౩. నందిపురాణము, ౪. శివధర్మపురాణము, ౫. దుర్వాసపురాణము, ౬. నారదోపపురాణము, ౭. కపిలపురాణము, ౮. మానవపురాణము, ౯. ఉశనసపురాణము, ౧౦. బ్రహ్మాండోపపురాణము, ౧౧. వారుణపురాణము, ౧౨. కాళీపురాణము, ౧౩. వాసిష్ఠలింగపురాణము, ౧౪. మాహేశ్వరపురాణము, ౧౫. సాంబపురాణము, ౧౬. సౌరపురాణము, ౧౭. పారాశరపురాణము, ౧౮. మారీచపురాణము, ౧౯. భార్గవపురాణము.

ఈ ౧౯ ఉపపురాణములే కాక ౧. ఆదిపురాణము, ౨. ముద్గలపురాణము, ౩. గణేశపురాణము, ౪. దేవీ పురాణము, ౫. దేవీభాగవతపురాణము, ౬. ఆదిత్యపురాణము మున్నగు కొన్ని యుపపురాణములుకూడఁ గనంబడుచున్నవి. వీనిలోఁ గొన్ని దాదాపు క్రీ. శ. నాల్గవశతాబ్దమునుండికూడ ప్రామాణికగ్రంథములుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నట్లులు నిదర్శనములు గనంబడుచున్నవి.

పురాణగ్రంథములందు జనసామాన్యమునకుఁగల గౌరవము నవకాశముచేసికొని కొందఱాధునికులు తమకు తోఁచినవిషయమును ఛందోబద్ధముగ నొనర్చి పురాణాంతర్గతమనియు, లేక ప్రత్యేకపురాణమనియుఁ జెప్పి జనులకు సంశయము కలిగించి పురాణములఁగు జనులకు ప్రమాణబుద్ధి తొలఁగునట్లులు చేయుచున్నారు. అట్టియకార్యమును మానునట్టి యుదారబుద్ధిని సర్వనియంతయగు పరమేశ్వరుఁడు వారి కొసంగుఁగాక.

సే నా ని

సంద్యారం వెంకట సుబ్బయ్య గారు

[కుమారస్వామి పుట్టినపుడు లోకభయంకరము లైన ఉత్పాతములు సంభవించినవి. అప్పుడు గుని క్రేరికుఁడై ఇంద్రుఁడు కుమారస్వామిపై దాడివెడలెను. ఓడిపోయెను. ఇంద్రుఁడు స్వామిని సేనానిఁగావించుకొనెను.]

అంత న్మూత్న వికాసముంగనినవాఁడై వేల్పురేఁ డప్పరః
కాంతానీతలతాంత దామమును దాఁ గైదోయిఁ గీలించి దు
ర్దాంతుండైన విరోధికంఠమున శ్రేష్ఠక్షై చె, నష్టందఱున్
సంతోషంబునఁబొంది రగ్నియుఁ బ్రహర్షంబారఁగాఁ బుత్రకున్.
చేరందీసి కవుంగలించి తనయా చేర్వంగదోయీ జయ
శ్రీ రమ్యంబులుఁ జాల దీర్ఘములునై చెల్వారు నీబాహువుల్
గారామారఁగ నీదుతండ్రి మెచ్చ! రక్షల్వెట్టరా సాధ్వసాం
భోరాశింబడి మున్గువారు ననుచే మోపల్కె సాశ్రేక్షుఁడై.
అమరేశుదిక్కు మొగమిడి,
కుమారుఁడపు డిట్లునల్కె గురుతరసుగుఁడై.
న్యమునకుఁ బతిఁ గావించితి
వమలమతివి నేను నీకు ననుకూలుఁడనై.
సేవాధర్మము నిర్వహించెదను నిశ్చింతుండనై యుండుమో
యీ! వేయేటికి నీ మనోరథము లేమే గస్తినం డెల్పు నా
దేవారాతి వనీదవానలము రీతింబొల్చి నిష్కంటకం
బై వర్ధిల్లఁగఁ జేతు నీజగము స్వాహాస్వ స్వగీతి ప్రియా!
లోకాలన్నియు నేకమయ్యి నను మార్కొ లేవు మార్కొన్న నీ
నాకాక్షేయక వహ్నికీలికల లోనం గూలి ప్రగ్గుక్ మహేం
ద్రా! కల్పాంతవిషాగ్ని భక్షణచణుండై కీరితింగన్న వాఁ
డేకా నాపిత వానికీరితికిఁ జేటే నేను నాశౌర్యముక్.
అంచుజేవురించినట్టి కన్నులతోడ, నతఁడు లేచి నిలిచె నంతలోన
గాంగ స్వర్ణకమలకమనీయపరిమళ, మలమికొనియెనచటనబ్బురముగ.

అపు డటకేఁగుదెంచె నిటలాక్షుఁడు సర్వశిరోగ్రగన్య గుం
డుపవనపుంజము ప్రోవనాపదు లుప్పతిలంగఁ జేయు నే
లుపు లరుదెంచు తన్నుఁగని "లోకపతీ జయు విశ్వనాథ" యనం
చపరిమితోత్సుకత్వమున నంజలుఁ జేకలుపై మహేశుఁగక్

వచ్చినశూలిపాదముల వ్రాలెఁ గుమారుఁడు వానిఁ జేతులక్
గ్రుచ్చియు లేవనెత్తి కనుఁగొలుకులఁ జిప్పిలు సద్గదాశ్రులక్
ముచ్చటగాఁడడీయవలగు మూర్ధముఁ దువ్వుచు "నాకు నీవుఁగా
వచ్చినవాఁడ వన్నిటను నాయన, నీవలఁ గావుమయ్య రా!

క్రౌంచహోర్వ్యంశ భేదా! నీవాలవ ... మబ్బుఁ ...
పంచద్గావుల మంకుమాలినలనన్ బాహ్యాంధకారంబు లె
క్లెంచంగాఁ బనియేమి? గర్కుశుఁడనై యిన్నాళ్ళుఁనేఁగా కూరకతా
ప్రాంచద్దేవ వరూథినీపతివి స్వారాజ్యభాగ్యముల్ నిత్యముల్.

అనుచుక్ గైరికప్రస్ఫుసారసమున పుత్రోత్సంగములఁ బైన వ
ట్టును రాగిల్లినబుద్ధితో శివుఁడు మూర్ధాంతర్యనిఁ గాలఁ గ
ట్టిని కాయంబులు తోఁచు మీకొసఁగులం దృప్తింగ నంపించు ప్రేమా
సిన బృందారకదుందుభివ్రజము దిక్సీమల్ చిగుర్చింపఁగన్.

చచ్చినారు పోవియర్చురాంతులు
మచ్చరించి శివకుమారుతోడ
హెచ్చినవి యహో విహీతనహ్ని కార్యాలు
కచ్చడంపుతొల్పుగముల చేర్చి.

క్రియాశక్తి ఒడయరు గ్రంథాలయ నవమ వార్షికోత్సవము, ధర్మవరము

The 9th Annual Conference of the Kriyasakti Yodayar Library, Dharmavaram

Municipal Khaddar Stores' Spinning Club, Tirupati

గాంధీ పఠనాలయముయొక్క నూలువడకు మండలము, తిరుపతి

Gandhi Reading Room's Spinning Club

ఆంధ్రరాష్ట్రీయసభ, చెన్నపురి ఖాదీప్రదర్శన [illegible]

Andhra Provincial Conference, Madras

శ్రీ వేంకటేశ్వరాయుర్వేదకళాశాల, బెజవాడ

Sri Venkatesvara Ayurvedic College, Bezwada

సంస్కృత సాహిత్యములో కామశాస్త్రమునకు స్థానము

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

బ్రహ్మసృష్టి మొదలుకొని నేఁటివఱకును ప్రతిసమయమునందును మనుష్యుఁ డర్థపురుషార్థము, తరువాతను కామపురుషార్థప్రాప్తికొఱకు తనకు వీలయినంతలో కొంచెముగనో, గొప్పగనో ప్రయత్నించుచునే ఉండును. ధర్మార్థకామమోక్షము లుత్తరోత్తరము బలీయములుగదా! సృష్టిప్రారంభమునుండియును తత్త్వవేత్తలు కామపురుషార్థముతాలూకు యథార్థస్వరూపమును ప్రకటించుటకై ప్రయత్నము చేయుచునే వచ్చినారు. ప్రపంచ మున్నంతవఱకును ప్రతిదేశములోని, ప్రతిజాతిలోని విచారశీలురగు పురుషులు కామముతాలూకు సమస్యను సులభము చేయుటకై ప్రయత్నించుచునే యుందురు. ప్రతిజాతిలోని కవులును ప్రతిక్షణము మార్పును పొందుచుండెడి కామముతాలూకు విశ్వమోహనమయిన రూపములను వర్ణించుటలో వెనుకంజ వేయుట లేదు. ఏది లేకుండినచో మనుష్యజీవితము నీరసమగునో, సంసారము తాలూకు ఉనికి అసంభవ మగునో, అట్టిది 'కామపురుషార్థమే' అని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. అదియే లేకున్నచో కవులకావ్యములు చప్పగనే యుండును. అట్టిస్థితిలో నింక లేఖకులలేఖలు నీరసములును, సంసారములోని వ్యవహారములు శుష్కములును అయి ఉండు నన్నచో ఆశ్చర్య మేమి? కనుకనే అగ్నిపురాణములో వ్యాసభట్టారకుఁడు,

> "శ్లో. అపారే కావ్యసంసారే కవి రేకః ప్రజాపతిః,
> యథాస్మై రోచతే విశ్వం తథాసౌ పరివర్తతే;
> శృంగారీ చేత్కవిః కావ్యే జాతం రసమయం జగత్,
> స ఏవ వీతరాగశ్చేన్నీరసం వ్యక్తమేవ తత్."

అనఁగా, అంతములేని కావ్యరూపమయిన ప్రపంచమునందు కవి యొకబ్రహ్మ. అతఁడు తనమనసున కెట్లిష్ట మగునో అట్లే తన కావ్యప్రపంచమును మార్చివేయును. కవికాని శృంగారరసప్రధానుఁ డయినచో, తనకావ్యప్రపంచమునంతను శృంగారరసములో ముంచివేయును. అతఁడే వీతరాగుఁడు—అనఁగా, శాంతరసప్రధానుఁ డయినచో అతఁడు చెప్పినకావ్యము చప్పగా ఉండు ననుట స్పష్టమే. అని అన్నాఁడు.

కామదేవునితాలూకు స్థానము మాననీయమైన ఆత్మతాలూకు గంభీరతమమయినప్రదేశము. ఎవ రాత్మజ్ఞానముతాలూకు అగాధమయిన సముద్రములో లోఁతుగా మునుఁగుచుందురో వారే తత్స్వరూపమును లెస్సగా తెలిసికోఁజాలుదురు. అంతేకాని, విషయవాసనలో లిప్తులగువారును, సంసారసంబంధమయిన చిక్కులలో చిక్కుపడి ఉన్నవారును దానియథార్థజ్ఞానమును పొందఁజాలరు. కాఁబట్టి, యీ కామపురుషార్థమును గుఱించి మనపూర్వులు లెస్సగా మననము చేసి యున్నా రన్నసంగతి అంతగా ఆశ్చర్యకరమయినది కాదు. మన పూర్వులు దానిని మననము చేసినట్లు ప్రపంచములోని మఱియేజాతి వారును చేయను లేదు, చేయను జాలరు. యథార్థ మేమనఁగా, కావ్యము, సంగీతము, యోగము, అధ్యాత్మవిద్య, కామశాస్త్రము మొదలయిన సూక్ష్మవిషయముల మననమునకును, వికాసమునకును ఎట్టి అనుకూలపరిస్థితులు మనప్రాచీనభారతములో సిద్ధముగా ఉండెడివో అట్టివి భూమండలములోని మఱియే భాగమునందును లేవు.

ఎప్పుడు దేశ మేవిధమునఁ జూచినను నిశ్చింతముగను, కనుకనే సుఖముగను ఉండునో అప్పుడే లలితకళలయు, సూక్ష్మవిషయములయు వికాసము కాఁజాలును. ఆహారాదుల కుపయోగించు సామగ్రి పుష్కలముగా ఉండి, బాహ్యాక్రమణలవలనిభయము లేకుండి సర్వత్ర శాంతి పూర్ణముగా విరాజిల్లుచు ఉండినప్పుడే అటువంటివి జరుగుట కవకాశ మేర్పడును. ఏదేశములో పగ లంతయు నెత్తురు, చెమట యేకమగు లాగున కష్టపడు చుండినప్పటికిని కడుపునిండ తిండి దొరకకుండునో, ఎచ్చట ఇసుక, రాలు తప్ప మఱేదియు నగపడకుండునో, ఎచ్చటను జనులు త్రాగునీటికొఱకయినను నోరు తెఱచుకొని యెదురు చూచుచు ఉందురో, ఎక్కడ దొంగతనము, దోపిడి మొదలయిన చెడుపనులు చేసిననే జనులనిర్వాహ మగుచుండునో, అటువంటి ప్రదేశములో నివసించెడి మనుజుల కటువంటికళలతాలూకు వికాసమున కవకాశముగాని, అవసరముగాని యెట్లు లభింపఁగలుగును? కవ్వరి తాలూకు కొలిమి దగ్గఱను కూరుచుండి కవిని కవిత్వము చేయు మన్నచో, పాపము! అతఁడు కాళిదాసే అగుఁగాక! ఏమి చేయఁగలఁడు? అందుచేతనే అల్లసాని పెద్దనతాతగారు—

> చ. నిరుపహతిస్థలంబు రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు క
> ప్పురవిడె మాత్మ కింపయినభోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు త
> ప్పరయురసజ్ఞు లూహ తెలియంగలలేఖకపాఠకోత్తముల్
> దొరకినఁగాక ఊరక కృతుల్ రచియింపు మటన్న శక్యమే?

అన్నారు. అట్లే ఆఁకటితో మలమల మాఁడుచుండువారికి భక్తి కలుగు మన్న నది యెట్లు కలుగఁజాలును?

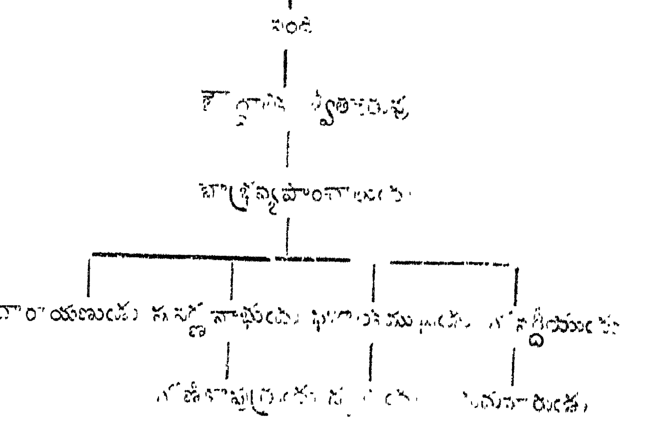
పూర్వము మనభరతఖండములో ఎక్కడఁ జూచినను, పాలు, పెరుగు, నేయి నదులై ప్రవహించుచుండెడివి. పుష్పఫలాదుల కెంతమాత్రము లోపము లేకుండెడిది. భూదేవి సర్వసస్యాఢ్యయై శోభిల్లుచుండెడిది. గంగాయమునలవంటి గొప్పగొప్పనదులు తమపవిత్రప్రవాహములచే భూమిని తడుపుచు సారవంతముగా చేయుచుండెడిది. హిమాచల- వింధ్యాచలములతాలూకు నైసర్గికదృశ్యము ప్రతివారియాత్మలకును ఏకాగ్రతను కలిగించుటలో గొప్పసాహాయ్యమును చేయుచుండెడిది.

కాశ్మీరభూప్రదేశముపైని నందనవనముతోఁబాటు సమానా అవారియుండెడిది. ధర్మపురుషార్థముపైనే ఆధారపడియుండెడి మన ఆర్యులతోఁబాటు రాజ్యము నిష్కంటకమయి యొప్పారుచుండెడిది. బయటినుండి యెట్టిశత్రువును వచ్చి బాధించి, ఆక్రమించు నన్నభయము లేకయుండుచుండెడిది. ఏమాత్రము పరిశ్రమ చేసినను కడుపుతోఁబాటు ప్రశ్నే మల కనగుచుండెడిది. సుఖకరములయిన అటువంటి పరిస్థితులు కలిగియుండుటచేతనే మనపూర్వులు తపోవనములలో కూర్చుండి జీవాత్మ, పరమాత్మ, మనుష్యప్రకృతి అనువీనితో సంబంధించిన సూక్ష్మవిషయములనుగుఱించి లోఁతుగా విచారణ చేయుటకు సమర్థులగుచుండెడివారు.

పూజ్యపాదులగు మన ఆర్యఋషులు తా మేవిషయమునుగుఱించి యెత్తుకొనినను లెస్సగా ఆలోచన చేసిచేసి దానిపయిని సంపూర్ణమయిన ఒకశాస్త్రము వ్రాసి మఱియు విడిచిపెట్టుచుండెడివారు. ప్రస్తుతమయిన కామశాస్త్రమునయితము అట్టిదే ఒకవిషయము. ప్రవృత్తిమార్గములో నుండెడి సంసారుల కక్కఱపడువచ్చు త్రివర్గము అనఁగా, ధర్మార్థకామములలో దీనికి మూఁడవస్థానము లభించినది. కావున దీనిజ్ఞానముకూడ ప్రతిమానిసికిని పరమావశ్యకముగాఅంగీకరింపఁబడియున్నది. అటువంటి యీకామశాస్త్రమునుగుఱించి అన్నింటికంటెను ప్రాచీనతమమయినగ్రంథము ప్రస్తుతము లభించునది వాత్స్యాయనమునిసంగ్రహించిన

కామసూత్రములు

అనునదియే. వాత్స్యాయనుఁ డెవరు? ఏకాలములో నుండెడివాఁడు? అనువిషయమునుగుఱించి యిదమిత్థమని నిర్ణయించి చెప్పుటకు తగిన అవకాశము చిక్కలేదు. కొందఱు కౌటిల్యుఁడు లేక చాణక్యుఁడు అనునతనికే రెండవపేరు వాత్స్యాయనుఁ డనుచున్నారు. మఱికొందఱిమతమున వాత్స్యాయనుఁడు భిన్నవ్యక్తి యగుచున్నాఁడు. కాని వాత్స్యాయనచాణక్యులసూత్రలేఖనశైలినిబట్టి యోజింపఁగా వారిద్దఱును ఒక్కవ్యక్తియే అని అంగీకరింపక తప్పదు. జర్మనుపండితుఁడు జెకోబ్ యనునతనిమతముకూడ నిదియేను. లేఖనశైలిని గుఱించి యుదాహరణమొకటి మేమిచ్చట నిచ్చుచున్నాము. కౌటిల్యునిఅర్థశాస్త్రములో విద్యాసముద్దేశ ప్రకరణములో "సాంఖ్యయోగో లోకాయతం చేత్యాన్వీక్షకీ" అను నొకవాక్య మున్నది. ఇచట యోగశబ్దము న్యాయవైశేషిక శాస్త్రములకొఱకు ప్రయోగింపఁబడినది. న్యాయసూత్రములకు భాష్యము వ్రాయుచు ప్రతితంత్రసిద్ధాంతము తోఁబాటువ్యాఖ్యలో వాత్స్యాయనుఁడు యోగశబ్దము నిదేఅర్థములో ప్రయోగించియున్నాఁడు. పైని చెప్పఁబడిన అర్థములో అప్రసిద్ధమయిన యీశబ్దమును అదే అర్థములో రెండుస్థలములలో ప్రయోగించుట ప్రయోక్తతోఁబాటు ఏకతను ద్యోతకమగుచున్నది. యోగశబ్దము న్యాయవైశేషికములకొఱకెందులకు ప్రయోగించినారనఁగా, గౌతముఁడు, కణాదుఁడు పరమాణువుల యోగమువలన జగత్సృష్టి నంగీకరించుచున్నారు. జర్మనువిద్వాంసుఁడు రిచర్డ్ సిమిడ్ అనునతఁడు తానువ్రాసిన "భారతీయకామశాస్త్రముపైని భిన్నభిన్న లేఖకులతోఁబాటు లేఖసంగ్రహము లేక, సంస్కృతభాషావిదుల కామజీవనము" అను పుస్తకములో కామసూత్రముల విషయమునుగుఱించి వ్రాయుచు భారతభూమిలో కామశాస్త్రము పైని పరమప్రామాణికమయిన గ్రంథము కామసూత్రమే అని వ్రాసియున్నాఁడు. కాని, యీపుస్తకమయినను ఒకమూలగ్రంథము గాదు. అది యీశాస్త్రమునుగుఱించి ప్రాచీనులయిన ఆచార్యులు వ్రాసిన సూత్రముల సంగ్రహము మాత్రమే. వాత్స్యాయనుఁ డేయేయాచార్యులను తన కామసూత్రములలో ప్రమాణముగా ఉదాహరించియున్నాఁడో వారిలో ఇద్దఱు-అనఁగా (దత్తక, పాంచాల-బాభ్రవ్యుల)గ్రంథములని కామసూత్రములకు వ్యాఖ్యానముచేసిన యశోధరునకు లభించినవి. అందువలన మిగిలినవారి గ్రంథములుకూడఁ దప్పక నుండి యున్నవనియే నిశ్చయము చున్నది. వాత్స్యాయనుఁ డేయేయాచార్యుల సూత్రములను వ్రాసినాఁడు కాఁడు. కామసూత్రములలో నేత్రియాచార్యుల నామములు ఉల్లేఖింపఁబడియున్నవి. వారెవరనఁగా 1. ఔద్దాలకి శ్వేతకేతువు, 2. బాభ్రవ్యపాంచాలుఁడు, 3. దత్తకుఁడు, 4. చారాయణుఁడు, 5. సువర్ణనాభుఁడు, 6. ఘోటకముఖుఁడు, 7. గోనర్దీయుఁడు, 8. గోణికాపుత్రుఁడు, 9. కుచుమారుఁడు అనువారు. కాలక్రమము ననుసరించి వారినిట్టు లిట్లు వ్రాయవచ్చును.

వాత్స్యాయనుఁడు

బాభ్రవ్యుఁడు, ఔద్దాలకి శ్వేతకేతువు, ప్రజాపతి అను వీరి పంక్తి-ఆచార్యుఁడేను. ఆయనకి పైఁ దక్కినవారి పేర్ల నిచ్చుట నొప్పుచేరున్నది. కేవల వైదికాచార్యులే కామశాస్త్రము పైని వ్రాయుటయు, ఉపయోగించుటయు నాగా వైకొన్నారు. ఇది ప్రాచీనాచార్యుల దృష్టిలో నెంత ముఖ్యవిషయముగా విగా ఆలోచింపఁబడియుండెనో యూహింప వీలగునే కాదు, అనుమానింతురు గాక!

వాత్స్యాయన కామసూత్రములపయిని యశోధరుఁడు "జయమంగళ" అనునొక సంస్కృత వ్యాఖ్యానమును వ్రాసియున్నాఁడు. ఆతఁ డొకానొక రాజమంత్రియట! అతఁడు తనప్రియురాలి వియోగము చాలించినపైని, సంసారమునందు విరక్తుఁ డయిపోయినాఁడు. అట్టి వైరాగ్యకాలములోనే అతఁడు కామసూత్రములకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినాఁడు.

వాత్స్యాయనుఁడు విక్రమశకము 3వ- శతాబ్దిలోనివాఁడు. కాని, యశోధరుఁడు క్రీ. శ. 11–14 వ- శతాబ్దులమధ్యను ఏదోసమయములోనివాఁడు. లేఖకుని 11–12 వందలసంవత్సరములు కడచిపోయిన కారణమున నతఁడు వాత్స్యాయనునిఁగూర్చిన అనేకసంగతులు సరిగా తెలిసికొనఁజాలకపోయినాఁడు. కావుననే అతనివ్యాఖ్యానములో ఆ సంగతులు స్పష్టము కాఁజాలకపోయినవి. కామసూత్రములపైని రెండవ వ్యాఖ్యానముపేరు కందర్పచూడామణి. అది వీరభద్రదేవునిచేతను రచింపఁబడినది. ఆర్యభాషలలో దాని అనువాదమాత్ర మున్నది. వాత్స్యాయనకామసూత్రముల ఆంగ్లభాషానువాదము యూరపుఖండపు దేశములలో ముద్రింపఁబడి యున్నది. అందిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది:—

"ఇది ముసలివారును, పడుచువారును- ఇరుతెగలవారును ముఖ్యముగా చదువఁదగిన- శాస్త్రగ్రంథము. ముసలివారి కిందులో నెవు కను భూతములయిన యథార్థసంగతులు లభించును. వానిని వారును స్వయముగా పరీక్షించియే యుందురు. వేనిని నేర్చుకొని వారు లాభమును పొందఁజాలుదురో అట్టిసంగతులు పడుచువారికి లభించును. కాని, ఆపుస్తకమును చదువకుండ నెప్పటికిని వారును వానిని తెలిసికొననే చాలరు. ఒకవేళను తెలిసికొన్నప్పటికిని దానివలన ఏవిధమయిన లాభమును లేనంతటి యాలస్యముగా తెలిసికోఁజాలుదురేమో? ఈ పుస్తకము సామాజికవిజ్ఞానమును, మనుష్యత్వమును తెలిసికోఁదలఁచినవిద్యార్థులకు నయినను చాల ఉపయుక్తము. అందుకంటెను ఎవరు ప్రాచీనవిచారములను అధ్యయనము చేయఁగోరుదురో అట్టివిద్యార్థులకు మహోపయోగ మయినది. ఏమందురా? ఇందులోనట్టి అంశము లెన్నో ఉన్నవి. అవి యిప్పుడు సమయరూపమయిన జల్లెడచే జల్లింపఁబడి సులభ మగుచున్నవి. మఱియు దానివలన ఈక్రిందిసంగతి ప్రమాణిత మగుచున్నదిఁకూడను. ఇప్పటికి చాల ముందుకాలమున ఏమనుష్యప్రకృతి ఉన్నదో అదే యిప్పుడును సిద్ధముగా ఉన్నది ఈపుస్తకమును రచించినయతనికి మనుష్యత్వముతోఁకూడ అనుభవము ఎంతో అధికముగా ఉన్నది. అతని కొన్నికొన్ని కథనములు మాత్ర మంటేటిస్పష్టములును, సత్యములును అయి యున్నవి. ఎప్పటికిని ఉండును. 1800 సంవత్సరములకు పూర్వము రచింపఁబడినప్పటికిని ఎవ్వి ధమయినమార్పును పొందియుండలేదు. ఏపుస్తకమునకు శతాబ్దులు (24,25) గతించినను ఏమాత్రమును, ఏవిధముగాను, చెఱుపు కలుగలేదో అట్టిగ్రంథపుస్తకముమూలమున వాత్స్యాయనుఁ డమరుఁడయి యున్నాఁడు. అతనితోఁబాటికాని, అతనిగ్రంథముతోఁకూడగాని స్మారకము లిప్పుడు దీనికంటెను సుందరముగా ఇంకేమి వ్రాయనవచ్చును?

ఎంతవఱకు పెదవులద్వారా చుంబనకార్యము, నేత్రములద్వారా దర్శనకార్యము జరుగుచు ఉండునో అంతవఱకును ఈవాత్స్యాయన కామసూత్రములపుస్తకము జీవించియే యుండును. దీనితోపాటుగా అతనికీర్తి శరీరమును నిలిచియే యుండును."

మనప్రాచీనసంస్కృతకవులు కొందఱు కొంచెమో, గొప్పో వాత్స్యాయనకామసూత్రములనుండి తీసికొన్నట్టులే తెలియవచ్చుచున్నది. కావ్యప్రదీపము, కావ్యానుశాసనము, కుమారసంభవము, రఘువంశము, కిరాతార్జునీయము మొదలుగ్రంథములలో శృంగారరసముతోఁకూడగాని, కామకళతోఁకూడగాని యేయేసంగతు లెక్కడెక్కడను చెప్పఁబడి యున్నవో,అక్కడక్కడ కామసూత్రములతోఁకూడ ఛాయ స్పష్టముగా కనుపట్టుచునే యున్నది. కవికులగురువగు కాళిదాసు, వాగ్భట్టు మొదలగువారు వాత్స్యాయనకామసూత్రములను ముఖ్యముగా అధ్యయనము చేసియున్నా రని యొప్పుకొనక తప్పదు. ఏగ్రంథమున కింతటిమహత్త్వము కలిగియున్నదో, అట్టిగ్రంథము ననుసరించి తరువాతి వారు గ్రంథములు వ్రాయకుండుట యెప్పుడయిన సంభవించునా? కామసూత్రముల ఆధారముపయిని, దానిసాహాయ్యమున సంస్కృతభాషలో అనేకపుస్తకములు వ్రాయఁబడి యున్నట్లు విచారణవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాని, వానిలో మాకుఁ దెలిసినంతలో ఇంతవఱకు 7–8 పుస్తకములకంటె అధికముగాఁ బ్రకటింపఁబడి యుండలేదు. కామశాస్త్రముపయిని ప్రకటితములు, అప్రకటితములు అగు నేపుస్తకములజాడ మా కింతవఱకుఁ దెలియవచ్చినదో వానిపేర్లు మొదలయినవి క్రిందను వ్రాయఁబడుచున్నవి:—

1. కామసూత్రములు:—ఇది వాత్స్యాయన మునికృతము. ఈ ప్రాచీనగ్రంథమును జయపురవాస్తవ్యుఁడు, మహామహోపాధ్యాయ పండిత దుర్గాప్రసాద మహాశయుఁడు మొట్టమొదటను బొంబాయిలోని నిర్ణయసాగరముద్రాశాలలో ముద్రింపించి ప్రకటించియున్నాఁడు. అది జయమంగళటీకతో ముద్రితమైనది. ఆయన అనంతర మాయన కుమారుఁడు పండిత కేదారనాథశర్మ పలుసారులు సదరు ముద్రాశాలలోనే ముద్రింపించి ప్రకటించి యున్నాఁడు. అదివఱ కొంతాధికరణములకు మాత్రమే జయమంగళటీక లభించినది కాఁబోలును! తరువాతను విశాఖపట్టణవాస్తవ్యులు శ్రీమాన్ పరవస్తు వేంకటరంగనాథాచార్యులవారు పంపఁగా సప్తమాధికరణమునకుఁగూడ జయమంగళటీక చేర్చి ముద్రితమయి ప్రకటిత మగుచున్నది. ఆపుస్తకమునుబట్టియే 1911 లో బనారస్ చౌకంబాసంస్కృతపుస్తకవిక్రేతలు బాబూ హరిదాసగుప్త అండ్ సన్సువారు మరల నద్దానిని తమ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రించి ప్రకటించియున్నారు. వాత్స్యాయన కామసూత్రములపైని రెండువ్యాఖ్యానము లున్నట్టు పైన వ్రాయఁబడినది. అవి గాక నరసింహపండితుఁ డొకవ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నట్టుగా సదరు ముద్రితపుస్తకమువలనఁ దెలియనగుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిల వారు తెలుఁగు భాషలో వివరణము వ్రాసి చాల వ్యయప్రయాసలకు లోనై ససూత్రవ్యాఖ్యానముగ నద్దానిని ముద్రింపించి ప్రకటించినారు. వెంటనే మదరాసుదొరతనమువా రాగ్రంథ మశ్లీలగ్రంథ మని కాఁబోలును దానిని రూపుమాప నుద్యుక్తులయి, పాపము! శ్రీశాస్త్రిలవారిపై నభియోగము తెచ్చినారు. కాని అస్మత్కుల దేవతయగు శ్రీకామేశ్వరీదేవి చేయించిన సాహాయ్యమున సదరుగ్రంథము మార్కండేయునివలెనే చిరంజీవి యగునట్లు దొరతనమువారే తమయభియోగమును తొలగించుకొన్నారు. సదరు గ్రంథరాజ మాంధ్రభాషలో ఆచంద్రార్కముగ

ఉంచునట్లు చేసినయెల్లరను ఆంధ్రమహాజనులకు వంద్యు లగుదురుగాక! మఱియు, ఈవాత్స్యాయన కామసూత్రములకు, మొట్టమొదట నాగరాక్షరములలో ముద్రితమయినట్లు తెలిసినతోడనే జయపురమునుండి మహామహోపాధ్యాయ దుర్గాప్రసాద మహాశయుని జీవితకాలములోనే తెప్పించి, అప్పటినుండియు నెన్నియోపర్యాయము లధ్యయనము చేసియున్న మేమును మామిత్రులు పలువుర ప్రోత్సాహమున శ్రీవిజయనగరములో విద్యాభ్యాసము చేయుకాలముననే సమగ్రముగా ఆంధ్రభాషలో ఆనందచంద్రిక అనుపేరుగల వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నాము; కాని యింతవఱకును ప్రకటనవేళ దానికి లభింపలేదు. మాగ్రంథములు ప్రకటింపఁబూనుకొన్న ఆనందచంద్రికాసంఘము తనకు వీలయినపుడు ప్రకటించునేమో? అది ఆంధ్రమహాశయుల ప్రోత్సాహము ననుసరించి జరుగవలసియున్నది.

2. రతిరహస్యము:—దీనిని రచించినవాఁడు కొక్కోకుఁడను పండితుఁడు. ఇది వాస్తవములో కామసూత్రములకు సంక్షేపరూపమయినగ్రంథము. ఇందులో క్రొత్తసంగతులు చాల కొలఁదిగా ఉన్నవి. కామసూత్రముల ననుసరించి వ్రాయఁబడినగ్రంథములలో మహత్త్వమునుబట్టి రెండవగ్రంథ మిదియే. దీనిని సాధారణముగా కొక్కోక మందురు.

"క. కొక్కోక మెల్లఁ జదివినఁ
జక్కనివాఁ డయిన రాజచంద్రుం డయినన్
మిక్కిలి రొక్కము లీయక
చిక్కదురా వారకాంత సిద్ధము సుమతీ!.

అని సుమతిశతకములో ఉన్నదికూడాను. దీనిననుసరించి ఆంధ్రభాషలో ఇద్దఱుముగ్గురు పద్యగ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. వానిలో 1-2 ప్రతులు పూర్వము ముద్రింపబడినవి గాని యిప్పుడు లభింపవు. ఇద్దఱు కవులు రచించిన ముద్రితపుస్తకములను మేము ప్రత్యక్షముగా చూచి చదివియున్నాముకూడాను. ఇటీవలి వారు వానిని ముద్రింపకుండుటకు నాగరకమహాశయుల ప్రతిబంధకము కలుగుననుటయే కారణము. సంస్కృతాక్షరములలో రతిరహస్యము కాంచీనాథుని వ్యాఖ్యానముతో లాహోరులో ముద్రితమయి ప్రకటింపఁబడినది. రఘువంశాదికావ్యములకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన మహామహోపాధ్యాయ కోలచల మల్లినాథసూరి రతిరహస్యములోని శ్లోకముల నక్కడక్కడ ఉదాహరించియున్నాఁడు. అతఁడు చతుర్దశ శకాబ్దిలోనివాఁ డగుటచే నంతకుముందే కొక్కోక మహాకవిచే రతిరహస్యము వ్రాయఁబడిన ట్లూహింపనగును. దీనికి సపద్యాంధ్ర తాత్పర్యములతో ఒకప్రతి మాచే వ్రాయఁబడియున్నది. అంతభాగ్యము పట్టినచో ముం దెప్పుడయినను ముద్రితము కావచ్చును. అది ఆంధ్రుల అభిమానముపయి నాధారపడియున్నది.

3. నాగరసర్వస్వము:—ఇదియు ముద్రితమయియున్నది. దీనిని రచించినది పద్మశ్రీ అనునతఁడు. ఆయన సంసారత్యాగియయిన ఒకానొక బౌద్ధభిక్షువు. అతఁ డీవిద్యను వాసుదేవుఁ డనుపేరుగల ఒకానొక బ్రాహ్మణవిద్వాంసునివలన నేర్చుకొన్నాఁడట! ఈచిన్న పుస్తకములో కామసూత్రములు, రతిరహస్యము మొదలయిన గ్రంథములలో నయితము దొరకని యనేకములు క్రొత్తవిషయము లున్నవి. దీనికి జగజ్జ్యోతిర్మల్లుని తాలూకు టీకకూడ ఉన్నది.

4. అనంగరంగము:— ఇదియును ప్రకటింపఁబడి యున్నది. దీనిని వ్రాసిన యతఁడు కల్యాణమల్లుఁడు. ఈతఁడు కళింగదేశీయుఁడయిన ఒకానొక బ్రాహ్మణుఁడు. అతని సమయమున కళింగదేశమును రాజా అనంగభీముఁడు (లపదీవు) అనునతఁడు పాలించుచుండెను. ఈ గ్రంథ మాయన పేరనే రచింపఁబడినది. కవి ఆతని ఆస్థానవిద్వాంసుఁడు కాఁబోలును! శ్రీజగన్నాథములోని ఒకానొక శిలాశాసనమున ఈరాజు 1094 శతాబ్దము (1226 విక్రమశకము)లో ఒకమందిరమును నిర్మింపించినట్లు తెలియుచున్నది.

5. పంచసాయకము:—దీని కవియగు జ్యోతిరీశ్వర కవిశేఖరుఁడు. అనంగరంగముకంటె నిది ప్రాచీనము. దానికంటెను అధిక మహత్త్వముగల పుస్తకముకూడాను. ఇందులో మంచిమంచి ఆయుర్వేదయోగము లుదాహరింపఁబడి యున్నవి. ఇదియును ముద్రితమయి ప్రకటింపఁబడినది.

6. శృంగారదీపిక:—ఇది హరిహరకృతము. కొసవి రెండు పరిచ్ఛేదములు లెక్కఁ దక్కినగ్రంథ మంతయును ప్రకటితమయియున్నది.

7. రతిశాస్త్రము:—ఇది నాగార్జున కృతము. ఇదియును ముద్రితమయి ప్రకటింపఁబడియున్నది.

ఈ క్రిందిగ్రంథము లింతవఱకును ముద్రణావస్థను పాల్పడఁజాలకున్నవి. అందులోవి కొన్ని పూర్తిగా లభించుటలేదుకూడను. కొన్నింటివి కొక్కోకటీక రెండేసిప్రతులుమాత్రమే దొరకినవట!

8. అనంగతిలకము:— దీని వివరము తెలియదు.

9. అనంగదీపికా:—ఇది వ్రాసినవానిపేరు తెలియరాలేదు. దీని వ్రాఁతప్రతి రాజేంద్రలాలమిత్ర అనునతనికి [illegible] లో లభించినది. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

"శ్లో. ప్రణిపత్య ప్రమోదార్థం గిరీశం సుఖదాయినమ్,
కామినాం సుఖబంధీన క్రియతేఽనంగదీపికా."

సమాప్తి యీవిధముగా నున్నది:—

"కామినీం అగమ్యస్త్రీం దృష్ట్వా జానన్ సదా నిద్రాం కరోతి, ఆగత్య చుంబతి ప్రతివేశ్యముంబనమ్" ఇతి అనంగదీపికా"

10. అనంగశేఖరము:—దీనివివరము తెలియదు.

11. కామసమూహము:— అనంతభట్టుఁడను ఆనందపండితుఁడు విక్రమశకము 1515లో వ్రాసినట్లు [illegible] డనుచున్నాఁడు. దీనివ్రాఁతప్రతి లండనులోని యిండియా ఆఫీసు లైబ్రరీ పుస్తకాలయములో ఉన్నదట; దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

"యత్పాపనస్య కేశాగ్రాదాపక్ష్య నఖాగ్రం ..."

12. అష్టనాయికాదర్పణము:—ఇది భగవత్కవి అనునతఁడలంకారవిషయముపయిని వ్రాసినపుస్తకము.

13. ఈశ్వరకామితము:—దీనిని అర్జునవర్మదేవుఁడు, తన అమరుకకావ్యటీకలో ఉల్లేఖించియున్నాఁ డని కొక్కోకుని రతిరహస్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

14. కలావాదతంత్రము:—దీనిపయిని గౌరనాథసార్వభౌమని టీక కలదు.

15. కలావిధితంత్రము:—

16. కలాశాస్త్రము:—అదియును కొక్కోకకవిదేనఁట!

17. కామప్రకాశము:—

18. కామప్రదీపము:—ఇది గుణాకరకృతము.

19. కామప్రబోధము:—ఈపేరుగలవి రెండుపుస్తకములు లభించినవి. అం దొకపుస్తకము రాజేంద్రలాల్మిత్రఅనునతనికి బఘారామపూరువాస్తవ్యుఁడయిన రాధికాప్రసాదసేనునియింట లభించినది. దీనిలో 594 శ్లోకములు గలవు. ఇది అనూపసింహమహారాజుగారి ధర్మపత్ని వ్రాసినదిగా చెప్పఁబడుచున్నది. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

"శ్లో. దురితగుణవిరామం రావణధ్వంసకామం,
విజితపరశురామం కల్పితానేకయామమ్;
ఫలితసకలకామం సర్వదేవాభిరామం,
నతజనకృతకామం నౌమి రామం సవామమ్"

శ్లో. యః పుష్పబాణైరపి పంచసంఖ్యై
ర్జగత్త్రియం క్షోభయతి క్షణేన;
స సర్వవంద్యోఽద్భుతశక్తియుక్త
స్త్రీకేళిబంధుర్జయతి స్మరేశః"

దీనికొన యిట్లున్నది:—

"శ్లో. విచిత్రై రుపచారై ర్యత్తత్సంభోగసుఖం నృణామ్,
న సంభోగసుఖం భుంక్తే వృషః కిం ధేనుమధ్యగః"

ఇతి శ్రీమహారాజాధిరాజ శ్రీమహారాజానూపసింహదేవీయే కామప్రబోధే బాహ్యసంభోగప్రకారవివేకోనామ నవమః ప్రకాశః. గ్రంథోఽయం పూర్తిమగాత్. సంవత్ - అనఁగా విక్రమశకే 1892. మాఘమాసః"

అనూపసింహదేవీయే—అని యుండుటచే అతనిదేవి అనఁగా పట్టమహిషి వ్రాసినట్లుగా భ్రమపడియుండనోపు? దీని ననూపసింహదేవుఁడో, లేక తదాస్థానకవి యెవరో ఆతనిపేరుననో వ్రాసియుండును.

రెండవపుస్తకముకూడ రాజేంద్రలాల్మిత్రగారికే బీకానేరుస్టేటులో లభించినది. దీనిరచయితతొలూకుగాని, రచనాకాలముతొలూకుగాని జాడ యేమియు దెలియలేదు. దీనియారంభ మిట్లున్నది:—

"శ్లో. కింశుకాః కుసుమితాః పికకంఠీ
కూజితైర్ముకులితాస్సహకారాః,
నాగతః ప్రియతమస్సఖి! హా! మే
కాగతి ర్మధు రుపాగత ఏషః"

దీనికొస అంకము లిట్లున్నవి:—

"శ్లో. విద్యా నాధిగతా కలంకరహితా విత్తం చ నోపార్జితం,
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోర్న సంపాదితా;
ఆలోలాయితలోచనా యువతయస్స్వప్నేఽపి నాలింగితా
మాతుః కేవలమేవ యౌవనవనచ్ఛేదే కుఠారా వయమ్."

20. కామరత్నము:—నిత్యనాథకృతము.

21. కామశాస్త్రము:—ఇది వామనుని ఆయుర్వేద ప్రకాశము తొలూకు ఒకభాగము. కొక్కోకుని రతిరహస్యముకూడ కామశాస్త్రమను పేర వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది. కామశాస్త్ర నిరూపణాధ్యాయము మాధవునిది.

22. కామసారము:—ఇది కామదేవకవి విరచితము. దీనివి యేడుపత్రము లున్నవి. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

"శ్లో. రతిపరిమళసింధుః కామినీకేళిబంధు
ర్విదితభువనమోద స్స్వేవ్యమానప్రమోదః;
జయతి మకరకేతు ర్మోహనస్యైకహేతు
ర్విరచితబహుసేవః కామినీ కామదేవః.

శ్లో. పద్మినీ చిత్రిణీ చైవ శంఖినీ హస్తినీ తథా,
శశో మృగో వృషో ఽశ్వశ్చ స్త్రీపుంసోర్జాతి రీరితా."

దీని అంతర మిట్లున్నది:—

"శ్లో. ఏతాన్ బంధాన్ పరిజ్ఞాయ సుఖమాసాదయే త్వరమ్,
నారీణాం దర్పసంఘాతం బంధం కుర్యాత్ప్రియంవదః."

ఇతి శ్రీకామదేవ విరచితే కామసారే ఆసనబంధ నిరూపణం సంపూర్ణమ్.

23. కౌతుకమంజరి:— అనఁగా నవీనాచరితకథనము. ఇది రాజేంద్రలాల్మిత్రగారికి బంగాళావ్రాఁతప్రతి దొరకినది. అందులో 109 శ్లోకములు గలవు. చాలవఱకు శుద్ధము.

గ్రంథకర్తపేరు తెలియదు. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

"శ్లో. ప్రణమ్య వాణ్యాశ్చరణారవిందం (దే)
సురాసురాణా మపి వందనీయమ్ (యే),
యూనాం ముదే కామయతాం మనోజ్ఞా
ప్రకాశ్యతే కౌతుకమంజరీయమ్."

తావత్ ఉద్వాహానంతరం కాంతాలింగన మసహమానా పరేద్యు ర్మాతర మాహ:—

శ్లో. మాతః! కేళిగృహం నయామి శయితుం కస్మాచ్చ చంద్రాననే
జామాతా తవ నిర్దయో నిజభుజాపాశేన మాం పీడతి,
చిహ్నం గ్రౌచ కుచౌ కరోతి కరజై ర్దంతైః ప్రపీడన్ముఖం
నీ విబంధవిమోక్షణం చ కురుతే నిద్రాపి నాయాతి మే.

దీనియంత మీాప్రకారముగా ఉన్నది:—

"శ్లో. చంద్రః పూర్వం దయితవిరహే చండభానుర్మమాసీ
న్మందో౽ప్యాసీన్మలయజరజా సర్మభేదీ న వజ్రః,
కల్పప్రాయా రజనిరభవ త్కాంత యోగాదిదానీం
చంద్రశ్చంద్రో మరుదివ మరుద్యామినీ యామినీవ."

24. పద్యముక్తావళి:—ఇది అలంకార గ్రంథము. ఇందులో కామశాస్త్ర సంబంధములయిన పద్యము లున్నవి. ఖూసీరామ్ అను వతడు రసరామచంద్రనామక పుస్తకములో దీనిని ప్రమాణముగా ఇచ్చియున్నాడు.

25. మదనసంజీవని:—

26. మదనార్ణవము:—ఇది రాజేంద్రలాలిమిత్ర అను వతనికి బీకానేరు పుస్తకాలయములో దొరకినది. గ్రంథకర్తనామము తెలియ లేదు. దీని ప్రారంభ మిట్లున్నది.

"శ్లో. ప్రణయావలోకనపథం గమితో
గమితాః ప్రథమం నిజ స్త(?)రతిమన్మథయోః,
త్రదను ప్రచారతరుశాస్త్రజగ
న్మదయక్ స కో౽ప్యతిశయో జయతి."

దీని అంత మిట్లున్నది:—

"శ్లో. రజ స్తమః ప్రకృతయ స్తస్మిక్ యుగేయుగే మదనజం
గతాః; స్వాష్టకాయాదవాదయః-ఇతి"

ఇతి మదనార్ణవే భగవచ్ఛరణత్వనిరూపణంనామ షష్ఠం గచ్ఛం.

27. మదనోదయము:—దామోదరగుప్త రచనకుట్టనీ మతములో దీనిలోని దిది ప్రమాణముగా ఇచ్చియున్నాడు.

"శ్లో. వాత్స్యాయన మదనోదయదంతకవిట్ పుత్రరాజ పుత్రాద్యైః.
ఉల్లసితం యత్కించి త్తత్తస్యా హృదయదేశే మధ్యాస్తే."

28. యోగరత్నావళి:—శార్ఙ్గధరపద్ధతిలో ఉన్నది.

29. రతిమంజరి:—ఇది జయదేవుడు రచించినది. ఇందులో కేవలము 25 శ్లోకము లున్నవి. ఇది మద్రాసులో తెలుంగు లిపిలో అచ్చయిన చిన్న పుస్తకము.

30. రతిరహస్యము:—ఇది విద్యాధరకవిరచించినది. ఇందులో 64 పత్రము లున్నవి. 1000 శ్లోకములు. దీని ఉల్లేఖము ([illegible] VIII, 20) లో ఉన్నది.

31. రతిరహస్యము:—హరిహరకృతము. దీనికి శృంగారబంధు దీపిక అనినూడ పేరుగలదు. మొదటి పరిచ్ఛేదము పూర్తిగా గలదు. రెండవపరిచ్ఛేదము తాలూకువి 56 శ్లోకములుమాత్రమే కలవు. ఇందులో నాల్గువిధముల స్త్రీల, పురుషుల వర్ణనము కలదు. దీనిపై సనేకులు టీకలు వ్రాసియున్నారు.

32. రతిరహస్యటీక:—

33. రతిరహస్యదీపిక:—కాంచీనాథకృతము.

34. రతిరహస్య వ్యాఖ్య:— రామచంద్ర సూరికృతి.

(క) రతివిలాసము — కామశాస్త్రమునకు సంబంధించిన ఒక పుస్తకము పేరు. [illegible]కోశములో వ్రాయబడియున్నది.

"తత్ప్రస్థరమే రతివిలాసమతో౽భినాన్య"

(ఖ) రతిసంగ్రహవ్యాఖ్య:—

35. రతిసర్వస్వము:—మహామహోపాధ్యాయ కోలాచలము మల్లి నాథసూరి తన మేఘదూత వ్యాఖ్యానములో [illegible] శ్లోక ముదాహరించి యున్నాడు:—

"శ్లో. [illegible]
[illegible]"

36. రతిసారము:—ఇ- 37 పుటల పుస్తకము. ఇందు 400 శ్లోకము లున్నవి.

37. రసచంద్రిక:—ఇది విశ్వేశ్వర కృతము. ఇందులో [illegible] కాగ విషయకమైన పుస్తకమేమో? దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది.

"శ్లో. [illegible]
[illegible];

దీని అంత మిట్లున్నది.—

"శ్లో. [illegible]
[illegible]"

38. [illegible]:—[illegible] నయిన పుస్తక [illegible].

39. [illegible]:—

40. వాత్స్యాయనసూత్రసారము:—క్షేమేంద్రకృతము. [illegible] "[illegible]" [illegible] శ్లోకము ప్రమాణముగా ఇచ్చియున్నాడు:—

"శ్లో. [illegible]
[illegible];
[illegible]
[illegible]."

41. [illegible]:—

42. [illegible]:— [illegible] వాత్స్యాయన [illegible] సూత్రములలోని [illegible] సంబంధించిన దయి యుండునేమో!

43. శృంగారపద్ధతి:—[illegible]. ఇందులో స్త్రీ పురుషుల ప్రకారము [illegible] శృంగార [illegible] వర్ణింపబడి యున్నది. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది.

"శ్లో. శృంగారకేళి [illegible],
[illegible] ప్రశాంతాశ్చ నవధా [illegible]."

దీని అంత మిట్లున్నది:—

"శ్లో. దధుర్వ్యథూనాం వదనాని తుల్యతాం
ద్విరేఫ బృందాంతరితైస్సరోరుహైః

44. శృంగార మదప్రదీపము:— దీనిద్రాంత ప్రతితాళపత్ర ప్రగ మాంశములో ఏదో కామశాస్త్రమునుండి 2 పుట లుద్ధృతము లయి యున్నవి. లిపి తెలుగు. పుటలు 14.

45. శృంగారమంజరి:— తెలుగులో 100 పుట లున్నది. తంజా వూరిరాజు సాహాజీ (విక్రమశకము 18 వ శతాబ్ది) అను నాతని యేలు బడిలోనా లిపిలో వ్రాయఁబడినది.

(క) శృంగార సారిణి:— చిత్రధరకృతము.

46. సమరకామ దీపిక:— ఇది విష్వంగిరస్కృతము. ఇందులో 300 శ్లోకము లున్నవి.

47. సురతోత్సవకామశాస్త్రము:—

48. స్త్రీవిలాసము:— దేవేశ్వర కృతము. 45 పుట లున్నవి.

49. స్మరతత్త్వ ప్రకాశిక:— రేవణారాధ్యకృతము. ఇది స్మర తత్త్వ మను పేరుగల పుస్తకమునకు టీక. స్మరతత్త్వము తాళపత్రపు కేవలము 5 శ్లోకములు మాత్రమే లభించుచున్నవి. దీని రచయిత వీరనర స్మర (వీరణారాధ్య) అను నతఁడు. దీనివిషయమున శేషగిరిశాస్త్రిగారి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— కామపురుషార్థమున కధిదేవతయగు మన్మ థుని సుందరప్రకృతితాళపత్రపు గుణానువాదము చేయుట పాశ్చాత్య విచా రముల ననుసరించినచో తగనిది, లేక, అశ్లీలము. అట్టిస్థితిలో ఏపుస్తకములో ఆ కామదేవునికే ధార్మికరూప మీయఁబడినదో దానిని వర్ణించుట కొంచెము కఠినమయినకార్యమే. (పురుషుని వీర్యమును గుఱించియు, స్త్రీ రజస్సునుగుఱించియు వర్ణింపఁబడినది. శుక్లము ప్రబ లమయినచో పురుషసంతానము, రజస్సు ప్రబలమయినచో స్త్రీసంతా నము, రెండును సమానమయినచో ఆసంతానమునకు స్త్రీ పురుషులు ఇద్దఱిగుణములును కలుగును.) నష్టమయిన పురుషశక్తి మరల ప్రాప్తింప జేయు యోగములును, పంచవిధములయిన రతుల వర్ణనలును ఉన్నవి.

50. స్మరదీపిక:— ఈపేరుగలవి కొన్ని పుస్తకములు ప్రకటితము లయినవి. ఒక వ్రాఁతప్రతి (ప్యారిస్, బి. 180) తాళపత్రసార మిట్లు న్నది:—

"సముద్రకృతము. దేశీయములయిన పచ్చకాగితములు. పత్రములు 50. ప్రతిపత్రమునందును 5-6 పంక్తుల చొప్పున ఉన్నవి. మొత్తము 120 శ్లోకములు. బంగాళా అక్షరములు. సమయము 1764 శతాబ్ది. రూపము-బంగు ప్రాచీనము. శ్లోకము లంతగా శుద్ధములుగావు. కామ శాస్త్ర విషయికమయినపుస్తకము. పేరులేదు. దీనిప్రారంభము "హర కోపానలేనైవ భస్మీభూతామ్"తో ఉన్నది. ఇందు 11 పత్రములు, 165 శ్లోకములును కలవు. దీనిని రచించినతని పేరు కద్రుఁడు. ఒకవేళ నిది రుద్రునికే అశుద్ధరూపమేమో? ఇది సురతోత్సవకామశాస్త్ర (సు రతోత్సవ కామశాస్త్ర)మునుండి తీయఁబడినదని చెప్పఁబడియున్నది. ముఖ్యముగా గద్యము. దీని ప్రారంభమీవిధముగా ఉన్నది.

"శ్లో. హరకోపానలేనైవ భస్మీభూతోఽకరోత్[1] స్మరః,
అర్ధనారీశరీరం హి [2] యస్య తస్మై నమోనమః. 1

సవ్యాగారాధితః [3] కామ స్సుగంధి కుసుమాంగకైః,
విదధాతి వరస్త్రీణాం మానగ్రంథి విమోచనమ్. 2

[4] మారం నిర్జిత్య [5] రుద్రేణ పశ్చాదుద్దీపి [6] తస్మరః,
యేన తన్నామధేయేన నిర్మితా స్మరదీపికా. 3

అనేక కామశాస్త్రాణాం సార మాకృష్య యత్నతః,
బాలవృత్త్యర్థయే స్త్రీణాం చిత్తసంతోషణాయ చ. 4

కామశాస్త్రస్య తత్త్వజ్ఞా జాయన్తే సుందరీ ప్రియాః,
కామశాస్త్ర మజానన్తో రమన్తే పశువత్ స్త్రియమ్. 5

నానానిబన్ధైస్సు రతోపచారైః క్రీడాసుఖం జన్మఫలంనరాణామ్
కిం సారభే యాశతమన్యనక్తైర్నృషోపి సంభోగసుఖం నభుంక్తే.

స్వనారీరక్షణం పుంసాం పరనార్యనురంజనమ్,
బంధభేదేంగితజ్ఞాన మేతత్ఫల ముదాహృతమ్. 7

యేన సంవత్సరో దృష్ట స్సకృత్కామసుసేవితః,
తేన సర్వమిదం దృష్టం పునరావర్తితం జగత్. 8

ప్రథమంలక్షణం పుంసాం స్త్రీణాంచ తదనన్తరమ్,
... లక్షణం ప్రోక్తం... లక్షణ సంయుతమ్. 9

కామస్థానాని సంలక్ష్య పునస్స్పృక్చ చాలనమ్,
పునష్షోడశబంధాశ్చ తథైవాథో ముఖాశ్చపట్. 10

ద్వైబంధే సుందరీణాంచ పశ్చాన్ముఖగతం తథా,
బాహ్యం రతం రతః కుర్యా ద్రతం దేశవిశేషజమ్. 11

ఇంగితస్య పరిజ్ఞానం మాత్యశ్చ తదనంతరమ్,
తథాష్టనాయికానాంచ మంత్రౌషధ సుతోదయాః." 12

దానియారంభ మీప్రకారముగా ఉన్నది:—

శ్లో. గర్గేణ భాషితాం సమ్య గ్వక్ష్యామి స్మరదీపికామ్,
యస్యా విజ్ఞానమాత్రేణ మూర్ఖోఽపి రణరంగధీః. 1

బాలక స్తరుణః ప్రౌఢో వృద్ధశ్చేతి విశేషతః,
జ్ఞాతవ్యో యత్నతః కామో ధ్రువం శృంగారమిచ్ఛతా. 2

అనేక కామశాస్త్రాణాం సార మాకృష్య యత్నతః,
ప్రబోధాయ వరస్త్రీణాం తుష్ట్యై రతిసుఖాయ చ. 3

1. భస్మీభూసాకరోత్; భస్మీభూతః; భస్మీభూతః కృతః స్మరః. 2. అర్ధంగారీశరీరేణ. 3. ఆరాధిత. 4. సాహం. 5. కద్రేణ. 6. ఉద్దీపిత-అసలులో ఇవి అశుద్ధపాఠములు. స్మరదీపికతాళపత్రపు మఱియొక ప్రతికూడ వ్రాఁతది దొరకినది.

మారం నిర్జిత్య బుద్ధేన సంధ్యేయం మానుషీ కృతా,
యేన తన్నామధేయేన నిర్మితా స్మరదీపికా. 4

అథ లక్షణం నృనార్యోః."

దీనియంతమున నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది:—

"ఇతి శ్రీగర్గాచార్యమునిప్రణీతా స్మరదీపికా సమాప్తా"

51. రతిరత్నప్రదీపికః:—శ్రీదేవరాజ మహారాజకృతము. దీని వ్రాఁతప్రతియొకటి మలకోటవాస్తవ్యుఁడయిన యోగానంద భట్టను నతనియొద్దనుండి లభించినది. ప్రస్తుతము విక్రమశకము 1980 లో దీని సంస్కృతపాఠము, ఆంగ్లానువాదముకూడ మైసూరు పండిత క. రంగస్వామి అయ్యంగారు ముద్రింపించియున్నారు. దేవరాజను పేరుగల యిద్దఱురాజులు మైసూరిలో ఉండిరి. వారు క్రీ. శ. 1659 వఱకు ఒకరి తర్వాత నొకరు రాజ్య మేలినారు.

52. స్మరరహస్య వ్యాఖ్యః:—(మద్రాసు 111.)

53. కామప్రభుతః:—ఇది కేశవకృతము.

54. కామానందము:—ఇది వరదార్యకృతము.

55. రతిచంద్రిక + రతిదర్పణము:—హరిహరకృతము.

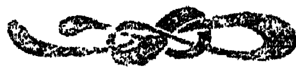
కోకసార-భాషా, ఆనందకృతము. ఇది హిందీభాషలో దోహాలలో ఉన్నది. 17 పుటల వ్రాఁతప్రతి యొకటి దొరకినది. ఇది లాహోరు లోని డి. వి. కాలేజీ (విచారణ విభాగము) లాలూకు పుస్తకాలయములో ఉన్నది. ఒకపుటపయిని 11-12 పంక్తు లున్నవి. దీనిప్రారంభ మిట్లున్నది:—

'ఓం శ్రీగణేశాయనమః.' అథ కోకసార భాషా ఆనందక్రితి లిఖ్యతే—దోహా ఓమ్.

లలిత సుమన ఘన అలప నచ రన ఛవి అభినవ కంద,
మధురతి హితచిత రతి రసన జై జై మదన అనంద.
బరని కామ అభిరామ వర(బగ)నో భాసన భోగ,
సకలకోక దధి మథై కై రచ్యో సార సుమభోగ.

అంత మిట్లున్నది:— పాధడి ఛంద:—

ప్రథమే అమరావతి హుతే కోక, కోఊ జానత నాహి మృత్యులోక,
యిక హుతో బాదసాహ మునీస, తిహ ప్రగట కర క్రీడా రతీస,
తా పాఛే భఈ జగత తే అనేక, తిహ కథహి కా కరి-కరి వివేక,
కామప్రదీప అరు పంచబాన, రతి కరన జోర జానహి సజాన,
పూర్న మదనవినోద అనంగరంగ, రసగంజన స్తనమనరంగ,
పడి సకల కబియ కరి-కరి బిచారి, బరనియో అనందకవి కోకసార,
దోహా, ఛంద చతుర్దశ అతిసరస సవా జో బహునిధ్యనంద;
పఢత సుఖత చిత సరస అతిబగ అద్భుత ఆనంద. * 27

భేకము

మొసలికంటి రామాబాయి గారు

సరసునకు జన్మించితిని యని - సరసిజంబుల చెలిమి గలదని
గరువ మొందక భేకమా! మది - గనుముతత్త్వంబుల్.

కలసిమెలసి చరించితివిగద - కంటె పద్మినిహృదయరాగము
ఘ్రాణపర్వము జేయు తావుల - తేనెలానితివే.

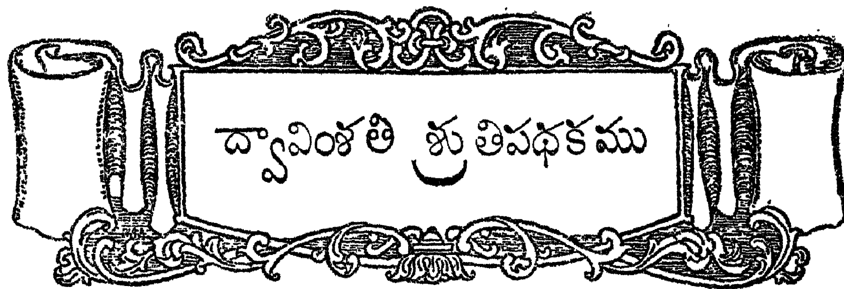
బక బకని పలుకంగ గలనని - భృంగరాజము పజ్జ జేరితి
కప్ప! నీకారసికగానము - లెప్పగిదిసబ్బుల్.

తత్త్వమారయ బూవుపూవును - దారునళినరు దారి ద్రొక్కెదొ
వెడగు భేకమ! పంకమునబడి - యడగిపోయెదుసూ.

---

* ఈవ్యాసము 'సంతరామ' అను లేఖకునిచేలూకు అప్రకాశిత పుస్తకమయిన 'భారతీయ కామకళా' అనుదానిలో ఒక భాగము. దీనిని లఖ్నోనుండి ప్రకటింపఁబడుచున్న మాధురి అను మాసపత్రికలో ప్రకటించినారు. దాని యాధారమున నీవ్యాసము తెలుఁగువారి యుపయోగమునకై పెంచియు, త్రెంచియు వ్రాయఁబడినది.

౬. సంగీతము

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మ గారు

భారతీయగానము పెక్కువేలయేండ్లవయస్సుగలది. అట్లగుటచేత రచనాదిభాగములందు దానిపట్ల అప్పుడప్పు డెన్నిమార్పులో కలిగినవి. ఐనను దాని మాధుర్యభాగముమాత్రము మార్పు పొందలేదు. అందుకుఁ బ్రధానకారణము: స్వరత్వమూలకమని పేర్కొనఁదగిన శ్రుతులపునాది యేనాఁటికిని శిథిలతనొందనిస్థితి యేర్పడియుండుటయే! మనసంగీతశ్రుతులపునాది శైథిల్యముఁబొందకుండు టొక్కటియకాదు; దానిరహస్యము, దానిమూలకందము పరమాత్మసంభావన మజ్ఞానికివలె సామాన్యగాయకులఁబొంతఁ బడదు. మఱియు దాని రహస్యము నెఱుఁగఁగోరుగాయకులుకూడ అల్పసంఖ్యాకులు. ఎవ్వరోకొంద ఱెఱుఁగఁగోరినను ఫలానుభవము హుళిక్కియను సనాదరంబునఁ బూర్తిగాఁ గష్టింపక విడిచిపెట్టినబుద్ధిమంతులును గలరు. అట్లగుటచేతఁ బ్రతిశతాబ్దమందును భారతీయగాయకులలో వాగ్గేయకారునంతటివాఁడయి ఆచార్యత్వము వహింపఁగల్గువాఁడొకరుఁడెవ్వఁడో శ్రుతులమీఁద బుద్ధింబఱచి ఆకాశప్రదేశమును ఎకరములలెక్కలో గణితించినట్లు మిక్కిలి శ్రమపడి ద్వావింశతిశ్రుతిపథకముయొక్క నిజస్థితిని దెలిసికొనుచున్నాఁడు. నిజముగా నందువల్ల ఫలమేమయినఁ గలదా యందురేని, చటుక్కున ఫలమిట్టిదియని రూపింపఁదగినదియేదియు నుండదు. కాని చతుర్దండియని బయలుదేఱిన వేంకటమఖి మున్నగువారి చరిత్ర మరయుఁడు! త్యాగరాజాదికృతుల విస్తరతకు నిజమైన కారణమేమి? ఇంతరాగప్రపంచ మెక్కడనుండివచ్చినది? ఇఱువదిమేళములని- ముప్పదిఘనరాగములని- పురుషరాగములని- స్త్రీరాగములని ఇన్నియు లెక్కించఁగా నొకచిన్న కుటుంబసంఖ్యవలె కన్పట్టుచుండిన కర్ణాటకగానరాగాదివృద్ధికి- దానింబట్టి భారతీయగానమునకు - ఇంతటివృద్ధి వచ్చునట్లును, ఇతోధికవృద్ధికిఁగూడ మార్గమబ్బునట్లును ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమును ఖచ్చితముగా మేధస్సునకుఁ దెచ్చుకొనిన మహోపకారమే వారొనర్చియుండిరి! అంతకుఁబూర్వముండిన యిఱువదిమేళములలోఁగూడ అయిదుమేళములు వాడుకనుండి తొలఁగఁదగినస్థితి పొందినవి. ఈసంగతి ఏలూరునందుండి అళియరామరాయలకుఁ గృతి సమర్పించిన రామామాత్యుని స్వరమేళకళానిధి విస్పష్టముగా బోధించుచున్నది. కాఁగాఁ బదునైదుమేళములు మాత్రము కల్గిన మనసంగీతరాగభాగమునకుఁ బరిశుద్ధములయిన డెబ్బదిరెండుమేళములను వేంకటమఖి తెచ్చిపెట్టినట్లగపడుచున్నది- (చూడుఁడు: చతుర్దండి ప్రకాశిక). అది యెట్లు? ద్వావింశతి శ్రుతిపథకము- దానికి సంబంధించిన అనువాది, సంవాది, వివాది, వాది స్వరఫక్కికలనర్థము చేసికొని- అట్లు గనుక, దీనిప్రయోజన మిట్టిదియని చెప్పుటకంటె ఇందుల ప్రయోజన మిట్టిదియని తామే స్వయముగ నెఱింగి పనిచేయువారికిఁ జేమోడ్చుట నావిధియని తలంచుచున్నాను.

రమారమి నూఱుసంవత్సరములనుండి ద్వావింశతి శ్రుతిపథకమును అర్థముచేసికొనవలెనని పెక్కండ్రు యత్నించుచుండిరి. అట్లు యత్నించుచుండినవారిలో భారతీయ విద్వాంసులును గలరు; పాశ్చాత్యగణితవిశారదులును గలరు. కాని విజయకిరీటమును బొందఁజాలిన వారెవ్వరును కన్పడకున్నారు. కాఁబట్టి యీసమస్య క్లిష్టమైనదియే యని అందఱు నొప్పుకొనుచున్నారు. 1834 సంవత్సరములో కెప్టనువిల్లర్డుమహాశయుఁడును, 1870

ప్రాంతములో సర్ విలియంజోన్సుమహాశయుఁడును, 1877 సంవత్సరములో బొసాంక్వేట్ మహాశయుఁడును, 1885 ప్రాంతములలో ఎల్లిస్ పండితుఁడును, పేటర్సన్ మహాశయుఁడును, కెప్టన్ డేమహాశయుఁడును, ఇటీవల 1900 సంవత్సరప్రాంతములనుండి యిప్పటివఱకును క్లిమెంట్సుపండితుఁడును, మనద్వావింశతిశ్రుతిపథకము నర్థముచేసికొనవలెనని మిక్కిలి శ్రమచేయుట తటస్థించినది. కాని వారు వ్రాసిన తప్పువ్రాత లల్పబుద్ధులను పెడద్రోవలఁ బట్టించుటకుమాత్రమే శాశ్వతత్వము వహించియున్నవి. మనవారిలో కుంతే, పింగళే, సహస్రబుద్ధి, భాహట్టి, సర్ శౌరీంద్ర మోహన్‌టాగోరు, నాగోజీరావు, చిన్నస్వామి మొదలియారు మున్నగువిద్వాంసులు పెక్కండ్రీ సందర్భమున యత్నించియుండిరి. ఇటీవల విష్ణునారాయణ భాత్ఖండే, క్రిష్ణాజీ బల్లాల్ దేవళ్, నీలకంఠవినాయకఛత్రే, అబ్రహాంపండితార్ మున్నగుపండితులుకూడ యత్నించియుండిరి. ఎంద తెన్నిగణితచమత్కారములు చూపినను ఎవరిమార్గమువారిదేయైనది. పూర్వశ్రుతిపథకగణితమునకుండిన మూలసూత్రములతో నొక్కరికిని సమన్వయము కుదురలేదు. ఇట్టిదియైయున్నది, మనద్వావింశతి శ్రుతిపథకప్రయోజనమును, నూఱేండ్లనుండి ఎంతపండితునికైనను విజయసామీప్యతకుండిన అసాధ్యత్వమును.

ద్వావింశతిశ్రుతిపథక మననేమి?

స,రి,గ,మ,ప,ధ,ని అనుసప్తస్వరములుగలది సరళి. (Gamut) ఈస్వరసప్తకపథకము (Diationic Seale) స్వరద్వాదశకపథకమునుండి యేర్పడుచున్నది. స్వరద్వాదశపథకము అనునది (Chromatic Scale) ద్వావింశతి శ్రుతిపథకమునుండి యేర్పడుచున్నది. స్వరస్థానములు మధ్యనుండు అంతరాళములును గలిసి ఏపద్ధతిలో ఇఱువదిరెండు శ్రుతులపరిమాణముగలదిగా నున్నదో దానికి ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమని పేరు. స్వరములు పండ్రెండుగదా! పండ్రెండుస్వరములనడుమ అంతరాళములు పదునొకండుగదా! ఈమొత్తము ఇఱువదిమూడుకావలెనే, ఇఱువదిరెండెట్లగును? ఇది సమస్య. స్వరస్థానములయవయవము-అంతరాళముల యవయవము భిన్నదేహములనుండి యేర్పడి ఇప్పుడొకటియైనది. పూర్వకాలమందలి మధ్యమగ్రామదేహభాగముకొంత, షడ్జగ్రామదేహభాగముకొంత కలిసి ఇప్పటిరూపందినది. ఇట్టిదీనిని విడదీసి కలుపుసూత్రమెవరికిని బోధపడకున్నది. ఆసూత్రమే ద్వావింశతి శ్రుతిపరిగణనమని చెప్పి రెండుగ్రామములను కలిపిన విధానమని ప్రాజ్ఞులు బోధపఱుచుకొనుచున్నారు. ఏసంగీతము పాశ్చాత్యమైన స్వరాంతరాళసంఖ్యచే ఇరువదమూడగుచున్నదో అది గ్రీకుమాతృకగలది. దానినిగుఱించి మాట్లాడఁదగినది మన కిప్పు డేమియులేదు. క్రీ. పూర్వము 2500- 1400 నడిమికాలములో షడ్జమధ్యమగ్రామముల యేకీభావమువలన స్వరాంతరాళసంఖ్య ఇరువదిరెండుమాత్రమేయై రంజనసందర్భములకన్నిటికి ఆటపట్టయినది. భారతీయ మాతృక వివాదిస్వరములను పాడు నేర్పు (Enharmonics) వలన విద్వత్తు నేర్పఱించునది గ్రీకుమాతృక. సంవాదిస్వరములు (Harmonics)పాడుటనుగూర్చి మైమఱపించుప్రౌఢిమ నేర్పఱించునది భారతీయమాతృక. అనఁగా 23శ్రుతులసంగీతమున వివాదిస్వరములుగల్గి(Tempered scale) ఏర్పడినది. 22 శ్రుతులసంగీతమున సంవాది స్వరములుగల్గి (untempered scale) ఏర్పడినది. మన దేశములో నీనడుమ బైలుదేఱినవివాదములో మహారాష్ట్రులు 22 శ్రుతులవంకకును, తంజావూరుపండితులు 23 శ్రుతులవంకకును, క్లిమెంట్సుమున్నగు పాశ్చాత్యపండితులు 22 శ్రుతులవంకకును తమవాదమును బయలుపఱచిరి. 23 శ్రుతులను వారు యంత్రసంగీతము కొఱకుసనారు. వారికట్లుండినగాని యంత్రము సరిపడదు. హార్మోనియము, పియానోమున్నగునవి వారియంత్రములు. 22 శ్రుతులవారు వీణావాదనవైదగ్ధ్యమందెక్కుడువారు. తంత్రులకు 22-23 కూడ సరిపడును. ఇరుకక్షులవారును తమతమపద్ధతులకు తంత్రులమీఁద కొలతలిచ్చిరి. పూర్వగ్రంథసూత్రములతో నేవరికిని సమన్వయము రాలేదని ఇదివఱకే తెల్పితిమి.

మిక్కిలిపూర్వకాలంబున శ్రుతివీణ లుండినట్లు బోధపడుచుండినది. భరతుఁడు మధ్యమగ్రామవీణను, షడ్జగ్రామవీణను రెంటిని చెప్పి రెండువీణలకును ద్వావింశతి

శ్రుతిపథకమును చెప్పినాఁడు. పర్వాపకర్షోత్కర్షములచే షడ్జగ్రామవీణను మధ్యమగ్రామవీణగను, మధ్యమగ్రామవీణను షడ్జగ్రామవీణగను మార్చువిధానము చెప్పినాఁడు. దీనిని బట్టి వీణలందలి మెట్లు=సారెలు (పర్వములు=**Frets**) ఎట్టు త్రోసినను జరుగుపద్ధతిలో పూర్వులేర్పఱచుకొను చుండిరని బోధపడుచుండినది. మధ్యకాలములోఁ గొంత కాలము మెట్లులేక వీణలు సర్వస్వరప్రతిపాదకములగు తంత్రులతో మాత్రమే యుండినట్లు ద్యోతకపడుచున్నది.

"రణద్భి రాఘట్టనయాన భస్వతః, పృథగ్విభిన్న శ్రుతిమండలైస్స్వరైః స్ఫుటీభవద్గ్రామవిశేషమూర్ఛనా మవేక్షమాణం మహతీం ముహుర్ముహుః॥"

అని మాఘకవి ఒకవీణను- నారదుని మహతిని- వర్ణించియున్నాఁడు "వాయువుయొక్క ఆఘట్టనచేత వేఱు శ్రుతిమండలములుగల్గిన స్వరములవలన షడ్జమధ్యమగ్రామములందలి మూర్ఛనావిశేషములు స్ఫుటపడుట మాటిమాటికిమహతియందునారదుఁడుచూచుటతటస్థించెను." ఒక్క వీణయందు ఒక్క గ్రామమూర్ఛనలు రావచ్చును, రెండు గ్రామమూర్ఛనలు రావు. అవియైనను తంత్రిని మీటి పర్వములందు వ్రేలితో నదిమిననే వచ్చును. ఈనేచెప్ప సమన్వయము ప్రస్తుతవీణలమీఁద; నారదునిమహతి యందో రెండుగ్రామములమూర్ఛనలుకూడ పర్వసన్నిహితమైన కరరుహస్పర్శ అక్కఱలేకుండ తంత్రుల యేర్పాటువలనను ప్రభంజనహతియొక్క ఆవేగము చేతను వచ్చుచున్నవి. అనఁగాఁ పర్వరహితములయి తంత్రీబాహుళ్యముగల్గిన వీణ లప్పుడుండినట్లు ఇందలి యర్థము.

శా. వాలారుంగొనగోళ్ల నీ వలసతన్ వాయించుచో నాటకున్
మేళంబైన విపంచి నిన్నమొదలున్ నీవంటమింజేసి యా
యాలాపంబె యవేళఁబల్కెఁడుఁ బ్రభాతాయాతవాతాహతా
లోల తంత్రులు మేళగింపఁగదవే లోలాక్షి ! దేశాక్షికిన్.

అని అల్లసానిపెద్దనకూడ ఇట్టివీణనే యిచ్చియున్నాఁడు. "వరూధినీ ! నీవువాయించి విడుచునప్పటికి నాటరాగమునకు నీవీణతంత్రులు మేళగింపఁబడియున్నవి. నీవువాయించక విడుచుటచేత ఇప్పుడు వేళగానివేళలో ఈప్రభాతవాయువీచికలచేఁ గొట్టఁబడిన తంత్రులు నాట రాగమును స్ఫుటపఱచుచున్నవి. ఇది దోషముగావున, ఇదిదేశాక్షికిసమయముగనుక నీవు వాయించకపోయి ననువీణతంత్రులనైనను మేళగింపుము!" దీనినిబట్టికూడ అల్లసానిపెద్దన చెప్పిన వరూథినివీణ పర్వరహితమై బహుతంత్రీబద్ధమైనదిగా ద్యోతకపడుచున్నది. వీణలమెట్లు ఆ వలకు ఈవలకు త్రోయుట, ఔడవాదిరాగంబులకు మెట్లు తగ్గించుట, సంపూర్ణరాగములకు పూర్తిగామెట్లుంచుట, ఇట్టి బాధలుపడుచు మొన్న మొన్నటిదాఁక అస్థిరపర్వవీణలనే మనగాయకులు వాడుచుండెడివారు. స్థిరపర్వవీణలను తంజపురితులజేంద్రప్రభువు స్థిరపఱచి ఇప్పుడున్న పద్ధతిలో నెలకొల్పినాఁడు. ఇట్లు బహుకాలమునుండి స్వరఫక్కికలలో అవసరమైనన్ని మార్పులు మనవీణలు పొందుచు వచ్చుచుండుటచే శ్రుతిబోధకములగు వీణలు బొత్తుగా వాడుకనుండి తొలఁగిపోయినవి. అచ్యుతదేవరాయవీణయొకటి శ్రుతిబోధకమైనది 15, శతాబ్దమందు బయలుదేఱినది. దానికి ఇప్పటివీణలకును భేదము స, ప, స, ప తంత్రు లిప్పటి వీణలందుండఁగా దానితంత్రులు స, ప ,స, మ ధ్వనులు కూర్చుండెడివి. ఇట్టివీణనే ద్వావింశతిశ్రుతివీణనుగా మనవారు కూర్చెదరు.

ద్వావింశతి శ్రుతివీణకుఁ గొలతలిచ్చినవారిలో సుప్రసిద్ధుఁడు మా అనుపూర్వశుఁడును భరతాచార్యులలో నొక్కరుఁడును అగు అండ్రంగిసో మనాథభట్టు. ఈతని గ్రంథము రాగవిబోధము. జర్మనీయులసమన్వయమున శ్రుతివీణానిర్మాణమునకుఁ బాశ్చాత్యులకుఁ దోడ్పడియున్నది. సంగీతరత్నాకరము, మతంగస్వరఫక్కి, సంగీతపారిజాతము, శ్రీనివాసపండితఫక్కి, చతురపండితఫక్కి, నందికేశ్వరభరతము ఇవియును చతుర్దండిప్రకాశిక, స్వరమేళకళానిధి, సంగీతసారామృతము ఈ గ్రంథములును ద్వావింశతిశ్రుతిపథకమునుగూర్చి తెల్పఁగల్గిన సంస్కృతవాఙ్మయము. నేను ద్వావింశతిశ్రుతులనుగూర్చి, సాంస్కృతికసూత్రములనుగాని సెంట్లలోగాని లోగరిథమ్సులో తంత్రీవిభాగాత్మకమైన కొలతల యాధారముల నిచ్చుటగాని యీవ్యాసమం దనవసరమని తలంచి యింతటితో విరమించుచు ద్వావింశతిశ్రుతి మేరువును ప్రస్తుతము వాడుకలోనుండిన షడ్జగ్రామాత్మకముగా నిచ్చుచున్నాను.

శ్రుతి సంఖ్యలు	స్వరము	శ్రుతులు
1, 2, 3, 4	స	4 శ్రుతులు
5, 6, 7	రి	3 శ్రుతులు
8, 9	గ	2 శ్రుతులు
10, 11, 12, 13	మ	4 శ్రుతులు
14, 15, 16, 17	ప	4 శ్రుతులు
18, 19, 20	ధ	3 శ్రుతులు
21, 22	ని	2 శ్రుతులు

మొత్తం=22 శ్రుతులు

నిర్దిష్టముగాను శుద్ధముగాను మేళముచేయఁబడియున్న వీణసారెలందు "స, ప, స, మ" వచ్చునట్లు తంత్రులువేసి వీణను మీటవలెను. ఒకటేమెట్టులో "మ" తంత్రిమీఁదను "స" తంత్రిమీఁదను ఏయేస్వరస్థానములుపల్కుచున్నవో వరుసగా వ్రాయవలెను. అవియే మెట్లమీఁద "ప" తంత్రిమీఁదను "స" తంత్రిమీఁదను ఏయేస్వరములు పల్కునో వ్రాయవలెను. "ప, మ" తంత్రులమీఁద ఒకటేమెట్టు దగ్గఱ తఱుచు వివాదులు కన్పట్టును.

ఇట్లు వివాదులుండుట చూపట్టుటవలననే గ్రామములు రెండుండినట్లును ఒకగ్రామముయొక్క పూర్వదేహముతో రెండవగ్రామముయొక్క ఉత్తరదేహమునకు 22 శ్రుతులు గల్గిన శ్రుతిదేహమమర్చినట్లును బోధపడుచున్నది. సంవాది, వాది, వివాది, అంతరశ్రుతుల నిర్ణయముచే ఆనందింపఁగోరువారు షడ్జగ్రామము, మధ్యమగ్రామము అనువాని దెలిసికొని తుల్యదేహములుగా రెండువీణలు సమర్చుకొని చరసారికల నేర్పఱిచి తంత్రులకట్టి మీటుచు పరిశోధనగావింపఁగవలెను. సగమాయుష్యమును, కాకితములమీఁద పరిశోధనల వ్రాయుటకు తగినంత పరికరమును, ఓర్పు, నేర్పును, వినియోగించిచూచినచో కడపటికి బుద్ధిదగ్గఱ తోఁచుచుండునది రెండుగ్రామముల నడుమనుండు అంతరాళము; అదియే ఉన్యాసందర్శనము. అట్టిమానవునికుండునది ఈ ద్వావింశతిశ్రుతిస్థానపరిశోధనలో మోక్షసాన్నిధ్యము. ఇట్టిదానినిఁ బలువు మనుష్యుల్ల మాత్రముపకారముండకపోవునా? శ్రీకు సంగీతాభ్యాసం దంతరాళశోధన మక్కఱలేదుగదా! శ్రీ. ప్రాప్నోతి.

ఎలమావి

టి. చలమయ్య ప్రసాదరావులు, బాల సరస్వతులు

లేలిరుటాకులు మేసి కలకంఠకలకంఠి
విశ్వగీతము నాలపింపలేదో
కమ్మతేనియ లాని తుమ్మెదజవరాలు
ప్రేమవల్లకి మేళవింపలేదో
పువుతీఁగెలకుఁ జొక్కి కవికిశోరము భావ
వీచికపై తాండవింపలేదో
ఫలరసంబులు గ్రోలి పథికబృందము స్వస్తి
లేఖ లేఖిని కదలింపలేదో

గీ. సరససౌరభసంపత్తి సంగ్రహింప
గంధవాహుండు నీతోడఁ గలసి మెలసి
ప్రాణపదమైత్రి భావంబు పడయలేదో
మఱచితివిగాక నీకల్మి మావిగున్న!

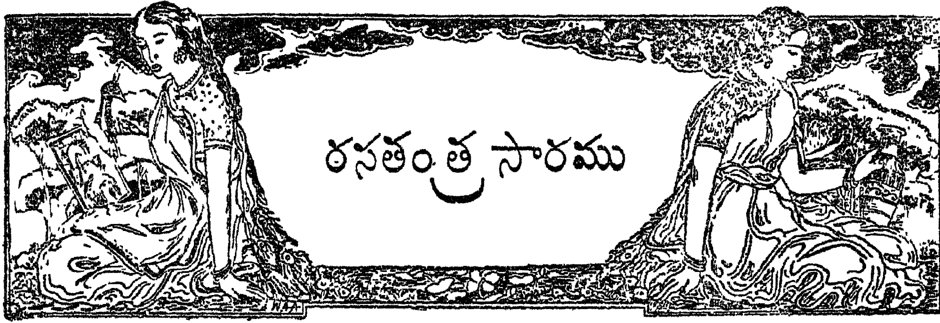
మ. శిరణీయంబయి నవ్యసస్యయుతమై శాఖోపశాఖాంతరాంతరమై యున్నతి గన్న నీయునికిచందంబెల్ల వీక్షించి వ
హ్యారెయందుఁ జలపంగి ప్రావృట్కాలపు లచ్చిందిఁ బ్రోచెఁ జెలఁగ
జరణారాధనఁ జేయవే పరమహీజశ్రేణి సంభావనా!

మ. చరణస్పర్శనశీల ప్రవేశములు శోభాజాగ్వాదఁ బాసక్తి ని
బ్బరపుంగుబ్బల జిగ్గుటాకుసోగసుల్ బట్టంలు యిచ్చాది నా
దురుజంఘాల కరాళకాలపవనం బాఘ్రాతి లేకఁ గనీ
చిరసౌభాగ్యము నీమనోహరలతాంగ గాఢ మాకెంతనా!

ఉ. అక్కటు పూపకన్నె చనుదోయిగలల సర్వాంగ్యసర్వులన్
చిక్కనిపువ్వుఁదేనియల చిందవందర చేసి వాలిపుత్రిల్
గ్రక్కుడిపండ్లస్నంతమముల గొంతెలఁ బాయనీఁ దేవి, ఏ దటి! నీ
కెక్కడ దాపురించె టుమకీ దసరాలపురోగప దుష్యముల్.

చ. బెడిపపుగాడ్పుతాకునకుఁ బసిగ్గిన కింపరోనువు క్రొవ్వీకన్
గడచినతొంటి నీసిరులు గాంచకపో విగతం శ్రేయంబులన్
గుడుచుచునున్న బాలకవికోకిల స్వర్గవిహారగీనముల్
నుడువకపోదు మాకలమునోము ఫలింపకపోదు మావిమా!

౭. వైద్యము

కామఋషి మృత్యుంజయ వర్మ గారు

ఆయుర్వేద చికిత్సావిధానములలో వైదిక తాంత్రిక భేదము లచే రెండు ముఖ్యమైనవి గలవు. అందు తాంత్రికవైద్యము నకే రసశాస్త్రమని చెప్పంబడును. అట్టి రసతంత్రము, రసఖండ, రసేంద్రఖండ, వాదఖండ, రసాయనఖండ, మంత్రఖండ ములని యైదు విభాగములుగా నున్నది. రసోపరససాధారణరసములు, ధాతూపధాతువులు, పరస్పరసమ్మేళనముచేసి రససిద్ధిం బొందుటయే రసతంత్రప్రయోజనము. వ్యాధిహరణమునిమిత్తము రసేంద్రఖండము, వాదముకొఱకు వాదఖండము, వృద్ధులకు రసాయనఖండము, మాంత్రికులకు మంత్రఖండము, వైద్యులకు రసఖండము తెలిసికొనఁదగిన శాస్త్రములు. రసేంద్రఖండమున చికిత్సారూపకములగు సాధనములు, వాని యుపయోగములు వర్ణింపఁబడును. వాదఖండమున నాగవంగాది నీచలోహములను సువర్ణాద్యుత్తమలోహములుగా మార్చుటకు రసోపరససాధారణరసములను సంస్కరించువిధానములు తెలుపబడును. వలీ పలిత జరామరణాదివర్జితులై ఖేచరాదిసిద్ధులంబొందుటకు కావలసిన ఘుటికాది రూపములు రసాయనఖండమున వివరింపఁబడును. ఈమూఁడుఖండములకు మూలప్రకృతియే రసఖండము. సర్వరసోపరస, సాధారణరస, ధాతూపధాతు, రత్నోపరత్నములయొక్క స్వభావములు, పుట్టుకలు, శుద్ధులు, భస్మసింధూరసత్వపాతన, ధృత్యాది పరిణామాంతరములకుఁ గావలసిన సంస్కారవిధానములు, యంత్రములు, మానసంజ్ఞాపరిభాషలు వివరముగా వర్ణింపఁబడు శాస్త్రమునకే రసఖండమని పేరు. ముందు రసఖండవిజ్ఞానము గలిగినగాని రసేంద్ర, వాద, రసాయనఖండముల ప్రయోజనము లేదు. ఇఁక మంత్రఖండమున, రసాంకుశవిద్య, తద్దేవతోపాసనము, తన్మూలమున రససిద్ధి చెప్పంబడును. ఈయైదుఖండములకు ప్రత్యేకప్రత్యేక మీనామములతో గ్రంథములు లేవు. ఒక శాస్త్రమున క్రియారూపకమైన రససిద్ధి యుండదు. ఒకశాస్త్రమున రససంస్కార వివరణలేకనే రససిద్ధి వర్ణింపబడును. అన్నియు నున్నచోట సాంప్రదాయము మృగ్యమగును. కనుక రసతంత్రవిజ్ఞానముకొఱకనేక రసతంత్రములు పరిశీలింపవలయును. ఎంతవఱకు రసశుద్ధికాదో, యెంతవఱకు రసము, మృతముగాని, మూర్ఛితముగాని కాదో, యెంతవఱకు వజ్రము మారితముకాదో, యెంతవఱకు నభ్రకము నిశ్చంద్రికగా భస్మముకాదో, యెంతవఱకు రసోపరసములు శుద్ధిబద్ధములు కావో, లోహములు నిర్విషములై భస్మములు కావో, అంతవఱకు వైద్యులకు రసతంత్రవిజ్ఞానసిద్ధి సమగ్రముగాలేదని తెలియవలయును. వేదకాలము నుండి రసతంత్రసాంప్రదాయములు గ్రాంథికముగాను అనుశ్రుతాచారముగాను వచ్చుచున్నవి. ప్రాచీనకాలమునుండి రసతంత్రగ్రంథములు వేనవేలు వ్రాయఁబడినవి. కాని, నూతనరసతంత్రరచన యొకశతాబ్దమునుండి కుండలీకరింపబడినది. రసవైద్యప్రపంచమున నిదియొక గొప్పలోపము. యుగయుగాంతరములనాఁటి రసపరిశ్రమలనేకములగు తంత్రగ్రంథములయందు వ్రాయబడియున్నవి. అందు చాలభాగము మతాంతర దేశాంతరులవలన రూపనామములు నశింపఁజేయఁబడినవి. కొన్ని గ్రంథరాజములు రూపమాత్రావశిష్టము లైనవి. కొన్ని నామమాత్రావశిష్టములైనవి. కొన్ని నాగరలిపియందును మహారాష్ట్రాది లిపులయందును ముద్రింపఁబడినవి. ఆంధ్రలిపియందు ముద్రింపఁబడిన ఆయుర్వేదగ్రంథములు దశాధికమనకేకాని శతాధికమునకు లెక్కకు రావు. ఇది మిక్కిలి శోచనీయము. రసతంత్రపరిశ్రమ యొకనాఁటికి తీరునది కాదు. పాంచభౌతికమైన యీచరాచరప్రపంచ ముండునంతకాలము దేశకాలానుసరణము కలుగుమార్పులనుబట్టి రసతంత్రపరిశ్రమ చేయుచుండవలసినదేకాని, యింతవఱకు చాలునను నియమము పనికిరాదు. పూర్వగ్రంథములు, ననుశ్రుతాచారములు పరిశీలించి నూతనకల్పనములం జేసికొనుచు నిరంతరపరిశ్రమయందు దీక్షవహించి రసవిజ్ఞానము నభివృద్ధి చేయుచునే యుండవలయును. ఆంధ్రకావ్యరచనవలె ప్రాచీన రసతంత్రములయందు గతానుగతికస్వప్నగత దైవసాక్షాత్కారము లున్నను నాయాగ్రంథకర్తలు సమకాలీనులుకారు గనుక యొక్కొకగ్రంథమున నొక్కొక విశేషవిజ్ఞానద్యోతకములగు క్రొత్తవిషయము లుండును. వానినన్నిటి ననుభవసిద్ధములుగాఁ బరిశీలించి యొకచో చేర్చిన నదియొక యుత్తమరసతంత్రమై వైద్యలోకోపకారకముగా నుండును. ప్రాచీన గ్రంథపరిశీలనము చేయనిదే నూతన గ్రంథకర్తృత్వము వహించుట యసాధ్యము. ప్రాచీన రసతంత్రవేదు లుత్తములు, ప్రాచీనరసతంత్రముల విమర్శించి నూతనతంత్రముల లోఁబరచువార లత్యుత్తములు. ప్రాచీనతాంత్రిక సాంప్రదాయపరిజ్ఞాన మిసుమంతయు లేకుండ నౌషధములంజేయుట, చికిత్సాపద్ధతుల నతిక్రమించుట రోగుల కపకారమే యగును. నిదానభాగమున శారీరవిజ్ఞానము, చికిత్సాభాగంబున రసవిజ్ఞానము ముఖ్యములు. వైద్యులకు శారీర, రస విజ్ఞానములు ముఖ్యావశ్యకములు. ఈరెండింటిలో నేది లేకపోయినను వైద్యపద

మున కనర్హులే యగుదురు. అనుశ్రుతాచార గ్రాంథికసాంప్రదాయములకు విశేషభేదము లేదు. ఇటీవల తమతమ విశేషపరిశ్రమలవలన గలిగిన రసతంత్రవిజ్ఞానము గ్రాంథికము చేసినయెడల తమతమరహస్యములు లోకమునకు వెల్లడియై తమతమయుపాధులకో, తమతమయాధిక్యతలకో భంగము కలుగునని యీర్ష్య వహించుటచేత, నాయాయనుశ్రుతాచార సాంప్రదాయములు కొన్ని కూపకూర్మప్రాయములై యున్నవి. కాని, కొన్ని సిద్ధసాంప్రదాయము లున్నవి. అవి గ్రంథస్థములుగా లేవు. అందు విశేషభాగము వాదఖండమునకు సంబంధించిన వగుటచేతనో వెల్లడిచేసిన రససిద్ధికొఱకు విశేషపరిశ్రమచేయక యీ సులభపద్ధతుల నవలంబించి రసతాంత్రికాభివృద్ధికి విముఖులగుదురనియో యాయాసాంప్రదాయప్రసిద్ధ తంత్రరహస్యములు గ్రంథస్థములుగాక సిద్ధాధీనములై యున్నవి. వాదఖండ పరిశ్రమ ప్రస్తుతకాలమున కనవసరమైనను వాదభ్రష్టుఁడు వైద్యశ్రేష్ఠుఁడగు ననుసామెతకు ప్రయోజనము నెఱింగి రోగభూయిష్ఠమగు నీలోకము నుద్ధరింప రసరసాయన ఖండములు ముఖ్యముగాఁ బరిశీలించి వృద్ధినొందించుట యావశ్యకము. ప్రత్యేక రసతంత్రకారులకు పూర్వము చరకాదులు ఖనిజములగు రసాదిధాతువులను పరిశీలింపక పోలేదు. కాని తమ సంహితలయందు ప్రత్యేక రసాదిధాతు విమర్శనము విపరింపలేదు. సర్వధాతుపాషాణాది ఖనిజములు గ్రహించి రసతాంత్రికులు ప్రత్యేకతంత్రములు క్రమక్రమముగా కాలానుగుణ్యమగు తమతమపరిశ్రమల ననుసరించి వ్రాయఁదొడంగిరి. నిత్యానందపనాథ, నిత్యనాథ, చందనాచార్య, మంథాన భైరవ, కశ్యప, రేవణసిద్ధ, భోజ, నరహరి, వరరుచి, యగ్నివేశ, పునర్వసు, అశ్వినీదేవ, ఉగ్రాదిత్యాచార్య, మొదలగు రసతాంత్రికులు వ్రాసిన గ్రంథములు మరియు ననేక రసతంత్రములు జగద్విఖ్యాతములైనవి. అందు రసార్ణవాది గ్రంథములయందు రస, రసాయన, వాదఖండములు విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. రససారరసార్ణవాది తంత్రములయందు రసాంకుశవిద్యనుగురించి స్వల్పముగా వ్రాయఁబడి యున్నది. 1182 శకకాలమున వైద్యవరుఁడగు శ్రీ కేశవుఁ డొకసిద్ధమంత్రమనుపేర వస్తుగుణతత్త్వమును వర్ణించుచు నొకగ్రంథము రచించెను. ఇతఁడు బరోడా (విదర్భ) దేశాంతర్గతమగు వరదా (వర్ధా) నదీతీరమునంగల వేదపదగ్రామనివాసి, మహాదేవపుత్రుఁడు; భాస్కరాఖ్యభిషగుత్తమునియొద్ద నాయుర్వేదము నధ్యయనము చేసెను. ఇతని కుమారుఁడు బోపదేవుఁడను వైద్యవిద్వాంసుఁడు. ఈకేశవకృత సిద్ధమంత్రమను గ్రంథమున స్వర్ణాదిసర్వధాతువులు, హింగుళ[illegible]ది రసవికారములు, శంఖవరాటప్రవాళములు, అంజనములు, సముద్రఫేన, తువరీ గైరికములు, తాళకమనశ్శిలలు, లక్క మొదలగువానికి గుణవర్ణనము చేయబడినది. కాని రత్నాదులు, మరియు, రసోపరసధాతూపధాతువులయొక్క రూపాంతరవిశేషముల నామములు తత్తద్వస్తుగుణతత్త్వము వర్ణింపంబడలేదు. శంఖగౌరీపాషాణములు, పేర్కొనలేదు. ఈకాలమునకు రసతంత్రాభివృద్ధి కాకనో, రసార్ణవాదితంత్రకర్తలకు ప్రాచీనుఁడగుటనో యుక్తకారణము దుర్గ్రాహ్యముగా నున్నది. ఇప్పటివరకు మనదృక్పథమునంగల రసయంత్రములయం దెక్కడను మయూరతుత్థసిందూరము, శంఖపాషాణసిందూరము, ఇంగిలీకభస్మములు, క్షారబద్ధము కాకుండ చేయఁబడిన తాళకభస్మయోగము, తామ్రభస్మము తెల్లగానగు విధానము, ఉక్కు తెల్లగా భస్మమగు ప్రక్రియ, మనశ్శిలా గంధకభస్మములు, అంజనములయొక్క ప్రత్యేక ప్రయోగవిధులు, తద్భస్మప్రకారములు, లోహాభ్రకాదులకు ఏకపుట భస్మసిందూరవిధానములు, నవాసారము మొదలగు క్షారలవణములకట్టు, భస్మములు చేయువిధానములు, అగ్నిస్పర్శకు నిలువలేని రసగంధక తుత్థపాషాణాదులు నిలుచునట్లు చేయు (రాగయొత్తని) కట్టు (బద్ధ) ప్రక్రియలు వర్ణింపఁబడి యుండలేదు. కాని, కొందఱు వైద్యశ్రేష్ఠులు సిద్ధసాంప్రదాయముల ననుసరించియో, అగస్త్యసాంప్రదాయముల ననుసరించియో సంగ్రహించి కొన్నికొన్ని యసాధ్యరోగములమీఁద ప్రయోగించి మంచిఫలితమును గాంచుచున్నారు. ఆ ప్రయోగవిధానములు గుప్తపరచియుండుటవలన గ్రంథస్థములుగాక వారితోడనే యనుగమింపవలసినవిగా నున్నవి. ఈగుప్తవిద్యవలన లోకకల్యాణ మెట్లగును? రసతాంత్రికవిద్యాభివృద్ధి యెట్లు కలుగును? నూతన రససంస్కారములు కనిపెట్టిగాని సంగ్రహించిగాని, నూతన రసగ్రంథకర్తృత్వభాగ్యము సంపాదింప నిష్టములేకపోయిన పోవుగాక! వైద్యలోకము ప్రాచీన సంస్కారములైనను యథాశాస్త్రీయముగా విమర్శించినయెడల లోకోపకారకపరిశ్రమయందు దత్తీర్ణులై రసతంత్రాభివృద్ధి నొసఁగిన భాగ్యమును వైద్యులు పొందుదురు. ప్రాచ్యప్రతీచ్యపరిశ్రమలం జేసి, ప్రాచ్యపద్ధతులం ద్రొక్కి; క్రొత్తకల్పనము లూహించి తమతమ[illegible]ములు అనుభవసిద్ధములుగా బరిశీలించి పాశ్చాత్యులు తమ రసతాంత్రికశాస్త్రము నభివృద్ధి నొందించుకొనిరి. మనశాస్త్రము ననుసరించి యభివృద్ధికాకపోయినను తమశాస్త్రీయపద్ధతులను పట్టుదలతోఁ బరిశోధించి లోకోపకార మొనర్చిరనుట నిర్వివాదము. మన ప్రాచీనరససంప్రదాయ పరిశ్రమలు చికిత్సాభాగమునకే చాలియు చాలనిపద్ధతులతో సంపూర్తిని పొందియున్నవి. పాశ్చాత్యరసతంత్ర పరిశ్రమలు చికిత్సాభాగమునకే కాక సకలార్థిక కార్మికాదిపరిశ్రమలకు మూలాధారముగా బరిణమించి నిరంతరలోకసహాయభూతములై యున్నవి. మనము పౌరాణికగాథల నమ్మి పార్వతీరక్తశోణితముతో కృష్ణాభ్ర[illegible]గంధకములని చెప్పుదుము. పాశ్చాత్యు లట్లుగాక యీయాధాతువులు ఏయేవాని పరస్పరసమ్మేళనమువలన గలిగినవి? ఆయాధాతువులను విభజించినప్పుడు ఏయేభాగము లెంతెంతకూడియున్నవి? అని పరీక్షింతురు. మరియు వానిని రూపాంతరములుగా మార్చి వానిని [illegible] యంత్రప్రయోగములలోనికిం దెత్తురు. అవిరువాత తమనూతనవస్తుకల్పనము చేయుదురు. వజ్రాదిరత్నము లిందుకు తార్కాణములు. మనమో కృష్ణాభ్రకసిందూరము ప్రాచీనపారంపర్యముగా శతపుటములు వేయవలయునను సిద్ధాంతమేకాని, అనిశ్చంద్రికాభస్మసిద్ధి, సిందూరత్వము, అగుణవిశేషము మన కొక్కపుటములో రానలయునప్రయత్నము, రసముసారమగు సంస్కారవిధానమును గురించి యోచనచేసితిమా? పోనిండు; అట్టి శత

పుటాభ్రకసిందూరమే మన కవశ్యకర్తవ్యముగుఁగాక. కృష్ణాభ్రకము నూరుపుటములతో నిశ్చంద్రికగాచేసినట్లే యాకృష్ణాభ్రకమును తెల్లగా భస్మము నేలచేయకూడదు? అను ప్రశ్నము వేసికొని నూతనమార్గముల యోచించి అభ్రకమును నిశ్చంద్రికగాను తెల్లగాను భస్మీకరించి గుణాగుణవిమర్శనము చేసిచూడవలయును. అప్పుడుగదా రసతంత్రము నూతనాభివృద్ధినొందిన ట్లూహింపవలయును? ఇట్లే పాటుపడి యెన్నో ధాతువులనుగురించి విమర్శింపవలసియున్నది. ప్రాచీనగ్రంథములయం దెన్నో సవరణలు చేయవలసినవి గలవు. పూర్వరసవైద్యగ్రంథములయం దొకేవిధమగు నౌషధయోగ మనేకనామాంతరములతో వివిధరోగప్రకరణములయం దుదహరింపఁబడి యున్నది. చింతామణియను వైద్యగ్రంథమున పిత్తభంజనరసము, కారుణ్యసాగరరసము, సూతరాజరసము, పైత్యాంకుశరసము, మహాప్రాణేశ్వరరసము, సోమేశ్వరరసము, రసాయనము – ఇవి పిత్త, ఆమ్లపిత్త, అతిసార, గ్రహణీ, కుష్ఠ, హృద్రోగాది ప్రకరణములయం దొకేవిధమగు రసగంధకాభ్రకసమ్మేళనము వేర్వేరునామభేదములతో వేర్వేరుప్రకరణములయం దుదహరింపంబడినది. చింతామణియందు సంగ్రహణీప్రకరణమున వ్రాయబడిన సూతరాజరసమనుయోగమే రసేంద్రచింతామణియను రసగ్రంథమున గగనసుందరరసమను పేర నున్నది. పైత్యప్రకరణమున చెప్పంబడిన పిత్తభంజనరసము రసేంద్రచింతామణియందు గ్రహణీప్రకరణమున త్రిసుందరరసమను నామాంతరముతో నున్నది. ప్రాచీనమైన రసేంద్రచింతామణియందు గ్రహణిహరమునిమిత్త ముదహరించిన త్రిసుందరరసము నర్వాచీనుఁడైన చింతామణికర్త పిత్తభంజనరసమను నామాంతరముతో తనగ్రంథమున వ్రాసికొనుట తన కేమిధర్మము? ఏమిగొప్పతనము? గ్రహణీ, పిత్తదోషోపశమనశక్తులు రెండుగలిగియున్న యెడల నీరెండింటికి నౌషధ మిదియొక్కటియేయని నూతనరసతాంత్రిక గ్రంథమున వ్రాసికొనవలయును. ఇట్లు రసతంత్రము లెల్లం బరిశీలించి యనుభవవిరుద్ధములు, పరస్పరభేదములు నామాంతరకల్పనములు విమర్శించి, ప్రతిప్రకరణము సవరించి, సిద్ధయోగముల నేర్చి, యొకచో వ్రాసిననదియొక యుత్తమ రసతంత్రసారమగు గ్రంథరాజమగును. అది చికిత్సావిషయమున నసమాన గ్రంథముగా నుండును. ఇట్లేకాక భస్మసిందూరములు ప్రతిగ్రంథమునం గలవానిని అనుభవసిద్ధములుగా బరిశీలించి సిద్ధయోగములనన్నిటి నొక్కచోట వ్రాసిన వైద్యలోకోపకారముగా నుండును. రసరత్నసముచ్చయమున కాసీసబద్ధరసమను పేర నొకయోగము వ్రాయఁబడి యున్నది. రసము 1 భాగము, కాసీసము 8 భాగములు మద్దిచెక్కరసమున మర్దించి బిళ్లచేసి శరావసంపుటమున నుంచి చీలకమన్నులిచ్చి వరాహపుటమిడిన కాసీసబద్ధరసమగును అని యున్నది. ఈయోగకారునియభిప్రాయము కాసీసముచే బద్ధమైనరసము అనిగదా! కాసీసము లోహమయమగు లవణవిశేష మేకనుక రసమును బంధించునని యభిప్రాయము. ఇది సరియగునదియైనను అనుభవసిద్ధమగు పర్యవసానమందు కాసీసము సిందూరించి రసము లేచిపోవుచున్నది. కాసీససిందూరము కూడ నతితేలికదై పోవుచున్నది. ఈరెండింటి నాపుటము మద్దిచెక్క-భస్మమునకైన తగినసత్తువలేదు. ఈ యోగము దుస్సాధ్యమైన కిలాసాదికుష్ఠములకు చెప్పఁబడినది. ఇట్లే శ్వేత్రాదిరసము రసగంధక కాసీసములు సమాంశములు చేర్చి తులసియాకు రసమున మర్దించి పైప్రకారమే పుటమిడవలయునని రసరత్నసముచ్చయమున రసవాగ్భటుఁడుదహరించెను. రసతంత్రములయం దిట్టి యనుభవవిరుద్ధములగు యోగములు వేనవేలు కనిపించుచున్నవి. ఇట్టి పుటయోగములు పరిశీలించి భస్మసిందూర ప్రక్రియలు చేసిచూచి విరుద్ధయోగములను విసర్జించుటగాని, ప్రక్రియాభేదముచేత సవరించుటగాని చేయవలయును. విసర్జించుటకంటె ప్రక్రియాభేదకల్పనములచే సాధించుటే యుత్తమము. దుస్సాధ్యమైన వ్యాధుల కిట్టి భస్మసిందూరములే శరణ్యములై యారోగ్యయకములుగా నుండును. కుష్ఠాది దుస్సాధ్యవ్యాధులకు కష్టమైనను భస్మసిందూరములైనను పనికివచ్చును. రసము తాళకము చేర్చి పలాశక్షారసుష్యమున పాకముచేసిన భస్మమగునని రసేంద్రచింతామణియం దీయోగము నే భాగభేదములచే రెండువిధములుగా విజయానంద రసమనియు విజయభైరవ రసమనియు నామాంతరములతో వర్ణింపంబడియున్నది. ఈ రెండుయోగములు శ్వేత్రాదిరసము, కాసీసబద్ధరసమువలె వ్యర్థపర్యవసాన దశయందున్నవి. కాని, యోగకారుని యభిప్రాయప్రకారము నిజముగా భస్మసిందూరములైయున్నేని కుష్ఠాది రోగపీడితుల రక్షించుట సుకరమగునని తాంత్రికాభిప్రాయము. ఇట్లే యొకటి రెండు ధాతువులను సమ్మేళముచేసి భస్మసిందూరములుగా మార్చి దుస్సాధ్యమైన యనేకరోగములం బోకడచుట వైద్యవేత్తల ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. ప్రతి రసగ్రంథమును సాంతముగా విమర్శించి విరుద్ధయోగములను, గుణహీనయోగములను బరిత్యజించి సిద్ధయోగముల నొక్కచో వ్రాసి వానిని వైద్యకర్తలు రోగుల కుపయోగించి వారివారి యనుభవములను ప్రకటించినప్పుడే రసతంత్రాభివృద్ధియు చికిత్సాసౌకర్యము కలుగును. అప్పుడే యాయుర్వేదవైద్యులకు వైద్యాభిధేయము తగును. ఆయుర్వేదమునకు ప్రాచీనగౌరవము నిలుచును. పాశ్చాత్యులలో తమతమ యనుభవములను అప్పటికప్పుడే వెల్లడించుటచేతనే వారివైద్యము ప్రసిద్ధి నొందుచున్నది. మనలో పరిశ్రమ చేయువారలు లేరు; విమర్శకులు లేరు. ఉన్నచో పరస్పరాసూయలచేతను, అహంభావములచేతను తమతమ యనుభవములను కప్పి పుచ్చుదురు. ఇట్లుండిన నెంతకాలమునకైన నాయుర్వేదచికిత్సలకు గౌరవముగాని యభివృద్ధిగాని గడించిపెట్టంగలమా? పాశ్చాత్యుల నిందించి మన యీకొద్ది యభివృద్ధికి సంతుష్టిపడి యహంభావముతోను మత్సరముతోను మనయాయుర్వేదమె ప్రాచీనము; మనప్రాచీనులకంటె తెలివి కలవారు లేరు; మనగ్రంథములనుండియే పాశ్చాత్యాభివృద్ధి గలిగినది; మనకంటె నెవరు నధికులుకారని గర్వించి పురోభివృద్ధిని గోరకుండుట మన వినాశహేతువే కాని వేరు కాదు. పాశ్చాత్యసాంప్రదాయముల విమర్శింపవలయును. యూనానీ ప్రక్రియలను పరిశీలింపవలయును. అగస్త్యసాంప్రదాయములను నేర్చుకొనవలయును. అన్నిటిలోగల సారమే లోకము నుద్ధరించునుగాని ప్రత్యేక మొకసాం-

ప్రదాయమే యభివృద్ధికి కారణభూతముకాదు. అన్ని సాంప్రదాయములు విచారించియే తమశాస్త్రాభివృద్ధియందు పాశ్చాత్యులు తీర్ణులైరి. ఈ ధర్మసూత్రమును సహనముతోను, యనహంభావముతోను నమ్మి పరిశ్రమాభివృద్ధిచేసి రోగప్రపంచము నుద్ధరించుట ప్రతివైద్యునకు విధాయకకృత్యమై యున్నది. ఏ స్వల్పపరిశ్రమతోనైన బిరుదములను సంపాదింప గలుగుదుము. కాని, యీబిరుదులు రోగముల నుపశమింప జాలవు. ఆయుర్వేదాభిమానులను ధనవంతులు, ధన్వంతరులు వైద్యప్రపంచ ముద్ధరించుటకుఁ ప్రోత్సహింపఁబడినగాని యీమహాకార్యము కొనసాగదు. అయినను వైద్యవేత్తలు తమతమ యనుభవ సిద్ధములగు చికిత్సా ప్రక్రియలతో సంతుష్టిపడక రసతంత్రపరిశీలనను విమర్శనము చేయుచు వైద్యాభివృద్ధికి పాటుపడి దుస్సాధ్య రోగములకు పరమ హంసక్రియలు కనిపెట్టి లోకము నుద్ధరింపవలయును. ఇట్టి శుభాకాశము శ్రీహరికృపవలన సర్వవిధ వైద్యవేత్తలకుఁ గలిగి యాయుర్వేద మచిరకాలంబున నభివృద్ధి నొందుఁగాక!

సనాతనాంధ్రులు

మంగిపూడి వెంకటశర్మ గారు

చదువు నేర్చినారు జ్ఞానంబు గన్నారు, నాగరికతలోన పైగలట్టి
కులమువారితోడ దులదూగుచున్నారు, ఆంధ్రభువి సనాతనాంధ్రజనులు.

క. సోదరభావముమెరయగ, సాదరముగ జూడకున్న సత్యాగ్రహముల్
ప్రాదుర్భవించు నైకం,బే దృష్టాంతంబు తెలియరే ద్విజులారా!

క. పాక మది యంతదూరము, రాకుండగ సర్వసమత రహి మీరంగా
ప్రాకటజన్మపుహక్కు వి, వేకముతో నొసగి కీర్తినెలయుం డాంధ్రుల్!

ఆ. అంటరానితనము గెంటివేసితిమంచు, అగ్రజులు సనాతనాంధ్రవరులు
కౌగలించి తిరుగగా గోర రెవరును, వారి వియ్యమొందగోర రెవరు.

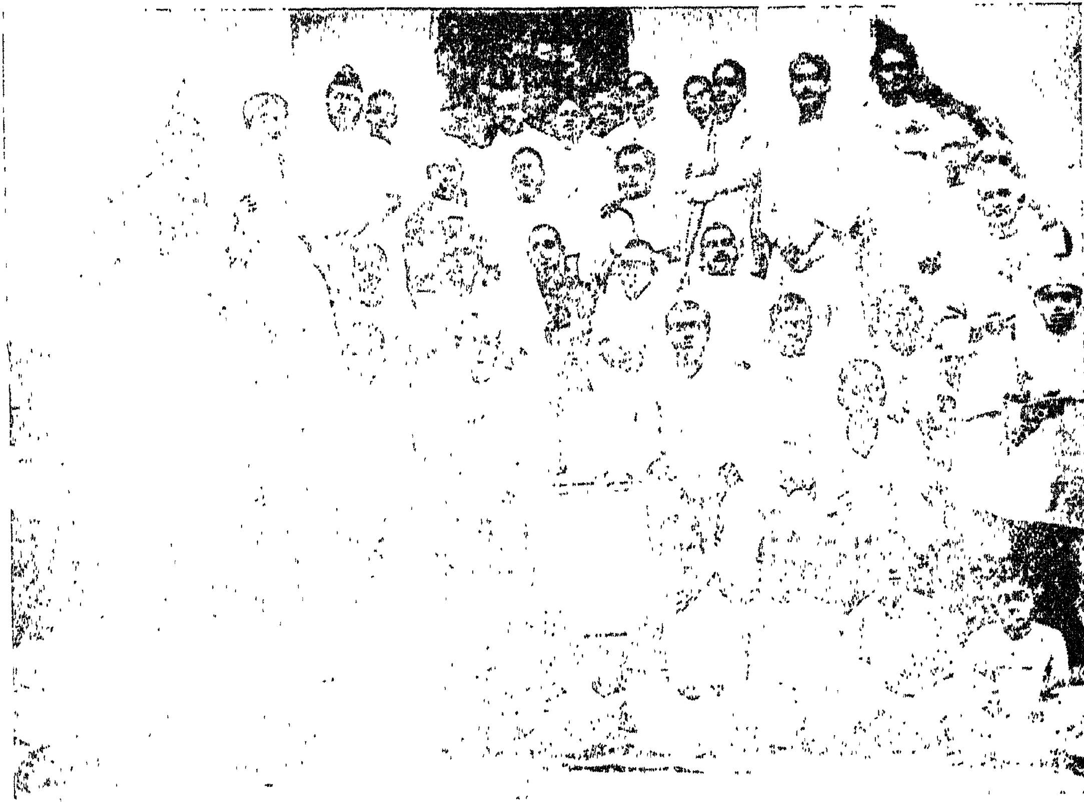
ఆ. క్రైస్తవులను జూచుమోస్తరుగా మున, ల్మానుజనుల జూచుమాడరిగను
గౌరవంబుగదుర గనుడు హిందుసనాత, నాంధ్రసరులగూడ నాంధ్రులార!

ఆ. ఎల్లవీథులందు స్వేచ్ఛగా తిరుగాడ, నిండు చదువనిండు ఎల్లమోరు
నీళ్ల రేవులందు నీళ్లు చేకొననిండు, న్యాయమైన వివి సనాతనులకు.

సీ. ఏపుట్ట గనుగొన్న నాపుట్ట నాగేంద్రు, నిరవుగా భావించుసరసులార!
ఏచెట్టు గనుగొన్న నాచెట్టు భగవంతు, నెలవుగా నెంచు ధీశాలులార!
ఏగట్టు గనుగొన్న నాగట్టుపరమేశు, నిల్లుగా దలచు సుధీంద్రులార!
ఏమిట్ట గనుగొన్న నామిట్ట జగదీశు, నవతారముగ జూచునఘులార!
మృగముల ఖగంబులను సరీసృపములందు, చెట్టులను పుట్టలందును గుట్టలందు
నీశ్వరుని లీలలను గాంచి మెసగుమీరు, నరులహింసింతు రిది యేమిన్యాయమయ్య!

సీ. కోతినిగనుగొన్న ప్రీతితో హనుమంతు, నంశగా దలచువుణ్యాత్ములార!
వృషభంబు గని వెంకటేశ్వరుం డనుచు నం,దీశ్వరుండని మ్రొక్కు సిద్ధులార!
కుక్క భైరవుడంచు గురుతరభక్తితో, భావించు కారుణ్యభావులార
గ్రద్దనుగనుగొన్న గరిమతో విష్ణువా, హనముగా నెంచు ధర్మాత్ములార
ఎలుక జూచి పాము దిలకించి విఘ్నేశు, వాహనంబు విష్ణుపానుపనుచు
బాధచేయలేని సాధుశీలుర మీరు, సాటినరులమీదిచలము తగునె?

ఆంధ్రప్రాంతీయ హిందీప్రచారక సమ్మేళనము, గుంటూరు

Andhra Prantiya Hindi Pracharaka Sammelanam, Guntur

అమృతలూరు ఆబోతు. ఎత్తు 6 అడుగులు. వయస్సు 2 ఏండ్లు. వెనుకనున్నవారు దీనినికొని ధర్మముచేసిన శ్రీ క్రొత్తపల్లి వేంకటప్పయ్యగారు, అమృతలూరు

బాలభారతీసమాజము, ప్రథమవార్షికోత్సవము, అనంతపురము

Bala Bharati Samajam, Anantapur

కీ. శే. ఎల్లేపెద్ది జానకిరామయ్యగారు

Late Yellepeddi Janakiramayya Garu

శ్రీ పతికి నంజుండప్పగారు, అధయమతార్థి, ధర్మవరము

Sjt. P. Nanjundappa Garu, Dharmavaram

శ్రీ అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు, యమ్. ఏ., యఫ్. యమ్. యూ.

Sj. A. Lakshminarayana Garu, M.A., F.M.U.

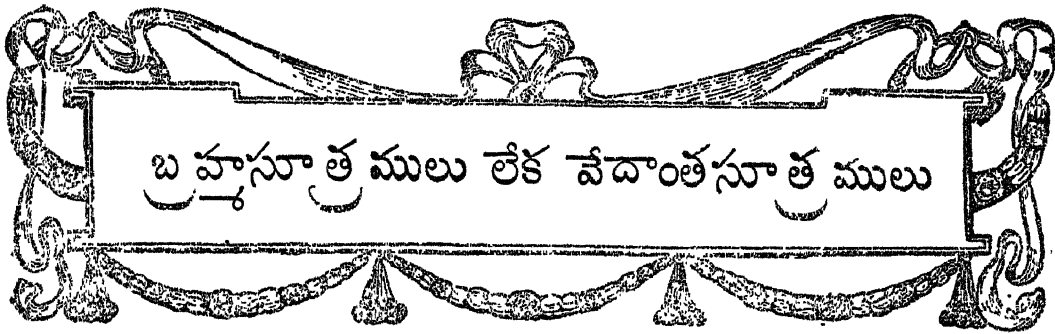

శ్రీ పాలకోడేటి వెంకటకృష్ణారావు గారు, యమ్. బి. ఏ. సి. యమ్.

Sjt. Palakodeti Venkatakrishna Rao Garu, M.B.A.C.M.

Sjt. Vedula. Venkatrama Sastri Garu

Sjt. Poda Chitteyya Garu, Rangoon

బ్రహ్మసూత్రములు లేక వేదాంతసూత్రములు

చిలుకూరి వీరావధానులు గారు బి. ఏ

హిందువుడు "వేదాంతి" యను రెండుపదములును సమానార్థబోధకములే యని సర్వవేదాంతవిజ్ఞానపారంగతుడగు వివేకానందస్వామి యొకానొకచోట జెప్పియున్నాడు. హిందూదేశము సర్వదా వేదాంతులదేశమే యని యొక ప్రతీతి యున్నదనియు, ఆప్రతీతి వట్టినిరాధారముగాక సహేతుకమైనదనియు దేశాంతరుడును ఖండాంతరుడును, మహాపరిశోధకుడును అగు మాక్సుమూలరు పండితుడు పెక్కుసందర్భముల వక్కాణించియున్నాడు. ఇట్లు చెప్పుటచేత, ఇతర దేశములందు తత్త్వవేత్తలు బొత్తుగా లేనేలేరని కాని, ప్రతిహిందువుడును సంపూర్ణజ్ఞానియనికాని, వారియుద్దేశ్యమైనట్లు గన్పట్టదు. ఒక విధముగ జూచుచో, మానవులెల్లరు ఎంతయో కొంతవరకు వేదాంతులే యని చెప్పవచ్చును. కాని కేవలజిజ్ఞాసువులు సత్యగ్రహణపారీణులునై ఐహికసుఖములు తుచ్ఛములని రోసి ఆముష్మికవిషయచింతల మునిగినధన్యులు ఇతరత్రకంటె భరతఖండమున నధికముగ నున్నారనియు భరతఖండవాతావరణమే ఆధ్యాత్మిక వాతావరణమనియు జెప్పుట అతిశయోక్తి గానేరదు.

ఇందుకు గారణము ఏదియైనను గానీ; సంగతిమాత్రము ఇది. మతములన్నిటిలోను బహుప్రాచీనమై, కాలనిర్ణయము జేయుటకు గూడ గడుగష్టసాధ్యమని తోచు వేదమతము, హిందూదేశము అనాదిగ పరలోకభూమియని వేనోళ్ల జాటుచున్నది. సర్వప్రసిద్ధమతములకెల్ల పుట్టినిల్లు ప్రాచ్యఖండమే. జూరాష్టరు, మోసెస్, గౌతమ బుద్ధుడు, ఏసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మొదలుగాగల మతకర్తలెల్లరు ఆశియాఖండవాసులే; ప్రాచ్యులే. ఖండాంతరములయందు ప్రస్తుతకాలమున వ్యాపించియున్న క్రైస్తవమహమ్మదీయమతములు ఆశియాఖండజన్యములే. ఇందు గొన్నిమతములకు దల్లియై, అన్ని మతములకు దొల్లియై తనరారు వేదమతము హిందూదేశమునకు జెందియున్నది. ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ మున్నగు మహాతత్త్వవేత్తలకు జన్మస్థానమైన గ్రీసు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములందుగూడ క్రీస్తు పుట్టుటకు గొన్ని శతాబ్దములకు బూర్వమునసే తత్త్వవిచారణలు ప్రారంభమైనమాట వాస్తవమే; కానియవి స్వతంత్రముగ బయలుదేరినవా లేక హిందూదేశమునుంచి యచ్చటికి వ్యాపించిన వేదాంతజ్ఞాన ప్రభవములా యను విషయమున బండితమండలిలో జాలయభిప్రాయభేదము గలదు. కాని హైందవతత్త్వజ్ఞానముతో బోల్చునెడ, పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము నిన్నమొన్నటిదిమాత్రమే యనియు, దానియంత పరిపూర్ణావస్థకు ఇది రాలేదనియు పెక్కుర మతము.

జీవనోపాయమునిమిత్తమై విశేషశ్రమపడ నవసరములేక, ఫలవంతమగు ప్రాచీనహిందూస్థానవాసులు ఆకాశమున స్వేచ్ఛావిహారము సల్పు పక్షులవలె పరలోకవిషయముల మీదకు తమ బుద్ధులను ప్రసరింపజేసిరి. చిత్తశాంతికొరకు ఆశ్రమప్రదేశములందును కొండగుహలందును నివాసము లేర్పరచుకొని, తమ్ముగూర్చియు తమ్ము నావరించియున్న ప్రపంచస్వరూపముగూర్చియు, ఎందులకు తామందుంటిమో, ఎచ్చటినుంచి యచ్చటకువచ్చిరో, అచ్చటనుంచి యెచ్చటికి బోవుదురో మొదలగు ప్రశ్నలగూర్చియు విచారణయందు దీర్ఘబడిగ గాలముపుచ్చుచు వచ్చిరి. ఈ విచారణలిప్పుడును మధ్యమధ్య విరామములు లేక నదీప్రవాహమువలె సంతతము జరుగుచునే యున్నవి.

బహుకాలమునుంచి అవిచ్ఛిన్నముగ జరుగుచున్న యీతత్త్వవిచారణచే ప్రస్థానత్రయమని పిలువబడుచున్న ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు, భగవద్గీతయనునవిగా వ్యక్తరూపమును దాల్చినవి. ఈమూడే ఆధ్యాత్మికవిషయములందు పరమప్రమాణభూత గ్రంథములుగ మనదేశమున పరిగణింపబడుచున్నవి. అనుల్లంఘనీయ కారణమువలన స్వస్థానమును బాసి, తెన్నుగానక, యొక కాంతారమధ్యమున నెన్నియో తిప్పలబడుచున్న బాటసారికి, పుణ్యాతిశయమున లభ్యమగు మిత్రుడు సరియగుమార్గమునుజూపి స్థిరమగు నిజస్థలమును చేర్చునట్లుగనే, అజ్ఞానాంధకారమునబడి, దివ్యమగు స్వస్వరూపమును మరచి, జననమరణప్రవాహరూపమగు సంసారసముద్రమున మునుగుచు దేలుచున్న జీవయాత్రికునకు ఈగ్రంథములు జ్ఞానబోధజేసి సిద్ధమగు నిజస్వరూపస్థితికి ద్రిప్పు మార్గదర్శకుడగు సద్గురువుగా నొప్పుచున్నవి. వీనికింతప్రామాణ్య ముండబట్టియే, మనదేశమందవతరించిన మహాతత్త్వవేత్తలగు శంకరరామానుజప్రభృతులు తమతమసాంప్రదాయిక సిద్ధాంతములే సత్యములని ధ్రువపర్చుటకు స్వతంత్రగ్రంథముల రచించుటయే కాక, ఈప్రమాణగ్రంథ సమ్మతములుగూడ నని నిరూపించు నుద్దేశ్యముతో వీనికి భాష్యములువ్రాయ మొదలిడిరి.

ఈ ప్రస్థానత్రయము ఎప్పుడో చాలకాలముక్రిందట ఒకానొకదేశమున ప్రకటింపబడినదగుటచే ఈకాలమువారికి దానితో బనియేమి

యని కొందరికి సందేహము కలుగవచ్చును. కాని ఈసంశయమునకు అవకాశము లేదు. ఏమన, చిత్రముకోసమైనను ఆధునికులు తమ విజ్ఞానమును పూర్వులవిజ్ఞానముతో పోల్చిచూడవచ్చును. కాని నిజముగ చిత్రముకోసమే కాక, విశేషలాభముకూడ నున్నది. దేశచరిత్రలందును వార్తాపత్రికలందును ప్రకటింపబడువిషయములవంటివి కావు. ఇందలి విషయములు ఒకదేశమున ఒకకాలమున జరిగిన ఒకపురుషునిజననము ఇంకొకని మరణము మొదలగు సంగతులగూర్చి యవిచెప్పును; దేశకాల జననమరణముల నెవ్వియో, పురుషుడనగ నేమో, ఈయనర్థముల నుంచి పురుషుడు ముక్తుడగుటయెట్లో మొదలగు విషయములగూర్చి యివిచెప్పును. అవి తాత్కాలికసత్యములు; ఇవి త్రికాలబాధితసత్యములు. కావున వీనియుపయోగము ఒక్కరచనాకాలము నాటికేకాక, సర్వకాలములకును అయియున్నది. అదేరీతిని, ఇవి ఒక్క హిందూదేశస్థులకు మాత్రమేకాక, విశ్వమానవకోటికి సైతము సంబంధించియున్నవి. ఈసత్యమును ఇప్పుడిప్పుడే విదేశీయులు గ్రహించి, వీని పరిచయము విరివిగజేసికొనుచున్నారు. పరిచయమైనకొలదియు, ఆశ్చర్యనిమగ్నులగుచున్నారు. అన్నిపాశ్చాత్యభాషలలోనికిని ఇవి అనేకపర్యాయములు తర్జుమాచేయబడుచున్నవి. మూలగ్రంథములనేచదువుటకై మాక్సుమూలరు మొదలగు కొందరు పండితులు సంస్కృతభాషను సనికట్టుకొని చదివియున్నారు. యధార్థము చెప్పవలసినచో, వీని పరిచయములేకుండుట మనయజ్ఞానమును అనామకత్వమునే బయలుపరచుచున్నవి.

కావున మనమిప్పుడు వీనిపరిచయము కొంతకలిగించుకొనుటకు ప్రయత్నించెదము. వీనినిగూర్చి యీవరకే కొంచెము తెలిసికొంటిమి; మఱికొన్ని వివరములు ఇక తెలిసికొందము. "బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః (భ. గీ. ౧౩. 4.) యను శ్లోకార్థమునకు శంకరభాష్యమున వ్రాయబడిన యర్థము గ్రహించి 'బ్రహ్మసూత్ర'పదమునకు వ్యాపకార్థమును స్వీకరించితిమేని, అనగా బ్రహ్మప్రతిపాదకములగు వాక్యములు ('బ్రహ్మణః) సూచకాని వాక్యాని బ్రహ్మసూత్రాణి' యను నర్థమును జెప్పుకొంటిమేని, ప్రస్థానత్రయమంతయు బ్రహ్మసూత్రమయమే. ఈమాటియందలి విషయము బ్రహ్మపదార్థమేకదా! ప్రతిపాదింపబడిన విధముమాత్రమే వేఱు. బ్రహ్మపదార్థమనునప్పుడు ఒక్కబ్రహ్మమునుగూర్చియే యని తలపరాదు. బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున (I. I. I.) శంకరులు చెప్పినటులు, "ప్రధానపరిగ్రహే తదపేక్షితానామ ప్యర్థాక్షిప్తత్వాత్ । బ్రహ్మహి జ్ఞానేనాప్తుమిష్టతమత్వాత్ ప్రధానం । తస్మిన్ ప్రధానేజిజ్ఞాసాకర్మణి పరిగృహీతే యైర్జిజ్ఞాసితైర్వినా బ్రహ్మజిజ్ఞాసితం నభవతి తాన్యర్థాక్షిప్తాన్యేవేతినపృథక్ సూత్రయితవ్యాని। యథా 'రాజాసౌగచ్ఛతీ'త్యుక్తే సపరివారస్య రాజ్ఞో గమన ముక్తం భవతి తద్వత్" అనగా 'రాజుపోవుచున్నాడు' అన్నప్పుడు పరివారయుక్తుడైనరాజగమన ముద్దేశింపబడినట్లె ప్రధానవిషయచర్చయందు దానికి సంబంధించియున్న విషయములన్నియు చర్చింపబడును. అట్లే సర్వకారణములకు కారణమైన బ్రహ్మమందు, సర్వపదార్థములును ఇమిడియేయుండుటచే వానిమాట ప్రత్యేకించి వేఱుగ జెప్పనక్కఱలేదు. ఈమాటియొక్క ప్రయోజనమున్ను నిశ్రేయసమే కూడను. ఈమాటికిని కర్తకూడ నొక్కడేయని చెప్పవచ్చును. వేదాంతములకు అనగా నిత్యములగు నుపనిషత్తులకు ఈశ్వరనిశ్వాసములగుటచే నొకమానవగ్రంథకారుడు లేకపోయినను, వేదవిభాగకర్తయగు వ్యాసులవారి నొకపక్షమున కర్తయనజెల్లును. ఉపనిషత్తాత్పర్యనిర్ధారణార్థమై ప్రవర్తిల్లిన బ్రహ్మసూత్రములు వ్యాససూత్రములను నామాంతరము గలిగి యున్నవి. పంచమవేదంబని ప్రసిద్ధిగల మహాభారతమును రచియించిన యతడేకదా భారతాంతర్గతమై సర్వోపనిషత్సారసంగ్రహమగు గీతాశాస్త్రమునకు కర్తయగును. దీనినిబట్టి యీమూడును అన్యోన్యసంబంధముగలవి యనికూడ తెలియుచున్నది.

ఈపైవిచారణచే బ్రహ్మసూత్రములన్నప్పుడు ప్రస్థానత్రయమునంతయు నిర్దేశింపవచ్చునని తేలుచున్నది. ఇక గొంచము ముందునకు సాగిపోదుమేని, ఒక్కప్రస్థానత్రయమేకాక బ్రహ్మస్వరూపమును వర్ణించు ఏయితరగ్రంథమైనను, పదార్థమైనను గూడగావచ్చుననుటకు ఆక్షేపణ యుండగూడదు. ఏదేశమందుగాని ఏకాలమందుగాని, ఏ భాషయందుగాని బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులగు మహాత్ములచే బ్రహ్మమునుగూర్చి చెప్పబడిన లేక వ్రాయబడినవాక్యములెల్లయు బ్రహ్మసూత్రములే యగును. ఒకే సిద్ధపదార్థమునుగూర్చి ఎఱిగినవారిచే నిష్పక్షపాతబుద్ధితో స్పష్టీకరింపబడిన మహావాక్యములన్నియు మనకు గౌరవనీయములే; అనగా, బైబిలు కొరాను మొదలగు పవిత్రగ్రంథములందుగూడ వర్ణింపబడిన బ్రహ్మవిషయములతో మనగ్రంథములందు వర్ణితమయిన విషయములను పోల్చి, మనగ్రంథములను జదువుటచే గల్గిన నమ్మకమును మరింత దృఢపరచుకొనవచ్చును. భేదములున్నచో, మనము స్వయముగ విచారణ చేసికొనవచ్చును. విచారణచేయగా జేయగా సత్యము మనకే బోధపడగలదు.

ఈరీతిగ బ్రహ్మసూత్రములగూర్చి సామాన్యవిధమున కొంత విచారించి, విశేషముగ ఇప్పుడు విచారణచేయబూనెదము. సర్వవేదాంత తాత్పర్యనిర్ణయార్థమై సూత్రరూపమున వ్యాసమహర్షి యను నామాంతరముగల భగవాన్ బాదరాయణాచార్యులవారిచే రచింపబడిన గ్రంథమునకు, బ్రహ్మసూత్రశబ్దము రూఢిగ జెల్లుచున్నది. ఇది పెక్కుపేర్లచే వ్యవహరింపబడుచున్నది. వేదముల కుత్తరభాగమందున్న యుపనిషత్తులవిచారణ యిందు జేయబడుటచేత ఉత్తరమీమాంసయనియు జీవాత్మ (క్షేత్రజ్ఞుడు) పరమాత్మైక్యవిచారణచే శారీరకమీమాంస లేక శారీరకసూత్రములనియు, వేదాంతములనగా ఉపనిషత్తులగూర్చి చర్చించుటచే వేదాంతసూత్రములు లేక వేదాంత మీమాంసయనియు, బ్రహ్మవిషయస్థలములగుటచే బ్రహ్మసూత్రములనియు ఇది పిలువబడుచున్నది.

దీనికి మూలాధారమగు ఉపనిషత్తులు వేదాంతర్గతమై స్వతః ప్రమాణములగుటంజేసి, ప్రస్థానత్రయమున నగ్రస్థానమలంకరించుచున్న

మాట నిజమే; కాని యవన్నియు ఒక్క భగవంతుని యావేశముచే వెలువడినను, ఒక్కనిముఖద్వారముననే వెలువడలేదు. వివిధకాలములందు భిన్నస్థలములందు, వేర్వేఱుమహర్షులకు స్ఫురించినయనేకాధ్యాత్మవిచారములు ఏకక్రమపద్ధతి ననుసరింపక పరస్పరసంబంధములులేక యొకప్పుడు పైకి పరస్పరవిరుద్ధములుగగూడ గన్పడులాగున నీయుపనిషత్తులందు నిరూపింపబడినవగుటచే వీనిలోని సమగ్రవిషయవిచారణ సల్పి, ప్రతివిషయమందును ఉపనిషత్తులన్నిటినుండియు ఒకటే సిద్ధాంతము చేయవలసిన యవసరము కలుగుచున్నది. లేనిచో నవి అన్నియు సత్యప్రతిపాదకములుకావను సందేహమునకు ఎడమున్నది. ఇంతేకాక ఉపనిషత్తులు యెప్పటికిని రహస్యార్థకములుగానే యుండును.

మఱియు సాంఖ్యయోగన్యాయవైశేషికాదిమతము లెన్నియో కపిలాది పరమఋషులచే ప్రవర్తింపజేయబడినవి. ఇవన్నియు తర్కప్రతిష్ఠితములయినను, శ్రుతులప్రామాణ్యమును నిరసింపలేదు సరిగదా; కొన్ని సమయములందు అవసరమైనచో స్వపక్షస్థాపనార్థమై ఉపనిషద్వాక్యములనుసైతె ముదాహరించి తమవాదమునకు ననుకూలముగనే వానికర్థము జెప్పుచు వచ్చిరి. వీనికి దోడుగ వేదప్రామాణ్యమునే యంగీకరింపని బౌద్ధ జైన చార్వాకమతములు మిక్కుటముగ ప్రబలి విపరీతసిద్ధాంతములు బయలుదేరినవి. ఈసందర్భము లిట్లుండుటచే, యుక్తిప్రధానములై అపార్థములను గల్పించిన సాంఖ్యాదులను వేదబాహ్యములగు బౌద్ధాదులను ఖండించి శ్రుతినిత్యత్వమును స్థిరపరచవలసిన యవసరముకూడ కలిగెను.

ఈయవసరములన్నియు వ్యాసులవారు తీర్చిరి. సక్రమపద్ధతిని సకల వేదాంతవాక్యసమన్వయము జేసి, రహస్యమని యర్థముగల యుపనిషత్తుల రహస్యార్థమును ఆయన స్పష్టపరచెను. మోక్షసాధనములని చెప్పుకొనుచున్న యితరమతములజూచి ప్రజలు మోసపోకుండుటకై వానినెల్ల తెగనరికెను. తత్ఫలితమే బ్రహ్మసూత్రములను గ్రంథము. దీనికి శ్రుతియే ఆధారము. సాధారణముగ ఇందు ప్రతిసూత్రమునకు విషయవాక్యము శ్రుతియే. ఈలాగునని వ్యాసులవారు స్మృతులను యుక్తులను నిరాకరింపలేదు. కాని యవియెల్ల శ్రుత్యనుగృహీతములై యుండవలెనని ఆయనయొక్క ఆశయము. "1-3-28 శబ్ద ఇతి చేన్నాతః ప్రభావాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్; 3-1-8 కృతాత్యయేనుశయవాన్ దృష్టస్మృతిభ్యాంయథే తమనేవంచ; 1-2-6 స్మృతేశ్చ; 2-1-7 దృశ్యతేతు; 4-1-10 స్మరంతిచ; 3-3. 31 అని యమస్సర్వసామ విరోధ శ్శబ్దానుమానాభ్యామ్."

ఇత్యాద్యనేకసూత్రములను పరికించునెడ ఈసంగతి బోధపడగలదు. ఇచ్చట శబ్ద దృష్ట ప్రత్యక్ష పదములు శ్రుతిని నిర్దేశించుచున్నవి. అనుమానమనగా స్మృతి. స్మృతులనెల్ల (సాంఖ్యాదులు) నంగీకరించక శ్రుత్యను గృహీతములగు మనుస్మృత్యాదులను మాత్రమే స్వీకరించినట్లు 2-1-1 "స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగ' ఇతిచేన్నాన్యస్మృత్యనవకాశదోష ప్రసంగః" యను సూత్రమువలన తెలియుచున్నది.

ఈవిచారణచే బ్రహ్మసూత్రములు శ్రుత్యాధారము లేర్పైనను అవి స్మృతిమాత్రమే యని కూడ దేలుచున్నది. ఇట్లున్నప్పుడు మనుస్మృతి మొదలగు ధర్మశాస్త్రములకును దీనికిని గల భేదమును గమనించవలెను? వ్యాసులవారు ఉపనిషత్తాత్పర్య నిర్ధారణార్థమైచేసిన యీ ప్రయత్నమువంటి ప్రయత్నములు ఆరోజులలో ఇంక నెన్నియో జరిగియుండినవని యూహించుటకు అవకాశములు పెక్కులు గనబడుచున్నవి. అనగా వ్యాసరచిత బ్రహ్మసూత్రములంతటివి చాల యుండియున్నవి. కాని యవియేవియు మనమెఱిగియున్నంతవరకు ప్రచారమున లేవు. అయినను వ్యాససూత్రములందే కొన్ని ప్రధానవిషయముల నభిప్రాయభేద మున్నప్పుడు పెక్కురు ఇతరఋషులు పేర్కొనబడియున్నారు.

"1-4-20-22 ప్రతిజ్ఞాసిద్ధే ర్లింగమాశ్మరథ్యః; ఉత్క్రమిష్యత ఏవం భావాది త్యౌడులోమిః; అవస్థితేరితి కాశకృత్స్నః 3-2-40-41 ధర్మం జైమినిరతఏవ; పూర్వంతు బాదరాయణో హేతువ్యపదేశాత్. 4-3-7 కార్యంబాదరి రస్య గత్యుపపత్తేః."

ఒక్కొక్క ఋషిపేరు రెండుమూడుసార్లుకూడ నుదాహరింపబడినది. వీరలెల్లరు వ్యాసునకు పూర్వులో లేక సమకాలికులో కావలయును. వీరు గ్రంథముల రచియించి యుండవచ్చును, లేదా ఆ కాలమున తరుచుగ జరుగుచుండెడి వేదాంతచర్చలలోనైన పాల్గొనియుండి యుండవచ్చును. వారిభావములన్నియు మనకు ప్రత్యేకముగ లభించనేరవు. వ్యాసులకు అవసరమైనవని తోచిన వానినే యాయన ఉదాహరించుటచే, ఆయన గ్రంథమున అవి జీవించియున్నవి. దీనిని బట్టి ఆకాలమున వేదాంతగోష్ఠి పుష్కలముగ నుండియుండవచ్చునని మన మూహించవచ్చును.

బాదరాయణుని యీప్రయత్నము సూత్రరూపముగ నుండుటచేగూడ ఈయనుమానమే సిద్ధమగుచున్నది. ఏశాస్త్రవిషయములైనను బహువ్యాపకముగ ప్రచారములోనుండినగాని సూత్రరచన పొసగదు. బహుస్వల్పాక్షరములలో నిముడ్చబడి ఎంతయో విశేషార్థముగల యొక్కొక్కక్లిష్టసూత్రము, శాస్త్రవిచారణ పూర్తియైన పిదప రచింపబడును. చూడగనే యావద్విషయము స్ఫురించుటకును, సులభముగ జ్ఞాపకముంచుకొనుటకును సూత్రములు ప్రవర్తించును. గ్రంథరచనకు సూత్రములు చివరమెట్టు. అయితే రానురాను ఆశాస్త్రప్రచారము తగ్గి ఎవరో కొద్దిమంది ధన్యులకుమాత్రమే ఆసూత్రరహస్యము బోధగట్టినట్టిస్థితి సంప్రాప్తమైనప్పుడు సూత్రార్థము సామాన్యులకు బోధపడులాగున తగినపండితులు విరివిగ వృత్తులు వ్యాఖ్యానములు భాష్యములు వ్రాయుట సంభవించును. ఈస్థితియంతయు బాదరాయణసూత్రములకు పట్టినది.

ఈ సూత్రములు ' వ్యాససూత్రములనియు, బాదరాయణసూత్రములనియు వ్యవహరింపబడుటచే, ఈ సూత్రకారుడు వ్యాసుడనుమారుపేరుగల బాదరాయణుడని సిద్ధమగుచున్నది. కాని యితర

ఋషులపేళ్లతోపాటుగ బాదరాయణునిపేరుగూడ ఈ సూత్రములందే పెక్కుస్థలములందు గనపడుటచే "1-3-26 తదుపర్యపి బాదరాయణః సంభవాత్; 1-3-33 భావంతు బాదరాయణోఽస్తిహి; 3-4-1 పురుషా

ర్థోఽతశ్శబ్దాదితి బాదరాయణః 4-3-15 అప్రతీకాలంబనాన్నయతీతి బాదరాయణ ఉభయథాదోషాత్తత్క్రతుశ్చ."

ఈ గ్రంథకారుడు బాదరాయణుడేనా యను సందేహము కొందరికి కలుగవచ్చును. కాని ఏదోయొక విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు పొసగినప్పుడు, ముఖ్యపక్షమగు సూత్రకారుని మతమునను వదించుటకు 'ఇది నాయొక్కమతము' అని చెప్పకుండ ఇది బాదరాయణునిమతము అని చెప్పియుండవచ్చును. తన్నుగూర్చి చెప్పుకొనునప్పుడు, ఉత్తమ పురుషైకవచనము నుపయోగింపక ప్రథమ పురుషైక వచనము నుపయోగించుట మొదటి నుంచియు వాడుకలో నున్నది. ఆదికవియగు వాల్మీకి, ఆదికావ్యమగు రామాయణమున ఈ పద్ధతినే య వ లం బిం చె ను. దీని కర్త వాల్మీకికాదని యెట్లు అనుమానింపుటకు వీలులేదో, యట్లే ప్రస్తుత విషయమున గూడను. ఈబాదరాయణుడే వ్యాసుడని ప్రసిద్ధి కావున సూత్రకారుడుబాదరాయణుడని అనుగ్రహతముగావచ్చుచున్న సంగతియే నిజమని తోచెడిని. బాదరాయణుని శిష్యులెవ్వరైన నీసూత్రములను ప్రకటించునప్పుడు ఇతరఋషులను పేర్కొనినట్లే తమగురువునుగూడ పేర్కొనియుండనోపుననిమాస్నేహులరు ఉపాయముచెప్పియున్నాడు. కాని యిది ఎంతవరకు సమంజసముగనున్నదో యిప్పుడు చర్చింపజాలము.

ఈగ్రంథరచనా కాలనిర్ణ యముగూడ అతిప్రయాసతో గూడుకొన్నది. ఈగ్రంథము సాంఖ్యయోగన్యాయవైశేషికమీమాంసాశాస్త్ర సిద్ధాంతములను, బౌద్ధ జైన చార్వాకమత సిద్ధాంతములను ఖండించుటచే వానియన్నింటి యనంతరమున నిది బయలుదేరినదని మాత్రము అనుమానించుట చాలతొందరపని యని తోచుచున్నది. "ఏతేనయోగః ప్రత్యుక్తః 2-1-3" అను నొక్కసూత్రమున యోగముపేరున్ను, "భావంజైమి నిర్వికల్పామననాత్ 4-4-2" మొదలుగాగల యనేకసూత్రములయందు పూర్వమీమాంసాశాస్త్రకారుడగు జైమిని పేరును మాత్రమే ఈసూత్రములందు ఎత్తబడినవి. ఇతర సిద్ధాంతముల పేరులు ఎచ్చటను గానరావు. ఖండింపబడ్డ సిద్ధాంతములబట్టి ఇవి ఫలాని దర్శనములను జెందియున్నవని మన మూహింపవలయును. ఇతర దార్శనికులపేరులుకూడ నిందెచ్చటను గానరావు. షడ్దర్శనసిద్ధాంతములు, బౌద్ధమత సిద్ధాంతములు గ్రంథరూపము దాల్చుటకు చాలకాలము పూర్వమునుంచియే యవి ప్రచారములో నున్నవి. ఇంకను గ్రంథాకారమున వ్యక్తముగాక ప్రచారములో మాత్రమేయున్న సిద్ధాంతములను వ్యాసులవారు ద్వితీయాధ్యాయమున ఖండించెననుట యుక్తియుక్తముగ నున్నది మఱియు జైమిని వ్యాసశిష్యుడను ప్రసిద్ధి గలదు. జైమిని పేరు బాదరాయణు లుదహరించెనన్నచో బాదరాయణునిపేరు జైమినికూడ నుదహరించెను. వేదముయొక్క పూర్వభాగమును కర్మకాండము మీమాంసయగుటచే పూర్వమీమాంసయనియు, వేదము యొక్క యుత్తరభాగమగు జ్ఞానకాండయొక్క మీమాంసయగుటచే ఉత్తరమీమాంసయనియు పేళ్లు వచ్చెనేకాని, ఒకదానికంటె నొకటి ముందు రచింపబడుటచే నీనామములు వచ్చెననుటకు సంగులేదు. ఈ రీతిగ సెంతసేపు విచారించినను ఇదమిత్థమని నిరూపణచేయలేము. వాస్తవమునకు అవి యేకాలమున రచింపబడినవంటే నేమిలాభము? ఈబ్రహ్మసూత్రముల యుపయోగము సర్వకాలములకు అయియున్నది.

ఇంతవరకును మనము బ్రహ్మసూత్రములయొక్క బహిరంగపరీక్షయందే చాలకాలము పుచ్చితిమి. ఇక [illegible] చేసెదము. అనగా ఈగ్రంథతాత్పర్యమును నిర్ణయింపుటకు ఇందుకొంత ప్రయత్నించెదము. ఈపని మహాపండితు[illegible] మాత్రమే చెల్లునని యు నానంటియల్పజ్ఞునకు [illegible] గుర్తించియు, ఈవిషయమున విశేషా[illegible] త్రాయుటకు సాహసించితిని. ఈవ్యాసము [illegible] సేనీగ్రంథవిషయమై [illegible] ప్రాయుటకు [illegible] నకుండుగు కాక. ఈగ్రంథ[illegible] నో, ఇంకను [illegible] దో, యది నాకే [illegible] మచేతనే, ఈగ్రంథతాత్పర్య[illegible] ప్రయత్నించెదను.

బ్రహ్మసూత్రములను [illegible] ముకావు. సంస్కృతభాషా [illegible] దీనికి నుపకరింపదని చెప్పవచ్చును. సూత్ర[illegible] లేవు. సూత్రస్వభావమే యట్లు. [illegible] క్రమమే కలదు. ఉదా. "[illegible] 1-3-33; [illegible] 3-4-39" లింగాచ్చ 4-1-2; ఇందు [illegible] అధికరణములందలి పూర్వపక్ష[illegible] లుగానున్నను, అవి "అసంగ[illegible] 'అంశో నానా వ్యపదేశా[illegible] 2-3-43; యత్రైకాగ్రతా[illegible] 4-1-11; [illegible] జ్ఞాతి ప్రతిషేధశ్చ 3-4-26" [illegible] యనావశ్యము స్పష్టముగా [illegible] లేదు. ఇందు పూర్వపక్ష [illegible] ఏది పూర్వపక్షసూత్రమో, [illegible] విభజింపబడకుండుటచే, [illegible] లేదు. "సంధ్యేసృష్టిరాహ 3-2-1; అనిష్టాదికారిణా[illegible] 3-1-12; మొదలగునవి పూర్వపక్షసూత్రములు. [illegible] సూత్రములతో గలసియున్నవి. ఇట్లు కలసియుండుటచే [illegible] సూత్రములను పూర్వపక్షసూత్రములుగా [illegible] ఎవరికైనను వీలుకలదు. స్పష్టముగ వాక్యరూపమున లేకుండుటచే ఏసూత్రమునకైనను

ప్రజ్ఞగలపండితులు ఎంతటి విపరీతార్థమునైనను గల్పించుటకుగూడ నవకాశము గలదు.

బ్రహ్మసూత్రము లీరీతిగ స్వతంత్రపఠనమునకు సదుపాయము నీయమిచేత తద్రహస్యమును స్పష్టీకరించు భాష్యగ్రంథము లత్యవసరములగుచున్నవి. సూత్రకారుడగు బాదరాయణుని మతము ఆయననుండి గురుశిష్యపరంపరలో పరంపరాగతముగ నచ్చుచున్నయెడ పరంపరాగతముగ వచ్చుచున్న యామతమునే యనువదించుచు వ్రాయబడిన భాష్యము మనకు మిగుల సహకారియగును. అట్టిభాష్యమును జదివెడుభాగ్యము లభ్యమైనచో సూత్రకారుని సమక్షమున నే సూత్రకారుని ముఖముననే యాసూత్రపాఠ మభ్యసించుటతో దుల్యమగును. అప్పుడు యావద్రహస్యములు మనకు దెలియగలవు.

బ్రహ్మసూత్రకారుని మతమునే వ్యక్తీకరించుచున్నామని ప్రగల్భములుపల్కు భాష్యములెన్నియో గలవు. 18 భాష్యములవరకు గలవని పండిత సీతానాథతత్త్వభూషణు డొక సందర్భమున జెప్పియున్నాడు. ఇవన్నియు నొకేవిధముగ లేక యొకప్పుడు పరస్పరవ్యతిరేకముగగూడ నున్నవి. వివిధసాంప్రదాయములుగల ప్రసక్తులు తమతమ మతములే యథార్థమైనవని చెప్పుటకై, ప్రమాణభూత గ్రంథములలో నొకటిగా భారతీయులచే నంగీకరింపబడుచున్న బ్రహ్మసూత్రములకు గూడ భాష్యములు వ్రాసి, అతిప్రయాసమున దమసిద్ధాంతములను అందు జొప్పించిరని యిదివరకే సూచింపబడినది. ఇంతకును బ్రహ్మసూత్రప్రతిపాద్యమైనది యొక్కటేకాని, అనేకములు కాదుగదా! సత్యమొక్కటేగాని, భిన్నముగానుండ నేరదు. ఈభాష్యములం దేది సూత్రార్థమును సూత్రకారమతానుసారముగ బ్రకటించినదో, లేక యొకవేళ యందేభాష్యమునుగూడ బ్రకటించలేక పోయెనూ నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యము. ఈభాష్యకారులందరు మహాపండితులున్ను, సదుద్దేశ్యముగలవారును ఒకవేళ 'ఏకంసత్ విప్రాబహుధావదంతి' యను శ్రుత్యుక్తపద్ధతిని, ఒకటేయగు బ్రహ్మసూత్ర రహస్యమును ఈభాష్యకారులెల్లరు అనేకవిధముల వచించిరేమో?

ఇన్ని భాష్యములందును శంకరరామానుజ భాష్యములు చాల ప్రసిద్ధిజెందియున్నవి. ఈరెంటిని యించుకంత పరీక్షించి యేదిసూత్రానుగృహీతమో చూతము. మనకు లభ్యమైనంతవరకు, భాష్యములన్నిటిలోను శంకరభాష్యమే యతిప్రాచీనమైనది. అందుచే నదియే సూత్రకారునికాలమునకు అత్యాసన్నమని స్పష్టమగుచున్నది. ఆదిశంకరులవారు క్రీస్తునకు తరువాత 8 వ శతాబ్దమువాడని కొందరున్ను, క్రీస్తునకుబూర్వమే యని మనపంచాంగములయం దుదాహరింపబడిన దానిని బట్టి మరికొందరున్ను భేదాభిప్రాయములు పడుచున్నమాట సత్యమే. కాని రామానుజాది భాష్యకర్తల కెల్లరకు బూర్వుడని యందరు నొప్పుకొందురు. శంకరభాష్యమింత ప్రాచీనమైనదగుటచే నది మనకత్యంతగౌరవ పాత్రమైనది. ఇదిగాక 'వ్యాసంశుకం గౌడపదం మహాంతం గోవిందయోగీంద్ర మథాస్యశిష్యం శ్రీశంకరాచార్య'మ్మను శ్లోకపాదమున వ్యాసునిమొదలుకొని శంకరులవారివరకు గురుశిష్యపరంపర యవిచ్ఛిన్నముగ నుండుటచే, బ్రహ్మసూత్రకర్తయగు వ్యాసునిమతమే శంకరునకు లభ్యమయ్యెనని యనుమానించుటకు దగియున్నది. శంకరుని భాష్యము సూత్రకార సమ్మతమనుటకు నొకకథగూడ జెప్పుదురు. కాశీపట్టణమున శంకరుడు దనశిష్యులకు దారచించినసూత్ర భాష్యమును బాఠము జెప్పుచుండగ, వృద్ధబ్రాహ్మణవేషమున వ్యాసులవారక్కడకునేతెంచి యేమియు నెఱుగనివానివలె 'తదంతరప్రతిపత్తౌ రంహతిసంపరిష్వక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యామ్' 3-1-1 అను సూత్రమునకు భాష్యము వినగోరెననియు, శంకరుడు భాష్యము విన్నవించిన మీదట నిరువురకు జాలదినములు వాదప్రతివాదములు జరిగెననియు, జివరకు శంకరుడు వ్యాసునిగుర్తింపగా వ్యాసులు నిజరూపమున బ్రత్యక్షమై తుచ తప్పకుండ భాష్యమంతయు దనయభిప్రాయమును స్పష్టపరచెనని శ్లాఘించెననియు నొకకథ కలదు. మరియు వేదాంతమన్నప్పుడు అద్వైతవేదాంతమే అనగా శంకరునిచే బ్రకటింపబడినది యని లోకమున బ్రసిద్ధియున్నది. కావున బ్రహ్మసూత్రములు లేక వేదాంతసూత్రములు అద్వైతపరములేమో యని తోచగలదు.

రామానుజులన్ననో శంకరునికి దరువాతివాడన్న సంగతి నిర్వివాదాంశమే. దీనినిబట్టి శంకరునికన్న రామానుజులు వ్యాసునకు దూరస్థుడని సిద్ధించినను, ఆతనిమతముకూడ దూరస్థముగానుండితీర నక్కరలేదు. వ్యాససూత్రములకు విస్తీర్ణముగ వృత్తిని వ్రాసిన బోధాయనాచార్యులవద్దనుంచి తంక ద్రమిడ గుహదేవాది పూర్వాచార్యులమూలముగవచ్చుచున్న మతానుసారము గదా శ్రీభాష్యమును వ్రాయబూనితినని రామానుజులు భాష్యప్రారంభమున సూచించిరి. ఈవృత్తికారుడు శంకరునికంటె పూర్వుడు కావున రామానుజులు శంకరునికి దరువాతివాడైనను, శంకరునికంటె పూర్వుడగు బోధాయనులమతమునే తనభాష్యమున ననువదించుటచే, రామానుజుని విశిష్టాద్వైతమే వ్యాసుని మతమునకు దగ్గఱయని తోచుచున్నది. రామానుజమతము వ్యాసునికంటె బూర్వమునుండియుకూడ బ్రచారములో నున్నట్టుగ వ్యాససూత్రములందలి "2-2-42-45 ఉత్పత్త్యసంభవాత్; నచకర్తుః కరణం,విజ్ఞానాదిభావేవా తదప్రతిషేధః, విప్రతిషేధాచ్చ," సూత్రములచే నూహించనగును. ఈయధికరణమున భాగవత లేక పాంచరాత్ర దర్శనముద్దేశింపబడినదని భాష్యకారుల యభిప్రాయము. ఈసాంప్రదాయప్రభవమే రామానుజమతము. అయితే ఈసూత్రములందు పాంచరాత్రాగమమునందలి కల్పన ఖండింపబడినదని శంకరుడనును. సంరక్షింపబడినదని రామానుజుడనును. ఈతగవు దీర్చగలవారెవ్వరు? ఏదియెట్లయినను రామానుజమతము అనాదిగ వచ్చుచున్నదని సిద్ధమగుచున్నది. ఇదిగాక రామానుజులు వారిశ్రీభాష్యమును కాశ్మీరదేశమందలి సరస్వతీపీఠమున సాక్షాత్సరస్వతి శ్లాఘించెనని యొకకథ గలదు. సాక్షాత్సూత్రకారుడే శంకరుని సూత్రభాష్యమును దనకు సమ్మతమైనదిగా జెప్పెనను కథకు రామానుజునిగూర్చిన యీకథ తీసిపోవుమాట నిజమే కాని యీకథలెంతవిశ్వాసపాత్రములో చెప్పలేము.

ఈయుభయుల బలాబలములగూర్చి కొంతబాహ్యవిమర్శనము జేసి, యిప్పుడు ఇంచుక లోతుగ విమర్శించెదము. చాలస్థలముల రెండును సమానముగానే యున్నను, భేదములు గూడ బెక్కులు గలవు. ఈ భేదములు సూత్రార్థములందేకాక, సూత్రాది సంఖ్యయందుగూడ నున్నది. శంకరభాష్యమున 555 సూత్రములు గలవు. 192 అధికరణములు గలవు. రామానుజభాష్యమున "ప్రతిజ్ఞావిరోధాత్ 1-1-9" అనుకొన్ని సూత్రము లచ్చటచ్చట శంకరభాష్యమున లేనివి యధికముగ గనబడుచున్నవి. మరికొన్ని స్థలముల నొకేయధికరణము రెండు మూడుగా విభజింపబడినది రామానుజభాష్యమున 3 అ. 3 పా. 11 మొదలు 17 వ సూత్రమువరకు ఒకటే యధికరణమునుండగా శంకరభాష్యమున ఆనందాద్యధికరణము, ఆధ్యానాధికరణము, ఆత్మగృహీత్యధికరణము అను మూడుఅధికరణములుగాగనబడుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల 3-3-4 సూత్రముల క్రమముగూడ భేదముగా నున్నది. ఈస్వల్ప భేదములమాట యటుండ, పూర్వపక్షసిద్ధాంత సూత్రనిర్ణయము గూర్చి కూడ భేదములు గలవు. ఉ. కార్యాధికరణమున 4-3-7 'కార్యంబాదరిరస్యగత్యుపపత్తేః' అను సూత్రము శంకరపక్షమున సిద్ధాంతసూత్రము. రామానుజపక్షమున బూర్వపక్షసూత్రము. సూత్రార్థములందు భేదము విశేషము గలదని వేఱుగ జెప్పనక్కరలేదు.

సంగతి సందర్భము లిట్లుండుటచేత బ్రహ్మసూత్రతాత్పర్య నిర్ణయము బహుకష్టసాధ్యమైనపనిగా నున్నది. సూత్రముల స్వతంత్రముగ జదివెదమన్నచో, నవి బొత్తుగా నగమ్యగోచరములు. భాష్యములసహాయము నపేక్షించెదమన్నచో నవి. యనేకములున్ను, బరస్పరవిరుద్ధములున్ను. ఇందుకొకయుపాయము నవలంబించిన, ఈచిక్కు కొంతవరకు దప్పగలదు. ఏదైన నొకభాష్యసహాయమున సూత్రములనొకసారి చదివి, పూర్వాపరసూత్రాధికరణాధ్యాయములకు గల హేతుహేతుమద్భావము సూత్రార్థము మొదలుగాగలవిషయముల మనంబున బట్టించుకొని తదనంతరము నింకొక భాష్యముదగ్గర నుంచుకొని యుభయములకుగల సమానవ్యతిరేకసంగతులపరిశీలించి, తుట్టతుదసూత్రముల స్వతంత్రరీతిని తరుచు బఠించవలెను. ఇట్లు చేసినచో భాష్యకారులవలలోబడనక్కరలేకుండ సూత్రముల యర్థము దెలియకయుండ నక్కరలేకుండ, గ్రంథతాత్పర్యము నిర్ణయించుటకు చాలవరకు సాధ్యమగును. ఈసందర్భమున గ్రంథతాత్పర్యనిర్ణయముకొరకు మీమాంసకు లేర్పరచిన,

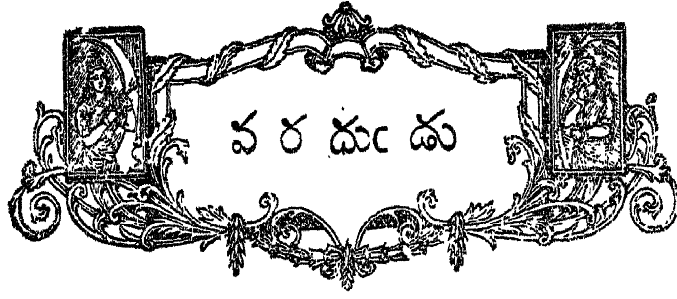
శ్లో. ఉపక్రమోపసంహారా వభ్యాసో పూర్వతాఫలమ్,
అర్థవాదోపపత్తీచలింగం తాత్పర్యనిర్ణయే.

అనుశ్లోకమును గమనింపవలెను. ఈపద్ధతినే లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకు తనగీతారహస్యమున నవలంబించి కృతార్థుడయ్యెను. ఈపద్ధతినే బ్రహ్మసూత్రములయెడగూడ నుపయోగించిన బాగుండునని సూచించి, యుదాహరణార్థముగ తదుపయోగము చేసిచూచెదము.

బ్రహ్మవిచారము కర్తవ్యమనుటతో నీగ్రంథ ముపక్రమించినది. ఎట్టిలక్షణములుగల బ్రహ్మ జిజ్ఞాస్యమో, ఎట్టిబ్రహ్మను దెలిసికొనుటయే పరమపురుషార్థమో, ఆబ్రహ్మ "జన్మాద్యస్యయతః" అను రెండవసూత్రముననే నిర్వచింపబడినది. వ్యాసుని 'బ్రహ్మ' సృష్టిస్థితిలయకారకుడు, అదియే మహాజ్ఞేయము. అదియే వ్యాసునికి బరబ్రహ్మము. సగుణబ్రహ్మమే సూత్రకారునిమతమున బరబ్రహ్మము. నిర్గుణమే పరమని యాతని యభిప్రాయమైనచో, సచ్చిదానందమని కాని, సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మని కాని స్పష్టముగ దెలిపియుండును. కాని యట్లు అస్పష్టమేకాక మరి యెచ్చటనుగూడ దెలుపలేదు. ఏబ్రహ్మను దెలిసికొననిశ్చయించవలెనని ప్రారంభమున నుపక్రమింపబడినదో, ఆబ్రహ్మను దెలిసికొనుటవలని ఫలము చతుర్థాధ్యాయమున నుపసంహరింపబడినది. ఆఫలము అనావృత్తియని "అనావృత్తిశ్శబ్దాత్" అను చిట్టచివర సూత్రమున స్పష్టీకరింపబడెను. చివరసూత్రములు సగుణబ్రహ్మోపాసకులగూర్చియే యని శంకరరామానుజులయిరువుర యభిప్రాయమున్ను. సగుణబ్రహ్మకంటె నధికుడును బరుడును అగు నిర్గుణబ్రహ్మ యొకడని సూత్రకారుడు తలచినచో, అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానఫలముతోడనే గ్రంథమునకు స్వస్తి చెప్పియుండును; అట్టిబ్రహ్మమే జిజ్ఞాస్యమని గ్రంథము నుపక్రమించియుండును. కాని సూత్రకారుడట్లు చేయక, తనగ్రంథము ను సగుణబ్రహ్మతో నుపక్రమించి, సగుణబ్రహ్మతో నుపసంహరించెను. ద్వివిధబ్రహ్మలున్నారని యెక్కడను వ్యాసుడు సూచింపలేదు. ఈప్రకారముగ గ్రంథమును నిష్పక్షపాతబుద్ధితో విమర్శించుచున్న [illegible] ష్టాద్వైతమే శంకరాద్వైతముకంటె సూత్రకారుని [illegible] బ్రహ్మ సన్నమని తోచుచున్నది. కానిమాధ్వులు విశిష్టాద్వైతమునకు గన్పించునట్లుగ జేసి, రహస్యమే [illegible] మును దనసూత్రములందు నిగూఢపరిచినావో చెప్పలేను.

అత్యంతసంగ్రహావిమర్శనయందు "సద్వైతవిశిష్టాద్వైతములలో నేదిశ్రేష్ఠము సత్యము అను ప్రశ్న విచారింపబూనలేదు" అను సంగతిని చదువరులు బాగుగ గమనింతురుగాక! వ్యాసప్రోక్తబ్రహ్మసూత్రములు ప్రతిపాదించినది యద్వైతమా? విశిష్టాద్వైతమా? లేక యీరెండునుగాక మరియొకటా? యనునదియే యిచటి ప్రశ్న. ఈ రెండుప్రశ్నలకును జాలభేదము గలదు. ఈప్రశ్నద్వయమును విభజించి గ్రంథవిమర్శనముసల్పుచో, బ్రహ్మసూత్రరహస్యమును యథార్థముగ మన మెప్పటికిని కనిపెట్టలేకపోయినను, అది యెప్పటికిని రహస్యముగనే యుండినను, తద్రహస్యనిరూపణమునకు [illegible] ములు గలవు. ఇచ్చట సూచింపబడినపద్ధతి ననుసరించి [illegible] ముగ కొన్ని సందర్భములలోమాత్రమే కొంత విమర్శింపబడినది. విషయమింకయు మిగిలియే యున్నది. ముందెప్పుడైన నాశేషము పూరింపబడి ప్రకటింపబడును. ఈలోపుగ నీశాస్త్రమునందభిరుచిగల చదువరులు ఈపద్ధతియొక్క మంచిచెడుగలనుగూర్చి యాలోచింతురుగాక!

ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు

గేయము

ధన్యాసి - త్రిపుట

వరాకు సేయుట పాడిగాదురా
పరమపురుష! వరదా! వరదా! పరా.

బిరాన బ్రోవక నిరాకరించుట
బిరుదునీకుఁ దగురా వరదా! పరా.

పతితులఁ బ్రోవఁగఁ పరమాత్ముఁడవని
భజనచేసెదమురా వరదా! — పతి.
పరాత్పరుండవు ప్రధానగురుఁడవు
పరంబుఁదెల్పుమురా వరదా! పరా.

మహాత్మ! నీదగుమహామహిమఁ గన
మహామోదమగురా వరదా! — మహా.
మహామోహ సంభరితాత్ములకికఁ
మార్గముదెల్పుమురా వరదా! పరా.

స్వాతంత్ర్యంబన జన్మస్వత్వమన
సందియపడితిమిరా వరదా! — స్వాతం.
స్వతంత్ర జీవనమతంబ హితమని
సతంబుఁదెల్పుపుమురా వరదా! పరా.

స్వధర్మమెఱుఁగఁగఁజాలమయ్యయిఁక
క్షమింపుమందుమురా వరదా! — స్వధ.
స్వధర్మసూత్రము విధంబెఱుంగక
క్రుధాత్ములైతిమిరా వరదా! పరా.

భారతీయుఁడని బ్రతుకుటె మిక్కిలి
పాపమయ్యెగదరా వరదా! — భార.
పాపవిముక్తికి భరతమాత నిఁక
బ్రోదింతుము రారా వరదా! పరా.

నిదానమెఱుఁగని నీచులఁ గూడుట
నిక్కమయ్యెఁగదరా వరదా! — నిదా.
సదా పరాత్పరుపదాంబుజంబుల
స్మరింపమైతిమిరా వరదా! పరా.

భావదాస్యమను పంకమునంబడి
భంగమొందితిమిరా వరదా! — భావ.
భావదాస్య మడుగంటఁజేసి మముఁ
పరిపాలింపుమురా వరదా! పరా.

నిరంకుశాత్ములు నిరాకరింపఁగఁ
భరింపఁజాలమురా వరదా! — నిరం.
నిరాటంకముగ స్వారాజ్యధర్మం
బెఱింగింపరారా వరదా! పరా

అఖిలలోకసౌఖ్యాధారుఁడవని
ఆశ్రయించితిమిరా వరదా! — అఖి.
ఆశ్రయించఁగనె అభయమొసఁగి మ
మ్మాదరింపరారా వరదా! పరా

శ్రీకృష్ణాశ్రమము - పెదపాలెము

నల్లపాటి హనుమంతరావు గారు

ఏవరు పోగొట్టుకొన్న హక్కులను తిరిగి వారు బలవంతులయి సంపాదించుకొనవలయునే కాని యితరులు మానవసమత్వమును ఆచరణయం దంగీకరించి వాటిని ప్రసాదించుట ప్రపంచానుభవమునకు విరుద్ధము. ఇది రాజకీయముగా బానిసలుగా నున్నవారియెడల ఎంత సత్యమో మతము పేరిట దౌర్జన్యమునకు పాత్రులయినవారియెడలకూడ అంతసత్యము.

అంటరానితనము, చెప్పరానితనము, చూడరానితనము, వీనిని అనుసరించుకొనియుండు యితర తనములను రూపుమాపి హిందూమతమున కతుకుకొన్న మయిలను ఉతికివేయుటకు, చెప్పరానివాళ్లు అంటరానివాళ్లే సమర్థులు. ఏకొద్దిమంది యితరులో జాలిపడునంతమాత్రమున కొనసాగునదికా దీకార్యము. తమ స్థితియొక్క నీచత్వమును గుర్తించి, బాగుపడవలెనను తహతహ పుట్టించుటకుమాత్రము అగ్రవర్ణముల లోని ఉదారపురుషుల ప్రయత్నములు సహాయము లగును.

కాని మనము గర్వముతో హిందువులమని చెప్పుకొనగలుగుటకు హిందూమతమును కళంకరాహిత్యముగ జేయుటకు, ఆ యదృష్టహీనులను మతాంతరములకు తరుమకుండుటకు, ప్రభుత్వమువారు మనపై సవారి చేయుటకు వారి నుపయోగించుకొనకుండుటకు, వారిలో జాతీయ భావము పెంపొందజేయుటకు, మన ఆత్మగౌరవము నిల్పుకొనుటకు, అంటరానివాళ్లు "మేము అంటరానివాళ్లము కాము" అని చెప్పుకోగల స్థితికి తెచ్చుట మనవిధియై యున్నది. మతప్రచారము కొరకై చేయు క్రైస్తవమిషనరీల ప్రయత్నములుగాని, వారి బోర్డింగుహౌసులుగాని ఇందుకు సహాయకారులు కాకుండుటయే కాక ముందుముందు దేశారిష్టకరములు గూడ నగును.

ఇట్టి ఊహలు నన్ను కలచుటచేత యీ మహాకార్యమునకు నేను అసమర్థుడ నని యెరింగియు శ్రీరామకార్యమున కుడతవలె పని ప్రారంభించితిని.

తెనాలితాలూకా పెదపాలెము గ్రామములో కృష్ణకాలువ యొడ్డున 1918 వ సంవత్సరం 10 వ జనవరి తారీఖున శ్రీకృష్ణాశ్రమము స్థాపింపబడినది. ఆశ్రమస్థాపన, దాని నిర్వహణము, క్రమాభివృద్ధి, తద్గ్రామకాపురస్థులగు పుతుంబాకవారి అమూల్యమయిన ధనసాంక్ సహాయములవలన సాధ్యమయ్యినవి. ఆశ్రమనిలయమునకై వేయి రూపాయలు ఖరీదుచేయు ఒకయెకరము పొలమును పుతుంబాక కుటుంబమిచ్చినది. వారి సహాయముండుటయే ఆ గ్రామమునందును చుట్టుపట్ల గ్రామములయందును నాకు ఒక పెద్దసహాయ మయినది.

నేను దేశముమీదతిరిగి చందాలరూపమున దాదాపు అయిదు వేలరూపాయలు వసూలుచేసి ఆశ్రమమునకై ఒకభవనము నిర్మించితిని. ఆశ్రమపోషణార్థము కాంగ్రెసు దాదాపు రు. 6200 లవరకు సహాయము చేసినది. ఆశ్రమము 1923 సంవత్సరము నవంబరు వరకు పంచమ బాలబాలికలకు చదువుచెప్పుటయు, చదువుతోపాటు శుచిత్వము, ఆహారనియమములు, దైవభక్తి, స్వాతంత్ర్యప్రియత్వము నేర్పుటయు జరుపుచు వచ్చినది. సహాయనిరాకరణోద్యమము వచ్చిన పిమ్మట ఆశ్రమ మందలి విద్యార్థులకు నూలువడుకుటకూడ నేర్పబడుచుండెను.

నిత్యము ఎవరిపొట్టను వారే చూచుకొనవలసిన దౌర్భాగ్యము చేత విద్యార్థులు సరిగ రాకుండుట కొంతవరకుండినను భోజనవసతులేర్పరచి ఆశ్రమమునందే నివాసము కల్పించినగాని ఆశ్రమోద్దేశములు నెరవేరవని 1923 సంవత్సరం నవంబరునుండి 30 గురు బాలురకు ఉచితముగా ఆశ్రమమునందే భోజననివాసాదులు ఏర్పరచితిమి. ప్రస్తుతము ఆశ్రమమునం దారుతరగతు లున్నవి. చదువుతోపాటు నూలువడుకుట నేర్పబడుచున్నది. నేతపనికూడా త్వరలో ఏర్పాటు లన్నియు చేయబడినవి. నేతగాళ్లు దొరకగనే పని ప్రారంభింపబడును.

ఆశ్రమవిద్యార్థులు ఉదయమున 4-30 గంటలకు నిద్రలేచి 5-30 లోపల కాలకృత్యములు నెరవేర్చుకొనవలయును. పిమ్మట నిత్య కార్యక్రమ మీరీతిని జరుగును.

	ఘం.		ఘం.
ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన పనులు	5-30	మొదలు	6-30
స్నానము	6-30	—	7
దైవప్రార్థన	7	—	7-30
పాఠములు	7-30	—	10-30
భోజనము	10-30	—	11
విశ్రాంతి	11	—	1-30
ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన పనులు	1-30	—	2-30
పాఠములు, నూలువడుకుట	2-30	—	5-15
ఆటలు, తోటపనులు	5-15	—	6-15
సాయంకాల స్నానము	6-15	—	6-45
రాత్రిభోజనము	7	—	7-30
భజన	7-30	—	7-45
పాఠములు చదువుకొనుట	7-45	—	9-45

ఈవిధముగా కాలవిభజనచేయబడి పనిజరుగుచున్నది.

ఈపని చాలదని నేనెరుగుదును. కాని ఏపనియైనను క్రమముగా గాని వృద్ధిగాంచనేరదు. మా ఆశ్రమమునందు తయారగు ఒకొక్కకొ

విద్యార్థి ఒక్కొక్క సంస్థాపనగా నుండవలయునని నా ఆశయము. జీవనోపాధికి ఉపయోగించు వడ్రంగము, కమ్మరము, నేత, నేర్పుటకు సంకల్పించితిని. త్వరలో ఇంకొక రెండుతరగతులు లేర్పరుపబడును. నూరుమంది విద్యార్థులకు అన్నవసతి యేర్పాటు చేయవలెనని ప్రయత్నము చేయుచున్నాను. నూరుమంది పిల్లలకు రెండుపూటలు జొన్నన్నము ఒకపూట నూకలజావ పెట్టుటకు రోజుకు పండ్రెండు రూపాయలు ఖర్చగును. హూడుచందల అరువదిఆరు పండ్రెండ్లు వసూలుచేయవలయునని పూనుకొని కొంతవరకు పనిచేసినాను. ఈ క్రొత్తయేర్పాటులు 1925 వ సంవత్సరం జనవరినుండి ప్రారంభించుటకు సంకల్పించితిని గాని సాగలేదు. క్రొత్తసంవత్సరాదినుండి సాగించగలను.

ఆశ్రమమునందు చేర్చుకొనబడు 100 మందిలో 74 మంది పంచములు (మాల మాదిగలు), 10 మంది క్రైస్తవులు, తక్కిన 16 మంది ఎరుకల ఏనాది లంబాడీ దొమ్మరిమొదలగు నిమ్నజాతులును అయి యుందురు. వీరిలో సగముబాలురు సగము బాలికలు. ప్రతివిద్యార్థియు ఆశ్రమమునందు అయిదుసంవత్సరము లుండవలయును. ఆశ్రమములో మూడవతరగతికి పనికివచ్చువారినే చేర్చుకొందుము. ప్రతి విద్యార్థియు నేత, వడ్రంగము,కమ్మరము పనిలో ఏదోఒకవృత్తి నేర్చుకొనవలయును. ఆశ్రమమునందు విద్యపూర్తియయిన పిమ్మట విద్యార్థులలో మేధావంతులుగా నుండువారికి ఉన్నతవిద్యనేర్పించుట మా సంకల్పము.

ఈపని ఒకరు నిర్వహింపదగినది కాదు. తమ జీవితమును ఇందుకై అర్పణచేయగల కొంతమంది యువకులు కావలయును. జీవనార్థము నెలకు రు 40 లు, ఉండుటకు ఉచితముగా యిల్లు,ట్రిపుల్ బెనిఫిట్స్ స్కీముక్రింద 2000 లకు లైఫ్ యిన్ష్యూరుచేయుట, యీ యేర్పాట్లు ఏవిధముగాను అస్పృశ్యత పాటింపక ఆశ్రమమునందు పనిచేయదలచిన వారికి చేయదలచినాము.

సంకల్పించినపని చాల పెద్దది. లక్షరూపాయలుకూడ చాలునని చెప్పుటకు వీలులేదు. 100 యెకరముల పొలమున్నను చాలదు.కాని ఆంధ్రదేశము సంకల్పించుకొన్నయెడల యీభారమంతయు ఒక్కమహారాజు మోయగలడు. అనేకమంది మహారాజులు, రాజులు, జమీందారులు యితర ధనికులుకల ఆంధ్రదేశమునందు మహాత్మునకు ప్రియమై, దేశాభ్యుదయమునకు అవసరమై హిందూమతమునకు గౌరవము తెచ్చునదైన యీసంస్థాపనము సాగించుట అసాధ్యము కాగూడదు. దేశాభ్యుదయమునకు ఇట్టి ఆశ్రమమొక్కటి చాలదు. అందుచే జిల్లాకొక్క ఆశ్రమముచొప్పున బయలుదేరి ఏజిల్లాలోని ఆశ్రమము ఆజిల్లా భరింపవలసియుండును. అట్టిశుభదినములు వచ్చువరకు ఆంధ్రమహాజనులందరు ప్రారంభించి పనిచేయుచున్న యీఆశ్రమమునకైన సహాయము చేయప్రార్థితులు. మా ఆశ్రమమునకు విరాళములను ఈక్రింది చిరునామాకు పంపగోరెదను. నల్లపాటి హనుమంతరావు,

ధర్మకర్త, శ్రీకృష్ణాశ్రమం, పెదపాలెం, దుగ్గిరాలపోస్టు,గుంటూరుజిల్లా

పంచమవిలాపము

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు

భారతమాతృగర్భ పాథోధి నుదయించి
  యార్యులైయొప్పు సోదర్యులార!
"జంతుకోటిని నెల్ల సమముగా నీక్షించి
  దయఁజూడ"మనెడు విద్వాంసులార!
"జగదుపకారమే సౌఖ్యంబు, పరలోక
  సాధనం"బను లసచ్చరితులార!
భువి"నాత్మవత్సర్వ భూతాని"యనుసూత్ర
  మనుసరించిచరించు నయ్యలార!
గీ. దుఃఖభారంబుచేఁ గడుఁ దూలిపోయి
తెరువుఁగానకయున్న మాతెరఁగుఁజూచి
జాలి వహియింపఁగాఁ బూనఁ జాలరయ్య!
భరతవంశీయులార! సత్పురుషులార!

సీ. అవని, 'అ; ఆ' లైన అభ్యసించెదమన్న
  పాఠశాలలకుఁ బోవంగరాదు
పరమేశు నొక్కింత భక్తిఁ గొల్చెదమన్న
  గుడిలోన మే మడుగిడగరాదు
మతధర్మములయొక్క గతినెఱుంగుదమన్న
  వేదశాస్త్రచయంబు వినఁగరాదు
పెద్దల దర్శింప వీలగునాయన్న
  వీథులబడి మేముపెళ్లరాదు
గీ. హాళిఁగూర్చెడు దేశభక్తాళి యొసఁగు
భాసురాంచితమగు నుపన్యాససరణి
సొంపునాలింప సభలఁ గూర్చుండరాదు
ధీరతను మమ్ముఁ బ్రోవంగరారె? మీరు.

సీ. శల్యావశిష్టమై, శక్తివిహీనమై,
  యల్లాడు శారీర వల్లితోడ,
తైలవిహీనమై, ధూళి సంయుతమునై
  వీడి భూస్థలిఁ బడు వేణితోడ
దుర్గంధనిలయమై, దుఃఖజలార్ద్రమై
  జీర్ణించి, చినిఁగినచీరతోడ
దినచంద్రసదృశమై, తేజోవిహీనమై,
  డంబుబాసిన వదనంబుతోడ,
గీ. అకట! తలదాఁచుకొనఁగఁ దావైనలేక
నిచ్చలును దుఃఖవారాబ్ధి నీఁదలేక
పూతచారిత్ర పంచమమాత యదిగో
కుందెడును, రారె! కాపాడ హిందుజనులు!

అస్పృశ్యమహర్షి - హరిదాసు

జనమంచి సీతా రామస్వామి గారు

"Bhaktas of India! You are all very ready to take up the Sweetheart of Gopis and Chaitanya, but how many of you have the pure flaming passion of Gopikas and Gouranga? You will be the darling dear of that sweet Cowherd when you see him with divine love in the chandala, in the thief, in the sinner, in the stranger, and all and not confine him to mere stone images."

అని రామతీర్థస్వామి అనర్గళ గంగాప్రవాహోపమాన మనఁదగు నొకయుపన్యాస రాజములోఁ బలికిన వాక్యములు నిజమైనభక్తియన నెట్టిదో మనోహరముగఁ దేటపఱచుచు నిరంతర స్మరణీయములై యొప్పుచున్నవని నాయభిప్రాయము. వానిసారాంశ మేమి?

"గోపికాహృదయలోల! చైతన్యస్వామి! గౌరంగా! కృష్ణా" అని ఉచ్చైస్స్వరమున నుచ్చరించు వారందఱును భక్త్యమృతపానమత్తచిత్తులేయని మనము తలఁపరాదు. పైవేషభాషలచే భగవంతుని మెప్పింపలేము. ప్రేమసుధారస మప్పొంగ నిష్కపటహృదయముతో ఆయనను చండాలునియందును — తస్కరునియందును — పాపాత్ముని యందును - పరదేశీయునియందును - వారు వీ రననేల? — అందఱియందును కనుఁగొనుటయే భక్తికి నిదర్శనము. అప్పుడే ఆపరమపురుషుని పరిపూర్ణానుగ్రహము చేకూరును. కాని, కేవల శిలావిగ్రహాసితునిఁగా మాత్రమే భావించు నంతకాలము ఈశ్వరతత్త్వమును ఎఱుఁగఁ జాలము."

దగ్గఱకు వచ్చినాఁడని చండాలుని తిట్టిపోసి, పది సారులు చెఱువులో మునిఁగి, ఆపాదమస్తక పర్యంతము విభూతిరేఖలుతీర్చి రుద్రాక్షతావళము చేతఁ బట్టుకొని, సహస్రగాయత్రి జపియించి, పరమపవిత్రుఁడ నైతినని సంతసించు పరమఛాందసశిఖామణిభక్తుఁడా? లేక, జాతిమత భేదము పాటింపక, "తనయందు సకలభూతములందు నొకభంగి సమహితత్వంబున" వఱలుచు, "తల్లిదండ్రుల భంగి ధర్మవత్సలతను దీనులఁగావఁ జింతించుచు," త్రికరణశుద్ధిగా జగదీశ్వరుని సేవించుచు జీవమాత్ర నెఱి చేర్పడి ఆడంబరశూన్యుఁడు భక్తుఁడా?

పదిమంది కొంపలుతీసి పండ్రెండుసారులు సత్యనారాయణవ్రత మాచరింపవచ్చు. రాత్రింబవళ్లు కష్టపడి పనిచేసి పంటలుపండించు పాలికాపును పాము కఱచినదని వినియు వెంటనే వానినిఁ జూచుట కేగినచో మడిబట్టలు మైలపడునేమో యని శంకించి సంధ్యావందనము చేసికొనుచుండవచ్చు. వీథిలో మాలవాఁ డొకఁడు దప్పిగొని దుస్సహతాపముచే నోడలెఱుఁగక పడిపోయినప్పుడు, వానిచెంత కేగి నోట రెండు నీళ్లచుక్కలుపోయుట కైన నిష్టపడక "చస్తేచచ్చాడు గాని దగ్గరకుపెళ్లి బ్రాహ్మణత్వము గంగలో కలపలే"నని నిశ్చయించుకొని సుందరకాండ పారాయణము యథాప్రకారము జరపుకొనుచుండవచ్చు. ఇంటికి ముష్టికి వచ్చు బ్రాహ్మణేతరదరిద్రు లందఱి మీఁదను మొదటితరగతి మేజిస్ట్రేటుహోదా చలాయించి ఒకనాఁడు వేలకొలఁది బ్రాహ్మణులకు కాశీసంతర్పణము చేయింపవచ్చు. కాని హరిదాసువంటి "అస్పృశ్య మహర్షి"కున్న గుణప్రాశస్త్యములో - చిత్తశుద్ధిలో - భక్తిపారవశ్యములో - ఒక్క శతాంశమైనయుఁ గలిగి యుండు టెంతకష్టము! అయ్యో! అస్పృశ్యునిఁ గూడ "అస్పృశ్యమహర్షి" అనవలసివచ్చెనే! యోగిపుంగవుఁడుగూడ అంటరానివాఁడేనా? కానేమి, కాదని చెప్ప సాహసించు మహానుభావులు - శాస్త్రవేత్తలు - పరమతిలకులు - హిందూమతోద్ధారకులు - నాయకులుఁ దొంబది చొప్పున వెలసియుండఁగా, "కాఁడు" అని జవాబు చెప్పువాఁడు దేశోపకారిగాఁడా? మతద్రోహిగాఁడా? బ్రాహ్మణబ్రువుఁడుగాఁడా? అకటా! దేశమున కెంతదుర్దశ సంభవించినది! అస్పృశ్యతాదోష మంతరించినఁగాని నేఁట...

నకు ముక్తిలేదని నొక్కి వక్కాణించు మహాత్ములనే నోటికి వచ్చినట్లు దూషణచేయు బ్రహ్మబంధువుల ముందఱ నేమి మాట్లాడఁగలము? వారి సిద్ధాంతమును బట్టి, పంచమకులములో జన్మించినవాఁడు పరమభక్తావతంసుఁడైనను అస్పృశ్యుఁడే. కాఁబట్టి, మన హరిదాసును గూడ "అస్పృశ్యమహర్షి"గాఁ బేర్కొనవలసినదే. కాని ఆమహనీయుఁ డెట్టివాఁడో యొకింత ముచ్చటింతము.
అతఁడు సుప్రసిద్ధ పంచమయోగి(Untouchable saint)

అతని భక్తివిశ్వాసముల కచ్చెరువొంది, ఆనందమునొంది, పూర్వము శ్రీచైతన్యస్వామి నిజశిష్యకోటిలో నొకనిగాఁ జేసికొని, అపరిమిత వాత్సల్యాదరభావములతోఁ జూచుచుండినట్లు చైతన్యచరిత్ర తెలుపుచున్నది. వారిద్దఱకు సమావేశము కాకమునుపు హరిదాసు రోడ్డు ప్రక్క నిలుచుండి, దూరమునుండివచ్చుచున్న చైతన్యు నవలోకించి, సాష్టాంగదండప్రణామము లాచరించెనఁట! అంతట నతనిని దగ్గఱకుఁ దీసికొనిరండని స్వామి ఆజ్ఞాపింపఁగా, శిష్యు లట్లుచేయఁబూనిరి. కాని, హరిదాసుసహజ వినయ గరిమదీపింప, "అయ్యలారా, నేను హీనకులజుఁడను, చండాలుఁడను, అంటరానివాఁడను. నేను దేవాలయములోనికైనఁ బోఁగూడదు. కాఁబట్టియే, జగన్నాథ స్వామి భక్తులెవ్వరు నన్నంట నక్కఱలేకుండ దూరము నుండియే స్వామిని ఆరాధింతును. సమీపమునకు మీరు రావలదని నాప్రార్థన," అని పలుకుచు, "అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద చింతనామృతపాన విశేషమత్తచిత్తుఁడై" విరాజిల్లెను. అప్పుడు చైతన్యస్వామి అతని దగ్గఱి హృదయపూర్వక స్వాగత మొసఁగె. హరిదాసు స్వామిపాదముల కెఱఁగె. స్వామి దాసునిఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇద్దఱును ఆనందపారావారమునఓలలాడిరి.ఒకరినొకరుమెచ్చుకొనిమైమఱచిరి. "స్వామీ, నేనంటరానివాఁడను. నన్ను తగులకుఁడు" అనిహరిదాసుమొఱపెట్టకపోలేదు. కాని, చైతన్యుఁడిట్లుప్రత్యుత్తరమిచ్చె. "ఓభక్తవర్యా, నేను పరిశుశుద్ధుఁడనగుటకే నిన్ను ముట్టుకొనుచున్నాను. ఏలయనఁగా, నీమతనైర్మల్యమునాకులేదు. సమస్తపుణ్యతీర్థములందు స్నానమాచరించుటవల్లనో, తపమాచరించుటవల్లనో, మహాదానములు చేయుటవల్లనో, వేదపఠనమువల్లనో యెంతపుణ్యముచేకూరునని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవో అంతపుణ్యమును నీవు ప్రతిక్షణమున ఆర్జించుచునేయున్నావు. నిజముగానీవు బ్రాహ్మణునికంటెను పావనుఁడవు"

అట్లుపలికి శ్రీచైతన్యస్వామి ఆ "అస్పృశ్యమహర్షి"కిఁ దన ఆశ్రమములోబసయిచ్చి, అతని సహవాస మబ్బినందుకు బ్రహ్మానంద మొందుచుండెనఁట!

ఈసందర్భమున నాకు శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవత పద్యరత్న మొకటి స్మృతిగతమగుచున్నది. నాయనలారా, అది, అందఱును ఎల్లప్పుడును పఠింపవలెను.

"మ. అమలజ్ఞానసుదానధర్మరతిస
త్యక్షాంతి నిర్మత్సర
త్వములన్ యజ్ఞతపోఽనసూయలఁగడున్
దర్పించుధాత్రీసురో
త్తముకంటెన్ శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు మనోర్థ
ప్రాణవాక్కర్మముల్
సమతన్నన్ను నయించెనేని నిజవంశ
శ్రీకరుండౌఁదుదిన్."

ఆహా! అట్టి నిజవంశశ్రీకరుండైన హరిదాసెంత ధన్యుఁడోగదా!

మాలపిల్ల

శ్రీమదాంధ్రవిద్యావాచస్పతి, సాహిత్యసరస్వతి, శతావధాని దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు

ఇంద్రనీలముడాలు నేలఁజాలెడిమేని
వన్నెకన్నులకుఁ బర్వంబుసేయ
చందమామవెలుంగు నందంబుక్రిందుగాఁ
జిఱునవ్వుమొగమునఁ జెలువుగొలుప
వెలమించనట్టిదా వలువగట్టినరీతి
నిగ్గర్వముగ్ధత్వ నియతిఁదెల్ప
"ఘల్లుఘ"ల్లనిమ్రోయు కరకాచకంకణ
క్వణనంబుతారమొక్కఁగహిఁ బూన
గీ. "ఝుమ్మఝు"మ్మంచు నుద్యాన సుమవిహారి
మత్తపుష్పంధయధ్వని మధురిమాను
కారియగు రాటమును దనకరముచేతఁ
ద్రిప్పుచును దారమును వడిఁ దీయుచుండె
మంచికిని నెల్లయగు నొక్క-మాలపిల్ల !!

సీ. ఏసూత్రము ధరించుటే భూషణంబను
చును మహాత్ములు నొక్కి-యనిరి నేఁడు ?
ఏసూత్రమును దాల్చి యెసఁగించు నుష్ణత్వ
శైత్యాపనోదన శక్తి ప్రజకు
ఏసూత్రముహారంగు భాసిల్లు నలసుధా
కరమనోహరకర కాంతిఁ గేరి;
ఏసూత్రము జపించు టిప్పించుసన్మాన
మునముక్తి దేశీయజనత కెలమి
గీ. అట్టి ఖద్దరుసూత్రము నమలమయిన
రాటమను యంత్రమునఁదీసి రహిని భరత
మాతృకంఠవిభ్రాజకమాలఁ జేయు
మంచితనమునకెల్ల ఆమాలపిల్ల !!

మ. నలువాఱన్ దొలి సోదరీమణిని
కృష్ణుం బ్రోచెఁ గృష్ణుండు వ
ల్వాలనీయందగు సూత్రమూనియ వె
వల్వల్ కోల్పు నేసూత్రమూ
ని లలిన్నిపుడు సోదరీమణులు నెం
తేఁ బ్రోవఁగా నెంచినా
వలకృష్ణత్వ మెసంగు నీమెయిని; న
ల్లాటన్ నిన్గృష్ణు చె
ల్లెలు తచ్ఛక్తివటంచు నన్నపిదసన్
లీలన్ దదంచత్కృతిన్
బలిమింబూనితివంచు నెంచెద నెదన్
జండాలకన్యామణీ !!

సీ. మాలయంచనఁ గసుమాలమా? కాంతిని
ర్మలమైన ముత్యాలమాలగాని
మాలయంచనఁ గసుమాలమా ? బహువర్ణ
మంజులనవరత్నమాలగాని
మాలయంచనఁ గసుమాలమా ? సౌరభా
మోదమౌ మందారమాలగాని
మాలయంచనఁ గసుమాలమా ? మానస
తోలీలఁ దగు నక్షమాలగాని
గీ. కడఁగి ధర్మార్థకామ మోక్షప్రదప్ర
భావమానితసూత్రమాలావిరచన
కుతుకమానసవై నాకుఁ గూర్చెనంచు
మంచితనమునకెల్లయౌ మాలపిల్ల !!

క. జగతిన్ సుగతిన్ నీచెలి
నగణితగతి సోదరతతి నతిసౌఖ్యవతై
తగవొందుత మంగళవను
లు గుమారిసు లెందఱో బంధులును ప్రతిసోచ్ఛన్.

దేశీయ రంగులు

వక్కలంక అచ్యుత రావు గారు

భారత దేశ మన్ని విధముల వృక్షజాతులు పెరుగుటకు స్వతస్సిద్ధముగా ననుకూలమైయున్నది. తరుగుల్మలతాదులన్నియును నేదోయొకవిధముగ మానవకోటి కత్యంతావశ్యకములైన ఆహారపదార్థములనేకాక, తదితరోపయోగమైన వస్తువులనుగూడ నిచ్చుచున్నవి.

ఇట్టి ప్రకృతిసంపదలతో తులతూగుచున్న మన దేశమిప్పు డధఃపతితమై ప్రతివస్తువునకును పైదేశముల కాధారపడియుండుట జూడ మనదౌర్భాగ్యదశయును, జ్ఞానశూన్యతయును, సోమరితనమును, వెల్లడిచేయుచున్నదని చెప్పుటయం దతిశయోక్తి లేదు.

భారతదేశ మిప్పుడు కొంచెము కొంచెముగా నూతనవికాసమును, స్వాతంత్ర్యశక్తిని పొందుచున్నది. రాజకీయ, సాంఘిక ఆర్థికవిషయాభ్యుదయమును చేకూర్చుటకు మహనీయు లష్టకష్టములు పడుచున్నారు.

ఆర్థికస్వాతంత్ర్య ముమానవున కితరములయందు స్వాతంత్ర్యము నెంపొందించుటకు పునాదివంటిది. ఈ పునాదిని కడుజాగ్రత్తతో పరిశీలించి వేసిననేకాని లేని యెడల దానిమీద నిర్మించబోవు స్వాతంత్ర్యభవన మడుగంటును. అనేకసంవత్సరములనుండి కోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యభవన నిర్మాణమునకు గాంధిమహాత్ముడు తగు పునాదిని వేసి భవననిర్మాణమునకు వలయు సామగ్రిని చేకూర్చుచున్నాడు.

మానవకోటి కత్యంతావశ్యకములైన అన్నవస్త్రగేహాదులలో వస్త్రనిర్మాణమునే పునాదిగా నుంచెను. సనాతనమునుండియు భారతీయులు తరుగుల్మలతాదులనుండి లభించువాటినే ప్రాణమానములను కాపాడుట కుపయోగించుచుండెడివారు. వాటినే నేడు తిరిగి నెలకొల్పుట జూడ నెవరికానందము పొందకయుండగలదు?

భారతదేశము నేతపరిశ్రమ కెంత ప్రసిద్ధిజెందియుండెనో దేశీయరంగులను వేయుటయందుగూడ నంత నిపుణత గలిగియుండెను.

ప్రస్తుతము దేశీయరంగులవిషయమై నేను పరిశీలనచేసిన విషయములను ఆంధ్రసోదరీసోదరులకు విన్నవించుచున్నాడను.

“ప్రదర్శనగృహములం దుంచబడిన పురాతన వస్త్రములను, మిక్కిలి సొగసైనరంగులువేసిన తివాసీలు, శాలువలు బట్టలను, ప్రకృతియందు తిలకించు వివిధవర్ణములతో సమానమగు రంగులువేసి నేసిన బట్టలను పైదేశముల కెగుమతి సనాతనమునుండి చేయుటయును, వీటినన్నిటినిబట్టిచూడ మనదేశీయులు రంగులు వేయుటయందును తరుగుల్మలతాదులనుండి వాటిని దీసి యుపయోగించు విధములయందును, మిక్కిలి నేర్పరితనమును, జ్ఞానమును, కళాచాతుర్యమును, నాగరికతను గలవారని చెప్పుటకు వీలుగలుగుచున్నది.”

జర్మనీదేశపురంగులు దిగకమునుపు మనదేశమునుండి రంగుల కుపయోగించు చెక్కలు, వేళ్లు, ఆకులు మొదలైనవి పైదేశముల కెగుమతియగుచుండెడివి. ప్రస్తుతమందుకూడ లక్క, నీలి, కాచు మొదలైనవి పాశ్చాత్యదేశములందలి బజారులకు బంపబడుచున్నవి. ఇప్పటికిని గూడ మన నీలి జర్మనీనీలిమందుకన్న మిక్కిలి ప్రశస్తమైనదనిన్ని, మంచిఖరీదైనడున్న తివాసీలు,బట్టలు మొదలైనవాటికి దేశీయరంగులే ప్రశస్తమైనవనిన్ని, చిరస్థాయిగా నుండుననిన్ని కనుగొనబడినది. మనరంగులువేయు పద్ధతులను, రంగులను పాశ్చాత్యవర్తకులును, పండితులును మిక్కిలి శ్లాఘించుచున్నారు. అనేకవందలసంవత్సరముల క్రిందట నేసిన రంగుల తివాసీలు, వాటికివేసినరంగులును ఏమా

త్రము చెదరక కన్నులు మిరుమిట్లు గొల్పుచున్నవని పరిశోధనకారులు చెప్పుచున్నారు.

అయితే ప్రస్తుతాంశ మేమన మన మెట్లీపరిశ్రమను పునరుద్ధరించగలమో ఆలోచించవలసియున్నది. "మిక్కిలి కుతూహలముగల విద్యార్థులు మన దేశపు తరుగుల్మలతాదులను పరిశీలించి మిక్కిలి నాణ్యమగు రంగులను ఇచ్చువాటిని గురించి పరిశీలించుటకు తగు శ్రద్ధపూని శాస్త్రరీతిగా పరిశోధించి, వారు కనుగొనినవాటిని ప్రజలకు తెలియజేయుటచే నీపరిశ్రమను తిరిగి పునరుద్ధరించుటయేకాక, వెనుకటి ఔన్నత్యమును మన దేశము బడయగలదని" ఆచార్య ప్రఫుల్లచంద్రరాయిగారు నుడివియున్నారు.

మొన్నటి ఐరోపాసంగ్రామము ప్రపంచమంతకును నొకపాఠమును బాగుగ బోధించినది. అత్యంతోపయోగమగు వస్తువులకు పైదేశములపై నాధారపడి స్వంతపరిశ్రమలను గోల్పోవుట యెప్పటికైన ముప్పువాటిల్లునని నిదర్శన పూర్వకముగా జూపినది.

మనధర్మములను, విద్యలను, దేశీయపరిశ్రమలయందును నశ్రద్ధచేయుటచే దానికి ఫలితమిప్పు డనుభవించుచున్నాము.

మనమైశ్వర్యాభివృద్ధిని గాంచు కుతూహలమున్నచో 'సేవకవృత్తిచే లభించు పాయసముకన్న, స్వచ్ఛందవృత్తిచే లభించు గంజియేమేల'ని తలంచినచో, మన దేశమునకు మాతృపరిశ్రమయైన వ్యవసాయమును, దానికి సంబంధించిన పరిశ్రమలను వృద్ధిచేయుటకు శాస్త్రముల నభ్యసించిన వేనకువేలు సోదరీసోదరుల మనంబీనైపునకు మరల్పవలెను. మన దేశములో మూడువంతులు స్వచ్ఛందవృత్తులచే జీవనము గడుపుటకు తగు నవకాశములు గలవు. తరువాత మన దేశమం దభిమానమును, దేశదారిద్ర్యమును లక్ష్యమునం దుంచుకొని, విదేశవస్తుబహిష్కారమును, స్వదేశవస్త్వభిమానమును నభివృద్ధిచేయుటకు ప్రతిసోదరియు సోదరుడును ఎవరికిపీలగుమార్గమున వారు తోడ్పడవలెను. విదేశవస్తువు లెంతచౌకగా దొరికినను వాటియభిమానము తెగనాడవలెను. అందుచే విదేశశాస్త్రకారుల పరిశోధనలను గాని వారినిర్మాణకౌశల్యమునుగాని నిరసించుటకాదు. వారిబుద్ధికౌశల్యమును శ్లాఘించుచు వారెట్లు తమస్వాతంత్ర్యమును గాపాడుటకు పాటుపడుచున్నారో మనముకూడ నట్లే పాటుపడి మనపూర్వులఔన్నత్య మెట్లుజగద్విఖ్యాతమైనదో అట్లే మనముకూడ చేయగలిగినచో మనజన్మ సాఫల్యమగును. మన దేశములో కూటికిని గుడ్డకును లేక వేనకువేలు మాడుచున్నపుడు పైదేశములవారి యభిమానమును, ఐశ్వర్యమును వృద్ధిగాంచుటకు పాటుపడుట స్వధర్మముగాదు. దేశహితముగాదు.

ఖద్దరు నిర్మాణకార్యక్రమమువల్ల ప్రజల కెట్లు వృత్తులేర్పడుట కవకాశమిచ్చెనో, దేశీయరంగులను గూడ పరిశీలించి తిరిగి యీసనాతనపరిశ్రమ నభివృద్ధిగాంచినచో ఎవరువడికి నేసినబట్టకు వారుకోరినరంగులను వేసుకొనుటయే కాక చాలమందికి వృత్తులు గలుగజేసినవారమగుదుము; కళాసారస్వతమును పెంపొందించినవారము ను నగుదుము. 'జాతియొక్క అంతర్గతోత్సాహ నిర్వచనమే కళాసారస్వతము.'

నేను కొన్ని నృత్తములను గురించి కృషిసల్పుటయం దభిప్రాయమేమన ప్రతిగృహమందును వారికికావలసిన రంగులను తయారుచేసికొని వారిచే స్వంతముగా వడికి నేసిన బట్టలకు వేసికొని సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము పొందవలెననిన్ని; తరువాత (Aesthetic gardening) ఆరామకృషియం దభిరుచి జనింపచేయవలెననిన్ని తమస్థలమున ప్రతిగృహమును సంతోషదాయకముగా లాభకరముగా నుండుననిన్ని; మనసోదరీమణులు గృహపరిశ్రమ లభివృద్ధిగాంచి ఆరోగ్యవంతులై యుందురనుదు రను తలంపుతో మొదలిడితిని.

రాట్నపరిశ్రమ, ఉద్యానకృషి, రంగులపరిశ్రమ మనసోదరీమణుల కత్యంతోపయోగముగా నుండి జ్ఞానవంతులుగాగూడ జేయును. పూర్వకాలమున మనసోదరీమణులు నేతయందును, సగిషీ పనియందును, రంగులపరిశ్రమయందును పాల్గొనిన ట్లుదాహరణము గలదు. (V. S. XXX of Cit.) వారు అనేకరకముల ఎరుపు, నీలి

మొదలగు రంగులబట్టలనే ధరించుచుండిరని ఋగ్వేదములో చెప్పబడియున్నది (R. V. VII. 33).

ఈసంగతులన్నియు నామనంబున నిడుకొని మన దేశములో నన్ని ప్రాంతములందు పెరుగు వృక్షములను గురించి కొంత కృషిసల్పితిని. అవి సాధారణముగా నన్ని ప్రాంతములందున్నను వాటివల్ల లభించు వస్తువులను వృధాపరచుచున్నాము. తరుగుల్మలతాదులనుండి లభించు ఆకులు, చెక్కలు, తొక్కలు మొదలైన పెన్నియో ఔషధములకును, రంగులకును, చమురుదీయ నుపయోగించుటకు వీలుగానున్న పెన్నిటినో వృధాగా వంట చెరకుగా నుపయోగించుచున్నాము. వీటినన్నిటిని పరిశీలించుటకు విద్యార్థులకు ఓపిక పట్టుదల ప్రకృతియందభిరుచి యున్నచో దేశమునకు చాల మేలు చేకూరునని నాతలంపు.

అమెరికాదేశ మిట్టివిపరిశ్రమయందు ముందంజ వేసియున్నది. దేనియందైన శ్రద్ధచేసినయెడల పాశ్చాత్యులు మనకు పోటీయని నమ్మవలెను. వారిదేశములో గల చెట్లుమొదలైనవాటిని పరిశీలించుట ప్రారంభించి అనేక రంగులను తయారుచేసి ఇంగ్లాండు, కెనడా, ఫ్రాంసు, రష్యా, ఇటలీ, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు దేశముల కెగుమతిచేయుచున్నారు. అట్టి సమయమందు మన మేల శ్రద్ధవహించవలెనోయూహించుటకష్టసాధ్యముగనున్నది. నేనుపరిశీలించిన వాటన్నిటిలో నీదిగువనుదహరించిన దానిమ్మచెట్టు మామిడిచెట్టు పైనివ్రాసినయుపయోగముల కన్నిటికి ననుకూలించుచున్నవి. దానిమ్మచెట్టును, మామిడిచెట్టును చూడని వినని యాంధ్రు లుండరని నాతలంపు.

(పత్రికలో నంతయు ముద్రించుటకు వీలుగానుండదుగాన ముఖ్యమైన సంగతులనే వ్రాయుచున్నాను. వాటిని పెంచువిషయము, రంగులను తయారుచేయుట, ఏయేవిధముగా నుపయోగించునో నే ప్రచురింపబోవు పుస్తకమందు వ్రాయుచున్నాడను.)

i దానిమ్మచెట్టు

ఈచెట్టును సనాతనమునుండియు, ఔషధములకును, పండ్లకును, తదితరవిషయములకును మిక్కిలి ప్రసిద్ధిజెందియుండెను. పూర్వచారిత్రలయందు విఖ్యాతిగాంచిన పెర్సిపాలిస్, అసీరియా, ఈజిప్టు మొదలగుదేశములందు స్మరణచిహ్నములందును (Monuments) గ్రంథములందును దీనిప్రసిద్ధగుణములు వర్ణించబడియుండెను. మన సంస్కృత గ్రంథములందుగూడ దీనినిగురించి వ్రాయబడియున్నది. ఔషధములకు దానిమ్మగింజలరసము చాల చలువజేయును.

వేరు, తొక్క, మహమ్మదీయవైద్యులు (Tapeworm) నులిపురుగులను రూపుమాపుట కుపయోగించుచుండెడివారు. ఇంగ్లీషువైద్యులుకూడ దీనిని మీదచెప్పినదానికి 1805 దగ్గరనుంచి ఉపయోగించుచున్నారు. ఆముదమును పుచ్చుకొనినతరువాత ఈతొక్క కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొన్నయెడల నులిపురుగులు తప్పక నాశనమగును. నోరుపూచినయెడల యీకషాయముతో గడిగిన త్వరలో నివారణయగును. యోనిసంబంధమైనజబ్బులకు దీనికషాయముతో గడుగుట చాలమంచిది. నులిగడుపుకట్టుటకు మిక్కిలిమంచిదని డాక్టరు కిర్కిపేట్రిక్ చెప్పుచున్నాడు. దీనియొక్కగుణమును అనేకమంది ప్రసిద్ధిచెందినవైద్యులు ఆమోదించుచు ఆయాజబ్బులకు దీనినే వాడుచున్నారు. యన్. యల్. ఘోషు (N. L Ghose) గారు నులిపురుగులకు మిక్కిలి ప్రయోజనకారియని నిర్ధారణజేసిరి. 2 ఔన్సుల తొక్కను 24 ఘుంటలకాలము నానవేసి వడబోసి బాగుగ మరగనియ్యవలెను. తెల్లవారుజామున మూడువంతులుచేసి యొక్కొకవంతు 2 ఘుంటల కొకపర్యాయముచొప్పున పుచ్చుకొనిన నులిపురుగులు తప్పక నాశనమగును. సివిల్‌సర్జన్ రాసుగారు దానిమ్మపువ్వులుగూడ చాలమంచివని చెప్పుచున్నారు.

రసవాద గుణము

దీనియందుగల ఆమ్లము (Acid) టానిక్ ఆసిడ్ అయియున్నది. దీనియందు మధురపదార్థము, బంకపదార్థము కూడగలదు. 1000° వేడికి 5.9% సారము దిగుచున్నది. దీనియందు (Alkaloid substance) గలదు. దీనిని తయారుచేసి డాక్టరులు నులిపురుగులుపోవుట కుపయోగించుచున్నారు.

ఆహారపదార్థము

దానిమ్మపళ్లు రోగులకు అమృతమువంటిది. వారి జిహ్వాకు మిక్కిలి రుచినిపుట్టించును. దానిమ్మపళ్లు చాల కాలమువరకు నిలవయుండును.

దానిమ్మషరబత్ రుచికరముగను, చలవజేయుటకు నుపయోగించును.

రంగులు (Dyes)

ఈచెట్టుయొక్క అన్నిభాగములు రంగులు వేయుటకు పనికివచ్చును. పూర్వమునుండికూడ మనదేశములో కొన్నిటిని వాడుటకలదు. దానిమ్మపువ్వులు దానిమ్మపండుతొక్కలు ఉత్తరహిందూస్థానమున బట్టల రంగుల కుపయోగించుచున్నారు. ఇంతవరకు నుపయోగించుచున్న వాటినిబట్టిచూడ రంగులకంత లాభకారిగా నున్నటుల గానుపించలేదు. కాని యీచెట్టునుండి విస్తారపుఆకును, కొమ్మలును లభించును. ఎందుచేతననగా యీచెట్టును ప్రతికాపు అయినవెంటనే ఛేదించు టవసరము. పంట్లకాలము రాకపోయినను ఛేదన (Pruning) వలన పలువలను నలువైపులకు విస్తరించి బాగుగ ఫలించును. ఆకును దూసివేసిన కొద్దిరోజులలోనే చిగుర్చుకొని వచ్చుచుండును. అందుచేత యీచెట్టునుండి లభించుచున్న ఆకు, కొమ్మలు మొదలైనవి వృథాపుచ్చుచున్నాము. వీటిని రంగులకుపయోగకారిగా మార్చుటకు వీలుగా నున్నది. దానిమ్మచెట్టును పెంచుటవల్ల ఫలసాయము ననుభవించుటయేకాక సామాన్యముగా ప్రతియింటవచ్చు వ్యాధులు నులిగడుపు, నులిపురుగులు-మొదలైనవాటికి దివ్యౌషధమని పైనజెప్పియున్నాను. రంగులకుకూడ నుపయోగించునుగాన యీచెట్టుయొక్క లాభ మెంతైనగలదని నాయభిప్రాయము. అందుచేత దానిమ్మతోటలు వేయువానికిని పరిశ్రమచేయువానికిని తగినలాభము చేకూర్చును. ప్రతిగృహమునను నీచెట్లను సులువుగా పెంచవచ్చును. ఇది చూచుటకు మనోహరముగాను, ఎటువంటిస్థలమందైనను పెరుగు చెట్టైయున్నది. మనగృహములకు కొద్దిగనో గొప్పగనో పెరళ్లుండునుగాన ఎవరిగృహమునకు కావలయు చెట్లనువా రతిసులభముగా పెంచవచ్చును. ఈదిగువ కొంచెము క్లుప్తముగా రంగుల కెట్లుపయోగించునో వ్రాసెదను.

ఆకులు, కొమ్మలు, వేళ్లు నీక్రింద కనుపరచిన రంగుల కుపయోగించును.

(అ) ఆకులను, కొమ్మలను నీటిలో మరగబెట్టి దీసిన కషాయము నీదిగువ వివరించినరీతిగా నుపయోగించితిని. ఈకషాయమును నూలు, వున్ని పట్టుగుడ్డలకు వేయుట కుపయోగించితిని. ఈరంగు రసవాద పదార్థములతో జేర్చినగాని రంగుపట్టదు. అందుచే నీక్రిందివాటిని ఉపయోగించితిని: అన్నభేది;(Fenic Acetate ; Pot: ssium-dicromate;) మైలతుత్తు (Copper sulphate) నాచు.

Straw color

1. పటిక (Alum) నీళ్లలో దడిపిన గుడ్డను 'అ' యందు చెప్పినకషాయములో ముంచినచో ఎండుగడ్డిరంగు బట్టవచ్చును.

Ash and deep Black

2. అన్నభేదిలోవేసిన వేడినీటియందుగుడ్డను అరఘంటసేపు ముంచినతరువాత 'అ' కషాయములో ముంచి యెండిన (Ash color) వచ్చును. ఇట్లు నాలుగైదు సారులు వేసినయెడల మిక్కిలి నల్లనిరంగు వచ్చును. అన్నభేదిలో ముంచినతరువాత చాలసేపు గాలిలో నారనిచ్చుచుండవలెను. అట్లు రంగువేసిన బట్టను రెండుమూడు దినములవరకు నారనిచ్చి తరువాత వుతకవలెను.

పట్టుపైన కాకిరంగులు

3. 'అ' కషాయములో పైనిచెప్పినవిధముగా బట్టనునానవేసినతరువాత;

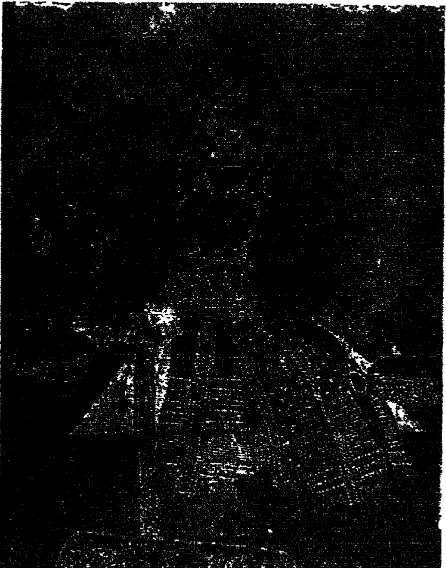
మైలుతుత్తు (Copper sulphate) వేడి నీటిలో 15 నిమిషము లుంచి తీసిన తరువాత;

పొటాసియమ్‌డైక్రోమేట్ వేసిననీటియందు అరఘంటసేపు నుంచి తీసిన బట్టకు కాకిరంగు వచ్చును.

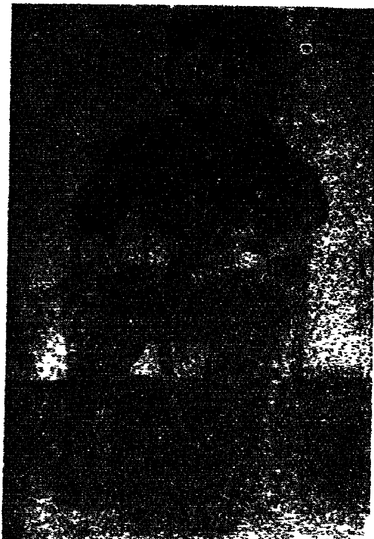
Brown

4. 'అ' కషాయములో నానవేసినతరువాత కాచునుంచి సీసిన నీటియందు అరఘంట నానవేసి, డైక్రోమేటులో నానవేసితీసినయెడల బ్రౌను రంగు వచ్చును.

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు వెంకట గోపాలరాయణంబహద్దరు జమీందారువారు (1870-1883)

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు వెంకట మార్కండేయరావు బహద్దర్ జమీందారుగారు (1902)

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు జంగన్నారాయణం బహద్దర్ జమీందారువారు (1835-1870)

శ్రీరాజా మాణిక్యారావు వెంకటహయగ్రీవరావు బహద్దర్ జమీందారువారు

శ్రీ. శ్రీ. పైడా చలమయ్య జమీందారుగారు

శ్రీ ఆర్. యస్. శాస్త్రీగారు

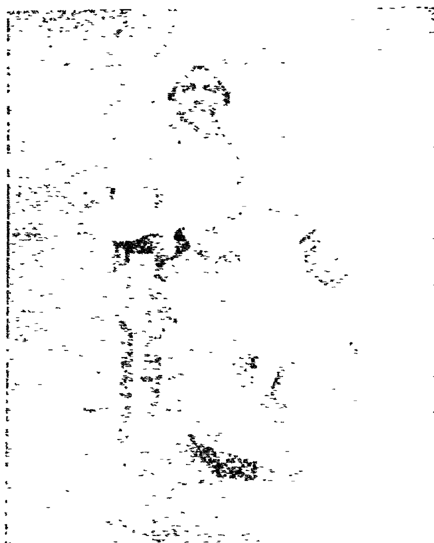

శ్రీ చెలికాని వెంకటనరసింహారావుగారు

Sjt Chelikani Venkatanarasimha Rao garu

శ్రీ తాడిపర్తి శ్రీరామశాస్త్రిగారు

Sjt Tadiparti Sreerama Sastri garu

శ్రీ మారెళ్లపూడి పుత్రసత్యంశర్మగారు

Sjt M. P. Satyam Sarma garu

శ్రీ [illegible]

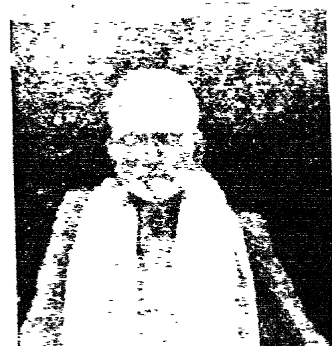
Sjt Ayyagari Tirupati Raju garu

శ్రీ [illegible] వెంకటశాస్త్రిగారు,
[illegible]

Sjt A. Venkata Sastri garu
Founder of Vyasa Grandhamala

కీ. శే. మెండు దాలెన్నాయుడుగారు, భద్రి

Late Mendu
Dalennayudu garu, Bhadri

శ్రీయుత సోంపల్లి వెంకటరమణయ్య
చౌదరిగారు

Sjt S. Venkataramanayya
Chowdari garu

Deep Brown

5. 'అ' కషాయములో నానవేసినతరువాత 4 లో చెప్పినమాదిరిగా చేసినతరువాత మైలతుత్తు (Copper sulphate) వేసిన వేడినీటియందు కొంచెము సేపుంచి తీసిన యెడల దట్టమైన బ్రౌనురంగు వచ్చును. మిక్కిలిదట్టమైన రంగు కావలసినయెడల పైనచెప్పిన విధముగా రెండు మూడుపర్యాయములు తిరిగి చేయవలెను. ప్రతిమాటు ను మైలుతుత్తు, బైక్రొమేటు క్రొత్తగా నుపయోగించ వలెను.

దట్టమైన కాకిరంగు

6. దట్టమైన కాకిరంగు (Fenic acetate) బైక్రొమేటు 'అ' కషాయమును నుపయోగించిన వచ్చును.

ఉపసంహారము

దీనిరంగుగుణమువల్ల తెలిసిన విషయ మేమన నూలు, పట్టు, ఉన్నిబట్టలకు నలుపురంగు నంతకంటె లేతరంగు (Ash)ను వేయుట కుపయోగించును. 4, 5 లో చెప్పినవిధముగా జేసినయెడల మంచి మేలైన బ్రౌను రంగు వచ్చును. ఇది నూలు, పట్టుబట్టలకు మిక్కిలి సొగసుగా వేయవచ్చును. లేతపసుపు పచ్చరంగును గూడ వేయుట కుపయోగించును. ఈరంగులు సూర్యకాంతివల్ల పోవు. వుడికినరంగు బాగుగనిల్చును.

ఈరంగులకై పచ్చియాకులు, కొమ్మలునే కాక, ఎండబెట్టి చూర్ణము చేసి నిలవయుంచుకోనగును. పై రంగుల నింతకంటె సుళువుగా వేయుమార్గమునకై కృషి సల్పుట పూర్తిగానందున నాసంగతులు వ్రాయజాలక పోతిని.

ii మామిడిచెట్టు

మామిడిచెట్టుయొక్క జన్మస్థానము మలయద్వీప ములైయున్నను, సనాతనమునుండి మనదేశమందుండి నటుల పూర్వగ్రంథములందు వ్రాయబడియున్నది. మహమ్మదీయులకాలమునను, పీష్వాలకాలమునను దీనికృషి బాగుగ వ్యాపించినటుల చరిత్రాధారములు గలవు. టోగ్లాకుసాహేబు ఢిల్లీ సింహాసనంబం దున్నపుడు(1325-1351 A. D.) టర్కొమన్ కవీశ్వరుడు అమీరుకు పారశీకభాషలోనిటులువ్రాసెను."మామిడిచెట్టు ఫలారామము లలో నగ్రగణ్యతవహించుచున్నది. తక్కినజాతులలోపం డుపండినపుడే నుపయోగించునుగాని మామిడిఫల మన్నియవస్థలయందుపయోగకారి.(Dymock K. Pharm 2nd 1. 382)." 3000 అడుగుల ఎత్తుగల స్థలములందును సమ భూములందును పెంచుటకు వీలుగనున్నది. మామిడి చెట్టును, దానియొక్క చాలయుపయోగములును నంద రకు తెలిసినవే యగుటచే నిక్కడ నంతగా చెప్ప టగత్యము లేదు.మామిడిచెట్టు భారతీయులకు శుభప్రదాయియై మిక్కిలి లాభకరమగు ఫలారామమై యున్నది. మామిడిగున్నలు కవీశ్వరుల హృదయము లాకర్షించియున్నవి.

ఇట్టి సకలోపకారియగు మామిడిచెట్టు రంగులకు కూడ నుపయోగించుటకు వీలుగానున్నది. దీనియాకులు, చెక్కలనుండి మంచిరంగు వచ్చుచున్నది. వీటి నుండి వేడినీటితో యీరంగును దీయవచ్చును. దీని నుపయోగించుట కీక్రిందవిధముగా జేయవలెను. మొట్టమొదట గుడ్డను మైలతుత్తు వేడినీటియందువేసి దానియందు అరఘంటసేపు నాననిచ్చి తరువాత మామిడిచెక్క కషాయమునందు 15 నిమిషము లుండి తీసిన మంచి పసుపువర్ణము వచ్చును. ఈవిధముగా పట్టుబట్టలకు కూడ వేసిన మంచి సొగసైన రంగువచ్చును.

ఇప్పు డుత్తరహిందూస్థానములో దీనిని మరియొక లాగున తయారుచేయుచున్నారు. అది చాల విషావకర మైనదిగా నున్నది. మామిడాకులను పశువులకు మేపెదరు. అట్లు మేపిన పశువుల ఉచ్చను జాగ్రత్తచేసెదరు. దానిలో నీపచ్చరంగు తేలుచున్నది. అదియే మనదేశమందువాడబడుచున్న పసపుపచ్చరంగు(Indian yellow). ఇట్లు మేసినపశువు లారునెలలు తిరుగకుండ మృతినొందు చున్నవి. నోరెరుగని పశువులను జంపియా మనశృంగారము? అట్లులేకుండ నతిసుళువుగా మీదచెప్పిన రీతిగా మనకు లభించుచున్నది. ఇది ఆకుపచ్చరంగును తయారు చేయుటకు గూడ నుపయోగించును.

ఇట్టి కృషియందు ముఖ్యముగ మనసోదరీమణులు శ్రద్ధవహించవలసియున్నది. మొగవారికంటె నాడు వా

రికి శృంగారములయందు గడుబ్రీతి. అందుచేత శృంగార మునకును, ఆనందము చేకూర్చు వస్తువులను సమకూర్చు టయందు పరిశ్రమ సల్పుటకును వారుకడుసమర్థులు. అన్ని దేశముల పూర్వచారిత్రలందు నాడువారే మిక్కిలి శృంగారమైన పనులను చేయుటయందును, ఉద్యానకృషి మొదలైనవాటియందును పాల్గొనినట్లు నిదర్శనలుగలవు. కాళిదాసాదులచే వర్ణించినట్టి శాకుంతలవంటి స్త్రీ బృందముగాని కానరాదుగదా! ఇప్పటి నాగరికత కడు విచిత్రము. భారతదేశమందుగల ఫలారామములు, నంద నోద్యానములు రూపుమాయుచున్నవి. అట్టిఆయురారో గ్యైశ్వర్యముల నిచ్చు ప్రకృతివస్తువులను విసర్జించి నిర్జీవ మైన వస్తువులు శృంగారస్థానము జొచ్చుచున్నవి. ప్రొఫె సరు కృష్ణప్పగారు చేయుచున్న శాస్త్ర పరిశోధనలవల్ల ఆ రామకృషియం డెంతటి నూతన పరిశోధనలైన చేయు టకు వీలుగలదని స్పష్టమగుచున్నది.

పాఠకమహాశయులందరీవిషయములను గ్రహించి ఇట్టి సర్వోత్కృష్టములైన ఫలారామములను పెంచి వాటి లాభములను ప్రేమపూర్వకముగా బడయుదురు గాకయని కోరుచున్నాను.

శ్రీ వేంకటాదిత్య కవన ప్రశంస

నిడుదవోలు వేంకటరమణ గారు, బి. ఏ.

మున్నెప్పుడో నన్నయ్యకు, మున్నుగఁబుట్టిన యపూర్వపుంగావ్యమటం
చెన్నఁగఁదెలిసితి; తదుపరి, నెన్నఁడు నది చూచుభాగ్య మేర్పడకుండెన్.

క. అంతట దైవికముగఁ బ్రత్యంతరము లభింప దాని నత్యాతురతన్
సంతసమునఁజదివితినే, స్వాంతముగా నూతనంపుఁ జవులెలయంగన్.

క. చదివినకొలందిహృదయము, ముదమునఁ దేలుకాడ కావ్యముఖ్యరసము నె
మ్మది నిముడకపొంగిపొరలఁ, గదియించితి నీవిధమున గైకొనుఁడార్యుల్!

ఉ. వన్నెలఁజిన్నెలం గమనపైఖరి, సద్రసపుష్టి నూహలన్
ప్రన్ననినీటుజానలరుపల్కులఁ, నవ్యకళాభిరామగా
మున్నె తెలుంగువాణిని అపూర్వముగా నొసరించినట్టి యా
నన్నియచోడదేవకవినాథుని పెంపు నుతింపఁజెల్లదే!

క. రాజకవులఁ బ్రథముఁడు కవి, రాజులలో నగ్రగామి రమ్యాంధ్రనవో
రాజితకవనసమన్వితుఁ, డైజను శ్రీనన్నెచోడు నభినందునునన్. (?)

ఉ. నన్నయనాఁడు శైశవమునం జరియించెఁ దెలుంగువాణి తి
క్కన్న మహాకవిప్రవరుకాలమునం గడుఁబెద్దయయ్యెఁ బె
ద్దన్న మహాకవీంద్రుసమయంబునఁ బ్రౌడయటన్న మాటకున్
మన్ననలేల తావకసమంచితనూతన కావ్యసృష్టినిన్.

ఉ. కమ్మనిజానుదెన్గు నుడికారముసొంపు, మనోహరంపుభా
వమ్ములపెంపు, క్రొత్తలయిప్రౌఢిమ నింౘెడుకల్పనాళి, హృ
ద్యమ్మగువర్ణనాళియు, నుదారకథారచనాప్రశస్తి ని
త్యమ్మను తావకీనకవితాపటి మన్వలయింపనొల్లవే ?

ఉ. పుట్టినదాది కావ్యము సమూలముగాఁబఠియించి కాని, యే
పట్టునవైనఁ దీసి చదువందొరకొన్నను గాని వీడఁగాఁ
బుట్టునె బుద్ధి యిట్టిది యపూర్వము; మున్ను తెలుంగు బాసలో
నిట్టియమోఘకావ్య ఘటనైకమహత్త్వముఁ గల్గు నేరికిన్ ?

చ. తెనుఁగుపదంబుపొందికకుఁ దిక్కనకంటెనునీవు, దివ్యని
స్వనమునుఁబోలు సత్కవితఁ బండితమల్లయ పాలకుర్కి సో
మనయునుఁ దొల్లి తెల్పి రసమానమహాంధ్రకవిత్వరీతులన్
ఘనులు విమర్శకాగ్రణులు గైకొన రేలొకొ? నేఁడు వారినిన్.

చ. చదువగ నింపునింపుటకుఁ జాలినశైలిని లేదటంచు నె
మ్మదినొకయూహసేయుచు విమర్శకులై తనరారువారె నీ
మృదుమధురోక్తిగుంభనల మెచ్చరు; దానసె యెప్పుడైన
నెయ్యదియునుఁగాదు నేఁడు వినుమా సుకవీంద్ర! రసజ్ఞశేఖరా !

ఉ. శ్రావ్యములైనకావ్యము లసంఖ్యముగారచియించి సద్యశో
దివ్యశరీరముల్ జగతిఁ దేజరిలన్బొగడొందు తొంటి స
త్కావ్యులలోన పూజ్యపదగౌరముం బరిపుల్లకీర్తి నం
భావ్యతఁదాల్చి దివ్యవిభవంబున వెల్గుము రాజశేఖరా !

క. నీకావ్యము శృంగారర, సాకరమై, సకలసత్కళాకరమై, మో
దాకరమై, లక్షణశో, భాకరమై వెలయుఁగాన నభినందింతున్.

క. లలితపదబంధురము ను, జ్జ్వలభావరసాభియుక్త పాండిత్యకళా
కలితంబౌనీకావ్యము, తలమానికమగుచు వెలయు ధరణీతలమునన్.

క. చెలువగుపలుకుల నలరుచు, నలలితభావములఁ గవనచాతురిమీఱన్
వెలయఁగఁజెలఁగిన కబ్బము, పలుమారునుతింపఁదగదె పాండితిమీఱన్.

ఉ. జంగమమల్లికార్జునుని సత్కరుణామృత దోహదంబునన్
భంగమువొందకుండు కవనవ్రతతీఫలమై తెలుంగుబా
సం గయిసేయు నీవిమలషణ్ముఖజన్మకథా ప్రశంసఁ జే
ర్మింగొనిచేయఁగావలదె శ్రీవిలసిల్ల సభాంతరంబులన్.

ఉ. జానుదెనుంగునన్ నవరసస్ఫురితమ్ముగఁ జిత్తపద్మ మిం
పూనఁగఁజేయు సత్కవనయోగ్యతగల్గిన యట్టిసత్కళా
శ్రీనిధులైన శైవకవిశేఖరులం దొకరుండవౌటచే
నీనుతినన్నె చోడ! హావణించిన వేడుక నేనొర్చితిన్.

అహింస

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు

సనాతన ధర్మములన్నింటియందును నహింస యుత్తమోత్తమమైనదిగా పరిగణింపబడుచున్నది. పూర్వకాలమున భగవానుడు బుద్ధావతారమునెత్తినపుడీధర్మమునే స్థాపించి యున్నాడు. వర్తమానకాలమున నీధర్మమునే మరల మహాత్ముడు సుప్రతిష్ఠితము జేయుచున్నాడు. పురాణములయందును నితరధర్మనీతిగ్రంథములయందును నీధర్మమెక్కువగా ప్రశంసింపబడియున్నది. దీనిస్వరూపమును సరిగ నెఱుంగుటకాని, నిరూపించుటకాని యసాధ్యము. ఐనను "విబుధజనులవలన విన్నంత కన్నంత, తెలియవచ్చినంత తేటపరచు"టకే నాయీపూనిక.

హింసింపబడుటకేజీవియు నిష్టపడదు. ప్రతిజీవియు సుఖమునే పడయగోరుచున్నది. అహింసాధర్మముయొక్క ప్రాముఖ్యము యీసత్యముపైననే యాధారపడియున్నది. కాని ప్రతిజీవికినిగల యీసుఖేచ్ఛయే ప్రపంచమునందలి హింసకును దన్మూలముగా దుఃఖమునకును కారణమగుచుండుటయువింతగ తోపకమానదు. పరహింసారూపకముగాని సుఖము నేజీవియు జెందుటలేదు. ఇక పరహింసాభయమున స్వసుఖమును పరిత్యజించినచో హింస తనయందే కలుగుచున్నది. ఐనచో నహింసయనున దన్వయించుట యెచ్చట? దానిస్థాన మెందున్నది? యని విచారించుటయే మనకు గావలసిన విషయము.

అహింసాధర్మమునుగూర్చి విచారించుటకుముందు ధర్మమననేదియో హింసయననెట్టిదియో యించుక విమర్శించి గ్రహించుట యావశ్యకముగ నున్నది.

ధర్మము

ప్రపంచము నేదిధరించుచున్నదో, అనగా ప్రపంచవ్యాపారమున కేదియాధారభూతముగనుండి జగత్కల్యాణము గావింపనున్నదో యదియే ధర్మము. ఆధర్మపదార్థమే శాఖోపశాఖలుగ విస్తరిల్లి యనేకరూపములతో ననేకనామములతో విలసిల్లుచున్నది. అనేకములుగా వ్యక్తములైన ధర్మమూర్తులకన్నింటికి నదియే యాత్మస్వరూపము. ధర్మములన్నియు దానినాధారముగగైకొనియే వ్యాప్తిజెందితుదకందే లీనమైపోవుచున్నవి. ఒకేకేంద్రమునుజుట్టి గీయబడినవృత్తములవలె నీధర్మములు పోనుపోను వైరళ్యమును జెందినవియై మిగిలినధర్మములగొన్నింటిని తమయం దిముడ్చుకొనుచున్నవి. సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, ఇత్యాది ధర్మములు దేశకాలవస్తుభేదములనుబట్టి మార్పుజెందుచుండును. ఇట్టినన్నియును మార్పులేని సనాతనధర్మములనే యాధారముచేసుకొని వృద్ధిజెందుచు వానియం దిమిడియుండును. సనాతనధర్మములకు వ్యతిరిక్తములై ప్రయుక్తములైనచో నవి వినాశమును దెచ్చును.

ధర్మసూక్ష్మత

అట్టిసనాతనధర్మములన్నింటియందును సత్యము, అహింస యను నవి రెండును మిగుల పొగడబడియున్నవి. మిగిలినధర్మములన్నింటిని యీరెండును, లోగొనియుండుటచే నీరెండుధర్మములను నిర్వహించువాడు తక్కినవానినిగూడ నిర్వహించినవాడే యగుచున్నాడు. మరల నీరెండింటియందును నహింస యగ్రగణ్యముగా జెప్పబడియున్నది. కారణమేమన నది సత్యమును తనయం దిముడ్చుకొనియున్నది. కనుకనే పరిస్థితులవైపరీత్యముచే నీయుభయధర్మములకును వైరుధ్యము సంఘటిల్లినట్లు తోచినప్పుడు అహింసకే ప్రాధాన్యమీయవలయునను ధర్మసూక్ష్మత జూపబడినది. సత్యమెప్పుడును సర్వభూతహితమైనదై యుండును. అదియే యహింసయొక్క స్వరూపమై యున్నది. కావున నీయుభయధర్మములకును వైరుధ్యము లేనేలేదు. అహింసావ్రతము నెవ్వరాచరించుచున్నాడో వాడితరములగు ధర్మములనన్నింటిని యాచరించినవాడగుచున్నాడు. ఆర్యులధర్మసూక్ష్మనిరూపణము మహోన్నతసత్వమును జూపుచున్నది. వారిధర్మములుగాని ధర్మసూక్ష్మములుగాని మానవజాతిని—ఒక్కమానవజాతిననసేల—సమస్తవిశ్వమును, కల్యాణమునకే కొంపోవుచుండును:—

అహింసా స్వరూపము

స్వసుఖమునపేక్షించిన నితరులకును, నితరులకు సుఖముగావింపబోయిన తనకును, హింస తప్పకున్నదను విషయము ముందే నిరూపించియుంటిని. ఇట్లు చూచినచో తనకు స్వపరభేదమింతయు లేకుండునో, అంతవరకును హింస జరుగుచునేయుండును. ఇక నెన్నుపడిచి యన్యము లేక తనకుగావలసినది లేక యుండునట్టి స్థితియందే యహింసాస్వరూపము గోచరించుచున్నది. ఆస్థితి పరబ్రహ్మము, ఆనందస్వరూపము, సత్యస్వరూపము, యహింసాస్వరూపము నైయున్నది. సాధకుడాస్థితి నిబొందుటకే యహింసావ్రతము నాచరించుచున్నాడు. ఆస్థితియందే యహింసావ్రతము పరిసమాప్తిని జెందుచున్నది. ఈవ్రతమునందు మిగిలినవ్రతములన్నియు నిమిడియున్నవి. ఈవ్రతఫలము సిద్ధించినప్పుడు అన్నిఫలములును సిద్ధించును. కావుననే మహాభారతమున—

౧. "దంతియడుగులోన తక్కినజంతువ
యంబు నడుగులెల్ల నడగియుండు

నట్లధర్మకోటులన్నియు లోనగు
నిర్గుణ యహింస కింత నిజము."

౨. "నేయుత్తమధర్మములను నదివెలిగించుక్"

3. "అహింసశమదమములు హృదయమునకు నెప్పుడు
నలవడంగఁజేతయం(డు బుధులు"

ర. "దానము ధర్మము తపమి
జ్ఞానిష్ఠయనంగ గల్గుసత్క్రియలెల్లన్
మానవనాథ యహింసా
నూనాకృతులంద్రు శ్రుతుల నూనినపెద్దల్."

౫. "దానమును తపంబు ధర్మంబు యజ్ఞంబు
శౌచ మంత్ర తంత్రసత్యములును
బుధులహింసరూపములుగాగ జెప్పుట
నెల్లకలిమిసుమ్మహింసకలిమి."

ఇత్యాదిపదములును, ప్రస్తుతము మహాత్మునిచే

Nonvoilence as perfect state it is a goal towards which all mankind moves naturally though unconscously

అహింసయనునదొక పరిపూర్ణమగుస్థితి. అదియొక గమ్యస్థానము. తనకుతెలియకుండగనే సమస్తమానవజాతియు నాగమ్యస్థానముపై పునకు జరుగుచున్నది.

అని వ్రాయబడిన వాక్యరత్నములును నహింసాధర్మముయొక్క స్వరూపమును, సత్యమును విస్పష్టముగను నిరూపించుచున్నవి.

సృష్టి- హింస

సృష్టి ఈశ్వరలీల. ఈశ్వరు డానందమయుడు. సృష్టియు నానందమయము గావలసియున్నది. కాని మానవదృష్టికి సృష్టియందు హింస గోచరించుచున్నది. ఆకారణముచే నాతడు యీశ్వరునియహింసాస్వరూపమును తనమ్మలమున నహింసాధర్మముయొక్క యావశ్యకతను గూర్చి శంకించుచున్నాడు. హింసాహింసలకు విపరీతములగునర్థములను కల్పించుచున్నాడు.

సృష్టిలో గనబడు హింసయని యనుకొనబడుదానియొక్క యాథార్థ్యము నిచ్చట కొంచెము విమర్శించవలసియున్నది.

సృష్టి యొకయానందలీలయని చెప్పుట విపరీతముగను సాహసముగను గన్పట్టుచున్నది. భూకంపములు, జలప్రళయములు, అగ్నిప్రమాదములు, ఉల్కాపాతములు, తుపానులు మున్నగునవన్నియు ప్రకృతికి భీకరరూపమును దెచ్చుచున్నవి. విశ్వమునంతను గందరగోళము జేయుచున్నవి. గగ్గోలుచేసి కలంచివైచుచున్నవి. జీవులనుబట్టి జీవులు మ్రింగుచున్నవి. ఇక మానవులచర్యలనుజూచితిమా చెప్పతరముకాకున్నది. ఈరీతిగా సృష్టి దుఃఖమయముగను, హింసాస్వరూపిణిగను గనబడుచున్నది.

ఇం దానందమేది ? అహింసాస్వరూప మెందున్నది ? ఇదియంతయు హింసకాదా ? కాకున్న నిక హింసయని దేనినందురు ? ఇత్యాదిప్రశ్నలు బయలువెడలుచుండును.

మానవదృష్టి వేరు. ఈశ్వరదృష్టి వేరు. సృష్టిలో మానవదృష్టికి గోచరించు హింస ఈశ్వరదృష్టిలో లేదు. మానవుడు తనయునికి నాధారముచేసికొనియే బాహ్యమును, నన్యమును, నని యనుకొనుదానిని విమర్శించుచుండును. పరహింసారూపకముగాని స్వసుఖమును స్వహింసారూపకముగాని పరసుఖమును నాతనికిగోచరించుటలేదు. ఆతని దృష్టి సాక్షికత్వమును వహించుచు ద్వంద్వములను జూచుచున్నది. సృష్టి యాతని కానందలీలగగాక సుఖదుఃఖమిశ్రమముగ నున్నవి. కాని యీకష్టసుఖములు ఈశ్వరదృష్టియందు లేవు. ఆతనికిది కేవలము ఆనందమయము. ఇవన్నియు నాతనియందే జరుగుచున్నవి. మానవు డానందమునుపొంది ఆరోగ్యవంతుడై యుండునప్పుడు ఆతనిశరీరమందు పనిచేయుచున్న యవయవములం దెన్ని జీవాణువులు లయమును జెందుచున్నవి ? తత్సంబంధమగు హింసను మానవు డనుభవించుటను జూడము.

పరిణామము-హింస

ఉపాధులమూలమున ఈశ్వరపదార్థము వ్యక్తమగుచుండుటయే సృష్టియనబడుచున్నది. అది తనపరిపూర్ణతను వ్యక్తము చేసికొనుటకై యుపాధులనుండి, యుపాధులకు జరిగిపోవుచున్నది. ఉపాధులభేదమునుబట్టి యాపదార్థము భిన్నరీతులుగ వ్యక్తమగుచుండును. కొన్నికొన్నియుపాధులయం దాయనంతశక్తిమయమైనపదార్థమునందలి కొన్నిశక్తులు మాత్రమే బహిర్గతములై కొన్నియంతర్గతములుగ నుండును. మొత్తముమీద నన్నియుపాధులు నీశ్వరరూపములే; అన్ని నశక్తులే. కావుననే

"ఇందుఁగలఁడందు లేఁడని, సందేహమువలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందువెదకిచూచిన, నందందేకలఁడు దానవాగ్రణి! వింటే"

యనియనుట. ఇట్టిది యుపాధులనుగైకొనుచు, నొకదానినుండి యింకొకదానికిబోవునపుడు వెనుకటికంటె నెక్కువశక్తులను వ్యక్తముచేయుటకనువగువానిని గైకొనుచున్నది. పోనుపోను నాయాయుపాధు లుత్కృష్టములైన వగుచున్నవి. దీనికే సృష్టియందలిపరిణామమని పేర్కొనుచున్నారు. సృష్టిలో మానవునకు గోచరించుహింస యీపరిణామమునకు సంబంధించినదై యున్నది. అది హింసయని యనుకొనుటకు వలనుపడదు. అది ఈశ్వరేచ్ఛ. లోకకల్యాణమునకై యది జరిగిపోవుచున్నది. శిలలుమున్నగు ఖనిజపదార్థములు భిన్నములైపోయి, వానికన్న నుత్కృష్టోపాధులుకల వృక్షజాతుల కాహారముగ మారిపోవుటయు, నావృక్షములు జంతుసంతానమున కాహారమగుటయు నను నిత్యాదిసృష్టిలీలలీశ్వరప్రేరితములై లోకకల్యాణమును గావించునవియై యున్నవి. నికృష్టమైనదానిని బలిగగైకొని యుత్కృష్టమైనది విజృంభించి వికసించుటయే యందలి రహస్యము. (Survival of the fittest). ఇది హింసకాదు. దీనినియజ్ఞమనియనెదరు. ఈన్యాయము ననుసరించియే మానవుని

యందును యజ్ఞము జరుగుచున్నది. అది పరహింసారూపకము గాదు. వానియందలి మానవత్వము వికసించుటకుగాను పశుత్వమును, దేవత్వము వికసించుటకుగాను, మానవత్వమును యజ్ఞము గావింపబడవలసియున్నది. ప్రాథమికదశయందు మానవుడు తనమానవత్వమును ప్రతిష్ఠించుకొనుటకే పశువిశసనమును గావించుచున్నాడు. ఇది స్వకీయమునకు గాక అన్యమునకుసంబంధించినది. (Not subjective but objective). మానవుడొనర్చు నరబలులు జంతుబలులు నీన్యాయమునకే విపరీతస్వరూపములుగ నున్నవి. ఇవి కామ్యకర్మలు. పైనజెప్పబడిన హింసారూపకముగ దోచుచున్న! యజ్ఞము మానవునియం దెట్టియాకృతిని దాల్చవలసియున్నదనుటయే ప్రశ్న

యజ్ఞము

పూర్వోక్తమగు పరిణామక్రమము మానవునివద్దకు వచ్చుసరికి మార్పును జెందుచున్నది. అతనియొద్ద స్వతంత్రత కనుపించుచున్నది. ప్రకృతికతీతమై ప్రకృతిని వశపఱుచుకొను నాత్మశక్తి యాతనియందు వికసించినది. కావుననే యంతవఱకును ప్రకృతిధర్మమై నిర్బంధముగ నుండిన యజ్ఞమాతని కైచ్ఛికవిషయమైపోయినది. అతనియందు నూతనముగ వికసించిన యాశక్తి యాతనినిసైతము యజ్ఞము చేయుటకు ప్రేరేపించుచున్నది. ఆయజ్ఞముయొక్క స్వరూపము వేరైపోయినది. ఆయజ్ఞనిర్వహణ మాతనికి ధర్మమైనది.

ఇదివరకు బ్రహ్మాండమున యజ్ఞము జరుగుచున్నది. బ్రహ్మాండమునకు సదృశమగు పిండాండమొకటి మానవునకు లభించినది. దానికాతడునియంత. తాను గావించవలసిన యజ్ఞమందేజరుపవలసియున్నది. దానియందే కర్తయు, నుపద్రష్టయు, ఋత్విక్కులు మున్నగువారు కలరు. ప్రారంభమున పశుత్వమును, పిమ్మట మానవత్వమును యజ్ఞపశువు లగుచున్నవి. మానవత్వ దేవత్వము లారూయజ్ఞములకు వరుసగ ఫలములై యున్నవి. ఆ యజ్ఞములు నిర్వహింప బడినప్పుడే సరియగు పరిణామము మానవునియందు జరిగినదని తలంచవలెను. దీనినిబట్టిచూడగా మానవుడు చేయవలసినది స్వాత్మీయ (Subjective) మగు యజ్ఞమే కాని పరహింసా (Objective) రూపకమైనది కాదు. అదియే యుత్తమము.

క. విను పశుయజ్ఞము హింసన, మనంతఫలదంబుకాదహం కృతిసహితం
బనఘా! వాఙ్మనస నియమ్యమనుచుఁగంబెమ్ము సద్యోగానందంబుగన్.

అను మహాభారతమునందలి పద్యము యీసత్యమునే నిరూపించుచున్నది. స్వార్థత్యాగము (Self Sacrifice) దివ్యమైన యజ్ఞము. ఉభయతారకమైనది. అదిచేయువానికిసైతము హింసగలిగించుట లేదు. స్వార్థత్యాగికట్టి త్యాగమే భోగముగ మారిపోవుచున్నది.

మనుజుడెప్పుడును స్వార్థపరుడై సంకుచితమగుదృష్టితో పరహింస గావించుట యీశ్వరసమ్మతముగాదు. మానవునియం దీశ్వరత్వము వికసించుటయే యాతనియందు జరుగవలసిన పరిణామమని తెలుపబడియున్నది. సంకుచితమగు నహంకార మాతనినుండి తొలగినగాని యీశ్వరత్వము వ్యక్తముగాదు. అంతవరకును పరహింసారూపకమైన స్వసుఖమే యాతనిచే నభిలషింపబడును. ఆయహంకారము తొలగిన కొలదిని నాతనికేకత్వము గోచరించుచుండును. హింసయు తొలగిపోవుచుండును. అన్నింటియందును తనస్వరూపమును తనయం దన్నింటిస్వరూపమును జూచుచు నాతనిదృష్టి ఈశ్వరదృష్టిగా మారిపోవును. 'ఆత్మవత్సర్వభూతాని' యనువాక్యము సార్థకమగును. ఇక నాపై హింస యనునది ఆతనిమూలమున జరుగుట కవకాశముండదు. అట్టి యద్వితీయస్థితి నాతనికి గలిగించుటకే వానిహృదయమున భూతదయ, సానుభూతి, మున్నగు దివ్యగుణము లంకురించి పనిచేయుచున్నవి. తదనుగుణముగ నాతడు వ్యవహరించవలసి యున్నది. అట్లుచేసెనా యహింసామార్గ మతనికి సుగమమగును.

సాధారణముగా మనుజుడాచరించు హింసలలో ననివార్యములు కొన్నియు నివార్యములుకొన్నియు గలవు.

చ. సలిలము లుర్వి యాకసము సర్వము జంతుమయంబు కావునన్
గలుగు నవశ్యమున్ సకలకార్యములందును హింస, హింసకున్
దొలఁగిన దేహయాత్రయును దుర్ఘటమైనటులుండు నింతయున్
దలఁపరు హింససేయమని తారు చరింతురు కొంద ఱున్మతుల్.

మ. నాకుం డెంతయు నోజతో దునగ సీరాగ్రంబునంజూడ్కి, ప్రాణులనేకంబులునచ్చు; హింస యదియౌనో? కాదో? వేయేల, మగ్రుల్యలునేలం జరియించునప్పు పసపులంద్రొక్కంబడున్ బెక్కు, జంతులు హింసావిధి కాదనంగనశకమే నోపజ్ఞ! యెట్లాహింపుమా?

ఈ పద్యములయందు చెప్పబడిన యనివార్యమగుహింసయేయున్నది. మానవునకు హింసేచ్ఛ లేకుండగనే నివి జరిగిపోవుచున్నవి. ఈ కర్మముయొక్క ఫలము లాతనికంటవు. అతడు బుద్ధిపూర్వకముగ జేయుహింసలనుండియే తొలగవలసియున్నది. అందునకు స్వాతంత్ర్యముగలదు. ఐనను అహింసావిషయమై యాతడు నాదర్శమునమాత్రము మున్నతముగనే యుంచుకొనవలయును. అట్టి హింసయుగూడ తనమూలమున జరుగగూడదనునదియే గూడార్థము. సాధ్యమైనను గాకున్నను నదియాశ్లేయుంచవలెను. మానవునకు ప్రయత్నసాధ్యముగానిది లేదు. నివార్యములగునవి నివారించుమపోయిన యనివార్యము లనువానినిగూడ క్రమక్రమముగ నివారణచేయుట సాధ్యమగుచుండును. బుద్ధిపూర్వకమును నధర్మమునైన హింసలే నిజముగ హింసలగుచున్నవి. అవి మానుటకై ప్రయత్నముచేయుటయే సాధకుడు చేయవలసినది. ఈ యత్నము గాఢమైనకొలదియు నహింసాస్థితి యతనికి స్వభావసిద్ధమై పోవును. అతని దేహ మనోవృత్తులు సహజముగ సంప్రవర్తించుచుండును. అప్రయత్నముగ హింసలకు దూరుడగుచుండును.

బుద్ధిపూర్వకములగు హింసలనుజేయుచు సాధారణముగా మానవులు కొన్నివిపరీతాభిప్రాయములను జెప్పుచు, వానిని సమర్థించుకొనుటయు గలదు. అట్టి విపరీతములును విచిత్రములునైనయభిప్రాయములలో ముఖ్యములైనవాని కొన్నింటి నిచ్చట జెప్పి విమర్శించుట సందర్భోచితముగ నుండునని తలంచెదను.

కొన్ని విపరీతాభిప్రాయములు

(౧) ఈశ్వరుడే జంతువులకు జంతువుల నాహారముగ జేసియున్నాడు గనుక మానవుడు మాంసముదినుట దోషముకాదు.

ప్రకృతిలోనిట్టి సత్యముగలదు జీవులను జీవులు భక్షించుచుండుట నిజమే. ఆయాజంతువు లాయాజంతువులనే చంపి భక్షించుచున్నవి గాని యన్యము దినవు. ఈశ్వరునిచే నిర్ణయింపబడిన యాహారము ప్రతిజాతిలోని జంతువునకును గలదు. ఆజాతిలోని జంతు వా యాహారమునే తినును కాని వేరువిధమగు నాహారమును దినదు. కాని యిట్టి యాహారనిర్ణయముకాని మరేనిర్ణయముగాని మానవునకై యీశ్వరునిచే జేయబడియున్నదా యనునదియేప్రశ్న. మానవుడు కేవలము ప్రకృతిబద్ధమగు జంతువుకాదు. మాంసము దినినను గడ్డిదినడు. మాంసాహారము మానవున కీశ్వరునిచే నిర్ణయింపబడలేదు. కాని యతడు కొనవలసిన యాహారమును నిర్ణయించుకొనుశక్తిని భగవంతుడు ప్రసాదించి యున్నాడు. తత్సంబంధమగు బాధ్యతయు నాతనిపై కలదు. జంతుశాస్త్రజ్ఞులు సైతము మనుష్యుని దంతనిర్మాణమును జీర్ణకోశనిర్మాణమునుబట్టి యతనిని శాఖాహార జంతువులయందే చేర్చిరి. ఇది యట్లుండ మహాభారతమున మాంసాహార విసర్జనము విషయమై యెట్టినిషేధము గావింపబడియున్నదో యీక్రిందిపద్యముల జదివిన దెలగలదు.

క. "తనుసమలినవానిసమలు, నని మాంసము తెరగుజెప్పు నాగమములు

క. తపములు దానంబులు బ్రహ్మపురినివాసంబు, తప్పదనరాదు జనాధిపమాంసమునవలని పుణ్యపురుషునకు సులభమందురానెలవార్యుల్.

తే. వాజిమేధంబు కంటెను బూజమేధ
కర్మమందురు మాంసభక్షణము విడుపు
అన్యమాంసమున నిజాంగ మాంసంబు బో
షింతు ననుటకంటె చెట్టలేదు.
మాంసభక్షణంబు మానుటకంటెను
మేలులేదు కర్మజాలకమున"

శ్రుతిచోదితములగు హింసలు యజ్ఞసమయములందును, శ్రాద్ధక్రియలయందును మాత్రమే కనబడుచున్నవి. అవియును సంస్కారమును బొందినవి. పిష్టపశువును యజ్ఞములయందును మినుమును శ్రాద్ధములయందును నుపయోగింపవలయునని చెప్పి యహింసాధర్మము నుద్ధరించియున్నారు. మహాభాగవతమున శ్రాద్ధక్రియలయందు సైతము నిషేధింపబడియున్నది.

"ధర్మతత్త్వ వేదియైనవాడు శ్రాద్ధములయందు మాంసప్రధానంబు సేయక భక్షింపక చరింపవలయును"—భాగ. సప్త.

ఇక శాకాహారము గొనుటమాత్రము హింసారూపకము కాదా యనుప్రశ్న వచ్చును. నిజమే. కాదని యెవ్వరు ననరు. కాని యీశ్వరత్వ మెక్కుడుగ వ్యక్తమగుచున్న యుపాధికలిగిన జంతువును జంపుటకన్న నది తక్కువగ వ్యక్తమైన వృక్షముయొక్క యేఫలమునో పత్రమునో తీసికొనుట తక్కువహింసయై యున్నది. అందును నుచితానుచితములు కలవు. ఫలపత్రములనే గ్రహించవలసినచోటుల వృక్షములను న్మూలించుట కేవలము హింసయు దోషమును నై యున్నది. కావున నావిషయమునను జాగరూకతతో మెలగ వలయును.

(౨) 'మునుతపుచేసినకర్మంబున నశియించుజూవె భూతంబులు సంపినవాడు నిమిత్తమాత్ర మింతయె'

అను భారతపద్యము నాధారముగగైకొని కొందరు హింసల గావించుటయు, కావించినహింసలను సమర్థించుకొనుటయు జరుగుచున్నది. ఇందు సత్యము విస్పష్టముగ కనుపడుచునే యున్నది. హింసజేయుటకు దాను సంకల్పించకపోయినను తనమూలమున జరిగినహింసకే తాను నిమిత్తమాత్రుడై యున్నాడు, కాని తాను సంకల్పించి బుద్ధిపూర్వకముగ జేసిన హింసకు తాను ప్రధానకారణుడే యగుచు తత్కర్మఫలము ననుభవింప వలసియున్నాడు.

(౩) 'చంపెడువాడులేడు, చంపబడునదిలేదు' అను గీతావాక్యమును కొందరు విపరీతముగ నన్వయించుటయు గలదు. చావును, పుట్టుకయులేని యాత్మస్థితి తనకుగల్గినప్పుడు చెప్పవలసినదే కాని యీ మాట సామాన్యుడు చెప్పుట కధికారములేదు.

అహింసావ్రతాచరణము

(౧) ఏహింసచేయుటవలన నుత్కృష్ట మగుదానికి వృద్ధియు,నికృష్టమైన దానికి క్షయమును, సంభవించుచున్నదో యట్టిహింస యహింసయే యగుచున్నది.

(౨) ఏ యహింసవలన నుత్కృష్టమగుదానికి నాశనమును, నికృష్టమగు దానికి వికాసమును గలుగుచున్నదో యట్టియహింసయు హింసయే యగుచున్నది.

ఈ యుభయమునే యేకార్యములకైనను నన్వయింపవలసి యున్నది. ధర్మయుక్తములగు హింసల కన్నింటికిని యీ సూత్రములే యన్వయించుచున్నవి.

యుద్ధము చేయుమని ప్రబోధించునప్పుడును, ధర్మరాజును జంప నుంకించునప్పుడును, కర్తవ్య ముపదేశించునప్పుడును నర్జునునకు శ్రీకృష్ణుండు దెలియజెప్పిన దీధర్మసారమునే. వేటాడుటకుమాంససంపాదనము లక్ష్యముగాదు. యుద్ధముచేయుటకు పరరాజ్యాక్రమణమును పరహింసయు నుద్దేశ్యములుకావు. అట్లు కాగూడదు. వేటవిషయమున మహాభారతమున

"కుతూహలంబు కోపంబునని యెడి భావంబుల బొరయక లోకరక్షణార్థంబుగా క్రూరమృగవధంబును" అని యున్నది.

ఇట్లే యుద్ధమునకు అపరాధుల శిక్షించుటకు విషజంతు సంహారమునకు మున్నగువానికిగల భావములు గ్రహించవలసియున్నది. ఇట్టిచో నహంకారములేదు. అవి యీశ్వరప్రేరితములై జరిగిపోవు చుండును. మొత్తముమీద నివియన్నియు ప్రేమమీదనే యాధారపడి జరుగుచుండవలెను. దాని నుద్ధరించుటకై చేయబడినప్పుడు ఆయాకృత్యములు హింసలుగ కనబడియు హింసలుకావు. అవి జరుగకున్న లోకనాశనము సంభవించును. ప్రేమపై నాధారపడియుండకపోయినను నట్లే జరుగును. అప్పుడవి రాక్షసకృత్యములుగ పరిగణింపబడును.

మానవుని నిత్యవ్యవహారము

'అపకారికి నపకారముచేయుటయే మానవజాతి లక్షణమనియను కొనుట పొరపాటు. అది యజ్ఞానమేకాక పాగరుబోతు తనముకూడనై యున్నది. ఏవిధమగు దురుద్దేశమును లేక యపరాధరాహిత్య మాతని యందు మూర్తీభవించినపుడే సరియైన మానవు డగుచున్నాడు. ఇప్పు డాతడు సగము మృగముగను, సగము నరుడుగను నున్నాడు. అనిమహా త్ముడు వ్రాసినదానియందు మహత్తరమైన సత్యముగలదు'

'అపకారికి నపకారముచేయుమనువిధి యేమతగ్రంథములందును లేదు. కాని పాపరాధకునియెడల మనయందుబుట్టు చిత్తవికారమును మాత్రము మనము నిగ్రహించుకొనవలయునను విధిమాత్ర మన్నిటియం దును కలదు. అనియు నామహనీయుడు తెలిపియున్నాడు.

ఈవ్రతము నాచరించుపట్ల సాధకునకు మహాభారతములోని

'ఒరులే యవి యొనరించిన
నరవర! యప్రియము తనమనంబున కగుఁ దా
నొరులకు నవి సేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లన్.'

అనుపద్యముయొక్క భావము మార్గదర్శకమై యున్నది.

అహింసావ్రతము దివ్యమైన వ్రతము. ఇది హృదయప్రేరణకు సంబంధించినది కాని బుద్ధియొక్క తర్కమునకు సంబంధించినది కాదు. హృదయమే యీశ్వరునకు స్థానము. సాధనమున్నూ యై యున్నది. ఈవ్రత మునకు కారణము ప్రేమ, కార్యము, అహింస, ఫలము ఆనందమును నై యున్నది. దివ్యమగు హృదయప్రేరణయే దీనికి పౌరోహిత్యమును వహించుచున్నది. ఇది యన్నింటిని బహిర్భ్రమువేసి దివ్యములైన వానిగ మార్చును. కలియుగమును సత్యయుగముగా జేయుశక్తి దీనికి గలదు. దీనికొక కాలనియమము లేదు. కార్యనియమము లేదు; స్థలనియమమును లేదు; సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థికవిభాగము లిందుభేదమును కల్గింప జాలవు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సర్వమానవులు నిది నిత్యవ్యవ హారమున నాచరించుచుండవలెను.

"ఒక్కరొక్కరుగు తమ తమ రెమొపినటుల
హింసతెగువున కెసగగ్గి రేగవలయు
నదియనూపె యహింస నానతిశెయిల్లు."

అను దానిభావమును గ్రహించి సమమచుంచు యహింసామా ర్గము క్రమక్రమముగ సుగమమై గమ్యస్థానమును జేరబోవునప్పటి కా గమ్యస్థానమే తానగుచున్నాడు. తొందరపడవలసిన యవసరము లేదు. తొట్రుపాటుకూడదు. చేరువకు బోవుచున్నరొలనని గమ్యస్థానము దూరమునకు బోవుచుండును. కాని నిస్పృహచెందవలసినపనిలేదు. వన కు విజయము మనముకొవించుయత్నమునందే కలదు. సంపూర్ణ ప్రయత్నమే సంపూర్ణవిజయమని మహాత్ముడు చెప్పినవాక్యముయొక్క భావము సత్యసారమై యున్నది. ఈవ్రతము నాచరించి ప్రతివానును ఫలమును బడయవలెనని కోరుచున్నాను.

విజయనగరసామ్రాజ్యపతనము

కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

శాతవాహనవంశజలధిరత్నంబవై
జగమెల్ల నుతియింప జననమొంది
త్రిభువనాంకుశులైన ధీరచాళుక్యుల
గారాబుబిడ్డవై కరము పెరిగి
ఖడ్గఖేలనులైన కాకతీయులయొద్ద,
వీరవిద్యాశిక్ష వేడ్కగఱచి
కీర్తికెక్కినయట్టి కృష్ణరాయాదిన
రపతులపట్టంపురాణి వగుచు
యుద్ధభూముల విహరించి యుర్వినేలి
అతులితైశ్వర్యభోగంబు లనుభవించి
తుట్టతుద కీట్లు తల్లికోటను దొఱగితీవు
మాకుదక్కవ్వ రాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి!

సీ. దక్షిణంబున మ్లేచ్ఛతండంబు నడపింప,
హరిహరుం డుదయమై మెఱయునాఁడు
నలుదిశల్ జృంభించి వరసరా యాళిఖండు,
బాలార్క తేజంబుఁ బరచునాఁడు
గిరిదుర్గముల గెల్చికృష్ణ రాయన్నృపుండు,
మధ్యాహ్న సూర్యుఁడై మండునాఁడు
రాజుల నోడించి రామరాయని శౌర్య
వైభవాగు ఁకాంతి చెలుగునాఁడు
నిన్ను విడకుండ నీతోడ నీవ యనుచు
వెంటనున్న యదృష్ట మేమాయెఁ గలపె?
వరలు విజయనగరరాజ భాగ్యదేవత
అ స్తమించిత ఇంతలో నవుర యిట్టులు.

ఓవిజయనగరపురవతంసమా!

సీ. సర్వనాశకులైన చంద్రబింబాల దౌరిఁ
బడకుండ నవ్వారు హరుఁగలుగు
దయ లేశమునులేని గారిగోరికాండ్రు
నడ్డి నెక్కించెదె యుపృఘ లేనను
గర్వాత్కృపులైన గజపతీశుల నాఁకి
మొసఁగల్లు కొమంతు లెవరు
ఎటుకల యేనాగి హీనజాతులు మీవా
ఁజుమన ప్లీవ్వాను గామునాను
నాన్న పూర్ణించి నిను శీలఁ గలుపసింప
వేయుఁగన్నుల గాంచెడి వీరు లెవరు
రెక్కలూడిన పక్షివై దిక్కుమాలి
పడితు వీరత్వ రత్వవ మెవ్వ రుడుపుదా ?

బ్రహ్మదేవుని వయఃపరిమాణము

మన్నవ వెంకటకృష్ణ శర్మగారు

కర్మభూమియగు ఈభరతఖండముయొక్క మహిమ ఇతరఖండములకు విలక్షణమయి యున్నది. ఖండాంతరములందు ప్రయత్నించినను పొందఁజాలని సౌకర్యము లన్నియు మనభరతఖండమునందు పరమేశ్వరుఁడే దయాళువై మనకు సమకూర్చియున్నాఁడు. జన్మాంతరములయం దెంతయోపుణ్యమాచరించినగాని మనుష్యుఁడు ఈభరతఖండమున జన్మింపలేఁడనియు, దేవతలుసైతము భరతఖండమునందు తాము జన్మించి శ్రౌతస్మార్తక్రియాకలాపముల నాచరించి చిత్తశుద్ధిగలవారలయి బ్రహ్మానందము ననుభవింప నభిలషించుచున్నారనియు పురాణము లన్నియు నేకగ్రీవముగ పలుకుచున్నవి.

ఇట్టికర్మభూమియందు జన్మించునట్టి అదృష్టము కలిగినందులకు మనమందఱము సంతసించవలయును.

అతీంద్రియద్రష్టలును, పరమాత్మయొక్క అంశావతారులును అగు మహర్షులు లోకోపకారార్థము నిరంతర తపశ్శీలతచేత తాము కనుఁగొనిన యాథార్థ్యమును లోకమునకు వెల్లడించి ఎంతయో లోకకల్యాణమునాచరించిరి. అట్టిమహర్షులు లోకమునకు తెలిపిన సృష్టివిషయక కాలాదినిర్ణయమునుగూర్చి యొకింత యీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను:—

నిమేష, ఘటికా యామాదిపరిచ్ఛేదములచేత నొప్పుచు సాధారణముగ కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ పగలు ౩౦ ఘటికలు, రాత్రి ౩౦ ఘటికలనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్న కాలమును "అహోరాత్ర"మని మనము వ్యవహరించుచున్నారము. ఇట్టియహోరాత్రములు, ౩౦ యయినయెడల, ఒకమాసము. ఇట్టిమాసములు ౧౨ అయినయెడల ఒకసంవత్సర మగును.

మనుష్యమానమునం దొకమాసము, పితరులకు నొకదినమగుచున్నది. అందు శుక్లపక్షము పగలనియు, కృష్ణపక్షము రాత్రియనియు వ్యవహరింపఁబడును.

మనుష్యమానమునం దొకసంవత్సరము దేవతలకు ఒకయహోరాత్రము. అందు ఉత్తరాయణము దేవతలకు పగలుగను, దక్షిణాయనము రాత్రిగను వ్యవహారము. మనుష్యమానముచేత ౧౦౦౦ (వేయి) మహాయుగములకాలమగు నెడల బ్రహ్మదేవునకు ఒకపగలగుచున్నది.

ఆద్యంతములేని కాలప్రమాణమునందు వ్యావహారార్థము త్రుటి, లవ, నిమేషాదిపరిచ్ఛేదములను మనము కల్పించుకొని వ్యవహరించుకొనుచున్నారము. కావున అట్లే బ్రహ్మదేవునియొక్క ఒక్కపగలుకు వేయిమహాయుగములు కాలమగుటచేత తత్ప్రమాణమనుసరించి 'బ్రహ్మదేవునియొక్క త్రుటి, లవ నిమేషాది కాలవిశేషమునకు మనమనుష్యమానమునం దెంతకాలము అగుచున్నదో దానిని పత్రికాపాఠకుల కుత్సాహార్థ మీక్రింద క్రమముగ వ్రాయుచున్నాఁడను:—

మనుష్యమానముచేత బ్రహ్మదేవునియొక్క కాలపరిమాణముయొక్క వివరము నిచట వ్రాయుచున్నాఁడను:—

౧. త్రుటికాలము:—త్రుటియనఁగా లఘ్వక్షరము నుచ్చరించుకాలములో నాల్గవవంతుకాలము. లేకవాఁడిగలసూదిమొనతో తామరపుష్పముయొక్క దళమును గ్రుచ్చినయెడల ఆసూదిమొన ఆదళమున దిగుటకు పట్టునట్టి కాలము. బ్రహ్మదేవునియొక్క ఈకాలమునకు మన మనుష్యమానమునందు సంవ ౨ మాస ౧౧దిన ౧౬, గడి ౩౯ విగ ౩౬.

౨. లవము:— ౧౦౦ త్రుటికాలములు ౧ లవకాలము. ఆలవకాలప్రమాణమునకు మనుష్యమానమున సం ౨౯౬ మాస ౩ దిన ౧౬.

(ఈలవకాలమునకే 'పరాపర' మని నామాంతరము గలదు.)

౩. నిమేషము:— ౩౦ లవములు ౧ నిమేషము. ఈనిమేషకాల ప్రమాణమునకు మనుష్యమానమున సం ౮౮౮౮ మాస ౧౦ దిన ౨౦.

౪. కాష్ఠ:— ౧౮ నిమేషములు ఒకకాష్ఠయగును. ఈకాష్ఠాకాలప్రమాణమునకు మనుష్యమానమున సం ౧౬౦౦౦౦ (లక్షాఅరువదివేల సంవత్సరములగును.)

౫. కల:— ౩౦ కాష్ఠలు ఒక కలయగును. ఈ కలాకాల ప్రమాణమునకు మనుష్య మానమున సం ౪౮౦౦౦౦౦(నలువదిఎనిమిదిలక్షలసంవత్సరములగును.)

మఱొకవిధమగు పరిగణనము

గుర్వక్షరోచ్చారణకాలము:— గుర్వక్షరోచ్చారణకాలమునకు మనుష్యమానమునందు నలుబదివేల సంవత్సరములు.

ప్రాణము:— ౧౦ గుర్వక్షముల నుచ్చరించు కాలము. మనుష్యమానమునందు సంవ ౪౦౦౦౦౦. (నాల్గులక్షలసంవత్సరములు.)

వినాడి:— ౬ ప్రాణములకాలము వినాడి. మనుష్య మానమునందు సంవ ౨౪౦౦౦౦౦ (ఇరువదినాల్గు లక్షల సంవత్సరములు.)

౬. ఘటిక:— ౩౦ కలలుగాని లేక ౬౦ వినాడులు కాని ఘటికయగును. మనుష్యమానమునందు సంవ ౧౪౪౦౦౦౦౦౦ (పదునాలుగుకోట్ల నలుబదిలక్షల సంవత్సరములు).

౭. అహస్సు:— ౩౦ ఘటికలు ఒకఅహస్సగును; అనగాపగలు. మనుష్యమానమునందు సంవ ౪౩౨౦౦౦౦౦౦ (నన్నూటముప్పదిరెండుకోట్లసంవత్సరములు).

౮. అహోరాత్రము:— రాత్రియు పగలును చేరిన అహోరాత్రమగును. మనుష్యమానమునందు సంవ. ౮౬౪౦౦౦౦౦౦౦ (ఎనిమిదివందల అరువదినాల్గుకోట్ల సంవత్సరములు). మన నన్నూట ముప్పది రెండుకోట్ల సంవత్సరములు బ్రహ్మదేవునకు ఒకపగలు, కనుక ఇంతకాలము ఈసృష్టి నిలిచియుండును. ఇంతకాలపరిమాణము రాత్రియగును, సృష్టిలేక ప్రళయముగ నుండును. బ్రహ్మదేవునియొక్క ఈయొక అహోరాత్ర మునే కల్ప మని చెప్పుదురు.

౯. మాసము:— ౩౦ అహోరాత్రములు ఒక మాసమగును. మనుష్య మానమునందు సంవ. ౨౫౯౨౦౦౦౦౦౦౦౦ (ఇరువదిఅయిదు అర్బుదములు, తొమ్మిదినూరుల ఇరువదికోట్లసంవత్సరములు.)

౧౦. ఋతువు:— రెండుమాసములు ఒకఋతువగును. మనుష్యమానమున సం ౫౧౮౪౦౦౦౦౦౦౦౦ (ఏబదియొకఅర్బుదములును, ఎనిమిదినూర్ల నలుబది కోట్ల సంవత్సరములు).

౧౧. అయనము:— మూడుఋతువులుఒకఅయనమగును. మనుష్యమానమునసం.౧౫౫౫౨౦౦౦౦౦౦౦౦ (నూటఏబది అర్బుదములు, నూటఏబదిరెండుకోట్ల సంవత్సరములు).

౧౨. సంవత్సరము:— రెండుఅయనములు ఒక సంవత్సరమగును. మనుష్యమానమున సంవ ౩౧౧౦౪౦౦౦౦౦౦౦౦. (మున్నూటపదునొకండుఅర్బుదములు, నలుబదికోట్ల సంవత్సరములు)

౧౩. బ్రహ్మదేవునిపరమాయువు. అతనిసంవత్సరములచేత ౧౦౦సంవత్సరములు. మనుష్యమానమందు, సం. ౩౧౧౦౪౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦ మూడుపద్మములు ఒక మహాఖర్వము ఒకఖర్వము నాలుగుఅర్బుదాల సంవత్సరములు).

వర్తమానకాలమునందు సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవునకు ఇప్పటిజన్మము ౭ వదియైయున్నది. ఈయెడ పజన్మమునందు ఇతడు భగవంతుడగు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క నాభిపద్మమునందుజన్మించుటచేత వర్తమానకాల సృష్టికర్తయగు శ్రీబ్రహ్మదేవునకు పద్మజుడని నామము. ఇంతకుముందు ౧ మానసము, ౨ చాక్షుషము, ౩ వాచికము, ౪ శ్రావణము, ౫ నాసత్యము, ౬ అణ్డజము, అను ౬ జన్మములు ఇతనికిగతించినవి.

పద్మజుడను నామముగల సృష్టికర్తయగు శ్రీబ్రహ్మదేవునియొక్క సంపూర్ణాయుస్సుఅగు ౧౦౦ సం. లలో ప్రథమార్ధమగు ౫౦ సం.ఆయుష్కాలము ఇంతవఱకు గతించినది. దీనినే పరార్థమందురు.

దీనికి మనుష్యమానమునందు. సంవ. ౧౫౫౫౨ ౧౯౨౧౯౭౨౯౪౯౦౨౬. (ఒకపద్మము, ౫ అయిదు మహాఖర్వములు, అయిదుఖర్వములు, అయిదున్యర్బుదములు, రెండుఅర్బుదములు నూటతొంబది యేడుకోట్లు, యిరువదితొమ్మిదిలక్షలును, నలుబదితొమ్మిదివేల యిరువదియారుసంవత్సరములు). బ్రహ్మదేవునియొక్క అహోరాత్రమునకు కల్పమనునామమని ఇదివరకు సూచించియు యున్నాఁడను. ఇదియే సృష్ట్యాది యనబడుచున్నది. ౩౦ అహోరాత్రములు గలసి మాసమగును. కనుక ఒక్కొక్క యహోరాత్రమునకు ఒక్కొకనామము చొప్పున ౩౦ కల్పముల నామముల నిట పేర్కొనుచున్నాడను:— ౧. (శ్వేత) వరాహకల్పము, ౨. నీలలోహితము (కల్పమని అంతట గ్రహించునది), ౩. వామదేవ, ౪. రాథంతర, ౫. రౌరవ, ౬. దేవ, ౭. బృహత్, ౮. కందర్ప, ౯. సద్యస్, ౧౦. ఈశాన, ౧౧. తమస్, ౧౨. సారస్వత, ౧౩. ఉదాన, ౧౪. గారుడ, ౧౫. కౌర్మ, ౧౬. నారసింహ, ౧౭. సమాన, ౧౮. ఆగ్నేయ, ౧౯. సోమ, ౨౦. మానవ, ౨౧. తత్పురుష, ౨౨. వైకుంఠ, ౨౩. లక్ష్మి, ౨౪. సావిత్రి, ౨౫. ఘోర, ౨౬. వరాహ, ౨౭. వైరాజ, ౨౮. గౌరి, ౨౯. మాహేశ్వర, ౩౦. పితృ (కల్పములు) అని ముప్పది కల్పములు.

పగటికి శ్వేతవరాహకల్పమనియు, రాత్రికి శ్వేతవరాహ ప్రళయమనియు నామమగును. ఇట్లే మరునాఁడు నీలలోహిత కల్పమనియు, నీలలోహిత ప్రళయమనియు క్రమముగ ౩౦ కల్పములకు గ్రహించునది. బ్రహ్మదేవునియొక్క ప్రతికల్పమునందు ౧౪ మనువులును, ౧౪ ఇంద్రులును అధికారమును వహించెదరు.

సృష్టికర్తయగు పద్మజబ్రహ్మదేవునియొక్క ౫౧ వ సంవత్సరముయొక్క ప్రథమమాస ప్రథమతిథియగు ఈ శ్వేతవరాహకల్పమునందు, వర్తమాన ఈకలియుగమునందు, ౮౪ వ పర్యాయమునందు వచ్చిన ఈ క్రోధననామ సంవత్సర చైత్రశుద్ధ పాడ్యమివఱకు బ్రహ్మదేవునకు గతించిన కాలమునుగూర్చి వివరించెదను:—

బ్రహ్మదేవునకు ౫౦ సం. గతించినవనియు, ౫౧ వ సం. యొక్క మొదటిమాసముయొక్క మొదటిదినము ప్రారంభించినదనియు, ఈ ప్రారంభదివసమును శ్వేతవరాహకల్ప మందురనియు ఇదివఱకు సూచించితిని. ఆ మొదటి రోజునందు ఇంతవఱకు, ౧౩ ఘటికలు, ౨౧ కలలు, ౧౬ నిమేషములు, ౨౨ లవములు, ౯౬ త్రుటులు, ప్రకారాంతముగ ౧౩ ఘటికలు, ౪౨ విఘటికలు, ౩ గుర్వక్షరోచ్చారణ కాలములు గతించినవి.

బ్రహ్మదేవునకు ౧౩ ఘటికలు, ౪౨ విఘటికలు, ౧౬ నిమేషములు, ౧౬ లవములు, ౯౬ త్రుటులు గతించి ౯౭ వ త్రుటికాలమగుచున్నది. ౯౭ వ త్రుటికాలమునందు మన చైత్ర శు ౧ ఉగాదిపండుగనాఁటికి (25-3-25) దాదాపు మనుష్యమానమురీతిగ సం. ౨. మా. ౨. దిన ౪౨ గతించినవి.

ఏష్యము. దాదాపు సం. ౦. మా. ౯. ది. ౧౨. కల్పాదినుండి నేఁటివఱకుగతించిన సంవత్సరములు (అనగా మన వేదశాస్త్రముల ననుసరించి సృష్టిప్రారంభ మయిన కాలమునుండి నేటివఱకు గతించిన సంవత్సరములు) మనుష్యమానము చేత సంవ. ౧౯౭౨౯౪౯౦౨౬, (అనగా నూటతొంబదియేడుకోట్లు, ఇరువదితొమ్మిదిలక్షలు, నలుబదితొమ్మిదివేలు, ఇరువదియారు సంవత్సరములు.)

ఈకల్పమునందు నియమితులగు ౧౪ ఇంద్రులు, ౧౪ మనువులలో స్వర్గలోకమునందు, ౬ ఇంద్రులును, భూలోకమునందు ౬ మనువులును, గతించిరి.

గతించిన ఇంద్రులనామములు:—౧. విశ్వభుక్, ౨. విపశ్చిత్, ౩. సుశాన్తి, ౪. శిబి, ౫. విభు, ౬. మనోజవ.

వర్తమానుఁడగు ౭ వ ఇంద్రునినామము పురందరుఁడు.

గతించిన ౬ మనువులు:— ౧. స్వాయంభువ, ౨. స్వారోచిష, ౩. ఉత్తమ, ౪. తామస, ౫. రైవత, ౬. చాక్షుష. వర్తమానుఁడగు ౭ మన్వంతరాధిపతి వైవస్వతుఁడు.

ఒక్కొక ఇంద్రుఁడును, మన్వంతరాధిపతియు, ౭౧ మహాయుగముల కాలము అధికారమును వహించెదరు.

మహాయుగ మనగా:—సం. ౪౩౨౦౦౦౦, అందులో, కృతయుగము సం. ౧౭౨౮౦౦౦, త్రేతాయుగము సం. ౧౨౯౬౦౦౦, ద్వాపరయుగము సం. ౮౬౪౦౦౦ కలియుగము సం. ౪౩౨౦౦౦.

ఈనాల్గుయుగముల ప్రమాణమగు ౪౩౨౦౦౦౦ సం. చేరిన ఒకమహాయుగ మగును.

ఈ ౭ వదియగు వైవస్వతమన్వంతరము నందు గల ౭౧ మహాయుగములలో ౨౭ మహాయుగములు గతించినవి. ౨౮ వ మహాయుగము జరుగుచున్నది. ఈ ౨౮ వ మహాయుగమునందు కృత, త్రేతా, ద్వాపర యుగములు గతించినవి. కలియుగ ప్రమాణమగు ౪౩౨౦౦౦ సం. ములలో ప్రథమ పాదముయొక్క ౧౮౦౦౦౦ లలో ఇప్పటికి గతించినవి. ౫౦౨౬ అయిదు వేల ఇరువదియారు సంవత్సరములు. ప్రతిమహాయుగము నందున్నూ శ్రీమహావిష్ణువు వేదవ్యాసరూపమున అవతరించి వేదములను లోకమునందు వ్యాపింపఁజేయుచున్నాఁడు. ఇంద్రత్వ, మన్వంతరాధి పతిత్వములవలెవేదవ్యాసత్వమున్నూ ఆధికారికపదవి. ఇదివఱకు ౨౭మహాయుగములు గడచినవి. కావున ౨౭ వేదవ్యాసులు గతించిరి. వారినామముల నిట తెలుపుచున్నాఁడను:—

౧. స్వాయంభువుఁడు, ౨. ప్రజాపతి, ౩. ఉశనసుఁడు, ౪. బృహస్పతి, ౫. సవిత, ౬. మృత్యువు, ౭. ఇంద్రుఁడు, ౮. వసిష్ఠుఁడు, ౯. సారస్వతుఁడు, ౧౦. త్రిధాముఁడు, ౧౧. త్రివృషుఁడు, ౧౨. భరద్వాజుఁడు, ౧౩. అంతరిక్షుఁడు, ౧౪. ధర్ముఁడు, ౧౫. త్రయ్యారుణి, ౧౬. ధనంజయుఁడు, ౧౭. కృతంజయుఁడు, ౧౮. సంజయుఁడు, ౧౯. భరద్వాజుఁడు, ౨౦. గౌతముఁడు, ౨౧. ఉత్తముఁడు (హర్యాత్ముఁడు), ౨౨. వేనుఁడు, (వాజశ్రవసుఁడు) ౨౩. సోమశుష్మాయణుఁడు, (తృణబిందువు) ౨౪. ఋక్షుఁడు, (వాల్మీకి) ౨౫. శక్తి, ౨౬. పరాశరుఁడు, ౨౭. జాతూకర్ణి యను ౨౭ వేదవ్యాసులు గత ౨౭ మహాయుగములందు వేదములను లోకమునందు శిష్యప్రశిష్యులకు బోధించి వ్యాపింపఁజేసిరి. ఈ ౨౮ వ మహాయుగమునందు వచ్చిన ద్వాపర యుగాంతమునందు కృష్ణద్వైపాయనుఁడను వేదవ్యాసుఁడు శిష్యప్రశిష్యములముగ లోకమునందు వేదవిద్యను వ్యాపింపఁజేసెను. రాబోవు ౨౯ వ మహాయుగమునందు గల ద్వాపర యుగాంతమునందు "అశ్వత్థామ" వేదవ్యాసుఁడు కాఁగలఁడు. ఈమహాయుగములు స్వాయంభువ మహాయుగము, ప్రజాపతి మహాయుగము, ఉశనామహాయుగము అని ఆయా మహాయుగ వేదవ్యాసనామములతో వ్యవహరింపఁబడును. వర్తమానమగు ఈ ౨౮ వ మహాయుగమునకు కృష్ణద్వైపాయన మహాయుగమని నామము. లేక ప్రథమ మహాయుగము, ద్వితీయ మహాయుగము అని సంఖ్యాపూర్వకముగఁగాని వ్యవహరింపఁ బడును.

౨౮ మహాయుగాంతమున జరుగుచున్న ఈకలియుగమునందు ౬ శకపురుషులు గలరు.

౧. యుధిష్ఠిరశకము సంవత్సరములు	౩౦౪౪
౨. విక్రమార్కశకము సం॥ (ఈశకము మాత్రము ఉత్తరదేశము నందే వ్యవహరింపఁ బడుచున్నది.)	౧౩౫
౩. శాలివాహనశకము సం.	౧౮౦౦౦
౪. విజయాభినందనశకము సం.	౧౦౦౦౦
౫. నాగార్జునశకము సం.	౪౦౦౦౦౦
౬. కలికిశకము సం.	౮౨౧

౬ శకముల సంవత్సరములుచేరి మొత్తము ౪౩౨౦౦౦

ఈ సౌరసంవత్సరములు కలియుగప్రమాణము. కలియుగమునకు నిర్ణీతులగు శకపురుషులు ౬ గురిలో మొదటిముగ్గురు (అనఁగా యుధిష్ఠిర, విక్రమార్క, శాలివాహను)లను శకత్రయ పురుషులు గతించిరి. ఈకలియుగమునందు కలియుగాదినుండి నేటివరకు గతించిన సంవత్సరములు ౫౦౨౬. కలియుగమునందు సం. ౨౧౧౭౯ వఱకు ఈశాలివాహనశకము వ్యవహరింపఁ బడును. (అనఁగా

యింకను ౧౬౧౫౩ సంవత్సర
శకమే వ్యవహరింపఁబడును.
యాభినందన, నాగార్జున, కలికి
నకు రాఁగలవు.

ఈవ్యాసము వ్రా
లింగ, విష్ణు, మార్కండేయ పు

జాగ్రదవస్థలో కనపడే చైత
గారు మనస్సునకు చేరినదంతా
, జాగ్రదవస్థలో ఉండేనిరోధ
త మైన సంస్కారము లేవైనా
వచ్చుననిన్నీ, మిక్కిలిసన్నిహి
అనగా ముందురోజున జరిగి
ప్చుననిన్నీ, నిద్రలో ఉన్నా
ప్రభావముఉండవచ్చు
వర్తిస్తూ ఉండుననిన్నీ

ప్నములకు ఫలముప్రత్యేక
ప్నమునకు ఫలమున్నది.
స్వప్నచైతన్య.

తికాంతము చాల తోడ్పడినవి. మఱియు శ్రీయుత
గ్రంథాల రామచంద్రాచార్యులవారి పంచాంగము, మఱి
కొన్ని గ్రంథములును తోడ్పడినవి. దీనివిషయమయి
ఉపవలసిన సూక్ష్మవిషయము లనేకము లున్నను వ్యాస
విస్తరభీతిచేత విరమించితిని.

కవి బ్రహ్మ

నవరత్నములు

కోణిదెన వెంకట నారాయణ గారు

తెలుఁగు దేశంపు పుణ్యంపు కలిమితోడ
నాంధ్రభూదేవసుతపోమహత్త్వమెనసి
నీవమై; తెల్గుబాగుల నియతిఁదీర్ప
జనన మొందితివయ్య, తిక్కనమనీషి!

గీ. పిల్లలకుఁ బెద్దలకు వినఁ బ్రీతిపుట్ట
వింతరుచులను గల్పించి భ్రాంతి యుడుప
భారతము పదునేనుపర్వంబు లట్లు
తెలుఁగు సేయంగ నీకె యా ధీసమేత!

గీ. చదువుచున్నట్టులుండునే చదువుచున్న
గన్నులనుజూచినట్లౌను గాదె, తండ్రి!
ఎంతతపమును జేసితి, వెన్ని శ్రమలు
పడితివయ్య, యింతటిశక్తి పట్టువడఁగ?

గీ. చిత్రితముచేసి జీవంబుచెలఁగనిచ్చి
మృదుమధురవాక్కు లను నిడి మెచ్చుపుట్ట
పనులుజరిపింతు; కథ కనుగుణముగాఁగ
పద్దెముల పాత్రలను సృష్టిపరచునపుడు.

గీ. ఎందఱేయే కవివరుల డెందమందు
నిల్పుకొని వారిపోల్కలు నిల్పఁజూచు
కొనినసలవడు; నీకృతినసుకరించి
వ్రాయఁ దిరుగ నీవేపుట్టవలయు నార్య!

గీ. దైవకళలందు నొందు నీతనుత్రనందు
నిలిచి యీరీతి నీపేర వెలసెఁగాని;
మానవుల కయ్య, యిట్టిసామర్థ్యమేది?
దివ్యకీర్తిప్రభాభాసి, తిక్కమూర్తి!

గీ. కొలఁతవడనట్టి ధర్మముల్ జరిపి సురల
పితృలఁదనిపితి; జనులకు విలువలేని
మేలుఁ జేసితి; దివికేగి చాలరోజు
లైనది; బుధేంద్ర! నీకీర్తి యట్లెయుండె.

గీ. పుట్టువన నీదెకాతండ్రి పుడమిమీఁద;
భాగ్యమననీదె కాదె యోపరమచరిత!
తల్లిదండ్రుల వెలయింపఁ దగుకొమరుఁడ
వీవ కాదయ నినుఁబోల్ప నెవరుసాటి.

గీ. సంస్మరించితి నిన్నొకసారి యేని
పద్దెముల; నంతియేచాలు; భావమందు
భక్తిచేనిచ్చు నొక్క పుష్పంబయేని
కోటిమడుఁగులు ఫలమును గూర్పదెందు?

స్వ

పరాశరుడు, ౨౭. జాతూ
గత ౨౭ మహాయుగముల
శిష్యప్రశిష్యులకు బోధించి
మహాయుగమునందు వచ్చి
కృష్ణద్వైపాయనుడను
మూలముగ లోకమున " యల్. టి.

పారనంది జగన్నాథ

స్వప్నములు సర్వజనానుభవములైనా ప్రాకృతజనులు చూ[illegible] ఆదరణ నాగరకజనులు చూపలేదు. స్వప్నములకు [illegible]ములను కల్పించి, వాటిప్రకారము ప్రవృత్తిని సరిపెట్టుకొనే సంప్రదాయముగల జాతులలో, స్వప్నఫలము చెప్పగలవాడు దైవజ్ఞుడు. ఆ తెగలలో జ్యోతిషము, వైద్యము, తంత్రము, స్వప్నశాస్త్రము ఒకదానితో ఒకటి సంబంధముగలిగిఉండేవి. ప్రాచీనుల విజ్ఞానములోని విషయములు అనేకములు ఈనాటి శాస్త్రములకు పునాదులైనవికాని, స్వప్నములుమాత్రము ఆతీరున పరిణమించలేదు. శరీరవ్యాపారములు పరీక్షించే శారీరకశాస్త్రజ్ఞుడుగాని, మానసికవృత్తులను విచారించే మనశ్శాస్త్రజ్ఞుడుగాని స్వప్నములగురించి మొన్న మొన్నటివరకు అంతగ శ్రద్ధతీసుకొనలేదు. అంతఎందుకు? ఇప్పటికికూడా నిద్రా స్వప్నముల స్వరూపము ఇదమిత్థమని తేలలేదు; అందుచేత స్వప్నములగురించి ఈ ఇరవై సంవత్సరములలో తత్వజ్ఞులు నిరూపించిన ముఖ్యసూత్రములను రెండింటిని సంగ్రహముగా నిరూపిస్తాను.

చైతన్యముఅనగా జాగ్రదవస్థలో వ్యక్తమవుతున్న దిమాత్రమే కాదనిన్నీ జాగ్రదవస్థలోనికి సాక్షాత్తుగారాని లీనచైతన్యము ఉన్నదనిన్నీ సిద్ధాంతము.* ఒకమారు స్మృతికిచేరినవి నశించిపోవు; అవి జాగ్రదవస్థలోనికి సాక్షాత్తుగారాగలిగే వ్యాపారములవలెగాక మరొకరీతిగా ఉంటవి. ఒకబరువుక్రింద ఉండేరబ్బరుబంతి ఎట్లు బరువు లగ్గగానే నప్పున పైకిరా ప్రయత్నిస్తుందో, ఆలాగా ఈలీనచైతన్యములోనివి కూడా వాటిని లీనముగాఉంచే నిరోధముతగ్గగానే బాహ్య జ్ఞప్తికిరా ప్రయత్నిస్తవి. అట్లువచ్చుటకు స్వప్నము ఒకసాధనము. అందుకు తగి[illegible] ఉత్తేజకము ఎక్కడిది? నిద్రలోఉన్న మనస్సుకు బాహ్యప్రపంచము ఉత్తేజకము కాకపోవుటచేత, మరొకవిధమైన ఉత్తేజకము ఆవశ్యకమని [illegible]చవచ్చును. అదికొంతవరకు వాస్తవమైనా బాహ్యప్రపంచము [illegible]తా నిద్రలోఉన్న ఇంద్రియములపై ప్రభవిస్తుందని చెప్పవచ్చును. [illegible]హ్యమున ఉన్న వెలుతురు కండ్లపైపడి ఇంద్రియగోచరమవుతుంది; [illegible]హ్యమున కలిగినధ్వని శ్రోత్రములకు గోచరమవుతుంది. ఎట్లంటే [illegible] కళ్లుమూసుకొని అటేచూస్తూఉన్నప్పుడు వెలుతురుగువున్నదిలేని[illegible]గలము. రాత్రి దీపముపెట్టినదీ లేనిదీ కళ్లుమూసుకొని చెప్పవచ్చును. ఆలాగే నిద్రలోవున్న నేత్రములపై వెలుతురుప్రసరించవచ్చును. [illegible]జరిగే గోచరములో భేదముఉన్నది. పగలు కళ్లుమూసుకొని

రాబోవు ౨౮ వ [illegible]బడే తేజఃపుంజములైన మచ్చలవంటివే నిద్ర [illegible] యుగాంతమునందు "[illegible]బడితవి. ఈమచ్చలు పెద్దవిగాను, చెదు[illegible] లుడు. ఈమహాయుగ[illegible]లోను, రంగులోను మారుతూవుంటవి. [illegible] ప్రజాపతి మహా[illegible]తుంది. [illegible]త్రముల [illegible]నిర్మాణము ఉద్రేకించి ఈ [illegible]వృత్తులు అంతరేంద్రియవృత్తులని చెప్ప[illegible] శరీరములోపలి అంగములనుంచి ఇంద్రియవృత్తులు కలుగుతూ ఉంటవి. ఈ అంతరవృత్తులు జాగ్రదవస్థలోకంటె నిద్రలో ఎక్కువ తీవ్రముగ ప్రవర్తిస్తవి. జాగ్రదవస్థలో ఉన్న స్థూలప్రపంచసంబంధము, ఆప్రపంచమునకు సంబంధించిన సంస్కారములనే స్మృతినుండి గ్రహించవలెననే నిర్బంధము, ఈరెండు [illegible] నిద్రలో లేకుండును అందుచేతనే అనుభవము అవ్యక్తము, అస్పష్టము, సంకలనముగానుఉంటుంది. అంతేకాని స్వప్నములో [illegible]చేడీ స్పృశింపబడదు; జాగ్రదవస్థలో సంపాదించిన సామగ్రే ఆత్రీరున [illegible] ఉపయుక్తమవుతుంది. ఈసామగ్రి చాలాకాల[illegible] సంపాదించినదికావచ్చును; ప్రస్తుత సంస్కారము చాలా [illegible] కావచ్చును. అందుచేత నిరోధముతేనిస్థితిలో మనస్సులో [illegible] అస్పష్టసంస్కారములు పైకిరావచ్చును. [illegible] తీసుకొనివచ్చే ఉత్తేజకమునపట్టి ఉంటుంది. ఉత్తేజకము దానికి [illegible]. ఈ రెండింటిపైస్త్రీ [illegible] స్వప్నములను జాగ్రచ్చైతన్యమునకు స్వప్నచైతన్యమునకున్న [illegible]. ఉన్న తారతమ్యము అంతా ఆరెండుస్థితులలోను మనస్సుకుగల [illegible]న్నది. జాగ్రచ్చైతన్యములో బాహ్యప్రపంచజ్ఞానమును సరిపడేస్మృతిసంస్కారములు మనస్సుఎంచవలసిఉంటుంది. [illegible] స్వప్నములోలేదు. నిద్రఅనగా ఆక్లేశములేనిమనఃస్థితి అని చెప్పవచ్చును. అప్రయత్నరహితమైన స్మృతిసామగ్రే స్వప్నములకు ఉపకరించే సామగ్రి. ఈసూత్రములను అనుసరించి స్వప్నలక్షణములను [illegible] సమన్వయించవచ్చును. ప్రపంచ[illegible] [illegible] అత్తు[illegible]నుండి స్వప్నములలో సంబంధము, కాలక్రమము, స్మృతి సామగ్రి [illegible]క్రమము లేకపోయినందున [illegible]న్నది.

ఇంతవరకు నిరూపించినది [illegible]; దీనిప్రతిపాదకుల్లో ముఖ్యుడు బెర్గ్సన్. ఇక రెండో మతమును నిరూపిస్తాను; దీనిని ప్రతిపాదించినవాడు ఫ్రాయిడ్. ఈరెండోమతమునకు బెర్గ్సన్ మతము[illegible]

* గతసంవత్సరముసంచికలో 'చైతన్యస్వరూపసిద్ధాంతములు' అనేవ్యాసమును చూడవలెను.

గామ్యములకు కొన్ని సూత్రములుఉన్నవి. జాగ్రదవస్థలో కనపడేచైతన్యమే అంతమనస్సు కాదనిన్నీ, ఒకమారు మనస్సునకు చేరినదంతా స్మృతిరూపముగా నిలిచిఉంటుందనిన్నీ, జాగ్రదవస్థలో ఉండేనిరోధము స్వప్నములో ఉండదనిన్నీ, స్మృతిగతమైన సంస్కారములేవైనా సరే స్వప్నములో ఉపయోగమునకు రావచ్చుననిన్నీ, మిక్కిలిసన్నిహితమైన అనుభవములలో ఒకటి ఏదైనా అనగా ముందురోజున జరిగినదిఏదైనా స్వప్నమునకు హేతువు కావచ్చుననిన్నీ, నిద్రలోఉన్నా ఇంద్రియములపై బాహ్యమైన ఉత్తేజకమునకు ప్రభావముఉండవచ్చుననిన్నీ అట్టి ఉత్తేజకములవలన స్వప్నములు ప్రవర్తిస్తూ ఉండుననిన్నీ ఉభయమతవాదులకు అంగీకారమే.

కాని బెర్గ్సన్ మత ప్రకారము స్వప్నములకు ఫలముప్రత్యేకముగా ఒకటిఉన్నట్లు కానరాదు. జాగ్రచ్చైతన్యమునకు ఫలమున్నది. బాహ్యప్రపంచమునకు అనుభవమునకు వస్తూవుంటుంది. స్వప్నచైతన్యమునకుఫలములేకపోయినది. స్వప్నముల ఉత్తేజకములు సాధనసామగ్రినంటి వ్యాపారము బెర్గ్సన్ మతప్రకారము సాధించగలిగినా వాటి ప్రయోజనమేమో నిరూపించలేము. ఫ్రాయిడ్ మతప్రకారము ఒకప్రయోజనము కల్పించసాధ్యమైనది. స్వప్నము ఒక చిహ్నవంటిది. జాగ్రదవస్థలోఉన్నప్పుడుకలిగే ఇచ్ఛఏదైనా నిరోధింపబడినచో అది లీన చైతన్యములోనికిపోవును. నిరోధమువలన అణచివేయబడిన ఆయిచ్ఛతిరిగి ఆరూపమునరాలేదు. జాగ్రదవస్థలో ఆనిరోధము ఎక్కువబలముగా ఉండుటచేత ఆయిచ్ఛ రానేరాలేదు. ఒకవేళ ఆయిచ్ఛమరీఎక్కువతీవ్రమైనదైనప్పుడు సంతృప్తికొరకు వ్యక్తమగునపుడు పూర్వరూపము దాల్చి బయలుపడ వీలుండదు. అది గాల్చేరూపము మనోవికారముగా ఉండవచ్చును. నిద్రలో ఆనిరోధము అంతప్రౌఢముగా ఉండనందున ఆయిచ్ఛ సంతృప్తికొరకు మరొకరూపమును ప్రచ్ఛన్నరూపమునుదాల్చి బయలుపడును. అట్టిఇచ్ఛకూ, దాని సంతృప్తికీ స్వప్నము తగినచిహ్నం. అందుకుతగిన భావములు అభిప్రాయములు సమకూర్చుకొని స్వప్నము పూర్తియగును.

ప్రచ్ఛన్నరూపమును దాల్చుటచేత స్వప్నముయొక్క అర్థమును గ్రహించుట అంత సులభమైన పనికాదు. కొంత ప్రయత్నముచేస్తే కాని అనగా ఏనిరోధముచేత ప్రచ్ఛన్నత ఆవశ్యకమైనదో దానిని తొలగిస్తేనేకాని, స్వప్నముయొక్క అర్థము ప్రయోజనము వ్యక్తము కావు. ఇందు కొరకు ఒకవిధమైన పద్ధతిని అవలంబించవలసి ఉన్నది. జాగ్రచ్చైతన్యములో ఉండే నిరోధము ఏదో దానిని లేకుండా చేయవలెను. స్మృతినుండివచ్చే సంస్కార ప్రవాహములో ఉత్తేజనమునకు బాహ్యప్రపంచమునకు కావలసినవాటినే ఎంచుకొనే నిర్బంధము లేకుండా ఉండేటట్లు చేయవలసి ఉన్నది. ఇష్టమువచ్చినట్లు మనస్సు స్మృతి ప్రపంచములో సంచరించవలెను. స్వప్నగతమైన వాటిలోని రూపమును వస్తువును, ఆలోచనను, భావమును గ్రహించి, దానివలన స్మృతినుండి జ్ఞప్తికివచ్చేదానినెల్ల గ్రహిస్తూ ఉండవలెను. జ్ఞప్తికివచ్చేది అసందర్భమైనదని తొలగించే అలవాటును మరచిపోతేనేకాని లీనచైతన్య స్మృతికి పైకివచ్చుటకు ద్వారముఉండదు. అట్లు జ్ఞప్తికివచ్చే దానినంతా గ్రహిస్తూ, మనస్సును స్మృతిని స్వేచ్ఛగా విహరించనిస్తే, ఎప్పటికైనా దాగియున్నది కొద్దిగనో స్పష్టముగనో వ్యక్తము కావచ్చును. ఈ పద్ధతికి సైకో ఎనాలిసిస్ (Psycho Analysis) అని పెట్టినారు. దీనిప్రకారము పరిశీలిస్తే స్వప్నముయొక్క ప్రయోజనము అనగా దేనికి స్వప్నము ప్రచ్ఛన్నరూపమో తెలుస్తుంది. ఏ నిరోధితేచ్ఛ ఈ రూపముగా సంతృప్తిపొంద ప్రయత్నించిందో స్పష్టమవుతుంది.

ఈ మతము చాలా నూతనమైనది. అనగా సుమారు పాతికసంవత్సరముల వయస్సుకలదు దీనికి. దీనిని పూర్తిగా ఫ్రాయిడ్ ప్రతిపాదించే తీరున అంగీకరించని విమర్శకులు ఉన్నారు. ముఖ్య సూత్రములను అంగీకరించినా, అన్ని స్వప్నములూ నిరోధితేచ్ఛా తృప్తికొరకైన చిహ్నాలే అని వారు అంగీకరించరు. జాగ్రచ్చైతన్య వృత్తులవలె స్వప్నములుకూడా చైతన్యఖండములే అగుటచేత స్వప్నములలో కొన్ని జాగ్రదవస్థలోని అనుభవముయొక్క ముక్కలా అని తోస్తుంది. జాగ్రదవస్థలో జరిగిన వ్యాపారములను గాఢముగా నిద్రలోకూడా ఎక్కువ తీవ్రముగాను, నిశ్చలముగాను నడిపించడములో స్వప్నములు కలుగవచ్చును. ఏ విధమైన భావసంపర్కమూ లేకుండా పగలుచూచిన వస్తువులను అలాగే చూచే స్వప్నములున్నవి; ఇట్టివి పిల్లలలో ఎక్కువగా కనబడతవి. ఈవిధములైన స్వప్నములు ఫ్రాయిడ్ మతమునకు అతీతమని విమర్శకుల అభిప్రాయము.

ఫ్రాయిడ్ సూత్రమునకు అతీతని కొన్నిసంగతులుఉంటే ఉండవచ్చును. అసని నిరోధితేచ్ఛా సూత్రమును కొంతవరకు మార్చవలసి ఉంటే ఉండవచ్చును. కానిమొత్తముమీద ఆసూత్రము సిద్ధాంతమే అని అంగీకరించుటకు బలమైన ఆధారములు ఉన్నవి. ఈమతము ప్రకారము స్వప్నములెట్లు నిరోధితేచ్ఛాచిహ్నములో అట్లే మనోవికారరోగములు కూడా నిరోధితేచ్ఛల సంతృప్తికొరకు ధరింపబడిన మారువేషములని అతనివాదము. ఏ ఇచ్ఛలు సాంఘికనీతికి బాహ్యములో ఏవి ఆకారమున సంఘాభిప్రాయని నిరోధముచే బలవత్తరముగా అణచివేయబడునో, అవి అంతబలముతోనూ మారు రూపములుగా సంతృప్తికొరకు బయలుపడుతూ ఉండును. ఆ మారురూపములే మనోవికారములు. ఆ వికారములు పోవలెనంటే ఆరూపములకు కారణమైన నిరోధితేచ్ఛను వ్యక్తపరిచివేస్తే, నిరోధముపోవును; కాబట్టి ఆ వైకల్యము హరించిపోవును. ఈ వాదముప్రకారము మీద నుదహరించిన పద్ధతిని అవలంబించి, ఆ ఇచ్ఛను కనుగొన ప్రయత్నించి, అనేక రోగులకు రోగనివారణ చేయగల్గినారు. రోగనివారణనుపట్టి పద్ధతి మతములు రెండూ తథ్యములని అంగీకరించవలసి ఉంటుంది. మనోవికారముల సమన్వయము కొరకు స్థిరపడిన సూత్రము, అట్టిరూపములైన స్వప్నములకుకూడా సరిపడునుగదా. చాలాచోట్ల రోగుల స్వప్నములను పరిశీలించి, రోగలక్షణములను విడపరచగలిగినారు. ఈ మతప్రకారము స్వప్నపరీక్ష విపులముగాచేస్తున్న ఫ్రాయిడ్ శిష్యులు స్వప్నముల నిరూపణవిని నిరోధితేచ్ఛను ఊహిస్తూ రోగితో సంభాషించుటచేత వారి కార్యము

సులభమవుతున్నది. ఈ బలమైన నిదర్శనములు ఉండుటచేతనే, ఫ్రాయిడ్ యొక్క మతమును ఇన్నాళ్లకైనా అంగీకరిస్తూ ఉన్నారు. ఈ మతము కేవలము ఊహావాదముమీదనే నిలిచిఉంటే, చాలామంది తత్వజ్ఞులుకూడా ఆమోదించక పోయి యుందురు.

స్వప్నములు రోగలక్షణములంత తీవ్రవికారములు కాకపోవుట చేతనూ, జాగ్రదవస్థలో ఉన్నంత నిరోధము స్వప్నములో ఉండక పోవుటచేతనూ, ఇచ్ఛదాల్చే దొంగరూపము తక్కువ గూఢముగా ఉండుటచేతనూ, స్వప్నములు, ఈ మతె విచారణలో ప్రాముఖ్యము పొందియున్నవి. స్వప్నముల పరీక్షవలన రోగనివారణకు ఉపయోగపడు సాధనము దొరుకుటకంటె ఎక్కువగా, మనస్సుయొక్క స్వరూపము తెలుసుకొనుటకు ఆధారము ఒకటి సాధ్యమైనది. లీనచైతన్యముయొక్క స్వభావమూ ప్రవృత్తీ తెలుసుకొనుటకు స్వప్నముల పరీక్ష ఆవశ్యకము. స్వప్నములో మనస్సుయొక్క వృత్తిని వ్యాపారమును తెలుసుకొనుటకు ఇప్పుడసాధ్య మవుతున్నది. మనశ్శాస్త్రము అందుచేత వృద్ధి అవుతున్నదిగదా.

ఈ వ్యాసములో నిరూపించిన సూత్రములను మతములను ఇంతకంటె విశేషముగా చర్చించుటకున్నూ, ఇంతకంటె చక్కగా బోధపరుచుటకున్నూ కావలసిన ఉదాహరణములను స్థలములేమిచే పొందుపరచలేక పోయినాను.

స్వప్నములకు మనదేశములో చాలా ప్రాముఖ్యము ఉండెను; ఇప్పటికీ ఉన్నదికూడా. కాని స్వప్నములను శాస్త్రములలో భ్రమాజ్ఞానముగానే పరిగణించి విడిచిపెట్టినారు. జ్యోతిషికులు, వైద్యులు, వీటిని భావిసూచకములుగా ఉపయోగించినట్లు పుస్తకములవలన కనిపిస్తూ ఉన్నది. వారు స్వప్నమునంతను ఏకముగా భావించి దాని భావిఫలమును నిరూపించినారు. ఇది మీసను చర్చించినదానికి సరిపడదు. ఆ మతములప్రకారము భావి సూచకత్వము స్వప్నములకు చెప్పలేదు. అంతే కాకుండా వారు స్వప్నమును విడమరిచి దానిలోవచ్చే ప్రతి సంగతికి సంబంధియైన అనుభవమును కనుగొన యత్నించినారు. మన దేశములో స్వప్నములను విచారించిన విషయము మరొకమారు జర్చించ ప్రయత్నిస్తాను.

కోయిల

వంగనామాల రామచంద్రరావు గారు

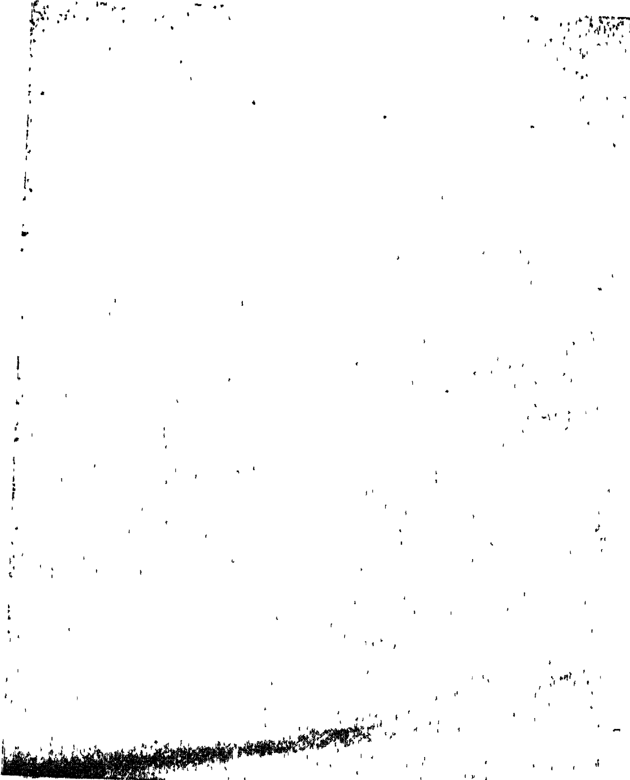
శ్రీకుమఱుంగు నండఁగొని యంబరవీథిఁ బ్రతిధ్వనింప లో
కైకమనశ్శ్రవోయుగళి కంతటఁ బంధువు సేయుచుండి యా
స్తోకనిరూఢనిస్తుల విశుద్ధవికర్షకపంచమస్వర
శ్రీకమనీయగానమును జిప్పిలఁజేసితి విందుఁగోయిలా!

ఉ. తియ్యని నీదునోటినుడి తేనియలం జెవి దొప్పఁగొంటి నీ
దయ్యపుఁ గొంపయౌ భరతధాత్రివసించియు నెంతపుణ్యవో,
యొయ్యెడనైన స్వేచ్ఛమెయి నిష్టకథామధురానులాపవా
క్ఛయ్యను జూపనేర్తువని సంతసమందెద లోనఁ గోయిలా!

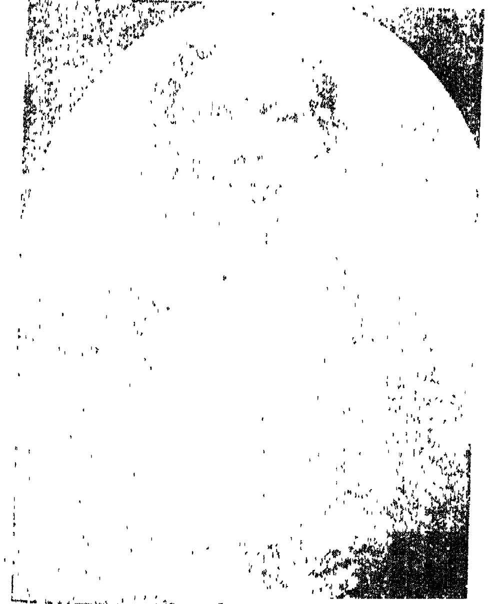
గీ. అమెరికాంగ్లేయభూమి ఖండాంతరములఁ
జేవలీను స్వాతంత్ర్య వాతావరణము
పికమ! తగునమ్మ! నీకుఁ బాపిష్ఠి బ్రతుకు
నడపుచుండెడుమాకుఁ గాణాచి యిదియె.

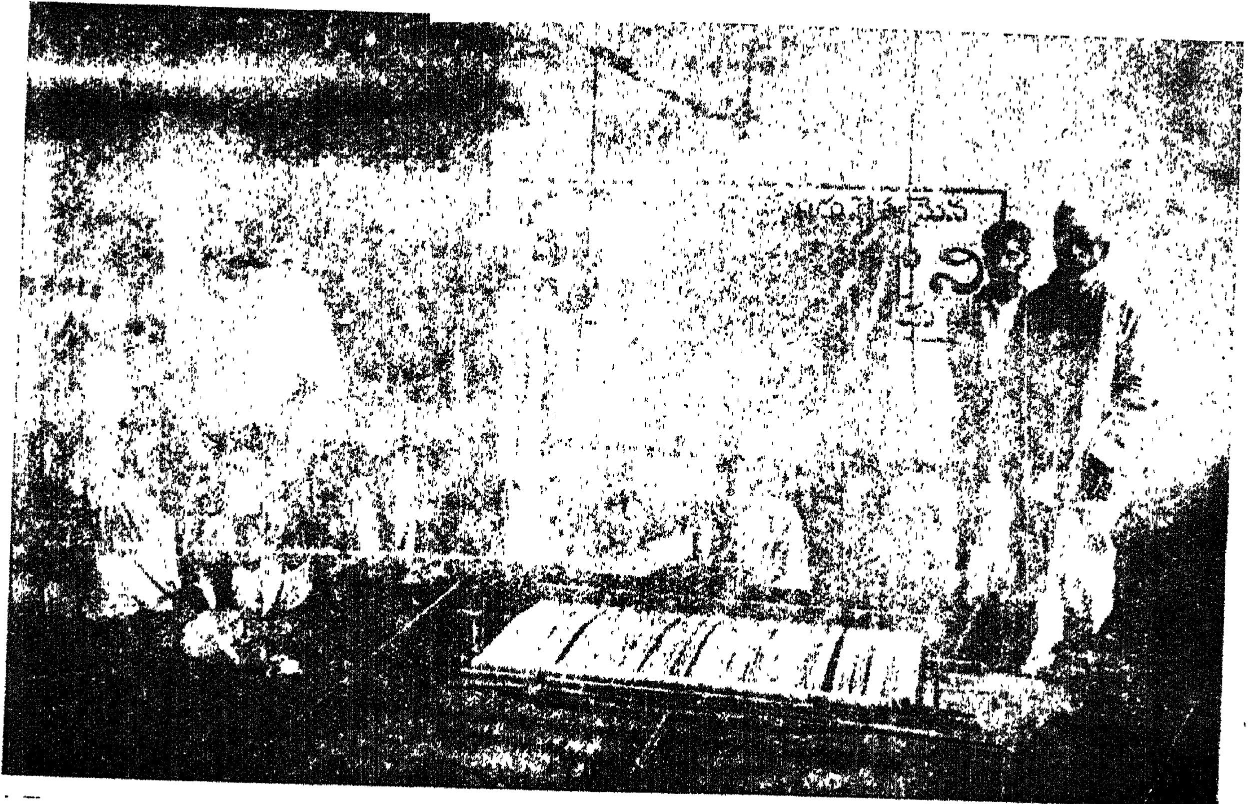
శా. స్వాతంత్ర్యం బెడమైన బానిస లనాపన్నం బ్లైన దౌర్భాగ్య మీ
జాతికిన్ గన్నులఁ జూడరాదని పలాశం బోలముం గొంటివో
నీతిప్రాపకబోధనాంచిత కళానిర్వాహకోత్కృష్ట స
ద్గీతా! యొక్కనిరంకుశప్రభుత బందీభూతుఁగావించెనో.

శ్రీ వి. యస్. చిన్నస్వామిగారు, బి. ఏ.

శ్రీ గూడూరు సుబ్బయ్యగారు

దక్షిణాది తెలుగు — కొన్ని పాతవుత్తరాలు

వేమూరు విశ్వనాథ శర్మగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

చోళదేశము (తంజావూరు రాజ్యము) ఆంధ్రనాయకుల పరిపాలనక్రింద నున్నకాలమున తెలుగుభాష యీదేశాన చాలా ప్రచారంలో వుండేది. రాజులకు మాతృభాషవుటచేత రాజకీయవ్యవహారాలుకూడ తెలుగులోనే నడిచేవి. ఇతరభాషలు మాట్లాడేరాజులకు తంజావూరి నాయకరాజులు తెలుగులోనే వ్రాసేవారు. వారి ప్రత్యుత్తరాలుకూడ తెలుగులోనే వుండేవి. ఈపద్ధతి ఆంగ్లేయుల కంపినీవారి హయాములోకూడా జరుగుచుండెను. దీనినిబట్టి యీదేశంలో తెలుగుభాషకుండిన ప్రాముఖ్యము కొంతవర కూహించుటకు వీలగును.

తెలుగునాయకుల తరువాత మహారాష్ట్రులు రాజ్యానికి వచ్చిరి. మహారాష్ట్రరాజులుకూడ నాయకులపద్ధతినే అవలంబించిరి. ఇతర రాజులకేమి, కంపెనీవారలకేమి వీరు వ్రాసినవుత్తర ప్రత్యుత్తరాలు తెలుగులోనే వుండేవి. వీరి కితరులు వ్రాస్తుండిన వుత్తరాలుకూడ తెలుగుననే నడిచేవి. తంజావూరి మహారాష్ట్ర రాజులలో ప్రసిద్ధికెక్కిన తుల్జాజీకిన్ని అతని తమ్ముడు అమరసింహ మహారాజుకున్ను వ్రాసిన తెలుగుత్తరాలు నలభైవరకు నాకు లభించినవి. ఇందు శృంగేరిస్వాములవారు మొదలుకొని ఆర్కాటు నవాబువరకు గల అన్నిజాతులవారు వ్రాసిన వుత్తరాలు గలవు. మచ్చుకు కొన్నివుత్తరాలు యిచ్చట ప్రచురించుచున్నాను. ఈవుత్తరాలన్ని రమారమి నూటయేబది సంవత్సరాల నాటివి.

ఈవుత్తరాలు చదివినమీదట అప్పటి దక్షిణాది తెలుగు స్వచ్ఛముగా నుండేదని స్పష్టమగును. అరవమాటలే కానరావు. తురకల సంపర్కము సోకినతరువాత కృష్ణరాయలనాటికే వారిమాటలనేకము మనభాషలో జీర్ణించినవి. ఇట్టి వ్యత్యాసమునకు కారణ మేమై యుండును? తెలుగునను అరవమునకును పొత్తు కుదురుట కష్టమని అనుకుంటాను. లాలిత్యమైన సరళస్వభావముగల తెలుగులో పిడిరాళ్లవంటి కటువు పదములుగల అరవమాటలకు యిమిడిక కుదురదు. ఇంతకంటె మరియొక కారణము కానరాదు. అరవంలోనుంచి తెలుగు పుట్టిందని భ్రమపడెడివారివాదమునకు ఈరెండుభాషలకు వొద్దిక లేకుండుటయే ప్రబల విరోధము.

అయితే యిప్పుడిక్కడి తెలుగువారు మాట్లాడేభాషలో ముప్పాతికవంతు అరవమాటలే. దీనికి కారణము వేరు. ఇది తెలుగు మరిచిపోవుటవల్ల పట్టిన దురవస్థ. మహారాష్ట్ర రాజుల కాలములో తెలుగు కుండిన రాజకీయ ప్రాముఖ్యము వారితరువాత పూర్తిగపోయినది. అందుచేత నిక్కడి యాంధ్రులుకూడ తెలుగు మరిచిపోవుట తటస్థించినది. మనదేశములోకూడ యింగ్లీషు చదివినవారు తెలుగుమాటలు తోచక యింగ్లీషుతో తెలుగు మాట్లాడుదురు. అట్లే యిక్కడి తెలుగువారు అరవముకలిపి తెలుగు మాట్లాడుదురు. అంతమాత్రముచేత ఈభాషలకున్ను తెలుగుకున్ను ఒకదానిలో నొకటి జీర్ణించుటకు తగినంత వొద్దిక కలదని చెప్పుటకు వీలుపడదు. ఈసంగతిని భాషాపరిజ్ఞాతలు గమనించెదరను తలంపుతో ఈపాతఉత్తరాలను ప్రచురిస్తున్నాను.

1
శృంగేరిస్వాములవారి శ్రీముఖం

ఆశీర్వచనానంతరము:—

"ఈ ధర్మసంస్థానము అనాదిశిద్ధమైన శ్రీ శంకరాచార్య శారదాగురుపీఠమనే టషువంటి ఆసేతుహిమాచల పరియంత్రం ప్రశిధమైవుండేదానివల్ల యీసంస్థాన విషయమందు తాము పూర్ణసాభిమానం వుంచ్చి నడిపించ్చే టటునంటిది. అనేక శ్రేయసుకు కారణమై వుండేది సరిగదా ॥సాంప్రతం॥ శ్రీసేతుయాత్రార్థం స్వారీ దిగ్విజయం చేశేటందుకు మార్గసంరక్షణార్థం కుంఫిణీ సరకారునుంచ్చి కాతగ్గ సాహిత్యం చేయించ్చియిచ్చి రహదారి బిన్నవతీలమోదులుగా వ్రాయించ్చియిచ్చినదానివల్ల స్థళంనుంచ్చి సంస్థాన సమేతంగ్గా వెడలివచ్చి వున్నారము గనుక సధ్యా ఆప్రాంత్యానకు విజయంచ్చాయడ మాతూ వున్నది. ఆవివరమంత్తా అరుణాచలశాస్త్రి శృతం చేసినదానివల్ల సవిస్తారం అంతఃకరణకు విదితమయ్యేనని వ్రాకు (పరాకు) శ్రీసేతుయాత్రార్థం అస్మత్పూర్వాచార్యులవారు దయచేశి వుండినపుడు అనేక సేవసత్కారాలుచేశి యీధర్మసంస్థాన విషయమందు బహుతరం సాభిమానంవుంచ్చి నడిపించ్చి ధర్మకీర్తి సంపాదన చేసుకొని వుండిన దానివల్ల యిపుడున్నూ సంస్థాన మర్యాదానుసారంగా యాత్రపూర్తైతమైయ్యేటటుగా సకలాంశముల యందున్నూ పూర్నసాభిమానం వుంచ్చి నడిపించ్చి శాశ్వత ధర్మకీర్తి సంపాదించ్చుకొనేటటు చేపించ్చవలెను. సకల ధర్మసూక్ష్మములున్నూ తెలిశినడిపించే టషువంటి ప్రజ్ఞాశాలి మహాప్రభూలుకు పత్రికాముఖాంత్రం విశేషం వ్రాయించ్చి పంపిచ్చవలెశినది యేమివున్నది. యింతోధిక సాంమ్రాజ్య వైభవాతిశయం కావలెనని శ్రీశారదా అమ్మవారు శ్రీచంద్రమౌళీశ్వరస్వామికి ప్రార్థనచేశి ప్రసాదమంత్రాక్షతలు పంపించ్చివున్నది. తీసుకొనేటటు చేపించ్చవలెను.

2
ఒక శుభలేఖ

"శ్రీమత్సమస్త సద్గుణసంపన్న అఖండితలక్ష్మీసేవాప్రసన్న అవ్యాజపరోపకార అనేకధర్మపరిపాలక స్నేహిత పరిపూర్ణవాత్సల్య

మహాంమేరు సమానధీరులయ్ని మహారాజశ్రీ సంబ్భాజీ శివరావు వారికి,—

శే॥ వైద్యలింగ్గం సాష్టాంగ్గదండ్డములుబెట్టి శాయంగ్గల వింన్న పాలు. యిచ్చట ఆవణినెల ౨౦ తేది వర్కు కుశలం తమ నిరంత్తర సకల సంత్తోషసాంమ్రాజ్య అతిశయములకు వ్రాయించ్చి పంపిస్తూ రావలెను. త॥ యీనెల ౨౮ తేది భానువారం దినమంద్దు ధనుర్లగ్న మున చిరంజ్జీవి తంమ్ముడు శివచెదంబ్బరానికి వివాహముహూర్త్తం నిశ్చయమై వున్నది. గన్క తాము కటాక్షించ్చి యింత్తపటయంత్రం విజయంచేశి ముహూర్త్తం నెఱవేర్చి యిప్పింన్చేలాగ్ను శాయవలెను. తాము అభిజ్ఞులుగన్క విశేషించ్చి వ్రాసుకోగలది లేదుగదా. కడను యిచ్చట నడ్చగల ప్రయోజ్జనములున్ను అచ్చటి సుభోదయముల కున్ను వ్రాయించ్చి పంపిస్తూ రావలెను. యింతే దండ్డములు.

3

అమరసింహుడు శంకరాచార్యులకు

"తమ్మ ముఖ్యశిష్యులైన శ్రీమనమగసింహ్మ భూపాలవులు అనేక దండవత్ప్రణామములుచేశి శాయంగ్గల విజ్ఞాపనము:— త॥ శ్రీవారు చన్నపట్ణప్రదేశాన్కి తర్లి చాలాదినను లాయను. గన్క శ్రీవారి చర ణారవింద దర్శనాపేక్ష చాలావున్నది గన్క అచ్చటి ప్రచేశప సంచ్చారం శీఘ్రంగ్గా చేసుకోని ఆషాఢసుధపౌర్ణమి యీవఱలో కుంభ కోణప్రదేశాన్కి వచ్చిచేరితె చాలా సంతోషంగ్గావుంట్టును. హరి భట్టు ధవళీకర్ అనే బ్రాహ్మణుడ్కి కొంచ్చ అప[illegible]ం వచ్చింది. తమ్మసముఖాన్కి విశినంగ్గా శ్రుతమై వుండ్డునుగద. ఆబ్రాంహ్మడు ధర్మ శాస్త్ర విధాయకుడుగన్క హ్న[illegible]వ్యాది సమస్తమున్ను నిలిచిపోయి వున్నది. గన్క వారిబంధువులు మరిన్ని వుండ్డేబ్రాంహ్మణులు సగరి వారివద్దవచ్చి చాలా అర్జుచేశిరి గన్క మనమన్ను ఆబ్రాంహ్మణ్ని పునీ తుడుం శాయవలెనని తోచి శ్రీవారి సముఖాన్కి విజ్ఞానము వ్రాసు కొన్నది. హరిభట్లు చెన్నపట్టణములో వున్నాడు. అతడు శ్రీవారి సముఖాన్కి వచ్చును. వాడియంద్దు శ్రీవారు దయచేశి ప్రాయశ్చిత్త రూపంగ్గా యేమైనా చేయించ్చి వారిని పునీతుడుగా శాయతగ్గది. యీకార్యనిమిత్త్యం మన వక్కీలు త్రియంబక సంభాజిబా[illegible] శ్రీవారి సన్నిధానమంద్దు విజ్ఞాపనము చేస్తురు. ఆలాగున దయచేశి శాయతగ్గది."

4

కంపెనీదొర వ్రాసినది

"శ్రీమత్సమస్త సద్గుణ సవుజన్యశింద్దు శిరోమణిదేవ బ్రాంహ్మ ణావేదపాలకులైన శ్రీమదఖండిత లక్ష్మీ అలంకృతులైన రాజమాన్య రాజపూజిత మహారాజరాజశ్రీ పంత్తులవార్కి:—

మెస్తర్ బెయిన్ దుబాసి శన్కపల్లి రంగ్గనాయకులు దణ్ణములు బెట్టి శాయంగ్గల విన్నపములు. మేమున్ను విళంబ్బినామసం॥ పంగ్గు నినెల 2 తేది స్థిరవాసరములవర్కు —తమ్మయొక్క ఆశీర్వాదం వల్లను త్రిశిరపురము (తిరుచినాపల్లి)లో క్షేమం. తమ్మయొక్క కుశాలీ నామా నిరంత్తరం దయవుంచ్చి నిరూపం వ్రాయించ్చి పంపింస్తూ రావలెను. త॥ తమ్మవద్ద శెలవుపుచ్చ్కొని నిన్న వుదయాన త్రిశిరపురం చేరినాము. మాదొరవద్దవున్న అరకార సుబ్బయ్య తమ్మయొక్క ప్రాపున జీవనం చాయవలెనని దొరవెంబ్బడిని పోక శెలవు పుచ్చ్కొని యిచ్చటనే నిలి చెను. దొరగన్ను యీయననిమిత్త్యం చాలా చెప్పిపోయినాడు. కాబట్టి తమ్మకు మనవి చేసుకుంన్నాను. యీయన్ను మంచివాడు. పనిబాటల యద్దు జాగ్రత కలిగివుంద్దును. తాయంద్దు చాలా దయవుంచ్చి యీయన్ను తమ్మప్రాపున అన్నంకల్గచేసి సంరక్షణ చేసేటట్టు దయచేసి నడిపించ్చవలసినది. నేను సాంహెబువార్ల యొక్క ప్రయత్నం కోరుతూ వున్నాను. తమ్మకు మిక్కిలి విన్నవుపరచింన్చి వ్రాయకు పని లేదుగదా. అచ్చటి సుభోదయములున్ను యిచ్చటనేనను మికోగలంగ్దుల్కు నిరూపం వ్రాయించి పంప్పింపే దయశాయవలెను. యిదేవణ్ణములు విన్నపత్రం తప్పులు క్షమింప్పవలశినది. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ."

5

ఇంకొక పుత్తరం

"శ్రీ[illegible] సకలగుణ సంపన్నులైన రా॥ రాజపూజితులకు రాజశ్రీ బచ్చన్న సంత్తుల (మంత్రి) గార్కి,—

మెస్తర్ బోన్ [illegible] సలాం. నేనున్ను చెన్నపట్నములోను సుఖం. మీయొక్క సకల[illegible]సంతోషవార్తలను వ్రాయించ్చి అంప్పింపుటం దయశాయునది. [illegible] నిమిత్త్యం వ్రాసి అంప్పించ్చిన జాబును [illegible]కాబట్టి [illegible]నాయనివారిని పిల్వనంప్పించ్చి మా[illegible] అయ్న మీకు [illegible] మహారా[illegible] చెప్ప వలెను. మార్చి [illegible] తేది [illegible] సం॥."

6

మిషనరీదొర వుత్తరం

"శ్రీమత్సమస్త సద్గుణ సౌజన్య[illegible] సాగర గాంభీర్య నయవినయ వుదార[illegible] ప్రసన్న [illegible] రాజమాన్యరాజ పూజిత మహారాజరాజశ్రీ [illegible]స్వామివారి సము ఖానకు,—

[illegible]సమస్కారములు. యీ[illegible] భానువాసరం[illegible] క్షేమం. తమ్మ నిరంత్తర సాంమ్రాజ్య [illegible] వ్రాయించ్చ [illegible] మహారాజరాజశ్రీ మహా[illegible]వారి [illegible] వ్రాయ మనిరి. ఆవైనం చిత్తగించ్చగలది. భాగవతపురం అనే గ్రామంలో మేము కొంత్తస్థలము [illegible] తీశినందుల్లో ఆగ్రామంవారు

దురాగతాలు చేస్తున్నారు. అందుకు దయచేశి తాకీదు శేయించ్చవలశినది. సర్వజ్ఞులుకు విశేషంగ్గా వ్రాసుకోవలశినది యేమివున్నది. యిచ్చట కాగలంద్లుకున్ను త్మ శుభోదయములుకున్ను వ్రాయించ్చి పంప్పించ్చేటట్టుగా దయశాయవలెను. యిదే అనేక నమస్కారములు.

7

ఒకవేశ్య వ్రాసినది

అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకులయ్ను మహారాజ ఛత్రపతి వారి పాదపద్మములకు పుష్పగంధ కస్తూరిపంన్నీరు పరిమళాదుల చాత పూజ చాయబడినషువంట్టి పాదపద్మములకు,—

విన్నపములు శేవకురాలు వెంక్కటరాఘువు నిరంత్తరమున్ను అనేక సాష్టాంగ్గదంణ్నములుబెట్టి శాయంగ్గల విజ్ఞాపనములు॥ తర్వా॥ సముఖానను శెలవుతీస్కుని కటాక్షవీక్షణం చొప్పునను యిల్లు ప్రవేశించ్చినాము. సముఖమున శెలవుతీస్కుని బయలుదేరిన నాటనుంచ్చి దివ్యపాదారవింద్దములమీద అచంచ్చల ప్రతిభక్తి జ్ఞానమేకాని యితరము లేదు. అది అట్లావుండ్దగా సముఖమునచేస్ని షువంటి మేలుంన్ను ఆదరణానుంన్ను యిది నాశెరీరం వున్నమట్టుకు మరవవలశ్నిది లేదు. అది యెట్లాగంట్టె చంన్ద్రుంణ్ని యడబాశ్ని కలువలు యేరీత్ను వుండ్డునో అటువలెనే సూర్యుంణ్ని యడబాశ్ని కమలములు యేరీతున వుండ్డునో అటుంవలెనే దీనత్వాంన్ని జెంద్ది వుంన్నాను. ఇంపెటికింన్ని తమ పాదారవింద్ద దర్శనంవల్లను నాకు స్కలపాపవిమోచనం అయినది. అక్కడనుంచ్చి వచ్చిననాటనుంచ్చి సముఖముంద్దున గొలువు మనస్సుకు తోంచుతుంన్నానుగాని మరొకటి లేదు. యేదినాన్కు అయ్ను శీఘ్రముగ సముఖముంన్ను శావ చాయగలంద్దులకు వచ్చి చేరుతుంన్నాను. పదివేలకోట్ల దంణ్నములు.

సీ. ఫుండ్డుండ్డి రేమేమొ వూరకె చింత్తింత్తు
  చింత్తించ్చినాలోనె చింన్నబోదు
చింన్నబోయి యొకింత్త శేపుతెలివిగ నుంద్దు
  తెలివివ్యాళను మింమ్ము తలపువచ్చు
తలచినంత్తనె వచ్చి గిలచినట్లనె తోచు
  తోచినే దిగ్గనలేచి జూతు
జూచివేగమె బారజాచి కౌంగిట గృత్తు
  గృచ్చి కౌంగిటలేక వెచ్చనోర్తు
వెచ్చనోర్చియు తపియింత్తు వెతలనింత్తు
సఖుల గద్దింత్తు తెగువ యోచన తలంత్తు
నీకు మనసెంత్తు అంత్త నంన్నియు శమింత్తు
భవ్యగుణహారి వేణుగోపాల శౌరి.

8

ఫుదుచేరీ నవాబుజాబు

"మహామతు అవాలిమర్త బహుమవుకతు వమాలీ మంజులతు మలాజు మెహరుబాక్ మొకర్రం మొకలీసాక్ మహారాజ అమర శింహ్మరాజే స్లమల్లాహుతాలా.

మేముంన్ను ఖుషీని వుంన్నాము. మీఖుశాలినామాహమేశా వ్రాయించ్చి పంప్పింస్తూ రావలెను. త॥ విలాయితీహుకుం ప్రకారం పుదుచేరి వగయిరా యీప్రదేశాలను ప్రాంసువారి తాలూకాల్కు మంమ్మును గవర్నరుహోదా మొకర్రరుచేశి రవాణా చేశినారు గన్కు యిక్కడ దాఖలు అయినాము. పూర్వాపూర్వానుంచ్చి ప్రాంసు సర్కారుక్కుంన్ను త్మ సంస్థానానకుంన్ను నడుచుకొని వస్తూవుంన్న దోస్తియత్తిపాకు దినేదినే మాదినములయంద్దు అధిక అభివృద్ధి కాగలంద్దుకు మాన్లలనయ్ను ప్రయత్నములుచేసి మీ స్నేహం సంప్పాదింప్పవలెనని మాచనస్సున పూర్తిగావుంన్నది. త్మ అంతఃకరణలోనుంన్ను అదేమేరకు వుంన్నదనే అభిప్రాయం మాకు ముందుగా వుంన్న గవునరు వారి వుత్తరప్రత్యుత్తరాల వల్లను మాకు బాగా తెల్శి అధిక సంతోషంగావుంన్న మొదలయ్ను అభిప్రాయములు శేతురాయులు త్మకు తెలిపింమ్పను గన్కు జ్యాదా వ్రాయగలది యేమి వుంన్నది. హమేషా మీఖైరు ఖీయతు సమాచారంలు వినకోరివుంన్నాము. ఖాతీర్కు తేవలెను.

జగత్తులోని భావపరిణామము

గాడేపల్లి సూర్యనారాయణ శర్మగారు

'యుగేష్వావర్తమానేషు ధర్మోప్యావర్తతే పునః' యను స్మృతివచన మొకటి ధారాళముగా మనపూర్వులచే నిర్వచింపఁబడినది. కాలము దొర్లుచు ధర్మమునుగూడ దొర్లించుననుట దీని భావము. సృష్టినుండి నేఁటివఱకు మానవుఁడు కొన్ని హేతువాదముల మూలమునను నమ్మకములవలనను జ్ఞానమలవఱచుకొనుచున్నాఁడు. ఒక్కొక్క వస్తుతత్త్వముయొక్క జ్ఞానములోఁతునకుఁ జొచ్చినకొలఁది నావస్తువుఁ గూర్చిన యభిప్రాయము మాఱవచ్చును. భూగోళాది సమస్తగోళములకు గ్రహములకు నక్షత్రములకు నిలయమగు నీబ్రహ్మాండభాండ మనుక్షణము సృష్టిస్థితిలయములకుఁ గారణమై నిత్యపరిణామ మందుచున్నదని తజ్జ్ఞులు నిర్వచించుచున్నారు. అట్లే మానవునిభావముకూడఁ బరిణామ మొందుచున్నదేమో విమర్శించిచూచెదము గాక!

మునుమున్న విజ్ఞానముగూర్చిన భావ మెట్టిపరిణామమున కాకరమైనదో యనినః—ప్రకృతికంతకు మూలాధారమైన మొదటివ్యక్తి యేదియో యది జగత్తుసృష్టించునాఁడే సమస్తవిజ్ఞానము మొదటి మానవున కర్పించియుండెనను భావమొకటి దాదాపు ఇప్పటివఱకు విజృంభించియున్నది. కాని ఈభావ మట్లనేయుండలేక యనేకభౌతికశాస్త్రములయొత్తిడి మెత్తగిలి సాగి యిప్పటికిని విజ్ఞానమభివృద్ధినొందుట కవకాశమున్నదని కొన్ని నాళ్లు, సృష్టిచూచిన నాఁటిమానవుఁడు జంతుసమానుఁడట, నేఁటివాఁడు నాఁటివానికంటె నెన్నోమడుంగులు జ్ఞానసంపాదన చేసియున్నాఁడని, కొన్నినాళ్లును ద్యోతకమగుచున్నది. మొత్తముమీఁద విజ్ఞానభావపరిణామము స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

దేవునిగూర్చియు నిట్లేయభిప్రాయము. ఆదినుండి తుదివఱకు నొక్కవిధముగ నుండక కాలానుసరణముగఁ గలుగుచునడుచున్నదనుట సూక్ష్మముగనే తెలిసికొనవచ్చును. కాలప్రవాహమున కాదినుండియు నంటికొని వెంటాడించుచున్న గ్రంథరాజము వేదముకదా! అందు మొదట మానవుఁడు తనకు దృష్టిగోచరమైన ప్రతివిచిత్రభూతము నొకదేవతగా భావించి యట్టివన్నిటిని తనయభ్యుదయమునకై సాయపడుమని ప్రార్థనాపూర్వకముగ స్తుతించుటయే కనంబడును. అట్టిది క్రమముగ మారి యామానవాతీతభూతజాతమున కంతకు ప్రభూతమైన యొకమహావ్యక్తి వానినన్నిటిని సక్రమముగా నిగ్రహానుగ్రహసమర్థతతో నిర్వహింపగల్గి యుండవలెననియు, నట్టివ్యక్తియే దేవుఁడు, వాని నారాధించిన వేఱే చిల్లరచిన్న దేవతలకై తడవులాడ నవసరము లేదను భావమొకటి ప్రబలినట్లు నిదర్శనములు కలవు. అదియు శాశ్వతముగ నిలిచియుండజాలక "దేవుఁడనువాఁడొకచోట నేయుండి యింతబ్రహ్మాండమును పాలించుట యసంభవము. అనంతవిశ్వాధినాథుఁ డనంతుఁడై యుండవలెను. సర్వాంతర్యామి సర్వశక్తివంతుఁడై విజృంభింపవలెను" అను భావము తలెత్తినంతనే యదియు నట్లే చాలకాలముండఁజాలక "దేవుఁడను పురుషశబ్దమవసరము లేదు. శుద్ధబుద్ధముక్తస్వరూపమగు బ్రహ్మపదార్థమే యనిర్వాచ్యముగ నింత విశ్వముగ బరిణమించి తాను సర్వాంతర్యామియై సర్వశక్తిమంతమై యనంతమై యున్నదనుటయే సిద్ధాంతము" అను భావముగాఁ బరిణమించినది. ఇగమాత్రము నిలబడఁగల్గినదా? లేదులేదు. "ఆబ్రహ్మపదార్థమే నేను నేనే యీవిశ్వస్వరూపమును. నాకంటె భిన్నమైన వస్తు వీవిశ్వమున లేదు. అనిర్వాచ్యముగ నన్నావరించి, మాయయను నజ్ఞానవశమున నన్నుఁ గింపజ్ఞుఁడనుగా భావించుకొనుచున్నాను గాని నేనే సర్వజ్ఞుఁడను. నేనిప్పుడే యజ్ఞానముఁ బోఁగొట్టుకొని ముక్తినొంది యాబ్రహ్మపదార్థమైపోవుదును. నేనొకవ్యక్తికి చేమోడ్ప నవసరము లేదు. నాకు చేమోడ్చుటకింకొక వ్యక్తియే లేదు" అను భావము గాఢముగ నిప్పుడు విచ్చలవిడిగఁ జెలరేఁగుచున్నది. "దేవతలు, దేవుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు, బ్రహ్మపదార్థము క్రమముగా 'నేనై' యెట్లు పరిణమించినవో చూచినతరువాత ధర్మమునుగూర్చియు, దత్తుల్యముగనే యూహింపవచ్చును. శత్రుసంహారము ధర్మము. దుష్టశిక్షణము ధర్మము. ఆహారమునకై జంతుసంహారము ధర్మము. దండోపాయము అంతిమోపాయమైనను ధర్మమే! అనునవి, క్రమముగా నహింసధర్మము కాదు, అహింసయే పరమధర్మము; శత్రువునైన క్షమించి యాతఁడొనర్చిన యకృత్యములకుఁ దానే శాంతియుతముగ బాధలందుట పరమధర్మము; దుష్టునైనను బ్రబోధించి సునీతునొనర్చుటయే పరమధర్మము; ఆహారమునకై యననేల! అజ్ఞానకృతముగనొనర్చు జీవహింసయు బాపభూయిష్ఠమే. కావున మనవలెనే యందఱను అన్ని జీవులను ప్రేమించుట పరమధర్మము; అను భావములుగా స్పష్టముగా మారిపోయినవి. ధర్మము వెనువెంటనే నీతియు మాఱిపోవలెనుగదా. ధర్మమునకు నీతికి నట్టియవినాభావసంబంధమున్నది. కావున నైతికభావపరిణామమునకు వేఱ నిదర్శనము లవసరము లేదు. నీతిధర్మములతోఁ [illegible] బయలువెడలవలసినవి. ధర్మాధర్మములకు [illegible] ఫలములే కావునఁ బ్రత్యేక వివరణము కోరవు. కావున నవి సదా యితరసాంఘికభావము లెట్లు మారఁజొచ్చినవో కనుగొందము.

సృష్ట్యాదినున్న మొదటిమానవుఁడు ఒంటరిగా స్వేచ్ఛగా నొకస్త్రీవ్యక్తినైన వెంట దగిలించుకొనక యవసరము వచ్చినప్పుడు సమీపించిన వ్యక్తులను వస్తువుల నుపయోగించుకొనుచు సుఖపడెనని మన మూహింపవచ్చును. అట్టివాఁడెట్లో కొన్నినాళ్లకు ఒక్కస్త్రీనిమాత్రము తననిత్యసహచారిణిగా బరిగ్రహించియుండవలెను. అంతటితో సంతానము

గలిగి తనకుటుంబ మను సాంఘిక భావ మేర్పడియుండవలెను. మానవ జాతి పెరిగినకొలది మానవకుటుంబములు గుమిగూడి గుంపులుగూడి కొన్నాళ్లు తిరిగి తిరిగి యిక దిరుగలేక యొకవాసయోగ్యమగు నివాస స్థలమున బల్లెలు, గ్రామములు కట్టుకొని కొన్నాళ్లు జీవించుటలో సాంఘికధర్మము-తద్భావనము విజృంభించియో సంకుచించియో పరిణామ మొంది యుండవలెను. పదేసి కుటుంబములు గుమిగూడి కలసి మెలసి యుండుటలోకంటె లక్షలకొలది కుటుంబము లొక్కచో సఖ్యభావ మున మెలంగుటలో నెన్నోరెట్లు సాంఘికభావము పెంపొందక తప్పదు. ఎంతో సహనగుణము స్వార్థత్యాగము ఒంటరిగా నున్నప్పుడుకంటె లక్షలకొలదిగ మిగూడిన గొప్పజనసమూహమున నెల్లప్పుడు బ్రదుకునప్పుడు పొందియుండవలసియున్నది. విశాలమగు మైదాన ముండదు. స్వేచ్ఛ లేదు. స్వచ్ఛందవిహారము కూడదు. తనసౌఖ్యమే యగ్రగణ్యముగ నెంచరాదు. నలుగురితో సంతోషింపవలెను. సంతపిం చవలెను. సంచరింపవలెను. తుదకు చావవలెను. అప్పటికి నిప్పటికి మానవుడు తన సాంఘికజీవనమున నెంతెంతటి మార్పుచెందినాడో కనుగొనిన చో నాశ్చర్యము కలుగక మానదు. ఇదియింతటితోఁ బోయినదా? పల్లె మీదనున్న యభిమానము తననాడంతయు బ్రసరింపవలసివచ్చినది. తుదకు తనదేశములోనివారెల్లరు తనవారని యభిమాన ముదయించినది. ఇతరదేశీయు డన్నతోడనే యీర్ష్య కలిగినది. ఒకరిదేశ మొక రాక్రమింపఁ బేరాశ పుట్టినది. ఘోర సంగ్రామములలో లక్షలకొలది ప్రజలు తోడిమానవులకొఱకు తమ దేశాభిమానముఁ బురస్కరించుకొని ప్రాణములు విడిచి జీవితములఁ దుదముట్టించుకొనునంతటి తీవ్రపరిణామము సాంఘిక భావమునఁ బొడసూపినది. ఇదిమాత్రము శాశ్వతముగ నుండఁగలదా!! అప్పుడే యొకమూలనుండి మానవుఁడు "ఓహో వలదు వలదు. క్రూరదేశాభిమానపురస్సరముగ నొండొరుల కుత్తుకలఁ గఱకఱ నఱకికొని రక్తప్రవాహము వెల్లువలై పారించుట వలదు! వలదు; ఏదేశవాసులైన మానవులే. బ్రహ్మాండభాండములోని యణురూపములగు మీరందఱు సమానులే! సోదరులే! ఒక్కరే! వేఱుగారు! రండు, రండు. అన్యోన్యభ్రాతృభావమున బ్రదుకుఁడు. వలదీయుద్ధములు. వలదీ భీషణభీభత్సణములు" అని విశ్వమానవసౌభ్రాతృత్వ మాపాదించుచు నుద్ఘోషించుచున్నాఁడు. కావున సాంఘిక భావము సహితము దైవభావము వలెనే బ్రహ్మాండమంతయు నలముకొని సంపూర్ణప్రేమస్వరూపమై కొన్నినాళ్లకైన మానవకళ్యాణమునకుఁ దోడ్పడక మానదు.

ఇంకఁ గొన్ని యితరవిషయములందు మానవుఁడు భావపరిణామ మొందించుకొనక యూరకున్నాఁడా? భాషావిషయములోఁ గవిత్వాది కళలలో శాస్త్రములలో సమస్తవిషయములందును తన భావప్రణాళికల తారుమారొనర్చుకొని పూర్వమునకు నిప్పటికి నేమాత్రము పోలిక లేకుండఁ జేసికొనియెను. వేదకాలమునాఁటి పూర్వునకై మనము పోకుండ మనకు సప్తపురుషాంతరములకుఁ బూర్వమున్న మనవృద్ధప్రపితామహుని కడకు మన మేమాయచేతనో నర్పింపనేగఁగల్గినచో మునుముందువచ్చు చిక్కు,మాట వానికి మనవానిమాట మనకుఁ దెలియదు. ఆతఁడు కేవలము తుఱకి మురికావుచేసి సంస్కృతములో పాదిగి యచ్చతెనుఁగులో నదిమి యాంధ్రపుముక్కలు మనకందింపఁబోవును. మన మాయాంధ్రమునే యింగ్లీషులో గలిపి సంస్కృతముతో మేడాయించి తెనుఁగు తోరుమారొనర్చి యాంధ్రమే మాయనుకొనునట్లు వానితోఁ బ్రసంగింపఁజూతుము. అంతటితో వానిమాట మనకు మనమాట వానికిఁ దెలియక కొట్టుమిట్టాడ వలసివచ్చును. పోనిండు; భావము లైన సమీకరించునేమో? మన వేషము,మనవైఖరి, మనమర్యాద వానికెంతమాత్రము నచ్చక యాతఁడొకవేళ కోపోద్రేకమున "ఛీ! ఛీ! నీవు నాకు మునిమనుమఁడవా! కావు, కావు; పో! పో!" యని తూలనాడనైన నాడఁగలఁడు. ఇఁక వేదకాలమునాఁటి మానవునిసమీపించెదమని యెట్లు సాహసింపగలము? వేదకాలమానవుఁడు మనల మనుజులఁగానైన యంగీకరింపఁడు. మనల నొక జాతిద్విపాత్తులగునేమో యని శంకింప మొదలిడును. లేక భాషావ్యవహార ములందు నాతనికి మనకెంతమాత్రము సమన్వయము లేదు. భారద్వాజస గోత్రీకుఁడగు నేను మాపూర్వపురుషుఁడు కడు మన్నింపఁడాయని భారద్వాజమహర్షి యున్న పురాతనకాల ప్రవాహప్రారంభస్థాన మధిరోహించి దర్శించునంతనే యాతఁడు నన్ను "నీవేజాతిజంతువవు" అని సంస్కృతముననో ప్రాకృతముననో ప్రశ్నించును. "నేను నీమునిమనుమఁడను, నీవంశములోనివాఁడనే,నన్ను మఱచిపోతివా?" యని తెనుఁగులో జాగ్రతగా మఱియితరాన్యదేశీయసంసర్గము లేకుండ జవాబిచ్చినను ఆతఁడయ్యది దివ్యదృష్టిదివ్యజ్ఞానము లేనిదే గ్రహింపఁజాలఁడు. ఆపంచగడ్డములు, ఆపుట్టగోచీ, ఆయాజానులంబదీర్ఘబాహువులు, ఆపొడవు, ఆబింకము,ఆపొంకము నాకుఁగన్నులమిఱుమిట్లు గొలుపును. నాహ్రస్వరూపము,నాగొగ్గసడు మొగము, వడలునొడలు, చిడిముడి నుడులు ఆతని కసహ్యము గొలుపును. ఇట్టి యాశాభంగమునకు నాఁటినేఁటి భావపరిణామమే కారణమని నిర్విణ్ణుఁడనై చక్కరావలసినదే!

శాస్త్రీయములగు సంగతులు, నిట్టే పరిపూర్ణ భావపరిణామము లందినవని చూపి చెప్పవచ్చును.

పూర్వ మచలమై తనచుట్టునే సమస్తగ్రహముల నక్షత్రములఁ బ్రదక్షిణ మొనర్పించుకొన్న భూమికి నేఁడు గిరగిర తనచుట్టు తానే ప్రదక్షిణ మొనర్పవలసిన దురవస్థలోనికి దిగినది. ప్రళయసమయమందైన పూర్వము ద్వాదశార్కులకంటె నెక్కుడు లేకుండనుండ నిప్పుడు "ప్రతినక్షత్రము బహుదూరమున నుండుటచే మినుకుమినుకు రనుచున్నది. కాని యదియు నొకసూర్యుఁడే. వేయివేల అనంతకోటిసూర్యులు నిశ్చయముగానున్నారని" మానవుఁడు స్వశక్తిచేత జూడఁగల్గుచున్నాఁడు.

పూర్వము స్థావరములై నిర్జీవములైన పర్వతాదికములు సహితమిప్పుడు సజీవములై పెరుగుట, విరుగుట, తరుగుట,తిరుగుట,యొరుగుట మొదలగు సమస్తజీవైక్యలక్షణములఁ బొడసూపి మానవున కద్భుతముగొల్పుచున్నవి. శాఖాహారము జీవహింసగాదని పూర్వము, పాపము, మనఋషు లంగీకరింప నిప్పటి కావృక్షలతాదికము లన్నియు నవరసోల్బణములై కొట్టిననేడ్చి, తిట్టినఁదిట్టి, పాడిననాడి, మేపిన, మెచ్చి, పెంచిన విశ్వసించి, యితర జంగమజంతువులతో ననేల? మానవులతో సమానముగా జీవకళఁ గుల్కించుచున్నవి.

మానవుఁడు క్రమముగాఁ బరిశ్రమయొనర్చి, వృక్ష లతా శిలాదికముల భావప్రపంచమంతయు గ్రహించి, వాటితో ధారాళముగా మాట్లాడి ప్రేమించి విశ్వసౌభ్రాతృత్వ పరమావధియొక్క కొట్టకొన కెక్కగలఁడను సూచన లిప్పుడే కనంబడుచున్నవి. జీవహింస, కాదని శాఖాహారమభ్యసించిన ఋషిపుంగవుఁడు నేఁడు నీరపానమో, వాయుభక్షణమో, యంతకంటె నహింసామార్గము పట్టవలెనన్న హఠయోగములోని రేచక మాత్రమున జీవితాంతమువఱకు నిలిచిపోవలసినవాఁ డగుచున్నాఁడు. లేడిమాంసముతో పితృతర్పణ మొనర్చిన వేదకాలపు బ్రాహ్మణులకును, మినుపగారెలతో తండ్రిశ్రాద్ధము శ్రోత్రియముగా సాగించుచున్న యిప్పటి బ్రాహ్మణునకును, వారియావుకూడ నొల్లఁజాలని కేవటి యహింసావ్రత

దీక్షాపరతంత్రునకును, వ్యత్యాస మెంత యుండఁగలదో యిట భావపరిణామ మెంతగాఢముగనున్నదో సూక్ష్మముగనే గ్రహింపవచ్చును.

"ఈగ్రామములు నావి. నాసంస్థానమిది. ఇది నాయైశ్వర్యము. పదేసిరూప్యములిచ్చి నాస్వంతమనుజులుగాఁ జేసికొన్న యీ పదిలక్షల సైనికులు నాగ్రామసంపాదనకై నాసంపత్ప్రవృద్ధికై నా సంతాపము తీర్చుటకై యెదుటివారిప్రాణము లపహరించుచుఁ దమప్రాణము లర్పింపఁగలరు. నాకేమికొదువ" యనుకొని జీవింపఁగల్గిన రాజిప్పుడున్నాఁడు. ఈతఁడిప్పుడు సమస్తప్రజలకు తనరాజ్య మర్పించి చేతులు ముడుచుకొని వినయపాశమునర్లింపుకొనుచు వారిచ్చిన మనోవృత్తిఁ గుడుచుచు నొకమూల నొదిగియున్నాఁడు. ఇప్పుడు రాజెవఁడు? ప్రజలచే నెన్నుకొనఁబడి ప్రజలయనుమతితో మాత్రమే పాలింతునని వాగ్దాన మొనర్చిన సభాపతియే కదా యిప్పటిరాజు! తన యిచ్చవచ్చినట్లు ఒక నిమిషమైన నీసభాపతి నడువఁగలఁడా? ఈతఁడొకగ్రహస్థితినిబట్టి ప్రజానురాగమును సంపాదించిన సామాన్యమానవకోటిలోనివాఁడేనా? వీని పదవి యెన్నాళ్లు? అయిదుసంవత్సరములే కాదా యీతనివైభవము? ఈవిధముగ రాజు మనుజ రేణువులలో దాఁగి బ్రదుకవలసినవాఁడైనాఁడు. కోటీశ్వరుని గతి యేమగుచున్నది? పేదవారల నోళ్ల మన్నుగొట్టి లిప్తమాత్రమునఁ బదికోట్లకుఁ బడగలెత్తిన లక్ష్మీపుత్రున కిప్పుడు అవస్థ యేమో చూచితిరా? ఆతఁడు స్వకుటుంబభరణమునకు వలసిన యొక పెద్ద మొత్తము ఖర్చుపెట్టుకొనుటకుమాత్రమే యర్హుఁడట. మిగతధనమంతయు దేశధనాగారమున జేరవలసినదేనట. వానికి ధర్మవడ్డీమాత్రము గిట్టునట. ధనము సంపాదించుచుండవలెనట. కాని దమ్మిడీ తనయిచ్చవచ్చినట్లు ఖర్చుపెట్టుటకు హక్కులేదట, ఇంతటితోఁ బోక దేశములోఁ గల ప్రజలెల్లరు నొక్కకుటుంబములోనివారే యట. సమిష్టికుటుంబముకూడ నట. గ్రుడ్డి కుంటి మొదలగు ననాథులెల్లరు దేశపరిపాలకసంస్థవలన బోషింపఁబడవలసినవారేనట. కూర్చుండి తినుటకు ఎవ్వనికిని స్వాతంత్ర్యము కాదట. నేర్చుకొన్న విద్యలననో అలవర్చుకొన్న పరిశ్రమకౌశలమునో, దేవుఁడిచ్చిన బాహుబలము నుపయోగించియో యెల్లరు కష్టించి జీవింపవలసినదే నట. ఇంతకంటె చిత్రమేమన, దేశములో నవతరించిన చంటిబిడ్డలెల్లరు దేశపాలకసంస్థయొక్క పోషణాభయము నెందవలెనట. ఏబిడ్డకు చనుబాలు తక్కువ కాగూడదట. తక్కువైన వెంటనే యాగ్రామపాలనాధికారితో మనవిచేసినచో నాతఁడే చచ్చినట్లు పాలు సప్లై చేయునట. ఇట్లు మానవుని భావమెంతటి పరిణామమొందుచున్నదో యింక నెంత నొందఁగలదో యొకించుక విలోకించినచో గుండెలఁజేత నిడుకొని నిర్భరాశ్చర్య మందవలసినదే!!.

ఓహో మానవశ్రేష్ఠా! ఏమి యెంతపనిచేయఁగల్గుచున్నావు. ప్రకృతి యొసంగిన చిన్న బుద్ధి కాలప్రవాహమున గడిగి కడిగి విఘ్నశిలాఫలకముల నూరి నూరి, స్వభావస్నేహమున మెఱుగు వెట్టి పెట్టి యెంతటి భావ పరిణామ మొందించుకొంటివి! జీవునిఁ దీసిపారవైచి నీవే దేవుఁడనను చున్నావు. బ్రహ్మాండమంతయుఁ బ్రాకుచున్నావు. భూమిని నిమిషమున కొక వేయిమైళ్లు పరువెత్తఁగలవు. జలములోను జలముపైని జలచరముకంటె వేగముగ నిర్భయానకముగఁ బోగలవు. వాయుమండలము దాటి విహంగమమైనావు. పంచభూతములనుఁ బిడికిటఁబట్టి యిచ్చవచ్చినట్లు ద్రిప్పుకొనుచున్నావు. భూగోళములో నామూలనుండి యామూలకు లిప్తలో వినఁబడునట్లు బొబ్బపెట్టకలవు. సంగీతము వినిపింపఁగలవు. నీస్వస్వరూపము శాశ్వతముగ ఛాయారూపమున నుంచఁగలవు. కుజాదిగోళముల లోని జీవరాసులకు కబురంపఁగలవు. సృష్టికి ప్రతిసృష్టియొనర్పఁగలిగి బ్రహ్మదేవునపహాస్య మొనర్చుచున్నావు. పూర్వముకంటె నిప్పుడెన్నిరెట్లు పెరిగినావు! ఓహో నీవే దేవుఁడనను చున్నావు. అనుటతో నూరకొనక విశ్వమంతయు నీప్రేమ నీశక్తి నీప్రభ ప్రసరింపజేయుటకు నుద్యమించినావు. "భళీ! భళీ! నీకింక నీసమస్త బ్రహ్మాండభాండము నర్పించి నేను నీలో లీనముకాకతప్ప" దని భగవంతుఁడు సహిత మభ్యర్థనచేసినవాఁడై యుండవలెను. అంతటిపరిణామము జగత్కల్యాణమున కవసరమా లేక యిదియంతయు ప్రళయకారణమాయని మాత్రము సందేహము పొడముచున్నది. పూర్వమానవునందు నింకను భక్తిగల యమాయకుఁ డిట్టిదంతయు జగత్ప్రళయసూచనలని భయపడకమానఁడు. కాని పరిశీలనకౌశల్యమున్న తత్త్వవేత్తమాత్ర మిట్టి ప్రభూతపరిణామ మంతయు జగత్తుయొక్క ముఖ్యలక్షణమేయని గ్రహింపఁగలఁడు. 'ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ, సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మ, సోహం బ్రహ్మ' మొదలగు ఘనవాక్యము లుచ్చరింపఁగల్గిన పూర్వమానవశ్రేష్ఠుఁ డిదియంతయుఁ దన మహాదూరదర్శిత్వబలమునఁ జూచియే యిట్టిసత్యములు నిర్వచించినాఁడని మన మూహింపవచ్చును. ఇంత మహాసంచలనము – ఇంతపరిపూర్ణ భావ పరిణామము ప్రపంచము నెక్కడకు లాగుచున్నదో కనఁబడుట లేదా? ఇదియంతయుఁ బైసత్యముల సంపూర్ణానుభవము వేడకై పరువిడుచున్నది. ప్రతిశాస్త్రము, ప్రతిభావపరిణామము ప్రసంగ మంతయు ఒక్కటనియు సర్వశక్తులు సర్వవస్తువులు, నేయునేల? యణువుమొదలు మహత్తువఱకుఁగల యనంతవిశ్వమంతయు నొక్క మహాశక్తిస్వరూప మని తేలఁబడుచున్నది. ఈపరిణామము ప్రకృతిలక్షణము కావున జరుగక తప్పదు. విశ్వసాయుజ్యమునకై గుప్తపడియుండిన భావపరిణామము జగత్కల్యాణమే యొసఁగును. ఇందు సంశయింపఁబనిలేదు. ఈ పరిణామాంభోనిధి మహోత్తుంగతరంగడోలికలనుయ్యెలలూఁగుచు విలాసముగ మానవుఁడు సకలకల్యాణగుణాకరుఁడైన విశ్వేశ్వరుని యాస్థాన మాక్రమింపఁబోవుచున్నాఁడు. దానితో జగమంతయు నాతనివశమై పోక మానదు. వెనుకాడి, పెట్టిసందేహములను సుడిగుండములఁ జిక్కుకొన్న వారు సహితము కాలప్రవాహవేగమున నిప్పుడో యప్పుడో సుడిగుండముల పరిభ్రమణవలయముల దాటి కొంతాలస్యమైనను ముందుఁబోవుచున్న మానవశ్రేణివెంటఁబడి గమ్యస్థానముఁ జేరితీరును. ఈ పరిణామవ్యవస్థ కెదురీఁదుట దుస్తరము. అపాయకరముకూడను. కావున వివేకముగల భారతీయులును బరిణామడోలికల నధిరోహించి సంపూర్ణసాయుజ్యమిష్టమైన విశ్వేశ్వర దర్శనాభిలాష సలుపుచుకొనుట, పేలుట కాని, వెనుకాడి వెఱ్ఱులై శంకాపంకములఁ గ్రుంకుచుండుట మంచిది కాదు. ఇది ప్రకృతిలక్షణమేయైన భావపరిణామాంతర్గత మహాశక్తి యెంతటి మండువైన నావ వంచి లేవనెత్తి యత్యుత్తుంగ తరంగముల నెక్కింపకమానదు.

